E.I.113.

K E
XIII 43

ff 10

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE OCCIDENTALI
Imperio Libri XX.

AD ILLVSTRISS. ET EXCELL.
D. IACOBVM BONCOMPAGNVM
Vineolæ Marchionem, & Generalem S. R. E.
Gubernatorem.

Pertexitur autem in illis hiſtoria ab anno recuperatæ Salutis CCLXXXIIII, *vſq; ad annum* DLXV.

Et abſoluitur INDICE rerum, & verborum copioſiſſimo.

FRANCOFVRTI
Apud heredes Andreæ Wecheli,
Claudium Marnium & Ioann. Aubrium.
M. D X C I I I.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO.

Ad illuſtriſſ. & excellentiſſ. D. Iacobum Boncompagnum, Vineolæ Marchionem, & Generalem S.R.E. Gubernatorem.

IMPERIVM *Romanum longe omnium terra, mariq́; latiſsimum, illuſtriſsime, atq; excellentiſsime Princeps, primus Auguſtus Cęſar non ſolum armis, opibusq́; firmauit, ſed etiam legibus, ac magiſtratibus exornauit. Nam cum prouincias omnes deſcripſit, & certos ſingulis Rectores, Pręſides, Procōſules, Pręfectosq́; impoſuit, tum limites Imperij terminauit, atq; ad eorū cuſtodiam firmiſsima caſtella, exercitusq; promptiſsimos collocauit. Inde Traianus, & ſucceſſores eius ſubtiliorem aliam prouinciarum diuiſionem introduxerunt, atq; alios earum etiam Gubernatores, Pręſides, Cōſulares, & Correctores inſtituerunt, ac demum limites legionibus etiam alijs inſtruxerunt. Poſtremo Diocletianus ſuperioribus ferme reliquis inſtitutis retentis illud noui induxit, quod Imperium cum alieno ita communicauit, vt proxime ſibi ſuccedentibus occaſionem eius diuidendi, Conſtantio inquam, Galerioq;, attulerit. Quod inſtitutum excipiens Conſtantinus ſic ſubinde adauxit, vt Roma ſede Imperio Occidentali relicta alterum Orientali domiciliū ſtruxerit, ac proprios vtriq; magiſtratus adiunxerit. Qua diuiſione inuecta res Romanę ad id vſq; tēporis validę, atq; magnificę, quaſi infirmiores, ac deteriores effectę primum occulte labi; deinde aperte pręcipitari cœperunt. quouſq; ad extremum ipſorū ſiue ignauia principum, ſiue perfidia ducum, ſiue potentia hoſtium, corruerunt. Hoſtes vero fuere Perſę, Scythę, atq; Germani. qui vltra ipſos Imperij limites, Eufratē, Iſtrum, Rhenumq́; flumina cōſtituti, atq; in varias gentes, populosq; diuiſi quotidianis agrorum incurſionib. atq; aſsiduis bellorum contentionibus vtrumq; Imperium primum miſere lacerarunt, deinde funditus euerterunt. Has porro clades grauiſsimas, atq; omnium ſine dubio atrociſsimas vehemētius etiam tetra Chriſtianę ipſius tum primum orientis Eccleſię vulnera cumularunt; quę illi continenter modo vetuſta principum ex ſu-*

ſcepta gentilitate perfidia, modo noua antiſtitum de fide Chriſtiana diſcordia inflixerunt. Quæ mala ſimul acerbitate ſua terras vſq; adeo late cõplexa ſunt, vt nulla prope earum tam remota regio fuerit, quæ non aut hominum ſanguine cruentata, aut vrbium incendio deformata, aut fortunarum expilatione exinanita, atrox in omnes pòſt annos ſui ſpectaculum exhibuerit. vt, ſi elementa omnia in huius vniuerſitatis exitium cõſpiraſſent, quod aliquando futurum viris olim doctiſsimis placuit, neque facilius, neque pernicioſius, neq; miſerabilius tantam, tamq; opibus firmã Imperii molem diſsipatura fuiſſe videantur, quàm, cum principibus temere ſæuientibus, ac barbaris atrociter irrumpentibus ipſæ prouinciæ clade etiam apud poſteros lacrymabili peruaſtatæ ſunt. donec vetere demum ſublato in Occidente Imperio nouas barbarorum dominationes, & noua regnorũ domicilia receperũt. Quæ hiſtoria, quanquã ad notitiam hominum præclariſsima, nõdum tamen ita litteris eſt, ac memoriæ cõmendata, vt diligens, atq; ordinatus contextus eius inquirentibus vniuerſus appareat. Neq; enim veteres excellenti ingenio homines hæc omnia ſibi colligẽda, & in tempora redigenda putarunt. & qui noſtra memoria ad hoc muneris acceſſerunt, ne id quidem prorſus in hoc genere videntur voluiſſe, quod potuerunt. Nos autem priſcis omnibus Græcorum, & Latinorum monumentis, quibus præcipuo Dei munere noſtra hæc affluit ætas, in vnum contractis, fieri poſſe iudicauimus, vt lucis aliquid rebus obſcuriſſimis afferremus, ſi notatis ſingularum actionum, caſuumq; temporibus in ſuos quæq; annos digereremus. Quo ſtudio nullũ ad acta ſuperioris ætatis aut oratione explicanda, aut memoria cõſeruanda eſſe accommodatius poteſt. Quamobrem quidquid ocii mihi ab iis laboribus eſt tributum, quos in Academia Bononienſi publicis muneribus occupatus ſuſcipio, id totum libẽter ad hanc vnam curam, atq; operam contuli, vt res omnes in Occidentali Imperio ſiue ad remp. ſiue ad Eccleſiam pertinentes, quæ comperiri diligentia poſſent, primum accurate colligerem, deinde quàm veriſsime in maxima rerum obſcuritate, temporũ vetuſtate, ſcriptorumq; diſſenſione poſſem, poſteritati mandarẽ. ac ſimul bella Imperatorum, diſsidia eccleſiarum, impreſsiones barbarorum, clades prouinciarum, excidia vrbium, ac demum noua Imperia regum, confectis quibuſdam quaſi publicarum ærumnarum annalibus, enarrarẽ. Hoc autem opus, licet multis impeditũ difficultatibus, vt alacriore quoq; animo perducere ad exitum maturarem, perpulit me in primis quædam haudquaquam obſcura ſignificatio præclaræ tuæ,

Excel-

*Excellentiſſ. Princeps, erga hęc ſtudia voluntatis. Neq; enim ſilen-
dum, aut vlla ratione diſsimulandum, ſed aperte confitendum, ac
prędicandum eſt, te aut vnum, aut certe inter pauciſsimos extitiſ-
ſe, qui honeſta hac antiquitatis notitia captus induſtriam meam
perpetuo aut oratione acueris, aut officio ſubleuaris. Quamobrē
non dubito, ſi libri illi, quos de regno Italię ſcriptos tibi inſcripſi, a-
nimo grati tuo acciderũt, quin hi quoq;, quos de Occidentali Jmp.
illis prętexui, futuri ſint multo omniũ iucundiſsimi. Nam cum res
complectuntur ad memoriam poſteritatis illuſtriores, tum caſus
quo euentu magis ancipites, eò quoq; ad incutiendam admirationē
legentib. aptiores. ſiquidem illa exprimunt tempora, quibus ſatis
conſtat non alia ante mala aut ad ſenſum acerbiora, aut ad recor-
dationē inſigniora ipſam cum toto Occidente Italiã eſſe perpeſſam.
Quę narratio cum multiplici incidentiũ calamitatũ varietate,
ac ſalutari rerum humanarum contemplatione plurimum in le-
gendo poterit animũ retinere, tum vel maxime nos etiã diuini, ac
prȩſtantis huius beneficij admonere, quòd ſumma pręſentiũ prin-
cipum ſapiẽtia, ac ſingulari moderatione Jtaliã videmus aliquã-
do tandem diris illis cladibus, periculisq; defunctã, atq; ex maxima
cõſternatione quodammodo recreatã, omnibus belli, pacisq; artib.
effloreſcere. Aderit etiam non mediocris altera oblectatio, nempe
quidã Latinę quoq;, ni fallor, orationis ſenſus illuſtrior. fit. n. ne-
ſcio quo modo, vt quo res à memoria noſtra remotiores, atq; omni-
no antiquiores tractemus, eò facilius orationem noſtram ad anti-
quorum ſimilitudinē conferamus. Quanquam enim in hoc genere
ſcriptionis illud pręcipue mihi prȩſtãdum puto, vt diligentiã adhi-
beam in colligendo, fidem in referendo, atq; ordinem in narrando,
multoq; plus de re facta, quàm de oratione faciẽda laboro, illud ta-
men negare nõ poſſum, vehementer me affici, ſi in actis barbarorũ
etiam explicandis mihi liceat incorruptam illã Romanę eloquen-
tię ſpeciem, atq; effigiem imitari. Quam tamē voluptatem, neq;. n.
audeo dicere laudem, nunquam ita ſum conſectatus, vt rationem,
fidemq; rerum geſtarum propterea aut deterere, aut obſcurare vo-
luerim; ſatis certus, neq; res omnes nouas apte verbis poſſe veterib.
explicari, &, ſi id fiat, multas, & quidē grauiſsimas, cum maximo
diſciplinę publicę detrimento non ſolum nõ ornari, ſed plerunq; et-
iam turpiſsime deformari. Quamobrē, quoniam tu in me amando
atq; adeo etiam fouendo veterem humanitatem retines tuam, ru-
dis plane, ne dicam agreſtis, eſſem, niſi & ipſe meam conſuetudinem
in te colendo, atq; omni ſtudio proſequendo ſeruarem. Hos igitur*

quoq; annales ita Illuſtriſsimæ Excellentiæ tuæ dedico, vt non ſolum perpetuum mei erga te obſequij monumentum poſteris prodant, ſed etiam vt clariſsimo nomine tuo prælato acceptiores in manus hominum prodeant. Nam (quod ſine ſuſpicione aſſentationis dictum velim) tu in iſta florente, atq; excelſa fortuna tua tantam hucuſq; animi moderationem adhibuiſti, atq; ita ad vnam ex virtute gloriam contuliſti, vt non ſolum nemo tibi tantum faſtigium amplitudinis, ac dignitatis inuideat, ſed, ſi conſequi poſsit, vltro te ad altiora quoq; ſuis manibus euehat. ſcilicet, vt, quando virtus tua aperte cum opibus adoleſcere cernitur, ipſe præclaram iſtā bene agendi, & de hominibus promerendi cum ſumma poteſtate in dies augeas voluntatem. Quod etſi te in poſterum tua ſponte cumulate facturum non dubito, meus tamen præcipuus laudis tuæ amor cogit, vt adoleſcentem ſenex admoneam, te, ſi præſtantem iſtam bonitatem, quam tibi natura indidit, perficere, aut ſi præclaram illam ſcientiam, quam ex doctiſsimis philoſophorum cōmentariis ſummo ſtudio hauſiſti, honeſta præterea excellentium virorum imitatione cumulare volueris, non parum hos tibi quoque libros auxilij allaturos ad eximia, quæ perſequaris, exempla in omni virtutis, laudiſq; genere ſeligenda. Verum ad rem Deo bene iuuante aggrediamur, ad cuius gloriam omnes ſtudiorum noſtrorum conatus referimus, initio narrationis à Diocletiano Auguſto, ſicut propoſuimus, inſtituto, anno, vt à Christi Dei ortu nunc nume-
Anno 284. *ramus, ducenteſimo octogeſimo quarto; vrbis milleſimo triceſimo ſexto, in quem ſecunda incurrit Indictio.*

DIOCLETIANVS, ET MAXIMIANVS AVGVSTI.

CARINO, & NVMERIANO Cæſaribus, ambobus ſecundum conſulatum gerentibus, Numerianus Cæſar, Caro Auguſto, patre in Perſide prope Tigrim amiſſo, haudquaquam ſibi dubitandum putauit, quin Perſico omiſſo in præſens bello ſe ſe ex iis locis proriperet, atq; Antiochiam ad conſilia capienda reciperet. Cum autem ex nimio fletu grauem oculorum ægritudinē contraxiſſet, ac propterea lectica incluſus incederet, occaſionem Apro ſocero ſuo nefarij ſceleris perpetrandi aperuit. Nam ille præfectura Prætorij non contentus, cum ad Imperij faſtigium aſpiraret, poſtquam peruenit in Syriam, ipſum occulte in itinere interemit, militibuſq; Imperatorem videre poſcentibus reſpondere pro concione non dubitauit, non eſſe, cur de aſpiciendo principe laborarent. nam ſe illorum præſentiæ committere propter inualetudinē oculorum non poſſe. Neque enim mortem Imperatoris enunciari volebat, antequam parata omnia ad Imperium inuadendum haberet. Poſt aliquot inde dies milites, qui Numerianum proxime ſequebantur, ſuborti odoris fœditate perculſi ad lecticam acceſſerunt, eaq; aperta, & cadauere Imperatoris inuēto, rem vniuerſo exercitui prodiderunt, atq; indignitate rei commoti ſtatim Aprum, tanquam eius necis auctorem, ante ſigna, & principia protraxerunt. Tum vero XI Kal. Maij, qui dies erat

Romæ

Romæ natalis, concione exercitus aduocata, ac tribunali repente conſtructo de Imperatore in locum Numeriani ſublegẽdo, ac nece illius vindicanda relatum eſt. Qua re audita continuo omnes Dioclem, qui erat domeſticorum Comes, illo honore digniſſimum acclamarunt, eumq; tribunal aſcendere iuſſum, magna animorum conſenſione Auguſtum appellauerunt. Ille vero, vbi ſolemnia in tanto honore accipiẽdo peregit, Quoniam iubetis, inquit, vt de Numeriani interfectore quæratur, obſequar voluntati veſtræ, & parebo conſcientiæ meæ. atq; educto gladio Aprum ipſum præſentem confodit, inquiens: Hic eſt auctor necis Numeriani. gloriare Aper. magni Æneæ dextera cadis. Inde conuerſus ad milites ſubiecit: Tandem aprum fatalem occidi. Cuius vocis hæc ratio fuit; acceperat adoleſcẽs à Druide in Gallia, ſe tum demum Imperio potiturum, cum aprum occidiſſet. Itaq; fide vaticinio habita in venationibus ſemper, vbi data facultas fuerat, apros inuaſerat. Hic fuit natione Dalmata, ſcribæ filius, Anullini ſenatoris libertus, matre pariter, atq; patria Dioclea, non longe ab vrbe Salona, à qua, donec Imperiũ ſumpſit, Dioclem ſe appellauit. vbi vero Auguſtus eſt declaratus, Romano more Diocletiani nomen aſciuit. His rebus in Syria geſtis inde in Illyricum adiit. Carinus autem Cæſar, quem Carus Auguſtus pater in Perſas proficiſcens Illyrico, Italiæ, Galliæq; præfecerat, vbi patrẽ, fratremq; extinctos, Diocletianum vero Auguſtum appellatum, in Dalmatia comperit, licet ſemet ipſo impurior, ac nequior factus, haud tamen ſibi cunctandum exiſtimauit, quin exercitũ aduerſus Diocletianum, quem aduentare audiebat, adduceret. atq; ita motis caſtris in ipſis Pannoniæ, & Mœſiæ finibus ei occurrit. Ibi vero Diocletianus primum vario euentu prœliis eum aliquot fatigauit, ad extremũ collatis ad Murgum ſignis inter Viminacium, & Aureum montem in Mœſia ſuperauit, ipſo nõ ſolum ab exercitu ſuo deſerto, ſed etiam à tribuno, cuius vxori ſtuprum intulerat, interempto. Ita cum Occidẽtales quoq; prouinciæ in poteſtatem Diocletiani veniſſent, ipſe rebus Orientis ſatis pro præſenti neceſſitate compoſitis, iter in Italiam, ac Romam, quo ab omnibus magna alacritate animorum expectabatur, intendit. Ibi vero remp. conſtituere de more ingreſſus primum ſemetipſum vnà cum Ariſtobulo homine priuato conſulem in proximas Kalendas Ianuarias deſignauit. Quod factum, vt noui in Auguſto exempli, ſic inſignis etiam moderationis animi fuit. deinde præfecturam vrbis Ceionio Varo continuauit, prætorianas vero aliis commiſit, quorum virtutem præcipue cõmendauit. Inde omnibus gentibus aduocatis ludos circenſes, ac ſcenicos, ſed magna cum parſimonia edidit; quòd diceret, caſtiores eſſe oportere ludos, quos cenſor ſpectaret. Cum autem quidam largitionalis eius ludos à Caro proxime editos commendaret, atq; eum principem valde populo placuiſſe illa ludorum editione aſſereret, Ergo, inquit, bene riſus eſt in Imperio ſuo Carus. fuit enim princeps tã ſeueritatis eximiæ, quàm ſolertiæ ſingularis. Nuncio inde ex Gallia accepto, Amandum, & Ælianum ruſticos intolerandis Carini Cæſaris iniuriis exacerbatos ad arma ſolicitaſſe, ac Bacaudarum nomine eis impoſito effuſe prouinciam populari, collegam ſibi adiungere Imperij, tanquam publici laboris participem, ſtatuit, qui rem in Occidente adminiſtraret. Aſciuit autẽ Aurelium Maximianum, virum ſtrenuum, ac veterem ſibi militiæ ſocium, eoq; nomine præ ceteris ſibi probatum, apud Sirmium in Pannonia ortum. eumq; Cæſarem primum, deinde Auguſtum appellauit. Quo facto rem in primis memorabilem edidit. quippe Imperium cum eo, ſiue tanquam cum alieno communicauit, ſiue tanquam cum fratre conſorte diuiſit, ac Maximiano prouincias ad occidentem vergentes Italiam, Africam, Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam tradidit, reliquis ad orientem pertinentibus ſibi retentis. ac Roma communi ſede relicta ipſe ſibi Nicomediam in Bithynia depopoſcit. Quibus rebus abſolutis ipſe Iouij, Maximianus Herculij cognomen aſſumpſit, ſiue à maiorib. traditum, ſiue pro arbitratu aſcitum ad officium vtriuſq; in Imperio gerendo ſignificandum. Extant orationes aliquot pòſt à Mamertino rhetore ad Maximianũ in Gallia dictæ, quib. vtrumq; ſignificatur. Nam & Iouem & Herculem generis eorũ auctores appellat, & Maximianum Herculium Herculis officiũ Ioui Diocletiano præſtitiſſe, id eſt, in bello agreſtium, quaſi quorundã terrigenatum, auxilio fuiſſe contendit.

Veriſſimum eſt, inquit, *te, cum ad reſtituendam rempub. à cognato tibi Diocletiani numine fueris inuocatus, plus tribuiſſe beneficij, quàm acceperis. Neq; enim cum reip. nauim ſecundus à puppi vĕtus impelleret, ſalutarem manum gubernaculis admouiſti, ſed cum ad reſtituendam eam poſt priorum temporum labem diuinum modo, ac ne id quidem vnicum ſufficeret auxilium, præcipitanti Romano nomini iuxta principem ſubiſti, ea ſcilicet auxilij opportunitate, qua tuus Hercules Iouem veſtrum terrigenarum bello laborantem magna victoriæ parte iuuit, probauitq́, non magis accepiſſe cœlum, quàm ei reddidiſſe.* Ab his igitur Auguſtis maxima, memorabiliq́; concordia, tanquam à duobus coniunctiſſimis fratribus reſpublica domi, foriſq; adminiſtrata. & Imperium cum multis præclaris inſtitutis, ac legibus temperatum, tum ab ſæuis ingruentium vndique bellorum, ac ſeditionum tempeſtatibus induſtrie, fortiterq; defenſum eſt. Itaque viginti anni, quibus ipſi ſummæ rerum pręfuerunt, ex omni parte non tam belli, quàm pacis artibus floruerunt. quorum auſpicatum initium, quod inſigne ad memoriam eſt viſum, mira frugum vbertas, & alma cœli ſalubritas ex inſigni, quæ præceſſerat, inopia, ac peſtilentia fecit, ex quo Mamertinus ad Maximianum pòſt dixit: *Scimus omnes, antequam vos ſalutem reip. redderetis, quanta frugum inopia fuit, fame paſſim, morbisq́ graſſantibus. vt vero lucem gentibus extuliſtis, exinde ſalutares ſpiritus iugiter manant. nullus ager fallit agricolam.* Vnum vero illud clariſſimis eorum laudibus aliquas quaſi maculas nefariæ libidinis, & impiæ crudelitatis inuſſit, quòd iidem Chriſtianos, homines innocentiſſimos, ac nullius flagitij, ſcelerisq; compertos cum ſemper, tum maxime in extremo Imperij, omnibus ad perpetuam gloriam iam honoribus aucti, infeſta perſequutione vexarunt. Erant autem iam inde à Tiberij principatu in Imperio Chriſtiani. Hi, cum ſanctiſſimam Chriſti filij Dei religionem, fidemq́; ab eo Tiberio ipſo Imperante traditam ſequerentur, his præcipue moribus, auctore Tertulliano, probato in primis auctore, vitam, diſciplinamq; ſuam aſtrinxerant. Coibant in cœtum, vt quaſi manu facta ac Deum obſecrandum accederent, gratam eam vim eſſe Deo ſibi perſuadentes. orabant vero pro Imperatoribus etiam inimicis, vitam illis diuturnam precantes, Imperium incolume, domum ſoſpitem, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum. quæ ferme ipſorum quoque vota aſſueuerant eſſe Imperatorum. quin etiam eaſdem preces pro miniſtris, & poteſtatibus eorum fundebant. conueniebant ad diuinarum litterarum commemorationem, ſi quid præſentium rerum ratio aut præmonere compelleret, aut recognoſcere. fidem ſanctis vocibus poſcebant, ſpem excitabant. aderant etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura diuina. nam & iudicabatur magno cum pondere, vt apud certos, ſe à Deo animaduerti. ſummumq; futuri iudicij præiudicium erat, ſi quis ita deliquiſſet, vt à communicatione orationis, & conuentus, & omnis ſancti commercij arceretur. præſidebant probati quiq; ſeniores, presbyteros appellabant, honorem iſtum non precio, ſed teſtimonio conſequuti. modicam vnuſquiſque ſtipem in ſingulos menſes, ſi poſſet, ſponte conferebat. quæ inde diſtribuebatur egenis alendis, humandisq;, & pueris, ac puellis re, ac parentibus deſtitutis, ætateq; confectis, item naufragis, &, ſi qui ad metalla, aut ad inſulas ob Chriſti confeſſionem damnati fuiſſent. Omnia indiuiſa inter ſe habebant, præter vxores. Non prius diſcumbebant, quàm ad Deum precationem effuderant. tantum cibi capiebant, quantum eſurientibus ſatis eſſet, tantum potus, quantum pudicis expediret. ita ſaturabantur, vt memoria tenerent, etiam per noctem orandum ſibi Deum eſſe. ita ſermocinabantur, vt pro certo haberent, eundem audire. poſt aquam manibus datam vt quiſque ex ſcripturis ſanctis, vel ex proprio ingenio poterat, prouocabatur in medium Deo canere, atque inde probabatur, quo nam modo bibiſſet. æque precatio conuiuium dirimebat. Inde diſcedebatur ad eandem curam modeſtiæ, ac pudicitiæ, vt qui nō tam cœnam cœnaſſent, quàm diſciplinam. Ceterum foro, macello, balneis, tabernis, officinis, nundinis, ceteriſq; commerciis vnà cum gentilibus vtebantur. militabant, nauigabant, ruſticabantur, mercaturam, arteſq; ceteras cum eis exercebant. Singulæ porro ciuitates ſingulis ferme obtemperabant epiſcopis. quorum Romanus auctoritatem in omnes ſupremam habebat. Huic enim eccleſiæ B. Petrus primum præfuit, quem

Chriſtus

Chriſtus in terris agens principem ſibi apoſtolorum aſciuerat, atq; in cœlum aſcendens gregem ſuum paſcere iterum, iterúmque præceperat. atque eam vnà cum B. Paulo item apoſtolo non ptæceptis ſolum ſalutiferis imbuit, ſed etiam pòſt Imperante Nerone ſacroſancto ſuo ſanguine conſecrauit. Vnde ſcripſit Irenæus, qui fuit illorum memoriæ proximus: *Eccleſia Romana maxima, atq; antiquiſſima, & omnibus cognita, à glorioſiſſimis duobus apoſtolis Petro, & Paulo fundata, & conſtituta eam, quam habet ab apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem per ſucceſſiones epiſcoporum traduxit vſq; ad nos. ad hanc eccleſiam propter potiorem principatum neceſſe eſt omnium conuenire eccleſiam, hoc eſt, omnes, qui ſunt vbique, fideles. in qua ſemper ab iis, qui ſunt vbique, conſeruata eſt ea, quæ manauit ab apoſtolis, diſciplina.* Romano vero pontifici proxime acceſſere Alexandrinus, Antiochenus, & Hieroſolymitanus. Hi vero vnà cum ceteris ſummiſſioris faſtigij epiſcopis cum eximio ſtudio, ac ſingulari diligentia apoſtolicam, quæ & Catholica dicebatur, fidem propagare, & Chriſto templa collocare ad populum erudiendum, & ſacra conficienda contenderent, in maximas ſæpe calamitates vnà cum cleris ſuis, & populis inciderunt. Nam Imperatores veteri gentilium deorum ſuperſtitioni addicti, atque omnino à nouis Chriſti inſtitutis auerſi ipſos omnium ordinum, ætatum, & ſexuum Chriſtianos, vt qui mandata ſua in cultu deis adhibendo negligerent, infeſtiſſime perſequuti ſunt. Ex horum autem numero præcipue fuit Caius, vrbis Romæ pontifex, poſt S. Petrum vigeſimus nonus, biennio antè Eutychiano mortuo ſubrogatus. Is deceſſores ſuos viros ſanctiſſimos imitatus omnia ſua ſtudia ad Eccleſiam præclaris virtutis, ac doctrinæ monumentis prouehendam conuerſa habebat. Itaque, cum paucæ adhuc tantum in vrbe eſſent Eccleſiæ, eæq; exiguæ, quas illi parochias, ac Titulos appellabant, presbyteris ad diuinam rem faciendam à ſuperioribus Pontificibus attributæ, ipſe creſcente Chriſtianorum numero alias etiam diaconis aſſignauit, quæ Diaconiæ ſunt nuncupatæ. In primis autem, ne Eccleſia Romana prauis inficeretur Orientis erroribus, laborauit. Nam proximis antè annis quattuor hæreſes in Oriente emerſerant, quibus fides de Deo patre, & filio Chriſto ab apoſtolis tradita tollebatur, vna Sabellij, altera Maneris, tertia Pauli, quarta Apollinaris. quarum ſuos quæque habuit ſectatores. Ex quibus Sabellius vnam tantum patris, & filij vt eſſentiam, ſic perſonam aſſeruit, Chriſtum ſolum Deum eſſe conſtituens. Manes Chriſtum non re vera fuiſſe, ſed ſpectrum hominibus attuliſſe, nec vere perpeſſum eſſe contendit, atque eodem ferme, quo Sabellius, modo ſolam in eo diuinam naturam agnouit. Paulus autem Samoſatenus Antiochiæ epiſcopus, & Apollinaris Laodiceæ, in contrariam prorſus ſententiam inclinarunt: ille Chriſtum purũ fuiſſe hominem aſſerens, atq; in eo ita verbum Dei habitaſſe, vt in quouis alio prophetarum, duaſq; in eo naturas ita hæſiſſe, vt aliud Chriſtus, aliud verbum Dei exiſteret: hic vero Chriſtum hominem fuiſſe ratione carentem, ſed Verbum in eo rationis, ac mentis officium expleuiſſe. cum veritatis Catholicæ ratio doceat, patris, & filij vnam in duabus perſonis naturam, eſſentiamq; conſiſtere, ac Chriſtum vere Deum ſimul, atque hominem extitiſſe. Quam doctrinam ab apoſtolis acceptam Eccleſia Romana vſque ad hoc temporis ſanctiſſime conſeruauit. Verum eò redeamus, vnde digreſſi ſumus. Imperio eo modo, quo dictum eſt, ordinato, Auguſti ambo expeditionem in ſuas, quæ bello premebãtur, prouincias adornarunt. Præcipue Maximianus ſequenti anno, Diocletiano Auguſto iterum, & Ariſtobulo conſulibus, 285.
cum exercitu à ſe conſcripto in Galliam cõtra Bacaudas deceſſit, ac Thebæa legione ſe ſubſequi iuſſa Pœnino ſaltu ſuperato in campos ad oppidum Octodurum deſcendit. Ibi, vt erat veteri deorum cultui deditus, atq; in primis Herculi, auctori, vt præ ſe ferebat, generis ſui, addictus, exercitũ omnem luſtrare ex gẽtilibus, Chriſtianisq; conſtantem cupiens, ſingulos milites adeſſe ad dicendum ſibi ſacramentum præcepit, daturos ſe operam, vt iiſdẽ Chriſtianos deorum ſuorum inimicos, atq; Bacaudas Imperij hoſtes vlciſcerentur. cuius mandatum cum reliqui exhauſiſſent, ſola Thebæa legio detrectauit. Hi erãt orientales milites Chriſtiana diſciplina ab epiſcopo Hieroſolymitano, imbuti, &, poſtquam Romam venerant, à pontifice Romano in fide vſq; adeo cõfirmati, vt religionem bellicæ fortitudini, fidem armis

omnibus anteponerenr. Itaque, ne tam impio ſe iureiurando aſtringerent, Octodurum prætergreſſi Agaunum prodierunt, inſignem ei loco Chriſtiani martyrij famam in omnem ſeculorum memoriam relicturi. Erant in ea legione Mauricius primicerius, & Exuperius ſignifer, viri bellicis laudib. nobiles, ſed eximia in Chriſtum fide nobiliores. Hi cum Octodurum ad iuſiurandum concipiendum repetere eſſent iuſſi, reſpondere pro vniuerſa legione non dubitarunt, ſe Chriſtianos eſſe, atque vt militiæ munera pro Imperatore non recuſare, ſic religionis eius ſacrilegia deteſtari. Quo reſponſo Maximianus exacerbatus, quòd vnà & diſciplinam militarem ſolui, & ſacra ſua contemni eiuſmodi Imperij detrectatione videret, ac ceteros ſupplicij exemplo terrendos cenſeret, decimum quenque iugulari militari more præcepit, ac reliquos ſe referre Octodurum mandauit. quos Mauricius primicerius alloquutus primum gratulatus eſt, quòd, cum ſocios ſuos indigna ſterni cæde conſpicerent, manus ab eis vindicandis abſtinniſſent, deinde eos ad conſtantiam fidei retinendam præclaro illorum exemplo accendit. atque omnium nomine ſe prius mortem millies oppetituros, quàm vt ei mandato parerent, reſpondit. Itaque nouo Maximiani edicto XI Kal. Octobris cum ceterorum decimo quoque peremptus eſt. Reliquorum inde, cum item Octodurum repetere iuberentur, cauſſam ſuſcepit ſignifer Exuperius. qui correptis ſignis, & Mauricio verbis plurimis egregie collaudato ſubiecit, ſe Imperatori quidem militiam, at vero Deo integritatem debere, neque Chriſtianos vt perſequantur in animum inducere poſſe. Quibus rebus Maximianus eo vehementius efferatus iter exercitui indixit, atque occulte legionem circumfuſo exercitu ſepſit. eamq́;, vt erat ingenio aſper, ac prope immanis, militibus trucidandam, ac pro arbitrio ſpoliandam obiecit. Vnde Agaunenſium martyrum immortalis in Eccleſia gloria dimanauit. Sub eos dies Carauſius per Belgicam. & Aremoricam pacando mari præpoſitus, quod Franci, & Saxones accolentes infeſtum habebant, cum multis barbaris captis prædam neque prouincialibus redderet, neque Imperatoribus traderet, in ſuſpicionem Maximiano venit, conſulto dimittere barbaros, vt tranſeuntes cum præda exciperet, atque ingentes hoc modo diuitias cumularet. Itaque Maximianus, poſtquam in Galliam venit, ſubito partem exercitus, in quo multæ quoque è Thebæa legione erant centuriæ, ſecundo Rheno ad eum opprimendum immiſit. Pòſt autem, ſumpto ad Agaunum de maiore legionis eius parte ſupplicio, reliquos etiam, qui ad oppugnandũ Carauſium contendebant, vbicunq; terrarum eſſent, interimi iuſſit. Qui vero huic negocio præfecti fuerunt, Caſſium, & Florentium apud Veronam, ciuitatem tum in ripa Rheni fluminis ſitam, cum ſeptem aliis aſſequuti iugularunt. Gereonem vero, ac trecentos octodecim ſocios ad Coloniam, Victorémque demum cum trecentis triginta ad oppidum Francorum, nomine Xanthum, VI Idus Octob. fœdiſſime trucidarunt. Quos omnes ſatis conſtat mortem, ac cruciatus omnes conſtantiſſime ſubiiſſe. Militarem in ſe impetum poſtquam Carauſius audiit, timore percitus propere cum claſſe, quę Gallias tuebatur, in Britanniam tranſiit, ac prouincia illa in poteſtatem adducta, ſemet Auguſtum regiis aſſumptis Inſignibus appellauit. Milites autem, qui ad eum delendum mittebantur, eo nuncio accepto ad Maximianum eadem, qua venerant, via ſe receperunt. His rebus geſtis Maximianus caſtra aduerſus ruſticos temere ſæuientes mouit. ac breui, quàm parum arma, vireſq́; ſine ſcientia rei militaris prodeſſent, edocuit. nam ad eos progreſſus Amandum, & Ælianum duces ruſticorum robore, ac ferocia magis, quàm vſu belli, atque armorum peritia confidentes leuibus aliquot prœliis vſque adeo afflixit, vt, poſitis armis deditionem continuo fecerint. Quos ille benigne in fidem accepit, atque agreſtibus exarmatis, ac priſtino agrorum cultui redditis, ocium turbatæ Galliæ magna clementiæ laude reſtituit, eamq́; nouis formare inſtitutis ad pacem, dignitatemq́; perrexit. Itaque Mamertinus, cum Maximianum Diocletiano tanquam alterum Ioui Herculem affuiſſe, dicere inſtituiſſet, deinceps continenter ita ſubiecit: *An non illud malum ſimile monſtrorum biformium Gallia fuit, quòd tua Cæſar neſcio vtrum magis fortitudine repreſſum ſit, an clementia mitigatum, cum militares habitus ignari agricolæ appetiuerunt, cum arator equitem, paſtor peditem, cum ho-*

ſtem

ſtem barbarum ſuorum cultorum ruſticus vaſtator imitatus eſt? Ex altera parte Diocletianus Roma in Pannoniam profectus ſtrenuum aduerſus Sarmatarum impreſſiones ducem Maximianum, vt opinor, Galerium collocauit, atque ipſe Nicomediam in Bithyniam ſeſe contulit. Ibi certior factus, Narſem Perſarum regem iterum poſt Cari Imperatoris exceſſum, Sarracenis, & Parthis ſolicitatis, Meſopotamiæ, atque Armeniæ finitimis Romanorum prouinciis imminere, nullam ſibi moram attulit, quin eis obuiam iret. Itaque rebus omnibus neceſſariis comparatis, progreſſus in Syriam exercitum aduerſus hoſtes adduxit, ac Sarracenis acie victis, Parthiſque vltra Tigrim propulſis, Narſæ regi tantum pauoris, ac trepidationis iniecit, vt amicitiæ habendæ cauſſa nobiles feras, atque alia dona exquiſitiſſima miſerit. Quibus victoriis cognitis populi in Italia, atque adeo in prouinciis feſtos dies præ ingenti lætitia celebrarunt. Maximo inde iterum, & Aquili- 286
no conſulibus, & Iunio Maximo præfecto vrbis, maioribus in vtroque Imperio, quàm adhuc, bellorum tumultibus laboratum eſt. In primis pleræque Germaniæ nationes, quod ſæpe antea fecerant, inter ſe coniurationem fecerunt, atque vltimum prope excidium Galliæ, præſentia Maximiani poſthabita, intentarunt. Hi fuere non ſolum Burgundiones, & Alemani, ſed etiam Chaibones, & Heruli, viribus primi, locis vltimi. qui, cum traiecto repente Rheno in pronincias proximas irrupiſſent, omnia cæde, vaſtatione, atque incendio miſcuerunt. Qui tumulrus poſtquam ad aures Maximiani accidit, extemplo caſtra aduerſus eos mouit. Iam Burgundiones, & Alemanos incondita multitudine abundantes primum ſæua fames, deinde ſæuior peſtilentia adorta erar. Quod vbi Maximianus animaduertit, arma ab illis abſtinuit, ac ſua ſponte duobus malorum generibus ipſis mortalibus infeſtiſſimis, conflictari, conſumique permiſit. Chaibonas vero, Herulóſque aperto Marte aggreſſus primo certamine profligauit. Nam exercitus parte in hoſtes inducta ita conflixit, vt ipſe omnibus locis, totáque acie, & reſiſtentibus, & cedentibus, & fugientibus ſe obiecerit. quo pacto tanta eos internecione deleuit, vt cladem relictis domi coniugibus non profugus aliquis è prœlio, ſed ipſamet victoria nunciarit. Quæ dum ille geſſit, Carauſius in Britannia naues Romanum in modum conſtruxit, legionem Romanam, quæ ibi in præſidio erat, abduxit, aliquot militum peregrinorum cohortes intercluſit, mercatores Gallicanos ad delectum contraxit, barbarorum, & maxime Francorum innumerabiles copias ſpoliis prouinciarum diuiſis illexit; atque inde prædonum more omnia Galliæ, Italiæ, Hiſpaniæque littora latrociniis infeſta habere inſtituit. vnde illud piratici belli nomen inuenit. Diocletianus autem rebus Syriæ compoſitis iampridem Nicomediam reuerſus ſeſe in Mœſiam rettulit. Nam Sarmatæ tranſmiſſo Iſtro Daciam populabundi inierant, eámque Alemanorum more omni genere maleficij diuexabant. Hæc autem erat Dacia, quæ fuerat inter ſuperiorem, inferiorémque Mœſiam ab Aureliano Auguſto repoſita, eáque Ripenſis, & Mediterraneæ nomine inſignita, cum ille Daciam Tranſiſtrianam à Traiano quondam Auguſto, victo rege Decebalo, partam dimiſiſſet, quia inter infeſta barbarorum circumſiſtentium arma retinere non poſſet. Diocletianus autem Sarmatas ex hac Dacia prædantes trans Iſtrum ita compulit, vt eam ab omni incommodo non obſcura victoria vindicarit. Proximo anno Diocletianus tertium, & Maximianus 287
ſecundum conſulatum geſſerunt. Ne tum quidem ab hoſtilibus vtrobiq; impreſſionibus eſt ceſſatum. Præcipue Alemani receptis ex peſtilentia viribus Rhenum ſumma, vt aſſueuerant, hieme, quippe gelu duratum, traiecerunt, ac proximos Galliarum agros hoſtiliter inierunt. Hanc rem cum Maximianus eodem die Treuiris accepiſſet, qno ineundi magiſtratus cauſſa ſolemnia vota concipiebat, vſque adeo irã non tenuit, vt votis perfectis raptim ſumptis armis exierit. Quæ illi audacia feliciſſime ceſſit. nam hoſtes palatos adeptus, atq; ex improuiſo aggreſſus præcipiti agmine ſe trans fluuium referre coegit. Vnde breui reuerſus, ciuitatem vehementer de ſua incolumitate ſolicitam incredibili lætitia cumulauit. Sacrificiis ei factis, odoribusq; paſſim accẽſis ea gratulatio declarata eſt. Quod factum, vt ſingulari felicitate commemorandũ Mamertinus deinceps ſic Gallica dicẽdi copia celebrauit:

Illum tuum primum conſulatus tui auſpicalem diem tacitus præterire non poſſum, quo tu ſolus omnium conſequutus es, vt quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum videbatur, tunc primum potuerit ſufficere peragendis, vnoq́; ſol curriculo, & officia te conſulis inchoantem videret, & Imperatoris implentem. Vidimus enim te Cæſar, eodem die pro repub. & vota ſuſcipere, & conuicta delere. vidimus, te eodem die in clariſſimo pacis habitu, & in pulcherrimo virtutis ornatu. Bona venia Deûm dixerim, ne Iuppiter quidem ipſe tanta celeritate faciem cœli ſui variat, quàm facile tu togam prætextam ſumpto thorace mutaſti, haſtam poſito ſcipione rapuiſti, à tribunali temet in campum, à curuli in equum tranſtuliſti, & rurſus ex acie cum triumpho rediſti, totamq́; hanc vrbem repentina tua in hoſtes eruptione ſolicitam lætitia, & exultatione, & aris flagrantibus, & ſacrificiis, & odoribus accenſis numini tuo impleſti. Ita vtroq; die ſupremo tempore bis diuina res pari religione celebrata eſt, Ioui, dum pro futuris vouetur, tibi, dum pro victoria ſoluitur. His rebus geſtis Maximianum inde Germanicis incurſionibus irritatum ſalutaris illa cogitatio ſubiit, haud incommode ſe facturum, ſi, quod nemo adhuc tentauerat, vltra Rhenum tranſmitteret, atq; hoſtes, in ſuis quenq; agris, opprimeret. ſic enim demum deleri Germanos poſſe, ſi in propriis ſedibus peterentur, vt non prædam modo, quam cepiſſent, amitterent, ſed de ipſis etiam liberis, coniugibus, parentibus, & rebus ſuis cariſſimis dimicarēt. ſatis ſe hoſtilium incurſionum hactenus pertuliſſe, nunc reddere eas barbaris magnis cumulatas incommodis oportere. Hoc igitur conſilio explicato, pontem in Rhenum confecit, exercituque tranſmiſſo Alemaniam iniit. ac rege eorum inter ipſas, quas moliebatur, inſidias capto, ab ipſo ponte vſque ad Danubij caput continenter Alemanos prœliis proſpere factis edomuit, ac totam regionem ferro, atque igne vaſtatam opibus prorſus exhauſit. vſque adeo vt Mamertinus non minus ad fidem, quàm ad laudē dixerit, Maximianum primum omnium Imperatorum probaſſe, Romani Imperij nullum eſſe terminum, niſi qui ſuorum eſſet armorum. Hęc victoria ingentem Maximiano gloriam vel conſilij nouitate, vel cladis magnitudine attulit. nam trophæis in media Alemania conſtitutis gentem illam ita debilitauit, vt pòſt per multos annos à Romanorū bello vacauerit. Ex altera parte in Scythia erant Vittungi, & Carpi. Vittungi Gotthicum genus, Viſgotthi alio pòſt nomine appellati, in Grutungos, & Teruingos erant diſtributi. Vtramque eorum gentem crebertimis à ſuperioribus Imperatoribus bellis repulſam, neque ſatis adhuc ab inferendis Mœſiæ, Thraciæque detrimentis coercitam Diocletianus item in propriis aggredi finibus ſtatuit. atque trans Iſtrum compulſam ita eſt perſequutus, vt Gotthos multis prœliis victos ad pacem petendam adegerit. Tum vero ne liberum poſthac barbari aditum ad flumen tranſeundum haberent, limitem Iſtri neglectum veteribus repoſitis caſtellis, ac præſidiis reparauit, atque in exitu anni ſeſe Nicomediam rettulit. Interim Batauia Galliæ regio per Francos reges aliquot occupata ad Carauſium tyrannum defecit. Quæ cauſſa Maximianum impulit, vt o-
288 mnes cò belli curas, apparatusq́; conuerterit. Itaque ſequenti anno Maximo iterum, & Ianuario conſulibus, Germanico bello, quo aſſidue premebatur, ſolutus arma aduerſus eum intulit. Accidit autem illud incommodi, vt ad Britannici maris inclementiam ſumma quoque rei nauticæ imperitia ſe adiunxerit. Quibus impedimentis intercedentibus bellum illud in præſens intermittere, ac piratæ vindictam in aliud tempus reiicere eſt coactus. Itaque pace cum eo ſimulate compoſita in Francos, qui Carauſio ſe adiunxerant, atque auxilia miniſtrabant, inuaſit. cuius impetum cum rex eorum Gennobon ſuſtinere non poſſet, legatos, qui pacem peterent, miſit, neque eam impetrauit. Diocletianus autem ipſam quaſi domandarum gentium ſeriem perſequutus poſt Gotthos, Carpóſque ſubactos repente ſeſe in Quados, & Marcomannos, alióſque vicinos Germaniæ populos intulit, qui ſuperato Danubio ipſas, quæ obiectæ erant, Rhætias aſſiduis incurſionibus lacerabant. atque eas gentes prœliis, & expugnationibus ita fregit, vt pace petita dicto ſe audientes fore ſpoponderint. Ita quemadmodum Maximianus Alemanis vincendis Romanum limitem vltra Rhenum, ſic Diocletianus Quadis ſubigendis vltra Danubium protulit. Inde reliquum anni ab vtroque in Illyrico, Galliáque luſtranda eſt poſitum. Per eoſdem ferme dies noua duo, eáque peri-

culoſa

culoſa bella coorta ſunt, vnum in Ægypto, in Africa alterum. Achilles quidam
non ignobilis dux militiæ Ægyptum ad deſcctionem ſolicitauit, ac contractis ad
ſe militaribus copiis ipſam ſibi prouinciam cum inſignibus Auguſtalibus vindica-
uit. Quinquegentiani vero Mauritaniæ populi ingenij ferocioris, ac prope indo-
miti, arreptis temere armis prouinciam hoſtiliter percurrere, eámque ſpretis Ma-
ximiani præfectis variis populationum incommodis afficere inſtitere. Cum autem
Diocletianus non tam veſanam populorum defectionem, quàm ſæuam tyranno-
rum in dies orientium libidinem ægre ferret, conſilia rerum agendarum coram ſi-
bi cum Maximiano communicanda putauit, ac propterea illum, Mediolanum in
Italiam vt adiret, admonuit. nam ſe eò quoq; colloquij gratia conuenturum. Ma-
ximianus autem, vt eius auctoritati diligenter obtemperabat, eiuſmodi nuncio
accepto ſtatim ſe obſequuturum oſtendit. Itaque poſtero ineunte anno, quo con- 289
ſulatum geſſerunt Baſſus, & Quintianus, & Ianuarius præfecturam vrbis, quàm
III Kal. Martias occeperat, continuauit, Diocletianus præmiſſis nunciis è Pan-
nonia ceſſit, ac ſumma celeritate Iuliis alpibus ſuperatis repente in Italiam nec o-
pinantibus omnibus adiit. Maximianus autem hieme ſæuiſſima, & in Gallia inuſi-
tata, cum niue, ac glacie opplera horrerent omnia, ex improuiſo per Cottias al-
pes acceſſit. Vterque, quacunque iter fecit, frequentiſſimo populorum longo eos
interuallo viſere geſtientium concurſu exceptus eſt. præcipue agricolæ concurſa-
re, inter ſe nunciare, aras ponere, thura adolere, hoſtias immolare, vina libare,
deos laudibus, gratiíſque concelebrare; vſque adeo vt paſſim fructus percipi ex-
pectatiſſimi triumphi potuerit. Erat iam tum Mediolanum ea nobilitate, opulen-
tia, publicorum operum magnificentia, & ciuium, inquilinorumque frequentia
præditum, vt facile ſecundum à Roma dignitatis teneret, atq; amplitudinis gra-
dum. Itaque vrbem ingreſſi ambo ea pompæ magnificentia, atque occurrentis ci-
uitatis honore excepti ſunt, qui maximus, ac ſplendidiſſimus adhiberi per ea feli-
ciſſima Italiæ tempora potuit. Geminata inde maieſtatis Auguſtalis præſentia om-
nium animos inuſitata admiratione defixit. Ambo in eodem Palatio hoſpitati co-
miter eos, quibus Auguſtos ſalutare per dignitatum gradus licebat, duplicato ma-
ieſtatis numine admiſerunt. Vt vero limine egreſſi per mediam vrbem equis ſimul
inuecti ſunt, certatim viri, fœminæ, pueri, & ætate maturi aut per fores in publicum
prodierunt, aut per ſuperiores ædium partes ſe proiecerunt, clara, ac libera inter
ſe voce rogantes, vides Diocletianum, Maximianumque? vides? ambo ſunt, vnà
ſunt, quàm inuicti ſedent, quàm concorditer eloquuntur, quàm cito tranſeunt?
Affuerunt ex omnibus vrbibus honeſtiſſimæ legationes, ſed in primis Roma lumi-
na ipſa ſenatus, ac ciuitatis principes miſit. nemóque omnium fuit, quin per eos
dies Mediolanenſium ciuitatem beatiſſimam duceret, quæ duos tantos, ac tam
concordes Imperatores gremio complexa teneret. Ceterum ipſi ſecreto inter ſe
colloquuti fraterna inuicem officia præſtiterunt, ille dona Perſica, hic ſpolia Ger-
manica oſtendendo, ac ſumme in omni conſiliorum ratione concordes præcipue
de Cæſaribus adiungendis inter ſe conſenſerunt, vt partem inſtantium bellorum
in eorum curam, ſedulitatémque transferrent. Vbi vero per aliquot dies vnà fue-
re, tum eadem, qua venerant, celeritate ſeſe ad exercitus recepere. Poſt aliquot
inde dies Narſes rex Perſarum ab Ormie fratre bello petitus legatos ad Diocletia-
num in Syriam de confirmanda pace miſit, atque ei donis regiæ munificentiæ cul-
to ſe ipſum, totúmque regnum, vt ingredi dignaretur, explicuit. Gennobon au-
tem rex Francorum pacem iterum à Maximiano popoſcit, tum demum integra ſe
auctoritate regnare exiſtimans, cum ipſo placato regnaret. Ille vero pacem Fran-
cis ita dedit, vt multas eorum familias in Galliæ fines traduxerit, atq; in agris Ner-
uiorum, ac Treuirorum locauerit. ſic enim & terram hoſtium incolis exhauriri,
& propriam, quæ deſerta erat, expleri poſſe, putauit. Moris erat, vt Imperato-
res quinto, ac decimo quoque Imperij ſui anno dies quoſdam feſtos peragerent,
in quibus ſacra, ludóſque omnis generis facerent, ac præterea diis votis ſe ſole-
mnibus obligarent, ſi ſe incolumes in proximum quinquennium, aut decennium
conſeruaſſent, aut vota ſuperiore quinquennio nuncupata pro retenta incolumi-

tate perſoluerent. Cum ergo quintus hic Diocletiano, & Maximiano Imperij perficeretur annus, vterq; quinquennalia apparatu, vt aſſolebat, maximo edidit. Maximianus ea Treuiris celebrauit. quæ tum Galliei ſedes habebatur Imperij. Mamertinus orator ſolemnem ad ea orationem compoſuit, ſed iuſſu Maximiani ad decennia reſeruauit. quoniam luſtris omnibus prædicandis ea communis eſſet o-
290 ratio. Inſequens annus, qui fuit à Chriſto nato ducenteſimus nonageſimus, Diocletianum Auguſtum IIII, & Maximianum Auguſtum III conſules, & Turrianum Gratianum præfectum vrbis, habuit. Eo anno Diocletianus luſtrauit Illyricum. ſi quidem Hadrianopoli, Byzantiiq; ſubſcripſit. Maximianus autem Treuiris Natalicia ſua peregit. In ea pompa Mamertinus orator, de quo dixi, Belgicus, per ea tempora clarus orationem diei, ac celebritati, quæ agebatur, accommodatam habuit. in qua primum ipſas Imperatorum vel duriſſimis temporibus conuerſationes expoſuit. deinde res ab eis geſtas percucurrit. remp. virtute eorum Carini dominatu ſæuiſſimo liberatam, exacerbatas ſeculi prioris iniuriis Gallias eorum clementia ad obſequium eſſe redactas, dies feſtos victoriis, ac triumphis celebratos, tropbæa in media Germania conſtituta, limitem Rhætiæ repentina hoſtium clade promotum, Sarmariam vaſtatam, oppreſſumq́ue captiuitatis vinculis Sarracenum, Francos ad petendam pacem eum rege venientes, Parthumq; Diocletiano munerum miraculis blandientem. De pietate inde illorum diſſerens in primis admirabilem eorum concordiam extulit. *Quæ enim*, inquit, *vlla vnquam videre ſecula talem in ſumma poteſtate concordiam? qui germani, geminive fratres indiuiſo patrimonio tam æqualiter vtuntur, quàm vos orbe Romano? Laurea illa deuictis accolentibus Syriam nationibus, & illa Rhætica, & illa Sarmatica te Maximiane fecerunt pio gaudio triumphare. Itidem hic gens Chaibonum, Herulorumq́ deleta, & Tranſrhenana victoria, & domitis oppreſſa Francis bella piratica Diocletianum compotem votorum fecerunt. obſtupeſcerent omnes admiratione veſtri, etiam ſi vos idem parens, eademq́ mater ad iſtam concordiam naturæ legibus imbuiſſent. At enim quanto hoc eſt admirabilius, quòd vos caſtra, quòd prælia, quòd pares victoriæ fecere fratres, dum virtutibus veſtris fauetis, dum pulcherrima inuicem facta laudatis, dum ad ſummum fortunæ faſtigium pari gradu tenditis, diuerſum ſanguinem affectibus miſcuiſtis.* Inde quanto labore media hieme ex diuerſis regionibus Mediolanum colloquij gratia conueniſſent, quanto amore ſimul in eodem Palatio diuerſati eſſent, atque inde diſceſſiſſent, edocuit. poſtremo felicitatem eorum oſtendit, quòd ſecuro orbe ſuas vterque prouincias relinquere, atque in interiora Imperij ſecedere poſſent. quòd diram famem, ac ſæuam peſtilentiam ipſis ad Imperium euectis ſumma frugum copia, & optata corporum ſalubritas excepiſſet, & quòd Deus oppottune ad tranquillandum Imperium bella ciuilia inter nationes barbaras accendiſſet. *Furit enim*, inquit, *in viſcera ſua gens effrena Maurorum. Gotthi Burgundios penitus excindunt. rurſum pro victis armantur Alemani. itémque Teruingi pars alia Gotthorum adiuncta manu Taiſalorum aduerſum Vandalos, Gepidáſque concurrunt. Ipſos Perſas, ipſumque regem aſcitis Saccis, & Ruffis, & Gellis petit frater Ormies, nec reſpicit vel pro maieſtate quaſi regem, vel pro pietate quaſi fratrem. Burgundiones Alemanorum agros occupauere, ſed ſua quoque clade quæſitas Alemani terras amiſere, quas repetunt. Blemyi leuibus modo aſſueti ſagittis aduerſus AEthiopas quærunt, quæ non habent arma, & pene nudis odiis bella internecina committunt.* auguratur inde in extremo nauales etiam, maritimosq; triumphos, quos ex Carauſio partum iri ſignificat. Eo demum anno, cum Britannia, Ægyptus, & Mauritania amiſſæ animos Auguſtorum vrgerent, placuit ambobus ad confirmandas reipub. vires, & bella omnia complectenda ſibi Cæſares adoptare. Hoc non ſolum apud Eutropium ſcriptum eſt, ſed etiam in oratione, quam orator Æduus pòſt ad Conſtantium Cæſarem dixit: *Toto terrarum orbe*, inquit, *non modo qua Romanus limes fuerat, virtute veſtra recepto, ſed etiam, qua hoſtilis, edomito, cum toties proculcata eſſet Alemania, toties obſtricta Sarmatia, Vittungi, Quadi, Carpi toties profligati, ſubmittente ſe Gottho pace petenda, ſupplicante per munera rege Perſarum vrebat animum vna illa tanti Imperij contumelia, quòd Britannia adhuc in poteſtate Carauſij eſſet.* Item: *Partho vltra Tigrim redacto, Dacia reſtituta, porrectis vſque Danubij caput Germaniæ, Rhætiaque limitibus, deſtinata Bataauia, Britanniaque*

vindicta

*vindicta gubernacula maiora quærebat aucta, atque augenda reſpublica. & qui Romanæ po-
tentiæ terminos virtute protulerant, Imperium filio pietate debebant.* Hoc igitur conſilio
conſtituto Auguſti ambo filios ſibi adoptarunt, Diocletianus quidem Galerium
Maximianum, virum prope Serdicam vrbem Ripenſis Daciæ natum, Maximia-
nus vero Conſtantium Chlorum in Dardania, ex filia Criſpi fratris Claudij nuper
Imperatoris progenitum. Etenim Maxentius Maximiano primum propter æta-
tem, deinde propter aliam offenſionem parum fuit probatus. ſiquidem fama con-
ſtans manauit, cum arte vxoris mariti animum virili prole edita retinere cupientis
fuiſſe ſuppoſitum. Galerius autem, & Conſtantius Diocletiano, & Maximiano
bellicis in ſtudiis, atque laboribus ita ſe virtute, conſilio, ac ſedulitate probarant,
vt idonei viſi ſint, qui adoptati in Imperij ſocietatem acciperentur, ac Cæſares di-
cerentur. Quamobrem poſtero anno, Caſſio, & Tiberiano conſulibus, Kalendis 291
Martiis Diocletianus Galerium in Illyrico, & Maximianus Conſtantium in Ita-
liam accitum pompa, quæ adhiberi in eiuſmodi celebritate ſolebat, adhibita, Cæ-
ſarem declarauit. vnde Æduus idem dixit: *O Kalendæ Martiæ ſicut olim annorum vol-
uentium, ita nunc, æternorum auſpices Imperatorum.* Galerio etiam Diocletianus Va-
leriam filiam collocauit, à qua pars quædam Panoniæ nomen traxit, Maximia-
nus vero Conſtantio Theodoram priuignam; atque earum ducendarum cauſſa v-
terque priores vxores dimiſit. Conſtantius etiam, vt fraternæ fidei certum Gale-
rio pignus daret, Conſtantinum filium, qui poſtea imperauit, ex Helena vxore,
(ſic enim plerique cenſent potius, quàm concubina,) ſuſceptum obſidem dedit,
eo nomine, vt prima illo duce rudimenta militiæ poneret. nam XV tum annos age-
bat. Ceterum, vt inquit Ammianus, hi Cæſares ipſis Auguſtis tanquam apparito-
res obtemperarunt, vltro citroq; pro eorum arbitrio commeantes. His actis Dio-
cletianus Galerium limiti Iſtri defendendo præpoſuit, ipſe vero Ægyptum ſibi re-
cuperandam aſſumpſit. Maximianus autem Mauritania ſibi deſtinata Conſtantio
Britanniam recipiendam commiſit. Itaque hoc anno tribus in locis aduerſus ho-
ſtes res egregie geſta eſt. Nam Diocletianus in Ægypto cum multa alia proſpere
adminiſtrauit, tum in primis vrbes Thebaidis duas Buſirim, & Copton, quæ defe-
cerant ad Achillem, deuictas, ad prodendum aduerſus fidei deſertores exemplum
ſolo æquauit. Galerius autem tranſmiſſo Iſtro Sarmatas, & Carpos, qui limitem
violauerant, tanta mole inuaſit, vt victoriam clariſſimam reportarit. Conſtantius
vero maxima celeritate ex Italia in Galliam maturauit. inde nec opinantibus om-
nibus ad Oceanum progreſſus Geſſorigiam, quod oppidum in littore aduerſus
Britanniam ſitum à Carauſio tenebatur, primo aduentu in poteſtatem redegit.
Quo facto ſubito portum vrbis molibus ſaxorum, lignorúmque iniectis ita obſe-
pſit, vt eius vſum Carauſio prorſus ademerit. tum exercitum eius adortus, qui Bo-
nonienſe littus inſederat, prœlio proſpere facto deuicit, ac victum ſumma clemen-
tia conſeruauit. Inde, nauibus ad traiiciendum ædificari iuſſis, Batauos ſibi ado-
riendos ſuſcepit, qui, Britannico tumultu ſolicitantibus Francis cum defeciſſent,
Cliuiam oppidum Romanorum arctiſſime obſidebant. ac neque locorum ſta-
gnantium difficultate permotus, (nam Batauiam à Scalde interlutam diuortio
ſuo Rhenus amplectebatur) neque ſyluarum barbaros occultantium denſitate de-
territus hoſtes longiſſime, ac conſtantiſſime perſequutus, demum cum coniugi-
bus, & liberis ad deditionem adduxit, atque obſidione Cliuiam liberauit. mul-
ti barbari, in primíſque Franci captiui facti. quos ad agros Lingonum, Rhemo-
rum, Tricaſſinorum, & Ambianorum à ſolitudine vindicandos deſtinauit. Vnde
vetus dixit orator ad Conſtantinum, Conſtantium patrem eius terram Batauiam
à diuerſis Francorum regibus occupatam omni hoſte purgaſſe, ac gentes ipſas in
Romanas nationes tranſtuliſſe, vt non ſolum arma, ſed etiam feritatem ipſam po-
nere cogerentur, & pacem Romani Imperij cultu iuuarent, arma delectu. Ex his
multi prouincialibus diſtributi aliquandiu in porticibus ciuitatum blandientes
manſerunt, donec ad deſtinatos ſibi ſolitudinum cultus contenderent. regibus
eorum Aſarico, & Gaiſoni pax, cum eam peterent, eſt conceſſa. Iiſdem conſulibus
Iunius Tiberianus præfecturam vrbis XII Kal. Martias cepit, de quo Vopiſcus:

Hilaribus, quibus omnia feſta fieri debere ſcimus, & dici, impletis ſolemnibus vehiculo ſuo me, & iudicialis carpento præfectus vrbis vir illuſtris Iunius Tiberianus accepit. Hannibaliano
292 inde, & Aſclepiodoro conſulibus, Galerius Baſtarnas, Carpos, & Sarmatas in finibus ſuis trans Iſtrum adortus, inſigni victoria ſuperauit. eo in bello Conſtantinum Conſtantij Cæſaris filium egregiæ virtutis adoleſcentem, cum eius laudi inuideret, conſulto ſub ſpecie honoris variis periculis obiectauit. quæ ille ſemper inſigni animi fortitudine depulit. præcipue autem duci Sarmatarum in campum prodeunti oppoſitus ipſum viuum corripuit. idque primum ſpecimen futuræ magnitudinis edidit. Hi populi, ne quando bellum redintegrare poſſent, citra Iſtrum Diocletiani iuſſu traducti, atque in Romanis prouinciis collocati. In Gallia cum ſumma per æſtatem, hiemémque ſiccitas extitiſſet, qua claſſis ad bellum Britannicum eſt conſtructa, repente ineunte vere aſſiduis imbribus amnes ita exundarunt, vt paratis nauigiis facilem deductionem præbuerint. Ceterum, dum inſtructa claſſe Conſtantius tempus nauigationis opportunum expectat, dies XI Kal. Maij aduenit. quem Maximianus, quia idem erat Romæ natalis, magna populi lætitia Treuiris celebrauit. In ea ſolemnitate Mamertinus idem, vt exiſtimatur, orationem habuit, in qua expoſitis Maximiani reb. omnibus, quas commemorauimus, demum de Conſtantio, & apparatu inſtantis belli Britanuicl ita diſſeruit: *Veſtræ felicitatis eſt, quòd iam milites ad Oceanum peruenere victoria. iam cæſorum in illo littore hoſtium ſanguinem reciproci fluctus ſorbuerunt. Quid nunc animi habet ille pirata, cum fretum illud, quo ſolo mortem ſuam hucuſque remoratus eſt, pene veſtros exercitus videat ingreſſos, oblitóſque nauium mare refugum ſequutos eſſe, qua cederet? quam nunc inſulam remotiorem, quem alium ſibi optet Oceanum? quo denique pacto effugere pœnas reipub. poteſt, niſi ſi hauſtu terræ deuoretur, aut turbine aliquo in deuia ſaxa raptatur. ædificatæ ſunt, ornatæque pulcherrimæ claſſes cunctis ſimul amnibus Oceanum petituræ. neque ſolum ad perficiendas eas certatim homines laborarunt, ſed etiam ad excipiendas flumina repente creuerunt. Toto ferme anno Imperator, quo tibi opus erat ſerenitate, vt naualia texerentur, vt trabes cæderentur, vt artificum animi vigerent, vt manus ne torpeſcerent, nullus fere dies imbre fœdatus eſt, hiems ipſa veris temperiem imitata eſt. fluuius hic noſter diu pluuiarum pabulo carens impatiens erat nauium, ſolam naualibus tuis materiam deuehebat. Ecce autem ſubito, cum deduci liburnas oporteret, tibi vberes fontes terra ſubmiſit, tibi largos imbres Iuppiter fudit, tibi totis fluminum alueis Oceanus redundauit. ita in aquas ſponte ſubeuntes impetum nauigia fecerunt, leui modo commota nixu ducentium. Facile itaque quiuis intelligit Imperator, quàm proſperi te ſucceſſus in re maritima ſequuturi ſint, cum iam ſic tempeſtatum opportunitas obſequatur. Felix igitur talibus Roma principibus. Hi cum primum redeant ad te, triumphantes vno cupiunt inuehi curru, ſimul adire Capitolium, ſimul habitare Palatium. Profecto mature illuceſcet dies, cum vos videat Roma victores, & alacrem ſub dextra filium. quem ad honeſtiſſimas artes omnibus ingenij bonis natum felix aliquis præceptor expectat. Interim tamen te gentium domina, quoniam hunc optimum principem in Galliis tuis retinet ratio reip. quæſumus, ſi fieri poteſt, ne huic inuideas ciuitati. cui nunc ille ſimilitudinem maieſtatis tuæ confert, natalem tuum celebrando in ea conſuetudine magnificentia tibi debita. téque ipſum Imperator oramus, vt etiam, cum vos totius orbis ſecuritate compoſita illa Imperij veſtri mater acceperit, amplexus eius arctiſſimos interdum piis manibus reſoluatis. túque Maximiane potiſſimum, (credo enim hoc idem etiam Diocletianum Oriens rogat.) has prouincias frequenter illuſtres, & profundiſſima licet pace florentes aduentu numinis tui reddas feliciores. Vide Imperator, quanta ſit vis tuorum in nos beneficiorum. adhuc præſentia tua fruimur, & reditum deſideramus.* Hæc, vt dixi, Mamertinus XI Kal. Maij loquutus eſt, cum apparatus Britannici belli ferueret. Interim dum hæc geruntur, Carauſium familiaris eius Allectus dolo peremit, atque Imperij ſibi inſignia vindicauit. Itaque bellum, quod Carauſius erat paſſurus, ipſe ſuſtinuit. Vnde quidam Æduorum legatus poſt bellum cõfectum ſic dixit: *Acceſſerat diuturna ſceleris impunitas, quæ deſperatorum hominum inflarat audaciam, vt illam inclemẽtiam maris, quæ victoriam principum fatali quadam neceſſitate diſtulerat, pro ſuo terrore iactarẽt, nec conſilio intermiſſum bellum eſſe, ſed deſperatione omiſſum crederẽt. adeo vt iam cõmunis pœna timore depoſito archipiratã ſatelles occideret, & illud auctoramẽtum tanti diſcriminis putaret Imperium.*

Alle-

Allectum vero vt inſignia ſibi aſciuiſſe principes cognouerunt, eò ardentius bellum iam comparatum intulerunt. Ac primum quidem, ne Conſtantio in Britanniam tranſgreſſo barbaræ nationes nouas res aliquas molirentur, Maximianus noto itineris compendio ad Rhenum acceſſit, omnemq; illum limitem non equeſtribus, neque pedeſtribus copiis, ſed præſentiæ ſuæ terrore tutatus eſt. Conſtantius vero cum inſtructis diuerſis claſſibus tempus ſoluendi idoneum expectaret, demum vel aduerſo reflante vento littore ſoluit. Quod vbi ſenſere milites, qui à fluctu in amnem Sequanam fuerant repulſi, cunctantibus ducibus, cœlo, ac mari turbidis, vltro ſignum nauigationis popoſcerunt, ac minacibus ſignis contemptis, die pluuio vela fecerunt, & ventum, quia directus non erat, obliquum captarunt, mutuis his ſe vocibus excitantes: Quid dubitamus? quid moramur? Cæſar ipſe iam ſoluit, iam prouehitur, iam fortaſſe peruenit. Inde cœlum obſcuris adeo tenebris eſt offuſum, vt inimica claſſis apud Vectam inſulam in ſpeculis, & inſidiis collocata imprudentibus hoſtibus ſit prætetita. Exercitus autem vt primum Britanniæ littus obtinuit, vniuerſis nauibus ſuis ignes iniecit, ne ſibi vllum fugæ præſidium reſeruaret. Quo cognito Allectus ab eo littore, quod tenebat, abſceſſit, ac claſſem, portúmque deſeruit, Conſtantium, cuius imminentia vela proſpexerat, iam, iámque affuturum formidans, ſeſéque ad prœlium conſerendum accinxit. ceterum neque aciem explicuit, neque omnes copias, quas trahebat, inſtruxit, ſed cum veteribus coniurationis auctoribus, & barbaris mercede conductis reliqui apparatus oblitus proceſſit. Prœlio Aſclepiodoto prætorij præfecto duce commiſſo nemo Romanorum occubuit. omnes illos campos, atque colles non niſi hoſtium corpora fuſa texerunt. inter quos Allectus ipſe iacuit, cultu illo, quem aſſumpſerat, vltro depoſito, & vix vnius velaminis repertus indicio. Franci ad internecionem cæſi. Milites autem, qui per errorem nebuloſi maris auulſi ad oppidum Londinienſe peruenerant, quidquid barbarorum prœlio ſuperfuit, cum direpta vrbe fugam capeſſere cogitarent, paſſim tota vrbe ſtrauerunt. Conſtantio inde in littus egredienti Britanni exultantes gaudio ſeſe cum coniugibus, ac liberis obtulerunt, non ipſum modo, vt cœlo delapſum intuentes, ſed etiam nauis illius, quæ ipſum aduexerat, vela, ac remigia venerantes; quippe poſt tot annorum miſerrimam ſeruitutem, poſt violatas coniuges, poſt filiorum turpe obſequium liberi, & vera Imperij luce recreati. Hac victoria non ſolum ipſa eſt recuperata Britannia, ſed Galliæ quoque, Hiſpaniæ, Italiæ, atque Africæ oræ perpetuis piratarum incurſionibus liberatæ. nec ſolum Franci, ſed multæ etiam aliæ gentes in coniuratione Carauſij deprehenſæ ad imperium accipiendum adactæ. Hæc hoc modo, atque hoc tempore geſta in oratione legati Æduorum inuenio. vt mirabile illud eſſe videatur, quod ceteri prodidere, Allectum triennio poſt Carauſium ab Aſclepiodoro eſſe deletum, tumque demum Britanniam eſſe recepram. Hoc bello confecto Maximianus exercitum aduerſus Quinquegentianos Mauritaniam peruaſtantes immiſit. Romæ IIII Nonas Auguſti Claudius Marcellus præfecturam vrbis iniuit. Poſtero anno, Diocletiano V, & Maximiano IIII conſulibus, Dio- 293
cletianus Ægyptij belli longitudinem indignatus Galerium Cæſarem ad ſe ex Mœſia reuocauit, vt Iornandes ſcripſit, atque omni mole Achillem circa Peluſium occurrentem adortus cum vniuerſo exercitu profligauit. deinde, cum ſe fuga Alexandriam recepiſſet, ibi corona circundedit. Non alia vrbs fortius ipſa obſidionis incommoda pertulit. vndique, & præcipue à mari omni apparatu bellico cincta, quanquam breui ad maximam rei frumentariæ difficultatem adducta eſt, tamen omnem Diocletiani deditionis expectationem eluſit, & grauioris ætatis homines ad inopiam leuandam opera amicorum apud duces hoſtium gratia valentium emiſit. Diocletiano tamen acrius in dies vrgente demum octauo menſe vnà cum Achille venit in poteſtatem. Victoriam tantam fœde Diocletianus exercuit, vt qui bellicarum artium, quàm ciuilium, eſſet patientior. Nam & Alexandriæ muros diruit, & vrbem diripiendam permiſit, ita vt precioſiſſima quæque templorum ornamenta detraxerit, & Ægyptios exiliis, ac proſcriptionibus afflictauit, & Achillem defectionis artificem capitali ſupplicio vindicauit. & com-

mentarios de fodiendis metallis ſcriptos Alexandrinis eripuit. Nabatæos porro ex finibus ſuis ad Nilum traduxit, atque in oppidis, & opima regione locauit, ne in poſterum infeſti eſſent eis, qui Oaſim habitarent, verum ſe vindices exhiberent. Antiochiam inde reuerſus Daphnem contendit, & Apollini ſolemne ſacrificium fecit. reuerſusq; Antiochiam aduocatos ſenatores de religione deorum retinenda admonuit, atque aliquid etiam de Chriſtianis perſequendis adiecit. Maximianus autem, & Conſtantius in Gallia rebus, quæ per bella ſuperiora euerſæ fuerant, reſtituendis intenti, oppida reædificare, eaq; ſuperioribus afflicta cladibus recreare conati ſunt. In primis autem Franci ex intimis ſedibus ſuis in Ambianorum, Tricaſſinorum, Rhemorum, & Lingonum deſerta traducti ſunt. Cum autem præcipue Flauiam Æduorum, & Flauiam Cliuienſium refeciſſent, ob eam rem Ædui oratorem, cuius ſuprà meminimus, ad eos miſerunt, vt Britannicam victoriam gratulatus gratias de tanta erga ſe benignitate adiiceret. Qui dicere orſus, primum ſuperiores victorias Sarmaticas, Carpicam, Ægyptiámque ſic perſtrinxit: *Adorata ſint mihi Sarmaticæ expeditiones, quibus illa gens prope omnis extincta eſt, & pene cum ſolo nomine relicta, quæ ſeruiat. Dent veniam trophæa Niliaca, ſub quibus AEthiops, & Indus intremuit. Contenta ſit voce gloria ſua proxima illa ruina Carporum. Reſeruetur nunciis iam, iámque venientibus Mauris immiſſa vaſtatio. aliis hæc celebrabo temporibus. Illa vero, Cæſar Inuicte, quæ ductu, atque auſpicio nominis tui geſta ſunt, quorum etiam ſpectaculo fruimur, ſub hac occaſione dignationis tuæ ſine vlla dilatione dicenda ſunt.* inde à principio repetens Britannicam expeditionem, & victoriam eo, quo ſcripſimus, pacto narrauit. Qua multis verbis explicita ſic demum perorauit: *Tenet vno amplexu Romana reſpub. quidquid variis temporum vicibus fuit aliquando Romanum. & illa, quæ ſæpe veluti nimia mole diffluxerat, magnitudo tandem ſolido cohæſit Imperio. Nihil ex omni terrarum, cœlique regione non aut metu quietum eſt, aut armis domitum, aut pietate deuinctum. Et ex aliis quidem partibus aliqua reſtant, quæ, ſi voluntas, vel ratio deſiderent, poſſitis acquirere. vltra Oceanum vero quid erat præter Britanniam? quæ à vobis ita recuperata eſt, vt illæ quoque nationes terminis eiuſdem inſulæ cohærentes veſtris nutibus obſequantur. Nulla progrediendi cauſſa ſupereſt, niſi ſi, quod Natura vetuit, fines ipſius quærantur Oceani. Omnia, inquam, Inuictiſſimi Principes, veſtra ſunt, quæ ſunt digna vobis. & inde eſt, quòd conſulere ſingulis æqualiter licet, cum vniuerſa teneatis. Itaque ſicut pridem tuo, Diocletiane Auguſte, iuſſu ſuppleuit deſerta Thraciæ tranſlatis incolis Aſia, ſicut poſtea tuo, Maximiane Auguſte, nutu Neruiorum, & Treuirorum arua iacentia latus, poſtliminio reſtitutus, & receptus in leges Francus excoluit, ita nunc per victorias tuas Conſtanti, Cæſar Inuicte, quidquid infrequens Ambiano, & Tricaſſino ſolo, Lingonicóque reſtabat, Barbaro cultore reuireſcit. Quin etiam illa, cuius nomine mihi peculiariter gratulandum eſt, deuotiſſima vobis ciuitas AEduorum ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos, quibus illa prouincia redundabant, accepit artifices, & nunc extructione veterum domorum, & refectione operum publicorum, & templorum inſtauratione conſurgit. nunc ſibi redditum vetus illud Romanæ fraternitatis nomen exiſtimat, cum te rurſus habeat conditorem.* Eo anno Romæ III Idus Martias Septimius Acyndinus præfectus vrbem adminiſtrare inſtituit. In Oriente nouum bellum exortum. ex quo magis, magiſque Diocletiani nomen ad illuſtrem hominum prædicationem inclaruit. Narſes namque rex Perſarum, qui diu quietus Diocletiani in amicitia fuerat, auorum exemplo permotus, obſcurum ſe regnum actutum, niſi Diocletiani bello illuſtraret, eſt ratus. Itaque vbi ipſum Ægyptio bello, atque Alexandrino omnium grauiſſimo implicitum ſenſit, arma Orienti intulit, ac præcipue prouinciam Meſopotamiam, atque Armeniam in-
294 curſauit. Ea de cauſſa Diocletianus ſequenti anno Conſtantio, & Galerio, nobiliſſimis Cæſaribus conſulibus, Galerium cum exercitu Antiochia ad defendendam à Perſis Armeniam miſit. vnde bellum hoc Armenium appellatur. Lætus admodum hic vtrique Imperio annus illuxit, qui fuit ipſis Imperatoribus decimus. Nam Diocletianus Antiochia Nicomediam reuerſus vota Imperij ſui decennalia ſoluit. Maximianus autem, & Conſtantius Gallia, Britanniáque pacata Romæ ſua itē decennia peregerunt. Ea pompa ex more, inſtitutoq; veterum repetita inſigni populi Ro. concurſu, ac lætitia totius Italiæ celebrata eſt. Maximæ Diocletiani, &

Maxi-

Maximiani felicitati tribuit Euſebius, quòd vterque decennia, ac vicennia ſplen-
didiſſima ludorum, pomparum, ac voluptatum hilaritate ediderint. His rebus actis
Maximianus Britannico bello defunctus ſuas omnes ad Africam cogitationes in-
tendit, atq; exercitum eo tranſportandum parauit. neq; enim æquo ferre animo
poterat, bellum Quinquegentianorum adhuc exigua ſpe victoriæ per ſuos duces
adminiſtrari. Itaq; poſtero anno, Tuſco, & Anullino conſulibus, & Ariſtobulo 295
præfecto vrbis, duo diuerſis in locis grauiſſima bella geſta, vnum à Galerio cum
Narſe in Armenia, alterum à Maximiano cum Mauris in Africa, & quidē vtrunq;
feliciter. Galerium enim ſatis conſtat duo ſecunda prœlia cum rege feciſſe; Maxi-
mianum autem Quinquegentianos variis contentionibus fatigatos ad loca ardua,
atq; aditu difficilia compuliſſe. Quietæ inde poſt aliquot annos Galliæ nouum 296
ab Alemanis bellum eſt motum. Hi ea hieme, qua Diocletianus Auguſtus VI, &
Conſtantius Cæſar iterum conſules, & Caſſius Dio præfectus vrbis inierunt, cum
Maximianum longe terrarum abeſſe viderent, Rhenum glacie concretum nacti
repente traiecerunt, atque in Lingonas proximos illati hoſtilia omnia facere in-
ſtiterunt. Quo nuncio Conſtantius excitatus nulla mora interpoſita cum exer-
citu promptiſſimo aduolauit, atq; in campis Vindonenſium aduerſus hoſtes con-
ſedit. neq; ita multo pòſt, cum Alemani pugnæ copiam facerent, in aciem prodiit.
Quo prœlio cum exercitu pulſus, ac ſaucius ſe ſe ad Vindonis oppidum hoſtibus in
terga hærentibus retulit. Accidit tum res periculi magnitudine, & euentus rari-
tate commemorabilis. Cum Vindonenſes patefactis portis fugientem exercitum
recepiſſent, ac protinus eas contra hoſtium inſequentium impetum occluſiſſent;
demum ſe Conſtantium ſuorum agmen claudentem excluſiſſe animaduerterunt.
portam vero aperire non auſi, ne hoſtes vnà cum eo irrumperent, reſtem propere
è mœnibus demiſerunt, atque ita magna felicitate ipſum attractum in mœnia
conſeruarunt. Ibi Conſtantius haudquaquam diſcrimine rei geſtæ perterritus,
neque vulnere accepto perculſus ciues protinus, ac milites aduocauit, eoſque ad
eruptionem in hoſtes faciendam incendit. nam eos ſe incautos, atque alia omnia
cogitantes facile oppreſſuros, ac ſine dubio deleturos. Neque conſilium eluſit
euentus. poſt quinque horarum ſpacium cum armata ſuorum multitudine e-
greſſus improuiſo Alemanos fuſos, ac præ victoria ſecuros adortus adeo conci-
dit, vt millia eorum ſexaginta proſtrauerit. Qui ex pugna euaſere, cum ſe per
glaciem fuga in Rheni inſulam recepiſſent, repente flumine cœlo miteſcente la-
xato clauſi, ac mox nauigiis demiſſis obſeſſi in deditionem venere. Ea victoria
maximam ei, ſi qua alia, in re militari gloriam peperit. Eodem anno Maximia-
nus in Africa Mauros locis aſperis ſe tenentes ad conſerendam manum adegit.
ac demum victos in deditionem ſe tradentes accepit. atque ad extremum, nè
quando bellum ſumptis iterum armis renouare poſſent, ad remota loca tranſmi-
ſit. atque inde prouinciæ conſtituendæ ſe tradidit. Galerius autem in ſpem Per-
ſici belli perficiendi adductus tertium cum Narſe commiſit prœlium inter Calli-
nicum, & Carras, oppidum Craſſi quondam ducis Romani clade nobilitatum. ve-
rum cum temere exiguas copias maximis obieciſſet, cladem ingentem accepit. ſi-
quidem vniuerſo amiſſo exercitu vix ipſe ſibi fuga conſuluit. In iis rerum angu-
ſtiis poſitus, cum eum non dolor ſolum, ſed etiam pudor vrgeret, licet conſilij,
ac prope mentis inops, iter ad Diocletianum, qui in Syria erat, intendit. Quem
vt Diocletianus confuſum, mœſtumque ad ſe venientem proſpexit, ratus id,
quod erat, ſubita concepta ira illum tanta arrogantia excepit, vt neglecta Cæſaris
dignitate per aliquot millia paſſuum purpuratum pedibus vehiculum anteire
permiſerit. tandem in conſpectum admiſſo, ac partim fortunam incuſandi,
partim magna omnia, ſi noui daretur prœlij materia, pollicenti veniam dedit, ac
nouas ad inſtaurandum bellum conſcribere copias ſiuit. Itaq; Galerius continuo
in Illyricum adiit, ac paſſim prouinciales, barbaroſq; conſcripſit, in primiſq; Got-
thos ſtipendio ex Scythia euocauit, omnino in id intentus, vt acceptam bellicæ of-
fenſionis infamiam deleret, cladem que Perſis referret. Romæ Caius pontifex

epiſtola ad Felicem epiſcopum Kal. Martiis data ſtatuit, vt nemo epiſcopus fieret,
niſi antè oſtiarius, lector, exorciſta, acolythus, ſubdiaconus, diaconus, & presbyter
extitiſſet. Is ſæuum Imperatorum erga Chriſtianos odium reformidans, licet Dio-
cletianum ſanguinis propinquitate attingeret, latendi cauſſa diu in cryptis habita-
uit. atque ibi demum x Kal. Maij vnà cum Gabinio fratre martyrio coronatus
297 Kal. Iulij ſucceſſorem Marcellinum eſt nactus. Sequens annus, quo Maximianus
Auguſtus v, & Galerius Cæſar iterum conſules cum Hannibaliano vrbis præfecto
fuerunt, pace late toto Imperio parta fuit inſignis. Galerius enim bellum Perſicum
maxima felicitate confecit, quod per aliquot annos cum aliqua Imperij ignomi-
nia gerebatur. Etenim cum maximis, quas conduxerat, copiis in Armeniam ſic ſe
aduerſus ſæuientem Narſem recepit, vt nullum ſolertis, ac fortis ducis officium
prætermiſerit. ſi quidem fide ſpeculatorum diffiſus ipſe quoque cum duobus e-
quitibus ad exploranda hoſtium caſtra proceſſit. ac copiis, apparatuq; eorum per-
ſpectis, mox cum viginti quinque millibus militum adortus induſtrie adeo, forti-
terq; pugnauit, vt victoriam omnium, quæ de Perſis relatæ antè eſſent, nobiliſſi-
mam, ac magnificentiſſimam egerit. Nam & maiorem eorum partem concidit,
& reliquos vnà cum rege ſaucio in fugam ſe dare coëgit, & caſtra opulentiſſima ce-
pit, vbi maximam vim gazæ Perſicæ reperit. Quod vero victoriam tantam vehe-
mentius etiam honeſtauit, ad ceteros captiuos factos genere, ac dignitate præſtan-
tes ipſam etiam coniugem, ſorores, liberosq; regis in poteſtatem adduxit, quas ex-
imio honore habuit. Quare pace, quam rex poſtulauit, ex ſententia facta Meſopo-
tamiam, & quinque trans Tigrim prouincias recepit, atque iterum limitem ſuper
Tigridem reformauit. Atque ita finibus Orientis prolatis nouo victoriæ decore
ſuperioris cladis ignominiam prorſus obliterauit. Quibus rebus actis tum ad
Diocletianum, qui in Meſopotamiam acceſſerat, ſeſe rettulit, atque ei vim infini-
tam captiuorum, & opum Perſicarum, in primiſque omnis generis gemmarum, &
margaritarum inſignium obtulit. qui læto, hilarique vultu illum excepit, ac rebus
Orientis compoſitis Nicomediam rediit. Quo eodem tempore Maximianus
Africa conſtituta ſe recepit in Galliam. Notetur hoc loco, ac poſterorum me-
moriæ conſecretur Imperij Romani, vt rara, ſic ſumma, eximiaque felicitas. Neq;
enim, cum eſſet ſingulari virtute, ac concordia principum aliquando tandem è pe-
riculoſis bellorum ſalebris ad ſecuram pacis tranquillitatem eductum, poſthac aut
prouinciarum finibus latius, aut à circunſtrepentibus barbaris tutius, aut publico-
rum operum ornatu ſplendidius, aut liberalium artium cultu inſtructius fuit. Ete-
nim bellicis Imperatores laxati curis ſolum ad ſtudia pacis excolenda animum
conuerterunt. ſi quidem & nouas vrbes condiderunt, atque à ſuo nomine appel-
larunt, & veteres refecerunt, & antiqua in limitibus caſtra reſtituerunt, & publica
in vrbibus, & maxime primariis, opera ad famam magnificentiæ aucupandam æ-
dificarunt, & liberales artes doctoribus prouehendis ornarunt, omnino vt vide-
rentur id agere, vt priſca terris ſecula, quæ aurea fuiſſe feruntur, terris velle redu-
cere, ac pro viribus inſtaurare. quemadmodum oratores ad aures eorum oble-
ctandas dicebant. Hanc tantam felicitatem, tamque proſperum fortunæ obſe-
quium capere animo Diocletianus non potuit. ſi quidem moderatione prorſus in
ſuperbiam verſa eo vſque inſolentiæ prodiit, vt ſe poſthac mortalitatis oblitus, tan-
quam Deum, adorari voluerit. Nam proiicere ſe homines humi venerabundos,
atque oſculum pedibus figere pati cœpit, & gemmas veſtibus, calceiſque inſeruit.
cum ante ipſum omnes Imperatores conſulari tantum ſalutatione contenti fuiſ-
ſent, & ſolam chlamydem purpuream priuato habitui adieciſſent. Quin etiam in
Chriſtianos religionis odio ita deſæuiit, vt omnes ſacramento militari ſolui, atque
è caſtris eiici per Veturium magiſtrum militiæ iuſſerit, niſi ſacra gentilium ſuſce-
piſſent. Quod cum ille curaret, omnes Chriſti confeſſionem humano honori, ac
commodo ita prætulerunt, vt etiam, ſi opus fuiſſet, mortem ſe non recuſaturos
oſtenderent. Itaque Veturius eorum multitudine, & conſtantia deterritus in-
298 cœptum omiſit. Fauſto inde iterum, & Gallo conſulibus, Imperatores ad cete-
ra opera publica toto terrarum orbe à ſe regia magnificentia inchoata duo nobi-
liſſima

liſſima duabus clariſſimis in vrbibus addiderunt. Etenim Diocletianus Romæ, Maximianus Carthagine Thermas inſtituerunt. Romanarum quidem admiranda in hunc vſque diem veſtigia immenſam animi Diocletiani vaſtitatem quandam oſtendunt. Quas Maximianus perficiendas ita curauit, vt propterea Chriſtianos miſere admodũ habuerit, cum eos, & lapides cædere, & arenas eruere operis eius cauſſa coëgerit, quod in vetere S. Marcelli vita ſcriptum inuenitur. In Gallia, rhetore publico apud Cliuienſes extincto, Conſtantius ciuitatis eius ornandæ, & iuuentutis excolendæ gratia Eumenium rhetorẽ, qui ſibi magiſter memoriæ fuerat, illi præeſſe auditorio iuſſit. ac ſalarium ſexcentorũ millium nummûm ei attribuit. atq; has ad illum litteras dedit: *Merentur & Galli noſtri, vt eorum liberis, quorum vita in auguſto Cliuienſium oppido ingenuis artibus eruditur, & ipſi adoleſcentes, qui hilari conſenſu meum Conſtantij Cæſaris ex Italia reuertentis ſuſcepere comitatum, vt eorum indoli conſulere cupiamus. Proinde quod aliud præmium iis, quàm illud conferre debemus, quod nec dare poteſt, nec eripere fortuna? Vnde auditorio huic, quod videtur interitu præceptorum orbatum, te vel potiſſimum præficere debuimus, cuius eloquentiam, & grauitatem morum ex actus noſtri habemus adminiſtratione compertam. Saluo igitur priuilegio dignitatis tuæ, hortamur, vt profeſſionem oratoriam recipias, atque in ſupradicta ciuitate, quam non ignoras nos ad priſtinam gloriam reformare, ad vitæ melioris ſtudium adoleſcentium excolas mentes. nec putes, hoc munere antè partis aliquid tuis honoribus derogari, cum honeſta profeſſio ornet potius omnem, quàm deſtruat, dignitatem. Denique etiam ſalarium te in ſexcentis millibus nummûm ex reip. viribus conſequi volumus, vt intelligas, meritis tuis etiam noſtram fauere clementiam. Vale Eumeni Kariſſime nobis.* Eumenius autem onere ſuſcepto, vt gratiam à Cliuienſibus ſuis iniret, præſidem Galliæ adiit, atque oratione habita poſtulauit, vt ſcholas Menianas, quæ erant inter Mineruę, & Apollinis templa conſtructæ, reficeret, atq; ad id opus pecuniam ſibi à principibus in epiſtola conſtitutam adhiberet. extat oratio illa, in qua mentio etiam fit Africi, Perſiciq; belli proxime confecti. Eius ſententias aliquot imaginem horum temporum, & morum exprimentes in hos annales libet includere. neq; enim aliquid ad lucem huius memoriæ pertinens prætereundum videtur: *Ante omnia, Vir Perfectiſſime, diuina Imperatorum, Cæſarumq́ noſtrorum prouidentia, ſingularisq́ in nos beneuolentia ſcholarum etiam Menianarum inſtauratione parendum eſt. qui ciuitatem iſtam & olim fraterno nomine gloriatam, & nunc demum grauiſſima clade perculſam, cum latrocinio Batauicæ rebellionis obſeſſa auxilium Romani principis imploraret, non ſolum pro adminiſtratione meritorum, ſed etiam pro miſeratione caſuum attollere, ac recreare voluerunt, ipſamq́ ruinarum eius magnitudinem immortalibus benignitatis ſuæ monumentis dignam iudicauerunt; vt tanto eſſet illuſtrior gratia reſtitutorũ, quanto ipſa moles reſtitutionis immanior. Itaq́ maximas pecunias, & totum, ſi res poſcat, ærariũ non templis modo, ac locis publicis reficiendis, ſed etiam priuatis domibus indulgent, nec pecunias modo, ſed etiam artifices Tranſmarinos, & ex ampliſſimis prouinciarum ordinibus incolas nouos, & deuotiſſimarum hiberna legionum adhibent, vt reſides aquas, & nouos amnes, veluti aridis feſſa vrbis viſceribus infundant. Ex quo manifeſtum eſt, eos, qui coloniã iſtam tot, tantisq́ opibus totius Imperij erigere, atq́ animare ſtatuerunt, vel præcipue ſedem illã liberalium artium velle reparari, cum peculiarem frequentiam honeſtiſſimæ iuuentutis illuſtrato ſtudiorum honore prouiderint. Cui enim vnquam veterum principum tanta fuit cura, vt doctrinæ, atq́ eloquentiæ ſtudia florerent, quantæ his optimis, atq́ indulgentiſſimis dominis generis humani? quos ego quidem, quantum ad votum pietatemq́ pertinet, liberorum parentes appellare non dubito. qui nobiliſſimam iſtam indolem Galliarum ſuarum interitu ſummi doctoris orbatam reſpicere dignati ſuo potiſſimum iudicio præceptorem ei, moderatoremq́ tribuerunt. Et inter Imperatorias diſpoſitiones ſummis reip. gubernãdæ prouiſionibus occupatas litterarũ quoq́ habuere delectũ. neq́ aliter quàm ſi equeſtri turmæ, vel cohorti prætoriæ conſulendũ foret, quem potiſſimum præficerent, ſui arbitrij eſſe duxerunt. ne iis, quos ad ſpem omnium tribunalium, aut interdum ad ſtipendia ſacrarum cognitionum, aut fortaſſe ad ipſa Palatij magiſteria prouehi oporteret, veluti repentino nubilo in mediis adoleſcẽtiæ fluctibus deprehẽſi incerta dicendi ſigna ſequerẽtur. In quo ego, Vir Perfectiſſ. nihil laudi meæ tribuo, ſed domini noſtri Conſtantij principis incredibilẽ erga iuuentutẽ Galliarum ſuarum ſolicitudinẽ, atq́ indulgentiam mirari ſatis nequeo. qui honorem litterarum hac quoque dignatione cumulauit, vt me filio*

potius meo priſtina mea ſtudia molientem ipſum iuſſerit diſciplinas artis oratoriæ retractare. & hoc ipſi Palatio parentis ſui munus iniunxerit, vt mediocrem quidem pro ingenio meo, naturaq́; vocem cœleſtia tandem verba, & diuina ſenſa principum proloquuturam ab arcanis ſacrorum penetralium ad priuatarum muſarum adyta tranſtulerit. non vtiq́; quia mihi, quem tanta dignatione reſpicit, quanta pro ſummis honoribus debet ſufficere ſapienti, vellet aliquid impoſitæ iſta profeſſione detrahere, ſed vt profeſſioni ipſi ex eo honore, quem geßi, adderet dignitatem. Cui igitur dubium, quin diuina illa mens Cæſaris, quæ tanto ſtudio præceptorem huic conuentui iuuentutis elegit, etiam locum exercitiis illis dedicatum inſtaurari, atque exornari velit? Inde pòſt longo interuallo: *Quis nunc ſit animo tam humili, tam abiecto, tam ab omni appetitione laudis alieno, vt non & quantulamcunque memoriam ſuorum excitare, & ſibi aliquid ſecundæ opinionis acquirere cum videas, omnia, quæ annorum ſuperiorum labe conciderant, hac felicitate ſeculi reſurgentia, tot vrbes diu ſyluis obſitas, atque habitatas feris, inſtaurari mœnibus, incolis frequentari? Quod in Aegeo mari ſemel contigit, vt quæ opertis fluctibus vagabatur, repente inſula Delos exiſteret, eius nunc ſimile videmus tot orientibus vndique ciuitatibus, tot inſulis ad humanos cultus, quaſi renaſcentibus, euenire. Niſi vero non grauior Britanniam ruina depreſſerat, quàm ſi profuſo tegeretur Oceano, quæ profundißimo Pictorum gurgite liberata ad conſpectum Romanæ lucis emerſit, aut hæc ipſa, quæ modo deſiuuit eſſe barbaria, non magis feritate Francorum velut hauſta deſederat, quàm ſi eam circunfuſa flumina, & mare alluens operuiſſet. Nam quid ego alarum, & cohortium caſtra percenſeam, toto Rheni, & Iſtri, & Eufratis limite reſtituta? quot vbique muri vix repertis veterum fundamentorum veſtigiis excitantur? adeo, vt res eſt, aurea illa ſecula, quæ non diu quondam Saturno rege viguerunt, nunc æternis auſpiciis Iouis, & Herculis renaſcuntur. Sed enim, Vir Perfectißime, inter omnia, quæ virtute principum, ac felicitate recreantur, nihil eſt admirabilius hac liberalitate, quam fouendis, honorandisue litterarum ſtudiis impartiunt. quippe, vt initio dixi, nulli vnquam antehac principes pari cura belli munia, & huiuſmodi pacis ornamenta coluerunt. Diuerſißimus enim ad vtramque ſectam deflexus eſt. Quo magis horum noua, & incredibilis eſt virtus, & humanitas. quæ inter tanta opera bellorum ad hæc quoque litterarum exercitia reſpiciunt. atque illum temporum ſtatum, quo, vt legimus, Romana res plurimum terra, & mari valuit, ita demum integrari putant, ſi non potentia ſed eloquentia Romæ reuireſcat. Detur ergo illa mihi ab optimis virtutum omnium dominis tributa largitio huic operi doctrinæ, atque eloquentiæ dedicatæ, vt quemadmodum cetera vitæ noſtræ commoda apud auxiliatores eorum deos colimus, ita ſingularem eorundem erga litteras dignationem in antiqua litterarum ſede celebremus. Videat præterea in illis porticibus iuuentus, & quotidie ſpectet terras, & cuncta maria, & quidquid inuictißimi principes vrbium, gentium, nationum aut virtute deuincunt, aut terrore. ſi quidem illic, credo, inſtruendæ pueritiæ cauſſa, quo manifeſtius oculis diſcerentur, quæ difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus ſuis locorum ſitus, ſpacia, interualla deſcripta ſunt, quidquid vbique fluminum oritur, & conditur, quocunque ſe littorum ſinus flectunt, quóve ambitu cingit orbem, vel irrumpit Oceanus. ibi fortißimorum Imperatorum pulcherrimæ res geſtæ per diuerſa regionum argumenta recolantur, dum calentibus, ſemperq́; venientibus nunciis reuiſuntur Perſidos flumina, & Libyæ arua ſitientia, & conuexa Rheni cornua, & Nili ora multifida, dumq́; iam ad hæc ſingula intuentium animus affingit, aut ſub tua Diocletiane Auguſte clementia Ægyptum furore poſito quieſcentem, aut te Maximiane Inuicte perculſa Maurorum agmina fulminantem, aut ſub dextera tua domine Conſtanti Batauiam, Britanniamq́; ſqualidum caput ſyluis, & fluctibus exercentem, aut te Maximiane Cæſar Perſicos arcus, pharetrasq́; calcantem. Nunc enim demum iuuat orbem ſpectare depictum, cum in illo nihil videmus alienum.* Rebus eo modo, quo diximus, in pace ad dignitatem, & gloriam Imperatorum, ac Cæſarum ſtudio floreſcentibus, ſequutum eſt triennium nullis,
quantum ex veteribus coniici monumentis poſſit, claris ad memoriam actioni-
299 bus illuſtratum. quo conſules fuerunt primum Diocletianus VII, & Maximianus
300 VI, cum Auito Fauſto præfecto vrbis, deinde trecenteſimo ipſo à Chriſti ortu an-
no Conſtantius, & Galerius ambo tertium cum Pompeio Fauſtino præfecto vrbis,
301 tum Titianus iterum, & Nepotianus cum Dionyſio præfecto vrbis. Libet autem
opinari, principes ocio diffluentes nouis condendis ad ornandam, & prodendam
memoriam operibus ſtuduiſſe. Nam, quod liquet, Maximianus alteras Mediolani
thermas

thermas conſtruxit, quæ Herculiæ Thermæ, ſiue Lauacrum Herculeum dictæ ſunt. Quarum meminit Auſonius his temporibus proximus, ita vt etiam, quanta tum vrbs Mediolanenſium fuerit, edocuerit. Si quidem circum, theatrum, templa, palatium, porticus, thermas Romanam magnificentiam æmulantes habuerit. ſic enim inquit:

Et Mediolani mira omnia. copia rerum:
Innumeræ, cultæq́, domus. facunda virorum
Ingenia. antiqui mores. tum duplice muro
Amplificata loci ſpecies. populiq́, voluptas
Circus, & incluſi moles cuneata theatri.
Templa, Palatinæq́, domus, opulensq́, moneta.
Et regio Herculei celebris ſub honore Lauacri.
Cunctaq́, marmoreis ornata periſtyla ſignis.
Mœniaq́, in valli formam circundata limbo.
Omnia quæ magnis operum velut æmula formis
Excellunt, nec iuncta premit vicinia Romæ.

Aquileiæ quoque Palatium ſiue nouum conſtruxit, ſiue antiquum ornauit, atque imaginem ad ipſum Conuiuij aſpectum effingi iuſſit, vbi Fauſta filia nondum nubilis Conſtantino adoleſcenti galeam auro, gemmiſque nitentem offerebat. vt poſt in nuptiis Fauſtæ celebrandis quidam dixit orator. Quin etiam Brixiæ Palatium condidit, quod Herculeum appellauit. cuius ad hanc vſque ætatem nomen, atque illuſtria parietinarum veſtigia permanent. De amphitheatro etiam Veronenſi, quod hodie quoq; à parte interiori prope integrum viſitur, aliquid iure poſſumus ſuſpicari, quando à quo ſit conditum, ne ipſi quidem ciues oſtendunt. Iampridem vniuerſus pacatus terrarum orbis erat, potentiſſimis regibus victis, ac bellicoſiſſimis nationibus debellatis. neque ex antiquo inſtituto triumphus erat actus vllus, qui tantæ rerum magnitudini, & tam illuſtri Imperatorum gloriæ conſtanti omnium confeſſione gentium debebatur. Itaque Diocletiano omnia ſua ad præſentium, & futurorum hominum prædicationem conſilia referenti triumphum vna cum collega Maximiano agere placuit, qui partarum victoriarum claritatem, & geſtarum rerum magnitudinem oſtentaret. Ea pompa in inſequentem annum, 302
ſi Euſebius rectè digeſſit, indicta eſt, ambobus Cæſaribus quartum conſulibus cum Numio Tuſco præfecto vrbis. Tum vero ipſe Nicomedia, Maximianus Mediolano Romam conuenerunt, omnibus, qua tranſierunt, locis incredibili hominum accolentium honore, vel potius veneratione, ſic enim cupiebant, excepti, vt qui Romano orbi externis, intimiſq; armorum fluctibus agitato optatam tranquillitatem, ac ſecuritatem virtute, ac clementia reuocaſſent. Romam autem progreſſi vrbem infinita occurrentium Romanorum turba circunfuſi triumphantes inierunt, atque in Capitolium profecti ſolemne ſacrificium perfecerunt. Triumphaturos vna ambos, Belga orator de concordia eorum loquens prædixit, inquiens: *Hi cum ſimul redeant Romam, triumphantes vno cupiunt inuehi curru, ſimul adire Capitolium, ſimul habitare Palatium.* triumphaſſe Euſebius, Eutropius, & Caſſiodorus notarunt. eoſdem de numeroſis gentibus triumphaſſe adiecit Eutropius. hi vero fuere Gotthi, Baſtarnæ, Carpi, Sarmatæ, Quadi, Ægyptij, & Perſæ, quos vicerat Diocletianus; Franci, Alemani, Britanni, & Mauritani à Maximiano ſubacti. Præcipue autem Diocletianus de Perſis, & rege eorum Narſe triumphum egit. & cum ceteros captiuos nobiles, militareſq; præfectos ante currum duxit, tum in primis vxorem, ſorores, & liberos regis, memorandum regiæ fortunæ inter pauca exempla ſpectaculum, & gazam Perſicam opulentiſſimam prætulit. quam pompam iuuat credere omnium in ſe oculos conuertiſſe, quòd Perſicæ opes iam inde ab Alexandri Mammeæ Imperio vel propter regis, vel propter gentis claritatem aſſiduo hominum ſermone celebrarentur. Maximianum ingenti Romanorum concurſu frequentatum idem Belga orator oſtendit, cum dixit: *Te primo ingreſſu tuo tanta lætitia, tanta frequentia populus Rom. excepit, vt cum te ad Capitolini Iouis gremium vel oculis ferre geſtiret, ſtipatione ſui vix ad portas admitteret.* Sunt etiam, qui Cæſares

Conſtantium,& Galerium affuiſſe,atq; cum Auguſtis ouantes iniiſſe dicant. quod quia apud neminem veterem reperi, pro certo ponere nolui. Ea pompa XI Kal. Maias dicitur eſſe acta. Triumpho inde ludi magnifici, & ſcenici, & Circenſes adiecti. Superaſſe autem hanc pompam hilaritate omnes alias, quarum meminiſſe homines poterant, videtur coniectura probabile, quod triumphus ex tribus terrarum partibus ageretur, & à duobus Imperatoribus gloriæ cupidiſſimis, totidemq; Cæſaribus inferretur, & maxima frugum vbertas, & ſumma corporum ſalubritas, quæ duo bona perpetuo Diocletiani Imperio contigerunt, nouam populorum lætitiam cumularent. Hanc vero hilaritatem auxit etiam Romana ciuitas, quæ nimia rerum proſperitate cæcata vſque adeo luxuria diffluebat, vt cum ſe in omnia deliciarum genera intemperanter effunderet, ipſa de felicitate ſua prope triumphare quotidie videretur. Nam ex nobilitate alij tanto ſtatuarum ſibi ponendarum ſtudio exarſerant, vt eas etiam auro circunueſtirent, parum memores, quid ſapientiſſimus omnium Cato quondam de hoc toto genere ambitionis ſenſiſſet, cum maluiſſe ſe diceret, mirari poſteros, cur eiuſmodi honorem non meruiſſet, quàm cur obtinuiſſet. alij curribus ſolito altioribus vecti, aut cultu laxiore ornati, aut immenſis familiarium agminibus ſtipati per vrbem glorioſius incedebant. nõ defuerunt etiam, qui continuandis agris, & iungendis poſſeſſionibus ſeruientes nihil aliud contenderunt, quàm vt patrimonium ſuum in immenſum augerent, obliti veteres Romanos, quorum virtute ipſi ad hanc amplitudinem perueniſſent, nihil minus, quàm de priuatis colligendis opibus laboraſſe, immo vero inſigni ſe paupertate admirandos omnibus mortalibus præbuiſſe. Cantores autem, & ſcenicos artifices in tanto precio habuerunt, vt eiuſmodi actoamata, atque ocij liberalis oblectamenta pluris, quàm doctos, aut diſertos homines facerent. menſas vero vulgo ſic inſtruebant, vt exquiſitiſſimis dapibus conquirendis, & conuiuiis intempeſtiuis celebrandis inſana perpotandi, peruigilandique libidine dies, noctesque conſumerent. Ex plebe autem alij in tabernis vinariis pernoctabant, nonnulli velabris vmbraculorum theatralium ſe abdebant, quidam aleis pugnaciter contendebant, omnes ferme totos dies in theatris, ac circis ludis, muneribusque dediti traducebant, ocium ipſum Imperatorum ſolertia comparatum ad voluptatem, non ad virtutem incitamentum habentes. Atque hi qnidem mores, licet poſteriores aliquot Imperatores emendare conati ſint, tamen in dies corruptiores, deterioresque effecti ſunt, quouſque tota Italia ocio marceſcente, ac diuturno prope languore torpẽte barbari Imperium ex omni parte debile inuaſerunt, ac ſæuiſſime diſtraxerunt. His igitur peractis, (redeundum eſt enim vnde diuertimus.) ad captandos hominum non magis animos, quàm ſermones officiis, & conſiliis de rep. vt placuit, agitatis Auguſti ambo Roma exeuntes eo, vnde diſceſſerant, redierunt. Terribilis interim terræmotus, quo Sydon, & Tyrus vrbes nobilitatis eximiæ, & toto terrarum orbe clariſſimæ pene à fundamentis euerſæ ſunt, haudquaquam ambiguum ingentis iræ Dei fuit indicium ob praua conceptæ conſilia, quæ
303 Auguſti Romæ in Chriſtianorum perniciem compoſuerant, ac ſequenti anno ille VIII, hic VII conſules exequuti ſunt. ſi quidem eo demum anno ſæuam decimæ perſequutionis Chriſtianæ cladem inſtituerunt. quæ tanquam rapida quædam procella ſuperiorem omnem terrarum tranquillitatem, ac parti ocij voluptatem excuſſit prorſus, ac diſpulit. Etenim nouem ante hunc Imperatores religionis Chriſtianæ labefactandæ gratia vexationes acerbiſſimas exercuerant, Nero, Domitianus, Traianus, Marcus, Seuerus, Maximinus, Decius, Valerianus, & Aurelianus. Quibus Diocletianus, quaſi decimæ palmæ auidus ſocium ſe adiunxit. Ille vero immodicis rerum proſperitatibus ad omne ſuperbiæ genus inflatus conſilium tam atrox iniuit, ſiue quod famam ex eo apud homines quæreret, ſiue quod ſuperiorum Imperatorum exemplo acerbum erga Chriſtianos odium gereret, idque cum collega Maximiano communicauit; quem vt in ceteris rebus, ſic in hac haud ægre aſſentientem adeptus eſt. Itaque menſe Martio anno adhuc Imperij ſui nonodecimo Nicomediæ, die Chriſti paſſionis inſtante, edictum ſuo, vt aſſolebat, & Maximiani nomine prælato propoſuit, idque toto Imperio diuulgari

iuſſit,

iuſſit, vt Chriſtianorum conuenticula abolerentur, ſcripta cremarentur, magiſtratus honore, priuati libertate ſpoliarentur: Vnde iuſtæ illæ querelæ Arnobij aduerſus gentes erupere: *Cur noſtra ſcripta ignibus meruerunt dari? cur immaniter conuenticula dirui? in quibus ſummus oratur Deus, pax cunctis, & venia poſtulatur magiſtratibus, exercitibus, regibus, familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentibus, & reſolutis corporum vinctione? in quibus aliud auditur nihil, niſi quod humanos faciat, niſi quod mites, verecundos, pudicos, caſtos, familiares, communicatores rei cum omnibus, quos ſolidet germanitatis neceſſitudine copulatio? Verum ita ſe res habet, vt, quoniam plurimum gladiis, & poteſtate valetis ferri, anteire vos etiam veritatis ſcientia iudicetis.* Neque ita multo pòſt alio edicto mandauit, vt qui eccleſiis præſiderent, vbique gentium in vincula traderentur, niſi victimas diis ritu Gentilicio immolaſſent, ad quod omnibus tormentorum generibus cogerentur. Hoc edictum in publico propoſitum ciuis quidam Nicomedienſis vbi audiuit, raptim ad eum locum accurrit, ac tanquam impium manibus auulſum conſcidit. itaque primus omnium ſacra martyrij corona donatus eſt. Eo accepto miniſtri Imperatorum Chriſtianos ab immolatione, & ſimulachrorum cultu ſe remouentes paſſim bonis exuere, patria expellere; capite truncare, torquere, dilacerare, exurere, belluarum laniatibus obiectare, ac demum in profluentes, aut in maria ſubmergendos proiicere. Quo factum eſt, vt vniuerſa Chriſtianorum tum primum adoleſcens Eccleſia ingentem calamitatem acceperit. ſi quidem ad XVII millia intra triginta dies comprehenſi totum prope Imperium late ſuo ſanguine infecerunt, ac memorandum Chriſtianæ pietatis, ac conſtantiæ documentum conſecrati Deo martyres reliquerunt. nonnulli tamen etiam diri diſcrimen euaſere certaminis. nam aut ad immolandum adducti nullo ſacrificio facto, perinde ac ſi feciſſent, dimiſſi ſunt, aut gentilibus eos ſacrificaſſe clamantibus taciti eam contumeliam pertulerunt, aut ſemiuiui pro extinctis abiecti, aut humi ſtrati in numero immolatorum ſunt habiti. quidam vero cum ſe clara voce ſacrificium auerſari, ac ſe Chriſtianos eſſe aſſeruiſſent, à ſatellitibus cæſi, vt ſilentium obtinerent, è medio ſunt amoti. Ac ſingulorum quidem, qui ſe pro Chriſti confeſſione ſupplicio deuouerunt, nomina perſequi, non eſt huius hiſtoriæ. Quod vero ſilentio præteriri non poteſt, Anthimus Nicomediæ epiſcopus abſciſſa à ceruicibus capite interemptus, cumque Palatium forte incendio conflagraſſet, ingens piorum multitudo in eius facinoris ſuſpicionem vocata, aut gladio trucidata, aut aceruatim in eas flammas iniecta, aut in mare præcipitata eſt. Ex Diocletiani vero familia Dorotheus, & Gorgonius poſt varia certaminum genera faucibus laqueo eliſis vitæ finem impoſuerunt. Quod vero fuit inſignius, Petri miniſtri regij cum corpus flagellis ita dilaceraſſent, vt oſſa apparerent, acetum ſale permiſtum in vulnera infuderunt. & cum eos ille quoque cruciatus eluderet, craticula, & igne prolato carnes eius, quaſi ad eſcarum vſum lenta ſenſim aduſtione aſſarunt. neque tamen vocem ab eo vllam, niſi pietatis, & conſtantiæ plenam, elicere potuerunt. Hæc Nicomediæ præſente Diocletiano ſunt acta. Romæ vero Marcellinus, cum à miniſtris Maximiani ſupplicio intentato ad ſacrificandum eſſet adductus, timore exanimatus thura adoleuit mox agniti erroris acri pœnitentia tactus remedium opportunum adhibuit. Etenim conuentum epiſcoporum in crypta Sueſſæ in Campania habuit, atque ibi X Kal. Septemb. cinere conſperſus, & cilicio obductus effuſis lacrymis flere delictũ ſuum inſtituit, ac ſemetipſum vltro damnauit. Quod factum ſatis valere ad Rom. epiſcopi iuſtam expiationem eſt viſum. nam Petrum ipſum principem apoſtolorum, cuius ille ſedem teneret, eadem ratione inſignem negati domini ſui labem deleuiſſe. neque porro conuenire, vt pontifex maximus ab aliis minoribus iudicetur. Huic actioni primus ſubſcripſit Miltiades presbyter, qui poſt ad pontificatum aſcendit. Pridie Idus Nouemb. Iunio Tiberiano ſecunda vrbis præfectura delata, quòd in priore egregie iuriſdictionem exercuiſſet. Diocletiano vero IX, & Maximiano VIII conſulibus, 304 atque Heraclio Rufino præfecto vrbis, Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Romæ Imperij vicennalia eadem pompa, vt inquit Euſebius, qua decennalia celebrarant, egerunt. Miniſtri Maximiani vt cognouerunt, Marcellinum peracta pœ-

nitentia expiatum ardentius in Chriſti cauſſa perſiſtere, ipſum deintegro corripuerunt, & palam ſacrificare abnuenti, ac ſæuo Maximianum præſentem conuicio laceranti caput à ceruicibus amputarunt. pariterq; cum eo diaconos tres Claudiũ, Quirinum, & Antonium peremerunt. atq; eorum corpora proiecerunt. quæ ſine honore ſepulturæ per dies triginta ſex iacuere, donec VI Kal. Maias à Marcello presbytero collecta ſepulchro ſunt tradita. Inde Pancratius iuuenis è Phrygia Romam deductus cum pontificem Marcellinum apud ſe deliteſcentem rogaſſet, vt ſe ſacroſancto ritu Chriſtianorum ablueret, Marcellino mortuo, captus in via Aurelia capite multatus eſt. atq; inde IIII Idus Maias ab Octauilla ſepultus. Per hos dies Diocletianum triſtis ęgritudo, & ex ægritudine certa Imperij deponendi cupido inceſſit. Vnde autem ille ad hoc conſilij venerit, diuerſum auctores faciunt. alij, quòd alienato animo deſipere incœpiſſet; quidam, quòd Chriſti nomen ſe deleturum, vti cupiuerat, deſperaſſet, poſtquam ſingularem Chriſtianorum in morte conſtantiam perſpexiſſet. Ille ſe magnis rebus geſtis tanquam blandis fortunæ obſequiis ſatiatum poſthac in ocio viuere velle curis publicis vacuum pręſe tulit. atq; huius decreti ſui Maximianum participem fecit, eumq́;, licet reluctantem, obſequi voluntati ſuæ coëgit, vt Imperium, quod ſecum ceperat, ac ſecum admirabili concordia geſſerat, ſecum item eadem animi æquitate deponeret. Itaque eo conſilio, quod viuentibus, poſterisq́; omnibus dulcedinem Imperandi ſpecie tenus ſolummodo intuentibus plus allaturum admirationis erat, quàm æmulationis, explicito, Diocletianus Nicomediæ Galerium, Maximianus Mediolani Conſtantium Auguſtos ex Cæſaribus declararunt XI Kal. Maij, quo die viceſimus Diocletiano Imperij annus abſoluebatur. inde ambo templum Iouis ingreſſi populis audientibus ita dixerunt: Recipe Iuppiter Imperium, quod mihi commodaſti. quod ego ita depono, vt reſumpturum non eſſe, ſanctum tuum teſtatus nnmen adiurem. Atq; his dictis protinus ipſis ſe Imperij inſignibus, ſtupentibus hominibus potius, quàm probantibus, exuerunt. Ceterum Maximianum Romani Mediolanum decedentem retinere voluerant, quaſi ei, quod futurum erat, moram iniicere cupientes. Sic enim orator quidam poſt ad eum loquutus eſt: *Te rurſus viceſimo anno Imperatorem, octauo Conſulem ita amplexu ſuo Roma voluit detinere, vt videretur augurari iam, & timere, quod factum eſt. Quod vero mærentibus omnibus feciſti, id tu quidem feciſti non reip. negligentia, aut laboris fuga, aut deſidiæ cupiditate ductus, ſed conſilij olim, vt res eſt, inter vos placiti conſtantia, & pietate fraterna, ne quem totius vitæ, ſummarumq́; rerum ſocium ſemper habuiſſes, in alicuius facti communitate deſereres. neue illius, viderit quali, certe noua laudi cederes. ſed profecto exegit hoc ipſa varietas, & natura fortunæ, cui nihil mutare licuerat, dum vos Imperium teneretis, vt illa viginti annorum continua felicitas internallo aliquo diſtingueretur.* Hoc depoſiti Imperij decus eo maius in Diocletiano eluxit, quòd cum gloriæ magnitudine humanum faſtigium antecederet, primus illud appetiit. niſi forte ſi quis Syllam, qui ſe vltro dictatura abdicauit, in horum numerum referre voluerit. His actis Diocletianus inde Salonam in patriam, Maximianus in Lucaniam, vitam in ocio traducturi ſe contulerunt, memorabile poſteris moderati exemplum animi prodituri, niſi quam laudem virtutis bene gerendo Imperio peperiſſent, eam vniuerſam iniuſte Chriſtianos vexando corrupiſſent. Diocletiani vero præcipua fuit gloria, vt qui poſtea de ratione depoſiti Imperij interrogatus, nihil difficilius eſſe, quàm bene Imperare bono etiam, cautoq; Imperatori reſponderit. noua certe, quæcunq; ea fuerint, in eo hæc duo contigerunt, quòd primus, vt oratores dixerunt, Imperium & communicauit, & poſuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER II.

CONSTANTIVS PIVS AVGVSTVS.

CONSTANTIVS inde, & Galerius Imperium, quod commune Diocletianus, & Maximianus habuerant, nouo, vt Oroſius dixit, exemplo inter ſe diuiſerunt. Conſtantio Italia, Africa, Gallia, Hiſpania, & Britannia obtigit: Galerio Aſia, Oriens, Ægyptus, & Illyricum. ex quibus Oriens Syriam, Armeniam, Arabiam, & Meſopotamiam comprehendit, Illyricum vero Thraciam, Mœſiam, Daciam, Pannoniam, Macedoniam, Græciam, & Dalmatiam. atque hæc tum Occidentalis, & Orientalis Imperij nomine comprehenſa ſunt. Conſtantius autem tantam animi moderationem adhibuit, vt Italiam, & Africam Galerio vltro dimiſerit. Quibus rebus actis ipſe in Galliam, Galerius in Pannoniam abiit ad tuendos limites, qui violabantur à barbaris. Eo vero poſtquam venerunt, ſuas vterque prouincias pro ingenio, indicioq; ſuo longe diuerſa inter ſe ratione gerere inſtiterunt. Nam Conſtantius, ne cui Chriſtianorum religionis gratia noceretur, edixit. Galerius incœptam perſequutionem in omnibus ſuis prouinciis crudeliter exercere perrexit. Itaque Victorem Maurum, cum Mediolani immolare abnueret, VIII Idus Maias necari præcepit. quem Maternus vrbis epiſcopus pridie Idus Maij in ſepulchro recondidit. Romæ V Kal. Iulias Marcellus presbyter haudquaquam triſti Marcellini euentu deterritus delatam eccleſiæ Romanæ accepit adminiſtrationem. Sequenti anno 305
Conſtantius, & Galerius Auguſti Kal. Ianuarij ambo quintum conſulatum, pridie Idus Februarij Poſtumus Titianus vrbis præfecturam iniuit. Eo anno Galerio aduerſus Chriſtianos acerbiſſime ſæuiente, Conſtantius cum ſummam erga omnes humanitatem, tum maximam erga Chriſtianos adhibuit. Etenim Galerius in eos præcipue ſe intulit, qui in Palatio verſabantur, adeo vt ipſum ſanctis viris prorſus exhauſerit. Conſtantius vero, vt quemque maxima apud ſe excellere pietate cognouit, ita ampliſſimis eum honoribus extulit. Itaque experiendæ, quemadmodum Euſebius inquit, illorum fidei gratia quodam die optione omnibus data, hanc tulit conditionem, vt aut immolando integram poteſtatem præſtandæ ſibi operæ retinerent, aut, ſi ſacrificare abnuerent, à conſuetudine, congreſſuque ſuo recederent. Cum autem alij tuendæ illius gratiæ cauſſa ſe ſacrificaturos dixiſſent, alij in priſtina Chriſti colendi ſententia permanſiſſent, illos, tanquam Dei ſui proditores grauiſſima oratione increpuit, hos ob ſynceram, conſtantemque erga eundem voluntatem eximie collaudauit. atque illis amandatis, vt qui ne ſibi quidem præſtituri fidem eſſent, quam Deo fefelliſſent, hos regni ſui cuſtodes conſtituit. Quin etiam, vt addit Euſebius, inanem multorum deorum ſuperſtitionem deſtituit, ac Deum vnum omnium rerum moderatorem ſibi colendum ſuſcepit, neq; propter religionem alicui negocium faceſſiuit, ac propterea reliquum vitæ beatiſſime degit. Ex quo factum eſt, vt Gallia, Britannia, & Hiſpania non ſolum poſthac clades perſequutionis non ſenſerint, ſed etiam in maxima ſelicitate Conſtantio imperante verſatæ ſint. Poſtero anno, Conſtantio, & Galerio Auguſtis ſextum 306
conſulibus, Galerius in Italiam ex Illyrico reuerſus XI Kal. Martias duos ſororum filios Cæſares cooptauit, Seuerum, & Maximinnm, atq; illi Italiam, & Africam, huic Orientem cum Aſia, & Ægypto commiſit. ipſe vero ſibi Illyricum reſeruauit.

SEVERVS CÆSAR.

ERANT tum forte Thermæ Diocletianæ ad ſummum perductæ, verum nondum de more dicatæ. Quare Galerius ſignis ornatas hoc demum anno dedicauit, atque ita inſcripſit: *Conſtantius, & Maximianus Inuicti Augusti, Seuerus, & Maximinus Cæſares Thermas ornauerunt, & Romanis ſuis dedicauerunt.* Kalendis Martiis Seuerus, & Maximinus Cæſares conſules ſuffecti, XIIII Kal. Maias Annius Annullinus præfectus vrbis. Gliſcente inde perſequutione X Kal. Iulias martyrium de Timotheo ſumptum eſt. Hic ſuperiore anno Antiochia profectus, Syluestri, qui poſtea Romanæ eccleſiæ præfuit, hoſpitio vſus eſt. Cum autem Chriſtum in vrbe prædicaret, ac multos ad eum traduceret, vehementius oculos in ſe miniſtrorum regiorum conuertit. Itaq; in cuſtodiam traditus capitali ſupplicio eſt affectus. Cadauer eius, licet obſeruatum, ne ſepulturæ committeretur, Sylueſter noctis ſilentio ſuſtulit, ac domum occulte deportauit. Kal. Iuliis iniit Cornelius Anullinus vrbis præfectus. Hæc Romæ. Interim Conſtantius Auguſtus ex Gallia in Britanniam contra Pictos, Caledonasq; mouentes traiecit. Erat adhuc Cõſtantinus filius eius, vt diximus, apud Galerium, iam annum ætatis triceſimum natus. Is cum inſidias ſibi parari argumentis non dubiis comperiſſet, opportune fugam arripuit, & ad fruſtrandos inſequentes publicis iumentis, quacunq; iter egit, occiſis, ſumma celeritate ad patrem redire contendit. Diuino autem conſilio accidit, vt eadem hora, qua ille ſoluebat, acceſſerit, quo patri Imperatori propediẽ morituro ſuccederet, qui inſtitutam in Occidente pacem Eccleſiæ, ciuitatibus iuſtitiam, populis libertatem præſtaret. ſi quidem Conſtantium, ſimulatq; Eboracum peruenit, grauiſſimus repente morbus inuaſit. quo ſæuiente, vt ſenſit, finem adeſſe vitæ, rogatus à præſentibus, cui Imperium relinqueret, Conſtantino reſpondit, ac mox VIII Kal. Auguſti deceſſit. Itaq; Gallus orator merito poſtea dixit ad Conſtantinum: *Conſtantij ſuprema illa expeditio non Britannica trophæa, vt vulgo certum eſt, expetiuit, ſed, Diis iam vocantibus, ad intimum terrarum limen acceſſit. neq; ille tot, tantiſq; rebus geſtis, non dico Caledonum, aliorumq; Pictorum ſyluas, & paludes, ſed nec Hyberniam proximã, nec Thylem vltimam, nec ipſas, ſi quæ ſunt, Fortunatorum inſulas dignatur acquirere. ſed, quod eloqui nemini voluit, iturus ad deos, genitorem illum deorum ignea cæli aſtra refouentem proſpexit Oceanum, vt fructurus exinde luce perpetua iam videret illic diem pene continuum. quinimmo ſentẽtiam rogatus, cui Imperium decerneret, vt decebat, dixit Conſtantinum Pium. Iam tum cæleſtibus ſuffragiis ad ſalutem reip. vocabãris, cum ad tempus ipſum, quo pater in Britanniam transfretabat, claſſi iam vela facienti repentinus tuus aduentus illuxit, vt non aduectus curſu publico, ſed diuino quodam aduolaſſe curriculo videreris. non enim illa Perſarum, Cydonumve tela tam certis ictibus deſtinata ſixere, quàm tempeſtiuus patri tuo terras relicturo affuiſti, omneſq; illius curas, quas præſaga, & tacita mente voluebat, præſentia tua ſecuritate laxaſti.* Præter Conſtantinum ex Helena, vt dixi, ſuſceptum reliquit Conſtantius filios duos ex Theodota, Conſtantium, & Dalmatium, itemq; filias tres Conſtantiam, Eutropiam, & Anaſtaſiam, vir cum propriis laudibus clarus, tum præcipue Conſtantini filij, quem Imperatorem inſtituit, eximiis virtutis, ac pietatis inſignibus merito memorandus.

CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS.

CONSTANTINVS autem, poſtquã patrem vita functum animaduertit, illum Gentilicio inſtituto in numerum deorum referendum curauit. Inde funus eius pie adeo celebrauit, vt ipſe etiam ſordium, ac lacrymarum plenus præiuerit. Quem vt milites viderunt, Conſtantium ſibi reſtitutum exiſtimantes, extemplo Auguſtum ſalutarunt, ac purpura, licet obluctantem, ornarunt. quorum prærogatiuam ſenatus deinde à Conſtantino conſultus ſummo ſtudio comprobauit. Quo nuncio accepto repente magno prouinciales omnes gaudio euecti ſunt, quòd Imperatorem ne breui quidem temporis momento deſideraſſent. Hoc facto lætatus Conſtantinus Imperium ille quidem accepit, ſed Auguſti tamen appellatione abſtinuit. Quare orator ille idem ſic adiecit: *Dij boni quanta Conſtantium Pium in exceſſu*

exceſſu ſuo felicitate donaſtis. Imperator tranſitum facturus in cœlum vidit, quem relinquebat heredem. illico enim atque ille terris fuerat exemptus, vniuerſus in te conſedit exercitus: te omnium mentes, oculique ſignarunt. & quanquam tu ad ſeniores de ſumma reip. quid nam fieri placeret, retuliſſes, præuenerunt tamen ſtudio, quod illi mox iudicio probauerunt. purpuram ſtatim tibi, cum primum copiam tui fecit egreſſus, milites vtilitati reip. magis, quàm tuis affectibus ſeruientes, iniecere lacrymanti. neque enim fas erat, diutius fieri principem conſecratum. diceris etiam Imperator ardorem illum te poſcentis exercitus fugere conatum equum calcaribus incitaſſe. quod quidem, vt verum audias, adoleſcentiæ errore faciebas. atque his actis eximiam prouincialium erga ſe voluntatem promereri ſingulari iuſtitia, comitateque præſtanda contendit. In primis autem exemplo patris Chriſtianorum neminem violari paſſus eſt, ſed liberam omnibus ſacrorum, cæremoniarumque poteſtatem, atque arbitrium eſt largitus. Quod Lactantius, credo, etiam ſignificauit, cum illum appellans ita ſcripſit: *Cum dies ille feliciſſimus orbi terrarum illuxiſſet, quo te Deus ſummus ad beatum Imperij culmen euexit, ſalutarem vniuerſis, & optabilem principatum auſpicatus es, cum euerſam, ſublatámque iuſtitiam reducens teterrimum aliorum facinus expiaſti.* Conſtantium mortuum, & Conſtantinum à patre, atque ab exercitu Imperatorem ſubſtitutum, vbi fama primum, deinde imago etiam eius ad vrbem de more miſſa in Italiam detulit, maximus extemplo Romæ tumultus Seuero Cæſare Mediolani agente, eſt concitus. Maxentius Maximiani filius in Cæſare cooptando à patre, vt dixi, præteritus, in villa publica ſexto ab vrbe lapide priuatus itinere Lauicano degebat. Hic ira incenſus, quòd Conſtantinus aut iniuſto, aut certe humili matrimonio natus ad Imperium euaſiſſet, ipſe vero ſummi Imperatoris filius vna cum illo priuatus in ocio conſeneſceret, ſtatim, vt hæc audiuit, de vindicando ſibi Imperio cogitauit. Quare milites prætorianos, in quorum poteſtate iam inde ab Auguſto Imperante vrbs erat, per Marcellum, & Marcellianum tribunos militum ingentibus promiſſis ad ſe traducit, atque eorum auxilio vrbem ingreſſus Abellio præfecti vrbis vicario, qui ſe conatis ſuis obiiciebat, occiſo Auguſtus appellatus, VII Kal. Octob. Imperium arripit.

MAXENTIVS IMPERATOR.

BENIGNE autem à ciuitate receptus ad firmandas opes primo ſe æquum ita vniuerſis exhibuit, vt ſalutaria etiam Chriſtianis edicta ediderit. atque eos litteris etiam ſuis rectoribus commendarit. (quæ actio eo fuit inſignior, quo acrius eos Galerius quinto iam cœptæ perſequutionis anno vexabat.) ac ſe conſulem in reliquum anni conſtituit. Seuerus Cæſar, poſtquam Maxentium Roma potitum, atq; Auguſtum acclamatum accepit, continuo certiorem Galerium auunculum fecit, atq; Auguſti nomine ſumpto, illius conſilio, atque auxilio vſus ingentem conſcriptis quoq; Mauris exercitum comparauit. eumq; ad vrbem adduxit eo animo, vt aut acie cum Maxentio decertaret, ſi pedem portis efferret; aut, ſi bellum mœnibus propulſaret, vrbem in poteſtatem aſſidendo redigeret. Verum obſidione opus non fuit. Maxentius Anullino præfecto vrbis ſibi conciliato vrbe egreſſus in certamen deſcendit. quo inito Seuerus haud magno negotio ſuperatus, atq; fugatus, Rauennam ſe rettulit, quæ vrbs erat opere, præſidioq; munita. Interim Maximianus Maxentij pater his auditis ex Lucania priuatus accurrit, vt hos tumultus componeret. Quem vbi Romani viderunt, Auguſtam quondam in eo maieſtatem venerati, ſummis precibus, vt Imperiũ reſumeret, ac publica auctoritate laborantibus Romæ, Italiæq; rebus conſuleret, obſecrarunt, eiq;, quos conſcriptos habebãt, milites tribuerunt. Quorum ille voluntati libens paruit, atque Auguſtalia ornamenta, vt inuitus dimiſerat, ſic ſtudioſe recepit. Verba, quibus ipſum Romani ad reſumendum Imperiũ adduxerunt, in vetere Panegyrico adhuc leguntur ad ipſum dicto: *Fecit Roma pro maieſtate nominis ſui, vt oſtenderet, poſſe ſe etiam Imperatoribus imperare. abduxit exercitus ſuos, & tibi reddidit, & cum ad ſedandos animos auctoritatem priuati principis attuliſſes, ſupplices tibi manus tendens, vel potius queribunda clamauit: Quouſq; Maximiane patiar, me quati, te quieſcere, mihi libertatem adimi, te vſurpare tibi illicitã miſſionem? An quod Diuo Auguſto poſt ſeptuaginta ætatis, quinquaginta Imperij annos non*

licuit, tam cito licuit tibi? ideone te mihi ille, cuius tot numina colo, Hercules dedit, vt tu in
ſuburbano ocioſus ſedens vſum dicata mihi virtutis omitteres? redde te gubernaculis meis. &,
quoniam tranquillo mari portum intrare non properaſti, vade per fluctus mei quidem amore
ſolicitus, ſed tua maieſtate ſecurus. imperaſti rogatus à fratre, rurſus impera iuſſus à matre.
Non potuiſti ſanctæ illius parentis reſiſtere imperio, & te vigiliis, curisq; illis, quas viginti an-
nos expertus fueras, reddidiſti. Cum igitur Maximianus Auguſtalia inſignia recepiſ-
ſet, facile inde adductus eſt, vt nonum conſulatum eum Conſtantino Auguſto ſe-
307 quenti anno inierit. Quo facto inde cum exercitu ad obſidendam Rauennam, vbi
Seuerus ſe confirmauerat, eſt progreſſus. Cœpta oppugnatione, poſtquam vrbe vi
ſe potiri non poſſe, ac maioris, quàm putarat, negocij rem eſſe, animaduertit, Se-
uero, vt Romam ſacramento incolumitatis accepto repeteret, perſuaſit. Ita Seue-
rus Maximiani fidem ſequutus Rauenna exceſſit, atque ad Tres tabernas, quod
oppidum non longe ab vrbe via Appia aberat, ſeſe contulit, haud dubia ſpe ductus,
vrbem ſe Maximiani opera recepturum. Maximianus autem non ſolum promiſſa
non præſtitit, ſed etiam exercitum eius ſolicitatum ad ſe conuertit. ipſumq; inſidiis
circunuentum mediis in caſtris extinxit. cadauer eius ſepulchro Galieni Impera-
toris illatum eſt, quod in via Appia nouem paſſuum millibus ab vrbe diſtabat. Hæc
menſe Aprili acta. Galerius Auguſtus, cum in oppido Pannoniæ ſuperioris Car-
nunto poſt captam vrbem, turpem exercitus defectionem, ac miſeram Seueri ne-
cem audiſſet, eam inultam relinquere, dignitatis non eſſe ſuæ putauit. Itaq; ſtatim
cum maioribus copiis, quàm quas Seuerus habuerat, Romam verſus proceſſit, &
ſe Maxentio hoſtem adueniſſe, oſtendit. verum mox, eum & ſuas, & aduerſariorũ
vires circunſpectaret, metu attonitus in Illyricum ex prœlio retroceſſit. Quare in
vetere Panegyrico ad Conſtantinum dicto ita eſt: *Duxit magnum Seuerus exercitum,*
& hoſtem ſuum perfidia deſertus armauit. maiores poſtea copias Galerius Maximianus admo-
uit. & ipſe transfugis viſus eſt proſpere refugiſſe. Seuero dominandi cupiditateq; per dolũ
ſublato, Galerioq; propulſo Maximianus inde ad Maxentiũ filium euertendum a-
lienato ad Imperandi libidioem animo ſe conuertit. ac conſilio cum familiaribus
ſuis cõpoſito, exercitu aduocato in tribunal aſcendit, atq; Maxentiũ tantis gerẽdis
rebus imparem, & parum idoneum eſſe, docere cœpit. Quam vocem cum milites
iniquis auribus excepiſſent, longius progredi oratione conantem inhibuerunt. ac
probra in eum tanquam Imperium ſibi improbe vindicantem ingeſſerunt. ac du-
rius etiam conſulturos, ſi pergeret, oſtenderũt. Quo ille periculo exanimatus con-
feſtim ex humeris purpuram detraxit, negans, ſe id, quod ipſi ſuſpicabantur, in ani-
mo habuiſſe, ſed militum animos, quemadmodum affecti erga Maxentium eſſent,
periclitari voluiſſe. Itaq; in antiquo Panegyrico illa ſunt: *Ipſe, qui pater Maxentij cre-*
debatur, diſciſſam ab humeris purpurã detrahere coactus ſenſit, in illud dedecus fata ſua tranſ-
iſſe. Hoc conſilio irrito priuatus inde ad Diocletianum ſe contulit, qui forte, vt in-
quit Zoſimus, erat Carnunti, atque ei, vt ſecum Imperium reſumeret, pro re ma-
gna ſuadere inſtituit. Quod Diocletianus ſe facturũ eum magna moderati animi
laude abnuit. atq; ita adiecit: Si tibi videre liceret olera mea manu Salonæ inſtitu-
ta, nunquam vt hoc à me poſtulares, in aoimũ induxiſſes. Hac ſpe depulſus inde ex
Illyrico perrexit in Galliam. Eo anno Conſtantinus compoſitis Britanniæ rebus in
Galliam reuerſus cum regibus Francorum Aſarico, & Gaiſone bellauit. Hi violata
pace, quam cum Conſtantio patre pepigerant, Galliam illo abſente incurrerant.
Conſtantinus autem rem indignam, neque vllo modo ſilentio prætereundam ra-
tus, exercitum Rhenum traduxit, atque in Francorum regionem irrupit. (erant
autem, vt inquit D. Hieronymus, inter Saxones, & Alemanos locati.) ac prœlio
graui cõmiſſo reges cepit, ac diris ad prodendum exemplum cruciatibus editis in-
terfecit, ripamq; ipſam Rheni pacauit. Maximianum inde ad ſe venientem tanto
honore, atq; adeo magnifico prouincialium omnium occurſu excepit, vt, ſi Impe-
rator fuiſſet, maiore excolere non potuerit. mox tam liberaliter in ſuo Palatio Tre-
uiris habuit, vt penes ſe habitum, penes illum ius Imperij reſidere voluerit. ſic e-
nim in Panegyrico ad Conſtantinum dictum eſt: *Tu Maximianum ab vrbe pulſum,*
ab Italia fugatum, ab Illyrico repudiatum tuis prouinciis, tuis copiis, tuo Palatio recepiſti.
priuatum

priuatum ocium, & regias opes dediſti. impenſius etiam, quàm tibi, occurrere obſequia noſtra mandiſti. omnibus iuſſis ſic ſtatuiſti obedire, vt penes te habitus, penes illum poteſtas eſſet Imperij. Veteri deinde neceſſitudini nouum quoque vinculum affinitatis acceſſit. quòd Maximianus Fauſtam filiam in matrimonio Conſtantino nuptiis copulauit, & Conſtantino ipſi nomen Imperatoris ab eo vſque ad eam diem repudiatum impertiit. Ea ſponſalia lætiſſimis animis celebrata, ac magnifica oratione ab Æduo oratore ita laudata, vt ſoceri etiam, generiq; virtutes egregie comprehenderit: *Certum eſt mihi*, inquit, *ea præcipue iſto ſermone complecti, quæ ſunt huius propria lætitiæ, quæ tibi Cæſari additum nomen Imperij, & iſtarum cæleſtium nuptiarum feſta celebrantur. quid enim rebus humanis contingere potuit aut nobilius ad gloriam, aut certius ad ſalutem, quàm quòd priſtinæ veſtræ concordiæ, perpetuæq; pietati hoc quoque pignus acceſſiſſet ſummorum numinum arctiſſima coniunctione venerabile, vt Imperatori filiam collocauerit Imperator? quid porro aut tu carius dare, aut tu carius accipere potuiſti, cum hac affinitate veſtra & tibi, Maximiane, per generum iuuenta renouata ſit, & tibi, Conſtantine, per ſocerum nomen Imperatoris accreuerit? Maximas itaq; vobis, Æterni principes, publico nomine gratias agimus, quòd ſuſcipiendis liberis, optandiſq; nepotibus ſeriem veſtri generis propagando omnibus in futurum ſeculis prouidetis, vt Romana res olim diuerſis regentium moribus. fatiſq; iactata, tandem perpetuis domus veſtræ radicibus coaleſcat, tamq; ſit immortale illius Imperiũ, quàm ſempiterna ſoboles Imperatorum. O diuinum tuum, Maximiane, iudicium, qui hunc tibi iure adoptionis nepotem, maieſtatis ordine filium, in quem ſe prima illius iuuenta transfudit, in cuius ore cæleſtes illius vultus natura ſignauit, qui aſpectum illius ad deorũ concilia tranſlati adhuc deſiderantibus nobis ſufficis pro duobus. Neq; enim forma in te tantum patris, Conſtantine, ſed etiam continentia, fortitudo, iuſtitia, prudentia ſeſe votis gentium præſentat. Quo enim magis continentiam patris æquare potuiſti, qu àm quòd te ab ipſo fine pueritiæ illico matrimonij legibus tradidiſti. Fortitudinem autẽ illius iam tum in principiis conſequutus es. multa ille Francorum millia, qui Bataniam, aliaſq; cis Rhenum terras inuaſerant, interfecit, depulit, abduxit. tu iam ab ipſis eorum regibus auſpicatus es. ſimulq; & præterita illorum ſcelera puniſti, & totius gentis lubricam fidem timore vinxiſti. Liberauit ille Britannias ſeruitute, tu etiam nobiles illic oriendo feciſti. cuius tanta maturitas eſt, vt cum tibi pater Imperium reliquiſſet, Cæſaris tamen appellatione contentus expectare malueris, vt idem te, qui illum, declaret Auguſtum. ſi quidem ipſum Imperium hoc fore pulchrius iudicabas, ſi id non hereditarium ex ſucceſſione cepiſſes, ſed virtutibus eius debitum à ſummo Imperatore meruiſſes. neq; enim dubium, quin tibi mature ſacrum iſtud faſtigium diuinæ poteſtatis aſtrueret, qui te iam olim ſibi generum etiam antè, quàm petere poſſes, ſponte delegerat.* Interim Romæ. Kal. Iuliis Maxentius Auguſtus iterum cum Maximino Cæſare iterum conſulatum iniuit, ac reb. ad voluntatem fluentibus Italiam ad ſuum Imperium vniuerſam adiunxit, ac VI Kal. Septembris præfectum vrbis Tertullum conſtituit. Sub eoſdem dies orto temere in vrbe incendio templum Fortunæ conflagrauit. ad quod extinguendum cum ingẽs multitudo populi aduolaſſet, plebs militem quendam, qui probris numen Fortunę inceſſerat, interfecit. Quo facto militum ſeditio tanta eſt concitata, vt ad vrbem inflammandam concurſuri fuerint, niſi propere Maxentius occurriſſet, ac miti oratione animos eorum exaſperatos leniſſet. Cum idem imaginem ſuam in Africam, tanquam in prouinciam, Seueri victoria, ſuam miſiſſet, milites, qui Galetio dediti erãt, ne circunferretur, obſtiterunt. pòſt autẽ cum Maxentium expeditionem adornare in Africam percepiſſent, timore perterrefacti Alexandriam diſceſſerũt. verum in itinere à maiore manu oppreſſi Carthaginem redire coacti ſunt. Maxentius aduerſis auſpiciis, ne in Africam traiiceret, territus ad Alexandrum præfectũ prætorio Africæ ſeſe cõtulit. & ab eo fidei cauſſa filium obſidem poſtulauit. Alexander perfidiã hominis auerſatus legationẽ repudiauit. qua de cauſſa occulto à Maxentio ſcelere appetitus eſt. Quare cõperta milites defectione inita Alexandrum, hominem Phrygem, atq; ætate prouectũ purpura induerunt, Auguſtumq; cõſalutarunt. Et hoc anno, q fuit Chriſtianæ perſequutionis ſextus, Galerius in Illyrico, Maximinus in Oriente vexationes Chriſtianorũ acerbe exercere perſeuerarunt. Romę autem, & in Italia Chriſtiani optatã pacem egerunt. Nã Maxentius partim gerẽdis bellis, partim cõciliandis populorũ animis occupat⁹ omnino perſequutioni pepercit.

Itaque Marcellus vrbis epiſcopus, cum multos vltrò ad baptiſmum, & pœnitentiam ſe conferre videret, Titulorum in vrbe numerum auxit. Hos titulos Euariſtus ſextus à S. Petro epiſcopus ſeptem in vrbe inſtituerat, eoſq; ſingulis presbyteris diſtribuerat, vt in ſua quiſque æde ſacra faceret, ac populum erudiret. Marcellus autem, vt conſuleret religioni eorum, qui baptiſmum frequentes poſcebant, Titulos ad numerum quindecim redegit. eóſque quaſi diœceſes quaſdam eſſe conſtituit. Quin etiam Priſcillæ, & Lucillæ matronis locupletibus auctor fuit, vt vna cœmeterium ſuis pecuniis via Salaria conderet, altera bonorum ſuorum heredem Dei eccleſiam inſtitueret. Ea de cauſſa ambarum inde nomen inter Chriſtianos incla-
308 ruit. Kalendis autem Ianuariis Galerius Auguſtus VII, & Diocletianus X, inde VII Kal. Maij Maxentius Auguſtus III, & Romulus filius eius, quem Cæſarem appellauerat, conſulatum, Idibus Aprilis Statius Rufinus præfecturam vrbis, inierunt. Eo anno Conſtantinus Auguſtus Bructeris Francorum populis regum ſuorum ſupplicia deplorantibus intulit bellum. Exercitu repente Rhenum tranſmiſſo hoſtes inopinantes inuaſit, ne copiam, vt antè, refugiendi in ſyluas haberent, atque homines, pecudéſque, quas nactus eſt, promiſcue ſtrauit, vicos incendit, puberes, quos captiuos abduxit, atque indignos venia iudicauit, munere magnifico edito beſtiis laniandos obiecit. Maxentius autem miſſo demum cum exercitu in Africam Rufio Voluſiano præfecto prætorio Alexandrum fugientem cepit, eoq; morte multato iuris ſui Africam fecit. Inde quæſtiones acerbiſſimæ habitæ, ac plurimi, tanquam Alexandri tyrannidis ſocij, in crimen vocati. iidemq; aut vita ſpoliati, aut prorſus fortunis euerſi. Quibus rebus actis nobilem de Africa, & Alexandro victo Romæ egit triumphum.

Galerius, & Maximinus ſeptimo iam anno hoſtili perſequutione Chriſtianos in ſuis prouinciis fatigarunt. inter quos Pamphilus presbyter præcipue ab Euſebio prædicatur, qui cum duodecim aliis poſt exquiſitos cruciatus, quos conſtantiſſimo animo pertulerunt, glorioſo demum Cæſareæ martyrio, Firmiliano iudicium
309 exercente, donatus eſt. Poſtero anno nulli in Imperio conſules ordinarij extitere. ex quo hic annus poſt conſulatum Diocletiani X, & Maximiani VII dicitur, in tyrannide vero Maxentius Auguſtus IIII, & Maximus inierunt. Hoc anno Maxentius Italia, Africaq; pacata, rebus ſecundis, vt in prauis euenire animis ſolet, elatus mores mutauit, ac tyrannidem Romæ, atque in Africa exercere, in primiſq; Chriſtianos lacerare inſtituit. quippe prolapſus ad omnia ſcelera nullum impietatis, nullum intemperantiæ genus omiſit. Etenim ſic ſe adulteriis dedidit, vt legitimas vxores viris ademerit, eaſq; ignominia affectas, ac corporis ludibria deplorantes reddiderit. in quo non obſcuros ſolum homines, ſed ſenatorij etiam ordinis viros læſit. rapinas ita exercuit, vt bonorum eripiendorum cauſſa ſenatores diuites non exiliis ſolum, ſed etiam morte multarit. à iuſtitia vſque adeo auerſus fuit, vt paratos, qui aut inſidiatos ſibi, aut palam aliquid pro libertate conatos eſſe criminarentur, habuerit. denique Chriſtianos ea perſequi atrocitate inſtituit, vt ne epiſcopo quidem vrbis Marcello, ſanctiſſimo viro, pepercerit. Hunc enim in ordinanda eccleſia occupatum cum comprehendiſſet, pontificatu ſe abdicare, & gentiliciis ſacrificiis ſe dedere iuſſit. ac mox præcepta ſua irridentem in catabolum dedidit. Marcellus autem tantam conſtantiam adhibuit, vt in piſtrini quoque ſeruitute aſſiduis precibus Deum placare, atque vrbis parœcias litteris viſitare perſtiterit. Itaque XVI Kal. Februarias epiſtolam quoque ſuper hac re ad Maxentium ſcripſit, Maxentio, & Maximo conſulibus datam. Conſtantinus autem Germaniæ perdomandæ intentus pontem inſtituit ad Coloniam Agrippinæ, non vt facultatem traiiciendi pararet (nam totum armatis nauibus Rhenum inſtruxerat, & ripis omnibus milites diſpoſuerat) ſed vt gloriam Imperio, & limiti ornatum adiungeret, ſi qua ferociſſimus amnis eſſet, vel inuito pontem impoſuiſſet. Hoc vero vbi inſtitui opus hoſtes viderunt, propere legatos, qui pacem peterent, obſidibus pollicendis miſerunt.

Dum autem hæc ille molitur, Maximianus eadem, qua antè, dominandi libidine ſtimulatus, Treuiris conſilia clandeſtina de Imperio ipſi pariter adimendo

Iniuit, ac milites eius aliquot præmiis ad ſe perducere occulte contendit. Quam rem cum forte Fauſta filia comperiſſet, ad virum Conſtantinum continuo detulit, eumq́; ad vindicandam iniuriam, & dignitatem ſuam tuendam incitare non dubirauit. Maximianus autem profectus in Narbonenſem, ſpecie vt Maſſiliæ in Italiam nauigaturus cõſcenderet, cum in itinere omnes manſionum copias abſumpſiſſet, ne quis ſe conſequi exercitus poſſet, repente Arelate intra parietes iam tertiũ purpuratus emerſit, ac litteris ad ſolicitandos exercitus miſſis fidem militum ingentium præmiorum oſtentatione tentauit. Quod vbi facinus Conſtantini milites acceperunt, repente tanto perdendi hominis ſtudio exarſerunt, vt protinus à Conſtantino ſignũ profectionis popoſcerint, nec viatico expectato, arreptis armis abierint. Itinere, quod eſt à Rheno ad Ararim, integris viribus, animisq́; flagrantibus ſine vlla cunctatione confecto naues ceperunt, quæ in Cabillonenſi ſtatione ad reficienda corpora fuerant præparatæ. Ibi ſegnem nimis, ac cunctabundũ amnem eſſe, ac carinis tacite labentibus ſtare ſe, non ire, vociferantes vſum pedum manibus aggreſſi nauibus incubuere, & naturam fluminis vrgendo vicere. Quin etiam ab Arari ad Rhodanum progreſſi ne ipſa quidem rapidiſſimi amnis velocitate fuere contenti. vbi vero Arelate profecti Maximianum ſe contuliſſe Maſſiliam didicerunt, extemplo nauibus egreſſi eò contendere perrexerunt. (Maſſiliam vero ille petierat, vt, ſi neceſſitas vrgeret, facultatem in Italiam redeundi haberet.) & cum eò perueniſſent, vrbem extemplo militum corona circundederunt, haud ambigua ſpe freti, ſe illa potituros, licet portu firmiſſimo prædita, & mœnibus altiſſimis, ac turribus creberrimis, haud ſecus quàm Cæſaris quondam ætate, eſſet munita. inde tanta fiducia inuaſerunt, vt muros ſtatim occupaturi fuerint, niſi parandis, quas admouerent, ſcalis coniecturam oculorum altitudo mœnium fefelliſſet. multi tamen breuitate ſcalarum decepti, quod ad aſcendendũ ſupererat, extenſis conſequebantur corporibus, & ſuccedentium humeris ſubleuati iam interualla pinnarum inuaſerant, cum Conſtanrinus ſignum receptui dedit, ac pauliſper inde receſſit. Poſt noctem autem militibus ad vrbem repente reductis hoſtes, re inopinata ſic exterruit, vt ſe tueri poſſe diffiſi vrbem dediderint. Vrbe capta Maximianus in poteſtatem Conſtantini adductus, iuſſu eius ſtrangulatus pares merito pœnas inuenit. Cadauer eius Mediolanum miſſum ibi ſepulchro commiſſum eſt. Conſtantinus rep. tyrannide, & Gallia ciuili certamine liberata, mirum, quantum ad laudem, gloriamq́; profecerit, iam cunctis tantæ virtutis indoli vniuerſum Imperium ſpe, ac ſtudio deſtinantibus, &, quoniam tyrannos delere inſtituerat, Maxentium Maximiano ingenti animorũ ardore iungentibus. Inde aduerſus barbaros abſentia ſua tumultuantes cõtendit. Hi erant Bructeri, Clamaſi, Cheruſci, Vangiones, Alemani, & Tubantes. qui primum propriis, deinde cõmunibus armis mouerant, ac vires, cõſiliaq́; belli conſociarãt. qua re perſpecta ille Deo ſubnixus, diſſimulato principis habitu adit eos, benigne appellat, ſpes explorat. inde regreſſus ad ſuos cũ exercitu in eoſdem ſe refert, ac primo impetu, dum ſociales contrahunt copias, fundit, fugatq́; ac victor Treuiros in hiberna regreſſus templo Apollinis vota concepta perſoluit, idq́; donis ampliſſimis ornat. quam victoriam Nazarius ita exaggerauit, vt dixerit, vnum hoc bellum, ſi debitis laudibus immorari vacaret, diem integrũ abſumpturum. Perſequutio Chriſtianorum in Oriente hoc anno, qui fuit eius octauus, leniri, ac mitigari, teſte Euſebio, cœpit, bello inter Maxentium, & Maximinum excitato. quorum in pari ſcelere amicitia diu permanere firma nõ potuit. Maximinus magicis obſtrictus ſtudiis fuit, & praue Imperium gubernauit. Nam & ſęuiores, quàm maiores ſui, in Chriſtianos quæſtiones exercuit, & ſtudioſius ceteris religionem Gentilium coluit. hinc in locupletũ fortunas auidius ſeſe intulit. crapulæ, atq; abdomini deditus ſæua multa per vinolẽtiam, & ebrietatem commiſit. mulieribus ita ſtuduit, vt nullam ciuitatem adierit, in qua nõ aut adulteriorum, aut ſtuprorum veſtigia impreſſa reliquerit. atq; hæc ferme aduerſus Gentiles eius libido bacchata eſt. Chriſtianos autem igne, ferro, clauisq́; cruciauit, immanibus beſtiis laniandos obiecit, in mare præcipitauit, membris multauit, famis, metallorum, & vinculorum ærumnis afflixit, vſq; adeo vt in omni genere flagitij, & crudelitatis ipſum etiam in

310 Italia Maxentium ſuperarit. Proximo anno, qui fuit poſt Chriſtum natum trecenteſimus decimus, iterum poſt conſulatum Diocletiani, & Maximiani Romæ Marcellus pontifex nono menſe per clericos ſuos cataboli ſeruitute ſilentio noctis eximitur, atque hoſpitio à Lucina matrona receptus in ædibus eius eccleſiam dedicat, atque ibi dies, noctesq; ſolemniter ſacris operari inſiſtit. Quod vbi Maxentius accepit, iratus ipſum extemplo corripi iuſſit, ac iumenta cataboli curare eò tranſlata coegit. quo in opere ipſe mox nudus, ac vix cilicio tectus v I I I Kal. Februarias expirauit. corpus eius à Lucina ſublatum in cœmeterio Priſcillæ ſepultum eſt. Ædes illa in hunc vſque diem S. Marcelli nomine decoratur. Poſt viginti dies Euſebius, homo Græcus, epiſcopus ſubſtituitur. Marcelli conſtantiam per eoſdem dies imitata eſt mulier Chriſtiana. Hæc cum à miniſtris Maxentij ad libidinem poſceretur, vbi marito metu profecto relictam ſe ſtupro, atque ignominiæ vidit, paululum temporis ad ſe ornandam petiuit, ac cubiculum ingreſſa, vt pudicitiam eo, quo poterat, modo ſeruaret, gladio ſibi pectus aperuit. Euſebius pontifex hæreticos in vrbe deprehenſos per manus impoſitionem eccleſiæ reconciliauit. In Pannonia vero Quirinus Sciſciæ epiſcopus inſigne documentum ſacerdotalis ſanctitatis, atque conſtantię dedit. Nam, cum iuſſu Galerij mola collo alligata in flumen è ponte præcipitatus eſſet, ſuperſtes diu aquis ſupernatauit, atque aſpectantes Chriſtianos alloquutus, ne ſui exemplo fide deterrerentur, admonuit. ac tandem vix, vt mergeretur, à perſequutoribus impetrauit.

Interim diſſociatis Maximini, atque Maxentij animis infeſtum erat vtriuſq; Imperium. nam nec mare nauigari tuto poterat, & qui vtrinque capiebantur, omnium tormentorum, & ſuppliciorum acerbitates à tyrannis patiebantur. Itaque cum vbique irruptiones, rapinæ, cædéſque fierent, totum Imperium, niſi quod à Conſtantino tenebatur, mirandum in modum laniabatur. Ex quibus rebus tanta annonæ inopia Romam inceſſit, quanta ciuitatem illam laboraſſe, homines non meminerant. &, cum certa in loca ſcuta, inſtrumentaq; militaria ab vtraque parte congererentur, nihil aliud, quàm ipſa fœdi certaminis commiſſio, atq; aſpera conflictatio expectabatur. Romæ Kal. Septembris ſuffecti conſules Heraclius, & Euſebius. v Kal. Nouembris C. Ceionius Rufius Anullinus præfectus vrbis, & I I I Kal. Heraclius Rufinus iterum inierunt.

Conſtantinus cum ad quintum Imperij ſui annum feliciter perueniſſet, quinquennalia vota ſibi ſoluenda, ac decennalia concipienda putauit. ac Treuiris ludos in eiuſmodi celebritate ſolemnes magna populorum frequentia edidit. deinde natalem etiam diem vrbis eius, quæ à ſe reſtituta, atque ornata erat, magno apparatu peregit. In ea celebritate orator quidam Æduus ipſum nobili laudauit oratione, in qua primum ſe poſt quinquennalia acta dicere indicauit, cum dixit: *Quanuis ille feliciſſimus dies proxima religione celebratus Imperij tui natalis habeatur, quoniam te iſto habitu primus ornauit, iam tamen ab illo generis auctore Imperij fortuna deſcendit.* deinde res geſtas à Conſtantio, & Conſtantino tetigit, bellum vero proximum cum Maximiano geſtum enucleate deſcripſit. tum ipſum Conſtantinum ad ſuam quoque patriam Bibracte viſendam inuitauit, his verbis: *Dij immortales, quando illum dabitis diem, quo præſentiſſimus hic Deus omnia pace compoſita illos quoque Apollinis lucos, & ſacras ædes, & anhela fontium ora circumeat? quorum ſcaturigines leni tempore nebuloſæ arridere, Conſtantine, oculis tuis, & oſculis ſe inſerere velle videntur. Miraberis profecto illam quoque muneris tui ſedem, & calentes aquas ſine vllo ſolis ardentis indicio. quarum nulla triſtitia eſt ſaporis, aut halitus, ſed talis hauſtu, & odore ſynceritas, qualis fontium frigidorum. Dabis & illic munera, inſtitues priuilegia, ipſam denique patriam meam ipſius loci veneratione reſtitues. cuius ciuitatis antiqua nobilitas, & quondam fraterno nomine populi Rom. gloriata opera tuæ maieſtatis expectat, vt illic quoque loca publica, & templa pulcherrima reparentur, ſicut hic video hanc fortunatiſſimam ciuitatem, cuius natalis dies à tua pietate celebratur, ita cunctis manibus reſurgentem, vt ſe quodammodo gaudeat olim corruiſſe auctior tuis facta beneficiis. video circum maximum, æmulum credo Romano; video baſilicas, & forum, opera regia, ſedémque iuſtitiæ in tantam altitudinem ſuſcitari, vt ſe ſideribus, & cælo digna, & vicina promittant. Quæ certe omnia ſunt præſentia tua munera. Quæcunque enim*

loca

loca frequentiſſime tuum numen illuſtrat, in his & hominibus omnia, & mœnibus, & muneribus augentur. Nec magis Ioui, & Iunoni recubantibus nouos flores terra ſubmiſit, quàm circa tua Conſtantine veſtigia vrbes, & templa conſurgunt. Ideoq́ hoc votis meis ſuffecit, vt patriam meam videas ducente pietate. quia ſtatim erit reſtituta, ſi videris. 311 Poſtero anno Galerium conſulem VIII ſine collega fœdiſſimus inuaſit morbus. quippe ortum circa pudenda vlcus inſtrumenta libidinis eius tabefecit. vermibusq́; ex putrefactione contractis malum inſanabile factum. ex quo in eum furorem adactus eſt, vt medicis etiam intulerit manus tam iis, qui de ſalute deſperauerunt, quàm qui rem aggreſſi promiſſa non præſtiterunt. Denique veritum, ſe propter iniuſtas Chriſtianorum vexationes à Deo iuſte affligi, grauis pœnitentia ſubiit, atq; edictum ſuo, & Conſtantini nomine edidit, vt Chriſtianis poſthac parceretur, ac templa conuentusq́; darentur, ſimul orans, vt ipſi ſolemnes pro Imperatore preces effunderent. Index edicti, quod lucem afferre huic hiſtoriæ poſſit, hic fuit: *Imp. Cæſar Galerius Maximianus, Pius, Felix, Inuictus, Auguſtus, Pont. max. Thebaicus max. Sarmaticus max.* V *Perſicus max. Germanicus max. AEgyptiacus max. ſecundus Carpicus max.* VI *Armeniacus max. Medicus max. Adiabenicus max. Tribunicia poteſtatis* XX, *Imp.* XIX, *Conſul* VIII, *Pater patria. Proconſul. Et Imp. Caſ. Fl. Valerius Conſtantinus Pius, Felix, Inuictus, Auguſtus, Pont. max. Tribunicia pot. Imp.* V, *Pater patria, Proconſul.* Inde cum ſe Imperio gerendo ineptum conſpiceret, Licinium Dacum, virum militaribus ſtudiis ſibi bello Perſico notum, Imperij conſortem adiunxit. eumq́; XI Kal. Maij Carnunti Auguſtum appellauit. atq; inde in parte anni cõſulatus collegam aſciuit. Qua re comperta Maximinus Cæſar tanto ardore inuidiæ cõflagrauit, vt ſemetipſum vltro Auguſtum vocarit. neq; ita multo pòſt Galerius vita exceſſit. Kal. Septembris Statius Vettius Rufinus, & C. Ceionius Rufius Voluſianus conſules ſuffecti ſunt. Ita Licinius tenuit Illyricũ, in quo Pannonia, Mœſia, Dacia, Thracia, Macedonia, Græcia, & Dalmatia ex inſtituto ſuperiorũ, vt ſignificauimus, principum claudebantur. atq; ad ſtatum rerum ſuarum ſtabiliendum fœdus cum Maximino, & Conſtantino percuſſit. Maximinus autem edicto Auguſtorum neglecto litteras ad magiſtratus ſuos miſit, vt Chriſtianos vexare deſiſterent. de templis autem reſtituendis, aut conuentibus permittendis nihil adiecit. Quibus reb. auditis Maxentius & ipſe de ſua acerbitate remiſit. Hunc in modum tetra à Diocletiano quondam inita perſequutio, Chriſto pœnas de exercitoribus expetente, decimo anno finem inuenit. Conſtantinus Bibracte Æduorum oppidũ cum veniſſet, alacriter à cuncta ciuitate extra vrbem effuſa exceptus eſt. vias, quibus in Palatium adibatur, ornarant, omnia ſigna collegiorum, omnia deorum ſimulachra protulerãt. quin etiam clarorum modulorum inſtrumenta ſæpius per compẽdium occurſura produxerunt. vbi vero in Palatium venit, vltro ciues ad ſe vocauit, &, vt neceſſitates expromerent ſuas, mandauit. Qua voce illi audita ſubito ad pedes ſe proiecerunt, & calamitates ſuas aperuerunt. Quos ille clemẽter affatus excitauit, atq; illacrymans, ſe ſeptem millia capitum eis in quinquennium remittere dixit. Itaq; cum inde ſe Treuiros recepiſſet, atq; ibi omnium amicorum comitatus, omniumq́; ciuitatum legati adeſſent, & ipſi oratorẽ miſere, qui publico nomine illi gratias egit. extat illa oratio poſt quinquennalia, vt apparet, habita. ſic enim ille dixit: *Quinq́ annorum nobis reliqua remiſiſti. ô luſtrum omnib. luſtris felicius ô luſtrum, quod merito hanc Imperij tui aquauit atatem Nobis ergo te principem dij creauerunt. quibus ſingulis hac eſt nata felicitas, ex quo tu imperare cœpiſti. Quinquennalia tua nobis etiam perfecta celebranda ſunt. illa enim, qua te incipiente ſuſcepta, omnib. populis iure communia, nobis hac propria, qua plena ſunt.* Inde in Britanniam ad res inſulæ inuiſendas, &, ſi opus eſſet, conſtituendas deceſſit. Romæ interim, atque in tota Italia Maxentij tyrannis intoleranda euaſerat. ſi quidem priuatos homines occidiſſe temere non contentus, quodam etiam die populum Romanum, leui occaſione trucidandum obiecit barbaris, ac ſatellitibus ſuis, quibus ad omne facinus conductis Italiam vniuerſam oppleuerat. Quæ mala cum ferre Romani vltrà præ atrocitate non poſſent, nec depellendæ ſeruituti virium, ac roboris ſatis haberent, clam oratores ad Conſtantinum miſerunt, ex Britannia in Galliam opportune reuerſum, obſecrantes, vt duris rebus ſuis, quoquo modo poſſet, conſuleret, neque

vrbem Imperij caput diutius à fera tam immani dilaniari permitteret. Hoc paternæ gloriæ, hoc ſuæ illum virtuti debere, vt iuſtitia reducta tyrannos euerteret, ac populos in libertatem aſſereret. ſibi animo deſpondiſſe, qna felicitate ille patrem inſanientem deleuiſſet, eadem quoq; furentem filium eſſe peſſum daturum. Qnorum ille precibus ita eſt permotns, vt ſe iniurias eorum non neglecturum eſſe reſponderit, atque Maxentio arma inferre decreuerit. Huius miſſæ legationis Zonaras, & Cedtenus auctores ſunt. Vt vero prodit Euſebius Cæſarienſis epiſcopus, qui ſe cum Conſtantino loquutum eſſe, identidem repetit, Conſtantinus reliquo Occidente pacato ſuas ad Romanos cogitationes intēdit, indignum eſſe ſtatuens, vrbem Imperij ſedem iugo turpiſſimo ſeruitutis oppreſſam. Itaque hoc ſibi deberi to decoris arbitratus ea parare inſtitit, qnæ ad tantum tyrannum extinguendum neceſſaria viderentur. atque in inſequentem annum milites ex omnibus prouinciis ſuis Treuiros conuenire præcepit. Quo comperto Maxentius vt tantam belli molem auerteret, ad magicas artes ſe contulit, ac modo grauidas mulieres, modo pueros infantes aperiens, modo leones ingulans, interdum etiam infandas ad dæmones excitandos adiurationes exercens eorum ſibi parare ſubſidium inſtitit. ac mox alpes firmiſſimis præſidiis ſepire, & primaquæque Italiæ oppida ad excipiendum Conſtantini impetum, morandamq; victoriam confirmare, & vrbem contractis ex Africa frumentis; militibusq; munire contendit. Eodem anno Romæ Heraclio Rufino præfectura vrbis continuata. Euſebio vero pontifice mortuo Miltiades Græcus, eccleſiæ presbyter locum tenuit. qui Manichæos in vrbe deprehendit. In Oriente Maximinus ſexto poſt ſuperioris edicti promulgationem menſe Chriſtianos rurſus probibuit conuentus habere. Antiocheni ad gentilitatis cultum ſacris Chriſtianis deſerendis redacti. in omnibus prouinciis Chriſtiani vrbibus exturbati. ſimulacbrorum ſacerdotes celebrati. probra in Chriſtum temere iacta. epiſcopi paſſim exiliis, ac tormentis Maximino ita Nicomediæ edicente affecti. Quare diuino Chriſti numine ſemetipſum vlciſcente magnam hieme ſiccitatem fœda fa-
312 mes, famem ſæuior peſtilentia conſequuta eſt. quæ Conſtantino, & Licinio Auguſtis, ambobus iterum conſulibus, cum alias regiones, tum Orientem præcipue lacerauit. nouum morbi genus emerſerat, vlcera carbunculorum ſimilia. quæ toto diſperſa corpore ægrotos in magna pericula coniecerunt, præcipue autem in oculis ſæuientia omnis generis, ſexusq; homines extinxerunt. Conſtantinus ad concordiam cum Licinio confirmandam priſtino fœderi ius affinitatis adiunxit, Conſtantia illi ſorore deſponſa. atque apperente vere copias omnes, quibus conuentum indixerat, ad diem conſtitutam adeſſe mandauit. quæ omnes ex Gallia, Hiſpania, & Britannia tanta animorum alacritate præſto fuerunt, vt non ab Imperatore aceitæ, ſed à Deo miſſæ ab hominibus crederentur. vt merito de illis Nazarius orator dixiſſe in oratione pòſt ad illum habita videatur: *In ore eſt omnium Galliarum, exercitus viſos, qui ſe diuinitus miſſos præ ſe ferebant. flagrabant horrendum neſcio quid vmbone coruſci, & cæleſtium armorum lux terribilis ardebat. tales enim venerant, vt tui crederentur. hæc ipſorum ſermocinatio, hæc inter audientes ferebant: Conſtantinum petimus, Conſtantino imus auxilio. illi cælo lapſi, illi diuinitus miſſi gloriabantur, quòd tibi militabant.* Hæc nonaginta millia peditum, octoginta equitum fuiſſe Zoſimus refert. Dum antem hi conueniebant, Conſtantino iter cum exercitu faciente grauis belli, quod moliebatur, animum cogitatio ſubiit. qnippe rem in Italia gerendam eſſe non ſolum cum gente bellicoſiſſima, ſed etiam in prouincia præſidiis, opibus, oppidisq; firmata, & eum eo duce, qui non tam bumanis viribus, quàm magicis præſtigiis ad victoriam niteretur. nimitum maiore pręſidio opus eſſe, quàm quod à militari expectari virtnte poſſet. confugiendum ad diuinum auxilium eſſe, non eorum, quos ſequuti Galerius, & Maximianus fœdiſſimnm vitæ exitum falſis oraculis, ac vaticiniis audiendis adepti eſſent, ſed eius, quem pater ſuus veneratus, cuſtodem, conſeruatoremq; regni haud dubie cognouiſſet. Hunc igitur toto animo cœpit implorare, vt ſe, qui nam eſſet, ſibi dignaretur oſtendere, ac rebus, quas moliretur, opem, auxiliumq; præbere. Ecce autem, dum intentus in hac precatione verſatur, repente poſt meridiem ſole iam ad veſperum inclinante, viſum mirabile,

diui-

diuinumq; conſpexit. Vidit antem Crucis ſignum ex lucis ſplendore confectum in cœlo ſoli imminens, quod his verbis cingebatur: IN HOC VINCE. atque illud idem exercitus, qui cum eo erat, plenus ſtuporis eſt conſpicatus. Hanc rem Euſebius idem ſe ex eius narrantis, & iureiurando affirmantis ore excepiſſe poſt pacatum Imperium, prodit. & Artemius miles ſe vidiſſe, ad Iulianum Auguſtum ſcribens confirmauit, his verbis: *Conſtantino contra Maxentium bellum difficillimum ineunti ſignum crucis apparuit in cœlo media die ſuper ſolem radiis coruſcans litteris ſydereis victoriam prænuncians. nos enim, qui bello interfuimus. ſignum vidimus, litteraſq; legimus, totuſq; conſpexit exercitus, multiq; hodie teſtes extant in exercitu tuo.* Conſtantinum igitur hoc viſo fluctuantem, & quid nam id ſibi vellet, anxie perquirentem ſuperueniens nox oppreſſit. in quiete inde ſpecies viri humano habitu auguſtioris cum ſigno crucis præmonſtrato ſe obtulit, præcipientis, vt ſignum ei, quod in cœlo aſpexerat, compar efficeret, idq; in prœliis adhiberet. nam eius pręſidio victoriam relaturum. vbi vero illuxit, rei ſtupore attonitus amicos propere aduocauit, ac ſedens inter eos viſum exponit. inde ex eorum conſilio ſacerdotes, interpreteſq; Chriſtianæ legis adhibuit, rogans, vt quid de diurno ſigno, quid de nocturno viſo ſentirent, ex fide promerent. Cui illi conſtanter reſponderunt, eum, cuius ſpeciem in quiete vidiſſet, Chriſtum eſſe, Dei vnius filium vnigenam. ſignum autem notam eſſe immortalitatis, trophæumq; victoriæ ab illo de morte, tum cum in terris egit, relatæ. Illo ſuper his admirante, ac ſingula ſibi explicari latius poſtulante, cauſſam inde Chriſti aduentus docent, eamq; certis ſacrorum vatum prædictionibus firmant. vitam deinde, ac diſciplinam, ac demum mortem, & reſurrectionem eius, ſpeſq; beatæ vitæ poſt mortem hominibus in ſe credentibus oſtentatas exponunt. Quæ cum audiſſet Conſtantinus, tacita religione perfuſus ſtatuit, exoletũ poſthac ſimulachrorum cultum protſus abiicere, atq; vnius ſeſe Chriſti tanqnam veri Dei cultui conſecrare. ac ſpe ſua in eius auxilio collocata, quæ bello vſui erant, eò alacriore animo inſtitit apparare, omnibus fere comitibus, & ducibus eius non ſolum tacite muſſantibus, ſed etiam rei omen aperte timentibus. Itaque adhibitis peritis artificibus vexillum, vt monitus fuerat, tale conſtruxit. Haſtam oblongam, & rectam auro circumueſtiuit, eiq; tranſuerſum cornu ſic applicuit, vt crucis formam effingeret. in ſummo coronam poſuit, margaritis, auroq; contextam, atque in ea Chriſti nomen duabus tantum primis Græcorum litteris X, & P ſcriptam intexuit. ex cornu vero velum tenue lapidibus, & auro contextum ſuſpendit, ac lectiſſimis iuuenibus ſignum illud partitis muneribus ferendum dedit, poſthac pro Labaro Imperatoris in acie præferendum. quod Euſebius quoq; ſe vidiſſe teſtatur. His, ceteriſq; rebus, quæ ad terreſtre, maritimumq; bellum gerendum pertinere videbantur, paratis, Rheni limire præſidiis firmato, exercitum inde crucibus inſignitum ducere ad alpes inſtituit. ſic enim Prudentius his temporibus proximus ſcriptum reliquit:

Chriſtus purpureum gemmato textus in auro
Signabat labarum. Clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat. ardebat ſummis crux addita criſtis.

Alpibus ſuperatis Seguſionem acceſſit. quæ vrbs clauſtrum Italiæ obiicit. Seguſienſes ſitu, & muris firmiſſimis freti Conſtantino aduenienti portas clauſerũt. Cuius rei ille iracundia percitus, ne tempus adhibenda obſidione contereret, faces portis propere intulit, & propugnaculis ſcalas admouit. Cum autem incendium ſtatim ad proxima vrbis ædificia peruaſiſſet, ciues exterriti deditionem repente fecerunt. Quod vbi Conſtantinus vidit, ignem, ne latius funderetur, magna cura reſtrinxit. atq; eis veniam, quam ab initio repudiarant, impertiit. Quare in vetere oratione ad ipſum dicta hæc ſcripta ſunt: *Tibi vincendi erant milites paulo antè Romani armis omnibus more primæ claſſis armati, & pro facinoris conſcientia nunquam, niſi morte, ceſſuri. probauit hoc prima obſtinatio eorum, qui ſub ipſis alpium iugis munitiſſimo ſcilicet muro, ac ſitu tenentes oppidum auſi fuerunt te imminente reſiſtere, ac portas claudere, non credentes te ipſum adeſſe. quis enim crederet, tam cito à Rheno ad Alpes Imperatorem cum exercitu peruolaſſe? Luerunt igitur ilico dementia ſuæ pœnas, cum oblatam ſibi à clementia tua veniam recuſaſſent. neque enim vallo, foſſaq; obſeſſio inchoata eſt, nec cuniculis agendis, nec machinis*

admouendis, nec incutiendo ariete tentati, quaſſatiq́ ſunt muri, ſed ſtatim iniectæ faces portis, ſcalæ admotæ propugnaculis. Reliqua inde, quæ vetuſtatis iniuria deſunt, Nazarius alia oratione ſuppleuit: *Seguſienſium,* inquit, *ciuitatem, quam primam iter dederat, victoria facilis amplexa eſt. quæ reſiſtendi pertinacia ita in ſe Imperatoris vim conuertit, vt pietatem tamen non alienauerit. nam cum introitus vi, manu quæreretur, & portarum inflammatio ignem late diſtuliſſet, cuius facilis per adiuncta contagio partu peſtifero valeſcebat, maxima benigniſſimi Imperatoris fuit cura, non modo vt incendium non adiutum ſeneſceret, ſed oppreſſum emori poſſet. & longe operoſior clementia, quàm fortitudo perfecta eſt, cum plus in conſeruanda vrbe, quàm in capiēda fuerat, laboris oriretur.* Seguſione capta inde in campum Taurinorum deſcendit, vbi exercitum hoſtium ſpecie terribilem repperit. Hi erant clibanarij. nempe equi, hominesq́; pariter ferri operimento ſepti, quos ſuperne tectos equorum pectorib. demiſſa lorica, & crurum tenus pendens ſine impedimento greſſus à noxa vulneris vindicabat. Quibus contemptis Conſtantinus equites cataphractos maximi in prœlio roboris opponit. his diſciplina pugnandi erat, vt cum aciem arctaſſent, tenorem impreſſionis ſeruarent, & tuti à vulneribus occurentia omnia ſine hæſitatione perrumperent. atq; inde auxilium ab induſtria petit. quippe aciem in hoſtes educit, eosq́; in ſe ruentes reductis repente agminib. claudit. atq; in medio interceptos clauis inuadit; quæ grauibus, ferratisq́; nodis maxime capitibus inflictæ, quos ictu attigerant, ruere compellebant. interfectis ad vnum omnibus ſaluis Romanis horror armorum ad victoriæ miraculum eſt translatus; quòd qui inuulnerabiles habebantur, ſine hoſtium vulneribus interiſſent. Eodem etiam tempore Vercellas expugnatas opinor. has enim D. Hieronymus paulo pòſt raro habitatore ſemirutas fuiſſe, ſcribit ad Innocentium, nemine alio auctore illius calamitatis extante. Hac pugna pugnata Brixiam inde proceſſum eſt. Ibi cum magnus equitatus eſſet, conſerto prœlio primo impetu pulſus Veronam, ad firmiora præſidia ſe recepit. Veronenſes immanibus confiſi copiis, quæ ſub aduentum Conſtantini metu perculſæ illuc confluxerant, & ipſi accedētis eius Imperium detrectarunt. Cum Atheſis amnis ſaxis aſper, & gurgitib. vorticoſus, & impetu ferox oppugnationem prohiberet, omnemq́; retro regionem euehendis copiis tutam defenſamq́; præſtaret, id ne diutius hoſtibus prodeſſet, Conſtantinus effecit. nam ſuperioribus in locis, qua lenior amnis, & ignari hoſtes erant, exercitus partem traduxit, atq; ita ancipiti prœlio circumuentos, obſeſſosq́; experiri armis coegit. adeoq́; eruptionem tentātes cæcidit, vt ipſe etiam dux Ruricius cum parte copiarum ad accerſenda auxilia muris exceſſerit. Quē vt reuerti ſenſit, parte exercitus ſumpta, ne ſi totum produxiſſet, intermiſſa obſidione ſpacium reſpirandi clauſis, aut refugiendi, aut imminendi tergo præberet, præcipitante iam die in prœlium prodiit. Et primo quidem aciem inſtruxit duplicem. mox prouiſo hoſtium numero explicari ſtatim in frontem ordines, & extendi latius iuſſit. ac ſigno dato ipſe ſe in confertiſſimos hoſtium globos immiſit. prœlio inde vix multa nocte perfecto, in quo etiam dux Ruricius cecidit, Conſtantinum ſui corripiunt lacrymantes, amplexiq́; totum ſanguine hoſtili perfuſum, grauiter, quòd ſe tanto periculo commiſiſſet, & parum ſibi conſuleret, obiurgarunt, quo pereunte ſatis conſtaret totam eſſe remp. perituram. Dato inde obſeſſis ſpacio pœnitendi, Aquileia, quæ oppugnationem experta ſe legatis miſſis dedebat, in fidem recepta. Inde Veronenſibus, cum ponere iuſſiſſet arma, ignouit. verum ne conſcientiæ timore diffugerent, in vincula tradidit. Cum autē præfecti, & milites, quo modo tot vincula parari poſſent, ambigerent, Conſtantinus ex gladiis eorum gemina aptari clauſtra præcepit. Inde traiecto Pado vrbes Æmiliæ reſiſtentes inuaſit. atq; oppugnando ad deditionem adduxit, Placentiam, Parmam, Brixillum, Regium, Mutinam, Bononiam, & Claternam. Mutinæ præcipua mentio eſt in Panegyrico. D. autem Ambroſius ſcribens poſt aliquot annos ad Fauſtinum, hæc omnia oppida ſemiruta fuiſſe narrat. neque aliud ferme bellū proditum memoriæ eſt, quo dirui ante barbarorū in Italiam impetum potuiſſe videantur. Adducta in poteſtatem omni circumpadana Italia, recta cum toto exercitu Romam verſus ire perrexit. Maxentius autem hæc audiens non ſolū vrbe, ſed etiam parietib. ſe tenebat, aut prodigiis, aut infauſtis fortunæ ſuæ

præſa-

præſagiis territus. non in campum ire, non exerceri armis, non puluerem pati ſtudebat. tantum in Palatio ambulabat, aut in hortos Salluſtianos ſe conferebat, & his deliciis turpiſſimam ſuam formidinem contegebat. non enim ſe imbellem, ſed beatum, non inertem, ſed ſecurum videri volebat. quoties milites in concionem vocabat, ſe ſolum cum illis Imperatorem, alios per limites pro ſe militare iactabat. ac ne tum quidem, cum aduerſa ſuorum prœlia audiit, obuiam ire contendit, cum Pado limite, aut Apennini iugis vteretur, ſed litteras cladium ſuarum indices ſupprimebat. interdum etiam palam, vt vſque ad portas veniretur, optabat. Interim Conſtantinus exercitum ad Tiberim amnem adduxit, atque ibi caſtra fecit. cęterum nullis hoſtilibus copiis occurrentibus vehementer animo doluit, verens, ne Maxentius intra vrbem incluſus obſideri ſe pateretur. nam omni Africa exhauſta, omnibus inſulis exinanitis infiniti temporis annonam congeſſerat. ipſe vero ab obſidione vrbis abhortebat, ne Romanos, quorum incolumitati conſulebat, grauiore aliqua calamitate afficeret. Inter hæc Maxentius Palatio migrauit, & cum vxore, ac filio in priuatam domum, quaſi ſe abdicaret Imperio, ſponte abiit. poſt biduum demum, qui dies erat VIII Kalend. Octobris, pridie, quàm ſeptimum Imperij ſui annum iniret, magicis præſtigiis, ac fallaciis ſuis fretus porta Flumentana exiuit, atque ad pontem Muluium Tiberim traiecit, Romanorum, & Italicorum octoginta millibus, Afrorum quadraginta millibus, Siculorum ingenti numero ſeptus. vt totus exercitus centum, ac ſeptuaginta millia peditum, ac decem, & octo equitum contineret. atque hoc facto pontem ſupra Tiberim ex lintribus ita contabulauit, vt fibulis ferreis, quibus ab vtraque ripa diſtinebatur, reuulſis facile ſolui poſſet, ſi quis reſcindere vellet. præcepit autem fabris, vt cum primum exercitum Conſtantini pontem ſui inſequendi cauſſa conſcendiſſe vidiſſent, fibulas laxarent, ac pontem ſecundo ire flumine ſinerent. Pòſt paulo Conſtantînus aciem inſtruere cœpit. qua re animaduerſa idem quoque Maxentius fecit. verum, vt euentus ſtatim oſtendit, imperitiſſime. nam in ripa amnis ita conſtitit, vt nemo ſuorum euadere, nemo gradum referre, &, ſi opus eſſet, prœlium redintegrare poſſet, cum à fronte armis, à tergo Tiberi arceretur, quem vltimorum veſtigia præſagio quodam euenturæ cladis attingerent. adeo vero magnus erat exercitus, vt vltra, quàm proſpici poſſet, extenta acies pertineret, tanta porro ſubſidiorum, atque ordinum firmamenta erant, vt acies non porrectior, quàm robuſtior validum murum vtrinque præberet. Quod vbi Conſtantinus animaduertit, ſignum pugnæ dedit, ac primus, cum in prima acie ſtaret, prælato crucis vexillo in hoſtes cum equitatu inuaſit. Inde pedites dignos ſe tanto duce teſtati, & ipſi magno ſe impetu incitarunt. Acri commiſſo prœlio Romani, atque Itali ſegnius ſe periculis obiecere, quòd acerba tyrannide ſe liberari optarent, reliquorum partim ab equitibus, partim à peditibus Conſtantini magna eſt edita ſtrages. Maxentius, vbi equitatum ſuum in fugam verſum conſpexit, & ipſe per pontem, quem diximus, ad vrbem redire maturauit. quem ſequuti effuſe ſui, ſiue ponte ingentem molem non ſuſtinente, ſiue propter anguſtias tantam multitudinem excludente, omnes in flumen præcipites abiere. Hinc ripæ ſtragibus tegi, Tiberis corporum aceruis repleri. Cum alios amnis hauſiſſet, Maxentium etiam cum equo, & armis inſignibus fruſtra conatum per abrupta ripæ vlterioris euadere idem correptum gurgite deuorauit. & aliorum quidem corpora, atque arma præceps fluuius voluendo deuexit, illum autem eodem, quo extinxerat, loco retinuit. Victoria in vrbem delata nemo aperta lætitię ſigna dedit, quòd primo tanto rei nuncio fidem non haberent. vbi vero caput Maxentij ſumma haſta præfixum ferri conſpexerunt, vniuerſi gaudio exultarunt. &, cum tota vrbe portaretur, vocibus contumelioſiſſimis inceſſerunt. vrbs tota lætis clamoribus perſonauit. Senatores, quorum pleriq; in vinculis erant, liberati cuſtodiis vrbe ad Conſtantinum exierunt, atq; ad pedes proiecti ſe, & vrbem illius poteſtati, ac fidei permiſerunt. Sic enim Prudentius dixit:

Ipſe ſenatorum meminit clariſſimus ordo,
Qui tunc concreto proceſſit crine, cathenis
Squallens carcereis, aut nexus compede vaſta,

Complexuſq́; pedes victoris ad inclyta flendo
Procubuit vexilla iacens. Tunc ille ſenatus
Militiæ vltricis titulum, Chriſtiq́; verendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.

Hæc, vt ſcripſi, in ſecundo conſulatu Conſtantini, & Licinij, VIII Kal. Octobris geſta ſunt. in quem diem, quoniam prima Indictio Conſtantini Imperantis incurrit, vt etiam in Faſtis Conſulum Græcis eſt annotatũ, ſequitur neceſſario, hos conſules anno à Chriſto nato trecenteſimo duodecimo iniiſſe. quod facile etiam quiſque intelliget, qui Indictionum quinta decima ſpacia retro repetere numerando voluerit ab hoc, quo hæc ego ſcribebam, anno, nempe milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quinto, qui fuit Iubileo à Gregorio XIII Pontifice feliciſſime peracto inſignis, vſq; ad hunc, quo Romanis tanta lux ſalutis, ac libertatis affulſit. Quod idcirco admonui, vt rerum, quæ mox dicentur, mira ex hoc conſtantia, ac prope conſpiratio notaretur. qua in re pleriqne plane titubare videntur. Hactenus quæ Conſtantinus in Gallia geſſit. nunc quæ Romæ, & in Italia, perſequamur.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER III.

MAXENTIO, exercituq́; deleto Conſtantinus ſenatum vltro ſe, vrbemq́; tradentem ſubito in fidem, deditionemq́; accepit. ac triumphum tantæ victoriæ congruentem inſtruxit. Qua re cognita populus acerbiſſimo tandem iugo ſeruitutis exemptus, vrbẽ paſſim coronis ornauit, ac patefactis effuſus portis ipſum curru inuectum tanta animorum alacritate excepit, vt ſatis conſtet, nullum Imperio Rom. diem, quo Rom. ciuitas maioris, atq; effuſioris ſigna gratulationis ediderit, illuxiſſe, nullumq́; triumphum aut lætiorẽ, aut mirabiliorem ne ipſam quidem veterum litterarum memoriam prodidiſſe. Neq; enim more ſolito agebãtur ante currũ vincti duces, ſed ſoluta nobilitas incedebat, nec barbari in carcerem trudebantur, ſed conſulares è carcere trahebantur. Nec Roma ipſa alienigenas captiuos accipiebat, ſed ſemetipſam captiuitate laxabat. &, quo nihil adiici ad gloriæ magnitudinem amplius poterat, imperium recipiebat, quæ ſeruitium ſuſtinuerat. Duci vero videbantur omnibus ſubacta vitiorum agmina, quæ acriter ciuitatem obſederant, ſcelus, & perfidia domita, furor, & crudelitas vincta, ſuperbia, atq; arrogantia debellata, luxuries, & libido cõſtricta. Quem comitatum ſequebatur ſubinde caput tyranni, quod adhuc ferociam, atq; immanitatem ſpirare inter ipſas horrendę frontis minas videbatur. congerebantur autem in eum vulgo probra, & contumeliæ. quaſi vero turpibus oppreſſoris ſui ludibriis ipſam auſpicari libertatẽ iuuaret. Vrbem inde ingreſſum omnes omnis ætatis, & ſexus homines fauſtis acclamationibus vindicem, liberatoremq́; ſuum conſalutarunt. Tum tecta moueri, & altitudo culminũ attolli viſa, quacunq; ipſe tardo molimine inuehebatur: tanta illum populi, tanta patrum frequentia prouehebat ſimul, ac retinebat. felices, qui illum propius aſpicerent, longius poſiti nominabãt. quos præterierat, loci, quem occupauerat, pœnitebat. auſi etiam quidam ſunt, vt conſiſteret, flagitare, & vbi ad Palatium venit, quòd nimis cito perueniſſet, expoſtulare, & cum ingreſſus eſſet, non ſolum oculis ſequi, ſed pene etiam ſacrum limen irrumpere. Inde omnes circumfuſi, vt exiret, opperiri, tanta officij ſedulitate, omnino vt viderentur eũ, à quo obſidione exempti fuerãt, obſidere. Per ſeptẽ inde dies Conſtantinus gratias Deo agi de tãta victoria iuſſit. atq; interim rebus Rom. cõſtituendis ſe tradidit.

Præcipue, in curiam cum veniſſet, comiter, ac benigne patres appellauit, & præclara quædam ſanciuit, quibus ſenatui auctoritatem priſtinam reddidit, ac dignitatem eius in perpetuum curæ ſibi fore ſpopondit, optimatibus in Senatorium ordinem ex omnibus prouinciis lectis: vt ſenatus non tam nomine, quàm re, illuſtrior eſſet, cum ex totius orbis flore conſtaret. mox magna libertate Chriſtum Dei filium, licet non æquis multorum auribus, nunciauit. Ad populum inde cum proceſſiſſet, benigne illum affatus ad omnem laudabilem moderationem, obſequiúmque hortatus eſt. Atque vtroque quidem in loco à clariſſimis, qui tum in vrbe erant, oratoribus ſalutatus, ac diuinis in cœlum præconiis eſt ſublatus, vt non plus laudis fortitudini eius aſcriberent, quàm pietati tribuerent. ipſum namque non tam ſceleratos puniſſe, quàm miſeros vindicaſſe: ipſum Romam in perpetuum ſtabiliſſe, omnibus iis, qui ſtatum eius labefactare poterant, cum ipſa ſtirpe deletis; ipſum victoriam adeo felicem, atque incruentam tuliſſe, vt non bello ancipiti dimicatum, ſed tantummodo vindicatum in impios videretur. Pòſt autem, cum munera, ludóſque victoriæ cauſſa in Circo ederet, præcipue in ſe omnium ora, mentéſque conuertit, diuinum oculorum fulgorem, ac cœleſtem oris dignitatem intuentium, populo ipſo grata ſpectaculorum tarditate gaudente; & vernaculis artificibus ob hoc ſolum fauente, quòd Conſtantino ſpectante certarent. Interim Romanis omnibus, qui contra ſe arma tulerant, veniam dedit; bona, & patriam omnibus à Maxentio ſpoliatis reſtituit. quos vero ille furoris ſocios, auctoréſve habuerat, quæſtionibus ſeueriſſimis habitis condemnauit. & Prætorianos milites, qui ſibi aduerſati Maxentio pertinaciſſime fauerant, funditus è Republica ſuſtulit, ac ſedem eorum Caſtrum prætorium, quondam ab Octauiano Auguſto conſtructum diſturbauit. mox, legibus multis ad coercendas ciuitatis late fluentes libidines conſtitutis, omnibus conqueri volentibus faciles aditus, patientiſſimas aures, ac benigna reſponſa exhibuit. Quibus officiis omnes ita cepit, vt non tam dolerent, quòd tyrannum tam diu tulerant, quàm quòd talem principem nimis ſero adepti erant. Ob has res ad ceteros honores habitos Senatus Maximum eum appellauit, atque ei arcum, qui adhuc manet, ſub Palatij radicibus cum hoc elogio dedicauit: *Imp. Cæſari Fl. Conſtantino, Maximo, Pio, Felici, Auguſto, Senatus, populúſque Romanus, quòd inſtinctu diuinitatis, mentis magnitudine, exercitu ſuo tam de tyranno, quàm de omni eius factione vno tempore iuſtis Rempubl. vltus eſt armis, Arcum triumphis inſignem dicauit, liberatori vrbis, fundatori quietis.* Quin etiam ſtatuam equeſtrem poſuit crucis ſignum dextra tenentem, atque ita ſubſcripſit: *Hoc ſalutari ſigno vero fortitudinis indicio ciuitatem iugo ſeruitutis liberaui, & Senatum, populúmque Romanum in libertatem vindicaui, ac priſtinæ dignitati, ſplendoríque reſtitui.* Conſtantinus contrà inſignis beneficij, quo per ſignum Crucis affectus à Chriſto fuerat, memor multa, eaque ad memoriam illuſtria eximiæ ſuæ erga illum pietatis edidit documenta. Nam primum columnis excitatis, titulíſque inſcriptis ſalutaris ſigni virtutem omnibus indicauit, ac media in vrbe ingens Crucis trophæum aduerſus hoſtes erexit. idque Romanorum, aliorúmque omnium Imperio ſubiectorum eſſe propugnaculum declarauit. Inde populis omnibus ad Romanum Imperium pertinentibus libertatem, quam vellent, religionem colendi permiſit, atque edicto, ſuo, & Licinij Auguſti nomine, edito Chriſtianis & templa, & conuentus habere conceſſit. idque ad Maximinum etiam, vt in Oriente proponeret, miſit. Epiſcopos porro ad ſe accerſitos honoribus ſummis affecit; ac tanquam viros Deo ſuo ſacratos benigne, ac liberaliter appellauit, ac ſecum ducere, & præſertim eum, qui à ceteris colitur, dextrum habere inſtituit, atque eccleſiis Dei ſubſidia opulenta ſuppeditauit, oratoria alia augens, alia in altum erigens; ac donariorum multitudine ſacraria eorum illuſtrans, ac varia pecuniarum inſtrumenta indigentibus præbens. Atque hæc quidem omnia æqualis eius ſcribit Euſebius. Quod ſi Conſtantinus, illo teſte, cum omnes epiſcopos, tum in primis illum, qui à ceteris colebatur, excoluit, profecto pontificem ipſum Romanum præcipuo honore complexus eſt. Ille vero fuit Milniades. probe ratus namque ad fidem, dignitatémque ſuam pertinere, vt vrbem Romam, quam, vt dixit Pro-

ſper, non Romani ſolum arcem Imperij, ſed Chriſtianæ quoque religionis ſolium eſſe comperiebat, illuſtri aliquo maioris templi monumento inſtrueret, ac ſimul epiſcopo Romano Petri principis apoſtolorum ſucceſſori, & Chriſti vicario domicilium, tanto conueniens faſtigio, compararet, Miltiadi cum prædia ac dona multa, tum in primis Auguſtale Palatium in Laterano impertiit, atque ipſe aliò ad habitandum pertexit. Quin etiam Saluatori continentem Palatio baſilicam inchoauit, quæ poſtea baſilicæ Saluatoris Conſtantinianæ, ac Lateranenſis nomen inuenit. Itaque Miltiades paulo pòſt, cum decretum de primitiua Eccleſia in Concilio faceret, Burcardo, Iuone, & Gratiano teſtibus, ſic ſcripſit: *Conſtantinus ex principibus primus fidem veritatis patenter adeptus dedit licentiam per vniuerſum orbem in ſuo degentibus Imperio non ſolum fieri Chriſtianos, ſed etiam fabricandi eccleſias, & prædia conſtituit tribuenda. denique donaria immenſa contulit, & fabricam templi primæ ſedis beati Petri principis apoſtolorum inſtituit, adeo vt ſedem Imperialem, in qua Romani principes præſidebant, relinqueret, & beato Petro ſuiſque ſucceſſoribus profuturam concederet.* Meminit huius baſilicæ D. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ, cum dixit: *Fabiola poſt mortem ſecundi mariti in ſemetipſam reuerſa ſaccum induit, vt errorem publice fateretur, & vrbe ſpectante Romana ante diem Paſchæ in baſilica quondam Laterani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtetit in ordine pœnitentium, epiſcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus.* His omnibus rebus agendis duo tantum menſes ſunt attributi. Siquidem Nazarius dixit, quod mali ſexennio toto Maxentij dominatio feralis inflixerat, id bimeſtrem fere curam Conſtantini ſanaſſe. Cum ergo à VII Kalend. Octobris, quo die, vt ſcripſimus, victoria de Maxentio parta eſt, ferme vſque ad VII Kalend. Decembris Romæ his intentus curis egiſſet, inde vrbe, vt Mediolanum adiret, exceſſit. Interea vero dum ille Romæ fuit, Maxentij caput ab eo per Italiam miſſum tantos concurſus hominum excitauit, tantáſque ex oppidis effuſiones commouit, vt facile, quanto in metu fuiſſent, præſenti gratulatione docerent. Nauales autem copiæ eius primum portus Italicos occuparunt, deinde inſulas Africi maris, atque ipſam demum Africam eò tranſuectæ recuperarunt. Ita vno tempore Italia, atque Africa ditioni Conſtantini ceſſerunt. Ille autem vrbe egreſſus Æmiliæ, Liguriæ, Venetiæque ciuitates ſuperiore bello afflictas perluſtrans aduentu ſuo releuauit. ex quibus præcipue Mutinam, & Aquileiam, multis affectas beneficiis recreauit. vnde dixit Nazarius: *Prætereo te Aquileia, & Mutina, ceteráſque regiones, quibus propter inſequutas incredibilium bonorum commoditates gratiſſima fuit ipſius oppugnationis iniuria.* Itaque Mutinenſes Conſtantino ad ſe accedenti reſtificandi animi ſui cauſſa columnam, quæ adhuc viſitur, poſuerunt cum hac inſcriptione: *Imperatori Cæſari Fl. Conſtantino Maximo, Victori, Semper Auguſto, Diui Conſtantij Filio Bono R. P. Nato.* Idem aliæ quoque fecere ciuitates. Italia vero ſcutum, & coronam aureã dedicauit, vt conſcientiæ debitum aliqua ex parte leuaret, quòd virtuti ſcutum deberi, coronam pietati, non ignoraret. vt in vetere Panegyrico ſcriptum eſt. Ceterum Romanis, atque Italis paſſim edicto Conſtantini ad Chriſtiana ſacra ſuſcipienda ſe conferentibus Maximinus Auguſtus in Oriente Conſtantini, aut Licinij imperio cedere nolens edictum ad ſe miſſum ſuppreſſit. atque epiſtolam ad præfectos ſuos miſit, qua ſuo nomine permitti iuſſit ciuitatibus, vt ſuo quiſque in colenda religione arbitrio vteretur, & ne quis quemquam in ſuo munere impediret. verum, quoniam de templis, & conuentibus frequentandis, quod erat in edicto Conſtantini, & Licinij, verbum nullum fecit, Orientales ea inire non auſi ſunt. Conſtanti-
313 nus inde, Licinio ad ſponſalia Conſtantiæ celebranda vocato, poſtero anno cum eo conſulatum iniuit, qui vtrique tertius obtigit. ac ludos Seculares, qui in eum annum ſolemni repetito temporum ſpacio incidebant, tanquam ſacris Chriſtianis aduerſos Romæ fieri vetuit, atque in perpetuum, teſte Zoſimo, ſuſtulit. Maxentij caput in Africam miſſum, quam ille in primis attriuerat, incredibili omnes lætitia cumulauit, & quanquam nondum tempeſtiuo mari, affuerunt tamen nauigantibus felices auræ, & flatus ſecundi, beatiſſimæq; victoriæ ipſa etiam elementa fauerunt. Conſtantinus autem, & Licinius Mediolanum progreſſi Conſtantiæ

nuptias

nuptias magna lætitia celebrarunt, ad quas Helena Augusta mater, & Conſtantia ſoror, & Criſpus, ac Conſtantia filij ex concubina ſuſcepti occurrere. Conſiliis inde inter ſe de Republica agitatis duo decreta fecere, vnum, vt Maximino tyrannidem exercenti bellum armis communibus inferretur: alterum, vt Chriſtianis libera concilia traderentur. id vero hoc edicto complexi ſunt: *Cum libertatem religionis cuique tribuendam eſſe iudicaremus, Chriſtianos quoque fidem ſuam pro arbitrio ſuo colere iuſsimus. quoniam vero multæ ex eo edicto ſubortæ controuerſiæ ſunt, factum eſt, vt multi ab eiuſmodi religione receſſerint. Cum igitur ego Conſtantinus, & ego Licinius Augusti Mediolanum veniſſemus, atque ibi in Concilio, quæ ad Rempublicam pertinerent, accurate diſquireremus, illa etiam populo Romano vtilia decernenda ſtatuimus, quibus diuinus cultus contineretur, hoc eſt, vt Chriſtianis, & aliis omnibus liberam optionem daremus eam religionem ſequendi, quam ipſi vellent. Quare hanc noſtram ſententiam recto iudicio in edictum rettulimus. Proinde quicunque poſthac Chriſtiana ſacra ſibi obſeruanda ſuſceperit, eum libere, ac tuto facere poſſe, iubemus. eadem ratione templa, & loca, in quibus conuenire ſolebant, reſtitui, & noua conſtrui poſſe ſtatuimus.* Fuere autem Mediolani per menſem Martium. ſiquidem reſcripta inde illo menſe à Conſtantino, & Licinio tertium conſulibus data reperiuntur in Codice, quem Theodoſius Imperator confecit. cuius auctoritatem ſæpe abhinc in his digerendis, explicandisque temporibus adhibebimus. Nam qui in actionibus Imperatorum, ac pontificum, regumque narrandis annorum, & menſium diligentiam omiſerunt (quod adhuc plerique omnes fecerunt) ij aliena quædam, ac prope portentoſa in eorum hiſtoriam intulerunt.

His Mediolani actis, Licinius Illyricum, Conſtantinus Galliam repetiuit. atque vterque ibi rem geſſit, ille cum Maximino, hic vero cum Francis. Maximinus namque, cum æquo animo ferre non poſſet, ſibi aliquid à Conſtantino, & Licinio mandatum eſſe, qui ſummum inter eos, vt ipſe iactabat, locum teneret, ſpreto fœdere, quod cum Licinio icerat, repente è Bithynia in Thraciam, Illyricumque traiecerat. Quod vt Licinius ſenſit, ſubito contracto exercitu obuiam ire contendit. & primo victus, deinde redintegrato prœlio victor ipſum è Thracia in Bithyniam repulit, ac ſubinde inſequutus eo perrexit. Ibi Maximinus inani reſponſo vatum, atque ariolorum proſpera omnia (vt fieri in eiuſcemodi negotiis aſſolet) promittentium confirmatus, cum ingentes copias comparaſſet, bellum inſtaurauit, & ſigna ad Aſtacum contulit. verum primo concurſu pulſus in fugam ſe dedit, à militibus ſuis præter pauciſſimos derelictus. Quare conſilij inops, ne agnoſceretur, Imperij inſignia poſuit, ac, fuga arrepta, cum paucis ex pago in pagum occulte procedens in Ciliciam vſque peruenit. vbi ſe in oppido Tarſi munito incluſit. Ibi vero furore accenſus vates, ac ſacerdotes omnes, quorum vaticinio fretus, ſummi certaminis diſcrimini ſe commiſerat, interfecit. ac rerum actarum pœnitentia captus edicto propoſito Chriſtianis templa demum, ac liberos conuentus indulſit.

Neque ita multo pòſt, dum exercitus eius in Bithynia relictus prœlio cum Licinio certat, miſera morte occumbit, acerbis repente doloribus corporis cruciatus, atque atroci liqueſcentium membrorum ardore, quem Medici ſub hecticas febres referre non inepte poſſent, conſumptus; vt Galerij non tam vitam, & mores, quàm mortem, & mortis genus fuiſſe videatur imitatus; cum, teſte Victore, quadriennio Cæſar, triennio Auguſtus imperaſſet. Licinius re proſpere geſta Nicomediam cum coniuge Conſtantia ouans iniuit, eamq; vrbem Diocletiani, & Maximini more pòſt ſedem Orientalis Imperij habuit. Inde Antiochiam progreſſus Maximinum, tanquam tyrannum, publico decreto notauit; ſtatuas, ac tabulas, quæ illi, ac filiis eius poſitæ fuerant, ſuſtulit; gentilitatis cultoribus omnes honores ademit; fautores, & filios Maximini vita exuit, prouincias Aſiam, Ægyptum, & Orientem ſibi aſciuit, & rempublicam vna cum Conſtantino coniugis ſuæ germano magna concordia adminiſtrare perrexit.

Ex quo communi nomine leges, & edicta Chriſtianis ſecunda, ac ſalutaria multa cōſcripta ſunt. Qua re excitati in his prouinciis Epiſcopi magna cura templa tyrannorum imperio diſturbata reſtituere, noua condere, atque encænia paſſim ingenti lætitia celebrare, crebriores conuentus habere de rebus ad fidē, & Eccleſiam conſtituendam pertinentibus incœperunt. magnus vbique populorum concurſus, ſumma gratulatio erat, quòd membra Chriſti diuulſa aliquando tandem in vnius quaſi corporis conſpirationem coiiſſent. vbique chori gratias Deo agentium audiebantur. in ſuis quique eccleſiis epiſcopi populos alloquuti, vt cuique dicendi copia ſuppetebat, ingens hoc Dei beneficium enarrabant. Hæc Licinius in Illyrico. Conſtantinus autem, cum Francos fœdus violaſſe, ac delectis irruptionis auctoribus ad Rhenum tranſeundi cauſſa veniſſe audiret, eadem feſtinatione, qua redierat in Galliam, ad inferiorem Germaniæ limitem properauit, ac præſentia ſua, ne tranſirent, effecit. mox periclitandæ illorum fidei gratia ex iis locis cum exercitu abiit, nuncio maioris in ſuperiore limite tumultus ſimulato, atque eis poteſtatem traiiciendi fecit, cum reliquiſſet in occulto duces, qui ſecuros adorirentur. Neque à conſilio abhorruit euentus. Illi Conſtantinum vere ceſſiſſe rati ad ripas irrumpendi gratia conuolarunt. qua re Conſtantinus audita, nauibus Rheno eximia celeritate deuectus in fines eorum inuaſit. atque agros, domosque illorum depopulatus tantam vaſtitatem intulit, vt regionem prope deleuerit. Cum autem milites Romanos ſecum deduxiſſet, eos oblitos, vt vetus dixit Orator, deliciarum, circi Maximi, Pompeiani theatri, & nobilium Lauacrorum, Rheno, Danubioque prætendit. ac, limitis eius agere excubias iuſſis, Arelate, ad conuentus de more agendos, ſe rettulit. Ibi dum eſſet, Donatiſtarum hæreticorum litteris ſolicitatus eſt, vt iudicium ſibi contra Cæcilianum epiſcopum Catholicum daret. Ea vero res multos, grauesque tumultus excitatura ſic habuit. Prioribus annis in Africa multi Donato quodam Numida auctore ſe ab Eccleſiæ Catholicæ communione ſecreuerant filium patre minorem, filioque ſpiritum ſanctum eſſe dicentes, ac Catholicos nouo baptiſmate inficientes. biennio vero antè libertate Chriſtianis per Maxentium reſtituta, vacante Carthaginis Eccleſia, populus ad epiſcopum creandum conuenit, atque omnibus Catholicorum ſuffragiis Cæcilianum diaconum, hominem Catholicum, declarauit. eumque Felix Aptungitanus epiſcopus conſecrauit. Hoc facto Donatus, & ſocij eius, qui alium ex ſuo corpore ſuffici voluiſſent, cum Cæcilianum multis de criminibus apud Anullinum proconſulem Africæ accuſaſſent, ab eius communione ſe remouerunt, & templo egreſſi aduerſus illum quendam Maiotinum epiſcopum deſignarunt. Itaque graui propterea ſeditione conflata duos libellos Cæciliani crimina continentes proconſuli obtulerunt; quorum vnus quintodecimo Kalendas Maias Conſtantino, & Licinio Auguſtis tertium conſulibus Carthagine datus erat, qui à Sancto Auguſtino in Epiſtolis memoratur; eosq;, vt ad nouum principem Conſtantinum mitteret, popoſcerunt. Quibus acceptis Conſtantinus, licet iuris eiuſmodi imperitus, tamen Cæcilianum cum ſuis bono animo rebus vacare diuinis iuſſit, ac litteras ad Anullinum ſcripſit, vt poſſeſſiones eccleſiæ occupatas curaret reſtituendas, & clericis vacationes à ciuilibus muneribus largiretur. quæ litteræ ab Euſebio in Hiſtoria referuntur. Qua re comperta, Donatiſtæ contra litteras alias ad Conſtantinum miſerunt, quarum Optatus Afer meminit in libro contra Donatiſtas. fuerunt autem hæ: *Rogamus te, Conſtantine optime Imperator, quoniam ex genere iuſto es, cuius pater inter ceteros Imperatores perſequutionem non exercuit, & ab hoc ſcelere immunis eſt Gallia, cum in Africa inter nos, & ceteros epiſcopos contentiones exarſerint, vt de Gallia nobis iudices dari præcipiat pietas tua.* Quibus Conſtantinus reſpondit ſingulari moderationis, atque æquitatis exemplo: *Petitis à me in ſeculo iudicium, cum ego ipſe Chriſti expectem iudicium.* Dedit tamen iudices Maternum Agrippinenſem, Rheticum Auguſtodunenſem, & Marinum Arelatenſem epiſcopos, atque Miltiadi epiſcopo Romano ſcriptis litteris huius cauſſæ cognitionem, vt propriam, commendauit. Eas litteras S. Auguſtinus epiſtola CLXV miſſas ſignificauit, Euſebius vero in Hiſtoriam quoque coniecit, his verbis: *Quoniam litteris Anullini proconſulis Africæ audio, Cæcilianum epiſcopum Carthaginis*

ginis ab epiſcopis Africanis multis criminibus onerari. ægre autem fero, in his prouinciis, quas vltro mihi Deus conceßit, plebem, & epiſcopos inter ſe diſcordia laborare; placet, Cæcilianum cum decem epiſcopis accuſatoribus eius, totidemque, quos ipſe aſciuerit, Romam venire, vt ibi coram vobis, & Rhetico, Materno, & Marino collegis veſtris, quos ea de cauſſa Romam adire iußi, poßit audiri, prout lex Dei ſanctißima iubet. mitto etiam litteras Anullini ad me ſcriptas, vt ex iis liti modum imponere queas: neque enim vos latet, me tantam reuerentiam Sanctæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ adhibere, vt nolim vllum diſsidium, aut diſſenſionem aliquo in loco hærere. Ex quo appatet, cum dicat, ſuam erga Eccleſiam apoſtolicam reuerentiam Miltiadi eſſe perſpectam, Miltiadem, atque Eccleſiam Romanam ſuperiore anno à Conſtantino Romam aduentante vere iis, quibus diximus, officiis eſſe cultam. Conrendere igitur Romam tres ex Gallia epiſcopi, atque alij quindecim accitu Miltiadis ex Italia, atque, vt inquit Optatus, conuenere in Laterano, Conſtantino Auguſto tertium, & Licinio Auguſto tertium conſulibus. quod eſt argumento, Miltiadem Lateranum inhabitaſſe priore anno ſibi à Conſtantino donatum. VI Nonas Octobris ſexta feria conſedere Miltiades epiſcopus Romæ, Rheticus, Maternus, & Marinus Galliæ. ex Italia vero Mœrocles Mediolani, Florianus Senæ, Zoticus Quintiani, Stemnus Arimini, Felix Florentiæ, Gaudentius Piſarum, Conſtantinus Fauentiæ, Proterius Capuæ, Theophilus Beneuenti, Sabinus Terracinæ, Secundus Præneſtis, Felix Triumtabernarum, Maximus Oſtiæ, Euander Vrſini, Donatianus Foriclaudij. Cauſſa cognita in Donatum ſententia lata eſt, quia confeſſus eſt, ſe rebaptizaſſe, & epiſcopis lapſis manum impoſuiſſe. quod ab inſtituto Eccleſiæ Catholicæ abhorrebat. Cum teſtes producti à Donato confeſſi eſſent, ſe non habere quod in Cæcilianum dicerent, Cæcilianus omnium ſententiis abſolutus eſt. Miltiades autem iudicium his verbis finiuit, vt Diuus Auguſtinus epiſtola centeſima ſexageſima ſecunda, & Optatus expoſuit: *Cum conſtiterit, Cæcilianum ab iis, qui cum Donato venerunt, iuxta profeßionem ſuam non accuſatum, neque conuictum à Donato fuiſſe, in ſuæ communionis Eccleſiaſtica integro ſtatu retinendum cenſeo.* Hoc iniquo animo Donatiſtæ paſſi, iterum ad Conſtantinum ſe contulerunt, atque hanc cauſſam, neque totam auditam, neque rite iudicatam eſſe conqueſti, vt nouo eam iudicio committeret, poſtularunt. Itaque Conſtantinus alterum Arelate iudicium ad Kalendas Auguſti in poſterum annum indixit. quo epiſcopos Galliæ alia de cauſſa adeſſe præceperat, atque eo Chreſtum epiſcopum Syracuſanum cum duobus, quos ille optaret, Siciliæ epiſcopis aduocauit. Hæc apud Euſebium, Optatum, & Sanctum Auguſtinum, ita vt rettulimus, hoc anno acta à Conſtantino Cathechumeno, ſiue, vt inquit Sanctus Auguſtinus, Chriſtiano, leguntur. Conſtantino, dum Arelate eſſet, puer è Fauſta natus eſt, quem Conſtantinum vocauit. Inde Treuiros in hiberna receſſit. vbi ludos victoriæ Francicæ regia magnificentia edidit. In ea celebritate orator Gallus, ipſo præſente, orationem habuit, qua ei victoriam Maxentianam, atque hanc poſtremam Francicam, ac modo natum Conſtantinum puerum gratulatus eſt, ita exordiens: *Vnde mihi tantum confidentiæ, Sacer Imperator, vt poſt tot diſertißimos homines, quos & in vrbe ſacra, & hic rurſus audiſti, dicere auderem, niſi nefas eſſe ducerem, & commißi cuiuſdam ſacrilegij religionem vererer, ſi is, qui ſemper res à numine tuo geſtas prædicare ſolitus eſſem, hæc tanto maiora priſtinis ſilentio præterirem, per quæ non pars aliqua ſeruata, ſed vniuerſa ſibi eſt reſpublica reſtituta? Neque enim ignoro, quanto inferiora ſint ingenia noſtra Romanis. ſiquidem Latine, & diſerte loqui illis ingeneratum eſt, nobis elaboratum, & ſi quid forte commode dicimus, ex illo fonte, & capite facundiæ imitatio noſtra deriuat. Sed quamuis conſcius mihi infirmitatis ingenitæ, & inchoati potius ſtudij, quàm eruditi, cohibere me ſilentio nequeo, quominus de recuperata vrbe, Imperioque Romano, & tandem ex diuturna conuulſione ſolidato, & ipſe aliquid coner effari, vt inter tantos ſonitus diſertorum mea quoque vox tenuis exaudita videatur.* Inde de ludis agere ingreſſus, ſubiecit: *Quid hoc triumpho pulchrius, quòd cædibus hoſtium vtitur etiam ad noſtrum omnium voluptatem, & pompam*

munerum de reliquiis barbaricæ cladis exaggerat, ac tantam captiuorum multitudinem be-
ſtiis obiicit. qui, cum exitum differre liceat, perire feſtinant, ſeſeque letalibus vulneribus, &
mortibus offerunt. Ex quo apparet, trucem Francum ferina ſola carne diſtentum, qui vitam
contemnat, quantæ molis ſit ſuperare, vel capere. quod tu Imperator in ipſo conſpectu barbariæ
paulo antè feciſti. In extremo autem de filio nato ſic loquitur: *Quamuis diuina ſoboles*
tua ad reip. vota ſucceßit, & adhuc ſperetur futura numeroſior, illa tamen erit vere beata po-
ſteritas, vt cum liberos tuos gubernaculis orbis admoueris, tu ſis omnium maximus Imperator.
Ibi etiam pridie Kal. Nouembris Conſtantinus legem pro clericis Catholicis tulit,
his verbis: *Hæreticorum factione comperimus, Eccleſiæ Catholicæ clericos ita vexari, vt no-*
minationibus, ſeu ſuſceptionibus aliquibus, quas publicus mos expoſcit, contra indulta ſibi pri-
uilegia prægrauentur. Ideoq; placet, ſi quem tua grauitas inueneris ita vexatum, eidem alium
ſubrogari, & deinceps à ſupradicta religionis hominibus huiuſmodi iniurias prohiberi. Da-
tum pridie Nonas Nouembris Conſtantino A. III. & Licinio A. III. conſulibus. Hæc à
Conſtantino hoc anno in Gallia acta. Eodem anno Diocletianus, qui Imperio ſe
abdicauerat, Salonæ veneno hauſto eſt mortuus. Cum enim à Conſtantino, & Li-
cinio ad nuptias Conſtantiæ inuitatus non veniſſet, vterque ægre tulit, eumque, vt
qui Maxentio nuper fauiſſet, tum vero Maximino bellanti ſtuderet, inſimulauit.
Cuius criminationis dolorem vſqueadeo impatienter tulit, vt veneno epoto ſibi
mortem conſciuerit, cum eſſet annos tres, ac ſeptuaginta natus: imperaſſet autem
annos viginti; ac nouem poſtea, vt inquit Victor, egiſſet priuatus. Singularia hæc ei
duo contigere, quòd vltro ſe Imperio abdicarit, atq; in propoſito vſq; ad finem vi-
tæ permanſerit, & quòd priuatus inter Diuos relatus ſit. quem honorem ab Augu-
ſtis admiratione virtutis accepit. Cum Heraclius Rufinus vrbis præfectus ciuita-
tem Romanam per triennium iure dicundo rexiſſet, demum hoc anno V Idus
Decembris Rufium Voluſianum ſucceſſorem eſt nactus. Baſilica Lateranenſi in-
genti Chriſtianorum gratulatione Miltiadis Pontificis cura ſurgente, res Romanæ
314 lætæ in primis, tranquillæq; fuere. Voluſiano inde, & Aniano conſulibus, Conſtan-
tinus concilio epiſcoporum ad Kalendas Auguſti Arelate coacto, Cæciliani cauſ-
ſam cognoſcendam commiſit. Epiſcopi cauſſa cognita à Miltiadis pontificis de-
creto non diſcedentes Cæcilianum iterum innocentem pronunciarunt. Ea re
perculſi aduerſarij rurſus Conſtantinum appellauerunt, eamq; rem vt ipſe cogno-
ſcere vellet, orarunt. Cum ille poſtulatum huiuſmodi reieciſſet, ac talem cognitio-
nem, vt parum homini profano conuenientem, repudiaſſet, tamen ad extremum
vehementibus eorum flagitationibus victus ceſſit. &, cum Romam iter intendiſ-
ſet, partes eo ſe ad cauſſam orandam ſequi præcepit. vt Sanctus Auguſtinus epiſto-
lis prodidit. Ibi Cæcilianus adeſſe iuſſus non affuit. Mediolanum inde procedens
Donatiſtas iudicium pronunciari vrgentes eo ſe ſubſequi iuſſit, ac multis per iram
à cauſſa peragenda ſe remouentibus, reliquos ab officialibus cuſtoditos Mediola-
num accedere imperauit, atq; ibi demum cauſſa cognita Cæcilianum præſentem
innoxium, aduerſarios vero improbiſſimos, Miltiadis, & epiſcoporũ iudicio com-
probato, pronunciauit, ac res eorum fiſco addixit, vt Sanctus Auguſtinus ſæpe re-
petiit. Ticini etiam templum Sancto Michaeli dicitur conſtruxiſſe ob victoriam
Francicam precibus ipſius archangeli partam, atq; eo Rauennæ corpus Sancti Ele-
ocadij tranſtuliſſe. Eiſdem conſulibus, Miltiades pontifex IIII Idus Decembris
ceſſit è vita. In eius locum V Kal. Ianuarij ſubrogatus eſt Sylueſter ciuis Rom. atq;
eccleſiæ presbyter, vir & ſanctitatis, & eruditionis magnitudine inclytus. Cuius
ſanctis præceptis Conſtantinus, cum iam Mediolano Romam reuertiſſet, imbutus
inchoatam ſub Miltiade Chriſtianæ pietatis laudem perfecit. ſi quidem Conſtan-
tini Imperium totum Sylueſtri pontificatum, qui fuit annorum vnius, & viginti,
exhauſit. atque illius auctoritate, poſtero anno ineunte, ſe, & Licinio ambobus
quartum conſulibus, eccleſias duas, vnam Sancti Petri Apoſtoli, alteram S. Pauli
ſibi inſtaurandas, atque augendas ſuſcepit, quarum illa erat in Vaticano, quòd ibi
Petrus ſub Nerone actus in crucem eſſet: hæc via Oſtienſi, quòd eo in loco Paulo
eodem die amputatum caput fuiſſet. ſingulas vero baſilicas auratis trabibus, ac
multiplici columnarum ordine, vt omnem ſuperarent templorum veterum opu-
lentiam,

lentiam, exornauit, ac patrimoniis toto Occidente diſperſis ad eccleſiarum vſum, ac magnificentiam auxit. quibus mox Sylueſter dignitatem etiam, ac venerationem adiunxit ſacris ipſorum apoſtolorum corporibus illuc ex propinqua, vbi hærebant, ſede translatis. vnde procedente tempore limina ipſa Apoſtolorum pio ciuium, aduenarumq; concurſu certatim vota, donaq; ferentium ſupra omnia templa ſunt celebrata. Baſilicæ quidem Vaticanæ ſplendoris illud eſt argumento, quòd Ammonius monachus, teſte Socrate, cum Romæ vna cum Sancto Athanaſio, Iulio pontificatum poſt Sylueſtrum adminiſtrante, diuerſaretur, ex admirandis tam multis vrbis operibus, nullum niſi hoc, ſibi viſendum exiſtimarit; venerationis verò, quòd, quemadmodum Sanctus Ioannes Chryſoſtomus ſcripſit, cum ceteros vel remotiſſimos homines, tum præcipue Imperatores ipſos eo venienres pio quodam horrore, ac religione perfuderit; ſic enim ille ſcripſit: *Seruorum Chriſti clara ſunt ſepulchra, regiam vrbem aſſequuta ſunt, & dies noti ſunt, diem feſtum terrarum orbi facientes. eadem regiis aulis ſunt ſplendidiora non ædificiorum amplitudine, ac ſplendore, (nam in hac parte excellunt.) ſed quòd multo amplius eſt, conuenientium ſtudio. nam ipſe purpuratus peregre viſitat, & faſtu poſito conſiſtit Sanctos rogans, vt ſibi apud Deum adſint & ſcenarum artificem, ac piſcatorem patronos etiam mortuos precatur ipſe, qui diadema gerit.*

Per eoſdem dies Conſtantinus fœdo lepræ morbo repente tentatus ſanguinem cæſorum infantium, præſens oſtentatum à medicis remedium auerſatus diuino monitu beatum Sylueſtrum pontificem accerſiuit, atque ab eo ſacroſanctum baptiſmi lauacrum obtinuit. Ea vero res cum ab aliis ſcriptoribus, tum in primis à Sancto Hadriano pontifice in epiſtola ad Conſtantinum, & Irenem Auguſtos miſſa, & ſecundo Concilio Nicæno intexta, his verbis narratur. Cum aliquando Conſtantinus Imperator per noctem ſomnum caperet, ecce beati Apoſtoli Petrus, & Paulus dormienti aſtiterunt, dicentes, quandoquidem ſanguinis effuſionem horruiſti, miſſi ſumus à Chriſto Ieſu domino dare tibi ſanitatis recuperandæ conſilium. audi ergo monita noſtra, & fac omnia, quæcunque indicabimus tibi. Sylueſter epiſcopus ciuitatis Romanæ ad montem Soracte perſecutiones tuas fugiens in cauernis petrarum cum ſuis clericis latitat. hunc cum ad te adduxeris, ipſe tibi piſcinam oſtendet, in quam dum tertio merſerit, omnis te valetudo deſeret lepræ. Quod dum factum fuerit, hanc viciſſitudinem ſaluatori tuo compenſa, vt omnes iuſſu tuo per orbem totum Romanum eccleſiæ reſtaurentur. tu autem purificate, vt relicta omni ſuperſtitione Idolorum tu Deum vnum, qui verus, & ſolus eſt, adores, & excolas, & ad eius voluntatem te dirigas. Exurgens itaque à ſomno Imperator ſtatim conuocat eos, qui obſeruabant Palatium, & ſecundum tenorem ſomnij ſui miſit ad montem Soracte, vbi Sanctus Sylueſter erat.. Profectus inde Sylueſter peruenit ad regem. ad quem ingreſſus, inquit, Pax tibi, & victoria de cælo miniſtretur. quem cum rex alacri animo, & vultu ſuſcepiſſet, omnia illi, quæ facta, quæq; reuelata ſibi fuerant, expoſuit. Inde percunctatus eſt, quinam iſti eſſent dij Petrus, & Paulus, qui illum viſitaſſent ob cauſſam ſalutis ſuæ, & eius latebras detexiſſent: Sylueſter reſpondit: Hi quidem dij non ſunt, ſed idonei ſerui Chriſti, & apoſtoli electi ab eo, & miſſi ad inuitationem gentium, vt credentes ſalutem conſequantur. cumq; ille hæc diceret, interrogare cæpit Auguſtus, vtrum nam ipſos apoſtolos haberet aliqua imago expreſſos, vt ex pictura diſceret, quos reuelatio docuerat. Tunc S. Sylueſter miſſo diacono imaginem Apoſtolorum ſibi exhiberi præcepit. quam Imperator aſpiciens ingenti clamore cæpit dicere, ipſos eſſe, quos viderat, nec debere iam differre Spiritum ſanctum oſtenſionem piſcinæ, quam iſtos promiſiſſe ſuæ ſaluti memorabat: Conſtructo itaque Lauacro Conſtantinus cum ſacro rore tinctus eſſet, confeſtim eſt ſanitati priſtinæ reſtitutus. Deinde non immemor accepti beneficij eccleſias Dei exædificare cæpit. columnas earum paſſim ſacris imaginibus in memoriam incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti, omniúmque Sanctorum reuerentiam exornauit. nec alia de cauſſa, quàm vt Chriſtianiſmum in lucem, & veritatem, Deique cultum proueheret, & omnes gentes à cultu Idolorum, & diabolica deceptione conuerteret. Conſtantinus inde, vt gratiam tanti beneficij Sylueſtro referret, Edictum, quod nunc quoq; VI Kal. Aprilis datum legitur, ſcripſit, in quo hac hiſtoria enarrata adiicit, ſe ad referendam gratiam Sylueſtrum omnibus ad amplitudinem, & dignitatem Apoſtolicæ ſedis ornandam inſignibus decorare, atq; eundem, & ſucceſſores eius ipſo inſuper Occidente donare. Quod Edictum eccleſia Romana, atq; adeo etiam Orientalis in hunc vſq; diem conſtantiſſime tenuit,

Theodoro Balſamone & Emanuele Caleca, & Gennadio patriarcha, Græcis ſcriptoribus, teſtibus. quorum Illuſtriſsimus Cardinalis Sirletus opportune iam inde Roma vſq; admonuit.

Quinetiam idem egregij operis Bapriſterium, quod adhuc viſitur, condidit. cuius cum Vaticana, & Lateranenſi baſilica Prudentius meminit, inquiens contra Symmachum, Iouis aram ab omni populo reſpui, qui

Aut Vaticano tumulum ſub monte frequentat,
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obſes,
Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes,
Vnde ſacrum referas regali chriſmate ſignum.

His rebus actis inde aduerſus Licinium Auguſtum arma tulit. Quippe æquum eſſe exiſtimans, ſe illius victoriæ, quæ ſuis quoq; armis quæſita eſſet, præmiũ aliquod reportare, partem prouinciarum, quas Licinius ſuperiore bello Maximino Auguſto ademerat, repetiuit. vbi vero legatos, ac poſtulatum ſuum ab eo vidit repudiari, exercitibus ſuis in eam rem conuocatis in Pannoniam maturauit. Licinius infeſto Conſtantini in ſe aduentu comperto & ipſe magnum pedeſtrium, equeſtriumq; copiarum numerum expediuit, & cum iis ad Cibalas conſtitit. Id oppidum erat Pannoniæ inferioris in colle ſitum ab vna parte palude, quam Hiulcam vocabant, ab altera planicie lata circundatum. Cum autem Licinius caſtra in campo locaſſet, Conſtantinus adueniens ad montem conſedit. Neq; inferenti ſigna Conſtantino vlla conſerendo prœlio eſt interpoſita mora. vtrinq; magno ardore, telis emiſſis, vſque ad veſperam haſtis eſt dimicatum. Liciniani à dextro cornu, cui Conſtantinus præerat, loco moti, vbi Licinium, equum ad fugam paratum aſcendentem viderunt, repente omnes per noctem trepidi abiere, pecoribus, ceteriſq; rebus relictis præter tantum panis, quantum ad pellendam per diẽ famem eſſet ſatis. Licinius Sirmium prætergreſſus, quod oppidum ab vtraq; parte Sauus amnis in Danubium influens abluit, ponte interciſo in Thraciam ire, ibi recollecturus exercitum, properauit. Conſtantinus quinque millibus militum ad eum inſequendum immiſſis caſtra varia, atq; opima præda referta cepit. ac Cibalas, & Sirmium, aliaque oppida à Licinio fugiente relicta in poteſtatem redegit. Inde ponte in Sauum refecto transgreſſus & ipſe Licinij veſtigiis inſtitit. Sub ortum ſolis Licinius conſpecto cum parato exercitu Conſtantino aciem inſtruit, belli ſocio Valente aſſumpto, quem, poſtquam Cibalis diſceſſerat, Cæſarem appellauerat. Exercitus inter ſe congreſſi acriter primum ſagittis, & iaculis, deinde haſtis, & gladiis depugnarunt. Dum autem illi confligunt, qui à Conſtantino ad perſequendum Liciniũ miſſi fuerant, cum propter viæ inſcitiam ſequi illum non potuiſſent, derepente ſuperuenerunt, & flexo per collem itinere ſuis ſe adiungere maturarunt. quos Liciniani fortiter ſuſtinuerunt, atque prœlio æquo Marte confecto ceſſerunt. Licinius, cum in caſtra exercitum reduxiſſet, belli difficultate ad conſilium reuocata poſtridie legatos ad Conſtantinum de concordia miſit. Neq; Conſtantinus grauate eam accepit orationem, præſertim vero Conſtantia ſorore, vt mitiora conſulere vellet, orante. Itaq; pax his conditionibus conuenit, vt Licinius Conſtantino Illyricum, id eſt, Dalmatiam, Macedoniam, Pannoniam, Mœſiam, Daciamq; demitteret, ipſe Thraciam cum Aſia, Ægypto, & Oriente ſibi haberet; (quo Oriente quæ prouinciæ clauderentur, ſuprà ſcripſimus;) Valens autem Cæſar, tanquam artifex eorum malorum, abdicaret. Atque ita fœdus vtrinq; conſcriptum, & iureiurando firmatum eſt. Euſebius bellum hoc Cibalenſe Licinianum vocauit. geſtum autem ob eam, quam diximus, cauſſam, & eo, quo expoſitum eſt, ordine, Zoſimus rettulit. Illyrico conſtituto Conſtantinus reuertit Romam. inſtabat enim annus illius Imperij decimus, qui ab exceſſu patris v kal. Auguſti initium duxit, quem Romæ agere, & vetere de more vota Imperij decennalia ſoluere, ac vicennalia cupiebat. Reuerſus autem ludos victoriæ cauſſa ingenti omnium lætitia edidit, & quidem primos cruenti, vt Euſebius dixit, ſacrificij expertes, ac decennalia apparatu magnifico celebrauit. atque ad cumulandam illius celebritatis hilaritatem Criſpum, & Conſtantinum filios Cæſares declarauit. quibus vt ſartam cum Licinio gratiam confirmaret, Licinium etiam eius filium non dum viginti menſes natum

eadem dignitate ornatum adiecit. Itaque extant reſcripta Idibus Septembris hoc anno data, quibus ſuprà ſcriptum eſt: *Conſtantinus Auguſtus, & Caſar.* quo verbo Criſpus deſignatur, decennalibus Cæſar allectus. Decennalibus actis inde Criſpum Cæſarem in Galliam ad limitem Rheni tutandum miſit, datis magiſtris, qui iuuenem & in re bellica regerent & in omnibus liberalibus artibus erudirent. quorum vnus fuit Lactantius Firmianus, vir diſertiſſimus, qui diuinarum Inſtitutionum libris Conſtantinum ſic appellauit: *Hoc opus nunc tuo auſpicio inchoamus Conſtantine Maxime Imperator, qui primus Romanorum principum repudiatis erroribus maieſtatem Dei ſingularis, ac veri & cognouiſti, & honoraſti.* Itaque reſcripta, quæ hoc anno, & ſequentibus Treuiris data à Conſtantino Auguſto reperiuntur, ea à Criſpo Cæſare Galliam cum Imperio obtinente putandum eſt proceſſiſſe. Siquidem teſtatur Sozomenus, Criſpum leges vna cum patre, vt qui ſecundas Imperij teneret, conſtituiſſe. idque ex temporibus ſubſcriptis, & legum latoribus ſuprascriptis intelligi poſſe.

Inde Vettio Rufino vrbis præfecto relicto, qui XIII Kal. Septembris inierat, Conſtantinus in Illyricum ſe recepit, quod à Gotthis, Sarmatis, Scythiſque alijs Pannoniam, Mœſiam, & Thraciam incurſantibus vexabatur. Itaque Murgillo Pannoniæ oppido XV Kal. Nouembris de Iudæis ad Euagrium ita ſcripſit: *Iudæis volumus intimari, quòd ſi quis poſt hanc legem aliquem, qui eorum feralem fugerit ſectam, & ad Dei cultum reſpexerit, ſaxis, aut alio furoris genere, quod nunc fieri cognouimus, auſus fuerit attentare, mox flammis dedendus eſt, & cum omnibus ſuis participibus concremandus. ſi quis vero ex populo ad eorum nefariam ſectam acceſſerit, & conciliabulis eorum ſe applicuerit, cum ipſis pœnas meritas ſuſtinebit.* Eodem anno Donatus Carthaginem reuerſus, vbi ſe Cæciliano obeſſe non poſſe vidit, in Felicem epiſcopum, qui illum conſecrarat, inuaſit, ac proditionis inſimulauit, quòd perſequutionis tempore ſacrorũ ſcriptorum monumenta incendio deleuiſſet. Eam cauſſam Ælianus Africæ proconſul, cum Verus pręfectorum vicarius incommoda valetudine eſſet affectus; cognouit, atq; ita ſententiam tulit: *Felicem epiſcopum liberum eſſe ab excuſſione inſtrumentorum Deificorum conſtat, quòd nemo in eum probauerit, religioſas ſcripturas corruptas, aut incenſas fuiſſe.* Sabino inde, & Rufino conſulibus, Conſtantinus VIII Idus Ianuarias ex Illyrico 316 ad Rufinum præfectum vrbis ſcripſit, iubens eos, qui res ex donatione ad fiſcum pertinentes vſq; ad ſua decennalia poſſediſſent, ſecuros poſſidere. atq; inde Romam repetiit, ita vt inde VIII Idus Martias reſcripſerit. Sub eoſdem dies res in vrbe, atque adeo in aula, & familia Imperatoris accidit memorabilis. Conſtantia Conſtantini filia, virgo iam adulta, medicinam vlceri inſanabili, quo vehementer affligebatur, exquirens, amicorum monitu ad ſepulchrum S. Agnetis virginis, & martyris intempeſta nocte acceſſit, ac licet gentilitate adhuc imbuta, tamen credula, vt S. inquit Ambroſius, animi intentione preces fideliter fundere cœpit. ac repentina ſomni ſuauitate correpta in quiete ſibi audire viſa eſt Agnetem præcipientem, vt in Ieſum Chriſtum crederet, & certam ab illo valetudinẽ expectaret. Diuino viſo virgo paruit, & continuo ſanitati priſtinæ reſtituitur, domumq; reuerſa receptam valetudinem patri gratulatur. Qua re cognita tota ciuitas coronata in lætitia magno cum infidelium dolore verſatur. Itaq; cum multis ex aula Imperatoris baptiſmum ab epiſcopo Sylueſtro accepit, atque ibi templum S. Agneti, & ſibi Mauſoleum, patre impenſam ſuppeditante, conſtruxit. Pridie Nonas Auguſti Ouinius Gallicanus in locum Prætextati præfecturam vrbis iniuit. Vir ſummæ virtutis, eximiæq; apud Conſtantinum auctoritatis Conſtantiam virginem ſpecie, ac virtute inter ceteras eminentem ſibi in matrimonium poſtulauit. Conſtantinus libenter & ipſi, & Comitibus, ac præfectis omnibus pro illo orantibus morem geſſiſſet, ſi virginem Chriſto deditam perpelli poſſe ad matrimonium viri adhuc errore gentilitatis infecti duxiſſet. Qua ex re cum vehementer animo angeretur, Conſtantia ei dixit: Noli propterea laborare pater, ſed ſponde; ſi ille Scytharum gentem, qui ſe in Thraciam intulerunt, armis domuerit, fore, vt me conſul ducat. proinde duas ſuas filias Atticam, & Artemiam apud me interim ponat, atque ipſe Ioannem, & Paulum primicerium meum apud ſe habeat, vt & ipſe me per familiares

ſuos alloqui,& ego illum ex filiabus eius poſſim agnoſcere. Huius conſilij ratione
probata Conſtantinus rem cum Gallicano confecit, ac poſtulato Conſtantiæ ex-
pleto ipſum in Illyricum deſtinauit. Interim Conſtantia ſupplici à Deo oratione
magnopere petiit, vt ſibi Gallicanum,& Gallicani filias redigere ad ſanctum ipſius
cultum liceret. quam orationem ſe à Conſtantia accepiſſe, Terentianus huius au-
ctor hiſtoriæ refert in eo libro, in quo vitam ſanctorum martyrum Ioannis, & Pauli
deſcripſit. Gallicanus ſacris in Capitolio factis, votisq; more patrio nuncupatis, vr-
be egreſſus ptoperauit in Thraciam, ac rem cum Scythis magna mole gerere inſti-
tuit. deinde in vrbe Philippis tantis viribus ab eis obleſſus eſt, vt copiarum ſuarum
exiguitate diffiſus, ac pugnis aliquot aduerſis exterritus ſalutem ſuam non in virtu-
te militum, ſed in munitione murorum poſuerit. inde à militibus deſtitutũ, ac ſeſe
fuga ex obſidione eximere molientem Ioannes, & Paulus, quos commemoraui-
mus, monuere, vt votum Deo faceret, ſe, ſi victoriam rettuliſſet, Chriſti cultui de-
diturum. Quo facto oblata eſt illi ſpecies iuuenis ſtatura excelſi, ferentis humero
Crucem, qui dixit: Sume gladium tuum,& ſequere me. illo vero obediente, armati
apparuere milites, qui ſe illi operã nauare dixerunt: proinde extemplo caſtra ho-
ſtium inuaderet,& tegem eorũ appeteret. Quod cum ille feciſſet, inſigni victoria
negotio nullo potitus, regem procumbentem ad pedes habuit. atq; hoſtium ne-
mine violari permiſſo Scythis ex Thracia pulſis tributum annuum imperauit. ex
tribunis autem militum, qui ad ſe redierant, neminẽ, niſi in Chriſtum credentem,
recepit. qui vero Chriſto ſe deuouerunt, ad gradum ſublimiorem prouexit, cete-
317 ros munere militiæ ſpoliauit. poſtero vero anno reuerſus Romam, atq; honorifice
à Conſtantino exceptus, antequam vrbem iniret, ſacra, vt inquit Terentianus, apo-
ſtolorum limina in Vaticanum adiuit, ac gratias Deo omnipotenti more Chriſtia-
norum de tanta victoria egit. Cuius rei admiratione captus Conſtantinus, Quid
hoc rei eſt, Gallicane, inquit, quòd tu, cum ad bellum proficiſcereris, Capitolium
ingreſſus dæmonibus immolaſti, nunc victor reuerſus, Chriſtum,& apoſtolos eius
adoras? Cui Gallicanus rem omnẽ, vt euenerat, enarrauit, illud demum adiungens,
ſe tanto à Deo beneficio affectum ætatem poſthac ſuam in ipſius Dei ſeruitio con-
ſumere, atq; à coniugio abſtinere firmo animi decreto conſtituiſſe. proinde illum
orare, vt ſibi ſucceſſotem daret, quo libere poſſet religioni vacare, & in cognita
veritate perſiſtere. Quem complexus Conſtantinus filias eius Chriſto conſecratas
edocuit, atq; ipſum in Palatium duxit. cui Helena Auguſta mater, & Conſtantia
virgo,& Attica, atq; Artemia filiæ occurrerunt. eumq; omnes perinde atq; Auguſti
genetum honorarunt. Demum cum priuatus vellet abire, rogatu Cõſtantini XIII
kal. Martias conſulatum cum Baſſo iniuit. in quo quinq; millia ſeruorum libertate,
ac ciuitate donata prædiis vrbanis, ruſticisq; locupletauit. Inde, cum conſulatu,&
præfectura ſe abdicaſſet, Baſſo Idibus Maij præfecturã ineunte, ſeceſſit Oſtiam,&
cum ſancto Hilarino viuens ædibus eius ad recipiendos peregrinos acceſſionẽ ad-
iunxit. ibiq; in omni Chriſtianæ pietatis officio maxima cum omniũ admiratione
ſe exercuit, cũ homo Auguſtis cariſſimus ex præfecto,& cõſule pedes lauaret, men-
ſam ſterneret, aquã manibus funderet,& languẽtibus acri ſtudio miniſtraret. Quin
etiã ipſe primus ædẽ Oſtiæ S. Laurentio martyri condidit, atq; officia clericorum
inſtruxit. Conſtantinus, cum VI Idus Maias Romæ fuiſſet, inde in Illyricum aduer-
ſus barbaros rurſus incurſantes contendit. quod reſcripta indicant ab illo Romæ,
Sirmij, Naiſſi, & Serdicæ data. Criſpus filius Germaniæ limites egregie eſt tuta-
tus. Idibus Auguſti Fauſta Auguſta puerum alterum peperit, quem Conſtantinum
appellauit. Ceterum, cum ordinarius conſulatus inſignis adhuc Romæ dignitas
haberetur, vt à quo anni nominarentur, & Faſti decorarentur, ſtatuit Conſtanti-
nus eum honotem filiis, ſotorisq; filio Cæſaribus tradere. nam fratres male concor-
318 des, vt ex alia matre natos, ſero admodum honorauit. Itaq; ſequens annus Li-
cinium Auguſtum quintum cum Criſpo Cæſare conſulem habuit. Eo anno Cri-
ſpus ipſe Francos rebellantes inſigni victoria domuit. vnde pòſt Nazarius in Quin-
quennalibus eius dixit: *Francorum natio ita raptim adoleuit ad gloriam veſtram, vt for-
tiſſimo Cæſari primitias ingentis victoriæ dares. cum memoria acceptæ cladis non infracta, ſed*
aſperata

aſperata pugnaret. Baſſo vrbis præfecto ad Conſtantinum Auguſtum profecto, Iu-
lius Caſſius vice illius cognouit. Baſſus regreſſus præfecturam reſumpſit. Interim
Romæ, & in Italia Conſtantinus ſummo ſtudio templa noua inſtituit. nam & via
Tiburtina beato Laurentio martyri baſilicam, & Capuæ, Neapoli, Albæ, & Oſtiæ
alias inchoauit. Quæ vero Oſtiæ Petro, & Paulo apoſtolis inſtituta eſt, ea à Galli-
cano inſignibus donis ornata eſt. Neque vero templa ædificare ad religionem
amplificandam ſatis habuit. quin etiam ad populi vſum, & vrbis decus thermas, &
porticum nobiliſſimam condidit, multaque vetera opera inſtaurauit, ita vt vrbem
clarorum ædificiorum magnificentia multo illuſtriorem aſpectantibus omnibus
exhibuerit. Ex quo pòſt dixit Nazarius in Quinquennalibus: *Vacat remiſſioribus
animis delectamenta pacis adhibere celeberrima, quæ vrbis nobis operibus eniteſcunt, nec
obſoleta modo per vetuſtatem rediuiuo cultu inſigniuntur, ſed illa ipſa, quæ antehac magnifi-
centiſſima putabantur, nunc auri luce fulgentia indecoram maiorum parſimoniam prodide-
runt. Idcirco ipſa maxime ſublimes porticus, & rutilantes auro columnæ tantum inuſitato
ornatus dederunt, vt illo non minus cupide conueniatur loci gratia, quàm ſpectaculi voluptate.*
Non prætereundum illud etiam, eloquentiam per hæc tempora ſummo ſtudio
Romæ, & in Italia celebratam. teſtis eſt Diuus Hieronymus, qui ad Ruſticum
ſcripſit: *Mater poſt ſtudia Galliarum, quæ florentiſſima ſunt, miſit te Romam, vt vbertatem,
nitoremq́; Gallici ſermonis grauitas Romana condiret.* Floruere autem hac laude Romæ
Nazarius, qui rhetoricam docuit, & Minucius Felix, qui cauſſas orauit, & Lam-
pridius, Spartianus, Capitolinus, & Vopiſcus, qui vitas ſuperiorum Imperato-
rum litteris mandauerunt. qui quanta dicendi facultate valuerint ex ſcriptis eo-
rum perſpici poteſt. Poſt Nazarium inde Paterius rhetor, & Eunomia Nazarij
filia eximie celebrati. quorum D. Hieronymus meminit. Poſtero anno Conſtanti- 319
nus Auguſtus V cum Licinio Cæſare conſulatum occepit. &, cum III Idus Maij
Sirmij eſſet, ad Rufinum præfectum prætorio reſcripſit. Kal. Septembris Valerius
Maximus vrbis præfecturam iniuit. Per hos annos baſilica Saluatoris Lateranenſis
V Idus Nouembris, & S. Petri Vaticana XIIII Kal. Decembris ad ſummum perdu-
ctæ, ſunt conſecratæ. Rebus Occidentis egregie, atq; ex Imperatoris, & populo-
rum ſententia procedentibus duplex, & quidem fœda, ac pernicioſa vtraque cala-
mitatis tempeſtas incurrit, quæ totum Orientem non ſolum inexpiabili inter ſe o-
dio, ac ſimultate diſtraxit, verum etiam in multos annos ciuili, ac ſacro ſanguine
cruentauit. vſqueadeo vt ea labes aliqua etiam ex parte Occidentem tetri cuiuſ-
dam incendij more afflarit. Earum vnam turpe gentilitatis ſtudium; alteram pra-
uum Chriſtianorum antiſtitum de Deo diſſidium intulerunt, Licinio, Arrioq; au-
ctoribus. Licinius Auguſtus anno, vt notauit Cedrenus, Imperij Conſtantini quar-
to decimo, ægre paſſus, ſe à Conſtantino Illyrici prouinciis per arma ciuilia ſpolia-
tum, ſimulata prioribus annis amicitia occultis ipſum inſidiis ſæpe appetiit. quibus
ad irritum diuino numine detegente redactis, ac ſemel, iterumq́; reconciliata con-
cordia, demum vt Conſtantini animum vulneraret, ad gentilitatem, quam in gra-
tiam eius reliquerat, ſe recepit, & Chriſtianis, quorum illum ſtudioſiſſimum eſſe
videbat, inimicus euaſit. ac primum edicto propoſito epiſcopos inter ſe de more
conuenire, ac de rebus ad Eccleſiam pertinentibus conſultare prohibuit, alteru-
trum neceſſario conſequuturum arbitratus, vt aut dicto nõ audientes capitali ſup-
plicio vindicaret, aut obedientes à Chriſti veneratione auerteret. deinde omnes,
qui Chriſtianorũ ſacris imbuti eſſent, Palatij ſui liminibus arcuit, & ſummis hono-
ribus vſos ad illiberalia miniſteria adhibuit, & bonis publicatis mortem omnibus,
qui Chriſtum appellaſſent, indixit. quo modo totum Orientem, tum primum ſeſe
à ſuperioris perſequutionis cladibus attollentem, vehementer afflixit. Arrius au-
tem flagitioſam in Ægypto hæreſim, quæ pòſt latius diſſipata eundem Orientem
miſere perdidit, hoc modo inuexit. Alexander epiſcopus Alexandriæ nuper in lo-
cum demortui Achillæ ſuffectus eccleſiam de more aduocauit, ac præſente clero
ſubtilius aliquando, quàm moris erat, de ſancta Trinitate cœpit diſſerere, filiũ eiuſ-
dem ſubſtantiæ, atq; honoris eſſe cum patre aduerſus Paulum, Apollinaremq́; præ-
cipiens. vbi vero perorauit, clerum, quid ſui iudicij eſſet, rogauit. tum Arrius pres-

byter, ſacrarum litterarum interpres, homo multarum doctrinarum cognitione
imbutus, ſiue odio, quo erga illum flagrabat, inductus, ſiue Sabellianam hæreſim
vnam tantum vt ſubſtantiam, ſic perſonam conſtituentem auerſatus, ad opinio-
nem prorſus contrariam declinauit, ac Chriſtum creaturam, & factum eſſe, ſibi vi-
deri reſpondit. Nam ſi pater, inquit, filiũ genuit, qui genitus eſt, ſuæ eſſentiæ prin-
cipium habuerit, neceſſe eſt. ita fit, tempus fuiſſe, cum filius non fuit, eumq́; ex ni-
hilo eſſentiam accepiſſe. Cum autem hæc ita cõcluſiſſet, factum eſt, vt multorum,
qui aderant, ad veritatem indagandam ingenia excitarit. ex quo ea quæſtio inde
paulatim totam Ægyptum peragrauit. In exitu anni Conſtantinus Auguſtus ex Il-
lyrico Romam reuerſus, vt filiorum Cęſarum Quinquennalia celebraret, tertio fi-
lio auctus eſt, quem Conſtantem vocauit. ac proximo anno, qui fuit poſt Chriſtum
320 natum trecenteſimus viceſimus, cum ſextum conſulatum, Conſtantino Cęſare aſ-
ſumpto, iniſſet, vna cum Criſpo, qui ſæuiente hieme ex Gallia Romam redierat, &
puero Conſtantino, operam Quinquennalibus dedit. Ea vota ingenti principum,
populiq́; lætitia perſoluta ſunt. Nazarius orator magni ea tempeſtate, vt dixi, in vr-
be nominis ſolemnem in eiuſmodi celebritate orationem habuit. in qua præcipue
Conſtantini Auguſti victoriã celebrauit, quam primum de Maxentio, poſt de Ger-
manis inſultantibus tulit. Ex quo declaratur, Conſtantinũ nihil interim aut in Pan-
nonia, aut in Thracia contra barbaros memorabilis rei geſſiſſe. neq; enim ille re-
centes victorias, atq; inauditas præteriiſſet, vt veteres, ac ſæpiſſime decantatas or-
naret. Nam Cibalenſe bellum ipſo viuente, & nondum apertas inimicitias exer-
cente Licinio, credo, non eſſet auſus attingere. Deinde de Cæſaribus, Auguſto, &
his Quinquennalibus ita diſſeruit: *Quintum decimum annum maximus princeps ſalu-*
taris Imperij degit, ſed auguramur iam vicennalia. Quinquennalia beatiſſimorum Cæſarum
occupatos in gaudiis habent ſed in deſtinatis decenniis iam vota properantia, & ſpes volucres
conſtiterunt. Criſpus Cæſar iam obterendis hoſtibus grauis terrorem paternũ, quo ſemper bar-
baria omnis intremuit, deriuare ad nomen ſuum cœpit. Conſtantinus iam conſulatum, iam ve-
nerationem ſui ſentiens ſi quid intactum aut parens, aut frater reſeruet, declarat mox victorẽ
futurum, qui animo iam vincit ætatem. Ad gloriam veſtram fœcunda malis ſuis Francorum
natio ita raptim adoleuit, robuſteq́; recreata eſt, vt fortiſſimo Cæſari primitias ingentis victo-
riæ daret, cum memoria acceptæ cladis non infracta, ſed aſperata pugnaret. Tantorum Roma
compos bonorum quæ quidem ei ſunt cum toto orbe communia, habuit ſemper ingentis ſpei fru-
ctum, quem propoſitum ſibi ex Cæſaribus nobiliſſimis habet, eorumq́; fratribus, quorũ iam no-
mina ipſa veneramur. Declarãs ecce rationem, cupiditatemq́; votorum facta Criſpi Cæſarum
maximi. in quo velox virtus ætatis mora non retardata eſt. pueriles annos gladiis triumpha-
libus occupauit, qui quidem nunc nobiliſſimus Cæſar venerandi patris, fratrum, ſuorumq́; o-
mniũ fruitur aſpectu ſeq́; fruendum omnibus præbet. cruda adhuc hyeme iter gelu intractabile,
immenſum ſpacio, niuibus infeſtum incredibili celeritate confecit. Quæ tuũ, Conſtantine Ma-
xime, pectus inundauit gratulatio, cui tanto interuallo videre filium licuit, & videre victorẽ?
narrauit vtiq́; exhauſta bella, & hoc ad tuam gratiam, non ad ſui oſtentationem, qualis excipi-
endo hoſte, quàm reſiſtenti vehemens, quàm facilis ſupplicanti. Nunc te omnes rogamus, cum
præſentem laudaueris, cum iam reip. flagitanti, cum Gallis deſiderantibus reddes, iterum atq́;
iterum moneas reuertẽtem. Te vero, Conſtantine Cæſar, incrementum maximũ boni publici,
quibus modis amplectitur humana felicitas? quæ de te tantum expectat, quantum nomine pol-
liceris. & licet ætas adhuc auocet ab imitatione virtutis paternæ, iam tamen ad pietatem eius
natura deducit. Quinquẽniis igitur feliciter inchoatis decennia Cæſarum nobiliſſimorũ vltra
poſteros noſtros extendenda quàm impenſe rogare, & orare nos conueniat, ipſis bonis temporũ,
& reip. rationibus admonemur. Iacet in latere Galliarũ, Conſtantine Maxime, aut in ſinu ſuo
fuſa barbaria. Perſæ amicitiam tuam petiuerunt. nulla in terris tam ferox natio eſt, quæ te non
metuat, aut diligat. omnia foris placida, domi proſpera. an non vbertate fructuum copia? exor-
natæ mirandum in modum, ac prope de integro conditæ ciuitates. nouæ leges gerẽdis moribus,
& frangendis vitiis conſtitutæ. ceterum calumnioſæ ambages reciſæ captandæ ſimplicitatis la-
queos perdiderunt. Pudore tuo munita coniugia. ſecuræ facultates ambitione ſui gaudẽt. nec ali-
quis habẽdi quamplurimũ metus. ſed in tanta bonorũ affluentia magna verecundia nõ habẽdi.
Hic deniq́; ſtatus rerum eſt, vt obtinendæ potius felicitatis votum geramus, quàm augendæ
cupidi-

cupiditatis. Vnum modo eſt, quo fieri poßit Roma felicior, maximum quidem, ſed tam ſolum, vt Conſtantinum conſeruatorem ſuum, vt beatißimos Cæſares videat, vt fruendi copiam pro deſiderij modo capiat, & hos alacris excipiat, & cum reſp. ratio digredi fecerit, receptura dimittat. Inter hæc nuncius eſt allatus, veteranos in Gallia atrocem poſt Criſpi exceſſum concitaſſe ſeditionem. Quo audito Conſtantinus, quòd res videbatur ſua præſentia indigere, quanta maxima celeritate potuit, illuc accurrit. res Kal. Martiis in oppido Bellouacorum eſt acta. ciuilium munerum, quam poſtulabant, vacatione conceſſa tumultus omnis ſedatus eſt. Inde Criſpo in prouincia relicto Romam repetiit. In Oriente Licinius legem adhuc acerbiorem tulit aduerſus Chriſtianos, ne viri cum mulieribus precationis cauſſa in eccleſiis conuenirent, neu epiſcopi mulierum aures ſacris præceptis imbuerent, neue populi, niſi in campis ſuburbanis, conuentus haberent. milites autem, niſi nudato capite ſacrificiis intereſſent, muneribus exuit. quo pacto ingentem numerum hominum damnis, ignominiisq́; affecit. vſq; eo vero crudelitatis, truculentiæq́; proceſſit, vt neq; iis, qui in vinculis tenebantur, alimenta ſuppeditari, nec qui ſuam proximis miſericordiam tribuiſſent, in bonorum numero haberi voluerit. atq; eadem pœna eos, qua qui ſontes erant, plectendos cenſuerit. quin etiam nouas leges de nuptiis, ac funeribus edidit. quibus veteres obrogauit. noua, eaque grauiſſima tributa in agros impoſuit. atq; ob id metiri omnes voluit, nouosq́; agricolis cenſus indixit. Et hoc anno Romæ Valerius Maximus idem vrbis præfectus ius dixit. Criſpo inde, & Conſtantio 321 Cæſaribus ambobus conſulibus iterum, Conſtantinus Auguſtus bellum acre cum Sarmatis geſſit. Quippe comperto, Sarmatas Mæotidem accolentes traiecto nauigiis Iſtro prouincias ſuas ſe abſente depopulari, in Illyricum regreſſus exercitum ducere aduerſus eos inſtituit. Qua re perſpecta illi cum rege Rauſimodo aduentum eius præuertentes oppidum quoddam adorti parti eius ſuperiori, quæ ex materia conſtabat, incendium intulerunt, verum à propugnatoribus, qui pro muris ſtabant, telis, miſſilibusq́; propulſi propoſitum tenere non potuerũt. Superueniens inde Conſtantinus tanta illos mole oppreſſit, vt multis deſideratis reliqui vix tempus nacti ſint euadendi. Rauſimodus cum iis, qui ſuperſtites erant, Iſtro ſuperato fuga ſibi conſuluit. Poſt aliquot dies Conſtantinus certior factus, Rauſimodum noua de Iſtro traiiciendo conſilia coquere, ante illum tranſmittere maturauit. eumq́; adortus prælio facto in collem præcipiti fuga compulſum interfecit, ac magna Sarmatarum ſtrage edita reliquæ multitudini fidem ſuam imploranti pepercit, & cum ea in caſtra ſe retulit, qua in oppida prouinciæ diſtributa Theſſalonicam receſſit. Huius belli Zoſimus eſt auctor. Ibi vero legem tulit, quæ v Nonas Iulias Romę propoſita eſt, vt vnuſquiſq; vita cedens bonorum ſuorum partem Catholico concilio relinquere poſſet. In Oriente interim res in dies teteriores, fœdioresq; cõmittebantur. Nam Licinius iam templa paſſim euertere, epiſcoposq́;, quos ſibi aduerſos, Conſtantino vero deditos eſſe iudicabat, variis ſuppliciis lacerare adortus erat. Præter ceteros autem inſigne fuit Baſilij Amaſiæ Ponti epiſcopi martyrium, à Ioanne Nicomedienſi presbytero, qui ſe interfuiſſe dicit, ad fidem conſcriptum. Huic Nicomediam adduci iuſſo, quòd deis immolare abnueret, caput deſecari, & cadauer in mare abiici iuſſit. quod mox à piſcatoribus integrum inuentũ, incredibile dictu eſt, quantum omnium in ſe piorum oculos, animosq́; conuerterit. Hæreſis autem Arriana ex Ægypto iam in Aſiam incendij more ſeſe ferox effuderat. Præcipue autem Euſebius Nicomedienſis epiſcopus eam auide arripuit, ac palam tueri inſtituit. cuius maxima erat in Aſia auctoritas, quòd Licinius Nicomediæ ſedem habebat, atq; eo amico præcipue, & conſiliorum arbitrio vtebatur. Quod vbi Alexander comperit, ita feruidus aduocato epiſcoporũ concilio Arriũ, atq; illius ſectatores damnauit, atq; ad omnes epiſcopos ſcripſit, nominatim leuitatem Euſebij carpens, vt qui primum Berytienſi eccleſia relicta Nicomedienſem aucupatus per ambitionem fuiſſet, deinde eorum, qui ab eccleſia Catholica defeciſſent, patrocinium ſuſcepiſſet, atq; eos ab illo audiendo tanquam impie ſentiente ſtuduit auocare. Cõtrà vero Arrius cum ad alios, tum maxime ad Euſebium de re, quæ in cõtrouerſiam venerat, & de damnatione ſui litteras dedit, eumq́; ad operam

ſibi ferendam orauit. Itaq; Euſebius cum ab Arrio temerè inductus, tum ab Ale-
xandro propter contumelioſas de ſe litteras infenſior factus in Arrij partes tranſi-
uit. ac conuentu epiſcoporũ habito Arrium inſontem pronunciauit, ac ſcriptis ad
epiſcopos litteris cum pleroſq; auctoritate ſua mouiſſet, naſcendi incendio ingen-
322 tes faces admouit. Hac de cauſſa proximo anno, quo Probinus, & Iulianus conſules
fuerunt, hæc peſtis per eccleſias Ægypti, Aſię, & Orientis bacchari truculente cœ-
pit. ſiquidem clericis inter ſe aſpere, ac contumelioſe iurgantibus imperita multi-
tudo non ſolum factorũ ſpectatrix, ſed etiam dictorũ diſceptatrix euaſerat, ac pars
horum, pars illorum ſententiã approbabat, de his etiam in theatris cum magno re-
ligionis ludibrio diſſerens. Conſtantinus autem Romam reuerſus, vt in ſumma fru-
gum inopia extremæ multorum egeſtati ſuccurreret, pridie Nonas Iulias cauit, ne
quis victus inopia liberos venderet, ſed ad eos alendos, annonæ quod ſatis eſſet, à
fiſco acciperet. Cum autem nefanda iampridem Licinij flagitia percepiſſet, neque
precibus, neq; monitoribus pepercerat, vt ipſum ad ſaniora conſilia reuocaret, ſed
variis rationibus deluſus nihil profecerat. proxime autem cum Baſilij epiſcopi in-
dignam adeo necẽ, ac ſummam in martyrio conſtantiã, & ingens poſt mortẽ mira-
culum comperiſſet, iuſta ira ſuccenſus, vt Chriſtianis rurſus laborantibus ſubueni-
ret, eoſq; indigno iugo ſeruitutis eximeret vim ſibi adhibendam, neq; affinitatis ra-
tionem habendam putauit. atq; homini gratiam, atq; auctoritatẽ ſuam iam aperte
repudianti bellum indixit. ad quod ſe compulſum iri proſpiciens portũ Theſſalo-
nicæ prioribus menſibus inſtituerat, vrbemq; nouis operibus confirmarat. Itaque
cum hanc arcẽ ſibi ad inuadendũ Liciniũ delegiſſet, eo demum omnia ad magnũ
bellum adminiſtrandũ neceſſaria contulit. nam triremes ducentas, atq; onerariarũ
amplius duo millia, peditum centum, & viginti, equitum ad decẽ millia confecit. in
quibus magnus etiam Gotthorũ numerus fuit. ac Criſpum Cæſarem ſocium expe-
ditionis futurum ex Gallia euocauit, Conſtantinũ vero Galliæ præfecit, quam ille
deinde obtinuit vſq; ad exitũ vitę. ac Roma profectus Theſſalonicã adiit. Quo rerũ
apparatu percepto Licinius & ipſe ex prouinciis ſuis ingentem numerum vtriuſq;
militiæ conuocauit, vt pedeſtriũ copiarum ad centum quinquaginta millia, equitũ
ad quindecim in armis habuerit. &, cum Conſtantinus claſſem ſuam in Piræeo A-
thenarum portu conſtituiſſet, ipſe ſuam in Helleſponto locauit, & cum omnibus
terreſtribus copiis ad Hadrianopolim in Thracia ſubſtitit. Nouo inde ineunte an-
323 no, Seuero, & Rufino conſulibus, Conſtantinus cum terreſtri exercitu Theſſaloni-
ca egreſſus ad flumẽ Hębrum acceſſit, quod ad læuam Hadrianopolim attigit. atq;
in ripa eius aduerſus Liciniũ conſedit, qui caſtra ad montem vrbi imminentẽ po-
ſuerat. Cum igitur armatus vtrinq; ſtaret exercitus in ſummi certaminis dimicati-
onem paratus, Licinius principes ſuos in lucum ſeduxit, variis deorum ſimulachris
refertum. quibus cum cereos accendiſſet, ac victimas immolaſſet, tum conuerſus
ad eos ita dicere cœpit: Hi ſunt Dei, quos à maioribus colẽdos accepimus, & quo-
rum auxilio rem publicam, & priuatã hucuſq; optime geſſimus. Conſtantinus autẽ
patriis inſtitutis neglectis nouum quẽdam, ac peregrinum Deum ſibi ſuſcepit co-
lendum, ac turpi eius inſigni ſuum dehoneſtauit exercitum. eiuſq; numine fretus
ad nos, deoſq; noſtros tollendos infeſtus procedit. verum propediẽ apparebit, vtri
numini cultus ſit adhibendus. nam à qua parte certaminis victoria ſtabit, ab eadem
religionem eſſe conſtabit. Hęc ab illo dicta ſe audiuiſſe ab iis, qui interfuerunt, Eu-
ſebius aſſerit. Conſtantinus autem diuino, ſi quando aliàs, auxilio ſibi opus eſſe in-
telligens ſalutiferum Crucis vexillum, cuius virtutem expertus incredibilem fue-
rat, præferebat, ac ſacris ſacerdotibus aduocatis, piis, atqi aſſiduis eorum ad Deum
orationibus ſe totum tradiderat, vates, arioloſque irridens, qui Licinio aderant,
eumq; ridicula gentilium arte confiſi inani ſpe rerum ſecundarum inflabant. Itaq;
in vrbibus Licinij multi per eos dies multas Conſtantini cohortes meridie per vr-
bes tranſeuntes, tanquã victrices ſe vidiſſe, affirmarunt, omenq; victoriæ, quę inſta-
bat, fecerunt. Interim Conſtantinus pontem ſe tranſeundi fluminis cauſſa facere
velle ſimulat, qua in parte latiſſimus amnis erat. dumq; ei rei impediendæ hoſtes
intentos videt, quinque millia ſagittariorum peditum cum equitibus octoginta in
colle

colle quodam ſyluis pleno in inſidiis collocat. Inde alia in parte flumine, qua arctiſſimum erat, ſuperato, repente in hoſtes irrumpit, ac ſigno crucis illato eorũ triginta millia ſtrauit, ac ſub noctem caſtra etiam cepit. Hæc v Nonas Iulias acta. Licinius ſuis, vt vnum Crucis vexillum peterent, ac lacerare contenderent, imperarat. Narrat autem Euſebius, ſe ab ipſo Conſtantino audiſſe, cum vexillifer in ipſo pugnæ ardore telorum ingruentium multitudine conſternatus periculi declinandi cauſſa vexillum proximo tradidiſſet, atq; acie exceſſiſſet, factum eſſe, vt ipſe extra aciem tragula traiectus obierit. qui vero vexillum ſeruauerat, incolumis inter tot vndiq; impetẽtia tela, vexillo ipſo multis in partibus perforato, euaſerit. Licinius, cum impetum Conſtantini ſuſtinere nõ poſſet, arrepta fuga Byzantium ſe recepit. Liciniani omnes, qui prœlio ſuperfuerunt, ſeſe Conſtantini fidei permiſerunt. Conſtantinus inde Licinium inſequutus Byzantium adiit, atq; oppidum obſidione circũdedit. & claſſem, quæ è Piræo in Macedoniam venerat, ad Helleſpontum adeſſe iuſſit. quæ vbi aduenit, Conſtantini duces triremibus octoginta in faucib. Helleſponti prœlium commiſerunt, atq; Abantem præfectum Licinij ducentarũ triremium claſſem agentem inuaſerunt, ac multis hoſtilibus nauibus demerſis vſq; ad noctem certamen produxerunt. Inde dirempto prœlio, alij ſe ad Elæuntem Thraciæ, alij ad portum Aiacis recepere. Abas poſtridie, cum hoſtilem claſſem triginta triremibus auctam cerneret, prœlium detrectauit. claſſis Licinij, quæ partem exercitus è Byzantio in Aſiam tranſmiſit, ne obſeſſam vrbem multitudine premeret, ſęua tempeſtate ſuborta prope tota conſumpta eſt. Abas Aſiam cum quattuor nauib. fuga petiit. Conſtantinus cõmeatibus abunde ſubuectis obſidionẽ vrgere perrexit. nam & aggerem paris cum muro altitudinis excitauit, & in eo turres ligneas conſtituit, atq; inde murorum defenſores inceſſere, atq; eis remotis tuto machinas admouere contendit. Quibus rebus Licinius exterritus infirmiore militum parte Byzantij relicta cum fortioribus, & ſibi fidelioribus Chalcedonem in Bithyniam nauigauit, ac nauale eius Chryſopolim tenuit. atq; ibi Martinianum magiſtrum officiorũ Cæſarem appellauit, eumq; cũ exercitu Lampſacum miſit, vt impedimento eſſet, quo minus hoſtes è Thracia ad Helleſpontum accederẽt. ipſe caſtra in collibus, & faucibus ad Chryſopolim fecit. Romæ Idibus Septembris Lucrius Vettinus vrbis præfectura affectus eſt. Conſtantinus inde, dum Byzantium obſidet, quòd onerarias naues ineptas eſſe ad Bithynicum littus capiendum videret, per hiemem nauigia leuiora conſtruxit. qua Criſpus, & Conſtantinus Cæſares tertium conſulatum ceperunt. atque opportuno tempore ad Sacrum promontorium, quod eſt ad oſtium 324
Ponti ſitum ducentis à Chalcedone ſtadiis, claſſem appulit, atque expoſitis copiis colles quoſdam occupauit. Qua re cognita Licinius Martinianum Lampſaco euocauit, atque inſtructo exercitu aduerſus Conſtantinum proceſſit. Ibi acri pugna edita Conſtantinus quoque fuit ſuperior. De Licinianis, qui centum triginta millia fuiſſe dicuntur, vix triginta millia euaſerunt. Ea re Byzantium nunciata, Byzantij patefactis portis Conſtantinum receperunt. Byzantios vero repente Calcedonij ſubſequuti. Licinius ex prœlio fugiens cum paucis peditum, atque equitum millibus Nicomediam ſe recepit. Quod vbi cognouit Conſtantinus, Nicomediam inde exercitu illuc admoto obſedit. Tum demum Licinius, quàm non ſuarum virium illa eſſet dimicatio, cernens pacem ſibi petendam vel iniqua conditione putauit. ac Conſtantiam vxorem ad fratrem Conſtantinum iterum miſit, vt ſibi veniam impetraret. Hanc lacrymantem, ac ſummis precibus pro ſe, pro viro, pro liberis ſupplicantem diutius ſuſtinere pius Imperator non potuit, ac ſe hoc precibus eius daturum eſſe reſpondit, vt Licinius depoſitis inſignibus Auguſtalibus, atque Imperij adminiſtratione relicta Theſſalonicam ad priuatam vitam agendam ſecederet. Quam conditionem Licinius, vt neceſſariam magis, quàm vtilem, aut decoram accepit. atque priuati hominis habitu ſumpto ad Conſtantinum acceſſit, & petita erroris ſuppliciter venia, iuſſu eius inde Theſſalonicam cum Martiniano priuato ſe contulit. Licinianum bellum, Licinio Nicomediam compulſo, decem, & octo menſibus confectum ſcribit Cedrenus. His rebus proſpere adminiſtratis, Conſtantinus Nicomediam ingreſſus veteranos dimiſit.

Aſia, Ægypto,& Oriente in ditionem adductis. Huius rei meminit ipſe in epiſtola ad Florianum præfectum, his verbis: *Veteranis, qui ex die quinta Nonarum Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria vniuerſo orbi illuxit, & qui poſtea apud Nicomediam noſtram miſſionem meruerunt, certa per edictum indulſimus.* Cui tamen epiſtolæ falſo conſulatus Licinij v, & Criſpi Cæſaris vulgo ſubſcriptus eſt. Ceterum hac victoria parta Conſtantinus ſecundis omnium vocibus, clariſq; præconiis celebratus eſt, quòd ſæuiſſimo tyranno remoto graui eccleſias miſeria, populoſq; ſeruitute acerbiſſima liberaſſet. neque enim dubitabatur, quin idem ſtudium ad ſtatum Orientis formandum adhibiturus eſſet, quod ad Occidentis attulerat. Neq; eorum ille ſpem, opinionemq; fefellit. namque edicta ſtatim propoſuit, quibus exules à Licinio factos reſtituebat, damnatos ad metalla liberabat, ſpoliatis bona, dignitateſque ſuas reddebat, templa reædificari, conuentus frequentari, religionem Chriſtianam maximo ardore concelebrari iubebat. atque hæc ad Orientales eccleſias miſit. XVII autem Kal. Iunias aduerſus Licinium ſic edixit: *Remotis Licinij tyranni conſtitutionibus, & legibus omnes ſciant, veteris iuris, & ſtatutorum obſeruari debere ſanctionem.* Per eoſdem dies in Oriente res ab Arrianis, & Catholicis prope tragicæ agebantur, bello ciuili, quod inciderat, magnam licentiam ad omne flagitium exhibente. neque enim peregrini, & hoſtes, vt antea, eccleſias oppugnabant, ſed eiuſdem tribus, contuberniiq;, atque adeo etiam eiuſdem menſæ participes infeſtas contra ſe linguas acuebant. & paulatim præcipites ad arma capienda ruebant. Conſtantinus autem harum rixarum, vt qui nunc primum Aſiam, alieni eouſque iuris prouinciam, attigiſſet, ignarus, ac plane hoſpes Nicomedia egreſſus iter in Orientem intendit, vt primò quoque tempore præſens illatis à Licinio vulneribus mederetur. cumque aliquanto viæ ſpacio proceſſiſſet, triſtem nuncium de Orientali tumultu, & cauſſa eius accepit. quo vehementer pro pietate ſua permotus pedem extemplo rettulit, ac rem non negligendam ratus, confeſtim Oſium Cordubenſem epiſcopum, qui cum aliis epiſcopis in comitatu erat, virum fide, doctrinaq; inſignem cum litteris ad Alexandrum epiſcopum, & Arrium presbyterum miſit, rogans eos, vt prauo omiſſo contentionis ſtudio ſalutem, atque honorem eccleſiæ potiorem haberent. Oſius maxima celeritate profectus Alexandriam, nihil, quod ad controuerſiam componendam pertineret, omiſit, verum accenſis vtrinque animis parum profecit. atque ad Conſtantinum reuerſus, quo res in articulo verteretur, edocuit. Ea de cauſſa Conſtantinus, re cum Syluestro Romano pontifice communicata, epiſcopis vniuerſis concilium in inſequentem annum ex illius auctoritate indixit. ac litteras ad omnes epiſcopos, vt Nicææ vrbe Bithyniæ ad VIII Kal. Maias proximas conuenirent, perferendas curauit. quo vero omnes ad diem adeſſe poſſent, in omnibus regionibus equos, mulos, mulaſq; publicas, quibus ad celeritatem ſubinde vterentur, certis diſpoſuit manſionibus. Interim Licinius inquieti homo ingenij, ac perfidæ mentis Martiniano ſocio occulte rebus Theſſalonicæ nouis ſtudebat, & contractis militibus populos ad defectionem ſolicitabat. Quod poſtquam Conſtantinus pro comperto accepit, iuſta indignatione accenſus ferro ſibi vindi-
325 candum putauit. Itaque Paulino, & Iuliano conſulibus, & Acilio Seuero præfecto vrbis, ingenti Gotthorum manu Theſſalonicam miſſa, vrbem recepit, ac Licinium in poteſtatem adduxit. quem, cum fidem, ac miſericordiam ſuam imploraret, ſimulq; affinitatis vinculum, & ſororis matrimonium identidem memoraret, omni indignum venia iudicauit. Itaque ſtatim capite multatus tandem meritas ſuæ erga Deum, hominesq; impietatis pœnas perſoluit. Martinianus inde, ceteriq; furoris eius ſocij comprehenſi vltimum pariter ſupplicium ſubierunt. Itaque Conſtantinus pridie Idus Februarias ad vniuerſos prouinciales de Licinio ita ſcripſit: *Tyranni, & eius iudicum geſtis infirmatis, nemo per calumniam id, quod ipſe ſponte fecit, euertere audeat.* Inde gaudio exultans feſtos dies, ludoſq; vnà cum toto populo Nicomediæ pro victoria celebrauit. Dum autem hæc ab eo aguntur, epiſcopi, qui itineris laborem ſuſcipere potuerunt, edicto eius accepto ad trecentos octodecim Nicæam aduolauerunt. quorum plerique membris, aut parte aliqua corporis ſuperiore perſequutione manci, ac debilitati conſpiciebantur. Syluester pontifex, cum ætate

confe-

confectus adeſſe non poſſet, presbyteros duos Vincentium, & Victorem miſit, qui partes ſuas implerent. quib. ſingulis loca, lautia Conſtantinus attribui iuſſit, ac perfectis ludis, & ipſe Nicæam acceſſit, atq; in maxima Palatij aula ſellas diſponi, ac certo die conuocari præcepit. Vndecimo Kal. Iunias omnes affuerunt, ac legatis Syluestri pontificis, Euſtathio Antiocheno, Alexandro Alexandrino, & Macario Hieroſolymorum epiſcopis præſidentibus ſuo quiſq; in loco ſederunt. Tum Conſtantinus paucis inermibus ex familia præcedentibus eſt ingreſſus, cunctis ad eius conſpectum patribus eueſtigio conſurgentibus, atq; ipſum tanquam angelum è cœlo lapſum vultu, cultuq; auguſtiſſimum intuentibus. & nutu eorum in humili, ſed aurea ſella in medio aulæ conſedit, noua tantorum epiſcoporum maieſtate mirabiliter captus. Quo facto Euſebius epiſcopus Cæſarienſis, ex cuius potiſſimum hæc hiſtoria ſumpſimus, aſſurrexit, atq; ipſum breui oratione laudauit, hymnumq; ad gratias pro illo Deo agendas recitauit. vbi vero aſſedit, ſilentio conſequuto, Conſtantinus oculis in vniuerſos coniectis in hanc ſententiam eſt loquutus: Voti compos mei factus ingentes Deo gratias ago, quòd tot patres in vnū conuocatos video. Oro porro vos, quando fœda tyrannotum dimicatio contra Deum ſuſcepta manu, ac fortitudine profligata eſt, ne patiamini religionem, ac diſciplinam eius iniquis hominum obtrectationibus lacerari. Ego enim adepta victoria cum id agerem, vt vnà cum iis, qui auxiliante Deo in libertatem eſſent vindicati, communem animi fructum perciperem, ſimulatque de veſtra diſſenſione audiui, opportunum tanto malo remedium exquiſiui. ac ſine interpoſitione moræ vos aduocaui. Quamobrem quando ipſi conueniſtis, obſecro vos, vt omnes controuerſiarum cauſſas amoueatis, atque idem ſentientes optatam eccleſiis concordiam reſtituatis. His Græco ſermone interpretatis tum de ea, quæ concordiam diſtinebat, quæſtione refertur. Cum autem multi epiſcopi loco ſententiæ Indignas finitimorum epiſcoporum criminationes deferrent, ac libellis prodendis cauſſas ab eo cognoſci poſtularent, tum Conſtantinus libellis in ſinum ſine vlla lectione coniectis ita perrexit: Deus vos ſacerdotes conſtituit, & poteſtate de nobis iudicandi affecit. & ideo nos recte iudicamur à vobis, vos autem nefas eſt ab hominibus iudicari. quare Dei ſolius inter vos iudicium expectate, & veſtra iurgia, quæcunque ſunt, ad illud diuinum examen reſeruate. ego enim, ſi epiſcopum delinquentem viderem, non ſolum à iudicando abſtinerem, ſed veſte etiam mea contegerem, quoad poſſem. Quod vero inſtat, propoſitam ſanctæ Trinitatis cauſſam, ſine vlla animorum ſimultate tranſigite. Atque his dictis ſimul omnes delationum commentarios iuſſit exuri. Ita ceteris rebus omiſſis per dies ſequentes de re propoſita diligenter, & accurate ab vtraq; parte argumentis, auctoritatibus, & ſanctarum ſcripturarum collationibus diſputatum eſt. Quæ omnia æquiſſimis auribus Conſtantinus andiuit, quouſque rem ad exitum optatum redegit. Ad extremum in vna confeſſione omnium animi conſenſerunt, Filium Dei verū de Deo vero, genitum nō factum, conſubſtantialem patri eſſe. atq; Fidei ſymbolum plurib. verbis complexi vſq; ad mentionem Spiritus ſancti perduxerunt. Sabellium vero nominatim damnarūt, & Manetem, & Paulum, & Apollinarē, ceteroſq;, qui vſq; ad Atriū, Chriſtum aut Deum tantum, aut hominem tantum aſſeruerant, quiq; eundem verum Deum, & verum hominem eſſe negauerāt. Inde Arrium presbyterum, Euſebium Nicomedienſem epiſcopum, Theognim Nicænum, Marim Chalcedonium, & paucos præterea alios, qui cum Arrio ab hac ſententia diſcrepabant, communione remouerunt, eccleſiis ſpoliarunt, & libros eorum cremarunt, atque hæc decreta conſtanti pòſt omnium ſubſcriptione firmata ſunt. Ceterum quod in ſubſcribendo accidit exemplum memorabile prodidit. Epiſcopis duobus, antequā ſubſcriptio celebraretur, ex rebus humanis ereptis reliqui ad ſepulchrum eorum venerunt, & tabulis ſymboli à ſe conſcripti allatis mortuos illos perinde, ac ſi ſpiritū duxiſſent, auribuſq; captaſſent, orarunt, vt fidē, quam vnà ſecū conſtituiſſent, ſi acta eſſe rata cenſerēt, ſubſcriptione ſua ſancirent. quando nullo iam humanitatis velo interiecto ſplendore Trinitatis illuſtrati veritatē ad liquidum exploratam haberent. Hæc cum illi dixiſſent, & obſignatas tabulas ad tumulum reliquiſſent, abiere, ac poſtridie reuerſi in-

uiolato ſigno illarum manu ſubſcriptas reperere. Quæſtione de Trinitate explicita tum de paſchate celebrando, nam & hoc quoque mouebatur, eſt actum. atque aduerſus eos, qui illud quotannis in quartam decimam diem lunæ Hebræorum more conijciebant, decretum, ſanctæ Reſurrectionis commemorationem quotannis die dominico inter quartam decimam, & vigeſimam primam lunæ diem peragendam. Tum de moribus Eccleſiæ formandis relatum. ac multi in eam ſententiam canones ſcripti. Quibus rebus x Kal. Iulij perfectis, legati Syluestri tabulas actorum omnium Romam v i i i Kal. confirmandas miſerunt. Conſtantinus autem ex auctoritate patrum ad omnes eccleſias miſit, ac ſancte cuſtodiri præcepit. nominatim autem Nicomedienſibus, ne Euſebium reciperent, interdixit, illo etiam nomine ſibi priuatim offenſum, quòd Licinio aduerſus ſe auxilium attuliſſet. Conuenire inde arbitratus, vt aliquam tantæ gratulationis ſignificationem publice ederet, patres omnes conuiuio magnifico excepit, & accumbere ordine iuſſos omnibus comitatis, ac liberalitatis exemplis excoluit. quin etiam, cum mutilata in multis membra, oculóſve effoſſos videret, atque ex eo conſtantiam, & fortitudinem eorum in perſequutione conijceret, labia cicatricibus eorum venerabundus admouit, ſibi perſuadens, ſanctam ſe illo oſculo benedictionem hauſturum. Conuocatos inde alio die rogauit, vt communi paci, concordiæq; ſtuderent, & contentionum, ac pertinaciæ finem facerent, neque aut ſapientia ſuperiores inuidia, aut inferiores deſpicientia premerent. verum toto pectore in communem omnium ſalutem incumberent, atque in primis pro ſeipſo, atque Imperio preces effunderent. Atque his dictis ſuam quenque eorum repetere eccleſiam iuſſit. Nicæa inde profectus ſeſe Nicomediam rettulit. &, quòd is annus Imperij ſui eſſet viceſimus, ibi Vicennalia, vt in vrbe Orientalis Imperij ſede ingenti magnificentia, atque incredibili populi frequentia celebrauit. ac populis cum per agros, tum per oppida diſſipatis magnam vim pecuniæ ad eam recolendam memoriam dedit. Quin etiam, vt Decennalibus Criſpum, & Conſtantinum filios Cæſares declarauerat, atq; prouinciis Occidentalibus exornauerat, ſic Vicennalibus Conſtantium eadem appellatione affecit, atque Imperio Orientali præpoſuit. Gratiis inde Deo actis de rebus à ſe tam bene, ac proſpere geſtis animum ad Imperium Orientale conſtituendum intendit. Ceterum cum in hac conſultatione verſaretur, prima illa animum cogitatio ſubiit, vt quod antè Maxentio ſuperato Romæ, atque in Italia inſtituerat, idem nunc quoq; Licinio profligato in Oriente ad Imperium ſuum adiuncto perficeret, id eſt, vt ad Chriſtianam euehendam eccleſiam primoribus in vrbibus magnifica Chriſto fana conſtrueret. præſtabant autem ceteris vel ipſorum Imperatorum ibi magnam partem temporis reſidentium iudicio Nicomedia, Antiochia, & Alexandria. quarum prima Aſiæ, ſecunda Orientis, tertia Ægypti caput habebatur. Hieroſolymorum tamen, quæ memorabili Chriſti paſſione, & admiranda reſurrectione nobilitata erant, antiquior, ac potior cura fuit. Cum enim audiret, gentilium principes ſepulchrum Domini ad delendam eius memoriam alte quondam terra obruiſſe, atque ibi fanum Veneris extruxiſſe, rem indignatus præfectis ſuis ſtatim negotium dedit, vt templum illud diruerent, terramq; egererent, ac loco ſepulchri detecto baſilicam ibi magnifici operis conderent. Erant cum eo Helena mater, & Fauſta vxor. Ex his Helena diuino ſpiritu tacta, vt pacata omnia ſenſit, Palæſtinam ſibi inuiſendam exiſtimauit, nimirum, vt gratias Deo de ſecundis filij ſucceſſibus ageret, ac terram, quam Chriſtus pedibus triuiſſet, oculis perluſtraret, ſimulque, vt gentes Orientales nuper Imperio filij additas præſens inuiſeret, quas ſæpe fama celebrari audiſſet. ac comitatu honeſto accepto illuc ire contendit. Conſtantinus autem his actis tempus eſſe ratus, vt in Italiam, vnde quarto antè anno Liciniani belli cauſſa diſceſſerat, ſe referret, in Illyricum ſe recepit, atque ibi rempublicam ordinare, ac legibus munire perrexit. ſiqnidem x v Kal. Octobris Naiſſi de iudicio petitoris reſcripſit, & ad vniuerſos prouinciales edictum miſit, quod eodem die Nicomediæ fuit propoſitum in hæc verba: *Si quis eſt cuiuſcunq; loci, ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcunque iudicum, Comitum, amicorum, vel Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifeſte probare confidit, quod non integre, atq; caſte geſsiſſe videa-*

videatur, intrepidus, & ſecurus accedat, interpellet me. ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam, &, ſi fuerit comprobatum, ipſe me vindicabo. Item aliud, quod propoſitum fuit Beryti Kal. Octobris de gladiatoribus abolendis, & ceteris cruentis ſpectaculis. Hæc tanta Conſtantini decora per tot iam annos domi, foriſq; incredibili cum hominum admiratione quæſita ecce derepẽte inſana domeſtici doloris puniendi libido corrupit. Criſpum enim filium, qui ſe bello Liciniano fortiſſime geſſerat, in Italiam præcedentem verbis Fauſtæ vxoris impulſus in oppido Iſtriæ Pola comprehendi, & ſiue ferro, ſiue, vt quidam etiam prodiderunt, veneno perimi iuſſit. Sunt, qui tradant, Fauſtam inſano adoleſcentis amore ſuccenſam, cum ad ſtuprum pellicere caſtum iuuenis pectus non potuiſſet, furore percitam ipſum ad patrem detuliſſe, & ſe ab illo ſolicitatam inſimulaſſe. alij affectati eum regni crimine obruiſſe, veritam, ne Conſtantinus eximia iuuenis indole captus ipſum ſuis filiis etiam tum pueris anteponeret. Itaque Licinium etiam Cæſarem occiſum eſſe, ne quam tyranni impuriſſimi prolem relinqueret, quæ aliquando ocium Imperij, ac pacem turbare Eccleſiæ poſſet. Hæc à Conſtantino hoc anno in Orientali Imperio geſta. In Italia vero res admirandæ, ac portentorum ſimiles euenere. ſi quidem, vt notat Cedrenus, terra vehementi adeo motu concuſſa eſt, vt duodecim oppida in Campania procubuerint. Sol autem tanta obſcuritate, Luna orbem ſubeunte, infectus eſt, vt ſtellæ interdiu, perinde ac noctu, micuerint. quæ ſi quid forte triſte Italiæ portenderunt, nimirum impendentem Romanæ vrbi veteris dignitatis imminutionem Byzantio illi amplitudine adæquando ſignificarunt. Romæ autem Syluester pontifex tabulis concilij Niceni acceptis, confeſtim occidentalium epiſcoporum concilium aduocauit, vt, quemadmodum ſcribit S. Athanaſius de Iulij pontificis concilio loquens, Nicæna decreta pro Romanæ Eccleſiæ auctoritate examinaret, &, ſi veritati Catholicæ congruentia reperiſſet, ipſe auctoritate ſua interpoſita confirmaret. Res autem ex Actis Concilij acta eſt in hunc modum; Cum epiſcopi ducenti ſeptuaginta ſeptem conueniſſent, recitatis Nicæni Concilij tabulis, rebuſq;, quæ controuerſiam facerẽt, in diſquiſitionem adductis, Sabellium, & Arrium, tanquam praue de Trinitate ſentientes damnarunt. quæq; de ea in Concilio Nicæno decreta eſſent, iis ſtandum eſſe conſtituerunt. Paſchatis etiam obſeruationem ita cuſtodiendam eſſe ſanxerunt à luna quarta decima ad viceſimam primam, vt die Dominico eluceret. Præterea vno nomine quidquid trecenti octodecim illi patres ad robur ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ, & Apoſtolicæ decreuiſſent, & ipſi ſua ſententia cõfirmarunt. quicunq; vero ab eorum decretis receſſiſſent, anathemate perculerunt. Quibus actis ſcita inde alia ad diſciplinam Eccleſiæ pertinentia ſubiecerunt. fuere autem huiuſmodi: *Presbyterum Arrianum, niſi reſipiſcentem, nemo recipiat, niſi epiſcopus eiuſdem loci eum reconciliet, & ſacroſancto chriſmate per epiſcopalis manus impoſitiones ſancti Spiritus gratia, quæ ab hæreticis dari non poteſt, confirmet. Nemo laicus clerico crimen inferre audeat. Presbyter aduerſus epiſcopum, diaconus aduerſus presbyterum, ſubdiaconus aduerſus diaconum, acolythus aduerſus ſubdiaconum, exorciſta aduerſus acolythum, lector aduerſus exorciſtam, oſtiarius aduerſus lectorem accuſationem non deferat. Præſul non damnetur, niſi ſexaginta duob. teſtibus: ſummus præſul à nemine iudicetur. Presbyter cardinalis non damnetur, niſi ſexaginta quattuor teſtibus, diaconus cardinalis, niſi triginta ſeptẽ, ſubdiaconus, acolythus, exorciſta, lector, oſtiarius, niſi ſeptem. Teſtes, aut accuſatores nulla ſint notati infamia, & vxores, ac filios habeant, atq; omnino Chriſtum confiteantur. Teſtimonium laici aduerſus clericum nemo recipiat. Clericũ nemo examinare præſumat, niſi in eccleſia. Nemo clericus, aut diaconus, aut presbyter propter quamlibet cauſſam intret in curiam, nec ante iudicem cinctũ cauſſam dicat. Sacrificiũ altaris nemo celebret in panno ſerico, aut tincto, ſed in puro lineo ab epiſcopo conſecrato. Si quis in eccleſia militare deſideret, primũ oſtiarius, deinde lector, deinceps exorciſta, acolythus, ſubdiaconus, cuſtos martyrũ, diaconus, presbyter, poſtremo epiſcopus eſto. Miſſas preſbyter nemo celebret, niſi in locis ab epiſcopo cõſecratis, qui ſui particeps in poſterum voluerit eſſe ſacerdotij.* Syluester porro eximio pietatis ſtudio percitus multos reſtituit ab epiſcopis communione depulſos, & à tyrannis oppidis deturbatos, & eccleſiis reddidit, in quib. fuerant inſtituti. ac Tranſmarinum hominem ad clericatus gradum admitti Romæ prohibuit, niſi quinq; epiſcoporum teſtimonio eſſet probatus. Hæc Romæ.

In Ægypto Alexander, epiſcopus Alexandriæ, quinto, vt inquit Theodoritus, poſt
concilium Nicænum peractum menſe vita ceſſit. Is cum ſe morti proximum cer-
neret, vt eccleſiæ ſuæ ſaluti etiam ſpiritu in extremo conſuleret, Athanaſium preſ-
byterum ſuum, qui acerrime Arrio in concilio repugnarat, abſentem, tanquam
ſucceſſorem ſibi cooptaturus, ſæpius requiſiuit. Itaque epiſcopi tanti viri auctori-
tate permoti poſtea Athanaſium eccleſiæ Alexandrinæ etiam reluctantem præpo-
ſuerunt. tenuit inde eccleſiam magnis certaminibus Athanaſius annos quadragin-
ta ſex, auctore Socrate. ſiquidem Gratiano Auguſto iterum, & Probo conſulibus
vita eſt functus. Quod admonendum putaui, quia per hoc temporis ſpacium, tan-
quam vindex Nicæni concilij, multis ab Arrianis inſidiis appetitus, & aſſiduis con-
tentionibus cum magna Eccleſiæ clade eſt fatigatus, vt ſequens hiſtoria demon-
326 ſtrabit. Poſtero anno, qui Conſtantinum Auguſtum ſeptimum, & Conſtantium
nobiliſſimum Cæſarem conſules habuit, Helena Auguſta Hieroſolyma profecta
miniſtris ſe filij ſumma ope ſepulchrum Domini eruere laborantibus ducem ad-
iunxit. Fano autem Veneris diſturbato, & terra, quæ ſepulchro ſuperiecta fuerat,
diligenter egeſta, tum v Nonas Maij ſepulchrum cum tribus non longe iacentibus
crucibus, clauisq́;, quibus cruci affixus Chriſtus, & titulo, qui cruci ſuperpoſitus
fuerat, oculis ſe protum obiecit. In maxima omnium gratulatione, quòd tantus
theſaurus tanta felicitate eſſet inuentus, illa ſubito hæſitatio ingentem animis cu-
ram, ac prope mœſtitiam intulit, quòd ex tribus crucibus, quæ latronum, quæque
Chriſti corpus ſuſtinuiſſet, incerti animo fluctuabant. Nam titulus, qui omnem er-
roris caliginem eripere potuiſſet, ab ipſa, cui hæſerat, cruce erat auulſus. Aderat in-
ter cæteros Macarius vrbis epiſcopus idem, qui nuper in concilio fuerat. hic cum
iuſtam aſtantium omnium ſolicitudinem cerneret, diuino numine afflatus talem
inueniendæ veritatis iniit rationem. mulierem ſummo loco natam, quam graui
diu morbo cõflictatam fuiſſe liquebat, aduehi, ac ſingulis crucibus admoueri præ-
cepit. mulier vbi Crucem Domini, quæ tertio forte ſita loco erat, tetigit, repente
plaudentibus omnibus ſanitatem recuperauit. Inde, vt inquit Sozomenus, S. Sul-
picius, & S. Paulinus, vir etiam modo vita functus aduectus, iſq́; attactu ſubito vi-
tæ eſt priſtinæ reſtitutus. Veritate, quod ſatis eſſet, explorata, Helena Crucem Do-
mini diuiſit, ac parte vna epiſcopo conſeruanda relicta, alterã ſibi ſumpſit. ac con-
feſtim Conſtantinum de re tota miſſis litteris, nunciiſq́; commonefecit. Is caſtris
ex Illyrico motis menſe Aprili Aquileiam proceſſit. vbi rebus, quæ neceſſariæ vi-
debantur, peragendis aliquot dies tranſegit. Inde recta Romam verſus iter inten-
dit ab vniuerſa occurrente Italia magno ſtudio, atque alacritate animorum exce-
ptus, vt qui gloriæ magnitudine ſupra humanum faſtigium eſſet elatus, vniuerſo
terrarum Imperio, tyrannis deletis, conſtituto, & antiſtitibus inter ſe reconciliatis
Eccleſia ad priſtinam concordiam, pacemq́; redacta. Ad vrbem inde progreſſus
proximam Maxentianæ victoriæ lætitiam populo renouauit. Siquidem vniuerſa
obuiam effuſa ciuitate vrbẽ de Licinio tyranno triumphans iniuit. ac mox omnia,
quæ in eiuſmodi gratulatione erant ſolemnia, oblectandi populi cauſſa, ludos quip-
pe, ac munera edidit. His feſtis addita inde ſunt Vicennalia Imperij. quæ priore
anno Nicomediæ, cum in iis locis verſaretur, edita, nunc maiore pompa Romæ, vt
in ampliore, & iuſtiore theatro ſunt celebrata. In quibus veriſimile eſt, ſolemni
quoque præſtantis alicuius oratoris oratione præſentem illius felicitatem rebus ab
eo geſtis commemoratis eſſe laudatam. Quæ dum aguntur, nuncius de ſepulchro,
& cruce Chriſti inuenta acceſſit, qui & ipſum, & pontificem Syluestrum, & vni-
uerſum piorum populum ingenti lætitia extulit. Itaque erectior ad magnifici tem-
pli conſtructionem effectus, extemplo, vt inquit Euſebius, litteras ad Macarium
epiſcopum in hæc verba dedit: *Tanta Saluatoris noſtri erga nos benignitas declarata eſt,*
vt nequaquam explicari pro dignitate poßit. quid enim admirabilius eſſe poteſt, quàm inſigne
paßionis eius monumentum, quod per tot annos ipſius terræ viſceribus delituerat, tum ſe ipſis
Dei ſeruis patefeciſſe, cum illi hoſte deleto libertatem recuperaſſent? Quare ſic fac exiſtimes,
nihil nobis æque curæ eſſe, quàm vt ſacer ille locus, quem Dei iuſſu turpißima ſimulachrorum
mole purgauimus, præclaro templi opere decoretur. Quare tua erit prudentia efficere, vt non

modo

modo Sanctuarium templi, ſed omnes etiam eius partes reliquis omnibus, quæ vbique in terris ſunt, pulchritudine præſtent. Ac ceterarum quidem rerum Dracilano reliquarum prouinciarum rectori, veſtræq; prouinciæ præfecto negocium dedimus. de columnis vero marmoreis, quas ipſe aut ad decus illuſtriores, aut ad diuturnitatem firmiores cenſueris, ad nos perſcribito, vt conſilio tuo cognito illas curare poßimus. Interim conuerſo ad ordinandam remp. animo, cum iniqua Licinij decreta prorſus irrita reddi ſtuderet, varia aduerſus eum edicta edidit. quorum duo præcipue extant, Romæ data. vnum Antiocho præfecto vigilum VIII Idus Iulias: *Quæ tyrannus contra ius reſcripſit, non valere præcipimus, legitimis eius ſcriptis minime impugnatis.* alterum Idibus Iuliis ad Senatum: *Super iis, qui ex ſenatoribus ad nauicularium munus à tyranno deiecti ſunt, ac reſtitui ſuis natalibus deprecantur, placuit veſtræ ſanctitati iudicium, examenq; mandare, vt vos eligatis, qui ſplendori veſtro patrimonij viribus, & honeſtate viuendi, & natalium dignitate reſpondent. Incongruum eſt enim tantæ dignitatis arbitrium alteri potius, quàm veſtris ſuffragiis, ſententiisq; committere. Eorum autem, quos vt dignos elegeritis, nomina præfectus vrbis nobis inſinuet, vt veſtrum iudicium comprobemus.* Inde Mediolanum decedens acceßit Spoletum, vbi IX Kal. Octobris ita de Nouatianis veterib. hæreticis ſanxit: *Nouatianos non comperimus prædamnatos, vt iis, quæ petiuerunt, crederemus minime largienda. Itaq; eccleſiæ ſuæ domos, ac loca ſepulchris apta ſine inquietudine eos firmiter poßidere præcipimus, ea ſcilicet, quæ ex diuturno tempore, vel ex empto habuerunt, vel qualibet quæſiuerunt ratione. prouidendum erit, ne quid ſibi vſurpare conentur ex iis, quæ ante diſsidium ad eccleſias perpetuæ ſanctitatis pertinuiſſe manifeſtum eſt.* Demum Mediolanum adiit. vnde X Kal. Nouemb. reſcripſit. & præfecturam vrbis Anicio Iuliano commiſit. qui Idibus Nouembris iniuit. ac deinde ſe Romam rebus conſtitutis recepit. Intetim Hierosolymis templum ſplendidiſſimum, militibus, ac prouincialibus omnib. certatim operam iuſſu Conſtantini nauantibus, ædificabatur. Ceterum, quod incredibilem omnibus religionem incuſſit, locus ille, in quo poſtremum Chriſtus veſtigia fixerat, cum in cœlum nube ſublatus eſt, continuari pauimento cum reliqua ſtratorum parte non potuit. ſiquidem quæcunque applicabantur, inſolens humana recipere terra reiecit, marmoribus ſæpe in apponẽtium ora excuſſis. Quin etiam, vt inquit S. Sulpicius, auctor huius hiſtoriæ in primis idoneus, attriti Chriſto pulueris adeo perenne documẽtum manſit, vt veſtigia etiã impreſſa conſpicerentur. & cum poſtea quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diriperet, damnum tamen arena non ſentiret, & eandẽ adhuc ſui ſpeciem, velut impreſſis ſignata veſtigiis, cuſtodiret. Dum templum hoc ad Caluariam conditur, Helena honeſto filij exemplo, atq; imitatione permota, duo alia fana extruere eſt adorta, vnum in Bethleem, alterum in monte Oliuarum, vt non ſolum mortis, ſed etiam natiuitatis, & aſcenſionis dominicæ loca monumentis ad accendendam religionem illuſtribus inſigniret. atq; ea, filio pecuniam, operamq; ſubminiſtrante, perfecit. atq; interim puellis, quæ virginitatẽ Deo deuouerant, vno in loco accumbentibus miniſtrare ancillæ modo pro pietatis magnitudine inſtitit. Inde Orientem peragrate ingreſſa, vſq; adeo facilem ſe vniuerſis gentibus præbuit, vt omnibus ad ſe adeuntibus munera benigne impertiuerit, damnatos pœna exemerit, exulesq; reduxerit, Conſtantino matri rebus in omnibus inaudita indulgentia obſequente. Quibus rebus magna pietatis laude peractis, ſequenti anno Conſtantio, Maximoq; conſulibus, Crucis parte, & titulo, & 327 clauis aſſumptis deceſſit Romam. Ad vrbem veto vt venit, honeſto Imperatoris, omniumque occurſu excepta ſanctas dominicæ paſſionis reliquias obtulit. quæ à pontifice, & clero ea, qua decuit, reuerentia ſunt acceptæ. Inde, ſumptum ſuppeditante filio, magnificam baſilicam in Palatio Seſſoriano inſtituit, atque ibi ſacri ligni portionem auro, gemniſq; incluſam, Titulumq; ipſum Crucis, qui adhuc ſeruatur, dicauit. ea baſilica Hieruſalem appellata, etiam ab ipſius nomine Helenianæ nomen inuenit, cum ornamentis illuſtribus, tum opimis poſſeſſionib. præcipue à Conſtantino affecta. Syluester pontifex diem inuentæ Crucis V Nonas Maias feſtum Chriſtianis eſſe ſolemni poſthac ceremonia ſtatuit. Conſtantinus ex tribus clauis vno galeam, altero frenum equi ornauit. Hanc tantam gratulationem domeſtica ſtatim tempeſtas turbauit. Helena, cum nepotem Criſpum præclarum iu-

F

uenem, atque virture vna ad laudem, gloriamq; nitentem prauo Fauſtæ nurus inſtinctu peremptum audiſſet, vt primum vacuas filij aures adepta eſt, magno dolore affecta acri ipſum increpare oratione non dubitauit. Ille vero, ſiue facti pœnitentia tactus, ſiue pietate materna victus, ſiue ſcelere vxoris cōpulſus, vt facinus commiſſum corrigeret, Fauſtam in balneas ardentes immiſit. vbi nimio æſtu animam præcludente fœdum in modum expirauit. Qua re vulgo improbata, Ablauius, qui poſtea conſul fuit, diram Conſtantini in ſuos crudelitatem notans, auctore S. Sidonio, hos verſus Palatinis appendi foribus iuſſit:

Saturni aurea ſæcla quis requirat?
Sunt hæc gemmea, ſed Neroniana.

Nimirum, quòd, vt ille inquit, frigore veneni filium, & calore balnei coniugem peremiſſet. Fauſtam inde Helena proxime conſequuta eſt. Etenim, cum eſſet octogenaria, teſtamento præſente filio, ac nepotibus condito, XIII Kal. Auguſti èſt mortua. Conſtantinus autem ipſam funere extulit ſplendidiſſimo, cumq; baſilicam via Lauicana inter duas Lauros ſanctis Marcellino, & Petro martyribus inchoaſſet, mauſoleum adiecit, atque ipſam ibi in monumento porphyretico poſuit. ac ſtudio eius baſilicam inſtrumentis ingentis precij, & prædiis ampliorum vectigalium decorauit, vt Anaſtaſius prodidit. Atq; hæc quidem à Conſtantino in Occidentali Imperio, & præcipue Romæ acta comperimus, quæ vno concludenda libro putauimus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER IIII.

QVEMADMODVM qui longum iter ingreſſi arduo monte ſuperato, aut ſæuo flumine, mariue tranſmiſſo lætantur, arbitrantes ſe maiorem partem itineris confeciſſe, quia difficillimam ſint emenſi, ſic mihi adminiſtratum Conſtantini in Occidente Imperium exequuto par prope voluptatis ſenſus offunditur; perinde quaſi è maximis Hiſtoriæ ſalebris emerſerim, quia præcipua eius tempora, actionesq; digeſſerim. neq; enim rebus eius ſiue pro rep. ſiue pro Eccleſia geſtis, vt in tota antiquitate nihil eſt ad memorādum magnificentius, ſic in veteribus monumentis aliquid fingi poteſt ad cōiiciendum, aut digerendum obſcurius. abhinc ſi quid anguſtius, aut, quod nolim, inordinatius afferetur, leuiore multo id noſtro crimine committetur. hos enim res Occidentales ſcribere profitemur, ille vero omnem poſthac curam in excolendo Oriente conſumpſit. Etenim, poſtquam res Romanas, atq; adeo totius Occidentis, quod ſatis eſſe videbatur in præſens, ordinauit, Orientem ſibi repetendum conſtituit. Itaque Iuliano eodē vrbis præfecto in hunc, & poſterum annum relicto, Roma, nunquam poſtea reuerſurus, exceſſit. atq; inde Nicomediam ſe recepit. Ibi vero cum Dei benignitate omni belli occupatione vacaret, opera pacis, quorum ſtudioſiſſimus fuit, moliri perrexit. nam & in Bithynia Drepanem vicū, vbi Lucianus ſub Licinio paſſus fuerat, muris ſepſit, atq; in memoriam matris Helenopolim appellauit, & Antiochiæ baſilicam inchoari nobiliſſimam iuſſit, quod Dominicum aureum dictum eſt. Nam templa Deo dicata Dominica; Sanctis vero Martyria nominabant. Inde maioribus ſpiritibus inflatus opus multo ſplendidius, & ad poſteritatem memorabilius eſt adortus. Quippe diuiſo iampridem Imperio illud deeſſe ad integram dignitatem, atque amplitudinem repræſentandam intelligens, vt vrbs magnitudine, ac nobilitate Romæ æqualis pararetur, quæ vt illa Occidentalis, ſic hæc Orientalis maieſtatem Imperij ſuſtineret, magnificum, atq; illuſtre nomini ſuo fore putauit,

ſi hac

ſi hac vrbe conſtituta tantum ipſe decoris inuexiſſet. neque enim ego iis aſſentior,
qui hoc ab illo aut Romanorum, aut Nicomedienſium odio excogitatum affir-
mant. Igitur conſilio de noua condenda vrbe explicito, locum prope Ilium vrbem
in Sigeo promontorio ſitam, decennali quondam Græcorum bello nobilitatam,
munire conſtituit, atq; eò profectus non ſolum fundamenta iecit, ſed muros etiam
ad aliquã altitudinem excitauit, cum iam conſules Ianuarius, & Iuſtus iniſſent. tum 328
vero eo conſilio reprobato animum ad Chalcedonem, quæ eſt in Bithynia, contu-
lit, cum Nicomediæ eſſet, vnde per Martium menſem reſcripſit. verum deſignato
vix opere aquilæ deuolarunt, ac fabrûm funiculos raptos trans fretum Byzantium
detulerunt. Qua re animaduerſa, tanquam diuino aduerſante numine perturba-
tus eò adiit, ac ſitum contemplatus magnopere approbauit, & translatis eò cum o-
mni parata materia fabris ſubinde opus inſtituit. Fuit autẽ antiqua, ac nobilis vrbs
Byzantium in Thracia ad Propontidem ſita. verum ſuperioribus annis Seuerus Im-
perator occupatam à Peſcennio Nigro, qui Imperium in Oriente inuaſerat, illo oc-
ciſo diruerat. atque vrbe in vici formam redacta agrum Perintho, quæ Heraclea
dicebatur, adiudicauerat. itaque Byzantij epiſcopus ab Heraclienſi confirmari ſo-
litus erat. Huius igitur oppidi Liciniana à ſe nuper victoria parti antiquum ambi-
tum dilatauit, ac muros tollere, atque ædificiis publicis, & priuatis paſſim ad vſum,
& decus explere inſtituit, accitis ad nauandam operam non ſolum prouincialibus
omnibus, ſed etiam ſociis barbaris, ac præcipue, Iornande auctore, Gotthis. Ædi-
ficia vero publica eo numero, dignitateq; fuerunt, vt in omnibus rebus Romanam
amplitudinem adæquarent, palatium, curia, circus, porticus, thermæ, fora, arcus,
obeliſci, columnæ. quæ marmoribus, atque opificibus aliunde accerſitis eximia
properatione curauit, ita vt pleraque propter nimiam adhibitam in ædificando fe-
ſtinationem infirma ſuccedentibus proximis annis firmiore opere fuerint inſtau-
randa. Inter templa, quæ & in vrbe, & in ſuburbio erecta ſunt, præcipue memora-
tur templum S. Sophiæ, nimirum infinitæ ipſi Dei ſapientiæ conſecratũ, templum
Pacis, & ſanctorum Apoſtolorum. Ex foris id celebratur, quod ipſe à ſuo nomine
appellauit, in quo medio poſtea columnam ex porphyritide lapide poſuit Roma
deuectam. in cuius ſummo ſignum Apollinis ex Ilio propter operis nobilitatem
translatum collocauit, atque in baſi nomen ſuum inſcripſit. Poſtero autem anno, 329
ſe octauum cum Conſtantino Cæſare quartum conſule, ſurgentibus iam ædificiis
publicis domos etiam priuatas inſtituit, & ad frequentandam vrbem eximiæ nobi-
litatis viros cum ex aliis ciuitatibus, tum præcipue ex Romana vocauit, quorum
aliquot etiam Glycas in Annalibus nominauit, Olybrium, Vetum, Vrbicium, Zo-
ticum, Eugenium, Eubulum, Stadium, Florentium, Calliſtratum, Maurianum, Se-
uerum, & Iſidorum. & certa vectigalia ad ædificia perficienda, & copiam annonæ
parandam attribuit. Eodem etiam anno per aliquot menſes fuit in Illyrico, quod
reſcripta indicant Sirmio, Naiſſo, & Sardica data. atq; ibi opus aliud memorandum
maxime iniit. Nam Gotthos, & Sarmatas magnitudine rerum, opumq; ſuarum ex-
territos poſthac quieturos ratus, caſtella, & præſidia in ripis Iſtri à Diocletiano re-
ſtituta remouit, ac milites limitaneos in proxima oppida diſpertiuit, ac pontem la-
pideum in Iſtrum fecit, ne Traiano, qui illud idem gloriæ cupiditate perfecerat, vi-
deretur inferior. cuius æmulatione duci videbatur, ipſum herbam parietariam vo-
cans, quòd pleraſq; ædes ſuis titulis inſcripſiſſet. Romæ VII Idus Septembris Opta-
tianus, VIII Idus Octobris Petronius Probianus inierunt præfecturam vrbis. Pro-
ximo anno, qui fuit à Chriſto nato trecenteſimus triceſimus, Symmacho, & Galli- 330
cano conſulibus, indictione tertia, Conſtantinus vrbẽ nouam iam ad egregiam ali-
quam ſpeciem ædificiorum adductam primum republica ſibi putauit ornandã, de-
inde ſolemni cæremonia conſecrandam. Igitur remp. ita deſcripſit. Cum priores
principes Imperium in duas partes tribuiſſent, atq; vnam Occidentis, alterã Orien-
tis feciſſent, in primis eam & ipſe ratione retinuit. atq; vtrunq; Imperium in multas
portiones ſiue diuiſit, ſiue ab aliis antè diuiſum paucis mutatis ſeruauit. Ceterum
Occidentalis partes duæ ſunt conſtitutæ, quæ Italiæ, & Galliarum nomine ſunt ap-
pellatæ, atq; ambæ in tres diœceſes partitæ, illa in Italiam, Illyricum, & Africam, hæc

in Hiſpanias, Gallias, & Britannias. Prouinciæ porro Italiæ ſeptemdecim factæ, Venetia, Liguria, Alpes Cottiæ, Æmilia, Flaminia cum Piceno annonario, Etruria cũ Vmbria, Picenum ſuburbicarium, Valeria, Campania, Lucania cum Bruttiis, Apulia cum Calabria, Samnium, Sicilia, Sardinia, Corſica, Rhætia prima, Rhætia ſecunda. Illyrici vero ſex, Pannonia prima, Pannonia ſecunda, Sauia, Dalmatia, Noricum ripẽſe, Noricum mediterraneum. Africæ quinq;, Byzacium, Numidia, Mauritania Sitifenſis, Mauritania Cæſarienſis, Tripolis. Hiſpaniæ ſeptẽ, Bætica, Luſitania, Callæcia, Tarraconenſis, Carthaginienſis, Tingitana, Baleares. Galliæ ſeptemdecim, Lugdunenſis prima, Lugdunenſis ſecunda, Lugdunẽſis tertia, Lugdunenſis quarta, ſiue Senonia, Maxima Sequanorum, Belgica prima, Belgica ſecunda, Germania prima, Germania ſecunda, Viennenſis, Narbonenſis prima, Narbonenſis ſecunda, Alpes maritimæ, Alpes Graiæ, Aquitania prima, Aquitania ſecunda, Nouempopulana. Britanniæ quinq;, Maxima Cæſarienſis, Valenria, Britannia prima, Britannia ſecunda, Flauia Cæſarienſis. Iam vero Orientalis Imperij partes item duæ effectæ, Oriens, & Illyricum. Otientis diœceſes quinq; inſtitutæ, Oriens, Ægyptus, Aſia, Pontus, Thracia. Illyrici duæ, Macedonia, & Dacia. Prouinciæ porro Oriẽtis quindecim, Palęſtina, Phœnice, Syria, Cilicia, Cyprus, Arabia, Iſauria, Palęſtina ſalutaris, Palæſtina ſecunda, Phœnice Libani, Eufratenſis, Syria ſalutaris, Oſrhoena, Meſopotamia, Cilicia ſecunda. Ægypti ſex, Libya ſuperior, Libya inferior, Thebais, Ægyptus, Archadia, Auguſtamnica. Aſiæ decem, Pamphylia, Helleſpontus, Lydia, Piſidia, Lycaonia, Phrygia Pacatiana, Phrygia ſalutaris, Lycia, Caria, Inſulæ. Ponti decem, Galatia, Bithynia, quæ poſt Honorias dicta, Cappadocia prima, Cappadocia ſecunda, Pontus Pelemoniacus, Hellenopontus, Armenia prima, Armenia ſecunda, Galatia ſalutaris. Thraciæ ſex, Europa, Thtacia, Æmimons, Rhodope, Mœſia ſecunda, Scythia. Macedoniæ ſex, Achaia, Macedonia, Creta, Theſſalia, Epirus vetus, Epirus noua, & pars Macedoniæ ſalutaris. Daciæ quinque, Dacia mediterranea, Dacia ripenſis, Mœſia prima, Dardania, Præualitana, & pars Macedoniæ ſalutaris. In primis autem cum ſingulorum Imperiorum binæ partes eſſent, his etiam binos ptæfectos prætorio præpoſuit, vt eſſent quattuor. nam ante ipſum duo tantum fuerãt, ac ſingulis ſuas diœceſes attribuit. Ita fuere præfectus prætorio Italiæ, Galliarum, Orientis, & Illyrici. Patricios inde binos, in ſingulis Imperiis ſingulos fecit. Conſulum numerum conſeruauit, eosq; promiſcue ex vtroque Imperio legi voluit. Præfectum vrbis Romanæ tantum reliquit, qui deinde Conſtantinopoli quoque áſcitus eſt. Senatum geminum inſtituit. Magiſtros peditum, equitumq; intulir, qui curam militum conſcribendorum, inſtituendorum, & corrigendorum haberent, quæ antè præfecti ptætorio fuerat. Duces etiam vectigalia exigere ſtatuit, & ex iis ſtipendia militibus numerare, quod antè præfectus prætorio fecerat, prouinciarum vero adminiſtrationem priſtino inſtituto partim conſularibus, partim præſidibus, partim etiam Correctoribus commendauit. Officia publica, Palatina, & militiæ ab Hadriano inſtituta paucis mutaris retinuit. Cum igitur in hunc modum vtriuſq; Imperij remp. ordinaſſet, atq; illius Romam, huius Byzantium domicilium deſtinaſſet, tum vero ſibi dedicandum ſuſcepit. Itaq; aduocatis rurſus Orientis epiſcopis ante diem v Idus Maias magna ceremonia vrbem nouam Deo, ac Virgini Dei matti cõſectauit, eamq; nouam Romam, & Conſtantinopolim appellauit. atq; ad dignitatem vrbi addendam eccleſiam eius ad honorem patriarchatus, vt Græci ſcriptores prodidetũt, enexit, eiusq; epiſcopum Metrophanem poſt Alexandrinum ſedere inſtituit. Hæc facta viceſimo quinto Imperij anno D. Hieronymus in Chronicis diſerte notauit, & Cedrenus in hiſtoria non obſcure ſignificauit, cum vrbem cõſecratam tertia Indictione fuiſſe prodidit. Huc accedit, quòd idem annus in Quinquennalia Cæſarum incidebat, quẽ maxima celebrare lætitia aſſueuerat. Itaq; idem ipſe Conſtantinus, cum his conſulibus ad Ablauium præſectum prætorio III Kal. Decembirs ſeriberet, Conſtanrinopoli ſubſcripſit, nimirum Byzantio dicturus, niſi nouo vrbs nomine decorata fuiſſet. Caſſiodorus tamen XXVII dedicatam rettulit, multo tolerabilius, quàm ij, qui X, & qui XX prodidetunt. quorum errorem facile coarguere ipſa rerum expoſitarum nexa inter ſe ſeries poteſt.

Conſu-

Conſules inde noui facti Baſſus, & Ablauius, qui, vt inquit Eunapius, domo Ægy- 331
ptius erat, propter incredibilem ſapientiæ opinionem maximam apud Imperato-
rem auctoritatem adeptus. Eo anno Conſtantinus, Hieronymo, & Cedreno teſti-
bus, exoletis gentilium ſacris inexpiabile bellum indixit. nã templa, & ſimulachra
eorum deturbari Conſtantinopoli, atq; in toto Oriente præcepit. ſignaq; Conſtan-
tinopolim ex omni parte collata in foro à ſe nominato conflauit. Itaq; omnes gen-
tiles, atq; Iudæi, qui Conſtantinopoli verſabantur, Chriſtiana ſacra ſuſcepere, atq;
aras, & cruenta ſactificia reliquere. contrà vero baſilicam nobilẽ Nicomediæ Chri-
ſto inſtituit, & cum apud quercum Mambre in Palæſtina Abrahamum olim conſe-
diſſe audiſſet, indignatus, locũ tam venerabilem ſimulachris eſſe fœdatum, ipſum
purgari, ac tẽplo ornari, litteris ad Macarium Hieroſolymorum, & Euſebium Cæ-
ſariæ epiſcopos datis mandauit. Cum autem Sopater Syrus ſingularis eruditionis,
atq; eloquentiæ vir fana deorum toto orbe celebratiſſima iuſſu Conſtantini vide-
ret euerti, rem iniquo animo paſſus, ad aulam Imperatoris, auctore Eunapio, venit,
vt ipſum à propoſita ratione deduceret. verũ nihil profecit. à Conſtantino tamen
eximię prudentiæ opinione cultus, apud eum manſit. Leges inde cõſtituto à ſe Im-
perio ferens, ad omnes prouinciales edictum Kal. Augulti dedit, quod Conſtanti-
nopoli propoſitum fuit, his verbis: *A proconſulibus, & Comitibus, & iis, qui vice præfe-*
ctorum cognoſcunt, ſiue ex appellatione, ſiue ex delegato, ſiue ex ordine iudicauerint, prouocari
permittimus, ita vt appellanti iudex præbeat opinionis exemplum, & acta cum refutatoriis
partium, ſuiſq; litteris ad nos dirigat. A præfectis autem prætorio, qui ſoli vice ſacra cognoſcere
vere dicendi ſunt, prouocari non ſinimus, ne iam noſtra contingi veneratio videatur. Item
Kal. Decembris ad Prouinciales Conſtantinopoli: *Ceſſent iam nunc rapaces officialium*
manus. nam ſi moniti non ceſſauerint, gladiis præcidentur. Non ſit venale iudicis velum, non
ingreſſus redempti, non infame licitationibus ſecretarium, non viſio ipſa præſidis cum precio.
æque aures iudicantis pauperrimis, ac diuitibus reſerentur. Abſit ob inducendum eius, qui Of-
ficij princeps dicitur, deprædatio. Nullas litigatoribus adiutores eorundem Officij principum
concuſſiones adhibeant. Centurionum, aliorumq; officialium parua, magnaq; poſcentium into-
lerandi impetus oblidantur, eorumq;, qui iurgantibus acta reſtituunt, inexpleta auiditas tem-
peretur. Semper inuigilet induſtria præſidialis, ne quidquam à prædictis generibus hominum
de litigatore ſumatur. Qui ſi de ciuilibus cauſſis quidquam putauerint eſſe poſcendum, aderit-
que armata cenſura, quæ nefariorum capita, ceruiceſq; detruncet, data copia vniuerſis, qui
concuſſi fuerint, vt præſidum inſtruant notionem. Qui ſi diſſimulauerint, ſuper eodem con-
querendi vocem omnibus aperimus apud Comites cunctos prouinciarum, aut apud Præfectum
prætorio, ſi magis fuerit in vicino. vt his referentibus edocti ſuper talibus latrociniis ſupplicia
referamus. Per eoſdem etiam dies eunuchos, qui cubiculum Imperatoris ſerua-
bant, coercuiſſe videtur. de quibus ſic Lampridius in Alexandro, ſcribens ad Con-
ſtantinum: *Poſteaquam intellexiſti, quid mali eunuchi habeant, & quemadmodum princi-*
pes circumueniant, tu eos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iuſſeris, ſed neceſſitatibus dome-
ſticis delegaris. Romæ pridie Idus Aprilis Anicius Paulinus, flos Romanæ nobilita-
tis, vrbis præfecturam iniuit. Huic ſtatuam inauratam ſenatus populuſq; Rom. po-
ſuit cum hoc meritorum eius elogio: *Anicio Paulino Iuniori V.C. Pro. Conſ. Aſiæ, & Hel-*
leſponti, conſuli ordinario, præfecto vrbis, vice ſacra iudicanti ob meritum nobilitatis, eloquij,
iuſtitiæ, atq; cenſuræ, quibus priuatim, ac publice clarus eſt, petitu populi Rom. teſtimonio ſena-
tus, iudicio D.D.N.N. Triumphatoris Auguſti, Cæſarumq; florentium ſtatuam ſecundam auro
ſuperfuſam locari ſumptu publico placuit. Hilariano inde, & Pacatiano conſulibus, Dal- 332
matio Dalmatij fratris filio Cæſare cõſtituto Conſtantinus bellum intulit Gotthis,
qui à Diocletiano domiti ſuis adhuc ſe finibus continuerant, atq; in fœdere, & ami-
citia Romanorum permanſerant, nunc vero remotis ex limite Iſtri à Conſtantino
præſidiis, noua irruptione facta in Mœſiam, ac Thraciam ſe intulerant, atq; omnia
populationibus, incendiiſq; miſcuerãt. Qua iniuria percitus Conſtantinus in Mœ-
ſiam cum exercitu venit (ſiquidem pridie Idus Aprilis Marcianopoli fuit) atq; eos
ex Thracia pepulit. pulſoſq; trans Iſtrum inſequutus in Sarmatarum regione cæci-
dit, & fœdere icto XL millia militum dare ad bella vrgente neceſſitate coegit, vt D.
Hieronymus, Iornandes, & Zonaras prodidere. nam paulo ſecus res ab Euſebio

geſta narratur. Cum ſuperiotes, inquit, Imperatores tributa Scythis pependiſſent, id alienum eſſe Romana maieſtate ratus Conſtantinus, Chriſti auxilio fretus, crucis vexillo in eos illato breui omnes ſubegit. ac reluctantes quidem armata manu coercuit, reliquos vero diſertis legationibus mulcens ab inculta, & fera vita ad humanam, ciuilemq; traduxit. Bellum autem ingens fuiſſe, atq; ingentem Conſtantini nomini gloriam peperiſſe conſtat. Itaq; Anicius Paulinus, qui & hoc anno vrbis Romæ fuit præfectus, his auditis publicum monumentum ad perennem Conſtantini memoriam à ſenatu excitandum curauit, cum his verbis: *D.N. Conſtantino, Maximo, Pio, Felici, ac Triumphatori, Semper Auguſto ob amplificatam toto orbe remp. factis, conſiliiſq; S. P. Q. R. dedicante Anicio Paulino Iuniore V. C. conſule, Præfecto vrbi.* Inter hæc, Eccleſia Chriſtiana iam non ſolum opibus, ſed etiam dignitate florente, iterum in Oriente res turbari, ac miſceti magno populorum, ac religionis damno ſunt cœptæ. Euſebius Nicomedienſis epiſcopus, & ſocij eius in Concilio Nicæno damnati, cum aliquandiu in exilio fuiſſent, tandem ſiue vera, ſiue falſa pœnitentia ducti, ac libello fidei ſuæ epiſcopis præbito abſoluti eccleſias ſuas iis, qui inuaſerant, deturbatis, receperant, Arrio ſolo communione eccleſiæ Alexandrinæ excluſo ab Athanaſio epiſcopo, viro in ſuſcepta cauſſa vno omnium cõſtantiſſimo. Cum autem per aliquot annos conticeſcentibus magis, quàm languentibus animis, ſummũ de Trinitate ſilentium omnes tenuiſſet, demum hoc anno verba iterum inter epiſcopos fieri cœpta ſunt. Huic diſputationi materiam præbuit verbum, Conſubſtantiale, quod nouum in Symbolo fuerat poſitum. in quo filium patri cõſubſtantialem eſſe confitebantur. de quo cum non idem Arriani cum Catholicis ſentirent, ſimultates inter ſe exetcere diſtractis non minus animis, quàm opinionibus, inſtiterunt. In primis autẽ epiſcopus Antiochenus Euſtathius ſcripto edito Conſubſtantiale defendit, atq; Arrianos adhuc ex damnatione furentes, vehementius ittitauit. Itaq;, cum contraria ab vtraque parte ſcripta prodiiſſent, placitum eſt, vt ad rem conſtituendam conuentus epiſcoporum Antiochiæ haberetur. Hanc occaſionẽ, quam nunquam ſpe, animoque conceperant, Arriani adepti, ne itetum Catholicorum multitudine, ac potentia premetentur, diligenter ſibi poſthac prouidendum putarunt. Itaq;, cum aliter non poſſent, duos Catholicorum principes Euſtathium, & Athanaſium tollere ſubornatis accuſatotibus, fictiſque criminibus decreuerunt. Huius vero doli artifex Nicomedienſis Euſebius fuit. Is Hieroſolymorum tẽplum, cuius pulchritudo, ſplendorq; prędicabatur, ſe viſere velle profeſſus, comite Theognide epiſcopo perditorum ſuorum conſiliorum participe ſumpto, Antiochiam adiit, & ſimulata amicitia ad Euſtathium, comiter ab illo exceptus, diuertit. Inde Hietoſolyma progeſſus, colloquio cum nonnullis epiſcopis Arrianæ ſententiæ inito, inſidias, quas Euſtathio moliebatut, aperuit. & cũ iis Antiochiam ſe recepit. Ibi concilio inſtituto eiuſdem inſtinctu proceſſit quidam, qui Euſtathium de adulterio poſtulauit, idq; præſentis mulieris, quæ ſe puerum ex eo genuiſſe confitebatur, teſtimonio comprobauit. Epiſcopi, cum mulieris iuteiurando potius, quàm Euſtathij inficiatione ſtandum cenſuiſſent, ſententiam in eum ſeueriſſimam, licet Catholicis reclamantibus, protulerunt, atque eccleſia ſpoliatum perpetuo exilio affecerunt. Qua ex re grauis adeo Antiochiæ ſeditio eſt conflata, cum alij Euſtathium retinere, alij emittere vellent, vt vix ab armis, & ſanguine temperatum ſit. Tumultu inde auctoritate Conſtantini ſedato, pleriq; Euſebiũ Cæſatienſem ſibi depopoſcere epiſcopum. quem ille honorẽ repudiauit, atq; ex ea re laudem à pletiſq;, & præſertim à Conſtantino egregiam tulit. Euſtathio pulſo Euſebius inde animum ſuum conuertit ad Athanaſium affligẽdum, ipſum Arrium in Eccleſiam, quòd ſemel damnatus eſſet, recipere recuſantem. Cum autem non ſolum Alexandriæ, ſed etiam Conſtantinopoli res variis pro cuiuſq; in cauſſam ſtudiis iactaretur, Conſtantino haudquaquam æquo animo eiuſmodi contentionib. itetum permiſceri Eccleſiam audiente, nouum eis præſidium ad deiiciendum Athanaſium eſt oblatum. Quippe Conſtantia Conſtantini ſoror mortem oppetiit. Hæc, cum à fratre morbo oppreſſa iterum, ac ſæpius viſeretur, presbyterum illi quendam Arrianum, quo cum ſibi magna familiaritas interceſſerat, inſignis pietatis, & egregiæ fidei nomine commendauit,

uit, atq; inde vitam deſtituit. Presbyter Conſtantiæ commendatione Conſtantini
familiaritatem adeptus, Euſebij impulſu, libertate loquendi parta, ipſum monere
Conſtantinũ nõ dubitauit, Arrium inſigni iniuria fuiſſe affectum, quòd cum recte
ſentiret, ab Eccleſiæ communione ſecretus eſſet. Mirante autem Conſtantino, ac
dicta eius nutu magis, quàm oratione, reiiciẽte profeſſus eſt, ipſum, ſi ad colloquiũ
eius admiſſus eſſet, planum factu rum, quàm minimum à Nicænis decretis, ac ſen-
tentiis diſcreparet. Quo audito Conſtantinus, Atqui, ſi Arrius, inquit, cum Conci-
lio ſentiet, non modo meum illum in conſpectum admittam, verum etiam ad ec-
cleſiam ſuam dimittam. atq; ita aduocari Arrium iuſſit. quo cunctante demum v
Kal. Decembris ad enm ita ſcripſit: *Iamdudum ſignificatum tibi eſt, vt ad nos venires,
quo noſtro frui conſpectu poſſes. quod abs te non extemplo curatum eſſe miramur. Quare da o-
peram, vt publico vehiculo ſumpto ad nos accurras, quo noſtra erga te voluntate perſpecta re-
dire in patriam poſsis.* His litteris acceptis Arrius demum ad eum Conſtantinopo-
lim venit, ac ſecum Euzoium diaconum, quem eadem de cauſſa Alexander abdi-
carat, adduxit. rogatiq; ambo, vt formulam fidei ſuæ cum Nicæna congruentem
proferrent, Chriſtum Dei filium ex ipſo ante omnia ſæcula genitum, verbo Con-
ſubſtantiali omiſſo, confeſſi ſunt. Qua profeſſione audita Conſtantinus eos tanquã
minime à Concilij ſententia diſſidentes Alexandriã iuſſit repetere. atq; in ſequen- 333
tem annum edidit conſules Dalmatium fratris filium, & Xenophilum. Eo anno
Arrius cum Euzoio Alexandriam reuerſus ſe in communionem Eccleſiæ recipi
poſtulauit, neq; id obtinere ab Athanaſio potuit. Quod vt Euſebius audiit, Atha-
naſium primum ſuis, deinde morem ſibi gerere recuſantem, Cõſtantini litteris de
recipiendo in cõmunionem Arrio, atq; Euzoio monuit. Quibus Athanaſius con-
ſtanter reſcripſit, nefas eſſe, vt qui Fidem infirmaſſent, atq; anathemate à Concilio
perculſi fuiſſent, tanquam poſtliminio redeuntes gradum ſuum recuperarẽt. Quo
reſponſo accepto Conſtantinus accenſus, vt concordiam ſtabiliret, Athanaſium ſe
de eccleſia depnlſurum denunciauit, niſi in auctoritate ſua fuiſſet, neq; propterea
Athanaſiũ de ſuſcepta ſententia depulit. Cum hoc igitur ſtatu res eſſent, Euſebius
occaſionẽ alienatæ Conſtantini ab Athanaſio volũtatis adeptus, diram aduerſus eũ
coniurationẽ conflauit, omnibus non ſolum Arrianis, ſed etiam Meletianis in ſo-
cietatem aſcitis. Arriani fuere Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, ac præter hos
Vrſacius Singidonis, & Valens Murſæ, vterq; Pannoniæ, epiſcopi. Meletiani à Me-
letio dicti erant. is ciuitatis cuiuſdam in Ægypto epiſcopus à Petro Alexandrino e-
piſcopo regnante Diocletiano epiſcopatus munere ſpoliatus, quòd Chriſtum infi-
ciatus ſimulachris immolaſſet, ſocios erroris ſui quoſdã contraxerat, ac Petro epi-
ſcopo martyrio affecto Achillam primum, deinde Alexandrum maledictis inceſſe-
rat, ac demum exorientibus Arrianis adiunctus cum ſuis à Nicęno damnatus con-
cilio fuerat. mortuo vero Alexandro eodẽ Athanaſiũ animo infeſtus vrgebat. Con-
iuratione igitur cum his facta Euſebius per eoſdẽ Athanaſium apud Conſtantinum
accuſauit, qui Conſtantinopoli, vbi III Nonas Maij fuiſſe reperitur, Nicomediã ſe
contulerat, quòd nouum veſtis lineæ tributũ Eccleſiæ Alexandrinæ perſoluendũ
in Ægypto inſtituiſſet, & aurum inde collectum Meletio in Thebaide, & Ægypto
ſeditionẽ agitanti ſuppeditaſſet. Verum id crimen falſum eſſe Alypius, & Macarius
eccleſiæ Alexandrinæ presbyteri, qui tum forte Nicomediæ erant, opportune co-
arguerunt. Quare Conſtantinus accuſatoribus grauiter increpitis ad ſe Athanaſiũ
aduocauit. Vbi vero Euſebius eum aduentantem accepit, alio eum crimine, quòd
Imperatoris edictis reſiſtere moliretur, appetiit. de quo Conſtantinns, cum in Pſa-
mathia ſuburbio Nicomediæ cognouiſſet, & Athanaſiũ innocentem comperiſſet,
ipſum cũ honore dimiſit, atq; Alexandrinæ Eccleſiæ cõmendauit. Eodẽ anno Sar-
matę Limigantes Gotthorũ vicinorũ ſuorũ armis oppreſſi, cum iuſtas ad reſiſtendũ
liberorũ hominũ copias non haberent, tanquam in extremo periculo ſeruos ſuos
armarunt, atq; eos contra Gotthos duxerunt. Mox autem, cum à ſeruis deficienti-
bus appetiti, ac ſedibus eiecti patriis eſſent, auxilij ac conſilij inopes ad Conſtan-
tinum ſubſidium imploratum, & ſedes tutas petitum ſe contulerunt. Eos vero
Conſtantinus benigne auditos in prouincias ſuas recepit, atque alios ſacramento

militarî adegit, alios ad agrorum cultionem adhibuit. Scribit etiam Iornandes, Vandalos quoſdam à Gotthis acie ſuperatos ſedes à Conſtantino petiiſſe, easque in Pannonia recepiſſe. Itaque Zoſimus adiicit, Conſtantinum primum omnium barbaros Romanæ militiæ adſcripſiſſe, eamque rem magnorum, quæ ſubſequuta ſunt, malorum initium attuliſſe. Quod vere dictum eſſe, poſt huius hiſtoriæ contextus oſtendet. Conſtantini enim ſiue conſilium, ſiue liberalitatem, ſiue fortaſſe etiam neceſſitatem imitati ſubinde Conſtantius, Valens, & Theodoſius integras nationes tranſire fluuium cupientes in ſuas prouincias admiſerunt, ac fortiſſimum, & prudentiſſimum ex eis quenque honoribus militaribus euexerunt, ac Romanis militibus poſthabitis remp. ſolis prope barbaris commiſerunt, Gotthis, inquam, Alanis, Gepidis, Vandalis, Hunnis, Sueuis, & Francis. qui occaſionem nacti aut legitimis Imperatoribus manus intulerunt, aut populares ſuos ſpe prædæ, ac ſedium concitatos ad agrorum populationes, prouinciarum vaſtationes, ac demum ad caput ipſum Imperij Romam occupandam, ac diripiendam impulerunt. Romæ VII Idus Aprilis Optatianus præfecturam vrbis iniuit. Interim Arriani conſiliis nouis compoſitis alios delatores Athanaſij compararunt. ac nouis criminibus ipſum apud Conſtantinum obruerunt, vno, quòd Arſenium epiſcopum Meletianum occidendum curaſſet, & manum ei mortuo amputatam adhibere ad artes magicas voluiſſet; altero, quòd ſtuprum cum muliere commiſiſſet. Itaque de induſtria Arſenium alio ablegarunt, & manum reciſam homini mortuo protulerunt, & mulierem, quæ ſe ab illo vitiatam aſſereret, produxerunt. Inuidia etiam conflata eſt, quòd Macarius ab eo in Maræotidem miſſus, menſa Domini euerſa, calicem my-
334 ſticum confregiſſet. Harum rerum cognitionem Conſtantinus, Optato, & Paulino conſulibus, Dalmatio Cæſari Antiochiæ ſedenti mandauit. Verum Dalmatius hoc iudicium exercere bello auocatus non potuit. Itaque Conſtantinus Arrianorum impulſu concilium Cæſareæ Paleſtinæ indixit, atque ea cognitione illuc reiecta, eo adeſſe Athanaſium imperauit. Dalmatius autem certior factus, Calocerum quendam res in Cypro nouas moliri, atque ad tyrannidem aſpirare, iuſto conſcripto exercitu eo ſe contulit, atque acie cum Calocero decertauit. eumque victum in poteſtatem redegit. Inde pacata inſula cum ſe domum referret, Tarſi in Cilicia viuum comburi iuſſit. Romæ V Kal. Maij Anicius Paulinus vrbis præfectus creatus.
335 Poſtero vero anno Conſtantius Conſtantini Auguſti, vt notauit Athanaſius, frater, & Rufius Albinus, viri clariſſimi conſules inierunt. Concilio epiſcoporum Cæſareæ ſuperiore, vt diximus, anno coacto Athanaſius per multos menſes expectatus non affuit. Quare Arriani confirmati nouam eius ad Conſtantinum contumaciam detulerunt. Is ratus Athanaſium odio epiſcopi vrbis Euſebij ab illo conuentu refugere, epiſcopos Tyri iuſſit conuenire, atque Athanaſium illuc adeſſe. Publicis vehiculis ſumptis, confeſtim eo epiſcopi vna cum Athanaſio conuolarunt. frequenti concilio cum alia ad concordiam eccleſiarum pertinentia ſunt ſtatuta, tum Athanaſio præſenti manus Arſenio abſciſſæ, & ſtupri perpetrati crimen illatum. Ibi demum vtrumque facillime, & cum maxima accuſatorum infamia diſſolutum eſt. Nam Arſenius, qui ab Arrianis amandatus fuerat, diligentius conquiſitus, atque inuentus in Concilium eſt productus. Quare, cum iuſſus vtramque manum exeruiſſet, accuſatorum cauſſam prope in comœdiam vertit. Mulier inde adducta, ac mendacij conuicta non ſolum innocentiam Athanaſij patefecit, ſed inſidioſas etiam aduerſariorum actiones omnes aperuit. Nam Athanaſio, qui de ſtupro cauſſam dicere iuſſus erat, ſilentium obtinente Timotheus presbyter, qui illi aderat, quaſi ipſe Athanaſius eſſet, ita mulierem compellauit: Ego ne mulier tecum rem habui? egone tuam domum iniui? affirmante autem illa, & annulum quem ab eo acceperat, proferente nemini dubium fuit, quin mercede corrupta ad id teſtimonium acceſſiſſet, vt quæ Timotheum pro Athanaſio appellaret. Ita Athanaſius vtroque iudicio eſt abſolutus. Inde lis Macario de calice fracto intentata accuſatoribus hoc iudicio fractis in Maræotidem cognoſcenda dilata eſt. Hoc facto erectus Athanaſius exemplo lembum conſcendit, ac ſumma celeritate Conſtantinopolim ad conquerendam accuſatorum calumniam aduolauit. Arriani, vbi

Athanaſium Tyro abiiſſe ſenſerunt, aſtute nouum crimen obiecerunt, quòd ad concilium Cæſarienſe citatus non affuiſſet, atque abſentem indicta cauſſa damnarunt. Iam nobiliſſimum Hieroſolymorum templum perfectum erat, eiuſque conſecratione Conſtantinus triceſimum hunc Imperij ſui annum inſignem relinquere cupiebat. Itaq; cum concilio Tyri peracto epiſcopos iam ad concordiam rediiſſe audiret, litteras ad eos dedit, vt omnes Hieroſolyma properarent, ac templum concordibus animis dedicarent. Quo mandato accepto vniuerſi è veſtigio ſeſe Hieroſolyma contulerunt, ac lautiſſime omnes egregia Conſtantini cura, ac liberalitate accepti templum martyribus magna ceremonia vna cum omni theſauro, quo eccleſiam ille donauerat, conſecrarunt. Inde à presbytero Arriano impulſus litteras alias ad eos ſcripſit, vt, quando vna conueniſſent, finem tandem controuerſiæ, Arrij cognoſcenda fide, imponerent. &, ſi enim aut commode ſentire, aut de praua ſententia deceſſiſſe cenſerent, in Eccleſiæ communionem admitterent. Epiſcopi conuocati cum aſſediſſent, Arrium, & Euzoium auditos non peſſime ſentire pronunciarunt, atq; ad epiſcopos Ægypti, & clerum Alexandrinum ſcripſerunt, vt ipſos in communionem ſtatim acciperent, tanquam Imperatoris, & Concilij iudicio abſolutos. Interim Conſtantinus ab Athanaſio Conſtantinopoli aditus de iniquis Arrianorum criminationibus edocetur. Qua de re non leui aduerſus eos ira concepta nouas ad Concilium litteras miſit, vt ad ſe primo quoq; tempore Concilij Tyrij rationem reddituri accurrerent. Eo tempore Tricennalia Imperij celebraturus erat eo maiore, quàm vnquam, apparatu, quòd hæc prima vota in noua vrbe Conſtantinopoli perſoluebat, quam magnifica inſtitutorum omnium nouitate decorari volebat. in iis tertium filium Cæſarem appellauit, atq; ei partem Occidentalis Imperij Italiam, Africam, Illyricumq; mandauit. Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis Hieroſolymis profectus ſolemnem in tali celebritate orationem habuit, in qua, vbi Conſtantinum egregie collaudauit, demum ita perrexit: *In ſingulis feſtis, & conuentibus decimo quoq; anno celebratis ſinguli filij eius ad ſedem Imperij participandam à Deo deſignati ſunt. Itaq; filius eius natu maximus, qui patris nomine eſt appellatus, decimo regni anno ſocius Imperij cum patre renunciatus eſt. qui vero ei proxime accedebat ætate anno viceſimo ad eundem honoris gradum euectus eſt. tertius deinceps hoc triceſimo, quo nunc feſtum celebratur, eadem dignitate ornatur.* & pòſt: *Deus hunc cõuentum eius cauſſa curauit celebrandum, eumq; victorẽ omnium hoſtiũ fecit. deniq; illum, vtpote egregium veræ pietatis exemplar, cunctis mortalibus propoſuit ad imitandũ. Hic claro Cæſarum filiorũ ſuorum ſplendore homines ingenti locorum interuallo diſiunctos illuſtrat. Itaq; & nobis, qui Orientem incolimus, ſuam ipſius præſentiam non ſine maximo omnium cõmodo impertiuit, & alteri hominũ generi verſus Occidentem vnum ex filiis præfecit, & alios duos in aliis locis collocauit. porro autem Imperij quadrifariam diſpertiti iugum quaſi quattuor equis, id eſt, ſibi, & tribus filiis Cæſaribus imponẽs. ipſe eos diuini animorum conſenſus, & concordiæ frenis colligatos cælitus moderatur.* Ibi Euſebius Nicomedienſis vnus pro omnibus Conſtantinum acrius pro Athanaſio contendentẽ ſuſtinuit. Conſtantinus, cum fratres honoribus conſularibus honeſtaſſet, inde ad affines quoq; id beneficium tranſtulit. atq; in inſequẽtem annum Nepotianũ Eutropiæ ſororis filium conſulẽ declarauit. Per eoſdẽ dies magnus ille abbas Antonius in Ægypto, id eſt, in extremis Imperij finibus, collocatus cum ab aliis hominibus, tum in primis ab Imperatore, totaq; aula regia celebratus eſt. Nam & Cõſtantinus Auguſtus, & filij eius Conſtantius, & Conſtans Cæſares magnitudine virtutis, ac ſanctitatis eius audita, multis eum litteris ad reſcribendũ prouocarunt. quibus ille acceptis haudquaquã elatus, cõuocatos monachos ita eſt alloquutus: Reges ſæculi litteras ad nos ſcripſerunt. verũ quid Chriſtianis hoc æſtimandũ? nam licet diuerſa ſit dignitas, tamen eadẽ eſt naſcendi, moriendiq; cõditio. illa ſunt nobis magnifacienda, quòd Deus hominibus legem ſcripſerit, & quòd per filiũ ſuum eccleſias propriis eloquiis exornarit. quid monachus rationis habet cum regibus? cur ego litteras eorum accipiam, quibus ſolita reddere ſalutationis officia neſciam? Monentibus autem fratribus, videndum eſſe, ne ille ſilentio ſuo animos regum aduerſus ſe irritaret, reſcripſit, laudans eos primum, quòd Chriſtũ colerent, deinde monens, ne regiæ poteſtati tantum tribuerẽt, vt præſentis Imperio carnis

inflati ſe homines eſſe,& à Chriſto iudicandos fore obliuiſcerentur, & vt clementiæ,ac iuſtitiæ erga ſubditos inſeruirent. Quarum ex litterarum lectione ſummam principes voluptatem ceperunt. Romæ III Kal. Ianuarias Rufius Albinus præfecturam vrbis iniuit. poſtridie vero Sylueſter pontifex cum maximo piorum mœrore vita migrauit, Eccleſia Dei in optimo ſtatu relicta, cum inſigni, ac præcipuo Conſtantini beneficio auctoritatem pontificiæ ſedi maximam addidiſſet,& vrbem Romam templis magnificentiſſimis inſtruxiſſet, & Eccleſiam Romanam opibus auctam legibus ſanctiſſimis temperaſſet. Initio inde ſequentis anni Nepotiano, &
336 Facundo conſulibus, Marcus diaconus XVII Kal. Februarias Syluestro ſuffectus eſt. Interim Euſebius nunquam, niſi confecto Athanaſio, quieturus ipſum apud Conſtantinum nouo crimine affecit, minatum eſſe multorum teſtimonio inſimulans, ſe prohibiturum, ne frumentum Alexandria, vti ſolebat, Conſtantinopolim deferretur. Quod vbi Conſtantinus accepit, Athanaſium ſiue iræ indulgens (nam ciuitas maxima tum forte frumenti inopia laborabat) ſiue (quemadmodum ſcripſit iunior Conſtantinus) ipſum inimicorum crudelitati ſubtrahere cupiens Treuiros relegauit. Athanaſio, id quod iampridem tentabatur, tandem Eccleſia deturbato, Arriani, quaſi triumpho aliquo de Catholicorum parte relato inde ad Nicæna decreta labefactanda ſe contulerunt. Arrius Alexandriam reuerſus, cum abſente Athanaſio ipſam eccleſiã de integro permiſceret, à Conſtantino adire Conſtantinopolim iuſſus eſt. Vbi vero eo venit, repente præſentem adiutorem Euſebium nactus eodem vrbem illam veneno inficere, quo Alexandriam, inſtitit.& ab Alexandro ciuitatis epiſcopo eccleſiæ propterea communione ſemotus grauia cum illo quoque certamina iniit. Quibus vt modum imponeret Conſtantinus, die quodam Sabbati ipſum in aulam vocauit, atque ab eo fidei ſuæ formulam poſtulauit. & cum aliam ille fidem verbo, aliam mente profeſſus eſſet, eundem ſentire cum Catholicis arbitratus, Alexandro vt poſtridie in communionem reciperet, imperauit. Prioribus diebus Alexander præualentibus aduerſariorum ſe premi opibus conſpicatus, humana ope deplorata ad diuinam confugerat, atque in templo Pacis per multas noctes effuſis lacrymis Deum orauerat, vt Eccleſiæ ſuæ periclitanti adeſſet, in primiſq;, vt Arrius tantarum turbarum concitator meritas aliquando pœnas expenderet. Cuius precationis votum haud irritum eſſe Deus permiſit. Nam Arrius poſtridie cum ab aula Imperatoris digreſſus magna Euſebianorum caterua ſtipatus alacris ad Alexandrum, vt Eccleſiæ ſociaretur, contenderet, in ipſo victoriæ ſuæ articulo expirauit. Siquidẽ vbi ad Forum Conſtantini peruenit, laxata forte aluo locum latrinæ quæſiuit. & cum mox in præmonſtratum locum ſeceſſiſſet, diuina voluntate viſcera ſimul cum excrementis eiecit, ac repente fœdiſſimo genere mortis perculſus interiit. Cuius rei fama per totam ſubito vrbem peruagata ingenti omnes ſtupore defixit. in primiſque intolerandam iam Arrianorum inſolentiam labefecit. Athanaſius, antequam Alexandria cederet, Marcum Romæ pontificem per litteras obteſtatus eſt, vt, quoniam tabulæ Concilij Nicæni corruptæ ab hæreticis eſſent, integrum, atque inuiolatum earum exemplum ad ſe remitteret, quæ à Victore, & Vincentio legatis ad deceſſorem eius Sylueſtrum miſſæ fuiſſent. Cuius ille voluntati obtemperauit. extant litteræ VIII Kal. Octobris Nepotiano,& Facundo conſ. ad Athanaſium datæ. Ipſe Marcus epiſcopum Oſtienſem honore pallij decorauit, cum eo, vt Romanum epiſcopum conſecraret. quo iure ſolus Oſtienſis epiſcopus per multos inde annos eſt vſus. Idem baſilicas duas conſtruxit, vnam via Ardeatina, alteram in vrbe ad Palatinas. quas Conſtantinus in ſuo erga Romanam Eccleſiam ſtudio perſeuerans, & opimis fundis inſtruxit, & aureis inſtrumentis ornauit. Inde pridie Nonas Octobris diem ſuum obiit. Poſt viginti dies Iulius diaconus locum eius tenuit. Conſtantius Cæſar Euſebiam mulierem nobili, ac ſplendido loco natam ſibi deſpondit. Ea ſponſalia pater ſumma hilaritate, ac magnificentia celebrauit. nam & ipſe ſponſum manu duxit,& conuiuium ſplendide apparauit, ac ſeparatim ſingulos virorum, ac mulierum choros muneribus eximiis coluit. Ab eodem Indorum etiam legati dona ferentes, benigne excepti. & oſſa Sanctorum Lucæ, & Andreæ, & Timothei adducta

Conſtan-

Conſtantinopolim. de quibus ſic D. Hieronymus aduerſus Vigilantium: *Conſtantinus ſanctas reliquias Lucæ, Andreæ, & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim. apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores illorum ſe ſentire præſentiam conſitentur.* Vrbe Conſtantinopolitana in magnam rei frumentariæ difficultatem adducta, naues in diuerſas dimiſſæ partes fuerunt, quæ frumenta deueherent. Hæ cum onuſtæ rediiſſent, appelli ad littus deficientibus ventis non potuerunt. Quo cognito populus ad theatrum ſæua famis ſtimulatus rabie conuolauit. Tum Conſtantinum ea de re animi anxium, & tempeſtatis aduerſæ rationem exigentem æmuli Sopatri, qui vir propter ſapientiam in aula Conſtantini conſpiciebatur, in primiſq; Ablauius præfectus prætorio adierunt, atq; ita dixerunt: Quod ventos votis refragari tuis vides, id ſcito Sopatri, quem tu tantis honoribus extuliſti, pernicioſa nobis ſapientia fieri. is enim arte ſua ventos deuinxit, & quo minus nauibus aſpirent, inhibuit. Qua re audita, illi aſſenſus Sopatrum propere comprehendi, ac ſecuri percuti iuſſit. Huius rei auctor Eunapius. Conſtans Cæſar Romæ ſecunda Imperij Tricennalia egit, eodem Albino præfecturam vrbis adminiſtrante. Titiano inde Maximo, & Feliciano 337 conſulibus VI Idus Martias Valerius Proculus vrbis præfectus iniuit. Hoc demum anno ſcribit Euſebius Conſtantinum ſacro eſſe baptiſmate expiatum. cuius, quoniam ab Eccleſiæ Romanæ auctoritate diſſentit, ne mendacij arguamur, verba referemus: *Sapor*, inquit, *Perſarum rex, qui Conſtantio Cæſare limitem tuente ſæpe irrumpere, ſed fruſtra, conatus erat, in Meſopotamiam incurſauit. Quo cognito, Conſtantinus hanc ſibi ſupereſſe de Perſis victoriam iactant, exercitum contrahere properauit, atque epiſcopos de expeditione ſuſcipienda admonuit. ac nonnullos ſecum educere cupiens, tabernaculum inſtar templi conſtruxit, vt in eo Deum cum epiſcopis ſupplicaret. Quo apparatu percepto Sapor exterritus oratores vltro de compoſitione miſit. quos ille benigne audiuit, lætoſque cum pace remiſit, eo die, quo ſolemne Paſchatis agebatur, quod ipſe eum ceteris pernoctans, ac Deo vota faciens celebrauit. Inde ſepulchro ſibi opportune in Apoſtolorum templo conſtructo, morbo repente iactari cœpit. quem cum ferre ſæuientem non poſſet, remedij cauſſa Soteropolim ad aquas calidas eſt egreſſus. quibus non proficientibus Helenopolim in Bithyniam adiit, vt earum aquarum beneficio vteretur. Ibi vota Deo in Martyrio facientem ſalutaris admodum cogitatio ſubiit, extremum vitæ ſuæ finem adeſſe, opportunum tempus, quo peccata deleret, quæ ipſa humanitas contraxiſſet. ſatisque perſuaſus arcanorum verborum vi, & ſalutari lauacro animum expiari, poſitis humi genibus, Deo ſuppliciter peccata ſua confeſſus per manus impoſitionem precatione dignus habitus eſt. inde Acironem Nicomediæ ſuburbanum ſe deferri iuſſit, atque aduocatis epiſcopis ita dicere cœpit; Hoc eſt tempus ſalutis, quod dudum à Deo conſequi exoptaui. tempus eſt, vt inſigni immortalitatis, ac ſigillo ſalutis afficiar. Hoc in amne Iordane facere ſtatueram, in quo etiam Saluator ad noſtrum exemplum lauacrum adeptus eſſe dicitur. Quoniam tamen Deus, quod vtile eſt, videns his nos hoc in loco dignatur, nulla dubitatio relinquatur. Si enim qui vitæ, mortiſque dominus eſt, me ſuperſtitem eſſe, & cum populo conuenire, & precationibus vna cum omnibus intereſſe voluerit, viuendi leges Deo conuenientes mihi conſtituam. His dictis illi ſolemnibus adhibitis cæremoniis inſtituta diuina explerunt, & arcana communicarunt. Ita ſolus omnium à ſæculo Imperatorum Conſtantinus in Chriſti martyriis regeneratus initiatus eſt, ac diuino ſigillo dignus effectus. Cæremoniis vero omnibus abſolutis nitidus ille, ac regiis veſtibus indutus candidiſſimo in lecto recubuit, purpuram amplius nolens attingere. tum vero clara voce, eum gratias Deo egiſſet, hæc intulit; Nunc vero me beatum eſſe, nunc immortali vita dignum euaſiſſe, nunc diuinæ lucis participē factū eſſe intelligo. miſeros autē illos, qui his bonis orbati ſunt, duco. Interim tribuni, ac centuriones ingreſſi varios queſtus iactare, ſemet deſtitutos fore deflentes cœperunt, eique vitam longiorem precati ſunt. Quibus ille reſpondit, ſe veræ vitæ compotem factum eſſe, ſolumq; quantis bonis potiretur, cognoſcere. quamobrem ſe ad Deum ſuum ſine cunctatione migrare. Deinde teſtamentum rite condidit. Ac Romanis quidem annua munera dedit. filiis vero, tanquam patrimonium aliquod, regni hereditatem diſtribuit, nempe Gallias, Hiſpanias, & Britannias Conſtantino permittens; Thraciam, Aſiam, Ægyptum, & Orientem Conſtantio; Italiam, Africam, Illyricumq; Conſtanti. Quin etiam Athanaſium, licet Euſebio præſente, ac contradicente, tanquam omnis expertem culpæ reſtitui iuſſit, ac teſtamentum presbytero, de quo diximus, Arriano commiſit. ita multo poſt tertio die Pentecoſtes* X I

Kal. Iunias deceſſit è vita, cum annos ætatis ſexaginta quinque compleſſet, vnum & triginta regnaſſet. Hæc de Conſtantini baptiſmo, & morte à nobis allata in vita eius ab Euſebio Cæſarienſi ad verbum ſcripta reperiuntur. quem, vt vnum omnium, qui de Conſtantino ſcripſerunt, antiquiſſimum, ſequuti ſunt apud Græcos Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & Euagrius. quæ reticenda eſſe, fidelis ſcriptoris officio ſeruientes in re, & controuerſia vulgatiſſima non putauimus, fide apud auctores relicta. Ceterum Conſtantinus vir magni animi, & virtutis eximiæ fuit, atque inter omnes Imperatores hoc vno nomine maxime memorabilis, quòd primus ex Imperatoribus non ſolum Chriſtum amplexus ſit, ſed Chriſtianos etiam Imperatores reliquerit. atque hoc eſt, quod D. Ambroſius in laudatione Theodoſij dixit: *Theodoſius Conſtantino adhæret, cui licet baptiſmatis gratia in vltimis conſtituto omnia peccata Deus dimiſerit, tamen quòd primus Imperatorum credidit, & poſt ſe hereditatem fidei dereliquit, magni meriti locum repperit.* Quòd ſi Auguſtum iure admiramur, quòd eo regnante ad vnum Imperatorem, vnumque Deum omnium terrenarum, cœleſtiumque rerum ſumma redacta ſit, multo iuſtiore ſtudio ipſum ſuſpicere Conſtantinum debemus, cui Deus conceſſit, vt tam religionem, quàm Imperium gentium conſtituerit. Eius mortis nuncia ſtella crinita fuerat, quæ per multos ante dies clariſſime fulſerat.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER V.

CONSTANTINVS IVNIOR, ET CONSTANS AVGVSTI.

DEINCEPS acta filiorum, poſterorumque Conſtantini expediemus, vt conſequi ingenio, diligentiaque poterimus, qui tantum à paterna animi indole in omni genere laudis, atque officij receſſerunt, quantum ille ſuperiores principes omnes pietate, atque animi magnitudine præſtitit. Neque enim Conſtantino filio quiſquam ad vitam incautior, Conſtante ad indecoras voluptates procliuior, Conſtantio aut leuior, aut ad arrogantiam intolerantior fuit. Acceſſit, quòd vt Conſtantius à Catholicis ad Arrianos, ſic Iulianus fratris filius à Chriſtianis ad gentiles inaudita ante impietate ſe rettulit, ac plurimum ipſi tum primum ſe corroboranti Eccleſiæ nocuit. ambo tamen Imperium multis tempeſtatibus hoſtium, tyrannorumq; iactatum ſucceſſoribus integrum, atque incolume tradiderunt.

Conſtantini morte comperta, milites, qui cuſtodiæ corporis aſſiſtebant, abſciſſis veſtibus, humi corpora proiecerunt, atque illiſis muto capitibus nullis queſtibus pepercerunt, quos in tali caſu ingens ſuggerere dolor poſſet. Quos præfecti, & centuriones, atque omnes ſubinde milites ſunt ſequuti, flebilibus vocibus identidem conſeruatorem, cuſtodem, ac parentem ſe amiſiſſe teſtantes. quin etiã ciues per vrbem vagi, ac furentibus ſimiles altiſſimis eiulatibus mœrorem ſuum, cuius magnitudinem capere non poterant, ediderunt. reliqui demiſſo vultu inceſſere tanquam attoniti, ſinguli præcipua ſe calamitate affectos querentes, ac ſemet tanquam tum demum omnibus humanæ vitæ ſpoliatos muneribus, deplorantes. Vbi luctus reſedit, paulatimq; mœror elanguit, milites ſublatum cadauer aureo loculo incluſerunt, ac purpurea veſte contectum Conſtantinopolim deportarunt.

atque

atque in Palatio, loco, vt ab omnibus conſpiceretur, excelſo depoſuerunt. ac lu-
minibus circum accenſis vigiles, qui diurnam, nocturnamq; cuſtodiam agerent,
addiderunt. Ibi cum eſſet, priſtina regiæ ſpecies eſt ſeruata. nam & Comites, &
ceteri principes, quibus Imperatorem venerari conſuetudo fuerat, ſubinde in-
gredientes ipſum eodem, quo viuentem, officio ſalutarunt. Quin etiam eadem
reuerentia à ſenatu, & magiſtratibus eſt adhibita, reliquisq; priuatis, quorum in-
credibilis turba repente ſiue honeſto pietatis officio, ſiue curioſo rari in terris
ſpectaculi ſtudio conuolauit. Interim fidi nuncij ad filios Cæſares miſſi in diuerſas
terrarum partes triſtem famam Conſtantini obitus diſtulerunt. Qua accepta
exercitus, qui vbique erant, extincto patre, filiis ſe obtemperare velle dixerunt,
ac continuo ipſos pro Cæſaribus Auguſtos appellauerunt, breuique ſpacio ſua
inter ſe decreta communicarunt. Romæ autem, vbi Conſtantinum Auguſtum
vita exceſſiſſe, percrebuit, nullus dolori, mœſtitiæque à ſenatu, populoque mo-
dus eſt factus. nam & balneas occluſerunt, & foris, ac ludis abſtinuerunt, & omnino
omnia, quæ proſperis, lætisq; temporibus celebrari ſolita erant, intermiſerunt. Ce-
terũ, vt ſe longe omniũ miſerrimos, qui tanto Imperatore orbati eſſent, ſic ipſum
beatiſſimum, iudicabant, qui vitam tanta cum gloria terminaſſet. Itaq; ad ceteros
honores, quos illi habuerunt, hunc quoq; præcipue tribuere, quòd pictis excolẽtes
tabellis ipſum ſuper cœleſtes orbes in æthereo cœtu conſidentẽ fecere. Mox cum
Cæſares Auguſtorum nomine decoraſſent, legatos ad Conſtantiũ deſtinarunt, pe-
tentes, vt cadauer eius ad ſe remitteret, atq; vrbem Romam clariſſimis auguſtiſſimi
regis exequiis honeſtaret. Is, cum ſolus ex filiis, vt qui propius abeſſet, Antiochia
adueniſſet, atq; accepto ab Arriano presbytero teſtamento, Imperium Orientale
iniſſet, patrem ſepeliri Conſtantinopoli voluit. Elatus eſt funere magnificẽtiſſimo,
ac plane regio. præiere, ipſo duce Cõſtantio, peditũ ordines. inde longo agmine ar-
mati milites ſucceſſere. vt vero ad ædem Apoſtolorum eſt ventũ, cadauere ibi reli-
cto abiere. reliqua officia ſacerdotes cum aſtãte populo diuinis precibus adhiben-
dis ſolenni cæremonia perſoluere. Cõſtantius inde iuſtis ſolemni Chriſtianorũ ritu
peractis non contentus, ipſum etiã numero Diuorum aſcripſit. Fama, eaq; non ob- 316
ſcura manauit, Conſtantinũ Auguſtũ fratrum inſidiis eſſe peremptum, ideoq; eum
ſcripto cõmentario filium monuiſſe, vt non ſolum eos caueret, ſed etiã vindicaret.
Eum cõmentarium Conſtantius poſt quàm ab Euſebio Nicomedienſi epiſcopo,
cui creditus erat, accepit, ac teſtamento aperto Dalmatium Cæſarẽ, & Aniballianũ
nobiliſſimum puerum fratrẽ eius ſibi cohæredes relictos inuenit, odio incitatus de
illorum cogitare pernicie cœpit, atq; Ablauio præfecturam ademit. Ceterum cum
Conſtans in Italia, & Conſtantinus in Gallia Imperiũ ex teſtamento patris iniſſent,
rebus ceteris ex partibus ad diuturni ſpem ocij tranquillitatis Cõſtantinus tumul-
tui, qui pòſt grauis exarſit, nouam materiam præbuit. Nam Imperij portione ſibi à
patre tradita non contentus, litteras ad Conſtantem fratrẽ miſit, quibus ab eo Ita-
liam, Africamq; popoſcit: æquũ eſſe interpretans, vt qui ceteros ætate anteiret, idẽ
etiã Imperij dignitate, ac latitudine ſuperaret. Cui Conſtans reſpõdit, ſe teſtamen-
to patris ſtare velle, atq; ipſum extremã illius quoq; voluntatẽ tueri oportere. qui ſi
ætati aliquid tribuendũ eſſe putaſſet, nimirum pro ſumma ſua ſapientia detuliſſet.
Hoc modo vtriuſq; animi tacita ſimultate infecti. nihil tamen tum hoſtile moliti
ſunt. Interim Euſebius, ceteriq; Arrianorũ principes in ſpem certã ingreſſi cauſſam
ſuam intermortuam excitandi, quòd presbyterum Arrianum, qui apud Conſtan-
tium primas auctoritatis, & gratię obtinebat, ſocium, adiutoremq; haberent, omne
ſtudium intenderunt, ne Athanaſius Alexandriã ſe referret. verum propoſito ex-
ciderunt. Nam Conſtantinus præclara patris in Catholica fide tuenda veſtigia per-
ſequutus, ipſum ſtatim eccleſiam ſuam repetere iuſſit, ac litteris Conſtantio fratri,
& Alexandrino populo commendauit. Hæ x v Kal. Iulias Treueris erant datæ in
hæc verba: *Neminem veſtrum ignorare arbitor, Athanaſium à patre meo in Galliam ad tem-
pus ablegatum fuiſſe, ne nefario improborum hominum ſcelere periculum aliquod aut ſalutis,
aut dignitatis adiret. iuſſum in mea ditione manere, ne quidquam ei deeſſet, quod ad vitæ ne-
ceſſitates pertineret. Cum autem idẽ eum eccleſiæ ſuæ reſtituere in animo habuerit, neq; morte*

praeuentus potuerit, voluntatem eius mihi exequendam exiſtimaui. quem quanto honore complexus ſim, ex ipſo facile, cum aderit, cognoſcetis. Atque ita Athanaſius poſt duos annos, ac tres menſes, quàm Treuiris exularat, Alexandrinam eccleſiam ſumma populi
338 voluntate recepit. Vrſo inde, Polemioq; conſulibus, atq; Hilariano præfecto vrbis, Conſtantinopoli regia variis principum cladibus eſt fœdata, eorum nimirum, quos Cōſtantius Auguſtus parum aut patri amicos fuiſſe, aut ſibi eſſe idoneos cenſuit. Milites ad hoc parati, ac ſpe, præmiiſque impulſi tumultu in vrbe concitato, Conſtantium Conſtantij Auguſti patruum adorti trucidarunt, ac ſubinde Dalmatium Cæſarem, & cum eo Optatum Patricium confoderunt; &, cum quidam de induſtria ſucclamaſſet, neminem ſe, niſi Conſtantini filium Imperantem eſſe paſſurum, Annibaliano etiam fratri Dalmatij manus intulerunt. quin etiam Gallum, & Iulianum Conſtantij filios impetus aggrediendi cepit, ſed Gallum morbus neci ſubtraxit, Iulianum ætas, quippe annos octo tantummodo natum. miſſi etiam ſpatharij ſunt ad occidendum Ablauium, qui poſt præfecturam à Conſtantio abrogatam in Bithynia priuatus vitam in ocio traducebat. quorum primores, vt iuſſi erant, cum ſe, vt in ſalutando Imperatore aſſolebat, ad genua inclinaſſent, litteras reddiderunt. Quibus lectis ille erectus veſtem purpuream, quæ mittebatur à Conſtantio, flagitauit. Cum autem illi ſubieciſſent, ſe litteras tantum de dignitate afferre, qui vero pro foribus ſtarent, trabeam habere, introuocati illi pro purpurea veſte necem purpuream intulere. Ita Conſtantius, Imperio crudeli ſuorum cæde firmato, Antiochiam ſe recepit. Interim Sapor rex Perſarum audito Conſtantini exceſſu erectus animo, in proximam Meſopotamiam multo, quàm antè, inſolentius incurſauit, ac duobus menſibus Niſibim oppidum circunſedit. Qua re accepta Conſtantius ſeſe in Meſopotamiam rettulit, atque armis conatus eius reprimere pro virili contendit. Conſtans in Pannonia aduerſus barbaros trans Danubium habitantes inſedit. argumento eſt, quòd pridie Idus Iunias Viminacij ad Celſinum præfectum prætorio ſcripſit. Conſtantinus item aduerſus, Transrhenanos hoſtes conſiſtens rebus Galliæ ordinandis incubuit. quæ ex annalium memoria exciderunt.

339 Sequenti anno, Auguſti Conſtantius ſecundum, Conſtans primum iniit conſulatum. pridie Idus Iulias L. Turcius Apronianus, v i i kal. Nouembris Ti. Fabius Tatianus præfecturam vrbis. Eo anno Athanaſio Alexandriam reuerſo, principes Arrianorum ſe victos interpretati ingenti dolore exarſerunt, ac Romam ad Iulium pontificem, & ad Imperatores Conſtantinum, & Conſtantem legatos cum litteris grauiſſime de illo ſcriptis miſerūt. quos profectos, quia legati ab Athanaſio miſſi vana, atq; inania ea omnia oſtendere, Imperatores cum ignominia reiecere. Iulius autem ſe daturum concilium vtrique parti, vbicunque vellent, reſpondit, vt tuto crimina & inferre inuicem, & refellere poſſent. id enim legati eorum, vbi ſe victos arbitrati ſunt, poſtularunt. ac presbyteros duos Elpidium, & Philoxenum ad eos miſit, certam diem præſtituens, vt aut præſentes Romæ ſe ſiſterent, aut ſe omnibus ſuſpectos fore cognoſcerent. Arriani, vbi audiuere conuentum Romæ futurū, vbi nec Comes præſideret, nec ſatellites pro foribus excubarent, neq; ex Imperatoris præſcripto quidquam fieret, quibus illi præſidiis ante Catholicos debellaſſent, vſq; adeo conſternati animo ſunt, vt presbyteros vltra diem condictam vſq; ad menſem Ianuarium retinuerint, excuſantes, ſe propter bellum Perſicum Romam aduenire nō poſſe. Ceterum, cum epiſcopi ad quinquaginta Romæ coiſſent, Arrianos communione remouerunt, quòd citati præſto non affuiſſent, & Athanaſium omni cri-
340 mine liberarunt. Sequens inde annus bello ciuili fratrum Auguſtorum eſt inſignitus. is fuit à Chriſto nato trecenteſimus quadrageſimus, Proculo, & Acindino conſulibus. Cum Conſtans in Dacia, teſte Zonara, verſaretur, id quod teſtantur etiam reſcripta ab illo Naiſſo menſe Ianuario, & Februario data; Cōſtantinus è Gallia, id eſt, ex Imperij ſui finibus exiit, ac contento curſu per Noricum in Pannoniam iter armatus intendit, ſiue, vt colloquio cum Conſtante fratre inito, litē de patrimonij diuiſione tranſigeret, ſiue, quod etiam traditur, vt Pannoniam illi per arma eriperet. Conſtans autem cognito illius aduentu facti nouitate perculſus exercitus

partem

partem obuiam miſit, atque ipſe cum altera ſubſequi cœpit. Qui vero præmiſſi duces erant, Conſtantinum nõ longè ab Aquileia aduerſus ſe venientem, nullo prælato ſigno amicitiæ, nacti, hominem improuidum inſidiis tanquam hoſtem appetiuerunt. ac commiſſa pugna, cum ſimulatæ ſe fugæ mandaſſent, ad locum, in quo armatos diſpoſuerant, attraxerũt. Quo pacto erumpentibus inſidiatoribus interceptus, cum fortiter pugnans equo eſſet excuſſus, ipſe vna cum maiore ſuorum parte oppreſſus eſt. Cadauer à militibus inuentum in flumen Alſam proximum Aquileiæ deiectum eſt. Superueniens inde Conſtans iuſta ei Aquileię perſoluit, ac Diui dignatione cohoneſtauit. fuit autem Aquileiæ VIII Idus Aprilis. ſiquidem eo die ibi reſcripta dedit. Tatianus præfectus vrbis III Nonas Maij ad Auguſtum profectus eſt. Iunius Tertulus vice illius cognouit. Tatianus IIII Idus Iunias reuerſus magiſtratum continuauit. Profectus inde in Italiam Conſtans Mediolano VII Kal. Iulias ad Tatianum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Si quis in demoliendis ſepulchris fuerit adprehenſus, ſi id ſine domini cõſcientia faciat, metallo adiudicetur, ſi vero domini auctoritate, vel iuſſione vrgetur, relegatione plectatur.* Inde ad Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam, quæ Conſtantini fuerant, obtinendas, atque formandas miſiſſe exiſtimo. nam prodiiſſe ipſum, non reperio. Eodem anno Alexander epiſcopus Cõſtantinopolitanus Nicæni concilij vindex acerrimus vita ceſſit, cum duos viros populo commendaſſet doctrinæ, ac vitæ laude præſtantes, Paulum, & Macedonium. Itaque populus, comitiis epiſcopo creando indictis, in duas abiit partes; quarum quæ ſanior erat, Paulum, quæ corrupta, Macedonium legit. eaque de re magnus in vrbe tumultus eſt concitatus. ad quem ſedandũ cum ſe Conſtantius Antiochia recepiſſet, re cognita neutrum eorum probauit, ſed concilio epiſcoporum Arrianorum coacto, Euſebium Nicomedienſem tantorum incendiorum auctorem ad faſtigium illud euexit, atque inde repetiit Antiochiam. Ea de re Euſebius ardentior in cauſſa factus, vt qui maiore, quàm antè, auctoritate ornatus eſſet, & plus gratia apud Imperatorem valeret, ſeſe totum ad Conſubſtantiale labefactandum, & Nicænum concilium infirmandum conuertit. ac conuentum Antiochiam in inſequentem annum indixit, verbo, vt templum conſecraret, quod decem ante annos à Conſtantino fuerat inſtitutum, atq; hoc deniq; ex eius teſtamento à Conſtantio conſummatum; re vero, vt Nicęnum concilium, quo ſe victum magno dolore ferebat, abrogaret, atque illius vindicem Athanaſium ab Alexandrina eccleſia ablegaret. Itaq; poſtero anno, qui conſules habuit Marcellinum, & Probinum, & poſt V Kal. 348 Martias præfectum vrbis Celſinum, conuenere Antiochiæ epiſcopi nonaginta, indictione, vt notauit Athanaſius, quarta decima, Placito, qui Euphronio ſucceſſerat, tum eccleſiam Antiochiæ obtinente. Huic concilio neq; Maximus Hieroſolymorum epiſcopus intereſſe voluit, ne inuitus in Athanaſium inſontem ſubſcriberet, neq; Iulius pontifex legatos ſibi mittendos exiſtimauit. Itaq; præſente Conſtantio decreta facta ſunt contra legem, quæ, vt inquit Socrates, vetabat, ne quid iniuſſu epiſcopi Romani ab eccleſiis ſanciretur. Inprimis autem Athanaſius abſens falſo crimine oneratus eſt, quòd epiſcoporum iniuſſu ad eccleſiam rediiſſet, & quòd reditu ſuo ſeditionem, qua multi periiſſent, in vrbe concitaſſet. quin etiam quæ acta Tyri ſunt, aduerſus eum prolata inuidiam accenderunt. Ob eam cauſſam exilium illi ſciſcitur, atq; Euſebius Emiſenus ſufficitur. Eo vero Alexandriam proficiſci verente, is honor ad Gregorium defertur. Inde relatione de ſancta Trinitate facta, magno omnium conſenſu nouam Fidei formulam, ſubſtantiæ mentione omiſſa conſcribunt, confitentes vnum filiũ Dei vnigenitum, qui fuit ante omnia ſæcula, & vna cum patre extitit, qui illum genuerat. Deinde Nicænam fidem adhuc reprehendere aperte non auſi, cum eius mox formulæ pœniteret, alteram ediderunt, in qua ſubſtantiæ meminerunt, fatentes filium expreſſam eſſe diuinitatis, eſſentiæ, virtutis, conſilij, & glorię patris imaginem. Quibus formulis Gregorius etiã, licet nondum eccleſiam Alexandrinam vidiſſet, tanquã epiſcopus Alexandrinus, ſubſcripſit. Concilio inde dimiſſo Euſebius, cum multos à partibus deficere ſuis videret, Conſtantio perſuaſit, vt cauſſam hanc ſuſciperet, atq; acriter, ſtrenueq; defenderet. Ita iuſſu eius Gregorius Alexandriam inſigni armatorum caterua ſtipatus

deducitur,& non ſine maximo ciuitatis tumultu, ac fœda multorum ſtrage in eccleſia collocatur. Eo tumultu præcognito, Athanaſius pſalmos cũ populo in templo canens,inimicos fruſtratus furtim ſe vrbe ſubduxit. atq; ad Iulium pontificem Romam properato confugit. His actis Euſebius litteras dedit ad Iulium, orans, vt cauſſam Athanaſij cognoſceret, totiusq; huius controuerſiæ iudicium ſibi aſciſceret. ac paulo pôſt vitæ finem impoſuit,cum perfidiæ ſuæ defenſores acerrimos reliquiſſet, Theognim Nicææ, Marim Chalcedonis, Theodorũ Heracleæ, Vrſacium Singidonis,& Valentem Murſæ epiſcopos. Eccleſia Conſtantinopolitana Euſebij morte vacãte,populus rurſus diuiſus,vt antè,ſtudiis ad comitia prodiit,ac Paulum, & Macedonium priſtinis ſedibus reddidit. atq; inde acerbis inter ſe certaminibus contendere,incitatis ad cædem animis,inſtitit. Conſtans ex Italia rediit in Pannoniam ſine dubio barbarorum infeſtis incurſionibus excitatus. Indicat reſcriptum VIII Kal. Iulias Lauriaco ad Catullinum præfectum prætorio datum. Eo vero in Pannonia occupato, Franci occaſione allecti,violato fœdere,Rhenum tranſierũt,

341 atque fœde populari Galliam inuitis ipſius ducibus incœperunt. Proximo anno Conſtantius III cum Conſtante iterum conſul, tumultu inter Catholicos, Arrianosq; Conſtantinopoli in dies ingraueſcente permotus litteras Antiochia ad Hermogenem magiſtrum equitum in Thraciam miſit, vt Conſtantinopolim accederet,atq; armis,ſi aliter non poſſet, Paulum, quem Catholici defendebant,eccleſia pelleret. Paruit iuſſis eius Hermogenes. verum ſtatim paruiſſe pœnituit. nam plebs Pauli ſtudio incitata ipſum tanta animorum conſtantia ſibi defendendum ſuſcepit,vt ne ipſi quidem Hermogeni aduerſanti, atq; armatis hominibus rem agenti pepercerit. Quin etiam eouſq; vecordiæ,furoriſq; proceſſit,vt incendium ædibus, in quibus ille verſabatur,intulerit,atq; inde eductum miſerabili, ac fœdo ſpectaculo traxerit,ac laceratum,& diſcerptum vita eiecerit. Quo comperto, Conſtantius gradu citato recurrit, atq; inflammatus ira non ſolum Paulum vrbe exegit,ſed plebi etiam ſolemne frumenti Alexandrini congiarium,quod Cõſtantinus pater dari quotannis conſtituerat,abſtulit. Macedonium tamen ſibi ſubſtituendum non duxit,quòd iniuſſu ſuo deſignatus fuerat, & cauſſam præſenti ſeditioni attulerat.atq; his actis rediit Antiochiam. Athanaſio,& Paulo expulſis, haudquaquam his ſe finibus furor Arrianorum continuit. Nanq; Alexandrini Gregoriũ epiſcopum parum conſtanter Arrianorum partes tuentem eccleſia deturbarunt, atq; ei Gregorium quendam Cappadocem ſubrogarunt. epiſcopi vero Catholicos epiſcopos adorti diuerſis congeſtis criminibus fatigarunt. ac iudiciis factis Conſtantinopoli Paulum,Gaza Aſclepam,Ancyra Marcellum, Hadrianopoli Lucium expulerunt. qui item omnes Romam, tanquam ad aram,propere cõfugerunt,atq; opem rebus ſuis à Iulio pontifice implorarunt, Iulius autem non antè illos recipiẽdos ratus, quàm cauſſam eorum perſpexiſſet,cõuentu habito,fidem eorum explorauit, & cum Nicænæ conuenientem repperiſſet, in communionem recepit.ac mox pro auctoritate,quam,vt inquit Socrates,& Sozomenus, Eccleſia Romana inter ceteras obtinebat,in ſuam quenq; eccleſiam reſtituendum decreuit. ac litteris ſcriptis epiſcopos Orientis increpuit,quòd de illis viris perperam iudicaſſent, atq; eccleſias perturbatione repleſſent,dum Nicæna decreta reſpuerent. præcepitq;, vt quidã eorũ nomine omnium ad diem certam præſto Romæ adeſſent, vt latæ in eos ſententiæ redderent rationem;illud demum adiiciens, ſe,ſi in poſterũ nouis ſtudere conſiliis perrexiſſent,in eos grauius conſulturũ. Ita Athanaſius octauo decimo menſe, poſtquam Romam venerat, itemq; Paulus,& ceteri vrbe profecti,fauore populorũ, & Iulij auctoritate eccleſias ſuas quiſq; recuperarũt, ac litteras Iulij iis,ad quos mittebantur,ſigillatim reddendas curarunt. Quibus lectis illi grauius irritati, ſubito Antiochiam conuenerũt, atq; epiſtolam eleganter, ac copioſe ſcriptam ad eum miſerunt. in qua confitentes Romanam Eccleſiã inter ceteras principatũ tenere, vt quæ apoſtolorum ſchola, & pietatis metropolis iam inde ab initio extitiſſet, tamẽ ſe dolere dixerunt, ſibi propterea ſecundas tribui, quòd magnitudine eccleſiæ vincerẽtur,cum pio viuendi ſtudio ſuperarẽt. Criminis inde loco Iulio obiecere,quòd Athanaſium, & reliquos epiſcopos in cõmunionem recepiſſet,vt qui iudiciũ ſuum irritum

irritum reddidiſſet. communionem tamen ſe cum illo inituros non abnuere, ſi ille eorum abdicationem approbauiſſet. nam epiſcopos Orientis minime olim Romano epiſcopo reſtitiſſe, cum Nouatum rebus vere nouis ſtudentem eccleſia depulit. De rebus autem, qnas contra Nicæna decreta geſſiſſent, nihil reſcripſerunt, cum ſe tamen ea multis modis tueri poſſe ſignificarent. His ſcriptis inde in epiſcopos, qui redierant, ſeſe de integro inferunt, ac noua apud Conſtantiũ crimina ingerunt, quibus ille impulſus ad Philippum Cõſtantinopolis præfectum Antiochia ſcripſit, atq;, vt armis, ſi eſſet opns, adhibitis, Paulum vrbe expelleret, & Macedoninm ſubſtitueret, imperauit. Quorũ vtrumq;, ſed maximo reſiſtenris populi tumulru, atq; trium millium hominum ſtrage, perfectum eſt. Paulus in patriam ſuam Theſſalonicam eſt deductus, ac Conſtantinopolim redire prohibitus. Athanaſius vero nouo crimine oneratus, quòd frumentum vendidiſſet, quod Imperator ad alendos egenos attribuiſſet, cum imminentem ſibi peſtem ab irato, & infeſto Conſtantio cerneret, rurſus Alexandria ceſſit, & ſeſe in locis incognitis abdidit.

Romæ Kal. Aprilis Lollianus, pridie Nonas Iulias Catullinus præfecturam vrbis ceperunt. Conſtans Sabariç VIII Idus Aprilis ſanxit, vt donationes à diuo genitore ſuo ex priuatis rebus factæ valerent, inde è Pannonia in Galliam caſtra mouit aduerſus Francos, quos ad arma ſolicitatos ſuperiore anno fuiſſe, commemorauimus. ac prœlio grauiſſimo cum eis conflixit, & victoriam clariſſimam rettulit. Ita Franci, renouato fœdere, in fines ſuos reuerſi. Hoc bellum inter res à Conſtante geſtas à ſcriptoribus, quos habemus, tantummodo memoratur, verum tam paucis, vt vix attingatur. maximum tamen fuiſſe, & variis caſibus memorabile, ex Socratis verbis conicitur. Placido inde, Romuloque conſulibus Iulius pontifex cognito, 343
Athanaſium exulare, ex locis, in quibus latebat, exciuit, ac litteris epiſcoporum Orientis ex conuentus ſententia in hunc modum reſpondit. mirari ſe, quòd ad mites, ac benignas litteras ſuas contentioſè, ac ſuperbe reſcripſerint, ſeque non ea reuerentia, qua decuit appellarint: *Quid enim vos offendit?* inquit, *an quòd vos ad concilium inuitaui? at id cum gratia excipi debuit. nã boni iudicia ſua ab aliis excuti facile patiuntur, quòd pro certo habeant, quæ iuſte iudicata ſunt, iniuſta effici non poſſe. Quare epiſcopi in Nicano concilio conuocati non ſine Dei conſilio permiſerunt, vt acta ſua in alio concilio examinarentur, vt & qui iudicium fecerant, ſcientes ſecundo ea concilio ſubiectum iri, accuratius cauſſam expenderent, & qui iudicium ſubierant, pro certo haberent, ſe non odio priorum iudicum, ſed iure ipſo condemnatos eſſe. Quòd ſi hæc conſuetudo olim fuit, eaq́ in Nicano concilio renouata eſt, profecto vos indigne facitis, qui illam ſoluitis. Huc accedit, quòd Macarius presbyter, & Heſychius diaconus legati veſtri apud me à legatis Athanaſii aperte conuicti concilium poſtularunt, ad quod vos aduocaui. Et ſi, vt ſcribitis, incõcuſſam fidem qualibet habere ſynodus debet, cur à vobis Nicana ſynodus non obſeruatur? & qui per eam communione repulſi ſunt, à vobis in communionem accipiuntur? qui non in hominem peccauerunt, ſed in Chriſtum filium Dei viuentis.* Inde cetera, quæ obiecerant, crimina diluit. Conſtans rebus Galliæ conſtitutis, in Italiam ſe recepit, ac Bononię VIII Kal. Februarias reſcripſit, vt priuatæ res ſuæ ab vniuerſis muneribus ſordidis eſſent immunes. Bononienſes, vt debitum ei honorem haberent, columnam ſtatuerunt, his verbis inſcriptam; *D. N. Fl. Valerio Conſtantio, Pio, Felici, Inuicto. Fl. Valerio Conſtanti Diui Auguſti Pij Filio Bono R. P. Nato.* quæ columna nunc quoque in agro Bononienſi, in quo hæc ſcribebamus, ad primum lapidem reperitur. Paulus, poſtquam Athanaſium à Iulio accerſitum in Italia eſſe accepit, & ipſe Theſſalonica occulte profectus eo contendit. Vtrique inde doloribus, conſiliisq́; communicatis ad Conſtantem progreſſi iniurias, quas paſſi erant, expoſuerunt, atque opem eius apud Conſtantium implorarunt. Conſtans autem, qui in paterna fide, ac diſciplina, id eſt, in Catholica, permanebat, miſeriis eorum, innocentiaq́; permotus petiit per litteras à Conſtantio, vt tres ad ſe epiſcopos mitteret, qui rationem redderent, qua horum vterque abdicatus fuiſſet. Hi miſſi communionem inire cum Athanaſio noluerunt, ac formulam fidei longe aliam ab ea, quam Antiochiæ ſcripſerant, protulerunt. neq; vlla ratione reddita, diſceſſerunt. Per eoſdem dies Photinus Marcelli, qui abdicatus fuerat, diſcipulus, Sirmienſis epiſcopus, nouam hæreſim intulit, filium tantummodo homi-

nem eſſe contendens. Conſtans autem reuerſus in Galliam pridie Kal. Iulias Tre-
uiris reſcripſit, vt vniuerſi omnino ex Comitibus, vel ex præſidibus, qui ſuffragio
percepiſſent dignitates, ciuilibus oneribus, muneribusq; tenerentur aſtricti. Per
hoc tempus ſæuæ, ac continuæ terræ concuſſiones, quaſi quædam prodigia cœle-
ſtem iracundiam oſtentantia, religionem aliquam humanis pectoribus incuſſe-
runt. Nam & hoc anno Neocæſaria vi terræmotus mari abſorpta, eccleſia, atq; epi-
344 ſcopio tantum incolumi. & ſequenti, quo Leontius cum Salluſtio conſul, & poſt III
Idus Aprilis Ruſticus vrbis præfectus fuit, Rhodus inſula pene tota ſubuerſa eſt. &
poſtero, Amantio, Albinoq; conſulibus, Dyrrachium totũ procubuit. quin etiam
345 Roma per triduum magno cum periculo tremuit. & duodecim Campaniæ vrbes
funditus eodem impetu corruerunt. Eodem anno epiſcopi Orientis Antiochiam
deintegro conuenere, atq; aliam fidei formulam, detracto verbo Conſubſtantiali,
ſcripſere, quam quia multis verbis complexi ſunt, Longam vocarunt. Ea Græce
ſcripta ad epiſcopos Occidentales eſt miſſa. Occidentales autem obſcuritatẽ eius
cauſſati eam repudiarunt, & ſe ſtare velle formulæ Nicæni concilij reſponderunt.
Ruſticũ III Nonas Iulias Rufinus præfectus vrbis excepit. Conſtantius in Meſopo-
tamia aduerſus Perſas, Conſtans in Gallia contra Germanos incurſantes excubuit.
Indicant reſcripta ab vtroq; per menſem Maium inde data. Cum Kalendis inde Ia-
nuariis nulli in Imperio cõſules eſſent, poſt aliquot menſes ambo Auguſti Cõſtan-
346 tius IIII, & Conſtans III iniere. Eo anno Conſtantius nouis litteris à Conſtante fra-
tre rogatus Athanaſio, & Paulo reditum per litteras conficere ſtuduit, ſed multitu-
dine aduerſante non potuit. Quare illi, auxilio Conſtantij deſperato, à Conſtante,
vt nouum aduocaret concilium, petierunt, tum vt cauſa ſua cognoſceretur, tum vt
fides Nicæna duobus Antiochenis conciliis infirmata, nouis epiſcoporũ ſententiis
magis, magisq; ſtabiliretur. Eo poſtulato accepto Conſtans, Mediolani cum eſſet,
litteras ſubito ad fratrem de conuocando concilio miſit, atq; Athanaſium Roma
ad ſe accitum oſtendit. Ita aſſentiente Conſtantio, paulo pòſt vtriuſq; Imperatoris
iuſſu concilium Sardicam indicitur, atq; eo omnes ex Oriente, & Occidente epi-
ſcopi conuenire iubentur. Erat autẽ Sardica vrbs Daciæ mediterraneæ inter duas
Mœſias, vt ſuprà diximus, cis Iſtrum cõſtitutæ. eaq; Conſtantis ditioni, Imperioq;
vna cum Mœſiis ipſis obtemperabat. Vndecimo inde Kal. Iunias Conſtans ordini
Cæſenatium Mediolano ſic ſcripſit: *Vinum, quod ad cellarij vſus miniſtrari ſolet, cuncti
Italiæ poſſeſſores iuxta ſtatutum Conſtantij fratris mei comparent. Quod vt fieri facilius poſ-
ſit, ab omnibus Italis noſtris conferatur pecuniæ quantitas ea; quam Rufini viri Clariſſimi, &
Illuſtris præfecti vrbis, parentis, amiciq; noſtri moderatio dandam eſſe cenſuerit.* Mediolano
inde Cæſenam profectus X Kal. Iulias ad Anatolium præfectum prætorio reſcriptũ
in hæc verba miſit: *Quoniam nonnulli curiis derelictis, domeſticorum, ſeu protectorum te
conſortio copularunt, ſcholarij etiam quidam nomen dederunt militiæ, aut Palatinis ſunt offi-
ciis aggregati, cunctos iubemus omni fruſtatione ſubmota ad curias reuocari. Ne tamen diu-
turnitatis ratio videatur eſſe neglecta, quicunq; ſub armis militiæ munus Comitatenſe ſubie-
rit, ſi nec dum quinq; ſtipendia compleuerunt, nec pro publica defenſione prœliis affuerunt, red-
dantur. qui vero Palatini nominis præfuerunt dignitatem, ſi curialem trahant originem, infra
tot annos militia nudati præſidiis oppidaneis reſtituantur obſequiis. De qua re Magiſtros equi-
tum, & peditum, & V.C. Comitem domeſticorum, nec non etiam ſacrarum largitionum Co-
mitem, & Magiſtrum officiorum, & Caſtrenſem, ſub quibus cuncti eſſe noſcuntur, credidimus
commonendos, vt tua inſiſtente prudentia, & ſcribente de nominibus ſingulorum vnusquiſq;
347 propria conditioni reddatur.* VII kal. Ianuarias Placidus præfecturam vrbis, Kal. Ianua-
rias Rufinus, & Euſebius conſulatum, pridie Idus Iunias Limenius vtramq; præfe-
cturam, prętorij, & vrbis iniuit. His demum conſulibus concilium Sardicę Nicęno
compar eſt conuocatũ, decem, & octo menſibus, poſtquam fuerat indictũ, Archi-
damo, & Philoxeno presbyteris, legatis Iulij pontificis præſentibus. cuius acta prę-
cipue Athanaſius, & Socrates prodidere. Ceterũ cum Arriani epiſcopi ad ſeptua-
ginta, adductis ſecum Comitibus, aduenisſent, vbi Athanaſium, & Paulum, alios-
que Catholicos, quos exturbarant, epiſcopos conſpexerunt, diffiſi ſibi, quòd eccle-
ſiaſtico more, ſine Comitibus, contra, atq; agere conſueuiſſent, rem conficiendam
vide-

videbant, extemplo abierunt. atque in Thraciam proximam, quæ Conſtantii iuris erat, ſe referentes, concilium in vrbe Philipporum ſeorſum à Catholicis habuerunt. neque obſcure, vt antè, ſed palam, atque diſerte in formula fidei verbum Conſubſtantiale concordibus ſententiis damnauerunt. Catholici vero, qui ad trecentos Sardicæ remanſere, cum eos ſemel, iterumq́; citaſſent, neque illi acceſſiſſent, demum concilio rite inito, abſentes eos vnà cum accuſatoribus Athanaſij condemnarunt. atque Athanaſium, Paulum, Marcellum, & ceteros ab eis inſimulatos lata ſententia liberarunt. ac mox Nicænam fidem confirmantes, omninò ipſum Conſubſtantiale retinuerunt, id eſt, vnam, eandemque ſubſtantiam eſſe patris, filiiq; confeſſi ſunt. quique ſecus ſentirent, ipſoſq; præcipue Arrianos, graui anathemate perculerunt. multi præterea canones ad mores; & inſtituta Eccleſiæ pertinentes, Oſio epiſcopo Cordubenſi referente, ac bonam Catholicis tum quoque operam, fidelémque præbente, conſcripti ſunt, qui adhuc leguntur. ſubſcripſere huic concilio epiſcopi ex Italia Protaſius Mediolanenſis, Fortunatianus Aquileienſis, Seuerus Rauennas, Calipodius Neapolitanus, Vincentius Capuanus, Ianuarius Beneuentanus, Lucillus Veronenſis, & Vrſacius Brixianus. Ex quibus Seuerus, & Ianuarius poſt Confeſſorum in numerum ſunt relati. Conſtans ſimul decretum Concilij Sardicenſis accepit, Conſtantium propere fecit certiorem, eúmque, vt Athanaſium, Paulum, ceteróſque à concilio abſolutos in ſedes ſuas reduceret, monuit. quod cum ille facere cunctaretur, litteras ad eum in hanc ſententiam ſcripſit: *Sunt hic apud me Athanaſius, & Paulus, quos accepi pietatis cauſſa vexatos eſſe. Quòd ſi ſpondeas, te illis ſuas ſedes reſtituturum, atq; in eos, à quib. iniuria affecti ſunt, animaduerſurum, viros ipſos ad te mittam. ſin minus, ego propius accedam, atq; illos in ſedibus ſuis te inuito reponam.* His litteris lectis, Conſtantius rem ad ſuos epiſcopos rettulit. inde vitandi ciuilis belli cauſſa ex eorum auctoritate ſe obſequuturum illius poſtulato reſpōdit. atq; has ad Athanaſium litteras miſit: *Hucuſq; meam erga te voluntatem tibi exprimere diſtuli, quòd expectabam, te vltro ad nos venturum, & reb. tuis aduerſis auxilium petiturum. nunc, cū tu fortaſſe timore perculſus venire abſtiteris, volui te monere, vt primo quoq; tempore ad nos venire contenderes, vt noſtram expertus clementiam, ſedem tuam reciperes. cuius rei gratia Conſtantem fratrem, vt te dimitteret, obſecraui.* Quibus ſcriptis mox alias adiecit, vt publico vehiculo ſumpto, ad ſe omni abiecta formidine properaret. Philippo inde, ac Sallia conſulatum, & Limenio vtramq; præfecturam adminiſtrantibus, Pau- 348
lus, litteris, & comitibus à Conſtante acceptis, Conſtantinopolim adiit, ac fauente ſummo ſtudio ciuitate, ſedem ſuam recepit. Athanaſius vero aduerſariorū inſidias veritus, Sardica ſe contulit Aquileiam. Ibi vero cum eſſet, tertias à Conſtantio has accepit litteras: *Quoniam multum temporis præteriit, ex quo tu noſtras litteras accepiſti, quibus te ad tuam recipiendam eccleſiam vocabamus, neq; tu redire in animū induxiſti, ob eam rem rurſus te monere voluimus, vt nullam eius rei faciendæ morā interponas, quo ſedem tuam recuperes.* Quibus lectis, animo erectus Aquileia Romam acceſſit, eaſq; Iulio pontifici recitauit. Qua re Iulius exhilaratus, quòd Cōſtantium ad partes Catholicorum ſe recepturum ſperaret, Athanaſium cum litteris ad clerum, populumq; Alexandrinum dimiſit. Conſtantius inde Athanaſium ad ſe Antiochiam officij cauſſa profectum benigne, atq; honorifice in primis accepit. tamen ab Arrianis impulſus, vt Arrianis templum vnū Alexandriæ habere liceret, popoſcit. quod ille ita conceſſit; ſi & ipſe Catholicis in ſingulis vrbib. vnam patere eccleſiam ſineret. Ita permulti epiſcopi, qui extorres erant, ſuas ciuitates, eccleſiaſq; recuperarunt. & Macedonius, ſede Pauló conceſſa, ſeorſum eccleſiam tenuit. Digreſſus inde à Conſtantio Athanaſius cum litteris eius ad Alexandrinos Hieroſolyma adiit. quē vt Maximus vrbis epiſcopus vidit, propere conuentū epiſcoporum è Syria, & Palæſtina vocauit. atq; ex eorum ſententia communionem, ac dignitatē ipſi reſtituit: & ad epiſcopos Ægypti, ac Libyæ acta omnia miſit. Qua de re ab omnibus grauiter eſt increpitus, quòd quem antè ſimul cū ceteris abdicaſſet, nunc quaſi pœnitentia tactus ornaſſet. Quod cū Vrſacius Singidonis, & Valens Murſæ epiſcopi accepiſſent, partes Arrianorum, quib. euſq; ſtuduerāt, reliquerunt, ac Romam profecti, libello pœnitentiæ Iulio pontifici tradito, Conſubſtantiale probarūt, & ſe cum Athanaſio ſenſuros,

conſitentes ipſum iniuſtis oppreſſum eſſe criminibus, ſpoponderunt. Hoc cum
Athanaſius ipſe, tum ceteri prodidere. ex quibus ita Sulpicius: *Vrſacius, & Valens,
cum poſt ſynodum Sardicenſem viderentur à communione ſecreti, coram poſiti, à Iulio Romanæ
vrbis epiſcopo veniam popoſcerunt, quòd innoxium condemnaſſent, meritoq́; eum ſententia
Concilij Sardicenſis abſolutum profeßi ſunt.* Athanaſius inde, itinere Alexandriam
ſuſcepto, in ſingulis, quas adiit, ciuitatibus Catholicos ab ineunda cum Arrianis
communione deterruit, atque in earum etiam eccleſiis miniſtros initiauit, & nonnullis
conuentibus Alexandriæ habitis, acta Concilij Sardicenſis, & Hieroſolymorum
firmauit. Eodem anno vrbs etiam Beryti in Syria vehementi terræ motu labefactata
eſt. Limenio inde, & Catullino conſulibus, Limenius vtramque præfectu-
349 ram tenuit vſque ad VI Idus Aprilis. Cum ambæ inde præfecturæ dies vnum, &
quadraginta vacaſſent, demum IIII Kal. Iunias Hermogenes eas iniit. Eo anno
Conſtantius, re ſæpe cum Perſis male geſta, demum cum Sapore rege apud Singarim
oppidum prœlio ſummo conflixit. in quo haud dubiam victoriam propter
nimium militum ardorem, atq; intempeſtiuam certandi cupiditatem amiſit. nam
cum pugnam ſeditioſe, ac ſtolide contra omnia militaris diſciplinæ præcepta die
iam præcipiti popoſcerunt, tum prœlium in noctem cum maxima ſui pernicie produxerunt.
Conſtans autem ex Pannonia, vnde ad Siluanum Comitem, & magiſtrum
peditum, atque equitum VI Kal. Iunias Sirmio ſcripſit, in Galliam ſeſe rettulit.
ac, pacatis Rheni limitibus, vitam corruptam, & parum attentam agere inſtituit.
quippe venationibus aſſiduis, atque indignis amoribus, ac turpibus voluptatibus,
fœdisq́; libidinibus ſe dedidit, ita vt ab hominum congreſſu, oculisq́; remotus,
quò animo liberius indulgeret, omnem prope curam omiſiſſe Imperij, velut
ab omnibus tutus inſidiis, videretur. quin etiam eam ſuperbiam induit, vt prouincialibus
grauis, militibus parum iucundus eſſet. Quæ cum Magnentius Comes
Iouiorum. & Herculiorum in Gallia animaduertiſſet, animũ ad ipſum opprimendum,
atque Imperium inuadendum, præſertim vero Conſtantio male in Perſide
350 rem gerente, adiecit. ac ſequenti anno, qui fuit Chriſti trecenteſimus quinquageſimus,
Sergio, & Nigriniano conſulatum, ac Titiano præfecturam vrbis gerentibus,
proſpere cogitata perfecit. Ceterum huius tragœdiæ ſcena fuit huiuſmodi.
Marcellinus fiſci præfectus, re cum Magnentio conſtituta, natalem filij ſui ſe celebrare
velle in vrbe Auguſtoduni pronunciauit, atque eo nomine primores ciuitatis,
ac Magnentium etiam ipſum ad epulas inuitauit, quoſdam conſilij ſui participes,
nonnullos etiam prorſus, quid animo moliretur, ignaros. producto inde ad
mediam noctem conuiuio, ex compoſito Magnentius, quaſi rei neceſſariæ cauſſa
ſurrexit, &, cum in cubiculum ſeceſſiſſet, regium habitum induit, ac mox ſatellitibus
circumfuſus, Chreſto, & Marcellino fauentibus, eorum ſe conſpectui reddidit.
atque oratione ad eos, quos animo conſternatos rei nouitate videbat, ad tempus
habita, alios verbis, alios vi ad ſuas partes traduxit. atque Imperator ab eis ſalutatus,
eiſdem comitantibus regiam ingreſſus, pecuniam dilargitus eſt. ac cuſtodibus
portis vrbis appoſitis, ingredi omnes, exire neminem paſſus eſt. Quibus actis,
ſatis in præſens ſaluti, ac dignitati ſuæ conſultum ratus, inde ad firmandas in futurum
opes Gaiſonem cum caterua militum ad Conſtantem interimendum emittit,
qui non longe inermis in ſylua venationis, ac liberioris, vt dictum eſt, vitæ cauſſa
degebat. Ille autem, nuncio ſeditionis à Magnentio concitatæ allato, deſtitutus à
ſuis, confeſtim Imperij inſignia poſuit, inq; vicum quendam Pyrenæo proximum,
cui Helenæ nomen erat, ſeſe fuga proripuit. Itaq; Gaiſo, cum ad Rhodanum profectus
eum non inueniſſet, veſtigia perſecutus Helenam venit. atque ibi è ſacello
extractum, manu ſua obtruncauit, vaticinio impleto, quo prædictum fuerat, eum
in auiæ gremio moriturum. nam ille vicus ab auiæ reginæ nomine nomen acceperat.
Mortuus eſt circa Kal. Martij, anno Imperij ſui tertiodecimo, ætatis triceſimo,
nulla re, qua paternæ, auitæq́; laudi inſigniter reſponderet, adminiſtrata, niſi quòd
in Catholica, & Nicæna fide perſeuerauit. quæ laus tum in Occidente nondum
Arrianorum labe corrupto minus excelluit.

Conſtantinus, & Conſtans verum ne ſacro fonte abluti vita exceſſerint, pa-

rum

rum compertum. Conſtat enim, homines per hos annos diu inter Catechumenos ſe probaſſe, nec niſi ſero ſacramentum baptiſmatis accepiſſe. Nam & Conſtantius Auguſtus ab Euzoio, & Theodoſius maior ab Acholio epiſcopis ſero initiati ſunt. & Valentinianus iunior baptiſmum à D. Ambroſio poſtulans, interfectus eſt. & D. Martinus inter Catechumenos conſtitutus miracula edidit, & D. Ambroſius nondum tinctus epiſcopatum iniuit. Conſtante regnante Romæ, eloquentię laude floruerunt Mineruius Burdegalenſis, & Marius Victorinus Afer, qui Romæ Rhetoricam docuit. Hic virtutis ergo ſtatua in Foro Traiani donatus eſt, ac demum iam ætate confectus, baptiſmum, teſte in Confeſſionibus S. Auguſtino, accepit. Ælius etiam Donatus grammaticus, qui D. Hieronymum erudiuit, per hos annos in magna nominis celebritate verſatus eſt.

MAGNENTIVS IMPER.

MAGNENTIVS proſpero rerum ſucceſſu erectus, ſubito, antequam mors Conſtantis enunciaretur, nomine Conſtantis eorum, qui magiſtratum gerebant, præſtantiſſimum quenq; acciuit, eoſq; in itinere per diſpoſitos ſicarios interfici iuſſit. in quo ne coniuratis quidem ſuis pepercit. ac mox Decentium, ac Deſiderium fratres ſuos Cæſares declarauit, eoſq; ad Galliam, & Hiſpaniam, alioſq; ad Italiam occupandam dimiſit. Interim Conſtantis cæde, & Magnentij tyrannide in Italiam nunciata, Nepotianus, qui erat Eutropia ſorore Conſtantini Maximi natus, ne Italia eodem modo, quo Gallia in manus Magnentij perueniret, ſubito purpuram induit, atque Auguſtus à gladiatoribus, aliisq; perditis hominibus appellatus, eorum auxilio Romam acceſſit. &, cum vrbem à ducibus, quos Magnentius ad Italiam occupandam præmiſerat, populo ab ſenatore Heraclida prodito, iam teneri inueniſſet, exercitum eò admouit. Qua re cognita, Anicius præfectus prætorio à Magnentio conſtitutus, quoſdã è plebe Romana armatos eduxit, ac prœlium cum Nepotiano commiſit. Cum autem inclinata re, omnes in fugam actos videret, vrbi timens, portas occluſit, eoſq; Nepotiani militibus cædendos reliquit. Paucis inde interiectis diebus, Marcellinus magiſter officiorum cum exercitu à Magnentio miſſus aduenit, qui nouo prœlio cum Nepotiano congreſſus, cum copias eius fudiſſet, ipſum in poteſtatem adduxit viceſimo octauo, poſtquam Imperium attigerat, die. ac caput à ceruicibus amputatum per vrbem inſolenter circuntulit. His rebus, prout graues, & fœdæ erant, in Orientem repente perlatis, Conſtantius dolore, atq; indignatione exarſit, ac propere necẽ fratris vltum ire, atq; vnà Imperium ſibi Occidentale adiungere in animo habuit. verum à Sapore impeditus non potuit. Ille vero tumultu Magnentiano percepto, ilico exercitum eduxit, atq; in Meſopotamiam inuectus, populationem agrorum ingentem fecit. mox Niſibim obſidione circundedit, atq; ad muros arietes, cuniculoſq; admouit; qui vero intus erant, impigre ad omnia, vt vſus ferebat, incommoda occurrentibus, amnem, qui vrbem interfluebat, alio deriuanit, vt oppidanos vſu aquæ ſpoliatos ad deditionem ſitis intolerantia cogeret. verum aqua ex puteis, & fontibus abunde ſuppetente, cum ſe nihil proficere cerneret, curſum fluminis, oppoſita mole, obſepſit, eoque aduerſus vrbem conuerſo, murorum partem deiecit. quam vbi ab oppidanis ſequenti nocte vidit reſtitutam, raptim ad alia ſe opera contulit. verum magna exercitus parte amiſſa, cum Perſidem vaſtari à Maſſagetis audiſſet, re infecta, ad ſua defendenda reuertit. Qua re animaduerſa Conſtantius occaſione vſus, animum contulit ad Magnentium. ac firmo relicto in Meſopotamia præſidio, Antiochia Conſtantinopolim expediendi conſilij cauſſa reuertit. Interim Arriani Sardicenſi concilio fracti, cum Athanaſium, ceteróſque à ſe exactos eccleſias repetiiſſe dignitate, atque auctoritate recuperata dolerent, morte Conſtantis, quem minantem horruerant, excitati, iterum omnes machinas ad eos euertendos, & Concilium Sardicenſe labefactandum adhibuerunt. & Conſtantium, quem propter nimiam animi leuitatem, fratre è medio ſublato, facile flecti poſſe videbant, vacuum nacti, acriter ſeſe rurſus in Athanaſium intulerunt illũ Ægyptum, Libyamq; peruertiſſe, quòd miniſtros in eccleſiis alienis initiaſſet, illum pacem reip. perturbare voluiſſe,

quòd Conſtantem aduerſus ipſum oratione ſolicitaſſet. quin etiam alia crimina in Paulum, & Marcellum, qui à Sardicenſi abſoluti Concilio fuerant, intulere. Quibus vocibus inductus Conſtantius, ex eorum ſententia illos damnauit, atq; Athanaſium, vbicunque eſſet, interimi, Paulum deportari, reliquis ſucceſſores dari præcepit. Ex quibus Athanaſius eo mandato præcepto, fuga ſalutem ſibi quæſiuit. Paulus, cum deportaretur, à deductoribus in vrbe Cappadociæ Cucuſo fœde ſtrangulatus interiit. Marcello eiecto, Baſilius iterum ſubſtitutus. Pulſis Athanaſio, & Paulo, quib. in Oriente fides Catholica nitebatur, grauem ſane Eccleſia calamitatem accepit. Nam Georgius, qui Athanaſio eſt ſubrogatus, Alexandriam reuerſus bellum inexpiabile Catholicis intulit. ſiquidem poſt paſcha virgines, & epiſcopos in vincula tradidit, pupillorum, & viduarum domos, ac bona exhauſit, ceteros in poteſtatem adductos variis ſuppliciis cruciauit. poſt Pentecoſtem autem ieiunio abſoluto, cum populum ad cœmeterium ſupplicatum prodiiſſe, quòd à ſui communione refugeret, percepiſſet, cum valida armatorum manu impetum in eum fecit, atque omnes, qui ibi precationis cauſſa reſtiterant, (nam plerique diffugerant, vt virgines) præſentis ignis, niſi ſe Arrianos dicerent, ſupplicio terruit. eisq; parere abnuentibus, faciem verberibus ita multauit, vt vix agnoſcerentur. virorum autem quadraginta terga acutis viminibus ita lacerauit, vt plerique in ipſa curatione obierint. reliquos autem vnà cum virginibus in exilium egit. ex quibus amplius triceni fuere epiſcopi. quorum alij in itinere, alij in exilio perierunt. Macedonius autem, Conſtantinopolitana eccleſia recepta, eadem ratione omnes, qui Conſubſtantiale profitebantur, acerbiſſime eſt inſectatus. vnde exilia, rapinæ, cædes, vexationesq; Conſtantinopoli, & in Aſia ſæuierunt. Dum autem Conſtantius Conſtantinopoli arma aduerſus Magnentium compararet, Vetrannio magiſter militum in Pannonia, homo iam ætate maturus, veritus, ne Magnentius, occupata Italia, irruptionem in Pannoniam faceret, Sirmij inſignia Auguſtalia ſumpſit, Imperator à ſuis legionibus ſalutatus, ac prouincia ad ius ſuum adducta, totam rem ad Conſtantium detulit. eiq; ad Magnentium tollendum auxilio ſe futurum ſpopondit.

351 atque ad Murſam oppidum ſubſtitit. Poſtero anno propter imminens bellum nulli in Imperio creati ſunt cõſules, in tyrannide vero Magnentius cum Gaiſone Conſtantij interfectore iniuit. præfecturam vrbis multi poſt Tatianum inierunt, Kal. Martiis Celſinus, III Idus Maias Probinus, VII Idus Iunias Adelphius, XV Kal. Ianuarias Proculus. Ceterum Magnentius, rebus Galliæ ex ſententia conſtitutis, in Italiam progreſſus Mediolanum, ac Romam venit, atque ibi victoria inſolenter abuſus ſenatorum, aliorumq; ciuium proſcriptiones, cædesq; plurimas fecit. Decentius vero Cæſar in Gallia ab illo relictus rem cum Alemanis, ſed parum proſpere, geſſit. Quod Ammianus his verbis ſignificauit: *Chonodomarius rex Alemanorum, & Decentium Cæſarem ſuperauit æquo Marte congreſſus, & ciuitates claras multas vaſtauit, & opulentas.* Conſtantius autem Conſtantinopoli cum exercitu ingenti egreſſus venit Heracleam, atque ibi legatos Magnentij habuit obuios, per quos petebat, vt ſibi Imperio, poſitis armis, vti liceret, ita vt ille principem locum teneret. proxima vero nocte patrem ſibi in ſomnis videre viſus eſt, Conſtantem filium manu tenentem, atque ita dicentem: En fratrem tuum Conſtãtem multis regibus oriundum, qui à tyranno peremptus eſt. eius necem te vlciſci oportet, neque pati, vt Imperium laceretur, nec reſp. deleatur. quare ad euertendam tyrannidem propera, neque inultum fratrem permitte. Itaque ſomno excitus, ſtatim legatos in cuſtodiam dedit. ac repente, caſtris motis, Sardicam in Daciam improuiſus acceſſit. Quare Vetrannio exanimatus inducias ab illo petiuit, atque aduentanti obuiam honoris cauſſa proceſſit. Quem vt Conſtantius vidit, hominem complexus, patrem appellauit. & Sirmium progreſſus menſæ adhibuit, & cõſilia cum illo de bello Magnentio faciendo communicauit. Inde, cum res conueniſſet, vterque in tribunal, vt milites alloquerentur, aſcendit. Conſtantius vero ob generis dignitatem priorem dicendi locum adeptus, milites ad paternæ ſpem liberalitatis accendit, eosq;, ne paterentur Magnentium impune euadere, qui Conſtantini filium occidiſſet, orauit. Hæc vbi dixit, milites, quorum plerique corrupti muneribus de induſtria fuerant,

adulte-

adulterinos Imperatores exigendos eſſe clamarunt, ac ſimul detractum tribunali Vetrannionem purpura exuerunt. Qua re ille perculſus, continuo ſupplex ſe ad Conſtantij pedes abiecit. Conſtantius autem hominis iam ætate prouecti miſericordia tactus, haud ægre veniam dedit, atq; vt reliquum vitę priuato in ocio degere vellet, admonuit. Pruſiademq; Bithyniæ miſſum ſumptu ad victum neceſſario pro dignitate inſtruxit. Athanaſius Conſtantium interemiſſe Britannionē ſcribit, Meritoq;, dixiſſe; Cui enim à morte frattum paterna obuenire bona oportet? His actis Conſtantius, quoniam bellum Magnentio in Italiam, atque adeo etiam, ſi neceſſe eſſet, in Galliam inferebat, ne Orientem ſine defenſore relinqueret, animum ad Gallum patruelem ſuum, de quo ſuprà dictum eſt, contulit, eumq; pro concione Cæſarem appellauit, & ſororem Conſtantinam in matrimonium collocauit. atque inde Antiochiam, vt præſens Perſarum impetum reprimeret, miſit. Eo Antiochiam aduentante, horribilis ſpecies in cœlo apparuit. quippe columna crucis inſtar ſplendore maximo fulſit. quæ omnes, qui viderunt, maxima primum admiratione, deinde tacita religione perfudit. Interim Conſtantium Sirmij commorantem Arriani ſuperiore victoria non contenti aggreſſi ſunt, eumq; ad Athanaſij damnationem confirmandam, & Concilium Sardicenſe labefactandum noui Concilij auctoritate hortati ſunt. eius vero habendi neceſſitatem propoſuere huiuſmodi. Prioribus, vt ſuprà diximus, annis Photinus Sirmij epiſcopus nouam de Trinitate ſententiam intulit, neque cum Catholicis, neque cum Arrianis vtiq; congruentem, ſed ad Pauli Samoſateni exploſam hæreſim proxime accedētem; nempe filium nullo modo ante ſecula genitum eſſe, ſed ex Maria principium habuiſſe. cum autem, eloquentia ſua multis in ſuam opinionem adductis, ciuitatem etiam præſente Conſtanrio permiſceret, Arriani magnopere ei ſuaſere, vt eam ſeditionem nouo conuocando concilio coerceret. Eo indicto, conuenere epiſcopi frequentes ex Oriente. ex Occidente autem Valens tantum Murſæ epiſcopus, & Oſius Cordubæ, quem Arriani dedita opera ab Imperatore euocandum curarunt, vt grauiſſimi, & ſanctiſſimi viri auctoritate Nicæni Concilij decreta confringerent. Conuocati vero primum Photinum tanquam cum Paulo ſentientem exploſerunt, atque eccleſia ſpoliarunt. deinde Athanaſij quoque, & Marcelli damnationem confirmarunt. de qua ſic Sulpicius: *Pars epiſcoporum, quæ Arrium ſequebatur, damnationem Athanaſij, cupitam accepit, pars coacti metu, & factione in ſtudia partium conceſſerunt. pauci, quibus fides cara, & veritas potior erat, iniuſtum iudicium non receperunt. inter quos Paulinus epiſcopus Treuirorum oblata ſibi epiſtola, ita ſubſcripſiſſe traditur, ſe in Photini, atque Marcelli damnationem præbere conſenſum, de Athanaſio non præbere.* Inde aduerſus ea, quæ Nicææ, & Sardicæ ſancta erant, tres fidei formulas ediderunt, vnam Græce, duas Latine conſcriptas. quarum in prima filium patri neque conſubſtantialem, neque ſubſtantia ſimilem nominarunt, verum eos, qui dicerent, eum ſine principio eſſe, & eſſentiam Dei velut dilatatam illum procreaſſe, aut patri honore parem, & non inferiorem ſentirent, anathemate iugularunt. in altera vero vtrum filius patri conſubſtantialis eſſet, an ſubſtantia ſimilis, differi voluerunt. quòd voces illæ in ſcripturis ſanctis non reperirentur, nec facile intelligi poſſent. præcepere vero, vt omnes confiterentur, patrem filio honore, dignitate, diuinitate, & ipſo nomine paterno maiorem eſſe, filium vero cum ceteris omnibus creaturis patri ſubiectum eſſe. quam cum edidiſſent, tanquam inconſulte ſcriptam reuocare, ſed fruſtra, conati ſunt. tertia in ceteris cum aliis conſentiens, nullam ſubſtantiæ mentionem habuit, & filium patri ſimilem, omiſſo ſubſtantiæ nomine, dixit. Quibus formulis cum ceteri, tum etiam Oſius minis primum, deinde etiam grauibus, vt ferebatur, verberibus adactus aſſenſit. Photinus licet in concilio victus, tamen opinionem ſuam pòſt Græcis, Latiníſque commentariis editis tueri non dubitauit. Sequens annus ex factione Magnentij conſules habuit Decentium Cæſarem, & Paulum Magnentij ducem. ex parte vero Conſtantij ipſum Auguſtum quintum, & Gallum Cęſarem. Eo anno res in Syria geſta eſt à Gallo cum 352
Judæis, qui rebellauerant, ita proſpere, vt nō eos ſolum domuerit, ſed etiam vrbem eorum Diocæſariam captam ſolo æquarit. Conſtantius, contractis demum ſuis,

& Vetrannionis in vnum copiis, Sirmio Murſam proceſſit, atque ibi aduentu Magnentij in ſe audito, conſedit. Ille vero ex Italia Pannoniam verſus egreſſus, nuncios ad Conſtantium miſit, ſe in campis, qui ad oppidum Sciſciam ſunt, ſui copiam eſſe facturum. Quo nuncio erectus Conſtantius exercitum eò ducere inſtituit, vt in patente planicie, atque equitatui maxime apta hoſtem offenderet. verùm inſidiis à Magnentio ad fauces, quæ Adranis adiacent, circumuentus longius ire non potuit. Qua re elatus Magnentius exercitum in interiorem Pannoniam producere feſtinauit, cupiens prope Sirmium manum cum hoſte conſerere. Dum autem ille Sauum amnem ponte, an nauigiis ſuperet, conſulit, Philippus à Conſtantio legatus aduenit, ſpecie, vt de fœdere ageret, re ipſa, vt Magnentij copias, atque illius, & itineris, & belli conſilia exploraret. quem ille, concione militum aduocata, iuſſit legationem exponere. Tum Philippus, Veni, inquit, vt docerem exercitum, non conuenire, vt qui Romanis ſubiecti eſſent, aduerſus Romanos arma ferrent, præſertim Imperante Conſtantio Conſtantini Maximi filio, quo cum multas de barbaris victorias rettuliſſent; Magnentium vero monerem, vt Conſtantini memoriam coleret, & eorum beneficiorum, quę ipſe cum parentibus ſuis ab illo accepiſſet, ſimulq́; poſtularem, vt Magnentius Italia cederet, & Tranſalpinas prouincias cum Imperio retineret. Quæ verba vſque adeo Magnentij milites commouerunt, vt ipſum reſpondere conantem ægre permiſerint. dixit tamen ſe pacem amplecti, ac poſtridie reſponſum maturius redditurum. atque ita concione dimiſſa, ac Philippo retento præfectos exercitus ad conuiuium adhibuit. & quid ſui conſilij eſſet, edocuit. Poſtridie vero, cum milites iterum aduocaſſet, commemorauit omnia, quæ Conſtans in eos per temulentiam ſtatuiſſet, & vt milites non patientes remp. ab eo per ſcelus, & impudentiam violari, ad ſe ab illo Imperiũ tranſtuliſſent. Quibus dictis vniuerſi bellum perſequendum eſſe clamarunt, atq; ad Sauum traiiciendi cauſſa procedere inſtituerunt. Hac re cognita, qui in præſidio Sciſciæ erãt, quæ in ripa Saui ſita eſt, tranſitum ſibi impediendum putarunt. atque alios è ripa amnis, alios è ponte tranſcendere conantes telorũ multitudine repulerunt. Cumq́; Magnentiani in fugam compulſi de ponte præcipitarentur, atque à Conſtantianis latiſſime pellerentur, Magnentius in ſummum diſcrimen adductus, haſta humi defixa dextræ nutu ſignificauit hoſtibus, ſe de pace agere velle. vbi aures ſibi præberi vidit, non Imperatoris iniuſſu ſe Sauum traiicere voluiſſe inquit. Cui Philippus reſpondit, vt Italia, Noricoq; relicto Illyricum peteret, ac tum demum de fœdere ageret. His acceptis Conſtantius ſuos à perſequendo reuocauit, & Magnentium in campos Pannoniæ medios prodire permiſit, quòd in locis equitatui opportunis cuperet eum illo confligere, cum eſſet ea parte ſuperior. ad id vero commodiſſimos eſſe putauit campos, qui ſunt ad Cibalas, in quibus Licinius quoque à Conſtantino fuerat ſuperatus. Itaque, cum partem exercitus in oppido haberet, vallo inter collem, qui vrbi imminet, & campum, qui Sauum attingit, excitato, quidquid flumine cinctum non erat, muniuit. quod autem flumine claudebatur, id ponte facto ex nauigiis ſepſit, ita vt pontem pro arbitrio ſcindere, atque reficere poſſet. atque ibi caſtra oppidi magni ſimilitudinem imitantia poſuit. Inde, cum conuiuium principibus exercitus daret, Titianus ſenator Romanus à Magnentio miſſus aduenit. qui multis ad contumeliam Conſtantini, & filiorum eius relatis, Conſtantium Imperio cedere iuſſit, ſi vitam referre incolumem vellet. Quibus verbis licet Conſtantius grauiſſime eſſet offenſus, hominem tamen ad ſuos ſaluum remiſit, quamuis Philippum à Magnentio detentum doleret. Magnentius inde, producto exercitu, Sciſciam primo impetu cepit, eamq; deleuit. cumq; regiones omnes Sauo adiacentes emenſus eſſet, maximamq; prædam egiſſet, Sirmium duxit, vt eam occuparet, verum ab oppidanis, militibuſq; in præſidio poſitis repulſus, propoſitum tenere non potuit. Itaque Sirmio relicto Murſam eſt proceſſum, ibiq; acris obſidio inſtituta. Cum autem oppidani portas clauſiſſent, & in propugnacula diſtributi oppidum tuerentur, in magnam difficultatem Magnentium adduxerũt, neque machinas, aut tormenta habentem, neque aliam rationem propius ad murum ſubeundi ineuntem; quòd telis, ſaxiſq; ab iis, qui de pinnis pugnabant, pro-

pelle-

pelleretur. Hac re cognita Conſtantius cum vniuerſis copiis opem vrbi laturus accurrit, Cibalis relictis, & vniuerſa regione, per quam Drauus amnis labitur. Magnentius interim, caſtris propius vrbem admotis, ignem portis intulit; verum defenſoribus ad reſtinguendum incendium confluentibus, nihil profecit. vbi vero Conſtantium ſenſit aduentare, inſidias ei hoc pacto parauit. Erat circus ante vrbem ab omni parte ſyluis opacus. in eo quattuor Gallorum millia poſuit, præcepto dato, vt vbi pugnam commiſſam vidiſſent, hoſtes repente inuaderent. Quod cum ij, qui in mutis hærebant, conſpexiſſent, certiorem fecere Conſtantium. atq; ille, imprudente Magnentio, duces quoſdam cum ſelectiſſimis ex toto exercitu militibus ad eos delendos immiſit. Hi, cum valida manu omnes circi portas obſediſſent, in ſuperiorem partem cum alia euecti tela in Magnentianos, qui in circo erant, iacere inſtiterunt. quorum cum nonnulli, ſublatis in capita ſcutis, ad portas erupturi aduolaſſent, iis, qui in ſtatione erant, prohibentibus, omnes ictibus telorum ſuperne incidentium ad vnum confecti ſunt. Magnentius inde conſilio ſuo lapſus, pugnam ante vrbem cum Conſtantio omnium grauiſſimam iniit. multis autem vtrinque cadentibus, prœlium libenter Conſtantius diremiſſet, ne viribus Romanorum debilitatis, Imperium incurſionibus barbarorum impune pateret. tanto vero ex vtraque parte ſtudio, atque ardore pugnarunt, vt non ſolum vſq; ad veſperam, ſed etiam vſque ad ſummam noctem dimicando peruenerint, ne tenebris quidem laxationem vllam contentioni præbentibus. ad extremum tamen pars Conſtantij ſuperior euaſit, hoſtibus in fugam verſis, atque XXX millibus interfectis. Ceterum, feruente pugna, Conſtantius tanto ſe committere diſcrimini veritus, in baſilica martyrum extra oppidum ſita, Valente epiſcopo in ſocietatem aſſumpto, verſatus eſt. Valens autem callide per ſuos diſpoſuerat, vt quis prœlij fuiſſet euentus, primus edoceretur, vel vt à rege gratiam iniret, ſi prior bonum nuncium detuliſſet, vel vt vitæ ſuæ conſuleret, ſi quid ſecus accidiſſet. Ita paucis, qui circa Imperatorem erant, metu exterritis, læſoque Imperatore anxio, primus hoſtes fugere nunciauit. cum Conſtantius indicem intromitti iuberet, Valens, vt reuerentiam ſibi aſciſceret, angelum ſibi nunciaſſe reſpondit. Facilis ad credendum Conſtantius palam poſtea dicere eſt ſolitus, ſe Valentis meritis, non virtute exercitus victoriam rettuliſſe. Hæc Zoſimus, & Seuerus. Hac pugna pugnata, Conſtantius prima luce, cum tumulo conſcenſo ſubiectam planiciem, & præterfluentem amnem referta cadaueribus conſpexiſſet, illacrymauit, non tam victoriæ lætitia, quàm cæſorum dolore permotus. atque vniuerſos ſine diſcrimine ſepeliri, qui vero ſpirabant, diligenter curari præcepit. Magnentius autem vbi ſuos in fugam actos concidi vidit, purpura abiecta & ipſe fugam iniuit, equo ſuo regiis inſignibus ornato dimiſſo, vt qui in illum incidiſſent, regem interfectum credentes, curam ſui quærendi omitterent, ac quanta maxima celeritate potuit, in Italiam ſe recepit, & Ticinum iniuit. Quem Conſtantij legiones inſequutæ, nouum prœlium. ſed exitu parum proſpero commiſerunt. ſic enim ſcribit Victor: *Conſtantius cum Magnentio apud Murſam in Pannonia dimicans vicit. in quo bello pene nunquam amplius Romanæ conſumptæ ſunt vires, totiuſq; Imperij fortuna peſſundata. Dehinc, cum ſe Magnentius in Italiam recepiſſet, apud Ticinum plures fudit incautius, &, vt in victoria ſolet, audacius perſequentes.* Eodem anno Romæ V Idus Septembris præfecturam vrbis iniuit Septimius Mnaſea, & VI Kalend. Octobris Neratius Cerealis. Conſtantius autem in Pannonia remanſit, ita vt ſequenti anno, ipſo VI & Gallo iterum conſulibus, III Nonas Martias Sirmij fuerit. 353
quod reſcriptum inde datum oſtendit. Cum autem Magnentium in Galliam ex Italia ſe contuliſſe audiſſet, & ipſe eodem ex Pannonia properauit; bellúmque multo atrocius ibi, quàm in Pannonia, renouauit. Multis prœliis, vario vtrinque euentu editis, tandem Magnentius in Lugdunenſi prouincia victus ſe in proximum collem coniecit. Ibi, cum videret, milites ſuos fractis animis prope de ſalute deſperaſſe, tribunal aſcendens, verbis confirmare conatus eſt. Cui cum milites acclamare de more vellent, factum eſt, vt imprudentes, atque inuiti Conſtantium Auguſtum pro Magnentio ſalutarint. Quo omine Magnentius conſternatus inde ceſſit, atque ad Montem Seleucum, id oppidi nomen eſt, venit.

Ibi vero cum eſſet, legatum ordinis ſenatorij virum ad Conſtantium de concordia miſit. quem Conſtantius explorandi cauſſa veniſſe ratus, non admiſit. deinde epiſcopi miſſi, qui peterent, vt ſibi pro milite operam nauare liceret. quos item irrito reſponſo dimiſit, atque cum exercitu ad eum proficiſci contendit, multis ex Magnentij caſtris ad ſe tranſeuntibus. Magnentius, vbi locum non eſſe veniæ vidit, animo ad bellum conuerſo, exercitum, quoquo modo potuit, nouis ſupplementis adauxit; &, vt Conſtantium à ſe alio auerteret, familiarem ſuum Antiochiam miſit, qui Gallum Cæſarem interficeret. qui poſtea deprehenſus pœnas perſoluit. Commiſſo inde nouo ad Montem Seleucum prœlio, Magnentius Lugdunum confugit. Milites, qui fugæ ſocij fuerunt, cum nullam ſalutis ſpem reliquam abſciſſis, fractisq; rebus viderent, ipſum tradere Conſtantio decreuerunt. Itaque diuerſorio circunſeſſo, hominem, ne elabatur, cuſtodiunt. Quare præcepta Magnentius deſperatione actus furioſi hominis opera edidit. Nam amicos, & propinquos ſuos, quos circa ſe habebat, vita exuit. ac Deſiderio fratre lethali vulnere affecto, demum ſibi manus intulit, ne viuus Conſtantio traditus ſupplicio lentiore cruciaretur. quippe, vt inquit Victor, gladio occulte prouiſo, ictum pulſu parietis iuuans latus transfodit, atque, vt erat vaſti corporis, vulnere, naribusq;, & ore cruorem effundens, expirauit, menſe Imperij quadrageſimo ſecundo, ætatis anno quinquageſimo. Hæc VII Kal. Septembris acta. Decentius Cæſar, cum ad opem ferendam accurreret, cognito illius interitu faſciæ collo implicito vitę modum impoſuit. Deſiderius ex vulneribus recreatus ſeſe Conſtantio tradidit. Hanc victoriam vbi Romæ Cerealis præfectus vrbis audiuit, Conſtantio monumentum cum hac inſcriptione locauit: *Reſtitutori vrbis Romæ, atq; orbis, extinctori peſtiferæ tyrannidis D. N. Fl. Iulio Conſtantio Victori, ac Triumphatori ſemper Auguſto Neratius Cerealis V. C. præfectus vrbi, vice ſacra iudicans D. N. M. Q. Eius.* Atque hoc quidem rerum, temporumq; ſucceſſu imperium terrarum à Conſtantino Maximo partum, atque inter filios teſtamento diuiſum, intempeſtiuo Conſtantini, & Conſtantis exceſſu ad vnum Conſtantium, qui inter illos ætate medius incedebat, recidit vniuerſum.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER VI.

CONSTANTIVS AVGVSTVS.

MAGNENTIO iuſtiſſima victoria cum tota illius factione deleto, Conſtantius Arelate ſe contulit, ac ſcenicos, & circenſes ludos apparatu maximo edidit. atque inde VI Idus Octobris, qui dies Imperij eius annũ duodetriceſimum finiebat, grauiter in omnes animaduertit, quos Magnentio ſtuduiſſe vel leuis ſuſpicio attigiſſet. Inde VIII Kal. Decembris ad Cerealem præfectum vrbis ſcripſit, vt ſacrificia nocturna Magnentio auctore permiſſa aboleret. Interim Arriani poſt Sirmienſe concilium illud auctoritate Conſtantij contenderunt, vt Occidentales epiſcopi Athanaſij damnationi ſubſcriberent, neq; id obtinere potuerunt, cum Paulinus epiſcopus oblata, vt diximus, epiſtola, ſe Photini, & Marcelli damnationi conſenſum præbiturũ dixiſſet, Athanaſij vero abnuiſſet. Itaq; edictum à Conſtantio elicuerunt, vt qui damnationem Athanaſij non probarent, in exilium irent. Quo cognito Catholici cõuentibus apud Arelate, & Biterras coactis petierũt, vt, priuſquam in Athanaſium ſubſcribere cogerẽtur, de fide diſceptarent. Cum autem Valens, & ſocij eius prius Athanaſij damnationem ſanciẽdam

eſſe

eſſe contenderent,ob id Conſtantius epiſcopis Orientalibus,& Occidentalibus in inſequentem annum cōcilium Mediolanum,vbi & ipſe affuturus erat,indixit. Romæ pridie Idus Aprilis Iulius pontifex obiit. poſt dies viginti quinq; Liberius diaconus ſubrogatus eſt. VI Idus Decembris Vitraſius Orfitus præfecturam vrbis iniuit, ac ſtatim graui ſeditione propter ſummam vini inopiam conflictatus eſt. In Oriente Gallus Cæſar generis ſuperbia elatus,atq; inſolentia ætatis prouectus, Antiochiæ tetra,ac nefanda facinora eſt aggreſſus,cum ſua ſponte,tū à Conſtantina coniuge ſtimulatus.iniuſtæ cædes,bonorū publicationes,exilia,ac deniq; iudicia prorſus ſublata memorabantur.dimiſſi eriam ignoti per vrbem homines,qui quæ de illo iactarentur,exciperent, aut falſa referebant,aut vera in maius ornabāt,aut certe belli præconia reticebant. Quin etiam ipſe noctu cum paucis clam ferro ſuccinctus,per tabernas,& compita vagari inſtituit,Græco ſermone quærens,quid homines de Cæſare Gallo ſenrirent. Itaq; Thalaſſius tum præfectus prætorio, cum neq; obiurgatione, neq; monitione ipſum ab eiuſmodi deterrere ſtudio potuiſſet, omnia ad Conſtantium ſcripſir. Qua re Gallus exaſperatus,liberius inde,atq; audacius libidini ſuæ indulſit, duces etiam aliquot oppreſſurus, niſi Honoratus Comes Orientis pertinaciter obſtitiſſet. Ludicris cruentis,licet vetitis, operam dedit. profecturus Hieropolim, vt expeditioni ſpecie tenus adeſſet, plebi Anriochenæ inediæ metum à ſe deprecāti nihil ex finitimis præberi prouinciis ſtatuit, ſed Conſularem Syriæ Theophilum ei dedit, dicens, inuito rectore neminē victu egere poſſe. Qua voce plebs animata, ædes eius incendit, & Theophiſum pugnis, ac calcibus inceſſens, prope exanguem reliquit. Quibus rebus ſubinde auditis Conſtantius blando ad Gallum ſcripſit, ac ſenſim adiumenta furoris illi ſubtraxit, ſoliſq; ſcholis Palatinis eſſe cōtentum iuſſit.& Dominiano ex Comite largitionum præfecto mandauit, vt in Syriam profectus,Gallum ad properādum in Italiam hortaretur. Ille vero Antiochiam progreſſus, contempto Cæſare,ad prætorium cum ſolemni pompa perrexit.ac tandem in conſiſtorium veniēs inconſulte,ac leuiter Gallo,vt abiret,Conſtantij iuſſu præcepit. Qua ille indignitate accenſus,protectoribus fidis mandauit, vt Domitianum cuſtodirent. Hac re cognita Montius quæſtor aduocatos primos Palatinarum ſcholarum alloquutus, iram mollire quidem, ſed obiurgatoria voce inſtituit. Quare Gallus quamplurimos potuit, quaſi ad ſalutem ſuam defendēdam adeſſe contra Montium aſpere in ſe inuectum, orauit. Itaque adorti Montium, vinctum in prætorium adduxerunt, & Domitianum præcipitem per ſcalas egerūt. atque inde ambos coniunctos per vrbem traxerunt, ac lacerata corpora in flumen denique proiecerunt.

Conſtantius inde, ſe ſeprimum, & Gallo Cæſare tertium conſulibus, Arelate 354
Viennam perrexit, vt Gundomado, & Vadomario fratribus, Alemanorum regibus, obuiam iret, qui infeſtis incurſionibus proximos Rheni limites diuexabant. Dum autem ibi moratur, militares ex Aquitania commeatus expectans, qui propter ſæuientes ex aſſiduis imbribus amnes,venire non poterant,certiora de omnibus Galli actionibus comperit,ac tumultu militari, quem tarditas ſubuectionis effecerat,auro ducibus diſtributo,ſedato,caſtra inde mouit,atq; Rauracum ad Rhenum acceſſit. Ibi cum pontem ex nauibus facere inſtituiſſet,telis hoſtium ex vlteriore ripa inceſſentium prohibitus, deſtitit. Inde alio loco ab indice de vado admonitus, per noctem inchoauit, ſed hoſtes commonefacti primum ad impediendum accurrerunt, inde auſpiciis deterriti, bello omiſſo, pacem petierunt. Qua data, Conſtantius in Italiam ſe recepit,ac Mediolani ſubſedit,ac Gallum cum vxore Conſtantina, punire vtrumque cupiens, ad ſe vocauit. Gallus, cum à principio, tum proxime, amiſſa vxore in Bithynia, firmo ſubſidio deſtitutus, quid ſibi facto opus eſſet,addubitauit. verum nouis litteris à Conſtantio ad tuendam ſecum rempublicam inuitatus,primū Conſtantinopolim, deinde Hadrianopolim, poſtremo Prætouionem in Noricum adiit. eò vero vbi aduenit, Barbatio Comes cum Apodemio Agente in rebus Palatium extra muros armatorum corona circundedit. ingreſſuſq;,obſcuro iam die,ablatis regiis indumenris,ipſum tunica,& paludamento communi amicit, identidem mādato Conſtantij iurans, eum nihil detrimenti paſ-

ſurum. Inde carpento priuato impoſitum in Iſtriam duxit, prope Polam oppidum, vbi Criſpum Cæſarem diximus interemptum. Ibi cum aſſeruaretur, Euſebius cubiculi præpoſitus, Pentadius notarius, & Mellobaudes armaturarum tribunus acceſſerunt, ac iuſſu Conſtantij cauſſam dicere iuſſerunt, quamobrem quenq; apud Antiochiam occidiſſet. quibus ille nihil aliud reſpondit, niſi pleroſque ſe inſtinctu Conſtantinæ necaſſe. Qua re audita Conſtantius eum capitali ſupplicio condemnauit. Ita Gallus, reuinctis poſt tergum manibus, tanquam latro, capite truncatus eſt, anno ætatis nono, & viceſimo, Imperij quarto. cuius rei nuncium Mediolanum Apodemius detulit. Interim miniſtri Galli ex Oriente ducti, Aquileiam venerunt, ac diuerſis pro meritis pœnis affecti ſunt. Quin etiam alij è Pannonia ſecunda, & Sirmio ob improbatum præſentis temporis in conuiuio ſtatum Mediolanum adducti, pœnas dederunt. Conſtantius autem aduerſus Lentienſes Alemanicos pagos progreſſus, qui in limites Romanos irruperant, vbi in Rhætiam, camposque Caninos venit, Arbetionem magiſtrum equitum cum meliore exercitus parte ad margines lacus Brigantiæ relegendos miſit. Arbetio profectus, atque in inſidias hoſtium lapſus, vix noctis ſuperuenientis præſidio incolumis cum ſuis euaſit. ac prima luce, redintegratis viribus, in certamen progreſſus, iterum male pugnauit, multis militum millibus, ac decem tribunis amiſſis. Qua re elati Alemani, in Romanorum caſtra ferocius incurrentes, ex rei indignitate Scutarios cum omnibus ſuis exciuerunt. qui illos adorti, non iuſtó prœlio, ſed prædatoriis diſcurſionibus in fugam vniuerſos egerunt. atque hac victoria parta, Conſtantius
555 Mediolanum in hiberna receſſit. Arbetione inde, & Lolliano conſulatum, Dometio Leontio præfecturam vrbis, gerentibus, in Gallia Syluanus tyrannidem eodem tempore & inuaſit, & perdidit. Hic, cum Galliæ à Germanis aſſiduis rapinis, atque incendiis vexarentur, peditum magiſter ad ea mala prohibenda miſſus, egregie ſe gerere cum cœpiſſet, multorum in ſe inuidiam concitauit. Ob eam rem Dynamius præfectus, vt ipſum euerteret, inſidias ei parauit. quippe litteras eius commendatitias ad amicos quoſdam nactus, eas incolumi ſubſcriptione deleuit, atque hanc ſententiam repoſuit: Rogare amicos agentes intra palatium, vt ſe altiora molientem, ac propediem ſolium principis aditurum iuuarent. litteris vero prolatis, idem Dynamius præfectus eſt, vt hæc pro Imperatore inquireret. Ita conſiſtorio habito, omnes, quos ille nominauit, comprehenduntur, & cum litteris ad eum euocandum Apodemius mittitur, qui nullis redditis litteris, in Gallia ſubſtitit. Interim Dynamius alias his conſentientes confinxit nomine Syluani, & Malarichi ad tribunum fabricæ Cremonenſis. à quibus vt conſcius monebatur, parare propere cuncta. qui lectis litteris non intelligens, quid id rei eſſet, litteras ad Malarichum miſit, obſecrans, vt diceret aperte, quæ vellet. Malarichus ſuam, & Syluani vicem ſolicitus, adhibitis Francis, quorum magna in Palatio multitudo florebat, erectius loqui in apertis inſidiis cœpit. Cum autem Conſtantius rem cognoſci iuſſiſſet, Florentius agens pro magiſtro officiorum, animaduerſis in litteris priorum verborum lituris, rem aliter eſſe, quàm dictarat Syluanus, Conſtantium docuit. Ea de cauſſa Dynamius in tormentis eſt habitus, ſed tamen abſolutus conſpiratione multorum. His rebus cognitis, Syluanus veritus, ne propter mollem Conſtantij animum abſens damnaretur, Francis magna mercede ad ſe adductis, Agrippinæ inſignia Auguſtalia ſumpſit. Ea res eodem die, inclinante ſole, nunciata Mediolanum eſt, Syluanum magiſtrum peditum ſolicitato exercitu ad Imperiale culmen euectum. conſilióque ſtatim in regiam ſecunda vigilia conuocato, Conſtantius nuncium ad eum miſit, vt accepto Vrſicino ſucceſſore, cum poteſtate intacta rediret. credebat enim, Syluanum neſcire, ea ſibi nota eſſe, quæ geſſerat. Vrſicinus licet magna feſtinatione vſus eſſet, tamen famam rerum Agrippinam præceſſiſſe inuenit. Itaque, cum nihil palam tentaret, comiter à Syluano exceptus eſt. Poſtridie vero Bracati, & Cornuti (ordinum militarium hæc nomina erant) clam ab Vrſicino ſolicitati prima luce in regiam irrumpunt, ac Syluanum extractum ædicula, in quam exanimatus confugerat, multis ictibus confodiunt. Antequam hoc ageretur, Romæ popu-

populus in Circo repente exclamauit, Syluanum eſſe deuictum. Oppreſſo Syluano, in ſocios cōiurationis eius animaduerſum. Conſtantius, omnibus ſeditionibus ciuilibus ex ſententia extinctis, eò magis inſolentia eſt euectus, aſſentatoribus eum ita inſtantibus, vt ferri nequiret, cum de ſe magnificè prædicaret.

Interim epiſcopi conuenere Mediolanum, ſed ex Oriente propter itineris longitudinem pauci, ex Occidente amplius trecenti. Conuentu in Dominico conſtituto, illud à Valente, & Vrſacio, qui præcipue aderant, & ſe iampridem Arrianis reddiderant, ante omnia poſtulatum eſt, vt Catholici Athanaſij damnationi ſubſcriberent, & communionem cum Arrianis inirent. Qua re audita Euſebius Vercellarum, Paulinus Treuirorum, Hilarius Pictauorum, & Lucifer Caralis Sardiniæ epiſcopi, qui conſtantes in fidei Nicænæ defenſione manebant, reſponderunt, prius de ſacerdotum fide agi oportere: compertum ſibi eſſe, quoſdam ex iis, qui adeſſent, hæretica labe pollutos eſſe. quamobrem æquum cenſere, vt antè omnes fidem ſuam ſcripto exponerent. Qua ſententia dicta, Dionyſius Mediolani epiſcopus tabulas ſtatim arripuit, ac ſcribere fidem ſuam inſtituit. Quod ne faceret, Valens, & Vrſacius infenſi, calamo, & charta ex manibus extorta, prohibuerunt. ac mox, cum clamore ex omni parte orto, populi iudicium, ad quod deduci res videbatur, timerent, conuentum è Dominico in Palatium tranſtulerunt. Illinc epiſtolam Conſtantij nomine emittunt omni prauitate refertam, eo conſilio, vt ſi eam æquis auribus populus accepiſſet, qui Catholicam fidem egregie conſeruabat, capita publica auctoritate proferrent. ſin minus, omnis in Conſtantio culpa hæreret, ſed ea venia digna, quia etiam tum catechumenus ſacramentum fidei meritò videretur potuiſſe neſcire. Ibi Catholici à Conſtantio iuſſi, vt poſtulata perficerent, haudquaquam ſe facturos dixerunt, quòd ab eccleſiaſticis alienum legibus foret. Quibus Conſtantius, Atqui mea mandata pro lege habenda ſunt, inquit. aut obtemperate igitur, aut in exilium ite. Tum illi, Atqui regnum tuum non eſt, ſed Dei, qui tradidit. vide autem etiam, atque etiam, ne qui dedit, eripiat. atque extremi iudicij memor, caue, ne morem eccleſiaſticum ſoluas, atque Imperium in Eccleſiaſticas conſtitutiones inducas. Quibus verbis Conſtantius exacerbatus, ipſos plura dicere inhibuit, atque in exilium abire præcepit. Illi vero læti, quòd veritatem non prodidiſſent, puluere excuſſo, atq; oculis in Deum conuerſis, abierunt. Rhodanius quoque, & Doſanus antiſtes, quia natura lenior, non tam ſuis viribus, quàm Hilarij ſocietate, non ceſſerat Arrianis, eadem calamitate oppreſſi ſunt. cum tamen parati eſſent, Athanaſium à communione ſuſpendere, modo de fide inter epiſcopos quæreretur. His pulſis, Arriani inde ſe in Liberium Romæ pontificem alacres intulerunt, nulla, vt inquit Athanaſius, verecundia ducti, vel quòd illa ſedes apoſtolica eſſet, vel quòd Roma caput Imperij exiſteret, vel quòd epiſcopos Romanos apoſtolicos viros in ſuis litteris appellaſſent. atque Conſtantium, vt ipſum ad ſe traduceret, induxerunt. Euſebius eunuchus propere ab illo Romam cum litteris, & muneribus huius officij gratia miſſus eſt. is profectus Liberium primum mitibus verbis hortatus eſt, vt contra Athanaſium ſubſcriberet, & cum Arrianis communionem iniret, deinde oblatis donis rogare cœpit, vt hanc Conſtantio veniam daret. Liberius facere ſe poſſe negauit, vt eum damnaret, qui à duobus Conciliis inſons iudicatus, & à Romana eccleſia cum pace dimiſſus fuiſſet. neque enim vllum eiuſmodi à beato Petro traditum inſtitutum habere. quòd ſi Conſtantius ſcripta pro Athanaſio deleri vellet, etiam quæ aduerſus eum eſſent, obrueret. ac rurſus Eccleſiæ conuentus longe à Palatio haberetur, in quo neque Imperator, neque Comes, neque Iudex minabundus aſſiſteret, ſed ſola apoſtolorum inſtitutio ſeruaretur. ac fide ex Nicæni Concilij ſententia conſtituta Arriani eiicerentur. neq; enim locum in conuentu Eccleſiæ hæreticis patere, neque fas eſſe, prius de criminibus alicuius, quàm de fide, & religione, tractari. His verbis eunuchus anxius, minis multis editis, cum muneribus abiit, eaq; in S. Petri baſilica conſecrauit. Quod vbi Liberius comperit, æditũum grauiter, quòd impedimentum non attuliſſet, increpuit, atq; in baſilicam profectus, dona illa, tanquam execranda, proiecit. His de rebus Conſtantius ab eunucho cer-

tiot factus, ira tumidus eunuchos, & Palatinos, & Comites Romam ire mandauit, litteraſq; ad vrbis præfectum ſcripſit, vt Liberium ad Comitatum ſuum aut dolo, aut vi mitteret. Eis Romam progreſſis, ingens in vrbe tumultus eſt excitatus, omnibus, qui ſecus ſentirent, inſidias ſibi ab Arrianis imminere timentibus. O rem non ſolum dictu, ſed etiam auditu fœdiſſimam. Eunuchis hæreſim Arrianam fouentibus, atque in templis Romæ ſedentibus pontifex Romanus, quia ab illa ſententia eſſet auerſus, iuſſu Conſtantij Imperatoris, filij Conſtantini Maximi, Arrianæ factionis inimiciſſimi, capitur, & tanquam nefarij ſceleris reus, Mediolanum adducitur. Ille vero ſalutem ſuam Chriſti honori ſic, maiorum ſuorum exemplo, poſthabuit, vt coram Conſtantio poſitus eandem in dicendo conſtantiam retinuerit, qua vſus cum Euſebio fuerat. ſi quidem ita dixit: Deſine Conſtanti Catholicos inſectari, atq; hæreticam impietatem in Eccleſiam inttoducere per me abſiſte. ego enim omnia ſupplicia prius ſubire paratus ſum, quàm vt Arrianus appeller. Hæc ex Athanaſio, Hilario, & Sulpicio ad concilium Mediolanenſe pertinentia ſumpſimus. Theodoritus autem longius de Fide colloquium Liberij cum Conſtantio habitum refert. quod legere eſt operæ precium. Hoc ſermone abſoluto, Conſtantius efferatus Liberium quoque Beroeam in Thraciam relegauit, eumq; abeuntem quingentis aureis nummis munerauit. quos magno animo Liberius reſpuit, inquiens: Dato hos aſſentatoribus tuis, qui te deprauarunt, & à patris tui viri ſanctiſſimi imitatione deterruerunt. mihi namq; Chriſtus patri conſubſtantialis largitor non deerit. His omnibus in exilium fidei cauſſa profectis, ſtatim ſucceſſores ſuffecti ſunt, Liberio Romæ Felix archidiaconus, Dionyſio Mediolani Auxentius Cappadox, itemque aliis alij. Felicem autem, quia contra ſacramentum ſedem illam iniuerat, Auxentium, quia Arrianæ addictus perfidiæ erat, populus auerſatus eſt. Ab hoc tempore Italia, quæ adhuc intacta ab Arriana labe fuerat, ſenſim corrumpi eſt cœpta. Epiſcopi vero exules ſummis omnium prouinciarum ſtudiis celebrati, pecuniis in ſumptum abunde donati, ac legationibus plebis Catholicæ in omnibus partibus culti prope quotidie in ipſa calamitate de aduerſariis triumpharunt. His actis Conſtantius audiens, Gallias aſſiduis adhuc Germanorum incurſionibus affictari, quòd putaret, haud ſatis tutum eſſe, ſe Italia cedere, Iulianum Galli fratrem, Cæſarem ſibi ſtatuit adiungere, qui nuper palliatus ex Græcia venerat, iuuenem bonarum ſtudio litterarum, ac Chriſtianæ tum pietatis laude florentem. Itaque VIII Idus Decembris aduocatis militibus, tribunal aſcendens, & Iulianum dextra tenens, ita dicere inſtituit: Neminem veſtrum latere arbitror, poſt extinctos tyrannos mihi barbaros inſolentius inſultare, quòd in remotiſſimis terris alienis negotiis illigatus ſim. huic ego malo illud remedij excogitaui, vt Iulianum fratrem patruelem meum ſpectatæ modeſtiæ, atque induſtriæ iuuenem Cæſarem dicam, ſi vos expedire reipubl. cenſueritis. Silentio inde omnium conſequuto, Iulianum purpura induit, ac ſecundis clamoribus fauente concione Cæſarem appellauit. eúmque ſibi laborum, periculorumq; adeſſe ſocium iuſſit. atque ei mox Galliarum tutelam commiſit. Quæ omnia milites horrendo fragore ſcuta genibus illidentes præter paucos approbauere. Inde poſt paucos dies ad firmandam fidem Helenam ſororem illi matrimonio copulauit, Quibus rebus actis, Iulianus Kalend. Decembris Mediolano egreſſus eſt, atque vſque ad locum duabus columnis inſignem, qui eſt inter Laumellum, & Ticinum, à Conſtantio deductus, recta inde Taurinũ contendit. vbi Agrippinam vrbem pertinaci Germanorum obſidione captam, atque deletam accepit. Viennam inde ptogreſſus magno ab omnibus honore exceptus vrbem iniuit. tunc anus quædam capta luminibus, cum percontando, quinam eſſet ingreſſus, Iulianum Cæſarem comperiſſet, exclamauit, hunc deorum templa reparaturum. Quod verũ vaticinium fuiſſe, rei euentus probauit. ſiquidem is, ſacris Chriſtianis relictis, pòſt ſeſe ad deorum gentilium cultum recepit. Viennæ inde hiberna agens à Conſtantio VIII conſule collega aſ-
356 ciſcitur, Vitraſio Orfito ſecunda vrbis præfectura mandatur. Eo anno ineunte vere Germani Auguſtodunum muris inualidis oppidum, torpente ad defenſionem præſidio, inuaſerunt. verũ, veteranis propere accurrẽtibus, ſtatim exire coacti ſunt.

Quod

Quod vbi Iulianus accepit, V I I I Kal. Iulias exercitum Auguſtodunum adduxit, vt inde Germanos adoriretur. Itaq; egreſſus, adhibitis cataphractis ſolis, & baliſtariis, Antiſiodorum peruenit. inde, recreatis militibus, ad Tricaſſinos iter intendit, atque hoſtibus in ſe irruentibus egregie vindicatis, Tricaſſas inopinatus iniuit. Inde, Rhemos nihil prolatandum exiſtimans, tendit, vbi conuocatum Veſontione exercitum ſemet iuſſerat operiri, cui præerat Marcellus, & Vrſicinus. Ibi cum placuiſſet, per Decempagos Alemanorum plebem inuadere, iter die nubiloſo ingreſſus, parum abfuit, quin magnum detrimentũ acceperit. nam hoſtes legiones duas poſt terga ſua adorti, pene deleſſent, niſi ſocij auxilio ſubito accurriſſent. Audiens inde Alemanos Argentoratum, Brotomagum, Tabernas, Saliſona, Nemetas, Vangionas, & Maguntiacum poſſidentes eorum agros incolere, oppida vero, vt circundata retibus luſtra, vitare, primum omnium Brotomagum occupauit, atque accurrentem Germanorum manum acri prœlio edito ita fregit, vt qui ſuperfuerunt, fuga ſibi ſalutem quæſiuerint. Inde Agrippinam cum veniſſet, nullo negotio recuperauit. neq; inde ante diſceſſit, quàm Franci, furore miteſcente, perterriti pacem firmarunt. Quibus rebus actis inde per Treuiros ad Senonum oppidum in hiberna diſceſſit. Hæc auctore Ammiano tradidimus Ceterum prœlium alind apud Vangionas commiſſum eſſe inuenio apud Seuerum, vbi de S. Martino Sabarienſi militarem tum operam Cæſari Iuliano nauante loquitur. *Irruentibus*, inquit, *intra Gallias barbaris, Iulianus Caſar, coacto in vnum exercitu, apud Vangionum ciuitatem donatiuũ cœpit erogare militibus. vt eſt conſuetudinis, ſinguli citabantur, donec ad Martinum ventum eſt. Tum vero opportunum tempus exiſtimans, quo peteret miſſionem (neque enim integrum ſibi fore arbitrabatur, ſi donatiuum non militaturus acciperet.) Hactenus, inquit ad Cæſarem, militaui tibi. patere, vt nunc militẽ Deo. Donatiuũ tuum militaturus accipiat. Chriſti ego miles ſum. pugnare mihi non licet. Tum vero aduerſus hanc vocẽ tyrannus infremuit, dicens, eum metu pugnæ quæ poſtero die erat futura, non religionis gratia, detrectare militiã. At Martinus intrepidus, imimo illato ſibi terrore conſtantior, ſi hoc, inquit, ignauiæ aſcribitur, non fidei, craſtina die ante aciem inermis adſtabo, & in nomine Domini Ieſu, ſigno crucis, non clypeo protectus, aut galea hoſtiũ cuneos penetrabo ſecurus. Retrudi ergo in cuſtodiam iubetur, facturus fidem dictis, vt inermis barbaris obiiceretur. Poſtera die hoſtes legatos de pace miſerũt, ſua omnia, ſeq; dedentes.* Dum autem Iulianus in oppido Senonũ fuit, Germani, cum ex perfugis cognouiſſent, nec Scutarios, nec Gentiles in caſtris adeſſe, oppidũ aggrediuntur. verum Iuliano ſtrenue ſemet, atque oppidum defendente, pòſt triceſimum diem conatu irrito diſceſſerunt. Marcellus magiſter equitum infamia flagrauit, quòd neq; Cæſari, neq; ciuitati periclitanti ſubuenerit. qua re cognita Conſtantius eum dimiſit. Interim Conſtantium Romã viſendi, ac triumphi agendi cupido inceſſit, quo populo Rom. pacato, vt rarum, ſic viſendum magnificentiſſimæ pompæ ſpectaculũ oſtentaret. Itaq; poſt V I I I Idus Martias (nam eo die Mediolani reſcripſit) ſecunda Orfiti præfectura, via Flaminia iter ingreſſus magnis ſtipatus agminibus, Ocriculos omnibus admirãdus aduenit. vbi vero ad vrbem acceſſit, mirari ſingula occurrentia oculis cœpit. ac ſenatũ quidem, & patricios ſpectans, aſylũ totius mundi adeſſe exiſtimabat, plebem vero intuens, quidquid eſſet hominum, Romã confluxiſſe putabat. Præeuntibus inde ſignis aureo carpento ſolus inſidens, ac micanti gemmarum ſplendore longe, lateq; fulgens iniuit. aderat vtrinq; ordo geminus armatorum clypeatus, atq; criſtatus, nitidis loricis indutus, necnon equites clibanarij thoracum tegminibus ſepti, & limbis ferreis cincti. ipſe vero fauſtis populi vocibus Auguſtus ſalutatus, alto vocũ ſimul, lituorumq; fragore cohortuit, atq; immobilem ſe, qualis in prouinciis viſebatur, exhibuit. nam & corpus perhumile curuabat, portas celſas ſubiens, & velut collo munito rectam aciem luminum tendens, nec dextra, nec læua vultũ flectebat, nec ſpuens, aut os, aut naſum tergẽs, vel fricans, manumve mouens. Poſtquam in forum venit, primum ipſius fori claritate, deinde, quocunque ſe oculi intulerunt, miraculorum crebritate obſtupuit. Nobilitatem in curia, populum pro tribunali cum appellaſſet, inde in Palatium ingenti omniũ fauore receptus eſt. Sequẽtibus diebus cum equeſtres ederet ludos dicacitate plebis oblectatus eſt, haudquaquam à libertate inſita deſciſcentis.

Luſtrans inde vrbem quidquid primum videbat, Id inter omnia eminere putabat, Iouis Capitolini templum, Thermas, Amphitheatrum, Pantheon, Forumque Pacis, & Pompeij theatrum, & Odeum, & Stadium, aliaq; inſignia vrbis Romanæ ornamenta. Cum ad Forum Traiani veniſſet, ſingularem in terris ſtructuram eſt admiratus. omni vero ſpe eiuſmodi quidquam conandi abiecta, Traiani equum locatum in atrij medio, qui ipſum principem vehebat, imitari ſe velle, & poſſe dixit. cui prope aſtans regalis Hormiſda, homo Perſa, Antè, inquit, Imperator, ſtabulum tale condi iubeto, ſi vales. equus, quem fabricare conſtituis, ita late ſuccedat, vt iſte, quem videmus. Idem rogatus, quid de Roma ſentiret, id tantum ſibi diſplicuiſſe reſpondit, quòd didiciſſet, ibi quoque homines mori. Multis demum cum ſtupore viſis, de fama conqueſtus eſt, quòd ornans omnia ſemper in maius, in iis, quæ Romæ eſſent, explicandis obſoletior eſſet. Vt autem aduentum ſuum aliquo inſignem monumento relinqueret, ceteris vrbis ornamentis addere ſtatuit in proximo circo obeliſcum. Poſt Liberij pontificis exilium, Felix, qui in eius locum ſucceſſerat, licet Nicæna in fide conſtanter permanſerat, tamen cum aduerſariis quoque communionem habuerat. Qua de cauſſa Romanorum nemo eccleſiam, illo præſente, inire voluerat. Hoc autem tempore matronæ Romanæ mirifico Liberij ſtudio incitatæ, permittentibus viris ſuis, Conſtantium adierunt, eumque ſummis precibus obteſtatæ ſunt, vt ciuitati paſtore orbatæ, atque inſidiis luporum obiectæ Liberium reſtitueret. quibus ille reſpondit, Liberio non eſſe opus, cum Felix adeſſet. cumque ab iis accepiſſet, Felicem omnibus non eſſe probatum, ſe illis permittere dixit, vt Liberium haberent, qui partem alteram regeret. Quod edictum in circo recitatum populus ioco eluſit, atque vnum Deum, vnum Chriſtum, vnum epiſcopum eſſe clamauit. Demum conſilio cum epiſcopis, qui ſecum erant, communicato decreuit eum reuocare, ſi cum ſuis epiſcopis conſentiret. Quamquam autem Conſtantius Romæ diutius eſſe cupiebat, audiens tamen, Sueuos Rhætias incurſare, Quadoſque Valeriam, & Sarmatas ſuperiorem Mœſiam, & ſecundam populari Pannoniam, triceſimo, poſtquam ingreſſus eſt, die IIII kal. Iunias ab vrbe profectus, per Tridentinum ſaltum in Illyricum properauit, ac miſſo in locum Marcelli Seuero, ad ſe Vrſicinum vocauit. eumque cum ad ſe Sirmium veniſſet, in

357 Orientem cum dignitate magiſterij miſit. At Iulianus, exacta apud Senonas hieme, Conſtantio nonum, ſeque iterum conſulibus, tumultibus Germanicis excitus, Rhemos contendit, lætus, quòd exercitum regebat Seuerus. cui ſe ex altera parte adiunxit Barbatio, qui poſt Syluani interitum promotus ad magiſterium peditum, ex Italia cum XXV millibus armatorum Rauracum venit. Quo facto decretum eſt, vt ſæuientes ſolito vehementius Alemani à duobus Romanorũ exercitibus compulſi in anguſtias cæderentur. Quæ conſilia dum coquuntur, illi occulte inter bina caſtra tranſgreſſi, Lugdunum inuaſere, & cum clauſis portis ingredi nequiuiſſent, ſuburbanis omnibus peruaſtatis, abiere. Qua re cognita Iulianus tribus itineribus, quibus hoſtes regredi poſſe comperiebat, magna militum manu inſeſſis, recepta præda, omnes oppreſſit, præter eos, qui per vallum Barbationis tranſiuere. Per eoſdem dies exercituum Rom. aduentu territi hoſtes, qui cis Rhenum conſederant, alij difficiles vias, cæſis ingentibus arboribus, obſepſerunt, alij inſulis, quæ in Rheno ſunt, occupatis, Romanos appetiuerunt. Quibus Iulianus permotus, ad corripiendos aliquot ſeptem naues à Barbatione petiuit, ex iis, quas ad conficiendos parauerant pontes, qui, ne quid à ſe impetraretur, omnes incendit. doctus inde ab exploratoribus modo captis amnem, æſtare iam adulta, tranſiri poſſe, Canutorum tribunum Bainobaudem cum delecta militum manu miſit, qui modo per breuia incedentes, modo ſcuta in modum alueorum ſupponentes, nando ad proximam inſulam acceſſere, ac tanquam pecudes ſine vllo ſexus, ætatisve diſcrimine omnes ſtrauere. atque inde præda onuſti incolumes rediere. Qua re animaduerſa Germani, relictis inſulis, bona omnia trans fluuium contulerunt. Inde Iulianus Tres tabernas ab hoſtibus dirutas reſtituit. quo loco munito, ſatis conſtabat, Germanos ab intimis Galliis adeundis facile prohiberi. Dum ille huic operi intentus ſtudet, Germani Barbationem cum exercitu, cui

præerat,

præerat,aggreſſi,fugientem Rauracos vſque perſequuti ſunt, & rapta ſarcinarum, & iumentorum calonibus parte maxima, ad ſua ſe rettulerunt.ac Barbatio,tanquã expeditione proſpero euentu confecta, milite in hiberna dimiſſo,ad Conſtantium rediit,Iulianum confictο crimine obruturus. Quare cognita Alemanorum reges Chonodamarius,& Veſtralpus, & alij, collatis in vnum viribus, ad Argentoratum oppidum conſederunt, quin etiam perfugæ verbis impulſi, qui armatorum tantum tredecim millia cum Iuliano remanſiſſe docebat, miſſis ad Iulianum legatis, mandarunt,vt agris abſcederet virtute,& ferro ſibi quæſitis. qui ita incenſus, legatos vſque ad perfectum caſtrorum opus retinuit.inde Argentoratum aduerſus eos copias,quas habebat, eduxit pedeſtres, atque equeſtres, inter quas cataphracti,& ſagittarij, genus armatorum formidabile, verſabantur. Et quoniam à loco, vnde Romana promota ſunt ſigna, vnum & viginti millia paſſuum vſque ad caſtra hoſtium aberant, rationibus eorum conſulens, ab impetu reuocauit. atque eos officij,& quid ipſe animo moliterur,edocuit, bortans, vt pugnandi ardorem in poſterum continerent, quo integrum diei ſpacium ad confligendum haberent. nam ſi illo die,vergente iam in occaſum ſole, in aciem deſcendiſſent, prœlium in noctem eſſe cum maximo eorum detrimento incurſurum. Verum milites prœliandi cupiditate flagrãtes,ipſum vltra loqui non permiſerunt,ac dentibus infrendẽtes,atq; haſtis ſcuta illidentes,in hoſtem ſe duci iam conſpicuum obſecrarunt. Quibus vt obſequeretur Iulianus, Florentij præfecti prætorio effecit auctoritas, ſeditionis militaris,niſi præſenti eius cupiditati pareretur,periculum proponentis. Itaq; tanta exercitus contentione victus,caſtra ad collem promouit molliter editum,opertum ſegetibus iam maturis,non longe à Rheno diſtantem è cuius vertice ſpeculatores tres ad boſtes accurrerunt,Romanum adeſſe exercitũ nunciantes. vnus vero pedes,qui ſequi non potuit,captus à Romanis rettulit, Germanos per triduum, & trinoctium flumen tranſiſſe.Quos vbi aciem ſtruere ad capeſſendum prœlium vidit Iulianus,& ipſe ſuos inſtruxit,Seuero cornu ſiniſtro tributo,ac benigne omnes virturis,atq; officij ſui admonuit.Quo facto,tum ſignum pugnæ ter ſolemni æneatorum occentu vtrinq; datum eſt. atq; vtrinq; magnis viribus, maioribusq́; animis eſt concurſum. Germani tela dextris iaculantes, equitatum Romanum inuaſere. cornu vero ſiniſtro hoſtes acerrime ſuſtinente, qui in dextro erant præter ſpem incondite receſſerunt.verum dum primi fugientiũ poſtremos impediunt, gremio legionum excepti,fixo gradu prœlium integrarunt,ab occurrẽte Iuliano coërciti. Pulſis equitibus, Germani primam aciem peditum inceſſerunt, quos Cornuti,& Bracati fortiſſime exceperunt.paribusq́; diu momentis pugnatũ eſt. quibus ſe Bataui adiunxerunt.ardente vero prœlio,ac multis vtrinq; cadentibus,exiluit ſubito ardens optimatiũ globus,inter quos & reges erant,ac ſequente vulgo agmina Romanorũ perrupit,& iter ſibi aperiendo vſq; ad primanam legionem in medio locatam,quæ caſtra prætoria dicitur,penetrauit.ibi pugna flagrantiore ſtudio repetita, Alemani ſtrati,tandem ſe fugæ mandare coacti ſunt.atq; ad flumen compulſi, ſeſe in illud abiecerunt, magnaq́; ex parte ſubmerſi ſunt. Chonodamarius rex in collem vicinum euaſit,atq; ibi à coborte Romana obſeſſus,vltro ſe dedidit. miles Romanus, exacto iam die, occinente liticine reuocatus, prope ripas Rheni tetendit, corporaq́; curauit. Iulianus acclamatione concordi totius exercitus Auguſtus appellatus,eum honorem increpito milite iureiurando repudiauit. Chonodamarius adductus,primũ ſe inclinauit. deinde humi ſuppliciter fuſus, veniã petiit, ac bono eſſe animo iuſſus eſt.Inde ductus ad comitatum Imperatoris,miſſusq́; exinde Romam,morbo veterni conſumptus eſt.Hanc victoriam audiens Conſtantius,vt erat leuis animi,& glorioſi,ſuis auſpiciis,& ſua virtute partam iactauit. idq́; cum laureatis litteris ad prouinciarum ſigna deferri præcepit. Iulianus cadauera promiſcue mandari ſepulturæ iuſſit, dimiſſisq́; legatis,quos ante pugnam retinuerat, ad Tres tabernas reuertit,atque inde cum captiuis omnibus prædam Mediomatricos ſeruandam miſit,& ponte compacto,Rbenum traiecit. atque hoſtilem terram inuaſit. agroque eorum incenſo, cum ad pugnam non prouocaret, munimentum, quod à Traiano conſtructum ipſi euerterant, reparauit, ac præſidio, & commea-

tu inſtruxit. Ita tres reges ex iis, qui victis apud Argentoratum auxilia miſerant, iurantes conceptis ritu patrio verbis ſe nihil moturos, cum fœdus petiſſent, per decem menſes obtinuerunt. Seuerus magiſter equitum Rhemos per Agrippinam, & Iuliacum petẽs, Francos vacua præſidia vaſtantes, offendit, qui metu iam reuerſi exercitus munimentis duobus, quæ olim exinanita ſunt, occupatis, ſe tuebantur. Quod audiens Iulianus, Caſtellum oppidum, quod Moſa fluuius lambit, circunſedit, idq́ue per Decembrem, & Ianuarium menſem fecit. veritusq́ue ne hoſtes, obſeruata nocte illuni, conglaciatum amnem peruaderent, quotidie à ſole in veſperam verſo vſq; ad lucis principium luſoriis nauibus diſcurrentes flumen vltro, citroque milites diſpoſuit, qui cruſtas pruinarum diffringerent, ne quis erumperet. atque ita inedia, vigiliis, & deſperatione ad deditionem adegit, eosq́ue ad comitatum Auguſti miſit, atque Pariſios in hiberna diſceſſit. Interim Romæ, adminiſtrante ſecundam adhuc Orfito præfecturam, Obeliſcus iuſſu Conſtantij magna mole in circo maximo eſt erectus. quem Ammianus ita deſcribit: *Aſperrimus lapis in figuram metæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam, vtq; radium imitetur, gracileſcens pauliſper ſpecie quadrata in verticem productus anguſtum, manu leuigatus artificis. formarum autem innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei vndique videmus inciſas initialis ſapientiæ vetus inſigniuit auctoritas.* Interim Sapor litteras ad Conſtantium ſcripſit, ab eo Armeniam cum Meſopotamia poſcens. Quarum cum vtramque negaſſet, duces, qui illi irrumpenti reſiſterent, obuiam miſit. Ipſe vero
358 hiberna apud Sirmium Latiano & Cereali conſulibus agens, comperto, Sarmatas, & Quados Pannonias, Mœſiamq́ue alteram incurſare, vere primo Iſtrum tranſgreſſus, agros Sarmatarum eſt populatus. Inde Sarmatas, Quadosq́ue prohibere conantes aggreſſus, ſtrage magna facta, in fugam compulit in ea parte Sarmatiæ, quæ ſecundam Pannoniam, Valeriamq́ue ſpectauit, atque inde in Quados irrupit. Qua re perterrefacti Quadi, ad Conſtantium venerunt, atque ad pedes prolapſi, cum ſupplices pacem petiſſent, obtinuerunt. Quin etiam Zizais regalis, cum ordines Sarmatarum ad orandum inſtructos adduxiſſet, veniam impetrauit. Quo clementiæ exemplo illecti mox alij Quadorum, Sarmatarumq; regales cum idem petentes veniſſent, pacem, datis obſidibus, retulerunt. Sarmatis inde, qui quondam à ſeruis victi Victobalis ſe tradiderant, in fidem receptis, Zizais rex eſt præfectus. Quibus actis caſtra Brigetionem mouit, vt ibi reliquias Quadorum extingueret. quorum regalis Vitrodorus Viduarij regalis filius, & Agilimundus ſubregulus, aliiq́ue optimates metu exanimati, vt Romanum in finibus ſuis conſpexere exercitum, veniam popoſcerunt, atque obſides fidei obtulerunt. Inde ad Sarmatas Limigantes eſt ventum, qui velut obliti priorum, erumpentibus Liberis, ipſi quoque tempus nacti, limitem perrupere Romanum, cum dominis ſuis in hac re ſola conſentientes. Hi primo aſpectu exercitus, tanquam fulminis ictu, perculſi, tributum annuum, delectumq́ue validæ iuuentutis, & ſeruitium ſpoponderunt, annuere parati, ſi iuberentur alio demigrare, locorum confiſi præſidio, vbi ſedes poſt exactos dominos collocarant. Hortante autem Conſtantio, ad citeriorem venere Parthiſci fluminis ripam. quos cum occulte Conſtantius, exercitu circundato, clauſiſſet, ſtans in loco celſiore cum paucis, ne ſæuirent, admonuit, atq; in prœlium procurrentes, ſuis in aciem promotis, excepit. prœlioq́ue acri commiſſo, ſeruos miſere trucidauit. Tum traiecto Parthiſco, in eos eſt proceſſum, qui in vlteriore ripa ſedebant, atque omnes armis ad deditionem compulſi. Exules populos reductos in auitis ſedibus collocauit, iiſdemq́ue ad cumulandam gratiam, non ignobilem quempiam regem, ſed quem antea ſibi præfecere, regalem impoſuit. Quibus rebus proſpere confectis, Conſtantius magno militum cõſenſu Secundus Sarmaticus appellatus, inde cum pompa triumphali Sirmium ſe recepit. Legati, qui ad Saporem regem de pace componenda miſſi fuerant, domum re infecta redierunt. Eodem anno terræmotus horrendi Macedoniam, Aſiam, & Pontum concuſſerunt, ac præcipua clade Nicomediam in Bithynia IX Kalend. Septembris proſtrauerunt. Cum autem Conſtantius Sirmij eſſet, rem improbandi prorſus exempli fecit. nam cum rogatu legatorum, quos epiſcopi Occidentis miſerant, Li-

berium

berium pontificem Berœenſi ex oppido euocaſſet, præſentibus illis inſtitit, vt fateretur, Filium non eſſe Patri conſubſtantialem. Sunt, qui ipſum aſſenſum præbuiſſe, alij vero, qui abnuiſſe, ſcribant. Vtcunque, Liberio cum legatis domum reditus eſt permiſſus. Epiſcopi vero, qui Sirmij erant congregati, Felici, & clero Romano ſcripſerunt, vti Liberium Romæ eſſe, & communi cum eo conſenſu eccleſiam regere paterentur. Liberius Romam reuerſus, formulam protulit, qua eis communionem interdixit, qui filium patri conſubſtantialem abnuerent. quòd ſciebat, paulo antè Antiochiæ aliquos fuiſſe, qui dicerent, ſe Conſubſtantiale negaſſe. vt ſcribit Sozomenus. Felix à populo eccleſia pulſus, nihil minus ſacerdotij iura modo in vrbe, modo in alia ciuitate decem per annos retinuit. Quin etiam Conſtantius magnis Arrianorũ contentionibus fatigatus, vt nouum conciliũ aduerſus Nicænum, & Sardicenſe haberetur, aſſenſit, quod poſtea Arimini eſt coactum. Huius concilij habendi cauſſam, quoniam res memorabilem maxime euentum habuit, primum Græcorum, deinde Latinorum verbis narrabo. Prioribus annis Ætius diaconus à Leontio epiſcopo Antiochiæ conſtitutus cum Arrio aſſeruerat, filium Dei creatum eſſe, ex nihilo ortum, & patri diſſimilem, atque eo nomine eiectus ab eccleſia fuerat. Leontio vero pòſt paulo ex humanis rebus exempto, Eudoxius eam eccleſiam vltro inuaſerat, & Ætij opinionem palam defendens, eos, qui ſibi aduerſabantur, expulerat. Quare tumultu magno ſuborto, Conſtantius concilium Nicæam ad eam rem cognoſcendam indixerat. qui locus cum fautoribus Ætij non placeret, demum lecta Nicomedia eſt. Quo cum hoc anno epiſcopi pergerent, in itinere acceperunt, ipſam terræmotu vna cum baſilica funditus corruiſſe. neq; longius progreſſi, Conſtantium, quid ſe agere oporteret, conſuluere. Dum autẽ de loco Concilij Sirmij agitur, Eudoxius, Acacius, Vrſacius, & Valens, quoniam pro certo habebant, omnes epiſcopos, aut Nicænæ, aut Antiochenæ formulæ aſſenſuros, in quarum vtraq; nomen ſubſtantiæ ineſſet, atq; Ætij opinionem repudiaturos, quæ omnino vocem ſubſtantiæ ſupprimebat, propterea à Conſtantio petierunt, vt duo concilia haberentur, vnum in Occidente, alterum in Oriente, quo à paucioribus Ætij opinio exploderetur. Hæc Græci. Sulpicius vero ita refert: Demum Arriani non occulte, vt antea, ſed palam, ac publice hæreſis piacula prædicare cœperunt. quin etiam Nicænam Synodum pro ſe interpretantes, quam vnius litteræ adiectione corruperant, caliginem quandam iniecere veritati. Nam vbi ὁμοούσιον erat ſcriptum, quod eſt vnius ſubſtantiæ; illi ὁμοιούσιον, quod eſt ſimilis ſubſtantiæ, ſcriptum eſſe dicebant, concedentes ſimilitudinẽ, dum adimerent vnitatem. quia multum ab vnitate ſimilitudo diſtaret. Sed quidam ex his vltra proceſſerunt, ἀνομοούσιον, id eſt, diſſimilem ſubſtantiam confirmantes, eoq; his certaminibus proceſſere, vt iſtiuſmodi piaculis orbis terrarũ implicaretur. nam Italiã, Illyricum, atq; Orientem Valens, & Vrſacius, ceteriq;, quorum nomina edidimus, infecerant. Gallias Saturninus Arelatẽſium epiſcopus, homo impotens, & factioſus premebat. Oſium quoq; ab Hiſpania in eandem perfidiam cõceſſiſſe, opinio fuit. Quibus rebus perturbato orbe terrarum, & morbo quodam eccleſiis languentibus, ſegnior quidem, ſed non minus grauis cura Conſtantiũ exercebat, quòd licet Arriani, quibus fauebat, ſuperiores viderentur, nec dum tamen de fide inter ipſos conueniret. Ita Seuerus. Quæcunque vero cauſſa fuerit. nam leuis hæc diſſenſio videtur, Conſtantius Arrianorum precibus victus, concilium Orientalibus Seleuciam in Iſauria, Occidentalibus vero Ariminum in Italia in annum ſequentem indixit. Eodem anno in Occidente Iuthungi Alemanorum populi finitimi, depoſita fœderum ſuperiorum memoria, Rhætias irruperunt, ac ciuitates more nouo obſidione cinxerunt. Ad quos propellendos cum valido militum robore miſſus Barbatio magiſter peditum in Syluani locũ promotus, plæriſq; cęſis, reliquos in fugam vertit. Iulianus autem hiemem apud Pariſios agens, conatus eſt Alemanos præuenire nondum in vnum coactos, ſed poſt cladem Argentoratenſem inſanientes. verum expectans Iulium menſem, à quo tum Gallicæ expeditiones incipiebant, vehementius angebatur, quòd nondum ſolutis frigoribus, commeatus haud ſubuehi ex Aquitania poterat. Itaq; nõ expectata anni maturitate, hoſtibus occurrere ex improuiſo

conſtituit,ac pane bucellato in triginta dies excocto, in humeros libentium militum impoſito, primum omnium Francos petiit, quos vocāt Salios, iampridem auſos in Romano ſolo apud Toxiandriam ſibi domicilia ponere. Cum Tungros veniſſet,occurrit legatio petens,ne ſe quieſcentes laceſſere vellet.qua cum perplexo reſponſo dimiſſa, ſtatim inſequutus, Seuero duce per ripam miſſo,ſubito adortus cunctos adeo perculit,vt deditionem repente fecerint.Inde Chamauos ſimilia auſos aggreſſus, eadem celeritate partim cæcidit, partim acriter repugnantes cepit, atque in vincula tradidit,alios in fugam coniectos,ad ſua abire incolumes ſiuit.Inde tria caſtella in ripa Moſæ ſita,ab hoſtibus vaſtata reſtituit.ac partem annonę humeris militum aduectam,ibi reliquit,ſpe ductus,poſſe id detrimentum Chamauorum ſegetibus refarciri. Quod ſecus accidit. nam frugibus nondum maturis, miles,conſumptis quæ portauit, nuſquam victum reperiens, ipſum probris inceſſere cœpit,vt fallacem,ac ſtolidum. Quo tumultu ſedato,contexto nauali ponte, Rhenum tranſiuit,Seuero magiſtro equitum improbante. In Alemanorum inde fines ingreſſo rex Suomarus cum ſuis trepidus obuiam venit,& cum pacem ſupplex petiſſet,impetrauit,cum eo,vt redderet captiuos, & alimenta, vbi opus eſſet,Romanis præberet. Inde in alterius regis agrum manus valida miſſa, cædibus,atque incendiis illum ad veniam orandam adegit. Quibus rebus confectis, diſperſo per ſtationes milite,in conſueta hiberna diſceſſit. Quæ omnia in comitatu Conſtantij audita,à pleriſque aulicis aſſentatoribus ſolita obtrectatione minuta ſunt. Romæ vicariam præfecturam pro Baſſo mortuo geſſit Artemius. ſub quo ſeditiones ali-
350 quot fuere,ſed non dignæ memoratu. Euſebio inde, Hypatioq; conſulibus, Conſtantius hiberna Sirmij agens certior factus, Sarmatas Limigantes, locis aſſignatis poſthabitis, regiones limitibus proximas occupaſſe, rem non negligendam ratus, primo vere in eos egreſſus eſt, Anatolio per Illyricum præfecto neceſſaria omnia ſine vllius diſpendio miniſtrante. atque in Valeriam Pannoniæ partem profectus, per Danubij ripas hoſtes obſeruans, qui ante aduentum ſuum, ſpecie amicitiæ, Pannoniam inuadere cogitarant, cum nōdum ſolutæ vernis caloribus niues amnē vndique peruium facerent, legatiſque ad Limigantes miſſis, rogauit, cur agro aſſignato contenti non fuiſſent.quibus illi reſpondere, ſe,ſi ille pateretur,in Romano ſolo dicturos, & libenter in Romana prouincia habitaturos. Itaque Conſtantius lætus cunctos admiſit, vallo prope Acumincum locato, celſoq; aggere in ſpeciem tribunalis erecto, naues vehentes quoſdam legionarios expeditos, alueum fluminis proximum ripis obſeruare ſunt iuſſæ,vt,ſi barbaros tumultuari ſenſiſſent, alio rſum intentos pōſt terga inuaderent. Acceſſerunt igitur Limigantes, ſed alia mente,quàm præ ſe ferebant, viſoque Conſtantio ex alto ſuggeſtu leniſſimum ſermonem inſtituente, quidam ex illis furore percitus, calceo ſuo in tribunal contorto, marrha marrha,quod eſt ſignum apud eos bellicum, exclamauit, eumque ſequuta multitudo vlulans in ipſum principem ferri cœpit. Quod vt ſenſit Conſtantius, periculo exanimatus,equo petnici impoſitus, ſtatim euaſit. ſtipatores aliquot occiſi,ſellaque regalis cum aureo puluinari direpta. Exercitus Conſtantium euaſiſſe ignarus,ira frendens,ſeſe in barbaros intulit, atque, antequam cædibus ſatiaretur, aceruos mortuorum ſtipauit. Conſtantius inde, quæ limitum rationes poſcebant, conſtitutis, Sirmium, atque inde Conſtantinopolim ſe recepit, vt Perſis occurreret.nam rumor increbuerat,Saporem relicta poſt ſe Meſopotamia, in Syriam irrupturum. Iulianus autem in Gallia, cum Alemanorum pagos aliquot hoſtiles exiſtimaret, Hariobaude exploratore, tanquam ad Hortarium regem amicum miſſo, profectus,antequam prœlia iniret,oppida euerſa ſibi putauit munienda, atq; horrea incenſa reficienda. Quorum vtrumque ſumma celeritate perfectum. nam & horrea condidit,atque annona repleuit, & ſeptem oppida occupauit, Caſtra Herculis,Quadriburgum,Triceſimas,Niueſionem,Bonnam, Antennacum, & Bingionem,eaque munitione firmauit, regibus ex fœdere, & militibus amore operam, fidemque nauantibus. inde ab Hariobaude de omnibus, quæ ſcire cupiebat, edoctus, Maguntiacum venit, ac per pontem ille conſtitutum ſe tranſire velle oſtendir. Quod Alemani periculum conſpicati, Suomarium regem Romanis amicum

admo-

admonuerunt, vt tranſitum Romanis prohiberet, cum ipſe pagos Rheni ripis vlterioribus adiunctos haberet. illo vero teſtante, ſe ſolum non poſſe, in vnum coacti venere per Maguntiacum, vt tranſitum impedirent. Iulianus autem ne amicorum agros detrimentis afficeret, in alium locum ſe contulit ponti conficiendo aptiſſimũ. cum autem hoſtes diligenter ripas contrarias obſeruarent, vbi ad locum deſtinatum peruenit, caſtra poſuit, & tribunos aliquot occulte tranſire iuſſit, qui luſorias naues quadraginta nacti ſuſpenſis remis per flumen taciti decurrere, atque, dum hoſtes caſtrorum ignes obſeruant, aduerſas limitis ripas perrupere. Interim Hortarius rex reges & regales reguloſq́; ad epulas inuitatos retinuit, vſq; ad vigiliã tertiam conuiuio ipſo protracto. Quos diſcedentes Romani ex improuiſo adorti nec interficere, nec capere potuerunt, ſed lixas, & ſeruos aliquot occiderunt. Cognito inde Romanorum tranſitu, qui pontem, ne fieret, obſeruabant, fugę ſe tradiderunt, atq; ita Iulianus ponte conſtructo flumen traiecit, atq; Alemanorum agros hoſtiles inuaſit, & omnia ferro, igniq́; conſumpſit. vbi vero ad fines Alemanorum, & Burgundionum venit, ibi ſubſedit, vt Macrianum, & Hariobaudem regis fratres ad pacem petendam adduceret. venere autem illi, & Vadomarius, cuius erat ſedes contra Rauracos, olim à Conſtantio in clientelam ſuſceptus, orator venit pro Vrio, & Vrſicino, & Verſalpo regibus pacem obſecrans. omnibus data pax, cum eo, vt captiuos redderent prioribus incurſionibus factos. Romæ rei frumentariæ inopia laboratum: populuſq́; Tertullum vrbis præfectum, vt huius mali auctorem, parum abfuit, quin interfecerit. ſed iniuria. neq; enim per eum ſteterat, quominus tempore idoneo annona nauibus veheretur, ſed mare, ventiq́; ſolito aſperiores alio eas auerterant. Interim, vt inquit Seuerus, miſſis per Illyricum, Italiam, Africam, Hiſpanias, Galliaſq́ue magiſtris officialibus acciti aut coacti quadringenti, & amplius Occidentales epiſcopi Ariminum conuenere. quibus omnibus annonas, & cellaria præberi Conſtantius iuſſit. ſed id Aquitani, Galli, ac Britanni indecorum putantes, repudiatis fiſcalibus, priuatis ſumtibus viuere maluerunt. tres tantum ex Britannia, inopia proprij, publico vſi ſunt, cum oblatam à ceteris collationem repudiaſſent, præſtare putantes fiſcum grauare, quàm ſingulos. Poſteaquam omnes in vnum collecti ſunt, ſtatim in duas partes abierunt, atq; Eccleſiam Catholici, ædem tum de induſtria vacantem Arriani orationis loco renuerunt, ſed hi non amplius octoginta. Cum autem conuocati aſſediſſent, Arriani Athanaſij cauſſa prætermiſſa dixerunt, ſe de aliis rebus conueniſſe, verum omnia, quæ olim de fide tradita erant, irrita eſſe debere, & noua fidei formula, quã epiſcopi Sirmij modo conuocati præſente, & probante Conſtantio ſcripſerint, ſtare oportere. ac continuo libellum, quem habebant in manibus, recitarunt, atque aliam fidei formulam, quam Sirmij quidem ſcripſerant, ſed aſtute ſuppreſſerant, protulerunt. quæ habebat hunc indicem: *Fl. Euſebio, & Hypatio conſulibus Sirmij ante diem XI Kal. Iunias edita fuit. Credimus in vnigenitum filium Dei, ſolum ex ſolo patre genitum, Deum de Deo, ſimilem patri, qui illum genuit ſecundum ſcripturas.* Quam Valens, & Vrſacius, & pauci eorum ſocij ſubito ſunt amplexi. alij omnes Nicænam formulam incolumem conſeruandam cenſuerunt, atq; Arrianis communionem interdixerunt. Igitur vtraq; parte conſtanter in ſua fide manente, cum finis controuerſiæ nullus appareret, placuit Catholicis, vt decem legati cum litteris ad Conſtantium mitterẽtur, qui eum, quæ eſſet partium ſententia, edocerent. & cauſſam ſuam apud Imperatorem orarent, ſeq́;, vt domum dimitteret, obſecrarent. Litteræ extant apud Athanaſium, & ceteros in hæc verba conſcriptæ: *Pietatis tuæ mandato Ariminum ex omnibus vrbibus Occidentis conuenimus, vt ſimul & fides eccleſiæ Catholicæ cognoſceretur, & qui ab ea diſſiderent, detegerentur. Vbi pro virib curauimus, vt fidem, quam prophetæ, euangelia, & apoſtoli per Chriſtum Imperij tui cuſtodem promulgarunt, acceptam à maioribus tueremur, nefarium eſſe ſtatuentes, quæ recte à patribus cum Conſtantino patre tuo Nicææ conſtituta fuerant, immutare, quæ Arrij, aliorumque hæreſes extinxerunt. Cum enim, vt omnibus notum eſt, Conſtantinus pater tuus fidem, quæ edita eſt publicarit, certe abſurdum eſt, poſtquam baptizatus inter homines eſſe deſijt, in ea aliquid innouare. & tot ſanctos patres, confeſſores, & martyres, eius decreti auctores, deſpicere. qui iuxta veterem Eccleſiæ Catholicæ ſanctionem omnes vſq; ad tuum Imperiũ in eadem*

fide manſerunt. Contrà vero Arriani hanc veritatis conſtitutionem paucos quoſdam ſententia ſuæ ſocios nacti euertere conati ſunt. Quare eos nos à communione noſtra ſecreuimus. atque legatos miſimus, qui noſtrum tibi ſenſum aperirẽt. & veteribus ſcripturis veritatẽ aſſererent, &, ni vetuſtis ſtetur decretis, pacem nullam futuram, docerent. Quos vt benigne accipias, rogamus. Petimus etiam, vt epiſcopos, qui in remotiſsimis regionibus degunt, ac vel ætate, vel paupertate premuntur, cum bona venia redire ad ſuas eccleſias ſinas. Contrà vero Valens, & Vrſacius aliis quibuſdam aſſumptis anteuerſo itinere legatos præuenerunt, & Conſtantio rem pro arbitrio rettulerunt. ac Catholicos, quòd formulã ab illo probatam repudiaſſent, inſimularunt. Quibus rebus Conſtantius inflammatus Arrianos eximio honore excepit, Catholicos vero ne audire quidem voluit, bello, quod contra barbaros comparabat, ſe impediri cauſſatus. eiſq́; , vt pergit Seuerus, cõſcriptam ab Arrianis fidem tradit verbis fallentibus inuolutam. quæ Catholicam diſciplinam perfidia latente loqueretur. Namq; Vſiæ, id eſt, ſubſtantiæ, verbũ tanquam ambiguum, & temere à patribus vſurpatum, neq; ex auctoritate ſcripturarum profectum ſub ſpecie falſæ rationis abolebat, ne vnius cum patre ſubſtantiæ filius crederetur. Eadem fides ſimilẽ patri filium fatebatur, ſed fraus occulta inerat, vt eſſet ſimilis, non æqualis. Ita remiſſis legatis Tauro pręfecto mandauit, vt epiſcopos non antè dimitteret, quàm omnes conceptę fidei ſubſcripſiſſent. & vt, ſi qui pertinacius obſiſterent, dum modo minus quindecim eſſent, in exilium pelleret. Itaq; regreſſis legatis, licet vim regiam deprecantibus negata communio eſt. compertiſq́;, quę decreta erant, paulatim pleriq; Catholicorum partim imbecillitate ingenij, partim tædio peregrinationis impulſi, dedere ſe aduerſariis iam poſt reditum legatorum ſuperioribus, & Eccleſiam, Catholicis inde detruſis, obtinentibus. factáque ſemel inclinatione animorum cateruatim in partem alteram eſt conceſſum, donec Catholicorum numerus ad vicenos eſt imminutus. Inter quos conſtantiſſimus fuit Fægadius, & Seruatio Tungrorum epiſcopus. Hos Taurus poſtquam minis deterrere non potuit, precibus obteſtatus eſt, vti mitiora conſulerent. clauſos intra vrbem vnam epiſcopos iam ſeptimum menſem agere: iniuria hiemis, & inedia confectis nullam ſpem reuerſionis offerri, niſi ipſi plurium exemplum vt ſequerentur, in animum induxiſſent. Cui Fægadius reſpondit, ſe exilium, atq; omne ſupplicium ſubire paratum eſſe potius, quàm vt conceptam ab Arrianis fidem reciperet. Ita in hoc certamine aliquot dies conſumpti. Tum Valens, & Vrſacius affirmantes, præſentem fidem Catholica ratione conceptam ab Orientalibus auctore Imperatore prolatam non ſine piaculo poſſe repudiari, rogarunt, ecquis diſcordiarum finis foret, ſi quæ Orientalibus placuiſſet, Occidentalibus diſpliceret. ſe, ſi quid præſenti fidei, quæ minus plena videretur, ipſi addidiſſent, conſenſum præbituros. quam conditionem Catholici propenſis omnium animis acceperunt, iam controuerſiæ finem quoquo modo imponere cupientes. Itaque conceptæ à Fægadio, & Seruatione profeſſiones ſunt editæ. in quibus primum damnabatur Arrius, totaq́; eius perfidia. deinde non patri æqualis, ſed ſine initio, & ſine tempore Dei filius pronunciabatur. Quibus auditis Valens, quaſi pro Catholicis aduerſus Arrianos contendens, ſubiecit, filium Dei non eſſe creaturam, ſicut ceteras creaturas. fefellitq́; audientes fraude profeſſionis. nam cum ſimilem eſſe ceteris creaturis filium negaret, creaturam tamen, ſed potiorem ceteris aſſerebat. Ita neutra pars viciſſe ſe penitus, aut victam putans è concilio abiit. Hæc fere Seuerus. D. autẽ Hieronymus diſputans contra Luciferianos, pluribus verbis fallax Valentis commentum expoſuit, quo ille filium non eſſe creaturam, vt alias, intulit. quem vtile erit legiſſe, vt fraus Arrianorum in hoc concilio adhibita clarius eluceſcat. Eodem tempore alterum concilium Seleuciæ ab Orientalibus epiſcopis actum eſt. Epiſcopi, vt inquit Socrates, conuenere centum ſexaginta. v kal. Octobris conuocati ſunt. primo die diſceptatũ, num prius de fide, an de criminibus epiſcoporum, qui abdicati eſſent, agendum eſſet. quæ diſſenſio conciliũ in duas partes diſtraxit, vnã, cui præerat Acacius Cæſareæ Palæſtinę epiſcopus; alterã, cui Gregorius Laodiceæ, & Sophronius Pompeiopolis epiſcopi. cum viciſſet ea pars, quę antè de fide diſceptandũ eſſe cenſebat, Acaciani fidem Nicænã plane abrogandam, ac nouã aliam ſcribendam cenſuerũt,

aduer-

aduerſarij vero Nicænam mordicus tenuerunt, Conſubſtantiali ſolo reiecto. Tum Syluanus Tarſi epiſcopus fidem Antiochiæ ſcriptam ſeruandam eſſe intulit. atque ita illo die conuentus dimiſſus eſt. Itaq; poſtridie ei ſubſcripſere foribus clauſis, Acacio eam formulam incuſante, atq; aliam inferente. tertio die adeſſe Acaciani noluerunt, niſi, qui erant accuſati, depellerentur. tum Acacius ſuam formulam perlegit. è qua verba Conſubſtantialis, AEquiſubſtantialis, & Diſſimilis exempta erãt, & ſimilis patri filius dicebatur. cui ſocij eius ſubſcripſere. Quarto die Acacius dixit, ſi Nicæna fides ſæpe mutata eſt, nihil impedimento eſſe, quin nunc noua etiam formula à ſe poſſit inferri. cui contradictum eſt. Inde cum rogatus Acacius, qua inte filius patri ſimilis foret, reſpondiſſet, voluntate; aduerſarij, immo vero ſubſtãtia, ſubiecerunt. Ita nihil eſt actum, cum Leonas, qui concilio præerat, epiſcopos dimiſiſſet. Factum eſt autem, vt eodem prope tempore legati Ariminenſis, atq; Seleucienſis Concilij Conſtantinopolim venerint, cum iam cõſules eſſent Conſtantius Auguſtus x, & Iulianus Cæſar I I I. qui annus fuit à Chriſto nato C C C L X. Ibi 360
nouum concilium ab epiſcopis, qui conuenerant, habitum eſt. In quo auctore Acacio Seleucienſis formula improbata, Ariminẽſis vero accepta eſt, cui præſcripti erant conſules, eo adiecto, vt nulla ſubſtantiæ mentio fieret. atq; huic quoq; Vlphilas Gotthorum epiſcopus eſt aſſenſus. nam antè ſequutus Theophilum fuerat. qui Gotthorum epiſcopus Nicæno concilio interfuerat. Ab hoc tempore Gotthi Arriana labe corrupti ſunt, qui vero ſubſcribere abnuerunt, eos iuſſu Conſtantij in exilium proiecerunt. Inde multi epiſcopi ab vtraq; parte non religionis, ſed aliorum criminum cauſſa abdicati. præcipue Macedonius epiſcopatu Conſtantinopolitano exutus, quòd multiplicis cædis auctor fuiſſet, & diaconum in ſtupto deprehenſum in communionem recepiſſet. Macedonio Eudoxius Antiochiæ epiſcopus eſt ſuffectus. qui v Kal. Martij Baſilicam S. Sophiæ conſecrauit, homo non ſolum in religione impius, ſed etiã ad indignationẽ ridiculus. Macedonius epiſcopatu ſpoliatus nouam inde hæreſim, quaſi vniuerſæ Trinitati iratus, intulit. Nam filium Deum quidẽ eſſe, & cum aliis rebus omnibus, tum ſubſtantia patri ſimilẽ eſſe aſſeruit, ſed Spiritum ſanctum iſtis honoribus ſpoliauit, eumq́ue miniſtrum illis inſeruientem vocauit. cui ſe multi applicuerunt, qui ab illo Macedoniani vocati ſunt. Seleuciẽſi, & Conſtantinopolitano concilio Hilarium etiam Pictauenſem epiſcopum affuiſſe, cum in Phrygia exularet, ſcriptum his verbis reliquit Seuerus: *Hilarius quartum iam exilij annum in Phrygia agens, inter reliquos epiſcopos per vicarium, ac præſidem, data euectionis copia, Seleuciam adeſſe compellitur: cum tamen nihil de eo ſpecialiter mandaſſet Imperator. indices tantum generalem iuſſionem ſequuti, qua omnes epiſcopos ad concilium cogere iubebantur, hunc quoque acciuere. Is vbi Seleuciam venit, magno cum fauore exceptus, omniũ in ſe animos, & ſtudia conuertit. ac primum quæſitum ab eo, quæ eſſet Gallorum fides. quia tum Arrianis praua de Gallis vulgantibus ſuſpecti ab Orientalibus habebantur, trionymam ſolitarij Dei vnionem ſecundum Sabellium crediſſe. Sed ille expoſita fide ſua, iuxta ea, quæ Nicææ erant à Patribus conſcripta, Occidentalibus perhibuit teſtimonium. Ita abſolutus omnium animis, intra conſcientiam communionis, nec non etiam in ſocietatem receptus, conciliοque aſcitus eſt. Venit inde Conſtantinopolim à Seleucia legatos ſequutus, nullis certis de ſe mandatis operiens Imperatoris voluntatem, ſi forſitan redire ad exilium iuberetur. Is vbi extremum fidei periculum animaduertit; Occidentalibus deceptis, Orientales per ſcelus viciſſe, tribus libellis publice datis, audientiam regis popoſcit, vt de fide coram aduerſariis diſceptaret. Id vero Arriani maximopere abnuere. poſtremo quaſi diſcordiæ ſeminarium, & perturbator Orientis redire ad Gallias iubetur abſq; exilij indulgentia.* Reuerſis domus ſuas epiſcopis, qui Ariminenſi Concilio interfuerant, Valens, & Vrſacius, vt inquit aduerſus Luciferianos D. Hieronymus, ceteriq; eorum ſocij victoriam iactare ſuam cœpere, dicentes, ſe Filium non creaturam negaſſe, ſed ſimilẽ ceteris creaturis. tum ſubſtantiæ nomen aboleuere, tum Nicænæ fidei damnationem conclamauere. Ingemuit totus orbis, & Arrianum ſe eſſe miratus eſt. Igitur alij intra ſuam communionem remanſere, alij ad eos confeſſores, qui ſub nomine Athanaſij exulabant, cœperunt litteras mittere, nonnulli initam ſocietatem meliorum deſperatione luxerunt. paucis vero (vt ſe natura hominum habet) errorem pro conſilio defendere. Auxentius Mediola-

num reuerſus,& ciuitatem illam,& vicinas,eouſq; integras,deprauauit. Atq; hæc prima Italiam labes Arrianorum infecit. Eodem anno Iulianus apud Pariſios hibernans, Scotos, Pictosq; Britannias incurſantes audiens, Lupicinum magiſtrum armorum in Britanniam deſtinauit. qui moto velitari auxilio Herulis ſcilicet, & Batauis, numeriſque Mœſicorum pluribus adulta hieme Bononiam venit, atque tempus idoneum nactus, Rutupias ex aduerſo ſitas traiecit, atq; inde Londinium adiit,vt inde capto conſilio, ad expeditionem contenderet. Interim cum Sapor rex Meſopotamiæ,& Niſibi vrbi noua arma inferret, Conſtantius opem ferre cupiens, ac Iuliani gloriæ inuidens, ſtimulante præfecto Florentio, Decentium tribunũ miſit,vt Herulos,& Batauos auxiliares abduceret, & cum Petulantibus Celtas,& lectos ex numeris aliis trecẽtos,vt ſibi in Perſas proficiſcenti,adeſſent. Quos Iulianus conceſſit. Illud vero diſſimulare nõ potuit,ſe inique ferre, vt ij aliquas paterentur moleſtias,qui,domiciliis Tranſrhenanis relictis,cum hoc venerant pacto, ne ducerentur ad partes Tranſalpinas,verendum exiſtimans, ne barbari, qui ſæpe vltro ad Romanos tranſiſſent,poſthac tranſire nollẽt. ſed incaſſum queſtus eſt. tribunus præſtantiſſimum quenque ſelegit. Iulianus præfectum Vienna acciuit,vt ſibi auxilio adeſſet,& cunctos ex hibernis euocauit. Milites,qui in Orientem ducebantur, Pariſiis tranſiere, vbi adhuc Iulianus manebat. quos ille in ſuburbanis ad nauandum egregie Conſtantio operã adhortatus, proceres etiam conuiuio excepit,qui liberaliter habiti,dolore duplici anxij,diſceſſerunt,quòd & à moderato rectore,&genitalibus terris auelletẽtur. hocq; angore ſolliciti,in ſtatiua ſolita receſſerunt. ineunte vero nocte,in apertum erupere diſſidium, incitatisq; animis ad arma conuerſi,manu,fremituq; ingenti omnes Palatium petiuerunt,eoq; circunſeſſo,ne cuiquam euadendi copia fieret,Iulianum Auguſtum horrendis clamoribus appellarunt. coactique expectare,dum illuceſceret, ipſum ad ſe progredi compulerunt. Quem viſum iterum Auguſtum ſumma conſtantia ſalutarunt. quos Iulianus modo indignari ſe oſtendens,modo manus tendens,orare cœpit, ne poſt tot victorias ſecundiſſimas agerent aliquid indecorum,&materias excitarent ſeditionũ. Permiſit inde,vt domos ſuas repeterent, promittens ſe illud apud Conſtantiũ purgaturum. Inde clamantibus vniuerſis, vt Auguſtus eſſet, aſſentire coactus eſt. impoſituſque ſcuto pedeſtri,& in altum ſublatus,populo ſilente, Auguſtus renunciatus,iuſſus eſt diadema proferre. cum autem negaret, ſe vnquã habuiſſe, vxoris colli, vel capitis faſciã popoſcerunt. eo vero affirmante,primis auſpiciis non conuenire,ornari muliebri mundo,equi phaleras quæſiuerunt. ſed,cum id quoq; turpe aſſeueraret, quidam haſtatus detractũ ſibi torquẽ,quo,vt draconarius, vtebatur, capiti eius impoſuit. Itaq; in neceſſitatem compulſus extremam, quinos ſingulis aureos, argentiq; ſingula pondo promiſit. atq; inde in occulto ſe abdidit, nihil pro Imperio agẽs. ex quo rumor eſt diſſipatus, ipſum interemptum fuiſſe,magnum, niſi euanuiſſet, tumultum excitaturus. Vocatos inde in concionem omnes blande appellauit. atque litteras inde ad Conſtantium de iis, quæ euenerant, ſcripſit, quibus ſe coactum ad cognomen Auguſti accipiẽdum narrauit. pollicitus eſt inde, ſe præbiturum curules Hiſpanos,& miſcendos Gentilibus, atq; Scutariis adoleſcentes lectos,ſe præfectos prętorio ab illo accepturum;reliquos iudices ordinarios,militiæq; moderatores,& ſtipatores æquum eſſe cenſere, vt ſibi concederet arbitrio ſuo promouẽdos. His litteris iunctas ſecretiores alias clam reddendas curauit,obiurgatorias,&mordaces,& ad id muneris exequendũ, viros graues miſit Pentadium officiorũ magiſtrum,&Eutheriũ cubiculi præpoſitũ. qui Conſtantium apud Cæſareã Cappadociæ inuenere. eo enim Conſtantinopoli venerat,Antiochiam ad bellum Perſicum, quod acerrime gerebatur,contendens. Lectis litteris,Conſtantius ira exarſit,ac legatos egredi iuſſit. inde mitiore conſilio capto,expeditione Perſica decreta,eos dimiſit,& Leonam quæſtorem ſuum cum litteris ad Iulianum miſit,monens,vt intra Cæſaris poteſtatẽ ſe contineret. atq; in locum Florentij præfectũ prætorio Nebtidium quęſtorem Iuliani promouit.&Felicem notarium officiorum magiſtrum,& Gohomarium armorum magiſtrum Lupicino ſucceſſorem dedit. Leonas ingreſſus Pariſios,poſtridie Iuliano in tribunali de induſtria conſiſtenti,litteras reddidit.

Quas

Quas Iulianus conuocatæ multitudini recitauit. Vbi vero ventum eſt ad locum id continentem,quòd geſta omnia Conſtantius improbans, Cæſaris poteſtatem ſufficere Iuliano cenſebat, exclamauit vndiq; multitudo, Auguſte Iuliane,vt prouincialis,& miles,& reip.decreuit auctoritas. Quibus auditis, Leonas cum Iuliani litteris eadem indicantibus reuertit. Iulianus inde,legatis ad Conſtantium miſſis,ad limitem Germaniæ ſecundæ proceſſit, Rhenoq; tranſmiſſo, regionē inuaſit Francorum,quos Atthuarios vocant,inſolentius extrema Galliæ incurſantium.eoſque adortus nimium ſecuros,quòd propter aſperitatem, difficultatemq; viarum neminem principem ad ſuos pagos penetraſſe meminerant, leui negocio ſuperauit. captiſq; plurimis,& occiſis,ceteris,qui ſuperfuere,pacem orantibus,pro arbitrio dedit.Reuertens inde pari celeritate per flumen, præſidiaq; limitis explorans, & corrigens,Rauracos venit.lociſq; recuperatis, quæ iampridem barbari intercepta tenebant, vt propria , iiſdemque maiore cura munitis, per Veſontionem Viennam diſceſſit.Ibi vero, Tauro, Florentioque conſulibus,hiemans,diu animo fluctuauit, numConſtantium modis omnibus alliceret ad concordiam,an terroris incutiendi 361
cauſſa vltro laceſſeret.nam & amicum formidabat cruentum,& inimicum metuebat in ciuilibus ſeditionibus ſemper victorem. maximeque Galli fratris exemplo, quem per dolum interfecerat,mouebatur.Ea de cauſſa,auditis quæ per Leonā ille ſcripſerat,tutius eſſe duxit,vt ſe hoſtem aperte profiteretur. Itaq; nemine ſuſcepto eorum,quos ille promouerat,præter Nebridium,quinquennalia Auguſtus iam edidit,ambitioſo diademate vſus, gemmarum fulgore diſtincto, cum initio principatus coronā vilem xytarchæ purpurato ſimilis geſtare cōſueuiſſet.inter quæ Helenæ vxoris defunctæ cineres Romam miſit, vt in Suburbano viæ Nomentanæ reconderentur,vbi vxor quoq; Galli ſepulta fuerat. Accenſus eſt etiā ad inferendū, pacatis iam Galliis,Conſtantio bellum,quòd ſomnio obiecto comperit,eum breui è vita deceſſurum.quod vulgo magicis artibus,quibus ab ineunte ætate ſtuduerat, eſt tributum. nihil tamen interim de præſenti ſtatu rerum mutauit, ſed quiete omnia conſtituit.&vt omnes,nemine impediente,ad ſuas partes attraheret,ſtudere ſe Chriſtianæ fidei finxit.à qua iampridē occulte deſciuerat,atq; aruſpicibus,auguribuſq;,& Deorum cultibus ſe tradiderat.&,vt hoc celaret,die Epiphaniæ progreſſus in eccleſiam,ſolemni ritu Deum orauit. Appetente inde vere,cum audiſſet, Alemanos à pago Vadomarij, vnde nihil poſt ictum fœdus metuebatur incommodi, incipientes regionem Rhætis finitimam peruaſtare, ſtatim Libinonem Comitem cum Celtis,& Petulantibus ſecum hiemantibus miſit. qui cum prope oppidū Sanctionem veniſſet,hortatus ſuos, licet numero impares, hoſtes aggreditur, atq; initio pugnæ occumbit, hoſtibus præter paucos occiſos, fugatis, Vadomario , cum à Conſtantio ſecreta habere aduerſus ſe mandata putaretur, per ſpeciem amicitiæ capto.deinde ipſe tranſgreſſus Rhenum impetu facto, omnes ad deditionē adduxit. Hoc bello ex ſententia adminiſtrato,palam inde defectionem iniuit, ac placata ritu ſecretiore Bellona, milites in concionem vocauit. rebuſq; à ſe actis expoſitis, hortatus eſt,vt ſe iurati ſequerētur ad prouincias Illyricas,dum maioribus præſidiis vacuæ eſſent,occupandas. Quam orationē milites immani ſcutorum fragore comprobauerunt, vniuerſiq; ſtatim in eius nomen gladiis ceruicibus ſuis admotis, atq; execrationibus diris verbis cōceptis,iurarunt,ſe omnes pro eo calamitates, quoad ſanguinem profudiſſent,ſi neceſſitas vrgeret,perlaturos, quos ſequuti rectores,omneſq; principes proximi,fidem ſimili religione firmarunt.ſolus omnium Nebridius iuſiurandum contra Conſtantium abnuit, quòd maximis ei ſe diceret obſtrictum officiis qua voce audita,proximi milites eum trucidandum appetierunt, verum Iulianus hominem ad genua ſua prolapſum paludamento protexit. Inde reuerſus in regiam, cum ante greſſus ille, ſupplexq; iacens oraret, vt ad leuandum timorem dextram porrigeret, Et, quid, ait, præcipuū amicis ſeruabitur, ſi tu manum meam attigeris? Sed hinc quolibet abi ſecurus. hocq; audito ille innoxius domum in Tuſciam abiit. Inde per teſſeram iter in Pannonias eſt indictum. Dum hæc ille agit, Conſtantius hiberna Antiochiæ, quo ex Meſopotamia receſſerat, agens, ad diſſenſionem Eccleſiæ componendam epiſcopos deintegro conuocauit. in eo

Concilio Meletius Berœæ Syriæ epiſcopus in locum Eudoxij, qui ad Conſtantinopolitanam traductus erat eccleſiam, Antiochenis epiſcopus datus; veniensque Antiochiam, à Conſtantio accerſitus, ſolemni totius cleri, & ciuitatis occurſu exceptus eſt. verum mox, cum fidem Conſubſtantialis defenderet, pulſus, atque ei Euzoius, notus Arrianæ doctinæ patronus, ſuffectus. In eodem concilio quidam etiam Arrij opinionem palam defendere auſi ſunt, filium, neq; conſubſtantialem, neq; ſubſtantia ſimilem, ſed omnino & ſubſtantia, & voluntate patri diſſimilem eſſe, & ex iis, quæ non ſunt, conſtare. Et Conſtantius ipſe, qui adhuc catechumenus fuerat, ab Euzoio ſalutari fonte ablutus eſt. inde Fauſtina vxore amiſſa, Euſebiam duxit, & Florentium præfectum prætorio per Illyricum Anatolio mortuo ſubſtituit. & Hermogene defuncto, Elpidium ad præfecturam prouexit. agitatisq; de re gerenda conſiliis, bellum Perſicum antè ſibi finiendum, aut certe profligandum, quàm Iuliani conatibus nondum ſibi plane cognitis occurrendum, decreuit. Itaq; hibernis egreſſus, Eufrate nauali ponte traiecto, Ædeſſam petiit, ibi opperiens, dum metum hoſtium cognoſceret. Iulianus autem diſcedens à Rauracis, Salluſtiũ præfectum à ſe promotum remiſit in Galliam; Germaniano iuſſo vicẽ tueri Nebridij, Neuitæ magiſterium armorum commiſit, ac ſimulatione Chriſtianæ profeſſionis abiecta, ſemet pontificem appellauit, & feſtos dies Gentilium ritu celebrari permiſit. Gumoarium vero timens, quem, cum Scutarios regeret, prodidiſſe Vetranionem principem ſuum audiebat, Iouio quæſturam, & Mamertino largitiones curandas attribuit. & Dagalaiphum domeſticis, aliosq; militibus regendis præpoſuit, quorum merita norat, & fidem. Profecturus autem per maritimas ſyluas, viasq; iunctas Iſtri fluminis ripis, veritus eſt, ne paucorum comitatu ſtipatus contemneretur ab inimicis. Itaq; conſilio ſolerti vſus, agmina ita diſtribuit, vt alios per itinera Italiæ nota Iouius, & Iouinus ducerent, alij per mediterranea Rhætiarum magiſtro equitum Neuita contenderent. vt in varias partes diuiſi, maioris numeri opinionem afferrent, atq; omnia tumultu, ac trepidatione complerent. mandatumq; dedit, vt omnes tanquam cum hoſte protinus occurſuro iter conficerent. cumq; ad locum veniſſet, vbi nauigari poſſe Danubium didicit, lembis, quàm occultiſſime potuit, decucurrit, ob id latens, quòd paucis cõtentus extra oppida, ciuibus imprudentibus, tranſibat. fama tamen præceſſit, Iulianum, dimiſſis regibus, cum ingenti exercitu aduentare. qua perculſus Taurus præfectus prætorio Italiæ, ſuperatis Alpibus Iuliis, abſceſſit, ac Florentium collegam ſuum abduxit. Lucillianus Comes, qui per illas regiones rem curabat caſtrenſem, agens apud Sirmium, vbi Iuliani aduentum cognouit, cõuocatis militibus, reſiſtere decreuit. Sed Iulianus Bononiam non longe à Sirmio diſtantẽ curſu citato progreſſus, luna ſeneſcente, & maximam noctis partem obſcurante, è naui improuiſus exiluit, & Dagalaiphũ cum expeditis ad Lucillianũ vocandum, trahendumq;, ſi reniteretur, miſit. Qui circunſeptum ſe cernens, paruit inuitiſſimus. & carpento impoſitus Iuliano tanquã captiuus oblatus eſt. Eo deinde amoto, Iulianus propere ad vrbẽ Sirmium acceſſit. quẽ propinquantẽ amplis, ac nimiũ protentis ſuburbanis ingẽs militũ, atq; omnis generis turba excepit, obuiã effuſa cum luminibus, & floribus, votisq; fauſtis Auguſtũ appellans, ac dominũ in regiã duxit. Poſtridie curule certamen ingenti cum gaudio plebis edidit. luce tertia percurſis aggeribus publicis Succos, nemine auſo obuiã ire, præſidiis occupauit. eisq; cuſtodiendis Neuitam præfecit, atq; inde Naiſſum repetiuit. vbi Sex. Victorem ſcriptorẽ hiſtoriarum Sirmio ſecum deductũ Pannoniæ ſecundæ Conſularẽ præfecit. atq; orationẽ in Conſtantinum Maximũ omnibus probris, contumeliisq; refertã ad ſenatum miſit. quæ cum, Tertullo adhuc vrbis præfecturã gerẽte, recitaretur, ſucclamatũ ab omnibus eſt: Auctori tuo reuerentiã rogamus. Nam & Conſtantinũ vt nouatorẽ, turbatoremq; priſcarũ legũ, & moris antiqui recepti carpebat. & aperte vitio dabat, q primus barbaros vſq; ad faſces, & trabeas conſulares auxiſſet. Duas legiones Conſtantiacas, addita vna ſagittariorũ cohorte, quas inuenerat apud Sirmiũ, ſuſpectę adhuc fidei miſit in Gallias. Hę lento incedẽtes itinere, cũ Germanos hoſtes truces, aſſiduosq; metuerẽt, nouare quædã conatę auctore Nigrino equitũ turmę tribuno, vbi Aquileiam attigerũt, vrbẽ ſitu, murisq; munitam

munitam

munitam inierunt, ac iuuante plebe indigena, quæ Conſtantij nomini erat amica; obſeratis aditibus, turribusq́;, ac propugnaculis confirmatis, omnia ad certamen neceſſaria parauerunt, ac ſimul Italicos ad ſtudium, partesq́; Conſtantij permouerunt. Quare Iulianus apud Naiſſum accepta, ſtatuit, Aquileiam vel vi, vel metu ſibi adiungere, quòd legiſſet, audiuiſſetq́;, vrbem circunſeſſam aliquoties, nunquam tamen exciſam, aut in poteſtatem adductam. atq; Iouinum magiſtrum equitum venientem per Alpes, Noricumq́; ingreſſum eò properate iuſſit, ſimulq́ue omnes milites, qui comitatum ſequebantur, eò direxit. Aquileia gemino ſcutorum ordine circumſepta, defenſores ad deditionem blandorum, minaciumq́ue ſermonum varietate illiciuntur. ſed multis vltro, citroq́; iactatis, re irrita diſceditur. Inde curatis vtrinque corporibus, prima luce ad oppugnationem deſcenditur. oppugnatores autem pluteos, & crates denſius textas præferentes, caute murorum fundamenta ſubruere nitebantur, factas plerique vehentes ad altitudinem mœnium ſcalas. ſed lapidibus deuolutis colliſi, ac iaculis confixi cum receſſiſſent, alios ab eiuſmodi conatu auerterunt. Itaque, poſtquam vis aperta parum proderat, ad inſtrumenta oppugnationis ſe contulerunt. & quia nec arietibus admouendis, nec machinis intentandis, nec cuniculis agendis vrbs erat habilis, Natiſone amne breui interuallo vrbem præterfluente, commentum admirabilis induſtriæ excogitarũt. Conſtructas ligneas turres propugnaculis Aquileienſium celſiores impoſuere trigeminis nauibus valide inter ſe connexis. quibus inſiſtentes armati aduerſarios depellere, collatis ex propinquo viribus, contenderunt. ſubtérque expediti velites e turrium cauernis egreſſi, iniectis ponticulis, quos antè contabulauerant, tranſgredi contenderunt, eo conſilio, vt dum viciſſim miſſilibus ſe, ſaxíſque vtrinquesecus alte locati peterent, ij, qui tranſiere per pontes, nullo interpellante, ædificij parte conuulſa, aditus in penetralia aperirent. Verum & hoc incœptum irritum cecidit. Cum enim turres iam aduentarent, ac contortis malleolis pice madentibus, atque arundine, ſarmentis, aliíſque flammarum fomitibus adactis, ignem comprehendiſſent, celeri incendio, ponderibúſque trepide ſuperſtantium in flumen prociderunt. atque armatorum nonnulli per earum veſtigia eminus tormentis confixi interierunt. Inter quæ deſtituti pedites poſt naualium ſociorum occaſum obtriti ſunt ſaxis immanibus, præter paucos, qui ſeſe fugæ mandarunt. nox certamen diremit. recreatis inde per noctem viribus ſub lucem prœlium iteratur. Tum quidam elatis ſuper capita ſcutis, vt pugnaturi leuius, alij humeris, vt antea, ſcalas ferentes, & magno impetu procurrentes, pectora telis obiiciebant, alij ferratos portarum obices refringendos aggreſſi, vltro facibus, aut ſaxis muralibus petebantur. quidam foſſas audacius tranſire conati, repentinis eorum aſſultibus, qui erumpebant, clam per poſticas ruentes incaute ſauciabantur. His difficultatibus obiectis, res inde ad obſidionem conuerſa eſt. Itaque excubiis, ſtationibúſque relictis, præſidiarij milites vaſtantes agros propinquos, omnibus rebus neceſſariis abundabant, raptorum pleraque contubernalibus ſuis impertientes. vnde largioro potu, ſaginisq́ue diſtenti marceſcebant. Iulianus autem etiam tum apud Naiſſum agens, curis grauioribus vrgebatur, metuens, ne milites Aquileiæ incluſi eruptione repente facta clauſtra Alpium Iuliarum perrumperent, atq; ita prouincias, & quæ inde ſperaret, auxilia eriperent. vires etiam Orientis formidabat, audiens, diſperſum per Thracias militem contra vim ſubitam repente coactum, ad Succorum fines appropinquare, Comite Marciano ducente. Itaq; Illyricos exercitus conuocauit, ac populos allicere ad ſui partes perrexit; & Maximum, ac Symmachum ſenatores à Conſtantio legatos reuertentes honorifice habuit, & Maximum in locum Tertulli vrbi præfecit; & Mamertinum præfectum prætorio cum Neuita conſulem deſignauit. Dum hæc gerebantur, Conſtantius Edeſſæ agens certior factus, Iulianum Italiam, & Illyricum magna celeritate prætergreſſum, clauſtra Succorum occupauiſſe, atq; accita vndique auxilia expectare, vt multitudine armatorum ſtipatus peruaderet Thracias, militem vehiculis publicis impoſitum præmiſit, vt celeriter his malis obuiã iret. edoctus inde, regem Perſarum cum omni manu, quam duxerat, domũ rediiſſe, reuocatis omnibus, præter eos, quos præſidio Meſopotamiæ

deſtinauerat, tetulit ſe Hierapolim. ibiq́; conuocatos vndiq; milites oratione ad tempus accommodata alloquutus eſt, facinus Iuliani commemorans, eosque ad eum ſecum vleiſcendum adhortans. cui omnes ſe præſto affuturos alacritate maxima reſponderunt. Inde Arbetionem cum lanceariis, & mattiariis, & turmis expeditorum præmiſit, itemque Gumoarium cum aliis venturis, vt ad Succorum fauces opponeretur. Inde Antiochiam ſe contulit, pòſt autumno iam ſeneſcente Tarſum; vbi leui febre tentatus, ratusq́; itineris motu eam excuti poſſe, per vias difficiles Mopſueſtiam prodiit. egrediq; poſtridie conatus, morbo ingraueſcente detentus, paulatimq; nimio calore venas vrente, extinctus eſt, ſucceſſore ipſo ſibi Iuliano relicto, III Nonas Octobris, anno ætatis XLV, Imperij XXXVIII, ex quibus tredecim vnà cum patre, viginti quinque poſt patris exceſſum regnauit. Comploratione in exercitu facta, qui primum in aula locum obtinebant, conſultare de Imperatore legendo cœperunt. Inde placuit, vt legati ad Iulianum mitterentur, qui mortem propinqui nunciarent, &c, vt ſine cunctatione ad obtinendum Orientem veniret, orarent. Iulianum adhuc in Dacia morantem nuncij conuenerunt. qua re audita vaticiniis iam etiam vehementius credens, iter in Thraciam edixit. ac ſtatim Succorum decliuitatem emenſus, Philippos, Heracleamq́; contendit. Inde profectus Conſtantinopolim, ab omni ætate, ſexuq́; ſumma animorum alacritate effuſis exceptus III Idus Decembris, atque Auguſtus eſt ſalutatus.

IVLIANVS AVGVSTVS.

MANSIT inde Conſtantinopoli decem menſes rebus Imperij conſtituendis, atque firmandis intentus. Quo temporis ſpacio, corpore Conſtantij honorifice ſepulto, quæſtiones aduerſus inimicos ſuos inſtituit, atque amicos eis ſuos præfecit. qui Chalcedona profecti, damnarunt Palladium ex magiſtro officiorum, Euagrium Comitem rei priuatæ, Saturninum ex curatore Palatij, Carinum ex notario. &c, cum ſciret, Conſtantium Gentilibus, & Catholicis parũ fuiſſe acceptum, ab vtroque genere gratiam inire ſtudens, non ſolum epiſcopos relegatos ab eo reuocauit, ſed etiam Gentilibus templa reſtituit. Agilonem inde miſit Aquileiam, vt obſeſſi, cum virum honoratiſſimum conſpexiſſent, & Conſtantij obitum cognouiſſent, ſuæ ſeſe fidei, poteſtatiq́; permitterent. Antequam ille acceſſit, placuerat reſiſtentes ad deditionem ſiti, ductibus aquarum interciſis, compellere. quod vbi parum profuit, flumen magnis laboribus auerterat. ſed oppidani puteorum aquis contenti, nihil pertinaciæ, conſtantiæve remiſerant. Vbi vero Conſtantium mortuum, & Iulianum confirmatum ab Agilone ante muros vrbis nunciante, audierunt, primum fidem inhibuerunt, deinde pacti ſalutem, poſtquam ſuſceptum in vrbem cum iureiurando id affirmantem viderunt, extemplo deditionem fecerũt. ac culpam defectionis in Nigrinum, paucosq́; alios reiecerunt. Itaque Nigrinus, Mamettino præfecto prætorio quæſtionem exercente, pòſt eo nomine viuus exu-
362 ſtus eſt. Ipſo deinde Mamertino, ac Neuita conſulibus, Iulianus Conſtantinopoli portum vnà cum porticu ad auſtrum vergente conſtruxit, atque in porticu bibliothecam ædificauit, eamq́; nobilium omni genere monumentorum referſit. Cum Thracias munitionibus, commeatibusque, ne quid deeſſet iis, qui per ripas Iſtri barbarorum impreſſionibus obiecti erant, inſtrueret, ſuadentibus proximis, vt aggrederetur ſæpe fallaces, ac perfidos, Gotthos, hoſtes ſe quærere meliores, dixit. Illis enim ſufficere mercatores Galatas, per quos vbique nullo conditionis diſcrimine venderentur. Legationibus inde remotiſſimarum gentium cultus, & nuncio victoriæ Aquileienſis elatus, ſupra hominis ſpirare conditionem cœpit. Itaque qui primo omnibus facilem ſe præbuerat, pòſt paulo Chriſtianis acerbior eſſe inſtituit. Nam Conſtantinopoli Gentilium ſacra renouati, ac patefieri templa præcepit. & Chriſtum appellans, Galilæum ad contumeliam nominauit. & Chriſtianis, ne Grammaticam, Rhetoricam, & humaniores litteras aut docerent, aut diſcerent, interdixit. nimirum ne quæſtum ex iis artibus facerent, quarum religionem reſpuerent, aut ne doctrinis Gentilium eruditi aduerſus eos abuterentur. qui vero à Chriſtiana fide non receſſerunt, eos & Palatio expulit, & militiæ munere ſpoliauit.

ex qui-

ex quibus alij baltheum poſuerunt, atque omnes cruciatus perferre, quàm à Chriſto deficere, maluerunt. inter quos fuit Iouianus, Valentinianus, & Valens, qui poſt ipſum deinceps Imperium tenuerunt. alij propter imbecillitatem ad immolādum ſe receperunt. Ceterum, antequam ſæuire in Chriſtianos cœpiſſet, Alexandriæ Georgio epiſcopo tumultu populari ſublato, Athanaſius ex latebris, in quibus per duodecim annos apud virginem Alexandriæ delituerat, tandem emerſus, eccleſiam recuperauit. atque conuentu habito, fugam ſuam oratione defendit. ac de filio patri conſubſtantiali, perinde ac Nicæni patres cenſuerant, ſtatuit. Lucifer etiam Caralitanus, & Euſebius Vercellenſis epiſcopi ad ſuos redierunt. Hilarius Pictauenſis, frequentibus intra Gallias conciliis habitis, atque omnibus ferme ſacerdotibus errorem profitentibus, quæ fuerant apud Ariminum decrera, damnauit. & in ſtatum priſtinum fidem eccleſiarum redegit. Saturninus Arelatenſis reſiſtens, eccleſia eiectus eſt, multorum præter hæreſim criminum, ac ſæuorum facinorum reus. Paternus item à Petrogoris æque væcors ſacerdotio pulſus. ceteris venia data. Qua de re D. Hieronymus aduerſus Luciferianos hoc modo: *Omnes epiſcopi, qui de propriis ſedibus fuerunt exterminati, per indulgentiam noui principis ad eccleſias rederūt. tunc triumphatorem ſuum Athanaſium AEgyptus excepit. tunc Hilarium de prælio reuertentem Galliarum eccleſia complexa eſt. tunc ad reditum Euſebij lugubres veſtes Italia mutauit. concurrebant epiſcopi, qui Ariminenſibus dolis irretiti ſine conſcientia hæretici ferebātur, conteſtantes corpus Domini, & quidquid in eccleſia ſanctum eſt, ſe nihil mali in ſua fide ſuſpicatos. putauimus, aiebant, ſenſum congruere cum verbis, nec in eccleſia Dei, vbi ſimplicitas, vbi pura confeſſio eſt, aliud in corde clauſum eſſe, aliud in labiis proferri timuimus. decepit nos bona de malis exiſtimatio. non ſumus arbitrati ſacerdotes Chriſti aduerſus Chriſtum pugnare. multaq́; alia, quæ breuitatis ſtudio prætereo, flentes aſſerebant, parati, & ſubſcriptionem priſtinam, & omnes Arrianorum blaſphemias condemnare.* Poſtquam autem Iulianus Chriſtum inſectari inſtituit, perſuaſus, ſi, Athanaſium Alexandriæ eſſe permitteret, nullum gentilibus locum ad cultum deorum futurum, ipſum nō ſolum vrbe, ſed vita etiam deturbari præcepit. Qua re præcognita, Athanaſius in Thebaidem ſeſe contulit. Moliens inde bellum Perſis, Ormiſdam, & Victorem duces conſtituit, atq; eis exercituum curam commiſit. & Conſtantinopoli egreſſus, Nicomediam adiit. ad quam reſtituendam, nam tremore corruerat, pecuniam ſuppeditauit. atq; inde Nicæam, tum in Gallogræciam, tum Peſſinuntem, atq; Ancyram, ac demum Tarſum, atque Antiochiam venit. quibus in locis omnibus ſeueriſſime ius poſcentibus dixit. XI Kal. Nouembris Daphnæum Apollinis fanum exuſtum. III Nonas Decemb. reliquum Nicomediæ tremore collapſum, item pars Nicææ non mediocris. Antiocheni, cum læto omnium occurſu Iulianum excepiſſent, ægre inde tulerunt, eum populo præſente ſe de theatro ſubducere, & raro ludos, neq; eos toto die ſpectare. offendit etiam, quòd is precium rerū venalium plus æquo imminuit. Itaq; acerbis eum quibuſdam vocibus carpſerunt. Quibus vt gratiam referret, orationem, quæ adhuc extat, edidit, qua omnia in eos, ciuitatemq; eorū maledicta collegit. quam Miſopogonem appellauit. ridebatur enim ab eis, vt barbam ferens hircinam. Cum Apolline Daphnæo conſulto reſponſum tuliſſet, ſe oraculum edere nō poſſe, quòd vicinum ſuum, ſcilicet Babylam martyrem, formidaret, loculum, in quo erant oſſa martyris, ex Daphne Antiochiam tranſtulit. accenſus inde ſuper hymnis contra deos decantatis, eadem Chriſtianis ſupplicia conſtituit, quæ Diocletianus inflixerat. cum autem paucos Chriſtianos ad ſacrificandum impellere poſſet, ſequenti anno, ſe quartum, & Salluſtio conſulibus, ad Iudæos acceſſit. eos vero ſe immolaturos abnuentibus, niſi Hieroſolymis in templo id facerent, templum Salomonis 363
reſtitui iuſſit. idq́; opus Alypio Antiocheno curandum commiſit. cum autem fundamentorum gratia terra egereretur, horrendi flammarum globi crebris aſſultibus erumpentes, fabris aliquot exuſtis, locum inacceſſum fecerunt. atq; ita à templi reædificatione ceſſatum. Per eoſdem dies legatos ad ſe Roma profectos, homines, ſummo loco natos, diuerſis honoribus affecit. & Apronianum vrbis præfectum, Octauianum proconſulem Africæ declarauit, Venuſtum vicarium Hiſpaniæ, Rufinum Comitem Orientis in locum auunculi ſui Iuliani vitæ functi prouexit.

Interim Conſtantinopolis ſæuo terræ motu quaſſata. quæ res licet infauſta aliena inuadenti diceretur, ipſum tamen à propoſita expeditione non auocauit. Itaque legationibus regum omnium auxilia pollicentium, prætetquam Arſacis Armenij, dimiſſis, nondum adulto vere per militares numeros teſſeram miſit, ac cunctos tranſire Eufratem iuſſit. ipſe Antiochia diſceſſurus, Alexandrum Heliopolitam Syriacæ iuriſdictioni præfecit. ac III Nonas Martias Hierapolim venit, atque inde Eufrate tranſmiſſo, Carras acceſſit. Ibi cum eſſet, XIIII Kal. Aprilis Romæ templum Palatini Apollinis, Aproniano præfecturam vrbis gerente, ſæuo flagrauit incendio. Ineunte inde Aprili, Cercuſium ventum. ac poſtremo in Aſſyriam eſt proceſſum. vnde variis editis prœliis, oppidisq; occurrentibus aut vi, aut metu in poteſtatem adductis, ad Tigrim peruenit quo tranſmiſſo, claſſem parum ſano conſilio inflammauit. atque vrbem Cteſiphontis oppugnare voluit, Alexandri Magni ſe res geſtas in iis locis, aut ſuperaturum, aut certe æquaturum confiſus. Illo inde conſilio improbato, vaſtandis circumquaque agris vltra proceſſit. ac rege totius regni viribus ad ſummam belli dimicationem prodeunte, fortiter impetum eius excepit. poſtridie autem cum militibus à tergo laborantibus inermis, vt in re ſubita, ſuccurriſſet, telo, incertum ab hoſte, an à ſocio miſſo, vulneratus, ſequenti nocte VI Kal. Iulias expirauit, cum eſſet annos vnum, & triginta natus. qui ſine dubio in omni virtute ſummorum Imperatorum laudes conſequutus eſſet, niſi eas inſigni vna erga Chriſtum, cui infeſtiſſimus fuit, perfidia maculaſſet. quem in extremo etiam edendo ſpiritu videtur illuſiſſe, cum moriens, dixit: Viciſti Galilæe. Itaq; D. Hieronymus de ipſius morte ſic ſcriptum reliquit: *Iulianus Auguſtus ſeptem libros in expeditione Parthica aduerſus Chriſtum euomuit, & iuxta fabulas poetarum ſuo ſe enſe lacerauit. & Nazarenum noſtrum, &, vt ipſe ſolebat dicere, Galilæum ſtatim in prælio ſenſit, & mercedem linguæ putidiſſimæ conto in ilia perfoſſus accepit.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER VII.

IOVIANVS AVGVSTVS.

IVLIANO mortuo, poſtridie Iouianus domeſticorum ordinis primus Imperator militari fauore pronunciatur, oppido Singidone in Pannonia natus. Eo Imperium abnuente, quòd ſe Gentilibus imperare diceret nolle, milites ſe Chriſtianos eſſe clamarunt. atque ita volentem veſtibus Auguſtalibus exornatum, è tabernaculo eduxerunt, ac per agmina iam proficiſci parantia, deduxerunt. Interim Sapor de morte Iuliani edoctus, immiſſis elephantis, exercitum Romanum abire conãtem, inuaſit, & cum duabus legionibus Iouiorum, & Victorum non ſine aliqua ſui calamitate conflixit. Kal. Iuliis exercitus abiens, Duram oppidum, Perſis hærentibus in terga, peruenit. cum ad Tigrim inde proceſſum eſſet, ibi quattriduum in conſultanda traiectione, quòd naues non ſuppeterent, eſt conſumptum, ac vehementer inedia laboratum. Ibi Iouianus legatis Saporis pacem poſcentibus duris conditionibus dedit. Siquidem & quinq; trans Tigrim à Galerio partis prouinciis, ſe ceſſurum, & Niſibim, ac Meſopotamiæ partem relicturum ſpopondit. atq; ita fœdus in annos XXX firmauit. Traiecto inde Tigri, non ſine multis periculorum, ac cladium caſibus Niſibim venit, ac caſtris extra mœnia poſitis, vrbem legatis Saporis, ipſis complorantibus incolis, tradidit. atq; inde reliquias Iuliani, prout ipſe mandarat, Tarſum ſepeliendas miſit.

Quin

Quin etiam legatos in Illyricum,& Gallias deſtinauit,vt nunciarent, Iulianum vita functum,& ſe poſt eius obitum ad faſtigium Auguſtale prouectum,ac Lucillianum ſocerum ſuum agentem apud Sirmium conuenirent, ac redditis magiſterij peditum,& equitum codicillis,properare Mediolanum vrgerent, vt res dubias confirmaret,& nouis caſibus,ſi res ferret,occurreret. & Malarichum agentē in Italia,miſſis inſignibus, Iouino ſuccedere armorum magiſtrum per Gallias imperauit. Sæuiente inde hieme,venit Antiochiam. Ibi epiſcopis ſe adeuntibus, fidem Conſubſtantialis ſe tutaturum oſtēdit, & Athanaſium poſt obitum Iuliani ad eccleſiam Alexandrinam reuerſum, ſine cura eſſe iuſſit. atq; epiſcopos à Conſtantio relegatos, neq; à Iuliano reſtitutos reuocauit. Gentiles templa claudere, & cruenta ſacrificia omittere imperauit. eoq; Antiochiæ morante, Meletius epiſcopus concilium habuit, quo fidem Nicænam firmauit. congiarium etiam à Iouiano eccleſiis datū eſt, quod à Conſtantino inſtitutum à Iuliano fuerat abrogatum. Tarſum inde progreſſus,ſepulchrum Iuliani exornauit. Tyanis autem Cappadociæ,legatos reuerſos audiuit,nunciantes Lucillianum Mediolanum ingreſſum,cum cognouiſſet, Malarichum recuſare magiſterium, inde Rhemos ſe propere cōtuliſſe. milites etiam à Iouino miſſi retulerunt,exercitū Gallicanum æquo animo ipſius Imperium eſſe amplexum. Valentiniano,qui cum iis redierat,ſecunda ſcutariorum ſchola commiſſa eſt. Ancyram inde in Galatiam cum veniſſet,ibi conſulatum cum Varroniano filio iniit,puero adhuc in cunis vagiente. Ex quo loco cum Dadaſtanam acceſſiſſet, qui 364
locus Bithyniam diſtinguit à Galatis, nocte exanimatus inuentus eſt. Cuius mortis varia fama fuit. alij recēti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequiuiſſe putarunt. quidam extuberato capite periiſſe ſuccenſione prunarum immenſa; nonnulli ex colluuione ciborū auida cruditate diſtentum. Deceſſit XIII Kal. Martias anno XXXIII ætatis, inter bonos potius, quàm ſtrenuos principes numeratus.

VALENTINIANVS MAIOR AVG.

IOVIANO ex humanis rebus exempto, principes cadauer Conſtantinopolim miſerunt,vt inter Auguſtorum ſepulchra reponeretur. Exercitus inde è Galatia profectus,ſeptimo die Nicæam in Bithyniam venit. Ibi VI Kal. Martij à poteſtatum ciuilium,militiæq; rectoribus de ſucceſſore ad tantum faſtigium euehēdo relatum eſt. Cum alij Equitium ſcholæ primæ ſcutariorum tribunum,alij Ianuarium res caſtrenſes per Illyricum procurantem dixiſſent, exercitus vtrumque repudiauit, ac Valentinianum agentem ſcholam ſcutariorum ſecundam Cibalis oppido Pannoniæ natum, maxima animorum conſenſione delegit. atque extemplo Ancyra Galatiæ oppido, vbi remanſerat, euocauit, nemine interim per dies decem Imperij gubernacula moderante. Valentinianus cum ad nutum exercitus aduolaſſet, tamen poſtero die prodire in publicum noluit, diem bis ſextum Kal. Martij vitans, quòd eum ſæpe reip. Romanæ infauſtum fuiſſe non fugiebat. tertio vero die,conuocatis militibus, in campum cum proceſſiſſet, iuſſu omnium tribunal aſcendit, ac ſecundis cunctorum voluntatibus, & clamoribus Imperator eſſe iubetur. mox corona, & cultu Imperatorio decoratus, Auguſtus appellatur, & in clypeo militari more circumlatus, omni laudum genere celebratur. Cum autem exerta manu meditata quędam dicere vellet, exercitus ex omni parte vociferari cœpit,vt ipſe ſibi Imperij conſortem aſciſceret. Quod cum Conſtantius, ac prope pertinacius faceret, Valentinianus veritus,ne ea res grauiorem aliquem tumultum exciret, elata dextra,vt fiduciæ plenus, proximos quoſdam inſolentius ſe gerentes increpuit. ad vniuerſos inde conuerſus; Quod erat in veſtra manu, inquit, nondum deſignato Imperij formatore,vos è rep. fideque veſtra compleſtis, vt eum ad ſummam rerum euocaretis, quem ab ineunte vſque ad maturam ætatem integre,ſplendideque vixiſſe cognoſtis. Equidem collegam ſocia in omnes caſus poteſtate adiungi oportere , & ego quoque intelligo, dum ingentem curarum imminentium molem cum animo meo reputo. ſed concordiæ ſeruiendum eſt, qua res quoque minimæ adoleſcunt. quod fiet, ſi vos mihi libenter, quod veſtrarum eſt partium, concedetis. cui rei me enixe operam daturum eſſe polliceor. interim per otium corporum,

animorum que vires recipite, ac protinus debita ob Auguſtalem nuncupationem
munera expectate. Atq; ita ſedato clamore, ordinibus omnibus proſequentibus in
regiam eſt progreſſus. Poſt diem tertium Nicæa diſcedens, primores, quos aduo-
cauerat, ſciſcitatus eſt, quemnam collegam Imperij oporteret aſſumi. cui ſilenti-
bus cunctis, Dagalaiphus equitum magiſter liberius, Si tuos, inquit, amas, habes
fratrem, ſi remp. alium quære. Quo ille dicto offenſus, diſſimulato conſilio Kal.
Martij citatis itineribus Nicomediam prodiit, atq; ibi Valentem fratrem ex Pæo-
nia accitum ſtabulo ſuo cum tribunatus dignitate præfecit. Inde progreſſus Con-
ſtantinopolim, Kal. Aprilis eundem in ſuburbanum produxit, ac ſummo omnium
conſenſu, (neque enim refragari audebat quiſquam,) Auguſtum declarauit. atque
Auguſtali trabea, ac regio diademate ornatum in eodem vehiculo ſecum reduxit,
poteſtatis quidem eiuſdem participem, ſed more apparitoris obedientem. Inde
rapidis febribus ambo tentati, vbi ſpem viuendi firmarunt, ſuſpectas morborum
cauſſas Vrſacio officiorum magiſtro, & quæſtori Iuuentio commiſerunt, inuidiam
amicis Iuliani conflantes, qui ſe occultis inſidiis inuaſiſſent. Sequenti inde menſe
ambo Thracias peragrarunt, & cum Hadrianopolim, Philippopolim, Sardicamq;
veniſſent, demum Naiſſum menſe Iunio in ſuperiorem Mœſiam acceſſerunt. Ibi
Imperij, ducumq;, & numerorum militarium diuiſio facta eſt. prouinciæ Orienta-
les ad Illyricum vſque conceſſæ Valenti. reliquas ad Occidentem pertinentes Va-
lentinianus ſibi retinuit. Præfecti prætorio Salluſtius Orientem, Probus Illyricum,
Mamertinus Italiam, Germanus Gallias gubernauit. Magiſtros vtriuſque militiæ
Valens Victorem, & Arintheum, Valentinianus Iouinum, & Dagalaiſum obtinuit.
eadem quoque concordia numeri militares partiti. Quibus actis, ex Mœſia inde
in Pannoniam proceſſerunt, &, cum Sirmium acceſſiſſent, vterq; inde ad ſuum ad-
miniſtrandum Imperium abierunt. Ac Valens quidem Conſtantinopolim rediit,
Valentinianus vero in Italiam tranſgreſſus menſe Septembri Aquileiam, atq; inde
Altinum, tum Veronam, atque in exitu anni Mediolanum acceſſit. ſi quidem ex
his locis omnibus reſcripta præcipua dedit. Romæ præfectus vrbis Apronianus ſe-
uerius, quàm moris erat, quæſtiones de veneno exercuit, multisq; ſupplicio affe-
ctis crudelior, quàm iuſtior, viſus eſt. Hilarius auriga confeſſus, ſe filium venefico
cuidam ad diſcenda quædam occultiora, & lege vetita tradidiſſe, damnatus, cum
laxius retinente carnifice elapſus in eccleſiam confugiſſet, illico extractus, deſecta
ceruice, peremptus eſt. Senator autem quidam, cum ſeruum ſuum eadem diſci-
plina imbuendum curaſſe conuictus eſſet, ſupplicium pecunia grandi redemit. eo
tamē regente, inopia, quæ aſſiduas plebis Rom. voces, ac querelas exprimere ſole-
365 bat, prorſus nulla fuit. Poſtero anno Valens Cōſtantinopoli, Valentinianus Medio-
lani, conſulatum iniuit. Hi quanquam ambo Chriſtianis addicti ſacris fuerunt, non
idem tamen de Chriſto vterq; ſenſerunt. Nam Valentinianus fide ſtetit à Nicæno
cōcilio conſtituta, Valens vero perfidię ſe dedidit Arrianæ, vt qui proxime initiatus
fuerat ab Eudoxio epiſcopo Conſtantinopolitano, homine cum ipſo Arrio facien-
te. Vt autem Arrianis Valentinianus nihil moleſtiæ præbuit, ſic contra Valens Ca-
tholicos acerrime diuexauit. Quare togatus à quibuſdam Macedonianæ opinio-
nis epiſcopis, vt alterum Concilium de fide conſtituenda conuocari Lampſaci ſi-
neret, quòd eos cum Eudoxio ſentire arbitrabatur, morem geſſit. inde primo ve-
re Antiochiam verſus iter intendit, verens, ne Perſæ violato fœdere, quod cum
Iouiano pepigerant, in fines Romanos irrumperent. in Bithynia vero certior fa-
ctus, Gotthorum gentes coniurationem feciſſe, vt limites Thraciarum inuade-
rent, ne id facere poſſent, idoneam peditum, equitumque manum ad ea loca, in
quibus barbarici metuebantur incurſus, immiſit. Inde, cum pacata apud Perſas
omnia reppeririſſet, otium ab armis nactus, totum ſe eis tradidit, qui Conſubſtan-
tiale tuebantur, exagitandis, atque Euzoium Arrianorum Antiochiæ epiſcopum
omnibus complexus honoribus, Meletium Catholicum vrbe, & finibus pepulit.
Dum autem ille intentus huic operi in Aſia morabatur, Procopius quidam è Ci-
licia, qui Iulianum Auguſtum propinqua cognatione attingebat, magnas copias
breui temporis ſpacio comparauit, atq; Imperator Conſtantinopoli magno fauore

populi

populi ſalutatus vſq; eo proceſſit audaciæ, vt arma aduerſus ipſum ceperit. Interim qui Lampſaci epiſcopi conuenerunt, decreta contra Eudoxij opinionem haud multum à Catholicis diſſidentia ediderunt, atque Ariminenſe Concilium condemnarunt. neque ei incommodo Eudoxius, aut Valens propter bellum, quod à populo Conſtantinopolitano, duce Procopio, in Thracia gerebatur, occurrere potuerunt. Quo bello audito, Valens in tantas conſilij difficultates adductus eſt, vt in Galatiam reuerſus, Imperij deponere inſignia cogitarit. In Occidēte Alemani iam pridem à Iuliano pacati rurſus ad arma ſe contulerunt. Legati, quos ad comitatum miſerant, minora, & leuiora, quàm pro vetere conſuetudine, dona rettulerant. itaque, cum ea per iracundiam reſpuiſſent, atq; aſperius habiti ab Vrſacio officiorum magiſtro fuiſſent, domum reuerſi haud ægre ſuos ad vindicandam iniuriam concitarant. Quod vbi cognouit Valentinianus, Dagalaiphum peditum magiſtrum cum valida militum manu ad eos miſit, atque ipſe mox ex Italia in Galliam tranſiit. Alemani vero, traiecto Rheno cum proxima quæque loca diripuiſſent, domum impune repetierunt. Kalendis Nouembris Valentinianum Pariſios prodeuntem Equitius de tumultu à Procopio concitato admonuit, qui ſe ab Antonio, in Dacia mediterranea tribuno, certiorem factum dicebat. Ea re cognita, Valentinianus Equitium redire in Illyricum iuſſit, metuens, ne hoſtis, ſuperatis Thraciis, ſeſe in Pannonias incitaret. voluit ipſe quoque in Orientem accurrere, verum nobilium ciuitatum miſſis legationibus deſtitit, ſuppliciter orantium, ne Gallias deſereret, ope ipſius præſentis egentes, eaſque iræ, atque armis Germanorum obiectas relinqueret, cum eas ipſe præſens ſolo nominis ſui metu maximis eximere periculis poſſet. Itaq; Rhemos progreſſus, Vulterium notarium miſit, qui partem hoſtibus infeſtam defenderet. Eodem anno XII Kal. Auguſti memorabile prodigiũ prope in toto Imperio editum eſt. paulo poſt lucis exortum, crebris lapſis de cœlo fulminibus, tota terra vehemētiſſimo tremore concuſſa eſt. mare diſpulſum reuolutis fluctibus retro abiit, ita vt pelagi profunditate retecta, piſces humo hærentes cernerentur, valliumq; & montium vaſtitates radiis ſolis, quos natura negarat, illuſtrarentur. Multis autem nauibus per vndarum reliquias ad capiendos piſces vltro, citroque vagantibus, ecce improuiſo antiquas ſedes marinæ vndæ petiuerunt. quo facto inſulis, & porrectis continentis ſpaciis violenter illiſæ, innumera vbique ędificia proruerunt, & multa hominum millia abſumpſerunt, atque ingentia nauigia partim tectorum in culmina contulerunt, partim longe à littore propulerunt. Quā rem ſic tetigit D. Hieronymus in vita Hilarionis: *Ea tempeſtate terræmotu totius orbis, qui poſt Iuliani mortem accidit, maria egreſſa ſunt terminos ſuos, &, quaſi rurſum Deus diluuium minaretur, vel in antiquũ chaos redirēt omnia, naues ad prærupta delatæ montium pependerũt. Quod cum viderent Epidauritani frementes ſcilicet fluctus, & vndarum moles, & montes gurgitum littoribus inferri, verentes, quod iam eueniſſe cernebant, ne oppidum funditus ſubuerteretur, ingreſſi ſunt ad Hilarionem, & quaſi ad prælium proficiſcentes, poſuerunt eum in littore. Qui cum tria Crucis ſigna pinxiſſet in ſabulo, manusq; contra tenderet, incredibile dictu eſt, in quantam altitudinem intumeſcens mare ante eum ſteterit. ac diu fremens, & quaſi ad obicem indignari, paulatim in ſemetipſum relapſum ſit.* Romæ præfectus vrbis Symmachus pōtem à ſe conditũ magna populi lætitia dedicauit. Huic Lampadius ſucceſſit, ex prętorio præfecto ad eam dignitatem elatus. qui adeo glorię cupiditate flagrauit, vt in omnibus vrbis partibus, quæ magnificis diuerſorum principum impenſis ornatę erant, nomen propriũ inſcripſerit, laudem aucupans, non vt veterum ædificiorum inſtauratoris, ſed vt nouorum conditoris. qua in re cum maligne, atque auare ſe gereret, incitata plebs infima quodā die cum facibus ad domum eius prope Lauacrum Conſtantinianũ incendendam accurrit, ſed à familia ex ſummis tectorum culminibus petita, nihil profecit. Lampadius tamen grauioris mali timore perterritus ad Pontem Muluium ſeceſſit, atque ibi dum furor is elangueſceret, expectauit. Proximo anno, quo cōſulatum Gratianus nobiliſſimus puer, quem 366
Valentinianus Auguſtus ex Seuera ſuſceperat, & Dagalaiphus ambo in Occidente geſſerunt, Procopius Conſtantinopoli egreſſus, in Aſiam aduerſus Valentē exercitum, Gotthis adiuuantibus, duxit. cui Valens ex Antiochia in Phrygiam obuius

venit, commiſſoq; prælio, victus abſceſſit. Non multo pòſt Procopius ab exercitu ſuo deſertus, cum de ſalute propria laboraret, in nemora, mõteſq; receſſit. ibi à ducibus ſuis captus, ad Valentem reductus, ac ſtatim iuſſu eius per ſummũ cruciatum occiſus eſt. bellum exeunte Maio cõfectum. Ea victoria elatus Valens, Procopij caput ad Valentinianum miſit. Nicomediam inde regreſſus, curas bellicas aduerſus eos, qui ab Arrianis diſſidebànt, conuertit. atque ibi Eleuſiũ Cizyci epiſcopum accerſitum, Arrianis epiſcopis congregatis aſſentiri exilio intẽtato coegit. Inde Conſtantinopolim profectus, Chalcedonem, quòd in partibus Procopianis fuiſſet, nudari parte mœniorũ Conſtantinopolim ſpectante, iuſſit, ac Catholicos, & Nouatianos, tanquam eidem opinioni addictos, vrbe deiecit, eorumq; occludi eccleſias iuſſit. Interim Eleuſius Cizycum reuerſus, vim ſibi ab Imperatore factam conqueſtus, eccleſiæ adminiſtratione ſe abdicauit. Qua re audita, Eudoxius epiſcopus Conſtantinopolitanus Eunomium ei eccleſiæ præpoſuit. qui Cizycum profectus, iuſſu Valentis in ſede eſt conſtitutus, homo eloquentiæ, ac dialecticæ potius, quàm ſacrarum litterarum peritus. is primum Arrianam doctrinam profeſſus, paulo pòſt ab eis diſceſſit, atque hæreſim Arriana deteriorem, Eudoxio fruſtra renitente, induxit. quam qui amplexi ſunt, ab eo Eunomiani dicti ſunt, atque ab Eudoxio, & Arrianis ſe remouentes, conuentus ſeorſum habete cœperunt. Monitus inde Valens à Valentiniano, ad quẽ de belli ratione retulerat, vt Gotthos inuaderet, quos auxiliis Procopium iuuiſſe conſtabat, Victorem magiſtrum equitum ad eos miſit percontatũ, quam ob rem, cum in amicitia eſſent, de fide ram facile deceſſiſſent, ac bellum principibus legitimis pro adulterino feciſſent. ij reſponſum reddiderunt, ſe litteras à Procopio accepiſſe, quibus Imperium ad ſe Conſtantini propinquitate trahebat. qua excuſatione repudiata, bello eos perſequi ſtatuit. In Gallia Alemani poſt Kalendas Ianuarias rurſus Gallico limite ſuperato, proxima quæq; effuſiſſime populati ſunt. quibus Carietto per vtramq; Germaniam Comes occurrit, aſcito in ſocietatem Seueriano item Comite, qui apud Caledona legiones Diuitenſes, & Tungricanas regebat. ij, ponte in flumen iniecto, audacter in fines hoſtium inuaſerunt, ac prælia cum eis, ſed infelicia miſcuerunt. nam Seuerianus grauiſſime vulneratus, Carietto etiam morte affectus eſt. Herulorum, Batauorumq; vexillum, cum in eorum poteſtatem veniſſet, direptum. Itaque Valentinianus, vt huic cladi mederetur, propere Dagalaiphum Pariſijs occurrere iuſſit, deinde reuocato illo, vt cum Gratiano filio conſularia inſignia ſumeret, Iouinũ equitum magiſtrum ſummiſit. is multis ſecundis prælijs factis, rem prolapſam reſtituit, quippe cum tribus hoſtium globis conflixit. primus, quem plane imparatum oppreſſit, prorſus ad internecionem deletus. ſecundum, cum lauantem, ac potantẽ offendiſſet, in fugam præcipitem compulit. in tertium inde, qui paratus pugnam expectabat, inuectus, prælium inſigne commiſit. quo nocte diremto, fugientes hoſtes per nemora conquiſiuit. regem eorum cum haſtarij excepiſſent, patibulo ſuffixerunt. Redeunti Pariſios Valentinianus obuiam lætus proceſſit. eumque in inſequentem annum conſulẽ declarauit. Cumulatus inde lætitiæ Germanicæ fructus eſt, quòd per eoſdem dies Procopij caput à Valente tranſmiſſum aduenit. Eidem puer etiam natus eſt ex Iuſtina vxore, quem Valentinianum vocauit, eum, qui poſtea Imperauit. In Italia per Tuſciam Annonariam res ridicula nouam animis religionem iniecit. Piſtorij ſub horã diei tertiam, ſpectantibus multis, aſinus excelſum tribunal aſcendit, atq; inde ruditum vſque adeo compoſitum edidit, vt populum accurrentem alloqui, & quædam dicere velle videretur. Macedoniani epiſcopi ab Arrianis iuſſu Valentis vexati, conſiliis inter ſe occulte communicatis tranſire ad Catholicos decreuerunt, ac communi conſenſu legatos, quorum princeps erat Euſtachius Sebaſtię epiſcopus, in Italiam ad Valentinianum Auguſtum, & Liberium pontificem mittunt, atque eis, vt cum Liberio, & eccleſia Romana conſentiant, mandant. Legati profecti, cum in Italia Valentinianum non inueniſſent, Liberio litteras reddiderunt. quas ille accipere noluit, negans ſibi communionem cum iis eſſe poſſe, qui fidem Nicęni Concilij abrogarent. cui illi reſponderunt, ſe, ſaniore conſilio capto, fidem eorum, qui filiũ partis diſſimilem eſſe aſſererent, abieciſſe, proindeq; ipſum,

vt ſe re-

vt ſe reciperet, obſecrare. cum autem Liberius poſtulaſſet, vt fidem ſuam ſcripto mandarent, libellũ illi tradiderunt, in quo, ceteris formulis condemnatis, in primisque Ariminenſi Concilio reprobato, vna cum Nicæno, filium patri conſubſtantialem eſſe confeſſi ſunt. Cum eos hoc modo Liberius tanquam ſponſione aliqua ſe obſtrinxiſſe putaret, tum in communionem accepit, datisq; ad Macedonianos epiſcopos litteris, benigne dimiſit. Sedente Romæ Liberio, ingens prodigium, quod pios perfundere religione animos poſſet, eſt factum. Ioannes Patricius liberorum orbitatem iniquo animo patiens, ſummis precibus à Maria Virgine Dei genitrice contendit, vt ſe aut prolis compotem faceret, aut de idoneò inſtituendo herede doceret. nocte vero ſequenti, ipſam ſe videre virginẽ in quiete viſus eſt, admonentem, vt ſua impenſa templum ſibi in Exquilijs conderet in eo loco, quem poſtridie; qui erat Nonis Auguſti futurus, niue conſperſum vidiſſet. itaque ſomno ſolutus rem propere ad Liberium detulit. qui eum idem ſe quoque vidiſſe aſſereret, religione tactus, in Exquilias cum magno populi comitatu proceſſit, ac niue contra anni rationem inuenta, locum baſilicę deſignauit, ac Ioannis pecunia conſtructam, D. Mariæ virgini primam in vrbe dedicauit. ac Solemne tanto miraculo, quod nunc quoque obſeruatur, inſtituit. Eo inde VIII Kal. Octobris mortuo, comitia nouo creando pontifici ſunt indicta. Kalẽdis Octobris populus conuocatus Damaſum Diaconum, domo Hiſpanum, doctrinæ, ac probitatis eximiæ virum creauit. Quod ſentiens Vrſicinus competitor eius, ſeparatim ab Eccleſia conuentum egit, & in baſilica Sicinini à nonnullis creatus, ſe à Tiburtino conſecrari epiſcopo iuſſit. Qua re cognita, repente pars Damaſi, quæ opibus præualebat, accurrit, atque indignatione accenſa, prælĩu adeo atrox commiſit, vt in eo centum homines, ac triginta ceciderint. Viuentius præfectus vrbis, cum ſeditionem componere conatus non potuiſſet, auxilio deſperato, in ſuburbanũ ſe rettulit. Lupicino inde, Iouinoq; 367
conſulibus, appetente vere, Valens in Mœſiam profectus, prope munimentum nomine Daphnem, caſtra locauit, ponteq; ex nauibus in Danubium facto, flumen reſiſtentibus nullis traiecit, atq; hoſtes ſumma cura conquirere inſtitit. verum cum neminem reperiret, quòd omnes in montes Serrorum omnibus, niſi peritis, inacceſſos ſeſe rettulerant, ne, æſtate tota conſumpta, ſine vllo reuerteretur effectu, Arintheo peditũ magiſtro ad prædas agendas miſſo, in Mœſiam ſe recepit. VI Nonas Iulij Conſtantinopoli grando magnitudine inuſitata de cœlo cadens, nõnullos homines interemit, plerisq; immiſſam à Deo vulgo ferentibus, quòd multi ſacerdotes relegati fuiſſent, quia cum Eudoxio communione iungi noluiſſent. Valentinianus apud Ambianos conſtitutus adeo periculoſo morbo iactatus eſt, vt quidã illius vitæ diffidentes, occulta de ſucceſſore ſubſtituendo conſilia coquerẽt, alii Ruſticum Iulianum memoriæ magiſtrum, alii Seuerum peditum magiſtrum ſermonibus deſtinantes. Quod ubi ille ex morbo recreatus comperit, Gratianum filium, nondum puberem, Auguſtali afficere dignitate decreuit. req; cum exercitu conſtituta, vt animis eum promptis acciperet, XIII Kal. Septembris progreſſus in campum, tribunal aſcẽdit, & nobilium poteſtatum corona cinctus, puerum dextra apprehenſum produxit, atq; Imperatorem renunciatum ipſis militibus commendauit. cuius nondũ expletam orationem exercitus ingenti clamore excepit, ac certatim alius præire alium geſtiens, voluntatem, iudiciumq; eius ſumma ſe animorum alacritate comprobare ſignificauit. Qua re excitatus Valentinianus, Gratianum corona, & Auguſtalibus ornamentis indutum oſculatus, En habes, inquit, mi Gratiane amictus Auguſtos meo, commilitonumq; noſtrorum arbitrio, ominibus fauſtis delatos. accingere pro rerum vrgentium mole, vt patris, & patrui collega, & aſſueſce impauidus penetrate cum agminibus peditum Danubium, & Rhenum; armatis tuis proximus ſtare, ſanguinem pro ijs, quos regis, effundere, nihil alienum quod ad Romani Imperij defenſionem pertineat, ducere. vos vero rogo commilitones, vt Imperatorem veſtrę fidei commiſſum ſtudio eximio complectamini. His dictis, Eupraxius magiſter memorię primus omnium exclamauit: Familia Gratiani hoc meretur. ſtatimq; promotus eſt ad quæſturam. Inde vtrumque Imperatorem milites præclaris laudibus exceperunt, ſed maxime Gratianum, quem excellens

quędam animi,& corporis indoles pręcipue omnibus commendabat. Fecit autem hoc nouo exemplo Valentinianus, quod fratrem,& filium deſignatos, nō Cæſares, ſed Auguſtos vocarit. neq; enim vt inquit Ammianus, quiſquā ſibi aſciuit pari poteſtate collegā, præter Marcum, qui Verum fratrem adoptiuum ſine diminutione aliqua maieſtatis Imperatoriæ ſibi conſtituit ſociū. Poſt paucos dies Mamertinum præfectū prætorio ab vrbe regreſſum, quod ad quædam emendanda contenderat, Auitianus ex vicario de peculatu poſtulauit. atq; ideo in eius locum Vulcatius Rufinus eſt ſubrogatus. qui nactus copiam principis, Orfitum ex pręfecto vrbis ab exilio reuocauit. Eodem etiam tempore nimiæ Valentiniani aſperitas in iudiciis terrori omnibus fuit. Dioclem ex Comite largitionum Illyrici ob leuia crimina iuſſit exuri. Diodorus vero ex Agente in rebus, & tres apparitores poteſtatis vicariæ per Italiam, ob id vexati atrociter, quod apud eum queſtus eſt Comes, Diodorum quidem aduerſus ſe ciuiliter imploraſſe iuris auxilium, officiales vero iuſſu iudicis auſos monere proficiſcentem, vt reſponderet ex lege. Eorum memoriam apud Mediolanum colentes Chriſtiani, locum ſepulturæ, ad Innocentes vocarunt. Itaque, cum in cauſſa cuiuſdam Maxentii trium oppidotum ordines tractari iuſſiſſet, Eupraxius quæſtor interpellauit, & parcius, inquit, agito Princeps. nam quos interfici, tanquam noxios, iubes, Chriſtiani pro martyribus colunt. & cum in alia re venia digna iuſſiſſet, ternos per ordines vrbium plurimatum interimi, Florentius præfectus, Et quid agetur, inquit, ſi quo in oppido tam multi curiales non eſſent? Huic diritati illud acceſſit, quod ſi quis eum audiſſet, iudicium potentis inimici declinans, aliumq; ſibi dari iudicē petens, ad eundē, quem metuebat, licet multa prætenderet iuſta, reiecit. Vbi debitorē aliquem propter rei familiaris anguſtias ſoluēdo non eſſe audiuit, interfici oportere pronunciauit. Eodē tempore bellum graue in Britannia eſt coortum. erant autē Picti, qui in duas gentes Caledonas, & Vecturiones diuiſi, vna cum Atacottis, & Scotis infeſtis inſulam populationibus afflixerunt. itemq; Saxones, atq; eis finitimi Franci, qui quo quiſq; mari, terraq; perrumpere potuit, prædis, incendiisq; faciendis, atq; hominibus in ſeruitutem abſtrahendis fœde omnia laniarunt. Valentinianus autem cum ex Ambianis Treuiros proficiſcens accepiſſet, Nectaridium Comitem maritimi tractus occiſum, & Bulchobaudem ducem inſidiis ab iis circunuentum, Theodoſium Theodoſij, qui poſtea Imperauit, patrem, virum bello egregium, in Britanniam deſtinauit. Theodoſius exercitu accepto, cum ad Bononienſe littus veniſſet, ſecundo æſtu traiecit, ac Rutupias ſtationem è regione proſpere tenuit. Batauis, inde, Herulis, Iouiis, & Victoribus, quos ſe ſubſequi iuſſerat, exceptis, Londinium oppidum prodiit, atq; inde vagantes prædatorum cateruas adortus, pecora, captiuosq; relinquere compulit. ac parte exigua militibus tradita, cum reliquam iis, quorū fuerat, reddidiſſet, lætus in vrbem ouantis in modum ſe rettulit. Captiuorum inde ſermonibus, & perfugarum indiciis cum didiciſſet, diffuſam variarum gentium multitudinem non niſi dolis occultioribus, & improuiſis incurſionibus opprimi poſſe, præfectos mitti ad regendā prouinciam poſtulauit. miſſus eſt Ciuilis, vt prouinciam regeret, Dulcitius, vt exercitui præeſſet. Latinus Pacatus in oratione, qua laudauit Theodoſium, rettulit, attritam ab hoc pedeſtribus prœliis Batauiā, Saxones bellis naualibus conſumptos, Scotos ad paludes ſuas redactos. Romæ, feruēte adhuc de pontifice legendo ſeditione, Maximus præfectus vrbis, vt incitatos ad cædem animos cohiberet, ſeueriſſimas de laicis, clericiſq; Damaſiani quæſtiones habuit. eosque variis tormētis affecit. Prætextatus autem ſucceſſor eius, vir probus, ac iuſtus, eundem tumultum lenire ingreſſus, cauſſæ veritate perſpecta, Vrſicinum ex vrbe pepulit, ac ciuitati ocium peperit. is eccleſiæ Neapolitanæ præfectus eſt. Multa alia egregia à Prætextato geſta clarum eius magiſtratum effecerunt. Nam & mœniana ſuſtulit omnia, priſcis quoq; legibus interdicta. & parietes priuatorum ab ædibus ſacris diſcreuit iiſdem inuerecunde coniunctos. & pondera per regiones vniuerſas inſtituit, cum libidini multorum pro arbitrio lances componentium occurri nequiret, & lites ſumma cum omnium gratia iudicauit. Valentiniano inde, & Valente
368 Auguſtis ſecundum conſulatum gerentibus, Valens ex Mœſia iterum tranſire in

regionem

regionem Gotthorum conatus, diu Danubij tranſitum inquiſiuit, verum; Gotthis contrà tendentibus fruſtra laborauit. Itaq; cum caſtra prope Carporum vicum vſque ad autumnum habuiſſet, tandem Marcianopolim in hiberna receſſit. In Britannia Theodoſius à Londinio profectus, euerſis Britannorum fortunis, auxilium maximum tulit, cum opportuna quæque barbaris ad inſidias loca præriperet, nec maius gregariis militibus onus imponeret, quàm ipſe ſuſciperet. Itaq; variis gentibus fuſis, ac fugatis, ciuitates, ac caſtra in integrum ſunt reſtituta, quæ variis fuerunt incommodis afflictata. Valentinianum etiam Pannonium in Britannia exulem, cum res nouas moliens populos ad arma ſolicitaret, antequam opes confirmare poſſet ſuas, oppreſſit, eumq; Dulcitio puniendum dedit. de coniuratis quæſtiones haberi prohibuit, ne ſupplicii metu quieſcentem tumultum redintegraret; atque ad extremum, munita, conſtitutaq; prouincia, ad Valentinianũ reuerſus, magiſter equitum in locum Iouini eſt factus. In Gallia Valentiniano ad expeditionem profecto, Rando regalis, traiecto cum expeditis hominibus Rheno, Maguntiacum præſidiis vacuũ clam acceſſit, ac Chriſtianos Solemni maximo occupatos adeptus, vniuerſos vtriuſque ſexus, ac fortunæ homines cum ingenti ſupellectile auertit. Qua re Romani incenſi, Vitichabium regem eorum omnium tumultuum auctorem, quia aliter non potuerunt, miniſtro mercede corrupto, peremerunt. atq; ita feroces aliquantiſper Alemanorum impetus retuderunt. Valentinianus inde, copiis, & commeatibus maximis expeditus, & Sebaſtiano Comite cum Illyricis, & Italicis numeris accerſito, maturo iam vere, Rhenum vna cum Gratiano Auguſto tranſmiſit, atq; exploratis per peritos duces itineribus, ſenſim ad interiores hoſtium gentes acceſſit. nemine autem, qui obuiam iret, inuento, ſegetes omnes, niſi quas ſibi neceſſarias duxit, incendit. progreſſus inde vlterius, cum ad Solicinium perueniſſet, hoſtes non longe conſtitutos inuenit. ij, cum nullam ſalutis tuendæ, niſi repentino facto in Romanos incurſu, rationem haberent, locorum notitia freti montem occupauerunt excelſum admodum, atq; ab omni parte, præterquam à Septentrione, abruptum. atq; ibi ſignis locatis, ſubito ad arma conclamauerunt. Hac re animaduerſa, Romani haud cunctandum ſibi duxerunt, quin ad illos contenderent, & ſummo prœlio decertarent. Igitur Sebaſtianus cum ſuis ad partem ſeptentrionalem adiit. Valentinianus autem, Gratiano apud ſigna Iouinianorum relicto, ad radices montis explorandas proceſſit cum paucis, quorum induſtriam, & fidem perſpectam habebat, aſſerens, aliam reperiri poſſe in montem viam, præter eam, quam procurſatores oſtenderant. verum cum per ignota loca, & paluſtres vligines inconſultius tenderet, in inſidias hoſtium incidit, à quibus facile oppreſſus fuiſſet, niſi incitato repente per limum equo, regreſſus in legionum ſegtemium recepiſſet. verum periculo adeo proximus fuit, vt galeam eius cubicularius ferens auro, lapilliſq; diſtinctam, cum ipſa penitus interierit. Inde, quiete reficiendis corporibus data, ſignoq; ſublato, quo ſolent ad pugnã milites incitari, aduerſus hoſtes ire contendit. præibant duo præſtantis animi iuuenes Saluius, & Lupicinus, ſcutarius vnus, è ſchola Gentilium alter. ij, cum ad rupes obiectas veniſſent, licet ingenti hoſtium conatu repulſi, in ſummum euaſerunt. quo facto atrox inter vtraſque acies prœlium eſt exortũ. & licet Romani, Valentiniano, & Sebaſtiano duce, iniquiore multo loco pugnarent, ſic tamen virtute valuerunt, vt hoſtes ad extremum terga dare coegerint. Qui effugerunt, diſperſi per ſiluas ſe latebris conſeruarunt. ex Romanorũ tamẽ parte optimus quiſq; dux cecidit. Atq; his actis, Imperatores, exercitu in hiberna dimiſſo, Treuiros reuerterunt. Vulcatio Rufino vita functo, Probus ad præfecturam prætorianam ab vrbe accitus. V Idus Octobris, terræmotũ in Bithynia facto, vrbs Nicæna procubuit. quo prodigio Eudoxius, & Valens haud quaquam exterriti, acerbe ſæuire in eos, qui à ſe in fide diſſentiebant, perrexerunt. cum plurimos epiſcopos exegiſſent, Baſiliũ tamen Cæſariæ, & Gregoriũ Nazianzi epiſcopos ex Cappadocia, & Athanaſiũ Alexandriæ non attigerũt, homines pietate, atq; eruditione inter ceteros eminẽtes. Cum Italia poſt Concilium Ariminenſe in maximis verſata motibus propter perfidiam Arrianã fuiſſet, præcipue Auxentio Mediolani epiſcopo perfurente, demum Damaſus, vir ſanctus, vbi primum ab

Vrſicino fuit quietus, Ariminenſem illam, quæ in Eccleſia Occidentali adhuc inſederat, tollere labem conſtituit. atq; epiſcopos ex Italia, & Gallia Romam ad Concilium aduocauit. nonaginta conuenere. Ex eorum auctoritate, Nicæna de Conſubſtantiali ſententia confirmata, Ariminenſe Concilium, vt teterrimum, abrogatum, quiq; ei aſſentirent, ab Eccleſiæ communione ſemoti: nominatim vero Auxentius epiſcopus Mediolanenſis damnatus, qui ſolus in Italia Nicænum Conciliũ oppugnabat, ac Mediolanenſem eccleſiam, & finitimas fœdiſſime deprauabat. ac decreta Concilij ad epiſcopos Illyrici miſſa. Valentinianus enim, cum epiſcopos Aſiæ doctrinam Nicænam in controuerſiam vocaſſe audiret, vt ei malo occurreret, Concilium haberi ab Illyricis epiſcopis iuſſit. qui, cum fidem Conſubſtantialis retinuiſſent, ea de re ſibi & Aſianos epiſcopos, & Valentẽ fratrem litteris commonendũ putauit in quibus hæc verba fuerunt: *Ipſa acta ad vos mittimus, vt intelligatis, quæ ab hoc concilio decreta ſunt, quæ ſummatim hæc continent: Sententiã magni, & orthodoxi Concilij Nicæni ſequentes, confitemur, filium patri conſubſtantialẽ eſſe. neq; ita intelligimus conſubſtantialẽ, vti quidam pridem exponebant, Similem. per quam vocẽ filius nullũ creaturæ per ipſum conditæ, ſed ſoli patri ſimilis oſtenditur. Qui tradunt, filiũ Dei nihil aliud, quàm creaturã eximiam eſſe, impie plane definiunt. Nos autem non aliter ſentimus, atq; duo Concilia præſentia: quorum alterum iam Romæ, alterum habetur in Gallia, nimirum vnam, eandemq; eſſentiam eſſe patris, & filij, & ſpiritus ſancti in tribus perſonis, hoc eſt, in tribus perfectis hypoſtaſeſi.* Idem etiam Valentem rogauit, vt ſaniora de fide conſilia ſequi, & Catholicis in Oriente vexandis parcere vellet. Atq; ita toto Oriente turbato, Oc-
369 cidens in magna propter fidem tranquillitate verſatus eſt. Valentiniano inde nobiliſſimo puero, & Victore conſulibus, Auxentio Mediolani epiſcopo Romæ condemnato, atq; vrbe exacto, populus de more ad comitia ſucceſſori creando in templo conuenit. Ibi ciuitate diſcordia laborante, cum alii alium pro cuiuſque ſtudio poſcerent, breui rem ad iurgia, & praua certamina deduxerunt. ſatiſq; apparebat, neutram partem pertinaciæ modum facturã, niſi eo, quem quiſque diceret, epiſcopo deſignato. Qua re cognita Ambroſius ciuis Ro. qui Liguriæ, atq; Aemiliæ Conſularis Mediolani ſedebat, vt tumultum comprimeret, ad templum accurrit, atque apud eos, quæ opportuna viſa ſunt, diſſerere de concordia, & pace Eccleſiæ cœpit. adhuc vero illo loquente, pueri vox in turba increpuit, Ambroſiũ epiſcopum acclamantis. quam vbi populus adiuit, auide non aliter, ac ſi de cœlo miſſa eſſet, arripuit, & continuo, conſentientibus ambarũ partium animis, ipſum, ad baptiſmum (nam catechumenus erat,) & epiſcopatum accipiendũ orauit. ſic enim fore vt ciuitatis concordia coaleſceret. Qua re audita Ambroſius, vt populi ſtudia in aliũ ſe digniorẽ auerteret, templo egreſſus tribunal aſcendit, ac capitalem quæſtionẽ exercuit. Quod cõſpicatus populus, clamare cœpit: Peccatũ tuum Ambroſi ſuper nos: tuorum tibi remiſſionem peccatorum per baptiſmatis gratiam pollicemur. atque hoc idem, cum ille domum regreſſus ſe philoſophiæ ſtudio tradidiſſet, ac publicas mulieres ad ſe publice accedere præcepiſſet, effecit. Poſtquam autem inſtanti ſe reſiſtere populo non poſſe vidit, media nocte vrbe abiit, ac Ticinum verſus iter intendit. verum errore viæ prima luce ad eandem, vnde exierat, portam, quæ Romana iam tum dicebatur, appetiit. Quem vt populus vidit, arreptum aſſeruauit, ac relationem ad Valentinianum in Galliam miſit. Valentinianus hoc cognito, Gratias ago Deo, inquit, quòd quos ego reip. adminiſtrandæ præficio, eos ille ad eccleſiam ſuam gubernandam depoſcit. ratusq; eam electionẽ bono eccleſiæ Mediolanenſi futurã; vicario, vt rem ad exitũ perduceret, imperauit. Interim Ambroſius ex cuſtodia elapſus, in fundo Leontij viri clariſſimi ſe occuluit. verum, vbi edictum à vicario propoſitum fuit, à Leontio proditus, Mediolanum repetiit, ac ſe in populi poteſtate eſſe profeſſus, ab epiſcopo Catholico baptiſmum, ac poſt dies octo epiſcopalem conſecrationẽ accepit. atq; inde eccleſiam ordinare, atq; Arrianos ab Auxentio illatos ex vrbe, atq; ex prouincia deturbare inſtituit. Euaſit enim vir ſanctitate, eruditione, & multorum ſignorum editione inſignis. ita vt eum magiſtrum, doctoremq; Eccleſia Occidentalis aſciuerit. Interim Valens, vt aliquando tandem meritas de Gotthis pœnas expeteret, per Nouiodunum, iunctis nauibus,

amnem tranſmiſit, atque in agrum Gotthorum irrupit. inde continuatis itineribus longius agentes Teruingos, gentem eorum bellicoſam, aggreſſus, poſt leuiora certamina edita Athanaricum iudicem potentiſſimum reſiſtere auſum, in fugam compulit. demum cum toto exercitu in hiberna reuertit. Interim Gotthi ex diuturna principis in Mœſia manſione in timorem ſui adducti, & ex vetitis commerciis ſumma rerum omnium neceſſariarum inopia conflictati; verba de pace intulerunt: cuius mentionem cum æquis Valens auribus accepiſſet; Victorem, & Arintheum militiæ magiſtros ad rem tranſigendam miſit. die vero ad conficiendum negotium præſtituta, quoniam aiebar Athanaricus; ſe religione, & mandato patrio impediri, quo minus Romanum ſolum iniret, neque decorum erat, ad eum Romanum Imperatorem tranſire, placuit, vt nauibus in medio flumine conuenirent. atque ita, acceptis obſidibus, Valens tertio Gotthici belli anno Conſtantinopolim rediit. In Gallia Valentinianus, vt infeſtas Germanorum incurſiones arceret, Rhenum à Rhætiis vſque ad Oceanum magnis munire molibus eſt adortus. itaque caſtella, & turres excelſas, qua Galliarum porrigitur longitudo, conſtruxit. in aliquot etiam locis trans flumen ædificia poſuit, ac barbarorum fines præſtrinxit. cum autem muniriones has, Nicro flumine præterlabente, paulatim corrumpi poſſe immani vndarum impetu cerneret, curſum fluminis alio auertere ſtatuit. & quæſitis aquariæ rei peritis, atque ingenti militum manu adhibita, opus inſtituit, ac magna & ſua, & militum conſtantia, ac patientia conſummauit. ad montem vero Piri trans Rhenum munimentum cupiens excitare, Aratori duci, & Syagrio notario id negotij dedit, qui fundamentis iactis, Hermogenem ſucceſſorem obtinuit. Neque ita multo poſt ex abdito collis hoſtilis manus erupit. quæ facto in milites impetu, pleroſque ſeminudos, atque humum egerentes trucidauit, duoſq; duces occidit. Et hoc anno Romæ nimia iudiciorum ſeueritate laboratum eſt. Eius rei hinc initium ductum: Chilo ex vicario, & coniux Maxima queſti apud Olybrium vrbis præfectum, vitam ſuam venenis petitam; impetrarunt, vt qui ſuſpecti eſſent; in vincula traderentur; ac mox, Olybrio aduerſa valetudine impedito, vt iudicium Maximino præfecto annonæ committeretur. Cum autem multi nobiles multorum ſcelerum auctores nominati in quæſtionibus fuiſſent; Valentinianus certior factus, non poſſe, niſi acrioribus ſuppliciis inquiri, & vindicari flagitia, quibus ſe multi Romæ obſtrinxiſſent, mandauit, vt quæſtiones ſolito aſperiores adhiberentur. atque omnes torqueri permiſit, quos imperatorum conſtitutiones tormentis exemiſſent. Ita multi nobiles iuxta, atque ignobiles, viri, ac fœminæ variis de criminibus capite damnati ſunt. Ob eam rem cum nemo eſſet tam innocens, quin tormenta, & vincula ſomniaret, Romani legatos ad Valentinianum miſerunt oratum, ne pœnas delictis grauiores expeti pateretur. Ille autem, cum ignorationem facti excuſaſſet, nihil tamen de quæſtionum acerbitate remiſit. Maximinus autem cum ſuopte ingenio, tum principis indulgentia ferox eo truculentiæ proceſſit; vt dicere non dubitarit; neminem, ſe inuito, inueniri poſſe inſontem. apparitores autem ad fallendum aptos emiſit, qui deflendo caſus, quibus ſe ſimulabant oppreſſos, ac iudicis exaggerando crudelitatem aſſerebant, nullum his malis remedium aliud ſupereſſe, quàm ſi nobiles viri eorundem criminum ſocii proderentur, quorum gratia abſoluerentur, qui minus opibus in ciuitate valerent. Poſtero anno, qui fuit Christi 370 CCCLXX, Valentiniano, & Valente Auguſtis, ambobus tertium conſulibus, Valente Cõſtantinopoli Nicomediã profecto, Eudoxius epiſcopus vita ceſſit. in cuius locũ Arriani Demophilum, Catholici vero recuperandæ ſedis cauſſa Euagriũ deſignarũt. qua de re grauis inter eos eſt orta contentio. quæ ne ingraueſceret, Valens veritus, miſſis Nicomedia ad vrbẽ militibus, Euagriũ alio relegari mandauit. Vnde Arriani elati, Catholicos omnibus, quibus potuerũt, incommodis affecerunt. Quæ cum illi ferre nõ poſſent, legatos octoginta Nicomediã iniurias deprecatũ miſerũt; quos Valens non modo non audiit, ſed noua etiã, atq; acerba morte multandos curauit, cuius ſupplicij diritatẽ mox inſignis frugum omniũ inopia excepit, quę Phrygiã grauiſſime perculit. qua re neglecta, Valens Nicomedia Antiochiam adiit, atq;

ibi omni genere cruciatuum adhibendo, ſæuire in Catholicos inſtitit. Per eoſdem dies, cum nefario quorundam hominum vaticinio cognouiſſet, eum ſibi ſucceſſurum, qui THEOD primis nominis ſui litteris præferret, omnes Theodoſios, Theodoros, Theodotosq́; quos ad Imperium idoneos duxit, è medio tollendos curauit. quo facto, multi nomina à parentibus ſibi impoſita poſuerunt, atque alia minus periculo obnoxia induerunt. Interim nouum in Galliam bellum à Saxonibus eſt illatum. Hi Oceani, quem accolebant, difficultatibus ſuperatis, limitẽ Romanum inuecti, in Galliam penetrarunt. Erat Nannienus iјs regionibus Comes præfectus. is aduerſus eos progreſſus, haud ægre primam belli procellam ſuſtinuit. pòſt autem infelici prælio edito, & vulnere graui accepto, cum infirmum eum, vt aduerſus tantum hoſtem, Valentinianus animaduerteret, Seuerum magiſtrum peditum miſit. qui ingenti militum manu adducta, tantum terrorem hoſtibus intulit, vt in conſpectum ſe dare nõ auſi, extemplo veniam, pacemq́; popoſcerint. Cum autem Saxones domum per eadem loca, quibus venerant, ſecuri, ac nulla de re timentes, repeterent, firma Romanorum peditum manus à valido cataphractorum equitum globo adiuta, ſic eos in itinere circunuenit, vt ad vnum omnes cæciderit. His geſtis, Valentinianus, vt inquietam Germaniæ gentem, quacunq; poſſet, ratione deleret, Burgundiones aduerſus eos ſolicitare decreuit. qui Druſo, & Tiberio Auguſti filiis per caſtra quondam Germaniæ conſtituti, in magnum iam populum coaluerant, ex eo nomen adepti, quòd crebra per limites habitacula conſtituta illi Burgos vocabant. Cum autem quieti adhuc intra fines ita ſe continuiſſent, vt neminem vltro armis laceſſerent, Valentinianus, miſſis furtim nunciis, cum eorum regibus pepigit, vt ipſi conſtituta die ab vna parte Alemanos inuaderent, nam ſe, tranſmiſſo Rheno, ab altera aggreſſurum. Burgundiones autem, & quòd ſe progeniem eſſe Romanorum iactabant, & quòd cum Alemanis de ſalinis aſſidue contendebant, Valentiniano libenter obſequuti, legiones militum, ea LXXX millia fuiſſe feruntur, propere conſcripſerunt. quæ ad Rhenum, antequam Romanus exercitus conueniret, progreſſæ, Imperatorem forte in extruendis monumentis occupatum, nec opinato timore perterruerunt. Pauliſper autem morati, cum neque Valentinianus die conſtituto veniſſet, neque promiſſorum aliquod præſtitiſſet, miſſis ad comitatum legatis, petierunt, vt ſibi domũ repetentibus manus auxiliaris daretur, quæ nuda relicta aduerſus hoſtes terga protegeret. Quod vbi neque diſerte negari ſibi, neq; prompte concedi viderunt, indignatione accenſi diſceſſerunt. Reges illuſos ſe arbitrati, captiuis male habitis, domos quiſq; ſuas ſe rettulerunt. Hac occaſione Theodoſius magiſter militum inuitatus Alemanos Burgundionum metu diſperſos per Rhætiarum fines adortus, eorum plurimos ſtrauit. quos vero captiuos fecit, iuſſu Valentiniani in Italiam miſit, atq; eis fertiles circa Padum agros attribuit, tributariosq́; conſtituit. Cum adhuc Olybrius vrbis præfecturam adminiſtraret, Valentinianus inter tumultus bellicos, cura ſtudiorum liberalium non omiſſa; IIII Idus Martias edictum ad eum de ſtudiis vrbis Romæ miſit, in hæc verba: *Quicunq; ad vrbẽ diſcendi cupiditate veniunt, primum ad magiſtrum cenſus prouincialium iudicum, quibus copia danda eſt veniendi, eiuſmodi litteras proferant, vt oppida hominum, & natales, & merita expreſſa teneantur. deinde vt in primo ſtatim profiteantur introitu, quibus potiſſimum ſtudiјs nauare proponant. tertio vt hoſpitia eorum ſollicite cenſualium norit officium, quo ei rei impertiant curã, quam ſe aſſeruerint expetiſſe. Iidem immineant cenſuales, vt ſinguli eorum tales ſe in conuentibus præbeant, quales eſſe debent, qui turpem, inhoneſtamq́; famam, & conſociationes, quas proximas eſſe putamus criminibus, æſtiment fugiendas, neve ſpectacula frequentius adeant, aut appetant vulgo intempeſtiua conuiuia. Quin etiam tribuimus poteſtatem, vt ſi quis in his non ita in vrbe ſe geſſerit, quemadmodum liberalium artium dignitas poſcat, publice verberibus affectus, ſtatimq́; nauigio ſuperpoſitus, abiiciatur vrbe, domumq́; redeat. His ſane, qui ſedulo operam profeſſionibus nauant, vſque ad viceſimum ætatis ſuæ annum Romæ liceat commorari. poſt id vero tempus qui neglexerit ſponte remeare, ſollicitudine præfecturæ etiam impurius ad patriam reuertatur.* Scripſit inde III Kal. Maij de profeſſoribus ad Principum præfectum vrbis, ita: *Medicis, & magiſtris vrbis Romæ ſciant omnes immunitatem eſſe conceſſam, ita*

vt etiam

*vt etiam vxores eorum ab omni inquietudine tribuantur immunes, & à ceteris oneribus pu-
blicis vacent, eoſdemq́; ad militiam minime comprehendi placeat.* Eiuſdem etiam edictum
de moribus clericorum lectum eſt in eccleſiis III Kal. Auguſti ad Damaſum vrbis
epiſcopum miſſum: *Eccleſiaſticis, aut ex eccleſiaſticis, vel qui continentium ſe volunt nomi-
ne nuncupari, viduarũ, ac pupillarum domos non adeant, ſed publicis exterminentur iudiciis
ſi poſthac eos affines earum, vel propinqui putauerint deferendos.* Gratiano inde Auguſto
iterũ, & Petronio Probo conſulibus, à barbarorum armis ocium fuit. Valens, cum 371
eſſet Antiochiæ, de Athanaſii epiſcopi Alexandriæ celeberrimi morte certior ab
lætis Arrianis factus, quorũ cauſſam nemo, dum vixit, oppugnauit ardentius, cum
viuentis hominis verecundia ab affligenda Alexandrina eccleſia temperaſſet, mor-
te eius comperta, perrexit Alexandriam; & Petro, qui ei ſubrogatus à Catholicis
fuerat, in vincula tradito, Lucium Arrianum in ſede repoſuit. Petrus inde è car-
cere elapſus, Romam ad pontificem Damaſum adiit. in Ægyptios Catholicos in-
de ſæuiri acerrime cœptum. In Gallia Martinus Sabarienſis, de quo ante in Iuliano
diximus, non ſolum vita, ſed etiam miraculis inclytus eccleſiam Turronenſem ad-
miniſtrandam accepit. In Italia Ambroſius archiepiſcopus Mediolanenſis tanta
ſanctitatis opinione florere cœpit, vt Placentini, & Bononienſes filias ad eum Me-
diolanum vſq; ſacrandas, velandasq́; tranſmiſerint. quod ipſe in libro de Virginibus
tradidit, quem tertio, poſtquam epiſcopus erat, anno conſcripſit. Euſebius epiſco-
pus Vercellenſis acer Nicænæ fidei vindex ad cœlos migrauit. Romæ præfectus
vrbis Ampelius mores ciuitatis corruptos emendare aggreſſus, conſtituit, ne ta-
berna vinaria ante horam quartã aperiretur, neve aquam quiſquam vulgariũ cale-
faceret, neue ad præſtitutum diei ſpaciũ lixæ coctam carnem proponerent, vel ho-
neſtus aliquis mandens in publico verſaretur. Quæ probra pernicioſa magiſtratuũ
diſſimulatione mirifice corruperant ciuitatẽ. Annus inde, Modeſto, & Arintheo
cõſulibus, prorſus quietus ab armis fuit. Eo anno Martinus Turronenſis epiſcopus 372
ſeſe, quantus eſſet, in Gallia Valentiniano oſtendit. Valentinianus Iuſtinæ vxoris
mulieris Arrianæ inſtinctu Martinum ad ſe adeuntem ſæpius Palatii foribus iuſſit
arceri. Quare Martinus cilicio obuolutus, ac cinere conſperſus, ieiunia, precatio-
neſq́; iniuit, ac ſeptimo die iuſſus ab angelo, Palatium repetiit, ac patentibus fori-
bus, vſq; ad Valentinianum, nemine prohibente, peruenit. cui Valentinianus pro-
deuntem eminus conſpicatus, infrendens, cur fuiſſet admiſſus; nequaquam aſſur-
rexit. ecce autem repente ſellam ignis inuaſit ipſumq́; ea parte corporis, qua ſede-
bar, afflauit. tum vero ſolio excuſſus honorem habuit, ac benigne complexus, prius
omnia præſtitit, quàm rogaretur. Colloquio, & conuiuio adhibuit, ac poſtremó
abeuntem multis muneribus proſequutus eſt, quæ ille magno animo cuncta reie-
cit. Valens item, cum Antiochiæ belli vacuus curis ſederet, eos perſequi, qui Con-
ſubſtantiale tuebantur, perrexit. quod cum Themiſtius philoſophus cerneret, rè
improbata, placare ipſum oratione aggreſſus eſt, docens, multo plures apud Genti-
les de Deo diſſenſiones eſſe, Deumq́; velle tam diſpari opinionũ ratione gloriam
ſuam illuſtrare, vt ſinguli eo maiore maieſtatis ſuæ veneratione ducantur, quo mi-
nus eius notione fruantur. Valentiniano inde, & Valente quartum conſulibus, 373
Valentiniauus in id intentus, vt Macrianum regem Alemanorum, qui adultis viri-
bus bellum aduerſus Romanos parabat, aut viuum caperet, aut inſidiis tolleret,
tacite Rheno pontem impoſuit, ac Seuerum cum pedeſtribus copiis præire man-
dauit. qui animaduerſa ſuorum militum paucitate, ne incumbente hoſtium pre-
meretur multitudine, veritus, Valentinianũ cum reliquo ſibi expectandum exer-
citu duxit. Valentiniano vero cum omnibus copiis accedente, hoſtes exterriti re-
gem carpento celeri impoſuerunt, atq; in circumfractos colles anguſti aditus tran-
ſtulerunt. Valentinianus vero, regione hoſtium vſque ad ſeptuaginta millia paſ-
ſuum inflammata, Treuiros parum lætus reuertit, ac Bucinobantibus, quæ eſt
gens Alemana, regem Fraomarium dedit. quem poſtea, quia vaſtatus pagus eius
erat, in Britanniã tranſtulit, ac tribunum numero Alemanorum præfecit. Eodem
etiam anno bellum cum Sarmatis memorabile geſtum. Eius hæc cauſſa fuit. Va-
lentinianus ſtudio muniendorum limitum trans Danubium in ipſis Quadorum

terris iam inde à principatus initio ædificari præſidiaria caſtra mandauerat. Quod accolæ ferentes indigne, legationibus tanrum eam iniuriã, ac querelis arcuerant. Maximianus autem præfectus prætorio Equitium armorum per Illyricum magiſtrum deſidię accuſarat, quòd opus nondum ad exirũ præduxiſſet. profectò ſi Marcellino filio ſuo poteſtas ducis per Valeriam mandaretur, munimentum ad finem propediem eſſe venturum. Hunc in modum Marcellinus poteſtatem adeptus, nulla verborum clementia vſus, opus continuauit, & Gabinium regem eorum, ne quid nouaretur, rogantem, conuiuio inuitatum fœdiſſime trucidauit. cuius facti atrocitate Quadi, & circunfuſæ gentes efferatæ repente Danubium traiecerunt atq; occupatos meſſi agreſtes adorti partim captiuos cum multitudine varii pecoris abduxerunt. parumque abfuit, quin Conſtantij Auguſti filia capta ſit, cum ad Gratianum Auguſtum in matrimonium duceretur, atq; in villa publica Piſtrenſi reficiendi ſui cauſſa forte diuerteretur. Meſſalla enim prouinciæ rector iudiciali carpento impoſitũ Sirmium, quod viginti ſex millibus paſſuũ aberat, deportauit. Eo rumulru præfectus prætorio Probus, qui Sirmij erat, vſqueadeo eſt conſternatus, vt fugæ capeſſendæ conſilium habuerit. verum, ne vrbs diſceſſu ſuo in manus veniret hoſtium, reſtitit, ac raptim foſſas eius purgauit, & muros pacis diuturnitate collapſos reſtituit, turresq; repoſuit, & ſagittariorum cohortem ferendæ obſidioni, ſi eueniſſet, opportunam conſcripſit. Quibus rebus hoſtes ab oppugnanda vrbe deterriti, ſeſe ad perſequendum Equitium conuerterunt. & cum in Valeriam ſeceſſiſſe audirent, eo aduolarunt, eo nomine illi infenſi, quòd per eum regẽ ſuum circunuentũ putabant. Quibus legiones duæ Pannonica, & Mœſiaca obiecerunt, ſed diſcordia laborantes, cum proprium quæq; ſibi rei geſtæ decus aſciſceret, nihil profecerunt. Qua re animaduerſa, Sarmatæ ſeſe in Mœſiacam intulerunt, atq; eorum plurimis, dum arma per tumultum expediunt, interfectis, ſeſe in Pannonicam incitarunt, eamq; in fugam præcipitem coniecerunt. Inter hæc Theodoſius Theodoſij, de quo diximus, filius, iuuenis egregius, is qui poſtea Imperauit, dux Mœſiæ, Sarmatas liberos limitem Romanum ex alio latere inuadentes repreſſit, ac multis præliis ita contriuit, vt reliquos facile ab eiuſmodi conatu auerterit. His rebus adducti Gotthi, qui iam pridem Romanis temporibus inhiantes prouincias eorum infeſtas habebant, liberiore, quàm adhuc, conatu limites perruperunt: ſed prædis actis contenti, in ſuam regionẽ continuo receſſerunt. In Africa etiam res acerrime geſta, cum Firmus Mauritaniæ regulus defeciſſet. ad quod bellum Theodoſius pater deſtinarus Arelate egreſſus cum claſſe ad Sitifenſis Mauritaniæ littus acceſſit, ac Firmum pacem poſtulare coegit. In Italia, Claudio vrbis præfecturam regente Tiberis effuſione imbriũ ita exundauit, vt infima vrbis loca late omnia occupauerit. ſoli colles, & loca editiora ab impetu aquarum tuta fuerunt. lembis, ac ſcaphis pleriſque, ne interirent, conſultum. cibiq; quod opus fuit, ſuppeditatum eſt. vbi vis fluminis elanguit, liberata ingenti metu ciuitate, præfectus ædificia multa inſtau-
374 rauit. inter quæ porticũ ingentem Lauacro Agrippæ iunctam excitauit, quæ Boni Euentus à vicino ei templo nomen inuenit. Gratiano inde Auguſto tertium cum Equitio conſulatum gerente, Valente adhuc Antiochiæ vt Perſis occurreret, commorante, Valentinianus poſt vaſtatos aliquot Alemaniæ pagos, cum munitionem prope Baſileam extrueret, Probi litteris cognoſcit, Illyricum à Quadis, Sarmatiſq; vaſtatum. Quo nuncio perculſus, Paternianum notariũ ad veritatem rei perquirendam miſit. quam cum ad liquidum cognouiſſet, ipſe cum exercitu properare ad vlciſcendos barbaros voluit. verum, quia autumni tempus inſtabat, & Macrianus rex nondum placatus in metu erat, eam expeditionem in vernum tempus, optimatibus regiæ auctoribus, diſtulit. Igitur res Alemaniæ cõponere ante diſceſſum cupiens, prope Maguntiacum regem eorum ad colloquium inuitauit. qui cum veniſſet, vterque eorum firmo militum præſidio ſtipatus in ripis Rheni conſedit. Pax colloquio conſtituta eſt. fœdus ictum. Inde Valentinianus Treuiros in hiberna receſſit. Poſtero anno, quo propter imminentis belli molem nulli in Imperio conſules ſubrogati Gratiano tertium, Equitioque conſulibus ſunt, Valentinianus Sarmatis bellum moliens, ineunte vere, relicto Treuiris Gratiano,

Panno-

Pannoniam verſus deceſſit. Sarmatæ, hoc prouiſo, vt imminentẽ à ſe peſtem auerterent, obuiam ei legationem miſerunt. quæ in itinere occurrens, ſupplex pacem popoſcit, nihil ſe commiſiſſe aſſerẽs, quamobrem vindicari bello deberet. Quibus Valentinianus reſpondit, ſe, cum ad ea loca veniſſet, in quibus ea commiſſa dicantur, certiſſimis veritatẽ indicijs quæſiturum, eaq́; pro merito deprehenſa vlturum. Cum autem Carnuntum ſuperioris Pannonię oppidũ acceſſiſſet, ex ſtatione proxima barbaricas reprimere cœpit incurſiones, ac priſtino ſpiritu, iracundiaq́; remiſſa, neq; infamem Gabinij regis necem inquiſiuit, neq;, à quo tot reip. inflicta vulnera eſſent, veſtigauit. Vni tantum Probo erat infeſtus, vt qui multis auaritiæ, ac libidinis criminibus eſſet obnoxius. Per æſtatem autem arma, commeatusq́; parauit, vt Quados tumultus ſuperioris auctores inuaderet. Præmiſſo autem Merobaude, vt cum pedeſtri manu pagos eorum vaſtaret, ipſe, Comite Sebaſtiano adiuncto, caſtra ad Acincum oppidum mouit. ponteq́; iunctis inter ſe nauigiis in Danubium repente illato, in Quados irrupit. &, cum illi in mõtes impetu eius exanimati ſe rettuliſſent. villas eorum paſſim incendit. quoſq́; nanciſci potuit, homines captiuos fecit, atq; inde incolumen exercitum Acincum reduxit. vnde locum hibernis quærens Sabariam, ac Sabaria Brigetionem acceſſit. Ibi ſigna imminentis eius mortis multa conſpecta. nam & crinita ſtella refulſit, & Sirmienſe Palatiũ de cœlo tactum, curiæq́;, & fori pars incendio conflagrauit. &, cum Sabariæ eſſet, bubo ex culmine regij Lauacri funeſta canens, nullis manibus, lapidibusq́; diſpelli potuit. Inter hæc Quadorum legati ad eum, vt pacem peterent, proceſſerunt. Qui ab Equitio in conſiſtorium introducti, ſeſe ad Valentiniani genua proiecerunt. Duobus inde modis interrogatos reſponſo ſuo Valentiniani iracundiam accendiſſe, fama eſt. Ammianus, rogatos, cur ad arma deſcendiſſent, publico id conſilio factum negaſſe, ac plebem munitione extructa offenſam, reſpondiſſe, ſcribit. Socrates, & reliqui omnes, cum legatorum habitum ſordidum, deſpectumq́; notaſſet, quæſiſſe, narrant, nunquid Sarmatæ omnes eiuſmodi eſſent. cumq́; legati reſpondiſſent, Sarmatarum optimos, atque ornatiſſimos ad illum ex conſuetudine miſſos eſſe, ipſum grauiori ira accenſum, exclamaſſe, male ſecum eſſe actum, quòd, ſe Imperante, gens tam ſordida finibus ſuis nollet eſſe contenta. Quocunq; vero modo aut percontatio, aut reſponſio facta ſit, quod conſtat, Valentinianus ira vehementi ſuccenſus, atque inter exordia reſpondendi tumidus, gentem primum obiurgare acrius, tanquam beneficiorum immemorem cœpit. inde paulatim lenitus, tanquam telo aliquo ictus, vocem ſimul, ac vires amiſit, ac lethali ſudore perfuſus ad terram labebatur, ſed miniſtri cõfeſtim eum arripuerunt, atq; inter brachia in cubiculum deduxerũt. Ibi in lecto conſtitutus, cunctos aſtantes cognoſcebat. nam cubicularij veriti, ne veneno necatus diceretur, multos propere intromiſerant. &, cum vena laxanda eſſet, medicus nullus reperiebatur, quòd eos ipſe ad curandum militem peſtilentia laborantem miſiſſet. vnus demum inuentus, cum venam ſemel, atque iterum pupugiſſet, ne guttam quidem elicere ſanguinis potuit, viſceribus nimio calore combuſtis. Hoc, ita Ammiano ſcribente, rettulimus. Alij omnes infinitam ſanguinis vomuiſſe copiam tradunt. Vtcunque, cum finem adeſſe vitæ cerneret, quædam dicere, ac mandare voluit, ſed præ ſingultu, ſtridore dentium, & motu brachiorum non potuit. ac mox morbi magnitudine victus, liuentibusq́; maculis interfuſus xv Kal. Decembris expirauit, annum agens ætatis quinquageſimum quintũ, Imperij vero duodecimum. Corpus ad ſepulturam eſt conditum, vt Conſtantinopolim mitteretur, atque inter Diuorum reliquias humaretur. Placuit inde optimatibus, vt diſſoluto ponte, qui in Danubium factus fuerat, Gratiani Imperatoris mandato Merobaudes aduocaretur. ille vero aut ingenij ſolertia quod euenerat arbitratus, aut certe furtim à nuncio doctus, miſſam ad ſe teſſeram ab Imperatore dixit, vt ad obſeruandas Rheni ripas barbarico furore infeſtas accurreret. ac Sebaſtianum Valentiniani mortem adhuc ignorantem, longius amandauit. Erat tum Valentinianus Imperatoris filius decennis vna cum Iuſtina matre in villa, quam Murocinctam vocabant, centum inde paſſuum millibus conſtitutus. Hunc igitur optimates primo quoque tempore aduocarunt, &

Auguſtum communi conſilio deſtinarunt. Cetealis auunculus cum in publicum produxiſſet, exercitus ſexto poſt patris obitum die, magna animorum conſenſione Auguſtum appellauit, legitime omnibus rebus, quæ ad eiuſmodi comitia pertinerent, expletis, & quidem in oppido Acinco, vt Græci ſcripſerunt. Hanc electionem Gratianus, licet iniquo animo accepiſſet, tamen ratam habuit, atque ei Italiam, Africam, Illyricumq; dimiſit, quæ ad Occidentale Imperium pertinebant. patrem autem diuinis honoribus conſecrauit, virum niſi iræ dulcedini indulſiſſet, ac propterea ab æquitate animi diſceſſiſſet, egregium. Vt autem ipſe hunc annum Treuiris in obſeruando Rheni limite, Valens Antiochię in perſequendis Catholicis egit, ſic Valentinianus puer inde ætatem vna cum Iuſtina matre ferme in Italia, ac præcipue Mediolani traduxit. quæ Arriana perfidia infecta virus ſuum aduerſus Catholicos pôſt mariti vinculis exoluta, euomuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO,

LIBER VIII.

GRATIANVS, ET VALENTINIANVS MINOR AVGVSTVS.

376 INSEQVENS annus, Valente quintum, & Valentiniano Auguſtis conſulibus, magnarũ, atq; inſignium calamitatum initium introduxit, quas primum Orientale, deinde Occidentale Imperium pertulit. Hoc enim primum Gotthi, atq; Alani ab Hunnis exagitati in Thraciam, ac finitimas prouincias (quod millies ante, ſed irrito ſemper conatu, tentauerãt) penetrarunt. vnde multæ, eæq; acerbiſſimæ clades, ac prope quotidianæ offenſiones manarunt. vt vere hic annus notari poſſit, tanquã vniuerſo terrarũ orbi, qui deinde barbarica rabie aſſidue laceratus eſt, funeſtiſſimus. Ceterum Hunnorum gens, monumentis veteribus incomperta, vltra Mæotim paludem Scythiam Aſiaticam habitauit, omnem feritatis, ac barbariæ modum excedens. Infantibus ferro lacerare genas altius, moris fuit, vt pilis ſuccreſcentibus hebetatis, imberbes ſeneſcerent. firmis membris, & opimis ceruicibus prodigioſe deformes, & pandi. vita vero ſic aſperi, vt neque igni, neque ſaporatis cibis vterentur, ſed radicibus herbarum agreſtium, & ſemicruda carne vefcerentut, quam inter femora ſua, & equorum terga ſubſertam breui fotu calefaciebãt. ædificiorum apud eos vſus nullus, ſed vagi montes, ſyluaſq; peragrantes, pruinas, famem, ſitumq; perferre ab incunabulis didicerunt. indumẽta linea, vel ex pellibus ſylueſtrium murum cõfecta. tunica collo inſerta non antè ponebatur, quã in pannulos diuturna carie diffluxiſſet. galeris curuis capita tegentes, crura hœdinis coriis muniebant. rudes calcei liberis incedere gradibus prohibebant. itaq; ad pedeſtres parum accommodati pugnas erãt, ſed equis prope affixi, duris quidẽ, ſed deformibus, & mulierũ in modum iiſdem interdũ inſidebant. in his & commercia exercebant, & cibum, potumq;, ac ſomnum, & conſilia capiebant. ſine ſedibus fixis, ſine lare, ſine lege vagabãtur cum carpentis. ibi vero cum coniugibus coibant, ibi coniuges pariebãt, & vſq; ad pubertatẽ pueros nutriebant. infidi, inconſtãtes, ad omnem auram mutabiles, furori obnoxij, honeſtatis, turpitudiniſve ignari, flexiloqui, & obſcuri. nullius religionis, vel ſuperſtitionis reuerentia aſtricti, auri cupidiſſimi. Hæc igitur gens tam fera, ac barbara, Mæotide palude ſuperioribus annis tranſmiſſa, in Scythiam Europæam traiecit, atq; Alanotum regionem occurrentem inuaſit, ac magna ſtrage edira, ipſos ſibi ad belli ſocietatem adiunxit. Erant iampridem in Scythia Getæ, ſiue Gotthi vocati, populi paulo mitioribus, quàm Hunni erant, moribus præditi. Ex his alij Viſgotthi,

gotthi, ſiue Vittungi, alij Oſtrogotthi dicebantur. Vittungorum autem quidam Grutungi, alij Teruingi appellabantur. Alani igitur ab Hunnis preſſi, eiſdem adiuuantibus, mox Grutungos ſibi proximos tanta mole adorti ſunt, vt ſuſtineri nequiuerint. Nam Hermenerichus rex, Hunnis cum ſe reſiſtere non poſſe videret, ſibi mortem cōſciuit: & Vithimaris, qui ei ſucceſſit, licet Hunnis aliis auxilio comparatis ſe aliquandiu ſuſtinuiſſet, tandem victus in prœlio cecidit. & parui eius filij Viderichi tutores Alatheus, & Saphrax, ſpe reſiſtendi abiecta, occulte ad Danaſtum amnem, qui inter Danubium, & Boryſthenem fluit, receſſerunt. Quod vbi ſenſit Athanaricus rex Teruingorum, cui, vt antè diximus, Valens bellum ob auxilia Procopio miſſa intulerat, & ipſe ſibi in tanta rerum iniquitate conſulendum putauit. ac caſtris prope Danaſti ripas poſitis, Mundericum ducem ad explorandum hoſtium aduentum, ad viceſimum vſque lapidem miſit, atque exercitum in omnem fortunam inſtruxit. Hunni vero, & Alani, ſpeculatoribus omiſſis, flumine ſilentio noctis vadato, repentino incurſu Athanaricum adorti ſunt, atq; ad proximos montes confugere compulerunt. Athanaricus à ſuperciliis Hieraſi amnis vſque ad Iſtrum Taifalorum terras præſtringens, muros altius extulit, & lorica abſoluta, ſemet in tuto locauit. neque enim Hunni prædæ onere impediti eum vſq; ad extremum inſequi inſtiterunt. His rebus cognitis, plerique rerum neceſſariarum inopia coacti, Athanaricum deſeruerunt, ac metu exterriti, conſilia tractare de nouis quærendis ſedibus longe ab Hunnis, Alanisque remotis cœperunt. cúmque Thracias potiſſimum approbarent, quòd & fertiles agros haberent, & Iſtro interiecto à barbarorum tutæ incurſu eſſent, vnà cum reliquis ad ripas Iſtri, duce Alauiuo, & Fritigerno venerunt, atque inde legatos Antiochiam ad Valentem miſerunt, vt ſe ipſos reciperet, orantes, ac fidele in omnibus bellis eius auxilium pollicentes. Sunt etiam, qui ſcribant, promiſiſſe, ſe Chriſtiana ſacra Valentis arbitrio ſuſcepturos. Quibus rebus auditis, Valens magnum ſe accepturum beneficium duxit, ſi tantus, ac tam bellicoſus populus ad ſe tranſiſſet, ac pro ſe ſtipendia meruiſſet. acceptáque conditione, miſit, qui fœdus componerent, atque ipſos cis Iſtrum extemplo traducerent. Fœdere ſcripto, naues, rates, lintres, & cauati arborum aluei ad traiiciendum conceſſi; vehicula etiam commodata. tranſiere omnes, paucis tantum ſæuienti imbribus amne ſubmerſis. iidemque Arriano ritu, id eſt, in nomine patris per filium in ſpiritu ſancto, infecti ſunt. Poſt paucos dies, cum Viderichus rex Grutungorum cum Alatheo, & Saphrace, & Farnabio ad Iſtrum prodiiſſet, atque, vt & ipſe cum ſuis reciperetur, oraſſet, repudiatus eſt. Athanaricus vero rex Teruingorum verecundia permotus, parumper cum ſuis abſceſſit, memor, ſe nuper Valentem illuſiſſe, cum diceret, ſe religione teneri, quo minus ſolum Romanum iniret. Præerat tum Thraciis Lupicinus Comes, & Maximus Dux, homines temeritatis, atque auaritiæ ſummæ. Hi Teruingis circa ripas Danubij adhuc verſantibus nec victum idoneum ex pacto præbuerunt, nec cetera neceſſaria miniſtrarunt, eóſque loco ſeruorum vili emptorum precio habuerunt. ex quo tumultuari à Gotthis eſt cœptum. Qua occaſione vſus Viderichus, ratibus male contextis cum Grutungis traiecit, caſtráque à Fritigerno longiſſime collocanit. qui, lentis itineribus factis, Marcianopolim adiit. Tum vero Lupicinus Alauiuum, & Fritigernum duces Teruingorum ad conuiuium ita inuitauit, vt plebem ad neceſſaria comparanda vrbem ingredi cupientem, longe à mœnibus, milite emiſſo, arcuerit. Quibus rebus Gotthi exacerbati, militum manum adorti conciderunt. Quod vbi Lupicinus audiit, furore accenſus & ipſe Gotthorum ducum ſatellites, qui honoris cauſſa pro prætorio ſtabant, occidit. Fritigernus autem orans, vt ad placandam plebem exire cum ſociis ſineretur, egreſſus, ira ad ſuos loquutus eſt, vt omnes ad vindictam iniuriæ ſuſcipiendam accenderit. Quo facto, Teruingi, vexillis de more ſublatis, tumultuaria manu in agros Romanorum incurſauerunt, ac populationibus, incendiis, ac cædibus infeſta omnia reddiderunt. mox Lupicinum agmine incompoſito aduerſus ſe prodeuntem aggreſſi, ſolum, reliquo trucidato exercitu, in oppidū confugere coegerunt. atq; inde per Mœſiam, Thraciamq; effuſa populatione, nemine reſiſtente, diſperſi ſunt. His cognitis, Sueridus, & Co-

lias poſteriorum Gotthorum duces, qui in hibernis conſtituti apud Hadrianopo-
lim fuerant, in Helleſpontum traiicere iuſſi ſunt. Cum autem illi viaticum, & bi-
dui dilationem poſtulaſſent, ciuitatis magiſtratus ira ob rem in ſuburbano ſuo va-
ſtatam incenſus, plebem cum fabricenſibus emiſit, atq; eos primo quoq; tempore
abire, malis omnibus intenratis, præcepit. & cum dicto audientes non eſſent, tela
etiam in eos coniecit. Quare Gotthi irritati, impetu in illos facto, alios intereme-
runt, alios in fugam egerunt. atq; habitu Romano induti Fritigerno aduentanti ſe
coniunxerunt, ac communibus armis vrbem obſidere cœperũt. verum multis de-
trimentis in ea obſidione affecti, Fritigerni conſilio, exigua in obſidione manu re-
licta, ad opimam regionem captiuorum indicio populandam ſe conuerterunt. ad
quos confluxerunt ij, quos mercatores vendiderant, quoſq; Gotthi pecunia ada-
cti, vino exili, & panis fruſtis mutauerant. tum vero omnis ætatis, ſexus, gradúſque
homines vulgo in ſeruitutẽ abſtracti, aut, ſi arma tenerent, occiſi ſunt. Dum hæc in
Thracia geruntur, Valentinianus cum Iuſtina matre in Italia, & Gratianus in Gal-
lia, ab omni terrore belli quieti manſerunt, ac puerilia ſtudia, vt cuiuſq; ætatem de-
377 cuit, coluerunt. Valens inde quartum cum Merobaude cõſul, cognitis Antiochiæ,
quæ in Thracia accepta erant, incommodis, omiſſa Catholicorum vexatione, tan-
tis ſibi malis mature ſubueniendum putauit, ac Gratianum de omni ſtatu Orientis
edoctum, vt copias ex Gallia ſubſidio mitteret, monuit, atq; ipſe Conſtantinopo-
lim profectutus, Profuturum, & Traianum rectores cum magno copiarum nume-
ro præire mandauit. Gratianus Treuiris Frigeridum ducem, & Richomerem do-
meſticorum Comitem cum paratiſſimis copiis miſit. Profuturus autem, & Traia-
nus, cum in Thraciam perueniſſent, Gotthis vltra Æmimontem cõpulſis, in præ-
ruptis faucibus ſubſederunt, vt hoſtes in iis locis incluſos, fame, ac neceſſitate con-
ficerent, & duces Gratiani expectare cœperunt. Frigeridus morbo implicitus in tẽ-
pore adeſſe non potuit. Richomeres autem, & Traianus, coniunctis copiis, apud
oppidum Salices in Mœſia ſubſtiterunt, à quo non longe Gotthi caſtra more ſuo
firmo plauſtrorum vallo munita poſuerant, id vnum in primis operientes, vt Gotthi
loco cederent, quo abeuntium terga conciderent, & præda parta exuerent. Quo
conſilio transfugarum indicio cognito, Gotthi locum mutare noluerunt, ſed co-
piarum numerum, popularibus vndiq; accitis, auxerunt. Ardentibus demũ vtrinq;
pugnandi ſtudio animis, ſub occaſum ſolis in aciem eſt deſcenſum, Romanis cla-
morem patrio more tollentibus, Gotthis maiorum facinora prædicantibus. colla-
tiſq; ſignis dimicatum eſt acriter. ſiniſtrum Romanorum cornu à Gotthis loco pul-
ſum ab iis, qui in ſubſidio collocati fuerant, reſtitutum eſt. Feruente autem vtrinq;
cæde, ac fortuna victoriam alternante, nox ſuperueniens è prœlio diſcedere eos
coegit. Locus cadauerum inde aggeſtis oſſibus manſit inſignis. Ex parte Roma-
norum, quia minor copiarum numerus fuit, minus multi deſiderati ſunt, clades
tamen ingens accepta. Romani Marcianopolim, Gotthi intra plauſtrorum ambi-
tum receſſerunt, neque per ſeptem dies inde exire auſi ſunt. Alia etiam Gottho-
rum manus in Æmimontanas anguſtias compulſa, atque ibi, actis aggeribus, ine-
dia maceranda incluſa eſt. nam omnes commeatus in vrbes communitas conue-
xerunt. quarum Gotthi nullam ſibi obſidendam ſuſceperunt, quòd eius operis ra-
tionem penitus ignorarent. Quibus actis Richomeres in Gallias ſe recepit, tumul-
tu ab Alemanis concito reuocatus. Interim Gotthi, quæ mandi poterant, in Scy-
thia, Thracia, Mœſiaque conſumptis, in eam neceſſitatem adducti ſunt, vt Hun-
norum, & Alanorum nonnullos ſibi auxilio ſpe prædarum illectos acciuerint. quo
cognito Saturninus à Valente miſſus, ne à tanta multitudine circumueniretur, à
Gotthorum obſidione deceſſit. Ita Gotthi, patefactis anguſtiis, erumpentes, per
omnes Thracias diſſipati ſunt, atque omnia crudelitatis, libidinis, atque auaritiæ
exempla in prouinciam ediderunt. Inde oppidum Diballum adorti, tribunum ſcu-
tariorum Barzymenem cum ſuis caſtrametantem inuaſerunt, ac fortiter pugnan-
tem interemerunt. quo facto, in Frigeridum inde ſe conuerterunt prope Berœam,
ancipitem belli euentum operientem. quod vbi ille ſenſit, ſeſe in Illyricum rettu-
lit, atque in receptu Farnobium Gotthorum optimatem cum cateruis prædatoriis
diua-

diuagantem, ac Taifalos nuper aſcitos ducentem, commiſſo prœlio, ſuperauit. eó-
que occiſo, Taifalos quidem conſeruauit, verùm in Italiam traductos circa Muti-
nam, Regium, & Parmam, vt agros colerent, collocauit. Hæc vſque ad hiemem
vario euentu in Thracia geſta. Extremo anno Lentienſis Alemaniæ populus Rhæ-
tiis finitimus, violato fœdere, limites per fallaces diſcurſus irrupit, quòd ſciret, Gra-
tianum vocatu Valentis ad tumultus Thraciæ compeſcendos iter inſtruere. Valen-
te inde VI, & Valentiniano II Auguſtis conſulibus, Celtæ, ac Petulantes, ſtrenui 378
apud Romanos tum eo nomine militiæ ordines, cum Rhenum hiberno tempore
peruium traieciſſent, Februario menſe non ſine magna clade Lentienſes auerte-
runt. Pòſt autem vbi cognouere, magnam Germanici exercitus partem iam in Il-
lyricum eſſe præmiſſam, elati vehementius cum XL millibus hominum in fines
Romanos ſe intulerunt. Ob id Gratianus, legionibus, quas in Pannoniam deſtina-
uerat, reuocatis, aliiſq; quas apud ſe retinuerat, aduocatis, Nannieno, & Mello-
baudi ducibus, & regi Francorum bellum Lentienſe commiſit. Hi profecti ad ho-
ſtes, prœlium clariſſimum apud Argentariam iniuerunt. in quo tanta virtute, tan-
taq; felicitate pugnarunt, vt non ſolum regem hoſtium vita eiecerint, ſed omnes
etiam, præter quinque millia, quæ nemorum denſitate tecta euaſerunt, occidio-
ne occiderint. Qua victoria parta, Gratianus, Rheno tranſmiſſo, in ipſam Lentien-
ſium regionem inuaſit. quos, cum ſe in montes retuliſſent, inſectatus, pugnauit
vſque ad noctem magno vtriuſque partis exitio. inde ad alios montes multo cel-
ſiores, quos ſalutis cauſſa inſederant, cum veniſſet, eam illis neceſſitatem impo-
ſuit, vt pacem obſidibus dandis petierint. neque alia per hos annos ex Germanis
illuſtrior victoria eſt relata. Poſt hæc Gratianus ex Gallia digreſſus per caſtra, qui-
bus Arboris felicis nomen eſt, in Thracias properauit. Per eoſdem etiam dies Va-
lens III Kal. Iunij ex Syria venit Conſtantinopolim, haud æquis admodum ani-
mis à ciuitate acceptus. Nam Gotthi, qui Thraciam diripuerant, ſuburbia etiam
Conſtantinopolis, procurſione facta, vaſtare inſtiterant, quòd nullis copiis vrbem
teneri audiſſent, quæ ſuum impetum propulſarent. Itaque populus grauiſſime de
Valente loquutus fuerat, quòd barbaros in prouinciam accepiſſet, neque vrbem
ab illorum immanitate defenderet. Quare, cum equeſtres ludi ederentur, omnes
clamorem aduerſus Imperatorem ſuſtulerunt, ſeq; ſi arma ſibi darentur, bellum
à mœnibus propulſuros, iactarunt. Itaque Valens III Idus Iunij vrbe exceſſit, ma-
lum minatus ciuibus, ſi victor rediſſet. (erat autem non ſolum præſenti contume-
lia, ſed etiam ſuperiore ad Procopium defectione permotus.) ac pedeſtrium co-
piarum curam à Traiano ad Sebaſtianum traduxit, ſingularis in re militari peritiæ
virum, modo ex Occidente profectum. atque ita ad Melanthiada villam Cæſaria-
nam profectus, militem omnis officij, & comitatis genere colere inſtitit. Interim
Gotthi, aduentu Valentis cognito, auctis caſtris, circa Berœam, & Nicopolim con-
ſederunt. Quod vbi Sebaſtianus audiuit, aduerſus eos cum trecentis peditum mil-
libus Hadrianopolim prouolauit. & ſequenti nocte prædatorios circa Hæbrum
hoſtium globos adortus, omnes præter paucos, quos pedum pernicitas abſtulit, in-
teremit, & prædam ingentem recepit. Hac de cauſſa Fringernus veritus, ne ſuus
conſumeretur exercitus, vniuerſos ad Cabylem oppidum reuocauit. atque inde
in latas regiones deduxit, ne aut fame, aut inſidiis laboraret. Interim Gratianus in
Pannoniam iniit, ac Danubio delatus Bononiam, Sirmium introiuit. & poſt quat-
triduum per idem flumen ad Martis caſtra, febribus interpoſitis conflictatus, de-
ſcendit. in quo tractu repentina Alanorum incurſione tentatus ſequentium non
paucos amiſit. Valens inuidia rerum à Gratiano, & Sebaſtiano geſtarum accen-
ſus, ingentem exercitum à Melanthiade mouit, &, ne commeatibus importan-
dis hoſtes itinera clauderent, equites, pedites, & ſagittarios, ad anguſtias occupan-
das immiſit. triduóque proximo Gotthis Nicem magna manu pergentibus ob-
uiam prodiit, ac prope ſuburbanum Hadrianopolis venit, ibique vallo ſe, ac ſudi-
bus, & foſſa firmauit. Interim Richomeres domeſticorum Comes à Gratiano cum
litteris eius aduenit, quibus maturum aduentum ſuum ſignificabat, &, vt ſe ex-
pectaret, nec ſolum tanto ſe periculo obiiceret, obſecrabat. De qua re cum in

conſilio ſententiæ dicerentur, atque alij extemplo confligendum, alij Gratianum cum Gallicano robore expectandum cenſerent, vicit eorum ſententia, quib. Gratianum non expectandum eſſe placuit, ne victoriæ iam pene partæ particeps adoleſcens Germanica victoria glorioſus euaderet. Dum autem neceſſaria ad prœlium comparantur, presbyter quidam Chriſtianus à Fritigerno legatus ad Valentem acceſſit, ac nomine Fritigerni petiit, vt ſibi, ſuiſque patria pulſis habitanda Thracia cum omni pecore traderetur, & pax cum Gotthis perpetua firmaretur: proprio vero, tanquam amicus, monuit, nunquam Gotthorum populum ad has conditiones deſcenſurum, niſi armatum eis exercitum oſtentaret, & terrore Imperatorij nominis intentato, eos pernicioſo pugnandi ſtudio deterreret. Poſtridie vero, qui fuit ante quintum Idus Auguſti, Valens ſub lucem, impedimentis, & ſarcinis apud Hadrianopolim cum cuſtodia idonea collocatis, (nam theſaurus regius intra vrbem erat,) ſigna propere mouit, ac decurſo viæ ſpacio confragoſo, illuceſcente die, hoſtium carpenta in ſe diſpoſita vidit. Quo facto, ſubito & ipſe aciem cœpit inſtruere. dextro autem cornu equitum præpoſito, dum ſiniſtrum explicat, Gothi ſtrepitu armorum perterrefacti, iterum legatos de pace miſerunt, quorum vilitatem Imperator aſpernatus, optimates ad ſe mitti poſtulauit. moras autem illi de induſtria iniiciebant, vt equites ſui ad tempus redirent, & miles Romanus calore debilitatus æſtiuo liqueſceret, ardentibus circum campis, quibus dedita opera ignem intulerant. quod malum grauis etiam hominum, iumentorúmque inedia onerabat. Interea Fritigernus caduceatorem miſit, petens nobiles aliquot ad ſe obſides mitti. iuſſusq; ire Equitius reſpuit, quia ſemel captus, atq; elapſus à Dibalo, iuſtam eorum iracundiam formidabat. Richomeres autem ſponte perrexit. Ceterum, cum ad vallum appropinquaret, ſagittarij, & ſcutarij, quos Baturius Iberus regebat, cupiditate elati, prœlium inierunt. Quod vbi Gotthorum equitatus, qui cum Alatheo, & Saphrace erat, animaduertit, continuo & ipſe in medios hoſtes prorupit. atque ita ſtrenue ab vtraque parte concurſum eſt. ſeq; inuicem, tanquam vndæ, impellere acies inſtiterunt. Dextrum cornu Romanorum, cum ad plauſtra vſque penetraſſet, atque à reliquo equitatu deſtitutum eſſet, incumbentibus Gotthis, oppreſſum eſt. Pedeſtris autem acies denſatis vſqueadeo inter ſe manipulis erat, vt nec mentum exerere, nec manus reducere poſſet. tanto vero oppleta puluere omnia erant, vt proſpiciendi cœli facultas adempta eſſet. ex quo factum eſt, vt tela nec prouideri poſſent, cum deſtinato caderent, nec vitari: &, vbi Gotthi immenſis agminibus effuſi, iumenta, & viros propellere, & proculcare cœperunt, nec locus ad receptum laxari, neque ratio ad euadendum propter confertos iniri ordines quiret. Hinc Romani ira inflammati, abiectis pilis, gladiis, & ſecuribus rem agere inſtituerunt. tum vero Gotthos vidiſſes aut ſucciſo poplite, aut amputata dextera, aut ſuffoſſo latere fremere, & in ipſa prope morte minari, ac truces oculos circumferre. ad extremum tamen Romani ſiti, inediaq; confecti, vrgente Gotthorum pondere, inclinarunt, ac palati ſeſe fugæ mandarunt. Quare animaduerſa, Valens per cadauerum aceruos ad lancearios, & mattiarios confugit, qui fixis corporibus ſteterant inconcuſſi. quo viſo, Traianus exclamat, ſpem omnem abſumptam, ni deſertus ab armigeris Valens aduentitio tegeretur auxilio. quo audito, Victor Comes Batauos in ſubſidiis locatos ad Valentem raptim ducere voluit, ſed, inuento nemine, retro abiit. eademq; ratione Richomeres, & Saturninus ſemet periculo exemerunt. Gotthi occaſione vſi, Romanos inſequuti, facile conciderunt, ac cumulos cadauerum cõſtruxerunt. huic cladi nox tandem modum impoſuit. Valens primis tenebris lethali ſagittæ ictu ſaucius ex acie ceſſit, neq; poſtea apparuit. Fama obtinuit, enim cum candidatis, & ſpadonibus paucis ad agreſtem quandam caſam eſſe delatum, ibiq; ab ignorantibus hoſtibus, quis eſſet, circumſeſſum, &, quòd introrum pere non poſſent, admotis ſarmentis, & ſubiecta flamma ipſum cum domo eſſe combuſtum. Periere etiam illuſtres viri multi. inter quos excelluit Traianus, & Sebaſtianus, & cum iis triginta quinque tribuni Vacantes, & numerorum rectores, & Valerianus, atque Equitius, quorum alter Stabulum, alter Palatium curabat. item Promotorum tribunus Potentius, ac denique vix tertia

pars

pars euaſit exercitus. neq; vlla Romanis poſt Cannenſem exitialior accidit pugna. Obiit Valens anno ætatis quinquageſimo, Imperij tertiodecimo. Hac victoria potiti Gotthi, poſtridie Hadrianopolim, vbi theſauros aſſeruari regios audiebant, petiuerunt, horaq; diei quarta cinctam vrbem validiſſime oppugnarunt, ac tandem, certamine ab imbre dirempto, ſeſe in caſtra plauſtris vallata receperunt. ac, legato in vrbem miſſo, ciuibus incolumitatem, ſi ſe dedidiſſent, ſpoponderunt. Legato ire non auſo, litteras Chriſtianus quidam pertulit. Quibus lectis ciues eò alacrius ad vrbis defenſionem incubuerunt. Itaque reliquum diei, ac noctem inſequentem in parandis operibus conſumpſerunt. portæ ſilicibus magnis obductæ. mœnium partes infirmæ munitæ, & loca ad emittenda tela aptata, & ſufficiens aqua collecta. Ob id Gotthi euentus belli varios animo volutantes, cum fortiſſimum quenque ex ſuis ſauciari, cædique viderent, eiuſmodi conſilium inierunt. quippe candidatos aliquot, qui pridie ad eos defecerant, pellexere, vt ſimulata fuga ſe intra muros ſuſcipi curarent, receptique quandam partem vrbis incenderent. vt, occupata in reſtinguendo incendio ciuitate, vrbs ſine defenſoribus remaneret. perrexere candidati, & ſe tanquam Romanos recipi petiere. Recepti vero, interrogatique ſuper conſiliis hoſtium cum variaſſent, in quæſtionem abrepti, capite pœnas dederunt. prœlio inde inſtaurato, ſuperior quoque Romana res fuit. &, quia nullo ordine, ſed per procurſus, & globos pugnabatur, conuerſo in veſperam die, ad tentoria redierunt, ſemetipſos imprudentiæ accuſantes, quòd non, auctore Fritigerno, obſidionis incommoda declinaſſent. conſumpta inde in curandis vulneribus nocte, poſtridie conſiliis agitatis Perinthum occupare ſtatuerunt. atq; itineribus lentis, populationibus, & incendiis omnia permiſcentes, nullo reſiſtēte, eo peruenerunt. verum Hunnis, Alaniſq; permiſti, vrbe non tentata, agrum opimum vaſtaſſe ſatis habuerunt. inde cum ſe Conſtantinopolim contuliſſent, ſuburbium demoliri cœperunt. At populus damno, & indignitate permotus, ſua ſponte egreſſus, hoſtibus obuiam ſeſe tulit, ſingulis, quod occurrebat, armorum loco arripiētibus. Dominica vero Valentis vxor omnibus, qui egrediebantur, ſtipendium ex ærario miniſtrauit. Sarraceni etiam aliquot à Mauia regina auxilio antè miſſi inſignem operam præſtiterūt. Itaq;, prœlio commiſſo, Gotthi recedere ab vrbe compulſi, per latiſſimos Thraciæ, Mœſiæ, Daciæ, & primos Pannoniæ campos diffuſi ſic profana, ſacraq; omnia infeſtis non tam armis, quàm animis peragrarunt, vt nemo neque inermis, neq; armatus ex vrbibus exire, aur ex præſidiis erumpere aut ad pugnam, aut ad res neceſſarias obeundas auderet. Valente inde, eo, quo dictum eſt, modo extincto, ſumma rerum ad duos Auguſtos redacta eſt, ambos ad tanrum tuendum faſtigium immaturos. Nam Gratianus annos viginti, Valentinianns vix tredecim attingebat. Ceterum Gratiani egregia ſupra ætatem & animi, & conſilij indoles facile ipſam prope ruentem remp. fulſit. Etenim certior accepta de clade factus à Victore magiſtro equitum, qui ex acie cum paucis elapſus, in Macedoniam, atq; inde in Pannoniam venerat, haudquaquam animo defecit, ſed confeſtim Sirmium profectus, opportuna inire conſilia de retinendo Orientis Imperio cœpit. Quibus explicatis, primum omnes vndiq; copias accerſiuit, ac procurſantes quacunq; barbaros, aut coercere, aut certe ſuſtinere contendit. Cum autem ducis inopia, tam multis amiſſis, laboraret, oculis in omnes, qui ſupereſſent, conuerſis, iuuenem Theodoſium, cuius ſuprà meminimus, ex Hiſpania euocauit, virum bello, paceq; præſtantem, & multis rebus fortiter, proſpereq; geſtis inſignem; verum factione paucorum in Hiſpania tum, vnde genus trabebat, tanquam in exilio voluntario, commorantem. Inde, animo ad Orientem ordinandum collato, quòd à Valentis fide alieniſſimus eſſet, epiſcopos omnes, quos ille religionis cauſſa exilio deſtinarat, exemit. legemq;, qua ſtatus Arrianorum primū tentari cœptus eſt, tulit, vt præter Manichæos, Photinianos, & Eunomianos, quam quiſq; religionem vellet, pro arbitrio coleret. &, quamuis maximo bello diſtrictus tot millibus barbarorum, quibus Iſtri ora prætexebatur, vndiq; inſultantibus, conſularia comitia habuit, quib. Auſonium Burdigalenſem, poetam, præceptorem ſuum, grati animi cauſſa cum Olybrio conſulem declarauit. atq; ita ad illum vſq; in Galliam ſcripſit: *Cum de conſulibus in annum*

creandis ſalus mecum volutarem, vt me noſti, atq; vt facere debui, vt te velle ſciui, conſilium meum ad Deum rettuli. eius auctoritati obſequutus, te conſulem deſignaui, declaraui, & priorem nuncupaui. trabeam palmatam tibi miſi, in qua Diuus Conſtantius pater noſter intextus eſt. ſolui, quod debui, & adhuc debeo, quod ſalus. Vbi vero Theodoſius venir, eum præeſſe rei militari in Oriente iuſſit. Sunt qui Theodoſium, accepta præfectura, rem cum barbaris geſſiſſe, eosque ſummo profligaſſe prœlio, ſcribant. Quod ſi verum fuit, miror, id à Zoſimo, & à Latino Pacato omnes ad laudandum eum anſas diligentiſſime conquirente, fuiſſe omiſſum. Quod inter omnes conuenit, Gratianus cum videret, remp. innumerabilibus malis ægtam, ac potius exanimatam iacere, barbaris nationibus Romanis prouinciis aliquando tandem velut inundatione aliqua ſuperfuſis, cumq; ſe bello Germaniæ in Gallia irretitum reuocari, fratrem propter ætatem ad nullũ adhuc militare munus idoneum eſſe, animaduerteret, quòd ſuis careret, alienum, cui Orientem committeret, ſibi aſciuit. Itaque principio an-
579 ni, quo Auſonins, Olybriusq; conſules, & Hypatius præfectus vrbis fuerunt, XVIII Kal. Februarias, cnm adhuc Sirmij eſſet, conuocatis optimatibus, in Comitium venit. ac palam præſentem Theodoſium alloquutus ipſi ſe committere velle Orientem oſtendit. cui Theodoſius gratias egit, atque honorem, cuius magnitudinem ſuſtinere non poſſet, verbis, quoad potuit, à ſe auertit. Verum Gratianus in bene cœpto perſiſtens, illum, licet reluctantem, Auguſti nomine inſigniuit. Itaq; in oratione pòſt ad ipſum dicta, Latinus Pacatus ſic diſſetuit: *Illud præ ceteris mirum, quòd cum omnia faceres, vt imperare deberes, nihil tamen faciebas, vt imperares. Argumento eſt ille dies communis boni auctor, quo tu, cum ad ſuſcipiendam remp. vocabaris, oblatum Imperium deprecatus es, nec dans ſpeciem tantum, vt cogi videreris, ſed obnixe, & diu, & velut impetraturus, egiſti. quippe aberat cauſſa fingendi. non enim te princeps ſolus, & domi, & tanquam tentaret, ambibat, ſed publice, & in Comitio, & vt aliud iam facere non poſſet.* Atque, his actis, Gratianus, cum Alemanos per abſentiam ſuam, ſuperato limite, in Galliam incurriſſe audiret, relicto Sirmij Theodoſio, per Venetiam, & Rhætiam in Galliam eximia celeritate ſe rettulit. Treuiros reuerſo, (nam inde Nonis Aprilis ad Hypatium præfectum vrbis ſcripſit,) Auſonius conſul multis verbis gratias egit, quòd ſe conſulem ordinarium effeciſſet. quam orationem multis de rebus in manus ſumere, eſt vtile. Inde Alemanis è Gallia depellendis diligenter opera eſt impenſa. ſed rei bene geſtæ memoria apud veteres incomperta. Nam Ammianus, cui hæc colligere curæ fuit, ſuam in morte Valentis hiſtoriam terminauit. Theodoſius, profecto in Galliam Gratiano, Sirmio Theſſalonicam adiit, vrbem portu munitam, & bello Thraciæ inferendo in primis idoneam. Ibi nouum Imperium ante omnia ordinare inſtituit. nam pro duobus militiæ magiſtris amplius quinque fecit, & præfectos alarum, turmarúmque, & tribunos numerorum multiplicanit. inde aulæ, caſtrorúmque diſciplinam, quæ deprauata erat, correxit. Etenim, vt Pacatus dixit, non contentus ipſe vltro vitia reieciſſe, alienis vitiis corrigendis curam adiecit. Et quia vel diuturna Orientis conſuetudine, vel ſuperiorum principnm remiſſione tãtus quoſdam luxns infecerat, vt adulta laſciuia haudquaquam facile videretur obtemperatura medicinæ, ne quis ſe pari iniuriam putaret, à ſe volnit incipere cenſuram. & impendia Palatina minuendo, nec ſolum abundantem ſumptum reiiciendo, ſed vix neceſſarium vſurpando, quod natura difficillimum eſt, emendauit volentes. Nam ſuperiores Imperatores parum ſe lautos pntabant, niſi luxuria vertiſſet annum, niſi hibernæ poculis innataſſent roſæ, niſi æſtiuam in gemmis capacibus glaciem falerna fregiſſent. Eorum gulæ anguſtus erat noſter orbis. namque appoſitas dapes non ſapore, ſed ſumptu iudicabant. illis demum cibis acquieſcebant, quos extremus Oriens, aut poſitus extra Romanum Imperium Colchus, aut famoſa naufragiis maria miſiſſent. quin & infami ſæpe delectu ſcripti in prouinciis ancupes, ductæque ſub ſignis venatorum cohortes militauere conuiuiis. cuiuſdam etiam principis non prandia ſæpe, ſed fercula ſeſtertium millies æſtimata precium equeſtrium patrimoniorum traxerunt. Theodoſius autem modico, ac caſtrenſi cibo ieiunia longa leniuit. aulam omnem laboris, patientię, & frugalitatis exemplis adeo inſtruxit, vt nemo vnus inueniretur,

qui

qui auderet ad penum regiam flagitare remototum littorũ piſcem, peregrini aëris volucrem, alieni temporis florem, verum epulas ſuas menſis communibus parciores tempeſtiuis fructibus locorum inſtruxit. Optimos inde viros delegit, quibus prouincias, quibus militaris rei ſummam, quibus conſilia ſua arcana commiſit. Inter ceteros autem magiſtrum vtriuſq; militiæ Maiorianum legit, auum maternum Maioriani, qui poſtea Imperauit. de quo Sidonius:

Theodoſius quo tempore Sirmij
Auguſtum ſumpſit nomen, per vtramque magiſtrum
Militiam ad partes regni venturus Eoas,
Maioranum habuit.

Diſciplina emendata, ducibusq; delectis, Gotthicum inde bellum ſibi aggrediendum putauit. neq; enim decorum, aut vtile arbitrabatur, barbaros pati diutius Imperio inſultantes. Proſper, Marcellinus, & Victor Alanos, Hunnos, Gotthos, & Scythas magnis, multisq; prœliis hoc anno victos fuiſſe produnt. quomodo vero bellum adminiſtratum ſit, non adiiciunt. Zoſimus autem rem hac ratione confectam refert. Gotthi, inquit, & Taifali, qui & prioribus annis, & paulo antè, Iſtro tranſmiſſo, in Thraciam penetrauerant, occupatis oppidorum agris, tanta cum inſolentia vagabantur, vt nemo eis ex præſidiis occurrere auderet. Hos autem perdendi Theodoſio talis demum oblata occaſio eſt. Erat apud eum Modares regio apud Scythas ſanguine ortus, ſed propter fidelem nauatam Romanis operam imperio ab eis militari ornatus. Hic, cum imprudentibus Gotthis, magnã militum manum in colle quodam haberet, atq; hoſtes in campis temulentos, ac prope ſecuros iacere per exploratores didiciſſet, ex improuiſo cum ſuis deſcendit, atq; imparatos adortus pleroſq; aut vulneribus, aut morte affecit. viris autem deletis, in mulieres, & pueros impetus factus, plauſtrorum quattuor millia capta. ex quo quantus aut captiuorum, aut cæſorum fuerit numerus, coniici poteſt. Ita Theodoſius eodem tempore Orientem & accepit, & conſeruauit. vnde dixit Claudianus Honorium Imperatorem appellans, & de patre Theodoſio loquens:

Vnus tot funera contra
Reſtitit, extinxitq́; faces, agroſq́; colonis
Reddidit, & lethi rapuit de faucibus vrbes.
Nulla relicta foret Romani nominis vmbra,
Ni pater ille tuus iam iam ruitura ſubiſſet
Pondera, turbatamq́; ratem, certaq́; leuaſſet
Naufragium commune manu. Sic traditur illi,
Seruaturq́; Oriens.

Ceterum Sozomenus Gotthos, obſidibus datis, in amicitiam receptos, Synæſius vero in belli, ciuitatis, honorum, & agrorum Romanorum ſocietatem acceptos tradit. ſiquidem in oratione ad Arcadium Aug. ita inquit: *Scythæ nuper non venerunt arma inferentes, ſed preces porrigentes, cum ex ſuis ſedibus pulſi eſſent. Cum autem humanitatem Romanorum, non arma experti eſſent, inſolentia euecti beneficium corruperunt. quo nomine Theodoſio patri tuo aduerſus ipſos armato cum pœnas dediſſent, iterũ ad miſericordiam eius confugientes, ſupplices vna cum vxoribus ſuis ad pedes eius procubuerunt. ille vero ſupplices excitauit, belli ſocios aſciuit, ciuitate donauit, honores omnes communicauit, & partem agri Romani attribuit.* Zoſimus autem omnibus, qui trans Iſtrum habitabant, poteſtatem tranſeundi tradit feciſſe, eoſq́; aut in numeros militares rettuliſſe, aut agriculturæ exercendę adhibuiſſe. vnde etiam Pacati vox illa manauit: *Dicamne receptos ad ſeruitium Gotthos caſtris tuis militem, terris ſufficere cultorem?* Ceterum, cum catervatim tranſirent, multitudinẽ eorum formidans, partem in Ægyptum tranſmiſit, atq; alios ex Ægypto in Thraciam euocauit. ceteris vero optionem dedit, vt in patriam ſe reciperent, ac pro ſe alios Romanis numeris aſcribendos mitterent. Quam confuſionem conſpicati Gotthi, vt qui de rebus omnibus per populares ſuos transfugas fierent certiores, derepente flumen traiecerunt, ac, nemine prohibente, in Macedoniam vſque procurrerunt, noctéq; ſumma ad caſtra Imperatoris igne accenſo conſpicua, ducti à transfugis, contenderunt, atque ita, prœlio cum Romanis

commiſſo, cum Theodoſius euaſiſſet, inde ſe in Macedoniam, ac Theſſaliam effuderunt. ac mox, ne tentatis quidem oppidis, cum ingenti præda ſe receperunt. Quibus profectis Theodoſius, ne quid in poſterum incommodi pateretur, oppida omnia, quæ muris ſepta erant, præſidiis confirmauit. ac de rebus omnibus Gratianum admonuit. Eodem anno Valentinianus venit Aquileiam, atque inde III Nonas Iulias ad Heſperium præfectum prætorio ſcripſit, vt licet omnes mercatores ſpectaret luſtralis auri depenſio, clerici tamen intra Illyricum, & Italiam in denis ſolidis, intra Gallias in quinis denis immunem vſum conuerſationis haberent. Aquileia inde cum Iuſtina matre proceſſit Sirmium, fortaſſe ad Pannoniam ab incurſionibus barbaricis defendendam. Quo eodem Ambroſius quoque epiſcopus Mediolanenſis aduenit ad Anemnium epiſcopum Catholicum conſecrandum. Ibi tum primum Iuſtina odium ſuum aduerſus Ambroſium acrem Arrianorum hoſtem effudit. ſi quidem, conuocata populi multitudine, ipſum eccleſia deturbare contendit. cuius auctoritate fulta virgo Arriana facinus inauditæ audaciæ perpetrauit. Nam Ambroſium in tribunal progreſſum, prehenſa veſte, ad partem traducere mulierum ſtuduit. vt ab iis cæſus de eccleſia pelleretur. cui ille dixit: Et ſi ego indignus tanto ſacerdotio ſum, tibi tamen non conuenit, manum ſacerdotij iniicere. quare debes Dei iudicium extimeſcere, ne quid tibi aduerſi contingat. Quod dictum triſtis euentus proxime eſt conſequutus. nam poſtridie virgo vitam amiſit. Sub hoc tempus in Hiſpania vetus Gnoſticorum hæreſis inſtaurata eſt, qui, vt S. Leo ſcripſit, non contenti eorum recipere falſitates, qui ab euangelio Chriſti ſub Chriſti nomine defecerunt, tenebris etiam paganitatis immerſi ſunt, vt per magicarum artium profana ſecreta, & mathematicorum noua mendacia religionis fidem, morumque rationem in poteſtate dæmonum, & effectu ſiderum collocarent. Huius peſtis auctor fuit Priſcillianus, homo nobili loco natus, diues, acer, diſertus, multa lectione eruditus, ad diſſerendum promptus. Is, vbi doctrinam hanc eſt aggreſſus, multos nobilium, pluresque populares oratione, ac blanditiis allexit in ſocietatem. quin etiam mulieres nouarum rerum cupidæ lubtica fide, & curioſo ad omnia ingenio cateruatim ad eum confluxerunt, ac demum epiſcopi Inſtantius, & Saluianus eum receperunt. Quam rem compertam Higinus Cordubenſis epiſcopus ad Idacium Emeritenſem epiſcopum rettulit. qui vltra, quàm oportuit, Inſtantium, ſociosq; laceſſens malos exaſperauit potius, quàm compreſſit; vt Seuerus ſcriptum reliquit. Inſequentis anni principio, qui à Chriſto
380 nato CCCLXXX Gratianum Auguſtum quintum, & Theodoſium Auguſtum conſules habuit, Theodoſius Theſſalonicæ morbo grauiſſimo conflictatus eſt. Itaque, cum ipſe ſibi diffideret (quòd nondum fecerat) ſacro ſe tingi lauacro voluit, &, cum Acholium Theſſalonicenſem epiſcopum rectæ fidei eſſe, compertum haberet, ſacram ab illo ablutionem accepit. Ab illo inde die ſe hæreſis Arrianæ oppugnatorem, Nicænæ vero fidei defenſorem acerrimum præſtitit. Itaque cum Conſtantinopolim vna cum Oriente turpi maculatam errore æquo ferre animo non poſſet, III Kal. Martias edictum ad populum Conſtantinopolitanum miſit in hæc verba: *Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit temperamentum, in tali volumus religione verſari, quam Diuum Petrum apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio vſque ad nunc ab illo inſinuata declarat. quamque pontificem Damaſum ſequi claret, & Petrum Alexandriæ epiſcopum, hoc eſt, vt ſecundum apoſtolicam diſciplinam, euangelicamq; doctrinam patris, & filij, & Spiritus ſancti vnam deitatem ſub parili maieſtate, & ſub ipſa trinitate credamus.* Barbari, poſtquam Theodoſium morbo periculoſo implicitum rei militari vacare non poſſe ſenſerunt, continuo ex Mœſia, Thraciaq; progreſſi, ſeſe populabundi in proximas prouincias Pannoniam, & Macedoniam effuderunt. Quibus de rebus Gratianus certior factus, Baudonem, & Arbogaſtem, homines genere Francos, ſed rei militaris peritiſſimos, ac mox Vitalianum cum exercitu miſit. Ex quibus Baudo, & Arbogaſtes Gotthos in Macedonia, Theſſaliaque populantes inuaſerunt, ac relicta præda, in Thraciam ſe recipere compulerunt. Vitalianus vero Fritigernum ex Achaia, & Epiro, Alatheum, & Saphracem ex Pannonia deturbauit, ac fœdus cum eis Gratiani nomine icit. His geſtis, Theodoſius è morbo tandem

dem emerſit. Vbi vero, quæ acta cum barbaris erant, cognouit, rata omnia habuit, ac demum Conſtantinopolim, quo iampridem vocabatur, proceſſit, & magno ciuitatis occurſu exceptus VIII Kal. Decembris vrbem de Gotthis, Scythisq; triumphans iniuit. Verſis inde ad ordinandã ciuitatẽ conſiliis, nihil potius habuit, quàm vt labem Arrianam elueret. Itaq; poſt biduum Demophilum, qui Arrianorum eccleſiam obtinebat, poſtquam in propoſita permanere ſententia ſenſit, vrbe exire cum omnibus Arrianis præcepit. atq; eccleſias eorũ Catholicis tradidit, anno quadrageſimo, poſtquã ab eis fuerant occupatæ. Legem etiã, teſte D. Auguſtino, tulit, vt epiſcopus, clericuſue in hæreſi deprehenſus denis libris auri multaretur. Cum autem Demophilus extra vrbem iniuriam ad conuocatam multitudinẽ quereretur, ac plerisq; res digna videretur, quę generalis Concilij ſententia conſtitueretur, Theodoſius, vt omnes ex Oriente hæreſes exterminaret, Concilium Conſtantinopolim in inſequentem annum indixit. Eodem anno Gratianus Treuiris VIII kal. Februarias corpori nauiculariorum delatam à diuo Conſtantino, & Iuliano principibus equeſtris ordinis dignitatem firmauit. & cum Alemanis Rheni limitem incurſantibus depugnauit. Valentinianus vero VIII Kal. Maij Mediolano ad Paulinum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Mulieres, quæ ex viliori ſorte progenitæ ſpectaculorum debentur obſequiis, ſi ſcenica officia declinarint, ludicris miniſteriis deputentur. quas nec dum tamen conſideratio ſacratiſſimæ religionis, & Chriſtianæ legis reuerentia ſuæ fidei mancipauit.* In Hiſpania poſt multa inter epiſcopos certamina conuentus apud Cęſaream Auguſtam eſt conuocatus. cui etiam Aquitaniæ epiſcopi interfuere. Verum, hæreticis iudicio ſe committere non auſis, in abſentes lata ſentẽtia, damnatiq; Inſtantius, & Saluianus epiſcopi, Elpidius, & Priſcillianus laici. Additum eſt etiam, vt ſi quis damnatos in communionem recepiſſet, ſciret, in ſe eandem ſententiam eſſe promendam. Ithacio Soſſubenſi epiſcopo negotium datum, vt decretũ epiſcoporum omnibus indicaret, maximeque Higinum communione ſeiungeret. qui, cum primus omniũ palam inſectari hęreticos cœpiſſet, poſtea turpiter deprauatus in communionem eos recepiſſet. Syagrio inde, Eucherioq; conſulibus, & Valeriano præ- 381
fecto vrbis, Athanaricus rex Teruingorum, qui, vt ſuprà rettulimus, in Thraciam nõ tranſierat, quòd ſe religione impediri, ne Romanum ſolum attingeret, aſſeuerat, patria à ſuis expulſus, menſe Ianuario Conſtantinopolim venit, atq; à Theodoſio comiter, ac benigne exceptus eſt. Is, cum vrbem inuiſeret, atq; intentis oculis vniuerſa luſtraret, in magnam Romanæ potentiæ admirationẽ adductus dixit: Deus profecto terrenus ipſe eſt Romanus Imperator; quiſquis aduerſus eum manum ſuſtulerit, ipſe ſui ſanguinis reus erit. Neq; ita multo pòſt vita ceſſit. funus eius pompa ſplendidiſſima Theodoſius celebrauit, atq; ipſe ei quoque honoris cauſſa præiuit. Hoc Ammiano maxime auctore tradimus, qui ita ſcribit: *Athanaricus proximorum factione genitalibus terris expulſus, Conſtantinopoli fatali morte deceſſit, & ambitioſis exequiis ritu ſepultus eſt noſtro.* Eo mortuo, Teruingi ſeſe Theodoſio bonitatem eius admirati dediderunt, ac pro illo ſe militaturos, ac limite cuſtodiendo aliorum incurſiones propulſaturos promiſerunt. id fœdus inde per annos prope viginti ſeruatum. Theodoſius autẽ Concilio, quod indixerat, operam dedit. Conuenere ex Catholicis epiſcopi centum quinquaginta, ex Macedonianis triginta ſex menſe Maio. In primis autem affuerunt Timotheus Alexandriæ epiſcopus, Cyrillus Hieroſolymorum, & Meletius Antiochiæ. vacabat enim eccleſia Conſtantinopolitana, quòd Gregorius Nazianzenus, qui Catholicam Eccleſiã contra Demophilum Arrianum per biennium tenuerat, Nazianzum proxime ſe receperat. Præcipua cura fuit, vt Macedoniani ad Catholicorum partes redirent. nam poſt edictũ Gratiani, quo liberam religionis fecerat poteſtatem, iterum ab eis defecerant. verum inanis omnis conatus cecidit. Cum ſe facturos negaſſent, vt Conſubſtantiale ſentirent, vrbe exire iuſſi ſunt. Inde, cum de eccleſia Conſtantinopolitana relatum eſſet, Nectarius vir ſenatorius, ac præfectura fungens, & adhuc catechumenus à populo propter virtutis opinionem ad eum honorem euectus, ac mox ab epiſcopis conſecratus eſt. Illo inde cum ceteris aſſidente, decretum factum eſt, vt epiſcopus Conſtantinopolitanus proximas poſt Romanum ſedes haberet. is

honos dignitati regiæ vrbis viſus eſt conuenire. Nicæni inde Concilij fides confirmata, ac filium patri conſubſtantialem eſſe, ſtatutum eſt, Arrianique repulſi. Inde Macedonianorum hæreſis condemnata, qui Spiritum ſanctum creaturam eſſe dicebant, non aliter atque Arriani filium. Fideſque de Spiritu ſancto conſtituta, in qua ipſum non creatum eſſe, ſed procedere, decretum eſt, & cetera, quæ in Symbolo de gloria, & honore Spiritus ſancti dicuntur. Iam vero damnati etiam Sabelliani ſunt, qui vnam tantum Trinitatis perſonam faciebant, & Apollinariſtæ, qui Verbum in homine ratione carente habitaſſe, & loco mentis verbum ipſi animæ affuiſſe dicebant. Hæc in hunc modum ab epiſcopis decreta vbi Theodoſius comperit, Heracleæ III Kalend. Auguſti ſic edixit: *Epiſcopis tradi omnes eccleſias mox iubemus, qui vnius maieſtatis, atque virtutis patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum confitentur, quos conſtabit communi Nectarij epiſcopi Conſtantinopolitani eccleſiæ eſſe ſociatos, itemque Timothei Alexandrini, Cyrilli Hieroſolymitani, & Meletij Antiocheni. omnes autem, qui ab eorum fidei communione diſſentiunt, vt manifeſtos hæreticos ab eccleſiis expelli, neque his penitus poſthac obtinendarum eccleſiarum facultatem permitti, vt vera, ac Nicana fides ſacerdotia caſta permaneant.* Vt autem Theodoſius ad extirpandas hæreſeos Arrianæ reliquias Concilium Conſtantinopoli ex Orientalibus habuit, ſic Gratianus Aquileiæ haberi iuſſit ex Occidentalibus. conuenere ex Italia, Gallia, & Pannonia epiſcopi, atque Gallorum, & Afrorum legati. fuere autem ex Italia Valerianus Aquileienſis, Ambroſius Mediolanenſis, Euſebius Bononienſis, Limenius Vercellenſis, Sabinus, Placentinus, Philaſter Brixianus, Baſſianus Laudenſis, Heliodorus Altinas, Exuperantius Derthonenſis, Diogenes Genuenſis, & Anemnius Sirmienſis, quem conſecratum fuiſſe ab Ambroſio diximus. quorum pleriq; poſt mortem in ſanctorum Confeſſorum relati numerum adhuc magna ab his ciuitatibus religione coluntur. tulit enim hæc ætas ingentem numerum ſanctorum apud Italos epiſcoporum, quos, vt ſcribit Ammianus, tenuitas edendi, potandique parciſſime, vilitas indumentorum, ſupercilia humum ſpectantia perpetuo numini, veriſque eius cultoribus vt puros commendauit, & verecundos. Hoc Concilio duo epiſcopi Palladius, atque Secundianus cum Arrianis facere deprehenſi, iique magna altercatione conuicti, atque damnati ſunt. Nonis Septembris acta ad Gratianum ſunt miſſa. Damaſus epiſcopus, cum acta Concilij Conſtantinopolitani accepiſſet, Syluestrum imitatus, qui Concilium Nicænum Romæ probarat, & hoc ſibi excutiendum putauit. atque ob eam rem Concilium Romam epiſcopis Occidentalibus indixit, atque, Aquileienſi conuentu perfecto, epiſcopos Orientis eo quoque Theodoſij litteris euocauit. Eodem anno in Hiſpania Inſtantius, & Saluianus damnati iudicio ſacerdorum Priſcillianum laicum, ſed tanquam auctorem omnium malorum vna ſecum in Cæſaraugustana ſynodo notatum, ad confirmandas vires ſuas epiſcopum Abilæ deſignarunt, rati nimirum, ſi hominem acrem, & callidum ſacerdotali auctoritate armaſſent, ſe validius ſibi præſidium paraturos. Tum vero Idacius, & Ithacius acrius inſtiterunt, arbitrantes poſſe inter initia malum comprimi. ſed parum ſano conſilio ſeculares iudices audierunt, vt eorum decretis, atque animaduerſionibus hæretici pellerentur. Igitur poſt multa, & fœda, Idacio ſupplicante, elicitur à Gratiano reſcriptum, quo vniuerſi hæretici excedere non eccleſiis tantum, aut vrbibus, ſed extra omnes etiam terras expelli iubebantur. Quo comperto, Gnoſtici diffiſi rebus ſuis, non auſi iudicio certare, ſponte ceſſere, qui epiſcopi videbantur; ceteri formidine diſſipati ſunt. At Inſtantius, Saluianus, & Priſcillianus Romam profecti, vt apud Damaſum pontificem obiecta purgarent, interiorem Aquitaniam prætereuntes, ab imperitis ſuſcepti perfidiæ ſemina ſparſere. maximeque Eluſanam plebem bonam, & religioni ſtudentem prauis prædicationibus peruertere. & Burdigala per Delphinum repulſi, in agro Euchrociæ mulieris locupletis aliquantiſper morati nonnullos ſuis erroribus infecere. inde iter peregerunt, vxores, atque alienas etiam fœminas in comitatu habentes. in queis ipſa erat Euchrocia, ac filia eius Procula. de qua ſermo fuit, Priſcilliani ſtupro grauidam partum ſibi graminibus abegiſſe. Vt vero Romam peruenere, Damaſo ſe purgare pontifici cupientes, ne in conſpectum quidem admiſſi ſunt. ibi etiam

Salua-

Saluianus eſt mortuus. regreſſi Mediolanum æque ſibi aduerſantem Ambroſium repererunt. Cum duos epiſcopos ſumma auctoritate illudere non potuiſſent, corrupto Macedonio tum magiſtro officiorum, reſcriptum à Gratiano obtinuerunt, quo reſtitui eccleſiis iuſſi ſunt. Antonio inde, & Syagrio conſulatum, & Seuero 382 præfecturam vrbis, gerentibus, Iuſtina Auguſta Mediolani cum Valentiniano puero conſtituta, vt Arrianorum cauſſam duobus Conciliis ſuperiore anno afflictam reſtitueret, Ambroſium euertere inſtitit. Itaq; muneribus, atq; honoribus oblatis homines in eum incitauit, tribunatusq; promiſit iis, qui ipſum raptum de eccleſia ad exilium pertraxiſſent. Quod cum aliquot irrito conatu tentaſſent, Euthymius quidam auſus eſt domum ſibi iuxta eccleſiam comparare, atq; ibi currum conſtituere, vt correptum repente ciſio imponeret, atq; alio aſportaret. poſt annum autem eodem die, quo ſe Ambroſium rapturum, atq; in exilium deducturum, putarat, in diem ciſium illatus ipſe ad exilium eſt deportatus. Cui tamen ab Ambroſio viaticum, atq; alia neceſſaria miniſtrata ſunt. Ceterum Ambroſius ad Palatium vocatus acceſſit. Quod vbi ſenſit populus, qui egregie erga illum erat affectus, inſidias parari veritus, ad Palatium repente confluxit, ac tumultum ingentem exciuit. Comiti autem militari ad fugandam multitudinem cum expeditis egreſſo alacri animo reſtitit. neque antè ſeditioni eſt modus impoſitus, quàm populum incitatum rogatus Ambroſius longo ſermone demulſit. demum, ſacerdotali dignitate, ac conſtantia egregie conſeruata, domum diſceſſit. Erant adhuc multi non ſolum Romæ, ſed etiam in ſenatu Romano errori gentilitatis addicti. Hi, credo, imbecillitate Valentiniani, & Iuſtinæ matris eius illecti, conſiliis communicatis, petere ab eis ſtatuerunt, vt ara vetus in curia reponeretur, ad quam iurare ſenatores ſolebant de rebus publicis conſulturi, & vt ſacris faciundis ſumptus antè ſublati à Gratiano reſtituerentur. Quod cum Chriſtiani, qui numero ſuperabant, clam moueri ſenſiſſent, libellum Damaſo pontifici obtulerũt, denunciantes, nihil ſe eiuſmodi cenſuiſſe, neq; aſſenſione ſua probaſſe. ſi id concederetur, ſe in ſenatum non venturos. quem libellum Damaſus ad Ambroſium, ille ad Gratianum miſit. Valentinianus Venetiam perluſtrans XII Kalen. Iulias Patauio ad Seuerum præfectum vrbis de mendicis ſeruitute eximendis reſcripſit. at vero XV Kalen. Decembris Veronæ ad Flauium præfectum Illyrici, atque Italiæ de iuſſis ſuis exequendis in hunc modum: *Si vindicari in aliquot ſeuerius contra noſtram conſuetudinem pro cauſſa intuitu iuſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam, aut excipere ſententiam, ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors, aut fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſane excipiat, vinciatque cuſtodia, & excubiis ſolertibus vigilantes obſeruet.* Hoc, credo, ille matris impulſu edixit, verentis, ne quid præcipitanter ætatis vitio in caput reorum decerneret. Interim Damaſus Romæ Concilium habuit epiſcoporum Occidenis frequentiſſimum. Orientales non venerunt, ſed legatos cum litteris, ſeſe purgantes, miſerunt, in quibus expoſitis, quæ ex ſuperiore perſequutione pertulerunt, incommodis ita pergunt: *Quoniam vos Concilium Romæ conuocantes, nos velut membra propria Imperatoris litteris aduocaſtis, nihil nobis fuiſſet optatius quàm vt veſtræ voluntati, & præſenti neceſſitati obſequeremur. verum id plerique facere non potuimus. Conuenimus enim Conſtantinopolim iuſſu litterarum ſuperiore anno à vobis poſt Concilium Aquileienſe ad Theodoſium Imperatorem miſſarum & nos ad iter tantum Conſtantinopolitanum accinximus, atque de hoc vno Concilio celebrando conſenſum epiſcoporum, qui in prouinciis remanſerunt, attulimus. longius vero iter neque expectauimus, neque antè cognouimus, quàm Conſtantinopolim venimus, neque pro anguſtiis temporis vlterius ire parati fuimus. neq; epiſcopos in prouinciis certiores mature facere huius noſtri conſilij potuimus.* Ad has Damaſus ita reſcripſit: *Quòd debitam ſedi apoſtolicæ reuerentiã tribuiſtis, id vobis quoq; maximo honori fuit. nam etſi in ſancta Eccleſia, in qua ſanctus Apoſtolus ſedens eius adminiſtrandæ rationem nos docuit, nobis primæ partes deferuntur, tamen confitemur, nos illo dignitatis gradu multo inferiores.* In hoc Concilio omnes hæreſes, quæ adhuc Eccleſiam turbauerant, perculſæ anathemate ſunt, ac Conſtantinopolitanum Concilium confirmatum. Extat Damaſi epiſtola ad Paulinum Theſſalonicenſem epiſcopum miſſa, apud Theodoritum. in qua decreta commemorantur: *Quoniam poſt Concilium Nicænum eiuſmodi error emerſit, vt quidam dicere*

audeant, Spiritum ſanctum per filium factum eſſe, anathema indicimus omnibus, qui Spiritum ſanctum eſſe negant vnius, & eiuſdem eſſentiæ, & poteſtatis cum patre, & filio. Item Sabelliani erroris fautoribus, qui dicunt, patrem, & filium eundem eſſe. item Arrio, & Eunomio, qui licet verbis diſcrepantes, aſſerunt tum filium, tum Spiritum ſanctum creaturam eſſe. Item Photino, qui hæreſim Ebionis renouans, Chriſtum ex Maria ſolum editum eſſe contendit. Item illis, qui duos filios eſſe affirmant, vnum ante ſecula, alterum poſt carnem ex Maria ſuſceptum. Item iis, qui aſſerunt, verbum Dei in carne humana loco animæ rationalis habitaſſe. Item iis, qui dicunt, verbum Dei productione, & contractione à patre ſecerni, ipſumq; eſſentia expertem eſſe, aut morte interiturum eſſe. Qui vero ab eccleſiis, in quibus vixerunt, ad alias ſe tranſtulerint, vſq; eo ſint à noſtra communione ſecreti, quouſque ad ipſas vrbes redierint, in quibus erant primum ad aliquem honoris eccleſiaſtici gradum elati. Ad hoc Concilium ex Palæſtina venit Hieronymus Stridonienſis cum Paulino Antiochiæ, & Epiphanio Salaminæ epiſcopis, vt ipſe ſcribit in Epitaphio Paulæ: *Cumq; Orientis, & Occidentis,* inquit, *epiſcopos ob quaſdam eccleſiarum diſſenſiones Romam Imperiales litteræ contraxiſſent, vidit Roma Paulinum Antiochiæ, & Epiphanium Salaminæ epiſcopos, viros admirabiles.* & in Epitaphio Marcellæ: *Denique cum Romam cum ſanctis pontificibus Paulino, & Epiphanio eccleſiaſtica traxiſſet neceſſitas.* Remiſſis inde domos ſuas epiſcopis, Damaſus Hieronymum retinuit, vt ſibi in cauſſis eccleſiaſticis inſeruiret, quod ipſe ſcribit ad Ageruchium: *Cum in chartis eccleſiaſticis iuuarem Damaſum Rom. vrbis epiſcopum, & Orientis, atq; Occidentis Synodicis conſultationibus reſponderem, vidi duo inter ſe paria nobiliſſimorum è plebe hominum comparata, vnum, qui viginti ſepeliſſet vxores, alteram, quæ viginti duos habuiſſet maritos extremo ſibi, vt putabant, matrimonio copulatos.* Hæc in Italia. In Hiſpania vero Inſtantius, & Priſcillianus reſcripto Gratiani confiſi repetiuere Hiſpanias, atque ſine vllo certamine eccleſias, quibus præfuerant, recepere. Verum Idacio non animus, ſed facultas ad reſiſtendum defuit. quia hæretici, corrupto Voluentio proconſule, vires ſuas confirmauerant. Quin etiam Ithacius ab his, quaſi perturbator eccleſiarum, inſimulatus, iuſſuſque deduci, cum trepidus profugiſſet in Galliam, ibi Gregorium præfectum adiit. qui, compertis quæ geſta erant, duci ad ſe turbarum auctores iuſſit, ac de omnibus ad Gratianum retulit, vt hæreticis ambiendi viam præcluderet. Sed id fruſtra fuit. quia per libidinem, &
383 potentiam paucorum cuncta ibi venalia erant. Merobaude inde, & Saturnino conſulibus, Symmacho vero præfecto vrbis, Theodoſius Conſtantinopoli Arcadium filium, licet adhuc puerum, XIIII Kalend. Februarij Imperij conſortem aſciuit, Auguſti dignitate ornatum. menſe autem Iunio, cum omnes omnium hęreſeum epiſcopos aduocaſſet, conuentu acto, req; cognita, neminem præter Nouatianos in vrbe eſſe permiſit. Ceterum quanto acrius hæreticos Theodoſius in Oriente premebat, tanto vehementius eos in Occidente Valentinianus fouebat. Erat enim iam annos ſeptemdecim natus, & Probum præfectum prætorio, penes quem ſumma rerum in Italia erat, deſpiciebat. Itaque edictum per omnes Imperij ſui prouincias miſit, vt qui aut Imperatori obſtitiſſet, aut templa repoſcenti non tradidiſſet, capitali ſupplicio obnoxius eſſet. Id vero Auxentio auctore Mediolani quondam epiſcopo, fecit. Hic enim, Mercurini nomine ſibi indito, Iuſtinæ Auguſtæ accitu in vrbem redierat, atque omnia nefario miſcere tumultu pergebat pro recuperanda eccleſia, quam amiſerat. Itaque Valentinianus ab illo impulſus, Ambroſium per tribunum vocauit, & coram ſe in Conſiſtorio adeſſe præcepit, vt cum Auxentio de fide diſputaret, ſe præſente, & iis iudicibus, quos vterque legiſſet, eo nimirum conſilio, vt, Ambroſio eccleſia egreſſo, Auxentium reſtitueret. Qua re animaduerſa, Ambroſius eo adire noluit, ne eccleſiam Arrianus reciperet, verum non conuenire reſpondit, vt de fide coram iudice laico extra eccleſiam ageretur. Qua voce Valentinianus permotus, ipſum palam baſilica Portiana, quæ extra vrbem erat, cedere, & quo vellet, abire mandauit. Ambroſius vero à clero, populoque magna animorum alacritate defenſus, ſe vrbe exiturum, aut eccleſia, quæ Dei eſſet, ceſſurum negauit. Hinc Valentinianus ira feruidus armatos milites ad baſilicam occupandam immiſit, verum, populo illam cuſtodiente, atque Ambroſium protegente, nihil profecit. tumultus tamen magni periculi, & fœdioris

exem-

exempli fuit. Dum Ambroſius in his anguſtiis verſabatur, epiſtolam ad Valentinianum ex baſilica miſit, in qua factum, conſiliumque ſuum probare contendit. Ex ea epiſtola libet aliquot huc ſententias inferre, maxime ad hanc turpitudinem demonſtrandam idoneas: *Dalmatius*, inquit, *tribunus mandato clementiæ veſtræ poſtulauit à me, vt & ipſe iudices legerem, ſicut elegiſſet Auxentius, quòd in Conſiſtorio eſſet futura certatio, arbitro pietatis iudicio tua. Reſpondeo, patrem tuum legibus ſuis ſanxiſſe, in cauſſa fidei, vel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſſimilis, hoc eſt, ſacerdotes de ſacerdotibus iudicare. Quin etiam, ſi alias quoque argueretur epiſcopus, & morum eſſet examinanda cauſſa, etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere. Et ſi ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat, in cauſſa fidei epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de epiſcopis iudicare? Pater tuus, vir maturioris æui dicebat: Non eſt meum iudicare epiſcopos: tua nunc dicit clementia; Ego debeo iudicare. Et ille baptizatus in Chriſto inhabilem ſe ponderi tanti putabat eſſe iudicij. clementia tua, cui adhuc emerenda baptiſmatis ſacramenta ſeruantur, arrogat ſibi de fide iudicium, cum fidei ſacramenta non norit. Veniant plane, ſi qui ſunt, ad eccleſiam. audiant cum populo, non vt quiſquam iudex reſidat, ſed vnuſquiſque de ſuo affectu habeat examen, eligat quem ſequatur. agitur de iſtius eccleſiæ ſacerdote. ſi audierit illum populus, & putauerit melius diſputare, ſequatur fidem eius, non inuidebo. Omitto, quia iam ipſe populus iudicauit. taceo, quia pater clementiæ tuæ quietem futuram ſpopondit, ſi electus ſuſciperet ſacerdotium. hanc fidem ſequutus ſum promiſſorum. Quòd ſi de aliquorum peregrinorum aſſentatione ſe iactat Auxentius, ibi ſit epiſcopus, vnde ſunt ij, qui epiſcopatus putant nomine decorandum. nam ego non epiſcopum noui, nec vnde ſit, ſcio. Quis erit ille, qui cum legat, per tot prouincias vno momento eſſe mandatum, vt quicunque obuiauerit Imperatori, feriatur gladio, quicunque Dei templum non tradiderit, protinus occidatur, quis, inquam, eſt, qui poſſit vel vnus, vel inter paucos dicere Imperatori, Lex tua mihi non probatur? Deinde ipſe eligam iudices laicos, qui, cum tenuerint fidei veritatem, aut proſcribantur, aut necentur. quod lex de fide lata decernit. Si ad ſynodum prouocat Auxentius, vt de fide diſputet, (licet non ſit neceſſe propter vnum tot epiſcopos fatigari, qui etiam ſi angelus de cælo eſſet, paci eccleſiarum non deberet præferri,) cum audiero ſynodum congregari, & ipſe non deero. Veniſſem ad Conſiſtorium clementiæ tuæ, vt hæc coram ſuggererem, ſi me vel epiſcopi, vel populus permiſiſſent, dicentes, de fide in Eccleſia coram populo debere tractari. Atque vtinam Imperator non denunciaſſes, vt quo vellem, abirem. Nam mihi à ſacerdotibus dicitur: Non multum intereſt, vtrum volens relinquas, an tradas altare Chriſti. cum enim reliqueris, trades. Atque vtinam liquido mihi pateret, quod Arrianis Eccleſia minime traderetur, ſponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio. Sed ſi ego ſolus interſtrepo, cur etiam de aliis omnibus inuadendis eccleſiis eſt præceptum? Vtinam confirmetur, vt eccleſiis nullus moleſtus ſit. opto, vt de me, qualis videtur, ſententia proferatur.* Scripſit etiam eodem tempore ad populum, vt animum eius in tantis difficultatibus confirmaret. Ex quibus hæc volui decerpſiſſe: *Circumfuſi milites, armorum crepitus, quibus vallata eſt Eccleſia, fidem non terrent meam, ſed mentem exagitant, ne, dum me tenetis, perniciofum aliquid veſtræ oboriatur ſaluti. Nemo vos turbet, quòd aut carrum præparauerunt, aut dura, vt videbatur ſibi, Auxentij ipſius, qui ſe dicit epiſcopum, ore iactarunt. Auxentius gladium volantem per omnes vrbes direxit. Auxentius vno momento populos, quod in ipſo eſt, trucidabit, alios gladio, alios ſacrilegio. meam baſilicam petit cruento ore, ſanguinolentis manibus. Abſit, vt patrum meorum tradam hereditatem; abſit à me, vt Chriſti tradam hereditatem; abſit, vt tradam hereditatem patrum, hoc eſt, hereditatem Dionyſii, qui in exilio in cauſſa fidei defunctus eſt, hereditatem Euſtorgij confeſſoris, hereditatem Mæroclis, atque omnium retro fidelium epiſcoporum. Auxentius, ne cognoſceretur, quis eſſet, mutauit ſibi vocabulum, vt quia hic fuerat Auxentius epiſcopus Arrianus, ad decipiendam plebem, quam ille tenuerat, ſe vocaret Mercurinum. Mutauit ergo vocabulum, ſed perfidiam non mutauit. Idem concluſus vndique ad verſutiam patrum ſuorum confugit. de Imperatore vult inuidiam commouere, dicens iudicare debere adoleſcentem catechumenum, ſacræ lectionis ignarum, & in Conſiſtorio iudicare. Quaſi vero ſuperiore anno, quando ad Palatium ſum petitus, cum præſentibus optimatibus ante Conſiſtorium conſiſteretur, cum Imperator baſilicam vellet eripere,*

ego tunc aula contemplatione regalis infractus ſim, conſtantiam non tenuerim ſacerdotis, aut imminuto iure diſceſſerim. Nonne meminerunt, quòd vbi me cognouit populus Palatium petiiſſe, ita irruit, vt vim eius ferre non poſſet, quando Comiti militare cum expeditis ad fugandam multitudinem egreſſo obtulerunt omnes ſe neci pro fide Chriſti? Non tum rogatus ſum, vt populum multo ſermone mulcerem? & ſponderem fidem, quòd baſilicam eccleſiæ nullus inuaderet? Ex his Ambroſij verbis, facile Valentiniani, & Iuſtinæ auerſus à Catholica religione animus, & turbulentus Mediolanenſis eccleſiæ ſtatus, cognoſci poterit. Quæ dum aguntur, triſtis ecce nuncius de nece Gratiani Auguſti, & Galliarum amiſſione affertur. qui auditus Valentinianum, ac totam Italiam ingenti dolore incendit. Ea vero res hoc modo acta eſt. Clemens Maximus, domo Hiſpanus, Theodoſij principis commilito olim in Britannia fuerat, tum vero exercitui in eadem prouincia præerat. Res autem tulit, vt milites in Britannia tumultum conciuerint, & metu Gratiani, Maximum, quem fortiſſimum eſſe ſciebant, Imperatorem acclamauerint. Ille vero primo Imperium renuit, facti iniquitatem auerſatus, deinde, vbi periculum ſibi à militibus imminere, ſi eorum voluntati reſtitiſſet, animaduertit, in illorum poteſtate ſe futurum oſtendit. atque inſignia, quæ offerebantur, accepit. ac mox cum exercitu nauibus ad oſtia Rheni acceſſit, vbi ab iis, qui in eis ſtationibus verſabantur, militibus eſt acceptus. Qua re audita, Gratianus, homine, vt modicarum virium ad lædendum, neglecto, milites ei tantum Alanos, quos mercede conductos habebat, oppoſuit. Hoc vero Romani veterani animo iniquo tulerunt, inſignem ſibi iniuriam factam interpretantes, quòd barbaros, aut virtute, aut fide potiores exiſtimaſſet, atque iracundia incenſi ad Maximum, ſumma omnia pollicentem, pleriqne ſe contulerunt. Quo facto Gratianus exterritus, Treuiros, vbi per menſem Aprilem fuiſſe comperimus, reliquit, & ſeſe Pariſios rettulit. Quod vbi Maximus competit, repulſis Alanis, & ipſe eodem citato agmine maturauit. Ibi per quinque dies collatis caſtris, leuibus aliquot prœliis varie eſt certatum. Quibus tranſactis, Gratianum Mauri primum, deinde reliqui ſenſim deſeruerunt. Quod vt ille vidit, trepidus, trecentis equitibus ſumptis, fugam capeſſit, atque ab obuiis ciuitatibus omnibus excluſus, Lugdunum peruenit. caſtris ad vrbem poſitis, non ita multo pòſt Maximus cum omnibus copiis inſequutus accurrit. Ceterum primum aperta vi hominem delere conſilium fuit. vbi non ſucceſſit conatus, ad dolum ſe contulit, quo ſe facile credulum adoleſcentem irretiturum putauit. Quippe Gratiani ſponſam aduentare, vt ipſi flumen traiicienti occurreret, ſermone diſtulit. Quod Gratianus amore percitus, facile adductus eſt ad credendum. Vehebatur autem occulte in theda, in qua ſponſa eſſe ſimulabatur, Andragathius quidam, homo magni roboris, atque audaciæ ſingularis. Ille vero, vt in propinquo eſſe cum paucis Gratianum alacrem, vidit, confeſtim cum ſuis è rheda proſiluit, atque incautum iuuenem comprehendit, & gladio traiectum vita exuit. Mortuus eſt Gratianus VIII Kal. Septembris, annos XXIIII natus, virtute, ac pietate, ſi diu vita ſuppeditaſſet, optimum quenque Imperatorem adæquaturus. De Maximo ſic loquutus eſt Pacatus: *Quis non ad primum noui ſceleris nuncium hominem riſit? nam infra dignitatem iracundia videbatur, cum pauci homines, & inſulani totius incendium Occidentis adolerent, & regali habitu exulem illum ſuum induerent.* De Gratiano ita D. Hieronymus:

Gratianus ab exercitu ſuo proditus, & ab obuiis vrbibus non receptus, ludibrio hoſti fuit, cruentaq; manus veſtigia parietes tui Lugdune teſtantur.

CAROLI

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER IX.

VALENTINIANVS AVGVSTVS ET MAXIMVS IMPERATOR.

GRATIANO perempto, Maximus Victorem filium puerum ſibi Cæſarem cooptauit, ac Galliam ditioni ſuæ adiungere properans Ballioni, & Merobaudi, qui duces Gratiani fuerant, in poteſtatem adductis vitam ademit. Interim Valentinianus in Italia, fœda Gratiani fratris cæde accepta, magno curarum æſtuauit incendio. neq; enim ſolum vicem fratris mortui doluit, ſed etiam Maximi potentia ad rationem reuocata, de ptopria ſalute ſolicitus eſſe cœpit; veritus ſcilicet, id quod poſtea euenit, ne Maximus, Occidente in ſuam ditionem redacto, ſuperatis Alpibus, in Italiam ſe demitteret, ac ſe ipſum quoq; aduerſus tantas opes infirmũ Imperij ſui parte, ac vita deniq; ſpoliaret. Itaq;, quòd ad bellum gerẽdum viribus imparem ſe ſentiret, conſilio armorum abiecto, pacem ſibi poſtulandam putauit, ac propterea Ambroſium epiſcopum, virum grauitate, prudentiaq; præſtantem ad eum legauit. Ex altera parte Maximus immaturum eſſe, ante res Galliæ compoſitas, remq; pecuniariam conſtitutam, Italiam aggredi arbitratus, vtiq; pacem cum vtroq; Auguſto ſibi agitandam exiſtimauit. atq; ita propere oratores ad vtrumque de concilianda concordia miſit. Ambroſius omnium iniuriarum oblitus, munus legationis haud grauate ſuſcepit, atq; in itinere Victorem Comitem, qui à Maximo ad Valentinianum mittebatur, offendit. Ceterum, cum ad Maximum perueniſſet, rogatus, cur Valentinianus ad ſe, tanquã filius ad patrem, non acceſſiſſet, reſpondit, aſpero hiemis tempore puerum cum matre Alpes incommode tranſiturum fuiſſe. ſe vero miſſum eſſe, vt de pace ageret, non vt de Valentiniani officio reſponderet. Tum ille, Expectemus, quid Victor ab illo roſponſi fuerat. Vt autẽ Victor reuertit, accito ad ſe Ambroſio, Pacem Valentinianus, inquit, accipit, aduentum abnuit. atq;, Ambroſio multa de bono Valentiniani erga illum animo prędicante, pacem compoſuit. Quod vt Bauto militiæ magiſter accepit, Hunnos, & Alanos contra Iuthungos, qui Rhætias populabantur, accitos iuſſu Valentiniani, cum Galliæ appropinquarent, auertit in Alemaniam, ne Maximum in ſuſpicionem armorum adduceret. Eodem anno Romæ Symmachus, vrbis præfectus, homo non tam eloquentiæ, quàm Gentilitatis ſtudio clarus relationẽ ſenatus nomine ad Valentinianum miſit, petens, vt, quod paulo antè agitari cœptum erat, ipſe aram Victoriæ reponi in curia ſineret. atque impenſæ ad ſacra facienda à Gratiano Auguſto ſublatæ reſtituerentur. Quod vt Ambroſius audiit, proxima, vt ipſe inquit, legatione confiſus, Valentinianum ab eiuſmodi re indulgenda, quæ Gentilitatem reduceret, auocauit. rogauitq;, vt ſibi relationis exemplum remitteret, vt ei reſpondere poſſet. quemadmodum accurate reſpondit. Legitur adhuc ſcriptum vtrumq;. Ceterum, cum in Conſiſtorio Valentiniani omnes, qui aderant, Chriſtiani, & Gentiles ea reddenda eſſe contenderent, ſolus Valentinianus diſſenſit, ac, Chriſtianis perfidiæ incuſatis, Gẽtilibus ita reſpondit; Quo modo, quod pius frater eripuit, me reddere ſuadetis? cum & religionem læſurus ſim, & fratrem, à quo nolo pietatis officio ſuperari? ſubiicientibus autem illis, patrẽ illius nunquã, vt eas, eriperet, adduci potuiſſe: occurrit; Patrem meum laudatis, quia non abſtulit, nec ego abſtuli. neq; idem reddidit, vt me debere reddere, contendatis. &, ſi reddidiſſet, frater ademit, cuius in hoc genere imitatorem me eſſe malo. nam perinde hic Auguſtus, ac pater, fuit. & par vtrique debetur reuerentia, & par vtriuſque eſt erga

rempublicam gratia. In Hiſpania Gnoſtici, antequam Gratianus occideretur, grandi pecunia Macedonio data, obtinuerant, vt cognitio præfecto prætorij Galliarum Imperiali auctoritate adimeretur, atque Hiſpaniarum vicario mandaretur. miſſíque à Magiſtro officiales fuerant, qui Ithacium tum Treuiris agentem ad Hiſpaniam retraherēt. quos ille callide fruſtratus, per Pritannium epiſcopum defenſus, illuſit. inde, cum rumor increbuiſſet, Maximum in Britannia ſumpſiſſe Imperium, ac breui in Gallias irrupturum, licet rebus dubiis noui Imperatoris aduen-
384 tum expectare conſtituit. Ricimere inde, & Clearcho conſulibus, Theodoſium Auguſtum Conſtantinopoli poſitum legati à Sapore Perſarum rege, & Maximo Imperatore miſſi, pacem petentes, adiere. neque ex irritæ legationes fuere. Sapori fœdus datum. Maximo etiam, vt ſe Auguſtum, ac collegam ſuum appellaret, permiſſum. quin etiam Cynegio prætorij præfecto in Ægyptum eunti mandatum, vt Alexandriæ imaginem Maximi, tanquam conſortis Imperij, poneret. Hæc ab vtriſque ad tempus ſimulata concordia eſt. V Idus Septembris Placilla vxor puerum alterum ei peperit, quem Honorium appellauit, eum, qui poſt Occidentale Imperium tenuit. In Gallia Maximus, prouincia in ditionem adducta, ſedem Imperij Treuiris poſuit, atque, exercitu ad occupandam Hiſpaniam miſſo, leui eam negotio imperio ſuo adiecit. Quibus rebus ad voluntatem fluentibus vſque adeo eſt elatus, vt fortunæ proſperitatem animo capere non potuerit, ac curis ad maius bellum conuerſis, cogendæ pecuniæ cauſſa omnia auaritiæ, ac rapacitatis exempla ediderit. ſiquidem, vt Pacatus dixit, vacuauit municipibus ſuis ciuitates, impleuit exulibus nobilib. ſolitudines, perfunctorum honoribus ſummis virorum bona publicauit, capita diminuit, vitam ære taxauit. ſtabat ipſe purpuratus ad lances, & momenta ponderum, nutusq; trutinarum pallens, atque inhians exigebat, comportabantur interim ſpolia prouinciarum, exuuiæ exulum, bona peremptorum. hic aurum matronarum manibus extortum, illic rapiæ pupillorum ceruicibus bullæ, iſtic dominorum cruore perfuſum pendebatur argentum. numerari vbiq; pecunię, fiſci repleri, æra cumulari, vaſa concidi, cuiuis vt intuenti non Imperatoris domicilium, ſed latronis receptaculum videretur. Quæ dum ille molitur, Valentinianus, pace conſtituta, cadauer Gratiani recuperare cupiens, Ambroſium iterum ad Maximum miſit. Ille autem obſequutus, Treuiros properauit, & ad Palatium progreſſus, cum Gallicano eunucho cubiculi præfecto dixiſſet, eſſe de quibus ſine arbitris agere Valentiniani nomine vellet, à Maximo impetrare nō potuit. Quare commotus in Conſiſtoriū adiit, & Maximo aſſurgente, vt oſculum daret, id officij reſpuit, cōuenire negans, vt in Conſiſtorio epiſcopus audiretur. cui ille iniurias, quas ſe à Bautone, quas à Valētiniano, quas ab ipſo in priore legatione accepiſſe præ ſe ferebat, cum ab omnibus ſe deluſum expoſtularet, euomuit. quæ omnia diligenter Ambroſius oratione purgauit, ac necem ei Ballionis obiecit. Demum Gratiani cadauer poſtulanti ille ſe daturum negauit, ne dolorem militum refricaret. cui Ambroſius, Non eſt, quòd de militibus labores, inquit, quid enim mortuum deſiderent, quem viuentem deſtituerunt? Tum ille ſe conſideraturum ſubiecit. mox indignatus, quòd Ambroſius epiſcoporum ſuorum communionē vitaret, ipſum primo quoq; die decedere ex Galliæ finibus imperauit. Ita Ambroſius, re iofecta, Italiam noo ſine aliqua inſidiarum ſuſpicione repetiit, præſertim vero cum Hyginum epiſcopum iam ætate confectum in exilium ab eo traditum comperiſſet. Reuerſus autem legationem ſcriptis expoſuit, Valentinianum monens, vt eſſet cautior aduerſus hominem pacis inuolucro bellum tegentē. Poſt paucos dies Valentinianus rurſus à matre percitus, inſanire, ac noua æſtuare expellendi Ambroſij libidine cœpit. Itaq;, comitibus conſiſtorianis miſſis, mandauit, vt baſilicam nouam, quæ erat io vrbe, ſibi traderet. cui reſpoodit Ambroſius, templum Dei tradi à ſacerdote non poſſe. poſtridie vero, cum præfectus progreſſus ſuadere cœpiſſet, vt baſilicam Portianam cōcederet, populus reclamauit. ille ſe Valentiniano renunciaturum ſubiecit. tertia vero die, quæ erat dominica Palmarum, Ambroſius, cum in baſilica noua operam Officiis diuinis nauaret, certior factus, miſſos ad baſilicam Portianam decanos vela ſuſpendere, ac populum eo concurrere,

tamen

tamen ſolemnia miſſarum iniuit.ceterum,dum offert, raptum audit à populo Caſtulum presbyterum Arrianum.qua re accepta, amariſſime flere, atq; orare in ipſa oblatione Deum inſtituit,vt ſubueniret,ne cuius ſanguis in cauſſa Eccleſiæ funderetur,ſed ſuus non ſolum pro ſalute populi,ſed etiam pro impiis hauriretur.ac,miſſis presbyteris, & diaconis,hominē exemit iniuriæ. Confeſtim corpus omne mercatorum mulctis grauiſſimis oneratur, ac ducenta pondo auri triduo exiguntur. Sanctis diebus, quibus moris erat debitorū vincula relaxari, carceres negotiatoribus implentur.Palatina officia, hoc eſt, Memoriales, Agentes in rebus, apparitores diuerſorū Comitum à proceſſu abſtinere iubentur. Honoratis minæ grauiſſimæ intenduntur,niſi baſilicam traderent. Comites, & tribuni Ambroſiū adeunt,ac baſilicam propere ſibi tradi poſcunt, Imperatorem iure ſuo vti dicentes, quòd in poteſtate eius omnia forent. Quibus reſpondit Ambroſius, Si Imperator à me petet, quod meum eſt,id eſt,fundum meum,argentum meum, non recuſabo; quanquam omnia,quæ mea ſunt,pauperum ſunt.verum quæ Dei ſunt,Imperatoriæ poteſtati non ſunt obnoxia.ſi patrimonium affectatis, inuadite; ſi corpus, accurrite. vultis in vincula ducere, vultis ad necem? ludus eſt.non ego me valabo ſtipatione populorum, nec altaria tenebo, vitam deprecans, ſed pro altaribus victimam me præbebo. Horrebat porro animo,armatos ad baſilicam occupandam miſſos audiens, ne, dum baſilicam vindicarent, cædem aliquam facerent, quæ in perniciem recideret ciuitatis.orabatq; Deum,ne ipſe aut vrbis,aut Italiæ funeri ſupereſſet.ſimul deteſtans inuidiam fundendi ſanguinis, offerebat iugulum ſuum, ac Gotthos tribunos,qui aderant,ſic compellabat: Quo tenditis, aut quid agitis? an vos propterea poſſeſſio Romana ſuſcepit, vt publicæ perturbationis miniſtros vos præbeatis?quo tranſibitis,ſi hæc deleta fuerint? Rogatus inde,vt compeſceret populum, reſpondit,ſui iuris eſſe,vt non ſolicitaret, Dei, vt mitigaret. ſi ſe concitorem turbarum putarent,in ſe irruerent,aut,in quas vellent, terras abducerent. His dictis,illi abierunt,ipſe in baſilica veteri totum diem exegit. inde domum cubitum ſe recepit,vt ſi quis abducere vellet,paratum haberet.Inde ante lucē,vbi primum limine pedem extulit,baſilicā circunfuſi milites occuparunt,ac ſtatim Imperatori ſignificarunt,ſi prodire cum Catholicis vellet,ſe illi prȩſto futuros,ſin minus,ad eum cœtum,quem Ambroſius cogeret, tranſituros. Prodire ex Arrianis auſus eſt nemo, quia nec quiſquam ciuium erat.pauci de familia regia acceſſere,& nonnulli etiam Gotthi.Dum autem lectionibus opera datur,renunciatur Ambroſio,baſilicam etiam nouam populo eſſe refertam.milites autem,qui baſilicam obtinebāt, vbi præceptum Ambroſij acceperunt,vt à communione ſe abſtinerent, ſtatim ad cōuentum eius ſe contulerunt,denunciantes, ſe ad orandum, non ad pugnandū veniſſe. populus autē,clamore edito, poſtulauit, vt Ambroſius ad illam baſilicā ſe cōferret. ille autem, cōcione inſtituta, ac, cauſſa ſua probata,ſe iturum negauit. pòſt autem, cum audiſſet, cortinas regias eſſe collectas, & baſilicam populo refertam præſentiam ſui deſiderare, presbyteros ſuos miſit, atque concionari perrexit. Pòſt paulo notarius cum mandatis Imperatoris aduenit, ac, Cur animum induxiſti, inquit,vt contra placitum faceres? cui ille reſpondit. Quid placitum ſit, aut quid temere factum dicatur,ignoro. tum notarius: Cur presbyteros ad baſilicam deſtinaſti? num tyrannus ſis, ſcire cupio; vt me aduerſus te præparem. tum Ambroſius: *Nihil in præiudicium feci Eccleſia. tantum quo tempore audiui occupatam à militibus eſſe baſilicam, liberius ingemui, multíſque hortantibus, vt eo pergerem, dixi: Tradere baſilicam nequeo, ſed nec contendere debeo. vbi vero cognoui, cortinas regias eſſe ſublatas, cum eo me depoſcerent, miſi presbyteros, ego non iui. dixi etiam: Credo in Chriſto, Imperatorem nobiſcum facturum. ſi hæc tyrannis videtur, habeo arma. ſed in Chriſti nomine habeo offerendi mei corporis poteſtatem. cur cunctaris percutere, ſi tyrannum exiſtimas? veteri iure Imperia à ſacerdotibus donata, non vſurpata ſunt. & vulgò dicitur, Imperatores magis ſacerdotium expetiſſe, quàm ſacerdotes Imperium. Chriſtus fugit, ne rex fieret. habemus tyrannidem noſtram. tyrannis ſacerdotis infirmitas eſt. cum infirmior, inquit, tunc potens ſum. caueat Valentinianus, ne ſibi tyrannum conſtituat, cui Deus aduerſarium non parauit. Non hoc Maximus dicit, me tyrannum eſſe Valentiniani, qui ſe queritur mea legationis obiectu in Italiam non potuiſſe tranſire.*

nunquam ſacerdotes tyranni fuerunt, ſed tyrannos ſæpenumero paßi ſunt. Hunc in modum totus ille dies in mœrore traductus eſt. Sciſſæ ab illudentibus pueris cortinæ ſunt regiæ. baſilica militum catervis circundata, Ambroſius ſe reciperé domum non potuit. itaque pſalmos cum fratribus in minore eccleſiæ baſilica dixit. Poſtridie lectus eſt de more liber Ionæ. quo expleto, ſermonem inſtituit. qui dum habetur, nuncius allatus eſt, Valentinianum iuſſiſſe, vt milites baſilicam relinquerent, & vt mulctæ exactæ negotiatoribus redderentur. Qua re populus exultauit, (erat autem is dies, quo ſe pro nobis Chriſtus in cruce tradidit; atque in Eccleſia pœnitentia relaxatur.) ac milites accedentes ad altaria oſculis pacis inſigne ſignificarunt. Valentinianus tamen iram poſuiſſe non eſt viſus. ſiquidē, cum Comites eum obſecrarent, vt prodiret ad Eccleſiam, idq; ſe rogatu militum facere dicerent, reſpondit: Si vobis mandarit Ambroſius, vinctum me tradetis. Quam vocem qui audiuerunt, omnes cohorruerunt. Quinetiam Calligonus præpoſitus cubiculi Ambroſium ſic appellauit: Tu, me viuo, Valentinianum contemnis? ego tibi caput abſcindam. Cui Ambroſius: *Deus permittat tibi, vt impleas, quod conaris. ego enim patiar, quod epiſcopi, tu facies, quod ſpadones*. Hæc de ſeipſo memoriæ commendauit Ambroſius. Interim, vt addit Rufinus, Beneuolo memoriæ magiſtro Iuſtina præcepit, vt aduerſus fidem patrum Imperialia decreta dictaret. illo vero ſe impia verba prolaturum abnuente, celſiorem honoris gradum ſpopondit, ſi mandata perficeret. cui Beneuolus: Quid mihi pro impietatis mercede altiorem promittis gradum? hunc ipſum, quem habeo, auferte, dum integram fidei conſcientiam tueat. ac protinus cingulum ante pedes eius abiecit. Ambroſius vero ieiuniis, vigiliiſq; ſub altari poſitus, per obſecrationes diuinum ſibi, atque Eccleſiæ præſidium inuocabat. Erat illo tempore Mediolani Auguſtinus Tagaſtenſis, qui poſtea Hipponenſem eccleſiam epiſcopus rexit. Is ſuperioribus annis ex Africa profectus, rhetoricā Romæ, deinde Mediolani docuerat, atq; Ambroſio cognitus propter ingenij præſtantiam acceptiſſimus fuerat. Itaq;, cum aſſiduis eius concionibus intereſſet, ex Manichæo catechumenus euaſerat. per hos autem dies in Paſchate ab eodem ſalutiferum quoq; baptiſmatis ſacramentum accepit. Proximo inde menſe Iunio Ambroſius ſacta veterum martyrum corpora reperit, ciuitati ad eam vſq; diem incognita. Fuerunt autem Geruaſius, & Protaſius, qui ſacrum, ſæuiente Nerone, martyrium tulerant. quippe per quietem diuinitus eſt admonitus, vt terram ante cancellos Sanctorum Felicis, & Naboris effoderet. nam ibi martyrum Geruaſij, & Protaſij reliquias deliteſcere. pridie igitur Idus Iunias, adhibitis clericis, terram egerit, ac ſtatim martyrum oſſa omnia integra, & ſanguinis plurimum repperit. qua re cognita, populus frequens accurrit, ac locum per biduum ita celebrauit, vt non ſolum oculis religionem haurirent, ſed veſtes etiam certatim ad ſalutaria ex illo tactu morborum remedia comparanda, iniicerent. Nam multi interim dæmonibus, non pauci ſuis debilitatibus ſoluebantur. Quibus beneficiis quantum Catholicorum fides confirmabatur, tantum Arrianorum perfidia minuebatur. Itaq; Iuſtina, his ſignis auditis, exterrita tum primum animum flexit, ac ſeditionem ad deturbandum eccleſia Ambroſium excitatam, remiſit. Non deerant tamen, qui apud ipſam in Palatio virtutes martyrum deriderēt, atq; Ambroſium pecunia comparaſſe homines dicerent, qui ſe à dæmonibus vexari falſo aſſererent. Quod cum paſſim linguæ non temperantes facerent, ecce vnus ex ipſa multitudine arreptus vociferari cœpit: Vtinam ita torqueantur ij, qui negant martyres, vel qui non credunt Trinitatis vnitatem, quam docet Ambroſius. illi vero hac voce perculſi, cum conuerti debuiſſent, hominem ſubito comprehenderunt, ac præcipitem in piſcinam dederunt. Ceterum Ambroſius ipſa oſſa primo die in baſilicam Fauſtę, populo lætante, traduxit. Seuerus autem homo oculis captus, vniuerſæ ciuitati notiſſimus, cum gratulationis publicæ cauſſam exegiſſet, eamq; accepiſſet, tacita religione repēte tactus, eo ſe duci iuſſit, &, cum ſudario feretrum attigiſſet, idq; oculis admouiſſet, illico aſpectum recepit. Quo facto, Ambroſius cōcionem de gloria martyrū habuit, tertioq; die ea ſub altari repoſuit, vbi ipſe ſibi ſepulchrū deſtinauerat, ac concionem alteram in eandem ſententiā habuit. Vtraq; ſcriptis eius inſerta eſt.

Huic

Huic ſpectaculo affuit etiam Auguſtinus, vt ipſe in Confeſſionibus teſtatum reli-
quit: *Cum ab Ambroſio baptizatus ſum*, inquit, *annus erat, aut non multo amplius, cum Iu-
ſtina Ambroſium perſequebatur, quæ fuerat ſeducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ec-
cleſia mori parata cum epiſcopo ſuo. Ibi mater mea ſolicitudinis, & vigiliarum primas partes
tenens, orationibus incumbebat. Nos adhuc frigidi à calore ſpiritus Dei excitabamur tamen
ciuitate attonita, atq; turbata. Tunc hymni, & pſalmi, vt canerentur ſecundum morem O-
rientalium partium, ne populus tædio contabeſceret, inſtitutum eſt. & ex illo die in hodiernum
retentum. Tunc Ambroſio per viſum aperuit Deus, quo loco laterent martyrum corpora Pro-
taſij, & Geruaſij. quæ per tot annos incorrupta in theſauro ſecreti ſui recondiderat, vnde op-
portune promerent ad coercendam rabiem fœmineam. ſed regiam. cum multi imbecillitatibus
ſuis eſſent liberati, Iuſtinæ animus, etſi ad credendi ſanitatem non applicitus, à perſequendo in
furore compreſſus eſt.* Eodem anno III Idus Octobris Damaſus põtifex Romæ diem
ſuum obiit, in numerum Confeſſorum aſcriptus. In eius locum Syricius diaconus
Kal. Ianuarij ſubrogatus eſt. Sequenti, in conſulatu Arcadij Auguſti, & Bautonis,
Theodoſius Auguſtus, vt Marcellinus Comes notauit, ſæuas nationes per legatos 385
Imperio ſuo ſubdidit. qui vero hi populi fuerint, neque ipſe, neque alius quiſquam
explicuit. In Italia Valentinianus primos menſes Mediolani, reliquos Veronæ, &
Aquileiæ traduxit. Ex omnibus locis leguntur reſcripta. quorum vnum hnic loco
attexendum mihi videtur, datum Nonis Nouembris Aquileiæ, eiuſmodi: *Quotieſ-
cunq; ex diuerſis prouinciis ad ſacrum manſuetudinis noſtræ comitatum legationes, quas in-
ſtruxere decreta. neceſſe erit commeare, in auditorio quidem Celſitudinis tuæ vniuerſa tra-
ctentur, ſed vt nullam fidem capiat ordo geſtorum. inlibataq; rerum diuiſio ſingularum noſtro
auditui, ſententiaq; ſeruetur, ita vt deinceps excellentia tua, cum in conſiſtorio manſuetudinis
noſtræ ſecundum cõſuetudinem ex decretis petitiones legatorum de noſtris ſcriniis recitantur,
moram propriis ratione decurſa, ſentẽtiis, quas pandimus, referat.* In Gallia Maximus ean-
dem, quam ex Pacato retulimus, tyrannidem exercere perrexit. Treuiris agẽtem
demum Ithacius adiit, ac multa in Priſcillianum crimina, ac maledicta coniecit.
Quibus Maximus percitus, datis ad præfectum Galliarum, & vicarium Hiſpania-
rum litteris, omnes omnino, quos leuis ſuſpicio labis illius attigerat, deduci ad cõ-
uentum Burdegalæ iuſſit, qui, teſte Proſpero, his conſulibus conuocatus eſt. Ita de-
ducti Inſtantius, & Priſcillianus. quorũ Inſtantius prior cauſſam dicere iuſſus, poſt-
quam ſe parum purgauit, indignus eſſe epiſcopatu pronunciatus eſt. Priſcillianus
vero, ne ab epiſcopis audiretur. Maximum appellauit. idq; temere permiſſum à Ca-
tholicis fuit, vt inquit Seuerus, vnde hæc hauſimus. debuiſſe enim eos epiſcopis iu-
dicium reſeruare; non Imperatori cauſſam de tam manifeſtis criminibus permit-
tere. Ita Idacio, & Ithacio accuſatorib. ſequentibus, omnes ei culpæ affines ad Ma-
ximum ſunt adducti. Ibi, cum forte Martinus adeſſet, Turonenſis epiſcopus, Itha-
cium monuit, vt ab accuſatione deſiſteret, Maximum vero, vt miſerorum ſanguine
abſtineret. ſatis, ſuperq; eſſe, vt epiſcoporum ſentẽtia hæretici iudicati eccleſiis pel-
lerentur. noui exempli eſſe, vt cauſſam eccleſiæ iudex ſeculi iudicaret. Itaq;, quoad
ille Treuiris fuit, cognitionem inhibuit, & mox diſceſſurus egregia auctoritate à
Maximo ſponſionem elicuit, nihil cruentum in eos cõſtituturum. Sed poſtea Ma-
ximus per Magnum, & Rufum epiſcopos à mitioribus conſiliis reuocatus, cauſſam
Euodio præfecto prætorij permiſit, viro acri, & ſeuero. Is Priſcillianum duobus iu-
diciis auditum, conuictumq; maleficij; nec diffitentem obſcœnis ſe ſtuduiſſe do-
ctrinis, nocturnos etiam turpium fœminarum egiſſe conuentus, nudumque orare
ſolitum, nocentem pronunciauit. detruſitque in cuſtodiam, donec Imperato-
rem conſuleret. Quibus rebus cognitis, ille decreuit, Priſcillianum, ſocioſque
eius damnari capitis oportere. atque Ithacio inuidiæ ſe inſtantis iudicij ſubtrahen-
te, Patricium quendam fiſci patronum accuſatorem appoſuit. Iudicio redintegra-
to, Priſcillianus rei capitalis damnatus eſt, & cum eo Feliciſſimus, & Armenius,
qui nuper à Catholicis clerici Priſcillianum ſequuti deſciuerant. Latronianus
quoque, & Euchrocia vidua vnco ad pœnam tracta, vt Pacatus dixit. Aſarius, &
Aurelius diaconus gladio interempti. Inſtantius, & Tiberianus in Sylinam inſu-
lam deportati. Nardacius, licet minus nocens, ſponte ſe epiſcopatu abdicauit.

Tertullus, Potamius, & Ioannes, tanquam viliora capita, & digni miſericordia, quia
ante quæſtionem ſe ſocios prodidiſſent, ad tempus in Gallias relegari. Priſcilliano
occiſo, non ſolum non repreſſa hæreſis, ſed etiam latius propagata eſt. nam ſecta-
tores eius, qui eum prius, vt ſanctum honorauerant, poſtea vt martyrem, colere
cœperunt. Peremptorum corpora ad Hiſpanias delata. Quin & iurare per Priſcil-
lianum ſumma religio fuit. atque inter epiſcopos diſcordia grauior exarſit. Poſte-
386 ro anno, Honorio, nobiliſſimo puero, Euodioq; conſulibus, Theodoſius, vt inquit
Marcellinus, inuaſam ab hoſtibus Thraciam vindicauit, victorq; cum Arcadio fi-
lio vrbem iniuit. Hos vero Grutungos fuiſſe ſcribit Claudianus, qui, duce Odo-
theo rege, Iſtrum tranſire conanres, prœlio nauali deuicti, atque deleti ſint, in pri-
mo Honorij conſulatu. ſic enim inquit:

Auſi Danubium quondam tranſnare Grutunni
In lintres fregere nemus. ter mille ruebant,
Per fluuium plena cuneis immanibus alni.
Dux Odetheus erat. tanta certamina claſſis
Incipiens æſtas, & primus contudit annus.
Submerſa ſedere rates. fluitantia nunquam
Largius arctoos pauere cadauera piſces.
Confeſſusq; parens Odethei regis opima
Rettulit, exuuiasq; tibi.

Eandem vero rem Zoſimus his verbis expreſſit. Promotus magiſter militum Odetheo cuidam occurrit, maximas copias non ſolum ex iis, qui Iſtrum accolebant, ſed etiam ex remotiſſimis regionibus, tranſmiſſo flumine, adducenri, & collatis ſignis, rantam eorum ſtragem edidir, vt flumen cadaueribus redundaret, & numerus iniri peremptorum non poſſet. & paulo pôſt: Eo tempore, inquit, natio Scythica, quos Grutingos vocabant, ad Iſtrum proceſſit. Hi, cum multitudine abundarent, & neceſſariis armis inſtructi eſſent, ac robore corporis excellerent, peragratis interiectorum barbarorum agris, ad ripam Iſtri venerunt, ac tranſitum ſibi concedi poſtularunt. Promotus autem magiſter militum, hac re comperta, exercitum flumini admouir, ac tranſmiſſionem eorum morari inſtituit. mox adhibitos nonnullos, qui linguam eorum callebant, ad hoſtes ire præcepit, pollicitatum, ſi ſibi præmium eſſet, ſe eis ducem Romanorum, atque exercitum prodituros. profecti rem ex ſenrentia tranſegerunt. vbi tempus aduenit, barbari ex pacto nocte intempeſta meliorem ſuorum partem tranſmittere incœperunt, ac mox alios priorum auxilio ſummiſerunt. Promotus autem doli compoſiti auctor, nauium multitudine ad id inſtructa, eos flumen ſuperare conantes non ſolum ex aduerſo prohibuit, ſed etiam ex tranſuerſo adortus, viros prope omnes ſubmerſit. inde in mulieres, ac pueros inuectus, prædam eximiam peperit. Theodoſius aurem, qui non longe aberat, ad eam victoriam inſpiciendam progreſſus vinculis captiuos exemit, eorum opera ad bellum contra Maximum, ſi opus eſſet, vſurus. Per eoſdem etiam dies alibi quoque res egregie geſta eſt. Erat oppidum in Scythia Thraciæ parte, quod Tomos vocabant, cuius præſidio præerat Gerontius. Is à barbaris quibuſdam militibus, quos Theodoſius præmiis, honoribuſque prouexerat, contemptus, inſolentiam eorum vindicare conſtituit. ac cum paucis in eos, qui extra vrbem ſedebant, improuiſo erupit, & ceteris eum ſequi recuſantibus, fortiſſimo eorum milite, qui ſe primus ad virturem oſtentandam obiecerat, interfecto, ceteros, qui ex muris prœlium ſpectabant, ad exeundum accendit. atque ita aut barbaros ſtrauit omnes, aut in fugam coniecit. quorum plerique in templa Chriſtianorum, quæ violari nefas habebatur, ſaluris cauſſa ſe receperunt. Theodoſius autem, re audita, rationem ab illo popoſcir, cur eos, quos ipſe honoribus extuliſſet, auſus eſſet attingere, eúmque non reip. cauſſa, ſed prædæ, inuaſiſſe coarguit. ille vero ſe ad fiſcum omnia retuliſſe reſpondit. atq; ita irām Imperatoris euaſit. Valentinianus in Italia tanquam ſuperatis demum, fractiſq; Catholicis, conueniendi copiam reſtituit Arrianis, qui Concilium Ariminenſe complectebantur. Extat adhuc reſcriptum eius ad Euſignium præfectum prætorio Mediolani x Kal. Februarias datum, ac temere, & imperite

perite inter Catholica decreta relatum: *Damus*, inquit, *copiam colligendi iis, quiſecundum ea ſentiunt, quæ temporibus Diuæ memoriæ Conſtantij ſacerdotibus conuocatis ex omni orbe Romano, expoſitaq; fide ab iis ipſis, qui diſſentire noſcuntur, Ariminenſi Concilio; Conſtantinopolitano etiam confirmata in æternum manſura decreta ſunt.* In Gallia Maximus poſt Priſcilliani necem Ithacium eius accuſatorem, ceterosq; illius ſocios vi regia tutatus eſt, ne quis ei crimini daret, opera illius cuiuſcunque modi hominem fuiſſe damnatum. Congregati etiam Treuiris epiſcopi cum Ithacio communicarunt, auctoresq; Maximo fuerunt, vt tribunos cum ſumma poteſtate ad Hiſpanias mitteret, qui hæreticos inquirerent, & deprehenſis vitam, ac bona adimerent. Quo facto non erat dubium, quin plurimos oppreſſuri innocentes eſſent. etenim, vt inquit Sulpicius, tum ſolis oculis iudicabatur, cum quis pallore potius, aut veſte, quàm fide, hæreticus æſtimaretur. Verum, cum Martinum epiſcopum ad comitatum venire audirent, veriti, ne aut conſiliis ſuis repugnaret, aut à communione ſua ſe remoueret; Maximum impellunt, vt, miſſis obuiam magiſtri officialibus, Treuiros prohiberet accedere, niſi ſe cum pace epiſcoporum apud ſe conſiſtentium affore fateretur. Cui Martinus reſpondit, ſe cum pace Chriſti venturum. itaq; ingreſſus vrbem nocte orationis cauſſa Eccleſiam adiit. poſtridie vero Palatium petiit, vt pro Narſete Comite, & Leucadio præſide, qui Gratiani partes pertinacius fouerant, ſupplicaret, &, ne tribuni cum iure gladiorum in Hiſpanias mitterentur, vetaret. Ceterum, cum epiſcopi omnes turpi principem aſſentatione complecterentur, ſolus Martinus apoſtolicam ſeruauit auctoritatem. nam, cum ſupplicandum fuit, imperauit potius, quàm rogauit. & à conuiuio eius, licet ſæpe rogatus, abſtinuit, quòd diceret, ſe menſæ eius participem eſſe non poſſe, qui Imperatorem vnum regno, vita alterum expuliſſet. cum autem Maximus, ſe nō ſponte ſumpſiſſe Imperium affirmaret, ſed impoſitam ſibi à militib. diuino nutu regni neceſſitatem armis defendiſſe, & non alienam ab eo Dei voluntatem videri, qui tam incredibili euentu victoriam peperiſſet, nullumq; ex aduerſariis, niſi in acie, oppetiiſſe: tādem victus vel ratione, vel precibus ad conuiuium venit, mirum in modū gaudente Maximo, quòd impetraſſet. conuiuæ autem aderant, veluti ad diem feſtum euocati, ſummi, atque illuſtres viri, præfectus, idemq; conſul Euodius, Comites duo ſumma poteſtate præditi, frater eius, & patruus. medius inter hos Martini presbyter accubuerat. ipſe autē ſellula iuxta Maximum poſita conſederat. medio ferme conuiuio miniſter de more paterā regi obtulit. ille Martino dari iubet, auide expectans, vt ab illius dextera poculum ſumeret. ſed Martinus vbi ebibit, pateram presbytero ſuo tradidit, neminem exiſtimans digniorem, qui poſt ſe biberet. nec integrum ſibi fore, ſi aut Maximum, aut eos, qui à Maximo erant proximi, presbytero prætuliſſet. Quin etiam eidē Maximo longe antè prædixit, futurum, vt, ſi ad Italiam pergeret, quò ire cupiebat, bellū Valentiniano facturus, primo quidem aduentu victor eſſet, ſed paruo pòſt tempore interiret. Ceterum pro rebellibus orantem Maximus primo, atq; altero die ſuſpendit, ſiue, vt rei pondus imponeret, ſiue, quia, vt pleriq; arbitrabantur, bonis eorum inhiaret. Interea epiſcopi, quorū communionem Martinus non inibat, Maximum ſoliciti adeunt, actum eſſe de ſuo omnium ſtatu querentes, ſi Theogniſti pertinaciam, qui ipſos ſolus palam, lata ſententia, cōdemnauerat, Martini armaret auctoritas. non oportuiſſe hominem recipi mœnibus, illum iam non defenſorem hæreticorum eſſe, ſed vindicem; nihil actum morte Priſcilliani, ſi Martinus illius vltionem exerceat. poſtremo proſtrati flentes opem eius implorāt, vt vtatur aduerſus eum vi ſua. Quib. vocibus Maximus adductus, Martinum ſecreto accerſitum blande appellat, hæreticos iure damnatos more iudiciorū publicorum potius, quàm inſectationibus ſacerdotum; nō eſſe cauſſam, cur Ithacij, ceterorumq; partis eius communionē putaret eſſe damnandā. Theogniſtum odio potius, quàm cauſſa, feciſſe diſſidium, eundemq; tamen ſolū eſſe, qui ſe à communione ſecreuerit, à reliquis nihil nouatū. quin etiam ſynodum paucos ante dies habitā pronunciaſſe, eos culpa non teneri. Quibus cum Martinus minime moueretur, Maximus iracundia incitatus, ſe de conſpectu eius abripuit. & mox iis, pro quibus ille rogauerat, percuſſores immiſit. Quod vbi Martinus nocte cōperit, anxius Palatiū re-

pente irrupit & cum ſpopondiſſet, ſi eis parceretur, ſe communione vſurum, pro-
tinus ab eo, quæ cupiebat, eſt conſequutus. poſtridie vero, cum Felix epiſcopus
ſacraretur, communionem cum epiſcopis iniit. neque tamen communionem il-
lam ſubſcriptione firmare, cum id magnopere peterent, voluit. Tertio inde die
domum reuertens mœſtus, quòd ad horam noxiam communionem iniſſet, præ-
greſſis paululum comitibus ſolitario in loco ſubſedit, cauſſam doloris accuſans ſi-
mul, atque defendens. cui angelus repente aſtitit, dicens: Merito Martine com-
pungeris, ſed aliter temet explicare nequiſti. collige virtutem, recipe conſtantiam.
Pòſt autem, cum quoſdam energumenos tardius, quàm ſolebat, & gratia minore,
curaret, ſubinde lacrymans amicis dixit, ſe propter communionis illius labem de-
trimentum accepiſſe virtutis. Imminutam inde virtutis gratiam multiplici merce-
de recuperauit; nam energumenum ad pſeudothyrum monaſterij ipſius addu-
ctum, priuſquam limen attingeret, liberauit. Burdigalæ Vrbicam Priſcilliani diſci-
pulam impietatis in pertinacia permanentem, ſeditione concitata, vulgus lapidi-
387 bus obruit. Valentiniano deinde Auguſto tertium, Eutropioq; conſulibus, Theo-
doſius Quinquennalia Arcadij filij magna lætitia Conſtantinopoli celebrauit. atq;
inde VIII Kal. Aprilis reſcripſit. Sequitur bellum omnium maxime per hæc tem-
pora memorabile aduerſus Maximum Imperatorem. Huius Maximus ipſe fuit au-
ctor. Etenim Imperij prolatandi ſæua cupiditate cæcatus, animum demum ad Ita-
liam inuadendam adiecit. atque, vt cauſſam belli ſpecioſam haberet, litteras ad
Valentinianum miſit, præcipiens, vt Catholicorum vexatione deſiſteret, quos pa-
ter eius eximiò ſtudio coluiſſet; ſin minus, bello ſe eum perſequuturum, ſciret. Ea
denunciatione Valentinianus exterritus ſubito Domninum ad eum Aquileia le-
gauit, poſtulatum, vt fœdus ſecum redintegraret. Maximus aſtute conſilium ſuum
occultãs, Domninum amice complexus, inſignibus muneribus onerauit, atq; im-
pertito fœdere, militarem etiam manum abeũti permiſit, qua Valentinianus con-
tra barbaros vteretur, Pannoniæ finibus imminentes. vbi vero eum à ſe itinere ali-
quot dierum digreſſum ſenſit, relicto in Gallia Victore filio, quem Auguſti digni-
tate ornauerat, vniuerſis cum copiis in Italiam iter intendit, cuſtodibus præmiſſis,
ne quis præuertens aduentum ſuum Italiæ nunciaret. mox, poſtquam Domninum
iam Alpes ſuperaſſe audiuit, tum, quanta maxima potuit, celeritate ad Alpes Cot-
tias properauit, iiſq; ſine impedimento traiectis, Aquileiam verſus ducere inſtitit.
Quo tumultu prærepto, Valentinianus in timorem ſui adductus, quòd vires pares
ad tantum excipiendum impetum non haberet, ſuorum monitu repente inde ſe
cum Iuſtina matre proripuit, ac naui conſcenſa, Theſſalonicam acceſſit, ac raptim
certiorem Theodoſium de his rebus omnibus fecit, ſummis precibus orans, vt ſi-
bi ad Italiam retinendam adeſſet, quàm maturrime poſſet. Hoc Theodoſius nun-
cio perturbatus, primo Valentinianum monuit, in hanc illum calamitatem eſſe de-
lapſum, quòd fidem oppugnaret, quam tueri Imperator debuerat. deinde ſecuro
eſſe animo iuſſit: nam ſe neceſſitatibus eius non defuturum. Interim Maximus A-
quileiam progreſſus, vrbe nullo negotio eſt potitus. quo facto confeſtim tota Ita-
lia, ac ſubinde Africa in fidem eius, poteſtatemq; ſe tradidit. Vnde Gildas Sapiens
ſcripſit: *Britannia nomen Romanum, non morem, legemq́; tenens, ad Gallias Maximum Im-
peratoriis inſignibus initiatum miſit. Ille callida arte potius, quàm virtute finitimas quoque
prouincias contra Romanum ſtatum regno ſuo adnectens, & vnam alarum ad Hiſpaniam, al-
teram ad Italiam extendens, & thronum Imperij apud Treuiros ſtatuens, tanta inſania in do-
mos debacchatus eſt, vt duos Imperatores legitimos, vnum Roma, alterum vita expelleret.*
In Italia Bononienſes inter ceteros Maximum ſummo ſtudio receperunt, ac co-
lumnam, quæ adhuc ad primum ab vrbe lapidem extat, ipſi, & Victori filio ita in-
ſcripſerunt: DD. NN. MAG. C. MAXIMO, ET FL. VICTORI PIIS FE-
LICIBVS SEMPER AVGVSTIS BONO R. P. NATIS. Italia, Africaque re-
ceptis, quacunque ratione potuit, pecunias tanto gerendo bello neceſſarias vndi-
que coaceruare contendit, atque in eis extorquendis miſere, fœdeq; populos la-
cerauit. Per hos menſes hæreſis noua in Æmilia, & Liguria erat oborta quorun-
dam, qui ſacrarum virginum connubia inducebant. cuius vt certior Syricius pon-
tifex

tifex factus eſt, protinus eam, decreto facto, damnauit, atq; auctores eius homines Arrianos notauit. atq;, his actis, ad Mediolanenſem eccleſiam ſcripſit, ſe damnaſſe Iouinianum, Auxentium, Genialem, Germinatorem, Felicem, Frontinum, Martianum, Ianuarium, & Ingenioſum, qui ſacras virgines coniugio ſociari iubebant: *Nos enim*, inquit, *nuptias non aſpernanter accipimus, ſed virginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia veneramur.* ad quem Ambroſius, aliiq; epiſcopi reſcripſere, ſe item hæreſim illam, atq; hæreticos repudiaſſe, atq; damnaſſe. ſubſcripſere autē epiſcopi Euentius, Maximus, Felix, Baſſianus, Theodulus, iuſſu domini Geminiani epiſcopi ipſo præſente Aper presbyter, Euſtaſius, & Conſtantius. Ex quibus Baſſianus Laudenſem, Geminianus Mutinenſem eccleſiam rexit. atque vterque pòſt in ſua eccleſia tumulatus, multis miraculis editis, Sanctorum Confeſſorum numero eſt aſcriptus. Poſtero anno, Theodoſius iterum cum Cynegio præfecto prætorio 388 conſul Theſſalonicam cum optimatibus ſuis acceſſit. ſiquidem inde pridie Idus Martias edicta propoſuit. Ibi Valentinianum præſentem, opem ſuam implorantem, acriter obiurgauit, quòd à paterna fide receſſiſſet, atq; Arrianam hæreſim tot Conciliorum ſententiis profligatam amplexus eſſet. adeoq; monitis, præceptis, & precibus circumuenit, vt ad Catholicorum partes attraxerit. Inde conſilia de Maximo vlciſcendo, ipſa etiam pręſente Iuſtina, peracta. Aliis, vt inquit Zoſimus, arma primo quoq; tempore inferenda cenſentibus, Theodoſius in eam ſententiam erat pronior, vt ad vitandum ciuile bellum res antè per legatos tranſigeretur; &, ſi Maximus Italia, atq; Africa vltro cederet, priore diuiſione ſtaretur. ſi eo cōtentus non eſſet, bello vindicaretur. Nemine autem aduerſus eum hiſcere audente, Iuſtina ad eum acceſſit, atq;, adducta ſecum Galla filia, eximiæ pulchritudinis virgine, ad genua procubuit, orans, ne Gratiani inultam cædem relinqueret, à quo tantum principatus faſtigium accepiſſet. néve ſe proſtratos, atque omni alia ſpe deſtitutos iacere diutius ſineret. atq; interea puellam lacrymantem, ac fortunam ſuam deplorantem ei obtulit. Theodoſius vero puellæ ſpecie captus, eam in matrimonium poſtulauit. (nam Placilla vxor diem ſuum obierat) eamq; à Iuſtina accepit, cum eo, vt nullam bello ſuſcipiendo moram afferret. Hoc, vt, dixi, Zoſimus. quem falſum eſſe oſtendit Marcellinus, qui biennio antè Gallam Theodoſio nupſiſſe notauit. Itaq; placet magis, Theodoſium rei indignitate, & Valentiniani neceſſitate permotum vltro arma ſumpſiſſe. atque hoc ipſum Pacatus etiam innuit, cum, expoſita Maximi tyrannide, ita ſubiecit: *Tandem in nos Deus oculos rettulit, & bonis Orientis intentus ad mala reſpexit, & hunc ſacrario capiti obiecit furorem, vt fœdus abrumpere, ius fetiale violare, bellum edicere non timeret. an ego ſine diuino numine factum putem, vt qui ſub nomine pacis ludere, & primi ſceleris pœnas lucrari quieſcendo potuiſſet, ſecundum, tertiumq; vexillum latrocinij ciuilis attolleret, &, ſuperatis Alpibus, Iulia quoque clauſtra laxaret, tibiq; Imperator imponeret ſeruatæ adhuc veniæ fidem, vincendo neceſſitatem? Agebat, credo, præcipitem vindicanda iam proximo vltore reſpublica, & extinctus aperto dominus parricidio pœnas ab eo debitas expetebat. Non id confidentia, ſed amentia, non temeritas, ſed neceſſitas erat, nec vltro laceſſebat te bello, ſed vlterius negare ſe ſupplicio non poterat.* Decreto igitur bello, Theodoſius, Cynegio præfecto prætorio mortuo, præfecturam eam Promoto, & vrbanam Proculo eius filio, optimis viris, mandauit. inde magiſtrum equitum Promotum, peditum Timaſium cōſtituit. ac delectum omnium gentium diligentiſſime habuit. primum enim fidem regum, quibus Orientis limes ambiebatur, data, atq; accepta dextera confirmauit, quò foris ſecurius agitaret, ſi nihil ſollicitum, & ſuſpectum domi reliquiſſet. tum copias tripartito diuiſit, vt hoſtis audaciam multiplicato terrore percelleret, & fugam eius circumfuſus ambiret. poſtremo, barbaris vltro operam pollicentibus, commilitij gratiam fecit, vt limiti manum ſuſpectam detraheret, & militi auxiliatorem adiungeret. Qua illius benignitate pellectæ omnes Scythicæ gentes tantis agminibus confluxerunt, vt quem remiſerat ſuis, barbaris videretur imperaſſe delectum. Itaque ſub ducibus, vexilliſq; Romanis ibat, & ad nomen reſpondebat Gotthus, Hunnus, & Alanus. vrbeſq; Pannoniæ, quas inimica populatione exhauſerat, miles implebat. Per eoſdem dies, Theodoſius, dum Theſſalonicæ fuit, memorabile iræ, cuius impotēs fuit, exemplum edidit,

Inſtantibus enim equeſtribus ludis, populus nobilem aurigam quendam, qui ob læſum hominem in vinculis habebatur, ſibi dari popoſcit. &, cum non impetraret, commota ſeditione, hominem, qui violatus ab auriga dicebatur, necauit. Qua de re Theodoſius ira ardens, durius in omnes conſulere voluit, verum ab epiſcopis, vt ſe ad lenitatem daret, rogatus, tandem ſe temperaturum ſpopondit. Poſt aliquot inde dies, cum res prope ex omnium animis excidiſſet, nefario domeſticorum impulſu illud impotentius, ne dicam vecordius, fecit, quòd ſeptem millia hominum in theatrum ludorum gratia conuocata, & quidem innoxiorum, militibus immiſſis, gladio ferienda, atque necanda mandauit. qua re iudicatum eſt nihil fœdius, aut crudelius ne à barbaro quidem patrari homine potuiſſe. Interim barbari quidam, qui ipſi ſtipendia faciebant, ingentibus muneribus à Maximo de proditione ſolicitati, cum rem emanaſſe ſentirent, ab illo diſceſſerunt, & paludes, lacusq; verſus in Macedoniam confugerunt. quos Theodoſius perquiſiuit, ac maiore ex parte repertos peremit. Ita hoc metu liberatus, inde ad iter ſe aduerſus Maximum expediuit, ac Valentinianum cum Iuſtina in naues impoſitum, datis, qui tuto deducerent, in Italiam deſtinauit, certa opinione ductus, Romanos lubentiſſimis eos animis expectare. Maximus interim, motis Aquileia caſtris, Alpibus Iuliis ſuperatis, in Pannoniam iniit. ac Pætouione capta, & præſidio confirmata, vſq; ad Sauum amnem proceſſit. atque ibi, Sciſcia occupata, ſubſedit. vbi vero certior factus eſt, Iuſtinam cum Valentiniano ſinum Ionium traiecturam, paratis triremibus, Andragathium ad illos capiendos dimiſit. qui, curſu in omnes partes intento, tamen propoſitum tenere non potuit, quòd eos ante aduentum ſuum Fretum tranſmiſiſſe offendit. cum autem Theodoſium exercitu nauali Italiam recuperaturum putaret, idoneis copiis expeditis, in ſpem gerendæ rei omnia illa loca circumluſtrauit. Theodoſius, vbi Maximum in Pannonia ſuperiore ad Sauum eſſe, ac Sciſciam belli ſedem cepiſſe audiuit, ex Macedonia in Pannoniam tranſgreſſus, ad Sauum iter intendit, atque ibi caſtra poſuit. inde opportuno tempore amne traiecto, prœlij copiam fecit. quam neq; Maximus egreſſus Sciſcia detrectauit. Ceterum Theodoſiani, collatis ſignis, tanta mole pugnarũt, vt repente hoſtes loco mouerint, motosq; in fugam conuerterint. Ex quibus, qui in oppidum refugerunt, aut foſſas cadaueribus oppleuerunt, aut ſe obuiis ſudibus induerunt, aut portas, quas eruptione patefecerant, morte clauſerunt. quorum vero fugam amnis magnitudo inhibuit, ij trepidi, & inuicem complexi per abrupta ſe in gurgites deiecerunt. inter quos abſorptus eſt illius expeditionis vexillifer. cuius cadauer reperiri non potuit. Hac victoria parta Theodoſius Pætouionem proceſſit. Ibi Marcellinus Maximi frater ſeſe aduenienti obiecit. Qua re conſpecta, Theodoſius & ipſe inſtruxit ſuos. verum, præcipitante iam die, ſibi duxit à prœlio temperandum. prima vero luce, productis vtrinque caſtris, mora dimicandi non eſt facta. neque alia huius prœlij, ac ſuperioris, fortuna fuit. Pari fuga hoſtes propulſi, aut in ſyluas ſe receperunt, aut fœde conciſi victoriam Theodoſio reliquerunt. Victori hoſtis à nocte ſubtractus eſt. multi ſummiſſis vexillis ſupplices ad Theodoſium confugerunt, atque ad terram prouoluti, veniam poſtularunt. hi omnes à Theodoſio benigne recepti. Maximus duplici prœlio ſuperatus, fugam capeſſiuit, ac maxima celeritate Aquileiam repetiit. Quem pari velocitate Theodoſius inſequutus eſt. Aduentanti Æmona, quæ prima ciuitas Italiam ingredienti ad radices Alpium occurrit, effuſa portis obuiam prodiit. &, quòd diu à Maximo obſeſſa nunc demum aduentu Theodoſij liberata eſſet, lætitiæ ſuæ cumulum declarauit. proceſſere obuiam tripudiantium catervæ cantu, & crotalis perſonantes. ante mœnia feſtus liberæ nobilitatis occurſus, conſpicui veſte ſenatores, reuerendi municipali purpura flamines, inſignes apicibus ſacerdotes, portæ virentibus ſertis coronatæ, aulæis ornatæ plateæ, accenſisq; funalibus auctus dies, vt prope, nondum finito bello, triumphare Theodoſius videretur. Ceterum, Æmona relicta, Maximum aſſidue tergis inſiſtens tanto ardore eſt inſequutus, vt vno die Aquileiam acceſſerit, magna ſpacia terrarum emẽſus. quò progreſſus, confeſtim vrbi oppugnationem admouit. Ea vero feruente, Maximus infirmitatem ſuarum virium contemplatus, propter inſtantis periculi

magni-

magnitudinem prope de poreſtate deceſſit. Quod vbi milites animaduerterunt, vt ante vrbis expugnationem ſibi conſulerent, ipſum pecuniam exercitui partientem comprehenderunt, ac regiis inſignibus nudatum, & vinctum ad Theodoſium perduxerunt: *Maximus*, vt inquit D. Ambroſius, *deſtitutus eſt à ſuis, quòd ante ipſos expeditionis dies cum audiſſet, Romæ ſynagogam incenſam, edictum ſtatim eò miſerat, quaſi vindex publicæ diſciplinæ, cum dicerent, Rex iſte Iudæus factus eſt. atque idcirco Sciſcia, & Patouione, atq; vbiq; terrarum victus eſt.* Theodoſius vbi Maximum vidit, Qua fiducia ad arma ciuilia deſcendiſti? inquit. cui ille reſpondit, Fauoris tui obtendi prætextum; neque enim aliter potuiſſem allicere milites, niſi auctoramenti mei te finxiſſem auctorem. Qua voce audita, Theodoſius ira exarſit, nec tamen ſupplicio alicui tetriori ipſum addixit, ſed oculis deiectis, & vultu rubore ſuffuſo, verba miſericordiæ plena fecit. Quod vbi miniſtri eius ſenſerunt, Maximum ex oculis eius abduxerunt, & tertio ab vrbe lapide caput ei à ceruicib. amputarunt. Hæc VII Kal. Septembris adminiſtrata. Maximi clade percepta, Andragathius, qui nauibus ſinũ Ionium ſcrutabatur, quòd acerbiſſima ſe paſſurum, & Gratiano à ſe occiſo pœnas daturum ſentiret, ſi in manus Theodoſij perueniſſet, rebus deplotatis omne belli conſilium poſuit, ac ſe è naui in mare præcipitauit, atq; ibi vitam finiuit.

VALENTINIANVS IVNIOR A. SOLVS.

THEODOSIVS victoriam inſignem haud magno admodum certamine conſequutus, Valentiniano ad ſe reuerſo Imperium Italiæ reddidit, diligenter monito, vt, conſiliis matris poſthabitis, idem de Trinitate ſentiret, quod à Nicænis patribus conſtitutum fuiſſet. atque Honorium filium Conſtantinopoli euocatum Aquileiæ ſibi expectandum putauit. X Kal. Octobris Valentinianus Aquileiæ de iis, qui ſequuti Maximum fuerant, ſic edixit: *Nullus ſibi honorem audeat vindicare, quem tyrannica conceßit audacia, ſed ad priſtinum ſtatum damnata præſumptio reuocetur.* Scribit D. Ambroſius, Theodoſium, Maximi victoria parta, quia hoſtes in acie ſtrauerat, tamdiu ſe à ſacramentis abſtinuiſſe, donec filiorum aduentu Dei gratiam erga ſe vigere perſpexit. Poſtquam autẽ venit Honorius, tum Mediolanum proceſſit. eo vero aduentante, Ambroſius ſeceſſit Aquileiam, ne neceſſario aut infamem eius perfidiam, ac crudelitatem Theſſalonicenſem turpi ſilentio comprobaret, aut iram eius iuſta obiurgatione accẽderet, quemadmodum ipſe epiſtola ad eum ſcripta oſtendit. VI Idus Octobris Valentinianus edictum contra Maximum tenouauit: *Omne*, inquit, *iudicium, quod Maximus infandißimus tyrannorum credidit promulgandum, damnamus.* Dũ Maximus Aquileiæ obſidebatur, Franci Genobaldo, Marcomere, & Sunone ducibus, ſuperato Rheni limite, in Germaniam inferiorem inuaſere, ac, plurimis cæſis, fertiles pagos depopulati Agrippinæ etiam coloniæ terrorem incuſſere. Quod vbi Nannienus, & Quintinus militiæ magiſtri, quib. Maximus Victotis filij puetitiam, & Galliarum defenſionem commiſerat, audiere, ſtatim cum exercitu Agrippinam accurrere. &, cum Francos graues præda Rhenum traieciſſe, plurimis ſuorum in Romano ſolo, qui populationem redintegrarent, relictis, inueniſſent, collatis apud Carbonariam ſignis, pleroſque deleuere. Conſiliis inde, num tranſeundum eſſet in Franciam, initis, Nannienus, ea re improbata, Magunciacum rediit. Quintinus vero cum exetcitu circa Niuiſium caſtellum Rhenum tranſgreſſus, ſecundis à fluuio caſtris caſas habitatoribus vacuas, atq; ingentes vicos deſtitutos offendit. (Franci enim ſimulato metu ſe in remotiores ſaltus receperant, caudicibus per extrema ſyluarum obiectis,) atque vniuerſis domibus exuſtis, milites per noctem ſub armis tenuit. prima vero luce ſaltum ingreſſus, vſque ad meridiem tramitum ſe erroribus implicans, totum perluſtrauit. tandem cum ingentibus ſeptis clauſa omnia reperiſſet, in paluſtres campos, qui ſyluis iungebantur, euaſit. moſientibus hoſtium rari apparuere. qui, coniunctis arborum truncis ſuperſtantes, velut è faſtigiis turrium, ſagittas tormentorum more effudere, illitas herbarum venenis, vt vulnera ſummæ cuti, & non lethalibus locis inflicta haud dubias mortes adducerent. Inde maiore multitudine hoſtium circumfuſus exercitus, in apertos campos, quos liberos Franci reliquerant, auide effuſus eſt.

ac primi equites voraginibus immerſi, petmixtis hominum, iumentorúmque cor-
poribus, ruina inuicem ſuorum oppreſſi ſunt. Pedites autem, quos nulla onera e-
quorum calcauerant, impliciti limo ægre explicantes greſſum, rurſus ſe ſyluis tre-
pidantes abdebant. Perturbatis ergo ordinibus cæſæ legionis, Heraclio Iouiano-
rum tribuno, ac pene omnibus, qui militibus præerant, interfectis, paucis effu-
gium tutum nox, & ſyluarum latibula præſtitere. Maximo inde, quemadmodum
diximus, interempto, Valentinianus Arbogaſtem magiſtrum militum in Galliam
aduerſus Victorem Auguſtum Maximi filium miſit. atque in locum Nannieni, &
Quintini Cariettonem, & Syrum ſuffecit. Non magna res dimicatione confecta
eſt. primo aduentu Victor prœlio ſuperatus, comprehenſus, atque occiſus eſt. Gal-
lia vniuerſa in fidem recepta, Carietto, & Syrus cis Rhenum aduerſus Francorum
389 exercitum conſtiterunt. Hæc in exitu anni peracta. Itaque poſtero ineunte, quo
Timaſius, & Promotus conſulatum, & Albinus præfecturam vrbis adminiſtra-
runt, Valentinianus, Iuſtina matre amiſſa, XIIII Kalend. Februarias Mediolano
ad præfectum prætorio Galliarum Conſtantianum ſic ſcripſit: *Omnes, qui tyranni
vſurpatione prouecti cuiuſlibet acceperunt nomen militum dignitatis, codicillos, atque epi-
ſtolas promere iubemus, & reddere.* Theodoſius inde menſe Iunio cum Honorio fi-
lio Romam perrexit, & cum Valentiniano vrbem triumphans iniuit, ac pompam
ferculorum modo curru, modo pedibus ſubſequutus, nunc de bello, nunc de vi-
ctoria triumphauit. In curia ſenatum, pro roſtris populum alloquutus eſt. omni-
bus ſe principem, ſingulis ſe exhibuit ſenatorem. In ſenatu à Latino Pacato, viro
eloquentiſſimo laudatus eſt ea oratione, cuius ſæpe meminimus, in qua ille bel-
lum, victoriámque, & triumphum hunc de Maximo celebrauit. Vrbem inde lu-
ſtrans, non publica tantum opera, ſed priuatas etiam ædes inuiſit. quin etiam con-
giarium populo dedit, & Victoriæ ludos edidit, & Symmacho viro clariſſimo ma-
ieſtatis reo, quòd litteras ad Maximum ſcripſerat, veniam impertiuit. & ædes pa-
narias, quas qui adibant, fœda conſuetudine per occultas inſidias in piſtrina ad ſer-
uitutem adigebantur, euertit. & pœnas meretricum abrogauit, quibus audiendis
praua prætereuntium libido irritabatur. atque inde in exitu anni Mediolanum re-
ceſſit, cum iam domum epiſcopus repetiſſet Ambroſius. Cum Franci nouas ex
Gallia prædas egiſſent, Arbogaſtes non patiendum ratus, Valentinianum monuit,
pœnas à Francis expetendas, niſi omnia, quæ ſuperiore anno cæſis legionibus di-
ripuiſſent, ſubito reſtituerent, auctoréſque belli traderent, in quibus violatæ pacis
perfidia puniretur. ac poſt paucos dies ad eos acceſſit, & cum Marcomere, & Su-
none Francorum regalibus colloquutus, imperatis de more obſidibus, Treuiros
390 in hiberna receſſit. Proximo anno, qui erat à Chriſto nato CCCXC, Valentinia-
no Auguſto IIII, Neoterióque conſulibus, & Albino vrbis præfecto, cum Theo-
doſius in Paſchate ad templum religionis gratia perrexiſſet, Ambroſius epiſco-
pus, re animaduerſa, raptim ad fores occurrit, eúmque tanquam hominem ne-
farium ab ingreſſu eccleſiæ repulit, & piorum communione deiecit, eo nomi-
ne, quòd ſe contra fidem epiſcopis datam innoxio ciuium Theſſalonicenſium ſan-
guine maculaſſet, neque eam labem aliquo adhuc, vt par erat, piaculo publi-
ce diluiſſet. Theodoſius autem dolore percitus, lacrimíſque perfuſus, nullam
vim fecit, ſed domum ſe mœſtiſſimus rettulit. & decimum quintum Kalendas Iu-
lias ad Tatianum præfectum prætorio ita ſcripſit: *Qui ante ſecundum conſulatum man-
ſuetudinis meæ ex ordine curialis, vel presbyteri faſtigium, vel diaconi miniſterium, vel
exorciſtæ ſuſcepit officium, omne eius patrimonium immune à curialibus nexibus habeatur.*
Veronam inde profectus tertium Nonas Septembris ad eundem ita: *Quicunque
ſub profeſſione monachi reperiuntur, deſerta loca, & vaſtas ſolitudines ſequi, atque habi-
tare iubeantur.* Valentinianus autem aſſiduis Theodoſij præceptis imbutus Ca-
tholicam pietatem ita colere cœpit, vt Ambroſium eodem loco, atque hono-
re, quo parentem, habuerit, ac mandata eius diligenter exhauſerit. Ceterum
pridie Nonas Martias ad Albinum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Seruos, qui feciſſe
violentiam confeſſionibus teſtium, aut propriis docebuntur, ſi inſcio domino commiſerint,
poſtremo ſupplicio deditos luere perpetrata cenſemus.* & pridie Nonas Aprilis ad eundem:

Auguſta

*Auguſta in partibus ciuitatis magis antiqua reddi conuenit, quàm inchoari ſuperuacua. noſſe
itaque par eſt officium magnitudinis tuæ, & ceteros, à quibus ſumptus huiuſmodi operibus de
ærario præbebuntur acceptos omnino non ferri, ſi quis per vſurpationem opus præter conſcien-
tiam noſtram intra æternam vrbem voluerit publica conlatione conſtruere.* At vero, poſt- 391
quam Natalicia Domini acceſſerunt, quæ Titiano, Symmachóque conſulibus in-
euntibus erant futura, Theodoſius, cum per octo menſes communione priuatus
vixiſſet, iterum cupidine templi adeundi flagrabat, ſed ſpectatam Ambroſij ſeue-
ritatem formidans, propius accedere non audebat. Qua re animaduerſa, Rufinus,
qui apud illum plurimum valebat auctoritate, negotium Ambroſij placandi ſuſce-
pit. atque, illo conuento, iuſtum Imperatoris deſiderium demonſtrauit. eúmque,
vt aliquando tandem de priſtina ſententia cederet, atque ipſum Imperatorem in
gratiam eccleſiæ reciperet, ſummis precibus obſecrauit. Quas Ambroſius eadem,
qua antè, conſtantia reſpuit, ac ſe ante millies mortem oppetiturum, quàm tan-
tum dedecus in eccleſia permiſſurum, reſpondit. Hoc audito, Theodoſius acceſ-
ſit, &, cum ad Ambroſium, qui in Salutatorium venerat, perueniſſet, ad pedes
procubuit, rogans, vt ſe vinculo eccleſiæ ſolueret, ac ſibi pœnitenti aditum tem-
pli concederet. Interroganti vero Ambroſio, quo ſe pœnitentiæ genere expiatu-
rus eſſet, eo reſpondit, quod tu iniunxeris. Tum Ambroſius piaculum impoſuit,
atque illum ſeſe, præſente, ac flente populo, expiantem eccleſiæ communioni re-
ſtituit. Hunc in modum de pœnitentia Theodoſij ſcripſit in vita S. Ambroſij Pau-
linus, itemque D. Auguſtinus Homilia XXXII: *Deus*, inquit, *voluit, vt Theodoſius
Imperator ageret pænitentiam publicam in conſpectu populi, maxime, quia peccatum eius ce-
lari non potuit.* & libro quinto de ciuitate Dei: *Quid fuit Theodoſij religioſa humilita-
te mirabilius, quando in Theſſalonicenſium grauiſſimum ſcelus, cui iam, epiſcopis intercedem-
tibus, promiſerat indulgentiam, tumultu quorundam, qui ei cohærebant, vindicare compul-
ſus eſt? & eccleſiaſtica coercitus diſciplina, ſic egit pænitentiam, vt Imperatoriam celſitudi-
nem pro illo populus orans magis fleret, videndo proſtratum, quàm peccando timeret iratum?*
Addidit etiam edictum in eandem ſententiam, atque illud Valentiniani, quod ſu-
prà poſuimus, Ne capitales pœnæ ab Imperatore iniunctæ, niſi poſt triginta die-
rum ſpacium, ſumerentur. Inde Valentinianus in Galliam, Theodoſius in Græ-
ciam ſe recepit. Ceterum Theſſalonicam progreſſus, magnum in Macedonia tu-
multum offendit. quotquot enim barbari intra paludes, & proximas ſyluas abditi
ex priore Romanorum expeditione ſalui euaſerant, Italicis Theodoſij occupatio-
nibus excitari, Macedoniam, Theſſaliámque effuſe, nullo reſiſtente, populaban-
tur. Theodoſio vero Theſſalonicam regreſſo, in loca ſe abdita contulerant, atque
illuceſcente die erumpentes, proxima omnia loca infeſta habebant, & ſe ſtatim in
tutum referebant, ita vt vnde id mali manaret, non appareret. Itaque, re ad diſqui-
ſitionem conſilij reuocata, ipſe cum equitibus ad ea loca explorandi cauſſa pro-
ceſſit. cum autem in domum anus cuiuſdam pernoctandi gratia diuertiſſet, ibi bar-
barum exploratorem repperit. quem captum tormentis admoris omnia ſibi bar-
barorum conſilia, atque acta referre coegit. Itaque, adducto inde ad ea loca, quæ
ille indicarat, exercitu, omnes prope primo aduentu oppreſſit. Qui ſuperſtites
fuerunt, cum exercitum Theodoſij labore fatigatum, & curatis corporibus ſomno
merſum animaduertiſſent, impetum in illum fecerunt. quin etiam ipſum Impe-
ratorem oppreſſiſſent, niſi quidam, qui nondum cibum ceperant, curſu ad ten-
torium capto, periculi imminentis admonuiſſent. qua re cognita, omnes fuga ſa-
lutem ſibi petere contenderunt. Promotus autem, iuſſu Theodoſij, barba[illegible] ob-
iecit, ac tantam eorum ſtragem edidit, vt paucos incolumes reliquerit, qu[illegible] rur-
ſus paludibus abdiderunt. Theodoſius inde Conſtantinopolim prof[illegible]ns IIII
Idus Nouembris vrbem cum filio iniit, vt Socrates ſcripſit. ac varia ſpectacula edi-
dit, & Rufinum multis honoribus extulit, in primis vero cum Arcadio Auguſto fi-
lio in inſequentem annum conſulem declarauit, licet Promoti nece vulgo infa-
mem. quem iuſſu Theodoſij in Thraciam contendentem per barbaros quoſdam
in inſidiis conſtitutos dicebatur interfeciſſe. Qua impunitate elatus, poſtea in con 392
ſulatu Tatiano præfecto prætorij, & Proculo præfecto vrbis iudicium intulit, atque

illi præfecturam, huic vitam iudicum ſententiis abſtulit. In Gallia Valentinianus certior factus, barbaros Italiæ finibus imminere, de Italiæ quiete ſolicitus, Gallico otio relicto, ad eam redire, & ſeſe periculis omnibus obiicere ſtatuit. atq; ita Viennam acceſſit, vt inde ad Alpes, expeditis belli conſiliis, properaret. Erat apud ipſum Arbogaſtes Comes, & magiſter militum. Hic ſecundum à Bautone duce locum à Gratiano Auguſto conſequutus, poſt exceſſum eius primas ſibi iniuſſu Valentiniani aſciuerat, ac fauore militum, quòd rei bellicæ gnarus, fortis, & pecuniæ contemptor eſſet, magnas opes adeptus, libertatem in Valentinianum immodicam exercebat, ita vt quæ ipſe non probaret, etiam ſi recta eſſent, omnino fieri prohiberet. Nec Valentinianus, licet hoc iniquo animo patiens, remedium inire idoneum poterat, quòd ille militum beneuolentia ſeptus erat. Itaq; cum illo de traiectione in Italiam aduerſus barbaros colloquutus, ac voluntati ſuæ reluctantem nactus, iram vſqueadeo non tenuit, vt, educto enſe, illum percutere niſus ſit. ſed à familiari, extorto è manibus gladio, prohibitus, ipſum verbis aſperiorib. obiurgauit. inquirenti inde, cur tam acerbe ſæuiret, allaturum ſibi manus reſpondit, ſi, cum eſſet Imperator voluntati obſequi ſuæ non poſſet. &, vt addit Zoſimus, cum quodam die auguſto in ſolio aſſideret, toruis oculis aduenientem aſpiciens, libellum, quo ei poteſtatem abrogabat, porrexit. quo lecto, Arbogaſtes accenſus, Nec poteſtatem mihi, inquit, dediſti, neque eripies. Hac de cauſſa capitalibus ſubortis inimicitiis, Arbogaſtes illum Viennæ prope habuit in obſidione. nam primum obſequiis omnibus regiis nudauit, ac pene infra priuati modũ redegit, & rei militaris curam Francis ſatellitibus tradidit, & ciuilia officia aduerſus eum ſolicitauit, ita vt pauci relicti eſſent, qui familiari eius ſermoni, aut iuſſis obtemperare auderent. Quod vbi ſenſit Valentinianus, litteras ad Theodoſium miſit, obſecrans, vt ſibi auxilio eſſet. ſimulq́; iureiurando affirmans, ſe, niſi ab eo adiuuaretur, primo quoque tempore ad illum aduolaturum. Ceterum, cum barbarorum aduentus in Italiam timeretur, Ambroſius epiſcopus ab Honoratis ciuitatis rogatus, vt legatus ad Valentinianum proficiſcens, illum in Italiam inuitaret, ſe iturum promiſit. ſed poſtridie, acceptis litteris, manſiones inſtrui, ornamentaq́; inuehi, quæ proximum Imperatoris aduentum ſignificabant, Honoratorum voluntate ſubſtitit. Cum autem rumor ſubito Viennam pertuliſſet, Ambroſium inuitandi regis ad Italiam gratia Viennam eſſe venturum, Valentinianus lætitia ingenti elatus eſt, quòd videbat, aduentum eius rebus ſuis opportuniſſimum eſſe futurum. Cunctante inde Ambroſio, litteras ad eum magna celeritate perferendas curauit, rogans, vt ſine mora ad ſe contenderet, non vt intereſſet ſynodo Gallorum, ſed vt in ipſa egreſſione ſe ſanctæ ablutionis ſacramento initiaret. Atqui magnam ille ſpem ſalutis ſuæ in Ambroſij moderatione, ac ſapientia collocarat, confidens fore, vt oratione ſua Arbogaſtem ſibi placaret, atque ad ſaniora conſilia reuocaret. Itaque, litteris lectis, Ambroſius ſtatim iter ingreſſus eſt. verum, cum iuga alpium ſuperaſſet, ipſum interfectum fuiſſe accepit. Ceterum Arbogaſtes illi hoc modo vitam eripuit. Imperio ſpe deuorato, eunuchos Valentiniani cubicularios maioris promiſſione mercedis, atque honoris in eius perniciẽ incitauit. Ita illi ab ipſo edocti, cum Valentinianum aut dormientem, vt quidam ſcripſerunt, aut certe ſolum, & inermem, dum ludicrum militare intentus è feneſtra ſpectaret, nacti comprehenderunt, ac nemine alio ex miniſtris aulæ præſente, illiſis faucibus, ſtrangularunt, & ne, inquiſitione facta, deprehendi poſſent, velo gulæ alligato, quaſi ſemet ea morte multaſſet, ſublimem ſuſpenderunt. Epiphanius epiſcopus Salaminius ipſum in Palatio ſuffocatum inuentum eſſe ſcribit Idibus Maij pridie Pentecoſtes, ac poſtridie ſepulturæ mandatum. Is annum tantum vigeſimum erat natus, iuuenis vel ipſius Ambroſij teſtimonio omnib. tum corporis, tum animi bonis ad Imperij magnitudinem ſuſtinendam inſtructus ita, vt etiam in omni genere virtutis paternas laudes videretur eſſe ſuperaturus. Hoc ſcelere perpetrato, Arbogaſtes Imperium ſibi aſciſcere propter barbariem, impietatemq; nõ auſus, ad alterum tranſtulit. Erat in caſtris Eugenius quidam homo paganus. qui ludum primum litterarũ habuerat, deinde ſtipendia in aula meruerat, inde ſcriba, & quæſtor factus, magiſtri dignitatem ab Imperatore fuerat conſequutus.

Ad hunc

Ad hunc igitur, quem participem conſiliorum de nece Valentiniani habuerat, Arbogaſtes Imperium detulit. Zoſimus ipſum ab Arbogaſte compulſum, alij vero à Flauiano præfecto vrbis proſpera omnia euentura ex ariolorum prædictione pollicito, euectum prodiderunt.

EVGENIVS IMPER.

EVGENIVS igitur ab Arbogaſte Auguſti dignitate ornatus, ad illius arbitrium omnia adminiſtrans, ſtatim ad firmandas opes ingentem exercitum partim ex Romanis, partim ex Gallis conflauit, & Galliam in deditionem adduxit. Hæc in Italiam, & in Orientem nunciata, mirifice omnium animos, ac pectora vulnerarunt. In primis vero Theodoſius doluit, vbi ſe conſortem Imperij ætate florentem, atque affinitate coniunctum amiſiſſe, atque Imperium ad alienos, eosq; indigniſſimos recidiſſe audiuit. cuius luctum Galla vxor aſſidua comploratione accendit. Cadauer Valentiniani à ſororibus eius mercede redemptum, ac Mediolanum, vt ſepulturæ mandaretur, translatum eſt. ſic enim ſcripſit D. Hieronymus epiſtola tertia: *Adoleſcens Valentinianus, ac pene puer poſt fugam, poſt exilia, poſt recuperatum multo ſanguine Imperium haud procul ab vrbe fraterna mortis conſcia necatus eſt, & cadauer exanime ſtipendio infamatum.* Quo cognito, Theodoſius litteras ad Ambroſium miſit, rogans, vt ſepeliendum curaret. ad quas Ambroſius ita reſcripſit: *Doleo vehementer, non ſolum, quod immatura morte Valentinianus A. deceſſerit, ſed etiam, quòd informatus fide, ac tuis inſtitutis tantam deuotionem erga Deum noſtrum induerat, atq; tanto in me incubuerat affectu, vt quem antè perſequebatur, nunc diligeret, quem antè vt aduerſarium repellebat, nunc vt parentem putaret. Quod ego non recordatione iniuriæ veteris exprompſi, ſed pro teſtimonio conuerſionis. illud enim alienum, hoc ſuum. quod alte infuſum ſibi ita tenuit, vt matris perſuaſionem excluderet. ille ſe à me nutritum præ ſe ferebat, me vt ſedulum patrem deſiderabat ille, ſimulato à quibuſdam aduentus mei nuncio, impatienter præſtolabatur. Quin etiam illis ipſis publici doloris diebus, cum ſanctos, & ſummos ſacerdotes domini intra Gallias haberet, vt à me tamen ſacramentis baptiſmatis initiaretur, ſcribendum arbitratus eſt. Quod etiam ſi non rationabiliter, amabiliter tamen ſuum erga me ſtudium teſtificatus eſt. Hunc ego non doleam, qui integrum, antequam ſacramentorum, quæ deſiderauit, adipiſceretur gratiam, repentina morte obiiſſe? Refrigeraſti animum, quòd etiam ipſe dignatus es ferre teſtimonium dolori. Nunc de ſepultura eius quoniam ſcripſit clementia tua, ita hic procurandum, ſed exſors exceſſit baptiſmatis. quid cognouerim, non repreſſi. Eſt hic porphyreticum labrum pulcherrimum, & in vſus huiuſmodi aptiſſimum. Nam & Maximianus Diocletiani ſocius ita humatus eſt. ſunt tabulæ porphyreticæ precioſiſſimæ, quibus veſtiebatur operculum, quo regales exuuiæ claudantur. Hoc fuerat præparatum, ſed expectabatur reſcriptum clementiæ tuæ. cuius perceptione recreatæ ſunt ſanctæ filiæ tuæ, filij tui Valentiniani ſorores. quæ ſe grauibus afficiunt modis, & amplius exagitabantur, quòd nihil ſcriberetur ſibi. Vnde iis non parum acceſſit ſolatij, ſed dum inhumatæ ſunt reliquiæ, nequaquam ſibi parcunt. videntur enim ſibi germani ſui funus quotidianum videre. Et re vera, cum ſine fletu magno, ac ſine dolore graui nunquam ſint, tamen quotieſcunque eò accedunt, exangues reuertuntur. Et ipſis igitur conſuletur, & cariſſimis exuuiis, ſi acceleretur ſepultura, ne æſtiuo penitus ſoluantur calore. vix enim ſuperiorem æſtatem tranſegimus.* Ex voluntate igitur Theodoſij funus celebratum, & cadauer Mediolani ſepulturæ mandatum eſt. Iuſtis ſolutis, Ambroſius laudationem ſcripſit, quam poſtea quoque edidit. in qua inter alia hæc poſuit: *Conuerſi ſunt dies nobis votorum noſtrorum in lacrymas ſi quidem Valentinianus nobis, ſed non talis, qualis ſperabatur, aduenit. Et iſte quidem vel morte ſua voluit adimplere promiſſum, ſed nobis acerbiſſima facta eſt eius, quæ exoptabatur, præſentia. Vtinam adhuc nobis abeſſet, vt ſibi viueret. ſed ille non paſſus, cum audiret alpes Italiæ hoſte infeſtari barbaro, maluit periclitari ſe, ſi Gallias derelinqueret, quàm noſtro deeſſe periculo. Magnum diſcrimen agnoſcimus Imperatoris, quòd Romano ſubuenire voluit Imperio. Hæc cauſſa mortis, quæ plena laudis. Soluamus bono principi ſtipendiarias lacrymas, quia ille nobis ſoluit etiam mortis ſuæ ſtipendium. Nec tamen flendi admonitio neceſſaria. Flent omnes, flent & ignoti, flent & timentes, flent & inuiti, flent & barbari, flent & qui videbantur inimici. Quantos ille de Gallis vſque huc totius tractu itineris populorum egit gemitus? omnes enim non*

tanquam Imperatorem ſibi, ſed tanquam parentem publicum obiſſe domeſtico fletu doloris illacrymant, ſuaq́ omnes funera dolent. Amiſimus enim Imperatorem, in quo duo pariter acerbant dolorem, annorum immaturitas, & conſiliorum ſenectus. Audite omnes populi, & videte dolorem meum, Virgines meæ, & iuuenes mei abierunt in captiuitatem, ſed cognito, quòd ex Valentiniani eſſent partibus, liberi reuerterũt. Militauit hoſtis barbarus Imperatori adoleſcenti, & ſuæ oblitus victoriæ, memor fuit Imperialis reuerentiæ. Laxauit ſponte quos ceperat, excuſans, quòd ignoraſſet Italos. Nos adhuc murum Alpibus addere parabamus. Valentiniani gratia non expectauit Alpium vallum, fluenta amnium, aggeres niuium, ſed Alpes, & fluuios ſupergreſſa, muro nos ſui Imperij protexit. Valentinianus errorem iuuentutis antè correxit, quàm diſceret eſſe lapſum alicuius erroris. Ferebatur primo ludis Circenſibus delectari. ſic iſtud abſterſit, vt ne ſolemnibus quidem principum natalibus, vel Imperialis honoris gratia Circenſes putaret eſſe celebrandos. Aiebant aliqui, ferarum eum venationibus occupari, atque ab actibus publicis intentionem eius abduci. omnes feras vno momento iuſſit interfici. Iactabant inuidi, quòd præmature prandium peteret, cœpit ita frequentare ieiunium, vt plerunque ipſe impranſus conuiuium ſolemne ſuis Comitibus exhiberet, quo & religioni ſacræ ſatisfaceret, & principis humanitati. Scenicæ cuiuſdam forma, ac decore deperire Romæ adoleſcentes nobiles nunciabantur, iuſſit eam ad comitatum venire. Miſſus precio deprauatus ſine mandati effectu rediit. alterum miſit, ne voluiſſe emendare vitia adoleſcentum, & non potuiſſe, videretur. Datus eſt obtrectandi aliquibus locus deductam tamen nunquam aut ſpectauit, aut vidit. poſtea redire præcepit, vt & omnes agnoſcerent, irritum eius non eſſe mandatum, & adoleſcentes doceret ab amore mulieris temperare. quam ipſe, qui potuit habere in poteſtate, deſpexerat. Et hæc fecit, cum adhuc non haberet vxorem, & tamen exhiberet ſuis tanquam vinctus coniugio caſtitatem. Quis tam dominus ſerui, quàm ille corporis, fuit? quis tam alterum arbiter, quàm ille ſuæ cenſor ætatis? Quid de pietate eius loquar? qui cum homines nobili ortos genere, & locupleti proſapia. quæ cito mouere ſolet inuidiam regiæ cupiditatis, accuſator vrgeret, præfectus inſiſteret, reſpondit, vt nihil cruentum ſanctis præſertim diebus ſtatueretur. O iuuenis optime, vtinam te viuentem inuenire potuiſſem, vtinam te dilatio aliqua meo reſeruaſſet aduentui quanta ego cura inter te, & Comitem tuum, quanta ſedulitate concordiam, & gratiam refudiſſem? quàm meipſum pro tua obtuliſſem fide, quàm in meipſum eos recepiſſem, quibus ille ſe timere dicebat? Ceterum, ſi Comes non eſſet inflexus, tecum remanſiſſem. Nunc quid habeo, quod melius faciam, quàm, vt tibi lacrymas pro tanto tuo in me affectu rependam? Ego te ſuſcepi paruulum, cum legatus ad hoſtem tuum pergerem ego Iuſtinæ maternis traditum manibus amplexus ſum. ego tuus iterum legatus repetiui Gallias & mihi dulce illud officium fuit pro ſalute tua primo, deinde pro pace, atque pietate, qua fraternas reliquias poſtulabas, non dum pro te ſecurus, & iam pro fraternæ ſepulturæ honore ſolicitus. Multa alia in hanc ſententiam addit, quæ longa ſunt ad repetendum, & ipſa omnibus eſt in promptu oratio. Dum hæc Mediolani aguntur, Theodoſius Conſtantinopoli eaſdem curas, quibus, occiſo Gratiano, iactatus fuerat, ſecum volutare animo cœpit. Fuere, inquit Rufinus, nonnulli ſacerdotes, qui pacis ab Arbogaſte legatione ſuſcepta, immunem eſſe Arbogaſtem à nece Valentiniani apud Theodoſium affirmarint. Theodoſius autem, belli conſilio nondum expedito, legatum Eugenij Rufinum Athenienſem ad ſe miſſum, vt animum exploraret, rogaretq́;, num ſe æquo animo imperare paſſurus eſſet, incerto, ac perplexo reſponſo dimiſit. Extremo anno Arbogaſtes, quietam obtinens Galliam, Sunonem, & Marcomerem ſubregulos Francorum odio auito inſectãs, Agrippinam, iam ſæuiente hieme, petiit, ratus tum omnes Franciæ receſſus penetrari poſſe, cum decuſſis foliis nudæ, atque aridæ ſyluæ occulere inſidiatores non poſſent. inde cum exercitu tranſgreſſus Rhenum, Bructeros ripæ proximos, & pagum Aëtiam, quem Chamaui incolunt, populatus eſt, nemine vſquam occurrente, niſi quòd pauci ex Ampſiuariis, & Chattis, Marcomere duce, in vlterioribus collium iugis ſe oſ-
393 tendere. Poſtero anno, quo Theodoſius III conſul cum Abundantio fuit, Eugenium impetus cepit Italiam occupandi, parum memor, quinam Maximum idem tentantem excepiſſet euentus. verum cum Flauianus, homo vaticiniis Gentilium deditus ſpe victoriæ certæ inflarat. prius tamen Germanos nouis ſibi fœderibus obligandos ratus, ne, ſe ex Galliis profecto, Rheni limitem hoſtiliter incurſarent, ad

flumen

flumen progreſſus, ingentes, quas Italię cauſſa parauerat, copias Francorum, atque Alemanorum gentibus oſtentauit. atque ita eos ad vetera redintegranda fœdera perpulit. Tum vero in conuiuio Arbogaſtes à regibus Francis rogatus, num epiſcopum Ambroſium noſſet, Noui, inquit, atq; ei carus ſum. cui illi: In hoc profectò vincis omnes, quòd ab illo viro diligeris, qui dicit ſoli, Conſiſte, & cōſiſtit. Germania pacata, Eugenius in Italiam cum Arbogaſte transgreſſus eſt. Qua re accepta, Ambroſius epiſcopus vrbem Mediolani reliquit, & ſeſe Bononiam contulit, ea re maxime perturbatus, quòd Eugenium acceperat, Flauiano vrbis præfecto, & Arbogaſte Comite contendente, permiſiſſe, vt ara Victoriæ, & ſumptus cæremoniarum repeteretur. quod ne fieret, ſua auctoritate Valentinianus vetuerat. Bononię vero cum eſſet, diuino monitu corpora Sanctorum martyrum Vitalis, & Agricolæ tum ciuitati incognita in ſolo Iudæorum iacentia repperit. eaque cum magna populi gratulatione in ædem S. Stephani, quæ nunc etiam viſitur, tranſtulit. Diſcedens inde Bononia Fauentiam, atque inde Florentiam à ciuibus inuitatus, perrexit, atque ibi partem ſacrarum, quas Bononia eruerat, reliquiarum repoſuit, baſilica ipſis martyribus conſecrata, & puerum mortuum in vitam reſtituit. Interim vero Eugenius cum Arbogaſte, & Flauiano Mediolanum iniuit. quo facto reliqua inde Italia ſeſe illius poteſtati permiſit. Eodem anno Theodoſius Conſtantinopoli IIII Idus Ianuarij Honorium filium, eodem modo, quo antè Arcadium, appellauit Auguſtum, & conſortem vna cum Arcadio Imperij Orientalis accepit. Ea res ita celebrari (vt antè diximus) aſſueuit, vt milites acclamantes Imperatorem in ſcutum leuarent, & per caſtra circunferrent. Quod tum factum ſcribit Claudianus, Honorium alloquens:

Nec dilatus honor, mutatur principe Cæſar.
Protinus æquaris fratri, nec certius vnquam
Hortati ſuperi, nullis præſentior æther
Affuit ominibus, tenebris inuoluerat atris
Lumen hyems, denſosq; nothus collegerat imbres.
Sed, cum mox ſolita miles te voce leuaſſet,
Nubila diſſoluit Phœbus. pariterq; dabantur
Sceptra tibi, mundoq; dies caligine liber.

Pòſt hæc certior factus, Eugenium, ſuperatis Alpibus, vna cum Arbogaſte in Italiam tranſcendiſſe, atque, terrore omnibus incuſſo, ad deditionem adegiſſe, haudquaquam ſibi dubitandum putauit, quin ſerpenti incendio occurreret, atque vna, & Valentiniani mortem, & ſeruitutem Italiæ vindicaret. Ceterum de euentu belli ſolicitus, quòd Eugenius omnibus rebus neceſſariis dicebatur eſſe paratiſſimus, primum ſibi diuinam, deinde humanam expoſcendam opem exiſtimauit. Itaq; ieiuniis, vigiliiſque perfunctus, cum ſacerdotibus, & populo templa omnia ſupplicabundus obiuit, atque ante martyrum, apoſtolorumque ſepulchra cilicio indutus procubuit, ac fida Sanctorum præſidia implorauit. Quin etiam Ioannem monachum in Thebaide vaticinij laude florentem ſibi conſulendum putauit, cuius reſponſa proximo Maximi bello vera fuiſſe cognouerat. atq; Eutropium eunuchum in Ægyptum miſit, vt aut virum ſanctum ad ſe adduceret, aut de belli, quod animo moliebatur, euentu conſuleret. Ioannes autem, cum venire abnuiſſet, voce oraculum edidit, ac victoriam illum relaturum, verum non incruentam, reſpondit. Qua voce Theodoſius excitatus, alacri inde, atque erecto animo ſeſe ad humana & pecuniarum, & virorum, equorumque præſidia comparanda conuertit. Cum autem propterea Antiochiæ tributa acerbius à præfectis exigerentur, populus vſque eo furore prouectus eſt, vt, concitata ſeditione, ſtatuas Imperatoris deiecerit, atq; vna ipſum probris, ac maledictis inceſſerit. Quare vix ab eo irato, atq; infenſo Flauiani epiſcopi precibus veniam, cum ſupplex, atq; ad pedes proſtratus petiſſet, obtinuit. Interim Romæ Flauianus præfectus vrbis, qui magnam veteris auguralis ſcientiæ inter ſuos habebat opinionem, auctor erat Romanis, vt ſacrificia inſtaurarent, victimas cæderent, exta pecudum inſpicerent, quibus non tam deos propitiarent, quàm futuri belli euentum perciperent; Eugenio autem glorio-

ſiſſimam victoriam,& Chriſtianæ religionis ruinam temere promittebat. Arcadio
394 inde III, & Honorio II Auguſtis conſulibus, Theodoſius omnes gentes, quibus expeditionem indixerat, conuenire Conſtantinopolim iuſſit, inter quas ingentes Gotthorum, Alanorum, & Hunnorum cateruæ erant; ac duces eis præpoſuit, Romanis quidem copiis Timaſium, & Stilichonem, hominem Vandalum, qui Serenam fratris ſui filiam habebat in matrimonio; barbaris vero Gainem, Saulem, & Bacutium. Inter Gotthos, qui ordines ſub eo duxerunt, inſignis Alaricus fuit, is, qui poſtea vrbem Romam cepit, & primus barbaros ad Italiam peruaſtandam inuexit. Inde, amiſſa ex partu vxore Galla, Rufino, qui filios, atque aulam moderaretur, in vrbe relicto, Conſtantinopoli exiit. atque in templo ad Septimum votis D. Ioanni Baptiſtæ factis, vt ea expeditio bene, ac feliciter ſibi, ac reip. eueniret, in Pannoniam iter intendit. Hac re cognita, Eugenius Theodoſio ſibi potius in veſtibulo Italiæ occurrendum, quàm in penetralibus excipiendum putauit. Itaque, cum adhuc ille in itinere eſſet, vna cum Arbogaſte, & Flauiano Mediolano egreſſus eſt, iureiurando affirmans, ſe, victoria parta, ſtabulum in baſilica Mediolanenſi facturum, & ſub armis clericos probaturum. Quod vt Ambroſius audiit, extemplo è Tuſcia Mediolanum reuertit, ſpe ſua in Deo defixa, nequaquam permiſſurum, vt credentem in ſe hominibus impiis traderet. Eugenius Aquileiam progreſſus, caſtra poſuit in campo ad fluuium nomine Frigidum, qui ab ea triginta millibus paſſuum diſtat. ac Iuliarum Alpium anguſtias, per quas tritus eſt in Italiam tranſitus, valido præſidio ſepſit. Theodoſius autem, peragrata Pannonia, ad Iulias Alpes prouectus, præſidio ex ſaltu deiecto, & Flauiano, cum euadere potuiſſet, extincto, fauces ipſas contra opinionem hoſtium occupauit, ac, ſuperato ſine labore iugo, ſeſè in campos VII Idus Septembris demiſit. atque extemplo pugnæ copiam fecit. ardentibus ex vtraque parte pugnandi cupiditate militibus ſine mora inſtructæ acies, prœliumq́ue commiſſum eſt, cum Eugenius vexillum Herculis, Theodoſius vero Christi inferret. Ceterum, cum duo aciei cornua Theodoſius effeciſſet, atq; in vno Romanas legiones, in altero barbarorum auxilia collocaſſet, factum eſt, vt Romani cum Romanis ancipiti certamine depugnarent, barbari vero loco moti ab Eugenianis fœdiſſima ſtrage conciderentur. Quod vt Theodoſius ſenſit, veritus, ne ſimul à nonnullis, quos in monte à tergo collocatos animaduertit, duriſſimo ſuo tempore premeretur, protinus ante aciem ſolus, vt omnes videre, atque audire poſſent, in terram proiectus ſupplex Dei auxilium inuocauit, Adeſto mihi Domine, inquiens, ne quando gentes dicant, vbi eſt Theodoſij Deus? Quo voto perfecto, multiplex ſubito Dei ſubſidium ſe oſtendit. nam duces exercitus, qui montem inſederant, nuncium ad eum miſerunt, pollicentes, ſe tranſituros, ſi ſibi venia, atque honos apud illum eſſet. quam conditionem ille accepit, &, vt in tanto tumultu potuit, ſacramento firmauit. ita omnes ſeſe ad Theodoſium contulerunt. Bacutius vero, qui barbaris præerat, collecto animo, prœlium inſtaurauit, ac tanta mole ſe in hoſtes incitauit, vt magna ex parte aut in fugam dederit, aut occidione occiderit. Feruebat tamen adhuc in ceteris partibus vtrinque pugna. atque Eugenius victoriæ certus, ſuos interequitans ad conſtantiam hortabatur, illud identidem vſurpans, ſe pro certo habere, Theodoſium mox deſperatione rerum ſibi manus allaturum. monere autem, ne illum occiderent, ſed viuum ad ſe perducerent. Tum vero ventus ſæuiſſimus ortus, qualem nunquam antè ſpiraſſe conſtabat, in ora hoſtium tanto impetu irruit, vt ordines eorum turbarit. In quo illud fuit mirabile viſu, quòd tela, & ſagittæ, quæ contra Theodoſianos emittebantur, in eos, qui miſerant, à vento reiiciebantur, & clypei manibus rapiebantur, &, ſciſſis lotis, in eorum ora prouoluebantur, & oculi eorum ingeſto puluere opplebantur, ita vt aſpectus adimeretur. Quæ vero Theodoſiani tela iaculabantur, ea vehementiore, quàm antè, impetu, ferebantur. Qua ex re, tanquam præſenti Dei auxilio, animati, tanta vi ſe in hoſtes intulerunt, vt ferre non potuerint, ac fugæ ſeſe tradiderint. Hunc in modum vno prœlio, vnoq́ue die cum Eugenio debellatum Rufinus, Socrates, Sozomenus, & Oroſius prodiderunt. Quibus etiam aſſentitur S. Ambroſius, cum ſcribit: *Cum locorum anguſtiis, & impedimentis calonum agmen Theodoſii paulo*

ſerius

ſerius in aciem deſcenderet, & inequitare hoſtiis prælij mora videretur, equo deſilut, & ante aciem ſolus progreſſus, ait: Vbi eſt Theodoſii Deus? Theodoritus autem, & Zoſimus biduo rem confectam ſcribunt hoc modo. Cum defectio Solis incidiſſet tanta, vt noctis tenebras adæquaret, Gotthi prope omnes, (decem millia fuiſſe feruntur,) vna cum Bacurio duce deſiderati ſunt. nox prœlium diremit. Hoc detrimento allato, Eugenius per noctem in caſtra regreſſus, munera diſtribuere iis, qui ſe ſtrenue geſſerant, cœpit. &, tanquam nullo à Theodoſio imminente periculo, vt corpora quiete curarent, præcepit. Theodoſium vero, vt inquit Theodoritus, ſui monuerunt, vt bellum in ver proximum prorogaret, ac maiorem exercitum compararet, vt multitudine par eſſe Eugenio poſſet. Quod Theodoſius ſe facturum negauit. ac per totam noctem Deum de victoria ſupplicauit. ſub galliciniū vero ſomno victus, ſibi videre viſus eſt duos viros equis candidis inſidentes, qui ſe bonum animum habere iuberent, &, vt prima luce in prœlium rediret, monerent. nam ipſum victoria potiturum. quorum alter ſe Ioannem, alter Philippum apoſtolos eſſe dicebat. Hoc idem viſum militi quoque apparuit, idq́; per tribunum ad Theodoſium detulit. Theodoſius inde exercitum alloquutus, quæ ſibi, & militi viſa in ſomnis eſſent, expoſuit, atque omnes arma capere, & forti animo pro libertate, & fide pugnare præcepit, atque illuceſcente die copiis in prœlium eductis, hoſtes ſomno, vinoq́; merſos inuaſit. atq; inde eo, quo ſuprà dictum eſt, modo cōflixit. Ceterum, cum in hoc articulo res Eugenij verſarentur, cohortes eius aliquot, duce Arbitione, diuino ſe vrgeri numine arbitrantes, ac prorſus de victoria deſperantes, ad Imperatorem venerunt, ac ſupplices veniam poſtularunt. omnes ſubito in fidem recepti cum eo, vt ad Eugenium irent, captumque ad ſe adducerent. Illi vero alacri cum clamore in collem, vbi is huius rei ignarus ſedebat, citato agmine contenderunt. Eos vbi anhelantes venire proſpexit Eugenius, victoriæ nuncios ratus, continuo, num viuum ad ſe adducerent Theodoſium, eſt ſciſcitatus. cui illi, non illum ad te adducentes, ſed te ad illum adducturi acceſſimus. atq;, his dictis, ex ſolio extractum, vinctis pòſt terga manibus, ad Theodoſium perduxerunt. Theodoſius, vbi in conſpectum venit, quæ impie, ac nefarie aduerſus Valentinianum commiſerat, memorauit, ac religionem eius, qui Herculis auxilio confiſus eſſet, irriſit. ac, ſententia lata, caput ei truncari mandauit. id haſta præfixum, ac per caſtra circunlatum vbi Eugeniani viderunt, repente, armis abiectis, deditionem fecerunt. Arbogaſtes, rebus abſciſſis, cum ſe in mōtes aſperrimos recepiſſet, ac ſe cōquiri ad necē ſentiret, poſt biduum ſibi mortem conſciuit. Hanc pugnam, atq; hanc victoriam deſcripſit etiam Claudianus, alloquens Honorium, cuius conſulis, vt ipſe ait, auſpiciis eſt pugnatum:

victoria velox
Auſpiciis effecta tuis. pugnaſtis vterque
Tu fatis, genitorq́; manu. te propter & Alpes
Inuadi faciles: cauto nec profuit hoſti
Munitis haſiſſe locis. ſpes irrita valli
Concidit & ſcopulis patuerunt clauſtra reuulſis.
Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduerſas acies, reuolutaq́; tela
Vertit in auctores, & turbine reppulit haſtas.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claßica venti.
Alpina rubuere niues, & Frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis, turbaq́; cadentum
Staret, ni rapidas iuuiſſet flumina ſanguis.

Quin etiam D. Auguſtinus libro v de ciuitate Dei ita ſcriptum reliquit: *Valentiniano ſiue per inſidias, ſiue quo alio pacto, vel caſu proxime extincto, Theodoſius alium tyrannum Eugenium, qui in illius Imperatoris locum legitime fuerat ſubrogatus, accepto rurſus prophetico reſponſo, fide certus oppreßit. contra cuius robuſtißimum exercitum magis orando, quàm feriendo pugnauit. Milites nobis, qui aderant, retulerunt, extorta ſibi eſſe de*

manibus quacunque iaculabantur, cum à Theodoſii partibus in aduerſarios vehemens ventus iret, & non ſolum quæcunque in eos iaciebantur, concitatiſſime raperet, verum etiam ipſorum tela in eorum corpora retorqueret. Vnde & poëta Claudianus, quanuis à Chriſti nomine alienus, in eius tamen laudibus dixit:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes. tibi militat æther.
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

Victor autem, ſicut crediderat, & prædixerat, Iouis ſimulachra, quæ aduerſus eum fuerant, neſcio quibus ritibus velut conſecrata, & in Alpibus conſtituta, depoſuit. eorumq́; fulmina, quòd aurea fuiſſent, iocantibus, quòd illa lætitia permittebat, curſoribus, & ſe ab eis fulminari velle dicentibus, hilariter, benigneq́; donauit. Narrant, eadem hora, qua pugnatum eſt ad amnem Frigidum, Conſtantinopoli in templo ad Septimum hominem dæmoniacum in ſublime raptum, velut cum S. Io. Baptiſta contendentem illum conuiciis proſcidiſſe, cum diceret, caput illi deſectum eſſe. ac deinde addidiſſe: Tu me vincis, & meis copiis inſidiaris. Qui vero aderant, dæmoniacum aliquid de bello, quod cordi erat omnibus, dicere arbitrati, diem, & horam notarunt. atque illo plane momento victoriam eſſe partam, haud ita multo pòſt certis nunciis cognouerunt.

THEODOSIVS MAIOR AVG.

HIs rebus geſtis, Theodoſius, tanquam Occidentalis iam Imperij dominus, Aquileiam iniuit, atque Honorium filium Conſtantinopoli, & Mediolano Ambroſium epiſcopum euocauit. Ambroſius, miſſis nunciis, primum orauit, vt filios hoſtium, qui ad eccleſias confugerant, conſeruaret, deinde ad eum Aquileiam proceſſit. quem vt vidit Theodoſius, ad pedes eius accidens, ſe precibus, & meritis eius incolumem eſſe aſſeruit. ac rogatu eius accidens, ſe precibus, ac rogatu eius miſeris illis ignouit. De quibus eodem in loco ſic Auguſtinus: *Theodoſius inimicorum ſuorum filios, quos non ipſius iuſſus, ſed belli abſtulerat impetus, etiam nondum Chriſtianos ad eccleſiam confugientes Chriſtianos hac occaſione fieri voluit, & Chriſtiana caritate dilexit. nec priuauit rebus, ſed auxit honoribus, in neminem poſt victoriam priuatas inimicitias valere permiſit.* Diſceſſit inde Aquileia vna cum Theodoſio Ambroſius, ita vt vno die ante illum Mediolanum acceſſerit. Theodoſius autem, aſſumpto Honorio Mediolanum veniens vna cum eo de Eugenio triumphauit. vt Claudianus deſcripſit:

Quanti tum iuuenes, quantæ ſpreuere pudorem
Spectandi ſtudio matres, puerisq́; ſeueri
Certauere ſenes, cum tu genitoris amico
Exceptus gremio, mediam veherere per vrbem,
Velaretq́; pios communis laurea currus?

His rebus magna felicitate confectis, paucis pòſt diebus Theodoſius in morbum incidit, qui aquæ inter cutem appellatur. quo ingraueſcente, ſaluti ſuæ metuens teſtamentum condidit, atque Arcadio Orientem, Honorio Occidentem reliquit, atque illi Rufinum, huic Stilichonem tutorem conſtituit. Ianuario vero ineunte, Olybrio, & Probino cos. pauliſper ex morbo recreatus, ludos Victoriæ edidit, atq;
395 eos animi cauſſa ante prandium inſpectauit. poſt prandium vero cum vehementius languere cœpiſſet, Honorio, vt intereſſet, mandauit. ac ſubſequente nocte XVI Kal. Februarij è vita migrauit, anno ætatis LX, Imperij XVI mortem eius frequentes imbres, & ſolito tenebroſior caligo, & terræ tremor præcedens nunciauit. Fuit Theodoſius inter omnes Imperatores memorabilis non ſolum, quia propria virtute, atque eximio Imperatoris iudicio ad illius eſt dignitatis culmen euectus, ſed etiam quia in Imperio dignum ſe tanto faſtigio præſtitit, rep. non ſolum fortitudine, ſed etiam pietatis Chriſtianæ ſtudio ſubleuata. quibus laudibus proxime ad Conſtantinum acceſſit. Honorius cadauer patris Conſtantinopolim inter Auguſtos ſepeliendum miſit. poſt diem autem quadrageſimum Ambroſius in templo, ipſo Honorio præſente, laudauit. Extat illa oratio, in qua inter cetera hæc

hæc poſuit: *Theodoſii principis & proxime conclamauimus obitum, & nunc quadrageſimum celebramus diem, aſſiſtente ſacris altaribus Honorio prin.ipe. quia ſicut ſanctus Ioſeph celebrat quadrageſimam patris Iacob ſupplantatoris illius, & nos celebramus Theodoſii quadrageſimam, qui imitans Iacob, ſupplantauit perfidiam tyrannorum, qui abſcondit ſimulachra gentium. omnes enim cæremonias oblitterauit. qui etiam iis, qui in ſe peccauerunt, doluit, quam dederat, periiſſe indulgentiam. & veniam denegabant, ſed non negabunt filij, quod donauit pater. Nunc ſe regnare Theodoſius cognoſcit, quando eſt in regno domini Ieſu Chriſti, & conſiderat templum eius. Nunc ſibi rex eſt, quando recipit etiam filium Gratianum, & pulchra iam dulciſſima ſibi pignora, quæ hic amiſerat. quando eius Flaccilla adhæret fidelis anima Deo, quando patrem ſibi redditum gratulatur, quando Conſtantino adhæret. cui licet baptiſmatis gratia in vltimis conſtituto omnia peccata dimiſerit, tamen, quòd primus Imperatorum credidit, & poſt ſe hereditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum repperit. Fles Honori, & lacrymis pium teſtificaris affectum. quòd in honorum adhuc honore tumuli patris corpus per ſpacia multa transmittis? fles, quòd non vſque Conſtantinopolim reuerendas reliquias ipſe proſequeris? eadem tibi cauſſa nobiſcum eſt. Ne vereare, ne inhonoræ videantur, quocunq; acceſſerint, reliquiæ triumphales. non hoc ſenſit Italia, quæ claros ſpectauit triumphos, quæ à tyrannis interim liberata concelebrat ſuæ libertatis auctorem. non hoc Conſtantinopolis, quæ ſecundo ad victoriam principem miſit, quem cum vellet tenere, non potuit.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER X.

TORINO

HONORIVS AVGVSTVS.

THEODOSIO exempto, ſimul etiam tobur, ac dignitas ipſius titubare Imperij cœpit. Neque enim aut in Arcadio, qui Orientem, aut in Honorio, qui Occidentem accepit, ad impendentem malotum tempeſtatem ſuſtinendam ſatis aut neruorum, aut animi fuit. His vero cladibus cauſſam attulit, primum imbecilla vtriuſque principis ętas, quòd ille nouemdecim, hic decem duntaxat annos natus, patum rebus tantis adminiſtrandis erat idoneus; deinde nefatia Rufini, & Stilichonis, qui tutores hætebant, improbitas. qui, captata puerorum occaſione, certatim animum ad inuadendum Imperium per omne genus ſceletis, ac perfidiæ contulerunt. Nam cum ambo tanta habendi cupiditate flagrarunt, vt ius venale omne habuerint, neque vllum ad conficiendam pecuniam iniuriæ genus omiſerint, tum ſe tanto inter ſe odio perſequuti ſunt, vt alter altetius euertendi cauſſa humana, diuinaque omnia permiſcuerit. His accesſete barbati, qui ptioribus annis in fines Romanorum accepti, atque honoribus militaribus, excluſis vetetibus Romanis, ornati, eo inſolentiæ venerant, vt iam non ſetuite, ſed dominari, neque iuſſa Imperatorum expectare, ſed eorum tempotibus inhiare, videtentur. Quæ mala cum Synæſius Cyrenatum antiſtes videtet, orationem ad nouum Imperatotem Atcadium ſctipſit, in qua cum alios ptincipum motes reprehendir, longe à diſciplina vetete diſſidentes, tum maxime, quòd, deſpectis Romanis, barbaros colerent, neque imminens ex ea te periculum ptouiderent. Placet autem eius orationis ſummam in hos annales intexere, quòd præſentem, & futurum reipublicæ ſtatum mirifice poſſit illuminate: *Debet*, inquit, *rex aſſidue cum militibus ſuis verſari; in primis autem cum iis, quos agri, quos vrbes, quos denique vniuerſa*

regio, quæ illius imperio paret, propugnatores dat, & cuſtodes reip. ac legum, ſub quibus alti, atq; inſtituti ſunt. Hi enim ſunt, quos Plato canibus ſimiles eſſe dicit. Sed neq; paſtor vnquam cum canibus lupos collocabit. nam ſi quando in canibus imbecillitatem, aut ignauiam aliquam animaduerterint, & ipſos canes, & gregem, & paſtorem deniq; ipſum aggredientur neq; legiſlator vnquam arma concedet iis, qui non ſunt nati, & educati ſub ipſius legibus. nullum enim ab his pignus beneuolentiæ habet. Eſt enim hominis audacioris, eum videat, iuuentutem multam alibi educatam, ſine moribus viuentem, ſua in regione arma tractantem, non extimeſcere, nec videre, Tantali ſaxum tenui filo appenſum impendere reip. nam tum eam externi milites inuadent, cum rem ſibi bene ceſſuram exiſtimabunt. Ac ſane iam huius mali velitationes quædam fiunt, iamq; nonnullæ partes Imperij, perinde vt corporis, laborant; cum non poſsint ea, quæ aliena ſunt, cum ipſo corpore coaleſcere, & ad harmoniam ſanam reduci. ſecernenda autem eſſe tum à corporibus, tum à ciuitatibus ea omnia, quæ ſunt in iis aliena, & medici, & Imperatores cenſent. Qui vero exercitum non conſcribit, qui illis opponi poſsit, & veluti illi domeſtici ſint, vacationem militiæ petentibus multis permittit, ſuosq; aliis rebus operam dare concedit, quid aliud, quàm in propriam perniciem ruit? cum æquum eſſet, iſtos Scythas, qui hic arma geſtant, perſequi, & ab ipſa agricultura propugnatores accerſere, & delectus adeo acres habere, vt philoſophi è ſcholis, opifices ex officinis, populi ex theatris euocarentur. Quo modo enim ferre poſſumus, partes viriles in noſtra rep. alienorum, & externorum eſſe, & fortiſsimum Imperium concedere aliis bellicæ gloriæ principatum? Neq; enim dubitandum eſt, fore, vt illi aliquando armis inſtructi hominum vrbanorum ſe dominos eſſe velint. Quod priuſquam eueniat, reuocandi ſint nobis Romanorum animi, & ita aſſuefaciendi, vt ipſi ſuo marte vincere & poſsint, & velint, nec omnino ſocietatem vllam cum barbaris ineant, ſed eos omnes deſpiciant, omniq; loco funditus pellant. Primum igitur magiſtratu eiiciantur, & procul à curia honoribus arceantur, quibus per ſummum dedecus ea obuenerunt, quæ diu apud Romanos habita ſunt, & re ipſa fuerunt, honeſtiſsima. Nam & Deam Themidem, quæ ſenatui, & Bellonam, quæ exercitui præſidet, obuelare ſe arbitror, cum cernant, hominem penula ſcortea indutum ducem eſſe chlamydatorum, & villoſam pellem exuentem togam ſumere, & de ſumma rerum cum Romano magiſtratu conſulere prope ipſum conſulem ſedentem, longe poſt eum ſedentibus iis, quibus honos ille iure optimo debebatur. atque illos eoſdem, vbi paullulum è curia egreſsi fuerint, pelles ſuas rurſum induere, togamq; Romanam apud ſuos deridere, quòd impediat enſis eductionem. Apud nos exercitus magni ſunt, noſtriq; ſeruis Scythis ſanguine coniuncti. qui, neſcio quo infelici fato in Romanum Imperium influxerunt. illi ſuos duces habent magnæ auctoritatis viros non ſolum apud eos ipſos, ſed etiam apud nos. quod malum noſtra dedit ſocordia nobis. præter eos autem milites, quos iam habent, ſeruos etiam noſtros ipſis acceſſuros exiſtimate. Hæc igitur nobis munitio demolienda. purganda ſunt Imperatoris caſtra non aliter, ac cumulus tritici. Cunctos autem Scythas Romani, quibus cum illis res eſt, manu, & conſilio antecedunt. Scythas autem iſtos & narrat Herodotus, & nos ipſi cernimus morbo timiditatis laborare. hi enim ſunt, qui vbiq; terrarum ſeruitia explent, quiq; ſedem ſtabilem nunquam habuerunt, qui ſedibus ſuis ſæpe à multis expulſi, noſtra ætate ad nos venerunt, non animo bellandi, verum ſupplices, cum rurſus finibus ſuis moti eſſent. Cum autem Romanorum mores, ſicuti in ſupplices decuit, humaniſsimos, & non arma experti eſſent, barbari, quam par fuit, gratiam rettulerunt. nam inſolentes facti beneficium non agnouerunt. quo nomine, cum patri tuo aduerſus ipſos armato meritas pœnas dediſſent, rurſus ad miſericordiam eius confugientes, ſupplices ſe vna cum vxoribus ſuis ad pedes eius proiecerunt. ille vero ſupplicantes erexit, & belli ſocios aſciuit, & ciuitate donauit, & omnium bonorum participes fecit, & partem Romani agri eis attribuit. At illi, propterea quòd pater tuus mitem ſe eis præbuit, nos in hunc vſque diem derident. quæ fama humanitatis noſtræ etiam vicini eorum ad nos veniunt. aduentant enim ſagittarij equites, petentes, vt eos complectamur, illosq; nobis, vtpote multo ſe inferiores, exemplum proponunt. At difficile eſt, iſtos expellere. Si me audies, difficultas illa facile tolletur, ſi militum numerum adauxeris, ſi Romanos ad virtutem excitaueris, ſi legiones domeſticas ſcripſeris, ſi aduerſus barbaros iſtos animo vehementi, & concitato vteris. nam mox vel agricultura operam iuſsi dabunt, vel eodem itinere, quo venerunt, fugam capeſſent, & nunciabunt iis, qui trans Iſtrum incolunt, non amplius eſſe apud Romanos illam facilitatem, ſed eos ducem habere iuuenem quendam excelſi animi, qui etiam inſontem reprehendere poſsit. Hæc, vt expoſui, de periculoſa reip. barbarorum inſolentia ſcripſit Synæſius

næſius ad Arcadium, vt primum poſt mortem patris Imperium iniit. quæ non obſeruatæ vim ſacri cuiuſdam oraculi habuerunt. nam barbari, cum annis prioribus quieuiſſent, ab hoc anno tumultus miſcere deintegro in Orientali Imperio inceperunt. Quæ res, quoniam inſignium, quæ poſt Occidentem afflixerunt, calamitatum initium introduxit, quemadmodum geſta ſit, diligenter eſt exponendum.

STILICHO, cum vtriuſque principis, atq; Imperij tutelam à Theodoſio ſibi commiſſam eſſe aſſereret, Rufinum munere ſuo exuere omni ratione contendit, atq; ad eam rem iter Conſtantinopolim adornauit, ita vt, rebus Italiæ conſtitutis, magna celeritate ſe in Galliam ad limitem Rheni pacandum contulerit. Qua re cognita, Rufinus ſubito, quaſcunq; potuit, ei moras oppoſuit. itaq; cum alia in Oriente bella, tum præſertim Gotthicum grauiſſimum excitauit. Quippe, litteris occulte ad Alaricum in Thraciam miſſis, ipſum ad inuadendam Græciam perpulit. compererat enim, grauiter illum ferre, ſe militaribus copiis nullis præfectum eſſe, ſed eas duntaxat obtinere, quas ei Theodoſius tradiderat, cũ aduerſus Eugenium arma tulerat. Inde de induſtria homines ſibi fidos ei obiecit, Antiochum, qui Græciam pro conſule regeret, & Gerontiũ, qui Thermopylas cuſtodiret, ſecretis vtriq; mandatis editis, vt Alaricum, ſi impetum in ea loca feciſſet, male pertinaci defenſione reciperent. Qua re fretus Alaricus, cum ingenti Gotthorum exercitu raptim ex Thracia mouit, atq; irruptionem in Macedoniam fecit, nullis, neq; oppidis neq; eccleſiis, neq; hominibus parcens, vnde prædæ ſperare aut ſibi, aut ſuis aliquid poſſet. In Theſſaliam inde tranſgreſſus, à Theſſalis ad oſtia Penei fluminis commiſſo prœlio pulſus, tria hominum millia perdidit. Inde ad Thermopylarum anguſtias, qui tranſitus erat notiſſimus in Græciam, ventum. eæq;, cedente ex compoſito Gerontio, occupatæ. qua de re ſic Eunapius: *Alaricus cum barbaris per Thermopylarum fauces peruaſit non ſecus, quàm per apertum ſtadium, ac campum liberum, & decurſui equorum patentem. Eas Græciæ anguſtias illi prodidit impia natio fuſcis vtentium veſtibus, qui, nullo prohibente, ſimul cum eo irruperunt, reſciſſa iam pontificalium inſtitutorum lege, ac vinculo.* Ceterum, occupatis Thermopylis, cum in Bœotiam deſcendiſſet, omnia præter Thebas expugnauit. has enim, quòd munitas inueniſſet, atq; Athenis animo immineret, ſtudioſe reliquit. Athenis autem facile ſe potiturũ ſperabat, vel quia propter vrbis amplitudinem cuſtodiri ab omni parte non poſſent, vel quia, occupato portu Piræi, ciues inopia rei frumentariæ breui deditionem eſſent facturi. cum autem exercitum vrbi admoueret, Mineruam in muris obambulantem ſibi videre viſus eſt, ea ſpecie, qua à Gentilibus fingebatur; pro mœnibus vero Achillem ſtantem, qualem Homerus expreſſit, cum iratus Patrocli necem vlturus acceſſit. cuius viſi noua ſpecie territus, conſilium oppugnationis abiecit, ac pacem vltro ciuibus obtulit. qua ſacramẽto vltro, citroq; firmata, vrbem cum paucis ingreſſus eſt. Summo omnium ſtudio exceptus, cum lectiſſimis ciuibus lautus accubuit. ac muneribus eximie cultus, vrbe pariter, ac tota Attica ſine vllo maleficio ceſſit. Inde tranſitu in Megaridem facto, & vrbe primo impetu capta, ad Iſthmum proceſſit, eoq; ſine vllo certamine Gerontij beneficio ſuperato, in Peloponneſum ingreſſus, Corinthum, Argos, Lacedæmonem, ceteraq; interiecta oppida nullo negotio redegit in poteſtatem. Quibus cladibus cognitis, Rufinus eo magis ad Imperij cupiditatem exarſit. Interim Stilicho in Rhætiam profectus, primo aduentu Francos reges, & Sueuos, Alemanosq; ita perterruit, vt pacem poſtularent. Ex quibus Marcomeres rex Francorum in exilium actus: Summo autem frater eius, cum ſe germani vindicem ferret, à ſuis eſt interfectus. ita fœdus cum Francis percuſſit. Mox de Alarici irruptione in Illyricum facta edoctus, Italiam eadem, qua venerat, celeritate repetiit, atq; exercitum, quem Theodoſius in Italia reliquerat, in naues impoſuit, aliiſq; ex Italia, Galliaq; militibus ſecum adductis, in Illyricum contendere maturauit. atq; in Peloponneſum egreſſus, Alaricum late omnia, vt diximus, expugnantem offendit. Cuius aduentu Alaricus exterritus, milites ſuos per agros palantes, ac diſſipatos contraxit, ac ſe vallo, caſtriſq; ſepſit. Stilicho vero armato ad illum progreſſus exercitu, extremo decertare prœlio voluit. verum, cum inſtructæ vtrinq; acies ſtarent,

litteras ab Arcadio Rufini impulſũ ſcriptas accepit, quibus præcipiebatur, ne quid in Oriente rei militaris attingeret. quibus lectis, bellum, quod in manibus erat, omiſit. quod ſi, vt ſpes erat, proſpero euentu ceſſiſſet, ſatis conſtat, multas, quę imminebant Occidenti, calamitates, facile potuiſſe auerti. Hæc in hunc modũ acta tradit Claudianus. Zoſimus autem auctor eſt, Stilichonẽ in Peloponneſum egreſſum, Alaricum in Pholoen Arcadiæ oppidum compuliſſe, eumq; cõmeatus inopia extinguere potuiſſe, niſi ſeſe ocio tradidiſſet, ac, quæ Gotthi non attigerant, militibus ſuis diripienda dediſſet. Quo facto, Gotthos ſpacium nactos, ſeſe ex Peloponneſo cum præda in Epirum intuliſſe, atq; eaſdẽ ibi populationes, & vaſtitates edere perrexiſſe. Quocunq; vero modo res geſta ſit, Stilicho, re infecta, cum ſibi redeũdum videret, exercitum Theodoſianum ad Arcadium miſit, ac Gainem ei ducem præfectũ ſecreto, quid aduerſus Rufinũ moliri vellet, edocuit. Interim cadauer Theodoſij Conſtantinopolim ex Italia tranſportatum v i Idus Nouembris funere magnificentiſſimo eſt elatum. v autem Kal. Decembris, appropinquante Conſtantinopoli exercitu, Gaines prægreſſus, militum aduentum Arcadio nunciauit, eumq; ea de re geſtientem, vt de more obuiam extra vrbem procederet, adhortatus eſt. Quod Arcadius ſummo ſtudio fecit, ac benigne ſalutatus, comiter omnes excepit. Quo facto, milites, accepto à Gaine ſigno, cuncti in Rufinum, qui cum Arcadio exierat, &, vt inquit Claudianus, ab Arcadio in partem Imperij accipi poſtulabat, infeſti ſe intulerunt, ac plurimis illatis vulneribus confecerunt. Caput inde abſciſſum, & pilo præfixum per vrbẽ latum eſt. manus dextera amputata ad dedecus inſatiabilis auaritiæ ſtipem oſtiatim emendicauit. Eo anno Florentino vrbis præfecto ſucceſſit Andromachus. quo prę fecturam gerente, Honorius Mediolano multa edicta edidit, quibus eos, qui tyrannos in ſeditione ſequuti erãt, aut pœna multauit, aut venia ſubleuauit, & patris acta firmauit: ex quibus hoc huic hiſtoriæ adſcribere libuit, datũ x Kal. Aprilis: *Quæcunq; à parentibus noſtris diuerſis ſunt ſtatuta temporibus manere inuiolata, atq; incorrupta circa ſacroſanctas eccleſias præcipimus. Nihil igitur à priuilegiis immutetur, omnibusq́; qui eccleſiis ſeruiunt, tuitio deferatur. quia temporib. noſtris addi potius reuerentiam cupimus, quàm ex iis, quæ olim præſtita ſunt, immutari* In Africa S. Auguſtinus, quem ab Ambroſio ſalutari fonte ablutum ſuprà diximus, epiſcopus Hipponenſis eſt factus. Rufino extincto, Eutropius eunucbus locum tenuit. Is Rufini
396 bona amicis dilargiri contendens, ab Arcadio eſt cohibitus. ſiquidẽ initio ſequentis anni, quo ille quartum, & Honorius tertium conſulatum geſſerunt, Idibus Februarij edixit, vt ea, quę Rufinus quondam, cum viueret, quoquo pacto poſſederat, in eodem ſtatu manerẽt, nec quiſquã ſibi poſt eius obitum vindicandi poteſtatem aſſumeret. Eutropius repente Rufinus alter effectus, cum Timaſium, & Abundantium, atq; honoratiſſimum, & gratioſiſſimum quenq; apud Arcadium ex aula per varias calumnias emouiſſet, atq; adeo etiam in exilium proieciſſet, tum in Stilichonem arbitratu ſuo res Occidentis adminiſtrantem ſe intulit, & ad intercludẽdum illi Conſtantinopolim aditum, hoſtem iudicandum à ſenatu Arcadij voluntate curauit. mox vt Africam Honorio adimeret, Gildonem Comitem, & magiſtrum vtriuſq; in Africa militiæ ad ſtudia ſua traduxit. Ita Gildo, exercitu Africano corrupto, repente Africam occupauit, eamque ſe Arcadij nomine obtinere denunciauit. Quam rem Stilicho pro eo, ac debuit, grauiſſime accepit. neque remedium quærere ei recuperandæ ceſſauit. Interim Honorius Mediolani Libycarum ferarum munus populo exhibuit. in quo res inſignis memoriæ contigit. Cum Creſconius quidam ad beſtias damnatus à militibus Stilicbonis de eccleſia, ad quàm confugerat, raperetur, Ambroſius epiſcopus cum clero ad hominem conſeruandum accurrit. ſed milites duces Arrianos habentes præualuerunt, atque arreptum hominem ad ampbitheatrum deduxerunt. verum non ita multo pòſt, expedito dimiſſi leopardi in eum locum, in quo ſpectandi cauſſa ſedebant, aſſultu, miſere laniati ſunt. Quod vbi vidit Stilicho, religione haud intactus, per multos dies epiſcopo ſatisfecit, & Creſconium, quia grauiſſimorum criminum erat manifeſtus, in exilium mittere ſatis habuit. Per eoſdem etiam dies ipſe Ambroſius corpus S. Nazarij martyris in horto extra vrbem inuenit, ſanguine perinde recenti, ac ſi eodem

eodem tempore, quo leuabatur, lotum, & compoſitum in ſepulchro fuiſſet. id ad
baſilicam Apoſtolorum pridie Solemnis eorum deinde conditum fuit. Et hoc an-
no Alaricus vna cum ſuis victoria ſuperiore ſuperbus Epiro egreſſus, Græciam pro-
uinciam incurſauit, eamq; incendiis, & populationibus vaſtare, nemine reſiſtente,
cōtendit. Quo terrore perculſi incolæ, multi externas regiones ſalutis gratia quæ-
ſiuerunt. Eo etiam anno varia prodigia nunciata graues curas in hominum menti-
bus excitarunt. nam & terra per plurimos dies ſæuo motu concuſſa eſt, & cœlum
maximo ardore viſum eſt conflagrare. Cæſario inde, Atticoq; conſulibus, Hono- 397
rius Romam proceſſit, atq; edictum in Foro Traiani edidit, ne quis in campo Mar-
tio caſas, aut tuguria collocaret. Eo præſente res accidit altera memorabilis, quæ
finem muneri gladiatorio attulit. Cum gladiatores adhuc priſco more in foro da-
rentur, Telemachus quidam ex Oriente monachus ſpectaculi fœditatem auerſa-
tus, dirimendi certaminis gratia prouolauit in medium. Qua re populus indigna-
tus, monachum lapidibus eſt aggreſſus. Quem extinctum vbi ſenſit Honorius, in
numerum martyrum aſcribi curauit, & noua lege, ne in poſterum gladiatorum
munus ederetur, edixit. Interim, cum Africa amiſſa antè oculos verſaretur, eius re-
cuperandæ talis occaſio eſt oblata. Mazeſcel nefariis à Gildone fratre inſidiis ap-
petitus, ex Africa fugit, atque ad Honorium profectus, quo ſtatu res illius prouin-
ciæ eſſent, edocuit, belliq; facilitate propoſita, operam ſuam ad Gildonem expu-
gnandum, ſi ſibi idoneus daretur exercitus, eſt pollicitus. Res in eum locum ad-
ducta erat, vt differri vindicta non poſſet. nam Gildo ex Africa ita nauigationem o-
mnem impediebat, vt Romam in magnam rei frumentariæ difficultatem adduce-
ret. Itaq; Honorio, ac Stilichone auctoribus, ſenatus, vetuſto more relato, bellum
aduerſus Gildonem, duce Mazeſcele, decreuit. atq; ita res neceſſariæ ad id com-
parari ſunt cœptæ. Qua re cognita, Gildo rabie aduerſus Mazeſcelem efferatus,
liberos eius, qui in Africa remanſerant, iugulauit, ac ſcelus ſcelere cumulauit. Ho-
norius menſe Aprili rediit Mediolanum. Idem annus duorum nobiliſſimorum an-
tiſtidum morte fuit inſignis, Ambroſij Mediolanenſis, & Martini Turonēſis. Am-
broſium grauiſſimo morbo iactatum ſimulac Stilicho audiit, diuino quaſi afflatus
numine, vaticinium protulit, inquiens: Si hic vir naturæ conceſſerit, vltimus Italiæ
impendet interitus. exceſſit autem magna ſanctitatis, & doctrinæ fama pridie No-
nas Aprilis, inq; eius locum Simplicianus presbyter, homo iam ætate confectus, eſt
ſubſtitutus. Martinus, mirandis operibus editis, ſupra hominis conditionem in vita
nobilitatus. III Idus Nouembris migrauit ad cœlos. Vterq; ab Eccleſia inter Con-
feſſores, Ambroſius etiam inter Doctores aſcriptus eſt. Martini ſepulchrum incre-
dibili & ciuium, & conuenarum multitudine celebrari pietatis nomine cœptum.
ex quo præcipue Turonenſis eſt eccleſia inſignita. Eodem anno Idibus Auguſtis
Concilium Carthagine actum eſt, in quo præter cetera Aurelius epiſcopus decre-
uit, vt epiſcopi Africæ de die paſchatis celebrando, qui in controuerſia erat, ad an-
tiſtidem Carthaginienſem referrent, de pueris vero apud Donatiſtas baptizatis,
Syricium pontificem, & Simplicianum epiſcopum Mediolani conſulerent. cui
Concilio ſubſcripſit etiam S. Auguſtinus Hipponenſis epiſcopus. In Oriente Ar-
cadio Eudoxia Auguſta Flaccillam puellam peperit. Nectario epiſcopo Conſtan-
tinopolitano mortuo, Ioannes Antiochenus ſuffectus eſt, is, qui ab eloquentiæ ma-
gnitudine, quaſi auream orationem ore funderet, Chryſoſtomus appellatus eſt. Et
hoc anno Alaricus in Epiro, & Græcia cum ſuis inſolentius ſæuiit. Inſequenti inde 398
Honorius quartum conſulatum ſuum in Occidente, Eutychianus vero in Oriente
iniuit. Eo anno, Syricio pontifice VIII Kal. Martij vita functo, Anaſtaſius presbyter
VII Idus Aprilis eſt ſubrogatus. De quo ſic Paulinus Nolanus epiſcopus ad Del-
phidium: *Sciat Veneratio tua, ſanctum fratrem tuum papam vrbis Anaſtaſium amantiſſi-
mum eſſe humilitatis noſtræ. nam breui poſt ordinationem ſuam epiſtolas de nomine noſtro
plenas, & religionis, & pietatis, & pacis ad epiſcopos Campaniæ miſit, quibus & ſuum decla-
raret affectum, & aliis benignitatis ſuæ præberet exemplum. deinde nos ipſos Romæ, cum ſo-
lemni conſuetudine ad beatorum apoſtolorum natalem veniſſemus, tam blande, quàm honori-
fice excepit. poſtea quoque, interpoſito tempore, etiam ad natalem ſuum, quod cum ſacerdoti-*

bus ſuis deferre ſolet, inuitare dignatus eſt. Honorius nuptias cum Maria Stilichonis, & Serenę filia quadriennio antè ſibi deſponſa, iam maturis vtriuſque ad ineundum matrimonium annis, Mediolani apparatu magnifico celebtauit. Stilicho Mazeſcelem cum idonea militum manu contra Gildonem in Africam miſit. Is, cum Piſis conſcendiſſet, ad Caprariam inſulam delatus, ſanctos quoſdam viros aſſumpſit, quorum ſe apud Deum precibus victoriam pariturum putauit, atq; in Africam egreſſus, contra Gildonem cum quinque militum millibus conſtitit, qui ſeptuaginta millia in armis habebat. Inde, cum caſtra mouere, & intercedentem ſuperare vallem moliretur, per noctem à S. Ambroſio, qui paulo antè finem viuendi fecerat, admoneti in quiete ſibi eſt viſus, cum, manu ſublata, & impacto ter humi bacillo, diceret: *Hic.* quod ille interpretatus eſt, tertio poſt die ſe ibi victoria potiturum. Atq; ita poſt triduom, illatis in hoſtem ſignis, ſtatim ſine certamine milites Romanos omnes ad deditionem adduxit. barbaris fugientibus, Gildo & ipſe ſe fugæ mandauit. verum, cum arrepta naui in altum prouectus, vi ventorum Tabracam eſſet reiectus, poſt aliquot dies ab hoſtibus captus eſt ſtrangulatos, ſiue, vt inquit Zoſimus, nè in manus hoſtium perueniret, ipſe ſibi mortem conſciuit. Mazeſcel inde ingenti potius, quàm glorioſa victoria decoratus, in Italiam ſe recepit. Hac te Romam nunciata, eximia omnes lætitia cumulati. nam vrbs, atque Italia tota ingenti annonæ difficultate leuata eſt. Senatus eo nomine Honorio triumphum decreuit, quem fama fuit, Mediolano Romam venturum. verum omnium opinionem fefellit. Itaque Claudianus Romam hac de re conquetentem fecit, his verſibus:

Veſtra parens Auguſte queror, quonam vſque tenebit
Prælatus mea vota Ligur? vetitumq́, propinqua
Luce frui ſpaciis decernens gaudia paruis,
Torquebis Rubicon vicino nomine Tybrim?
Nonne ſemel ſpreuiſſe ſat eſt, cum reddita bellis
Africa venturi ſpe luſit principis vrbem?
Nec duras tantis precibus permouimus aures.
Aſt ego frenabam geminos, quibus altior ires
Electi candoris equos, & nominis arcum
Iam molita tui. per quem radiante decorus
Ingrederere toga. pugnæ monumenta dicabam,
Defenſam titulo Libyam teſtata perenni.

Stilichoni vero monumentum populus Rom. ex ſenatuſconſulto cum his verbis conſtituit: *Fl. Stilichoni inluſtriſſimo viro, magiſtro equitum, peditumq́, Comiti domeſticorum, tribuno prætoriano, & ab ineunte ætate per gradus clariſſimæ militiæ ad columen gloriæ ſempiternæ, & regiæ affinitatis euecto, progenero Diui Theodoſii, Comiti Diui Theodoſii Auguſti in omnibus bellis, atq; victoriis, & ab eo in affinitatem regiam cooptato, itemq́, ſocero Dn. Honorij Auguſti, Africa conſiliis eius, & prouiſione liberata.* Eutropio ſliberam prope dominationem non ſolum in aula, ſed etiam in Imperio Arcadij exetcente, atque omnes omnium pecunias, opeſq; per varias cauſſas in domum ſuam aſtute vertente, Gaines indigne tulit, vt qui honorem duci prouectioris ætatis conuenientem nactus non eſſet. nec muneribus vel ampliſſimis inſanam barbati copiditatem exſaturare ad colligendam gratiam poſſet. ac varia ſecum moliri ad res nouandas animo cœpit. In Epiro, ceteriſq; finitimis Orientis prouinciis eadem Alarici, & Gothorum debacchata libido eſt. Conſtantinopoli III Idus Martias Ioannes epiſcopus conſecratus ſtatim cleri diſciplinã corrigere eſt aggreſſus. inde in magiſtratus
399 vrbis inuectus, omnibus iuſto ſeuerior, ac quodãmodo acerbior viſus. Poſteto anno conſulatum inierunt Manlius Theodotus, & Eutropius ipſe eunuchus. Hic potẽtia extraordinaria nixus, homo paganus, duo grauiſſima flagitia perpetrauit, primum, quòd in contumeliã Eccleſiæ edictũ ab Arcadio extorſit, vt ſi quis ad eccleſiã cõfugeret, ab altari abreptus pœnas grauiores perſolueret. quę lex à Ioanne epiſcopo ingenti animi magnitudine improbata eſt; deinde, quòd in Eudoxiã Auguſtam ſeſe contumelioſius geſſit. Itaq;, cum ptopterea ad pœnam ab Arcadio quęreretur, impu-

impunitatis cauſſa ad templum ſe contulit, & contra legem à ſe promulgatam a-
ram ſupplex amplexus eſt. Quam rem vbi Ioannes vidit, cònſcenſo ambone, orare
inſtituit, neque tantum facinus inultum patiendum eſſe diſerta admodum oratio-
ne contendit. Itaque Eutropius honore ſpoliatus eſt, nomine eius ex Faſtis ex-
empto, ita vt ſolus Manlius Theodorus conſul appellaretur, deinde etiam in exi-
lium actus. Qua de re Arcadius XVI Kal. Februarias ad Aurelianum præfectum
prætorio ſic ſcripſit: *Omnes res Eutropij, qui quondam præpoſitus ſacri cubiculi fuit, ærarij
noſtri calculis adiunximus, erepto ſplendore eius, & conſulatu à tetra illuuie, & à commemo-
ratione nominis eius, & cœnoſis ſordibus vindicato, vt eiuſdem vniuerſis actibus antiquatis,
omnia muteſcant tempora, nec eius enumeratione ſeculi noſtri labes appareat, nec ingemiſcant
aut qui ſua virtute, aut vulneribus Romanos fines propagant, vel qui eoſdem ſeruandi iuris æ-
quitate cuſtodiunt; quòd diuinum præmium conſulatus lutulentum prodigium contagione
fœdauit. Patriciatus etiam dignitate, atque omnibus inferioribus ſpoliatum ſe eſſe cognoſcat,
quos morum polluit ſæuitate, omnes ſtatuas, omnia ſimulachra tam ex ære, quàm ex marmore,
ſeu ex fucis, quàm ex quacunq; materia, quæ apta eſt effingendis, ab omnibus ciuitatibus, oppi-
dis, locisq; priuatis; & publicis præcipimus aboleri. ne qua tanquam nota noſtri ſeculi obtutus
polluat intuentium. Adhibitis itaq; fidis cuſtodibus, ad Cyprum inſulam perducatur. in qua tua
ſublimitas relegatum eſſe cognoſcat, vt ibidem peruigili cura vallatus nequeat ſuarum cogita-
tionum rabie cuncta miſcere.* Inde idem grauiorum criminum quoq; compertus ca-
pite pœnas dedit. Mortuo Eutropio, Gaines eandem viam ad potentiam compa-
randam ingreſſus, petere ab Arcadio non erubuit, vt eccleſia vna ex iis, quę in vrbe
erant, Arrianis, quos ipſe fouebat, aſſignaretur. quæ petitio, vt impia, atq; aliena, itē
à Ioanne vituperata eſt. deinde res nouas in Phrygia molitus, tandem Chalcedone
fœdus cum Arcadio iniit, ac ſeſe Conſtantinopolim rettulit. Ibi vero, cum occulte
Gotthis à ſe introductis vrbem diripere, atq; incendere ſtatuiſſet, conſilio patefa-
cto, incœptum omiſit. Arcadius altera filia auctus eſt, quam Pulcheriam nomina-
uit. Eodem anno, teſte D. Auguſtino, Carthagine Gaudentius, & Iouius Comites
Honorij XIIII Kal. Aprilis deorum templa diruerunt; & ſimulachra fregerunt.
Honorius ipſe Venetiæ oppida peragrauit. ſiquidem Brixiæ, Veronæ, Patauij, &
Altini fuiſſe reperitur. Altino autem Kalen. Decembris ſic edixit: *Ex poſſeſſionibus
Gildonis, quæ ad noſtrum ærarium ſunt deuolutæ, canonem omnium titulorum ex integro ſo-
lemni more, impetrata cautione, ſolui præcipimus.* Stilicho ab Arcadio inuitatus, vt con- 400
ſulatum in Eutropij locum iniret, in inſequentem annum accepit, eumque cum
Aureliano præfecto prætorio in Oriente iniuit. profectusque poſt annos quinque
Romam, ingenti plauſu à populo cuncto exceptus eſt, ſiue cum circum, & ludos
iniuit, ſiue cum in foro pro tribunali ius dixit, ſiue cum roſtra conſcendit, teſte
Claudiano, qui ita ſcripſit:

Et quod adhuc nullo potuit terrore coacta
Libertas Romana pati, Stilichonis amori
Detulit. exultant auidi, quocunq; decorus
Conſpiciare loco, nomenq; ad ſydera tollunt.
Nec vaga dilecto ſatiantur lumina vultu,
Seu circum: trabeis fulgentibus aureus intres,
Seu celebres ludos, ſolio ſeu fultus eburno
Cingas iure forum. denſo ſub turbine vulgi
Circunfuſa tua conſcendant roſtra ſecures.

Annus hic fuit à Chriſto nato quadringenteſimus, omnium, quos Occidens vidit,
maxime memorandus extitit. namq; initium irruptionum barbaricarum, quibus
in dies magis ſæuientibus, Occidentale Imperium eſt vſque ad extremam interni-
cionem afflictum. Neque enim vllum ſiue bellicæ calamitatis, ſiue barbaricæ feri-
tatis, ſiue veſanæ cuiuſdam libidinis excogitari exemplū potuit, quod non in ipſas
prouincias, ciuitates, agros, hominesq; paſſim cum maxima atrocitate ſit editum.
Quippe Alaricus, cum per quinquennium in Epiro Imperij Orientalis prouincia
vna cum Gotthis fœdis Græciæ direptionibus, & maleficiis intentus ſediſſet, tan-
dem animum ad inuadendum Occidentem adiecit, atque in Dalmatiam, &, vt

Iornandes ſcripſit,in Pannoniam tranſiit. eaſque late populans, ducibus Honorij patientibus percurſauit. Has vero clades à Gotthis,ceteriſque barbaris eorum ſociis per ſuperiores annos illatas, D. Hieronymus epiſtola tertia his verbis expreſſit: *Viginti & eo amplius anni ſunt, cum inter Conſtantinopolim, & Alpes Iulias quotidie Romanus ſanguis effunditur. Scythiam,Thraciam,Macedoniam,Dardaniam, Daciam, Theſſaliam, Achaiam,Epiros,Dalmatiam, cunctaſq; Pannonias Gotthus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni,Vandali,Marcomanni vaſtant,rapiunt. Quot matronæ,quot virgines Dei,& ingenua,nobiliaq; corpora his belluis fuere ludibrio? capti epiſcopi, interfecti presbyteri,& diuerſorum officia clericorum. ſubuerſæ eccleſiæ, ad altaria Chriſti ſtabulati equi, martyrum effoſſæ reliquiæ. Romanus orbis ruit. Quid putas nunc habere animi Corinthios,Athenienſes, Lacedæmonios, Arcadas, cunctamq; Græciam, quibus imperant barbari?* Hæc ille ante Gotthicam in Italiam irruptionem ſcribit.ex quibus has prouincias magna ex parte in poteſtate Gotthorum fuiſſe,perſpicitur. Honorius, impreſſione Gotthorum in Dalmatiam,ac Pannoniam prouincias ſuas audita, vehementer Italiæ timere, quæ cum his iungebatur, inſtituit; ac propterea, Rauennæ cum eſſet, VIII Idus Auguſti damnatos omnes domum reuocauit, atque Altinum, ac demum etiam Aquileiam ad ea,quæ opus erant,procuranda perrexit. Interim Gaines ad Helleſpontum profectus, vt, traiectione facta, Aſiam occuparet, Romana adueniente claſſe,cuius dux erat Frauitta,homo Gotthus,prœlium nauale committere eſt coactus.in quo, tempeſtate coorta, maiorem Gotthorum partem amiſit. Quare,omiſſo Aſiæ conſilio,ſe recepit in Thraciam,eo conſilio,vt,tranſmiſſo Iſtro, in vlteriorem Scythiam ſe referret. Hudin autem Hunnorum, qui trans Iſtrum erant, princeps, parum vtilem rebus ſuis fore aduerſum eius ratus,ac gratiam ſe initurum ab Arcadio arbitratus,eum à traiectione coercuit, prœlioq; memorabili edito, vita exuit, ac caput eius ad Arcadium miſit. atque eo beneficio fœdere in ſocietatem acceptus eſt. Eodem anno Venerius epiſcopus Mediolanenſis in locum Simpliciani mortui eſt ſublectus. de quo ſic Paulinus: *Mediolanenſis quoq; nouus filius veſter,nunc frater Venerius iam ſcripſerat nobis poſt ordinationem ſuam.* In Africa cum Petilianus Donatiſta ſæuiret, vſque eo intemperantia, & procacitate linguæ prouectus eſt, vt ſcripſerit, Catholicos habere cathedram, quam Dauid peſtilentiæ cathedram appellaſſet. eis enim iuſte relictam eſſe, quia in ea ſancti ſedere non poſſent.cui Diuus Auguſtinus reſpondit: *Si omnes per totum orbem tales eſſent, quales vaniſſime criminaris,cathedra tibi quid fecit eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit,& in qua hodie Ioannes ſedet? quibus nos in Catholica veritate connectimur, & à quibus vos nefario furore ſeparati? Quare appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram apoſtolicam? ſi propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid dominus Ieſus Chriſtus propter Phariſæos. de quibus ait: Dicunt enim, & non faciunt, cathedræ, in qua ſedebant, vllam fecit mentionem?* Cum Chriſtiani Gazæ in Palæſtina male à Gentilibus ibi præualentibus haberentur, Porphyrius epiſcopus ægre paſſus, Ioanne Cæſareæ epiſcopo comite aſcito,Conſtantinopolim ad eas iniurias conquerendas perrexit. atque vrbem ingreſſus, Ioannis epiſcopi apud Imperatorem auxilium implorauit. ille Arcadium ſibi eſſe iratum cauſſatus, negotium eorum Amantio eunucho,viro apud Eudoxiam Auguſtam gratioſiſſimo, ſe commendaturum promiſit. Eudoxia, vbi epiſcopos ab Amantio introductos aſpexit, ſalute vltro dicta, veniam, quòd eis non aſſurgeret, petiit, cauſſa in vterum, quem ferret, coniecta. ac poſtularis eorum cognitis, ſe cum marito colloquuturam, aſſeruit. Arcadius ſe, quod illi poſcebant, templa Gentilium Gazæ diruturum, abnuit, quòd magnis ab ea ciuitate vectigalibus iuuaretur, verum ea clauſurum oſtendit, vt eis ſpoliati ad vetitatem recipiendam impellerentur. Eudoxia inde in ſpem ab epiſcopis excitata, fore,vt virilem prolem pareret,eamque diu proſpere imperantem videret, omnino
401 ſui eos voti compotes facturam promiſit, ac paulo poſt filium peperit, IIII Idus Aprilis, eum iam conſulatum iniiſſent Vincentius, & Frauitta, is, quem ducem Arcadij diximus, ac poſt ſeptem dies, accerſitis epiſcopis,ac filium cruce ſignare, & ſancta benedictione afficere iuſſis,quid eos facere vellet, edocuit. Vbi vero dies baptiſmatis venit,cum tota ciuitas coronis,atq; aulæis ornata eſſet, puer, magiſtra-

tibus,

tibus, & cuncta nobilitate proſequente, ad eccleſiam latus, & ſacro fonte infectus, Theodoſij nomen, atq; Auguſti dignitatem accepit, cum & ipſe pater adeſſet Arcadius. Quo facto, epiſcopi, prout ab Eudoxia fuerāt iuſſi, diploma Auguſto puero porrexerunt. qui vero infantem ferebat, eo lecto, caput ipſius perinde, ac ſi ille annueret, inclinauit, ac palam dixit, placere Auguſto, ea expleri, quæ petita fuiſſent. Ob id Arcadius (quoniam ea prima filij Auguſti iuſſio fuerat) aduerſari epiſcoporum voluntati neſciens reſcriptum epiſcopis ſuo, & filij nomine reddidit. Ita, reuerſo Gazam Porphyrio, templa, atque imagines omnes deorum euerſæ ſunt. Aurelius epiſcopus concilium alterum Carthagine habuit, ac XIII Kal. Iulias decreuit, vt legati ad Anaſtaſium pontificem, & Venerium Mediolani epiſcopum mitterentur, qui neceſſitates eccleſiarum Africæ demonſtrarent, eosq; præter cetera de pueris apud hæreticos baptizatis conſulerent; ab Imperatoribus vero poſtularent, vt reliquias ſimulachrorum in Africa abolerent. Inde Idibus Septembris, recitatis litteris Anaſtaſij pontificis, quibus monebat, vt obuiam hæreſi Donatiſtarum iretur, ſtatuit, vt legati ad ſingulas Africæ eccleſias mitterentur, qui Catholicos à Donatiſtis remouerent, & cum Imperatoribus de tollendis Idolorum reliquiis agerent. Eodem anno Anaſtaſius ipſe Romæ mortuus eſt V Kal. Maij. de quo ſic D. Hieronymus: *Succedit in pontificatum vir inſignis Anaſtaſius, quem diu Roma habere non meruit, ne orbis caput ſub tali epiſcopo truncaretur.* In eius locum Innocentius diaconus eſt ſuffectus. Interim, vexata, populataq; Pannonia, Alaricum dira libido inceſſit Italiæ inuadendæ, atq; adeo etiam (quod nefas auditu videretur) vrbis Romæ diripiendæ. quam ob rem aduocatos Gotthos ſic alloqui cœpit; debere eos noua potius regna labore ſuo quærere, quàm alienis per otium inſeruire. vicinam ſuperaſſe Italiam, regionem nō tam ad prædam contrahendam opulentiſſimā, quàm ad firmas ſedes, ſi Deus cœptis aſpiraret, collocandas omnium honeſtiſſimam. eam ſe inuadere militaribus præſidiis haudquaquam ſatis aduerſus ſe communitam, in animo habere. neque inde, niſi Roma capta, atque direpta, recedere. quam ſatis conſtaret, propter innumerabiles collectas per tot ſecula ex toto terrarum orbe diuitias, omnium, quæ fama celebrarentur, vrbium eſſe copioſiſſimam. Quem, cum peroraſſet, magno omnes clamore ſubito exceperunt, eumq;, vt iret, hortati, non modo ſibi ducē, ſed regem etiam aſciuerūt, ac ſe ſtatim ad expeditionem Italicam accinxerunt. Alaricus autem, exeunte æſtate, irruptionē ſibi cenſuit ineundam, vt bellum per hiemem in Italia gereret, cuius etiam ſæuientis Gotthi gēs frigidiſſimis in locis nata patientiſſima eſſet. ſic enim Italos & minime tum à periculis hoſtilibus cautos, & parum ad rem gerendam idoneos propter aſperitatem temporis eſſe futuros. Huius autem apparatus fama in Italiam perlata vehemētius cunctorum populorum animos metu malorum omnium conſternauit. Auxere etiam pauorem prodigia multa, quæ paulo antè minime, vt fit, animaduerſa, nunc in omnē triſtiorem partem à ſolicitis rerum futurarum mētibus trahebantur. Nam & inſignes ſolis, lunæq; defectiones inciderant, & ſtella crinita conſpecta fuerat, quæ ab ortu ſolis verſus Aquilonem profecta euanuerat & grandines inuſitatæ magnitudinis è cœlo ceciderant, & loca multa tacta fulminibus fuerant, & multis in partibus fœda ædificiorum incendia caſu euenerant, &, quod vehementius terrebat animos, lupi duo in campum, dum Honorius equeſtrem decurſionem conficeret, ventitarant, atq; occiſi, & execti manus duas humanas ex ventre emiſerant, vnus dextram, alter ſiniſtram. Rhæti etiam ſiue à Gotthis ſolicitati, ſiue eorum motu percepto, vltro in ſpem rerum nouarum erecti magnum, cum defeciſſent, terrorem incuſſerunt. Ea de cauſſa Stilicho & Romæ, & ceteris in vrbibus, quæ nobilitate præſtabant, muros, qua infirmiores erant, refecit, præſidiaq; in finibus ingenti cura, quàm maxima potuit, impoſuit, & ad Rhætos cōtinendos lectiſſimum militum numerum miſit. Hunc in modum, quæ omnibus antè eſſe formidini ſolita fuerat, ipſa immanem ex vltima barbarie gentem horrere demum Italia cœpit, ita vt ab hoc tempore vſque ad Caroli Magni Imperium omnium calamitatum aut præſentium ſenſu, aut impendentium metu perculſa, nunquam quieuerit verum humanorum malorum extrema omnia paſſa ſit. atque Eccleſia Dei, quæ paulo antè conſtituta per

Conſtantinum inde per annos centum in aliqua eſſe dignitate, ac potentia cœperat, maximam ex omni parte iacturam, labemque contraxerit. Ceterum Alaricus Gotthis, Alanis, Hunniſq; aliquot ſubſequentibus, ex inferiore Pannonia digreſſus, recto itinere in ſuperiorem vſque ad Alpes Noricas venit. quibus, pulſo Honorij præſidio, ſuperatis, Noricum ipſum Aetio duce inuito, irrupit. & quòd audiret Honorium in Liguria eſſe, per Tridentinum ſaltum in Venetiam XIII Kal. Septembris deſcendit, obuia quæq; Alpina oppida primo impetu capiens. Etenim Claudianus fortunatos admodum eius fuiſſe ſcribit:

Ingreſſus, ſolo peragens cum murmure bellum
Protento leuiter frangebat mœnia conto,
Irridens ſcopulos.

Inde, itinere Abduam verſus ſuſcepto, occurrentes Venetiæ vrbes omnes breui oppugnatione redegit in poteſtatem, ita vt, teſte eodem poëta, viderentur:

quamuis adamante rigentes
Turribus inualidis fragiles procumbere muri,
Ferrataq; Getis vltro ſe pandere porta.

Itaque ab omnibus prope iam capta Roma, ſubactáq; vno impetu belli Italia credebatur. multiq; de illa deſerenda, & adeundis inſulis Corſica, Sardinia, & Sicilia cogitabant, præcipue qui vlteriorem partem Italiæ habitabant. nam citeriores, ac præſertim Venetiæ populi, qui maris Adriatici æſtuaria accolebant, Aquileienſes, Concordienſes, Altinates, Opitergini, & Patauini, ſi in ſe moles illa belli conuerſa eſſet, paruis, quæ in æſtuario erant, inſulis imminebant. Traiecto inde Abdua firmo militum præſidio ad tuendum, quem in amnem conſtruxerat, pontem relicto, in Liguriam tranſit, atque ire ad Padum recto curſu contendit, vt Haſtam demum, vbi erat Honorius, perueniret. Qua re prouiſa, tantus tumultus in ea vrbe factus eſt, vt non ſolum ciues, ſed etiam aula regia conſilium capeſſendæ in Galliam fugæ inierint. Quos Stilicho accommodata ad tempus oratione ſecuro animo eſſe, ac bene ſperare iuſſit. quippe Gotthos occaſione exercitus Romani in Rhætis illigati, non virtute propria nixos, tantum facinus eſſe auſos. Inde hortatus, vt muros, ſi obſidio inferretur, fortiſſimo animo tuerentur, relicto ibi cum familia ſua Honorio, occulto, ac properato itinere in Rhætiam abiit, vt, rebus Rhætorum compoſitis, exercitum, qui ibi erat, citra Alpes adduceret, ac Lacum Larium nauicula emenſus, ſæuiente hieme, in Rhætiam per alpes niue, glacieq; rigentes omnia perpeſſus incommoda penetrauit. Interim Alaricus, traiecto per otium Pado, caſtra Haſtæ admouit, eamq; obſidione circumdedit. atque interim cædes hominum, incenſiones tectorum, prædaſq; agreſtium, ac pecorum, quàm latiſſime potuit, fecit, Honorio facile omnem tempeſtatem obſidionis Gotthicæ pro inſita virtute
402 animi ſuſtinente. Arcadio inde, atque Honorio vtroque conſulatum quintum gerentibus, Rhæti, ceteriq; Alpini populi, vbi Stilichonem nec opinato viderunt, repentino metu perculſi omnem armorum cogitationem abiecerunt. quos Stilicho alloquutus cum partim increpuiſſet, quòd leui Gotthicæ impreſſionis fama impulſi arma cepiſſent, partim etiam blandis verbis ad retinendam priſtinam erga Imperatorem fidem, ac beneuolentiam, excitaſſet, omnes ad arma pro Italia, atq; adeo pro ipſo, qui obſidebatur, Honorio capienda incendit, acceptoq; Romano, qui ibi verſabatur, exercitu, & legionibus, quæ Gallicos, & Britannicos limites tuebantur, accitis, maximum exercitum, ac prope Gotthico parem confecit, & cum eo in Liguriam, quàm maximis potuit itineribus, rediit. Eodem die, quo ille citra Alpes ſaluus peruenit, Romam eius rei nuncius incerto auctore perlatus eſt. ibi vero, atque in ſingulis Italiæ vrbibus, collectis ex magna deſperatione animis, ingens gratulatio facta, cenſentibus ſingulis Stilichonis virtute, ac diligentia eſſectum, ne vno ictu Roma, Imperiumq; corrueret. Ille autem, quòd de Honorij ſalute erat ſolicitus, maiore parte exercitus ſe ſubſequi iuſtis itineribus iuſſa, cum expeditis equitum turmis præceſſit, atque ad hoſtem improuiſo peruenit. qui, vt inquit Claudianus, pontem, viamq; tenebat:

Abdua quo ſciſſas ſpumoſior incitat vndas.

Abdua

Abdua inde, ac demum etiam Pado traiectis, cum late campos omnes ab hoſte inſeſſos videret, facto ferro impetu, per Gotthorum caſtra peruaſit, atque ad Honorium denique præter ſpem omnium cum ſuis ſaluus acceſſit, lætiſſimis animis ab effuſa portis ciuitate exceptus. Alaricus autem, vt ſe nouo aduentante circumueniri exercitu ſenſit, æſtuare animo, & de ſe ipſo laborare inſtituit, atque conſilij ſui, quòd res tentaſſet Italiæ, prorſus pœnituit. motiſq; ab Haſta caſtris, ad Pollentiam oppidum ſeptem millibus paſſuum longe ab Haſta ſitum conſedit. quem Stilicho cum vniuerſo, poſtquam confirmatus fuit, exercitu, raptim eſt inſequutus, in celeritate poſitam eſſe victoriam putans. ac caſtra caſtris eius oppoſuit, ſeque vniuerſi prœlij fortunam non recuſare, oſtendit. Nec mora vterque exercitus conſtitit, paratus in eam pugnam, in qua victori Roma orbis terrarum domina præmium erat futura. Cum autem Saul quidam, (vt inquit Oroſius,) (neque enim Claudianus nomen edit,) dux equitibus Alanis præeſſet, ac rei gerendæ à Stilichone arbitrium accepiſſet, conſilium cepit, quod, vt impium fuit, ſic triſtem euentum habuit. quippe cum, inſtante die Paſchatis, Gotthos religionis cauſſa ab armis ceſſaturos, tanquam Chriſtianos, exiſtimaret, ſacratiſſimo illo die, (ipſe enim erat paganus,) eos ſibi adoriendos conſtituit. Quo facto, Gotthi capere arma compulſi, eò maiore animorum ardore pugnarunt, tantóque impetu illius impetum exceperunt, vt non ſolum ipſum ducem interfecerint, ſed copias etiam eius in fugam auerterint. vnde queritur Oroſius, inquiens: *Taceo de infelicibus illis ad Pollentiam geſtis, cum barbaro, & pagano duci, hoc eſt, Sauli, ſumma belli commiſſa eſt. cuius improbitate reuerendiſſimi dies, & ſanctum paſcha violatum eſt. cedentique hoſti propter religionem, vt pugnaret, extortum eſt.* Cum autem equeſtrem aciem amiſſo duce turbatam in fugam verti Stilicho, atque Honorius cernerent, continuo legiones in prœlium induxerunt, atque equites conuerſo impetu redire in aciem coegerunt. Pugnatum eſt inde magno vtrinque ſtudio, æquo marte, per multas horas. Tandem Gotthi pulſi campo ceſſerunt, palatíque paſſim varia ſtrage conciſi ſunt. nec prœlium atrocius aliud per multos antè annos eſt editum. Captiui Italici omnes recepti, & caſtra Gotthorum opulentiſſima capta, tantáque præda parta, vt damna ſarcire à Gotthis per multos antè annos illata potuerit. Inter ceteros nurus etiam Alarici venerunt in poteſtatem. Stilicho, cum Alaricum, ac reliquum eius exercitum fuga intercludere poſſet, conſulto dimiſit, ne hoſtem vſque ad Apenninum progreſſum, ac citra Padum Romanis iam prope mœnibus imminentem, in noui prœlij faciendi, & virtutis, vt in extremis rebus, experiendæ neceſſitatem adduceret, néve, incommodo aliquo accepto, viam petendæ Romæ ſubito patefaceret. verum fœdus cum eo poſtulante percuſſit, ac, redditis captiuis, trans Padum pacate ſe referre, permiſit. Ita Alaricus cum dimidio copiarum, earúmque inermium, ac pauentium ſe recepit. Quoniam autem Stilicho primum male, deinde bene pugnauit, propterea Proſper ſcripſit, Arcadio, & Honorio quintum conſulibus, aduerſus Gotthos Pollentiæ magna vtriuſque partis clade pugnatum eſſe; & Caſſiodorus, Stilichonem ad Pollentiam cum exercitu Romano victum à Gotthis fuiſſe. Ceterum eo modo, quo ſcripſi, rem ad Pollentiam geſtam prodidit Claudianus, ita eam complectens:

vnoq; die Romana rependit
Quidquid terdenis acies amiſimus annis.
O celebranda mihi cunctis Pollentia rebus.

Quod idem prodidit etiam æqualis eius Prudentius, quorum vterque his intereſſe rebus potuit, his verſibus:

Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiam patrio veniens iratus ab Iſtro,
Has arces æquare ſolo, tecta aurea flammis
Soluere, maſtrucis proceres veſtire togatos.
Iamq; ruens Venetos turmis protriuerat agros,
Et Ligurum vaſtarat opes, & amœna profundi
Rura Padi, Tuſcumq; ſolum victo amne premebat.

Depulit hos nimbos equitum non peruigil anſer,
Sed vis cruda virum.
dux agminis, imperiiq́;
Chriſtipotens nobis iuuenis fuit, & Comes eius,
Atque parens Stilicho. Deus vnus Chriſtus vtrique.
Huius adoratis altaribus, & cruce fronti
Inſcripta cecinere tubæ, prima haſta draconis
Præcurrit, quæ Chriſti apicem ſublimior effert.
Illic terdenis gens exitiabilis annis
Pannoniæ pœnas tandem deleta pependit,
Corpora famoſis olim ditata rapinis
In cumulos congeſta iacent. mirabere ſeris
Poſteritas ſeclis inhumata cadauera late,
Quæ Pollentinos texerunt oſsibus agros.

Interim Alaricus languenti, atq; infirmo agmine in Veronenſium campos regreſſus, refectis viribus, ſuorum inſtinctu iterum fortunam prœlij voluit experiri. Non longe aberat cum exercitu Stilicho. is, quòd & hoſtis ab Roma longius aberat, &, Pado interiecto, pugnandum erat, procliuior ad nouum conſerendũ prœlium fuit. quòd in iis locis minore ſe cum periculo rerum Romanarum dimicaturum exiſtimaret. Itaque, inſtructa vtrinque acie, ſigno dato, iterum acerrime eſt concurſum. pulſiq; iterum, ac profligati Gotthi. dux Alaricus vix pernicis equi beneficio euaſit. Itaque Claudianus tria hæc prœlia ad Haſtam, Pollentiam, Veronamq; comprehendens, dixit:

Tuq́; non paruum Getico Verona triumpho
Adiungis cumulum. nec plus Pollentia rebus
Contulit Auſoniis, aut mœnia vindicis Haſtæ.

Collectas inde, quæ reliquæ erant, copias cum adducere ad Rhætos vellet, Stilicho ſeſe obiiciens vetuit. Qua re conſpecta, Alaricus, vt tutior ab incurſu hoſtium eſſet, in collem excelſum, in quo premi non poterat, ſe recepit. Vbi per aliquot dies ab exercitu Romano obſeſſus, probris, ac contumeliis omnibus eſt affectus. Cum autem exercitus eius morbis tentari, & fame afflictari grauius incœpiſſet, plerique ſalutis deſperatione, aut fuga ſibi conſuluerunt, aut ad Romanos tranſiuerunt, aut cum ſuis fœdiſſime contracto certamine conflixerunt. Vnde ſcripſit Oroſius: *Taceo de ipſorum inter ſe barbarorum crebris dilacerationibus, cum ſe inuicem Gotthorum cunei duo, deinde Alani, atque Hunni variis cædibus populabantur.* Alaricus autem, antequam ab omnibus deſtitueretur, ex colle erupit, atque, inſtante in terga Stilichone, trans Alpes, vnde venerat, inglorius abiit, atque, vt inquit Claudianus:

deſolatus, & expes
Debita pulſatore reddit ſpectacula monti.

Hæc vna hieme, atque æſtate geſta idem ſcribit, de Stilichone loquens:

Hic celer effecit, bruma ne longius vna
Eſſet hiems rerum, primis ſed meſsibus æſtas
Temperiem cœlo pariter, belloq́; referret.

Alarico elapſo, Stilichoni crimini verſum eſt, quòd ipſum, cum poſſet, perdere noluerit, & quidem prauo conſilio, vt Honorium in difficultatem adduceret. quod Oroſius innuit, cum Alaricum cum ſuis ſæpe victum, ſæpe concluſum, ſemperq́; dimiſſum, ſcripſit. Ac prima quidem barbarorum in Italiam irruptio talem exitum habuit. de qua Zoſimus ne verbum quidem vllum fecit, Paulus Diaconus, & qui eum ſequuti ſunt, præpoſtere omnia tradiderunt. Per hos dies Epiphanius Salaminis epiſcopus Conſtantinopolim adiit, atque ab inimicis epiſcopi Ioannis impulſus, ab ipſo, vt libros Origenis, tanquam hæreticos, condemnaret, popoſcit. mox, cum reſponſum ab eo tuliſſet, ſe ſine maioris alicuius auctoritate Concilij nihil eiuſmodi patraturum, in ſynaxi apud ædem Apoſtolorum, eos palam, præſente populo, condemnauit, & Ioannem, qui id facere cunctaretur, acri oratione perſtrinxit. Cui contra Ioannes admonito, quàm multa ille in aliena diœceſi contra

leges

leges egiſſet, non leue periculum, ſi quis ob id tumultus in vrbe accenderetur, inrendit. Quo ille metu correptus, ſtatim in Cyprum deceſſit. atque in itinere, ingentis ſanctitatis opinione relicta, vitam amiſit. Eo profecto Ioannes perſuaſus, quę ab Epiphanio tentata fuiſſent, ea Eudoxiæ Auguſtæ inſtinctu patrata fuiſſe, ira permotus, in concionem aſcendit, atque, vt erat in dicendo promptus, orationem aduerſus mulieres, quæ adhuc extat, acerbiſſimam habuit. Qua vnà cum Eudoxia exaſperatus Arcadius, ſtatim conuocari Concilium iuſſit. Ita, cum epiſcopi Chalcedonem conueniſſent, qui grauiſſima aduerſus eum ſimultate flagrabant, confeſtim adeſſe iuſſerunt, atq; Origenis mentione ſuppreſſa, calumnias alias intulerũt, &, cum accedere noluiſſet, abſentem eo nomine condemnarunt, atq; eccleſia ſpoliarunt. Ioannes autem licet à populo ſui admodum cupido exire vrbe prohibitus; tamen vbi mandatum Imperatoris accepit, ſeſe abducendum aduerſariis præbuit: eo vero egreſſo, vſqueadeo vniuerſi illius deſiderio exarſerunt, vt etiam ab iniquis iniuſte damnatus diceretur. quamobrem ab Arcadio, quòd imminentem ſeditionem timeret, eueſtigio reuocatus reuertit, &, cum vrbem ingredi, niſi iudicio de ſe legitime facto, nollet, à populo introductus, ac ſolio reſtitutus eſt. In Africa Concilio Mileuitano noua Britannici Pelagij hæreſis refutata eſt. qui Cæleſtio, & Iuliano adiutoribus prædicabat, vnumquenque ad iuſtitiam voluntate propria regi, tantumq; accipere gratiæ, quantum meruit. quia Adæ peccatum ipſum ſolum læſerit, nec poſteros eius obſtrinxerit. volentes omni poſſe vacare peccato. omnesq; paruulos tam inſontes naſci, quàm primus homo ante præuaricationem fuit. eos baptizandos eſſe, non vt peccato exuantur, ſed ſacramento adoptionis honorentur. Et his decretis S. etiam Auguſtinus epiſcopus Hipponenſis ſubſcripſit. Theodoſio inde Auguſto primum, & Rumorido conſulibus, Honorius magno caſu, periculoq; perfunctus, ex Liguria Rauennam ſe cõtulit. ſi quidem inde III Kal. Iulias 403
ad Strategium vicarium Africæ ſcripſit. Ibi legati eum Romani conuenerunt, ac victoriam Gotthicam gratulati, ſenatus nomine petiuerunt, vt Romam poſt multos annos reuiſere, &, triumpho nobiliſſimo acto, ciuitati antiquam formam, & meritum honorem reſtituere, atque ibi feliciſſima ſua decennalia ſoluere vellet. Iuſtis ſenatus precibus Honorius nihil abnuit. Itaque Rauenna digreſſus, per Vmbriam iter ſuſcepit. ac demum ab omnibus ciuitatibus præ rei actæ lætitia geſtientibus incredibili gratulatione receptus, ad vrbem venit. Aſſiduus ante conſtitutum triumpho diem per noctem imber effuſus vehementer animos Romanorum in ſpem ſplendidiſſimæ ſpectandæ pompæ erectos aliqua ex parte turbauit. verum mox ſubſequuta matutina ſerenitas priſtinam vrbi hilaritatem, ciuibusq; perceptæ fructum lætitiæ rettulit. Ingreſſus eſt porta Flaminia, eodem curru Stilichonem vehens, populo viam Sacram, per quam pompa ducebatur, innumerabili omnis ſexus, ætatisq; multitudine obſidente, atque ex ædificiis altioribus auide proſpectante. in eo noui illud, quòd Senatum de more præcedere vetuit. Eucherius Stilichonis filius egregiæ indolis adoleſcens militis officium & maximo populi plauſu, & ſecundo rumore ciuitatis exhibuit. neque per multos antè annos in vrbe aut gratulatio maior, aut triumphus, vt iuſtior, ſic magnificentior fuit. Inſequentibus diebus ludi victoriæ, & votorum decennalium cauſſa ampliſſimi editi, in primiſque decurſiones equitum celebratæ. Stilicho interim ſiue Alaricum metuens, ſiue alio animum, vt illum poſtea inſimularunt, intendens, pacem cum Alarico conſtituit, Aëtio ipſo duce inter ceteros obſide dato, ac militarem ei præfecturam palam ab Honorio impetrauit. occulte autem ei præcepit, vt ſe ad inuadendum Illyricum Arcadij Orientale pararet. nam ſe Iouium Illyrici Occidentalis præfectum cum exercitu in eas partes miſſurum. ac mox ſe ipſum cum aliis affuturum. Itaque Alaricus hoc conſilio ex Pannonia Honorij prouincia ceſſit, atque in Epirum Arcadij rediit. ibique expectare promiſſa, ac iuſſa Stilichonis incœpit. Honorius inde Romæ ſextum cum Ariſtæneto iniit conſulatum, atque ibi VIII 404
Idus Iulias auctoritate ſua leges confirmauit, à patre ſuo, & ſuperioribus principibus conditas. Eo anno memorabilis altera barbarorum in Italiam irruptio eſt inſtructa. Radagaiſus, homo Scytha, illius expeditionis dux, auctórque conſilij fuit,

Is, cum Alaricum victum fœdere ſe cum Romanis iunxiſſe, ac propterea ab inferendis armis abhorrere, tanquam ſumme ab eis honoratum, videret, populos, vt inquit Zoſimus, Tranſiſtrianos, & Tranſrhenanos veteres Romanorum hoſtes ad arma aduerſus eos capienda conciuit, cum diceret, agi non ſolum commodum eorum, ſed etiam generis exiſtimationem, ſi Italiam, quam ſemel inuaſiſſent, intactam eum clade, atque ignominia reliquiſſent, ac, maiore parte ſuorum amiſſa, reliqui prope inermes vitam victoris miſericordia conſeruaſſent. Itaque ad nouam irruptionem faciendam eos hortatur, &, ſi ſe ducem ſequantur, Romam captam, ac prædæ propoſitam pollicetur. atque ita vnà cum Gothis Sarmatas, & Germanos ſic euocat, vt ducenta millia armatorum conficiat. Zoſimus duplicato numero quadringenta millia ea fuiſſe affirmat. Hunc autem motum vbi Honorius vel tenui, atque incerto rumore perlatum accepit, continuo Roma in Flaminiam ſe recepit, & Rauennæ in vrbe conſedit, vt inde commodius infeſtum Radagaiſi ad Romanam vrbem aditum intercluderet, atque ibi imminentem belli procellam conſilio Stilichonis exciperet. atque ita ingentem Alanorum, & Hunnorum manum, quæ barbaris obiiceretur, ſtipendio militari conduxit. Per eoſdem dies Ioannes epiſcopus Conſtantinopolis in exilium ab Arcadio iterum pulſus eſt. Is cum alios, tum Eudoxiam Auguſtam liberis ad populum concionibus perſtringere ſolitus demum ſtatuam ei non longe ab æde Sapientiæ poſitam ludoſq; ad eam celebrari cœptos, tanquam rem ad dedecus eccleſiæ pertinentem, reprehendit. Quod in ſui contumeliam Eudoxia accipiens concilium epiſcoporum aduerſus eum vocauit. Qua re accepta Ioannes celebrem illam concionem habuit, cuius initium eſt: *Herodias iterum inſanire, iterum commoueri, iterum ſaltare pergit, iterum caput Ioannis in diſco accipere ſtudet.* Quæ Eudoxiæ animum multo acrius inflammauit. Conuocatis epiſcopis accuſatores, qui aliàs quoque Ioannem inſimulauerant, iterum prodierunt. die Paſchatis appetentis iudicium actum. præcipue crimini verſum eſt, quòd poſt priorem abdicationem ſine Concilij auctoritate ſemet in ſede epiſcopali locauerat. eáque de re condemnatus eſt. Imperator primum, ne eccleſiam ingrederetur, edixit; deinde poſt duos menſes in exilium pepulit. Arſacius Nectarij quondam epiſcopi frater ei ſuffectus eſt. Pridie Kalend. Octobris, cum ſæuiſſima grando ſuburbia Conſtantinopolis laceraſſet, ſermo in populo percrebuit, malum iſtud propter iniuſtam Ioannis calamitatem à Deo irato eſſe immiſſum. quem ſermonem mors Eudoxiæ, quæ quarto pòſt menſe contigit, confirmauit. Poſtero
405 anno Stilichone iterum, Anthemióque conſulibus, Innocentius pontifex ab Exuperio epiſcopo Toloſano de incontinentia clericorum conſultus, reſpondit, omnino presbyteros, & diaconos, qui eiuſmodi ſe crimine obſtrinxiſſent, ex auctoritate Syricij pontificis officio priuandos videri. Fuit autem Exuperius ſanctitate in Gallia per hæc tempora inſignis, quales multos tum Gallia tulit. de quibus ſic Paulinus presbyter ſcripſit: *Si videas hos dignos domino ſacerdotes vel Exuperium Toloſæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdegalæ, vel Diogenianum Albigæ, vel Dynamium Engoliſmæ, vel Venerandum Aruernis, vel Aliſthium Cadurcis, vel nunc Pegaſium Petrogoriis, vtcunque ſe habent ſeculi mala, videbis profecto digniſſimos totius fidei, religioniſque cuſtodes.* Honorius XII Kalend. Maij Rauennæ decreuit, vt poſſeſſiones, quæ ex bonis Gildonis, aut ſatellitum eius in ius ſuæ, vt inquit, ſerenitatis retentæ eſſent, ab occupatoribus ſuo patrimonio adgregarentur. Hoc anno Radagaiſus ferox in Italiam, eo, quo diximus, apparatu ſe intulit. Quippe, rebus omnibus, quæ opportunæ videbantur, expeditis, primo vere ex Pannonia ad limitem Italiæ, nempe ad Alpes Iulias venit, quibus deiecto præſidio ſuperatis, in Venetiam regionem irrupit. atque Aquileiam Concordiam, Altinum, & Patauium prætergreſſus, Romam verſus, quam vnam incenſo ad prædam animo appetebat, qua breuiſſima eſt via, contendere maturauit. Itaque, tranſmiſſo Pado, in Æmiliam, ac continuo per Bononienſem agrum in Etruriam tranſiit. Tanta vero ille felicitate vſus videtur, & quia Stilicho armatus nuſquam occurrit, neque inſtitutum iter obſepſit, ingenti, credo, multitudine territus, qua iacentes ille Venetiæ, atq; Æmiliæ campos latiſſime progrediens, occupabat, & quia ipſe occurrentia oppida aut propter

obſequij promptitudinē, aut propter expugnationis difficultatem ſibi attingenda non duxit. Erat Radagaiſus exoleto idolorum cultui deditus. itaq; ſacra deis quotidie faciebat, & ritu Gentilium immolabat. cum autem ſecundiſſimo curſu Romam ſine vllo impedimento procederet, atq; vrbs nouo tumultu, ac trepidationē repleta eſſet, &, quod raro antè accidiſſet, de ſua ſalute laborare inciperet, pagani, qui adhuc multi in vrbe, atque in Italia, ſacris Chriſtianis nondum acceptis, erant, erecti animo palam in ſermone iactare, merito hæc ei ſecunda euenire, quòd deos propitios haberet, quos ritu Gentilicio coleret. Chriſtianam vero pietatem, quæ Deum ſuum haberet infeſtum, maledictis inceſſere, ac ciuitatem Romanam idcirco deſtitutam aſſerere, quia deos, & ſacra deſeruiſſet. profecto ſi priſcæ ceremoniæ repetantur, ſinē his malis, ac periculis fore. Quod inter ceteros D. Auguſtinus libro de ciuitate Dei quinto ſcriptum reliquit: *Propinquante*, inquit, *Radagaiſo iis locis, vbi nutu ſumma maieſtatis extinctus eſt, nobis apud Carthaginem dicebatur, hoc credere, ſpargere, iactare paganos, quòd ille, diis amicis protegentibus, & opitulantibus, quibus immolare quotidie ferebatur, vinci omnino non poſſet ab eis, qui talia diis Romanis ſacra non facerent, nec fieri à quoquam permitterent.* Ceterum Stilichonis in hoc quoque gerendo bello egregium, felixq; conſilium fuit. Etenim, cum videret, ſe Radagaiſo ducenta amplius millia hominū ſecum trahenti impune, ac ſine ingentis cladis periculo obuiam ire in campis Venetiæ, Æmiliæve non poſſe, nullo loco ſe eis obiecit. vbi vero ipſum Etruriam, quæ montibus altiſſimis, & vallibus anguſtiſſimis impedita eſt, ingreſſum cōſpexit, cum ciuitatem Florentiæ ei oppoſuit, tum ipſe cum ſuis à tergo incubuit, ac loci iniquitate paucitatē eorum adiuuit. Radagaiſus antē, cum ſe, reſiſtente Florentia, tuto vltra penetrare non poſſe videret, arcta eam obſidione circundedit. Fatigati per aliquot dies in vrbe defendenda ciues, nullo opportuno ſuppetēte ſubſidio, iam prope de ſalute deſperauerant, cum S. Ambroſius ciui cuidam in ea domo, in qua nuper Eugenium declinans manſerat, ſeſe in ſomnis obtulit, ac poſtero die ſaluos eos fore denunciauit. Qua voce Florentini tanquam certa fide oraculi, excitati animos ſuſtulerunt, ac tempeſtiuum auxilium expectare læti cœperunt. Habebat Stilicho præter Italos firmam Alanorum, & Hunnorum manum mercede militari aſcitam. quorum duces erant Sarus, & Hudin. Quare cum Radagaiſum Florentiæ obſidione implicitum, ac montibus vndique ſeptum in ſaltibus Apennini teneri audiret, neque copiam habere aciei explicandæ, & dilatandi ad pugnam exercitus cerneret, continuo ad eum cum ſuis, licet longe numero inferioribus, aduolauit. qui dies fuit poſtridie, quàm ciuis Florentinus fuerat à S. Ambroſio de proxima incolumitate admonitus. ac ſtatim tanta felicitate, atq; adeo certa diuini numinis præſentia dimicauit, vt ſaluis omnibus ſuis barbarorum amplius centum millia ſtrauerit. Id quod ſuperiore loco D. Auguſtinus narrauit. *Cum Radagaiſus*, inquit, *agmine ingenti, & immani iam in vrbis vicinia conſtitutus Romanis ceruicibus immineret, vno die tanta celeritate ſic victus eſt, vt ne vno quidem non dicam extincto, ſed nec vulnerato Romanorum multo amplius, quàm centum millium proſternerentur eius exercitus, atq; ipſe cum filiis mox captus pœna debita necaretur.* Radagaiſus inde tanta clade accepta pauidus ſeſe cum reliquiis exercitus in collem Fæſularum recepit. quem cum incultum, & aridum, neque ad tantam recipiendam multitudinem aptum reperiſſet, ſtatim in magnas rerū anguſtias lapſus eſt. Nam Stilicho ad obſidionem conuerſus neque hominem quenquam inde euadere, neq; aliquid eo importari commeatus eſt paſſus. Itaq; vbi ſe neq; prœlio confligere, neq; diu ibi propter penuriam ſuſtinere, neq; aliunde venire ſubſidium poſſe cognouit, deſperata, vt in ſumma rerum omnium inopia, militum ſuorum ſalute clam fugam arripuit. & cum in manus militum Stilichonis cum filiis incidiſſet, captus ſtatim, atque in vincula traditus eſt, neque ita multo pòſt cum filiis obtruncatus. Barbari autem ferme omnes, cum famem diutius tolerare non poſſent, in deditionem ſe tradiderunt. &, cum paſſim à dominis, tanquam pecudes, venderentur, ſinguli greges pro multitudine capitum ſingulis aureis venierunt. Verum & hi, morbo ex inediæ diuturnitate, ciborumque vitioſitate contracto, paucis pòſt diebus omnes extincti ſunt. Hæc ferme Oroſius. Idem ſentit Proſper, ſcribens, Sti-

lichone iterũ, Anthemioq; conſulibus Radagaiſum in Tuſcia multis Gotthorum millibus cæſis, ducente exercitum Stilichone, ſuperatum, & captum. Zoſimus omnium ineptiſſime rem trans Danubium geſtam, Marcellinus Comes cæſũ quidem Radagaiſum ad Fæſulas, verum in annum ſequentem refert. Liberatæ iterum Italiæ, ac Romæ prope ex faucibus barbarorum ereptæ decus omnium confeſſione Stilicho tulit, ingentem ſupra mortales omnes gloriam apud poſteros pariturus, ſi vſq; ad extremum in recta manere ſententia didiciſſet. Ob hæc populus Romanus
406 ſequenti anno, Arcadio VI, & Probo conſulibus, curante Piſidio præfecto vrbis, ſtatuam illi ex ære, & argento in Roſtris poſuit, cum hac inſcriptione: *Fl. Stilichoni inluſtriſſimo viro, bis conſuli ordinario, magiſtro vtriuſq; militia, Comiti domeſticorũ, & Stabuli ſacri, atq; ab ineunte atate per gradus clariſſima militia ad culmen regia affinitatis euecto, ſocio bellorum omnium, & victoriarum, affini etiam Diui Theodoſij Auguſti, itemq; ſocero Domini noſtri Honorij Auguſti populus Rom. pro ſingulari eius circa ſe amore, atque prouidentia ſtatuam are, argentoq; in Roſtris ad memoriam gloria ſempiterna conlocandam curauit, exequente Fl. Piſidio Romulo V. C. præfecto vrbis.* Eodem anno tertia barbarorum in Occidentem eſt facta impreſſio. qua Gallia primum, deinde Hiſpania, poſtremo Africa occupatæ, atque omni genere calamitatis afflictæ ſunt. Eius Vero rei ſeries fuit huiuſmodi. Godigiſilus rex Vandalorum, qui in Scythia ad Mæotidem erant, exemplo Radagaiſi adductus, vbi Italiam hoſtium plenam, atque Honorium in Radagaiſum auerſum ſenſit, & ipſe ſibi Galliam inuadendã conſtituit, ratus, haudquaquam eandem in prouinciis fortunam fore, quæ longe à regio abeſſent auxilio, atque in Italia, ducente Alarico, fuiſſet, quæ propter Imperatoris præſentiam vinci non potuiſſet. Itaque ex Scythia cum Vandalis, & Alanis egreſſus, ſimul Quados ex Sarmatia, Vandalos ex Pannonia olim ibi à Conſtantino locatos aſſumpſit. inde trans Danubium ſeſe continens, ex Sarmatia in Germaniam iniit, eamq; peragrans populos eius ſiue metu direptionis perculſos, ſiue ſpe prædæ illectos ſecũ adduxit; Marcomannos, Herulos, Turcilingos, Sueuos, Alemanos, Saxones, & Burgundiones. ac citato agmine, nemine reſiſtente, recto itinere vſq; ad Rhenũ proceſſit. Ibi vero Franci deniq; occurrerunt, ac tranſitũ inpedire conati ſunt; ſiue, vt fœdus proxime cum Stilichone ictum ſeruarent, ſiue ne tantum hoſtium in prouinciam eam admitterent, cui ipſi iampridem inhiantibus animis imminerent. Verum à Vandalis multitudine ſuperantibus pulſi, haud magno momento ceſſerunt. Ita
407 Vandali ſine impedimento pridie Kal. Ianuarias, teſte Proſpero, traiecto Rheno, in Galliam penetrarunt. atque Honorio ſeptimum, & Theodoſio iterum conſulibus, proximas Rheno prouincias, Germaniam primã, & Belgicam ſecundam ingreſſi, late victoriã, fruſtra repugnantibus Honorij præfectis, exercuerunt. Nam Maguntiacum, multis hominum millibus in eccleſia trucidatis, euerſum eſt. Vangiones diu obſeſſi in ditionẽ adducti. Rhemi, Ambiani, Attrebates, Morini, Tornacum, Nemetes, Argentoratumque directa ſunt. Rhemis autem illud memorabile contigit, quod Nicaſio epiſcopo poſt peracta miſſarum ſolemnia interempto caput à ceruice deſectum diuina eloquia prodidit. Hæc porro clades repente nouam aliam ſecum reip. labem adduxit. etenim Britannici milites Vandalorum in ſe impetum veriti defectione, inita, aliũ Imperatorem ſibi per tumultum delegerunt. nam primo Marcum clamore militari leuarunt, mox, eo occiſo, Gratianũ, ſuſtituerunt. quo, continuata poſt quattuor menſes cæde, ſublato, inſignia ad quendam Conſtantinum tranſtulerunt, nullo virtutis eius merito allecti, ſed tantum ominatione nominis apud eos populos gratioſi.

CONSTANTINVS IMPERATOR.

ILLE vero, poſtquã Iuſtinianum, & Neuigaſtum Celticis militibus præfecit, vniuerſo robore Britannicæ iuuentutis aſſumpto, hoſtilem in Galliam impetum fecit, ac, Bononia vrbe maritima capta, milites, qui apud Celtas, & Aquitanos, erant, ad ſe traduxit, populoſq; earum prouinciarum deinceps ad ſuum obſequium redigere inſtitit, dũ Vandali longe poſiti finitimas Rheno regiones vaſtabãt. cuius vim cum ſuſtinere Limenius præfectus prætorio, & Cariobaudes magiſter militum

ſe poſſe

ſe poſſe diffiderent, in Italiam refugerunt. Honorius Rauennæ degens, VII Idus Aprilis veteraꝗ decuriæ vrbis Romæ priuilegia confirmauit. vbi vero Gallicos tumultus cognouit, noua re perturbatus Stilichonem Alarici auxilio Illyricum Arcadio eripere molientem deterruit, litteras ſe accepiſſe ſignificans, Conſtantinum ex Britannia in Galliam tranſmiſiſſe, & ſe pro Imperatore in ciuitatibus gerere. quo nuncio accepto, Stilicho Romam, (nam eo ſe receperat Honorius,) ad conſilia capienda progreſſus, Sarum cum firmo exercitu in Galliam ad hæc propulſanda incommoda deſtinauit. In Oriente Ioannes Chryſoſtomus Septembri menſe in exilio vitam amiſit. Baſſo inde, & Philippo conſulatum, Hilario præfecturam vrbis, adminiſtrantibus, Vandali ex Belgica in Aquitaniam cum tranſiſſent, ipſam vna cum Nouēpopulana, Lugdunenſi, & Narbonenſi prouincia, vt reliqua cœperant, miſere peruaſtarūt. Vnde dixit Saluianus Maſſilienſis epiſcopus in libris de prouidentia Dei: *Excogitata eſt in perniciem noſtrā, ac dedecus gens ignauiſſima, quæ de loco in locū pergens, & de orbe in orbē tranſiens vniuerſa vaſtaret. ac primo de ſolo patrio effuſa in Germaniam primā, nomine barbaram, natione Romanā. poſt cuius exitium primū arſit regio Belgarū, deinde opes Aquitanorum.* Sarus autem Honorij præfectus cum Iuſtiniano Conſtantini duce congreſſus, tāta virtute pugnauit, vt ipſum cum exercitus parte conciderit, atque ingentem prædam rettulerit. Quo facto, protinus Valentiam, quo ſe Conſtātinus, tanquam in vrbem munitā, receperat, exercitū duxit, ac ſtatim corona circundedit. Neuiogaſtem autē ducem alterum ad pacem ſecum faciendā adductum contra interpoſitam fidei datæ religionē occidit. Poſtquam autem Edobechum, hominem Francum, & Gerontium Britannum cum ſuis vtrumq; copiis aduerſus ſe contendere ſenſit, eorum tum ſolertiam, tum fortitudinem veritus, ſeptimo, quàm obſidebat, à Valentia die diſceſſit. & cum ducum eorum in ſe ruentium manus vix euaſiſſet, vniuerſam prædam Bacaudis ad Alpes ſe obiicientibus tradidit, vt ab eis facultatem repetendæ Italiæ obtineret. Hac victoria parta, Conſtantinus inde Arelate progreſſus, copias ſuas in vnū collegit. atq; Alpes, Rhenumque aduerſus Romanos, barbaroſq; præſidiis occupauit. inde Conſtantem filium, qui monachus erat, Cæſarem eſſe iuſſit, eumq; cum militibus Honoriacis in Hiſpaniam miſit, tum vt Imperij ſui limites prolataret, tum vt propinquorū Honorij magnas in ea prouincia opes infringeret; ſcilicet veritus, ne aliquando ab ipſis, atque ab Honorio circumuentus, de capite dimicaret. Conſtans autem proficiſcens, Terentium ducem, & Apollinarem præfectum prætorio, alioſq; tam ciuiles, quàm militares præfectos aſciuit, atq; exercitum protinus in propinquos Honorij duxit. Quorum duo fratres Verenianus, & Didymus, Luſitanis aduerſus eum militibus concitatis, impetum eius fortiſſime exceperunt, demum ſeruis, atque agreſtibus excitis, ipſum in grauiſſimum prope periculum adduxerunt. ad extremum tamen, aduerſante cœptis fortuna, capti vna cum vxoribus à Conſtante in cuſtodiam dati ſunt. Quare fratres eorum audita, Theodoſius ad Honorium, & Lagodius ad Theodoſium incolumitatis cauſſa perfugit. Conſtans autem reuocatus à patre ad conſilia de occupanda Italia ineunda, Honoriacorū pręſidia in Pyrenæis impoſuit, & inſtrumento aulæ, & coniuge Cæſareæ Auguſtæ relictis, prouinciam Gerontio duci commiſit, & in Galliā ad patrem recurrit, Vereniano, & Didymo ſecū adductis. quos Conſtantinus, vt vidit, ſubito obtruncari præcepit. Hæc autē mala ſiue à Vandalis ſiue à Cōſtantino illata D. Hieronymus epiſtola XI partim expreſſit, partim ſignificauit, his verbis: *Innumerabiles, & ferociſſimæ nationes vniuerſas Gallias occuparūt. quidquid inter Alpes, & Pyrenæum eſt, quod Oceano, & Rhodano includitur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Alani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, & hoſtes Pannonij vaſtarunt. Maguntiacū capta, atq; ſubuerſa eſt, & in eccleſia multa hominū millia trucidata. Vangiones longa obſidione deleti. Rhemorum vrbs prępotens, Ambiani, Attrebates, Morini, Tornacus, Nemete, Argentoratus tranſlati in Germaniam. Aquitania, Nouemq; populorum, Lugdunenſis, & Narbonenſis prouinciæ præter paucas vrbes populata ſunt cuncta. Non poſſum abſque lacrymis Toloſæ facere mentionem, quæ vt hucuſque non rueret, ſancti epiſcopi Exuperij merita præſtiterunt. ipſæ Hiſpaniæ iam, iamq; perituræ contremiſcunt. Roma vitam auro redemit.* Dum hæc autē in Gallia, Hiſpaniaq; geruntur, Honorius Ther-

mantiam Mariæ defunctæ ſororem Romæ ſibi deſpondit vxorem. eas nuptias Serena Stilichonis vxor conciliarat, vt priſtinam apud Imperatorem gratiam, ac potentiam retineret. Interim Alaricus, vbi diu tempus irruptionis in Illyricum, quæ oſtentata fuerat, expectauit, litteris Honorij ab ea expeditione deterritus, ex Epiro in Pannoniam, & Noricum cum Gotthorum multitudine rediit. atque inde legatos Rauennam miſit ad Stilichonem, pecuniam poſcens pro mora, quam rogatu eius in Epiro traxiſſet; ni daret, ſe in Italiam deſcenſurum, ac damna ſua prædandis agris ſarciturum, oſtendit. Hac re cognita, Stilicho, legatis Rauennæ relictis, propere Romam repetiit, ac cum Honorio, & ſenatu de re propoſita conſultauit. ac ceteris bellum cum Alarico gerendum eſſe cenſentibus ipſe pacem decreuit. percontantibus autem, cur pacem redimere pecunia vellet: Quia ob commodum principis, inquit, Alaricus in Epiro moratus eſt, vt mecum Illyricum inuaderet, idque Honorij Imperio adderet. quod futurum erat, niſi me Honorius ab illa expeditione deterruiſſet. ac ſimul litteras eius protulit, & culpam in Serenam coniecit, quæ vtriuſq; principis conſeruare gratiam voluiſſet. Quare æqua dicere Stilichonem ſenatus cenſuit, atque Alarico nomine pacis quadraginta librarum millia ſoluenda decreuit. Ceterum, maiore parte Stilichonis ſententiam approbante, Lampadius ſenator clamauit: Non eſt iſta pax, ſed pactio ſeruitutis. ac veritus ne quid propter hanc libertatem mali pateretur, dimiſſo ſenatu, ſeſe in eccleſiam contulit. Alaricus, pecunia accepta, pacem confirmauit. (vnde paulo antè à D. Hieronymo, Romam auro vitam redimere, dictum eſt,) neque tamen ex Norico ceſſit. Eam vero rem ſuſpectam habuit Honorius, ac propterea Rauennam ſe adire dixit velle, vt exercitum recenſeret, eumque ſibi conciliaret, cum tantus exercitus Italiæ ceruicibus immineret, ad id conſilium in primis à Serena impulſus, quæ ipſum, ſi Alaricus violata pace in Italiam deſcendiſſet, tutiore, ac munitiore in vrbe eſſe cupiebat. Quam rem cum Stilicho improbaret, Sarum Alanorum ducem impulit, vt tumultum in exercitu concitaret. neque tamen ea re iter retardare Honorij potuit. Cum autem Honorius Bononiæ, Stilicho Rauennæ eſſet, nuncius de morte Arcadij Augusti affertur, qui nouis Stilichonis cõſiliis occaſionem aperuit. quæ prorſus & ipſum, & cum eo Occidentali Imperium perdiderunt. Ille vero Kalen. Maij vita ceſſerat, ac Theodoſio filio prope infanti relicto Iſdigerdem Perſarum regem, olim hoſtem, teſtamento tutorem dederat, hoſtiũ fide potius, quàm ſuorum aut voluntate, aut opibus fretus. Hoc nuncio accepto, Honorius Stilichonem ad ſe vocauit, ac de rebus Orientis agitare ingreſſus, ſe cupere Conſtantinopolem ire dixit ad res eius Imperij, & Theodoſij pupilli perſpiciendas, atque ad rem, ſi opus eſſet, conſtituendam. Quod conſilium Stilicho etiam reprehendit, dicens, intereſſe reip. ipſum in Italia manere, ne Conſtantinus, qui iam totã Galliam percurriſſet, atque Arelate regnaret; aut Alaricus, quin in Norico infirma pace, ac lubrica fide ſederet, vbi Italiam armis deſtituram, & Imperatore vacuam reppeniſſent, impetu repentino inuaderent. præſtare autem, vt Alaricus in Conſtantinum cum barbarorum parte contenderet, ipſe vero cum Romanis legionibus, ac litteris principis Conſtantinopolim pergeret, ibique quæ egere correctione viderentur, emendaret, vero conſilio occultato, quo ſe, perempto Theodoſio, Orientale Imperium Eucherio filio conciliaturum putauit. Quæ cum Honorius vt prudenter, & cum fide dicta probaſſet, datis ad Theodoſium, & Alaricũ litteris, Ticinum diſceſſit. In itinere autem Olympius, vir ſplendida in prætorio militia præditus, cum vacuas principis aures eſſet adeptus, Honorio perſuaſit, Stilichonem nulla alia de cauſſa iter in Orientem optare, quàm vt, Theodoſio ſublato, Imperium Eucherio filio ſuo tribueret, ac Ticinum progreſſus, ad ſeditionem milites incitauit. Itaque, cum Honorius poſt diem quartum, quam Ticinum inierat, in conſpectum exercitus ſe dediſſet, eumque hortari ad bellum aduerſus tyrannum Conſtantinum inſtituiſſet, milites, ſigno ab Olympio accepto, tumultuari cœperunt, ac magiſtratus omnes aggreſſi, cædem ingentem fecerunt. qua in primis necati ſunt Limenius præfectus prætorio Galliarum, & Cariobaudes in iis locis prætor, qui Conſtantini manus elapſi, eo confugerant, Vincentius magiſter equitum,

& Saluius

& Saluius Comes ſcholæ domeſticorum, atque Honorio ſe ſe metu in prætorium referente vrbs ipſa fœde direpta eſt. neque is tumultus antè comprimi potuit, quàm Honorius in publicum ſe ſe ſine diademate reddidit. quo ſedato Longinianus præfectus prætorio Italiæ, & maxima occurrentium multitudo vita priuata eſt, cum ex fuga ſe iam quaſi in tuto poſiti recepiſſent. Cum hoc Stilicho Bononiæ cognouiſſet, atque Honorium, qui occiſus dicebatur, viuere comperiſſet, Ticinum adire ad puniendos pro auctoritate milites quod à multis ſuadebatur, abnuit, quòd & eos timeret, neque conſtantem Honorij erga ſe animum cerneret, ſed Rauennam ſibi redeundum putauit. militibus autem monentibus, vt tutis in locis conſiſteret, donec Honorij animum erga ſe exploratum haberet, Sarus, qui dignitate inter ceteros eminebat, interemptis per quietem opera militum ſuorum Hunnis òmnibus, qui aſſidui latera ſtipabant Stilichonis, ad tentorium eius acceſſit. Stilicho autem, vt vidit, barbaros, quos ſecum habebat, inter ſe diſſidentes, Rauennam petens, ciuitates, in quibus barbarorum liberi, & coniuges conſidebant, admonuit, ne quem barbarum ad ſe aduenientem admitterent. Vbi Rauennam Stilicho adiit, litteræ ſubito Honorij ab Olympio ad Rauennatem exercitum miſſæ venerunt, vt Stilichonem comprehenderent, atq; in cuſtodiam darent. Qua re præcepta Stilicho perturbatus per noctem in templum ſalutis cauſſa confugit. vbi vero illuxit, milites ædem ingreſſi cum iureiurando pręſente epiſcopo affirmarent, ſibi nō eſſe à principe imperatum, vt eum perimerent, ſed tantum, vt cuſtodirent, ipſum hac fide egreſſum ſub cuſtodia habuerunt. tum vero alteræ litteræ ab eo, qui priores attulerat, redditæ, quibus præcipiebatur, vt Stilichoni propter delicta aduerſus remp. vita eriperetur. Ita Eucherio filio fugam arripiēte Stilicho ad capitalē ſupplicium eſt abſtractus. qui, cum ſeruis, & familiaribus eum eximere cupientibus tegeretur, eos ab eiuſmodi propoſito auocauit, & ſemet vltro occidendum exhibuit. Interfectus eſt Kal. Septembris, vir domi, militiæq; inſignis, acer conſilio, manu promptus, principibus carus, ſed militibus carior, & qui ad ceteros titulos præturam in exercitu per annos viginti tres geſſerat, & cum poteſtate prope Auguſtali poſt Theodoſij mortem in Occidente verſatus erat. Hæc ita cum Sozomeno Zoſimus. Alij aliis de cauſſis necem Stilichoni allatam ſcribunt. Iornandes, & Marcellinus, quòd Vandalos in Galliam immiſiſſet. Numatianus autem, quòd Gotthis Italiam prodidiſſet. Stilichone ſublato, Olympius, magiſterio Officiorum ſibi vindicato, aulam, Imperiumq; pro arbitrio adminiſtrare perrexit. Honorius Thermantiam ſponſam dignitate Auguſtæ ſpoliatam ad Serenam matrem Romam remiſit, & filium eius Eucherium veſtigari; at repertum iugulari præcepit. qui, cum inuentus Romæ ad eccleſiam confugiſſet, dimiſſus in Picenum ſe rettulit. inde quęſtiones de familiaribus Stilichonis ſeueriſſimas habuit, vt de ſe, ac de Stilichone aliquid proderent, qui cum nihil enunciaſſent, tandiu fuſtibus cæſi ſunt, quouſque ſpiritum ediderunt. ac reliquum anni in proſcribendis, & perſequendis iis, qui Stilichoni, Eucherioq; adhæſerant, poſuit. nam x Kal. Octobris ad Theodorum præfectum prętorio ſcripſit, vt ſi quis ex proſcriptorū numero comitatum ſuæ ſerenitatis, ſiue mœnia æternę vrbis intraſſet, deportaretur. & v i i i Kal. Octobris edixit, vt proſcriptorum, ſatellitumq; fortunæ ærario ſuo accederent. & v i i i Kal. Nouembris, vt qui in facultates Stilichonis, & actus viderentur eſſe verſati, vel ex iiſdem facultatibus aliquid ſubtraxiſſe, vel aliquid rapuiſſe, omnifariā redderent. & x Kal. Decembris, vt qui opes prædoni publico, vel eius filio, ceteriſq; ſatellitibus dediſſent, vel iure, vel corpore, quibus ille vſus eſſet ad omnem ditandam, inquietandamque barbariem, his omnibus repetendi via eſſet præcluſa. inde Rauennam profectus, i i i Idus Decembris ſic ſanxit: *Cum per Illyrici partes barbaricus ſperaretur incurſus, numeroſa incolarum manus ſedes quæſiuit externas, in cuius ingenuitatem aſſidua petitorum ſolet libido graſſari, eiq; inlicite iugum ſeruitutis imponere. Itaque præſcriptum tua ſublimitas recognoſcat, vt Illyricianos omnes, quos patria complectitur vel alia qualibet terra ſuſceperit, petere non liceat.* Item eodem die: *Hoſtis publicus Stilicho nouum, atque inſolitum reppererat, vt littora, & portus crebris vallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad hanc Imperij partem pateret acceſſus. Huius iniquitate rei moti, & ne*

rarior ſit diuerſarum mercium commeatus, præcipimus hac ſanctione, vt littorum deſiſtat, ac portuum pernicioſa cuſtodia, & euadi, ac redeundi libera ſit facultas. Interim milites, qui per oppida diſtributi erant, Stilichonis morte comperta, barbarorum vxores, ac liberos in ſingulis ciuitatibus inuaſerunt, & bona eorum diripuerunt. Quam rem occiſorum propinqui iniquo adeo tulere animo, vt Romanis relictis ad Alaricum ſe receperint, eumque ad bellum Romanis faciendum hortati ſint. fueruntq́; ea ad hominum triginta amplius millia. Ille vero inducias cum Stilichone pactas ſibi ſeruandas putauit, ac legatos de pace ad Honorium miſit, pecuniæ ſummam quandam, ac pacis obſides poſtulans, Aetium, & Iaſonem, Gaudentij, & Iouij filios; promittensque, ſe contrà nobiles quoque ex ſuis quoſdam daturum, atque ex Norico exercitum in Pannoniam reducturum. Quam conditionem Honorius ſtolidè à ſuis inflatus repudiauit, ita vt neque pacis, neque belli ſtudiis, prout oportuit, inſeruierit. Nam vulgo ita conſtitit, ſi paci ſtuderet, eam modica mercede redimere, ac bellum in aliud tempus auertere potuiſſe; ſi bellum præoptaret, omnes, qui vbique eſſent, exercitus in vnum cogere, ac Sarum ducem belli deligere debuiſſe, qui & rei militaris ſumme peritus erat, & numerum ingentem barbarorũ habebat. Quibus rebus omiſſis, equitatui Turpilionem, peditatui Varanem, Scholæ domeſticorum Vigilantium, homines artis bellicæ rudes præpoſuit. atque hoc demum apparatu Alaricum, ſi irruptionem feciſſet, ſe excepturum conſtituit. Conſtantinopoli Imperium puero Theodoſio relictum ſingulari vnius virginis Pulcheriæ, ſororis eius, ſapientia gubernari cœptum eſt, Anthemio præfecto prætorio primas ſibi vindicante adminiſtrationis, & curæ militaris. Ita egregia vtriuſque diligentia puer Auguſtus inſigniter ad omnem virtutis, & pietatis laudem eſt educatus. Itaque, cum Alarici, & barbarorum motus, atque apparatus 409 non mediocrem vtrique Imperio timorem incuterent, Honorius octauum, & Theodoſius tertium conſules nunciis inter ſe miſſis compoſuerunt, vt omnes aditus barbaris concurſantibus clauderentur. Quippe Theodoſius VIII. Kal. Maij ad Anthemium præfectum prætorio ita ſcripſit: *Omnes ſtationes nauium, portus, littora, omnes abſceſſus prouinciarum, abdita quin etiam loca, & inſulæ tua magnificentia diſpoſitione ſolerti cuſtodiantur indagine, vt nullus vel vi, vel clam, vel aperte, vel etiam occulte noſtri poſſit Imperij regiones inrepere, qui non aut interiectis prohibeatur obicibus, aut cum acceſſerit, ilico teneatur, niſi ſacros apices à domino patruo meo Honorio ad me perſerre apertiſſima ratione monſtrauerit, cum eadẽ diligentia obſeruãdo, vt ſi ad alium quenquã à memorato principe dixerit habere affatus, petitore detento ſacra litteris cum omnibus chartis ſignata ad meam clementiam tranſmittãtur. hoc enim & tyrannici furoris, & barbarica feritatis occaſio perſuadet, & inter me, dominumque & patruum meum Honorium viciſſim recurrente admonitione conuenit.* Sub idem tempus terra per ſeptem dies mugitum ingentem dedit, vt Marcellinus memoriæ prodidit. quæ res nihil aliud prænunciaſſe mortalibus, niſi nouam Gotthorum in Italiam irruptionem eſt viſa; qua populata, vaſtataq́; Italia, Roma direpta, atq; incenſa eſt. Quod factũ omnibus celſiſſimum vrbis faſtigiũ contemplantibus nouitate, ac magnitudine ſua pro memorando eſſe prodigio debuit. Etenim quid mirabilius eſſe, ac prope portentoſius potuit, quàm vrbẽ eam, quæ annos amplius octingentos poſt cladem à Gallis acceptã non ſolũ ab omni hoſtili intacta calamitate fuiſſet, ſed etiam omnium gentiũ victrix, dominaq́; ſtetiſſet, repente barbaris longo à ſe terrarum, cœlique ſpacio diſiunctiſſimis in eam neceſſitatem adductam eſſe, vt non ſolum ipſa de ſuo capite dimicarit, ſed vniuerſas etiam prouincias ſibi timere, ac de propria incolumitate cogitare coegerit? Siquidem, vt præclare D. Hieronymus dixit, quid ſalui eſſe poteſt, ſi Roma perit? Huius porro calamitatis auctor Alaricus fuit. Ille vero ad repetendam cum ſuis Italiam ea maxime ratione accenſus eſt, vt Honorium, à quo primum victus, deinde contemptus eſſet, & quem, Stilichone ſummo duce mortuo, infirmum & ducum, & armorum apparatum in Italia feciſſe, animaduerteret, ad aliquam honorati obſequij neceſſitatem adduceret. Itaque ad cetera præſidia, quæ ſibi parauit, Ataulfum coniugis ſuæ fratrẽ ex ſuperiore Pannonia euocauit, vt gerendæ rei ſocium ſibi aſciſceret, qui Gotthorũ Hunnotumq́; copias non deſpiciendas haberet. deinde, cum is

ſibi

ſibi lentius agere videretur, iter, illo nõ expectato, ingreſſus eſt. ac clauſtris alpium Noricarum refractis irrupit. atque, Aquileia, Concordia, Altino, Pataui oq; à læua dimiſſis, nemine, tanquam in die feſto, occurrẽte, ad Padum amnem peruenit. quo traiecto, ad caſtellum Bononiæ, nomine, vt inquit Zoſimus, Oecubariã adiit. inde Rauennam verſus progreſſus, ad pontem Canditianum non longe ab vrbe conſedit. ac ſtatim legato ad Honorium miſſo pacem, ſedesq; ſibi, ac ſuis in Italia poſtulauit, promptum fidei, atq; operę militaris obſequium offerens, ſi eius ſibi vti beneficio licuiſſet. Honorius, quanquam ſe infirmioribus eſſe viribus ſentiebat, quàm vt æquo Marte cum eo poſſet confligere, tamen Rauennæ vrbis munitione, & Orientalium copiarum, quas, Stilichone viuente, acciuerat, expectatione, ceteriſq; Italiæ præſidiis, in primiſq; vrbis Romanæ confiſus, magnifice reſpondit, nihil eorũ ſe, quæ poſtulabat, dare poſſe, ipſumq;, vt prioris meminiſſe expeditionis vellet, & quem exitum habuiſſet, monere. Quo reſponſo audito Alaricus incenſus, ſubito, caſtris motis, Ariminum, atq; inde in Picenum, & ex Piceno in Vmbriam tranſiit, oblata omnia oppida populans, ac miſerabili ſtrage vaſtans, & ad Romam oppugnandam ſe ire oſtendens, vt terrore illo Honoriũ ad aliquam pactorum æquitatem adduceret. Cum autem ne ita quidẽ Honorius cederet, Narniæ, quam in ſpeciem inſtituerat, obſidione relicta, Romam ire perrexit. Parum autem abfuit, quin Eucheriũ in iis locis offenderit, ac conſeruarit. nam cum paulo antè iuuentũ Arſacius, & Terentius eunuchi Romã abduxerant, ac iuſſu Honorij iugularãt, & Thermantia Serenæ reddita, maritimo itinere, ne in Alarici manus inciderẽt, ad Honorium ſe receperant. quorum Terentiũ Honorius cubiculo ſacro præfecit, Arſacio proximum ab eo locum conceſſit. & Africam Heracliano Comiti, Stilichonis interfectori, attribuit. Romam progreſſus, ſtatim Vrbẽ ex omni parte circunfuſo exercitu cinxit. quo facto, ſæuo ſubito tumultu miſceri omnia cœpta ſunt. nã, & ſerui, & barbari, multi ad eum, vt præſenti ſe periculo eriperent, tranſiuerunt, & ſenatores pagani ad veterem ſuam fabulã redierunt, vt immolationes reuocandas, & ſacrorum Chriſtianorum cultum deſerendũ eſſe contenderent, vnde tãta, & tam crebra mala fluxiſſent. Senatus autem vna cum Placidia Honorij ſorore cum Serenã ſuſpectã haberet, vt quę Gotthos ad vrbem acciuiſſet, eam necare conſtituit, haud dubia ſpe ductus, fore, vt Alaricus ab vrbe, illius morte comperta, recederet, vt qui ab illa vrbẽ ſibi proditum iri, ſperaret. itaq; Serenæ correptæ laqueo fauces eliſę. Quod vbi Alaricus cognouit, obſidioni acrius inſtitit. nam & portas omnes obſtruxit, ne cuiquam ingreſſus, exitusq; pateret, & occupato Tiberi commeatus ſubuectionem è portu prohibuit. Ac Romani quidem per aliquot dies magna animi conſtantia omnia belli incommoda pertulerunt, haud ambigue ſubſidiũ Rauenna ab Honorio venturum in diem opperientes. pòſt autẽ, cum nemine ſuccurrente, ſpes eos deſtituiſſet, vt imminentis famis periculum propulſarent, frumenti modium minuerunt, ac partẽ eius tantum dimidiam excoxerunt, quod in ſingulos dies erogabatur; atq; inde, gliſcente penuria, tertiam. ad extremum autem, cum omnia iam alimenta deficerent, ingens fames ciuitatem oppreſſit, ac mox famen ſæua peſtilentia excepit, &, cum paſſim omnia cadaueribus complerẽtur, quòd extra vrbem ſepeliri de more non poterãt, lues ipſa dira odoris fœditate vulgata eſt. Hæc autem peſtilentia non Romam ſolum, ſed totam etiã videtur afflictaſſe Italiam, nimirum ab hac colluuie barbarorum inuecta. ſiquidẽ ſcribit Rufinus ad Chromatium tum Aquileienſem epiſcopum, perruptis ab Alarico duce Gotthorum Italiæ clauſtris, morbum ſe peſtiferũ infudiſſe, & agros, armenta, viros longe, lateq; vaſtaſſe. Quanquam autem Romæ multis cibum benigne ſuppeditauit Gratiani quondã Auguſti vxor, vt inquit Zoſimus, Læta, eiusq; mater Piſſamena, quibus ex regio fiſco Theodoſij inſtituto ſumptus menſæ regiæ præbebatur, id tamen exiguũ attulit, vt in tanta neceſſitate, ſubſidium. Itaq;, cum Romani ad humanorũ malorum prope vltima deueniſſent, ita vt in ſemetipſos etiã ſtimulante fame ſæuirent, ſenatus tentatis rebus omnibus, quæ in mentem venire poſſent, legationem ad Alaricũ deniq; deſtinauit, docens, & ſenatores paratos eſſe ad pacem accipiendã, ſi tolerabilia imperaret, & populũ ad pugnam faciendã, ſi illius copiã faceret. Legati miſſi Baſilius præ-

fectus, & Ioannes tribunorum præpoſitus, qui idem hoſpitij neceſſitudine cum Alarico erat coniunctus, cum Alaricum in caſtris conueniſſent, errore populi agnito, (neq; enim pro explorato adhuc habebant, an Alaricus in caſtris eſſet, atque vrbem vltro obſideret, an, vt fama manauerat, alius, qui partibus Stilichonis faueret, atque ipſum ad vrbem adduxiſſet) ſenatus mandata ediderunt. Quibus Alaricus audiris, atque in primis, quòd populus paratus ad conſerendum prœlium eſſet, ingenti effuſo riſu reſpondit, ſe nihil ea re commoueri. nam ſpiſſius fœnum rariore facilius deſecari. pacem autem ſe aliter dare non poſſe, niſi omne aurum, atque argentum, quod in vrbe foret, atque omnem ſupellectilem, & mancipia barbara vniuerſa ad ſe deferrent. quem cum alter legatorum rogaſſet, ſi hæc Romanis abſtuliſſet, quid tandem relicturus eſſet? Animas, inquit. Hoc tam atroci reſponſo accepto petierunt, vt cum obſeſſis ſibi colloqui de eo, quod agendum eſſet, liceret, atque induciis impetratis in vrbem reuerſi legationem renunciarunt. Tum vero audientes Romani, Alaricum eſſe, qui vrbi aſſideret, omni humana deplorata ope ad vetera deorum auxilia, à quibus ſæpe ſe conſeruatos ferebant, imploranda ſe conuerterunt. Auxit vero eorum fiduciam Pompeianus vrbis præfectus, qui ſe Tuſcos quoſdam audiuiſſe dixit aſſerentes, ſe nuper Narniam ſacrificiis factis è maximis periculis exemiſſe, atque hoſtes longe à mœnibus propuliſſe. quam rem cum ad Innocentium pontificem retuliſſet; ille, ſi Zoſimo, pagano homini habenda fides eſt, reſpondit, Agerent quod reip. conductnrum putarent. Ceterum ſenarum in Capitolio, ſacrificiis incumbentem populus auerſatus eſt, ſacrilegium illud verius, quàm ſacrum, arbitratus. Itaque dimiſſis malis ſuaſoribus rurſus ſe ad permulcendum Alarici animum contulerunt, ac legatos decreuerunt, qui offerrent quinque millia pondo auri, triginta argenti, tunicarum ſericarum quattuor millia, pellium coccinearum tria millia. &, quod in ærario pecuniæ nihil eſſet, vt ſenatores ex propriis hæc conferrent cenſibus, adiecerunt. cum autem Palladius, cui exigendi negotium fuerat datum, hanc conficere ſummam non poſſet, quòd poſſeſſores partem bonorum aliquam abſcondiſſent, ac principes ciuitatem aſſiduis tributorum exactionibus exhauſiſſent, templis deorum ſpoliatis, atque aliquot ſignis aureis, argenteiſq; conflatis, quod deerat, ex ſenatus auctoritate ſuppleuit. inter quæ cum Virtutis ſimulachtum eſſet conflatum, rurſus Gentiles inſurrexerunt, ac quodcunq; Romanis relictum fortirudinis eſſet, id demum exemptum eſſe dixerunt. His igitur contractis legati ad Honorium contendere, demonſtratum, Alaricum pacis dandæ cauſſa non pecunias ſolum, ſed etiam obſides poſtulare. Quæ ſi condirio placuiſſet, ipſum non ſolum pacem, ſed etiam ſocietatem cum eo facturum, atque arma aduerſus hoſtes eius quoſcunque verſurum. Quæ cum Honorius approbaſſet, ad Alaricum munera, quæ diximus, attulerunt. Qua re audita D. Hieronymus ſcripſit: *Quis hoc credet, Romam in gremio ſuo non pro gloria; ſed pro ſalute pugnare, immo vero ne pugnare quidem, ſed auro, & cuncta ſupellectile vitam redimere. quod non vitio principum, qui religioſiſsimi ſunt, ſed ſcelere ſemibarbari accidit proditoris, qui noſtris contra nos opibus armauit inimicos.* Ceterum donis acceptis Alaricus triduo forum permiſit iis, qui intus erant, exeundi ex vrbe, atque annonæ è portu ſubuehendæ poteſtate conceſſa, atque ex agro Romano in Tuſciam retroceſſit. Romani vero, rebus, quibus abundabant, diuenditis, neceſſarias aut coemptione, aut commutarione pararunt. ſerui ex vrbe ad hoſtes circiter xl millia transfugerunt. Romanos quoſdam à barbaris ad Portum captos vbi Alaricus cognouit, omnes extemplo liberari iuſſit, &, ſe inſciente, id commiſſum eſſe purgauit. Sub eoſdem dies Conſtantinus, qui ſe in Gallia pro Imperatore gerebat, legatos ad Honoriũ miſit, veniam poſcens, quòd Auguſtalia inſignia ſuſcepiſſet. nam ſe coactum à militibus eorum reſiſtere voluntati non potuiſſe. Quod vbi Honorius audiit, ne duo eodem tempore bella difficillima ſuſtineret, &, vt propinquis ſuis Vereniano, & Didymo, quos nondnm occiſos norat, pro ſua in eos pietate conſuleret, ita probauit, vt trabeam etiam ad illum Imperatoriam miſerit. Itaque ea re elatus, pacem conficere cum Alarico neglexit, ac neque obſides dedit, neque reliqua, quæ pacta erant, expleuit. Qua re animaduerſa, ſenatus

immi-

imminentem ſibi ex ea re calamitatem proſpiciens, iterum legauit ad eum Cæcilianum, Attalum, & Maximianum, qui perditum ciuitatis ſtatum, ni à bello iſto ceſſaretur, exponerent. Quos Honorius ab Olympio inductus irritos dimiſit, & Cæcilianum præfectum vrbis, Attalum fiſci creauit, ac ſex millia Dalmatarum, Romanarum tum virium robur, ad vrbis cuſtodiam miſit. quorum dux Valens indignum ratus itinera ea cauere, quę hoſtis obſideret, temere in Alarici manus omnes coniecit, ita vt vix pauci fuga euaſerint. ex quibus ipſe vna cum Attalo legato incolumis peruenit Romam. Maximianus vero captus, à Mariniano patre triginta aureorum millibus eſt redemptus. Attalus amicorum Stilichonis, qui proſcripti fuerant, bona perſcrutari, eaq; in fiſcum redigere iuſſus, cum rem agere languidius videretur, ad pœnā conquiſitus in eccleſiam ſalutis cauſſa profugit. Inanem hanc legationem poſtquam ſenatus cognouit, tertiam deſtinauit. cuius princeps erat Innocētius pontifex. quibus Alaricus quoſdā etiam è ſuis adiunxit, vt eos à Gotthis infeſta itinera habentibus tutarentur. His Rauennam progreſſis, Ataulfus demum Iulijs Alpibus ſuperatis, & ipſe ſeſe in Venetiam intulit. Qua re comperta, Honorius, vniuerſis peditum, atque equitum copiis ex oppidis cum ducibus ſuis excitis, atque Hunnis trecentis Olympio magiſtro officiorum tributis, omnes propere occurrere, &, quo ad poſſent, ne ſe cum Alarico cōiungeret, prohibere mandauit. Qui profecti, certamine commiſſo, mille, & quingentos Gotthorum occiderunt, ſeptemdecim tantum ex ſuis amiſſis. Interim Honorius Olympium præfectum ab eunuchis accuſatum, quòd auctor omnium malorum fuiſſet, quæ proxime reſp. paſſa eſſet, magiſtratu priuauit. qui in Dalmatiam abiit. Attalo vero præfecturam vrbis, Demetrio fiſci attribuit. ac nouis aliis creatis magiſtratibus, ac præfectis Generidum quoque Dalmaticis copiis, & ceteris, quæ apud Pannoniam ſuperiorem, Noricos, & Rhætos in præſidiis erant, præfecit, lege lata, ne quis in aula cingulum militare indueret, qui Chriſtianus non eſſet. Qua lecta, Generidus, qui tum Romæ militibus præerat, & gentilitati ſtudebat, cingulum poſuit. cum autem Honorius mandaret, vt, quoniam in magiſtratu eſſet, ad aulam in ordine ſuo veniret, lege ſe cingulo prohiberi reſpondit, quia Chriſtū non coleret. Honorio vero ſubiiciente, ipſum, qui de rep. bene meritus eſſet, ea lege nō teneri, ſed eum honorem reſpuere dixit, qui ad ceterorum iniuriam pertineret. itaq; legem tollere in omnibus Honorius eſt coactus, & permittere, vt in ſua quiſque religione magiſtratum, ac militiam gereret. Inde Generidus aſſiduis laboribus milites exercere, annonas integras dare, & ex ſuo ſtipendio iis, qui maiores ſubirent labores, præmia conſtituere. atq; ita barbaris terrori, regionibus, quas tuebatur, præſidio firmiſſimo eſſe. Inter hæc milites Rauennæ ſeditionem grauiſſimam concitarunt. ac, portu occupato, ad ſe adire Honorium poſtularunt. illo vero proficiſci recuſante, Iouius præfectus prætorio, idemq; Patricius, ſocio Ellobicho Comite Domeſticorū aſſumpto, progreſſus, cauſſam tantæ conſternationis eſt percontatus illi Turpilionem, & Vigilantium militum præfectos cum Terentio, & Arſacio præpoſitis ſacri cubiculi ſibi tradi depoſcerunt. Quod vbi Honorius audiit, atrocioris alicuius defectionis timore perculſus, eos in exilium egit. ex quibus Turpilio, & Vigilantius in nauim impoſiti, ab iis, qui auehebant, Iouii mandato necati ſunt. Terentius in Orientem, Arſacius Mediolanum eſt relegatus. In Terentii locum Euſebius cubili præpoſitus ſufficitur. Turpilionis præfectura Valenti, Vigilantii Ellobicho mandatur. Iouius autem, cum omnē ad ſe Imperatoris potentiam transtuliſſet, legatos ad Alaricum miſit hortatum, vt componendæ pacis cauſſa Rauennam accederet. cui Alaricus ita paruit, vt Ariminum vſq; proceſſerit. Ibi Iouius, vt qui cum eo in Epiro hoſpitij neceſſitudine fuerat iunctus, de fœdere agere inſtituit. poſtulauit Alaricus, vt in annos ſingulos certa pecuniæ, atq; annonæ ſumma ſibi erogaretur, & ſuis ad habitandum Venetia, Noricū, & Dalmatia traderentur. Quæ poſtulata Iouius ad Honoriū miſit, ſeparatim hortans illum per litteras, vt Alaricum magiſtrū militiæ conſtitueret, vt ille hoc honore lenitus aliquid de conditionū aſperitate remitteret, & pacem legibus æquioribus faceret. Quibus acceptis, Honorius vehementer Iouij temeritate damnata, reſpondit, auri, & annonæ modū eum ſtatuere pro magiſtratu poſſe,

vt qui præfectus prætorio eſſet, & publicorum tributorum poteſtatem haberet; illud vero nunquam à ſe impetraturum, vt dignitatem, aut pręfecturam Alarico, aut genti eius impertiat. Hæc epiſtola à Iouio audienti Alarico temere recitata iram eius accendit. Nam cum cetera moderate tuliſſet, ſibi, gentiq́; ſuæ negatam præfecturam iniquo adeo animo accepit, vt ſtatim milites ſuos Romam iter expedire ad inſignem vlciſcendam iniuriam iuſſerit. Iouius autem eius colloquij exitu perturbatus, Rauennã regreſſus, vt ſe omni ſuſpicione criminis liberaret, Honorium ſacramento adegit, ſe nunquam pacem cum Alarico facturum, atq; ipſe tacto eius capite eodem ſe iureiurando deuinxit. atque ab omnibus, qui cum poteſtate erant, idem exegit. Honorius autem belli cauſſa decem millia Hunorum acciuit, ac frumentum, & pecora ex Dalmatia ad ſe adduci iuſſit, & miſſis, qui Alarici vires explorarent, copias ſuas ex locis omnibus euocauit. Quibus rebus cognitis Alaricus Romanæ tandem expeditionis pœnitentia ductus epiſcopos ad eum legauit, hortatum, ne culpa ſua ſineret, eam vrbem, quæ mille annorum ſpacio magnæ parti orbis terrarum iura cum imperio præſcripſiſſet, vaſtandam, ac diripiendam barbaris tradi, neq; tantas operum, & tam magnificas moles hoſtili flamma deleri, ſed æquis conditionibus pacem componeret, ac ſibi, & vrbi omnium præſtantiſſimæ parceret, neque enim ſe præfecturæ honorem cupere, neque Venetiam amplius ad conſtituendas ſedes exigere, ſed certo pecuniæ numero, & duobus contentum Noricis fore, quæ aſſiduis barbarorum incurſionibus obnoxia ſint, ac fiſcũ tributo tenuiſſimo iuuent. & arma aduerſus omnes hoſtes eius laturum eſſe. Ceteris moderationem eius admirantibus Iouius, & alij regiæ potentiæ participes, hæc confici poſſe negarunt, quòd omnes magiſtratus iureiurando ſe obſtrinxiſſent, ſe cum eo pacem nullam agitaturos. Alaricus autem, poſtquam ſuas reſpui conditiones vidit, vniuerſum protinus exercitum Romã ire præcipit, eo animo, vt conſtanter in vrbis obſidione maneret, donec fame perdomuiſſet. cum autem monachus quidã eum obſecraſſet, vt vrbi nobiliſſimæ parceret, reſpondit, ſe omnino ab vrbe diruenda animo abhorrere, verum quendam ſibi ad illam euertendam dies, noctesq́; vrgentem aſſiſtere. Per eoſdem dies Iouius alter legatus à Conſtantino tyranno venit, excuſatum, quòd Verenianus & Didymus nõ eius voluntate necati fuiſſent. qui poſtquam Honorium eo nuncio grauius commotum atrocia minantem vidit, ſibi timens egregie facturum illum ſubiecit, ſi curis Italicis occupatus iram aduerſus Conſtantinum remitteret. nimirum ſe, ſi Galliam repetere, & caſus demonſtrare Italiæ licuiſſet, non ita multo pòſt cùm omnibus Gallicis, Hiſpanicis, Britannicis copiis reuerſurum, atque opportunum Italiæ, Romæq́; ſubſidium allaturum, atq; ita dimiſſus eſt. Alaricus, vbi Romam peruenit, ciuibus euocatis Honorij iniquitatem expoſuit, ſimulq́;, ſe vrbẽ per vim expugnaturum, niſi ipſi coniunctis ſecum viribus arma aduerſus eum caperent, addidit. illis vero conſilium non expedientibus iterum mœnia armatorum corona circundedit, & Portum aliquot dies oppugnauit. pòſt autem cum eum vi adhibita cepiſſet, atq; ibi infinitam rei frumentariæ vim congeſtam reperiſſet, eam ſe in exercitus ſui commoda conſumpturum, niſi primo quoque tempore dicto ſe audientes exhibuiſſent, oſtendit. Quod tempus item D. Hieronymus expreſſit, his verbis: *Dum hæc aguntur, terribilis de Occidente rumor affertur, obſideri Romam, & auro ſalutem ciuium redimi, ſpoliatosq́; rurſum circundari, vt poſt ſubſtantiam vitam quoque perderent*. His de rebus ſenatus habito conſilio, quòd nullum ſupereſſe perfugium; annonæ ſubuectione ex portu in quotidianos vſus ſubtracta, videret, demum Alarici ſe poteſtati permiſit, ac receptis eius legatis ipſum ad vrbem vocauit, & Placidiam Honorij ſororem, tanquam fidei obſidem, ab eo petitam conceſſit. Quo facto ille iuſſit, vt Attalum præfectum vrbis inſignibus Imperatoris ornatum in Auguſtali ſolio collocarent, quod illi obedienter egerunt. His rebus ita conſtitutis Attalus inde ſe totum formando Imperio tradidit. ac primum Lampadium præfectum prætorio, & Marcianum præfectum vrbis dixit. ex præfecturis autem militaribus pedeſtrem Alarico, equeſtrem Valenti attribuit ei, qui legiones Dalmaticas rexerat, Ataulfum vero Comitem domeſticorum, & Tertullum in inſequentem annum conſulem deſignauit. inde, infauſtis li-

ſtis licet ominibus, ad Palatium cum regio comitatu proceſſit: poſtridie autem ſenatum ingreſſus orationem habuit in primis arrogantiæ plenam, qua ſe Romanis vniuerſum terrarum orbem acquiſiturum, atque alia ſpecie magnificentiora iactauit. Quibus de rebus Romani inani gaudio exultare cœperunt, quòd bello grauiſſimo liberati & magiſtratus rei gerendæ gnaros, & præcipue Tertullum conſulem nacti eſſent, ſolis Aniciis, vt omnium opulentiſſimis, eum ciuitatis ſtatum ægre ferentibus. Cum autem Alaricus ei ſuaderet, vt firmas copias in Africam mitteret, atq; Heracliano Comiti imperium, & prouinciam extorqueret, ne quid inde Romanis rebus impedimenti ſuppeteret, id ille conſilii reſpuit, inanes ſpes amplexus, quibus eum fatidici vates inflauerant. verum perſuaſus, ſe Carthagine, & tota Africa ſine certamine potiturum, non Drumam, qui cum barbarorum copiis Heraclianum haud ægre potuiſſet ex prouincia deturbare, ſed Conſtantinum quendam cum modica militum manu imperio in Africanos milites dato miſit. poſtremo vrbe egreſſus vna cum Alarico Rauennam ad expugnandũ Honorium prodiit. His rebus, vt erãt acerbæ, & graues, Honorius territus, vbi eum Ariminum acceſſiſſe accepit, legatos ei miſit obuiam, per quos, ſi inſanire deſineret, promiſit, ſe illum in ſocietatem Imperii accepturum. quibus reſpondit; Attalus, ſocium ſe Imperii neminem velle, ipſi vt inſulam, aut alio quo velit priuatus ſecedat, permittere. Cum propterea æſtuaret Honorius, atque incertus conſilii fugam arripere, nauibus ad id in portu Rauennæ paratis, cogitaret, opportune ſex militum legiones, hominum quadraginta millia, diu expectata, ex Oriente venere. quare, cuſtodia vrbis eis commiſſa, Rauennæ ſibi ſubſiſtendum putauit, dum certus de rebus Africæ nuncius eſſet allatus. &, ſi Heraclianus prouinciam in poteſtate tenuiſſet, Alaricum, atque Attalum viribus vniuerſis inuadere, ſi quid durius accidiſſet, in Orientem abeundo Imperiũ Occidentale relinquere. Interim Attalus Cõſtantinum ducẽ ſuum in Africa ab Heracliano necatum cum audiſſet, quoſdã cum pecunia in Africã miſit, qui labentem rem pro viribus ſuſtinerent. Quod grauiter ferens Alaricus de rebus deſperate Attali cœpit, vt qui ſtoliditate animi parum rebus tantis regendis eſſet idoneus. ac Rauennæ obſidionẽ, quam obſtinato ad expugnationẽ animo inſtituerat, reliquit, ſummopere vt id faceret, à Iouio incitatus, identidẽ id agi ab Attalo admonẽtis, vt Imperio potitus nefarias ipſi, & propinquis eius inſidias compararet. vt tamen Attalo fidem pręſtaret, Valente equitũ magiſtro nomine proditionis occiſo, cunctas Æmiliæ vrbes, quæ Attali Imperium recuſarent, cum exercitu adiit, ac, Bononia nequidquam per multos dies oppugnata, reliquas cepit, atq; inde, traiecto Pado, bellum in Liguriam tranſtulit. Ob id Honorius cum eſſet in his anguſtiis poſitus, litteris ad ciuitates Britanniæ poſtulantes auxiliũ miſſis, hortatus eſt, vt ſibi conſulerent, ac muneribus ex ea pecunia, quam Heraclianus miſerat, militibus diſtributis; eorum ſibi amorem cõciliare contendit. Per eoſdem dies Conſtans Cæſar rurſus à patre in Hiſpaniam miſſus Iuſtum quendam ſibi ducem aſciuit. qua re offenſus Gerontius, vt qui Iuſto eſſet poſthabitus, adiunctis ſibi eorum locorum militibus, Imperij inſignia Maximo cuidam clienti ſuo detulit, eumq; Auguſtum Tarracone conſtituit. & Vandalos, qui erant in Gallia, aduerſus Conſtantinum ſolicitauit. Ex altera parte, Franci, Frigerido teſte, Conſtantini rerum in Gallia potientis ſocordia inuitati, in Galliam, quam toties vario incurſionum euentu tentarant, neque firma tenere poſſeſſione potuerant, magna mole ſuperato Rheno, irruperunt, ac cum alia oppida; tum præcipue vrbem Treuirorum ipſius tum Imperij caput captam diripuerunt. Quod vbi Vandali, ſociique ſenſerunt, ſibi, rebuſque ſuis timentes ad Rhenum ilico recurrerunt, ac conatibus eorum ſe veniſſe aduerſarios oſtenderunt. Franci vero, poſtquam Reſpendialem regem Alemanorum, Goare ad Romanos tranſgreſſo, agmen ſuum à Rheno retrulisſe videre, ſeſe in Vandalos intulere, ac, Godigiſilo rege eorum extincto, viginti ferme millia cæcidere, vniuerſos deleturi, ni periculo cognito Alanorum exercitus in tempore ſuccurriſſet. Hac clade fracti Vandali, Alani, & Sueui, ne iterum cum Francis ſibi decertandum eſſet, Gunderico Gondigiſili filio rege ſubſtituto, conſilium Gallia abeundi ceperunt, atque ad Pirenæum profecti;

& præſidio Honoriacorum, quos Conſtans impoſuerat, ſibi adiuncto, in Hiſpanias traiecerunt, atque in vlteriorem progreſſi prouinciam, duces inde Romanos nec opinantes aggreſſi, ipſum in poteſtatem adduxerũt. Hanc traiectionem hoc anno factam Kal. Octobris, Proſper, Caſſiodorus, & Iornandes in annalibus ſcriptum reliquere. Saluianus cenſet, Vandalos Dei iudicio ad Hiſpanias tranſiuiſſe. neque enim in Gallia Romanos timuiſſe, quod ad eam vſque diem illæſi ab eis cuncta vaſtaſſent. Eotundem Francorum metu Britanni acceptis Honorij litteris, excitati ſumpſere arma, vt ciuitates ſuas ab eorum impetu conſeruarent. Quos imitatæ Armoricæ ciuitates eodem modo ſe in libertatem vindicarunt, magiſtratibus Romanis expulſis, & rep. pro arbitrio conſtituta. Franci vero, (credo, quòd in ſocietate Romanorum eſſent) pulſis Vandalis inde ſe trans Rhenum receperunt. Ex quo factum eſt, vt ſoli Burgundiones cum parte Alanorum remanſerint. Extremo iam anno Honorius decreuit, vt diuerſarum homines prouinciarum cuiuſlibet ſexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captiua neceſſitate tranſuexiſſet, inuitos nemo retineret, ſed ad propria redire cupientibus libera facultas eſſet. Po-
410 ſtero vero, qui fuit à Chriſto quadringenteſimus decimus, Varane, & Tertullo conſulibus, Heraclianus Africæ Comes, rebus, quæ ad Romã acciderant, cognitis, & ſtatu Honorii Imperatoris perſpecto, poſtquam iudicem ab Attalo miſſum extinxit, portus Africæ tanta diligentia cuſtodiuit, vt vniuerſam mercatorum nauigationẽ, ademerit, neque frumentum, neq; oleum, neq; res alias ad victum neceſſarias in portum Romanum inuehi paſſus ſit. Qua de re rurſus tanta vrbem inuaſit inopia, vt populus caſtaneis pro frumento ſe ſuſtentarit. Auxerunt autem penuriæ magnitudinem agri bello ſuperiore inculti, & dardanarii ea ſpe quidquid frumenti habebant ſupprimentes, vt omniũ pecunias ad ſe transferrent, eo precio vendituri, quod ipſi ſtatuiſſent. Quare cum timeret populus, ne in corpora humana rabies famis adigeretur, ludis Circenſibus exclamauit: Precium pone carni humanę. inde penuria adeo creuit, vt memoriæ proditum ſit, matres aliquot in paruos infantes famis impotentia deſæuiſſe. Hãc ob cauſam Attalus Romam ſine Alarico reuerſus ſenatum cõuocauit, atq; ad eum de republica retulit. eum autẽ pleriq; cenſerent, barbaros, cum Romanis militibus ad patefaciendam nauigationem in Africã eſſe mittendos, eamq; præfecturã Drumæ viro fidei ſpectatæ mandandã, eiuſmodi ille ſententiam reſpuit, veritus, ne ea ratione viam Gotthis ad innadendam Africam aperiret. quo tempore Tertullus Conſul ſtolida & ipſe quadam arrogantia elatus auſus eſt dicere: Loquar vobis partes conſcripti, vt conſul, & pontifex. quorum alterum teneo, alterum ſpero. Alaricus inde ſubſequutus, cum ſe ab Attalo propter infirmitatem promiſſa obtinere poſſe diffideret, iterum ſe ad Honorium contulit, ac ſe Imperium Attalo abrogaturum, promiſit. Ita haud ægre, quæ poſtulabat, omnia impetrauit. primum autẽ Attalum ſuis inſpectantibus, extra vrbem Auguſtalibus inſignibus ſpoliauit, eaq; ad Honorium miſit. cuius ducibus militiæ cingula deponentibus, Honorius veniam impertiuit, paſſus in eo, quem antè habuerãt, honore perſiſtere. ac pridie Idus Februarias ita decreuit: *De iis, qui tyrannicæ præſumptionis ſacramenta ſectati ad noſtrum Imperium redierunt, hanc volumus eſſe ſententiam, vt quos inter incendia tyrannidis aſſumpta fidelis pænitudo reuocauit, ordinem, & fructum militia non admittant. Eos vero, quibus lentum regreſſum neceſſitas deſperationis indixit, ſoluto cingulo matricula conuenit aboleri, ita vt illud quoque par reuerentia forma cuſtodiat, ne redire ei ad priſtinam militiam liceat, qui aliud militandi genus elegerit.* deinde autem Attalo cum filio eius Ampelio apud ſe, donec, pace cum Honorio conſtituta, ſecuritatem eis impetraſſet retento, atq;, exercitu ad vrbem relicto, cum paucis Rauennam pacem compoſiturus ſe rettulit, atq; ad Alpes, locum, vt inquit Sozomenus, ſtadiis ſexaginta longe ab vrbe illa diſtantem acceſſit. Ibi demum res tranſacta, fœduſq; his conditionibus eſt percuſſum, vt Alaricus ſocius Honorij eſſet, atque in Gallia ſedes ſibi, ſuiſq; locaret, ibiq; bellum cum hoſtibus Honorij faceret. Hanc pacem pagani omnes, & Arriani indigne admodum acceperunt, quòd ſibi perſuaſerant, facile ſe omnia, quæ cuperent, aduerſus Catholicos ab Attalo, vt pote Arriano, conſequuturos. Eo tempore Sarus cum barbaris trecentis in Piceno

verſatus

verſatus erat, neque Alarico, neque Honorio fauens. accedente autem in ea loca Ataulfo, qui capitali à ſe odio diſſidebat, quòd ſe non ſatis aduerſus eum paratum videret, Honorio ſe adiunxerat. Itaque Alarico propter Ataulfum infenſus, & pacem cum Gotthis rebus ſuis parum aptam fore arbitratus, repente turbare pacta omnia inſtitit. nam cum trecentis militibus ſuis ſic in Gotthos nec opinantes, ac pacato animo omnia agitantes inuectus eſt, vt quoſdam etiam eorum percuſſerit. Ea re Alaricus accenſus dolorem tamen, acerbitatemq́; ferocioribus verbis vllis non edidit, ſed ſuppreſſa altius ira ad exercitum, quem ad Vrbem reliquerat, vt cum Honorio conuenerat, ſe recepit. atque ibi, vt inquit Sozomenus, vrbem proditione recepit. quippe, vt quidam ex Procopio, (neque enim locum ipſi hunc vidimus,) tradiderunt, diſſimulata iracundia Romam eadem via regreſſus, ſe in Galliam ex fœdere proficiſci velle oſtendit, ac tanquam amicus trecentos robuſtiſſimos Gotthicos iuuenes Romanis principibus dono dedit, diligenter, quid ipſos agere in tempore vellet, edoctos. Hi in vrbem accepti humile omne, ac promptum dominis obſequium obtulerunt. inde certa, quæ conſtituta fuit, nocte, dum Romani ſomno merſi languerent, ad portam Aſinariam alacres prouolarunt, oppreſſisq́; repentino impetu ſtationibus, portam Alarico patefecerunt. qui ad vrbem alia, atque alia ſibi ad iter deeſſe quotidie cauſſans, prædictam occaſionem attento animo expectabat. Ita Kal. Aprilis cum toto exercitu vrbem ingreſſus eſt. Quare ſcripſit D. Hieronymus: *Capitur vrbs, quæ totum cepit orbem, immo fame perit antè, quàm gladio. & vix pauci, qui caperentur, inuenti ſunt. ad nefandos cibos erupit eſurientium rabies, & ſua inuicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti filio, & ſuo recipit vtero, quem male antè effuderat. Nocte Moab capta eſt. nocte cecidit murus eius. Quis cladem illius noctis, quis funera fando explicet?* Vbi vero ſe vrbe potitum vidit Alaricus, publice per præconem edixit, vt pro ſe quiſque bona, fortunasq́; ciuium raperent, verum à cæde hominum, & direptione ſacrorum ſe continerent. atque omnibus parcerent, qui ad baſilicam S. Petri omnium in terris auguſtiſſimam confugiſſent. Ita, ſigno buccina accepto, Gotthi horrendo clamore ſublato in diuerſas vrbis partes inhianti ad prædandum animo diſcurrerunt, ac promiſcue omnia captiuitate, ac direptione turbarunt. Romani inopinata hoſtium irruptione perculſi, & tenebris, ac cæcitate noctis exterriti, neque ad reſiſtendum, neque ad fugiendum ſatis animi, aut conſilij habuerunt. Itaque omnium æque domos ſummorum, & infimorum dira pauoris, ſeruitutis, expilationis, deſperationis, & mortis ſpecies occupauit. ſiquidem, vt ſcripſit D. Auguſtinus ad Demetriadem: *Ad ſtridulæ buccinæ ſonum, Gotthorumq́; clamorem lugubri oppreſſa metu domina vrbis Roma contremuit. vbi tunc nobilitatis ordo? vbi certi, & diſtincti nobilitatis gradus? permixta omnia, & timore confuſa. omni domui planctus, & æqualis fuit per cunctos pauor. vnum erat ſeruus, & nobilis. eadem omnib. imago mortis, niſi quia magis eam timebant illi, quibus fuerat vita iucundior.* Edicto audito, ciues, quicunq; potuerunt, cum rebus ſuis precioſiſſimis ad baſilicam confugerunt, Innocentio pontifice adhuc Rauennæ apud Honorium ſubſidente, vnde etiam epiſtolæ extant datæ. Gotthi vero domos paſſim precioſa ſupellectile exuerunt, tot opibus in vnam vrbem ex diutina pace, Imperioq́; contractis, quot humana auaritia, vniuerſo terrarum orbe ſpoliato, potuerat cumulare. manus vero pauciſſimis hominibus intulerunt. adeo vt idem Auguſtinus ſcribat, Gotthos tam multis ſenatoribus peperciſſe, vt mirãdum magis eſſet, quòd aliquot peremiſſent. Syllanam vero tabulam plures iugulaſſe ſenatores, quàm Gotthi ſpoliarint. Præcipue precioſa Salomonis ſupellex à Tito Hieroſolymis quondam allata ſurrepta eſt. Cum præda egereretur, Gotthus quidam ſacram virginem, ſed iam ætate prouectam in ædibus ſacris offendit, atque ab illa aurum, argentumq́;, quod habebat, popoſcit. Illa quod habebat, protulit. erant autem vaſa aurea, & argentea ingentis ponderis, & magnitudinis, atque eximij admodum operis. quæ cum Gotthus nobilitate, ac ſpecie captus auide miraretur: hæc, S. Petri inſtrumenta ſunt, inquit. aude attingere. de euentu tu videris. Gotthus religione vaſorum, & virginis reuerentia tactus, rem ad Alaricum detulit, atque ille ſtatim omnia ad S. Petri baſilicam deportari, ac virginem, omnesq́;, qui ſe illi adiunxiſſent, Chriſtianos cõ de-

duci incolumes iuſſit. Ea domus in media vrbe ſita longe à baſilica aberat. Signo tuba dato, omnes ad viſendam rem inſignem vocantur. ſingula vaſa ſingulorum humeris impoſita cum longo ordine, ac ſpecioſa pompa ferrentur, atque, exertis ad defenſionem gladiis, quacunque incederent, munirentur, mirificum ſui ſpectaculum præbuerunt. Alius, cum mulierem forma excellentem vidiſſet, amore percitus ad ſui obſequium inuitauit. vbi vero ſtudio pudicitiæ libidini reluctari ſuæ cōſpexit, ſtrictum gladium iugulo intentauit, ac demum etiam feriit. Cum virgo tota perfuſa cruore ne ita quidem de ſententia cederet, tum conſtantiam admiratus, ad baſilicam S. Petri adduxit, ac, datis ſex alimoniæ cauſſa nummis aureis, eam templi cuſtodibus commendauit. Alij, vt ſcribit D. Hieronymus, Marcellæ matronæ domum ingreſſi, qua cum erat virgo Principia, aurum, & defoſſas opes popoſcerunt, negantemq; ſe habere, cæſam fuſtibus, & flagellis dixerunt tormenta nō percepiſſe, ſed lacrymis ad pedes prouolutam petiiſſe, ne Principiam à ſuo conſortio ſegregarent. Multi interim captiui promiſcue facti. Proba matrona Probini, & Olybrij virorum conſularium mater, eodem teſte, vix barbarorum manus effugerat, & auulſas à complexu ſuo virgines fleuerat, cum ſubito amantiſſimi filij orbitate percuſſa eſt. alij ad naues fuga delati, in prouincias, relicta, quam nunquam reuiſuri eſſent, patria, conceſſerunt. Quin etiam ædificia quædam incenſa, aliaq; opera temere furore barbarico deturbata ſunt. Honorius, cum Rauennæ trepido nuncio accepiſſet, Romam à Gotthis eſſe captam, quòd Alaricum ad accipiendū exercitum, vt ex fœdere in Galliam ſe referret, contendiſſe ſibi perſuaderet, alia omnia ſuſpicans, reſpondit: Qui fieri poteſt, cum paulo antè hic eſſet? gallinam captam nunciari interpretans, quam in deliciis habebat, ac Romæ nomine inſigniuerat. Quod dictum adhuc temere omnes non ad errorem animi, ſed ad ſtuporem cordis retulerunt, vitium ne in pecude quidem, nedum in tanto Imperatore, & tam periculoſis temporibus agnoſcendum. quem ab omni ſuſpicione torpedinis egregie Stilichonis ſoceri punita tyrannis facile potuit vindicare. Alaricus victor Attalum, quem ſecum habebat, iterum primo die, tanquam Imperatorem, Auguſtalibus inſignibus decoratum incedere iuſſit; altero vero priuatum populo contumeliæ cauſſa oſtendit; tertio autem præda opulenta onuſtus vrbe cum exercitu ceſſit, ſecum Placidiam ducens, quam honeſtiſſime habuit. Quo facto, Romani, qui in baſilicam Vaticanam confugerant, aut vicina vrbi loca petiuerant, in vrbem ſe illico retulerunt, ac cum ceteris, quos vrbis fortuna ſeruauerat, ſtatim priſtinam vrbi faciem reddiderunt, nulla ferme niſi rei familiaris, & precioſæ ſupellectilis, quam pleriq; etiam conſeruarunt, iactura facta. ſiquidem ſcribit Oroſius: *Irruptionis per Alaricum facta quamuis recens memoria ſit, ſi quis ipſius populi Romani & multitudinem videat, & vocem audiat, nihil factum eſſe, ſicut etiam ipſi fatentur, arbitrabitur, niſi aliquot adhuc exiſtentibus incendiis forte doceatur.* Inſignis tamen fuit calamitas, & rerum humanarum contemplatione memorabilis, quòd vrbs, quæ de omnibus gentibus triumphauerat, tam facile à barbara, & aduentitia gente capta, ſpoliata, atq; combuſta ſit. vt quam Galli quondam infirmam, & paruam longa obſidione capere, gens nobiliſſima, atque in propinquo ſita, nequiuerant, tum demum viris, armis, opibus, dignitate, gloriaq; florentem Teruingi, ac Grutungi Vittungorum ne, an Viſgotthorum populi ex remotiſſimis intimæ Scythiæ latebris non egreſſi, ſed pulſi, in poteſtatem adductam afflixerint. Hanc vero cladem cum pagani falſis, multisq; deis addicti in Chriſtianam religionem referrent, ac verbis ſolito ferocioribus increparent, D. Auguſtinus eximio veri Dei ſtudio inflammatus occaſionem aduerſus eos ſcribendi arripuit, ac præclaros libros de Ciuitate Dei confecit. in quibus multorum, falſorumque deorum cultum, atque auxilium inane, atque ſuperuacaneum eſſe oſtendit.

CAROLI

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XI.

ROMANAM cladem miſerabilis Italiæ vaſtitas, continua Galliæ, atque Hiſpaniæ bella, ac noua demum barbarorum in vtraque prouincia regum imperia exceperunt. Quibus de rebus, licet memorabilibus, deinceps aliquanto, quàm adhuc fecimus, ſcribemus exilius, nimirum opportuno Zoſimi, qui hiſtoriam ſuam in proxima Vrbis obſidione finiuit, auxilio deſtituti, neque interim idoneis vllis rerum geſtarum annalibus, ſed nudis plerunque Chronicorum indicibus ſubleuati. Quod prædictum volui, ne quis poſthac in hos incidens libros me iuſto negligentiorem in colligendis, atque enarrandis reliquis Honorij rebus argueret, & inertiæ, quod fuit neceſſitatis, adſcriberet. Itaque ſi minus illam aſſequi laudem poterimus, vt pleniore oratione acta ſingula exponamus, at hanc ſaltem parere contendemus, vt collatis diligenter temporibus, ſuis quæque annis ſumma cum fide reddamus.

ALARICVS Vrbe capta, & ſpoliata egreſſus animum inde ad vlteriorem populandam, vaſtandámque Italiam contulit. itaque Latium, Campaniam, Apuliam, Lucaniam, & Calabriam ita cum toto exercitu peragrauit, vt locum nullum intactum à vexatione, ac direptione reliquerit, atque in primis, quaſi Romana victoria efferatus, in eccleſias, ſacerdotes, epiſcopóſque extorquendi auri gratia debacchatus ſimul omnia humana, diuináque iura polluerit. Non nominabo ſingula oppida, quæ propterea ille ſubuertit, quòd eorum cum annalibus memoria prorſus exciderit. Nolam tantum in Campania deletam, & epiſcopum eius Paulinum, cuius ſuprà mentio facta eſt, captum non ſilebo. de quo ſic in primo de ciuitate Dei S. Auguſtinus: *Paulinus noſter, Nolanus epiſcopus, quando & ipſam Nolam barbari vaſtauerunt, cum ab eis teneretur, ſic in corde ſuo, vt ab eo poſtea cognouimus, precabatur; Domine non excrucior propter aurum, & argentum. vbi enim ſint omnia mea, tu ſcis.* Honorius reliquum anni Rauennæ confecit, ſuſpenſo animo, quonam Alarici furor eſſet euaſurus, expectans. atque inde ad Palladium præfectum prætorio VIII Idus Auguſti de Attalo tyranno ſublato ſic ſcripſit: *Republ. tyrannidis iniuria liberata criminum reos relaxari præcipimus.* & VIII Kalend. Septembris ad Heraclium Comitem Africæ de puniendis hæreticis. Conſtantinus in Gallia, cum Conſtantem filium diademate decoraſſet, pro Cæſare Auguſtum appellauit, ac præfecturam prætorianam Apollinari ereptam ad alterum tranſtulit. mox ſpe inani elatus, ſe poſſe Italiam occupare, ab Ellobicho Honorij præfecto tacite accerſitus Alpes ſuperauit. verum ad vrbem Veronam progreſſus, cum Padum tranſmiſſurus eſſet, inopinata morte Ellobichi audita, ſtatim conuerſo agmine retroceſſit. Honorius, cum ex ſolemni itinere quodam ſe reciperet ea re comperta, lætus repente ex equo ſe deiecit, gratias Deo agens, quòd ſe occulto inſidiatore domeſtico liberaſſet. Poſtero anno, quo Theodoſius Auguſtus quartum conſul 411
ſine collega fuit, Alaricus, direpta per multos menſes Italia, Siciliam, quæ Italiæ adhæret, petere ſtatuit. Ob id progreſſus Rhegium, exercitu in naues impoſito, curſum eò intendit. verum aduerſa tempeſtate reiectus, propoſitum tenere non potuit. itaque fœdo naufragio conflictatus ſe rettulit in Calabriam. Eo vero vbi venit, Conſentiam validam vrbem imperata facere detrectantem nactus admoto exercitu circumſedit, ac demum etiam expugnatam diripuit. Dum autem ibi moratur, de rerum gerendarum ratione conſultans, ecce repentino morbo opprimitur, atque in ſummo blandientis fortunæ articulo paruo horæ momento extin-

guitur. Quo caſu Gotthi exanimati primum tantum amiſſum regem miſere deſleuerunt; deinde iuſta more ſuo cadaueri, quàm ampliſſima perſoluerunt; ac demum ſepulturæ occultandæ cauſſa iuſtam Italorum, quos is læſerat, iracundiam veriti, opus inſigne moliti ſunt. quippe Buſentum amnem oppidum ipſum præterfluentem magno militum labore alio auerterunt, ac locum ſepulchro in medio alueo ſuffoderunt. atque ibi cadauere cum multis opibus condito, deinde amnem ſuo ire flumine permiſerunt. &, ne locum quis ſcrutari ſepulturæ poſſet, captiuos, qui notaſſe illum oculis poterant, occiderunt. Inde comitiis ſufficiendo regi habitis, omnium ſuffragiis Araulfus vxoris Alarici frater ad id faſtigium eſt elatus. Is regiis inſignibus exornatus primum omnium vxorem ſibi deſpondit Placidiam, Honorij Auguſti ſororem, mulierem forma, moribus, prudentiáque inſignem. tum conuerſis ſignis è Calabria Romam verſus redire contendit, eo animo, vt ipſam vix à clade priſtina reſurgentem ruſus inuaderet, neque Alarici exemplo direptam relinqueret, ſed occupatam ſibi aſciſceret, ac pro Roma Gotthiam appellaret, dira quadam libidine delendi Romani nominis inflammatus. verum mox precibus, & voluntate Placidiæ ſponſæ id ipſum penitus auerſantis, ac prope, tanquam ominoſum aliquid, deteſtantis, commotus, cui omnia, quæ poſtulabat, ſummo animi ſtudio indulgebat, ſtatim eo conſilio deſtitit. ac proximo Alarici fœdere ſtare, id eſt, Italia relicta, Galliam adire conſtituit. Quæ dum aguntur, Honorius, Vrbe cum pontifice Innocentio reperta, Vicennalia vno anno anticipata peregit, credo, vt mœſtam ex accepta calamitate ciuitatem ſacro aſpectu ſuo, atque Auguſtalis aulæ præſentia, & hilari ſolemnis ludicri lætitia recrearet, atque in ſpem fortunæ melioris erigeret. mox, curis omnibus ad Conſtantinum Gallia exturbandum, hominem, vt res declarauerat, inquietum conuerſis, Conſtantium Comitem, virum ſummo loco Romæ natum, ac manu, conſilióque præſtantem, magiſtrum vtriuſque militiæ fecit, & cum firmiſſimo militum robore in Galliam deſtinauit. Sub Ataulfi vero reditum, lubricam barbari hominis, licet affinis, fidem veritus Rauennam, vt tutiorem in locum, repetiit. &, cum Romani interim vrbi inſtaurandæ, Innocentius ornamentis eccleſiarum reſtituendis, omnes dignitati priſtinæ reuocandæ ſe tradidiſſent, inde III Kal. Decembris ad Bonoſianum præfectum vrbis ſcripſit, ne quid ex iis, quæ inſtaurationi, ornatibúſque ſingulis deputaſſet annquiras, vllius colore occaſionis pateretur auferri. Araulfus autem, pacato agmine per Picenum, & Flaminiam repetens, demum ad Forum Cornelium in Æmilia ſubſtitit, atque ibi demum nuptias cum Placidia celebrauit. ad quas honeſtandas Honorium quoque inuitatum Rauenna, propinqua inde vrbe, acceſſiſſe, videtur vero ſimile. Per eoſdem dies Gerontius ex Hiſpania cum firmiſſimo exercitu aduerſus Conſtantinum in Galliam mouit. Qua re accepta, Conſtantinus Conſtantem filium Viennam tenere, atque ibi ſe confirmare præcepit. Edobeccum autem ad accerſenda Francorum, & Alemanorum auxilia miſit. Gerontius Pirenæum tranſgreſſus, primum caſtra Viennæ admouit, atque oppidum acri vrgere oppugnatione contendit. quo haud magno momento potitus, Conſtantem in poteſtatem adductum vita exuit. Inde, cum ad Arelate duxiſſet, Conſtantinum exercitu circumfuſo obſedit. Neque ita multo pòſt Conſtantius cum delectu valido ex Italia ab Honorio miſſus aduenit, ac caſtra item ad Arelate locauit. Quod vbi Gerontij milites cognouere, protinus ad eum pleríque acceſſere, vſque adeo vt Gerontius de ſe ſolicitus cum paucis fugam in Hiſpaniam arripere ſit coactus. Ita Conſtantius cœptam Arelatis è Gerontio obſidionem continuauit. Ibi, cum Edobeccum magna cum Francorum, & Alemanorum caterua aduenientem audiret, haudquaquam, quin ei occurreret, ſibi dubitandum putauit. Itaque ſtatim Vlphilam præfectum ſuum cum firma militum manu præmiſit, atque ipſe ſubſequi cum altera cepit. Vlphilas, inſidiis in itinere poſitis, Edobeccum cum omnibus copiis præterire permiſit. inde, vt compoſitum fuerat, ipſe à tergo, Conſtantius à fronte ſe obtulit. Ita omnes in medio cæſi. Edobecco fugienti caput ab hoſpite, cuius opem implorauerat, eſt abſciſſum, ad Conſtantiúmque delatum. Qua re accepta Conſtantinus iam per quatuor menſes obſeſſus Imperio ſe abdicauit,

uit, ac templum ingreſſus muniendi capitis ſui cauſſa presbyteri gradum accepit. Quibus rebus adducti Arelatenſes iureiurando de incolumitate accepto patefactis portis Conſtantium receperunt. Ille vrbem ingreſſus Conſtantinum cum altero filio Iuliano redegit in poteſtatem, atque in Italiam ad Honorium iuſſit deduci. Quod vbi Honorius didicit, ſatellites obuiam miſit, qui ad amnem Mincium nacti caput ei à ceruicibus reciderunt. Britannica iuuentus, quæ cum Conſtantino ex inſula exceſſerat, variis caſibus afflictata domum non rediit. Imperium Romanorum poſthac in Britannia nullum fuit. Ceterum maturandæ Arelatenſium deditioni cauſſam attulit Iouinus vir nobilitatis, ac potentiæ ſingularis. qui coacta inſigni popularium manu Auguſtalia inter Aruernos inſignia cepit, ac Francis, Burgundionibus, Alemaniſque aſcitis Conſtantio ſe aduerſarium tulit. In Hiſpania milites poſtquam Gerontium rebus abſciſſis rediiſſe viderunt, concurſu facto domi circumſederunt, ac ſtrenue ſe cum paucis ſeruis defendere molientem igne tectis iniecto eò deſperationis adegerunt, vt poſt familiarē ſuum Alanum, & Nonnichiam vxorem occiſam ſibi manum intulerit, ac pectus gladiolo hanſerit. Hæc in Gallia, & Hiſpania geſta in hunc annum à Sozomeno, Proſpero, & Marcellino produntur, dum Vandali, Alani, & Sueui vlteriorem Hiſpaniam, Maximo tyranno citeriorem obtinente, vexabant. Interim Romani, qui infeſta Alarici in vrbem irruptione ſalutem ſibi enauigando quæſiuerant, per maritimas prouincias diſſipati fœda omnia exilij incommoda pertulerunt. inter quos Proba matrona, de qua diximus, extrema in Africa paſſa eſt. Vnde D. Hieronymus ſcripſit ad Gaudentium: *Proh nefas! orbis terrarum ruit, in nobis peccata non ruunt. vrbs inclyta, & Romani Imperij caput, vno hauſta eſt incendio. nulla eſt regio, quæ non exules Romanos habeat. in cineres, ac fauillas ſacræ quondam eccleſiæ conciderunt, & tamen ſtudemus auaritiæ.* item in principio tertij in Ezechielem: *Quis crederet, vt totius orbis extructa victoriis Roma corrueret, vt ipſa ſuis populis & mater fieret, & ſepulchrum? vt tota Orientis, AEgypti, Africæ littora dominatricis vrbis ſeruorum, & ancillarum numero complerentur, vt quotidie ſancta Bethleem nobiles quondam vtriuſque ſexus, atque omnibus diuitiis affluentes ſuſciperet mendicantes. quibus quoniam opes ferre non poſſumus, condolemus, & lacrymis lacrymas iungimus.* Eodem anno Hunni ex Scythia in Aſiam erupere. atque inde pleni præda ſeſe in Thraciam rettulere. Quam cladem idem in epitaphio Fabiolæ ſic expreſſit: *Ecce ſubito poſt Romam à Gotthis captam diſcurrentibus nunciis Oriens totus intremuit. ab vltima Mæotide inter glacialem Tanaim, & Maſſagetarum immanes populos, vbi Caucaſi rupibus immanes gentes Alexandri clauſtra cohibent, erupere Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc, illúcque volitantia, cædis, ac terroris cuncta complerunt. aberat tunc Romanus exercitus, & bellis ciuilibus in Italia tenebatur. inſperati vbique aderant, & famam celeritatis vincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non vagientis miſerebantur infantiæ. cogebantur mori, qui nondum viuere cœperant, & neſcientes malum ſuum inter hoſtium manus, ac tela ridebant. conſonus inter omnes rumor, petere eos Hieroſolymam.* Probabile autem coniectura eſt, eoſdem, cum ex Aſia ſe in Thraciam recepiſſent, mox ſeſe in Pannoniam effudiſſe. Etenim, quod conſtat, Gotthis ex Illyrico profectis Hunni ſucceſſerunt, atque in primis Pannoniam tenuerunt. neque enim Honorius viribus ad reſiſtendum in tantis difficultatibus deſtitutus, prorſus eos prohibere potuit, ſed meliore conſilio, animo ad pacem conuerſo, fœdus cum eis, datis, acceptiſque obſidibus, fecit. ex quibus, qui dati ſunt, Aëtius, qui etiam Alarico tributus fuerat, præcipue memoratur. In Oriente Theodoſius Auguſtus annum ætatis agens vndecimum, Imperij vero decimum Conſtantinopoli decennia celebrauit. Sequenti anno, Honorio nonum, & Theo- 412
doſio quintum conſulibus, Ataulfus tandem cum omni Gotthorum exercitu Italia ceſſit, atque in Galliam tranſgreſſus, ſedem Narbone, atque in proxima regione ſibi, & Gotthis ſuis ex fœdere, Conſtantio concedente, locauit. Quo facto, Honorius Romam repetiit, ac lætus, tanquam exonerata aliquando tandem incumbentium Gotthorum mole Italia, ſecunda vicennalia ludorum apparatu magnifico edidit, populo Romano poſt diuturnas tenebras lucem ſe tandem aliquam otij, ac libertatis aſpicere gratulante. Arelatenſes Heroem S. Martini diſcipulum

ſingularis innocentiæ epiſcopum vrbe depulerunt, atque ei Patroclum Conſtantij amicum ad promerendam gratiam ſubrogarunt. quæ res maximas pòſt exciuit inter epiſcopos turbas. Is tyrannorum reliquias perſequens, exercitum aduerſus Iouinum adhuc ſibi repugnantem adduxit. ac prœlio valido victum tandē ex Gallia abire coegit. Inde Sebaſtianum fratrem eius, cum eadem moliretur, aggreſſus, vita exuit, atque vnà Decentium Ruſticum præfectum ex primicerio notariorum Iouini, multoſq; præterea nobiles apud Aruernos cepit, atq; vltimum ſupplicium ſumpſit. vt Frigeridus rettulit, cui Marcellinus aſſenſit. inde in Hiſpaniam tranſgreſſus, Maximum, qui ſe in citeriore prouincia pro Imperatore gerebat, bello petitum expugnauit. verum quia humilitas hominis nullam excitare inuidiam poterat, captum dimiſit. atq; ita citeriore Hiſpania ad ius Honorij, obſequiumq; redacta, in Galliam ſe recepit. In vlteriore autem barbari, ne armis inter ſe de partæ poſſeſſione terræ contenderent, ſubactas prouincias in ſortem conieccerunt. Vandalis, & Sueuis Callæcia euenit, Alanis Luſitania, Turcilingis Bætica. atque ita eas ſuis quiſque ſubiecti regibus tenuerunt. In Africa vt pax Eccleſiæ Catholicæ reſtituta eſt, iuſſu Honorij, & opera Marcellini tribuni, hominis eximia prudentia prædíti, ſic Heracliani Comitis temeritate otium in prouincia perturbatum. etenim propter defenſam aduerſus Attalum prouinciam cōſulatus honorem in inſequentem annum adeptus, adeo ſuperbia eſt elatus, vt aduerſus Honorium cum Sabino genero coniurarit. Qua re incenſus Honorius, ipſum cum ſuis hoſtem pronunciauit, atque ita III Nonas Iulias ad prouinciales Africæ ſcripſit: *Heraclianum hoſtem publicum iudicantes digna cenſuimus auctoritate puniri, vt eius reſecentur infauſtæ ceruices eius*
413 *quoq; ſatellites pari intentione perſequimur*. Itaque proximo anno Lucianus ſolus conſulatum adminiſtrauit, quòd Heraclianus propter coniurationem dignitate ſpoliatus non iniuit. Ille vero poſtquam ſe damnatum audiuit, dolore victus claſſem maximam, atq; ornatiſſimam comparauit, eamq; infeſtam Latij littoribus intulit. ac Romæ maximum, ſi quando vnquam aliàs, terrorem incuſſit. Verum ſimul atque in littus egreſſus cum agmine militum ad vrbem ire perrexit, occurſu Marini Comitis cum valido ſe Romanæ iuuentutis robore obiicientis exterritus, repente in fugam ſe dedit, & arrepta nauicula ſolus Carthaginem rediit. atque ibi mox militari manu, tanquam tyrannidem affectans, oppreſſus, interiit. Sabinum generum, cum Conſtantinopolim aufugiſſet, retractum inde Honorius in exilium egit, atque his rebus exacerbatus III Nonas Decembris decreuit, vt Heracliani nomen ex omnibus publicis, & priuatis monumentis aboleretur, delerentúrque omnia, quæ ſub eo geſta eſſe dicerentur. Marinum etiam in Africam profectum prouinciam conſtituiſſe ſignificauit Oroſius, cum ſcripſit: *Marcellinum tribunum, qui Eccleſiæ Catholicæ pacem reddiderat, Marinus Comes, incertum zelo ſtimulatus, an auro corruptus, occidit. qui continuo reuocatus ex Africa, factúſque priuatus vel ad pœnam, vel ad pœnitentiam conſcientiæ ſuæ dimiſſus eſt*. Tyrannis profligatis, Vandalis pulſis, Gotthiſque Imperio Romano pacatis, reſtabant Burgundiones, qui prioribus annis cum Vandalis in Galliam ſe contulerant, neque cum eis in Hiſpaniam tranſmigrarant. Hos igitur ad integram laudem liberatæ Galliæ comparandam deinde ſibi adoriendos Conſtantius arbitratus eſt Burgundiones autem, cum ſe infirmis ad reſiſtendum opibus intelligerent, bellum auerſati pacem popoſcerunt. Quos Conſtantius & ipſe, ne in aliquam forte belli difficultatem incideret, qua gloriam rerum geſtarum corrumperet, libenter in amicitiam recepit, atque, ſedibus ad Rhodanum aſſignatis, fœdere illigatos dimiſit. Quod vbi Franci cognouerunt, animo vehementiſſime perturbati ſunt. atque ægre ferentes, Burgundiones non maximis opibus homines prope nullo negotio quietas in Gallia ſedes adeptos, quas ipſi tam multis impreſſionibus factis obtinere non potuiſſent, repente collecto exercitu, Marcomere, vt opinor, rege duce, Rhenum tranſmiſerunt, ac præter cetera oppida vrbem Treuirorum, tum prouinciæ caput, iterum ceperunt, captamq; cum diripuiſſent, ſubdito incendio combuſſerunt. Grauis vero præter ceteras hæc ei ciuitati incurſio contigit. nam, vt ſcripſit Saluianus, quos hoſtis in excidio non peremit, eos poſt excidium calamitas obruit. ſiquidem alios impreſſa altius vulnera lentis

morti-

mortibus enecarunt, alios ambuſtos hoſtium flammis grauis pœna cruciauit. qui-
dam interierunt fame, quidam nnditate, alij tabeſcentes, alij rigentes. iacueruntq́;
paſſim vtriuſque ſexus cadauera nuda, lacera, ciuium oculos inceſtantia, ab auibus,
canibusq́ue dilaniata. Conſtantius autem in hoc rerum articulo codicillis Hono-
rij patriciatum, & conſulatum adeptus, Romam reuertit. Locum eius Caſtinus
Domeſticorum Comes obtinuit. qui, expeditione in Francos ſuſcepta, in Galliam
citato itinere properauit. ac Conſtantio, Conſtanteq́ue conſulibus, multis prœliis 414
proſpere factis, oppida occupata eos relinquere, atq; trans Rhenum ſe conferre co-
egit. Dum autem ille bello Francico fuit occupatus, rex Gotthorum Ataulfus diſ-
cordiæ ſemina cum Honorio quærens, Attalum, quem ſecum ex Italia duxerat, ad
reſumenda Auguſtalia inſignia incitauit. Qua re ille pro inſita ingenij leuitate per-
fecta, haud contemnendam hominum manum rebus nouis ſtudentium compa-
rauit, atque aduerſus Honorium ſe deintegro Imperatorem inferre non dubita-
uit. Quod vt Honorius audiit, Ataulfum ictum fœdus violaſſe interpretatus, bello
perſequendum, vt hoſtium ſuorum fautorem, decreuit. ac Conſtantium vnicum
rum rerum ſuarum præſidium iterum in Galliam deſtinauit. &, cum rurſus hæreti-
ci Donatiſtæ Africam prouinciam perturbarent, aduerſus eos ſanxit. extant eius
decreta dno ad Iulianum proconſulem Africæ miſſa. quorum vnum x v Kalend.
Iulias, Rauennæ datum eſt; alterum I I I Kalend. Septembris, Romæ. Conſtan-
tinopoli Theodoſij ſoror Pulcheria, cuius potiſſimum prudentia Imperium rege-
batur, Auguſtæ dignitate ornata eſt. Honorio autem decimum, & Theodoſio 415
ſextum conſulibus, Conſtantius Arelate, vt bellum faceret Ataulfo, Gotthisq́ue,
progreſſus caſtra ad oppidum Narbonis admouit, ſeq́ue vrbem obſidione preſſu-
rum, niſi ſibi Attalus dederetur, oſtendit. atque Ataulfo id ſe facturum abnuente,
actem oppugnationem inſtituit. Quam vim vbi Ataulfus ſe ſuſtinere non poſſe
cognouit, Narbone conſtituit excedere, & cum ſuis in Africam tranſmigrare. ita
eruptione ex oppido facta, ad littus conſcendendi cauſſa procurrit, verum, cum
naues nullas, quòd earum copiam Conſtantius præripuerat, inueniſſet, Africa in
præſens omiſſa, in citeriorem Hiſpaniam, quæ ab Honorio tenebatur, inuaſit, atq;
Attalo ſecum incolumitatis cauſſa deducto, in Tarraconenſi Barcinonis oppidum
occupauit. Ibi Attalus neglectus à Gotthis, demum per dolum captus eſt à qui-
buſdam, & ad Cõſtantium ductus. Quem vt ille vidit, gaudio elatus ad Honorium
deſtinauit. à quo deinde in vincula traditus, ad triumphum pòſt confectum bel-
lum Gotthicum reſeruatus eſt. Gotthos autem poſtquam in Hiſpaniam tranſiſſe
Vandali cognouerunt, aduerſarios ſibi fore rati, omni ope, ne ibi eſſent, armis in-
ferendis enixi ſunt. ac ſtatim ad Honorium legationem miſerunt, qua ſibi pro Ro-
manis bellum illud depopoſcerunt. verba legationis fuere: *Tu cum omnibus pacem
habe, ab omnibus pacem accipe. nos nobis confligimus, nobis perimus, tibi vincimus. immor-
talis vero erit quæſtus reip. tuæ. ſi vtriq; pereamus.* Procopius tradidit, Honorium cum
Gunderico rege pepigiſſe, vt Vandali in Hiſpania ſedes haberent, ſed à maleficio, &
iniuriis abſtinerent, neq; annorũ triginta pręſcriptione aduerſus Romanos vti poſ-
ſent. Iam inde ab initio Placidia iniquo animo tulerat, Ataulfum maritum bellum
cum fratre Honorio contraxiſſe, ſæpluſq; de reconcilianda concordia, Attalo ipſo
dedendo, contenderat, neq; æqui aliquid obtinere potuerat. poſtquam autem At-
talũ in poteſtate eſſe Honorij audiit, rurſus ſummis ab eo precibus petere inſtitit,
vt pacem cum fratre redintegraret, quo cum primũ fœdere iunctus, deinde affini-
tate fuiſſet. neq; id vxori tam iuſta roganti homo in primis vxorius denegauit. Got-
thi vero, quibus bellũ pace erat acceptius, poſtquã Ataulfum ad pacẽ eam animo
propendere viderunt, quam non ſolum rebus ſuis inutilem, ſed etiã nomini defor-
mem exiſtimarent, ipſum Barcinone per fraudem interemerunt. atq; ei, quòd filios
non haberet, Sigericũ regẽ ſubſtituerunt. Inde poſtero anno Theodoſio Auguſto 416
ſextũ cum Palladio conſule, Sigerico item, quòd ad pacẽ inclinaret, extincto, Valliã
ſuffecerunt. Ille vero, Ataulfi conſilio de traiectione Africana probato, armis, naui-
giisq́; inſtructus ad fretum Gaditanum perrexit, vt, breui illo ſpacio maris tranſmiſ-
ſo, Mauritaniam oppoſitam obtineret, ac nauibus conſcenſis eo curſum direxit.

vernm ſæua ſubito tempeſtate coorta, ac fœdo naufragio facto repulſus incœptum,tanquam ominoſum,omiſit,aduerſa Alarici in Siciliam tranſmiſſione deterritus,ac de compoſitione & ipſe cogitare inſtituit. Itaque Conſtantio exercitum in Hiſpaniam contra eum ducenti ſeſe ad Pirenæum obuium tulit, ac pacem per legatos ſuppliciter petiit, ſpondens, ſe Placidiam, quam honeſte apud ſe habebat, redditurum, obſidesq; in fidem daturum, ſi ſibi contra quoque nobiles ex Gallia traderentur.&,ſi in Hiſpania ſe conſidere paterentur, pro Romanis aſſidue aduerſus Vandalos pugnaturum. Quas conditiones Conſtantius libenter accepit, ac Placidia, obſidibusq́ue receptis, atque inuicem datis, Auito Aruerno, qui pòſt Imperauit, ſeſe interponente, fœdus cum Gotthis nouum percuſſit. Atq; huius quidem rei præter Proſperum,& Iornandem Sidonius quoq; his temporibus proximus meminit, vbi de Auito loquitur, qui cum Conſtantio militauit:

variis incuſſa procellis
Bellorum, regi Getico tua Gallia pacis,
Pignora iuſſa dare eſt. inter quæ nobilis obſes
Tu Theodore venis.

Addit indę, Auitum ipſum adeo iucundum fuiſſe Valliæ regi, vt eum ad ſe traducere tentarit non aliter, ac Pyrrhus quondam Fabricium. idq́; beneficium ab Auito eſſe repudiatum. Atque hic quidem primi Gotthici in Gallia belli exitus fuit. Honorius Kal. Martiis Ranenna ad ipſum Conſtantium, quem Comitem, & Patricium vocat, ſic ſcripſit: *Sub clade barbaricæ depopulationis ſi qua aut per fugam, aut per congregationem infelicium populorum indigne, inuidioſeq́; commiſſa ſunt, ad inuidiam placatarum legum à callidis litigatorum obiectionibus non vocentur.* Conſtituta inde prouincia, Conſtantius Romam deceſſit, ac Placidiam ad Honorium, re bene geſta, reduxit. Eorum vtrunque Honorius eximia animi alacritate recepit. præcipue vero Conſtantium, cuius virtute & dignitatem retinuerat, & Galliam liberauerat, duplici affecit honore. nam & conſulem iterum deſignauit, & ſororis Placidiæ matrimonio decorauit. Innocentius pontifex poſt cladem Romanam eccleſias vrbis reparare conatus hoc anno Decentium epiſcopum Eugubinum ab inſtitutis eccleſiæ Rom. ſe remouentem epiſtola XIIII Kal. Aprilis ſcripta increpuit, in qua hęc verba poſuit: *Quis neſciat, aut non aduertat, id quod à principe apoſtolorum Petro Romanæ eccleſiæ traditum eſt, ac nunc vſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſeruari, nec ſuper induci, aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum, præſertim cum ſit manifeſtum, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam, inſulasq́; interiacentes nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos, quos venerabilis apoſtolus Petrus, atq; eius ſucceſſores conſtituerunt ſacerdotes?* His actis Honorius lætus, quòd Italiam, Galliam, Hiſpaniamq́; prouincias, tyrannis deletis, barbarisq́; compreſſis,
417 pacaſſet, vndecimum cum Conſtantio iterum conſul iniuit. ac Romam regreſſus, magno apparatu, atque inſigni pompa vrbem de Gotthis, & Attalo tyranno triumphans intrauit, Attalum ipſum vinctis poſt terga manibus ante currum ducens. Liquem, peracta de more pompa, truncata in pœnam repetitæ perfidiæ dextera, Liparas relegauit. In Hiſpania Vallia rex Gotthorum non ſolum vt promiſſa Honorio præſtaret, ſed etiam vt præda populum ſuum augeret, latiusq́ue ditionis ſuæ fines produceret, Vandalos, & Alanos, ſociosq́ue eorum armis adortus eſt. Res maximę ad Tarteſſum, & Calpem extrema Luſitanię oppida geſtæ. quarum meminit Sidonius in Anthemio, loquens de Ricimere Valliæ nepote, & Genſerico Gunderici regis Vandalorum filio:

ſimul & reminiſcitur illud,
Quòd Torteſſiacis auus huius Vallia terris
Vandalicas turmas, & vincti Martis Alanos
Strauit, & occiduum texere cadauera Calpen.
Quid veteres narrare fugas, quid damna priorum?
Arganthonii reccolit diſpendia campi.
Inde furit, quòd ſe docuit ſatis eſſe nepotem
Illius eſſe viri, quo viſo Vandale ſemper
Terga dabas.

Ex qui-

Ex quibus intelligitur, quàm formidabilis Vandalis Vallia fuerit, & quàm non ſe-
mel eos oppugnarit, atque in fugam compulerit. Huic bello Conſtantium etiam
interfuiſſe Iornandes oſtendit, qui in Annalibus ſcriptum reliquit, Conſtantium
hoc anno Fredibaldum Vandalorum ducem in prœlio captiuum feciſſe, atque ad
Honorium tranſmiſiſſe. Cum quidam Italiæ epiſcopi ſolemnem diem Paſchatis
integro menſis ſpacio anticipaſſent, diuina virtute error eorum eſt parefactus. In
vna enim eccleſia, aqua, quæ quotannis pridie Paſchatis ſolebat diuinitus bapti-
ſmi gratia fluere, eos, qui maturius, quàm oportuit, id eſt, VIII Kalend. Apri-
lis paſcha egerunt, non emanans eluſit, legitimo autem die, qui erat futurus X
Kalend. Maij ex more fluens, eo die paſcha celebrari debere oſtendit. Innocen-
tio pontifice X Kalend. Auguſti mortuo Zoſimus ex Cappadocia presbyter ſuf-
fectus. quem diu acriter quæſtio ſuborta de paſchate fatigauit. Sequenti anno Ho- 418
norio XII, & Theodoſio VIII conſulibus, V Nonas Iulias Placidia Rauennæ pue-
rum Conſtantio pepetit. quem Valentinianum vocauit, eum, qui poſt Honorium
Imperium in Occidente obtinuit. Conſtantius autem, & Vallia continuato in Lu-
ſitania bello Alanos, & Sueuos apud Emeritam acie ſuperarunt. Sueuorum inde
regem Ermenericum Gundericus rex Vandalorum orto inter populos diſſidio
prœlio in Gallæcia prouocauit. XV Kal. Auguſti ſol inſigniter obſcuratus apparuit.
Inde per Septembrem menſem ſtella crinita ab Oriente refulſit. VII Kal. Ianuarij
Romæ Zoſimus pontifex mortuus. Eo ſepulto, Monaxio, & Plintha conſulibus, 419
clerus comitiorum cauſſa conuenit. verum diſſentientibus animis alij in baſilica
Conſtantini, alij in baſilica Iulij. atq; illi Eulalium archidiaconum, hi Bonifacium
presbyterum ſublegerunt. Quod vbi Placidia Rauennæ agens comperit, Hono-
rium ſtatim, qui Mediolanum deceſſerat, certiorem fecit. Ille autē vſq; adeo eiuſ-
modi diſſidium improbauit, vt extemplo ambos vrbe exire præceperit. Egreſſi Bo-
nifacius habitauit in cœmiterio S. Felicitatis martyris via Salaria, Eulalius vero in
oppido Antij ad S. Hermum. Vbi vero dies Paſchatis venit, Eulalius in vrbem in-
iuſſu Imperatoris reuerſus baptiſmum in baſilica Conſtantiniana confecit. Boni-
facius vero, vt aſſolebat, in baſilica S. Agnetis. Quo facto indignatus Honorius Eu-
lalium vrbe expulit, ac Bonifacium approbauit. conuocatiſq; Romã epiſcopis du-
centis quinquaginta duobus Bonifacio pontificatus adiudicatur, Eulalius vero e-
piſcopus Nepeſinus eſſe iubetur. Extant litteræ Bonifacij ad Honorium Kal. Iulijs
datæ, quibus rogat, vt operam det, ne poſthac in legendo epiſcopo aliquid per am-
bitum fiat. in quibus hæc etiam inquit: *Angeretur eccleſia, niſi apud te ſuarũ eſſet ſecura
cauſſarum, & niſi in oppreſsionibus idolorum, correctionibus hæreticorũ fides tua, diuino cultu
pariter cum Imperio ſemper florẽte, viciſſet. Habet refugium piũ tuæ manſuetudinis animum,
cum tuæ religionis veneratione coniunctum, cum quidquid huic proficiat, vos agatis, & confe-
ratis fratribus, & conſacerdotibus meis, à me legatis.* ad quas Honorius ſic reſcripſit: *Ad
notitiam clericorum omnium volumus peruenire, vt ſi quid forte, quod non optamus, religioni
tuæ humana ſorte contigerit, ſciant omnes ab ambitionibus eſſe ceſſandum. at ſi duo contra fas
temeritate certantes fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus ſacerdotẽ, ſed illũ ſolum
in ſede apoſtolica permanſurum, quẽ ex numero clericorum noua ordinatione diuinũ iudicium,
& vniuerſitatis conſenſus elegerit.* Eodem anno Concilium nouũ Carthagine, ad quod
Zoſimus viuẽs legatos miſerat Fauſtinum epiſcopum Potentinum, & Philippum;
atq; Aſellum presbyteros, kal. Iunij eſt conuocatum. vbi decreta de moribus eccle-
ſiæ formandis facta ſunt. ſimulq; à Bonifacio nouo pontifice poſtulatum, vt tabulas
Concilij Nicæni ad ſe mitteret, quòd in ſuis caput de prouocatione epiſcoporũ ad
Romanum pontificem non extaret. Vallia rex, vt notat Proſper, crebris Vandalo-
rum nobilitatus victoriis laborum quaſi ſuorum mercedem à Conſtantio poſtula-
uit; vt ſibi in Gallia ſedes reſtitueret, ac fœdus confirmaret. Cui Conſtantius ex
Honorij auctoritate aſſenſit, & ſancito fœdere Aquitaniam ei ſecundam con-
ceſſit, exceptis paucis vrbibus, in primiſque Biturica, & Aruerna, atque extra
Aquitaniam Toloſam, quam ille ſibi regni ſedem aſciuit. Ea pars Aquitaniæ
poſt Vaſconiæ nomine inſignita eſt. Ita Gallia à tribus præcipue dominis hoc
tempore eſt poſſeſſa, Romanis, Burgundionibus, & Gotthis. Romani omnia te-

nuere à Rheno ad Ligerim, exceptis Armoricis ciuitatibus, quæ vſurpata libertate defecerant. Gotthi cis Ligerim, Burgundiones vltra Rhodanum habitarunt, ſed non omnia in poteſtate habuerunt, pleriſque ciuitatibus adhuc in ditione Romanorum manentibus. Hiſpaniam vero citeriorem partim Gotthi, partim Romani; vlteriorem ferme Vandali cum ſociis poſſederunt. ex quo aſſiduorum certaminum cauſſæ ad exercenda Romanorum arma non defuerunt. Quod præmonuiſſe placuit, ne quis error ſequentia bella parum attente legentem inuolueret. Conſtantius filia auctus eſt, quæ Honoria dicta. Franci, vt notauit Sigebertus,
420 Marcomeri regi mortuo Faramundum ſubſtituerunt. Theodoſio inde IX, & Conſtantio III conſulibus, quem annum Chriſtiani numerabant quadringenteſimum viceſimum, Honorius, ſiue quòd filiis careret, quibus moriens Imperij relinquere curam poſſet; ſiue, quòd præſentia reip. tempora duorum Auguſtorum præſidio egere cenſeret, conſortem ſibi Imperij cenſuit aſciſcendum. &, cum oculos in omnes circumtuliſſet, quos propinquitate coniunctos haberet, neminem habuit, quem virtutis, & prudentiæ nomine Conſtantio Placidiæ ſororis viro, præponeret.

CONSTANTIVS AVG.

HVNC igitur ſolemni pompa adhibita Auguſtum appellatum ſocium ſibi adeſſe Imperij, & curarum omnium iuſſit. inde Valentiniano puero eius Nobiliſſimi dignitatem impertiuit, &, vt moris erat, imaginem Conſtantij Auguſti Conſtantinopolim ad collegam Theodoſium miſit. Vallia rex, haud intermiſſo vexandi Vandali more, & hoc anno exercitum ex Aquitania aduerſus Alanos in Hiſpaniam duxit. atque eos tanta armorum mole inuaſit, vt illi, fractis deſperatione animis, regiam dignitatem dimiſerint, ac ſe Gunderico Vandalorum regi, vt ab eo tegerentur, ſubmiſerint. Reuerſus inde victor Toloſam, fato ceſſit, vt ſcribit Iornandes in Annalibus. nam in hiſtoria regnum eius vſq; ad duodecimum annum perducit. Eo defuncto, Gotthi regnum ad Theodoricum detulerunt. Pridie Kal. Octobris Hieronymus Stridonienſis, presbyter Romanus, vitam reliquit, ac propter ſanctitatis, & doctrinæ magnitudinem inter Confeſſores, & magiſtros Eccleſiæ poſt S. Ambroſium eſt relatus. Quod Innocentius, & Zoſimus pontifices inſtituerant, vt Pelagium hæreticum, & ſocios eius inſectarentur, idem etiam Bonifacius magna diligentia præſtitit. De quibus ſic ſcripſit S. Proſper contra Collatorem: *Tunc Pelagianorum machina fracta ſunt, quando Innocentius nefandi erroris capita apoſtolico mucrone percuſſit. quando Pelagium ad proferendam in ſe, ſuosq; ſententiam Palæſtinorum epiſcoporum ſynodus coartauit. quando Africanorum Conciliorum decretis Papa Zoſimus ſententiæ ſuæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armauit antiſtitum. quando Papa Bonifacius piiſſimorum Imperatorum Catholica deuotione gaudebat, & contra inimicos gratiæ Dei non ſolum apoſtolicis, ſed etiam regiis vtebatur edictis. & quando idem, cum eſſet doctiſſimus, aduerſus tamen libros Pelagianorum beati Auguſtini reſponſa poſcebat.* Theodoſius autem, vbi Conſtantium ab Honorio Auguſtum appellatum accepit, omnino neque id factum probauit, neque imaginem eius ac-
421 cipere voluit. cuius rei certior Conſtantius, Euſtaſio, Agricolaque conſulibus, factus, vſque adeo dolorem non tulit, vt ſexto poſt acceptum Imperium menſe mœroris atrocitate confectus obierit. Extat reſcriptum titulo de repulſis cum præſcriptione trium Auguſtorum, Honorij, Theodoſij, & Conſtantij datum hoc anno Idibus Martiis Rauennæ. idem duo altera cum præſcriptione tantum Honorij, & Theodoſij data VIII Idus Iulias. ex quibus intelligitur, Conſtantium poſt menſem Martium deceſſiſſe. Eundem autem in Diuos relatum Valentinianus filius indicauit, cum poſt ſanxit, vt quæ à Diuo parente ſuo Conſtantio decreta eſſent, inuiolata manerent. Theodoſius Athenaidem Leontij philoſophi Athenienſis filiam Pulcheriæ ſororis commendatione ſibi matrimonio iunxit, virginem cum forma, tum prudentia, virtuteq; præſtantem, eamque Eudociam appellauit. In Perſide Iſdigerdem regem mortuum filius Baranancs excepit, qui contra patris inſtituta aſperam Chriſtianorum perſequutionem inſtituit. Quam rem Theodo-

ſius

ſius ſibi ferendam non arbitratus, arma parauit, atque, Ardabure duce, exercitum
in Perſidem miſit. qui, Niſibi, vrbe diu obſeſſa, ſimulatque Barananem cum ingen-
ti copiarum numero aduerſus ſe contendere audiit, ſoluta obſidione, in fines Ro-
manorum ſe rettulit. Honorius, cum bellum à Gotthis fortiter in Hiſpania cum
Vandalis geri audiret, in ſpem eius prouinciæ recuperandæ adductus, Caſtinum
magiſtrum militum, vt Gotthis auxilio eſſet, in Hiſpaniam deſtinauit, Bonifacio
Comite Africæ illi adiuncto, vt cum claſſe ex Africa præſto eſſet, atque æquo cum
Caſtino imperio bellum gereret. hos enim duces duos rei militaris peritiſſimos
hoc tempore habuit. Hi vero proximo anno Honorio XIII, ac Theodoſio X 422
conſulibus in Hiſpaniam cum copiis terreſtribus, maritimiſque profecti, arma exi-
mia concordia intulerunt, ac multa ſtrenue, proſpereque fecerunt. Nam & Ma-
ximum, ac Iouinum, qui tyrannidem quondam inuaſerant, & adhuc rebus nouis
operam dabant, in poteſtatem adduxerunt, & cum Vandalis bene vno, atque alte-
ro prœlio dimicarunt. Diſſenſio inde inter duces ex æmulatione gloriæ orta prorſus
remp. perdidit. Caſtinus enim, cum Bonifacium non ducis, ſed legati loco ha-
bere cœpiſſet, id diutius Bonifacius ferre non potuit, indignum eſſe obedire ei, cui
par erat imperio, arbitratus. Itaque cum claſſe inde profectus, ad Portum Roma-
num applicuit, atque inde in Africam prouinciam ſuam ſe rettulit. Vandali inde;
quos ducum Romanorum virtus, ac concordia prope ad vltimam deſperationem
adduxerat, redintegrato poſt Bonifacii profectionem bello, inſignem Caſtini im-
prudentia victoriam, deletis Romanorum copiis, pepererunt. Eodem anno Ho-
norius Romæ Imperii ſui tricennalia celebrauit, ludis omnis generis regia magni-
ficentia editis, ac triſtem ſuperioris calamitatis memoriam prorſus oblitterare no-
uæ huius hilaritatis, ac pompæ lætitia ſtuduit. Dum autem ludos, populo præſente,
ſpectabat, Maximus, & Iouinus quondam tyranni conſpectui eius redditi eius ludi-
cri gaudium cumularunt, omnibus bonum omen animo concipientibus, finem
adeſſe ciuilium ſeditionum, domeſticarumq; turbarum ex oblatis in tanta populi
gratulatione tyrannis. vt enim maximo quiſque proſperitatis deſiderio flagrat, ſic
eius ſibi cogitationes ex quacunq; occaſione facillime fingit. Eodem anno Perſæ,
magna clade à Theodoſio accepta, pacem petierunt, eamque impetrauerunt. at-
que Hunni ex Scythia egreſſi, rurſus Thraciam incurſarunt. Eudocia puellã Theo-
doſio peperit, quam Eudoxiam appellauit. Aſclepiodoto inde, & Mariniano con- 423
ſulibus, Honorius Roma Rauennam profectus, in ſuſpicionem venit, ſororem Pla-
cidiam, Valentiniani Nobiliſſimi pueri matrem, ſecreta cum inimicis ſuis aduer-
ſus ſe conſilia coquere. Quod cum illa ſenſiſſet, ſibi, ac Valentiniano conſulere
cupiens, ab illo diſceſſit, & Conſtantinopolim ad Theodoſium properauit, eamq;
Theodoſius pro dignitate ſuſcepit. Honorius VIII Idus Auguſti ad conſules,
prætores, tribunos pl. & ſenatum Romanum de priuatis faciendis iudiciis ſcripſit,
mox grauiſſimo aquæ inter cutem morbo tentatus Romam ſe reuehendum cura-
uit. ibique XVIII Kal. Septembris eo conſumptus interiit. eius mortem crinita
ſtella per multos fulgens dies præceſſit. Corpus iuxta baſilicam S. Petri in Mauſo-
leo repoſitum. Deceſſit, nullis liberis relictis, anno ætatis XLIIII, Imperii vero
poſt patris exceſſum XXIX, vir in magnis reip. tempeſtatibus verſatus, atque ad
extremum ſaluo Imperio ex omnibus naufragiis, bene iuuante Deo, elapſus, vt D.
Auguſtinus exiſtimauit, quòd Chriſtum eximia pietate coluerit. memorabilis au-
tem ob id, quòd plurimis bellis ciuilibus circunuentus omnia prope ſine inſigni
cæde ſedarit, non minus domeſticis hoſtibus, quàm externis, qui vno tempore o-
mnes ætatis imbecillitate allecti eruperunt, appetitus, atq; vexatus. tantæ verò ma-
gnitudinis animi, vt corroborata ætate, cum ſe prodi videret, ne ſocero quidem, li-
cet viro acerrimo, reip. cauſſa pepercerit. Hunc tamen non tam in aduerſis rebus
conſtantia illuſtrauit, quàm captæ primum ſub eo Romæ infamia deformauit. Eo
regnante in Pannoniam Hunni; in Hiſpaniam Vandali, Alani, Sueui, & Gotthi; in
Galliam Alani, Burgundiones, & Gotthi certis ſedibus permiſſis accepti.

IOANNES IMPERATOR.

RAVENNAM poſtquam Honorium vita exceſſiſſe perlatum eſt, Ioannes quidam, qui commentarios Honorij ſcripſerat, conſilium inuadendi per occaſionem Imperij cœpit. reque cum duobus ſummæ ſolertiæ, magnæque virtutis viris communicata, illis adiuuantibus Auguſtalia inſignia ſumpſit. ac ſtatim ſiue ad referendam, ſiue ad promerendam gratiam alteri magiſterium militum, alteri curam Palatij tribuit. Hi fuere Caſtinus, & Aëtius. Caſtinus in inſequentem annum conſul deſignatus fuerat, ex Hiſpania, vt diximus, paulo antè reuerſus. Aëtij pater Gaudentius primoris in minore Scythia loci, militiam à domeſticatu exorſus vſq; ad magiſterij equitum culmen aſcenderat. mater Itala, nobilis ac locuples fœmina. Aëtius ipſe à puero prætorianus, tribus annis Alarici obſes, deinde Hunnorum, pòſt Carpilionis gener, ex Comite domeſticorum curam Palatij gerere cœpit. Horum igitur auxilio Ioannes Imperator declaratus primum omnium, quos ſuſpectos habuit, è magiſtratibus depulit, atque alios ſibi fidos, amicoſque repoſuit, mox, ne iniuſte dominari, aut temere quæ aliena eſſent, vſurpare videretur, legatos Conſtantinopolim ad Theodoſium miſit, hoc ſibi dari ab illo muneris petens, vt integra gratia ſua Imperio Occidentali immatura Honorij morte vacanti præeſſet; ſe deuotum omne illi obſequium præſtiturum. atque ex alia parte exercitum ad occupandam Africam deſtinauit. Theodoſius Honorij mortem auditam per aliquot dies ſuppreſſit, ac militem Salonam in Dalmatiam, vt mature nouas res in Italia molientibus occurrere poſſet, præmiſit, ac demum Honorium diem ſuum obiiſſe vulgauit. Vbi vero de Ioannis temeritate fama ipſa deferente audiuit, leuiter commotus hominem ſibi contemnendũ putauit. at, poſtquam venientium legatorum poſtulata cognouit, iracundia elatus illiberaliter habitos cum inclemente reſponſo dimiſit. qui ad Ioannem reuerſi mandata Theodoſij atrocia retulerunt. Quibus cognitis, Ioannes bellum neceſſario ſibi habendum eſſe perſpiciens, extemplo Aëtium in Pannoniam cum ingenti auri pondere ad opportuna accerſenda Hunnorum auxilia miſit, qui erant ei noti, & familiari amicitia iuncti ab illo tempore, quo apud eos obſes egerat, datis mandatis, vt, ſi Theodoſij exercitus in Italiam contendiſſet, ipſe à tergo inſtaret. nam ſe à fronte obuiam occurſurum. Aëtius in Pannoniam profectus, ferociſſimas Hunnorum cateruas conduxit. Eodem anno obiit Bonifacius pontifex. cum clerus Eulalium reuocari, & Bonifacio ſubſtitui poſtulaſſet, Eulalius non ſuſtinuit. ita Cæleſtinus diaconus, ciuis

424 Romanus eſt ſubrogatus. Poſtero, quo Caſtinus, & Victor conſulatum geſſerunt, Theodoſius, vt Valentiniano ſex annos nato, & Placidiæ matri amitæ ſuæ Imperium Occidentale conciliaret, quod ad eos iure hæreditario peruenire cenſebat, ac ſimul ſtolidam Ioannis audaciam frangeret, qui ſe non ſolum inuito, ſed etiam inſcio inſignia Auguſtalia contrectaſſet, expeditionem Italicam comparauit. Itaq; Conſtantinopoli profectus, cum Placidia, & Valentiniano Theſſalonicam acceſſit. ibiq; eorum alteram Auguſtam, alterum Cæſarem declarauit. Inde Ardaburi duci, & filio eius Aſpari dedit negotium, vt eos cum exercitu in Italiam reducerent, atque, Ioanne Rauenna depulſo, in Imperio collocarent. Ardabures cum Placidia, & Valentiniano digreſſus, Salonam in Dalmatiam venit, atque ibi omne militare conſilium expediuit. nam ipſe, conſcenſis cum magna copiarum parte nauibus, Rauennam verſus, vt Ioannem ex improuiſo adoriretur, iter intendit: Aſparem vero, Placidiam, & Valentinianũ cum altera terreſtri itinere Aquileiam iuſſit contendere. Ac felici quidem conatu prima aggredientem haud ita multo pòſt fortuna deſtituit. nam proſpera nauigatione vſus, ad Italiam quidem appulſus eſt, verum ſub exſcenſionem ſæuo repente ſuborto vento repulſus, licet obluctans, in oram Rauennatem eiectus eſt. vbi à militibus Ioannis accurrentibus captus ad illum continuo eſt deductus. Ioannes tanto duce præter omnem expectationem potitus, ingentem lætitiæ fructum cepit. &, quoniam pacem optabat, eamq́; ipſo ſequeſtre facilè ſe adepturum ſperabat, ipſum humaniſſime habuit, ac liberæ cuſtodiæ tradidit. Interim Aſpar, & Placidia cum Valentiniano Aquileiam adierunt,

eamq́;

eamque ex improuiſo captam muniuerunt, felices Ardaburis ſucceſſus, & ſalutariã mandata opperientes. Theodoſio inde vndecimum, & Valentiniano Cæſare 425 conſulibus, Ardabures alieni colloquij copiam in cuſtodia nactus, cum omnes, qui à Ioanne ſpoliati honoribus fuerant, triſtes, ac male erga illum animatos animaduerteret, in ſpem certam recuperandæ libertatis ingreſſus, per eos Aſparem admoneri filium iuſſit, quem ipſe caſum ſubiſſet, & vt propius accederet, neque egregiam bene gerendæ rei occaſionem omitteret, cum Ioannes, quaſi confecta victoria, omnia ſtudia militaria remiſiſſet. Aſpar, acceptis à patre litteris, ſine vlla cũctatione ſolus Aquileia cum equitatu expeditiſſimo mouit, atq; in agrum Rauennatem tacitus prodiit. Inde, paſtore quodam duce, per paludem, quæ vrbi adiacebat, antea quidem inuiam, ſed tum Dei beneficio peruiam magno ſilentio ad vrbem proceſſit. ac, portis patentibus, vt in ſumma pace, inuentis, nemine non ſolum repugnante, ſed ne ſentiente quidem, intrauit. Tumultu inde ex nec-opinato armatorum introitu nato Ioannes excitus, repẽte, captis armis, occurrit, ac leue certamen, vt in magna omnium trepidatione, commiſit. Verum à ſuis proditus, ac comprehenſus mox ad Aſparem eſt adductus. Aſpar, inſigni parta victoria, ſtatim Ardaburem patrem cuſtodia liberauit, & Ioannem ad Placidiam, & Valentinianum, quos Aquileiæ reliquerat, mari tranſmiſit. Poſt tertium inde diem Aetius aduenit cum paratis Hunnorum auxiliis, ac prœlium atrox cum occurrente Aſpare edidit. ſed mox de Ioannis clade, quam ignorabat, edoctus, haud vltra ſibi conandum putauit. pactisque cum Aſpare initis, Hunnos promiſſa mercede affectos, ne cladi eſſent Italiæ, haud grauate remiſit. Placidia, poſtquam Ioannem captiuum in conſpectum adductum vidit, ira elata hominem manu dextera iuſſit multari, atque in circum deuehi. ibi vero aſino inſidens cum omni contumelia circunductus, ac denique obtruncatus eſt, poſtquam per menſes octodecim Imperium obtinuerat. Fuit autem vir hoc exitu indigniſſimus, ſiquidem, Procopio teſte, ingenio miti, ac virtute ſingulari fuit. neque enim aut delatoribus aures adhibuit, aut cædem vllam iniuſtam fecit, aut denique pecuniæ cauſſa quidquam patrauit. Theodoſius, poſtquam litteris Aſparis felicem rei Rauennatis exitum audiit, ſtatim, Circenſibus ludis, quos ſpectabat, omiſſis, in templum ad gratias Deo agendas proceſſit, atque eo quoque vniuerſum populum inuitauit. Inde, vt Valentinianum Auguſtum deſignaret, Aquileiam iter inſtituit, verum Theſſalonicam prouectus, atque ibi morbo vexatus haud longius prodiit. verum mox per Helionem patricium inſignibus ad illum Imperij miſſis, Conſtantinopolim repetiuit. Interim Valentinianus edicta multa ad nouum conſtituendum Imperium pertinentia edidit. nam ad Fauſtum præfectum vrbis XVI Kal. Auguſti ſcripſit, vt omnem ſectam Catholicis inimicam vrbe depelleret. & Baſſo Comiti rerum priuatarum, vt idem in aliis ciuitatibus faceret, VIII Idus Auguſti, præcepit. Quin etiam VIII Idus Octobris ad eundem ſic ſcripſit: *Priuilegia eccleſiarum omnium, quæ ſeculo noſtro tyrannus inuiderat, prona deuotione reuocamus, ſcilicet, vt quidquid à diuis principibus conſtitutum eſt, vel quæ ſinguli quique antiſtites pro cauſſis eccleſiaſticis impetrarant, ſub pœna ſacrilegij iugi ſolidata æternitate ſeruentur.* Rauennam inde cum matre profectus Idibus Octobris decreto Theodoſij inſignibus Auguſtalibus eſt ornatus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XII.

VALENTINIANVS PLACIDIÆ F. AVG.

HONORIVM igitur tertius Valentinianus eſt conſequutus. Vt autem Occidenrale Imperium Honorio regnante domeſticis ſeditionum moribus, & externis armorum incurſibus, tutoribus, & ducibus regiis in excidium reip. conſpirantibus, & barbaris acriore, quàm antè, impetu irrumpentibus, eſt tentatum; ſic Valentiniano, & Placidia marre rerum potientibus, quorum in altero ætas, & praua educatio, in altera ſexus, & nimia in re adminiſtranda remiſſio improbata eſt, eiſdem turbantibus, ac ſæuientibus barbaris, magis, magiſq; concuſſum eſt. Quod deinceps oſtendere, quàm diligentiſſime, diſtinctiſſimeq; poterimus, in maxima veterum huc pertinentium commentariorum inopia contendemus.

PLACIDIA Auguſta Valentiniano filio ad Auguſtalem dignitatem euecto, Imperij procurationem adepta res omnes, dum vixit, pro arbitrio adminiſtrauit. itaq; iræ indulgens ex ſuperiore bello conceptæ Rauennam vrbem diripiendam militibus dedit, ob id ciuibus vehementer infenſa, quòd eos Ioanni tyranno ſtuduiſſe comperiebat. Caſtinum autem in exilium pepulit, quòd eius præcipue opibus Ioannem ad dominatum animum intendiſſe putabat. Aëtio vero non ſolum veniam dedit, ſed etiam Comitis dignitatē impertiit, quòd Hunnos ſine tumultu extra Italiam dimiſiſſet. neq; enim erat obſcurum, quantum ille alere incendium potuiſſet, ſi eorum vti opera perrexiſſet. Rauennæ autem ſedem ita conſtituit, vt plurimum momenti ad augendam vrbis eius dignitatē attulerit, quæ ab hoc tempore pòſt per multos annos ſedes Imperij fuit. Hos vero motus vbi in Gallia rex Gotthorum Theodoricus audiuit, rebus nouandis opportunos ratus rupto fœdere bellum Romanis mouit. quippe ex finibus egreſſus cum propinqua loca omnia populatus eſt, tum in primis Archillas oppidum oppugnauit. Ex altera parte Caſtinus exul rabie efferatus animum ad perturbandam domeſticis armis remp. contulit.
426 itaq; Theodoſio XII, & Valentiniano iterum conſulibus, magna collecta militum manu in Africam tranſiit, ac Bonifacium Africæ Comitem, virtute eo tempore, atque auctoritate florentem prœlio laceſſiuit, ipſum, ſi conatus procederet, inde exigere, atq; Africam ſibi adiungere geſtiens. verum collatis ſignis, fortuna cœptis aduerſante, victus ab eo receſſit. Hanc rem Bonifacius ipſe ad S. Auguſtinum Hipponenſem epiſcopum ſcripſit, cum eo doloris acerbitatem ſui communicans. extant vtriuſq; nomine hac de re ſcriptæ epiſtolæ. Hac re nunciata, Aetius Bonifacij gloriæ inuidens, vt ipſum aulica machinatione ſubuerteret, apud Placidiam accuſauit, quòd tyrannidem in Africa moliretur, eamq; ad euocandum illum ex Africa incitauit. contra vero litteras ad Bonifacium, tanquam amici fungēs officio, miſit, monens, ipſum apud Auguſtam fuiſſe perfidiæ poſtulatum, atq;, vt Romam eo nomine euocetur, futurum. proinde caueret, ne accederet, ſi capiti ſuo cōſulere vellet. Igitur Placidia fallacibus Aetij verbis inducta, Bonifacium accerſiuit. ille vero in timorem ſalutis adductus, licet omnino innocēs, fideli, vt putabat, Aetij conſilio parendum ſibi eſſe duxit, neq; Africa pedem extulit. Quamobrē Placidia eo magis fidem eius ſuſpectā habuit, & dignū hominē, qui bello vindicaretur, exiſtimauit. Aetium vero pro ſyncero, ac fideli amico habens, Comitē deſtinauit aduerſus Theodoricum regem Archillas in Gallia obſidentem. Ille vero in Galliam profectus,

Auito

Auito Auerno, qui cum Conſtanrio fuerat, ſibi aſcito, Theodoricum inuaſit, ac prœlio facto diſcedere ab oppidi obſidione coëgit. Sidonius, cum Auitum laudaret, Aëtium nihil ſine Auito, Auitum multa ſine Aëtio geſſiſſe aduerſus Vittungos, (ſic enim Viſgotthos nominat,) ſcribit. Eodem tempote in eadem Gallia Patroclus Arelatenſis epiſcopns à tribuno quodam barbaro multis vulneribus eſt confectus, occulto Felicis magiſtri militum, vt creditum eſt vulgo, mandato. nam eius impulſu Tirus etiam diaconus, vir ſanctus, Romæ pecunias pauperibus diſtribuens interfectus eſt. Hierio inde, & Ardabure conſulibus, Placidia eiuſdem Felicis conſi- 427
lium, auctoritatemq; ſequuta, bellum in Africam aduerſus Bonifacium intulit, Mauortio, Galbione, & Sinoce ducibus declaratis. Bonifacius, cum ſe Carthagine contineret, neq; ſui copiam faceret, ibi acriter eſt obſeſſus. in ea obſidione Sinocis dolo Mauottius, & Galbio ceciderunt. inde nudatis inſidüs Sinox à Bonifacio eſt occiſus. Eo bello barbari à Romanis auxilio aduocati, rei naualis vſum, cuius plane rudes eranr, Romanorum periculo in eorum pòſt exitium didicerunt. Duces ſuos cæſos vbi Placidia comperit, confeſtim belli ſummam Comiri Sigeuulti commiſit, ac Bonifacium maiore, quàm antè, armorum mole inuaſit. Hæc res Bonifacium æquis ſe viribus cum Imperatore confligere poſſe diffiſum coëgit, vt auxilia externa reſpiceret. Gunderico Vandalorum in Hiſpania regi priore anno vita functo ſucceſſerant filij Guntharius puer ex legitimo matrimonio natus, & Genſericus ex concubina ſuſceptus. hos igitur à Gotthis, Romaniſq; crebris bellorũ contenrionibus fatigatos oppottune Bonifacius cum adiſſet, pollicitus eſt, ſi traiicere in Africam, & pro ſe arma capere aduerſus Romanos vellent, ſe illis Mauritaniam permiſſurum. Qua conditione libenter accepta, Guntharius, & Genſericus cum Bonifacio Vandalos, & Alanos fretum Herculeum traiecerunt, ac nullo negotio Mauritaniam iuris ſui fecerunt, anno nonodecimo, poſtquam ex Scythia ceſſerãt. Saluianus eos non Romanorum timore, ſed Dei voluntate Hiſpania deceſſiſſe ſignificauit, cum ſcripſit: *Numquid Vandali abducti à ſolo patrio degere intra Gallias non potuerunt, aut ne degerẽt, quem timuerunt, cum illæſi à nobis vſq; ad tempus illud cuncta vaſtauerint? ſed eſto. intra Gallias formidabant. quid in Hiſpania, vbi exercitus noſtros etiam bellando contriuerant, numquid conſtare, aut permanere metuebant iam victores, iamq; triumphantes, qui intelligerent ſibi Romanæ reip. vires etiam cum Gotthorum auxiliis pares eſſe non poſſe?* Genſericus autem, vt ſcribit Victor, in Africam, Gunthario interim extincto, egreſſus, vt famam gentis ſuæ augeret omnis multitudinis numerũ iniit. inuentaq; ſunt vtriuſque ſexus, atque omnis ætatis hominum octuaginta millia. cnm autem pacatam, ſpecioſamq; nactus eſſet prouinciam, omnia populatione, incendio, cædibuſque permiſcuit. quòd vero perfidia Arriana corruptus eſſet, ac proinde Catholicis Conſubſtantiale ſentientibus infeſtiſſimus, in eccleſias, baſilicas, cœmeteria, & monaſteria ſæuire auaritia pariter, ac crudelitate inflammatus incœpit. Etenim priuatorum ædes, quorum ianuas clauſas offendit, magno impetu deturbauit. epiſcopos ſuppliciis exquiſitis ad tradendnm eccleſiarum aurum adegit. & quo plus dabant, eo acerbioribus tormentis, vt plus dare cogerentur, affecit. aliis palorum vectibus ora aperientes, fœtidum cœnum ob confeſſionem pecuniæ ingeſſerunt. nonnullos in frontibus, & tibiis neruis remugientibus torquendo cruciarũt. pleriſq; aquam marinam, aliis acetum, liquamenq; ori appoſita ſine miſericordia porrexerunt. onera ingentia tanquam camelis impoſuerunt, & ſtimulis ferreis ad ambulandum adegerunt. quorum nonnulli ſub faſcibus miſere expirauere, ſenio confectis, ac ptopter caniciem venerandis nulla miſericordia impertita. pueri ab vberibus rapti ad terram eliſi, aut medij ſecti. tecta incenſa, aut ſolo æquata. quas vero vrbes propter munitionum firmitatem adire non potuerunt, nouo mali genere afflixerunt. quippe, interfectis in circuitu innumerabilibus turbis, tetro putrefactorum cadauerum fœtore necarunt eos, qui intus erant. In Gallia Aëtius cum Theodorico rege bellare perrexit. nam & Turones per Maioriannm præfectum defendit, vt Sidonius in Panegyrico ſcripſit, &, commiſſo cum Theodorico prœlio, fortiter adeo, feliciterq; pugnauit, vt eum pacem poſtulare coegerit. atque ita ſecundo bello Gotthico finem impoſuit. Felice inde, & Tauro conſulibus, Bo- 428

nifacius aſſumptis ex Mauritania Vandalis Sigeuulti ſumma vi in ſe ruenti occurrit, atque omni mole, ne Africa eiiceretur, contendit. Cum autem Bonifacij pernicioſa reip. virtus aſſiduis hominũ maledictis laceraretur, Bonifacij amici ipſum in Placidiæ gratiam reſtituere ſunt anniſi. Quippe mirantes, hominem alioqui officij, pietatiſq; pleniſſimum de fide tam temere deceſſiſſe, voluntate Placidiæ Carthaginem adierunt, ac de re cum eo colloquuti ſunt. Ille ſe excuſare, & iuſti doloris ſui teſtes ipſas Aëtij litteras proferre. Quas vbi legerunt, rationem ſe reconciliandæ inueniſſe gratiæ rati, confeſtim cum iis Romam ad Placidiam redierunt. ac Bonifacium non ſua, ſed Aëtij culpa lapſum eſſe docuerunt. Illa animo perturbata, dolore tamen ſuppreſſo, nihil cum Aëtio expoſtulauit, ne ſummum ducem exercitum habentẽ, & rem præclare gerentem alieno tempore irritaret. verum cum Bonifacij amicis omnia contulit, atque Aëtij fraudem deteſtata, iurauit, ſe æquam Bonifacio futuram, ſi ille pro re Romana ſtare in animum induxiſſet, & barbaros, quos acciuerat, ex Africa dimiſiſſet. Bonifacius ab amicis de fraude Aëtij, & animo Placidiæ erga ſe certior factus, ſumma voluntate ſe facturum; quod illa poſtulabat, promiſit, atque ita ab armis reip. inferendis diſceſſit, animumq́ue ad Vandalos ex Africa dimittendos conuertit. Quietis in Gallia Gotthis, Franci nouam irruptionem fecerunt. Clodio nanque rex, qui trans Rhenum in Thuringia caſtrum Diſpargum tenebat. præmiſſis exploratoribus cum omnia tuta reperiſſet, in Belgicam ſecundam inuaſit, ac Camaracum vrbem adortus, Romanis, qui vrbem cuſtodiebant, oppreſſis, vrbe potitus eſt. inde, exigua ibi mora tracta, vſque ad Suminam amnem omnia, in primiſq; oppidum Attrebatum occupauit, vt Gregorius ſcripſit. Clodionem vero vna cum Maioriano occurrens Aëtius repulit, quod ex Panegyrico pòſt ipſi Maioriano Auguſto à Sidonio dicto elicitur. in quo vxor Aëtij ipſum his verſibus Aëtium alloquitur. (neq; enim in tantis anguſtiis verſus quoq; ad reparandam vetuſtatem repudiandi ſunt:)

poſt tempore paruo
Pugnaſtis pariter Francis, qua Cloio patentes
Attrebatum terras peruaſerat. hinc coeuntes
Claudebant anguſta vias, arcuq́; ſubactum
Vicum Helenam, flumenq́; ſimul ſub tramite longo
Artus ſuppoſitis trabibus tranſmiſerat agger.
Illic te poſito pugnabat ponte ſub ipſo
Maioranus eques.

Ex hoc factum eſt, vt Proſper, & Marcellinus notarint, Aetium his conſulibus, cæſis Francis, partem Galliæ Rheno proximam, quam illi occupauerant, recepiſſe. Eodem anno, vt ſcribit Socrates, Burgundiones, qui in Germania remanſerant, quotidianis impreſſionibus ab Hunnis exagitati, poſt agros ſuos incenſos, homineſq; fœdè occiſos, ceteris deſperatis auxiliis, ad Chriſtum Deum opem implorantes confugerunt. atq; epiſcopo ex Gallia repetito, ſe ſacro tingi lauacro poſtularunt. Is, cum ſeptem dies ieiunii, pręſcripſiſſet, atque in fide illos erudiuiſſet, octauo demum eos abluit, & cum pace dimiſit. Quo facto, ingenti inde fiducia in Hunnos reuerſi, cum Optarum regem eorum cibo nimio ſumpto ſe dirupiſſe, atque Hunnos ſine duce eſſe comperiſſent, facto impetu tanta felicitate pugnarunt, vt Hunnorum decem millia à tribus ſint Burgundionum millibus occidione occiſa. Ab illo tempore Burgundiones Chriſtum ardenti ſtudio coluerunt. Optaro Hunnorũ rege vita functo, regnum ad filios Mundzucci fratris Attilam, Bledamq́; delatum eſt. quorũ alter Attila poſt potẽtia, atq; immanitate ſua ſuperiorũ omnem memoriam temporũ ſuperauit, ac toti Occidenti formidabilis ſuprà omnes barbaros fuit. Quieſcebat à priſtinis ſeditionũ procellis Eccleſia, veteribus hæreſib⁹, qua Conciliorum, qua principum intercedẽte auctoritate magna ex parte ſopitis, cum repente noua alia, & quidem turpiſſima oborta Orientales eccleſias perturbauit. ea vero à Neſtorio aduerſus Chriſtũ inducta eo, quo referemus, modo ſublata eſt. Cõſtantinopoli Attico epiſcopo quadriennio antè, nunc vero, qui in eius locũ ſucceſſerat, Siſinio vita functo, Neſtorius presbyter Germanicia oriundus, Antiochia

monachus

monachus accerſitur, homo voce canora, & lingua diſerta ad docendum populum in primis accommodatus. Is IIII Idus Aprilis epiſcopus conſecratus, cum orationem apud Theodoſium Auguſtum haberet, clarum elatioris ingenij ſui ſpecimen dedit, cum inter cetera dixit: Mihi Imperator terram purgatam hæreticis tribue, & ego tibi cœlum retribuam. tu mihi in profligandis hæreticis ſubueni, & ego tibi in profligandis Perſis auxilium feram. quas voces, vt à leui animo, & ventoſo pectore profectas, boni omnes merito horruerunt. Quinto inde pòſt die ędem Arrianorum, in qua illi furtim orabant, deturbari iuſſit, atque eo facto Arrianos eo furoris, ac væcordiæ adduxit, vt eam ipſi vltro ſubiectis facibus inflammarent. quo incendio cum vicina ædificia eſſent comprehenſa, magnus in vrbe tumultus eſt concitatus. Inde Nouatianos aggreſſus, quòd Paulus eorum epiſcopus magnam modo pietatis laudem eſſet adeptus, vix ab Imperatore retentus eſt. Itaq;, vt ipſe eius voluntati ſeruiret, edictum ad Florentium præfectum prætorio III Kal. Iunias dedit, in hæc verba: *Hæreticorum ita eſt reprimenda inſania, vt quas ab orthodoxis tenent vbicunq; eccleſias, ſtatim Catholicæ Eccleſiæ reddendas intelligant. quia ferri non poteſt, vt qui nec proprias habere debuerant, ab orthodoxis poſſeſſas, aut conditas, ſuaq; temeritate occupatas vltra detineant.* inde nominatim, quid aduerſus ſingulos hæreticos ſtatuendum ſit, aperit. Poſt aliquot inde dies, qui ſe veterum hæreticorum acerbum adeo vindicem geſſerat, idem nouam hæreſim, eamq;, vt dixi, indigniſſimam intulit: & quidem hoc modo; Anaſtaſius presbyter, qui cum ipſo Antiochia venerat, & ſumma cum eo familiaritate coniunctus erat, iuſſu eius quodam die agens ad populum dixit: Nemo Mariam matrem Dei appellet, quia Maria homo erat, neq; Deus naſci ex homine poteſt. Quæ verba cũ clerus, populuſq; iniquis auribus excepiſſent, vt qui longe aliter à prioribus epiſcopis didiciſſent, valde animo conturbati ſunt. Neſtorius autem, re cognita, non ſolum hominem nõ increpuit, vt quidem oportuit, nec ſanam de Chriſto Deo doctrinam ſubiecit, ſed illius quoq; ſententiam, vt piam, ſacris tueri auctoritatibus inſtitit. ac ſæpe inde verbis hac de re ad populum factis, ſemper Mariam Chriſti, non Dei genitricem vocauit, atq; ita vocandam eſſe contendit. nam Chriſtum ex Maria hominem tantum, non Deum eſſe natum, ipſumq; diuinitatem meritis eſſe adeptum; Dei verbum non ſumpſiſſe carnem ex ſanguine matris, ſed alium eſſe filium, & verbũ Dei, alium Chriſtum, qui filius eſſet adoptiuus, & Dei gratia factus. Florentio inde, & Dionyſio conſulibus, Placidia Felicem 429 Patricium, & Aëtium magiſtrum militum fecit. Bonifacius autem recuperare Valentiniano Mauritaniam cupiens, Genſericum primum, ingentis vi pecuniæ oblata, emittere prouincia voluit, deinde pecuniam non accipientem bello ſe perſequuturum oſtendit. atque acceptis copiis, quæ ſibi Roma, & Conſtantinopoli mittebantur, quarum Aſpar erat magiſter, aduerſus eum proceſſit. Hunc Genſericum, vt qui per hæc tempora fuerit clariſſimus, Iornandes deſcripſit, virum ſtatura mediocrem, equi caſu claudicantem, animo profundum, ſermone rarum, luxuriæ contemptorem, ira turbidum, habendi cupidum, ad ſolicitandas gentes prouidentiſſimum, ſemina contentionum iacere, odia concitare paratum. Cum hoc igitur tam ſtrenuo duce Bonifacius, & Aſpar prœlium in Mauritania commiſerunt, ſed acie victi, intra fines ſuos ſe referre coacti ſunt. captiui multi ex Romanis facti; inter ceteros Marcianus is, qui poſt Theodoſium Orientali Imperio pręfuit, cum, Aſpare duce, in Africam proceſſiſſet. accidit autẽ, vt, prœlio confecto, Genſericus captiuos in vnum locum compulerit, quo prędam ex ſpecula proſpicere poſſet. ceteris autem iuſſu eius ſolutis, Marcianum animaduertit ſomnum aperto cœlo capientem, atq; aquilam aliunde aduolantem expanſis alis ipſum à ſolis ardore tegentem. Quod vt vidit, mirabundus continuo, quod futurum erat, coniecit, & accitum ad ſe hominem libertate donauit ſacramento fidei obligatum, vt ad Imperium euectus ſibi, ac Vandalis eſſet amicus. Hac victoria parta, Genſericus è Mauritania in Numidiam, reliquamq; Africam ſeſe cum exercitu intulit, atq;, Bonifacio reſiſtere nequeunte, eam vaſtare inſtituit. ſiquidem oppida ipſa excidit, agreſtes alios cęde ſtrauit, alios fuga diſperſit. qui vero in ſyluas, aut ſpeluncas, aut ad alias munitiones profugerant, partim ferro necauit, partim neceſſariis præſidiis,

vt fame contabeſcerent, ſpoliauit. Eccleſiæ porro aut crematæ, aut ſacerdotibus, & miniſtris exhauſtæ. ſacræ virgines, & continentes viri aut diſſipati, aut tormentis cruciati, aut nece, aut ſeruitute affecti, vſqueadeo vt nō eſſent, qui hymnos, laudesque Dei in eccleſiis ſolitas canerent. demum res diuina ita extincta eſt, vt fruſtra quæreretur, qui ſacramenta aut poſcerent, aut traderent, ſuperſtitibus ſacerdotibus ad eam inopiam rerum neceſſariarum adductis, vt cibum quotidianum corrogarent. Quæ mala cum S. Auguſtinus videret, vehementer animo cruciatus eſt, quòd quæ neceſſaria erant, omnia ſuppeditare non poterat, ac ſimul multarum animarum perniciem lamentatus eſt. Itaq; ſcribendi munus, in quo aſſidue deſudabar, intermiſit. Id quod Victor his verbis prodidit: *Genſerico Hipponem obſidente, Auguſtini flumen illud eloquentiæ, quod vbertim per omnes campos Eccleſiæ decurrebat, ipſo metu ſiccatum eſt.* Cum autem tres eſſent eccleſiæ, ac ciuitates adhuc ab hoſtili furore intactæ Carthaginienſis, Hipponenſis, & Cirthenſis, quòd ad mare locatæ operoſiorem expugnationē haberent, ecce derepente Genſericus Auguſto menſe exercitum ad oppidum Hipponis adduxit, atq; arcta obſidione admota, ſtatim vſum maritimi auxilij dempſit. atq;, Bonifacio acriter vrbem tuente, eam obſidionem in multos menſes extraxit. Cum autem Auguſtinus, adhibitis familiaribus ſuis, interim Deum aſſidue oraret, vt aut vrbē periculis obſidionis eximeret, aut ſeruis ſuis ad ſuam perferēdam voluntatem animos adderet, aut certe ipſum ad ſemet de hoc ſeculo euocaret; factū eſt, vt tertio illius obſidionis menſe graui febre tentatus ſit. ex qua cum diutius in lecto decumbere cogeretur, aliquot immundis ſpiritibus, & morbis aliis affectos, cum ad ſe opem imploratum veniſſent, ſanauit. conſultus eſt etiam ab Honorato Thabennenſi epiſcopo, num epiſcopi tantis ſe ſubducere calamitatibus deberent, cum ſcriberet: *Si in eccleſiis perſiſtendum eſt, quid ſimus nobis, vel populo profuturi, non video, niſi vt ante oculos noſtros viri cadant, fœminæ conſtuprentur, incendantur eccleſiæ, nos ſub tormentis deficiamus, cum de nobis quæritur, quod non habemus.* cui ita ille reſpondit, vt rationem fugæ vniuerſam in tantis malis, patefacta doctrina euangelica, demonſtrarit. In Oriente vero Neſtorio hæreſim tueri ſuam non deſinente, ac commentarios ſuæ opinionis in vulgus edente, Cyrillus Alexandriæ epiſcopus, vir eruditionis, atque innocentiæ ſingularis, magno dolore, periude ac debuit, tulit, Chriſti diuinitatem Concilio Nicæno defenſam nouis opinionibus in controuerſiam reuocari, atque ipſi, ſynodo habita, communione interdicere voluit. deinde hominem ſubleuandum potius, quàm affligendum exiſtimans, litteras ad eum miſit; hortans, vt errorem illum abiiceret, & ſaniora conſilia ſequeretur. neque quidquam profecit. Interim vero Dorotheus epiſcopus, cum forte Conſtantinopoli verſaretur, in ſynaxi eccleſiæ, præſente Neſtorio, clara voce ex ſolio dixit: Siquis Mariam Deiparam appellarit, anathema ſit. Quem populus ingenti clamore excepit, ſignificans, ſe verba eius horrere, neq; cum eo, qui huius ſententiæ eſſet, inire communionem velle. Itaque maxima pars populi, monachi, & eorum archimandritæ, & pleriq; ſenatorum ab illius congreſſu ſe remouerunt. Cum autem, Neſtorianis concionibus in Ægyptum perlatis, res turbari, atque homines fidei cauſſa inter ſe tumultus ciere, Cyrillus comperiſſet, metuens, ne ea labes contempta latius ſerperet, epiſtolam ad omnia Ægypti monaſteria ſcripſit, nutanteſq; in fide confirmare contendit. quę mox Conſtantinopolim delata, multis ſaluti fuit. ex quo Neſtorius multo magis Cyrillo ſuccenſuit. Qua re cognita, Cyrillus iterum ad eum ſcripſit, præter cetera inquiens, ſe Cęleſtino pontifice Rom. iubente, ceteriſque epiſcopis, qui ei in Concilio affuiſſent, poſtulantibus cogi inueſtigare, num commentarij illi, qui ad ſe perlati eſſent, ab illo, an ab alio quopiam emanaſſent. cui Neſtorius à presbytero Lampone rogatus nō ſine aliqua animi acerbitate reſpondi. Cum autem Orientales epiſcopi, & præcipue Macedonici in Neſtorij ſententiam irent, ac Neſtorius ea re inflatus Expoſitiones opinionis ſuæ ad Cæleſtinum, eadem confirmans, miſiſſet, tum Cyrillus quattuor epiſcopos Alexandriam aduocauit, atq; ex eorum auctoritate de his rebus omnibus Cæleſtinum admonuit, &, quid ſibi opus facto eſſet, conſuluit. neque enim ſe Neſtorium ferre poſſe, nec tamen illius iniuſſu communione illi interdicere voluiſſe. quamobrem rogare eum,

vt ſuam ſuper hac re ſententiam ad Orientales, & Macedonicos epiſcopos ſcribat; ſimulq; epiſtolas Neſtorij ad ſe miſſas, & Expoſitiones eius adiunxit, atque omnia per Poſidonium diaconum Romam perferenda, &, ſi Neſtorium ſua pontifici tradidiſſe comperiſſet, offerenda curauit. Cum autem Oriens Neſtoriana labe inficitur, infectúſque indies vehementius perturbatur, Agricola Seueriani filius Britanniam in alio propè terrarum orbe ſitam Pelagiana hæreſi maculauit. Britanni vero, cum neque peruerſam doctrinam, qua gratia Chriſti peruertebatur, ſuſcipere vellent, neque fallacias contrariæ opinionis refutare verbis valerent, auxilium à Gallicanis epiſcopis poſtularunt. Illi conuocati ex Cæleſtini pontificis auctoritate, Germanum Antiſiodorenſem, & Lupum Tricaſſinum epiſcopos ſanctitate, atque eruditione præſtantes ad id muneris delegerunt. Qui, teſte Beda, iuſſis eorum obedientes continuo iter ingreſſi ſunt, atque ad portum profecti traiiciendi cauſſa òram ſoluerunt. Dum autem curſum proſpere tenent, ecce derepente ſummam cœli, mariſque tranquillitatem ſæua adeo ventorum, vndarúmque tempeſtas inuoluit, vt parum abeſſet, quin nauis obrueretur. Tum S. Germanus à ceteris metu trepidantibus excitatus, Chriſti nomen implorat, atque, aſpergine aquæ accepto, in nomine S. Trinitatis ventos, fluctúſque perfurentes compeſcit. quo facto, ſecundo rurſus aſpirante vento, reliquum nauigationis confectum eſt. Sacerdotes benigno incolarum occurſu excepti, ſtatim populum illum opinione, prædicatione, ac virtutibus impleuerunt. cum immundos ſpiritus ex obſeſſis corporibus pellerent, ipſos audierunt, aperte concitatam à ſe tempeſtatem, & illa conflata pericula confitentes. Cum autem plerique ciuium rectæ aſſenſi doctrinæ fuiſſent, tandem qui in pertinacia manſerant, bene culti, ac comitati proceſſere in medium: &, cum ad inſignis colloquij ſpectaculum omnis ætatis, ſexus, gradúſque homines confluxiſſent, à ſacerdotibus copiam diſputandi obtinuerunt. demum autem, cum nuda, & inania verba loquuti, ac certis ſubinde diuinæ ſcripturæ teſtimoniis conuicti reſpondere non pòſſent, ſe erraſſe confeſſi ſunt. Ita Concilium ingenti populi clamore dimiſſum. Interim Germanus, admirandis multis operibus editis, ſeſe populo Britanno venerabilem reddidit. cum enim puella luminibus capta ipſi eſſet oblata, Pelagianis eiuſmodi curationem à ſe amolientibus, Germanus, inuocata Trinitate, capſulam Sanctorum reliquiis refertam oculis puellæ admouit, ac ſtatim, tenebris cæcitatis expulſis, illuminauit. Progreſſus inde ad S. Albani ſepulchrum, illo aperiri iuſſo, reliquias ſanctorum apoſtolorum, & màrtyrum ſecum allatas ibi repoſuit, ac cruentum Albani martyris puluerem inde abſtulit. quo facto, ingens ad Deum conuerſa eſt multitudo. cum porro in hoſpitio, in quo ipſe ægrotans iacebat, graue caſu excitatum eſſet incendium, illud vehementius homines mouit, quod quæ acris hominum ſedulitas cuſtodiuerat, omnia vis ignis exhauſit: quæ vero vir ſanctus tetigit, ipſa omnino flamma non læſit. Eo primum tempore Britannia à Romanis, vt dixi, dimiſſa, à veteribus agitari hoſtibus eſt incœpta. Hi fuere Picti, qui aſſumptis ſecum ex Hybernia Scotis, cum Britanniam Romano præſidio, & propria iuuentute ſpoliatam audirent, iunctis viribus partem aquilonarem inſulæ inuaſerunt. Quorum aduentu oppreſſi Britanni reliquis abſciſſis auxiliis, legatos ad Aetium in Galliam opem implorantes miſerunt, atque ab eo vètus legionis auxilium impetrarunt. Ceterum cum in caſtra compulſi vires ſuas hoſtibus impares iudicarent, Sanctorum, qui tum in inſula erant, præſidium inuocarunt. qui aduenientes tantum alacritatis omnibus iniecerunt, vt maximi acceſſiſſe vires exercitus crederent. Hoſtes autem, cum per dies Quadrageſimæ exercitum ſalutari lauacro à ſacerdotibus accipiendo intentum audiſſent, locum ſibi eos aggrediendi tanquam inermes datum rati, poſt Paſcha in aciem proceſſerunt. Dux erat Britannis Germanus. is quoſdam in inſidiis collocatos monuit, vt vocem ſuam attenderent, atque editam ingenti clamore repeterent. vbi vero hoſtes aduentare ab exploratoribus didicit, clara voce ter Alleluia inclàmauit. quam cum occulta cohors excepiſſet, tantum hoſtibus terroris incuſſit, vt abiectis armis in fugam ſe tradiderint. Hoſtibus profectis ſimul Romana legio, ac ſancti antiſtites domos ſuas repetiuerunt. Britanni muro ex ceſpite facto ſe aduerſus incurſum ho-

ſtium muniuere. is murus in media inſula duos intet ſe diuerſos maris ſinus com-
430 miſit. Theodoſio inde XIII, & Valentiniano III conſulibus, qui fuit annus à Chriſto nato ſupra triceſimum quadringenteſimus, Picti, & Scoti, vbi legionem Romanam Britannia exceſſiſſe, inſulamq; à ſolis teneri Britannis cognouete, iterum ad eandem infeſti ſe contulere, ac cæde, & populatione omnia miſcuete. Qua re audita Aëtius iterum ſummis Britannorum precibus ad tuendam inſulam excitatus, legionem remiſit. quæ prœlio facto hoſtes iterum expulit. monitosq;, vt poſthac ſuis ſe vitibus tuerentur, quòd difficultate tam longinquæ expeditionis eis adeſſe non poſſet, reliquit. Tum à Britannis mutns fitmiot, quippe ex lapide eo, quo diximus, loco conſtructus eſt. Et hoc anno Genſericus in Africa Hipponis obſidionem magna animi pertinacia, atque armorum mole continuauit. cuius obſidionis menſe tertiodecimo Auguſtinus ſiue morbi pertinacia, ſiue doloris acerbitate victus tandem V Kal. Septembris migrauit ad cœlos libris Iuliani hæretici Pelagiani reſpondens, & glorioſe, vt inquit Proſper, in defenſione Chriſtianæ gratiæ perſeuerans. Eo mortuo ſequenti menſe Hippon in ditionem Vandalorum adducta vltima malorum omnium, quæ hoſtilis inferre rabies poſſet, eſt paſſa. Romæ Cæleſtinus, Cyrilli, ac Neſtorij litteris acceptis, actisq; perſpectis, Concilium epiſcoporum e ueſtigio aduocauit, atque ex eorum ſententia III Idus Auguſti ad Neſtorium ſcripſit, vt intra decem dies ad ſanitatem rediret, alioqui ſe illi communione ſciret interdicturum. poſtridie vero ad Cyrillum, vt partes ſuas ſuſciperet, & Neſtorium, niſi intta dies decem reſipuiſſet, communione repelleret, inquiens: *Noſtræ ſedis auctoritate aſcita, noſtraq; vice, & loco cum poteſtate vſus acriter eiuſmodi ſententiam exequeris, vt niſi Neſtorius decem dierum interuallo ab huius noſtræ admonitionis die numerandorum nefariam doctrinam ſuam conceptis verbis deteſtetur, ilico ſanctitas tua illi eccleſiæ proſpiciat.* Item ad clerum, & populum Conſtantinopolitanum: *Quia in re tam ardua noſtra præſentia propemodum neceſſaria videbatur, neque tamen propter interiectum mare, longiq; itineris interualla commode id ſatis fieri queat. fratri noſtro Cyrillo noſtrum munus, noſtramq; perſonam impoſuimus, & ſententiam in ipſum latæ formulam ad vos miſimus.* Scripſit etiam ad Ioannem epiſcopum Antiochenum, atque alios in eandem ſententiam. His litteris acceptis, Cyrillus tertiam, vt ipſe inquit, epiſtolam ex ſynodi Alexandrinæ ſententia ad Neſtorium miſit, mandans, nomine Cæleſtini, vt intra decem dies abiutaret, ſin minus, ſe communione ſpoliatum, ſcitet. præſcripſit autem quæ illi confitenda, & quæ abiuranda eſſent. fuere autem duodecim capita Anathematiſmi vocata. quin etiam clerum Conſtantinopolis monuit, vt niſi Neſtorius ſaniora ſcripſiſſet, ab eius ſe congreſſione ſecerneret, & eis vteretur, quos ille anathemati ſubieciſſet, ac loco mouiſſet. Quibus mandatis neglectis, Neſtorius ad Theodoſium ſeſe contulit, eumq;, vt litteras ad Cyrillum mitteret, impulit, graues, ac minarum plenas, niſi ſecum conſenſiſſet. Quibus Cyrillus haudquaquam exterritus libellos ad Theodoſium, Eudociam, & Pulcheriam miſit, quibus fidem ſuam rectam, Neſtorij vero nefandam oſtendit. Interim, cum monachi Catholici fœde à Neſtorio vexarentur, Baſilius archimandrita, vir ſanctus, rem nō ferendam ratus, ad Theodoſium detulit, atque, vt Concilium huius componendæ controuerſiæ cauſſa indiceret, poſtulauit. Cuius verbis permotus Theodoſius, menſe Nouembri ex Cæleſtini auctoritate litteras ad omnes metropolitanos miſit, edicens, vt ad ptoximam Pentecoſten Epheſi omnes adeſſent, vt huic cōtrouerſiæ modum imponerent; adiiciens, ſe excuſatum neminem vel apud Deum, vel apud homines habiturum, qui ad tempus non affuiſſet. neque enim bonam conſcientiam declarare, qui ad ſacrum conuentum vocati legitime non accurrant. ad Cyrillum autem ſcripſit partim increpans, quòd ſeparatim ad ſe, & ad reginas de fide ſcripſiſſet;
431 partim mandans, vt Epheſi ad diem metropolitanis indictam adeſſet. Baſſo inde, Antiochoq; conſulibus, Genſericus Hippone potitus, ad alias Africæ partes arma circumtulit, &, populatis late agris, rem varie cum Bonifacio geſſit, ea in Catholicos ſupplicia exercere inſiſtens, quæ ab initio ſignificauimus. Conſtantinopoli annona, atque incendio laboratum eſt. ex vtroq; incommodo ingens tumultus exarſit. Barbari in vrbe educati odio religionis hoſtiliter eccleſiam inuaſerunt, dumq;
faces

faces ad inflammandum altare iaciunt, ipſi ſe inter ſe diuino iudicio confecerunt. Theodoſius autem, cum ad Horrea publica leuandæ inopiæ cauſſa procederet, à populo eſuriente lapidibus appetitus eſt. Interim Cæleſtinus Romæ negotium eccleſiæ magna ſolertia adminiſtrauit. Nam & Neſtorij hæreſim ex Concilij ſententia condemnauit, quiq́; cum eo ſentirent, communione remouit. & Arcadium, ac Proiectum epiſcopos, ac Philippum presbyterum ad Concilium Epheſinum legatos eum mandatis, atq; hac ſententia deſtinauit. Quin etiam Palladium epiſcopum inſtituit, eumq́; ad Scotos nuper Chriſtianis ſacris imbutos miſit. vt merito Proſper in libro contra Collatorem ſic ſcripſerit: *Cæleſtinus Pelagiano morbo Britannias liberauit, quando quoſdam inimicos gratiæ ſolum ſuæ originis occupantes etiam ab illo ſecreto ſecluſit Oceani, & ordinato Scotis epiſcopo, dum Romanam inſulam ſtudet ſeruare Catholicam, fecit etiam barbaram Chriſtianam.* Quæ dum ille agit, epiſcopi Epheſum conuenere. Neſtorius, quòd nō longe Conſtantinopoli ab Epheſo abeſſet, paulo pòſt dies Reſurrectionis cum Græciæ epiſcopis primus aduenit. Quem conſequutus Cyrillus & ipſe cū epiſcopis Ægyptiis ante diem Pentecoſtes acceſſit. Quarto inde poſt Pentecoſtem die Iuuenalis Hieroſolymitanus cū Palæſtinæ epiſcopis præſto fuit. Capreolus Carthaginis archiepiſcopus, cum epiſcopos mittere ſuos vellet, propter bellum, quo Africa vrebatur, abſtinuit, ſed Beſulam diaconum cum litteris ſeſe purgantibus miſit. Ioannem Antiochenum Cyrillus, qui partes Cæleſtini agebat, per dies quindecim expectauit. monitus inde ab epiſcopis Apameno, & Hieropolitano, ne Ioannem expectando Concilium traheret, poſtridie, qui fuit x Kal. Iulias, epiſcopos in ædem, quæ S. Mariæ dicebatur, aduocauit. Ibi cum omnes, excepto Neſtorio, conſediſſent, Petrus presbyter Alexandrinus, & notariorum primicerius dixit: Cum Neſtorius nonnullas Expoſitiones ediderit, quæ ſeditionem in Eccleſia concitarint, ac Cyrillus vnam, atque alteram ſuper ea re epiſtolam ſcripſerit, quibus ille ita reſponderit, vt opinionem ſuam tutatus ſit: cumq́; Cyrillus, cognito, Neſtorium libellos, & Expoſitiones ſuas Romam miſiſſe, & ipſe Poſidonium eum ſuis ad Cæleſtinum deſtinarit, ac quæ oportebat, Cæleſtinus reſcripſerit, ac propterea iuſſu Theodoſij Concilium aduocatum ſit, ſignificamus vobis, nos eiuſmodi ſcripta in manibus habere, eaq́; vobis recitare paratos eſſe. Quem Iuuenalis Hieroſolymitanus excipiens, Legatur, inquit, edictum Imperatorum ad omnes metropolitanos de conueniendo miſſum. Immo vero, Firmus Cæſarienſis ſubiecit, Memnon huius vrbis epiſcopus exponat, quot elapſi ſint dies, poſtquam nos in hanc vrbem conuenimus. Tum Cyrillus: Sancta ſynodus hucuſque expectauit epiſcoporum, qui venturi ſperabantur, aduentum. quia vero multi in aduerſam valetudinem inciderunt, videtur de iis, quæ ad fidem conſtituendam pertinent, eſſe agendum. proinde illa ſcripta, quæ præſentis negotij ſunt, recitentur. Cum autem Neſtorij præſentia deſideraretur, epiſcopi quidam retulere, ſe illum domi pridie conueniſſe, atque, vt hoc die adeſſet, monuiſſe, illum vero ſe conſideraturum, &, ſi oportere iudicaſſet, venturum, reſpondiſſe. Qua re audita, epiſcopi alij ad eum citandum ſunt miſſi. qui reuerſi renunciarunt, ſe poſt multā ad fores moram reſponſum à clerico retuliſſe, Neſtorium, vbi epiſcopi omnes cōueniſſent, propius acceſſurum. Quin etiam alij, qui tertio euocarent, profecti renunciarunt, ſe inſolentius ab armatis eius ſatellitibus habitos nullum reſponſum elicere potuiſſe. Quibus auditis, Iuuenalis, Quoniam, ſatellitibus, inquit, aditū prohibentibus, quarta euocari citatione non poteſt, iam quæ fidem attingunt, aggrediamur. Itaq; res hoc ordine acta eſt. primum fidei ſymbolum recitatum eſt Nicæno Concilio cōſtitutum, tum prima epiſtola Cyrilli ad Neſtorium, eaq́; cum Nicæno ſymbolo cōgruere iudicata eſt. inde reſpōſio Neſtorij, quæ, vt ab eo diſſentiens, digna anathemate viſa eſt. tum Cæleſtini vnæ, & Cyrilli alteræ ad Neſtorium litteræ lectæ, eæq́; ambæ recte, atq; ex fide ſcriptæ ſunt iudicatæ. Acacius inde, & Theodotus epiſcopi pro teſtimonio dixerunt, ſe ante triduum audiſſe, Neſtorium in congreſſu epiſcoporum dicentem, Deum bimeſtrē, aut trimeſtrē appellari nō oportere. Proditæ inde ſunt patrū ſuper hac quæſtione ſentētiæ, tum Expoſitiones Neſtorij lōge ab his alienæ. Quibus reb. confectis, epiſcoporū amplius ducentorū conſenſu decretū eſt aduerſus Neſtoriū,

vnam eſſe Chriſti, & Dei perſonam. duas vero eiuſdem naturas ſine vlla confuſione, ac diuiſione inter ſe vnitas; vnum rurſus, eundemq; Deum ſimul eſſe, ac ſacram virginem Mariam vere, propriéque Deiparam eſſe. Inde ſententia in Neſtorium hæc eſt pronunciata: *Cum præter alia reuerendiſſimus Neſtorius neque vocationi noſtræ paruerit, neque ſanctiſſimos epiſcopos à nobis miſſos admiſerit, neceſſario eò deſcendimus, vt de impietate eius inquireremus. Et quoniam ex epiſtolis, & ſcriptis eius, quæ lecta ſunt, & ex verbis, quibus in hac vrbe eſt vſus, & teſtium dictis, quæ audiuimus, impie eum & ſentire, & docere deprehendimus, neceſſitate nobis à legibus, & ſanctiſſimi patris Cæleſtini epiſcopi Rom. epiſtola impoſita, cum multis lacrymis ad hanc ſententiam venimus. Qui igitur ab eo maledictis appetitus eſt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus per præſentem ſanctam ſynodum decreuit, Neſtorium à dignitate epiſcopali, & omni ſacerdotali conuentu eſſe remouendũ.* Dimiſſo inde ſub noctem Concilio, patres ad tecta ſua ſe receperunt, prælucentibus funalibus, ac multis cum lætitia proſequentibus. poſtridie ſentẽtia per publicos præcones enunciata, & foribus ædis affixa, atque ad ipſum, & ad clerum Conſtantinopolitanum, & Imperatorem Theodoſium miſſa. Viceſimo inde die poſt Pentecoſtem, qui fuit VI Kal. Iulias, Ioannes Antiochenus aduenit, ac, nondum puluere pedum excuſſo, conuentum epiſcoporum ſuorum in diuerſorio habuit. Ibi Candidianus Comes à Theodoſio, vt tumultum in Concilio coerceret, iampridem miſſus dixit, ſe optaſſe, coactæ ſynodo litteras Imperatorum reddere: verum, cum ante quinque dies, ſe repugnante, ſynodus haberetur, ſe ſacram Imperatorum recitandam præbuiſſe, atque eos, ne quid præcipitanter agerent, monuiſſe. atque illos, epiſcopis Neſtorianis exactis, feſtinanter omnia perfeciſſe. quibus dictis ſacram recitauit. Quibus de rebus, licet falſis, Ioannes accenſus, ex ſynodi ſuæ ſententia Cyrillo, & Memnoni dignitatem, Concilio vniuerſo communionẽ ademit. Theodoſius autem Cyri epiſcopus duodecim capita à Cyrillo abiuranda propoſita oppugnauit. atque hæc omnia acta Ioannes ad Theodoſium miſit, petens, vt Concilium Chalcedonem, aut Nicomediam transferretur, & tres epiſcopi ex quauis prouincia eò tantum admitterentur. Interim legati Cæleſtini aduerſa nauigatione fatigati venerunt. VI Idus Iulias, epiſcopis in Memnonis baſilica conſidentibus, inierunt, ac Cæleſtini litteras reddiderunt, quas Siricius Romanæ eccleſiæ notarius primum latine ſcriptas, deinde græce conuerſas recitauit, in hanc ſententiam: ſe illos legatos mittere, vt Concilio intereſſent, atque illius decreta ſancirent. Inde poſtularunt, vt quæ aduerſus Neſtorium acta eſſent, exponerentur, eaq; audita ſine vlla hæſitatione firmarunt. Concilium inde Theodoſium de legatorum aduentu, actorum comprobatione, & Neſtorij damnatione admonuit, ac ſimul, vt ſibi abeundi, & Conſtantinopolitanis noui creandi epiſcopi copia fieret, flagitauit. Cyrillus autem, & Memnon, quos Ioannes exauctorauerat, libellis ſuis oblatis Concilium obſecrarunt, vt, antequam diſcederent, cauſſam ſuam cognoſcerent, ac ſuæ innocentiæ adeſſent. quorum preces iuſtas eſſe Concilium ſtatuens, XVII Kal. Auguſti ter Ioannem ad reddendam actorum ſuorum rationem citauit. atque, vbi non affuit, & ipſum, & qui cum eo conſpirauerant, dignitate, & communione mulctauit. Cyrillum vero, & Memnonem vinculo, quo illigati videri poterant, ſoluit, legatis Cæleſtini omnia ſuo ſuffragio confirmantibus. atque his de rebus omnibus Cæleſtinum edocuit. Interim Neſtoriani, qui erant Conſtantinopoli, cum ſententiam Concilij aduerſus Neſtorium cognouiſſent, omnibus maris, terræq; aditibus occupatis, dedere operam, ne litteræ Epheſo perferri Conſtantinopolim poſſent. venere tamen à Concilio miſſæ, quibus in æde D. Mocij martyris recitatis, populus anathema Neſtorio ingeminatis vocibus affirmauit. venere etiam aliæ ad clerum ſupplicationes pro boni epiſcopi ſubrogatione indicentes. quibus Dalmatius archimandrita omnium nomine gratias egit. Theodoſius autem actis vtriuſq; partis acceptis ad Ioannis partes ſe contulit, ac XIII Kal. Auguſti non minus Cyrillum, & Memnonem, quàm Neſtorium recte condemnatum iudicauit. atque epiſcopis, vt eandem quæſtionem, antequam Epheſo diſcederent, deintegro tractarent, mandauit. iis litteris Epheſum perlatis Cyrillus, & Memnon in cuſtodias dati ſunt. nemo tamen cum Ioanne communionem iniuit. Ea de cauſſa ſeptem ab

vtraq; parte epiſcopi legati ad Theodoſium miſſi ſunt, vt ipſum de omni re acta do-
cerent. Cum omnes coram cauſſam ſuam oraſſent, Theodoſius veritate perſpecta
epiſcopos Orientales damnauit, ac Cyrillum, & Memnonem liberauit. atque epi-
ſcopis, qui Conſtantinopolim conuenerant, vt alium Neſtorio ſufficerent, impe-
rauit. VIII Kal. Nouembris Maximianus presbyter ſubſtitutus eſt. qui ſtatim Cy-
rillo per litteras victoriam de Neſtorio partam eſt gratulatus. Cui Cyrillus magnæ
cum lætitiæ ſignificatione reſpondit. Inde permiſſum eſt ſingulis, vt ad ſuas ſe ci-
uitates referrent. Aëtio inde, Valerióque conſulibus, Bonifacius Comes ex Afri- 432
ca Romam Placidiæ vocatu deceſſit, & magiſtri militum dignitatem obtinuit.
Mox Aëtium veterem ſuæ laudis obtrectatorem ſingulari certamine fidei ſuæ pro-
bandæ gratia prouocauit. commiſſoque Placidiæ permiſſu prœlio ſuperauit. quam
ob cauſſam Aëtius dignitate nudatus in agrum ſe contulit. Tertio inde pôſt menſe
Bonifacius lethifero morbo tentatus, cum ſe morti proximum cerneret, Pelagiam
vxorem, mulierem locupletem, vt Aëtio nuberet, obſecrauit. Trigetius inde, qui
Bonifacio ſucceſſor in Africa erat datus, Genſerico omnia percurſanti pro viribus
reſtitit. res tamen eius, vt multæ aliæ, memoratu digniſſimæ, perierunt. Eodem
anno Cæleſtinus pontifex eccleſia teterrimo diſſidio liberata, ac dignitate pontifi-
cia egregie conſeruata deceſſit. Locum eius Xyſtus III presbyter, ciuis item Ro-
manus, obtinuit. Cuius, vt in pace, ſtudium omne in ornandis vrbis Eccleſiis præ-
cipue enituit. Ioannes Antiochenus Epheſo Antiochiam repetens, Neſtorium ſe-
cum deduxit, atque apud ſe in monaſterio eodem, ex quo euocatus ad epiſcopa-
tum fuerat, habuit, ac ſimultatem cum Cyrillo exercens duas inter ſe eccleſias An-
tiochenam, & Alexandrinam turpi admodum diſſidio ſeparauit. ac triennium in-
de variis cum eo certaminibus Anathematiſmos eius oppugnans exegit. Cui Cy-
rillus haudquaquam ſui oblitus acerrime ſe pro Catholica veritate oppoſuit. Se-
quenti anno, quo Theodoſius XIIII cum Maximo poſtea Imperatore geſſit con- 433
ſulatum, nouum in Gallia bellum eſt ortum. Gundicarius namq; rex Burgundio-
num priore fœdere neglecto defecit, ac finibus ſuis egreſſus in Belgicam incurſa-
uit, atque omnia hoſtili tumultu repleuit. Hac re accepta, Valentinianus iam an-
nos XV natus Aëtium aduerſus eum deſtinauit ducem. Hic enim, cum in agro pri-
uatus verſaretur, ab inimico ſuo inſidiis appetitus Romam ſe contulerat, atque in-
de prouectus in Dalmatiam, demum in Pannoniam, ad Hunnos confugerat, atque
eorum opibus vſus, pacem principum, & ius interpolatæ poteſtatis receperat. Ab
illo igitur, homine rei militaris eruditiſſimo, eodemq; fortiſſimo Belgica Gundi-
carius eſt expulſus. vnde dixit Sidonius: Aëtius

poſt Vittungos, & Norica bella ſubacto
Victor Vindelico Belgam Burgundio, quem trux
Preſſerat, abſoluit.

Eadem ratione Trigetius quoque in Africa nefarios ſæuientis in dies magis Gen-
ſerici conatus coercere contendit. Aſpare inde, & Areobinda conſulibus, in Gal- 434
lia, & in Africa proſpere ab iiſdem etiam ducibus eſt pugnatũ. nam & Aetius Gun-
dicarium, & Trigetius Genſericum variis prœliorum contentionibus ita fatiga-
runt, vt eorum vterque verba de pace inſtauranda, & fœdere componendo intu-
lerit. Auguſtalis autem domus haud leui laborauit infamia. Honoria enim Valen-
tiniani ſoror, cum ad aulæ decus virginitatem tueri cogeretur, ac libidine inflam-
mata Attilam Hunnorum regem in Italiam ad ſui connubium inuitaſſet, voti fru-
ſtrata, libidinem cum Eugenio procuratore ſuo expleuit. grauidáque facta à Va-
lentiniano Conſtantinopolim ad Theodoſium amandata eſt. Theodoſio inde XV, 435
& Valentiniano IIII conſulibus, Valentinianus Auguſtus, annum Imperij ſui de-
cimum feliciter ingreſſus, Romam contendit, atque ibi decennalia vota ſolemni
ludorum magnificentia celebrauit. ac tertium Idus Februarias pacem per Trige-
tium cum Genſerico compoſuit, Numidia Hipponenſi ad habitandum conceſſa.
& Belgica bello Burgundionico liberata per Aetium fœdus cum Gundicario re-
nouauit. Quæ res ingenti gratulatione ab omnib. Italiæ populis eſt excepta. Romæ
vero cum eſſet, nouo, ac memorabili Xyſti pontificis iudicio interfuit. quod falſo

ab iniqnis hominibus intentatum eum, quem decuit, exitum eſt adeptum. Baſſus namque exconſul, & Marinianus Patricius ob acceptam gratiæ poſtulatæ repulſam infeſtiores effecti, crimen perdendi hominis gratia confinxerunt, eumq́; apud præſentes Auguſtos de ſtupro ſacratæ virgini illato inſimularunt. quo crimine audito, Auguſti, ac maxima pars populi ab eius ſe communione remouit. Quod vbi Xyſtus animaduertit, Deo, atque innocentia fretus, in baſilicam S. Petri conceſſit, & aſtante populo per Leonem diaconum aduerſarios ad probanda, quæ intulerant, crimina inuitauit. Cui populus eiuſmodi iudicium Auguſto, aut clero mandandum eſſe reſpondit. Itaque, cum Valentinianus ſenatum, Xyſtus clerum, ac monachos aduocaſſent, conuentus in baſilica Heleniana, quæ Seſſorium dicebatur, eſt habitus. cui affuere exconſules Paterius, Maximus, Anatolius, & Baſſus; Patricij Marinianus, Albinus, Sigeuultes, & Honoratus. præterea præfectus vrbis Euthymius; expræfecti Valerius, Claudins, & Fonteius; presbyteri XLVIII, & diaconi quinque. Ibi ſedentibus cum Auguſto omnibus, Epiphanius presbyter manantibus lacrymis aduerſarios monuit, vt accuſationem peragerent, ne tam turpis infamiæ labes in Eccleſia reſideret. cui Maximus exconſul, immo vero quieſcant, inquit. neque enim fas eſt, iudicium de pontifice Romano conſtitui. quibus auditis Xyſtus ſubiecit: Quanquam ego eiuſmodi recuſare iudicium pro poteſtatis amplitudine poſſum, tamen ſubire placet, vt veritas ad liquidum exploretur. Tum Valentinianus ad Baſſum: Explica accuſationem tuam, memor, te, niſi probaueris, pontifici, atque Eccleſiæ pœnas daturum. poſtquam autem ille perorauit, conuerſus ad Xyſtum, Maximi ſententiam collaudauit, ita vt ei defenſionis ſuæ aut ſuſcipiendæ, aut prætermittendæ arbitrium ſe concedere dixerit. Tum Xyſtus, repugnante clero, defenſionem ſuam inſtituit, illud præcipue in dicẽdo denuncians, ne exemplo ſuo ad dicendam cauſſam ſui aliquando ſucceſſores adigerentur. atq; ita ſemet conflata ſuſpicione, atq; infamia liberauit. VI inde Kalend. Septembris, cum Valentinianus, & Xyſtus, ceteriq; iterum Concilium iniiſſent, de Baſſi. & Mariniani cauſſa eſt diſceptatum, atque ambo communi omnium conſenſu digni, qui communione excluderentur, exiſtimati ſunt, ita tamen vt viaticum morituris non negaretur. Valentinianus autem, & Placidia bona eorum Eccleſiæ addixerũt. Poſt tres inde menſes Baſſum mortuum Xyſtus omnibus pietatis officiis vſq; adeo proſequutus eſt, vt corpus etiam eius in paternum ſepulchrum inferri permiſerit. Xyſti inde rogatu Valentinianus Saluatoris, & apoſtolorum imagines aureas ſupra Confeſſionem S. Petri locauit, & faſtigium argenteum in baſilica Conſtantiniana, quod à barbaris fuerat ereptum, reſtituit, & Confeſſionem B. Pauli laminis argenteis incruſtauit, & baſilicam S. Laurentij à Xyſto conditam precioſa ſacrorum vaſorum ſupellectile inſtruxit. Dum autem Valentinianus his in Occidente rebus intentus ſtudet, Theodoſius Conſtantinopoli opus vt hominum rationib. admodum aptum, ſic gloriæ apud poſteros ingentis futurum effecit. Iuriſconſultis namque adhibitis maximam eruditionis, fidei, ac prudentiæ opinionem habentibus, negotium dedit, vt omnes principum à D. Conſtantini vſq; ad ſuum principatum conſtitutiones colligerent, atque, inutilibus prætermiſſis, in vnum corpus redigerent, breuitate, ac claritate in primis forenſi ſtudio conſulentes. eum vero codicem abſolutum hoc anno V Kal. Martij Conſtantinopoli edidit, præcipiens, ne qua poſt Kalendas Ianuarias controuerſia ad forum deferretur, aut delata iudicaretur, niſi ex his libris, qui ſuo nomine inſignirentur. ſimulq́; ne qua in Occidente à Valentiniano Auguſto cõſtitutio lata vim legis obtineret, niſi prius ad ſuam notitiam perueniſſet. Gliſcente inde inter eccleſiam Alexandrinam, atque Antiochenam ſeditione, idem eiuſmodi diſſidium auerſatus Ioanni Antiocheno præcepit, vt Neſtorij damnationi ſubſcriberet, atque in gratiam cum Cyrillo rediret. atq; edictum ad Leontium præfectum vrbis III Nonas Auguſti miſit, vt quemadmodum Arriani lege D. Conſtantini ob ſimilitudinem impietatis Porphyriani à Porphyrio nuncupati fuerant, ſic Neſtoriani Simoniaci vocarentur, vt cuius ſcelus in deſerendo Deo imitati fuiſſent, merito eius nomine afficerentur. & ne libros Neſtorij aduerſus decreta Epheſina conſcriptos haberi, legi, aut deſcribi liceret. Hoc imperio compul-

compulſus Ioannes Paulum epiſcopum Emiſenum Alexandriam miſit, ac, Catho-
lico libello oblato, Cyrillum ad redeũdum ſecum in gratiam prouocauit. cui quàm
mitiſſime Cyrillus reſpondit, &, redintegrata gratia, finem omni, quæ Eccleſiam
agitabat, contentioni impoſuit. Ceterum, Neſtorio Mariam Dei genitricem ore
confitenre, ſed re vera adhuc furente, Theodoſius litteras ad Iſidorum præfectum 436
prætorio, & ſequenti anno cum Senatore conſulem miſit, vt Neſtorium propter
conceptam in ſe pietatem in exilium Petras expelleret, omniaq; bona eius eccle-
ſiæ Conſtantinopolitanæ addiceret. arque his litteris edictum aduerſus Neſtoria-
nos ſupraſcriptum adiunxir. Hæc ex Actis. in Annalibus vero ſcriptum eſt, Neſto-
rium Oaſim relegatum eſſe, atque inde variis iactatum caſibus loca alia tenuiſſe.
Eodem anno Theodoricus rex Gotthorum in Gallia violato fœdere alterum Ro-
manis bellum, vix priore confecto, commouit. Quod Sidonius in Auito his verſi-
bus edidit:

Squammeus, & rutilis etiam num liuida criſtis
Ora gerens vix arma domum ſordentia caſtris
Rettulerat, noua bella iterum, pugnamq́ ſub ipſis
Iam patriæ muris periturus commouet hoſtis.

Itaque, finitimis locis occupatis, in Narbonenſem inuectus, oppidum ipſum Nar-
bonis prouinciæ caput acri obſidione circumdedit. Quod vbi Valentinianus ac-
cepit, confeſtim Littorium ducem in locum Aetij cum maximis Hunnorum co-
piis properare iuſſit in Galliam. cuius aduentus maximam obſeſſis attulit opportu-
nitatem. nam, cum eos rerum neceſſariarum anguſtiis premi propter ſummam in-
uehendi difficultatem cognoſceret, binos tritici modios ſingulis equitibus datos
in vrbem immiſit. quo beneficio inediam leuauit ex aliqua patte, non ſuſtulit. Ita-
que cum Narbonenſes mox ad extrema, quæ pati obſeſſi ſoleant, incommoda de-
ueniſſent, Auitus Aruernus, qui maxima apud regem, Gotthosq; auctoritate vale-
bat, ſe interpoſuit, ac facile regi, vt exercitum à Narbone abduceret, perſuaſit. Ita
Narbo ſummis obſidionis difficultatibus eſt exemptus. Quod ſcripſit quoq; Sido-
nius Auitum ſic alloquentem Theodoricum huius Theodorici filium faciens:

periit quodcunque merebar
Cum genitore tuo. Narbonem tabe ſolutum
Ambierat, tu paruus eras, trepidantia cingens
Mœnia, in infames iam, iamq́ coegerat eſcas.
Iam triſtis propria credebat deſore præda
Si clauſus fortaſſe perit, cum noſtra porbauit
Conſilia, & refugo laxauit mœnia bello.

Aetio autem iterum, & Sigeuulte cõſulibus, Littorius à Gotthorum bello quietus, 437
in Aremoricos, qui iam pridem defecerant, mouit. Qua re cognita, Gotthi, con-
tempta pace, in Aruernos ſe intulerunt, atq; omnia incendiis, ac direptione vaſta-
runt. Quæ res Littorium ex Aremoricis victorem cum auxiliis Hunnorum recur-
rere compulit. Ita Gotthica populatio, obſidióque compreſſa eſt. Vnde idem eo-
dem in loco dixit:

Littorius Scythicos equites tum forte ſubacto
Celſus Aremorico, Geticum rapiebat in agmen
Per terras Aruerne tuas, qui proxima quæq;
Diſcurſu, flammis, ferro, feritate, rapinis
Delebant pacis fallentes nomen inane.

Sidonio vero Proſper aſſentitur. qui, his cõſulibus, aduerſus Gotthos rem Hunno-
rum auxilio geſtam notauit. In Africa Genſericus ab armis ocioſus Catholicæ fidei
veſtigium nullum in regno ſuo relinquere cupiens, epiſcopos non ſolum baſilicis
ſuis, ſed etiam vrbibus ipſis expellere niſus eſt. tanta vero eorum conſtantia fuit, vt
nemo terrificis eius minis cõceſſerit. Inde Arcadium, Probum, Paſcbaſium, & Eu-
tychium viros Hiſpanos ſibi ſapientiæ, ac fidelis obſequij nomine iucundiſſimos,
quòd perfidiam Arrianam reſpuerent, primum proſcripſit, deinde in exilium egit,
poſtremo exquiſitiſſimis affectos ſuppliciis illuſtri martyrio coronauit. Paulillum

vero puerum Paſchaſij, & Eutychij fratrem, cum ferocibus terrere verbis non potuiſſet, diu fuſtibus cæſum ad infamem ſeruitutem damnauit. ne puer regiam ſe immanitatem ſuperaſſe poſſet gloriari. In Hiſpania Ermenericus rex Sueuorum moriens, Richilam filium ſucceſſorem reliquit. Iam Valentinianus ætatis annũ nonumdecimum erat natus, vt matrimonio videretur eſſe copulandus. Itaq; cum Eudoxiam Theodoſij filiam ſibi dari vxorem poſtulaſſet, facile cedenda parte Illyrici impetrauit. ſiquidem Caſſiodorus ſcripſit: *Placidia nurum ſibi amiſſione Illyrici comparauit. factaq́ eſt coniunctio regnantis diuiſio dolenda prouinciis*. atq; ea de cauſſa Conſtantinopolim properauit. ſpõſalia magna lætitia Theſſalonicæ ſunt celebrata. Quibus
438 perfectis ſequenti anno Theodoſio XVI, & Fauſto conſulibus in Italiam ſe recepit, ac licet aduerſa tẽpeſtate vexatus Rauennam incolumem ſponſam perduxit. Hãc ille vrbem quoniam pro Imperij ſede habuit, omni inde munimentorum, atq; ornamentorum genere inſigniuit. Nam ædẽ D. Ioanni euangeliſtæ ex voto conſtruxit, & ducta ex Pado foſſa flumen ipſum deriuauit, atq; ad mœnia vrbis deductum partem in vrbem infudit, partem mœnibus circumfudit, ita vt non ſolum commercio ſeruiret ciuium, ſed etiã firmamento murorum. Quod Sidonius his verbis prodidit: *Rauennam venimus, quo loci veterem ciuitatem, nouumq́ portum media via Cæſaris ambigas vtrum connectat, an ſeparet. Inſuper oppidum duplex pars interluit Padi, cetera pars alluit. qui ab alueo principali molium publicarum diſcerptus obiectu, & per eaſdem deriuatis tramitib. exhauſtus ſic diuidua fluenta partitur, vt præbeant mœnibus circumfuſa præſidium, infuſa commercium*. In Gallia Littorius cum Gotthis rem proſpere ſępe geſſit, vt Proſper notauit, ſed qua in parte, annalium memoria fugit. Gotthi in Hiſpania aduerſus Sueuos progreſſi regem eorum Richilam prœlio ſuperarunt, ac theſaurum eripuerunt. Piratæ, qui ſuperiore anno Vandalos in Africa deſeruerant, ac paſſim infeſta prædis habere maria cœperãt, Siciliam repente adorti vaſtarunt. aduerſus eos præfecti Imperatoris prouecti Conradim principem vnà cum ſociis eius ceperunt, captumq́; interemerũt. Cõſtantinopolim corpus S. Ioannis Chryſoſtomi poſt diuturnum exilium à Proculo epiſcopo eſt relatum, atq; ibi cum magna veneratione
439 v Kal. Februarias conditum. Theodoſio inde XVII, & Feſto conſulibus, Littorius in ſpem Gotthorum ex Gallia pellendorum erectus exercitum ad vrbem eorum Toloſam adduxit. tantumq́; Theodorico metum expugnationis iniecit, vt pacem ſupplex per epiſcopos poſtularit. Qua præ fiducia virium denegata ſummo illum prœlio prouocauit, ſperans, ſe pulſis eo certamine hoſtibus vrbe nullo negotio potiturum. rapiebatur autem partim æmulatione gloriæ Aëtij, (nam cum ſecundas ab illo partes teneret, rerum illum magnitudine vincere contendebat;) partim etiam inſita quadam animi temeritate; quia aruſpicum reſponſis, & dæmonum ſignificationibus, non Dei ope fidebat. Itaque pugna cupide magis, quàm prudenter commiſſa infelicem exitum habuit. ſiquidem, magna parte ſuorum amiſſa, ipſe etiam in poteſtatem hoſtis conceſſit. ac captiuus, & vinctus in eam vrbem ductus eſt, in quam ſe victorẽ, & triumphantẽ initurum ſperauit. hoſtiũ tamen haud incruenta victoria fuit, vt niſi captus dux fuiſſet, dubitandũ fuerit, ab vtra parte ſtatura victoria fuerit. Hanc cladem ducis, ac Romanorum ob ſuperbiam Deum immiſiſſe contendit Saluianus Maſſilienſis per hoc tempus epiſcopus. cuius verba libet adſcribere: *Cum Gotthi metuerent, nos præſumpſimus. nos in viribus ſpem ponere, illi in Deo. cum pax ab illis poſtularetur, à nobis negaretur, illi epiſcopos mitterent, nos repelleremus. illi etiam in alienis ſacerdotibus Deum honorarent, nos etiam in noſtris contemneremus. ita illis data eſt in ſummo timore palma, nobis in ſumma elatione confuſio. illis exaltatio data eſt pro humilitate, nobis pro elatione deiectio. námque agnouit hoc ille dux noſtræ partis, qui eandem vrbem hoſtiam, quam eodem die victorem ſe intraturum eſſe præſumpſit, captiuus intrauit. qui prædatoris habuit fiduciam præda factus eſt, triumphum præſument triumphus fuit. circumdatus, arreptus, alligatus, retorta brachia tergo geſſit. manus, quas bellicoſas putabat, vinctas inſpexit, puerorum, ac mulierum ſpectaculum fuit, illudentes ſibi barbaros vidit, irriſorium ſexus promiſcui ſuſtinuit. & qui maximum habuerat ſupercilium fortis viri, mortem ſubiit ignaui. ipſe rex hoſtium vſque ad diem pugnæ ſtratus cilicio preces fudit. ante bellum in oratione iacuit. ad bellum de oratione ſurrexit. priuſquam pugnam manu*

capeſſe-

capeſſeret, ſupplicatione pugnauit, & in Deo fidens proceßit ad pugnam, quia iam meruerat in oratione victoriam. Hac re geſta Theodoricus elatus, proximam inde ſubigere prouinciam, & ad Rhodanum regni fines producere deſtinauit. Quo metu ſubacti Romani Hunnos oppidorum præſidio impoſuerunt. Quod Sidonius his verbis edocuit:

capto terrarum damna patebant
Littorio. in Rhodanum proprios producere fines
Theudoridæ fixum. nec erat pugnare neceſſe,
Sed migrare. Getis rapidam trux aſperat iram
Victor, quòd ſentit Scythicum pro mœnibus hoſtem.
Imputat, (& nihil eſt grauius, ſi forſitan vnquam
Vincere contingat.) trepido.

His rebus, vt fœdæ, ac perditæ erant, in Italiam nunciatis, Valentinianus Aëtium in Galliam iter accelerare præcepit. Eum vero vbi Gotthi acceſſiſſe ſenſerunt, de pace inſtauranda agere inſtituerunt. Proſper eam ſuppliciter petitam ſcribit. Auitus, qui ſuperiorem tranſegerat, hanc quoque confecit, litteris ad regem, cui iunctus erat amicitia, miſſis. quod item Sidonius his verbis ſignificauit:

poſtquam vndiq; nullum
Præſidium, ducibusq; tuis nil Roma relictum eſt,
Fœdus Auite nouas. ſæuum tua pagina regem
Lecta domat.

Auitum autem ipſum tum præfectum prætorio Galliarum fuiſſe innuit, cum addit, eum intemerata iura rexiſſe. Hunc exitum Theodorici bella in Gallia habuerunt. In locum inde Littorij Albinus præfectus prætorio miſſus aduenit. verum pro amplitudine dignitatis ſtatim pernicioſa reip. contentione certare cum Aëtio cœpit, cum vterque rem Gallicam tractare pro arbitrio vellet. quorum diſcordia ne remp. in diſcrimen adduceret, Xyſtus pontifex Leonem diaconum, eum, qui poſt pontificatum accepit, virum ſummæ virtutis, atque auctoritatis, miſit, vt eos inter ſe reconciliaret. Eodem anno in Africa nouum bellum exarſit. Genſericus enim occupatis oppidis non contentus animum ad Carthaginem prouinciæ caput adiecit, ac, neceſſariis rebus præparatis, occupatum aliis curis Imperatorem cernens, & Carthaginem infirmis, vt in pace, teneri præſidiis videns, ipſam ſtatim ſibi oppugnandam ſuſcepit. Hæc vrbs, vt inquit Saluianus, Romanis artibus ſemper æmula, armis quondam, & fortitudine, pòſt ſplendore, & dignitate vrbi Romæ maxime aduerſaria, & in Africa quaſi Roma, vniuerſam penitus, qua totus mundus regebatur, in ſe complexa erat diſciplinam. illic enim omnia publicorum officiorum inſtrumenta, illic artium liberalium ſcholæ, illic philoſophorum officinæ. cuncta denique vel linguarum gymnaſia, vel morum. illic copiæ militares, & regentes militiam potentes. illic honor proconſularis, illic quotidianus iudex, & rector, nomine quidem proconſul, ſed opibus conſul. illic omnes rerum diſpenſatores, & differentes inter ſe tam gradu, quàm vocabuli dignitate omnium platearum, & compitorum procuratores, cuncta ferme & loca vrbis, & membra populi gubernantes. Hanc igitur omnibus viribus Genſericus tentauit, ratus, ſe, vrbe ea, quæ princeps prouinciæ eſſet, in ditionem adducta, facile inde tota Africa potiturum. Cum autem mœnia aſſiduè à barbaris quaterentur, tamen, vt idem inquit, eccleſia Carthaginis inſaniebat in Circis, luxuriabat in theatris. alij foris iugulabantur, alij intus fornicabantur. pars plebis erat foris captiua hominum, pars intus captiua vitiorum. Satis conſtat, vrbem Genſericum cepiſſe. Qua vero ratione capta ſit, quæ ad nos peruenerunt, hiſtoriæ non loquuntur. quod in vrbe tantæ amplitudinis, & quæ amiſſa ſecum totius Africæ amiſſionem adduxit, eſt deplorandum. Quod ſcribit Proſper, Genſericus XIII Kal. Nouembris vrbem dolo pacis iniuit. vt Vandalus eadem arte cepiſſe Carthaginem videatur, qua Gotthus paucis antè annis Romam in ditionem adduxit. Ceterum vrbe opulentiſſima, maximaq; potitus, primum antiquam illam ingenuam, ac nobilem libertatem ad ſeruitutem redegit, captiuis pleriſque ſenatorum effectis. deinde edictum propoſuit, vt omnes quidquid auri,

argenti, gemmarum, veſtiumq́; precioſarum haberent, expromerent. quo pacto paternas, auitasq́; omnium opes exhauſit. Templa porro ſacris vaſis exinanita, & ſacerdotum adminiſtratione priuata ſuis non ad diuinum, ſed ad humanum cultum indulſit. exactoq́; Catholico epiſcopo eccleſiam Arriano attribuit, cum in vniuerſum populum ſæuus, tum maxime nobilitati, & religioni infenſus. vt diiudicari non poſſet, hominibus ne, an Deo bellum acerbius intuliſſet. in prouinciis porro ſuis epiſcopos, ac ſenatores exilio, aut ſeruituteaffecit. maximam clericorum turbam cum in naues veteres, ac fatiſcentes impoſuiſſet, certo periculo tempeſtatis obiecit. qui tamen Dei ope incolumes in Campaniam peruenerunt. Hęc fere Proſper, & Victor. In Gallia vero cum Ebredunenſem epiſcopum duo tantum epiſcopi ſine metropolitani auctoritate, legibus repugnantibus, conſecraſſent, res animaduerſione digna eſt viſa, ac, conuentu Regij in Narbonenſi prouincia acto, aliquot ſuper ea re canones conſtituti ſunt. idque Regienſe Concilium appellatum.

440 Sequitur inde annus poſt Chriſtum natum quadringenteſimus quadrageſimus, Valentiniano v, Anatolioque conſulibus. Eo anno x v Kal. Aprilis Xyſtus Romæ epiſcopus naturæ conceſſit. vacauit ſedes dies amplius quadraginta. Nam clerus, populusq́; Leonem diaconum ex Gallia, vnde legatione miſſa reuocatus fuerat, ſibi ſtatuit expectandum. eumq́;, vt qui prudentia, & eruditione omnibus antecederet, vbi, reconciliata inter Aëtium, atque Albinum gratia, rediit, magno conſenſu pontificem declarauit. Cuius pontificatus omnibus ſanctitatis, ac ſapientiæ florens exemplis in maximis, quæ conſequutæ ſunt, eccleſiæ, ac reip. calamitatibus eximiæ vtilis fuit. In Hiſpania rex Sueuorum Richila finibus ſuis egreſſus, inuaſit Bæticam, & ex Tarraconenſi Gotthis ademit Carthaginem. Genſericus autem in Africa, Carthagine capta, ſuperbus longius inde profundam habendi cupiditatem prouexit. atq; in Siciliam cum claſſe tranſgreſſus, omnia, in quæ incidit, vaſtare more Vandalico inſtitit. Qua re percepta, Valentinianus Sebaſtianum ex Hiſpania in Africam iuſſit traiicere, vt ſi nihil aliud, ſaltem Genſericum ex Sicilia ad Africæ defenſionem retraheret. neq; irritum eius conſilium fuit. Genſericus tamē in Africam regreſſus, cum Sebaſtianum amici magis, quàm hoſtis, partes agentem videret, ipſum per fraudem occidit. Etenim, præſentibus multis, vt inquit Victor, epiſcopis, ac familiaribus ſuis, Sebaſtiane, inquit, ſcio te mihi fidelem eſſe, ſed, vt perpetua hæc inter nos ſit amicitia, vt eadem mecum religione te obliges, oro. Cui Sebaſtianus reſpondit, Fac vt panis afferatur. eo vero prolato, Quemadmodum panis hic, inquit, vt ad tantum honorem aſcenderet, aquæ, & ignis beneficio conſequutus eſt, ſic ego aqua ſancti baptiſmatis, & igne Spiritus ſancti ad decus hominis Chriſtiani perueni. Quòd ſi effeceris, vt panis hic contritus, iterumque mollitus, atq; recoctus melior euadat, tum ipſe faciam, quod hortaris. Quo Genſericus reſponſo confuſus, vocem nullam emiſit, ac poſtea, excogitato alius generis argumento, hominem rei militaris peritiſſimum ſuſtulit. His rebus cognitis, Theodoſius haud ſibi diutius cunctandum eſſe ſtatuit, quin arma aduerſus Vandalos caperet, ſiue vt Valentiniano genero laboranti ſuccurreret, ſiue vt ſerpens incendium longe à finibus ſuis auerteret. Itaque, expedito belli conſilio, claſſem nauium ſexaginta inſtruxit, ac rei ſumma tribus ducibus Areobindæ, Germano, & Anaxillæ commiſſa eos omni ope Africam inuadere, ac Genſericum petere imperauit.

441 Hi, Cyro conſule, poſtero anno in Siciliam prouecti maiorem ibi temporis partem ad rem gerendam idonei conſumpſerunt. in Africam inde delati plus terroris, quàm cladis, hoſtibus intulerunt. ita conatu irrito Sicilia repetita. Genſericus tamen arma Theodoſij veritus, legatos ad eum de fœdere miſit.

CAROLI

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XIII.

HVNNICA iam hinc bella ſcribere ordiemur. quæ pòſt per quattuordecim annos ſæuiſſima Orientem, Occidentemq; formidine concuſſerunt, atque vtriuſque Imperij prouincias omni direptione, ſtrage, atque incendio deformarunt. Quæ Hunnorum natio extiterit, & quibus moribus, ac ſtudiis prædita ex Aſia in Europam primum tranſierit, atque imperium habere in Scythia cœperit, ſuprà commemorauimus. Ab his pulſi veteribus ſuis ſedibus Viſgotthi, Alani, & Vandali, Iſtro, Rhenoq; traiecto, primum Orientem, deinde Occidentem, vt oſtendimus, inuaſerunt. ab his reliqui ferme, qui in Scythia erant, barbari bello fracti, vt ſedes ſuas, quarum tenebantur ſtudio, conſeruarent, libenter eorum ſe imperio ſubiecerunt. Itaque bellis, victoriisq; continuatis Hunni iam illud fuerant aſſequuti, vt totam prope Scythiam ſiue in ditione, ſiue in fide, ſiue in auctoritate haberent. Quo facto, nihil aliud reſtabar, niſi vt arma cis Iſtrum, Rhenumq;, ſuperiorum barbarorum exemplo, producerent, ac Romanis vnà & virtutem oſtenderent, & periculum intentarent.

CETERVM opportune ad res nouandas regnum nuper ab Optaro ad fratres duos Mundzucci filios Attilam, Bledamq; deuenerat, homines non tam manu egregios, quàm naturæ immanitate acerbo quodam odio aduerſus humanum genus imbutos. Hi vero trãs Iſtrum in Scythia, diuiſis inter ſe locis, ac populis, confidentes, cognito, vtrumq; Imperatorem bello Vandalico periculoſiſſimo impeditum, oblata occaſione ſibi vtendum exiſtimarunt; ac, belli conſiliis, facultatibusq; communicatis, tranſmiſſo Iſtro, immenſas Hunnorum, reliquorumq; ex ipſa barbaria populorum copias in fines, ac prouincias Imperij tranſduxerunt, ac caſtella in limitibus Iſtri ad tutelam Imperij poſita deleuerunt. qua de re ſic Procopius: *Romani quondam Imperatores, vt barbaris vltra Iſtrum habitantibus tranſitum intercluderent, vniuerſas fluminis ripas propugnaculis obuallarunt, nõ ea ratione extructis, vt ab irruentibus expugnari, ſi quis adortus eſſet, non poſſent, ſed ne ripa fluminis incuſtodita manerent, quod tum ſatis erat ad deterrendos barbaros, ne in Romanos fines incurrerent. poſteriore vero ætate Attila cum ingenti inuectus exercitu, nullo ferme labore omnia ſuſtulit.* Caſtellorum inde diſturbatione aditu patefacto, Attila in Mœſiam, Bleda in Thraciam productis copiis penetrarũt. ac paſſim populari, ac vaſtare agros, atq; oppida inſtiterunt. ex quibus Marcellinus Naiſſum, & Singidunum ex prima Mœſia nominauit. Hoc tumultu accepto, Theodoſius ſine mora obuiam eundum tantæ barbariæ ratus, aduerſus eos Arnegislum, & Ioannem, vtrumq; magiſtrum militum, cum delecto copiarum robore deſtinauit. Ceterum Arnegislus cõtra Attilam in Mœſiam profectus, apud Marcianopolim acri prœlio decertauit. Ioannes vero, cum pari virtute Bledæ impetum in Thracia excepiſſet, tandem æmuli Arnegisli fraude peremptus, defenſionem incboatam reliquit. Ea cauſſa factum, vt Theodoſius, ne duplici bello, & quidem vtroq; grauiſſimo, premeretur, pacẽ Genſerico petenti haud grauate conceſſerit. 442 Itaq; poſtero anno, Dioſcoro, Eudoxioq; conſulibus, exercitum, qui aduerſus Vandalos erat in Sicilia, reuocauit, eumq;, Aſpare, & Areobinda ducibus, aduerſus Hunnos ire præcepit. Atq; Hunni quidem ſæuire in prouinciis Romanis pergentes, omnia oppida Thraciæ præter Hadrianopolim, Heracleamq; vaſtarũt, & in Macedoniam, Græciamq; tranſgreſſi vtramq; prouinciam plus quàm barbara immanitate dilacerarunt: vt nihil aliud, quàm rabiei Gotthicæ, atq; Vandalicæ famam feritatis ſuæ magnitudine velle obruere viderentur. veluti qui non ſolum à

Chriſtiano, ſed etiam ab omni diuino cultu alienos animos patriis inſtitutis habe-
rent. Itaq; vt Procopius auctor eſt, à ſinu Ionico vſq; ad Conſtantinopolim omnia
ſuburbana diripuerunt, ac duas munitiſſimas in Illyrico arces, vrbémque Caſſan-
dream, quam antiquitus Potidæam vocabant, exciderunt. Romani vero duces ad-
uerſus eos profecti, variis prœliis editis boſtem multitudine abundantem irritarũt
magis, quàm repreſſerunt. Interim Genſericus fœdere cum Theodoſio icto læta-
tus, ſeſe ad Valentinianum conuertit, ac pacem ab illo quoque petiit. ea vero haud
ægre à Valentiniano his conditionibus data eſt, vt poſthac ipſe certis ſe Africæ li-
mitibus contineret, tributum Valentiniano per triennium ſolueret, & Honoricum
filium ad ſeruandam, quam bis fregiſſet, fidem obſidem daret. idem ſibi Byzace-
nam, Abaritanam, Gætuliam, & partem Numidiæ retineret, Zeugitanam, vel pro-
conſularem exercitus, reliquas Valentinianus haberet. Tranquillato inde regno,
Genſericus, cum optimates quoſdam ſuos aduerſus ſe cõiuraſſe compoſitis inſidiis
comperiſſet, nõ eos ſolum multis ſuppliciis excruciatos necauit, ſed ceteros etiam,
quos eiuſmodi facinoris ſuſpicio leuis afflaſſet, tã multos afflixit, vt plus propriarum
443 virium in otio perderet, quàm, ſi prœlio decertaſſet. Bellum inde Hunnicum hor-
rens Theodoſius, Maximo iterũ, Paternoq; cõſulibus, oratores de pace ad Attilam
miſit, ac ſex millia pondo auri in præſens pro receſſu, mille autem minas, ſi ſuis fini-
bus in poſterum foret cõtentus, ſe quotannis præbiturum ſpopondit. Quibus con-
ditionibus acceptis Hunni pacati, ſeſe vltra Iſtrum cum ſociis rettulerũt. verum, vt
inquit Procopius, multa gaza parta, ac centum viginti millib. hominum captis, ita
vt ſatis conſtet, nullam vnquam nationem maioribus Illyricum maleficiis affeciſſe.
Huic vero malo inſuper acceſſit tanta niuis altitudo, vt triſtis cuiuſdã prodigij opi-
nionem attulerit. nam vix ſex menſium ſpacio liquefacta ingentem hominũ, pecu-
dumq; multitudinẽ ipſa frigoris, atq; rigoris aſperitate necauit. Romæ Leo põtifex,
cum omnes curas ad purgandas hæreticorum labes, & ſanandã eccleſiam contuliſ-
ſet, eò vſq; indagando peruenit, vt Manichæos, qui latebãt, in vrbe deprehenderit.
itaq; ex tenebris erutos, atq; in cõſpectum eccleſiæ datos omnes opinionũ ſuarum
nequitias prodere, &, libris incenſis damnare, coegit. quin etiam ex eorum confeſ-
ſionibus, quos doctores, epiſcopos, presbyteros, quibusq; in locis haberẽt, expreſ-
ſit. cuius exemplum multi in Oriente epiſcopi imitari eandẽ ſibi piæ laudem indu-
ſtriæ pepererunt. In Italia terræmotu laboratũ eſt ita, vt impetu eius Romæ pluri-
444 ma ædificia procubuerint. Proximus annus, Theodoſio XVIII, & Albino conſuli-
bus, pace vtroq; Imperio late parta fuit inſignis. Attila vero à bello externo otioſus
ferocitarẽ, quam exercere in alienos didicerat, in conſanguineum ſuum cõuertit.
ſiquidem Bledam fratrem, vt ſolus imperio potiretur, vita per inſidias exuit. (ſicut
Proſper, & Caſſiodorus notauit.) (nam Marcellinus inſequente anno factum hoc
prodidit.) fratre vero extincto ad ſe ſummã rei Hunnicæ tranſtulit, ac populos, qui
ei parebant, imperio obedire ſuo coegit. Itaq; vt opes, ac potẽtiam auxit, ſic aduer-
ſus homines ſuperbiam, immanitatem, ac diram quandam acerbitatem odij incita-
uit. Nam ſe natũ ad concuſſionem gentium prædicabat, & formidabilem populis
omnibus præferebat, ſuperbe admodũ incedens, atq; huc, & illuc oculos circunfe-
rens. quam morũ truculentiam ſpecies ipſa corporis quoq; augebat. ſtatura breuis,
latũ pectus, grande caput, parui oculi, rara barba, naſus ſimus, color ita teter, vt ori-
ginis eius ſigna haud dubia proderet. natura confidens, ſed poſt gladium Martis in-
uentum, qui apud Scythicos reges magno ſemper in honore fuiſſet, multo magis.
nam cum paſtor quidã, vt inquit Priſcus, buculam conſpiceret claudicantẽ, vt cauſ-
ſam vulneris inueniret, ſolicitus cruoris veſtigiis inſtitit, tandemq; ad gladiũ, quem
depaſcẽs bucula incaute calcauerat, venit, effoſſumq; protinus ad Attilã venit. Quo
ille agnito, vt erat alto animo præditus, arbitratus eſt, ſe totius orbis terrarum domi-
num cõſtitutum, ac per Martis gladium poteſtatẽ omnium ſibi permiſſam eſſe bel-
445 lorum. Valentiniano inde VI, & Nonio cõſulatum gerentibus, cum eadẽ, qua antè,
pace florerẽt omnia, Valentinianus lætus Romam ad vicennalia ſua peragẽda con-
ceſſit. quam occaſionẽ nactus Leo pontifex, quòd audiuiſſet, Hilariũ Arelatenſem
archiepiſcopũ iniuſſu ſuo in Gallia epiſcopos ordinate, mire offenſus ipſum vt de ea

re ad

re ad Aëtium ſcriberet, impulit. Earum litterarũ adhuc extat exemplum: *Aëtio, viro*
illuſtri, magiſtro vtriuſq́ militiæ Valentinian. Aug. Hilarius Arelatẽſis epiſcopus, ſicut venera-
bilis viri Leonis Romani Papæ fideli narratione cõperimus, contumacis auſu illicita quædã præ-
ſumẽda tentauit. nam eccleſiæ Ro. vrbis inconſulto põtifice indebitas ſibi ordinationes epiſcopo-
rum ſola temeritate vſurpans inuaſit. Huic, neq́ alijs in poſterũ tale aliquid liceat, apoſtolica, &
noſtra auctoritate prouiſum eſt. VIII *Idus Iunias Romæ, Valentiniano Auguſto ſextũ conſule.*
Aëtius inde tertium, & Symmachus primum iniere cõſulatum. Ab hoc anno ſum- 446
mam reip. atq; Eccleſiæ pacem, atq; tranquillitatem grauis bellorum hæreſeumq́;
tẽpeſtas excepit. quæ totum Theodoſij, Marciani, in primisq́; ſubſequens Valenti-
niani Imperium miſere, atq; aſſidue adeo conflictauit, vt, excepto Genſerici, qui in
fœdere tertio mãſit, ab Africa bello, nulla mali ſpecies ad Romanas contundendas
opes abfuerit. In primis terror hominum Attila quieſcere neſciens, atq; vna gloriæ,
prædæq́;, appetens violato fœdere nouum Theodoſio bellũ indixit, cauſſa præten-
ta, quòd ille annua tributa ex pacto nõ perſoluiſſet. ſimul etiam Valentiniano, cuius
cauſſa ſecerni à Theodoſiana non poterat, grauiſſime comminatus eſt, cum nihil
in ore niſi ſeruitutem, cædem, direptionem, atq; inflammationem haberet. Itaq;
Aëtius, cum ad conſulatum ineundum Romam, vbi Valentinianus quoq; erat, ve-
niſſet, omni cura in id incubuit, vt quæcunq; poſſet, ad Hunnicum frangendũ im-
petũ neceſſaria compararet. Per eoſdẽ dies Picti, Scotiq́; certiores facti, Romanos
aliis bellis impliciros Britannis ſubuenire nõ poſſe, atq; Aëtium Romã reuocatum
ex Gallia diſceſſiſſe, erecti animo ad inuadendam inſulam redierunt, extremamq́;
eius partẽ ad Murum vſq; ceperunt. ibiq; præſidiũ in arce edita poſitũ expugnarũt.
Britanni tam repẽtina, ac valida irruptione perculſi, cum, muro, ciuitatibusq́; reli-
ctis, in fugam ſe cõieciſſent, paſſim ab inſequẽtibus hoſtibus ſtrati ſunt, donec fame
vtrumq; exercitum inuadẽte, cum omnia alimenta, præterquã ex venatione, ſub-
tracta eſſent, res in mutui latrocinij formam conceſſit. Quos vero belli clades reli-
quos fecit, ij epiſtolam ad Aëtiũ miſerunt, in qua calamitates ſuas ſic expoſuerunt:
Aetio tertium conſuli gemitus Britannorum. Repellunt nos barbari ad mare, repellit mare ad
barbaros. inter hæc oriuntur duo genera funerum, vt aut iugulemur, aut mergamur. Quam-
obrem oramus vos, ne nos tam perditis rebus deſeratis, cum à vobis repulſis nulli ſint, ad quos
confugiamus. Neq; tamen his litteris aliquid auxilij impetrarunt. quòd Aëtius, vt in-
quit Beda, bello Hunnico grauiſſimo erat occupatus. nam quamuis anno ante hunc
proximo Bleda Attilæ fratris ſui interemptus eſſet inſidiis, Attila tamen ipſe adeo
intolerabilis remanſit hoſtis, vt totam, (ſic enim ille pergit,) pene Europam, exciſis
ciuitatibus, atq; caſtellis, arroderet. Interim Britanni fame vrgente coacti, alij ſeſe
hoſtibus dediderunt, alij poſtquã humanum ſubſidium deplorarũt, Deo confiſi ex
montibus, & ſaltibus, quo ſe cõdiderant, erumpentes, atq; in hoſtes inuadentes ma-
gnas eorum ſtrages dederunt. Ita, Scotis in Hyberniam reuerſis, Picti in aquilonari
inſulæ parte vltra Murum domicilia poſuerũt, ac ſubinde prædas de Britannis age-
re perrexerunt. Sub eoſdem dies apud Epheſum res ingẽtis apud omnem poſteri-
tatem ſtuporis euenit, quæ reſurrectionem corporum, quam multi reuocabant in
controuerſiam, cõfirmauit. Ante ducentos ferme annos, Imperatore Decio Chri-
ſtianos religionis gratia diuexante, ſeptem pueri Epheſi ex iiſdem parentibus nati,
cum palam Chriſtum profiterẽtur, timore perſequutionis exanimati vrbe ſeceſſe-
rant, ac ſeſe in ſpeluncam proximi montis abdiderant. cuius aditum induſtrij per-
ſequutores extrinſecus ita obſepſerunt, vt euadendi etiam enixe moliẽtibus facul-
tatem eriperent. Pueri vt ſe clauſos, vallatosq́; ſenſerunt, in mœrorem conuerſi re-
pente ſomno acriore oppreſſi ſunt, atq; ita vſq; ad hunc annũ ſopiti manſerũt. tum
vero molibus ſpeluncæ forte remotis experrecti, perinde quaſi vnam tantum no-
ctem dormiſſent, vnũ ipſorum in vrbẽ victus comparandi cauſſa miſerunt. cum au-
tem ille nummos Decij Imperatoris iampridem inuſitatos proferret, theſaurũ in-
ueniſſe exiſtimatus ad magiſtratum deducitur, ac ſummis, vt aurum proderet, tor-
mẽtis afficitur. Tandẽ, cum Deciũ Imperatorẽ auxilij gratia inuocaſſet, error agni-
tus eſt, hiſtoriáq; à principio repetere iuſſus, & illos, quid actũ eſſet, edocuit, & ab iis
qui ſtatus eſſet rerũ præſentiũ, didicit. Qua re cognita, Theodoſius pietatis ſtudio

S iiij

inflammatus, Epheſum properauit, ac fratres alloquutus omni officio caritatis excoluit. poſt ſeptem vero dies, cum eoſdem vero mortis ſopore merſos vidiſſet, in eodem ſepeliri antro iuſſit, ac, ſummo eis honore adhibito, Conſtantinopolim ſe recepit. Ex ea te intellectum eſt, qui pueros illos poſt ducentos annos ſaluis corporibus excitaſſet, eundem pro magnitudine potentiæ ſuæ cunctos etiam homi-
447 nes ſuſcitate in die nouiſſimo poſſe. Eodem anno Conſtantinopolin ſæua fames, ac fœdior peſtilentia fatigauit. Subſequente hyeme, quo Calypius, & Ardabures conſulatum inierunt, Attila Iſtrum opportune conglaciatum nactus, exercitum ſuum in citeriorem Daciam populatum immiſit. Aduerſus quem Anthemius, & Arnegislus magiſtri militum cum firmo copiarum delectu à Theodoſio miſſi omnem imminentem impteſſionis procellam fortiter exceperunt. Præcipuè Anthemius vagum hoſtem non longe à Sardica adeptus in vnum locum compulſum, ac vallo circunſeptum variis prœliis fatigauit: ac militem, licet rebus neceſſariis indigentem, mirifice in officio, fideque continuit. commiſſa inde ſummi certaminis pugna, vt cornua aciei defectione collegæ nudata vidit, haudquaquam animum demiſit, ſed acrius, ac vehementius inſtans, fugientes illius milites in prœlium reuocauit, atque hoſtes in fugam coniectos, ac mox certamen inſtaurantes deuicit. ac, pace illis promiſſa, ſi collegam deſertorem interemiſſent, facile, quod expetiit, impetrauit. Vnde Sidonius ad Anthemium ſcribens, ſic dixit, de Hunnis loquens:

Gens iſta repente
Venerat, & ſectas inciderat orbita lymphas.
Hanc tu directus per Dacica rura vagantem
Contrahis, aggrederis, ſuperas, includis, & vt te
Metato ſpacio caſtrorum Sardica vidit,
Obſidione premis. quæ te ſic tempore multo
In vallo poſitum ſtupuit, quòd miles in agros
Nec licitis, nec furtiuis excurſibus ibat.
Cui deeſſet cum ſæpe Ceres, ſemperq́; Lyæus,
Diſciplina tamen non defuit. inde propinquo
Hoſte magis timuere ducem. ſic denique factum eſt,
Vt ſocius tum forte tuus, mox proditor, illis
Fruſtra terga daret, flexo pede cornua nudans,
Tu ſtabas acie ſolus, te ſparſa fugaci
Expetiit doctore manus, te marte pedeſtri
Sudantem repetebat eques tua ſigna ſequutus.
Dux fugit, inſequeris, renouat certamina, vincis,
Clauditur, expugnas, elabitur, obruis, atque
Sarmatica paci precium ſua funera ponis.
Partitur. iuſſum ſubiit iam transfuga letum.
Atque peregrino cecidit tua victima ferro.

Marcellinus Aragislum magiſtrum militum in Ripenſi Dacia iuxta Vtum amnem ab Attila regè viriliter pugnantem plurimis hoſtium interemptis occiſum eſſe, Attilam populabundum vſque ad Thermopolim peruenisſe, ſcribit. Ex quo apparet, cum Anthemij acta ſuppteſſerit, ipſum omnino in hac hiſtoria vacillare. His actis Theodoſius tantum bellum auerſatus legatos ad Attilam de pace in Scythiam miſit. In hanc legationem ſe miſſum eſſe Priſcus hiſtoricus, vt exponit Iornandes, narrauit: *Ingentia*, inquit, *flumina, id eſt, Tiſiam, Driccamq́; tranſeuntes venimus in eum locum, vbi dudum Vidicula Gotthorum fortiſſimus dolo Sarmatarum occubuit. indeq́; non longe ad vicum, in quo rex Attila morabatur, acceſſimus, vicum inquam inſtar ciuitatis ampliſſima, in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata repperimus. quarum compago ita ſolidum mentiebatur, vt vix ab intento poſſet iunctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore diſtenta, porticusq́; in omni decore diſpoſitas. area vero curtis ingenti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipſam regiam aulam oſtenderet. Hæ ſedes Attilæ regis barbariam totam tenentis, hæc captis vrbibus habitacula præponebat.* Ceterum pacem impetratam ex intermiſſo per ſequentes annos bello colligitur. Hac re cognita Valentinia-

lentinianus,ne ſolus relinqueretur iniuriæ,libidiniq; Attilanæ obnoxius, & ipſe oratores ad pacẽ petendam miſit, Caſſiodorũ Caſſiodori Senatoris auum, & Carpilionem Aëtij Patricij filium. de qua legatione ſic ſcriptũ eſt in epiſtola Theodorici regis apud Senatorẽ: *Caſſiodorus Aetio Patricio in defendenda rep fuit ſocius. cuius auctoritatẽ Valentinianus Imperator in omni capiendo conſilio ſequebatur. legatus autẽ ad Attilam vna cum Aetij filio Carpilione miſſus vidit eum intrepidus, quem timebat, Imperiũ, ac facies illas terribiles, ac minaces fretus veritate deſpexit. nec dubitauit altercationibus aduerſari. qui furore neſcio quo raptus mundi dominatũ videbatur expetere. inuenit regem ſuperbũ, ſed reliquit placatum. & calumnioſas eius allegationes tanta veritate refellit, vt is gratiã quæreret, cui pacem cum regno ditiſſimo non habere, vtile eſſet: erexit conſtantia ſua partes timentes, nec imbelles ſunt crediti, qui legatis talibus erant armati. pacem retulit deſperatam. cuius legatio quid profecerit, datur intelligi, quæ tantum eſt gratanter excepta, quantũ & videbatur optata.* Leo pontifex pridie Kal. Iulij ad litteras Ianuarij Aquileiẽſis epiſcopi reſcripſit, vt omnes clerici, qui hæreticorum communionem iniiſſent, atq; ad Eccleſiam rediiſſent, modo ne iterata maculati tinctione fuiſſent, eum gradum, in quo erant, obtinerent, neq; ad altiorem prouehi poſſent. In Hiſpania Richila rex Sueuorum obiit, Riciario filio ſucceſſore relicto. Eodem anno Eccleſiam vix dum à Neſtoriana hæreſi reſpirantẽ nouus alius perfidiæ veternus inuaſit. qui in multos pòſt annos magnos tumultus, ac graues in populis ſeditiones exciuit. Hæc autem Eutychiana hæreſis appellata eſt. quę vt orta, atq; extincta ſit, actionibus ſuo quibuſq; anno reddendis, deinceps, vt inſtituimus, exponemus. Cõſtantinopoli Eutyches archimandrita, vir eruditionis, atq; auctoritatis inter monachos ſingularis, palam dicere, atq; oratione tueri non dubitauit, corpus Chriſti diuerſæ à noſtro eſſe ſubſtantiæ, & Chriſtum totũ vnius eſſe naturæ. ex quo aperte vt Arrius Chriſti diuinitati, ſic hic, alter Apollinaris, detrahebat humanitati. ceteris vero omnibus opinionem eius vt non ſolum falſam, ſed etiam ridiculam aſpernantibus, vnus extitit Dioſcorus Alexandrinus epiſcopus, qui auide illam arripuit, &, ſi quis oppugnare vellet, defendit. Kal. Octobris Theodoſius Auguſtus nouarum volumẽ Conſtitutionum ad Valentinianum Romam miſit, quas ad ſuum Codicẽ adiici, & Nouellas appellari voluit. eas Valentinianus, Poſtumiano, & Zenone conſulibus, Rauennam Roma reuerſus Nonis Maij Albino præfecto prætorio, Patricioq; obſeruãdas mandauit. In Gallia, 448 cum Armoricanos adhuc defectionis in pertinacia permanentes Aëtius aliis curis implicitus Eocharico Alemanorũ regi ſubigendos tradidiſſet, is, validiſſimo comparato exercitu, caſtra in eos promouit. Armoricani, vbi tantam in ſe ruentem molem viderunt, in timorem de ſua ſalute adducti, ad Germanum Antiſiodorenſem epiſcopum confugerunt, eumq́;, vt incolumitatem ſibi procuraret, orarunt. Paruit eorum voluntati Germanus, ac regem, progreſſus obuiam, cum exercitu cõſiſtere, manu freno equi iniecta, coëgit. eumq́;, vt pacẽ populis daret, admonuit. Ille rem ad Aetium, Aetius ad Valentinianũ reiecit. Quare Germanus ad Valentinianum Rauennam iter ingreſſus eſt. in itinere autem multa ſigna & in Gallia, & in Italia edidit. præcipue autem Mediolani, cum vrbem, templumq́; incognitus introiiſſet, atq; in populi turba lateret, mirandum in modum in ipſa Sanctorũ ſolemnitate eſt agnitus. Rauennam inde progreſſus, ſummo ſtudio à Petro epiſcopo, & tota ciuitate excipitur. Cum Placidia vas argenteum cibis refertum ad eum miſiſſet, ille, cibis miniſtris ſuis diſtributis, argentum ſibi in neceſſitates pauperum conferendum retinuit, & patinam cum hordeaceo pane remiſit. Quem Placidia libens accepit, atq; ad ſalutaria ægritudinum remedia conſeruauit. Dum autem ille Rauennæ manſit, multos ęgros ad priſtinam valetudinẽ reuocauit. inſignia vero illa, quòd Acholium eunuchum, præpoſitum ſacri cubiculi, maligni vexatione ſpiritus liberauit, & Voluſiani filium, qui Sigeuultis Patricij cancellis præerat, ad depellendam febrim accitus, cum mortuum inueniſſet, vitæ reſtituit. pacem etiam Armoricanis impetrauiſſet, niſi noua eorum rebellio iuſtam, quo minus daretur, principis iracundiã excitaſſet. Lapſus inde in morbum à Placidia ſe viſitante popoſcit, vt corpus ſuũ, poſtquam anima exceſſiſſet, in patriam deferẽdum curaret, ac ſeptimo poſt die pridie Kal. Auguſti expirauit. Eo mortuo ſupellex eius ita diuiſa eſt. Placidiã capſulã cum

ſanctis reliquiis ſibi aſciuit, Petrus vrbis archiepiſcopus cucullum cum interiore cilicio; ſex antiſtites, qui aderant, vnus pallium, alter cingulum, duo tunicam, duo ſagulum aſſumpſerunt. Acholius præterea aromatibus corpus condiuit, Placidia veſtiuit, Valentinianus comites, qui proſequerentur, attribuit. Ita multis effulgens miraculis perlatum in Galliam Kal. Octobris Antiſiodorum, magna effuſi populi celebritate ſuſceptum eſt. Ceterum hic fuit Petrus, ab eloquẽtiæ præſtantia Chryſologus appellatus, cuius egregij multi extant ſermones, poſt Fori Cornelij, vnde originem trahebat, & mortuus, & ſepultus, atque in numerum Sanctorum aſcriptus. Flauianus autem Conſtantinopolis epiſcopus, cum Eutychetis hæreſi late ſerpente multos miſere implicari videret, mature occurrendum arbitratus, epiſcopos ſuos ad vrbem aduocauit. In eo conuentu Eutyches ab Euſebio Doryleenſi epiſcopo accuſatus, & à patribus adeſſe, ac fidem ſuam expromere iuſſus, reſpondit, dominum noſtrum, antequam diuinitas cum humanitate coniungeretur, ex duabus naturis conſtitiſſe, at poſt earum coniunctionem vnam in eo naturam tantummodo extitiſſe, corpusq; eius non ex eadem eſſe ſubſtantia cum noſtro. Quod cum epiſcopi audiſſent, ipſum repente magno conſenſu communione priuarunt. Ea ſententia conſternatus Eutyches confugit ad Theodoſium, ac ſe falſis ab Euſebio criminibus expoſtulauit oppreſſum. Quamobrem Theodoſius, vt eadem cauſſa deintegro cognoſceretur, edixit. quæ cognita cum paribus eſſet ſententiis condemnata, Theodoſius Leonem pontificem de tumultu, quo premeretur Eccleſia, docuit. eademq; ratione Eutyches, ſe immerito damnatum, expoſtulauit.
449 Itaque ſequenti anno, Protogene, Aſterioque conſulibus, Leo x i i Kal. Martias ſcriptis litteris Flauiano mandauit, vt ſe de actis omnibus per idoneum nuncium edoceret, quo mature de ea re iudicare, & ſeditionẽ ſedare Eccleſiæ poſſet. Theodoſio vero Kal. Martij reſcripſit, ſibi adhuc compertum non eſſe, quamobrem Eutyches damnatus eſſet, quòd is ad ſe ſcripſiſſet, ſe Nicæna decreta ſeruantem in fidei diuerſitate culpatum eſſe. Interim Theodoſius tantæ ſeditionis impatiens, ad hanc rem iudicandam Concilium Epheſum ad Kalendas Auguſti epiſcopis Orientis indixit. deque ea re certiorem Leonem fecit. Leo vero iam de omni Eutychetis impietate, & iuſta illius damnatione cõmonefactus, Idibus Iunij litteras ad Theodoſium, Pulcheriam, & Flauianum dedit. quarum hæc erat ſumma: ſe ad Concilium accedere nolle, tum quia res exemplo careret, tum quia incertæ præſentis temporis rationes ſe ab eccleſia diſcedere, atque ab vrbe non paterentur. & quòd cauſſa fidei, quæ tractabatur, adeo explorata eſſet, vt etiam ſine Concilio tranſigi poſſet. tamen, vt Theodoſij voluntati pareret, legatos mittere, qui vice ſua cauſſam pie, ac fideliter expedirent. dolere etiam, quòd nimis anguſtum tempus ad conueniendum ſit præſtitutum; cum à tertio Kal. Maias, quo litteras eius acceperit, maior pars temporis fuerit in inſtruendo legatorum itinere conſumenda. Legati fuere Iulianus epiſcopus, Renatus presbyter tituli S. Clementis, Hilarius diaconus, & Dulcitius notarius. Kalendis Auguſti Epheſi Concilium conuocatum eſt, cui Dioſcorus epiſcopus Alexandrinus, Domnus Antiochenus, Iuuenalis Hieroſolymitanus, & Flauianus Conſtantinopolitanus cum ſuis quiſque epiſcopis, atque ipſi præterea legati Leonis affuere. Ibi Theodoſij iuſſu ſententiæ dictione priuati ſunt, qui conuentum Conſtantinopolitanum inierant, quòd eorum tum decreta diſquirerentur. Dioſcorus autem ex Chryſaphij præfecti Palatij auctoritate, cum ſummum ſibi in Concilio auctoritatis ius aſciuiſſet, rem totam pro ſua libidine adminiſtrauit. nam epiſcoporum alios non admiſit, alios per vim ſibi aſſentiri coëgit. Ita non ſolum Eutychetem abſoluendum, ſed Flauianum etiam, & Euſebium, Theodorum Mopſueſtenum, Theodoritum Cyrenſem, & Ibam Edeſſenum, alioſque multos abdicandos curauit. Hilarius autem Leonis legatus, vbi contra leges omnia adminiſtrata perſenſit, ne vim aliquam pateretur, Concilio ſe ſubduxit, ac maturato itinere Romam profectus, Leonem de ratione Epheſini conuentus edocuit. Quibus rebus Leo permotus, epiſcopos ex Italia Romam primo quoque tempore aduocauit, atque ex eorum ſententia i i i Idus Octobris ad Theodoſium, & poſtridie ad Pulcheriam litteras eodem argumento miſit: quoniam quæ acta erant

rant Epheſi, ſibi narrante Hilario, cognita, non ſolum fidem non ſubleuarent, ſed omnes etiam eccleſias vulnerarent, rogare illos, vt cauſſam in integrum redigerent, donec maior ſacerdotum numerus conueniret, & vt apoſtolorum, ac martyrum coronas ante oculos haberent, quibus nulla alia fuiſſet cauſſa patiendi, quàm confeſſio veræ diuinitatis, & veræ humanitatis in Chriſto, ſinerentq; de ea re Concilium generale in Italia celebrari, quod omnes offenſiones ſic aut tolleret, aut leniret, vt nihil vltra relinqueretur aut in fide dubium, aut in caritate diuiſum. Idibus vero ſcripſit ad clerum, & populum Conſtantinopolitanum, ſe vehementem ex actis Epheſinis traxiſſe dolorem. iubere autem, eos bono animo eſſe. nam ſe neminem vnquam in communionem admiſſurum, qui viuentis Flauiani ſedem inuaſiſſet. atq; iam nunc anathema eis indicere, qui veritatem carnis noſtrę in Chriſto diffiteantur. Per eoſdem dies Valentinianus cum Placidia matre, & Eudoxia coniuge Romam, relicta Rauenna, migrauit. poſtridie vero, quàm vrbem iniit, inſigni pompa ad venerandam Beati Petri baſilicam vna cum eiſdem proceſſit. Quibus Leo, & epiſcopi, qui Romæ conuenerant, ſtatim hilares occurrerunt, atque ab eis ſummis precibus, lacrymiſq; petere inſtiterunt, cum Theodoſio agerent, vt fides à maioribus tradita, ac paulo antè Epheſino conuentu labefactata, conſeruaretur, & vt Flauianus, ac ceteri epiſcopi iniuſte damnati reſtituerentur, atque ad eam rem Concilium in Italia cogeretur. Quorum auctoritati Valentinianus, atque Auguſtæ ſe obſequuturos alacri animo reſponderunt. extant adhuc ſingulorum epiſtolæ ad Theodoſium hac de re ſcriptæ. quas hic intexere non videtur operæprecium. Ad eos vero reſcripſit Theodoſius, gratias ſe Deo agere, quòd Romam ſe incolumes contuliſſent. De iis, quæ Leo petiſſet, ſe nulla in parte à paterna religione, & maiorum diſciplina deſciuiſſe. ad quam conſeruandam conuentum Epheſi conuocaſſe, in quo magna libertate, & integra veritate indignos ſacerdotes remotos, dignoſq; ſuſceptos eſſe. inter quos Flauianum pernicioſæ rerum nouitati ſtudentem merito eſſe damnatum. quo ſummoto, pacē eſſe eccleſiis reſtitutam. ſed his de rebus pluribus ad Leonem ſcripſiſſe. Hoc eſt Cōcilium Epheſinum ſecundum, propter prauitatē ſuam à Græcis prædatorium appellatum, non ſine magno Theodoſij probro peractum. In Gallia Apollinaris Sidonij pater præfecturam prætorianam exercuit. de qua ſic ipſe Sidonius ſcripſit: *Audiui adoleſcens, atq; adhuc nuper ex puero, cum pater meus præfectus prætorio Gallicanis tribunalibus præſideret. ſub cuius magiſtratu conſul Aſterius anni ſui fores votiuum trabeatus aperuerat. adhærebam ſellæ curuli, & ſi non latens generoſitatis per ordinem, certe non ſedens per ætatem, mixtuſq; turma cenſualium penulatorum conſuli proximus eram:* Meroueus etiam rex Francorum patri Clodioni ſucceſſit, ac paratis copiis, quod maiores ſui tentarant, neq; aſſequi à Romanis ſemper repulſi potuerant, Rhenum ſine certaminę vllo traiecit, ac demum ſedes Francorum ad Axonam amnem, permittente, aut certe non repugnante Valentiniano, locauit. ab eo inde Francorum reges, qui abhinc in Gallia dominati ſunt, Meroningorum tulere nomen. Hæc Francorum regni in Gallia primordia fuiſſe, doctiſſimis placet auctoribus. quæ idcirco notanda fuerunt, vt à quibus principiis quantę progreſſiones euaſerint, ſingula deinceps luſtrando tempora appareret. Eadem ratione Angli nunc primum Britanniam non irruptionis, ſed migrationis gratia tenuerunt. Britanni nanque à Pictis, & Scotis, (qui Pictis adiuncti partem inſulæ ad aquilonem pertinentem tenebant,) aſſiduis incurſionibus afflictati, deſperato Romanorum auxilio, ad Anglos Saxones Germaniæ populos confugerunt; atque eorum nixi auxilio hoſtes fugarunt. Pòſt paulo autem Angli ſtipendia ſibi promiſſa à Britannis non ſoluta cauſſati, ipſam, quam defenderant, Britanniam inuaſerunt, ac fœda ſtrage hominum, eccleſiarumq; pro gentilitatis, cui addicti erant, iure facta, ibi certa domicilia collocarunt. Ita Britannia in duas partes diuiſa duo regna accepit, vnum Scotorum ad aquilonem, alterum Anglorum ad auſtrum. vnde illa Scotiæ, hæc Angliæ nomen inuenit. Dioſcorus inde ſuperiore victoria non contentus, qua Flauianum innocentem euerterat, longius etiam cupiditate, amentiaque proceſſit. quippe, Valentiniano VII, & Auieno conſulibus qui fuit annus quadringen- 450
teſimus quinquageſimus, eundē, ne quando, recuperata dignitate, ſibi, aut cauſſæ

ſuæ obeſſet, occulte occidendum curauit. Quo facto, clerus, populusq́; Conſtantinopolitanus Anatolium in eius locum ſubſtituit. Quod vbi Leo audiuit, de illius doctrinæ ſanitate ſolicitus XVII Kalend. Auguſti Theodoſium per litteras obſecrauit, vt ad ſe illius confeſſionem tranſmitteret, & Concilium haberi in Italia ſineret. Nam ſi ille aliter, inquit, de Verbi incarnatione, quàm Catholicorum omnium, & mea fert profeſſio, ſenſerit, communione noſtra priuabitur, &, ſi qui erunt, qui à puritate fidei, & patrum auctoritate diſſentiant, conuenientibus in vnũ iis, qui aut ignoratione, aut timore prolapſi ſint, eis opportunis correctionis remediis conſuletur. Hanc vero epiſtolam Theodoſius non accepit, quia V Kal. Auguſti vitam reliquit. Mortuus eſt anno ætatis quinquageſimo, Imperij quadrageſimo tertio, boni, & mitis principis potius, quàm ſtrenui, & conſtantis laudem adeptus. Nulla virili prole ab eo relicta Pulcheria ſoror ipſius viuentis voluntatem, iudiciumq́; ſequuta, ſenatu ipſo conſentiente, Marcianum ad Imperij culmen euexit, eum, quem ſuprà à Genſerico captum commemorauimus, atque eidem mox ſe coniugio copulauit. Ille vero ſimul atque Imperium iniit, pro inſito pietatis Catholicæ ſtudio ſtatim cogitare de præſenti Eccleſiæ diſſidio remouendo inſtituit, ac mox à reſponſalibus Leonis edoctus, quanto ſcelere ſe Dioſcorus obſtrinxiſſet, qui Leonis auctoritatem interpoſitam reſpuiſſet, & Flauianum iniuſte damnatum iniuſtius extinxiſſet, litteras ad Leonem has miſit: *Dei prouidentia, & ſenatus, militumq́; ſuffragiis ad Imperij culmen aſcendimus. Quare pro reuerenda, & Catholica religione Chriſtianæ fidei, cuius præſidio virtutem potentiæ noſtræ credimus gubernari, ſanctitatem tuam, principatum in epiſcopatu diuinæ fidei poſſidentem, ſacris litteris ſalutare voluimus, rogantes, vt pro firmitate, & ſtatu Imperij noſtri Deum precetur, vt eam nobis mentem det, qua omni impio errore ſublato per celebrandum, te auctore, Concilium pax erga omnes epiſcopos Catholicos ab omni ſcelere pura concilietur.* Poſtquam autem legati à Leone miſſi venere, tum iterum ita ſcripſit: *Reuerendiſſimos viros, quos ad noſtram pietatem tua ſanctitas miſit, benigne, hilariterq́; accepimus. reliquum eſt, vt ſi placuerit tuæ beatitudini ad has partes adire, & Concilium celebrare, hoc facere ſtudio religionis dignetur. noſtræ certe voluntati admodum ſatisfaciet, & quæ ſacræ religioni vtilia ſunt, ſtatuet. ſin autem propter difficultatem ab hoc itinere deterretur, ipſa certiores nos per litteras faciat. Nam in omnẽ orientem, & Thraciam, & Illyricum ſacras noſtras litteras dimittemus, locum, qui nobis placuerit, ad conueniendum epiſcopis indicentes, vt quæ Catholicæ fidei proſint, ſicut ſanctitas tua ſecundum eccleſiaſticas regulas conſtituerit ſua diſpoſitione declarent.* Scripſit etiam Pulcheria ad eundem, Anatholium Catholicæ religioni ſtudere, & apoſtolicam litterarum eius confeſſionem amplecti; Flauiani cadauer Conſtantinopolim allatum in baſilica apoſtolorum more maiorum eſſe repoſitum. reliquum eſſe, vt ipſe ſuam de habendo Concilio ſententiam exprimat, vt epiſcopi Orientis conuenientes, ex eius auctoritate de Catholica confeſſione decernant. Dum hæc in Oriente à Marciano geruntur, Attila bellum aduerſus Occidentem, & Valentinianum internecinum parauit. occaſio vero tulit, vt arma Galliæ prius, quàm Italiæ, moueret, quanuis longius poſitæ, & minus patiendæ iniuriæ opportunæ. quæ fuit huiuſmodi. Genſericus Theodorici regis filiam Honorico filio ſuo matrimonio iunxerat, ſed ſuſpicione veneni ſibi parati mox reciſo naſo dehoneſtatam ad patrem remiſerat. itaq; vindictam merito timens, Theodoricum delere, Gotthorumq́ue opes labefactare conſtituit. ſed viribus ſuis diffidens, Attilam in eius perniciem multis miſſis muneribus incitauit. Attila homo auarus, & belli cupidus, prædæ, & mercedis magnitudine oſtentata, haud grauare ſe voluntati eius obſequuturum promiſit. ac ſtatim conſilio non inſulſo, vt Romanorum, ac Gotthorum opes, atque auxilia ſepararet, legatos alios ad Valentinianum miſit, per quos ſe in Galliam aduerſus Gotthos, (quod ſalua ipſius amicitia facere poſſet,) contendere velle oſtendit, alios vero ad Theodoricũ, per quos ſe ſtatuiſſe Romanos adoriri ſignificauit. proinde ſe vtriq; magnopere ſuadere, vt alter ab alterius auxilio abſtineret, neque alieni periculi cauſſa ſuas fortunas in dubium deuocaret. Valentinianus autem iampridem in omnem Attilæ actionem, atque orationem intentus, fuco verborum ſe decipi veritus, ſubito per fidos nuncios Theodorico legationem Attilæ, atque occultum, vt

rebatur, eius conſilium demonſtrauit. cumq́; vt in communi periculo communia arma ſuſciperet, inuitauit. nam ſatis omnibus apparere, Attilam orbis terrarũ imperium affectare, neq; iuſtas belli cauſſas requirere, verum in capiendis armis vni libidini, atq; inexhauſtæ cupiditatis ſuæ voragini indulgere. ac ius, faſq́; omne deſpicientem promiſcue ſe hoſtem mortalibus omnibus agri, terræve aliquid poſſidentibus exhibere. quamobrem æquiſſimum videri, vt qui aduerſus omnes homines animi ſui ſæuitiam inflammarit, is omnium etiam hominum opibus, armiſque coërceatur. Hac legatione accepta, Theodoricus ſummo ſtudio ſe facturũ quod ille ſuaderet, reſpondit, ac fœdus aduerſus Attilam, ſi in Galliam inuaderet, haud inuitus percuſſit. Theodorico in belli ſocietatem aſcito, Valentinianus inde ad Gundicarium, regem Burgundionum, Sangibanum Alanorum, & Meroueũ Francorum ſe contulit, atq; eorum, quia ſedes in Gallia habebant, cauſſam communem agi cum oſtendiſſet, haud ægre, vt eĩdem ſe iungerent fœderi, perſuaſit. inde totius belli ſummam, ac rei pro iudicio ſuo adminiſtrandæ arbitrium Aëtio, duci illa ætate manu, conſilioq́; promptiſſimo, atq; in barbarorum bellis exercitatiſſimo, tradidit. qui, delectu barbarorum, atq; Italicorum quàm acerrimo in Italia habito, nihil, quod ad tantum hoſtem excipiendum pertineret, omiſit. Contra Attila non ſolum vim innumerabilem Hunnorum coëgit, ſed magnum etiam numerum Oſtrogotthorum, qui adhuc in Scythia erant, eiq́; parebant, exciuit. quos tres ex Amalorum familia fratres, ſtrenui maxime duces, Valamirus, Theodemirus, & Vindemirus ducebant. Quin etiam Ardaricus rex Gepidarum, Sarmatæ, Geloni, Nenri, Rugi, Baſtarnæ, ac bellicoſiſſimi quique ex Scythia populi in eam militiam nomina ſunt profeſſi. totaq́; Germania ſiue metu, ſiue amore ad huius expeditionis ſocietatem arrecta. Atque ita totus hic annus vtrinque in contrahendis auxiliis eſt cõſumptus. quo eodem anno tanta in Italia annonæ penuria laboratum eſt, vt multi fame adacti filios, & parentes ſuos precij habendi cauſſa vendiderint. Itaque Va- 451
lentinianus, ſequenti ineunte, quo Marcianus Auguſtus cum Adelphio conſul fuit, ad Aetium Patricium pridie Kal. Februarias Roma ſcripſit hoc modo: *Cum obſcæniſſima fames proxime per totam Italiam deſæuierit, homineſq́; filios, & parentes vendere, ad diſcrimen inſtantis mortis effugiendum coacti ſint, ego reuocans conſtitutiones maiorum, venditionem cenſeo ſubmoueri, quam prædicta fames ingenuorum fieri perſuaſit.* Interim Attila, ſæuiente adhuc hieme, cum exercitu, quem in Scythia ex diuerſis conflauerat gentibus, caſtra mouit, ac per Germaniam iter faciens, populos eius omnes ad arma Galliæ ſecum inferenda ſolicitauit; cum aliis ſpem prædæ opulentiſſimæ oſtentaret, alios odio erga Romanos, quàm maximo poſſet, accenderet, aliis terrorem exercitus ſui inuictiſſimi obiectaret, omnes autem à capiendis pro Romanis armis auerteret, clade commemorata Francorum, quam illi pridem à Vandalis accepiſſent, cum ſoli eorum in Galliam tranſitum impedire conati eſſent. Quibus de rebus haud ægre omnes Germaniæ populi Attilæ ad Galliarum, vt præ ſe ferebat, excidium contendenti ſe adiunxerunt, Quadi, Marcomanni, Heruli, Turcilingi, Burgundiones, Thuringi, Bructeri, ac demum etiam, qui aſſidui, ac prope quotidiani Galliarum hoſtes ab initio fuerant, Saxones, &, qui in Germania remanſerant, Franci. Quod Sidonius, qui his rebus interfuit, ſcriptum reliquit:

ſubito cum rupta tumultu
Barbaries tota in te transfuderat arctos
Gallia. Pugnacem Rugum comitante Gelono
Gepida trux ſequitur. Scotum Burgundio cogit,
Chunnus, Bellonotus, Neurus, Baſtarna, Thuringus,
Bructerus, vluoſa quem vel Nicer abluit vnda
Prorumpit Francus.

Cum hac igitur tot populorum, gentiumq́ue colluuie, quæ ad ſeptingenta millia hominum dicitur eſſe complexa, quaſi non terræ Galliæ bellum, ſed toti terrarum orbi peſtem, atque exitium intentaret, Attila ad Rhenum peruenit, ibiq́; naues tam multas traiiciendi cauſſa conſtruxit, vt Hercynia ſylua, quemadmo-

dum inquit Sidonius, ſubito ſecta in lintres abierit. Interim totam Galliam, in primiſque eam, quæ Rheno proxima primum hoſtium ſubitura impetum videbatur, noua, atque inuſitata trepidatio, ac pauor inceſſit, ſingulis ſibi crudeles ſtrages hominum, populationes agrorum, euerſioneſque oppidorum, quas in Oriente factas audiuerant, ſe viſuros animo deſtinantibus. & quidem iampridem ea cœlo ſigna apparuerant, quæ ingentem merito & horrorem pectoribus, & religionem animis piorum incuterent. contra quæ miræ multorum Sanctorum hominum virtutes miſeris populorum temporibus affulſere. Quippe dum exercitus flumẽ tranſibat, cum aliæ ciuitates, tum in primis Pariſienſes, relicta Lutetia, ſe ad loca tutiora recipere inſtituerunt. tum S. Genoueſa virgo ad vxores eorum conuerſa dixit: Cur patriam, in qua natæ, atque educatæ eſtis, relinquere cogitatis, ac non potius vos, viroſque veſtros contra hoſtes, armaque eorum ieiuniis, & precibus communitis? ſic enim, Deo opitulante, facilius euadetis. Quibus verbis auditis, multæ illarum, ſpe ſua in Dei miſericordia poſita, ſe in Baptiſterium ad vota Deo facienda proripuerunt. Inde viros virgo aggreſſa monuit, ne deſperatione debilitati fortunas vrbe ſuas efferrent, ſed Dominum ſuppliciter orarent, qui ſolus ipſos impendentibus eximere periculis poſſet. nam quas vrbes, tanquam munitiores, adire contenderent, eas maiorem calamitatem eſſe paſſuras, Lutetiam vero ex tantis malis incolumem emerſuram. Quam vocem rei euentus poſtea comprobauit. Attila, Rheno traiecto, occurrentia omnia Germaniæ ſecundæ oppida infeſtus inuaſit, ac præcipue Tungros, Coloniamque deleuit. Ceterum, cum Seruatio Tungrorum epiſcopus, vrbem illam euerſum iri à Beato Petro apoſtolo didiciſſet, dum ad ſepulchrum eius Romæ vota faceret, ne tantæ ruinæ intereſſet, ad Traiectenſem vrbem confugit, atque ibi, prout ab apoſtolo acceperat, finem vitæ impoſuit. Cum autem vndecim millia virginum Britannicarum à viſitandis ſanctorum apoſtolorum liminibus in patriam reuertentes, Vrſula duce, ſecundo Rheno deueherentur, apud Coloniam ab Attila intercepræ ſacro martyrio coronatæ ſunt. Inde in Belgicam primam ingreſſus, Metas pridie Paſchatis occupatas diripuit ſimul, atque ſuccendit. populo trucidato, templa omnia præter Oratorium S. Stephani inflammata. In Belgica ſecunda Attrebatum excißum. quod pòſt Vedaſtus epiſcopus reparauit. In Senoniam inde ingreſſus, Tricaſſas acceſſit. verum virtute S. Lupi epiſcopi nullo maleficio vrbem prætergreſſus affecit. Dum autem Attila in Gallia ſæuiebat, Aetius legiones ſecum Italicas ducens, Arelate peruenit. ibi ratus, Gotthos, quanquam fœderatos haud temere ſe tanto certamini commiſſuros, Auitum Aruernum ad eos euocandos mittit, atque ei, & ceteris regibus, & copiis Gallicis diem ad conueniendum edicit. Cum autem Anianus, Aureliani epiſcopus, Attilam ad Ligerim aduentare videret, de ciuitate ſua ſolicitus ad Aetium Arelate contendit, ac præſens vrbis periculum demonſtrauit. Ille vero Sangibanum Alanorum regem, qui eam vrbem tenebat, formidine conſternatum, ac prope à Romanis alienatum audiens, ad ſe accerſit, & ſe in tempore vrbi affuturum ſpopondit. Interim Attila obuia quæq; ſubuertens, Aurelianum ad Ligerim ſitum acceſſit, eamq; vrbem ſe dedere recuſantem, ac victoriam ſuam inhibentem, omni mole oppugnare, ac variatum machinarum pulſu verberare inſtituit. Ea re territi ciues, cum quidnam conſilij caperent, in incerto haberent, Anianum conſuluerunt. ille monuit, vt ſpem in Deo defigerent, atq; opem eius ſuppliciter implorarent. Quod cum illi humi proſtrati feciſſent, tum ad eos conuerſus dixit: Proſpicite de muris, num ſubſidium Dei adueniat. putabat enim, Aëtiũ aduentare. proſpicientes autem neminem viderunt. at ille: Orate iterum cum fide. vos enim dominus hodie liberabit. &, cum feciſſent, Proſpicite iterum, inquit. Nemine autẽ apparente, dixit illis, Si cum fide orabitis, dominus vobis ſine dubio aderit. illi vero cum fletu magno miſericordiam inuocare Dei cœperunt. inde ex ſancti epiſcopi præcepto de integro proſpicientes, nebulam, quaſi de terra ſurgentem, viderunt. Quod renunciantibus ſacerdos dixit. Atqui hoc Domini auxilium eſt. Atq; ita trementibus, ac fatiſcentibus aſſiduis iam ictibus arietum muris, ecce Aëtius, & Theodoricus, ac Thoriſmundus filius eius cum ſuis quiſque exercitibus

prodeunt,

prodeunt,commiſſoq́; certamine Attilam ab vrbe propellunt. Hæc ita acta Turonenſis Gregorius refert. Sidonius vero Attilam vrbem etiam irrupiſſe,verum, Aëtio ſuperueniente, nõ diripuiſſe prodit. ſic enim ad Proſperum epiſcopum ſcribit: *Dum laudibus ſummis ſanctum Anianum Lupo parem, Germanoq́; non imparem vis celebrari, exegeras mihi, vt promitterem tibi, Attila bellum ſtylo me poſteris intimaturum quo videlicet Aurelianenſis vrbis obſidio, oppugnatio, irruptio, nec direptio, & illa vulgata exauditi cœlitus ſacerdotis vaticinatio continebatur. cœperam ſcribere. ſed operis arrepti faſce perſpecto, tæduit inchoaſſe.* Attila inde ira feruidus, cum patentiſſimos, ac prœlio faciendo aptiſſimos non longe abeſſe campos Catalauni audiſſet, eo caſtra conuertit, atque Aëtio ſeſe ſummi ibi prœlij copiam facturum oſtendit. neque illud Aëtius detrectauit, verum ſtatim cum Gotthis, & Francis, Alanis, & Burgundionibus, & prouincialibus, Italicisq́; acceſſit, ſeq́ue ad pugnam capeſſendam præſto eſſe ſignificauit. Attila, antequam prœlium iniret, cum exta conſuluiſſet, intellexit, à parte Romanorum ducem, à ſua exercitum periturum. interpretans autem, Aëtium eſſe caſurum, cuius virtutem, ac prudentiam omnium maxime formidabat, de exercitu ſuo non laborauit, atque alacrirer in prœlium hora nona proceſſit, eo conſilio, vt ſi acies ſua inclinaſſet, nox imminẽs dirempto prœlio ſubueniret. Cum acies inſtruerentur, dextrum cornu Theodoricus, ſiniſtrum Aëtius, mediam aciem Sangibanus obtinuit, vt qui ſuſpectæ fidei turba eſſet fidelium ſepiendus. Apud hoſtes autem cornua multiplices populi, mediam aciem, quo tutior eſſet, ſibi Attila depopoſcit. Erat in campis tumulus quidam leniter accliuis, quem qui primus cepiſſet, plurimum ad victoriam momenti conſequutus fuiſſet. quo animaduerſo, Attila è ſuis aliquot miſit, qui locum occuparent, ſed Romani anteuerterunt, atque Hunnos euadere conantes facile deturbarunt. Qua de re Attila, cum exercitũ ſuum, tanquam infauſto rei auſpicio, perturbatum videret, oratione ſibi confirmandum putauit. atque ita diſſerere cœpit. Poſt tot victorias partas, orbemq́; prope terrarum edomitum, abſurdum ſane cenſuerim vos verbis ad prœlium conſerendum accendere. quærat hoc aut nouus dux, aut imperitus exercitus. neq; enim me decet vulgare aliquid dicere, neque vos oportet audire. quid autem forti viro iucundius eſſe poteſt, quàm vindictam manu ſuſcipere? inuadite igitur hoſtem alacres, vt qui bellum non excipitis, ſed infertis. aduocatos videtis tam diuerſi generis populos. quod aliud maius eſſe poteſt pauoris, ac trepidationis indicium, quàm caput ſuum ſociorum armis, ac lateribus tegere? en, antequam veſtrum impetum patiantur, ſæuis terroribus concitantur. excelſa loca quærunt, tumulos capiunt, atque ita in campis munitiones depoſcunt. notum eſt vobis, quàm leuia ſint Romanorum arma. primo non dico vulnere, ſed puluere perturbantur. ergo dum illi ordines inſtruunt, dum teſtudinem nectunt, vos confligite præſtantibus animis, vt ſoletis, contemnentesq́ue eorum acies, Alanos, Gotthosq́ue inuadite. his enim tanquam neruis eorum præſectis, repente totum corpus ad terram collabatur, neceſſe eſt. nunc iram, Hunni, nunc vires, nunc arma, nunc conſilia veſtra depromite. faciem illi veſtram ſuſtinere non poterunt, ſi vos fortiter pugnantes aſpexerint. Hac oratione perfecta, ſigno pugnæ dato, alacriter vtrinque concurſum eſt. atque vſque ad noctem tanto ardore, tantaq́; pertinacia depugnatum, vt maiore dimicari non potuerit, tanta porro cæde, ac ſanguine, vt fœdiorem, ac cruentiorem pugnam antiquitas nulla prodiderit. Feruente autem prœlio, Theodoricus, dum adhortãs ſuos diſcurreret, ſiue equo forte lapſus, pedibusq́; ſuorum attritus, ſiue, vt alij tradunt, ab Oſtrogottho quodam confoſſus, interiit. Atq; hoc fuit, quod Attilæ aruſpices de ducis apud Romanos caſu prædixerant. quod ille temere ad Aëtium traxerat. Eo dolore Gotthi accenſi ab Alanis ſecreti, aciem Hunnorum inuadunt. quo impetu Attilam oppreſſiſſent, niſi ille prouidus ſe, & ſuos in caſtra, quæ plauſtris obuallata habebat, illico retuliſſet. Thoriſmundus autem, qui cum Aëtio collem anticipans, hoſtes de ſuperiore loco depulerat, credens, ſe ad agmina propria accedere, nocte cæca ad hoſtium carpenta peruenit. itaq; fortiter dimicans capite vulneratur, atq; equo deiicitur. ſed, ſuis intercurrentibus, tandem in equum relatus liberatur. Aëtius vero per tenebras noctis à ſuis diuiſus, cum inter medios hoſtes va-

garetur, numquid aduerſi Gotthis accidiſſet, inquirens, cum ad caſtra ſociorũ perueniſſet, noctem ſcutorum defenſione tranſegit. poſtridie, luce orta, cum ſtratos cadaueribus campos eſſe, neq; Hunnos caſtris exire audere videret, atq; Attilam intelligeret propter cladem acceptam prœlium detrectare, ſuam eſſe victoriam arbitratus eſt. Attila vero, quanquam victum ſe cernebat, tamen tanquam victor, in caſtris ſtrepitum armorum edebat, ac tubis canebat, & terrorem ſolitum commouebat. Quod vt ſenſit Aëtius hominem obſidione premere ſtatuit, nimirum breui periturum arbitratus, quia paratam commeatuum copiam nõ haberet. neq; enim propter crebros ſagittariorum eius ictus propior ad caſtra dabatur acceſſus. Qua re cognita, Attila, ſalute deſperata, rogum ex ſellis equorum conſtruxit, eo animo, vt ſi Romani caſtra cepiſſent, ſeſe in eum ardentem coniiceret, ne Romanus aut ſe vulnerato gauderet, aut de capto magnifice triumpharet. Interim Gundicarium regem cum Burgundionibus ſuis deletum, eſt cognitum. Gotthi quoq; cadauer Theodorici diu quæſitum repererunt. eorum vterq; à ſuis honeſtiſſimis de more exequiis eſt elatus. Hoc eſt memorabile prœlium Catalaunicum. in quo CLXII millia hominum cecidiſſe dicuntur, præter nonaginta millia Gepidarum, & Francorum, qui nocte, quæ prœlium præceſſit, inter ſe armis congreſſi mutuis vulneribus conciderunt. Narrant, riuulum memorati campi humili ripa labentem peremptorum, ac ſauciatorum ſanguine concitatum fluxiſſe. quoſque ſitis intolerantia ad bibendum adegit, eos ſanguinem, quem vulnerati fuderant, potauiſſe. Thoriſmũdus inde funus patris proſequutus, ad Aëtiũ ſe contulit, &, quid ſibi opus facto eſſet, conſuluit. Aëtius veritus, ne, deletis, vt opinabatur, Hunnis, Gotthi nimia inſolentia efferrentur, ſuaſit, vt domum repetens, regnum, quod fuerat patris, adiret, ne illud forte minor natu frater arriperet. Ita ille, Hunnico bello relicto, rex à ſuis acclamatus, in Aquitaniam eſt reuerſus. Pariter etiam Sangibanus cum Alanorum, & Meroueus cum Francorum reliquiis domum dimiſſi. Quod vbi Attila audiit, dolum parari putans, ſeſe per aliquot dies intra caſtra continuit. at vero, poſtquam exploratam rem habuit, lætitia ſumma perfuſus, bene de ſe ſperare inſtituit, ac Romanum diſſolutum iam cernens exercitum, ſecurus è caſtris exceſſit, ac ducto ſecum vſq; ad Rhenum Lupo, Tricaſſino epiſcopo, atq; cum honore remiſſo, Rhenum traiecit, atque per Germaniam in Scythiam retro incolumis abiit. Hæc armis hoc anno in Occidente adminiſtrata. Orientem vero longe alia ratio certaminis occupauit. Marcianus enim Auguſtus, vt Leonis pontificis voluntati obtemperaret, Concilium Orientalibus epiſcopis Nicæam Bithyniæ ad Kal. Septembris indixit. ac X Kal. Iunii litteras ad eum miſit, vt, cum quibus ei videretur epiſcopis, eo accederet, nam ſe itidem affuturum, niſi publicis rationibus in expeditione fuiſſet occupatus. inde aliis ſcriptis epiſcopos monuit, ſe publicis belli neceſſitatibus impediri, quo minus adeſſe poſſet. proinde ipſi abſentiam ſuam æquo animo paterentur. Leo vero V. Kal. Marciano reſcripſit, ſe ad Concilium venire non poſſe, mittere autem legatos, qui ſuas partes implerent, atq; illum rationẽ habendi Concilii edocerent. ei ſe incolumitatem Nicænæ fidei commendare. XIIII vero Kal. Auguſti ad Pulcheriam Auguſtam ſcripſit, votis ſe omnibus expetiſſe, vt Conciliũ intra Italiam haberetur, quo, ſi ſecuritas ſuppeteret, Occidentales epiſcopi cõuenirent, voluntatẽ tamen Marciani non ita aſpernatũ, quin legatos miſerit, & rationem habẽdi Concilii demõſtrant, ne quid fieret, quod legibus repugnaret. X inde Kal. Octobris Marcianus, cum eſſet Heracleæ, ad epiſcopos Nicææ cõuocatos miſit, vt Chalcedonem aduenirent. nam ibi ſe quoq; præſto futurum. Quod cum illi impigre, obedierentq; feciſſent, tum Concilium VIII Idus Octobris eſt inchoatum in æde S. Euphemiæ martyris, præſentibus legatis Leonis, Paſchaſio, & Lucẽtio epiſcopis, & Bonifacio presbytero, Marciano Imperatore, & Pulcheria Auguſta, cum adeſſent item Anatolius epiſcopus Cõſtantinopolis, Dioſcorus Alexandriæ, Maximus Antiochiæ, Iuuenalis Hieroſolymorum, & epiſcopi eorum alii amplius ſexcenti. Ibi conſidentibus omnibus, Paſchaſius legatus Leonis denunciauit, ſe mandatum habere ab epiſcopo vrbis Romæ, quæ eſſet caput omnium eccleſiarum, ne patiantur Dioſcorum ſedere in Concilio, ſed intromitti audiendum. exigentẽ inde ſenatum

cauſſam

cauſſam Lucentius excepit, iudicium ſibi illi ſubeundum eſſe, quia ſine auctoritate ſedis apoſtolicæ ſynodum auſus eſſet conficere. quod fas non fuiſſet. Iuſſu deinde ſenatus, Dioſcoro reſidente in medio, Euſebius Dorylæenſis epiſcopus intulit: Læſus ſum à Dioſcoro, læſa eſt fides, occiſus eſt Flauianus ſanctus epiſcopus. iubete preces meas perlegi. iubente ſenatu, Betonicianus à ſecretis ſacri Conſiſtorij eas recitauit. quibus abſolutis, inde quæ acta in proximo Concilio Epheſino erant, vtriuſq; partis voluntate perlecta ſunt. Ex quibus apparuit, Leonis pontificis ad Flauianum epiſtolam, in qua quæſtionem hanc decidebat, fuiſſe neglectam, multosq; epiſcopos cum exceptione ſubſcripturos fuiſſe, niſi ab amicis Dioſcori prehenſis digitis impulſi fuiſſent, aliosq; aut dolo, aut vi abdicationi Flauiani conſenſum adhibuiſſe. Interrogatus porro Eutyches, vtrum duas in Chriſto naturas aſſereret; reſpondit, ſe ſcire, Chriſtum ante cōiunctionem diuinitatis cum humanitate ex duabus conſtitiſſe naturis, ac poſt copulationem vnam in eo eſſe. Rogati vero epiſcopi cur Flauiani abdicationi ſubſcripſiſſent, ſucclamarūt, Omnes peccauimus, omnes veniam poſcimus. &, cum ſententia contra Flauianum, Euſebiumq; recitaretur, ſiidem ſubiecerunt; Anathema Dioſcoro, Imperator Dioſcorum vlciſcere, viuat Leo multos annos. Poſtridie eius diei de fide multo accuratius eſt quæſitum. Ibi magiſtratus dixerunt: Quoniam declaratum eſt, neq; Flauianum, neq; Euſebium hallucinatos in fide eſſe, ac propterea iniuſte damnatos fuiſſe, nobis æquum videtur, vt Dioſcorus, Iuuenalis, & alij, qui primas in Concilio partes obtinuerunt, dignitate epiſcopali ex legibus abdicentur. quibus acclamatum eſt, iuſtū illud eſſe iudicium. Inde iuſſerunt, vt ſinguli epiſcopi fidem ſuam expromerent, vt qui ſcirent, Imperatorem Concilij Nicæni, Conſtantinopolitani, & prioris Epheſini conſtitutionibus aſſentiri. Alio inde die cum conuocati fuiſſent, Euſebius pro ſe, ac Flauiano libellos obtulit, Dioſcorum accuſans, quòd eodem, quo Eutyches, errore implicitus eſſet, & quòd ſe iniuſte abdicaſſet, & quòd fucum in ſubſcriptionibus obeundis feciſſet; poſtulauitq;, vt omnia ſecundi Concilij Epheſini acta abrogarentur, & ipſi ſacerdotio reſtituerentur, & vt Eutychetis dogma condemnaretur. Dioſcorus inde per Aëtium primicerium notariorum citatus reſpondit, ſe teneri à cuſtodibus, quò minus adeſſe poſſet. inde rurſus requiſitus poſt alia reſpōſa, ſe impediri aduerſa valetudine dixit. Interim laici quidam Alexandrini introducti varia in Dioſcorum crimina cōgeſſerunt. Itaq; placuit, tertio citari Dioſcorum: quo item tergiuerſante, & quid meritus eſſet, percontante, reſponſum eſt, eum legibus eſſe factum obnoxium. Quibus rebus peractis, legati Leonis ita conſtituerunt: *Cum Dioſcorus Eutychetem ab epiſcopo ſuo Flauiano legitime abdicatum propria auctoritate in communionem receperit, epiſtolam Leonis ad Flauianum legi non permiſerit, atque ita eccleſiis offenſionem, & detrimentum attulerit, Leonem epiſcopum Romanum communione interdixerit, libellis aduerſus ſe prolatis ter citatus non obtemperauerit, quiq; variis conciliis erant abdicati, receperit: ob eas res Leo Romanæ vrbis epiſcopus per vos, & præſens Concilium cum beatiſſimo apoſtolo Petro ipſum omni dignitate epiſcopali diſpoliat, & omni ſacerdotali miniſterio abdicat.* Qua ſententia ab Anatolio, & reliquis epiſcopis approbata, Deciſio Fidei recitata eſt, qua Decreta Cōcilij Nicæni, Cōſtantinopolitani, & Epheſini primi, & epiſtola Leonis ad Dioſcorum confirmabatur. eaq; Marciano ſunt tradita. Quippe anathemate percuſſi ſunt, qui filios duos ſtatuerent, & diuinitatem paſſibilem eſſe aſſererent, quiq; confuſionem duarum in Chriſto naturarum ſentirent, ac duas naturas in Chriſto ante vnionem, aut vnam poſt vnionem confingerent, quiq; formam ab eo ex nobis aſſumptam alterius eſſe naturæ ſtatuerent. decreuerunt autem perfectum eſſe in diuinitate, & perfectum in humanitate, vere Deum, & vere hominem, eiuſdem cum patre naturæ ſecundum diuinitatem, eiuſdem naturæ nobiſcum, excepto peccato. eundem in duabus naturis citra confuſionem, citra mutationem, citra diuiſionē, citra ſeparationem agnoſci, ſeruatis vtriuſq; naturę proprietatibus, in vnam perſonam, atq; hypoſtaſim conſpirantibus. Hæc III Idus Octobris acta. Cum autem aduerſarij hęc decreta, tanquam potentia Imperatoris extorta, reprehenderent, ac ſuam ſententiam adhuc corroborare contenderent, tum Anatolius, Quoniam opinionē veſtram adhuc mordicus tenetis, noſq; tanquā Neſtorianos,

accuſatis,qui duas naturas prædicamus, vtraq; citra cõfuſionem proprietates ſuas
retinente, huius quæſtionis diuudicatio diuino nomini permittatur. ſcribatur ſen-
tentia veſtra in vno libello, & noſtra in altero; atq; ambæ in ſepulchro S. Martyris
Euphemiæ collocentur, eiq; veritatis iudicium permittatur. Hæc cum hæretici
probaſſent,ſcripti ab vtraq; parte libelli,elato lapide ſepulchri, ſuper pectus ſanctæ
martyris deponuntur. ac lapis demiſſus ab vtraq; parte diligentius obſignatur.
deinde precationes ad Deum ſuppliciter effunduntur,vt ſigna edat,vtra ei ſenten-
tia cordi ſit.Inde poſt triduum,præſente Marciano,conueniunt,atq;,aperto ſepul-
chro, libellum hæreticorum ad martyris pedes inueniunt, alterum vero in manu
eius dextra,quem ſancta virgo Marciano, Anatolioq; porrexit,omnibus,qui aderãt
facti nouitate ſtupentibus,ac plane attonitis. Ex quo ingens plauſus,& gratulatio à
Catholicis facta eſt,hæreticis præ pudore, mœſtitiaq; muſſantibus. Inde ſæpius eo
menſe epiſcopi coierunt ad hæc,atq; alia huc pertinentia ſancienda: in quibus epi-
ſcopi etiam Theodorus Mopſueſtenus laudatus, Theodoritus Cyrenſis, & Ibas E-
deſſenus Concilio Epheſino prædatorio tanquam hæretici condemnati, cum pa-
lam Neſtorio,& Eutycheti renũciaſſent,ſuis eccleſiis reſtituti. quæ tria capita pòſt
magnum ſeditionis incendiũ concitarunt. Quin etiam,inſtante Anatolio, decre-
tum Conſtantinopolitani Concilij confirmatum eſt,vt ſedes Conſtantinopolitana
proximũ locum poſt Romanã teneret. Quibus rebus expletis,Marcianus Cõſtan-
tinopolim, epiſcopi ſuas quiſq; eccleſias repetierunt. Dioſcorus in Paphlagoniam
relegatus eſt. Per eoſdem dies Euſebius Mediolanẽſis archiepiſcopus, ſuis ad con-
uentum aduocatis epiſcopis. ex eorum auctoritate Deciſionem Leonis de fide ad
Concilium Chalcedonenſe miſſam probauit. epiſcopi fuere Fauentius Regienſis,
Maiorianus Placentinus, Cyprianus Brixellenſis, Quintinus Derthonenſis, Criſpi-
nus Ticinenſis, Maximus Taurinas, Floreius presbyter ab Eulogio Eporœdienſi e-
piſcopo ęgrotante miſſus, Gradus presbyter ab Euſtaſio Auguſtano, Cyriacus Lau-
denſis, Abundantius Comenſis pro ſe, & pro Aſimone epiſcopo Curienſi Rhetiæ
primæ, Paſchaſius Genuẽſis, Paſtor Haſtenſis, Simplicius Nouarienſis, Ioãnes Cre-
monenſis, Octauianus Brixianus, Iuſtinus Vercellenſis, Quintius Albingaunenſis,
Præſtantius Bergomas. Nono antẽ Kalendas Nouembris Leo pontifex ab archie-
piſcopo Rauennate Neone conſultus, num baptiſma impertiendum eſſet iis, qui
domos capti ab hoſtibus reueniſſent, cum ſe ſacro lauacro tinctos nõ meminiſſent,
reſpõdit, tribui poſſe, ſi modo nemo exiſteret, qui ablutos illos fuiſſe aſſereret. Sub
eoſdem dies, Placidia Auguſta, cuius potiſſimum conſilio reſpublica nitebatur, eſt
mortua. de qua ſic Caſſiodorus: *Placidiã mundi opinione celebratam, principũ aliquorum
proſapia glorioſam purpurato filio ſtuduiſſe percepimus. Cuius dum remiſſe adminiſtrat Impe-*
452 *rium, indecenter cognoſcitur imminutum.* Herculano inde, Sporatioq; cõſulibus, Mar-
cianus Auguſtus VII Kal. Februar. edicto ſanxit, ne quis diſcederet à decretis Chal-
cedonenſi Concilio conſtitutis. Alexandrię vero Proterio epiſcopo in locum Dio-
ſcori ablegati ſublecto, ingẽs ſeditio excitata, cum alij Dioſcori deſiderio angeren-
tur, alij Proterio ſtuderent. eaq;, niſi militari manu ab Imperatore miſſa, nõ potuit
coerceri. Eodem anno Italia ſæuo nouarum calamitatum laborauit incendio. ſi
quidem Attila cum immenſo, ac formidabili illo ſuo barbariæ coëuntis exercitu
in ipſam demum ferox, ac truculẽtus inuiit. Quæ irruptio cum omnium, quas bar-
bari intulerint, noſtrorum ſermonibus celebratiſſima, ac vulgo maxime decantata
ſit, nõ aliud tamen eſt in tota antiquitate ab veterum annalium ſermone deſertius.
vt mihi videantur in tanti periculi magnitudine non Imperator ſolũ, ac duces eius
ad tãtam peſtem. cladem q; propulſandam elanguiſſe, ſed ipſi etiam ſcriptores, ne-
ſcio quo modo, ad eandem commemorandam obtorpuiſſe. Neque enim hæc
quiſquam accurate litteris conſignauit præter vnum Priſcum hominem Græcum.
quem magno huius hiſtoriæ detrimento amiſimus: fortuna vſqueadeo antiquam
dignitatis gloriam Italicis inuidente, vt vetera florentis Italiæ decora labefacere
non contenta, præclara eorum etiam conſignata litteris monumenta obliterare
ſtuduerit. Quod quando, ita Deo volente, cõtigit, Priſci iacturam æquo animo pa-
tiemur, quæq; tantorum malorum teſtimonia apud Iornandem, ceteroſque, quaſi
minotum

minorum gentium ſcriptores, ſuperſunt, quàm ad memoriam inſignia, tam ad cautionem vtilia, tanquam aliquas ex ſecundo naufragio tabulas, colligemus. Attila igitur in campis Catalaunicis in Gallia ſuperatus, cum, amiſſo magna ex parte exercitu, languens ſeſe in Scythiam recepiſſet, haudquaquam ſibi quieſcendum exiſtimauit, actum de gloria, ac nomine ſuo ratus, ſi quem ex aduerſis rebus timorem oſtendiſſet, aut vllum fracti animi ſignum, afflictarumq́; virium indicium edidiſſet. Itaque Valentiniano ante omnes infenſus, per quem non ſolum Gotthos non deleuerat, ſed memorabilem etiam in Gallia calamitatem acceperat, ipſum armis vlciſci Italia inuadenda, ac Roma inflammanda decreuit. Accedebat, quòd, ſi voti ſui compos factus fuiſſet, & prædam vberiorem, & victoriam certiorem ſe relaturum videbat, quòd Italiam omnium regionum ditiſſimam, atque opulentiſſimam neque Gotthi, neque Alani, neque Burgundiones, neque Franci fœderati ſuis eſſent armis, ac corporibus protecturi. Igitur eiſdem nationibus, quas antè, ſollicitatis, exercitum ſuperiore maiorem contraxit, eumq́; ad ſe ſequendum ingentis ſpe prædæ, ac promiſſis accendit. Quo nuncio accepto, Italici maiore, quàm vnquam aliàs, formidine, ac trepidatione concuſſi ſunt. veniebant enim in mentem varia; quibus nuper ab Alarico, & Radagaiſo conflictati fuerant, mala. quibus adiungebatur etiam præſentium amplior numerus hoſtium, terrior feritas gentium, maior conſtantia militum, ac demum famoſa ipſa Attilæ cum militaris rei peritia, tum immanis quædam ſupra omnem memoriam ingenij, atque naturæ ferocia. qui ſe Flagellum Dei, & Terrorem hominum appellabat, & ad id in mundum à Deo miſſum iactabat, vt tanquam iuſtæ illius vindex iræ terras omnĩ malorũ genere permiſceret; & crudelitatem, ac libidinem ſuam non niſi ſanguine, & incendio terminabat. Augebant etiam hunc pauorem cœleſtia multa, quæ nunciata in vulgus erant, prodigia, haud dubie ſolicitis ſemper rerum futurarum mentib. triſte aliquid portendentia. nam ad cetera, vt ſcribit Marcellinus, tres ingentes lapides è cœlo cecidiſſe (res raro audita, aut ægre credita) ferebãtur. ſuberat præterea ſingularis rerum ad victum opportunarum inopia, ac fœda ex ea ſuborta, ac paſſim diſperſa peſtilentia, mala pacatis etiam, compoſitisq́; rebus aſperrima. Ob eas res omnibus ad ipſum modo Attilæ nomen horrentibus, Venetiæ populi, qui æſtuarium maris Adriatici accolebant, quòd primam tam immanis, & tetri hoſtis impreſſionem ſe excepturos videbant, paſſim patrias ſuas in cõtinenti ſitas relinquere, ac familias cum precioſa ſupellectile tranſportare ad inſulas, ſi vis hoſtilis ingrueret, ſtatuerunt, ea ſpe ducti, Attilam aut inopia lintrium eò non peruaſurum, aut, ſi copia ſuppeteret, has inſulas, intento Romam verſus itinere, neglecturum. dicuntur autem Aquileienſes Gradum animo deſtinaſſe, Cõcordienſes Caprulas, Altinates Torcellum, & Maurianum, Patauini Riuum altum, Opitergini Equilium, Ateſtini, & Monſſilicenſes Philiſtinam, Metamaucum, & Clodiam. Reliqui vero aſpera alpium, & Apennini iuga, & ſyluas, quibus ſe ignorantia hoſtium tegerent, ſibi cogente neceſſitate depopoſcerunt. Ceterum in tanta populorum conſternatione Valentinianus omnino animum non deſpondit, ſed ad ſolita Italiæ præſidia nouas Gotthicas gentes auxilio euocauit, quarum duces Procopius Alaricum, & Anthalam nominauit. ac, Iuliis Alpibus, per quas è Pannonia in Italiam erat tranſitus, nouo præſidio communitis, Aquileiam, quæ prima erat ſuperatis Alpibus occurſura, rurſus militibus, turribus, commeatibúſque firmauit. neque ceteras, per quas ad Padum amnem rectus eſt aditus, rebus neceſſariis communire neglexit. Aëtium autem ad vrbis Romæ defenſionem, & ad omnem arripiendam aduerſus Attilam occaſionem citra Romam paratum cum validiſſimo adeſſe exercitu iuſſit. atque ipſe ſe in Vrbe continuit. ſiquidem III Kal. Iulias inde ad Firminum præfectum prætorio ſcripſit: *Non miramur, inter bellicas curas, & obſtrepentes lituos ordinatione viri magnifici, Patriciique noſtri Aëtij formam publicæ diſpoſitionis in meliorem ſtatum fuiſſe mutatam.* Cum igitur hoc ſtatu res Italiæ eſſent, Attila, traiecto per hiemem Danubio, appetente vere è Pannonia infinitam illam ſuarum colluuionem gentium mouit, atque inde recto curſu ad fauces Alpium Iuliarum acceſſit. vnde milite Valentiniani haud magna admodum mole deiecto, Italiam ingreſſus ad amnem Sontium, trepidanti-

bus, ac profugientibus ex agris omnibus, venit, eoq; tranſmiſſo, exercitum ad Aquileiam adduxit. quæ à Valentiniano omni, vt diximus, genere munitionum inſtructa, portis occluſis, ſe illius auerſari imperium, atque impotentem deſpicere potentiam declarauit. Itaque ira inflammatus, quòd vrbem tam validam, atq; opulentam ſibi reſiſtentem, ac progreſſui ſuo moram inijcientem eſſet nactus, ſimulq; prædæ, quam opimam ſperabat, intentus, vniuerſo exercitu circumiecto inuaſit; primo ſe potiturum impetu credens. verum vbi mœnia ſæpius aggreſſus, ipſam validis expugnare conatibus acriter ſe tuentem non potuit, diuturna ad vrbem ſeſſione domare conſtituit. Poſſum verè affirmare, nullius vrbis obſidionem, atq; expugnationem in Italia vulgari hominum ſermone tam tritam eſſe, quàm Aquileiæ. verum vſqueadeo priſcorum ſcriptorum ſilentio inuolutam, vt neq; per quos duces defenſa, neque quibus caſibus oppugnata ſit, apud locupletem vllum ſcriptorem inueniatur. Si Priſci, vt dixi, hiſtoria ſupereſſet, non laboraremus. qui, ſicut inquit Euagrius, docuit, quemadmodum Attila Orientem, atque Occidentem inuaſerit, & quàm multas, quaſq; vrbes exciderit, & quibus denique rebus nobilitatus ex hac vita migrarit. Iornandes autem, domo Alanus, qui Priſcum hunc legit, vrbem diu obſeſſam fuiſſe ſcribit. quod ſpacium Paulus Diaconus, quaſi Iornandem interpretans, triennium continuum fuiſſe expoſuit. quem deinde omnes ſequuti ſunt. quod vnde ille eruerit, equidem diſpicere adhuc nõ potui. ſiquidem Caſſiodori, Marcellini, & Iornandis ipſius, qui omnes his proximi fuere temporibus, teſtimonio ſatis liquet, Attilam ſuperiore anno in Gallia rem geſſiſſe, hoc Aquileiam in Italia euertiſſe. Ceterum Attila vrbem per aliquot ſine dubio menſes, homo eius artificij rudis, obſedit. itaq; ad exercendum in tanto otio militem non longe ab Aquileia montem Vtinum in modum aggeris ſtruxit. ſic enim ſuo quoq; tempore Venetos prædicaſſe, Ottho Friſingenſis, ſcriptor ſane vetuſtus, retulit. Pòſt autem, cum exercitum inſolita ad vrbem obſidendam mora fremẽtem, ac prope tumultuantem videret, vehementer angi animo cœpit. nam ad cetera, quibus exercitus ex incondita turba conflatus premebatur, incommoda peſtilentia quoque illum inuaſerat eò vehementius, quàm ceteros Italiæ incolas, quòd fœdus barbarorum, ac iumentorum in vno loco per æſtatem conſiſtentium odor eam vulgabat. Itaque, deſperata quaſi victoria, caſtra inde mouere in animo habuit, atque in poſterum diem profectionem indixit. interim autem oblato permotus auſpicio reſtitit. quippe ciconiam quandam pullos ſuos è turri ſubinde mœnium exportantem, & contra morem ſuum in agrum deferentem notauit. Quod viſum illo continuo militibus abire parantibus indicauit. atque, vt erat auguralis diſciplinæ peritus, Videtis ne auem illam, inquit, quæ nidum ſuum contra naturam deſtituit? pro certo habetote, illam tacito naturę ſenſu imminentem vrbi ruinam præcipientem ſibi, natiſq; ſuis conſulere. vos autem, ſi viri eritis, paulisper reſiſtetis, ac certum, qui inſtat, expugnatæ opulentiſſimæ vrbis fructum haurietis. Neque vero illud inane fuit augurium. Nam Aquileienſes, (vt poſteriores tradiderunt, quibus fidem neque addidiſſe, neque abrogaſſe voluerim.) crebris demum eruptionibus fuſi, rei frumentariæ ad ſummam difficultatem adducti, atque omnibus denique malis vſque ad deſperationem afflicti, conſilium effugiendi ex vrbe, eamq; vacuam hoſtibus relinquendi cepere. Itaque, vt minore cum periculo ex vrbe excederent, ſub noctem ſtatuas ligneas armatas in ſtationibus murorum ad decipiendos inani defenſorum ſpecie hoſtes diſpoſuerunt. atque, imprudente Attila, à parte ad mare vergente euaſerunt, & in Gradum inſulam cum archiepiſcopo Niceta ſe receperunt. Attila vero, poſtquam, luce orta, aues haſtis, capitibuſq; armatorum in muris conſiſtentium hærere ſecuras, ac ſine metu conſpexit, errorem ſuum, atque hoſtium dolum agnouit. ac, ſigno exercitui ad vacuam inuadẽdam vrbem dato, mœnibus ſcalas admouit. ac ſtatim eam mœnium partem, in qua nidus ciconiæ hæſerat, ſua ſponte labentem animaduertit. itaque impetu præcipue ab illa parte facto vrbem intrauit. ac bona ciuium, qui remanſerant, militibus diripienda, ipſoſq; pro cuiuſque libidine conflictandos permiſit. Diſcurrentibus autem temere ad prædam, cædem, ſtuprumq; militibus mulier ſummo loco nata, Digna nomine, facinus,

nus, ſi animi magnitudinem intuemur, in primis memorabile edidit. nam, cum eſſet, vt formæ excellentis, ſic pudicitiæ ſingularis, ne in manus hoſtium veniens ludibrium fortunæ perferret, ex edita turri, quæ ædibus ſuis imminebat, ſe in ſubiectum amnem Natiſonem capite obuoluto proiecit, ſtudiumq; muliebris conſeruandi pudoris memorabili in primis exitu declarauit. Direptis bonis, templis inde, tectiſq; publicis, ac priuatis incendium eſt illarum, vrbsq; ad deterrendas exempli fœditate finitimas ad ſolum euerſa. ex ciuibus alij captiui in poteſtate hoſtium remanſerunt, alij tormētis excruciati vitam miſere finierunt. reliquos & quidem copiis, ac nobilitate præſtantiores incolumes inſula Gradus excepit. Atq; hic quidem vrbi nobiliſſimæ, & quæ ad id vſque temporis clauſtrum Italiæ aduerſus irruptiones barbarorum firmiſſimum, & ſemper inuictum extiterat, Auguſto menſe exitus contigit. Aquileia capta, atque deleta tantum inde proximæ prouinciæ pauoris iniectum, eſt, vt vrbium eius potiri, haud magni admodum negotij fuerit. Quamobrem Concordia, Altinum, Opitergium, Patauium, & Ateſte, quæ prope tum æſtuarium, eximiæ, atque inueteratæ nobilitatis oppida, attingebant, ciuibus pleriſque ad inſulas, quas diximus, properantibus primo aduentu, præſidiis deditis, in poteſtatem ceſſerunt. captaq;, ac direpta, ſubiectis facibus, diro, ac prope hoſtibus etiam ingrato ſpectaculo conflagrarunt. Maritimis his oppidis expugnatis, non recto curſu, ſicut opinio fuerat, ad Padum proceſſit, vt Romam, quod in ſermone iactabat, appeteret; credo, quòd Aëtium armatum ibi obuium extimuerit, verum ad dexteram conuerſus ſeſe intra Padum continuit, atque vni prædationi, ac vaſtationi, vt videbatur, vrbium deditus mediterranea Venetiæ oppida Taruiſium, Vicetiam, Veronam, Mantuam, Cremonam, Brixiam, Bergomumq; petiuit, & capta, ac pariter militari populatione exhauſta ſubuertit. Tranſmiſſo inde Abdua Liguriam ingreſſus eandem vrbibus eius intulit labem, Laudi, Como, Nouariæ, Vercellis, Eporœdiæ, Taurino, Mediolano, ac Ticino. quarum omnium populi formidine conſternati relictis oppidis ad montes ferme, & loca ſitus difficultate munita confugerant. Inde, vt addit Diaconus, ineunte iam, vt opinor, hieme Padum ſine impedimento traiecit. atque occurrentes Æmiliæ vrbes, Placentiam, Parmam, Regiumq; ſubinde adortus nullum item in eas exemplum hoſtilis feritatis omiſit. Iam omnia, quæ intra Apenninum, & Alpes erant, fuga, populatione, cæde, ſeruitute, incendio, & deſperatione repleta erant, nullaq; mali facies aberat, nefaria per omnes ordines, ſexus, & ætates barbarorum auaritia, crudelitate, ac licentia peruagante, cum vir, illa tempeſtate vnicus, ac bello princeps Aëtius opportunum auxilium reliquæ iamiam perituræ Italiæ attulit. Is maximum iampridem exercitum ex Romanis, barbariſq; contractum habebat, ita vt ex æquo cum Attila iuſto confligere prœlio poſſet, qui copias iam præda graues, ac fame, morbis, atque algore afflictas, & domum repetere cupientes, trahebat. Itaque, cum iam alter annus procederet, quo Opilio, Vincomalúſque conſulatum geſſerunt, cer- 455
nens illum recta per Æmiliam incitato Romam verſus impetu contendentem, ſuperiora Alarici tempora, quibus adhuc nihil fuerat triſtius, auerſatus, ad prouinciæ fines occurrit, ſummo prœlio, ſi opus eſſet, decertare paratus, atque Æmilienſes campos, non minus, quàm Catalaunicos, clade Hunnica inſignes poſteris proditurum confiſus. Attila interim, relicto Regio, Mutinam victorem, inſolentemq; exercitum VII Kal. Februarias duxit. Expectabant ciues noſtri ſuſpenſis, ac trepidantibus animis vltimum in horas ipſorum vrbis excidium, atque, omni humano deplorato auxilio, imminentem peſtem auertere, ſupplicibus ſolis ad Deum fuſis precibus, contendebant, cum repente, quaſi cœlo auditi, præter opinionem omnium voti ſui compotes ſunt effecti. ſiquidem Attila vt Tricaſſibus in Gallia virtute epiſcopi S. Lupi pepercit, ſic Mutinam in Italia meritis S. Geminiani intactam præteriit, neque hoſtili vllo detrimento affecit. Itaque Eccleſia Mutinenſis merito hodie quoque feſtum accepti huius à ſancto ſuo antiſtite beneficij diem, ſeptimum Kalendas Februarias, ſolemni pompa concelebrat, præclaro pietatis, ac religionis exemplo iampridem à maioribus inſtituto. Haud longius inde progreſſus Attila, pedem, opinante nemine, rettulit, atque exercitum ad Padum

reduxit, Aëtio acriter in tergis inſtante, atque extremum agmen cædibus, ac terrore premente. traiecit autem Padum, qua parte in ipſum Mincius influit. qui locus frequenti populorum vltro, citroq; commeantium tranſitu erat inſignis, ſine dubio maximis incommodis ab exercitu Aëtiano affectus. Cum antem caſtra ad Mincium trans Padum iam ſecurus ab Aëtio poſuiſſet, atq; adhuc ferocia de adorienda Roma verba iactaret, à ſuis circumfuſis ducibus, domum, vt dixi, ſpectantibus eſt admonitus, vt conatu illo, conſilióque deſiſteret, memor, Alaricum regem Gotthorum, poſtquam Romam diripuiſſet, fœdo naufragio deformatum paucos dies ſuperuixiſſe. Interim Valentinianus, receptu Attilæ cognito, pauliſpet reſpirare, ac quaſi ex cæcis ſeruitutis renebris lucem aliquam libertatis cœpit aſpicere. itaque legationem de pace mittere ad Attilam, tanquam omnia æquioribus iam auribus accepturum, conſtituit, ac Leonem pontificem, hominem non maieſtate ſolum, ſed etiam ætate venerabilem ad id muneris legit, adiectis mandatis, vt quacunque conditione poſſet, Attilam non ſolum à progreſſione auerteret, ſed etiam ad Italiam primo quoque tempore relinquendā impelleret. Haud reſpuit in tanta rerum aſperitate laborem vllum egregius pontifex, ſed, comitatu honeſtiſſimo ſumpto, quàm maxima potuit, ad eum celeritate contendit. nactúſque ipſum ad Mincium, vt proxime, conſidentem, ac ſæua adhuc ſecum de petenda Roma conſilia volutantem, ſe veniſſe à Valentiniano legatum oſtendit. Non potuit homo non minus moribus, quàm genere barbarus, tam ſancti, támque venerandi antiſtitis aſpectu non grauiter commoueri. itaque benigne, atque honorifice illum excepit, & libere, quæ peteret, exprome iuſſit. Quibus tum verbis pontifex non ſolum optimus, ſed etiam diſertiſſimus cauſſam Italiæ, Vrbis, atque Eccleſiæ Romanæ orauerit, ac quemadmodum regis barbari pectus dicendo verſarit, nemo prodidit antiquorum. neque ad ea ex ingenio confingenda, (quod quidam nuper poetarum more fecerunt,) nobis veritatem conſectantibus ſuppetit animus. cum hactenus nihil, niſi ex vetuſtis ſumptum auctoribus, attulerimus. quod conſtat, ille hominem ferum, atque ab omni religione auerſum graui diuinæ iuſtitiæ commemoratione adeo permulſit, vt ipſum adhuc quibuſdam quaſi facibus inflammatum ad cupiditatem ſcelerati facinoris obeundam, promiſſo annuo tributo, ab eiuſmodi conſilio reuocarit. Additur res auditu mirabilis, Attilam non tam grauiſſima Leonis oratione placatum, quàm aſpectu alterius viri Leoni à tergo aſſiſtentis, atque ipſi gladium, ni obedientem ſe gereret, intentantis, fuiſſe perculſum. quod ipſe poſtea diſerte confeſſus eſt. nam, cum à ſuis reprehenderetur, quòd tam facile pontificis Romani nutui, auctoritatíque ceſſiſſet, reſpondit, non ſe illum fuiſſe reueritum, ſed alterum pone illum in babitu ſacerdotali aſtantem, forma auguſta, & canicie venerabili præditum, & diſtricto gladio ſibi mortem, ni dicto audiens eſſet, acerrime minitantem. illum autem Petrum principem apoſtolorum fuiſſe noſtri merito crediderunt. Vulgo etiam inter Hunnos ſermo increbuit, Attilæ ferociam à duabus tandem feris fuiſſe perdomitam, Lupo in Gallia, & Leone in Italia, cum Lupum Tricaſſinum epiſcopum, & pontificem ſignificare Leonem vellent. Ita, motis à Mincio caſtris, Noricum verſus iter ſuſcepit, ne per loca ruinis ſtrata, agróſque recenti adhuc igne fumantes, atque ab omni genere alimentorum inopes exercitum precioſa potius, quàm neceſſaria præda onuſtum reduceret. atque inde, tranſmiſſo Danubio in Scythiam ſuam peruenit, fama ſæui prædatoris potius, quàm conſtantis bellatoris, relata. Hæc, quæ de irruptione Attilæ in Italiam ſcripſimus, paucis verbis Iornandes in Annalibus attigit: *Attila*, inquit, *recollectis viribus, Aquileiam vi magna diu obſeſſam capit. ac circumquaque prædis, & cædibus furibundus bacchatur. ad quem Valentinianus Imperator papam mittens, pacem cum eo fecit. exercitusq́; eius fame, peſte, morbo, cædibusq́; inſuper ab Aëtio attritus, eum reuerti fecit*. pluribus vero in eo libro tradidit, quem de rebus Geticis ſcripſit. Ceterum hæc vt noua, ſic miſerabilis admodum Venetiæ, Liguriæ, atque Æmiliæ, quæ adhuc ſub Imperij tutela omnibus bonis floruerant, calamitas accidit. neque enim Alaricus citerioris, ſed vlterioris Italiæ vrbes attigerat, quas hac impreſſione Attila contuſas prorſus, laceratáſque reliquit. Quare, profecto illo, populi tanta barbaro-

barorum mole leuati, alacres ſtatim omne ſuum ad accepta ſupellectilis damna reſarcienda, & tectorum iacturam quoquomodo reparandam ſtudium contulerunt. Nam qui ad montes, inſuláſve diffugerant, alióve quò dilapſi formidine fuerant, reuocati vrbes priſtina frequentia celebrarunt, & captiuos, quos potuerunt, vel ingenti pecuniæ magnitudine redimere deinde conati ſunt. in Venetia tamen Aquileia, Concordia, & Altinum, licet epiſcopis ad eccleſias ſuas adminiſtrandas reuerſis, nequaquam; Opitergium, Patauium, & Ateſte, ægre admodum, reſtituta ſunt. Id autem, (quis tandem occulta Dei conſilia prouideret;) bono quodam quaſi Italiæ fato euenit. Etenim hoc pacto vrbs clariſſima Venetiarum eſt condita, difficillimis aliquando temporibus veterem Italiæ dignitatem repræſentatura, ac fortiter ſæuiſſimum aquilonarium hoſtium impetum exceptura. Harum namque ciuitatum primores, qui ad inſulas confugerant, tam crebris, & tam ſæuis barbarorum impreſſionibus conſternati, cum patrias ſedes ſuas crematas, agróſque vaſtatos viderent, domicilia in inſulis ſibi perpetua ſtatuerunt. ac, communicatis conſiliis, non ſolum rationem inierunt, qua ſe aduerſus immanem incurſantium hoſtium libidinem tractanda re maritima tegerent, ſed etiam creatis magiſtratibus, quos Tribunos, Caſſiodoro teſte, vocarunt, certam inter ſe rempub. inſtituerunt, quam vſque ad Caroli Magni tempora tenuerunt. à quo armis petiti ex omnibus inſulis in vnam ferme, quam nunc incolunt, Riuum altum migrarunt. Quò caſu egregie, proſperéque defuncta ciuitas belli, pacíſque ſtudiis pro temporum ratione colendis ad eam opum amplitudinem creuit, vt iam cum potentiſſimo quoque rege æquo marte terra, maríque armis confligere non ſolum poſſit, ſed etiam auſit. His exceptis, reliquæ ciuitates ſuis quæque epiſcopis auctoribus, atque adiutoribus ſacras, & profanas ædes reſtituere, & priſtinum eis decorem reddere properarunt. ex quibus præcipue mira Euſebij archiepiſcopi apud Mediolanenſes opera, atque induſtria prædicatur. Eodem anno XVII Kalend. Maij Leo pontifex litteris Marcianum Auguſtum rogauit, vt Eutychetem ex iis locis, in quibus exul nefariam de Chriſto doctrinam tradebat, in remotiora, & ſecretiora loca retruderet, quò minore Eccleſiam detrimento vexaret. Vbi vero Attila in Scythiam rediit, quietis, otiique impatiens noua moliri, ſed occulta, vt antè, conſilia cœpit. nam palam Valentiniano, & Marciano Auguſtis minas intendit, occultè autem aduerſus Sangibanum regem Alanorum arma parauit. quia, Theodorico, & Gundidicario interemptis, & Valentiniano ad extremam prope deſperationem adducto, ipſum incolumem ſupereſſe, tanquam participem eiuſdem culpæ, dolebat. Itaque ad Valentinianum miſit, denuncians, ſe grauioribus Italiam incommodis affecturum, niſi Honoriam ſororem cum parte regalis opulentiæ ad ſe miſiſſet; ad Marcianum vero, ſe Illyricum nouo bello fatigaturum, niſi promiſſa à Theodoſio ſtipendia perſoluiſſet. & cum hæc minabundus iactaret, exercitum tamen ad diem conuenire iuſſum iterum in Galliam duxit, vt Alanos ad Ligerim conſidentes inuaderet. Qua re cognita, Thoriſmundus rex Gotthorum, id ad ſe quoque pertinere exiſtimans, qui proximas Alanis ſedes haberet, paratis continuo rebus Alanorum ſubſidio venit, atque, altero cum eo edito prœlio, victum in Scythiam ſe referre coegit. Huius pugnæ vnus Iornandes eſt auctor. Aëtium, quò minus Thoriſmundo auxilium tam aſperis temporibus ferret, fœdus cum Attila modo ictum, credo, continuit. Ob id Thoriſmundus incenſus, Aëtio iam, 454
Studióque conſulibus, quòd dubiis ſuis in rebus fuiſſet ab Aëtio deſtitutus, bellum Romanis in Gallia mouit, atque exercitum Arelate adduxit, &, cum adortus manu expugnare non potuiſſet, obſidionem admouit. Qua cognita, Aëtius propere cum copiis, quas in promptu habebat, accurrit, ac prœlium acre commiſit. neque tamen Thoriſmundum ab vrbe depellere potuit. Quod vt animaduertit Ferreolus, tum prætorio Galliarum præfectus, homo propter ſingularem prudentiam, atque excellentem humanitatem inter paucos apud Gotthos gratioſus, ad Thoriſmundum acceſſit, ac blande appellatum; ac conuiuio comiter exceptum ad eam relinquendam obſidionem induxit. Quod Sidonius ſic in epiſtolis rettulit: *Ferreolus, qui Gallias adminiſtrauit, tum cum maxime incolumes erant, Attilam Rheni*

hoſtem, Thoriſmundum Rhodani hoſpitem, Aëtium Ligertis liberatorem, ſola diſpoſitionum ſalubritate tolerauit. & propter prudentiam tantam turrum eius prouinciales cum plauſuum maximo accentu ſpontaneis ſubiere ceruicibus. quia ſic habenas Galliarum tractauerat, vt poſſeſſor exhauſtus tributario iugo releuaretur. Rex Gotthiæ ferociſſimus affatu eius inflexus eſt. cúmque ab Arelatenſium portis remouit conuiuio, quem Aëtius non potuerat prælio. Attila inde domum reuerſus ſummo ſeſe otio tradidit. itaque poſt multas vxores ductas, vt moris erat illius gentis, puellam nomine Hildiconem, ſpecie præſtantem ſibi matrimonio cópulauit, ac nuptias magna hilaritate animi celebrauit. quo facto vino, cibóque grauis in omnem libidinis intemperantiam ſe effudit. ſubinde fatigatione reſolutum ſomnus adeo altus oppreſſit, vt cum ſanguis è naribus manare cœpiſſet, ipſe nihil ſentiens faucibus, ac ſpiritu intercluſis extinctus ſit. poſtridie mane illuſtri iam procedente ſole cum miniſtri regem contra morem cubare viderent, triſtius aliquid ſuſpicati cubiculum ingrediuntur, atque ipſum ſine vulnere ſanguine merſum, puellámque demiſſo vultu ſub velamine lacrymantem offendunt. Quo dolore perculſi milites gentis ritu crinium parte reciſa ora vulneribus lacerarunt, amiſſum regem ingenti gemitu, eiulatuq; deflentes. atque inde funus apparatu regio inſtruxerunt. quippe in mediis campis, & intra tentorium ſericum cadauer poſuerunt. lectiſſimi autem equites circumcurſantes facta eius magnifica cantu lugubri cecinerunt, in hanc ſententiam: Attila rex Hunnorum Mundzucci filius, fortiſſimarum gentium dominus. qui ſolus, primusq; Scythica, & Germanica regna obtinuit. atque vtrumq; Imperium captis vrbibus terruit, & ne prædæ reliqua ſubiicerentur, placatus precibus annuum vectigal accepir. cumque hæc omnia ſingulari felicitate geſſerit, non vulnere hoſtium, non fraude ſuorum, ſed gente incolumi inter gaudia lætus ſine ſenſu doloris occubuit. Quibus carminibus abſolutis ſtrauam, quam vocabant, ſuper tumulum eius magna comeſſatione concelebrarunt, ac luctum gaudio temperarunt. Inde ſilentio noctis cadauer ſepulturæ mandatum, idque auro, argento, ferroq; munitum eſt. ſcilicet, vt ferro gentes edomitas, auro, argentoq; vtrumque ſpoliatum Imperium indicarent. addidere inde arma hoſtibus adempta, ceteraq; precioſa fortibus viris erepta inſignia. Marcellinus Aëtij impulſu Attilam à muliere confoſſum hoc anno notauit, alij in priorem rettulerunt. Thoriſmundus etiam rex per eoſdem dies eſt mortuus. nam Toloſæ morbo oppreſſus, cum eius curandi gratia ſanguinem mitteret, à cliente inimicos falſo adeſſe nunciante, armis ſubtractis, occiſus eſt, ita tamen, vt ſcabello arrepto, antequam opprimeretur, nonnullos ex inſidiatoribus ſtrauerit. Eius mortui locum Theodoricus ſecundus frater obtinuit. cuius mores egregios pluribus verbis Sidonius epiſtola ſecunda deſcripſit, qui hoc tempore florere cœpit. His funeribus regiis ſimul etiam Pulcheriæ Auguſtæ obitus eſt adiunctus. Eodem anno, filij Attilæ de diuidendo inter ſe regno agere cum cœpiſſent, contentione orta eò deſcenderunt, vt populos ſubiectos in ſortem coniicerent. Quod vbi Ardaricus rex Gepidarum audiit, indignum eſſe ratus, bellicoſiſſimas gentes, tanquam viles pecudum greges, ſorti committi, contra eos exercitum duxit, ac defectione ſua non populares ſolum ſuos, ſed alias etiam nationes ad libertatis ſtudium excitauit. ac prœlium in Pannonia iuxta flumen Netad aduerſus Hunnos, & eorum amicos iniuit. Ibi Ellace filio Attilæ natu maximo cum triginta ſuorum millibus ſtrato, reliqui fratres eius ad littus Pontici maris, vbi vetuſtas Gotthi ſedes habuerant, abire compulſi. Ita Hunni, quorum opes terra capere non potuerat, triſti diſſidio diſtracti ſubito conciderunt. Populi vero, qui illorum imperio obtemperauerant, ſedes à Marciano, & Valentiniano Imperatoribus impetrarunt, Gepidæ quidem Daciam, & munera ſtrenuis viris honoris cauſſa tribui ſolita; Oſtrogotthi vero Pannoniam, quæ Attilæ fuerat, à Sirmio ad Vindibonam; Sarmatæ, & quidam Hunni in Illyrico ad caſtrum Martenam; Scyri, & Satagarij Alani cum ſuo duce Candace, cuius notarius fuit auus Iordanis harum rerum ſcriptoris, Scythiam minorem, & Mœſiam inferiorem accepere; Rugi vero, aliique quidam Scandiopolim. Interim Valentinianus, vbi ab inſtantibus curis laxatus eſt animus, res duas omnium maxime improbatas, ac reip. ſibiq; demum pernicioſiſſimas, eſt aggreſſus.

quarum

quarum vna fuit turpioris libidinis, altera ſtolidæ cuiuſdam temeritatis. Vxorem
ille Petronij Maximi perdite deperibat. erat autem Maximus ſenator, idemque
Patricius, nepos illius Maximi, quem Theodoſius Gratiani vlciſcendi cauſſa ſuſtu-
lerat. Hanc igitur forma excellentem cum miſere amare cœpiſſet, blanditiis pri-
mum ad ſui obſequium allicere nixus eſt. vbi vero pectus eius munitum pudicitia
repperit, ad artem ſe contulit. quippe Maximum ad ſe accerſiuit, & de induſtria lu-
dere cum eo talis inſtituit, certoq; auro propoſito, annulo eius ludi victor potitus
eſt. quem ſtatim Maximi nomine clam ad illius coniugẽ miſit. eamq; iuſſu mariti,
ſigno accepto, properare in Palatium ad ſalutandam Eudoxiam Auguſtam præ-
cepit. Mulier, annulo mariti cõſpecto, nulla de re ſuſpicans adiit, ac ſtatim in gyne-
ceum à paratis ad id mulieribus deducta eſt. Neque ita multo pòſt Valentinianus,
Maximo relicto, libidine ardens acceſſit, atq; amorem teſtatus, caſtiſſimæ mulieri
ſtuprum nefarium intulit, Sex. Tarquinium imitatus, qui violatione Lucretiæ re-
gnum ex vrbe deiecit. Dimiſſa inde mulier, vt iniuriã violatæ pudicitiæ vindicaret,
viro rem prodidit, ipſumq;, vt qui tanto probro occaſionem aperuiſſet, prope de-
teſtabunda increpuit. ac mox rei indignitate per ſe ſatis accenſum quibuſdã quaſi
furiarum facibus ad tantam perſequendam contumeliam incitauit. Maximus in-
de, cum ſe Valentiniano vitam eripere ſine certo periculo non poſſe, viuente Aëtio
animaduerteret, ipſum ante de medio ſibi tollendum exiſtimauit. Itaque rem ag-
greſſus, eunuchos regij corporis cuſtodes ſpe, præmiisq; corruptos induxit, vt Va-
lentiniano perſuaderet, Aëtium rebus geſtis inflatum nouas res in Gallia meditari.
Quod cum princeps credidiſſet, continuo cogitare de illius delendi ratione inſti-
tuit. cum autem in hanc curam animnm intendiſſet, forte ex amico quodam quæ-
ſiuit, num Aëtij mortẽ vtilem fore reip. iudicaret. cui ille, Minimè vero, inquit. im-
mo ſi illum ſuſtuleris, tu tibi dextram manu altera deſecabis. Qua voce haudqua-
quam deterritus, Aëtium Romam acciuit, & ſatellitibus in palatio collocatis, vbi
acceſſit, per eos incautum vna cum Boetio amico fœdiſſime trucidauit. Quo ex-
tincto, ſimul omne Occidentalis Imperij præſidium concidit. tanta fuerat in eo vir-
tutis indoles, tanta auctoritas, atq; ad omnes res conſulendas, atq; agendas conſilij
promptitudo, animiq; alacritas. In eius locũ ſubſtitutus eſt Ricimer Sueuus, vt in-
quit Sidonius, nam alij Vandalum prodiderunt. qui genus maternum ad Valliam
Gotthorum regem proximũ referebat. Valentiniano inde Auguſto VIII, & An- 455
themio, qui poſtea Imperauit, conſulibus, Marcianus Kal. Auguſti edictum edi-
dit, vt qui Concilio Nicæno, Conſtantinopolitano, Epheſino, & Chalcedonenſi
aſſenſum abnuerent, & cum Eutyche facientes Proterij epiſcopi Alexandrini con-
ſuetudinem deuitarent, ij omnibus pœnis, quibus Apollinariſtæ hæretici, teneren-
tur. Cum duces Oſtrogotthorũ Valemirus, Theodemirus, & Vindemirus fratres
diuerſis in locis in Pannonia habitarent, filij Attilæ eis irati, vt qui, tanquam manci-
pia, à legitimo domino profugiſſent, aduerſus Valemirum, Theodemiro, & Vin-
demiro inſcientibus, contenderunt. quorum impetum tanta ille virtute ſuſtinuit,
vt eos acie fatigatos proſtrauerit, & cum exigua ſuorũ parte Scythiam petere trans
Iſtrum coegerit. Quo die Theodemirus tam inſignis victoriæ nuncium à fratre
accepit, eodem illi natus eſt puer ex concubina, quem Theodoricum vocauit. qui
poſtea regnum Gotthorum in Italiam introduxit. Maximus, cum ad perimendum
Valentinianum, vt certo iam vltore deſertũ, animo eſſet erectus, Oſtilam, & Tran-
ſilam fidos quondã Aëtij ſatellites, indignitate domini necis iniecta, ac muneribus,
& pecunia in præmium periculi oſtentata, impulit, vt Valentiniano parum ab eis
caueuti manus afferrent. Nec conſilium fefellit euentus. XV Kal. Aprilis conue-
nerunt, atq; hominem inermem, neq; de eiuſmodi inſidiis cogitantem, in campo
Martio pro tribunali concionantem nacti circunſteterũt, & per Ocillam Aëtij bu-
cellarium ex aduerſo venientẽ gladio confoderunt, ac vita exuerũt. in eo tumultu
Heraclius eunuchus cecidit, cum pro domini ſalute ſuum caput offerret, fidemq;
in extremo etiam caſu præſtare contenderet. Tota inde non ſolũ regia, ſed etiam
vrbe tanti facinoris magnitudine conſternata, nemo extitit, qui ſe Maximi cona-
tibus aduerſariũ exhibuerit. Obiit Valentinianus anno Imperij ſui triceſimo, æta-

tis vero triceſimoquinto. Eo Imperante, Occidentale Imperium, quod deſidere ſub Honorio cœperat, labi, vt dixi ab initio, cœpit. Vnus tamen Attila ad terrorem hominum natus modo fortiter acie victus, modo afflicto exercitu cum pace dimiſſus, perennem ipſi apud poſteros conciliare beneuolentiam potuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO,

LIBER XIIII.

MAXIMVS SECVNDVS IMPERATOR.

VALENTINIANVM inde Imperatores illi per tempora exceperunt, quibus dominantibus fœda, ac miſerabilis ipſa demum Occidentalis Imperij labes eſt ſubſequuta. Hi ſunt enim, qui ipſas prorſus Occidentis prouincias amiſſerunt; hi ſunt, qui Romam iterum, atque iterum, à barbaris captam, atque incenſam viderunt; hi, qui Italiæ Dominatione exuti nomen, gloriamq́ue Romanam funditus euerterunt; hi denique, qui clariſſimum Imperij Romani lumen, atque inueteratam populis nobiliſſimæ gentis auctoritatem penitus extinxerunt. Nam, barbaris iam late omnia ditione, libidineq́ue tenentibus, non ſolum antiqua Imperij maieſtas, ſed vetus etiam litterarum, atque ingenij dignitas omnino euanuit. neq; enim in tanto bellorum ardore, ac quotidiana ſeruitutis, necisq́ue formidine priſtinis doctrinæ, atque eloquentiæ ſtudiis vacare hominibus licuit. Itaque fœcunda illa eruditorum, diſertorumq́ue virorum propago, quæ vſq; ad primam Gotthorum in Italiam impreſſionem cum maxima omnium admiratione floruerat, tetro ipſo barbariæ tranſitu, tanquam infeſto rapidi cuiuſdam aquilonis impetu, prorſus exaruit. Quamobrem non erit mirandum, ſi nos etiam quæ ſequuntur, veteribus eo magis rerum deſtituti ſcriptoribus parcius, ac tanquam earum, quas deſcribemus, cladium atrocitate perculſi, quodammodo languidius attingemus. VALENTINIANO Imperatore perempto, Maximus non ſolum dolori ſuo ſe iniuria vlciſcenda ſatis feciſſe, ſed etiam occaſionem ad Imperium occupandum ſibi aperuiſſe putauit. neque enim Valentiniani proles virilis vlla extabat, cui iure hereditario id faſtigium deberetur, & ipſe ſatis ſe paratum non ſolum ad inuadendum, ſed etiam ad tuendum tantum dominatum arbitrabatur. Itaque eademmet hora, qua Valentinianus occiſus eſt, ex campo digreſſus, furore, ac ſcelere ardens, cum magna armatorum ſatellitum manu in Palatium iniit, atque Eudoxiam Auguſtam adeptus per vim, vxore paulo antè amiſſa, ſibi matrimonio ſociauit. quo facto, parati ad id, promiſſis muneribus, milites ipſum Imperatorem acclamantes leuarunt. Auguſtalibus inde inſignibus exornatus totum ſe tradidit fluctuanti Imperio componendo. Hic, vt inquit Sidonius, præfectura prætoriana, Patricij dignitate, ac conſulatu ſemel, atque iterum functus fuerat, ac moribus, pecunia, litteris, patrimoniis, & clientelis ita floruerat, vt nemo illo in vrbe conſpectior, nemo in rep. beatior putaretur. poſtquam autem Auguſtus appellatus, ac per eam cauſſam Palatinis incluſus liminibus, fuit, ante lucem vehementer ingemuit, quòd voti compos factus ſui fuiſſet. vſque adeo vt Imperij pondus peroſus ſæpe dixerit: Felicem te Damocles, qui regni neceſſitatem non vno longius prandio pertuliſti. neque id iniuria. nam vno tempore & palam, & occulte nefarias imperio, & capiti ſuo compararas inſidias ſenſit. Etenim, nuncio in Galliam de Valentiniani cæde perlato, barbari omnes male iam pridem erga remp. animati repente ad arma ſunt conciti. ſiquidem & Saxones piratæ tractum

Aremo-

Aremoricum infeſtum habere cœperunt, & Franci, atque Alemani more patrio Rhenanas prouincias diuexarunt, & Gotthi ſubita defectione arma ceperũt. Quod Sidonius his verbis in Auito expreſſit:

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat. &
Francus Germanum primum, Belgamq́ ſecundum
Sternebat, Rhenumq́ ferox Alemane bibebas
Romanis ripis, & vtroque ſuperbus in agro
Vel ciuis, vel victor eras.

Francus autẽ Hildericus rex fuit, qui, teſte in Annalibus Iornande, hoc anno Meroueo patri vita functo ſucceſſit. ac patrij regni prolatandi libidine ſtimulatus per hanc occaſionem Germaniam primam, & Belgicam ſecundam inuaſit. quarum in vna continebantur Magonciacum, Argentoratum, Nemetes, & Vangiones; in altera vero Rhemi, Sueſſiones, Catalauni, Veromandui, Attrebates, Camaracenſes, Tornacenſes, Siluanectæ, Bellouaci, Ambiani, Morini, & Bononienſes. Hęc vero damna vbi Maximus trepido nuncio deferente accepit, ſubito Auitum Aruernum, de quo ſuprà dictum eſt, magiſtrum vtriuſq; militiæ legit. eumq́; turbatis rebus Galliæ pro ſua conſulere prudentia iuſſit: quem honorem vt ab Auito ſuſceptum certus in Gallia rumor increbuit, omnis ſtatim Alemanorum, Saxonumq́; motus obtorpuit. Quare Auitus ad Gotthorum ſedandos motus conuerſus, Meſſianum, qui animos eorum exploraret, præmiſit, ac mox ipſe non armatus, ſed legatus, proceſſit. & Toloſam vna cum rege Theodorico iniuit. Dum hæc autem aguntur, Maximus nouo alio, & magis tetro ſcelere eſt appetitus. quod non ipſi ſolum, ſed vrbi etiam Romanæ præſens, ac memorabile exitium attulit. Is prima nocte cum Eudoxia cubans, illud in ſermone imprudenter iniecerat, ſe nimio illius amore incenſum viro eius Valentiniano inſidias tetendiſſe. eaq́; vox altius, quam opus fuiſſet, in pectus Eudoxiæ penetrarat. itaque mulier ſiuę propriæ contumeliæ impotens, ſiue alienæ vltionem iniuriæ appetens, ſtatim animum ad perniciem Maximi appulit. ac mox, aliis auxiliis deſperatis, occulte nunciũ ad Genſericum regem in Africã cum litteris, ac muneribus ampliſſimis amiſit, magnopere obteſtans, vt ad ſe, ciuitatemq́; Romanam infeſta Maximi tyrannide liberandam, ac ſimul ad Valentiniani mariti necem iniuſtiſſimam vindicandam accederet. id enim ipſum fœderi, amicitiæq́; debere, quo nuper ſe cum eo per Honoricum filium obſidem aſtrinxiſſet. His litteris acceptis Genſericus erectus, optatam potius, quã ſperatam occaſionẽ vltro oblatam arripuit, ac ſubito ſpe ingentis, atq; opimæ prædæ illectus claſſem ad expeditionem Romanam inſtruxit, ac trecentis millibus Vandalorum, Maurorumque impoſitis, curſum Romam verſus prope fatalem intendit, vt quod Alaricus ſummis votis expetitum, ac maximis viribus tentatum vix extorſit, id ipſe vltro quaſi à fortuna porrectum acciperet, id eſt, vt Romam à principio originis ſuę ab hoſtili clade prope intactam ſecunda irruptione affligeret, ac Vandalicæ feritatis veſtigia ad omnem poſteritatis memoriam in ipſo quoque Imperij domicilio impreſſa relinqueret. Itaque dum Maximus aulam, atque Imperium inter ſæuos militum, popularium, fœderatorumq́; tumultus nihil ex Africa aduerſi metuens regit, ecce de improuiſo pridie Idus Iunias, nec opinantibus omnibus, Genſericus claſſem valido milite, atque omni bellico apparatu refertam ad littora Romana appellit, atque exercitum ad omnem vrbis oppugnationem inſtructiſſimum repente exponit, atq; explicatis ordinibus ducere ad mœnia eius inſtituit. Quare cognita, tantus eueſtigio ciuitatem pauor inuaſit, vt eodem momento vrbs capta omnibus videretur. Itaq; populares iuxta, ac nobiles de ſua ſalute ſoliciti vrbe ſe tumultuoſe proripuerunt, atq; in montes, ſyluasq́;, vt tutiores futuri latebris, profugerunt. Qua trepidatione animaduerſa, Maximus & ipſe formidine anxius, ac prope ab omnibus auxiliis deſtitutus, ex vrbe exceſſit, ſeq́; ceteris non tam fœdæ, quã periculoſæ fugæ ſocium præbuit. Fugientem autem, ac ſolum vbi ſenatores quidam inimici eius viderunt, veteres ſubito offenſionum acerbitates animo reuocarunt, atq; iracundia incitati per occaſionẽ lapidibus inceſſerunt, ac mox tractum, laceratumq́;

per Vrſum Romanum militem in Tiberim proiecerunt. Quæ poſtquã Genſericus accepit, poſt triduum vrbem neceſſario prǽſidio vacuam, nemine reſiſtente, iniuit. Cum in his anguſtiis res eſſet, Leo pontifex priſtinæ haudquaquam virtutis, ac pietatis oblitus, iterum ad patriæ, Eccleſiæq; ſalutem, quantũ apud barbarum hoſtem ſiue gratia, ſiue auctoritate valeret, in extremo experiri periculo voluit. itaq; ſacra procerum caterua ſtipatus Genſerico ad vrbem aduentanti ſeſe obuium tulit, atq; ipſum in limine portæ adeptus, per omnia Chriſtianæ religionis ſacra, quibus ille magna ex parte eſſet addictus, orauit, vt ei ciuitati vellet parcere, cui nuper inimiciſſimus, ac ſæuiſſimus omnium Attila pepercisſet, cum ab ea adeunda ardentem animi ſui impetum temperaſſet. Non flexere ſanctiſſimi antiſtitis preces regem Chriſtianum, quæ paganum infregerant. nam vrbem ingreſſus, non tam profanas domos, quam ſacra templa, contrà quàm Eudoxiæ ipſi vocanti promiſerat, libidini, auaritiæq; militari permiſit. Ita Roma poſt annum quadrageſimum tertium, quàm à Gotthis capta, ac ſpoliata fuerat, iterum à Vandalis occupata, ac fœdiſſima populatione vaſtata eſt. neque enim priuatas, ac profanas ſolum opes abegerunt, ſed ſacram etiam ſupellectilem ſolido auro, atque argento, & lapidibus preecioſis ad auguſtorum templorum ornamenta conſtantem, cui pepercerat Alaricus, eripuerunt. inter quæ aurea, atq; argentea magni ponderis vaſa, quæ Titus Hieroſolymis quondam attulerat, aſportata. quin etiam omnia Auguſtalia ornamenta, &, ſi qua erant antiquæ vrbis decora, ablata. ex quibus Iouis Capitolini tegularum ex ære auratarũ pars dimidia, ac ſtatuæ pleræq;, quæ egregij operis erant, auectæ. Iam vero hominum innumerabilis multitudo captiua facta. neque enim ciues ſolum paſſim in ſeruitutem abſtracti ſunt, ſed ipſa etiam Auguſta Eudoxia, huius memorabilis cladis auctor cum duabus filiabus Eudocia, Placidiaq; abductæ. Ex iis, qui vrbe ceſſerunt, alij alio incolumitatis cauſſa dilapſi ſunt. ex quibus Olybrius vir nobilitate inſignis, cui Placidia deſponſa erat, Conſtantinopolim abiit, atq; inde poſt aliquot annos ad accipiendum Imperium rediit. Euagrius vrbem non ſolum direptione, ſed etiam incendio deformatam ſcribit. Itaq; Varronis comprobata tum demum ſententia eſt, qui ex Vectij auctoritate prodidit, quando conditori vrbis Romulo duodecim vultures augurium effeciſſent, ipſam ad mille ducentos annos manſuram, neq; ita multo pòſt ruituram, ſi quidem hic milleſimus ducenteſimus annus vrbis conditæ numeratur. His actis, Genſericus, modo militari populationi impoſito, poſt quartum decimum denique diem vrbe exceſſit, ac Romanam prædam in naues impoſitam in Africam deportauit. quarum quæ ſtatuas deuehebat, aduerſa tempeſtate vexata interiit. reliquæ incolumes portus Africæ tenuerunt. Cum autem opes infinitas, ac populum ingentem in Africam deuexiſſet, prædam inter Vandalos, & Mauros, Victore teſte, ita diuiſit, vt maritos ab vxoribus, liberos à parentibus ad cumulandam miſeræ captiuitatis acerbitatem magna inclementia ſepararet. Quod vbi Deogratias Carthaginis epiſcopus paulo antè precibus Valentiniani creari ab eo permiſſus audiuit, vehemẽti dolore ſolicitatus vaſa ſacra emenda, ingenuos redimendos, parentibus liberos, viris vxores reſtituendas curauit. atq; eis baſilicas duas Fauſti, & Varij cum lectulis, & ſtramentis ad cubandum attribuit. ægrotisq; quæ neceſſaria erant, miniſtrauit, medicis cibisq; ac medicamentis opportunis exhibitis. verum & hæc ſubſidia poſt biennij ſpacium epiſcopi mors immatura ſubduxit. Eudocia puella à Genſerico nuptui Tranſamundo filio data. Hac tam inſigni clade accepta, quę vberes etiam Italiæ vniuerſæ lacrymas elicuerat, Romani poſtquam hoſtem è finibus exceſſiſſe, ac, conſcenſis nauibus, perueniſſe in Africã didicerunt, alacribus, vt in tantis calamitatibus, animis patriam receperunt, prętereos, quos hoſtilis libido captiuos abduxerat, quia pecuniæ ad ſe redimendos facultas defuerat. ac mox ſæuis vrbis vulneribus mederi, quæ populatio, ac flamma intulerant, inſtiterunt. in primis autem Leo pontifex, ſumma homo ſolertia, ac pietate ornatus omnia Titulorum vaſa ad vſum rei diuinæ ſpectantia ex argento refecit. præterea hydrias binas argenteas baſilicæ Conſtantinianæ, binas baſilicæ S. Petri, binas baſilicæ S. Pauli, quas Conſtantinus Magnus quondam obtulerat, renouauit. atq; eiſdem cameras etiam aut addidit, aut ornauit, aut inſtaurauit. reliqui

vero, vt quiſque potuit, priuata ædificiorum, ac ſupellectilis damna reſarcire conati ſunt, lapidibus etiam, cum alia deeſſent, ex vetuſtis nobilium operum monumentis, quibus vrbs adhuc, vel inuita barbaria, honeſtabatur, aſſumptis. atque huic quidem ſtudio & hoc, & ſequentibus deinceps annis eſt inſeruitũ. Nondum Auitus Toloſæ poſitus impoſitam ſibi à Maximo legationem confecerat, cum interempti Imperatoris, Romæque captæ fœda in Galliam fama perlata eſt. Tum vero Theodoricus rex, Gotthorum conſilio aduocato, Auito poteſtatem dicendi fecit. qui ita diſſerere cœpit: maluiſſe ſe patriis in agris ſtipendiis emeritis, & honoribus decurſis gaudentem reliquum vitæ ſpacium in quiete, ocioque traducere. verum poſtquam Maximus Auguſtus ignarum ſe, atque abſentem ad militaria munia reuocaſſet, prompto id officium animo recepiſſe, vt legatus ad ipſum adiret, petitum, vt fœdus à patre ſuo ictum confirmaret. quod nimirum pater eius, ſi ſuperſtes eſſet, iam pridem conceſſit, vt qui quondam ſua ſequutus conſilia à Narbonenſi obſidione ſe remouiſſet. Cui rex ex patrum auctoritate reſpondit: abſurde illum facere, qui illud rogaret, quod imperare pro ſuo iure poſſet; ac ſe paternæ comitatis inuidia oneraret, qui à ſe nihil vnquam poſtulandum putaſſet. Pacem, quam petis, inquit, vltro dabo, atque ad abolendam eam, quam Alaricus Roma capienda contraxit, inuidiam arma pro Romanis ſumam. ſi modo ego te ad nomen Auguſti recipiendum inducam. Quod tibi magnopere ſuadeo faciendum. Etenim

regnum non præripis vlli,
Nec quiſquam Latias Auguſtus poſſidet arces.
Quæ vacat aula tua eſt.

Atque his dictis quæ ſpopondit data dextra confirmauit. Profecto inde in Aruernos Auito ciues his cognitis gaudio alacres occurrerunt, atque ignoro tribunal conſtrauerunt, & conuocata nobilitate ipſum ad Auguſtalia ſumenda inſignia cohortati ſunt. ſatis meritorum in eo dicentes hærere, in quo virtutis plurimum eluceret. rogare, vt difficillimo Galliæ tempore tribunal aſcendat; quæ hac opinione imbuta ſit, ſe illo principe libertatem, dignitatemque veterem poſſe recuperare. Ita ſuborta omnium acclamatione dies ad deferenda inſignia deſtinatur.

AVITVS IMPERATOR.

POST diem vero tertium proceres Galliæ citis euocati nunciis, cum in conſilium conueniſſent, Auitum militibus circunfuſis

Aggere compoſito ſtatuunt, ac torque coronant
Caſtrenſi mæſtum, donantq́; inſignia regni.

ac mox ſecundis clamoribus Auguſtum, atque Imperij vindicem ſemel, iterumq́; appellant. is dies VI Idus Iulias fuit. Auitus inde, vt erat ſumma rerum gerendarum ſolertia præditus, ſtatim ſenatum Romanum de dignitatis ſuæ prouectione commonefecit, ſeque ad iura ex æquo moderanda, & remp. viribus defendendam paratum eſſe oſtendit. ac mox Meſſiana Patricio lecto Egidio magiſtro militum, & Patricio tutelam earum ciuitatum, quæ trans Ligerim à Romanis tenerentur, aduerſus Francos tegendas commiſit: Ecdicio vero filio Comiti militum, quæ cis Ligerim eſſent, aduerſus Gotthos. Hiſpanię vero partem, quam Romani tenebant, cum vaſtari à Riciario rege Sueuorum incurſante audiret, Theodoricum regem orauit, vt pro fœdere ſecum inito ſibi tuendam aſſumeret, atque incurſibus Sueuorum obuiam iret. quod bellum Theodoricus libenter ſuſcepit. In Oriente Marcianus Auguſtus Valentinianum occiſum, & Romam captam, ac direptam poſtquam ſenatus Romani litteris didicit, vehementer pro eo, ac debuit, verũ pro inſita ingenij tarditate, quam etiã grauis ætas, ac naturalis ſenectutis languor intenderat, opportunũ tantis malis ſubito, vt res ferebat, afferre auxilium haud potuit; neq́; quod à ſenatu Romano rogabatur, conſilium de ſucceſſore ipſi Valentiniano ſubſtituendo expedire in tempore valuit. Eodem anno VI Idus Iulias Pannonia ſæuo adeo terræmotu concuſſa eſt, vt vrbs Sabaria tota prociderit. Ioanne inde, & Va- 456
rane conſulibus, Auitus Auguſtus, rebus Galliæ ex ſententia conſtitutis, in Italiam

ad ineundam iuſti Imperij poſſeſſionem ſibi tranſgrediendum putauit. Itaque Gotthicis ſuffultus auxiliis, ſuperatis alpibus Romam acceſſit, atq; ab omnibus benigne exceptus res tractare pro ipſo Imperij iure, nemine contradicente, inſtituit. quibus perfectis, tanquam ab omni periculo ſeditionis ſecurus Gotthos domũ remiſit, ac ſeſe Romanorũ præſidio tradidit. Quá re animaduerſa, ſenatus, ſiue luxurioſa eius vita, vt quidam tradidere, permotus, ſiue Marciani imperio obſequutus, paratis occulte auxiliis, repente in eum inuaſit, ac nullo negotio vrbe deiecit. In hoc rerum articulo deprehenſus Auitus, quòd pares ad reſiſtendum vires non haberet, Aemiliam ſibi repetendam decreuit. Itaque languido, atque infirmo admodum comitatu iter ingreſſus, Placentiam adiit. Ea tempeſtate Ricimer Sueuus magiſter militum in locum Aëtij à Valentiniano, vt diximus, factus ſuis humeris totum prope ſuſtinebat Imperium. cum autem Auitum Placentiam progreſſum audiſſet, tanquam officij cauſa ad eum acceſſit, ac iuſſu Marciani tumultu concito ipſum comprehendit, ita vt Meſſianum etiam Patricium eius ſtrenue ſe pro principe ſuo gerentẽ proſtrauerit. ac x v I Kal. Iunias Imperio ſe abdicare coëgit. Auitus autẽ, Imperio dimiſſo, ne priuatã vitam ex tanto faſtigio, vnde repẽte detractus admirabili fortunæ inconſtantia erat, ingreſſus omnino contemptui haberetur, eccleſiam Placentinam, quæ vacabat, accepit, & pro Imperatore epiſcopum induit. mox autem cum ſenſiſſet, ſenatum adhuc iratum ſibi, licet iam epiſcopo, inſidiari, inde diſceſſit, atque ad baſilicam S. Iuliani martyris in Aruernos ire contendit. verum in via morbo intempeſtiuo oppreſſus, ne id quidem aſſequi morte præuentus potuit, vir propter egregiam animi indolem, virtutiſque præſtantiam, à Sidonio præcipue celebratam, hoc rerum, & vitæ exitu indigniſſimus. x v inde Kal Octobris Remiſtus ex eadem parte Patricius in Palatio Claſſis apud Rauennam occiſus eſt. Theodoricus rex Riciarium regem Sueuorum ex Callecia, & Luſitania in prouinciam Romanorum irrumpentem Auiti rogatu monuerat, vt ſuis ſe continere finibus vellet; atq; ſuperbũ ab illo reſponſum tulerat. quo Theodoricus accenſus, arma aduerſus eum parauit, Gunderico, & Hilperico regibus Burgundionum in ſocietatem aſcitis. tranſgreſſusque Pirenæos, atque ad illum profectus, ſigna cum eo contulit ad amnem Vrbium, qui non longe ab Aſturica fluit. ac Sueuos prœlio ſuperatos pene ad internecionem deleuit. Riciarium vero è prœlio fugientem, cum, nauicula conſcenſa, ſalutem ſibi quærere contendiſſet, aduerſante auſtro reiectum in poteſtatem adduxit. eoque multari capite iuſſo, veniam Sueuis conceſſit, & pro Riciario Acliulfum clientem ſuum regem attribuit ex Varnorum ſtirpe longe à Gotthorum ſanguine procreatum. Sueuiſq; ea de re tumultum agentibus, Calleciam, & Luſitaniam hoſtiliter peruaſtauit. Genſericus rex, poſtquam ſemel capienda Româ fœdus cum Romanis ictum violauit, ei ſceleri nouum adiecit ſcelus. quippe partem Africæ, quam Valentiniano in diuiſione permiſerat, repente contra fœdus inuaſit, ac, præfectis Romanorum expulſis, imperij, ditioniſque ſuæ effecit. neque Romani poſthac iuris aliquid in Africa habuerunt, donec eam per
457 Iuſtinianum Auguſtum pòſt feliciſſima victoria receperunt. Sequenti anno, Conſtantino, & Rufo conſulibus, Marcianus Auguſtus, cum adhuc conſilia de ſucceſſore Valentiniano ſufficiendo tractaret, repente v I Kal. Martias vita ceſſit, maiorem laudem ex Catholicæ fidei, quàm ex rei publicæ defenſione adeptus. ſtatimque in eius locum Leo Thrax Aſparis Patricij ſuffragatione ſuffectus, atque ab Anatolio Conſtantinopolitano epiſcopo coronatus eſt. Ille vero noui principio Imperij cum alia multa, quæ emendatione egere videbantur, conſtituit, tum præcipue Imperatorem vacuo Occidenti dare decreuit, ne rurſus ea ſedes ab aliquo temere, atque inuito ſenatu, occuparetur. Itaque Maiorianum eximiæ virtutis, ac ſpectatæ prudentiæ virum nactus eum, de quo antè commemorauimus, pridie Kal. Martias militum magiſtrum effecit, ac Ricimerem Patriciatus dignitate ornauit. ac primo quoq; tempore Maiorianũ in Italiam ad accipiendũ Imperium cum litteris, & comitatu honeſtiſſimo miſit. Interim Burto à Maioriano equitũ magiſtro præmiſſus paucorum militum opera Alemanos deuicit, qui in Rhætos inuecti Caninos campos infeſta populatione vaſtabant. Marciani morte audita, qui acrem ſe

Chalce-

donenſis concilij vindicem exhibuerat, Alexandrini nouam ſtatim ſeditionem
mouerunt, ac die Paſchatis Timotheum Aelurum concilij eius inimicum epiſco-
pum declararunt, Proterio Catholico, qui Dioſcoro ſuffectus fuerat, interfecto, ac
per vrbis vias fœdiſſime tracto. Hac de re Leo pontifex ab Anatolio certior factus v
Idus Iunij ad Leonem Auguſtum litteras miſit, quibus Imperij celſitudinem gra-
tulatus monuit, vt Concilij Chalcedonenſis tutelam ſuſciperet, quod ab eccleſia
Alexandrina conuelleretur, & vt ei eccleſiæ Catholicum antiſtitem daret.

MAIORIANVS AVGVSTVS.

INTERIM Maiorianus ſecunda nauigatione vſus poſt dies triginta in Italiam
adiit, ac Rauennam progreſſus Kal. Aprilis ſexto ab vrbe lapide in loco, qui ad
Columellas dicebatur, Imperator exercitu approbante leuatus, atque Auguſti no-
mine inſignitus eſt. inde vrbem ingreſſus Ricimere Patricio in conſiliorũ, rerumq;
omnium ſocietatem accepto rebus conſulere neceſſariis cœpit. Verſabantur in
primis ante omnium oculos graues Genſerici iniuriæ, qui in ſumma pace vrbem
Romam cepiſſet, & captam, direptamq; cremaſſet. quas etiam augebant recentia
eius maleficia. nam vt ſuperiore anno Africam ſubegerat, ſic hoc Italiam, & maxi-
me Campaniam ſibi deprædandam aſſumpſerat. Ea de cauſſa Maiorianus, vt tan-
tam audaciam coerceret, atq; Africam, ſi poſſet, recuperaret, claſſem ſupero mari
conſtruxit. cui rei Gallia quoque, quanquam aſſidua feſſa tributis, ſumptum ſum-
mo ſtudio contulit, vt Sidonius ſcriptum reliquit. ac dum tacite bellum in alterum
annum parauit, firmiſſimã militum manum ad tuendam Campaniæ oram immiſit.
itaque, cum Genſericus littori claſſem applicuiſſet, conatu irrito ſe referre coëgit.
Nam cum Mauri expoſiti relictis in nauibus Vandalis repente ſecuros agricolas in-
inuaſiſſent, Romani ex inſidiis, in quibus ſe condiderant, erumpentes in eos im
preſſionem fecerunt, atque palantes ad colles refugere compulerunt. quare con-
ſpecta Vandali arreptis armis, atque equis expoſitis ad liberandos Mauros accur-
rerunt, ac prœlium acre cum Romanis fecerunt. quo demũ pulſi ad mare, nauesq;
ſe rettulerunt, atq; liberum eis campum cum ſpoliis reliquerunt. In Hiſpania pars
Sueuorum rege à Theodorico dato non contenti Maldram ſibi conſtituere re-
gem. quibus Theodoricus bellum ita facere inſtitit, vt multis templis, oppidiſque
vaſtatis demum Emeritæ vrbi opulentiſſimæ obſidionem admouerit. Maiorianus
inde Auguſtus conſulatum vna cum Leone Auguſto Kalen. Ianuariis iniit, atque 458
Idibus epiſtolam ad ſenatum in hæc verba ſcripſit: *Imperator factus ſum P. C. veſtris,*
militumq; ſuffragiis. adſit cœptis omnium propicius Deus, qui regni noſtri augeat pro veſtra,
& publica vtilitate ſucceſſus. qui ad capiendum principatum non voluntate mea, ſed obſequio
publicæ deuotionis acceſſi, ne aut mihi ſoli viuerem, aut ingratus reip. cui natus ſum, iudicarer,
ſi recuſauiſſem. Kal. Ianuarijs ſuſcepti feliciter conſulatus faſces ereximus, vt præſens annus
naſcentis Imperij noſtri incrementa ſuſcipiens, noſtro etiam nomine ſignaretur. Fauete nunc
principi, quem feciſtis, & tractandarum rerum curam communicate nobiſcum, vt Imperium
quod mihi, vobis annitentibus, datũ eſt, ſtudiis communibus augeatur. & noſtris temporibus
iuſtitiam, ac virtutes valituras putate. nemo delationes metuat, quas & priuati in aliorum
moribus improbauimus: nemo calumnias reformidet, niſi quas ipſe cõmouerit. Nos cum patre,
Patricioq; noſtro Ricimere rei militaris curam geremus, & Romanæ reip. ſtatum, quem com-
munibus excubiis & ab externo hoſte & à domeſtica clade liberauimus, Deo bene iuuante, tue-
bimur. atque auctoritate principis, & obſequio collegæ, vt veſtrum in me vobis non poſſit di-
ſplicere iudicium, enitemur. Poſt Romam à Gotthis vaſtatam praua conſuetudo in-
ceſſerat, vt ad publica ædificia reparanda ſaxa ex antiquis operibus ſumerentur. ea-
que ratio ſenſim poſt Vandalicam cladem ad priuatas etiam conſtructiones erat
tranſlata. Quod cum magno cum vrbis veteris dehoneſtamento committere-
tur, in qua vetuſta illa monumenta vulgo ab aduenis cum aliqua priſcæ non tam
magnificentiæ, quàm induſtriæ reuerentia viſebantur, Maiorianus rem non fe-
rendam ratus, VI Idus Iulias edictum ad Æmilianum præfectum prætorio tale
miſit: *Nobis rempubl. moderantibus, volumus emendari, quod iamdudum ad decolo-*
randam vrbis venerabilis faciem deteſtabamur admitti. AEdes ſiquidem publicas, in qui-
bus omnis ciuitatis conſiſtit ornatus, paſſim dirui, plectenda vrbani officij ſuggeſtione mani-

feſtum eſt. Dum neceſſaria publico operi ſaxa finguntur, antiquarum ædium diſsipatur ſpecioſa conſtructio, & , vt paruum aliquid reparetur, magna diruuntur. Hinc iam occaſio naſcitur, vt etiam vnus quiſque priuatum ædificium conſtruens per gratiam iudicum in vrbe poſitorum de publicis locis neceſſaria transferre non dubitet, cum hæc, quæ ad ſplendorem vrbium pertinent, ſtudio ciuium debeant etiam ſub reparatione ſeruari. Idcirco generali lege ſancimus, vt cuncta ædificia, quæ vel in templis alijsq; monumentis à veteribus condita propter vſum, vel amœnitatem publicam ſurrexerunt, ita à nemine deſtrui, atque contingi, vt iudex, qui hoc fieri ſtatuerit, quinquaginta librarum auri illatione feriatur. apparitores vero, atq; numerarij, qui iubenti obtemperauerint, & ſua neutiquam ſuggeſtione reſtiterint, fuſtuario ſupplicio ſubditos, manuum quoque amiſsione truncandos, per quas ſeruanda veterum monumenta temerantur. Poſt hæc Rauenna ad claſſem profectus, exercitum, quem ex omnibus barbarorum nationibus ingentem contraxerat, in naues impoſuit, ac res omnes ad bellum Africæ faciendum neceſſarias comparauit. Ligurnum inde progreſſus, vt Vandalorum, & Genſerici apparatum bellicum exploraret, & an Afri bono erga Romanos animo eſſent, exquireret, clam in Africam ſibi contendendum putauit. Itaque quaſi legatus ab Imperatore ad conciliandam concordiam mitteretur, alio vultu; ac nomine induto, ne quo forte agnitus detrimento afficeretur, ad Genſericum peruenit. exceptusque ab eo occurrente, vt amicus, atque in interiorem domum perductus, in qua arma, ceteraque precioſa erant diſpoſita, oculis omnia perluſtrauit, ac demum animo ſuo ſatiſfactum exiſtimans, ad claſſem, exercitumq; reuertit, ſolertiſſimi ducis magis, quàm prudentis Imperatoris officio functus. atque inde terreſtri eum itinere ad columnas Herculis duxit. Quo vbi acceſſit, tanto ſtudio, tantaque alacritate militum Mauritaniæ littus, freto transmiſſo, obtinuit, vt ſperarent omnes, ſe armis, conſilio, atq; auſpiciis eius Africam eſſe recuperaturos. Ex Mauritania inde tranſgreſſus, in Africam claſſem Carthagini appulit, atq; vrbi oppugnationem admouit. Quo minus autem eam ceperit, morbus grauiſſimus, in quem incidit, moram iniecit. ex quo recreatus claſſe à Vandalis incumbentibus afflictata inani incœpto diſceſſit. Rauennam autem regreſſus VII Kal. Nouembris ad præfectum prætorio Baſilium ſcripſit de ſanctimonialibus, & viduis, & ſucceſſionibus earum. & VIII Idus Nouembris, vt intra triginta annos curiales ad ordinem ſuum, quem deſeruerant, reuocarentur. Ceterum, progrediente in Hiſpaniam Imperatore, Theodoricus rex neſcio qua cauſſa offenſus, relicta obſidione Emeritæ, in Galliam rediit, atq; infeſtum exercitum in Romanorum prouinciam ita induxit, vt neque profanis, neque ſacris ædificiis abſtinuerit, ſed agros, vrbesque vaſtatione, atque incendio lacerarit. Iam res Italiæ in commodiotem erant ſtatum redactæ, multique captiui ab Attila pridem facti redierant, & domos velut poſtliminio repetierant. Itaque Leo pontifex à Niceta epiſcopo Aquileienſi ſuper vxoribus eorum, qui redibant, conſultus XII Kal. Aprilis ita reſpondit: *Cum per bellicam cladem, & per grauiſsimos hoſtium incurſus ita quædam dicatis diuiſa eſſe coniugia, vt, abductis in captiuitatem viris, fœminæ eorum remanſerint deſtitutæ, quæ viros proprios aut interemptos putarent, aut nunquam à dominatione crederent liberandos, & ad aliorum coniugium ſolitudine cogente tranſierint; cumq; nunc ſtatu rerum, auxiliante domino, in meliora conuerſo, nonnulli eorum, qui putabantur periſſe, redierint, merito caritas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis iuncta ſunt viris, à nobis debeat ordinari.* Inde ſtatuit, vt prioribus nuptiis ſtarent. poſtridie vero ad Leonem Imperatorem ſcripſit, ſe legatos ad eum mittere, qui fidem Nicænam, & Chalcedonenſem docerent. Ille vero Concilium Chalcedonenſe ad ſingulos Catholicos epiſcopos miſit. atque eorum de illo ſententiam percontatus, ab omnibus conſpirātia adeo inter ſe reſponſa accepit, vt vno tempore, & vnius viri ore edita viderentur. Ricimere inde Patricio
459 conſulatū ſine collega gerente, Theodoricus, bello in Gallia cum Romanis continuato, arma ad Rhodanū vſq; omnia ſubigendo produxit, ac Lugdunū, oppidum opulentū tanta demum mole inuaſit, vt ſub ius, poteſtatemq; redactum populatione, atq; incendio deformauit. Inde, cum Achiulfum regem Sueuis à ſe tributum defectionem feciſſe comperiſſet, nouum aduerſus Sueuos exercitū in Hiſpaniam miſit, ac, prælio facto, ipſum comprehendit, ac ſtatim pœna capitali mulctauit.

Qua cla-

Qua clade compulſi Sueui, miſſis ad Theodoricum oratoribus, pacē poſtularunt.
quibus ille benigne acceptis non ſolum impunitatem dedit, ſed etiam regem, vt ex
gente ſua pro arbitrio ſibi crearent, conceſſit. illi Roſimundum aſciuerūt. eo bello
Callæciæ, & Beticæ damna grauiſſima importata. Leo pontifex pridie Nonas Mar-
tias epiſcopos Campaniæ, Samnij, & Piceni admonuit, vt à baptiſmate in diebus
martyrum impartiendo cauerent, ſed id honoris tantum diei Paſchatis, & Pente-
coſtes haberent. Leo vero Auguſtus à Catholicis rogatus iudicium de Timotheo
Æluro epiſcopo Alexandrino Chalcedonenſis Concilij inimico permiſit. qui eum
non tam male de fide ſentire, quàm iniuſte ſedem Alexandrinam obtinere cum
iudicaſſent, in exilium proiecerunt. atque ei Timotheum alterum cognomine
Solofaciolum, virum Catholicum, ſuffecerunt. Iam erat annus à Chriſti ortu qua- 460
dringenteſimus ſexageſimus, quo conſulatum geſſerunt Magnus, & Apollonius.
Eo anno ineunte, Maiorianus Auguſtus Gallica clade permotus, aſpera adhuc
hieme, magno labore cum exercitu Alpes tranſcendit, credo, vt Galliam armis pa-
caret primum, deinde afflictam beneficiis recrearet. itaq; acri inito bello, Gotthos
ex omnibus, quæ occupauerant, oppidis expulit, ac pace data, prouinciā perluſtra-
uit. Quo facto, Sidonius, qui tum pangendis carminibus excellebat, ipſum victo-
ria ouantem nobili Panegyrico ſalutauit, in quo præſidium rebus Galliæ afflictis,
atque in primis Lugdunenſi popoſcit, inquiens:

Et quia laxatis nimium ſpes vnica rebus
Veniſti, noſtris, petimus, ſuccurre ruinis,
Lugdunumq; tuam, dum præteris aſpice victor.
Ocia poſt nimios poſcit te fracta labores.
Qui pacem das, redde animum. boue, fruge, colono,
Ciuibus exhauſta eſt. Stantes fortuna latebat.
Dum capitur, væ quanta fuit! poſt gaudia principi
Delectat meminiſſe mali. popularibus, igni
Etſi concidimus, veniens tamen omnia tecum
Reſtituis. fuimus veſtri quia cauſſa triumphi,
Ipſa ruina placet.

Ceterum Maiorianus, cum in animo bellum Vandalicum parum proſpere paulò
antè tentatum haberet, Gotthos ex fœdere auxilio aduocauit. qua re præcepta,
Genſericus ſibi timens & ipſe pacem à Maioriano petiuit. Eo anno Sueui in Hiſpa-
nia bello externo ſoluti, arma inter ſe contulerunt, atque vna pars, Maldra rege,
Luſitaniam; altera, Roſimundo, Callæciam peruaſtauit. Quo in bello dum illi oc-
cupati fuerunt, Heruli Bæticā hoſtili populatione dilacerarunt. Maiorianus autem
cum eſſet Arelate, v Kal. Aprilis litteras ad Ricimerem dedit, vt videret, ne quis
inuitus ad clericatum proueheretur. Index litterarum, vnde honores Ricimeris
agnoſci poſſunt, hic fuit: *Ricimeri viro illuſtri, Comiti, Magiſtro vtriuſque militiæ, &*
Patricio. Neq; vero ſolum hunc annum Maiorianus in Gallia ordinanda traduxit.
ſed etiam inſequentem, quo Seuerinus, & Dagalaiphus conſulatum adminiſtra- 461
runt. in quo ludos Circenſes, atque in ipſis ludis epulum magnificentiſſimum edi-
dit. cui Seuerinus conſul, & Magnus ex conſule vna cum Sidonio affuerunt: *Venio,*
inquit hic, *Arelate. ac, principe Maioriano poſt diem viſo, in forum ex more deſcēdo. poſtridie*
iuſſit Auguſtus, vt epulo ſuis Circenſibus ludis intereſſemus. primus iacebat cornu ſiniſtro con-
ſul ordinarius Seuerinus. iuxta eum Magnus olim ex præfecto, nuper ex conſule, par honoribus
perſona geminatis. Sic tum fortuna Rom. tulit Imperij, vt quo celerius caderet, bo-
nus, ac ſtrenuus nemo Imperator quinquennalia vota perſolueret. verū cito ſi non
morte naturali periret, at violenta, & per ſuorum coniurationē conflata occumbe-
ret. Quod tum Maioriano immerito vſuuenit. Etenim, dum rebus Galliæ diſpo-
nendis intentus abeſt, Ricimer, & Seuerus, ambo Patricij, conſpiratione inita, in-
ter ſe pepigerunt, vti Ricimer Maioriano vitā adimeret, Seuerus Imperij faſtigium
vſurparet. neq; enim barbarus eos adhuc ſpiritus, eamq; impudentiā ſumpſerat, vt
ornamēta attrectare Auguſtalia ſuſtineret, quę ille prope ſancta, & ſibi indecora ex-
iſtimaret. Interim Maiorianus, ne ocioſus in Gallia verſaretur, Alanos inde pellere,

vt qui infirmioribus opibus eſſent, quàm aut Burgundiones, aut Franci, contendit: cuius impetum cum illi ſuſtinere non poſſent, Italiam ſe petere, eamq; vaſtare velle oſtenderunt. atq; ita illum ex Gallia ad tuendam redire Italiam coegerunt. Ea res Ricimeri deſtinati facinoris perpetrandi occaſionem aperuit. Cum enim Maiorianus Derthonam oppidum perueniſſet, Ricimer ſiue vltro profectus ſiue ab illo accerſitus, cum exercitu propius acceſſit, IIII Nonas Auguſti ipſum nihil aduerſi ſuſpicantem per diſpoſitos ſatellites cōprehendit, atq; Imperio abdicare coactum protinus VII. Idus ad fluuium Hyram occidit. Quo ictu reſp. ingens ſane vulnus accepit. nam, ſi vita ſuppeditaſſet, nemo dubitauit, quin ille conſilio, ac viribus ſuis Occidentales prouincias fuiſſet recepturus, ac væſanam barbarorum audaciam compreſſurus.

SEVERVS AVGVSTVS.

HIs actis, Ricimer inde Rauennam repetiit, ac XIII Kal. Decembris Seuerum Imperatorem, militaribus paratis antè ſtudiis, iniuſſu Leonis Auguſti declarauit. Genſericus, vbi Maiorianum morte extinctum accepit, ſimul fœdus, quo cum Romanis tenebatur, euanuiſſe interpretatus, animū ad inſulas Africę obiectas adiecit, Siciliam, Sardiniam, Maioricam, & Minoricam. eaſq; anniuerſariis fatigare latrociniis inſtitit. cui Seuerus tanta virtute, atque armorum mole occurrit, vt impetium eius alioqui iuſtum, ac moderatum in primis conſtans ipſa littorum, inſularumq; defenſio illuſtrarit. Maioriano ex Gallia profecto, Childericus rex Francorū propter intoleranda tributa, & nefarias libidines populis ſuis iniuſſus ab eis regno depellitur. ille auxilij inops in Thuringiā veterem patriā ſe recepit, ac Vindomalum fidum amicum, qui ſæuientes erga ſe Francorum animos mitigaret, ac ſibi reditum in tempore compararet, reliquit, ſigno dato, quo ſe moneri volebat, quando tuto domum repetere poſſet. is fuit aureus nummus in duas partes diſſectus: quarum vnam ipſe ſecum detulit; alteram, qua moneri volebat, apud amicum reliquit. Eo profecto, Franci regio Imperio aſſueti Egidium magiſtrum militum, qui pro Romanis Sueſſione ſedebat, magno animorum conſenſu ſibi regem depopoſcerunt. atq; vltro ſe illius arbitrio ſubiecerunt. In Hiſpania vero Sueui, Maldra rege amiſſo, magnis à Gotthis cladibus afflictati demum pacem à rege Theodorico poſtularunt. Eodem anno III Idus Aprilis Leo Pontifex naturæ conceſſit, propter vitæ ſanctitatem numero Diuorum aſcriptus, propter ſcientiæ magnitudinem Magni cognomine inſignitus. Proſper Aquitanus, qui illi fuerat ab epiſtolis, paulo pòſt eccleſiam Regienſem in Æmilia accepit. vbi propter ſanctitatem item ſuam ab Eccleſia inter Confeſſores relatus ſummis honoribus in hunc vſque diem à vicinis noſtris Regienſibus colitur. Hilarius diaconus, natione Sardus, patria Caralitanus, profeſſione monachus, XIII Kalen. Maij Leonis locum obtinuit. In Gallia XVIII Kalen. Decembris epiſcopi quidam Turonibus conuenere, ac de moribus Gallicanæ eccleſiæ decreuere. extant cum decretis nomina epiſcoporum, Perpetuus Turonenſis, Veturius Cænomanus, Leo Bituricenſis, Euſebius Nanneticus, Amandinus Catalaunicus, Germanus Rothomagenſis,
461 Anthemius Rhedonicus, & Manſuetus Britannorum. Proximo anno, Leone iterum, & Seuero conſulibus, Genſericus inſulas Imperij, eadem, qua cœpit, libidine diuexauit. atque ei Ricimer Seueri iuſſu, quacunque potuit, ope occurrit. Theodoricus autem quietis, quæ rebus ſuis pernicioſa eſſet, impatiens Rauennium Seueri Comitem ad defectionem ſolicitauit. atque ab eo nobilem, & opulentam Narbonenſium vrbem accepit. Quo facto, magnum rurſus in Gallia bellum eſt ortum. cuius tenuis ad nos vix fama manauit. Per eoſdem dies, vt Iornandes in Annalibus prodidit, crebris in Gallia portentis eſt laboratum. villæ, homines, pecudes paſſim de cœlo tacti; &, quod horrorem maiorem incuſſit, duo iuuenes aduſti cadaueribus concretis inuenti, Viennæ mœnia frequentibus terræmotibus conquaſſata, ignibusque accenſis caducæ culminum criſtæ ſuperiecto fauillarum monte ſepultæ. quin etiam lupi, ac cerui portas vrbis ingreſſi, atque impune per forum vagati terrorem ingentem in hominum mentibus excitarunt.

Quæ ma-

Quę mala, quòd cœleſtem oſtentare iracundiam viderentur, expiare cupiens Ma-
mertus vrbis epiſcopus, vir ſanctiſſimus, vetere Niniuitarũ exemplo ad Dei opem
ſuppliciter implorandam confugit. cum autem ſæuientibus adhuc prodigiis po-
pulus ferme totus ex vrbe formidine conſternatus ceſſit, ac Reſurrectionis diem,
tanquam certum eorum malorum terminum, ſuſpenſis animis expectaret, factum
eſt, vt in Vigiliis, dum res diuina perageretur, repente Palatium vrbis exarſerit. quo
pauore perculſis, ac templo egreſſis qui aderant, omnibus, quòd plane ſibi perſua-
derent, aut vrbem totam hoc incendio flagraturam, aut dehiſcentẽ terram omnia
vno hauſtu eſſe deuoraturam, rurſus Mamertus ante altare proſtratus cum gemitu,
& lacrymis Dei miſericordiam inuocauit. Itaq; quod incendium ingens vis aquæ
certatim allatæ lenire non potuerat, repente ipſe piarum lacrymarum vbertate re-
ſtinxit. Ea de cauſſa, aduentante Aſcenſione, in qua ſupplicationes Deo pro impe-
trandis imbribus, aut ſerenitate adhiberi, ſed frigide, ac plane oſcitanter, lapſa ve-
tere diſciplina, ſolebant, eaſdem populo indixit, ſed nouam orandi, ieiunandi, &
erogandi rationem, priſco ritu reuocato, inuexit. Qua religione diuinum numen
placatum finem tandem cœleſtibus prodigiis, ac territamentis impoſuit. quod Si-
donius ad ipſum Mamertum ſcribens prodidit. Conſtantinopoli portentum aliud
memorabile editum. Pictori cuidam Chriſtum Iouis forma pingere auſo repente
manus exaruit. eumq; ſcelus ſuum cõfeſſum Gennadius epiſcopus, qui iampridem
Anatolio ſuceſſerat, precatione ad Deum facta, ſanauit. In Oriente etiam bellum
nouum à Gotthis eſt cõcitatum. etenim Oſtrogotthorum reges in Pannonia con-
ſidentes, cum munera à Marciano ſibi dari ſtatuta, vt pacem tuerentur, non mitti
à Leone viderent, legatis ea de re Conſtantinopolim miſſis, animaduerterunt,
Theodoricum Triarij filium genere Gotthum, cum ſuis proſperitate florentem, &
Romanorũ amicitiis inſignem annuis muneribus onerari. qua re commoti, quaſi
ipſi dignitate inferiores iudicati fuiſſent, repẽte arreptis armis, Illyricũ inuaſerunt,
ac prædas inde multas impune egerunt. Leo vero eiuſmodi bellum, vt rebus ſuis
pernicioſiſſimũ, auerſatus; legatione miſſa, & præterita & præſentia dona perſoluit,
& in poſterum diligenter ſoluturum promiſit. pacisq; renouatæ obſidem Theo-
miri filium Theodoricum, iam octo annos natum, cum petiſſet, accepit. Viuiano 465
inde, Baſilioq; cõſulibus, Seuerus Auguſtus Romam ad ciuitatem ex ſuperioribus
cladibus Auguſtali præſentia recreandam proceſſit. atque ibi x Kal. Martias Ba-
ſilium præfectum prætorio, eundemque Patricium monuit, vt legem proxime à
Maioriano latam de viduis, & ſanctimonialibus emẽdaret: ac Genſerico inſulas, &
Theodorico Galliam infeſtam habentibus per conſtitutos duces acerrime reſtitit.
In Oriente vero Leo Auguſtus Zenonem generũ ſuum vniuerſo Orienti præfecit.
Is Petrum quendam Gnapheum Chalcedonis presbyterum habuit in comitatu,
qui Apollinaris errorem ſequutus, eos, qui Deum patrem crucifixum negarent
fuiſſe, damnauit, & ſeditione in populo Antiochiæ cõcitata hymno *Sanctus Sanctus*
Sanctus adiecit, *Qui propter nos crucifixus eſt*. Quod auide ac hæreticis Theopaſchitis
arreptum magnas deinde in Eccleſia turbas exciuit. Interim, quieta ab armis bar-
barorum Italia magnus repente terror ab Gallicis Alanis obiectus eſt. Rex eorum,
nomine Beorgor, ſiue à Theodorico rege Gotthorum, late regnum in Gallia ex-
tendere cupiente adactus, ſiue cæca prædandi libidine ſtimulatus ſumma hieme;
qua Ruſticus, & Olybrius conſulatum geſſerunt, exercitum ex Gallia eduxit, ac; 464
ſuperatis alpibus, in campos ſubiectos degreſſus, Liguriam late populari, atq; effuſe
vaſtare more barbarico inſtitit. Qua re cognita, Seuerus Ricimerẽ cum firmiſſimo
delectu ei iuſſit occurrere. Nihil felicius illa expeditione per multos antè annos
cõtigit Romanis. nam Ricimer Alanum ſæuientem ad Bergomum oppidũ nactus
VIII Idus Februarias ad prælium ſic adduxit, vt non ſolum exercitũ profligarit, ſed
regem etiã congreſſum acie interemerit. Qua victoria elatus magnificos inde adeo
ſpiritus ſumpſit, vt Seuerum etiam ipſum cõtemnere cœperit. Hilarius pontifex in
ipſam Eccleſiam deceſſorum ſuorum exemplo fulciendam, atq; ornandam inten-
tus, quod Leo perficere aut temporis, aut rerum anguſtiis impeditus non potuit,
ipſe cumulatiſſime præſtitit. Nam ſacris baſilicis precioſa ornamenta à Genſerico,

vrbe capta, detracta ex ære, auro, atq; argento, quod ad vſum, & decus neceſſarium eſſet, in toto ſuo pontificatu reſtituit. atque Oratoria multa, pluresq; baſilicarum Confeſſiones laminis argenteis ſtrauit. inq; ea re prioris ſeculi magnificentiam ſuperauit. adeo breui Roma, dato pauliſper ad reſpirandum ſpacio, ex tenebris captiuitatis, ac deprædationis, priſtinæ fortunæ apparatu magna ex parte recepto, emer-
465 ſit. Inſignis inde annus, Hermenerico, & Baſiliſco conſulibus, fuit Conſtantinopolitanæ vrbis incendio, ac Seueri Imperatoris exceſſu. Euagrius ignem hoc modo conflatum ſcribit. Dæmon quidam mulieris pannoſæ, ac ſtipem corrogentis ſpeciem gerens, ea hora, qua lychni accendi ſolent, lucernam in forum detulit, quaſi aliquod ſalſamentum empturus, ac, relicta ibi lucerna, diſceſſit. Flamma inde lucernæ ſtupa erumpens, horribile fudit incendium, quo ædificia circunforanea ſubito correpta flagrarunt. inde, proximis comprehenſis ædibus, paſſim ad vniuerſam vrbem ea calamitas ſerpſit. in quo deſperata ſalus vſq; adeo laborauit, vt Aſpar Patricius aquam ad id reſtinguendũ humeris ſuis attulerit, & ſingulis opem ferentibus nummos aureos pro mercede promiſerit. Quatriduo vrbem flãma depaſta eſt. in primis curia arſit, quo ſenatus conuenire ſolebat, & Nymphæum, in quo qui propriis ædibus carebant, ſponſalia celebrabant. tegia, templaq; vrbis celeberrima, ac nobilium ædes magnificentiſſimæ multæ item incenſæ. Seuerus autẽ Imperator VIII Kalen. Septembris eſt mortuus, ſeu veneno occulte Ricimeris ſcelere miniſtrato, ſiue, quod Sidonius prodidit, morbo. Hilarius pontifex ſeditionibus, quæ propter aſſiduas hæreſes mouebantur, offenſus, XVI Kalen. Decembris conuentum epiſcoporum Galliç, atq; Italiæ in baſilica S. Mariæ habuit. inq; eo hæreſes omnes, quibus fides conuellebatur, in primiſq; ipſam adhuc furentem Eutychianam damnauit. ac Concilium Chalcedonenſe nouo Concilio confirmauit, ac multa præterea ad mores clericorum pertinentia ſanxit. quæ qui cognoſcere ſtudeat, ex ipſo, quod adhuc extat, Concilio hauriat.

INTERREGNVM.

SEVERI Imperatoris mortem magno dolore Italia tulit. nam licet iniuſſu principis creatum ſciebat. tamen cum domeſtica Imperij laude capiebatur, quod ille domo Lucanus erat, tum remp. præſenti indigere Auguſti præſidio ſentiebat. quod Genſericus oram Italiæ aſſiduis vexare latrociniis non deſiſtebat. neq; ſolus Ricimer aduerſus fugitiuum hoſtem, & manum conſerere detrectantem ſatis valebat. quod Sidonius his verbis expreſſit:

Imperij fortuna rotas hinc Vandalus hoſtis
Vrget, & in noſtrum numeroſa claſſe quotannis
Militat excidium.
Præterea inuictus Ricimer, quem publica fata
Reſpiciunt, proprio ſolus vix Marte repellit
Piratam per rura vagum, qui prælia vitans
Victorem fugitiuus agit.

Et quidem Genſericus poſt Romam captam claſſem, vt ſignificauimus, quotannis eduxit, ac modo in Italiã, modo in Siciliam vrbibus maritimis partim diripiendis, partim etiam diruendis curſum intendit. Inde ad Orientis conuerſus Imperium Illyricum omne, huicq; adiacentes inſulas cum tota Græcia incurſauit. ad Italiam inde, Siciliamq; reuerſus, ſiquid reliqui erat, abraſit, atq; ipſam poſtetiam Sardiniam, & Maioricam, ac Minoricam occupauit. adeo vero temere in obuios quoſque rapi ſolitus fuit, vt, cum è Carthaginis portu, velis paſſis, ſolueret, rogatus à nauclero quorſum iter dirigeret, reſpondere ſolitus fuerit: Quo Deus impulerit. Hac igitur de cauſſa ſenatus Seueri mortem, qui acriter ei reſtiterat, animo iniquo accepit. ac propterea Leonem Imperatorẽ primo quoq; tempore de illius obitu docuit. ipſumq;, vt Occidenti Imperatorem difficillimis eius in rebus daret, orauit. ni princeps Maioriani ſimilis ſummæ rerum præeſſet, breui nomen Imperij Romani in Occidente ad nihilum recaſurum. Res explicatu difficilis diu Leonis animum
466 torſit. Itaq; proximum annum totum ipſe tertium conſul in hac deliberatione incerta

certa conſilia voluendo conſumpſit. Interim Ricimer & latrociniis Vandalorum occurrit, & totam remp. pro ſuo arbitrio adminiſtrauit. Erat tum apud Leonem Anthemius Procopij filius, Anthemij, qui cum Stilichone conſul fuerat, nepos, ac modo Marciani Auguſti gener. Hic vtriuſq; militiæ magiſter, & Patricius bellum cum Hunnis haud incommode geſſerat. & opibus tum longe ceteris excellebat, & ſummo apud Leonem in honore erat. quamobrem dignum eum iudicauit, cui vel virtutis, vel generis gratia dignitatem Imperij Occidentalis deferret. ac poſtero anno, Puſæo, & Ioanne conſulibus, ipſum ex Patricio Cæſarem deſignauit, ac 467 protinus in Italiam ire ad Auguſtalia inſignia capienda præcepit.

ANTHEMIVS AVGVSTVS.

ITAQVE pridie Idus Aprilis Anthemius ad vrbem Romam progreſſus, tertio ab ea lapide ab occurrente exercitu excipitur. atque Imperator omnium conſenſione leuatus Auguſti nomine decoratur. vnde in Panegyrico eius dixit Sidonius:

Facta priorum
Exuperas Auguſte Leo. Nam regna ſuperſtat
Qui regnare iubet. melius reſpublica veſtra
Nunc erit vna magis, quæ ſic eſt facta duorum.

Quibus actis, ad ſtabiliendum Imperij ſtatum, & proprias confirmandas opes ex Leonis auctoritate Ricimeris gratiam ſibi vinculo affinitatis aſtrinxit. ac filiam ei in matrimonium collocauit. Nuptiæ Romæ per multos dies eximia ludorum pompa, ac ſumma populi lætitia celebratæ. eoq; optimum tempore poſt tot publicorum malorum tenebras priſtinam ſplendoris, ac dignitatis lucem intueri Romana ſibi ciuitas viſa eſt. His nuptiis Sidonius Aruernorum legatus forte interfuit, vt ipſe in epiſtola ad Herennium ſcribit: *Interueni*, inquit, *nuptiis Patricij Ricimeris. cui filia Perennis Auguſti in ſpem publicæ ſecuritatis copulabatur. Igitur hoc ipſo tempore, quo hæc mihi exarabantur, vix per omnia theatra, macella, prætoria, fora, templa, gymnaſia thalaſſio Feſcenninus explicabatur. atque etiam num è contrario ſtudia ſilent, negotia quieſcunt, iudicia conticeſcunt, differuntur legationes, vacat ambitus, & inter ſcurrilitates hiſtrionum totus actionum ſeriarum ſtatus peregrinatur.* & alibi: *Poſt nuptias Patricij Ricimeris, id eſt, poſt Imperij vtriuſque opes euentilatas tandem reditum eſt in publicam ſerietatem, quæ rebus actitandis ianuam, campúmque patefecit.* Marciano item Anthemij filio Leo Auguſtus Leontiam filiam connubio copulauit. Itaque tantis propterea ſeptus opibus Imperator Anthemius fuit, quantis haud ſcio, an quiſquam alius nuper ad Imperij tractationem acceſſerit, nimirum vltimus Occidentalium principum, in quo roboris, ac lacertorum aliquid fuit. Cum tanto igitur amoris, ac concordiæ vinculo res vtriuſque Imperij tenerentur, Leo Imperator immanem Genſerici in Oriente, atque Occidente deprædandi licentiam haud vltra ferendam ratus, bellum ei interneciuum indixit. atque ea de cauſſa claſſem mille centum tredecim nauium ex Græcia vniuerſa contraxit, quibus totum conſternere mare potuit, atque exercitum centum millium hominum comparauit, atque in milites, & remiges ſumptus ingentes impendit. & ſummæ rerum Baſiliſco Verinæ vxoris ſuæ fratre præpoſito, Anthemio Imperatori mandauit, vt ex Italia neceſſaria omnia miniſtraret. Quo apparatu audito Genſericus exterritus ad Olybrium ſenatorem potentiſſimum ſeſe contulit, &, ſi partes tueri ſuas vellet, ſe illi Placidiam pridem deſponſam redditurum, atq; Occidentis Imperium paraturum ſpopondit. atq; inde annuentis eius potentia fretus grandiores ſpiritus gerere, & inſolentius ſe iactare perrexit. Eodem anno Rauennæ terræmotu grauiſſime laboratum. Romæ Hilarius pontifex, & Theodoricus in Gallia rex mortui. illi Simplicius Tiburtinus, huic frater Euricus ſucceſſit. Poſtero Anthemius Auguſtus ſecundum conſulatum ſine collega 468 iniuit. quem Sidonius à Paulo viro præfectorio rogatus, vt gratiam legationi ſuæ conciliaret, nobili, de quo ſæpe diximus, Panegyrico celebrauit. Ceterum Leonis iuſſu duces Marcellinus, Heraclius, & Baſiliſcus bellum Genſerico facere inſtiterunt. Marcellinus in Dalmatia quondam Aëtium, cui iunctus amicitia erat, audiés

interemptum, ad Valentinianum accedere veritus, tantas opes in ea prouincia ſibi quæſiuerat, vt nemo ei reſiſtere poſſet. Itaque virtute eius allectus, atque potentia Leo territus hominem omnibus modis ſibi conciliauit, atque in Sardiniam, vt eam Vandalorũ imperio eximeret, miſit. quod ille in eam profectus egregie præſtitit. Heraclius autem à Baſiliſco in Africam cum parte claſſis præmiſſus apud Tripolim cum Vandalis acie congreſſus bene pugnauit, ac Tripolim ipſam recepit. inde, dimiſſis nauibus terra, cum exercitu Carthaginem verſus ire contendit. Neque ita multo pòſt Baſiliſcus totam claſſem ad paruum oppidum CCLXXX ſtadiis à Carthagine remotum applicuit, vbi Mercurij templum antiquitus fuit. ac tantum Genſerico trepidationis incuſſit, vt ſi Carthaginem eueſtigio perrexiſſet, ipſam ſine cunctatione in poteſtatem fuerit adducturus, Vandaloſq; ſeruitute preſſurus. Genſericus, poſtquam Sardiniam, Tripolimq; receptas audiuit, ſimulq; ingentem Baſiliſci claſſem littoribus inductã Africanis cognouit, tum demum Leonis Imperatoris formidare opes inſtituit. mox Baſiliſci ſiue ignauia, ſiue tarditate, ſiue improbitate erectus omnes, quas potuit, naues armauit, atque alias militibus impleuit, alias in ſpeciem vacuas produxit, vt prope conſiſtentes munitiones, atq; inſtrumenta neceſſaria miniſtrarent. ac ſimul legatos ad Baſiliſcum miſit, rogatum, per dies quinque prœlium prorogaret, vt interim conſilium expediret, cedere ne Imperatori, an repugnare deberet. idq;, præbita, vt fama fuit, pecunia, impetrauit. Vbi vero ſextus dies deſtinatus illuxit, copiæ pugna facta, in aciem prodiit, ac, confecto prœlio, fortiter dimicare inſtituit. Tum vero in ipſo certaminis ardore Baſiliſcus primus cum prætoria naui ſe dedit in fugam. quo facto, ſuorum animos, licet pugnandi auidos, ita debilitauit, vt ſtatim exemplo eius pugnam intermittere, ac de fuga cogitare incœperint. Quibus rebus animaduerſis Genſericus, eo ferocius in hoſtes inuectus, pleroſque aut captiuos fecit, aut occidione occidit. præda nauium, hominumq;, atque inſtrumentorum ingens parta. Marcellinus etiam è Sardinia in Siciliam tranſgreſſus, ibi à Vandalis eſt oppreſſus. Ita res vtrobique bene geſtæ mirum in modum Genſerici animum paulo antè ex Romano nauium apparatu prope portentoſo abiectum excitauerunt, atque ad maximum quodque audendum facinus accenderunt. Eodem anno magnum inter Gotthos prodigium eſt notatum. quippe Toloſæ in media vrbe ſanguis è terra repente ita prorupit, vt
469 integro die cum incredibili omnium ſtupore manarit. Poſtero vero, Marciano Anthemij Auguſti filio, & Zenone, qui pòſt Imperium tenuit, conſulatum gerẽtibus, Oſtrogotthi reges munerum Rom. haud ſatis habentes, ſuam in vicinas gentes libidinem conuertere, ac Satagas in media ſitos Pannonia inuaſere. quibus Dinzio Attilæ filius cum expedita Hunnorum manu occurrit, atq; ad Baſſianam progreſſus, agros effuſa populatione diripuit. Qua re cognita, Oſtrogotthi, Satagis omiſſis, in illum ſe tanto impetu rettulerunt, vt, fuſo exercitu, interfecerint, ac reciſum caput Conſtantinopolim miſerint. ab illo die Gotthorum arma Hunni exhorruerunt. Eo anno Romæ inſigne maieſtatis iudicium de Aruando perfectum eſt. is, (vt inquit Sidonius,) præfecturam primam geſſerat cum magna popularitate, ſecundam vero cum maxima populatione. onere inde alieni æris oppreſſus, metu creditorum ſucceſſuros ſibi optimates æmulabatur, omnium colloquia deridebat, conſilia explorabat, officia contemnebat. donec odio publico flagrans, & prius cinctus cuſtodia, quàm poteſtate diſcinctus, capi ab Imperatore, & Romam duci eſt iuſſus. quò vbi peruenit, apud Fl. Aſellium hoſpitem, Comitem ſacrarum largitionum in Capitolio cuſtodiendus eſt datus. Interea legati prouinciæ Galliæ Tonantius Ferreolus Præfectorius Afranij Syagrij conſulis è filia nepos, Thaumaſtus, & Petronius, homines ſummæ prudentiæ, atque eloquentiæ opinionem habentes, atque Aruernorum primores Aruandum publico nomine accuſaturi ſequuntur. hi inter cetera, quæ ſibi prouinciales agenda mandauerant, interceptam epiſtolam deferebant, quam Aruandi ſcriba exceptus dominum dictaſſe profitebatur. hæc ad regem Gotthorum epiſtola mittebatur, pacem cum Leone Imperatore diſſuadens, Britannos ſuper Ligerim ſitos oppugnari oportere demonſtrans, cum Burgundionibus iure gentium Gallias diuidi debere confirmans, & ad hunc ferme

modum

modum plurima inſana complectens, quæ iram regi feroci, miti pudorem accenderent. Hanc epiſtolam ad læſæ maieſtatis crimen pertinere iuriſconſulti dixerūt. Hoc ei intendi periculum Aruandus ab Sidonio, Auxanioq; admonitus reſpondit, ſe conſcientia ſua munitum vix aduocatos in repetundarum defendendo crimine admiſſurum. Interim reus aream Capitolinam albatus percurrebat, ac fictis ſalutationibus, atque occurrentium adulationibus ſtudebat, ac ſerica, gemmas, & precioſa quæq; inuolucra, quaſi mercaturus, explicari iubebat. & inter agendum præcipue de legibus, temporibus, ſenatu, & principe querebatur. Poſt paucos dies ſenatus in tractatorium frequens conuenit. Eò reus, accuſatoréſque citati intromittuntur. ac ſuis quiſque locis pro dignitate ſedere iubentur. cum patres conſurrexiſſent, legati poſt prouinciale mandatum epiſtolam protulerunt. quæ cum ſenſim recitaretur, Aruandus vltro ſe dictaſſe imminentis periculi ignarus aſſeruit. idque bis, terq; pòſt repetita confeſſione rogatus reſpondit. Itaque ſtatim à iudicibus, atque ab accuſatoribus acclamatur, reum eum læſæ maieſtatis teneri. Quo conſenſu perſpecto, Aruandus exanimatus expalluit, ſero intelligens, poſſe reum maieſtatis etiam pronunciari eum, qui non affectaſſet habitum purpuratorum. Subito igitur iure geminæ præfecturæ, quam per quinquennium repetitis faſcibus geſſerat, ſpoliatus, & plebeiæ familiæ redditus publico carceri adiudicatus eſt. Inde iudicio comperendinato capite mulctatus in inſulam eſt coniectus, vbi vſque ad inimicorum dolorem deformatus ex ſenatuſconſulto Tiberiano triginta dierum vitā poſt ſententiam traxit, vncum, & gemonias, & laqueum carnificis in horas expectans. Hæc de iudicio Aruandi ſcripſit Sidonius, quod in hunc annum factum prodidit Caſſiodorus. Narrat idem alio loco, duos hoc tempore in vrbe Romana viros poſt principē in toga præcipue floruiſſe, Gennadium Auienum, & Cæcinam Baſilium, quorum Auienus ad conſulatum felicitate, Baſilius virtute peruenerat. Vtrumq; ſi forte domo exibant, ingens clientum caterua ſtipabat. ſed Auienus in filiis, generis, fratribus, atque nepotibus prouehendis occupabatur; Baſilij benignitas tota in alienis promouendis, atque ornandis explicabatur. & ſi vtrumque coluiſſes, facilius ab Auieno familiaritatem, à Baſilio facilius beneficium conſequutus fuiſſes. Eodem anno, qui octauus erat, poſtquam Egidius pro Childerico inter Francos regnabat, Vindomalus à Childerico quondam in Gallia ad reconciliandos ſibi Francorum animos conſtitutus, nuncios ad Childericum cum nummi parte miſit, atq; vt bono animo regnum repeteret, ſigno inter ſe compoſito docuit. quo accepto, ille gaudio geſtiens in Galliam ſe recepit, ac benigne à Francis Egidium iam peroſis acceptus regno illum eorum vſus auxilio deturbauit. atque inde proſpere multos annos illud obtinuit. Quadringenteſimo inde ſeptuageſimo à Chriſto nato anno, Seuero, & Iordane conſulibus, Romanus Patricius, cum affectatæ tyrannidis 470
eſſet compertus, pariter cum Aruando capitali ſupplicio ab Anthemio eſt affectus. Euricus autem, rex Gotthorum coniurationem Aruandi pateſactam conſpiciens, quod occulte aſſequi non potuit, palam ſibi aggrediendum putauit, ac finium prolatandorum cauſſa more patrio exercitum in agrum Romanorum induxit. Quare percepta, Anthemius, licet Ecdicium Comitem Auiti quondam Imperatoris filium, egregie impetum eius ſciret ſuſtinere, tamen Riothimum regem Britannorum, qui etiam Brittones ſuper Ligerim ſiti dicuntur, quos Aruandus Eurico adoriendos ſuaſerat, auxilio accerſiuit. eumq; cum XII millibus hominū mari venientem in oppidum Bituricum accepit. Euricus autem antè eum ſibi inuadendum, quàm cum Romanis copiis iungeretur, exiſtimans, caſtra aduerſus Bituricum promouit, atq; in aciem tractum primo certamine ſuperauit. Ex quo Riothimus maiore ſuotum parte deſiderata cum paucis fugiens, ad Burgundiones Romanis fœderatos ſe contulit. Gregorius auctor eſt, Britannos Biturico à Gotthis expulſos eſſe, multis apud Dolenſem vicum occiſis. Inde data opera ab Anthemio eſt, vt Euricus finibus ſuis contentus priſtinum fœdus, veteremq; pacem ſeruaret. Hunnimundus rex Sueuorum, traiecto Danubio, magnum pecoris numerum ex Pannonia Oſtrogotthorum auertit, atq; populabundus in Dalmatiam vſque proceſſit. vnde ſe recipiens à rege Theodomiro ad lacum Pelſodis captus, & pòſt pace data dimiſ-

ſus eſt. Et hoc anno Genſericus claſſem aduerſus Baſiliſcum in Sicilia ſtationem habentem eduxit. cui Baſiliſcus decoris amiſſi recuperandi auidus alacri ſeſe animo obtulit, ac tanta mole, prœlio commiſſo, pugnauit, vt Genſericum victum Car-
471 thaginem ſe præcipiti fuga referre coegerit. Leone inde Auguſto quartum, & Probiano conſulibus, vtrumque Imperium vt inteſtinis, ſic periculoſis ſeditionibus laborauit. In Orienre Aſpar Patricius Leoni Auguſto inſidias moliens, filio ſuo Ardaburio Cæſare declarato, non dubia affectatæ tyrannidis exhibuit argumenta. cuius rei certior Leo factus ſtatim victorem è Sicilia reuocauit exercitum, atq; Aſparem cum filio vtroque adortus, omnes in poteſtatem adduxit, ac ſupplicio capitali pro rei atrocitate multauit. illud in primis veritus, ne ſi ſuperſtites ſibi fuiſſent, deſpecta Leonis nepotis ſui, quem Cæſarem deſtinauerat, pueritia, Imperij ſibi faſtigium vindicarent. Hæc in Oriente. Occidentalis autem peſtis auctor fuit Patricius Ricimer, qui, alter in Italia Aſpar, Anthemium, poſthabito affinitatis vinculo, primum deſpicatui habere, pòſt etiam iniuriis aliquot non erubuit onerare. Itaq; accenſis inter eos ſimultatibus, quas etiam vtriuſque familiares de induſtria irritarunt, res ad prauam tendere certaminis contentionem videbatur. quæ ſi contracta eſſet, nemo erat, quin deteriore conditione Anthemium pugnarurum putaret, atque ea res maximam Italiæ allatura perniciem eſſet. Hunnimundus rex accepti beneficij immemor, gentem Scyrorum, quæ ſuper Danubium conſidebat, ad arma ſolicitauit, atque, irruptione in Pannoniam facta, Valamirum regem Oſtrogotthorum occurrentem, commiſſo prœlio, ſtrauit. Quo detrimento accepto, Gotthi accenſi bellum collectis viribus inſtaurarunt, ac Scyrorum genrem omnẽ præter eos, qui ex acie fuga dilapſi ſunt, conciderunt. Quorum exitium metuentes Hunnimundus, & Alaricus, Sueuorum reges, accitis Sarmatarum auxiliis, aduerſus Gotthos mouerunt, ac collectis Scyrorum reliquiis, & Gepidarum, Rugorúmque fulti præſidiis caſtra ad Bolliam amnem Pannoniæ locauerunt. Contra quos Theodomirus, & Vindemirus reges profecti ſummo prœlio conflixerunr, tantámque ſtragem eorum ediderunt, vt campus ſanguine manauerit, & arma, ac cadauera aggeſta collis altirudinem plus, quàm decem millium, adæquarint. Ita Valamiro occiſo egregia eſt victoria parentatum. Eodem anno Aruerni Seronatũ Gotthis prouincias Romanorum prodenrem accuſarunt. quo facto, Sidonius Ecdicium Comitem, ciuem ſuum, ſumma auctoritate virum auxilio aduocauit. *Exultat enim*, inquit, *Seronatus Gotthis, inſultat Romanis, illudit præfectis, colludit numerariis, leges Theodoſianas calcat, Theodoricianas proponit, veteres culpas, noua tributa perquirit. te expectat palpitantium ciuium extrema libertas. quidquid ſperandum, quidquid deſperandum eſt, fieri de medio placet. ſi nulla à republ. vires, nulla præſidia, ſi nullæ, quantum rumor eſt, Anthemij principis opes, ſtatuit, te auctore, nobilitas ſeu patriam dimittere, ſeu capillos.* Damnatum autem fuiſſe idem ſignificauit ad Græcum epiſcopum ſcribens: *Aruerni amore reipubl. Seronatum barbaris prouincias propinantem non timuere legibus tradere, quem conuictum deinceps reſpubl. vix præſumpſit occidere.* Conſtantinopoli Gennadio epiſcopo ex humanis rebus exempto Acacius ſubrogatur. cuius inconſtans in tuenda fide Catholica ratio pòſt Eccleſię ſtatum vehementiſſime per-
472 turbauit. Feſto inde, & Marciano conſulibus, cum flagrantibus Anthemij, & Ricimeris inrer ſe odiis ſuſpenſis omnes animis, quis tandem futurus eſſet ſuſcepti certaminis exitus, expectarent, Ricimer Mediolani poſitus multorum pacem ſuadentium precibus fatigatus, denique ſe paratum eſſe ad reconciliandam cum ſocero concordiam dixit, ſi quis eſſet, qui tantæ ad eum legationis onus ſuſciperet, cui omnes vno ore reſponderunt: Non deerit, qui legationem hanc ſubeat. adeſt enim Epiphanius, Ticinenſis epiſcopus (hic modo Criſpino ſucceſſerat.) vir ore venerando, moribus ſuauiſſimis, & eximia perſuadendi facultate inſtructus. Tum Ricimer, Iampridem hunc virum, ab omnibus audio commendari. ite igitur, & rogate illum, vt hanc legationem ſuſcipiat. Illi Ticinum profecti, Epiphanio Ricimeris voluntatem expromunt, quibus ille reſpondit: Quamuis tantæ rei neceſſitas probatiſſimæ perſonæ pondus requirat, atque ego ad id muneris parum idoneus ſim, ſtudium tamen, quod debeo patriæ, non negabo. atque, his dictis,

ad Ri-

ad Ricimerem perrexit,&,mandatis acceptis,Romam iter intendit. Vbi vero Anthemius audiit, legatum ad ſe à Ricimere venire ſingularis eloquentiæ hominem, dixit: Qui alios laceſſit iniuriis,diſertos ad ſupplicandum homines mittit.introducite tamen antiſtitem, qui, ſi facilia poſtulabit, morem geram; ſi difficilia,cum excuſatione dimittam. vereor tamen, ne Ricimer nihil à me impetret, quòd ſcio, illum nimis in petendo procacem eſſe. In conſpectum inde progreſſus principis Epiphanius ſic diſſeruit. Diuino conſilio factum eſt, vt is temp.teneat, qui per Catholicam fidem Deum omnis pietatis auctorem agnoſcit, per quem bellicus furor pacis armis infringitur, & quod à fortitudine non poteſt,à concordia ſuperatur.Sic Dauidem illuſtriorem reddidit certa clementiæ opinio, quàm prompta animi ad vindicandum propenſio. & optimi reges ſupplicantibus indulgere diuino oraculo ſunt edocti. nam diuinum imperium exprimit, qui dominatum ſuum pietate extollit. Hoc igitur iudicio Ricimer Patricius ad te orandum me miſit, haud dubia ſpe fretus, Romanum pacem Dei munus daturum, quam poſtulet barbarus. erit enim egregius triumphus, ſi ſine ſanguine viceris. quanquam neſcio quæ ſpecies fortitudinis illuſtrior poſſit eſſe, quàm iracundiam temperare, & fortiſſimi Getæ pudorem beneficiis onerare. vehementius enim afficietur, ſi poſtulata obtinuerit, quàm hactenus puduit, cum ſupplicauit. Tum Anthemius: Inexplicabilis profecto nobis erga Ricimerem cauſſa doloris eſt. neque enim quidquam eximiis eum beneficiis ornando profecimus. quem etiam, (quod non ſine ſummo & regni, & ſanguinis noſtri pudore dicendum eſt,)in familiæ ſtemma aſciuimus (quis enim ſuperiorum hoc fecit Imperatorum,vt inter munera,quę pellito Getæ tribueret,pro quiete communi filiam collocaret?)neſciuimus parcere ſanguini noſtro, dum ſeruimus alieno. Neque vero hoc formidini noſtræ quiſquam aſcribat. neque enim noſtram vicem ſolliciti fuimus, ſed populorum, haudquaquam ignari, Imperatorem amittere laudem virtutis, niſi pro periculis expalleat alienis. atque vt tuæ Venerationi ad liquidum conatus eius aperiamus, quò maioribus eſt à nobis muneribus exornatus, eò acriorem ſe nobis hoſtem exhibuit. nam quæ bella reip. comparauit? quantum in Italiam gentium externarum inuexit? poſtremo vbi nocere non potuit, nocendi tamen fomenta ſuffecit. Huic igitur pacem dabimus? hunc inteſtinum hoſtem amici ſpecie ſuſtinebimus, quem fœdere concordiæ nulla affinitatis vincula tenuerunt? magna cautio eſt, aduerſarij animum perſpexiſſe. verumtamen, ſi tu his omnibus ſponſorem te interponis, qui potes ſpiritali indagine conſilia nefanda eruere, erutaq; comprimere, pacem, quam poſcis, non nego. quòd ſi ſolita calliditate te ipſum quoq; fefellerit, me tamen, ſtatumq; reip. fidei tuæ commendo, & gratiam, quam ſupplicanti Ricimeri negare ſtatueram, per te vltro reſtituo. quis enim audeat tibi beneficium abnuere poſtulanti, cui oportuerat ante preces offerri? Tum epiſcopus, Gratias, inquit, omnipotenti Deo, qui principis menti pacem ſuam iniecit, quem præeſſe mortalibus voluit. Atque, his dictis, Ticinum cum pace propere rediit. (nam dies inſtabat Reſurrectionis.) ac, lætantibus omnibus, legationem renunciauit. Haud diu tamen Ricimer in hac concordia manſit, credo, quòd ſe in hac cauſſa viribus multo ſuperiorem videret, & ſocerum ſe, ſi non fraude,at vi ſaltem capturum ſperaret. Itaque,cum ſeditio vehementiore flamma recruduiſſet,ipſe eum magno,eoq; infeſto exercitu Romam perrexit,atq; obſidendæ vrbis cauſſa apud Anienis pontem caſtra fecit. Qua re perſpecta, Romani in magnas rerum anguſtias rurſus adducti, alij Anthemio,alij Ricimeri ſe adiunxerunt,ac ciuitatem inteſtino diſſidio diſtraxerunt. Cum autem in longum obſidio traheretur, grauius fame laborare, & poſt famem premi peſtilentia inceperunt. ſpes vna erat in auxiliis Gotthorum ex Gallia accerſitis. quæ & ipſa repente præciſa eſt.nam Bilimerem cum firma manu ad vrbem profectum Ricimer aggreſſus, inito ad pontem Hadriani certamine,nō ſolum vicit, ſed etiam interemit. quo ſucceſſu erectior, atque audacior factus v Idus Iulias vrbem, toto vrgente exercitu, magna mole inuaſit, ac demum, repulſis defenſoribus, in poteſtatem redegit, atque ingreſſus, eandem, quam Alaricus, & Genſericus antè attulerant, trepidationem,ac tumultum inuexit.nam & Anthemium captum morte affecit,nulla ne-

que ſoceri pietate, neque Imperatoris reuerentia ductus, & vrbem, quæ famis, ac peſtilentiæ acerbitate afflicta erat, militibus miſere populandam, diripiendamq; permiſit. Itaque præter duas regiones, in quibus ipſe cum ſuis conſederat, omnia immani ſunt prædatorum libidine lacerata. Inde Olybrius ſenator Conſtantinopoli paulo antè reuerſus inſignibus Auguſtalibus exornatus.

OLYBRIVS IMPERATOR.

HVIVS tamen direptionis, quæ Romanæ vrbi tertia contigit, diuturnum ille fructum non tulit. ſiquidem mox ſæuiſſimis corporis doloribus cruciatus XV Kalend. Septembris exceſſit è vita, vir is, qui poſt Valentiniani obitum, tanquam alter Stilicho, prope in republ. imperauit; in illo etiam Stilichone felicior, quòd non plures Imperatores creauit, quàm ſuſtulit. Eo ſepulto, Olybrius Imperator referendæ gratiæ cupidus Gundibarium nepotem eius Patricium ſubdidit, ac mox Romæ X Kalen. Nouembris vix ipſam imperandi ſuauitatem expertus morbo deceſſit. Interim Leo Imperator rebus, quæ ad vrbem acciderant, in primiſque Anthemij nece audita commotus, de ſufficiendo ſucceſſore cogitauit. ac Iulium Nepotem Nepotiani filium, collocata ei in matrimonium nepte ſua, per Domitianum clientem ſuum Cæſarem deſignauit, eique Occidentale Imperium deſtinauit. Eodem anno Veſuuius mons in Campania intimis æſtuans ignibus, viſcera exuſta euomuit. nocturniſq; in die tenebris incumbentibus, omnem Europam minuto cinere cooperuit. Itaque eius portenti memoriam annuam Conſtantinopolitani inſtituerunt VIII Idus Nouembris. Ea re Leo Imperator exterritus vrbe exceſſit, atque ad S. Mamantem conſedit. In Pannonia rex Oſtrogotthorum Theodemirus ſumma hieme conglaciatum Danubium nactus, exercitum flumen tranſmiſit, atque improuiſa in Sueuos impreſſione inuectus & ipſos, & ſocios eorum magna edita ſtrage concidit. ac victor domum reuerſus, Theodoricum filium obſidem à Leone remiſſum cum regalis opulentiæ muneribus lætus excepit. qui iam annum octauum decimum erat natus. Ille vero fortitudinem parentis imitatus, ſociis militibus aſſumptis, Danubium, ipſo inſcio parente, tranſiuit, ac Sarmatarum regem victoria ducis Romanorum furentem proſtrauit. reuerſusque ad patrem Singidonem, quam Sarmatæ Romanis ademerant, cœpit, ac iuris ſui effecit. Leo-
473 ne autem Auguſto conſule ſolo quintum, cum per quattuor, & amplius menſes Occidens ſine Imperatore fuiſſet, neque Iulius Nepos Cæſar ab ipſo deſignatus in Italiam adueniret, Gundibarius Patricius aui Ricimeris exemplum, auctoritatémque ſequutus, principem pro arbitrio ſibi deſignandum ſuſcepit, ac III Nonas Martias Rauennæ Glycerium Comitem domeſticorum Imperatorem per milites leuandum curauit.

GLYCERIVS IMPERATOR.

ITA Olybrius, & Glycerius, vt inuito Leone, ſic iniuſtis comitiis, ſedem Occidentalis Imperij tenuerunt. quamobrem eorum rationem non habuere, qui ſucceſſerunt. Genſericus poſt ſuperiorem cladem acceptam Leonis arma formidans vt omnia, quæ potuit, ad ſecuritatem præſidia conquiſiuit, ſic etiam omnia, quæ valuit aduerſus eum arma commouit. In primis vero Oſtrogotthos ad vtrumque Imperium inuadendum, magna ſpe præmiorum oſtentata, ſolicitauit. Quibus inductus Theodemirus iam recepto filio tutus in hunc modum ipſa ſuſcipiendi belli conſilia expediuit. Glycerium tenuiſſimis opibus Italiæ regnum adeptum audiens, Vindemiro fratri negotium dedit, vt arma Italiæ inferret, quam nullo negotio aut ſubacturus, aut populaturus, quippe exiguis tectam præſidiis, eſſet. ipſe vero Illyricum, vt ad expugnandum difficilius, ſibi aſſumpſit. Vindemirus igitur cum ingenti Oſtrogotthorum manu populabundus in Italiam venit, verũ repente morbo oppreſſus interiit, filio ſibi cognomine Vindemiro relicto. Hac irruptione Glycerius, Imperio nondũ firmato, perculſus, ſeſe tanto offerre diſcrimini non eſt auſus. verum, miſſis obuiam legatis, hominẽ donis aggreſſus orauit, vt exercitũ in Galliam abduceret, in qua ei locus inter populares ſuos defuturus nõ eſſet. Paruit voluntati

eius

eius Vindemirus,ac,ſublatis caſtris,in Galliam adiit,ac ſeſe Viſgotthis adiunxit. ex quo mire eorum in Gallia,atq; Hiſpania opes adauctæ. Ita tum Italia ingēti calamitate leuata,quæ ſi ad ceteras acceſſiſſet,mirificis ipſam ſine dubio ad ſeſe erigēdum vulneribus afflixiſſet. Theodemirus autem bellum Sarmatis Limigantibus intulit, neque vllum præ metu obuium habuit. hac proſperitate inde elatus, vrbem Illyrici primariam Naiſſum adortus in ditionem adduxit, atque ibi cum Theodorico filio moratus, militum partem ad Vlpianam per Caſtrum Herculis miſit. qui eam cum aliis locis imperiis occuparūt. ac tum demum in Theſſaliam progreſſi, Heracleam, Lariſſamq; ceperūt. Qua re cognita, Theodemirus Naiſſo egreſſus, Theſſalonicam petiit, quam Clarianus Patricius cum exercitu obtinebat. ille vero cum vrbem defendere ſtatuiſſet, poſtquam eam circumuallari, nec ſe cœpta hoſtium morari poſſe cognouit,legatos ad regem cum muneribus miſit, atque ita illum ab oppugnatione auertit. inde nouo inito fœdere, noua Gotthis loca ad incolendum in Illyrico Orientali conceſſa. Ex quo apparet, quo veteres nerui, animique Romanorum euaſiſſent Imperatorum, cum ſalutem vtriuſque Imperij precibus, ac pecunia redemptam non armis,ac fortitudine defenſam haberent. Conſtantinopoli Leo Auguſtus Leonem nepotem ſuum ex Zenone & Ariadna filia genitum Cæſarem eſſe iuſſit. Tunc etiam veſtis Deiparæ virginis Hieroſolymis Conſtantinopolim eſt allata,& magna religione recepta. quæ apud virginem Hebræam erat inuenta. Proximo anno Leo Auguſtus conſul ſextum ſiue collega vita exceſſit, 474
ac,genero ſuo Zenone præterito, nepotem ſuum Leonem puerum, à ſe paulo antè Cæſarem conſtitutum, teſtamento Imperatorem reliquit, qui mox patrem Zenonem ſibi conſortem aſſumpſit, & cum eo hunc annum Imperauit. Iulius autem Nepos,cui traditum fuiſſe à Leone ſene Imperium diximus, cum illud à Glycerio occupatum teneri audiſſet, vehementiſſime perturbatus eſt, atque ipſum per vim inde detrudere cum ſtatuiſſet, ope Imperatoris ingentes omnis generis copias in naues impoſuit, atque, intento Italiam verſus itinere, claſſem tandem ad littora Romana applicuit. Quod vbi Glycerius tum Romæ agens cognouit,opibus ſuis nimium attenuatis diffiſus vrbe exceſſit, atque in oppidum ſuburbanum, nomine Portum, ſeceſſit, ibique communitus impetum Nepotis ſibi excipiendum decreuit. Nepos autem, expoſitis, atque ad vrbem adductis militibus, cum primo aduentu eam ad deditionem adduxiſſet, acri inde Portum obſidione circumdedit, quem cum cepiſſet, ſimul etiam Glycerium Imperij deponere inſignia compulit. eaq; mox ipſe VIII Kal. Iulias induit. atq;, rebus Romæ compoſitis, inde Rauennam in regiam ſe recepit, Glycerio, ne priuatus ludibrio haberetur, eccleſia Salonenſi in Dalmatia attributa.

IVLIVS NEPOS AVGVSTVS.

DVM hæc agerentur, Euricus rex Gotthorum in Gallia aduerſis Italiæ rebus, ac nouis Oſtrogotthorum auxiliis excitatus, fines Romanorum habere infeſtos variis populationibus cœpit. Qua re cognita, Nepos nihil ſibi prius duxit faciendum,quàm vt cœptis eius occurreret. cumq; Euricum lites quaſdā de finibus in ſpeciem ferentē audiſſet,habito principum Liguriç Concilio,ex omniū ſententia Epiphanium Ticinenſem epiſcopum legatū ad eum miſit,qui lites cōponeret, pacemq; firmaret. quod ille ſumma cum cura expleuit. Profecto inde ex Gallia Epiphanio,Euricus nihil eorū,quæ promiſerat præſtitit,immo ſub nomine pacis agere hoſtilia cœpit. nam in fines Romanos inuectus cum agros ciuitatum vaſtauit, tum maxime eccleſias,atq; earum epiſcopos,vetere Arriana labe corruptus, afflixit. ac Ruthenos, Cadurcos, Lemouicos, Gabalitanos ex Aquitania prima cepit, ac deniq; vrbem ipſam Aruernorū militari corona circumſtetit. neq; ex omnibus Gotthicis in Gallia bellis vllum hoc fuit aſperius. Erat tum in vrbe Aruernorū Ecdicius Comes, Auiti quondā Imperatoris filius, itemq; epiſcopus ipſe vrbis Sidonius, quorum alter ſtrenuis ex vrbe eruptionibus faciēdis, alter ſupplicationibus ad Deum inſtituendis & litteris ad amicos mittendis, tantā ab vrbe propellere tempeſtatem aunixi ſunt. Ac Sidonius quidē de ipſa hoſtium in agrum Romanū impreſſione ad

Mamertum epiſcopum Viennenſem ſic ſcripſit: *Rumor eſt, Gotthos in Romanum ſolum mouiſſe. Huic ſemper irruptioni nos miſeri Aruerni ianua ſumus. namq́, odiis inimicorum hinc peculiaria fomenta ſubminiſtramus, quia nec dum terminos ſuos ab Oceano in Rhodanum Ligeris alueo limitauerunt, ſolam ſub ope Chriſti moram de noſtro tantum obice patiuntur. circuniectarum vero ſpacia, tractumq́, regionum iampridem regni minacis importuna deuorauit impreßio, ſed animoſitati noſtræ tam temeraria, tamq́, periculoſa non nos aut ambuſtam murorum faciem, aut putrem ſudium cratem, aut propugnacula vigilum trita pectoribus confidimus opitulata. ſolo tantum inuectarum, te auctore, Rogationum palpamur auxilio, quibus inchoandis, inſtituendisq́, populus Aruernus, & ſi non effectu pari, affectu certe non impari cœpit initiari. & ob hoc circunfuſis nec dum dat terga terroribus.* deinde ad Baſilium epiſcopum in hæc verba: *Euarix rex Gotthorum, quòd limitem regni ſui, rupto, diſſolutoq́, fœdere antiquo, vel tutatur armorum iure, vel promouet, nec nobis peccatoribus accuſare, nec vobis ſanctis hic diſcutere permiſſum eſt. Sed, quod fatendum eſt, præfatum regem Gotthorum, quanquam ſit ob virium merita terribilis, non tam Romanis mœnibus, quàm legibus Chriſtianis inſidiaturum paueſco. tantum, vt ferunt, ori, tantum pectori ſuo Catholici intuitio nominis acet, vt ambigas, ampliúſne ſuæ gentis, an ſuæ ſectæ teneat principatum. Ad hoc armis potens, acer animus, alacer annis, hunc ſolum patitur errorem, quòd putat ſibi tractatuum, conſiliorumq́, ſucceſſum tribui pro religione legitima, quem potius aſſequitur pro felicitate terrena. Propter quod diſcite cito Catholici ſtatus valetudinem occultam, vt apertam feſtinetis adhibere medicinam. Burdegala, Petrogorij, Rutheniq́, Lemouices, Gabalitani, Heluſani, Vaſates, Conuenæ, Auſcenſes, multoq́, iam maior numerus ciuitatum, ſummis ſacerdotibus ipſorum more truncatis, nec vllis deincept epiſcopis in defunctorum officia ſuffectis, per quos vtiq́, minorum ordinum officia ſubrogabantur, latum ſpiritualis ruina limitem traxit, quem fere conſtat ſic per ſingulos dies morientum patrum proficere defectu, vt non ſolum quoslibet hæreticos præſentium, verum & hæreſiarchas priorum temporum potuerit inflectere. ita populos exceſſu pontificum orbatos triſtis intercisa fidei deſperatio premit. Nulla in deſolatis cura diœceſibus, videas in eccleſiis aut putres culminum lapſus, aut valuarum cardinibus auulſis baſilicarum aditus hiſpidorum veprium fructicibus obſtructos. ipſa, proh dolor, videas armenta non modo ſemipatentibus iacere veſtibulis, ſed etiam herboſa viridantium altarium latera depaſci. ſed iam nec per ruſticas ſolum ſolitudo parochias, ipſa inſuper vrbanarum eccleſiarum conuenticula rareſcunt.* Poſtquam autem vrbs Aruernorum obſeſſa magnis premi difficultatibus cœpit, Sidonius ſic rebus ſuis perditis opem à Græco epiſcopo poſtulauit: *Noſtri hic nunc eſt infelicis anguli ſtatus. cuius, vt fama confirmat, melior fuit ſub bello, quàm ſub pace conditio. facta eſt ſeruitus noſtra precium ſecuritatis alienæ, Aruernorum, proh dolor, ſeruitus. qui, ſi priſca replicarentur, audebant ſe quondam fratres Latio dicere, ſi recentia memorabuntur, hi ſunt, qui viribus propriis hoſtium publicorum arma remorati ſunt. cui ſæpe populo Gotthus non fuit clauſo formidini, cum viciſſim ipſe fieret oppugnatoribus poſitis intra caſtra terrorĩ. hi ſunt, qui ſibi aduerſus vicinorum aciem tam duces fuere, quàm milites. de quorum tamen ſorte certaminum ſi quid proſperum ceſſit, vos ſecunda ſolata ſunt, ſi quid contrarium, illos aduerſa fregerunt. Illi amore reip. Seronatum barbaris prouincias propinantem non timuere legibus tradere, quem conuictum deinceps reſp. vix præſumpſit occidere. Hoccine meruerunt inopia, flamma, ferrum, peſtilentia, pingues cædibus gladij, & macri ieiuniis præliatores. propter huius tamen inclyta pacis expectationem auulſas muralibus rimis herbas in cibum traximus, crebro per ignorantiam venenatis graminibus infecti, quæ indiſcretis foliis, ſuccisq́, viridantia ſæpe manus fame concolor legit. Pro his tot, tantisq́, deuotionis experimentis noſtri, quantum audio, facta iactura eſt. Pudeat vos, precamur, huius fœderis nec vtilis, nec decori. Per vos legationes meant. vobis primum, quanquam principe abſente, non ſolum tractata reſerantur, verum etiam tractanda committuntur. Veniabilis ſit quæſumus ad aures veſtras veritatis aſperitas. cuius conuicij inuidiam dolor eripit. parum in commune conſulitis, &, cum in conſilio conuenitis, non tam cura eſt, publicis mederi periculis, quàm priuatis ſtudere fortunis. Adhuc ſi neceſſe eſt obſideri, adhuc pugnare, adhuc eſurire delectat. ſi vero tradimur, qui non potuimus viribus obtineri, inueniſſe vos certum eſt, quid barbarorum ſuaderetis ignaui. Sed cur dolori nimio frena laxantur? quare potius ignoſcite afflictis, nec imputate mærentibus. Namq́, alia regio tradita ſeruitium ſperat, Aruerna ſupplicium. Sane ſi medicari noſtris vltimis non valetis, ſaltem hoc efficite prece ſedula, vt ſanguis viuat, quorum*

eſt

eſt moritura libertas. parate exulibus terram, capiendis redemptionem, viaticum peregrinaturis. Si murus noſter aperitur hoſtibus, non ſit veſter clauſus hoſpitibus. Dum autem Sidonius precibus Deum, atque homines fatigabat, Ecdicius Comes, qui vrbem tuebatur, multa egtegia fortitudinis ſuæ documenta dedit. quippe quodam die cum duodeuiginti equitibus vrbe meridie egreſſus, tota ex mœnibus ſemirutis aſpectante ciuitate, medio campo aliquot Gotthorum millia, præteruectus hoſtes ſui numeri incertos, atq; ad ſui conſpectum, nominisq; rumorem perterritos, noctu in proximum collem ſe ſubducere compulit, ac nouiſſimi agminis aliquot occiſis, incolumis cum omnibus ſuis in vrbem reuertit, læto plauſu totius ciuitatis exceptus, cumq; iam Zeno Auguſtus conſul iterum ſine collega iniſſet, priuatis opibus 475 publici ſpeciem contraxit exercitus, ac liberos hoſtium diſcurſus populationibus caſtigatis coërcuit. inde aliquot ſuperuenientibus turmales cuneos ſtrauit, vix binis, ternísve ex numero ſuorum deſideratis. Gotthi vero, vt cæſorum numerum præ pudore occulerent, quos nox ſepulturæ ſubtraxerat, abſciſſis capitis reliquere, tanquam minoris indicij foret, dimiſſe truncatum, quàm villis agnoſci crinitum. Poſtquam autem, illuceſcente die, cognouerunt furtum ruinæ ſuæ crudeli vilitate patuiſſe, tum demum iuſta mortuis magna feſtinatione ſoluerunt, ac debitas exequias tribuerunt. cum autem corpora vndique plauſtris conuecta iacerent, Ecdicio repente rurſus exterritis incumbente, raptim ſuccenſis domibus incluſerunt ac regalibus culminum ſuperlabentium fragmentis operuerunt. Has res paucis Iordanes in hiſtoria attigit, Sidonius vero in epiſtola ad ipſum Ecdicium ſcripta, multis explicuit. Ad extremum Ecdicius, vrbe hoſtium multitudine circunfuſa, ac magna ex parte mœnibus nudata, cum tuendæ facultatem non haberet, vltro tradidit, atq; ad loca tutiora ſe contulit. quod audiens Nepos Auguſtus, ipſum ad ſe vocauit, ac Patricium deſignauit. (Vnde ad Papianillam Ecdicij ſororem Sidonius ſcripſit: *Hoc ſancte Iulius Nepos armis pariter ſummus Auguſtus & moribus quod deceſſoris ſui Anthemij fidem fratris tui Ecdicij ſudoribus obligatam, quo citerior, hoc laudabilior, abſoluit, ſiquidem iſte compleuit, quod ille ſæpiſſime pollicebatur.* atq; in Galliam Oreſtem magiſtrum militum, & Patricium miſit. Erat autem Oreſtes genere Gotthus, ac Gotthicorum auxiliorum in Italia Comes, magnam ob multas res bene geſtas in re militari auctoritatem adeptus. quare nouis dignitatum inſignibus auctus ſubito à Nepote aduerſus Euricum, ne tota ab eo Gallia pelleretur, eſt deſtinatus. Ille vero contra Nepotis imbecillitatem, ac poteſtatem ſuam extraordinariam conſpicatus, eodem, quo ceteri barbari, perfidiæ morbo cœpit agitari, eademq; Imperij occupandi libidine conflictari. itaque Gotthos, qui præſidio Italiç erant, tertia agrorum parte promiſſa illectos ad omnia ſecum audenda incendit, & cum iis Roma profectus ſe in Galliam aduerſus Gotthos contendere ſimulauit. poſtquam autem Rauennam peruenit, vrbem officij cauſſa ingreſſus, Nepotem ipſum imparatum, atq; ac inſidiis eius incautum v Kalen. Septembris eiecit. ac paucis pòſt diebus, nempe pridie Kal. Nouembris, filium ſuum Romulum Momyllum, adhuc puerum, Imperatorem, exercitu ſuffragante, leuauit. Nepos autem non minus conſilij, quàm auxilij inops, ſpe Imperij retinendi, aut recuperandi prorſus abiecta, Salonam in Dalmatiam ſe recepit, vbi Glycerius nuper Imperator epiſcopatum adminiſtrabat. Ita Auguſta Imperij dignitas, dum ruit ad interitum, antequam efferretur, per dolum, atq; inſidias ad barbari ditionem, poteſtatemq; peruenit, credo, vt ex ſummiſſiore loco præcipitata minore cum doloris, atq; acerbitatis ſenſu periret.

MOMYLLVS AVGVSTVS IMP.

TVRBATO autem in hunc modum Occidente; atq; ad præſens exitium prope fatali quadam neceſſitate ruente, haud diſſimiles in Oriente quoq; tumultus exorti ſunt. Baſiliſcus enim, mortuo Leone puero Auguſto, Zenonem deſpiciens, collecta valida ſatellitũ manu, ſeditionẽ aduerſus eum in vrbe Conſtantinopoli cõcitauit. cuius rei ſubita formidine Zeno perculſus, ad Iſauros ſe cõtulit, atq; ibi arcem tuendæ ſalutis gratia occupauit. Baſiliſcus autem vrbe potitus, cum ſe Auguſtum declarandum curaſſet, Marcum filium Cæſarem appellauit. Hoc ad

Imperij culmen euecto, iterum Eutychianæ hæreſeos cauſſa Eccleſia perturbata eſt. vt enim Baſiliſcus à Chalcedonenſi Concilio erat auerſus, ſic omnes eius fautores eſt perſequutus. quamobrem Timotheum Solofaciolum, qui iampridem eccleſiam Alexandrinam in Catholica diſciplina, & Chalcedonenſis auctoritate Concilij continuerat, eccleſia pepulit, atq; ei Timotheum Aelurum dudum propter perfidiam Eutychianam expulſum ſuffecit. quin etiam litteras ad epiſcopos Aſiæ miſit, iubens, vt Leonis pontificis inſignem de duabus Chriſti naturis Deciſionem, & Chalcedonenſia decreta damnarent. quibus litteris pleriqne Aſiæ epiſcopi ſubſcripſere. Acacio inde epiſcopo Conſtantinopolitano hoc factum acriter increpante, ac monachorum ordinem aduerſus Baſiliſcum ſolicitante, magnopere Baſiliſcus extimuit, ac litteras alteras prioribus prorſus contrarias ſcripſit. Baſi-
476 liſco autem Auguſto iterum, & Armato conſulibus, incendio in vrbe coorto, quo maior ipſius pars deflagrauit, ſenatus, inuidia eius in Baſiliſcum coniecta, occultis nunciis Zenonem ex Iſauria reuocauit. qui propere cum validiſſimo exercitu reuerſus, atque vrbem ingreſſus, Baſiliſcum, qui in eccleſiam ſaluris cauſſa confugerat, intercepit, atque Imperij inſignibus detractis, in Cappadociam relegauit, atq; ibi trucidandum curauit. cuius nece audita, continuo epiſcopi Aſiæ ſibi timere cœperunt, ac culpam deprecati ad fidem Chalcedonenſem redierunt. Timotheo Aeluro haud ita multo pòſt mortuo, Petrus Mongus clam in ſedem ſubrepſit. cuius perfidia agnita, Zeno ipſum pòſt loco mouit, atque iterum Timotheum Solofaciolum ſubrogauit. Atque hæc quidem in Oriente. At vero in Gallia Euricus rex, bello cum Romanis continuato, duas primarias vrbes Arelate, & Maſſiliam occupauit. atque, omni vſque ad Rhodanum Gallia in ditionem adducta, ſedem Arelate locauit. In Italia vero Oreſtes, Imperatore filio conſtituto, vt ſe facilius aduerſus Gotthos, Burgundiones, & Francos Galliam incolentes tueretur, fœdus cum Genſerico rege Africæ renouauit, atque Italiam in ſumma pace adminiſtrare pro arbitrio cœpit. Hoc vero eius, vt immeritum, ocium ſubito perturbauit, non eorum aliquis, quos ipſe iure ſuſpectos habere tanquam vicinos Italiæ, potuit, ſed quidam alius longe terrarum, quippe trans Danubium, poſitus. Hic vero fuit Odoacer Herulorum, & Turcilingorum regno potitus. is fama rerum, quæ ſeditioſe gererentur in Italia, percitus, vehementius ad illius cupiditatem exarſit. animum vero accendit, ac prope certa victoriæ fiducia incitauit primum ipſe Imperator Momyllus. cuius in magna populorum diſſenſione opes infirmiſſimas eſſe comperiebat, deinde Zeno, qui eodem tempore à Baſiliſco expulſus, omnes cogitationes, opesque ſuas merito ad recuperandum Orientem contulerat. acceſſit, quod ne ipſe quidem Italiam prorſus, vt qui Oreſtis armiger fuerat, ignorabat. His igitur de cauſſis haud operoſam fore victoriam, ſi de improuiſo cum paratiſſimo ſe intuliſſet exercitu, arbitratus Herulos, Turcilingos, Scyros, ac Rugos interioris Germaniæ populos, qui nuper inter valida Attilæ ſæuientis auxilia fuerant, excitauit, ac magnorum ſpe præmiorum ſolicitatos haud ægre, vt ſeſe in eam ſequerentur, induxit, ac diem ad profectionem præſtituit. Quæ vbi vere nouo aduenit, cum his omnibus ex finibus egreſſus, Danubium traiecit, atque in Noricum penetrauit. Erat tum in iis locis Seuerinus, qui Noricorum appellatur apoſtolus, iam inde ab Attilæ temporibus ex Oriente profectus. qui magnam opinionem apud omnes ſanctæ habebat integritatis. ad hunc igitur Odoacer ſacram benedictionem petiturus acceſſit. ceterum, cum, ea accepta, è cella ſancti viri pedem efferret, & caput inclinaſſet, ne ſuperliminari oſtij, (nam proceræ admodum ſtaturæ erat,) allideret, hæc à diuino vate verba accepit. Perge Odoacer in Italiam viliſſimis nunc pellibus tectus, verum multis propediem precioſa multa dilargiturus. Profectus inde, alacri animo ex Norico in Italiã per Alpes Tridentinas, ac fines Veronẽſes intrauit. quod poſtquam Oreſtes non dubiis nunciis comperit, extemplo, quàm maximas potuit, ex Italia copias equitum, peditumq; conſcripſit, eaſq; conuenire ad Laudem in Liguria iuſſit. Ceterum Odoacer, hoſte, qui tranſitum moraretur, in Veneria nullo reperto, protinus, traiecto Abdua, in Liguriam tranſiit, atque ad Laudem, vbi conſediſſe Oreſtem audiebat, caſtra conuertit. atque eo ſine cunctatione progreſſus,
ſummo

ſummo ipſum certamine prouocauit. Oreſtes autem, cum ſe & multitudine armatorum inferiorem eſſe, atque in dies magis à Gotthis deſeri animaduerteret, quòd tertiam eis agrorum partem promiſſam non tradidiſſet, motis inde caſtris, Ticinum receſſit, ibique ſe pro tempore, quoad potuit, confirmauit, tantam belli procellam murorum potius, quàm militum præſidio, ſubiturus. Quod poſtquam Odoacer perſenſit, ipſum propere inſequutus, exercitum Ticinum adduxit, vrbemque magnis viribus oppugnare inſtituit. neque ita multis pòſt diebus, toto incumbente exercitu, ipſam cum Oreſte in poteſtatem redegit. captamque militibus diripiendam conceſſit. Ex quo vt noua, ſic miſerabilis clariſſimæ vrbis eſt vaſtatio ſubſequuta. vt enim quiſque diuitiis excellere exiſtimatus eſt, ſic ad prædam maxime requiſitus. inde, vt eoſdem ad prodendas, ſi quas occuluiſſent, pecunias cogerent, alij tectis faces ſubiecerunt, alij ad necem dominos euocarunt, alij ad epiſcopium nefaria ſacri diripiendi theſauri inflammati libidine concurrerunt. atque opes Eccleſiæ è terra quoque, vbi abſconditæ fuerant, eruerunt, Epiphanium epiſcopum, quo plura daret, plura habere putantes. demum tanta clades illata, vt per multos antè annos oppidum nullum aut fœdius captum, aut miſerabilius expugnatum ſit. quippe, ciuibus paſſim aut ſeruitute, aut morte multatis, vrbs direpta vno cum duobus templis prope arſit incendio. Epiphanius verò cum in ceteris caritatis officiis ſe ſanctiſſime geſſit, tum in primis germanam ſuam, ceteraſque mulieres, quæ libidini hoſtili præcipue obnoxiæ videbantur, ſeruitute exemit. His x Kalend. Septembris geſtis, Odoacer rex Italiæ à ſuis eſt acclamatus. quo fauore ſuperbus inde Placentiam prodiit, atque ibi v Kalend. Oreſtem captiuum, exercitu ipſo inſpectante, ac gratulante, occidit. tum in Momyllum Auguſtum intentus, motis caſtris, Rauennam contendere maturauit. cum autem illum metu exanimatum Romam recepiſſe ſe reperiſſet, pridie Nonas, vrbe in poteſtatem adducta, Paulum Oreſtis fratrem, qui relictus in præſidio fuerat, interfecit. dimiſſo inde per Italiam exercitu, omnes vrbes, quæ Momylli ſtudio deditæ ſuum auerſabantur imperium, aut vi, aut metu, aut beneuolentia ſuæ ditioni adiunxit. ex quibus, quoniam, vt inquit Diaconus, multæ, extinctis habitatoribus, ad ſolum vſque euerſæ ſunt, fit, vt ad ſuſpicandum adducar, præcipue ipſam hac ruina Mutinam concidiſſe, quæque væſanum Attilæ furorem euaſerat, eam Odoacris, cum pro Momyllo ſtaret, molliorem effugere impetum nequiuiſſe. Huius certe, vt etiam finitimi Regij, nulla in ſequentibus Gotthorum bellis memoria celebratur. Citeriore Italia ad auctoritatem, obſequiumque ſuum adducta, Romam inde acceſſit, atque vrbem corona circundedit, ipſam, ni ſe dederet, expugnaturum denunciãs, populus autem dira vrbium aliarum calamitate edoctus, deditione repente facta, obuiam extra vrbem effuſus ipſum magna hilaritate excepit. quod vbi vidit Momyllus, metu, vt in extremo vitæ periculo, conſternatus, vt ſaluti ſuæ conſuleret, purpuram ſtatim depoſuit, ac ſeſe tandem infauſto à patre ſibi parato Imperio abdicauit. ac vita ab Odoacre hoc modo impetrata, iuſſu eius in Lucullanum Campaniæ caſtrum, tanquam in exilium, abiit. Atque his quidem variis, atque ancipitibus rerum, temporumque ſucceſsibus Roma iam quartum pòſt Chriſti annum quadringenteſimum capta, Italiaque à barbaris firmo tandem poſsideri imperio cœpta eſt. Imperium autem Romanum, quod in Auguſto initium ſumpſit, in Auguſtulo, (ſic enim Momyllus eſt appellatus.) finem accepit. neq; enim poſthac hic titulus in Occidente, dum rerum potiti barbari ſunt, eſt auditus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XV,

Qui regnum Herulorum in Italia continet.

ODACER REX.

INSTITVENTI mihi ea mandare litteris, quæ poſt Romanum extinctum Imperium, ac libertatem Italiæ miſerando quodam quaſi funere elatam in Occidentis partibus euenerunt, faciendum eſſe videtur, vt à re propoſita parumper abſcedam, & te iterum, EXCELLENTISSIME PRINCEPS, appellem. Neque enim dubito, quin, cum ipſe ad hunc locum legendo peruèneris, quæ tua eſt erga ſolum Italicum caritas, nonnulla animi commotiuncula quatiaris, cum ex quibus in quæ clariſſima hæc deuenerit prouincia, cogitaris. indigne autem feres, vt opinor, primum terram illam, quæ tot annos ampliſſimi ſedes Imperij, atque illuſtris domicilium gloriæ fuerat, vltimorum barbarorum ditioni, poteſtatíque ſubiectam; deinde virtutem illàm, quam nulla Pœnorum, Cimbrorum, ac Teutonum terrere quondam arma potuerant, afflictam demum, atque debilitatam. Sed, ſi recte ſenſus tuos noui, & præclaram iſtam animi indolem exploraui, multo vehementius etiam pręſtantem illius militiæ diſciplinam, quæ ſola formidini, atq; excidio vniuerſæ barbariæ fuerat, corruptam, ác diſſolutam queteris. vt qui totus in ſtudium rei militaris inſiſtẽs, nihil aliud quotidie mediteris, quàm vt veterem eius laudem inſtaures, atque in vſum præſentium, ſi res patiatur, bellorum producas. vſque adeo vt huius rei cauſſa ſummos viros, atque in hoc genere exercitatos tecum aſſidue habeas, & cum iis, quæ ex veteribus hauriri monumẽtis poſſunt, eliciens egregie ad noſtrorum temporum rationem traducas; haudquaquam ignarus, quibus ille ſe obſtringere ſtudiis debeat, qui ſummos à Põtifice maximo, & Rege Catholico delatos militarium honorum, & præfecturarum titulos gerat. Et, licet hæc tu mala omnium grauiſſima, atque acerbiſſima duxeris, mox tamen leuia omnia, & quodam modo ferenda putabis, cum quæ clades hos caſus proxime ſint conſequutæ, cognoueris. Neq; enim his ſe finibus calamitates Italiæ tenuerũt, ſed triſti illius faro longius, latiusq; manarunt. Etenim tantam iacturam Imperij, & tantum artis bellicæ detrimentum miſera ruina vrbium, fœda vaſtatio agrorum, ac lacrymabilis Italicæ extinctio prolis excepit. quæ ſpiritus illos, quos vix extremus terrarum olim ambitus ceperat, magna ex parte infregit. neq; vero id omnino eorum, qui his pòſt præfuerunt regionibus inclementia, ſed naturali ipſius fortunæ potius inconſtantia. quę regionem illam, quam ſemel ad maximum in terris faſtigium, gloriámve, admiranda quadam incolarum accedente virtute, prouexerat, quaſi triſti aliquo rerum humanarum ludibrio inſtituto fœdis omnibus ſeruitutis, ac vaſtitatis exemplis afflixit. Verum vt tum diuinæ voluntati ſic patienti obuiam ire non licuit, ſic ne nunc quidem eam vocare in iudicium libet. quamobrem, his quetelis omiſſis, ad propoſitæ narrationem hiſtoriæ redeamus. vnde præcipue egregiam horum conditionem temporum agnoſcemus. quibus, ſedente GREGORIO XIII Pontifice maximo, ſolida, ac perpetua pace, omnibus iterum artibus florente Italia, fruimur.

IMPERIO igitur poſt multas barbaricarum irruptionum, bellorumque procellas attrito tandem, atque ad extrema redacto, ſimul etiam florentiſſimum ipſum Imperatoris nomen exaruit. atq; vt prouincia vna ex eo integra relicta erat Italia,

Italia, ſic ipſius quoque Italiæ nomine tota ferme ſe vis Imperij anguſtata concluſit. Etenim Odoacer, Momyllo Imperij dignitate ſe abdicare coacto, Occidentis dominationem ille quidem inuaſit, ſed honeſta maieſtatis Auguſtalis verecundia captus, haudquaquam ſe Imperatorem, ſed regem tantum Italiæ nominauit, atq; Occidenti Imperare nomine regio, ſed ſine purpura, cœpit. Inde conſiliis agitatis regnum ad Imperij, paciſque conſeruationem ita formauit. in primis Gotthos, qui in Italiam erant iampridem à Valentiniano aduerſus terrores Hunnicos aduocati, ad ſtudium ſuum conuertit, tertia agrorum parte, quam promiſſam ab Oreſte obtinere non potuerant, perſoluta. Italis noua tributa ad propulſandos externos hoſtes impoſita. Romanis ſenatus auctoritas, & conſulum dignitas ad feroces contundēdos ſpiritus dempta. reliquis in rebus vetera reip. inſtituta, & magiſtratuum iura, nominaq; retenta. eccleſiis, atq; epiſcopis ſuus honos ſeruatus. Eurico Gotthorum regi pars Galliæ ab Alpibus ad Rhodanum, quæ hucuſque Romanorum in poteſtate fuerat, pacis habendæ cauſſa remiſſa. & cum Gundobado rege Burgundionum fœdus percuſſum. atque, his rebus actis, Baſilio præfecto prætorio, ac Patricio, qui vices ſuas gereret, Romæ relicto, Rauennam repetiit. atq; ibi inſtituto iam ab Auguſtis exemplo regni ſedē locauit. Quas res vbi Zeno Imperator non dubia in Orientem deferente fama cognouit, vſqueadeo indigne tulit, vt nullam Imperij cum eo ſocietatem ſibi habendam eſſe ſtatuerit. ex quo regnum Odoacris pro iniuſto eſt habitum, atq; ipſe tyranni potius, quàm regis, famam obtinuit. Proximo inde anno, quem poſt conſulatum Baſiliſci, Armatiq; dixerunt, idem, vt ho- 477
mo non inſulſi erat in rebus adminiſtrandis ingenij, quæ præſenti obeſſe rerum ſtatui poſſent, accurate contendit remouere. itaq;, vt opportunum omnium animis metum incuteret, & populos inſigni aliquo ſeueritatis exemplo promptiores ad obſequendum efficeret, Brachilam Comitem imperium ſuum ratione aliqua detrectantem v Idus Iunias interfecit. quibus de rebus non ſolum metui, ſed etiā coli ab Italicis, atq; exteris cœpit. Quare Genſericus rex Africę in admirationē virtutis, & fortunæ illius adductus oratores ad eum de pace miſit, atq; illius impetrādæ gratia Siciliam ei tributario iure conceſſit. Interim Epiphanius templa Ticini incenſa reſtituere animo maiore, quàm viribus, properauit, diuino numine egregium eius conſilium in ſummis rerum neceſſariarum anguſtiis adiuuante. nam præcipuo ab Odoacre rege colebatur honore. Nitebant hoc tempore miraculis oſſa ſanctorum martyrum Vitalis, & Agricolæ, Bononiæ apud ædem S. Stephani ſita. quæ res cum frequenti hominum ſermone in Italia, Galliaq; celebraretur, Namatium Aruernorum epiſcopum, eximiæ ſanctitatis virum, impulit, vt nouam à ſe constructam baſilicam ornamentis eiuſmodi honeſtare ſtuduerit. itaq; presbyterum Bononiam, qui aliquid earum peteret, & ad ſe referret, legauit. vbi vero eum voti compotem ſui factum ad quintum lapidem perueniſſe audiuit, continuo, ciuibus euocatis, cum crucibus, & cereis in earum occurſum venerabundus proceſſit. ac presbytero monenti, vt oculis optatum tandem ſanctarum reliquiarum fructum hauriret, honeſtam recuſationem adhibuit, malle ſe fide, quàm oculis, niti adiiciens. Quod autem præcipuam cum omnibus incuſſit religionem, venientibus martyribus, obductis repente cœlo nubibus, largiſſimus imber effuſus à ſanctis tamen reliquiis ſic abſtinuit, vt ne iugeri quidem circum ſpacium gutta vlla tetigerit. mox, procedentibus illis, pluuia quaſi de induſtria proſequuta populum ſic aſperſit, vt prorſus geſtatoribus ipſis pepercerit. Qua re animaduerſa, Namatius, Gratias tibi ago, Domine, inquit. & conuocatis ciuibus baſilicam cum maxima religione, ac lætitia dedicauit, vt Gregorius Turonenſis in libris de gloria martyrum prodidit. Ceterum has reliquias ex æde Sancti Stephani pòſt in baſilicam Sancti Petri magna ex parte translatas, ac, longo deinde annorum ſpacio interpoſito, in cleri, ac populi Bononienſis ignorationem adductas GABRIEL PALÆOTVS Romanæ Eccleſiæ presbyter Cardinalis, ac Bononienſis epiſcopus, cum baſilicam illuſtriore, ac magnificentiore opere inſtauraret, in Confeſſione ſub altari ipſius Sancti Vitalis inuenit. Qua re vehementius ille pro ſumma ſua pietate lætatus, re cum Gregorio pontifice communicata, ex eius auctoritate tantum bonum ciuitati proden-

dum exiſtimauit. itaque conſtituto quadrageſimalis ieiunij die, præſtantiſſimos viros, ac principes ciuitatis, pontificis fratrem, fratriſque filium, præfectum vrbis, magiſtratus, & ſenatores adhibuit, atque, ipſo aſtante clero, orationem ad eos ſuper hac re tempori aptiſſimam habuit, in qua de ipſorum gloria martyrum, & venerandis eorum reliquiis accuratius egit. qua perfecta, cum omnium, qui audierant, animos ſancta quadam religione, ac pio viſendi ſtudio incendiſſet, demum lapidem tolli ab altari mandauit, ac precioſiſſimum hunc eccleſiæ Bononienſis theſaurum aperuit, facultate omnibus nobis (nam & ego quoque ab illo accitus acceſſeram) intuendi conceſſa. erant autem oſſa aliquot cum pannis ſacro adhuc cruore, vt res docere videbatur, infectis. Quod quia, dum hanc partem hiſtoriæ edebam, euenit, res mihi digna viſa eſt, quæ huic loco propter inclytam harum reliquiarum antiquitatem intexeretur. ſic enim priſcis ſcriptorum euoluendis monumentis comperiebam, (quod & ipſe Cardinalis in ſua oratione non prætermiſit,) has reliquias primum à S. Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo in ſolo Iudæorum repertas, deinde à S. Paulino Nolano egregia cum laude commemoratas, tum à S. Namatio Aruerno, ingenti animi ſtudio expetitas. vt mirandum non ſit, diuino demum numini placuiſſe, eaſdem ab eo potiſſimum antiſtite ex obſcuris ignorantiæ tenebris erui, quem nos videmus mirabiliter cum antiquiſſimo quoque ſacerdote prudentiæ, eruditionis, ſolertiæ, ac religionis laude, atq; opinione certare. Eodem anno per quadraginta dies continuos Conſtantinopoli terra horrendo plane motu tentata eſt. quo pleraq; ædificia publica, ac priuata procubuerunt, ac ruinis magnã vim hominum oppreſſerunt. Præcipue VIII Kal. Octobris ſtatua Theodoſij Magni in Foro Tauri ſuper cochlidem columnam poſita corruit, duobus etiam fornicibus eius Fori collapſis. Per eoſdem dies corpus quoq; S. Barnabæ in Cypro inuentum eſt, euangelium S. Matthæi ſua manu deſcriptum ſuper pectore geſtans. quæ res Cypri laudi vſqueadeo fauit, vt propterea ea eccleſia ad metropolitanæ dignitatem euecta ſit. Eodem anno Childericus rex Francorum fines prolatare ditionis ſuæ in Gallia cupiens, bellum cum Odoacre Saxonum duce ſuſcepit. quo, Saxonibus in fugam actis, ac cæſis, inſulas, quas poſſidebant, ademit, ac demum, fœdere cum Odoacre percuſſo, communibus armis Alanos inuaſit, eoſque ex Galliæ finibus exturbauit. ex quo Francorum in Gallia opes auctiores factæ in dies metui vehementius cœptæ. Hæc ſcribit Gregorius Turonẽſis eo anno geſta eſſe, quo
478 menſe Septembri terra contremuit. Sequenti anno, quo Hillus conſulatum in Oriente geſſit, Simplicius pontifex nouam Romanæ ciuitatis, atque adeo etiam Italiæ vniuerſæ quietem admirans, eamque conſtantem eſſe, ac perpetuam cupiens, Baſilium vrbis vicarium monuit, vt videret, ne, ſe hominem exuente, propter noui pontificis lectionem, ardentibus cupiditate ſummæ dignitatis hominibus, ſeditio aliqua moueretur, qua præſens ciuitatis ocium turbaretur. itaque Baſilius epiſcopos in baſilica Vaticana opportune à pontifice in alios vſus eccleſiæ conuocatos nactus, accedens ſic dixit: *Quanquam ſtudij noſtri, & religionis intereſt, vt in epiſcopatus electione concordia præcipue conſeruetur Eccleſiæ, ne per electionis occaſionem ſtatus ciuitatis in dubium reuocetur, tamen admonitione beatiſſimi papæ noſtri Simplicij, quem ante oculos ſemper habere debemus, hoc nobis ſub obteſtatione ſcitis eſſe mandatum, vt propter illum ſtrepitum, & venerabilis eccleſiæ detrimentum, ſi eum de hac luce tranſire contigerit, non ſine noſtra conſultatione cuiuslibet celebretur electio.* Hæc conſtitutio quanquam fortaſſe in præſens ciuitatis concordiæ apta, tamen quia libertati Eccleſiæ officere videretur, ac nullius epiſcopi ſubſcriptione firmata reperiretur, pòſt à Symmacho pontifice eſt abrogata. Vix dum martyris templum ab Epiphanio erat perfectum, cum alterius eccleſiæ paries inſigni columnarum ruina cecidit. quem cum reficere eueſtigio maturaret, factum eſt, vt opifices cum ingenti machina è templi tholo præcipitauerint. verum nemine eorum detrimentum corporis aliquod paſſo, res in religionem verſa, & ſanctis epiſcopi precibus attributa eſt. Eodem anno Genſericus rex Africæ poſt Romanum Imperium diminutum, & religionem Catholicam laceratam vitæ ſuæ finem impoſuit, Honorico filio rege relicto. is initio regni magnam æquitatem,

atque

atque animi moderationem adhibuit, ac plane ſe à paterna abhorrere in colenda
pietate ratione oſtẽdit. ſiquidem Catholicos in locis etiam à patre interdictis cõ-
uentus habere, & rogatu Zenonis Imperatoris epiſcopum Carthaginis Catholi-
cum creare conceſſit, qui per viginti quattuor annos nullus extiterat. Eugenius
magno Catholicorum plauſu eſt declaratus. qui deinde vſque adeo integre, ac mo-
derate ſe geſſit, vt eximiam famam tulerit ſanctitatis. Iampridem Orientalis Ec-
cleſia nullis fatigata ſeditionibus quieſcebat, cum, Zenone Auguſto conſulatum 479
ſine collega gerente, more ſuo nono miſceri tumultu ſic cœpit, vt Occidentalem
quoque in multos annos variis fluctibus agitarit. quippe Acacius epiſcopus Con-
ſtantinopolitanus certiorem pontificem Simplicium fecit, Petrum Mongum, qui
eccleſia Alexandrina à Zenone fuerat deturbatus, perfidiæ Eutychianæ veneno
eſſe imbutum, idq; ſe certis teſtibus habere compertum. Addidit etiam Timo-
theus Alexandriæ epiſcopus, eundem necis Proterij epiſcopi Alexandrini deceſ-
ſoris ſui fuiſſe participem. quæ vbi Simplicius audiit, quanquam pro rei magnitu-
dine ſtomacho vehementer exarſit, tamẽ nihil vltra proceſſit, quàm vt eum à com-
munione repelleret, dato ſpacio, quo, ſi vellet, ad ſaniora conſilia ſe referret. Epi-
phanius, poſtquam templa reſtituit, vt ciues quoq; ad priuatas domos reſarciendas
alliceret, ab Odoacre rege tributorum, quæ in fiſcum referrentur, vacationem in
quinquennium petiit, eamq; facile impetrauit. Odoacer autem odium aduerſus
Romanos ira mitigauit, vt conſulem ciuitati, atque Occidenti reddiderit. is honos
Baſilio delatus eſt. quem magiſtratum ille proximo anno ſolus geſſit, qui fuit à 480
Chriſto nato quadringenteſimus octogeſimus. Eo vero anno Simplicius ponti-
fex comperto, Petrum Mongum haudquaquam erroris ſui pœnitentia duci, la-
ta demum ſententia condemnauit. Odoacri interim regi ab armis in Italia quie-
ſcenti leuis belli in Dalmatia gerendi eſt materia præbita. Sextus agebatur annus,
cum Iulius Nepos, qui Imperium in Occidente tenuerat, in Dalmatia Odoacris
prouincia quietus, atque ab omnibus popularibus procellis remotus degebat,
Odoacre non ſolum non aduerſante, ſed etiam ſaluti eius diligentiſſime conſu-
lente. Ne vero hoc ille ocio diutius frueretur, nefaria quorundam hominum
improbitate perfectum eſt. ſiquidem Viator, & Ouida Comites priuatis, vt pu-
to, odiis, ac ſimultatibus inflammati inſidias illi fecerunt, atque in villa ſua quie-
ſcenti vitam eripuerunt. Hanc igitur necem vt indignam, & ne in humilis qui-
dem fortunæ homine tolerandam Odoacer acerbo vſque adeo animo tulit, vt ſe-
quenti anno, in quem Placidum Conſulem declarauit, militarem aduerſus eos 481
manum miſerit. quo facto, cum eorum vtrumque armis oppreſſit, tum vltimum
de Ouida ſupplicium ſumpſit. Pelagius præfectus prætorio poſſeſſoribus Liguriæ
tributa coëmptionum gratia duplicauit. qua de re populi anxij, vt qui grauiſſimo
onere tempore alieniſſimo premerentur, capita contulerunt, ac, re agitata, Epi-
phanium Rauennam ad regem Odoacrem miſerunt, ac per eum eiuſmodi remiſ-
ſionem oneris conſequuti ſunt. Eodem etiam anno in Gallia viri duo inſignes ob-
iere, Egidius rex Sueſſionum, & Childericus Francorum. quorum ille Syagrium,
hic Clodoueum filios nactus eſt ſucceſſores. Clodoueì inde illuſtris bello, pace-
que gloria haudquaquam ipſius ſe Galliæ finibus tenuit, verum mox vniuerſam
Europam latiſſime peragrauit. In Italia, epiſcopis Æmiliæ ab eccleſia Mediola-
nenſi ad Rauennatis auctoritatem iampridem, Valentiniano vrbis eius dignitati
fauente, traductis, Ioannes Archiepiſcopus maiores iuſto gerere ſpiritus cœperat.
itaque poſtero anno, qui Tracondum, & Seuerinum conſules habuit, eo vecordiæ 482
proceſſit, vt Gregorium quendam inuitum epiſcopum Mutinenſem, vi ad ſe attra-
ctum, ſacrare, licet ſacris legibus omnibus refragantibus, auſus ſit. quod vt audiit
Simplicius pontifex, homo veteris diſciplinæ retinentiſſimus, III Kalendas Iunij
ad eum ita ſcripſit, vt ad grauem obiurgationem, acerbam etiam, & ſedi apoſtoli-
cæ conuenientem comminationem adiecerit: *Denunciamus*, inquiens, *ſi poſthac
quidquam tale præſumpſeris, & aliquem ſeu epiſcopum, ſeu presbyterum, ſeu diaconum in-
uitum facere decreueris, ordinationes tibi Rauennatis, aut Æmilienſis eccleſiæ ademptum iri.*
ac rationem molliorìs ſuæ ſententiæ per Proiectum Forocornelienſem epiſcopum

ei edi iuſſit. Per eoſdem etiam dies idem multa in vrbe præclara inſtituit. nam &
baſilicam S. Stephani protomartyris, & S. Andreæ apoſtoli dedicauit. & ſeptenos
presbyteros ad baſilicas S. Petri, S. Pauli, & S. Laurentij collocauit, vt inuicem pœ-
nitentiam, baptiſmumq; poſcentibus inſeruirent. quin etiam presbyteros in baſi-
licas quinque diuiſit. vnde regiones quinque ſunt factæ, S. Petri, S. Pauli, S. Lau-
rentij, S. Ioannis Lateranenſis, & S. Mariæ maioris. Alexandriæ Timotheo epi-
ſcopo mortuo, Ioannes Tabenneſiodes ſuffragio populi locum adeptus eſt. quod
vbi Zeno accepit, offenſus eo, quòd ille iureiurando ſe nunquam in eius locum pe-
titurum eſſe, ſibi promiſerat, illum ſede deiecit. atque epiſtolam ad Alexandrinos
de componenda inter ſe concordia miſit, quam Henoticum appellauit, Petrum
Mongum reſtitui iubens, ſi hanc epiſtolam cum Chalcedonenſi Concilio rece-
piſſet. Ioannes autem pulſus ad Simplicium Romam confugit, ſe idcirco exactum
conquerens, quòd Concilium Chalcedonenſe defenderet. qua re commotus
483 Simplicius, Fauſto iam conſule, Zenonem per litteras obiurgauit. ille vero Ioan-
nem non ob eam cauſſam, quam præ ſe ferebat, ſed quia fidem ſibi datam violaue-
rat, loco motum reſpondit. atque inde ſexto Nonas Martias, pontificatu pro di-
gnitate geſto, vita ceſſit. Cui Felix tertius eſt ſubſtitutus. Iampridem Theodo-
miro Oſtrogotthorum regi mortuo filius Theodoricus Amalus ſucceſſerat. Iu-
uenem ſumma virtute, magniſque opibus ad res in Illyrico nouandas inſtructum
adeptus Zeno, ad amicitiam ſuam alliciendum eſt arbitratus. itaque ad ſe venire
Conſtantinopolim iuſſum omni genere honoris excoluit. nam & inter proceres
ſui Palatij rettulit, & magiſtrum præſentis militiæ fecit, & filium adoptatum inſu-
per ſtatua equeſtri ænea ante Palatium poſita decorauit. quin etiam Ripenſi Da-
cia, Mœſiæque parte donatum in poſterum annum conſulem deſignauit. Itaque
484 Theodoricus proximo anno conſulatum Conſtantinopoli cum Venantio iniit,
pacemque colere cum Romanis inſignibus ornatus beneficiis, honoribuſque in-
ſtituit. Seditionem inde in Orientali eccleſia ſæuientem grauiore tumultu Aca-
cius epiſcopus Conſtantinopolitanus incendit, defectione ob leuitatem à Catho-
licis inita, ac Petro Mongo in communionem recepto. Qua de re Felix pontifex
à Ioanne Tabenneſiode admonitus rem haud ſibi contemnendam exiſtimauit, ac
protinus, Concilio in Vaticanam baſilicam conuocato, Petrum, Acaciumque,
tanquam eiuſdem criminis reos, piorum communione remouit. quæ res inde per
multos annos materiam ſeditionum prope inexpiabilium, aluit. Per eoſdem dies
Eccleſia Catholica alterum etiam, & quidem atrocius ab Honorico in Africa rege
accepit vulnus. Is, priſtina comitate depoſita, acrem demum hoſtem ſe Catho-
licis prodidit. ſiquidem die Aſcenſionis Edictum atrociſſimum Eugenio Cartha-
ginis epiſcopo legendum in media eccleſia dedit: *Honoricus rex Vandalorum, &*
Alanorum vniuerſis epiſcopis homouſianis. Non ſemel, ſed ſæpius conſtat eſſe prohibitum,
ne in Sortibus Vandalorum ſacerdotes veſtri conuentus celebrarent; ne ſua ſeditione animas
ſubuerterent Chriſtianas. Quam rem ſpernentes plurimi nunc ſunt reperti contra interdi-
ctum Miſſas in Sortibus Vandalorum facere, aſſerentes ſe integram regulam Chriſtianæ,
ac veræ fidei tenere. Et quia in prouinciis à Deo nobis conceſſis ſcandalum eſſe nolumus,
ideo Dei prouidentia cum conſenſu ſanctorum epiſcoporum noſtrorum hoc nos ſtatuiſſe cogno-
ſcite, vt ad Kalendas Februarias primas, omni omiſſa formidinis excuſatione, omnes Cartha-
gini conueniatis, vt de ratione fidei cum noſtris epiſcopis decertetis. ac fidem homouſianorum,
quam defenditis, diuerſis ſcripturis proprie confirmetis. quo poſſit agnoſci, num integram fi-
dem teneatis. Huius autem edicti tenorem vniuerſis coëpiſcopis tuis per vniuerſam Africam
conſtitutis direximus. Datum XIII *Kalendas Iunias, anno ſeptimo Honorici.* Hoc edicto
recitato, omnium, qui aderant, Catholicorum animos ſubito pauor ingens oppreſ-
ſit, magnum aut vitæ, aut religioni ſuæ diſcrimen imminere videntium. Ex quo
mox recreatus Eugenius intulit, hoc idem tranſmarinis item epiſcopis, qui ſecum
vna religione, ac communione deuincti eſſent, oportere indici. Cui ille reſpondit,
ſi vniuerſum mihi terrarum orbem ſubieceris, tum demum explebo, quod po-
485 ſtulaſti. Vbi vero Kalendæ Februariæ venere, quæ, conſule Symmacho in Oriente
fuere, Catholici ex regis edicto in locum ab Arrianis conſtitutum diſputationis
gratia

gratia coierunt. pro Arrianis principem ſe gerebat Cyrillus, qui ſe vltro Patriarcham vocabat. Eo vero criminante, Catholicos ſuperbe illud ſibi nominis aſciuiſſe, Catholici percontati ſunt, cur ipſe Patriarchæ titulum vſurparet? Tumultu autem orto, iuſſi ſunt omnes, qui aderant, Catholici centenis fuſtigationibus cædi, Euſebio incaſsũm inſignem ſibi fieri iniuriam exclamante. Cum autẽ Cyrillus rogatus, vt referret, ſe Latine ſcire negaſſet, Catholici tabulas de fide ſua ſcriptas ediderunt. quibus Arriani, clamore ſublato, præbere aures noluerunt. ac regi Concilium ſtrepitu à Catholicis interpellatum renunciarũt. Ob id Honoricus ira incenſus, omnes vno die Catholicorum eccleſias claudi iuſſit, atq; omnia bona epiſcoporum Catholicorum ſuis donauit, & omnibus eos vrbibus expulit, ac ſacra miniſtrare prohibuit. ac demum VI Kal. Martias hæc vniuerſa, nouo edicto propoſito, ſanxit. Inde cunctos veſtibus exutos, ac nudos fruſtra extra vrbem auxilium ac miſericordiam implorantes ſeſſoribus in equos impoſitis obterendos obiecit. ex quibus, qui incolumes euaſerunt, in vnam ædem coactis ita ſe ſalutem daturum oſtendit, ſi fidem Arrianam ſuſcepiſſent. quod illi inſigni conſtantię, fideiq; exemplo repudiarunt. Pœnę inde, mulctæq; acerbiſſimæ ceteris omnium ordinum hominibus irrogatæ, qui intra Kal. Iunias Arrianam religionem non aſciuiſſent. quo pacto infinita hominum multitudo, dimiſſis per Africam tortoribus, aut fuſtibus, aut ſuſpendio, aut ferro, aut igne necati ſunt. præcipue autem cõuertere oculos nobiles matronæ nudatæ, atque inſpectante populo, tortæ. viriq; nonnulli, quorum alios cernere erat ſine manibus, alios ſine pedibus, quoſdam oculis erutis, quoſdam linguis euulſis, partim naribus, auribusque deſectis, partim ſpatulis nimio ſuſpendio vulſis, caput, quod eminere ſolebat, in medio ſcapularum habere demerſum, dum in altis ædibus ſuſpendio cruciati, agitatis funibus, per aëtem errantes inanem penderent. ex quibus nonnulli, diſruptis funibus, ex illa altitudine procidentes, aut cerebrum cum oculis afflixerunt, aut confractis oſſibus vel ſubito, vel pòſt paululum expirarunt. Singulorum nomina apud Victorem extant deſcripta. Eorum aliquot ſe vidiſſe Conſtantinopoli refert Procopius poſt reciſas linguas priſtino eloquio reſtitutos. Nec multis pòſt diebus Honoricus, dum acerbitatem odij ſui inaudita aduerſus Catholicos crudelitate inflammat, vermibus ſcatens, miſere vitam amiſit, ac regnum Gundamundo Genzonis fratris filio tradidit. qui, tèſte Procopio, Catholicos aſperioribus porro vexare ſuppliciis inſtitit. Eo anno Clodoueus rex Francorum ad dignitatem ſuam pertinere arbitratus, vt imperium à maioribus in Gallia partum amplificaret, primum Romanos ſibi appetendos duxit. quibus emotis, haud magni fore momenti putauit, Gotthos, & Burgundiones, ceteroſq;, qui Galliam inuaſerant, exturbare. Itaq;, Charatico, & Ragnachario propinquis ſuis Francorum regulis ad belli ſocietatem allectis, aduerſus Syagrium Romano in oppido Sueſſione ſedentem mouit, ac, campo ad conſerendam manum deſtinato, ipſum prœlio prouocauit. Syagrius haudquaquam tanta in ſe ruente mole perterritus, vltro cum ſuis in aciem prodiit, &, collatis cum eo ſignis, fortiſſime dimicauit. ad extremum, cum hoſtis impetum ſuſtinere non poſſet, in fugam actus Toloſam ad Alaricum Gotthorum regem, qui paulo antè Eurico fratri ſucceſſerat, vt ab eo ſeruaretur, ſe contulit. Quo cognito, Clodoueus integræ victoriæ cupidus, legatis propere miſſis, Alarico denunciauit, vt ſibi Syagrium traderet; ni pareret, arma ſe illaturum oſtendit. ob id Alaricus armati regis iracundiam veritus, Syagrium dedidit, quem Clodoueus ad capitale ſupplicium abſtrahi iuſſit, ac Sueſſione, ceteriſq; eius oppidis in fidem acceptis, regni fines vſq; ad Ligerim prolatauit. Eo in bello multę eccleſiæ fœda à Francis popularione direptæ ſunt. pręcipue epiſcopo cuidã vrceus mirificæ magnitudinis, ac pulchritudinis cum reliquis eccleſiaſticis ornamẽtis ereptus eſt. quod damnum ille grauiter ferens, nuncio miſſo, vrceum à Clodoueo repetiit. Clodoueus, nuncio ſe ſubſequi iuſſo, Sueſſionẽ adiit, atq;, expoſita in medio præda, petiit à militibus, vt illum ſibi vrceum extra ſortem concederent. cum ceteri & vrceum, & cetera omnia eius arbitrij, iuriſq; eſſe reſpondiſſent, vnus præfractiore ingenio præditus, ſecuri in illũ impacta, dixit: Atqui tu nihil hinc accipies, quod ſors non dederit. qua re commotus rex, iram tamen continuit, atq; vltionem

in tempus aliud reſeruauit. Eo in bello Chararicus ancipitis prœlij euentum expe-
ctans, dubium ſe in acie ſine certamine geſſit. Atq; hic quidem finis Romanorum
Imperij fuit in Gallia, quam florente quondam populo præclara Q. Fabij primum,
deinde C. Cæſaris victoria in poteſtatem, ditionemq́; redegerat. Interim Felix
pontifex certior factus, Acacium damnatum reſtitui cupere, antiſtitum conuen-
rum adhibuit, atq; epiſcopos duos Vitalem, & Miſenum legatos in Græciam deſti-
nauit, datis mandatis, vt, niſi Acacium, & Petrum à malis cōciliis recepiſſe ſe com-
486 periſſent, nouo in eos iudicio animaduerterent. Hi, Cæcina, & Longo conſulibus,
Zenonis iuſſu in itinere comprehenſi litteris interceptis in cuſtodiam dati ſunt.
dimiſſi inde cum Heracleam perueniſſent, cauſſam tentati pecunia prodiderunt.
Itaq; Cyrillus monaſterij Inſomnium pręſes litteris ad Felicem ſcriptis nimiam eo-
rum tarditatem, ac ſegnitiem accuſauit. Quibus lectis, Felix ad legatos miſit, præ-
cipiens, ne quid prius agerent, quàm cum Cyrillo loquuti eſſent. Zenonem vero de
obſeruatione Chalcedonenſis Concilij, & perſequutione Catholicorũ ab Honorio
in Africa renouata edocuit. Legati vbi Conſtantinopolim peruenerunt, cum mul-
tis aliis in rebus ab officio deceſſerunt, tum in primis, ſe præſentibus, Petri nomen
ex tabulis Diptychis recitari more Eccleſiæ permiſerunt, & communionem cum
Acacio inierunt. Ob eam rem Zeno collecto animo Felici reſpondẽs, Petrum ac-
curata oratione defendit, illum idcirco eccleſiæ reſtitutum, quòd iureiurando af-
firmaſſet, ſe à Nicænis decretis non diſceſſurum. Acacius vero non ipſe ſolum Pe-
trum in communionem admiſit, verum etiam aliis, vt idem facerent, auctor fuit.
Legatis inde Romã re infecta reuerſis, Felix de rebus Acacij litteris monachorum
edoctus iterum epiſcopos aduocauit, &, cum legatos accepiſſe pecuniam compe-
riſſet, ex omniũ ſententia communione ſummouit. ex quibus Miſenus peccatum
ſuum diſerte confeſſus, ſpacium popoſcit ad probrum ſuum pœnitentia expian-
dum. In eodem etiam conuentu Petrus, & Acacius iterum condemnati: litteræq́;
ad Acacium de Miſeni, & Vitalis, & ipſius cum Petro condemnatione ſunt miſſæ,
criminibus eius aduerſus Eccleſiam enarratis. ex quo exaſperatns vterq;, ille Chal-
cedonenſi Concilio infeſtior euaſit, hic vero eo vecordiæ proceſſit, vt ipſius etiam
Felicis, Romani pontificis, ex Diptychis nomen exemerit. Quæ dum aguntur, op-
portune ad minuendam ſeditionem vterq; eorum ex hac vita migrauit. itaq; Aca-
cio Flauitas, Athanaſius Petro eſt ſubrogatus. quorum Flauitas, cum fallaces item,
atq; incertæ fidei litteras ad Felicem miſiſſet, & ipſe poſt tres menſes extinctus eſt.
487 Seuerino inde Boëtio conſule, Euphemius in eius locum ſublectus, infauſto deceſ-
ſorum exemplo deterritus, vt ſacerdotium iniit, manibus ſuis Petri nomen ex Di-
ptychis ſuſtulit, ac pro eo Felicem repoſuit. & recepto more ſynodicam ad ponti-
ficem miſit. itaq; à Felice, tanquã orthodoxus, acceptus eſt ille quidem, verum in
communionem epiſcoporum non admiſſus, quòd Acacij, & Flauitæ nomina in
Diptychis reliquiſſet. quæ res atrociores inde ſeditionum fluctus exciuit, quòd Ec-
cleſia Occidentalis Orientalem in communionem recipere nollet, niſi Petrum, &
Acacium, licet iam vita functos, damnaſſet, atq; eorum nomina ex Diptychis dele-
uiſſet. Sequuntur hanc tranquillitatem rerũ anni multiplici bello inſignes. Odoa-
cer, cum nullam armorum materiam domi haberet, iterum rei foris gerendæ oc-
caſionem eſt nactus. Rex erat Rugorum trans Danubium nomine Feleteus, ſiue
Febanus Flacitei filius. Hic patris inſtituta ſequutus ſanctum Seuerinũ in Norico
ſedentem ſępe de regni ſui incolumitate conſuluit. vxor vero eius Giſa, mira homi-
nis reuerentia ducta, à Catholicis quidem rebaptizandis abſtinuit, verum Roma-
nos, licet illo triſtia omnia denunciante, vexauit. itaq;, cum quodã die in proximo
Fabianis vico conſiſteret, aliquos ad ſe adduci iuſſit ſeruituti viliſſimæ deſtinatos.
quos cum dimitti Senetinus petiſſet, illa ſubiecit: Oret ſibi intra cellam ſuam Se-
uerinus, nobis vero de ſeruis noſtris pro arbitrio ſtatuere ſinat. cui reſpondit Seue-
rinus: Confido in Domino, illam neceſſitate facturam, quod praua voluntate ne-
glexit. Neq; tanti viri irritum prorſus fuit oraculum. ſiquidem cum aurifices qui-
dam barbari in ergaſtulis poſiti Friderico puero eius filio ad ſe pueriliter adeunti
nefarias inſidias comparaſſent, re cognita, repente magnitudine doloris adacta

ſupplex

ſupplex opem Seuerini popoſcit, ac ſe præſenti plaga percuſſam propter contemptam eius auctoritatem, petita venia, confirmauit. Itaque, dimiſſis ſubito Romanis, & barbaris libertate donatis, Seuerini beneficio filium recepit incolumem. Cum ergo Feleteus hic Herulis finitimis ſuis eſſet infeſtus, Odoacer officij eſſe ſui putauit, cognatum populum ab eiuſmodi iniuria vindicare. Itaque exercitum aduerſus regem trans Alpes eduxit, ac, prœlio in Rugia facto, fortiſſime dimicauit. & Feleteo capto, Rugiſq; deletis, late regionem illam vaſtauit. inde, victore reportato in Italiam exercitu, XVIII Kal. Decembris vrbem triumphans iniuit, regémque ante currum captiuum duxit. quæ pompa iucundam florentis nuper Imperij memoriam cum aliquo demptæ libertatis dolore populo Rom. redintegrauit. neque ei poſt euerſas priſtinas opes ad colligendos ex tantis calamitatib animos pulchrior alius dies illuxit. Ceterum decimus iam ſubibat annus, cum Italia ſub regis Odoacris Imperio quieta magis, quàm læta, degebat, vt quæ præſidio magis firmo armorum aduerſus futuras irruptiones, quàm dulci imperij ſolatio ad clades præteritas vteretur, cum fortuna eius quieſcere neſciens, ſed noua in dies in ceruices iuga ſeruitij moliens, rurſus ægre ſe à priſtinis caſibus alleuantem oppreſſit, Gotthis ad eam aduerſus Herulos inuadendam commotis. Quippe Oſtrogotthi, qui in Pannonia conſidebant, cum propter pacem, quam nuper cum Imperatore contraxerant, vnde prædas agerent, non haberent, ad extremum inopiæ, ærumnarúmque peruenerant. Itaque doloris, ac lacrymarum pleni Theodoricum regem miſſis publice legatis Conſtantinopolim adierunt, atque ita verba fecerunt. Magnam rem eſſe, de qua querelas apud eum ſuas effuderent. nec vereri, quin animum eius offenſuri eſſent, ſi taciti diutius dolorem ſuum continuiſſent. ceterum ad rem eius magnopere pertinere, ipſum non ignorare, ſe, dum ille luxuria apud Imperatorem difflueret, extremis anguſtiis rei familiaris oppreſſos, &, poſtquam ex Romano prædari agro deſiſſent, ad ſummam egeſtatem, & rerum omnium difficultatem adductos eſſe. Ob eam rem orare illum, atque obteſtari, vt res ſuas aliquando reſpicere, & gentis ſuæ rationem habere vellet, ne iniuſſu eius durius ſibi conſulere, atque alias propter penuriam ſedes quærere cogerentur. Quæ cum iniquis auribus Theodoricus audiſſet, facile, vt qui Zenonis impertitus ad tempus honoribus iam pridem eſſet ſatiatus, iuſtis eorum eſt precibus obſequutus. itaque in Mœſiam reuerſus, bellum Zenoni, calentibus ſuorum animis vſus, mouit. quippe Conſtantinopolim, & Melenthiadem exercitu infeſto acceſſit, & vaſtatis, direptiſq; circumquaque agris, præda grauis ad Nouas Mœſiæ oppidum, vnde diſceſſerat, rediit. Per quos dies Odoacer rex Rugorum, vt dixi, paulo antè agro profectus, audiens, Fridericum Feletei filium domum ex fuga eſſe reuerſum, Onulfum fratrem cum valida militum manu aduerſus eum remiſit. Qua re cognita, Fridericus ad Theodoricum tum Nouis morantem confugit. itaque Onulfus ſine magno certamine rerum potitus, Rugos omnes iuſſit ad Italiam commigrare. Quo facto, Longobardi vacuam Rugiam nacti, rege eorum Gudeoco ducente nouis eam locatis ſedibus occuparunt. Theodorici defectionem Zeno, vt qui maximè, reprehendit, ſed, vt prudens, clementer, ac liberaliter ſibi cum illo agendum putauit, ne, ſi aſperius, duriúſve conſuleret, vehementius præferocis iuuenis animum in ſui perniciem incitaret. Itaque Dinamio iam, Sifidioq; conſulibus, amice illum, ac 488
comiter ad ſe per litteras aduocauit. Paruit voluntati eius Theodoricus, & in conſpectum progreſſus, ac rationem tam ſubitæ defectionis reddere iuſſus, ſe paupertate, penuriaq; ſuorum adductum ad extrema deſcendiſſe conſilia dixit. veniaque petita, vt rebus conſuleret ſuis, orauit. exigente inde Zenone, qua tandem ratione ærumnas leuare illius, ac miſerias poſſet. Italia terra eſt, inquit, quæ nunc ab Odoacre Herulorum rege iniuſſu tuo tenetur. permitte, me ad eam occupandam cum mea omni gente contendere. nam, ſi ego Odoacrem vicero, tua gloria erit, qui me miſeris; ſi cecidero, tu annuorum ſtipendiorum onere liberaberis. &, ſi victor ero, tuo beneficio Italiam obtinebo; ſi victus manum dedero, tu iacturam facies nullam, qui alienos amiſeris. eſt autẽ æquius, me, qui cliens, & filius tuus ſum, Italiam habere, quàm eum, qui ſenatum, ac remp. tuam iniqua ſeruitute tenet oppreſſam.

Quibus vocibus Zeno permulſus, haud grauate, vt Illyricum infeſta, ac merito ſibi ſuſpecta Gotthorum multitudine exoneraret, aſſenſit. itaque, re cum eo compoſita, Italiam ei, quemadmodum inquit Paulus Diaconus, per pragmaticum tradidit, ac, facto velamine capiti impoſito, confirmauit, & ſenatum, populumq; Romanum cum ipſa vrbe, ac tota Italia præcipue commendauit. Quibus rebus perfectis, Theodoricus inde alacri animo ad ſuos reuerſus, eos ſine cura eſſe, ac bene de reliqua vita iuſſit ſperare. nam ſe Italiam regionem ceteris, vt conſtaret, nobilitate, atque opulentia præcellentem ab Imperatore præcipui loco beneficij, impetraſſe. proinde accingerent ſe ad iter, & expeditionem illam, viderentq;, quemadmodum ſecum non ſolum arma, & iuſtrumenta, ſed etiam familias, ac bona cariora non profectionis, ſed migrationis cauſſa, deferrent. Sub eoſdem dies Sidonius, Aruernorum epiſcopus, obiit. hic ante mortem graui morbo vexatus deferri ſe in eccleſiam iuſſit. ad quem viſendum cum infinita vis pij populi confluxiſſet, ipſum percontari obortis lacrymis inſtitit, cur ſe deſereret, aut cui ſe quaſi orbos tuendos, cuſtodiendosq; relinqueret? quibus antiſtes ſpiritu diuino inſtinctus reſpondit: Ecce frater meus Aprunculus viuit, qui ſacerdos veſter erit. atque inde animam ſub has voces efflauit. Eo ſepulturæ mandato, presbyter quidam, qui viuenti infeſtiſſimus fuerat, eccleſiam occupauit, & ſe gerere pro epiſcopo cœpit. verum mox, cum ſolemne epulum populo daret, repentina & ipſe morte occubuit. interim Francis late in Gallia rerum vſque ad Ligerim potientibus grauis rumor increbuit, pleroſque omnes eorum imperium exoptare, remq; ad defectionem ſpectare. Itaque Aprunculus Lingonicæ ciuitatis epiſcopus, tanquam Francorum amicus apud Burgundiones cœpit haberi ſuſpectus, ac propterea gliſcente odio furtim occidi eſt iuſſus. qua re præcepta, ille nocte ex vrbe Diuionenſi per murum demiſſus Aruernum ſe contulit, atque ibi epiſcopus declaratus diuinum S. Sidonij oraculum con-
489 firmauit. Euſebio inde, & Probino conſulibus, Gotthis omnibus ſe ad Italicum iter ſumma animorum alacritate parantibus, repentinum bellum contra opinionem omnium interuenit. quod profectionem aliquantulum retardauit, ac pauliſper ardorem Italiæ petendæ repreſſit magis, quàm aut conſilium impediuit, aut facultatem ademit. nam Tranſilla Gepidarum, & Buſa Bulgarorum reges ſiue ſua ſponte impulſi, ſiue ab Odoacre rege tantam molem à ſe auertere cupiente ſolicitati, inſidias Theodorico regi pararunt, atque ipſum, antequam iter ingrederetur, adorti ad prœlium deduxerunt. Theodoricus repente tanta armorum tempeſtate oppreſſus animo haudquaquam defecit, ſed, conuerſo in eos impetu, ſumma non ſolum virtute, ſed etiam felicitate pugnauit. nam vno prœlio Tranſillam, altero Bulgaros ſtrauit, gentem nouam, atque ex Scythia paulo antè profectam. Ita, via ſibi ad profectionem munita, protinus ſeſe ad cogitationes Italicas retulit. Inde Fau-
490 ſto, & Longino conſulibus, qui fuit annus à Chriſto nato quadringenteſimus nonageſimus, rebus omnibus, quæ ad eiuſmodi migrationem erant neceſſariæ, comparatis, extrema hieme è Mœſia exceſſit, vniuerſo ferme Gotthorum populo ſubſequente, ac liberos, coniuges, arma, & ſupellectilem, quam ferre poterant, ſecum in plauſtra impoſita deuehente. iter pedibus per Sirmienſem Pannoniam eſt ſuſceptum. neque enim ad maritimam traiectionem nauium copia ſuppetebat. His auditis Odoacer nequaquam exterritus, vere nouo cum ingentibus Herulorum, Italorúmque copiis ad fines Italiæ venit, tranſitum pro viribus obſepturus, & de Italiæ poſſeſſione extrema, ſi neceſſe eſſet, prœlij contentione dimicaturus. Tria erãt loca, quæ præcipue barbaris in Italiam inuadentibus moram afferre, aut clauſtrum obijcere poterant, Alpes Iuliæ, amnis Sontius, & vrbs Aquileia. Odoacer autem, quoniam Alpes, vrbémque communitas ſuperioribus bellis ad victoriam parum profeciſſe cognouerat, Aquileiam deſolatam tranſgreſſus, ad amnem occurrit, eiúſque traiectionem ſibi impediendam ſuſcepit. atque ad pontem progreſſus, ibi caſtra muniuit, vbi nunc Goritiæ oppidum eſſe putatur. Theodoricus autem, ingenti Pannoniæ flumine Sauo traiecto, quod immenſa in nos ſemper agmina barbarorum infudit, ad Alpes prodiit. quibus ſuperatis, mox ad ripam Sontij è regione caſtrorum Odoacris acceſſit. ac paſcuis, quæ propter vernum tempus tum

lætiſſima erant, fatigata ex longitudine viæ iumenta refecit. Demum, recreatis ſuis, tranſitum fluminis omni ope tentauit. idq; demum, fruſtra ſeſe obiiciente, ac reſiſtente Odoacre, tranſmiſit. neq; ita multo pòſt, inſtructo ad pugnam exercitu, manum cum eo ita conſeruit, vt prœlio pulſum trepida fuga in caſtra ſe referre coegerit, mox ſubſequutus ea protinus oppugnare omni militari apparatu inſtituit. Nullum proximũ erat tum in iis locis oppidum aut præſidio, aut munitione firmatum, veſtigiis adhuc paſſim Attilanæ crudelitatis hærentibus. Quare Odoacer caſtra ſe tueri poſſe aduerſus Theodoricum diffiſus, captato tempore, retro inde abiit, ac Veronam vſq; contendit. quod vt Theodoricus ſenſit, caſtra v Kal. Aprilis nullo negotio cepit. atq; ita primam Italiæ poſſeſſionem iniuit, vt ipſe in epiſtola quadam ſcripſit ad Caſſiodorum: *Ex quo*, inquit, *Deo propicio Sontij fluenta tranſmiſimus, primum Italia nos ſuſcepit imperium.* Dum autem Odoacer in finibus Italiæ grauiſſimo Theodorici bello implicitus abfuit, Gundobadus rex Burgundionum deluſum ſe ab Odoacre fœderis ſecum icti ſpecie præferens, occaſione nocendi arrepta, quòd, Odoacre in Theodoricum auerſo, Italia extrema frugũ inopia vexaretur, maximam ſuorum manum ex Gallia in Liguriam, Æmiliamq; immiſit, quæ vtramq; prouinciam effuſe populata captiuos omnis generis plurimos fecit (neq; hæc leuis plaga fuit inſigni perfidia Burgundionum ſociorum accepta.) vbi vero Theodoricum victorem Italiam audiit iniiſſe, trepido ſubito agmine in Burgundiam cum captiuis receſſit. Vnde Caſſiodorus ſcripſit: *Cum AEmilia, & Liguria Burgundionum iuſſione quateretur, gereret q; bellum de ciuitate furtiuum, ſubito præſentis Imperij, tanquam ſolis ortus, fama radiauit. expugnatum ſe hoſtis ſua præſumptione congemuit, quando illum cognouit nominatæ gentis eſſe rectorem, quem ſub militis nomine probauerat eſſe ſingularem. Quoties ſe optauit de finibus ſuis non exiſſe Burgundio, ne principe noſtro pugnaret aduerſo. cuius licet præſentiam releuatus euaſerit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit.* Theodoricus inde, omnibus ad Sontium, quæ in rem videbantur eſſe, compoſitis, Odoacrem per veſtigia inſequutus, exercitum Veronam adduxit. quo comperto, Odoacer, qui copias ſuas diſſipatas ex fuga collegerat, ac nouis etiam auxiliorum ſupplementis adauxerat, alacris ex vrbe ad prœlium eſt egreſſus. Verum neque tum virtuti fortuna reſpondit. nam, magna militum parte amiſſa, ſuperatus, eo quoq; loco cedere eſt coactus. qui pugnæ ſuperfuere, ad Atheſim præcipiti fuga compulſi plerīq; rapidis eius gurgitibus hauſti ſunt. Theodoricus autem, dum fugientes inſequitur, Veronam, ciuibus terrore inuſitato perculſis, intrauit. atq; ea pòſt paulo relicta, Odoacrem ad amnem Abduam aſſequutus, tertio ſecum cõfligere prœlio compulit. cuius idem fuit, qui ſuperiorum, euentus. Itaq; Odoacer in hoc rerum articulo conſtitutus cum iis, qui ſibi ſupererant, maturato itinere Romam contendit, ſperans, ſi Vrbem tenuiſſet, facile ſe totius Italiæ imperium ſeruaturũ. verum, cum ad vrbem acceſſiſſet, clauſis portis, à Romanis excluſus eſt, Theodorico, vt iuſto domino, (iãpridem enim ipſam Imperatoris voluntatem acceperant,) ſe obtemperare velle dicentibus. itaq; ira incenſus ſuburbana ædificia omnia, quæ potuit, repẽte aut hoſtiliter diruit, aut ſubdito igne combuſſit. ac Roma repulſus, quod ſecũdum erat perfugium, animũ ad Rauenham ſaltem in tam aduerſa fortuna obtinẽdam applicuit. Cum autẽ & hanc Libilla magiſter militũ, caſtris ante vrbem poſitis, pro Theodorico ſibi cuſtodiẽdam ſumpſiſſet, virtute ſuorum nixus, caſtra ea oppugnare adortus eſt. prœlioq; grauiſſimo facto, in quo multi ab vtraq; parte ceciderũt, ea cepit, ac Libilla interempto, inde Rauennam vi Idus Iulias iniit. Interim Theodoricus, Abdua relicto, Mediolanum proceſſit, idq; per dies aliquot oppugnauit. ac demum vi non ſine magno vrbis detrimẽto in poteſtatem adduxit, in primis Laurentij epiſcopi beneficio vſus. Qua re cognita, magna militum Italicorum pars ad eum, tanquam ad iuſtum, & legitimum dominum ſumma animorum alacritate ſe contulit. Inter ceteros Epiphanius Ticinenſis, quem ille maxima comitate recepit, ac, virtutibus eius perſpectis, dixit: Ecce virum, cui parem vniuerſus non habet orbis. apud quem, ſi qua maior neceſſitas ingruerit, tutum erit matres, familiáſque Gothorum deponere. atque his ſolutum impedimentis liberis excurſibus bellum adminiſtrare. Pòſt paulo Italici, qui tranſierant, nouo capto conſilio, duce, atque

auctore Tuffa Liguriæ, atque Æmiliæ Conſulari, ſeſe ad Odoacrem deintegro receperunt. Quæ res Theodoricum vſqueadeo perculit, tantumq́; ei terroris iniecit, vt x I Kal. Septembris Mediolanum reliquerit, ac Ticinum profectus, ibi ſe, ac ſuos, vt in extremo rerum diſcrimine, confirmarit. itaque tanta multitudine vrbs referta eſt, vt vix terra ſufficeret. Quo facto, Odoacer acceſſit, atque vrbem circumfuſo milite obſidere, hoſtemq́; prœliis, atque oppugnationibus creberrimis fatigare contendit. In has adductus anguſtias Epiphanius miram diligentiam adhibuit, vt vtriuſque partis concordiam reſarciret; &, ſi cuius liberi, aut vxores ab aliqua parte captiui eſſent facti, eos ſtatim reddendos ſine mercede curauit. ad extremum Odoacer virtute, ac felicitate Gotthorum, quibus etiam cœli tempeſtates ſeruire videbantur, exterritus, ſoluta obſidione, Rauennam ſe rettulit. Qua re animaduerſa, Theodoricus, collectis animis, viribusq́; receptis, conſilium Odoacris aggrediendi, (quod vnum integram morabatur victoriam,) cepit. itaque relictis in vrbe matre, ſororibus, impedimentisq́; vulgi omnibus, eisq́; Epiphanio commendatis, cum expedita Gotthorum iuuentute Rauennam proceſſit, ac caſtra alia in Pineto tertio ab vrbe lapide, alia ad Palatiolum, alia ad Pontem Candidiani locauit. nam, cum Odoacrem fortuna ſua diffiſum prœlium in poſterum detrectaturum putaret, ipſum, admoto vrbi exercitu, diligenter obſidere decreuit. neq; enim propter loci ſitum expedita admodum vrbis oppugnatio oſtendebatur. erat namque Rauenna ſtadiis duobus à mari remota, neque nauibus, neque pedibus adiri facile poterat, quòd neque ad littus ſubduci licebat naues propter mare natura ſua confragoſum, atque vadoſum; neque pedeſtri exercitui erat peruia, quòd palus, & alij amnes cum paludibus circumiectis vrbem complexi ex omni parte abluerent. accedebat etiam æſtus maris, qui ſummo mane fluminis modo in continentem illatus terræ tantum ex æſtuario corripiebat, quantum vna die itineris expeditus vir quiſpiam ad nauigandum efficeret. veſpere autem, æſtu recedente, emiſſas in ſe vndas reciprocabat. Cœpta vero Rauennæ obſidio eſt aut hoc anno exeunte, aut certe poſtero ineunte, quo Olybrius conſulatum adminiſtrauit. Quanquam au-
491 tem Odoacer à certamine, incertam prœlij aleam metuens, abhortebat, timiditatis tamen infamiam, atq; ignauiæ notam verens ſemel cum vniuerſo exercitu prodiit, ac Theodoricum ad Pontem caſtra habentem inuaſit. verum, cum illo quoq; ſe premi certamine cerneret, magna prudentia dimiſſo prœliandi conſilio, in vrbem ſe rettulit. Theodoricus autem operis longitudinem, ſi fame domandus, non ferro frangendus hoſtis eſſet, proſpiciens, exercitus partem ad vrbis obſidionem reliquit, atque ipſe cum reliqua ad inimicas ciuitates adiungendas contendit. Arimino autem potitus, vt ex Agnello prodidit Blondus, quem nos non vidimus, dromones in ſtatione captos ad oſtium amnis Rauennatis obſepiendum, ne quid annonæ inuehi mari poſſet, immiſit. atque inde ad alia oppida ſe conuertit. Quibus rebus compertis, rex Africæ Gundamundus legatis miſſis, pacem à Theodorico poſtulauit, atq; inde finem populandæ, vt cœperat, Siciliæ fecit. Eodem anno Clodoueus rex Francorum bellum Thuringis mouit, ac prœlio ſummo victos imperata ſua facere compulit, ac mox Chilperici quondam regis Burgundionum filiam ſibi matrimonio copulauit. Gundericus enim rex filios quattuor reliquit Gundobadum, Godigiſilum, Chilpericum, & Godomarum. Gundobadus autem Chilpericum fratrem ſuum ferro vita exuit, vxorem vero in flumen præcipitem dedit. Cum autem legati Clodouei ſæpius in Burgundiam cõtendiſſent, reuerſi domum regi nunciarunt, regia in aula virginem ſe vidiſſe formæ, ac prudentiæ ſingularis. quorum verbis ille fidem habens, puellam, (hæc autem erat Crothildis Chilperici filia.) à Gundobado in matrimonium poſtulauit, atque conceſſam ſibi connubio ſociauit. quæ poſtea mulier inſignis, ac ſummæ virtutis euaſit, ad ſingularẽ ſapientiam egregia quoque laude Catholicæ pietatis adiuncta. In Oriente Zeno Imperator VIII Idus Aprilis eſt mortuus, atque in eius locum Anaſtaſius Dyrrachinus, Silentiarius Zenonis, eſt ſubrogatus. Is, licet Eutychiana perfidia maculatus, tamen, vt ab Euphemio epiſcopo conſecraretur, ſe nihil rerum eccleſiaſticarum mutaturum ipſi ſe Euphemio ſacramẽto deuinxit. ac primis annis medium ingenium adhi-

adhibuit, aperte neq; fouens hæreticos, neq; oppugnans Catholicos. itaque, cum alij Chalcedonenſe Concilium conſtantiſſimè tuerentur, alij prorſus aſpernarentur, neutros ſibi attingendos putauit, ſi veterem in eo conſuetudinem conſeruaſſent. qui vero res moliri nouas ſtuduerunt, eis ſeſe inimiciſſimum præbuit. Ipſo inde Auguſto, Rufinoq; conſulibus, Rauennæ continoata obſidio eſt. atq; ibi multa quidem, ſed parua, prœlia edita, cum Odoacer partem militum quotidie emitteret, vt & vires ſuorum pugnis leuioribus exerceret, & Theodorici exercitum eruptionum crebritate, & lentæ ſeſſionis ad vrbē diuturnitate fatigaret ſimul, ac frangeret. Theodoricus autem omnibus, quæ adiit, oppidis magna felicitate, vna Cæſena excepta, quæ firmiſſimo Odoacris præſidio tenebatur, potitus, III Kal. Septembris in caſtra ad Palatiolum poſita rediit. eoq; familia ex Ticinenſi vrbe traducta, arctiore inde vrbem vrgere obſidione perrexit. Eodem anno, Felice pontifice mortuo, locum Gelaſius tenuit. cuius memorabili ſolertia Romana ciuitas in ſumma frumentariæ rei difficultate, regiis curis omnibus in bellum, quod gerebatur, auerſis, eſt ſubleuata. Ceterum & hic deceſſoris ſui exemplo litteris ad Anaſtaſium Imperatorem ſcriptis contendit, vt Orientalis ecleſia nomina Petri, & Acacij ex Diptychis aboleret. VII Idus Iunij ſub gallicinium terra ingenti tremore concuſſa eſt. Seuerinus habitus Noricorum apoſtolus hominem exuit. Per idem tempus S. Michael archangelus in monte Gargano apparuit. ex illo ædes ibi ſacrata fuit, quam ſequens ætas miraculorum ſplendore fulgentem aſſidua piorum conuenarum frequentia celebrauit. Ob id in hunc vſque diem Apparitionis, & Conſecrationis memoriam Eccleſia Maio, ac Septembri menſe ſanctiſſime colit. Ticini Epiphanius multis calamitatibus Gotthorum hoſpitum inſolentia conflictatur. Albino inde conſule, Odoacer poſt multas, ſed inanes, eruptiones, ac certamina edita cum conſumptis rebus ferme omnibus, quæ mandi poterant, extrema vrgeretur inopia, ſilentio noctis, auxilio à virtute petito, vniuerſum aduerſus Theodoricum eduxit exercitum. Quod vbi ille ſenſit, & ipſe ſuos in aciem promouit. Ceterum, commiſſo prœlio, tanta vi Odoacer pugnauit, vt Theodoricum cum ſuis præcipiti fuga ſe referre coegerit. Cui caſtra ineunti mater in porta obuia, quo tendis, inquir, fili? neq; enim locus ſupereſt, quò te fugiens recipere poſſis, niſi ego veſtem tollam, & eò te, vnde in lucem prodiiſti, recipiam. Quibus verbis irritatus, ac pudore ſuccenſus iuuenis egregius, collecta ſuorum, quos nanciſci potuit, exigua quidem, ſed valida manu, inuectus in hoſtes, qui ſecuri victoriæ late iacebāt in campo, feuertit. ac, magna eorum ſtrage facta, Odoacrem in vrbem iterum ſe cōdere compulit. Creſcebat inde cibariorum omnis generis in dies intus inopia, foris autem Gotthi diuturnæ ad vnam vrbem manſionis tædio langueſcebant. itaq; feſſis vtrinque corporibus, animiſq; haud grauate legati vltro, citroque miſſi audiri de pace ſunt cœpti. Neq; enim Ioannes epiſcopus Odoacrem ad pacem accipiendam hortari, ſi honeſtæ, ac tolerabiles ferrentur conditiones, deſinebat. nec præſentem vrbis cladem, & ciuium ſeruitutem proponere deſiſtebat. Itaq;, cum Theodoricus petiiſſet, vt æquo cum Odoacre imperio Rauennam, & regnum Italicum obtineret, Odoacer aſſenſus eſt. Ita, icto in hanc conditionem fœdere, Theodoricus III Kal. Martias obſidionem laxauit, ac primum Claſſem oppidum iniit, deinde III Nonas, epiſcopo cum clero, & Sanctorum reliquiis obuiam prodeunte, Rauennam, à ſuis rex acclamatus, intrauit, ac ſecum Odoacrem in Palatio, quod Hilautom appellabatur, amice, ac familiariter habuit. Poſt aliquot inde dies, vt appareret, quàm infida omnis regni eſſet ſocietas, eundem, partem Italiæ ex fœdere pacto ſibi attribui poſtulantem, ad conuiuium inuitauit. atque inſidias ſibi ab eo paratas criminatus, ibi ipſum cum filio, ac primoribus eius per diſpoſitos ſicarios interfecit. Italici, quàm verſabilis eſſet rerum humanarum fortuna, ſemel, iterumque noua imperia patientes experti, haud immerito mitiores eius vices expectare, recenti illata in prouinciam gente, cœpere.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XVI,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia primus.

THEODORICVS REX.

REGNVM inde Gotthorum in Italia exponere pergam, memorabili caſuum in vtramque partem varietate nobilitatum. His enim dominantibus, Italia optatam aliquando pacem, ac quietem adepta primum omni genere proſperitatis effloruit, deinde nouis bellorum fluctibus agitata vſque ad extremam vrbium deſolationem, gentiſq; internicionem, miro qnodam, ac præcipuo Fortunæ ludo, elanguit. Felicitatis autem materiam rex, de quo loquimur, Theodoricus, calamitatis reliqui deinceps præbuerunt. De quo Theodorico ſcribere, quàm copioſiſſime poterimus, in ſummo veterum annalium ſilentio, perſequemur.

REM proſpere ad Rauennam geſtam vbi Gotthi nouerunt, qui ſe Ticini per triennium cum inutili fœminarum, puerorum, grauioriſq; ętatis multitudine continuerāt, alacres tandem inde, tanquam ex carcere, euolauerunt, & ſeſe ad Theodoricum tantam gratulatum victoriam contulerunt. Qua re animaduerſa, Rugi, qui Odoacri paruerant, occaſione vſi, repentino impetu facto, vacuum oppidum occuparunt, ibiq; confirmati non vrbem ſolum, ſed omnia etiam circumiecta vrbi loca fœda populatione vexarunt. quo tempore Epiphanius rurſus maximum laboranti ciuitati anctoritate ſua præbuit adiumentum. nam & ciues in extremā rerum ſuarum deſperationem adductos bonum animum habere, ſpemq; in Deo collocare iubens erexit, & barbarorum animos inſolentia elatos miti ſermone, ac clara ſanctitatis opinione ita leniuit, vt eis timori cœperit eſſe, qui regum non dubitabāt imperium faſtidire. Theodoricus autem Rauenna potitus, reliquas Italiæ partes, ſicubi aut auerſus animus, aut ſuſpecta fides erat, pacare, atque ad ſui obſequium redigere inſtitit. Quo facto, Dalmatia, ac Rhætia, quæ Odoacris in poteſtate fuerant, ipſius ſe quoque Imperio ſubiecerunt. nam Siciliam obſtinate tumultuantem opera Caſſiodori in ea præfecti ſine armis ad auctoritatem, fidemq; ſuam traduxit. ac deinde exercitum ad Ticinum ex Rugorum manibus extorquēdum im-
494 miſit. quod poſtero anno, Aſterio, Præſidioq; conſulibus, proſpero demum rerum omnium ſucceſſu adeptus, prudenter victoriæ modum adhibuit, ac, triumpho de hoſtibus acto, gladium vagina recondidit. ac furorem ſæuientis exercitus regia auctoritate compeſcuit. atque inde, cum quietam omnem haberet Italiam, ad regnum rite ordinandum acceſſit. Quod vt diligentius, ac clementius etiam faceret, in primis præclaris Imperatoris Anaſtaſij monitis eſt impulſus, ſenatum ei Romanum, atque Italiam totam per litteras aſſidue commendantis. Igitur Herulis, ceteriſq; barbaris Odoacris ſociis in Italia manere volētibus arbitrium benigne permiſit, ac ſedes, regeſq; inter Subalpinos ad oppidum Auguſtæ conceſſit. agrum, quem Odoacer Herulis in omnibus Italiæ regionibus aſſignauerat, ipſe Gotthis ſuis diuiſit. Italis, qui conſtanter in fide manſerant Odoacris, ita ignouit, vt aliquot etiam ad ſummos honorum gradus euexerit. ſic enim pòſt ad Senatum Rom. de Liberio ſcripſit: *Libertus ſic Odoacris integerrimis parebat obſequiis, vt noſtra pòſt fuerit electione digniſſimus, contra quos multa feciſſe videbatur inimicus. non enim ad nos viliſſima transfuga condistione migrauit, nec proprij domini finxit odium, vt alterius ſibi procuraret affe-*

*ret affectum. expectauit integer diuina iudicia, nec paſſus eſt ſibi regem, niſi priuatus perdi-
diſſet. Vnde ſic factum eſt, vt ei libenter daremus præmium, qui noſtrum fideliter inuit inimi-
cum.* Eos vero, qui turpi à ſe defectione ſemel adiuncti receſſerant, iuſtiſſimo odio
perſequutus, teſtandi, ac legandi more Romano iure priuauit. Tributum porro
ab Odoacre inſtitutum conſeruauit ex eo, quòd ſcripſit, ſe ſtatuere, vt Grauaſiani,
ſicut Odoacris tempore tributum ſoluerant, ita & ſuo penſitarent. & aliud nouum
impoſuit, quod Aſſem publicum appellauit. id quod afflictis etiam aliqua calami-
tate populis remittere pro ſummo beneficio conſueuit. Lites porro in ſingulis pro-
uinciis cognoſci à Comitibus voluit, inter Gotthos à Gotthis, inter Romanos à Ro-
mano, inter Gotthum, & Romanum ab vtroque, quos ipſe ea de cauſſa cognito-
res, ac iudices in prouincias deſtinauit, iúſque ipſe omnibus ſeueriſſime dixit. Iam
vero nullum Romanum inſtitutum mutauit. ſiquidem & ſenatum, & conſules, Pa-
tricios, præfectos prætorio, præfectum vrbis, quæſtorem, Comitem ſacrarum lar-
gitionum, Comitem priuatarum, & militiæ Comitem domeſticorum, magiſtros
peditum, & equitum, ceteróſque, qui fuerant in Imperio, magiſtratus retinuit,
eóſque Romanis hominibus tantum mandauit, ac, licet Arrianus, mire ſacerdo-
tes, & templa Catholicorum excoluit. demum ſuperiorum Imperatorum exem-
plo Rauennæ regni ſedem firmauit, &, quòd Imperatoris munere, ac conſenſu, at-
que ipſius quoque ſenatus voluntate ſe dominari profiteretur, patrio veſtitu poſi-
to, purpuram, ac regia inſignia ſumpſit. atq; omnino inſtituit regnum veteris Im-
perij ex omni parte ſimillimum. Interim Laurentius epiſcopus vrbem Mediola-
nenſem, Epiphanius Ticinenſem reſtituere maturauit, præſtantiſſimo quoque vi-
ro ex dirutis Liguriæ oppidis eò accito. Gelaſius pontifex ſæpe à Ioanne epiſcopo
Rauennate admonitus, quàm afflictus clericorum ordo ex ſuperioribus belli, fa-
misq; cladibus eſſet, decreta quædam ad illa reparanda officia fecit, eáque ad epi-
ſcopos Campaniæ, & Siciliæ v Idus Martij miſit. Eodem anno Benedictus Nurſi-
nus, qui pòſt inſigni floruit gloria ſanctitatis, Sublaci à beato Romano abbate ha-
bitum monaſticæ religionis accepit. Sequenti, Viatore, Æmilióque conſulibus, 495
Theodoricus pacatum Italiæ regnum cum prouinciis Dalmatia, Sicilia, & Rhætia
conſequutus, ad ſtabiliendas opes ſuas vicinorum ſe regum præſidiis muniendum,
atque affinitatibus obuallandum putauit, haudquaquam veritus, quin, ſi Odoa-
cer idem conſilij habuiſſet, haud dubie partam Italiæ poſſeſſionem retinuiſſet. Ita-
que Andefledam Clodouei regis Francorum ſororem ſibi deſpondit, filiam vero
ſuam Teudetuſam ex concubina ſuſceptam Alarico regi Gotthorum, Amalaber-
gam vero Amalafridæ ſororis filiam Sigiſmundo Gundobadi regis Burgundionum
filio collocauit. Hærebant interim duo grauiſſima in viſceribus Italiæ mala; vnum,
quòd, maxima incolarum turba à Burgundionibus trans Alpes, regnante Odoa-
cre, in ſeruitutem abducta, ipſa Liguria cultoribus prope videbatur eſſe deſerta: al-
terum, quòd, iuſtitio ob ius ciuile Romanum rebellibus à Theodorico ademptum
prope Italia tota indicto, omnes in luctu, & ſquallore maximo verſabantur. vtriſ-
que autem vulneribus Theodoricus ſumma clementiæ laude opportunam adhi-
buit medicinam. ea vero res hac ratione confecta eſt. Rebus Liguriæ acciſis, Lau-
rentius epiſcopus Mediolanenſis, & Epiphanius Ticinenſis extremis precibus po-
pulorum impulſi legationem ad Theodoricum ſuſceperunt, ac Rauennam pro-
greſſi, & benigne ab omnibus excepti Liguriæ cauſſam, Laurentio ita diſſerente,
egerunt. Quibus rerum ſucceſſibus Deus, Inuictiſſime Rex, virtutē tuam ad ſum-
mum felicitatis culmen euexerit, ſi ordine percenſere ſtuduerim, dies me, ac ver-
ba defecerint. Illud vero te in primis conſiderare velim, nos apud te principem ſer-
uorum tuorum cauſſam orare in ea vrbe, in qua modo ſolium inimicus tuus obti-
nuit. cauendum autem tibi eſſe, ne Chriſtum tanti muneris auctorem ſpernere vi-
dearis, ſi, quod ipſe præſtitit, non amaris. Meminiſti, credo, quibus te promiſſis ob-
ſtrinxeris, cum mœnibus vrbis Ticinenſis incluſus hoſtili exercitu confertiſſimo
premebaris, cum hoſtes armis, numeroq; præſtantes ſubſiſtere, ſola tecum diuina
virtute pugnante, non poterant, cum cœlum rationibus tuis noua, ac ſingulari aut
ſerenitatis, aut pluuiæ opportunitate ſeruiebat, cum hoſtes mucronibus ſodalium

ſuorum cadebant, cum tibi vincebat, qui pro hoſtium ruorum vtilitate certabat. quibus Dei muneribus gratiam referre ea maxime ratione potueris, ſi pietatem erga homines adhibueris, & lacrymas ſupplicantium non reſpueris. cogita, quibus ſucceſſeris, nempe iis, qui propter ſcelus expulſi caſu ſuo opportunum poſteris præbere cautionis documentum queunt. His rebus frera Liguria nobiſcum ad pedes tuos proſtrara re obteſtatur, ac ſupplicat, vt tua beneficia ſic innocentibus tribuas, vt nocentes quoque abſoluas. exigua enim miſericordiæ laus eſt, ſi ab illis tantum abſtineatur, qui culpa carent, cum iniurias condonare cœleſte, vindicare vero terrenum ſit. Quibus dictis ſic Theodoricus reſpondit: Quamuis te, Venerabilis antiſtes, pro magnitudine meritorum ſuſpiciam, & multis belli tempore beneficiis à te affectus de referenda cogitare gratia debeam, tamen propter regni rationes miſericordiæ, quam ſuades, aditum patefacere nequeo. etenim pœnam meruit lenitas, quam nolui inferre ſeueritas; vimq; diuini iudicij ſpernit, qui, cum hoſte potitur, indulget. vitiaq; poſteris prodit, qui præſentibus culpis ignoſcit. nunquam ægrũ pleniſſime ſanauit medicus, niſi poſtquam putrida ferro membra deſecuit. qui impunitatem nocentibus tribuit, inſontes ad peccandũ accendit. Quare precibus quidem veſtris, quibus diuina conſentiunt, obſequutus, omnibus peccatum in vniuerſum dimitto, paucos tamen, quos malorum comperi fuiſſe artifices, locorum ſuorum habitatione priuabo, ne forte exurgens neceſſitas domeſticos nanciſcatur inſidiatores. Atq; his dictis, Vrbico Palatij curatori vocaro præcepit, vt generalis indulgentiæ tabulas promulgaret. quod ille tanta dexteritate obiuit, vt culpas illas etiam aboleret, quas ſibi dominus reſeruaſſet. His actis, inde ſecreto Epiphanium acceſſiuit, atque ita alloqui cœpit: Iudicij de te mei magnitudinem ex hoc cognoſce, quòd, cum tot in regno meo pontifices ſint, te tamen potiſſimum ad maximũ tractandum negotium cum Gundobado rege Burgundionum elegerim. nam eos à me mitti oportet, quos ille ſummo animi ſtudio audiat. Vides vniuerſa Italiæ loca indigenis exhauſta cultoribus, in primiſq; ipſam, quæ frequentiſſima ſolebat eſſe, Liguriam noua ſolitudine deformatam, & cum agricolis, tum arboribus, vitibusq; nudatam. hæc quamuis Burgundio immitis effecit, nos tamen, niſi emẽdemus, admiſimus. Suſcipe ergo, Deo bene iuuante, huius laboris onus, vt commune in cœleſti repromiſſione præmium cõſequamur. Gundobadus ſummo te viſendi deſiderio flagrat. mihi crede, magna merces redemptæ Italiæ tuus erit aſpectus. polliceor tibi rediuiuum ſtatum Liguriæ, reducemq; fœcunditatem, ſi, auro pro redemptione captiuorum accepto, hoc ipſe munus exegeris. Quibus verbis auditis, Epiphanius, ſe libenter morem eius voluntati geſturum, reſpondit. ac Victore epiſcopo Taurinati ſibi ſocio deſtinato, pecuniaq; accepta, Martio menſe Ticinum repetiit, ac ſtatim iter inſtituit. In Galliam inde tranſgreſſus, vulgo ab omnis ætatis, & ſexus hominibus videndi eius cupidis celebratus eſt. quidquid habuit quiſq; precioſum, obtulit, ſin minus, aliunde coemit. vulgo dona congeſta, quibus ille pauperes aluit. Lugdunum aduentanti Ruſticius epiſcopus obuiam cis Rhodanum prodiit. vbi vero ad vrbem acceſſit, Gundobadus rex ingenti antiſtidis fama permotus, ſuis dixit: Ire ad hominem, Laurentio martyri & vultu, & virtute perſimilem, & num nos affari velit, exquirite. &, ſi annuerit, adducite. Conſtituto inde die, regem cõuenit mira ſui alloquendi cupiditate ardentem. atq; ita verba fecit. Summus amor veſtri me Rex impulit, vt alieniſſimo anni tempore horrentes adhuc niue Alpes tranſmitterem. inter optimos reges teſtimonium in cœlo dicturus adhibeor, ſi, quam ille miſericordiam poſtulat, tu benignus impertias. certate officiis inter vos, atq; inuicem præceptis diuinis exhauriendis ſuperare contendite. in qua concertatione ſic præmium victor accipiet, vt ſuum qui victus ſit, non amittat. parete conſilio meo, & ambo ſuperiores, ambo pares eritis. Italicos redimere vult ille, captiuos, tu ſine precio illos reſtitue. nemo maiorem mercedem accipiet, quàm qui nullam. diuites milites tuos faciet repudiata pecunia, recepta vero mendicos. audi Italorum fidem tuam implorantium voces. audi Italiam nunquam à te diuiſam, & plurimum præſidij in tua clementia reponentem. quæ, ſi vna voce loqueretur, hæc diceret: Quoties pro me, ſi reminiſceris, ferratum pectus hoſtib. obtuliſti?

quoties conſilio prouidiſti, ne bella ſubreperent, ne aliquis mecum captiuus duceretur? quos nunc detines, tu nutriſti. doloſum mihi virtus tua beneficium præſtitit, ſi qui ab extraneis defendit, cuſtos inuaſit. cum matronæ, aut virgines tractæ, aut ſtupratæ ſunt, illo vno ſolatio doloris ſui contumeliam lenierunt, quòd te ſuarum vindicem iniuriarum ſperarunt. viri capti ſunt, qui fugam arripere noluerunt. agricolæ Burgundiones, à quibus vinciebantur, agnoſcentes manus ſuas implicari vinculis querebantur, quæ tibi tributum contuliſſent. ac palam illa, te inſciente, fieri teſtabantur. itaque multis æquitatis tuæ fiducia perniciem attulit, dum inclementius reſponderunt. Redde ergo reſiduos patriæ, redde penatibus ſuis, redde gloriæ tuæ. remitte ad alienam dinonem, qui ſe & ibi poſiti tuos eſſe confiteantur. parum enim gratiæ imperio illius tribuimus, cuius miſericordiæ nihil debemus. purga Liguriam ſontibus, & reple cultoribus. quæ quantum tibi debeat, tum demum intelliget, cum faciem ſuam priſtinam recognoſcet. conſueſti ſupplices ſubleuare, contumaces autem obterere. atque ex vtroq; inſtituto clariſſimos per fortitudinem, & temperantiam triumphos adeptus es. neque vero hoc beneficij hominibus alienis indulges. iam enim tibi rex Italiæ affinitatis vinculo copulatur. ſit filij tui ſponſalitia larga liberatio captiuorum. is ſponſæ ſuæ munus benignius offerat, quod & Chriſtus ipſe accipiat. His dictis, ambo ſurrexerunt, & lacrymabundi ad pectus regium acceſſerunt, & cum omnibus aſtantibus capita ſubmiſerunt. Tunc rex ſic reſpondit: Belli iura pacis ſuaſor ignoras, & conditiones gladio pactas concordiæ auctor euertis. lex eſt bellantium, quem putas errorem. prœliis modeſtiam nemo imponit. retculi regi iniuriam ſpecie fœderis ab illo deluſus. atque id egi, vt apertos inimicos agnoſcerem. quoniam vero largitur Deus, vt fœdus inter nos in perpetuum ſanciatur, inuenient partes illę conſtantem in amore, quem perniciosum ſenſerunt in ſimultate. vos interim ſancti viri domos veſtras læti diſcedite, dum ego, animæ meæ, & regni rationibus ad diſquiſitionem adductis, quæ me conueniant præſtare, pronunciem. His auditis, epiſcopi eum reliquerunt. Ille vero vocato Laconio, cui ſummam negotiorum omnium committebat, Quoniam Epiphanium, inquit, libenter audiuimus, & precibus permoti illius ſumus, ob id mandamus tibi, vt tabulas ſcribas, quibus captiuis Italis omnibus gratis libertatem reſtituas, quos vbicunque noſtra arma, famis neceſſitas, & periculorum timor in ſeruitutem abſtraxit, itemq; quos conſenſus principis ſui aut permiſit, aut addixit. nam pro paucis, qui in ipſo prœlij ardore ſunt capti, precium reddi militibus volo, ne poſthac ancipites certaminum caſus horreſcant, & quorum cauſſa pericula ſuſceperunt, lucra non ſentiant. Paruit ille mandato, & ſcriptas liberationis tabulas ad antiſtitem detulit. quas ille ſumma expectatione recepit. Ceterum tanta redemtorum hominum multitudo confluxit, vt paſſim rura Galliæ deſeri viderentur. Ex ſola Lugdunenſi ciuitate quadringenti vno die dimiſſi ſunt. item ex aliis ciuitatibus Sabaudiæ, aliarúmque regionum ad eum numerum, vt ſex millia confecerint. Eorum vero, qui auro redempti ſunt, numerus iniri non potuit, quia multos fuga abſtulerat. pecuniarum autem ad omnes redimendos non ſuppetentium ſummam Syagria mulier ſanctiſſima, itémque Auitus epiſcopus Viennenſis expleuit. Epiphanio inde Geneuam profecto, Godigiſilus fratrem Gundobadum imitatus, eos item, qui penes ſe erant, dimiſit. quare breui tanta liberatorum hominum turba coiuit, vt itinera effuſis agminibus complerentur. cum quibus Epiphanius tertio menſe ita ſe cœpit recipere, vt honeſti ſpeciem triumphi præberet, lacrymis omnibus præ gaudio receptæ libertatis effuſe manantibus. vt vero Tarantaſiam venit, mulierem oblatam, quæ immundo ſpiritu vexabatur, in nomine Chriſti ſanauit. In Italiam demum reuerſus, vbi captiuorum quorundam, & præſertim generis ſplendore præſtantium ſummas anguſtias, ac nimiam paupertatem animaduertit, ad Theodoricum progreſſus alimenta eorum inopiæ petiit, ac facile impetrauit. Hæc ad Epiphanium pertinentia Ennodius memoriæ prodidit, qui huius legationis ſocius fuit. Interim Romæ Gelaſius pontifex Miſenum epiſcopum delictum ſuum iamdiu confitentem, ac veniam ſuppliciter depoſcentem tandem recepit in gratiam, atque eccleſiæ reſtituit ſuæ. Anaſtaſius autem Imperator, qui cum

Eutychete duas in Chriſto naturas confuſas credebat, cum adhuc odium aduer-
ſus Catholicos à ſe diſſentientes occuluiſſet, abhinc expromere aperte cœpit. ſi-
quidem, extortis ab Eupbemio vtbis epiſcopo tabulis, quibus ſe hoſtem Catholi-
cis fore, inreiurando negarat, ipſum cum Chalcedonenſi Concilio duas diſtinctas
in Chriſto naturas aſſerentem falſi criminis accuſauit, atque iniquo iudicio con-
demnatum in exilium miſit. & à Macedonio, qui in eius locum fuerat ſubſtitutus,
inde ſe propter eandem cauſſam capitali quoque diſſidio ſeparauit. Ceterum, re-
bus Catholicorum in Oriente labentibus, præter ſpem omnium Africæ, & Gal-
liæ priſtina reſtitui religio cœpta. Gundamundus quippe rex Africæ rogatu Euge-
nij Carthaginienſis epiſcopi poſt decem annos epiſcopos Catholicos reuocauit,
atque ædes clauſas aperuit. In Gallia Franci à gentilitate ad Catholicos tranſierunt.
ea vero res ſic acta eſt. Clodoueus rex arma Alemanis trans Rhenum habitantibus
inferens cum lectiſſimo Francorum robore aduerſus eos ire contendit. qua re præ-
repta, Alemani egregie inſtructi & ipſi circa ripas Rheni ſe obiecerunt. Ita, com-
miſſo ad Tolbiacum oppidum prœlio, acriter à Francis, Alemaniſque pugnatum
eſt; ab illis, ne auitæ belli gloriæ, ab his, ne patriæ libertatis poſſeſſionem amitte-
rent. Cum autem, flagrante certamine, ac multis vtrinque cadentibus, Clodo-
ueus ſuam inclinare aciem cerneret, neque eius ſuſtinendæ humanam vllam ra-
tionem iniret, tum, oculis in cœlum ſublatis, lacrymabundus, Chriſte potens bel-
lorum, inquit, polliceor, me ſacra tua, quæ adhuc reſpui, cum meo populo ſuſce-
pturum, ac tibi ex animo ſeruiturum, ſi tuo beneficio victoriam de hoſtibus Ale-
manis rettulero. qua oratione completa, repente Alemani infeſto quodam quaſi
fulmine tacti Francis terga dare cœperunt, & victoriam, quam iam prope habebãt
in manibus, tradiderunt. mox, cum regem ſuum in acie cecidiſſe animaduerterẽt,
pacem ab illo quoque ſupplices petierunt. Sigebertus Coloniæ regulus, genete
Francus, cum adeſſet, vulnus in pede accepit, ex quo poſtea claudicauit. Hoc nun-
cio accepto, Theodoricus rex Italiæ re bene geſta Clodoueo his litteris gratulatus
eſt, ſimul monens, vt victoriam temperaret. *Gratulamur*, inquit, *quòd gentem Fran-
corum priſca ætate reſidem feliciter in noua prælia concitaſtis, & Alemanicos populos victri-
ci dextera ſubdidiſtis. ſed quoniam ſemper in auctoribus perfidia reſecabilis videtur exceſſus,
motus veſtros in feſſas reliquias temperate. quia iure gratia merentur euadere, quos ad pa-
rentum veſtrorum defenſionem reſpicitis confugiſſe. Memorabilis triumphus eſt, Alemanum
acerrimum ſic expauiſſe, vt tibi eum cogas de vita munere ſupplicare. ſufficiat, illum regem
cum gentis ſuæ ſuperbia concidiſſe, ſufficiat innumerabilem nationem partim ferro, partim
ſeruitute ſubiugatam. Illa mihi bella feliciter euenerunt, quæ moderato fine peracta ſunt.* ad
extremum addit: *Quædam, quæ ad nos pro veſtris vtilitatibus peruenerunt, per harum
portitores verbo vobis inſinuanda commiſimus, vt cautiores effecti optata poſſitis victoria
conſtanter expleri. Veſtra ſiquidem ſalus noſtra gloria eſt. & toties regnum Italiæ proficere
iudicamus, quoties de vobis læta cognoſcimus. Cytharœdum etiam arte ſua doctum pariter de-
ſtinauimus & expetitum, qui ore, manibúſque conſona voce cantando gloriam veſtræ poteſta-
tis oblectet.* Hic autem cytharœdus iudicio Boetij præſtantis hac ætate philoſophi
fuerat approbatus. Ita Clodoueus victoriæ modo impoſito, ouans reuertit do-
mum. ibi vero, quoniam ab vxore Crothilde ſæpius ad religionem Chtiſtianam
aſciſcendam rogatus eius voluntati ſemper abnuerat, rem, vt erat acta, expoſuit.
ac nouis eius precibus expugnatns ſancti omnino baptiſmi accipiendi conſilium
expediuit. idémque, vt populus ſuus eadem ſecum vori religione obſtrictus face-
496 ret, auctor fuit. quare proximo anno, cum Paulus conſul eſſet, Tullum profectus
Sanctum Vedaſtum, qui pòſt Attrebatenſem Eccleſiam rexit, conuenit, vt ſalu-
taribus Fidei ab illo documentis imbueretur, ac mox, illo comite, Rhemos ad
Sanctum Remigium archiepiſcopum petiit, &, ſacro poſtulato lauacro, apud eum
per aliquot dierum ſpacium manſit, vt rite prius pœnitentiæ lacrymis lauaretur,
quàm aqua ſalutiferi fontis ablueretur. Inde die à ſancto antiſtite conſtituta cum
vniuerſa Francorum natione ad Eccleſiam adiit; cum honoris cauſſa forum ve-
lis opertum, templum aulæis inſtructum, & baptiſterium odoribus ſuauiſſi-
mis eſſet perfuſum. ac magna, & vere regia pompa ipſe vnà cum optimatibus,
& po-

& popularibus ſuis manu ſummi ſacerdotis eſt tinctus. ca fuiſſe tria hominum millia, Gregorius Turonenſis ſcriptum reliquit. quin etiam ſorores eius Alboflcdis gentilitate, & Lanthildis Arrianiſmo abiecto, ablutæ ſunt. Ab eo die gens Francorum Chriſti Fidem, nomenq; tanto ardore, tantaq; conſtantia coluit, vt vſque ad noſtram ætatem omnes hæreſeos labes reſpuerit, & firma in Eccleſiæ Catholicæ diſciplina, ac Romani pontificis auctoritate permāſerit. vnde rex eius merito poſtea Chriſtianiſſimi cognomen accepit. Gelaſio inde pontifice mortuo, Anaſtaſius ſecundus v Kal. Decembris eſt ſubrogatus. is, quoniam nihil tum erat, quod pontificis Romani curam vehementius exerceret, quàm deteſtatio Acacij, Petri, ac ſociorum eius, vt primum iniit, cum ad Anaſtaſium Auguſtum iterum conſulem 497
de noua dignitate ſua nuncios Creſconium, & Germanum epiſcopos mitteret, nihil antiquius habuit, quàm vt & ipſe, quod deceſſores ſui Felix, & Gelaſius petere cœperant, impenſe contenderet; nempe vt nomen Acacij, ſociorumq; eius, quos iam ſæpius Eccleſia condemnaſſet, ex omnibus Eccleſiarum Orientalium Diptychis eximendum curaret. Liguria ad ceteras calamitates tributorum quoque magnitudine onerata non ſolum auxilij, ſed etiam conſilij inops ad Epiphanium epiſcopum Ticinenſem confugit, atque opem eius apud principem implorauit. cuius iuſtis precibus victus Epiphanius rurſus ſine cunctatione Rauennam ad Theodoricum acceſſit, ac grauibus ærumnis populorum expoſitis, cum immunitatem in eum annum popoſciſſet, duas partes indictionis elicuit. Repetens inde domum, Parmæ leui tentari ægritudine cœpit. vnde Ticinum reuerſus ex hac vita cum ingenti gloria ſanctitatis, mœrētibus vniuerſis, exceſſit. locum tenuit Maximus, cui poſtea ſucceſſit Enodius diaconus, qui vitam eius memoriæ conſecrauit. In Africa Gundamundo rege mortuo, frater eius Tranſamundus occepit regnum. hic, vt ſcripſit Procopius, Catholicorum ſuppliciis pepercit ille quidem, ſed eoſdem tamen præmiis, atque honoribus ad deſerendam fidem illexit. ab aliis ſcriptum eſt, centum ab eo epiſcopos in Sardiniam relegatos. Paulino inde, & Ioanne conſulibus, Theodoricus rex præclarum item facinus, ac memorabile ſummæ æquitatis 498
documentum erga Catholicos edidit. nam, cum miniſtrum præcipue ſibi carum, ac Catholicæ Fidei ſtudioſum haberet, cumq; in ſui gratiam ad Arrianos defeciſſe videret, vſqueadeo iram non tenuit, vt manu ſua illum confoderit, inquiens, eum ſibi fidem præſtare non poſſe, qui Chriſto fefelliſſet. Idem eodem tempore in ſuſpicionem alienæ voluntatis apud Imperatorem Anaſtaſium incidit, ita vt pax inter vtrumque Imperium inſtituta aliquantulum titubare incœperit. quod ſimulatque ipſe animaduertit, propere oratores ad eum de reſarcienda concordia deſtinauit, cum his litteris: *Hortamini me frequenter, vt diligam ſenatum, leges principum gratanter amplectar, & cuncta Italiæ membra componam. quo modo poteſtis ab Auguſta pace diuidere, quem non optatis à veſtris moribus diſcrepare? additur etiam verecunda Romanæ vrbis affectio, à qua ſegregari nequeunt, qui ſe nominis vnitate iunxerunt. Proinde illum, & illum legationis officio ad ſereniſſimam pietatem veſtram deſtinauimus, vt ſynceritas pacis, quæ cauſſis emergentibus cognoſcitur eſſe vitiata, deſertis contentionibus, in ſua deinceps firmitate reſtituta permaneat. quia pati vos non credimus, inter vtraſq; reſpublicas, quarum vnum ſemper corpus ſub antiquis principibus fuit, aliquid diſcordia reſidere. quas non ſolum oportet inter ſe otioſa dilectione coniungi, verum etiam decet mutuis viribus adiuuari.* Ceterum ex legatis vnus Feſtus ſenator, & exconſul fuit. cuius miſſi Theodorus in Collectaneis meminit. Ille vero, poſtquam mandata, quorum cauſſa miſſus erat, exhauſit, proprio nomine Anaſtaſium obſecrauit, vt Conſtantinopoli ſanctam apoſtolorum Petri, ac Pauli memoriam eadem, qua Romæ, veneratione, ac magnificentia celebrandam ediceret. idque obtinuit. contrà vero, cum Anaſtaſius Macedonium vrbis epiſcopum ſynodicam ad Anaſtaſium pontificem dare de Chalcedonenſi Concilio approbando prohibuiſſet, idem rei componendæ cauſſa ſecreto illi promiſit, ſe daturum operam, vt Anaſtaſius pontifex Zenonis Henotico aſſentiret, ei- 502
que manu ſua ſubſcriberet. quæ res diſſidium ingens mox Romana in Eccleſia peperit. nam domum reuerſus in ipſam Anaſtaſij pontificis mortem incurrit, quæ XIIII Kalend. Decembris euenit. itaque, cum extinctum videret eum, à quo ſe

ſperabat impetratutum, quod Auguſto ſpoponderat, omne ſtudium ſuum ad ſucceſſorem creandum conuertit, quem promiſſis ſuis explendis idoneum iudicauit. & cleri, populíque partem ad ſua fouenda ſtudia pecunia diſtribura traduxit. Eade cauſſa comitiis habitis diuiſa eſt ciuitas, ac x Kal. Decembris alij in baſilica Conſtantiniana, alij in S. Mariæ baſilica coierunt. atque integrior quidem pars, ac maior Symmachum, corruptior vero, ac minor Laurentium presbyteros ad pontificatum euexit. Contentione vero inter partes exorta, diſſidióque in Eccleſiam introducto, placuit, vt ex lege Odoacris regis comitiorum iudicium ad Theodoricum regem reiiceretur. ita ſingularũ partium patroni, ſuſcepra legatione, Rauennam profecti, Theodoricum ſuper hac re vniuerſa conſuluerunt. qua cognita, ille pronũciauit, Symmachum, vt qui plurium ſuffragio declaratus, & priore loco conſecratus fuiſſet, in ſede apoſtolica reſidere. itaque, exempta controuerſia, Symmachus in poſſeſſione Eccleſiæ collocatus Laurentium abdicanit, &, ne priuatus degeret, eccleſiæ Nucerinæ præfecit, atque inde, Ioanne, Aſclepioq; conſulibus,
499 Kal. Martiis finitimos epiſcopos in baſilicam Vaticanam acciuit, atque ita ad eos diſſeruit: *Ego vos, neglecta hiemis aſperitate, ad Concilium aduocaui, vt epiſcopalem ambitum, ac popularem tumultum, quem per ſurreptionem diaboli vſurpatione aliquorum memoria mea conſtat eſſe ſubortum, in futurum communicatis conſiliis amputemus, ac quid de ordinatione Romani pontificis poſthac obſeruandum ſit, ſtatuamus.* Quam vocem cum omnes aſſenſu maximo excepiſſent, inde ita ſanxit: *Si quis igitur presbyter, aut diaconus, aut clericus, papa incolumi, &, eo inconſulto, aut ſubſcriptionem pro Romano pontificatu commodare, aut pittacia promittere, aut ſacramentum præbere tentauerit, aut aliquod certe ſuffragium polliceri, vel hac de cauſſa, priuatis conuenticulis factis, deliberare, atque decernere, loci ſui dignitate, atque communione priuetur. Item, ſi, quod abſit, tranſitus papæ inopinatus euenerit, vt de ſui electione ſucceſſoris, vt ſuprà placuit, non poſſit antè decernere, ſiquidem in vnum inclinauerit totius Eccleſiaſtici ordinis electio, conſecretur electus epiſcopus. Si autem, vt fieri ſolet, ſtudia cœperint eſſe diuerſa eorum, de quibus certamen emerſerit, vincat ſententia plurimorum, ſic tamen, vt ſacerdotio careat, qui captus promiſſione non recto iudicio de electione decreuerit.* Item omnes ſibi placere ſucclamauerunt. Huic conuentui ex epiſcopis Æmiliæ, Liguriæ, & Venetiæ nemo affuit. Regnabant adhuc inter Burgundiones duo Gundeuci regis filij Gundobadus, & Godigiſilus animis praua inter ſe diſcordia exulceratis. Godigiſilus autem, vt fratrem Gundobadum euerteret, clam legatos ad Clodoueum miſit, ſpondens, ſe illi tributum annuum ſoluturum, ſi ſe in opprimendo fratre iuuiſſet. quod Clodoueus pro viribus facturum oſtendit, ac ſtatim contra Gundobadum exercitum deſtinauit. qua re cognita, Gundobadus pactarum inſidiarum prorſus ignarus miſit ad Godigiſilum, obſecratum, vt ſibi aduerſus Clodoueum in ſe hoſtiliter irruentem adeſſet, & ſecum commune regnum à communis hoſtis impetu tutaretur, atque ab illo reſponſum ſpecie benignum accepit. Cum autem tres exercitus ad Diuionem oppidum conueniſſent, Godigiſilus, Clodoueo ſibi adiuncto, Gundobadum ſuper Oſcoram amnem inuaſit, atque in fugam conuerſum trepido agmine ſeſe recipere Auennionem coegit, &, regni parte Clodoueo conceſſa, Viennam proceſſit. Clodoueus autem Gundobadi tergo inſiſtens exercitum Auennionem promouit, atq; vrbem corona circumdedit. His de rebus Gundobadus in magnam conſiliorum difficultatem adductus, Aredium ex fidis amicis miſit ad Clodoueum, qui vtile ſe ei dixit daturum conſilium, vt agri vaſtationem, & vrbis oppugnationem, quæ magnam eſſet habitura difficultatem, omitteret, ac Gundobadum tributo annuo ſibi obnoxium faceret. quod cum ille probaſſet, Gundobado obligato, diſceſſit. ita Gundobadus regnum ſuum recuperauit. Hæc Gregorius. Procopius autem ſcribit, Clodoueum contra Burgundiones vltro contendiſſe, atque Theodoricum regem auxilio aduocaſſe, eíſque deuictis partam cum eo regionem ex pacto diſ-
500 tribuiſſe. Annus inde à Chriſto nato quingenteſimus, Patricio, Hypatióque ambobus in Oriente conſulibus, vt nouo, ſic optato Theodorici regis Romam aduentu fuit nobilitatus. Semper eiuſmodi quidem res magna Italiæ proſequentis frequentia, ac maiore populi Romani occurrentis lætitia ſolita eſt celebrari.

tum

tum vero cuncti ſe ipſos in eiuſmodi functione muneris ſuperarunt. quippe quos non officij modo cura, ſed etiam ſtudium ſummi, atque omnibus iucundi regis inſpectandi acueret. Itaq; Theodoricus cum magno, atq; illuſtri comitatu, tota ferme citeriore comitante Italia, Romam progreſſus, felicem illam veterum pomparum, ac triumphorum ſpeciem, atque amplitudinem oculis omnium viſus eſt rettuliſſe. neque enim magnifico eius ingreſſu Roma quidquam per multos annos vidit ſplendidius. Totius gratulantis, ac plaudentis ciuitatis occurſu, incredibilique omnium alacritate, & ſplendido rerum omnium apparatu exceptus eſt, corpus regiæ indolis atmis in primis inſiguibus honeſtantibus. In curiam inde cum veniſſet, Boërius pbiloſophus, & orator illa ætate clariſſimus ipſum ornatiſſima oratione laudauit. cui ille reſpondens, ſenatum mira comitate appellauit, ac ſe dignitati, & commodis eius nunquam defuturum oſteudit. Inde in circum progreſſus, ad locum, qui Palma aurea dicebatur, admirabili benignitate concionem habuit ad populum cum ſenatoribus in gradibus conſidentem. Paulo antè forte in vrbem ex Africa venerat S. Fulgentius monachus, noua Tranſamundi aduerſus epiſcopos ſæuitia exanimatus. Hic, poſtquam ſacra martyrum loca venerabundus inuiſit, omneſq; ſeruos Dei, quorum adipiſci notitiam potuit, humili obſequio ſalutauit, ad eum locum, in quo Theodoricus populum alloquebatur, acceſſit. ibi eum Romani ſenatus amplitudinem, decus, ordinemq; diſtinctis gradibus aſpectatet, & fauores liberi populi caſtis auribus exaudiret, qualis eſſet glorioſa huius ſeculi pompa, cognouit. neq; tamen aut immodica ſpectaculi eius voluptate captus, aut inani ſeculi delectatione lenitus, verum inde potius ad illam ſupernam Hieruſalem expetendam incenſus eſt. itaque in hunc modum eos, qui ſibi proximi ſtabant, eſt alloquutus: Quàm ſpecioſa debet eſſe Hieruſalem illa cœleſtis, ſi ſic fulget Roma terreſtris? & ſi in hoc ſeculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor, & gloria tribuetur Sanctis contemplantibus veritatem? Inde Roma profectus per Sardiniam ad monaſterium ſuum in Africam reuerſus, haud ita multo pòſt epiſcopus Ruſpenſis eccleſiæ factus omni laude ſanctitatis emicuit. Interim Theodoricus ex circo profectus ſenatoribus triumphale epulum dedit, ac plebi Romanæ frumentum donauit. vrbem inde per inſequẽtes dies perambulans, atq; oculis omnia antiqua opera, quibus adhuc vrbs ad ſtuporem aſpectantium enitebat, luſtrauit, confeſſuſq; eſt, *Traiani forum vel ſub aſſiduitate videre, miraculum eſſe, Capitolia celſa conſcendere, nihil aliud eſſe, quàm humana ingenia ſuperata vidiſſe.* In Formis autem Romanis duo notauit, fabricam mirabilem, & aquarum ſalubritatem. nonnulla vero ædificia, in primiſq; ipſa vrbis mœnia diruta cerneus, ingentem ad ea reficienda ſummã pecunię contulit. ex quo fiebat, vt ad præteritæ fortunæ faſtigium nihil deſiderari poſſe, exempta vrbis direptæ, atq; incenſæ infamia, videretur. neq; vero id Romæ ſolum, ſed etiam in tota fieri Italia ſtatuit. Itaq; muniriſſimæ poſthac arces in finibus Italiæ, & maguificæ regiæ in celebrioribus vrbibus iuſſu eius ſunt excitatæ. quibus operibus ipſe antiqua illa, vt dixir Caſſiodorus, miracula ſuperauit. hinc ad vniuerſos Gotthos, ac Romanos ſcripſit: *Præcipimus vobis, vt ſi quis cuiuslibet generis ſaxa, in agris ſuis iacentia, muris habuerit profutura, libens animo ſine aliqua dilatione concedat. quæ tunc verius poſſidebit, cum hæc ciuitatis ſuæ vtilitati indulſerit.* & ad Suram Comitem: *Sine vſu iacere non debet, quod poteſt ad decorem creſcere ciuitatis. quia non eſt ſapientia futura contemnere. Et ideo illuſtris magnificẽtia tua marmorum quadratos, qui paſſim diruti negliguntur, quibus hoc opus videtur iniunctum, in fabricam murorum faciat deportari, vt redeat in decorem publicũ publica conſtructio, & ornent aliquid ſaxa iacẽtia poſt ruinas, ita tamen vt metalla ipſa de locis publice corruiſſe, apud te manifeſta ratione doceatur. quia ſicut nolumus ornatum vrbis cuiuſquam præſumptione temeraria violari, ita priuatis compendiis calumniam deteſtamur inferri.* Quanquam autem Romam adeo magnifecit, vt diceret, piaculum cõmittere, qui Roma diutius abeſſet, cum eam, collocatis laribus, incolere poſſet, tamen, rebus bis conſtitutis, Rauennã ſe recepit. Eo vrbe profecto, ſtatim ſeditio Laurentiana recruduit. nam Feſtus, qui præſente Theodorico quieuerat, deintegro mouere, atque inſanire inſtituit, ac Probino exconſule ſocio aſcito, Auieno, & Pompeio conſulibus, Symmachum falſis 501

illatis criminibus accuſauit, eo conſilio, vt poſtquam damnaſſet, tanquã indignum, pontificatu deiiceret, & Laurentium, quem Nuceria euocarat, ei ſufficeret. ac teſtes falſos inſtruxit, eosq; ad Theodoricum Rauennam interrogandos miſit. Itaq;, priore redintegrata ſeditione, alij cum Symmacho, alij cum Laurentio verſabantur, Feſto, & Probino certamina cum aliis ſenatoribus, in primisque cum exconſule Fauſto miſcentibus, qui Symmacho enixe fauebat. ex quo fœdus admodum ipſius vrbis erat aſpectus. nam, Symmacho poſſeſſione pontificatus, & prædiorum pontificiorum exacto, cædes paſſim in vrbe fiebant, & ſanctimoniales ſedibus ſuis eiiciebantur, ſpoliabantur, ac miſere cædebantur. & clericis interdiu, noctuq; inſidiæ tendebantur, vt per vrbem incedere tuto non poſſent. multi etiam ſacerdotes neci dati. ex quibus Gordianus, vir inſignis, ad Vincula S. Petri occiſus eſt. Theodoricus autem, vt his malis occurreret, poteſtate abuſus, viſitatorem eccleſiæ Romanæ Petrum Altinatem epiſcopum dedit, &, cum per eum præſentem ſedare tumultum non potuiſſet, mox ex omnibus prouinciis epiſcopos Romam conuenire ad rem cognoſcendam præcepit. quorum vtrumque contra leges, atque omnia vetuſtatis exempla eſt factum. Itaque, cum Liguriæ, Æmiliæ, & Venetiæ epiſcopi Laurentius Mediolanenſis, Petrus Rauennas, Maximus Ticinenſis, Æmilianus Vercellenſis, Baſſianus Mutinenſis, Euſtaſius Cremonenſis, Laurẽtius Bergomas, Tigredius Taurinas, Seruus Dei Veronenſis, intento Romam itinere, Rauennam adiſſent, de Theodorico quæſiuerunt, cur ſe homines ferme ætate, viribusque confectos Romam contendere vellet? quibus ille reſpondit, mulra ad ſe nefanda de Symmacbo eſſe delata, quæ cenſeret illorum eſſet prudentia iudicanda. cui ſacerdotes reſponderunt, oportuiſſe ipſum, qui inſimularetur, conuentum aduocare, quòd ei ſedi eximia Petri apoſtoli merita, & ſancta ſuperiorum Conciliorum auctoritas principatum dediſſet. neque vnquam is epiſcopus minorum epiſcoporum iudicio ſubiectus fuiſſet. Tum rex, Atqui, inquit, huic quoque Concilio Symmacbus ipſe aſſenſit; litterasque eius in teſtimonium protulit. Quibus rebus auditis, Romam epiſcopi deceſſerunt, ac x Kalend. Nouembris in baſilica Iulij coierunt. Tum Symmacbus priuatus accedens, primum maximas regi, quòd eos euocaſſet, gratias egit, ac rem ex voluntate ſua confectam aſſeruit. deinde auctoritatem ſacri ordinis corrigendi ſe eis dare adiunxit, ſperans, fore, vt, (quod ipſe poſtulabat) viſitator, qui contra omnia inſtituta Eccleſiæ fuerat introductus, ex epiſcoporum ſententia abrogaretur; & quæ ipſe per inſidias inimicorum amiſerat, à conuentu recuperaret, & ſedem ſuam rite reciperet, atque inde ad extremum accuſatorum criminibus reſponderet. quam poſtulationem iuſtam eſſe epiſcopi iudicantes ad regem rettulerunt. ſed legatorum, qui miſſi ſunt, culpa æqui nihil obtinuerunt. iuſſit rex, vt Symmachus, antequam patrimonium, & eccleſiam ſuam reciperet, cum accuſatoribus iudicio decertaret. quod ille ſe facturum non recuſauit. quanquam leges ſibi darent, vt ſola ſe conſcientiæ ſuæ conteſtatione purgaret. Itaque, cum alio die conuentus eſſet in baſilica Hieruſalem Palatij Seſſoriani, accuſatores crimina edere iuſſi ſunt. in quo duo ſunt animaduerſa maxime veritati contraria; vnum, quòd dicebantur ea crimina Theodorico eſſe perſpecta, quæ tamen ille, vt obſcura, cognoſci ab epiſcopis voluiſſet: alterum, quòd ſe ſeruorum teſtimoniis eum poſſe conuincere contendebant, atque, vt ille ſeruos in quæſtionem daret, poſcebant. quod ſactis legibus omnino refragabatur. Interea Symmacbus ad cauſſam dicendam occurrit, verum in via ab inimicis appetitus ita eſt, vt vix manus eorum euaſerit; presbyteri vero multi, qui in comitatu eius erant, vulnerati ſunt, ac ſine dubio necati fuiſſent, niſi vir illuſtris, Comes Aligernus, & ſublimes viri Gudila, & Gideulfus magiſtri regiæ domus interueniſſent. His cognitis epiſcopi perturbati litteras ad Theodoricum miſerunt, nunciantes, Symmachum, ne ad cauſſam dicendam accederet, nefariis aduerſariorum inſidiis eſſe prohibitum; eundem regiæ voluntati obſequi paratum eſſe, verum per ſacras leges ad cauſſam dicendam compelli non poſſe. Quibus reſpondit Theodoricus, Viderent epiſcopi, ac præſcriberent, quid ſibi conſilij in tanto negotio capiendum eſſet. neq; enim aliquid ad ſe de cauſſis Eccleſiaſticis præter reuerentiam pertinere. ipſi

vero

vero ſeu cauſſam audire, ſeu ſecus, vellent, ex fide ſua ſtatuerēt, dummodo pacem
vrbi, atq; omnibus Chriſtianis pręſtarent. qua poteſtate accepta, epiſcopi cōuocati,
re cognita, decreuerunt, vt Symmachus ab omnibus, quorum arguebatur, crimi-
nibus liber, ac vacuus eſſet, quod ad hominum iudicium pertineret. atque vt idem
Chriſtianæ plebi in omnibus eccleſiis ad ius ſedis ſuæ pertinentibus diuina myſte-
ria traderet, & vt quidqnid intra, aut extra iuris eſſet, reciperet. Huic ſententiæ
archiepiſcopi Laurentius Mediolanenſis, Petrus Rauennas, & poſt eos ſeptuagin-
ta epiſcopi, ſubſcripſerunt. Hæc ex Actis Concilij. Apud Anaſtaſium præterea, &
Nicephorum ſcriptum eſt, Petrum, & Laurentium, vt qui temere ſedem apoſtoli-
cam inuaſiſſent, cōdemnatos fuiſſe. Ita Symmachus locum ſuum magna omnium 502
gratulatione recepit. Auieno inde iuniore, Proboq; conſulibus, Theodoricus ſtu-
diis pacis, & cultui Italiæ deditus aquam Rauennam perduxit, & Formam eius ſuis
ſumptibus inſtaurauit, quæ multis antè annis fuerat deturbata. Symmachus autem
eccleſiam Romanam in antiquam libertatem reſtituere cupiens, rurſus epiſcopos
VIII Idus Nouembr. Vaticana in baſilica cōuocauit. atq; ad eos de lege regis Odoa-
cris abroganda rettulit, qua, inconſulto rege, comitia perfici pontificia vetebatur.
Dictis ſententiis, ex omnium auctoritate eiuſmodi ſublata conſtitutio eſt, vt quę a-
perte libertati Eccleſiaſticæ repugnaret, & clero nouam ſeruitutis conditionem
imponeret, vt regiam in legendo pontifice voluntatē reſpiceret. Non ignorandum
tamen eſt, hanc Symmachi ſanctionē obſeruatā non eſſe. ac per multos pòſt annos
iniuſſu ptincipis pro ratis ea comitia non fuiſſe; donec, quieta tandem, ac tuta à ſe-
ditionibus ciuitate, hoc ius ab Imperatore Conſtantino vltro remiſſum eſt, Bene-
dicto ſecundo Eccleſiam obtinente. Eodem in Concilio eſt cautum, ne prædia ru-
ſtica eccleſiarum in perpetuum alienari liceret. iidem, qui ſuprà, epiſcopi ſubſcri-
pſere. Per eoſdem dies memorabile illud in Græcia contigit, quòd Bulgari, gens, vt
dixi, noua ex Mœſia in Illyticum, & Thraciam tranſiit, atq; Anaſtaſio Imperatori
nonos hoſtes horrenti non mediocrem perturbationem animi attulit. Dexecrato 503
inde, & Voluſiano conſulibus, iidem ex Thracia in Pannoniam penetrarunt, atq;
hoſtili tumultu omnia loca occurrentia repleuerunt, & præcipue Sirmiū oppidum
occuparunr. qua re cognita, Theodoricus rex, ſiue vt gratiam ab Anaſtaſio bellum
cum Cabade Perſarum rege adminiſtrante iniret, ſiue vt tantum hoſtem longe à
domo repelleret, ſiue vt Pannoniam, ſuam quondam patriam, conſeruaret, arma
aduerſus eos parauit, & Petzam Comitem eo cum idoneo copiarum numero de-
ſtinauit. Interim bellum ciuile in Gallia à Burgundionibus renouatum eſt. Gundo-
badus rex, viribus ex ſupetiore clade collectis, promiſſa Clodoueo tributa perſol-
uere abnuens, exercitum aduerſus fratrem Godigiſilum duxit, eumq; Viennæ in-
cluſum obſedit. Godigiſilus, vbi intercluſis in vrbem commeatibus famem immi-
nere ingētem vidit, inopes, atq; egenos omnes emiſit. quo facto, ſimul etiam archi-
tectus quidam, cui aquæductus cura mandata erat, egreſſus eſt. qui iratus, quòd vr-
be expulſus eſſet, ad Gundobadū ſe contulit, rationemq;, qua irrumpere in vrbem
poſſet, oſtendit. atq;, acceptis idoneis militibus, per ſpiraculum aquęductus ingreſ-
ſus, lapidem magnum, quo ille obſepiebatur, ferreis vectibus minuit, atq; ita, aditu
patefacto, in vrbem milites introduxit. qui, defenſoribus ex mœnibus deturbatis,
ſigno dato, obſeſſores in vrbem vocarunt, atq; ita & populum interceptum ſtraue-
runt, & Godigiſilum incolumitatis cauſſa ad eccleſiam Arrianam profectū ibi cum
epiſcopo confecerunt. Gundobadus Francos auxiliares in vnam turrim congrega-
tos ſeruauit, ac Toloſam ad regem Alaricum in exiliū miſit; Burgundiones autem,
qui Godigiſilo ſtuduerant, neci dedit, ac totum Burgundiæ regnum recepit. Pòſt
autem, cum Arrianos in fide labi ſenſiſſet, ad Auitum epiſcopum Viennenſem ac-
ceſſit, & Chriſtum filium Dei, ac Spiritum S. patri æqualem confeſſus, ſalutari ſe a-
qua tingi ritu Catholico in nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti popoſcit. verum
ad ſeditionem populi deuitandam id clam populo fieri petiit. cui Auitus reſpon-
dit: Si vere credis, quod nos Dominus edocuit, exple. id eſt, coram hominibus
ipſum confitere, ac vulgi voculas deſpice. tu enim es caput populi, non populus
tui: quod ille vt faceret, in animum inducere non potuit. atque ita in errore ſuo

504 perſeuerauit. Proximo anno, quo Cetheus ſine collega conſulatum adminiſtrauit,
Petza dux Theodorici bellum in Pannonia magna felicitate confecit. ſiquidem
collatis ſignis regem Gepidarum Tranſaricum deuicit, & Sirmium oppidum haud
magno negotio cum prouincia vniuerſa populo Bulgarorum ademit. quo in bello
Vitigis, qui pòſt in Italia regnauit, opera præclara enituit. Hac re bene geſta, Petza
inde auxilio Mundi, qui in Illyrico cum ſuis in turri à Sabiniano militiæ magiſtro
obſidebatur, acceſſit, &, Sabiniani exercitu profligato, Mundum obſidione exe-
mit, atque ad Theodorici ſocietatem, amicitiamq́; traduxit. Pannonia Sirmienſi
recepta, Theodoricus Coloſſeum ei rectorem impoſuit, his ad eum litteris datis:
*Proſperis initiatus auſpiciis ad Sirmienſem Pannoniam quondam ſedem Gotthorum proſi-
ciſcere illuſtris cinguli dignitate præcinctus, commiſſamq́; tibi prouinciam armis protege, iure
compone, vt antiquos defenſores recipere læta poſſit, quæ ſe noſtris parentibus feliciter pa-
ruiſſe cognouit.* Scripſit etiam ad vniuerſos barbaros, & Romanos Pannoniam in
ſumma diſcordia incolentes, ſe Coloſſeo, viro illuſtri, gubernationem eorum, de-
fenſionemq́; mandaſſe, eoſque ad concordiam adhortatus eſt, illud præter cetera
inferens: *Res parua non vos ducat ad extrema diſcrimina. acquieſcite iuſtitiæ, qua mundus
lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem iudicem non habetis? Quid opus eſt
homini lingua, ſi cauſſam manus agat armata? Imitamini Gotthos noſtros, qui foris prælia,
intus norunt exercere modeſtiam.* Hinc in veteribus monumentis merito hiſce titulis
decoratus eſt: *D. N. glorioſiſſimus, atq; inclytus rex Theodoricus, victor, ac triumphator,
ſemper Auguſtus, bono reip. natus, cuſtos libertatis, & propugnator Romani nominis, domitor
gentium.* Sub hoc tempus in Gallia Licumannus Cæſarij epiſcopi Arelatenſis nota-
rius Cæſarium ad Alaricum regem, orbis dominum, detulit, id moliri, vt vrbem
Burgundionibus proderet. quod etſi à vero prorſus abhorruit, tamen Cæſarius in-
dicta cauſſa à rege damnatus Burdigalam eſt relegatus. ibi cum nocte quadam in-
gens forte conflatum incendium eſſet, præclarum ſanctitatis ſuæ ſpecimen dedit,
quòd precibus ciuium fatigatus, ignem tum, cum maxime ſæuiebat, precatione
ad Deum facta, reſtinxit. ex quo ingentibus ab omnibus cumulatus eſt laudibus.
cum autem interim ciues admonere, vt poteſtati regis obedirent, perfidiam vero
cauerent, quòd erat Arrianus, inſiſteret, Alaricus, ſancti ſacerdotis innocentia co-
gnita, eum domum reuocauit. Reditus eius ab vniuerſa ciuitate, totoque clero
cum crucibus, & cereis obuiam effuſo concelebratus illud præterea boni ciuibus
attulit, quòd terram diutina ſiccitate arentem excuſſus ſub ingreſſum eius cœlo
imber largiſſimus irrigauit. Et hoc anno bellum ab Anaſtaſio Auguſto in Perſide
505 geſtum. Sequentis, Sabiniano, & Theodoſio conſulibus, parum clara eſt fama,
quòd nullis rebus memorabilibus, quæ proditæ litteris ſint, fuerit illuſtratus. Meſ-
506 ſalla vero, & Areobinda conſulibus, Anaſtaſius Imperator grauiorum bellorum
cura defunctus, conuerſo in Catholicos impetu, Macedonium Conſtantinopolis
epiſcopum, Concilio Chalcedonenſi neglecto, in partes traducere Eutychiano-
rum contendit. quo conatu lapſus epiſcopos alios, vt decreta Chalcedonenſia im-
pugnarent, induxit. quin etiam pictorem quendam Syropetſam Manicheæ ſectæ
addictum Cyzico accerſiuit, eumque imagines ab Eccleſiaſticis diuerſiſſimas pin-
gere imperauit. ex quo ſeditio grauis accenſa eſt. Eodem anno Alaricus, qui in
Gallia diu cum magna iuſtitiæ laude Viſgotthos in pace rexit, Theodoſij Impera-
toris Codicem, qui extat, in compendium relatum III Nonas Februarias edidit.
quod ocium eius Clodoueus rex Francorum, bello internecino illato, perrupit.
nam ſiue hæreſim illius inſectans, ſiue regni libidine ardens, conſulto litem neſcio
quam, quo illum ad arma attraheret, intentauit. Theodoricus autem, poſtquam
accenſa certaminis cupiditate vtrinque ſtudia ſenſit, animi anxius, quòd cum am-
bobus vinculo affinitatis eſſet aſtrictus, legatos ad vtrumque cum litteris de conci-
lianda concordia miſit. atque ad Alaricum quidem primum ſcripſit hoc modo:
*Quamuis fortitudini veſtræ confidentiam tribuat parentum veſtrorum innumerabilis multi-
tudo, & Attilam potentem reminiſcamini Viſgotthorum viribus inclinatum, tamen quia po-
pulorum ferocia corda longa pace molleſcunt, cauete ſubito in aleam mittere, quos conſtat tan-
tis temporibus exercitia non habere. Suſtinete, donec ad Francorum regem legatos noſtros
mittamus,*

mittamus, & litem veſtram amicorum iudicia amputent. Inter duos nobis affinitate coniunctos volumus aliquid tale fieri, vnde vnum minorem cantingat forſitan inueniri. non vos parentum fuſus ſanguis inflammat: non grauiter vrit occupata prouincia. adhuc de verbis parua contentio eſt. facillime tranſigetis, ſi non per arma veſtros animos irritetis. deinde ad Lodoinum (ſic enim Clodoueum appellat.) hoc pacto: *Miramur, animos veſtros ſic cauſſis mediocribus excitatos, vt cum filio noſtro Alarico rege duriſsimum velitis ſubire conflictum. vt multi, qui vos metuunt, de veſtra concertatione lætentur. ambo eſtis ſummarum gentium reges, ambo ætate florentes. non leuiter regna veſtra quaſſatis, ſi data partibus libertate confligitis. Impatiens ſenſus eſt, ad primam legationem protinus arma mouere, à propinquis, quod quæritur, electis iudicibus expetatur. abiicite ferrum, qui in meum vultis pugnare opprobrium. iure patris vobis interminor, & amantis. ille nos, & amicos noſtros patietur aduerſos, qui talia monita crediderit eſſe temnenda. Quamobrem ad excellentiam veſtram legatos noſtros mittimus, per quos etiam ad fratrem veſtrum filium noſtrum regem Alaricum ſcripta noſtra direximus, vt nullatenus inter vos ſcandala ſeminet aliena malignitas, ſed in pace perſeuerantes controuerſias veſtras amicis arbitris finiatis.* Vt autem Alaricus ſe in auctoritato illius futurum oſtendit, ſic Clodoueus omnino præcepta eius, litterasq; contempſit. Itaq; Theodoricus legatos alios cum his litteris ad Gundobadum Burgundionum regem miſit, adhortans eum, vt operam ſibi ſuam ad hanc dirimendam controuerſiam commodaret. *Legatos noſtros*, inquit, *ad fraternitatem tuam mittimus, vt ſi filio noſtro Alarico viſum fuerit, ad regem Francorum cum coniuratis nobis gentibus eant, vt cauſſa, quæ inter eos vertitur, amicis arbitris reſcindatur. conuenit enim tantos reges non inter ſe lamentabiles rixas quærere. vt de ſuis nos poſſint caſibus sauciare. Quamobrem fraternitas veſtra adhibita mecum ſtudio eorum nitatur reparare cōcordiam, quia nemo poteſt credere. ſine noſtra voluntate illos ad hæc prælia perueniſſe, niſi omnino pateat, nos potius, ne ad conflictum veniant, contendiſſe.* Item alios miſit ad reges Herulorū, & Thuringorum, qui in Subalpinis regnabant: *Legatos veſtros vna cum meis, & fratris noſtri Gundobadi regis ad Francorum regē Lodoinū deſtinate, vt aut ſe de Viſgotthorum cōflictu conſiderata æquitate ſuſpendat, & leges gentium quærat, aut omniū patiatur incurſum, qui tantorum arbitrium iudicat eſſe temnendum. Recolite Eurici ſenioris affectū, quantis vos iuuit ſemper muneribus, quoties à vobis proximarum gentium imminentia bella ſuſpendit. reddite filio eius gratiam, quàm tantum agnoſcitis veſtris vtilitatibus attributam. nam ſi tanto regno aliquid præualuerit, vos aggredi ſine dubitatione præſumet.* Legati miſſi apud Clodoueum nihil neq; auctoritate, neq; gratia valuere. ille enim cauſſis, quas diximus, ſtimulatus, ac viribus ſuis, quæ magnę erant, confiſus bellū facere Alarico intendit. &, cum epiſcopos Aurelianū conuenire iuſſiſſet, litteris eos monuit, ſe exercitui ſuo, antequam in agrū Gotthorum ingrediatur, edixiſſe, vt ſanctimonialibus, viduis Deo dicatis, & clericis, atq; eccleſiarum mancipiis parceret, neq; vllum eis detrimentum inferret. ſi quem eorū quis cepiſſet, ſtatim dimitteret. Inde, traiecto Ligeri aduerſus Alaricum, qui ad oppidum Pictauorum conſederat, mouit. Ceterum, cum per agrū Turonenſem tranſiret, verecundia S. Martini perfuſus militibus ſuis pręcepit, ne quidquam ex eo, niſi panē, & aquam, aſſumerent. nō leui defunctorū pœna, qui hoc imperium detrectaſſet. itaq; cum miles quidam fœnum pauperi extorſiſſet, pectus ei gladio hauſit, ſubiiciens: Ecqua ſpes victoriæ ſuberit, ſi Sancti Martini numen offenditur? miſſosq; aliquot ad baſilicam eius viros attendere iuſſit, num auſpicium aliquod victoriæ cernerent. ac, datis muneribus, quæ offerrent, dixit: Si tibi Domine cordi eſt, vt ego hanc gentem impiam, & nomini tuo inimicam vlciſcar, fac, vt ſignum aliquod tuæ eluceat voluntatis. nuncij vero, qui miſſi erant, baſilicam ineuntes primicerium incinentem hanc antiphonam audierunt: *Præcinxiſti me Domine virtute ad bellum, & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me, & inimicorum meorum mihi dediſti dorſum, & odientes me diſperdidiſti.* idque, perſolutis donis, regi ipſi renunciarunt. Cum autem lætus ille propterea, motis caſtris, ad Vigennam amnem perueniſſet, ac flumini magno forte effuſo imbre tumeſcenti exercitum obiicere pertimeſceret, per noctem ſupplex Deum orauit, vt vadum ſibi ad traiiciendum illud oſtenderet. ac poſtridie mane ceruam tranſeuntem ſequutus, exercitum incolumem tranſportauit. Caſtris inde ad Pictauorum

oppidum poſitis, pharum igneam ſibi videre viſus eſt ad ſe è baſilica Sancti Hilarij venientem. ex qua intellexit, ſe lumine Sancti Hilarij hæreticorum acies, quas ille verbo diſiecerat, diſſipaturum armis. quamobrem, ne quid inde à milite raperetur, edixit. Acies inde in campo Vocladenſi decem ab vrbe millibus paſſuum vtrinque inſtructæ ſtrenue concurrerunt. & poſt dubiam aliquot horarum pugnam tandem Gotthis in fugam conuerſis Franci ſuperiores fuerunt. inter ceteros, quos prœlij impetus perculit, ipſe Alaricus rex cecidit, viginti duobus annis regno potitus. Clodoueus tamen ad extremum periculum venit. ſiquidem à duobus Gotthis infeſtis in latera eius incurrentibus appetitus vix ſe firmę loricę, & opportuno pernicis equi ſubſidio texit. præcipue multi Arueni, in primiſque ſenatores ipſi, qui cum Apollinare venerant, perierunt. Ex hoc prœlio Amalaricus Alarici filius puer, rebus Galliæ deploratis, in Hiſpaniam ſe proripuit. Gotthi, Giſalarico, ſiue Giſaleuco Alarici notho ſublecto, ad regni defenſionem ſe contulerunt. Theodoricus Clodouei filius iuſſu patris ad vrbes Gotthicas expugnandas profectus, Toloſam regni caput ſubito in ditionem cum omnibus regiis theſauris adduxit. inde exercitus ad alia oppida circunductus, Gotthis, qui intus erant, non minore pertinacia eorum poſſeſſionem tuentibus, quàm Francis oppugnantibus. Clodoueus, Burdigala capta, ibi hiemauit, atq; eo cunctos Alarici theſauros Toloſa auehendos mandanit. Interim Epiſcopi, qui Aurelianum à Clodoueo fuerant conuocari, perfecto Concilio, ſic ad eum ſcripſerunt: *Omnes ſacerdotes, quos ad Concilium venire iuſſiſtis, de rebus neceſſariis tractaturos ex præſcripto veſtro de titulis à vobis propoſitis, quæ nobis ſunt viſa, decreuimus.* Hi vero fuerunt de incolumitate eorum, qui ad Eccleſiam confugiſſent, de officio, & iure epiſcoporum, clericorum, abbatum, & monachorum, de diebus feſtis celebrandis, de ſupplicationibus ante diem Aſcenſionis Dominicæ peragendis, ieiunio triduano præmiſſo, & ſeruis ab operum miniſterio relaxandis. Subſcripſere præter ceteros clari per hæc tempora Eufraſius Aruernus, Licinius Turonenſis, & Quintianus Ruthenus. Anaſtaſio inde Augusto III, Venantioque conſulibus, Clodoueus Burdigala profectus Engoliſmam acceſſit, ac, muris ſub aduentum eius ſponte ſua ſabentibus, haud religione intactus vrbem ſine vllo negotio occupauit. inde Turonos regreſſus multa baſilicæ S. Martini munera intulit. Anaſtaſius autem Imperator, cognitis rebus à Clodoueo geſtis, virtutem hominis admiratus, eximia ad eum dona, & codicillos de conſulatu ex ipſa, ubi bellum gerebat, Meſopotamia miſit. quibus acceptis, Clodoueus filium Theodoricum accerſit, ac Solemne Francis indixit. qui cum frequentes conueniſſent, in baſilica Sancti Martini ſemet muneribus Auguſtalibus, tunica blattea, chlamyde, & corona aurea precioſis gemmis diſtincta ornauit. inde, equo inſeſſo, vrbem ſpecioſo ſuorum agmine comitatus perambulauit. ac communis lætitiæ cauſſa ſtipem auream, argenteamq; in populum ſparſit, tanquam conſul, & Auguſtus paſſim à populo ſalutatus. quo die nullus pulchrior Francis poſt feſtum diem Chriſtianæ regenerationis illuxit. Addidit inde huic gloriæ inſigne religionis decus. quippe eximiam illam coronam, quam miſſam ab Imperatore geſtarat, parum ſibi congruere arbitratus, Romam dono Sancto Petro miſit. atq; ea caput regali longe auguſtius exornauit. ea corona poſtea Regnum, vt notauit Sigebertus, eſt appellata. Egreſſus inde Turonibus Pariſios venit. atq; eadem Apoſtoli reuerentia ductus ibi baſilicam nomini Sancti Petri conſtruxit. ac regni domicilium collocauit. ex quo ab hominibus celebrari Parienſis ciuitas cœpta demum ad immenſam opum magnitudinem eſt euecta. Interim Theodoricus rex Italiæ Amalarici orbitatem ex animo miſeratus, vt calamitati eius, quoad poſſet, ſubſidium ferret, in Hiſpaniam Theudam armigerum ſuum, qui puero tutor eſſet, ſummiſit, ac Galliæ ciuitates aut recuperare amiſſas, aut conſeruare obſeſſas conſtituit. nam Carcaſſo, & Arelate præcipue à Francis circumiecto exercitu premebantur. itaq; litteras ad Gotthos ſuos, vt ſe ad hanc expeditionem accingerent miſit: *Significanda magis ſunt Gotthis*, inquit, *quàm ſuadenda certamina. quia bellicoſæ ſtirpi eſt gaudium comprobari. Pro communi vtilitate exercitum ad Gallias conſtituimus deſtinare, vbi ſimul & vos prouectus occaſionem habere poſſitis, & nos, quæ præſtitimus, meritis contuliſſe videamur, atq; ideo Pernandium*

(left margin, beside "Licinius Turonenſis"): 507

dium Salonem noſtrum admonendum curauimus, vt ad expeditionem in Dei nomine more ſolito armis, equis, rebusq́ omnibus neceſſariis ſufficienter inſtructi VIII *Kal. Iulias primis modis omnibus, Deo fauente, moueatis.* Vbi vero dies præſtituta venit, quæ fuit, teſte Caſſiodoro, Venantio, Celereque conſulibus, exercitum, præfecto Hibba Comite 508 ſuo dato, in Galliam deſtinauit. Qui Alpes tranſgreſſus, Carcaſſonem, vt inquit Procopius, periculo obſidionis eripuit. hanc enim Franci omnibus viribus oppugnabant, quòd in ea conditæ opes erant, quas ſenior Alaricus capta Roma euexerat, in his Salomonis precioſa ſupellex, quam Romani Hieroſolymis deportauerant. Inde ad Arelate liberandum contendit. in ea obſidione propinquus Cæſarij epiſcopi vrbi, & ſibi timens, noctis ſilentio reſte ſe de muris demiſit, atque ad hoſtes transfugit. qua re cognita, populus, & Iudæi conſilio id Cæſarij factum inſimularunt, quòd vrbem hoſtibus prodere ſtatuiſſet, atque exceptum in cuſtodiam tradiderunt. inque eius contumeliam Epiſcopium, immiſſa Arrianorum turba, fœdarunt. ſequenti nocte Iudæus quidam epiſtolam ſaxo alligatam in caſtra hoſtium iecit, monens, vt vrbem ab ea parte inuaderent, in qua ipſi excubias agitarent; nam ſine controuerſia potituros. proinde Iudæorum populo parcerent. mane vero, digreſſis forte à muro hoſtibus, ciuis quidam egreſſus epiſtolam deprehendit, eamque in vrbem delatam in concione recitauit. ita, Iudæo eius ſcriptore correpto, Cæſarius, probata innocentia ſua, è cuſtodia mittitur. reuerſi inde in vrbem Gotthi Francos, quos ceperant, in Epiſcopium coniecerunt. quibus inopia laborantibus Cæſarius victum ſubminiſtrauit, ornamentis etiam eccleſiæ in id pietatis genus exhauſtis, ne illi Iudæis, aut Arrianis ſe addicere cogerentur. ad extremum Francis ab Arelatis obſidione cedentibus, vrbs longam perpeſſa famem, in Theodorici poteſtatem conceſſit, & pro Viſgotthis Oſtrogotthos accepit. inde etiam Arauſicum, Toloſa, Maſſiliaq; receptæ. Ceterum Theodoricus, cum omnia recuperare non poſſet, partem, quæ ad Rhodanum pertinet, vt inquit Procopius, in eorum ditione reliquit. ac multa Francorum, & Gallorum millia capta Rauennam reuehenda mandauit. ac præfectis, & præſidiis, quæ regionem tenerent, relictis, prouinciam ſibi pro nepote Amalarico aſciuit, & principibus tributum ferre coactis, ex eo Oſtrogotthis, & Viſgotthis annua munera dare inſtituit. ab eo inde tempore connubia inter vtramque gentem communicata. demum Gallia, atque Hiſpania ad ſuam ditionem adiuncta, præfectos, qui vtramque aut ordinarent, aut regerent, eo cum litteris miſit, quarum alias ad vniuerſos Galliarum prouinciales dedit: *In antiquam libertatem reuocati veſtimini moribus togatis, exuite barbariem, abiicite mentium crudelitatem, quia ſub æquitate noſtri temporis non decet viuere moribus alienis. proinde de neceſſitatibus veſtris priuata fide nobis, & induſtria comprobatum ad componendam prouinciam credidimus dirigendum. quamobrem ordinationibus eius ex noſtris iuſſionibus obedite, quia eum credimus vobis profutura decernere. recipite paulatim iuridicos mores, non ſit nouitas moleſta, quæ proba eſt.* Aliis vero Gemellum præfecturæ vicarium conſtituit, &, vt prouinciam ſancte adminiſtraret, admonuit: *Hinc eſt, quòd præſenti tempore in Gallias nobis, Deo auxiliante, ſubiectas Vicarium te præfecti noſtra mittit auctoritas. vnde perpende, qualia de te videamur habere iudicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos noſtris laudibus ſpecialiter credimus acquiſitos. age mandata, ſi cupis, in te proficere noſtra iudicia. turbulenta non ames, auara declina, vt talem te iudicem prouincia feſſa ſuſcipiat, qualem Romanum principem tranſmiſiſſe cognoſcat. Deſideras egregios viros coacta cladibus ſuis, effice, vt victam fuiſſe delectet.* Quin etiam ad Vinigem Spatharium ita ſcripſit: *Cum Gallias exercitus noſter intrauit, ſi qua mancipia ſeruitium declinantia ad alios ſe, quàm quibus videbantur competere, contulerunt, prioribus dominis iubemus ſine aliqua varietate reſtitui. Aliorum forte regum prælia captarum ciuitatum aut prædas appetunt, aut minas; nobis propoſitum eſt, Deo iuuante, ſic vincere, vt ſubiecti ſe doleant noſtrum dominium tardius acquiſiſſe.* Et ad Hibbam ducem: *Definitam rem ab antiquo rege, quam tamen conſtet rationabiliter eſſe decoratam, nulla volumus ambiguitate turbare; atque ideo præſenti tibi auctoritate præcipimus, vt poſſeſſiones Narbonenſis eccleſiæ ſecundum præcelſæ recordationis Alarici preceptum à quibuslibet peruaſoribus occupatæ teneantur, æquitatis factas contemplatione reſtitui.* Cum autem Hiſpaniæ

partem vnam Giſalaricus teneret, alteram vero Theuda tutor pueto Amalarico à Theodorico impoſitus, hinc factum eſt, vt idem pôſt ad Ampelium, & Liueriam in Hiſpaniam hoc modo ſcripſerit: *Decet prouincias regno noſtra ſubiectas legibus, & bonis moribus ordinari. Multorum querela comperimus, in prouincia Hiſpania vitas hominum vaga præſumptione populari, & leuium occaſione cauſſarum ſubire multos interitum. cui rei nos regali prouidentia ſuccurrere cupientes, ſublimitatem veſtram per vniuerſam Hiſpaniam loco muneris credidimus deſtinandam, vt ſub ordinationis noſtræ nouitate inueterata poſſit conſuetudini nil licere.* Eodem anno Romanus Comes domeſticorum, & Ruſticus Comes ſcholæ cum centum armatis nauibus, totidemque dromonibus, VIII millia armatorum ſecum vehentibus, ad laceranda Italiæ littora acceſſerunt. qui Tarentum, ſed fruſtra, adorti, turpem ex Romano agro prædam abegerunt id, quod priuatóne, an publico conſilio fecerint, parum compertum. Per eoſdem dies Clodouęus regulis Francorum, qui ſecum Galliam obtinerent, remouendis animum, vt ſolum imperio potiretur, adiecit. atque ita ad Clodoricum Sigeberti Coloniæ reguli filium miſit, inquiens: Pater tuus ætate confectus, & pede captus eſt. ſi ille vita ceſſerit, ego tibi regnum, & amicitiam meam impertiam. quibus verbis iuuenis regni cupiditate incenſus Sigebertum patrem Colonia egreſſum, ac, traiecto Rheno, Burconiam ſyluam ingreſſum, ac ſomnum meridie in tentorio capientem, immiſſis ſatellitibus, interfecit. atque ipſi nunciari Clodoueo iuſſit, patrem ſuum mortem oppetiiſſe, ſeque theſauros eius in poteſtate habere; ſi ad ſe miniſtros ſuos mitteret, ſe illi partem eſſe daturum. Cui Clodoueus reſpondit: Mitto nuncios meos. tu fac, vt illis omnia patefacias, & vniuerſa habebis. Paruit Clodoricus, & legatis venientibus penetralia aperuit. atque ita tibi, dum theſauros inclinatus erueret, ſecuti elata percuſſus interiit. qua re accepta, Clodoueus populum eius ita eſt alloquutus: Dum ego per Scaldem fluuium nauigarem, Clodoricus patrem ſuum inſequebatur, verbo pręſe ferens, me illi eripere vitam velle: cumque ille per Burconiam ſyluam fugam arripuiſſet, immiſſis percuſſoribus interemit. neque ita multo pôſt ipſe quoq;, dum theſauros eius apetit, vitam amiſit. quorum ego criminum inſons ſum. vobis autem ſuadeo, vt ad me transeatis, quo ſub meo patrocinio ſitis. Qua re audita, illi animis, vocibusque plaudentes Clodoueum ſuper clypeum extulerunt, ac regem ſibi eſſe iuſſerunt. hoc vero vtrum hoc

509 anno, an poſtero factum ſit, quo Importunus conſulatum adminiſtrauit, parũ compertum eſt. Huius compos voti factus Clodoueus inde aduerſus Cararicum, qui bello cõtra Syagrium fidem ex fortuna ſuſpenderat, caſtra mouit, ac dolo circumuentum vna cum filio in poteſtatem adduxit, atque ambos vinctos totondit. patre vero diram fortunæ ſuæ acerbitatem ſuppliciter conquerente, cum filius ferocius aliquid, procaciúsve loquutus eſſet, vtrumq; plecti capite iuſſit, ac ditionẽ eorum ſibi vindicauit. inde aduerſus Ragnacharium apud Camaracum agentem proceſſit, hominem libidine perditum: & proditoribus comparatis, qui hoſtilem exercitum aduentantem ſocialem eſſe perſuaderent, ad manum temere conſerendam attraxit, ac ſummo prœlio pulſum in fugam coniecit. inde comprehenſum, & ad ſe manibus poſt terga religatis cum Richario fratre adductum ita rogauit: cur hanc generi noſtro maculam attuliſti, vt te vinculis alligari permitteres? ſatius enim fuerat, mori. ac ſtatim percuti imperauit. tum conuerſus ad Richarium dixit: Si tu fratri tuo opem tuliſſes, in vinculis non hæreres. atque ei ſimiliter caput amputari præcepit. inde tertius frater Rignomeres apud Cænomanorum ciuitatem, tanquam tertia victima, eſt mactatus. regnumq;, & theſauri eorum adiuncti. Tum, regulis aliis propinquis ſuis, à quibus ſibi metuebat, deletis, regnum per omnem ferme Galliam prqlatauit. In Italia Theodoricus rex ingentem Gepidarum manum mercede conductam in Galliam in præſentia deſtinauit, &, ne prouinciis Italiæ in tranſitu aliquid detrimenti afferret, enixe prouidit. ſiquidem ad Veranum Saionem ſic ſcripſit: *Cum pro generali defenſione feliciſſimus producatur exercitus, prouidendum eſt, ne aut ipſe pecunia inconſulta fatigetur, aut vaſtationem noſtra videamur prouincia ſuſtinere. & ideo tibi mandamus, vt Gepidas, quos iuſſimus ad Gallias cuſtodiæ cauſſa properare, per Venetiam, atque Liguriam ſub omni cures moderatione tranſire. quibus ne*

aliquid excedendi præberetur occaſio, per vnamquanq; hebdomadam ſumptus eis tres ſolidos largitas noſtra direxit. Cum autem hi per Cottias Alpes iter facientes aliquot maleficia prouincialibus intuliſſent, ea de cauſſa ſequenti anno, qui fuit Boëtio philoſo- 510
pho conſule, quingenteſimus decimus, Aſſem eis publicum relaxauit. atque ita ad Fauſtum ſcripſit: *Prouincialibus Alpium Cottiarum Aſſem publicum per tertiam Indictionem remiſimus, quos tranſiens noſter exercitus more fluminis, dum irrigat, oppreſſit. nam licet pro generali ſecuritate frumenti adunatione proruperit, prætериens tamẽ iſtorum culta vaſtauit.* Per eoſdem dies Cæſarius epiſcopus Arelatenſis apud Theodoricum Italiæ regem accuſatus, quòd monaſterium à ſe ſorori, & ſacris aliis virginibus conditum, ac deinde in obſidione vrbis euerſum inſtaurare cœpiſſet, Rauennam ſub cuſtodia miſſus eſt. cum autem ad regem in Palatium acceſſiſſet, interrito illum animo ſalutauit. cui Theodoricus venerabundus aperto capite aſſurrexit. ac de labore itineris, de Gotthis, & Arelatenſibus percontatus eſt. dimiſſo inde illo, cõuerſus ad ſuos dixit: Malum eis, qui tam ſancto viro hanc itineris moleſtiam præbuerunt. nam quantus hic ſit, ex eo conieci, quòd ad primum eius ingreſſum prope totus cohorrui, & angelicum in eo vultum notaui. quamobrem nefas eſſe arbitror, durius aliquid in tam venerabilem virum conſulere. miſitq; ad eum in hoſpitium loco muneris diſcum argenteum magni precij. Cæſarius autem eo vendito, & redacta pecunia captiuos omnes Gallicos ſuperiore bello factos redemit. erant autem fere ex iis, qui vltra Druentiam incolebant, atq; Arauſicenſes, quos liberare omnes Arelate nequiuerat. Ceterum, cum tanta ad eum pauperum cõflueret multitudo, vt vix pateret acceſſus, ſenatores, ac nobiles certatim ad eum diſpẽſandas pecunias contulerunt. eo factum eſt, vt Symmachus pontifex, & clerus Romanus vniuerſus miro tanti viſendi antiſtidis flagrare deſiderio cœperit. itaq; Romam accitum benigne cuncti exceperunt, gratias Deo agentes, quòd ſanctum virum ſuis demum oculis ſubieciſſet, de quo ſæpiſſime antè auribus accepiſſent. præcipue vero Symmachus, qui eum non ſolum metropolitani honore, ſed etiam pallij dignitate ornauit. itaque Arelate regreſſus, qui in exilium in Italiam venerat, captiuos redemptos reduxit, & dignitate auctus octo ſolidorum millia reportauit. quibus Carcaſſonem profectus reliquum captiuorum recepit. In Oriente res mirifica ad deterrendos, ſi ſani fuiſſent, ab ſuſceptæ impietatis pertinacia Arrianos, eſt facta. Deuterius eorum epiſcopus, cum Barbam quendam ſacro fonte inficeret, ac ritu Arrianorum diceret: *In nomine Patris per Filium in Spiritu ſancto*, repente aqua ipſa exaruit. qua re Barbas exanimatus fugam arripuit, ac miram ſpeciem oculis oſtentaram obuiis omnibus enarrauit. Felix inde in Occidente, Secundinus in Oriente conſulatum 511
ceperunt. Felix fuit domo Gallus. quem Theodoricus ad honeſtandum ſummæ virtutis hominem, & Galliam beneficio deuinciendam prouexit. itaque ſic de illo ad Imp. Anaſtaſium ſcripſit: *Admonet nos conſuetudo ſolemnis, dare Faſtis nomen, ornatum proprium Romæ, terrenam curiæ claritatem, vt per annorum numerum decurrat gratia dignitatum, & beneficiis principum ſacretur memoria ſeculorum. Felix à conſule ſumat annus auſpicium, agnoſcat curia Tranſalpini ſanguinis decus, quæ non ſemel coronam ſuam nobilitatis eius flore veſtiuit. Atq; ideo vos, qui vtriſq; reip. bonis indiſcreta poteſtis gratia delectari, iungite fauorem, adunate ſententiam. amborum iudicio dignus eſt eligi, qui tantis faſcibus meretur augeri.* & ad Felicem ipſum hoc modo: *Redit per te Tranſalpinæ familiæ conſulatus. ſacram vrbem aſpice tuis votis candidatam. ſume per Indictionem quartam conſulatus inſignia.* Quin etiam Argolicum in eandem quartam Indictionem præfectum vrbis conſtituit. ſcripſitq; ad eum, vbi Paulinum Patricium vetuſta horrea reædificare, Ioannem cloacas reparare permitteret. &, ſe cauſſam Baſilij, ac Prætextati, qui artem magicam tractaſſe accuſati aufugerant, quinque Senatoribus cognoſcendam commiſiſſe, id eſt, Patriciis viris Symmacho, Decio, Voluſiano, Cœliano, & Maximiano. ſcripſit etiam ad ſenatum Romanum, ſe accepiſſe, aquam Formarum ad molas exercendas, & hortos irrigandos eſſe deriuatam, mancipia Formarum ſeruitio, mandato principum, attributa in priuatorum poteſtatem traducta, æs, & plumbum de ornatu mœnium eſſe ſublata, templa, & loca publica, quæ multorum poſtulatu reſtituenda locaſſet, ſubuerſioni potius eſſe addicta. eaq; quia turpia, atque

intoleranda ſint, ſe Ioannem virum ſpectabilem ad inquirendum miſiſſe. Iam vero
Comitem etiam Maradum miſit in Galliam ad ſecuritatem Maſſilienſium ciuita-
ti præſtandam. Prouincialibus item Galliæ, quos bellnm afflixerat, per quartam in-
dictionem tributariam functionem remiſit. Apud Francos anno centeſimo duo-
decimo poſt S. Martini epiſcopi Turonenſis exceſſum Clodoueus rex mortuus
eſt, cum annos triginta regnum obtinuiſſet, ac res magnas, & memorabiles, tàm re-
gno, quàm fide Catholica propaganda geſſiſſet. Regnum eius adeptus eſt Childe-
bertus filius, qui ipſum cum fratribus eſt partitus. Childeberto Pariſij, Clothario
Sueſſiones, Clodomiro Aurelianum, Theodorico notho Mediomatrices euene-
runt. In Oriente, Anaſtaſio, homine non ſolum leuis animi, ſed etiam praui ingenij
Imperante, Eutychiani maiorem Chalcedonenſis Concilij oppugnandi licentiam
nacti, in multas hæreſeum ſectas ſunt diſtributi. quarum duæ præcipue excellue-
runt, vna Acephalorum, altera Apbthardocitarum. pro illis ſtetit Seuerus. qui in
aula verſans Anaſtaſij, pòſt ad eccleſiam Antiochenam aſcendit, atq; vnam verbi,
& carnis naturam eſſe aſſeruit; pro his Iulianus Halicarnaſſenſis, qui corpus Chriſti
à conceptione expers corruptionis fuiſſe putauit. vtraq; pòſt hæreſi Eccleſia vehe-
mentius afflictata eſt. nam priorem hoc anno Anaſtaſius, poſteriorem inde Iuſti-
nianus Auguſtus ebibit. Anaſtaſius autem à Seuero, ceteriſq; Eutychianis corru-
ptus Macedoninm vrbis epiſcopum Chalcedonenſe Concilium amplexantem in
512 exilium miſit, atq; ei Timotheum cum Seuero ſentientem ſuffecit. ac ſequenti an-
no, Paulo, & Muſchiano conſulibus, multa in eos incommoda intulit, qui pro Ma-
cedonio, & Cõcilio depugnabant. quin etiam Seueri auctoritatem ſequutus, prin-
cipio Nouembris Platonem Logothetam, & Præfectum vrbis, iuſſit ſuggeſtũ con-
ſcendere. ac coram populo, hymno: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, addenda illa, quæ di-
ximus, verba mãdare, *Qui crucifixus eſt propter nos.* Sic enim Seuerus docuerat, cum
Chriſtus diuina tantum natura eſſet præditus, omnino fieri, vt Deus pro homini-
bus eſſet paſſus. quibus verbis auditis, populus ſic offenſus eſt, vt, ſeditione concita-
ta, fœda in Anaſtaſium conuicia iecerit, aliumq́ Imperatorem ſubſtituendum e-
dito clamore ſubiecerit. neq; eo contentus, monachũ quendam incluſum, in pri-
mis Anaſtaſio carum, necauit, ac, capite eius haſtæ præfixo, vociferari cœpit: Hic,
eſt amicus hoſti S. Trinitatis. & monacham item incluſam, quam ille magnifacie-
bat, iugulauit, & cadauer vtrumq; raptatum cremauit. Per eoſdem etiam dies, cum
Alamundarus Sarracenorũ princeps à Catholicis ſalutari fonte eſſet ablutus, idem
Seuerus duos ad eum miſit epiſcopos, qui illum hæreſi ſua inficerent. quos Chri-
ſtum Deum tantummodo eſſe docentes ille eleganti commento non refellit ma-
gis, quàm deluſit. dixit enim, eo ipſo die ſe litteras accepiſſe, Michaëlem archange-
lum eſſe mortuum. cum autem illi ſubieciſſent, angelum morti nõ eſſe obnoxium,
at, quemadmodum, inquit, Deus purus potuit crucifigi, quod vos aſſeritis? In Italia
Theodoricus caſtellum Verucæ ad Atheſim poſitum muniri iuſſit, vt clauſtra Ita-
liæ teneret, & feris gentibus inuadere cupientibus moram iniiceret. Tranſamun-
do Africæ regi ſororem Amalafredam, Herminfrido Thuringorum regi neptem
collocauit. Symmacho Patricio theatrum reſtituendum, quod magna ſe mole ſol-
uebat, commiſit. & Campanis, quorum agrum Veſuuius mons exæſtuans peruaſta-
uerat, tributum remiſit. Ceterum illius exæſtuationis huiuſmodi fertur fuiſſe na-
tura. Mons ille hiatum ingentem edebat. inde ſpiritus quidam ater adeo, ac denſus
erumpebat, vt lucem ſolis caligine, tenebriſq; inuolueret, ſtrepitu ita horrendo, vt
vicina loca tremore cõcuteret. cinis inde tãtus effundebatur, vt prouincias quoq;
Tranſmarinas obrueret. in Campania vero quidam quaſi puluerei amnes fluebãt.
& arena impetu feruente more fluminis decurrebat, qua plana camporum vſque
ad arborum cacumina tumeſcebant, & vireſcentia omnia protinus areſcebant.
513 Probo inde, & Clementino conſulibus, Euſtorgius ſecundus ad eccleſiam Medio-
lanenſem gubernandam aſcitus ad fontem Baptiſterij à ſe conſtructum mirifico
artificio aquam per tectum templi adduxit.

Cum Hiſpaniæ, vt dixi, partem vnã Giſalaricus, alteramq́ Amalaricus teneret,
Theuda, qui Amalarico à Theodorico rege tutor datus ſummæ rerum præerat,

contracto

contracto cum Giſalarico defectionem ineunte certamine, apud Barcinonem de-
uicit. ille vero ad Tranſamundum regem Africæ progreſſus, benigne ab eo rece-
ptus. & pecunia ſubleuatus eſt. quod vt Theodoricus audiuit, ira percitus litteras
ad eum has miſit: *Quanuis multis regibus filias, aut neptes noſtras ad firmandam concor-
diam connubio ſociauimus, nemini tamen tale aliquid impertiuimus, atq; cum germanam no-
ſtram ſingulare generis Amali decus tibi deſpondimus. quamobrem miramur admodum, quòd
Giſalecum* (ſic enim appellat) *qui inimicis noſtris, dum à nobis foueretur, adiunctus ſit,
in tuam defenſionem receperis. & rerum omnium inopem ſubſidio ſubleuaris, cum nobis affi-
nitate coniunctus ſis. quare legatos ad quærendam huius facti rationem mittendos duximus.*
Tranſamundus, his litteris lectis, comiter reſpondit, nec ſolum verbis, ſed etiam
muneribus miſſis iram Theodorici mitigare contendit. Theodoricus autem, ex-
cuſatione accepta, ingenti animo dona remiſit, eumq; vt in poſterum ſanctius ami-
citiam coleret, monuit. Theuda totum Hiſpaniæ regnum pro puero Amalarico
adminiſtrare Theodorici iuſſu pertexit. In Oriente interim res in dies deteriores
Catholicorum fiebant. etenim Anaſtaſius Imperator Flauianum epiſcopum An-
tiochenum, hominem decreta Chalcedonenſia propugnantem eccleſia deturba-
uit, ac Seuerum, qui ipſum deprauarat, ſuffecit. auxilij tamen nec opinati, vnde mi-
nime ſperabatur, lux quædam affulſit. Vitalianus nanque Scytha, aſſumpto Roma-
norum equitum auxilio, Conſtantinopolim adiit, &, caſtris ad Septimum poſitis,
ad Auream portam acceſſit, profeſſus, ſe pro Catholicis, & Macedonio exilio indi-
gne multato eam expeditionem ſumpſiſſe. ea re Athanaſius territus, ne in belli ge-
rendi neceſſitatem incideret, promiſit, ſe Concilium ad eam rem Heracleæ coa-
cturum, atque adeo etiam pontificem Romanum adhibiturum. atque ita Vitalia-
nus ſine maleficio poſt dies octo diſceſſit. Sequens annus conſulem habuit Caſſio- 514
dorum, cognomine Senatorem, eum, qui Faſtos conſulares, & epiſtolas Theodo-
rici regis in quæſtura, & magiſterio ſcripſit. quorum ope nos hanc magna ex parte
hiſtoriam contexuimus. hoc conſule, Symmachus pontifex XIIII Kal. Auguſti
diem obiit ſuum, in primis laude piæ liberalitatis inſignis, cum ad cetera beneficia
epiſcopis, quos Tranſamundus poſt perſequutionem in Africa renouatam in Sar-
diniam relegaſſet, aſſidue veſtes, atq; alimenta ſuppeditaſſet. eo rite ſepulto, clerus,
ac populus, quos, illo viuente, praua animorum diſſenſio in diuerſa ſtudia traxerat,
ad concordiam redierunt. atq; vna poſtridie conuocati magna conſenſione Cœ-
lium Ormiſdam Fruſinatem ei ſubrogauerunt. atq; hoc eſt, quod Caſſiodorus in
Faſtis notatum reliquit, *ſe conſule, adunato clero, & populo, Romanæ eccleſia optatam redi-
iſſe concordiam.* Heracleæ Concilium eſt habitum, quo ducenti amplius epiſcopi
conuenerunt. ac pontifex à Theodorico rege fatigatus legatos miſit. Ceterum,
epiſcopis ab Anaſtaſio Imperatore, & Timotheo epiſcopo Conſtantinopolitano
illuſis, nihil eſt perfectum. Vitalianus autem, vbi ſibi verba data ab Anaſtaſio ſenſit
ira incenſus nouis Imperium afficere maleficiis inſtitit, multosq; captiuos factos
contumelioſe, indigneq; tractauit. Per hos annos Theodoricus, bello cum Ale-
manis contracto, ipſos in poteſtatem adduxit. auctor eſt huius hiſtoriæ Procopius,
cui aſſentiunt etiam Theodorici litteræ ad prouinciales, qui erant in Sueuia, datæ.
certus tamen huius rei adhuc erui annus non potuit. Angebat Acaciana cauſſa
Ormiſdam, vt quæ vna hoc tempore eccleſiarum concordiam diſtineret. itaque
deceſſores ſuos imitatus, vt ſalutare huic morbo remedium adhiberet, Florentio, 515
Anthemioque conſulibus, epiſcopos ex Italia Romam acciuit, ac, relatione ad eos
de Acacio facta, ex eorum ſententia legatos Conſtantinopolim ad Anaſtaſium mi-
ſit, Enodium epiſcopum Ticinenſem, Fortunatum Catanenſem, Venantium pres-
byterum, Vitalem diaconum, & Hilarium notarium, qui & ipſi, re irrita, redierunt.
Interim, dum Theodoricus Amalaricum nepotem in Hiſpania fouet, comperit,
Eutharicum Viterici filium, Beremundi nepotem in ea prouincia degere. Bere-
mundus enim Thuriſmundi filius, ex Amalorum familia natus, ex Scythia in Gal-
liam ad regem Theodoricum Valliæ ſucceſſorem contenderat, atque ab eo hono-
rifice exceptus, filium Vitericum reliquerat. ex quo Eutharicus erat natus. in quo
cum mira ætatis, prudentiæ, ac pulchritudinis ſpecies elucebat. quod vbi Theodo-

ricus audiit, magnopere lætatus eum ad ſe vocauit, ac iuuenis indole captus generum ſibi aſciuit, Amalaſuenta filia in matrimonium collocata. Eodem anno, Eufraſio epiſcopo apud Aruernos extincto, populus Quintianum ſublegit, qui Aruernis exulabat, à Gotthis ouper epiſcopatu Rutheno depulſus, quòd vrbis Francis tradendæ ſuſpicionem non dubie præbuiſſet. ille vero Apollinari eam dignitatē ambienti permiſit. qui poſt quattuor mēſium ſpacium vita migrauit. quod vbi Theodoricus rex Francorum accepit, Quintianum epiſcopum iuſſit ſubſtitui, illum nimio ſui ſtudio Ruthena eccleſia prædicans deturbatum. Proximo anno, quo Petrus
516 conſulatum adminiſtrauit, Theodoricus rex Italiæ Eutharico genero in tertium poſt annum detulit conſulatum. ad quem ille inſignibus omnibus regiæ magnificentiæ muneribus illuſtrandum ſe præparauit. Anaſtaſius vero Imperator, vt gratiam à Theodorico iniret, eundem tunica palmata donauit, ac per arma filium adoptauit. Herminfridus rex Herulorum Berthariurn fratrem expulit vita, ac, Theodorico rege Francorum auxilio aduocato, inde alterum Baldericum extinxit. neq; Theodorico promiſſam acquiſitæ regionis portionem conceſſit. vnde capitales inter eos exarſerunt inimicitiæ. Per eoſdem dies Anaſtaſius audiens, epiſcopum quendam præcipue ſermonibus hominum celebrari, qui omnes Deum paſſum aſſerentes ita refelleret, vt reſpondere non poſſent, ad ſe accerſiuit, congreſſumq; ſecum vt partibus ſe dederet ſuis, contendit. cui ille: Quin tu potius, inquit, ad Catholicos tranſi, ne dum impios homines Eutychetem, Dioſcorum, & Seuerum amplecteris, æterno incēdio addicaris, ſimulq; chlamyde eius apprehenſa, Hæc, inquit, veſtis nequaquā te poſt obitum conſequetur, ſed ſola virtus, ac pietas. miſſam fac Eccleſiam, quam Chriſtus ſanguine ſuo redemit. indoctus es, & diſſerendi rudis, neq; vllum Eccleſiæ decretum probe intelligis. tantummodo ſcurrilibus calumniis tuis homines fatuos, & nullo ſenſu præditos terres. ſatis habe, quòd Imperator es. caue autem, ne antiſtides Eccleſiæ vexes. ad quæ Anaſtaſius rubore perfuſus ne hiſcere quidem ſuſtinuit. Eodem inde Auguſto quartum, & Agapeto
517 conſulibus, Francorum reges bellum Burgundionum regibus intulerunt. Crothildis mater eorum memor, parentes ſuos à Gundobado patruo interemptos, Clodomirum, & reliquos filios alloquuta rogauit, vt domeſticam iniuriā vindicantes Sigimundum & Godomarū Gundobadi iam mortui filios armis inuaderent. quod illi pietati maternæ obſequuti, ſummo animi ſtudio ſuſceperunt. atq; exercitu ad eos adducto exercitum eorum fuderunt. ex regibus Godomarus eſt elapſus. Sigimundus, cum ad ſaltus Agaunos fuga raperetur, vna cum vxore, & filiis captus, Aureliis in cuſtodiam datus eſt. Francis inde domum abeuntibus, Godomarus, receptis viribus, & recollectis Burgundionibus, regnum recuperauit. cōtra quem Clodomirus ire contendens, Sigimundum necari cum vxore, & filiis iuſſit. corporaq; eorum in puteum iecit. atq; Theodorico fratre ad opem ferendam accito, Burgundiam petiit, &, cōiunctis copiis, in agro Viennenſi acie cum Godomaro decertauit. verum fugientem inſequens, incautus in medios hoſtes delapſus occiditur. cuius caput cum Burgundiones conto præfixū ſuſtuliſſent, eius rei ferre dolorem Franci non potuerunt. atq; ira elati facto impetu in fugam Godomarum coniecerunt, & pulſis Burgundionibus, regionem ſui iuris fecerūt. quæ poſtea à Godomaro eſt recepta. Romæ Ormiſda pontifex de noua hæreſi à Seuero illata ſolicitus, vt Anaſtaſium ad Catholicos traheret, iterum legatos ad eum miſit Enodium epiſcopum Ticinenſem, & Peregrinum Meſſanenſem, litterasq; Catholicam fidem aſſerentes, & libellum pœnitentiæ addidit. Anaſtaſius vero non ſolum ſalutaribus legatorum verbis, monitiſq; non paruit, verum etiam eos corrumpere conatus, vbi fruſtra ſe laborare animaduertit, exemplo vrbe, ne mandatis obediret, eiecit. atque in fragilem impoſitos nauim dimiſit, adiectis cuſtodibus, ne oppidum Græciæ vllum attingerent. Legati tamen tanta ſolertia fuerunt, vt ope monachorum epiſtolas in omnibus ciuitatibus diuulgarint. quas epiſcopi ciuitatū metu Imperatoris miſere Conſtantinopolim. quibus rebus Anaſtaſius inflammatus, eo indignatione prouectus eſt, vt, litteris ad pontificem datis, auſus ſit dicere, ſe velle imperare, non imperari. cuius, vt impiæ, vocis meritas breui pòſt pœnas perſoluit. Magno enim,

enim, & Flotentio conſulibus, apparuit ei in ſomnis ſpecies terribilis hominis co- 518
dicem manu tenentis. qui, illo aperto, & nomine ipſius inuento, ei dixit: Ecce pro-
pter peruerſitatem fidei tuæ annos de vita tua quattuordecim deleo, ſimulq́; eos
expunxit. Excuſſo autem ſomno confuſus Anaſtaſius ſomnium illud Amantio cu-
biculi præpoſito narrauit, qui ſe quoque alterum vidiſſe eodem pertinens addidit,
nempe ſe coram illo aſtantem à porco dilaniari. quæ ſomnia Proculus coniector
adhibitus ita interpretatus eſt, vt mortem vtrique impendere reſponderit. Anaſta-
ſius vero cum ab oraculo didiciſſet, ſibi igne pereundum eſſe, vt ſortis neceſſitatem
eluderet, ciſternam in Palatio fabrefecit: quò in ipſo, ſi contingeret, incendij pe-
riculo ſe reciperet. verum ea res fruſtra fuit. nam VI Idus Iulij, ſuborta ſæua cœli
tempeſtate, repente fulmine ictus interiit. eo inde ſepulturæ mandato, Iuſtinus
Thrax, tribunus, & Comes magno populi, militumq́ue conſenſu ad Imperium eſt
euectus. is vbi primum iniit, vt erat Catholicis deditus, extemplo legatum, nomine
Gratum, Romam ad pontificem Ormiſdam de redintegranda eccleſiarum con-
cordia miſit. quod vbi percrebuit, repente omnes in certam ſpem Eccleſiæ Catho-
licæ aliquando tandem recuperandæ venere. itaq; Idibus Iulijs, cum Ioannes Con-
ſtātinopolis epiſcopus die Dominica rem diuinam feciſſet, populus, qui in eccleſia
aſtabat, vna voce, vt ambonem aſcenderet, poſtulauit. &, cum ille morem geſſiſſet,
Seuerum communione moueri, patres in exilium temere actos reuocari, Conci-
lium ad hanc rem haberi popoſcit. poſtridie autem Macedonij, & Euphemij reli-
quias eccleſiæ reſtitui, ceteraq́; quæ pridie poſtulauerat, perfici, nouis clamoribus
flagitauit. atque annuenti Ioanni ſubiecit: *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſi-
tauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ.* Sacro inde perfecto, & ianuis clauſis, & ſancta
lectione de more finita, hora Diptychorum ad altare accurrit, ac diacono nomina
quattuor Conciliorum, itemq́; Euphemij, Macedonij, & Leonis pontificis recitan-
ti magno conſenſu, *Gloria tibi Domine*, ſucclamauit. Vbi vero epiſcopi conuenerunt,
XIIII Kal. Auguſti monachi Conſtantinopolitani eadem, quæ populus popoſce-
rat, petierunt. clerici vero, ac monachi Antiocheni, hæreſi, probriſq; Seueri expo-
ſitis, auxilium rebus ſuis perditis implorarunt. quibus cognitis, epiſcopi cum cetera
omnia confirmarunt, tum in primis Seuerum omni honore ſpoliatum anathemati
ſubiecerunt, ac decretum ad Iuſtinum Auguſtum detulerunt. Poſtquam autē Gra-
tus Iuſtini legatus Romam peruenit, atq; egregiam Imperatoris voluntatē de con-
cordia eccleſiæ concilianda expoſuit, Ormiſda Rauennam lætus ad Theodoricum
conſulendum cōceſſit. re q́; cum eo communicata, legatos Conſtantinopolim de-
ſtinauit, ad recipiendos in gratiā eos, qui Acacij, Petri, Timothei, & Dioſcori nomi-
na ex Diptychis exemiſſēt. hi vero fuere Germanus epiſcopus Capuanus, Ioannes,
ac Blandus presbyteri, Felix, & Dioſcorus diaconi, & Petrus notarius, qui Grato Iu-
ſtini legato redeunti ſe adiunxerunt. Eodē anno Amalaſuenta Entharici vxor pue-
rum Athalaricum peperit, qui poſt Theodorici mortem regnum Italię tenuit. Iuſti-
no inde Auguſto in Oriente cōſulatum adminiſtrante, Eutharicus ipſe Romam ad 519
ineundum cōſulatum accedens, regio occurſu ab omnib. ordinibus ciuitatis exce-
ptus eſt. neq; enim ambigebatur, quin is, ſi poſt Theodoricū vita ſuppeditaſſet, re-
gnum ſoceri teſtamēto geſturus eſſet. ille inſigni liberalitatis ſplendore, & cū egre-
gia omnium gratia eum magiſtratū adminiſtrauit. ſiquidem in ſenatum progreſſus,
Gotthis, Romaniſq́; multos honores cōmunicauit. in amphitheatro munera ma-
gnifica edidit, feris ex Africa, quas Roma nunquā antea viderat, in arenā productis,
Symmacho Iuſtini legato, qui aderat, omnino in eiuſmodi pompæ admirationē ef-
fuſo. quibus reb. perfectis, Rauennam ad Theodoricū reuerſus, multo etiā amplio-
ra Gotthis, Romaniſq́; donauit, vſqueadeo vt ſemetipſum in eo liberalitatis officio
ſuperarit. Interim legati pōtificis Cōſtantinopolim peruenerūt, atq; à Iuſtino Impe
ratore, & cōſule, ſimulq́; à Vitaliano Patricio, & ab illuſtrib. viris, monachiſq́; Catho
licis extra vrbē honoris cauſſa egreſſis, atq; ab ipſo demū Ioanne vrbis epiſcopo be-
nigne accepti ſunt. qua re animaduerſa, deſenſores Acacij præ pudore ſe in ædē S.
Sophiæ abdidere. ac cōſilio agitato ad Iuſtinū miſere, qui dicerēt, niſi reddita ratio
fuiſſet, quare Acacius damnatus fuiſſet, ſe nunquā cum ſede apoſtolica cōſenſuros.

Iuſtinus libellum ab Ormiſda miſſum accepit, & Seuerum, quem epiſcopi hoc etiam anno cum ceteris hęreticis anathematè iugularunt, lingua multatum Septembri menſe in exilium egit. cui Paulus eſt ſubſtitutus. Ioannes vero vrbis epiſcopus libellum prodidit, in quo ſe quattuor Concilia, & epiſtolas Leonis approbare, Neſtorium vero, Dioſcorum, Eutychem, Timotheum Ælurum, Petrum Alexandrinum, & Acacium Conſtantinopolitanum epiſcopos deteſtari, & in omnibus rebus decretis ſedis Apoſtolicæ ſtare aſſeruit. atq; hanc Confeſſionem v Kal. Aprilis ſubſcriptam Romam ad Ormiſdam cum his litteris miſit: *Redditis mihi litteris veſtræ ſanctitatis per Gratum clariſſimum Comitem, & nunc per Germanum, & Ioannem reuerendiſſimos epiſcopos, & Felicem, ac Dioſcorum ſanctiſſimos diaconos, & Blandum presbyterum, lætatus ſum de ſpirituali caritatis veſtræ ſanctitate, quòd vnitatem ſanctiſſimarum Dei eccleſiarum ſecundum veterum patrum traditionem requiris, & dilaceratores gregis, Chriſti amore, propulſare feſtinas. certus igitur ſcito per omnia Sanctiſſime, quia, prout vobis ſcripſi, tecum cum veritate ſentiens, omnes à te repudiatos hæreticos renuo, & ego pacem diligens, ſanctiſſimas Dei eccleſias, id eſt, ſuperioris veſtræ, & nouellæ iſtius Romæ vnam eſſe accipio, illam ſedem Apoſtoli Petri, & iſtius Auguſtæ ciuitatis vnam eſſe definio.* Inde quæ approbet, reprobetq;, adiungit, ſic concludens: *Quapropter, ſicut prædiximus, ſequentes in omnibus ſedem Apoſtolicam & prædicamus omnia, quæ ab ipſa decręta ſunt, & propterea ſpero, in vna communicatione nobiſcum, quam Apoſtolica ſedes prædicat, me futurum, in qua eſt integra deuotio Chriſtianæ religionis, & perfecta ſoliditas, promittens in poſterum ſequeſtratos à communione Eccleſiæ Catholicæ eorum nomina inter ſacra non eſſe recitanda myſteria.* Inde data opera eſt, vt reliqui epiſcopi Ioannis auctoritatem amplecterentur. Iuſtinus Vitalianum conſulem declarauit, vt per ſpeciem honoris in vrbe illigatum facilius circumueniret inſidiis, quòd ſuſpectas nimias illius in rep. opes habebat. neque ea, quæ aduerſus Anaſtaſium geſſerat, approbabat. itaque, cum ille mox con-
520 ſulatum vnà cum Ruſtico iniuiſſet, ſeptimo eius die, anno Chriſti quingenteſimo viceſimo, in Palatio cum aliis ſatellitibus eius occidendum curauit. Cum autem multas eccleſias Aſiæ, Ponti, & Orientis inducere non potuiſſet, vt Acacij, & Petri nomina ex Diptychis tollerent, v Idus Septembris Chalcedone ad Ormiſdam pontificem litteras hoc ſignificantes dedit, eumq;, vt epiſtolam ſuam corrigeret, atq; in mitiorem partem mutaret, orauit. nam Anaſtaſium pontificem quondam Anaſtaſio Auguſto ſcripſiſſe, ſatis habiturum, ſi nomen Acacij ſileretur. Hoc etiam tempore Boetius vir conſularis opibus, atque auctoritate in vrbe florens, duos filios pueros ad conſulatum extraordinarium extulit, atque inter eos medius & ſenatum appellauit, & populum congiario munerauit. qua de re ſic ipſe glorians ſcripſit: *Poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, cum duos pariter conſules liberos meos domo prouehi ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate vidi, cum eiſdem in curia curules inſidentibus regiæ laudis orator ingenij gloriam, & facundiæ merui, cum in circo duorum medius conſulum circumfuſæ multitudinis expectationem trium-*
521 *phali largitione ſatiaui.* Inde Valerio, & Iuſtiniano, qui poſtea imperauit, conſulibus, Ormiſda IIII Nonas Aprilis, cum iam Agapetus ſecundum, ſed extraordinarium conſulatum iniſſet, litteras ad Ioannem epiſcopum miſit. quib. partes ſuas in cauſſa, quæ agebatur, commiſit, his verbis: *Quia per inſinuationem dilectionis tuæ huius eſt nobis via patefacta prudentia, remuneramus ſolicitudinem tuam, & ſeruatis priuilegiis metropolitanorum vices nobis apoſtolicæ ſedis eatenus delegamus, vt inſpectis. ſiue iis, quæ ad canones pertinent, ſiue iis, quæ à nobis nuper mandata ſeruentur, ſiue iis, quæ de eccleſiaſticis cauſſis tuæ reuelationi contigerint nunciari, ſub tua nobis inſinuatione pandantur.* Qua poteſtate data, finis eſt tandem diſcordiæ diuturnæ impoſitus per legatos pontificis, cum iam Euphemius Ioanni mortuo eſſet ſuffectus. vt ipſe Ormiſda epiſtola ad eum miſſa gratulatur, ſignificans, ſe ab eo, & legatis ſuis certiorem de re compoſita factum. Eodem anno, vt inquit cum Gregorio Iornandes, Theodoricus rex Francorum, veteribus ſimultatibus animo repetitis, aſſumpto Clothario fratre, & Theodeberto filio, exercitum in Thuringiam aduerſus Herminfridum regem eduxit, ac ſuperatis, quæ in campis Thuringiæ ſibi paratæ erant, inſidiis, prœlio congreſſus eum cum ſuis omnibus in fugam dedit, atque vſq; ad amnem Oneſtrudem inſequutus,

tantam ibi ſtragem eorum edidit, vt alueus fluminis alta cadauerum congerie cu-
mulatus ſit. per quam, tanquam pet pontem tranſgreſſi Franci in poteſtatem Thu-
ringiam redegerunt. Tum vero Clotharius Rodogundem Berthatij quondam re-
gis filiam captiuam fecit, ſibiq; domnm reuerſus deſpōdit. Theodoricus vero Her-
minfridum, fide incolumitatis data, ad ſe venire Tolbiacum iuſſit, eumq; de muris
vrbis ſecum ambulantem deiecit. Dum autem Theodoricus in Thuringia erat, ru-
mor Aruernis increbuit, ipſum morte eſſe abſumptum. quare Arcadius ſenator Ar-
uernus Childebertum fratrem eius ad vrbem accipiēdam inuitanit, & progreſſum
refracta porta recepir. quo facto, cum auditum eſſet, Theodoricum ſoſpitem do-
mum eſſe reuerſum, Childebertus vrbe eueſtigio ceſſit. Inſequens annus conſules 522
habuit, ambos in Occidente, Symmachum, & Boetium iterum, ipſins Symmachi
generum. Eo anno Clotharius, ac Childebertus in Burgundiam caſtra mouere, at-
que, Anguſtoduno obſeſſo, vniuerſam, Godomaro rege fugato, ſui iuris, ditionisq;
fecere. Theodoricus vero contra Aruernos profectus, ad vrbem poſuit caſtra, Ar-
cadio ſenatore Bituricas, qnæ vrbs erat Childeberti, elapſo. atq; ipſa ſuburbana mi-
liti permiſit diripienda. ex quib. nonnulli baſilicam S. Iuliani, refractis oſtiis, violare
ſunt auſi. quorum principes à ſpiritibus immundis arrepti ſtatim infeſtis in ſemet
dentibus irruerunt, clamātes, cur nos martyr ſancte ſic crucias? Quintianus antem
epiſcopus interim per noctem pſallendo muros obambulabat, Deum orans, vt vrbi
ſuccurreret. itaq; Theodoricus cum de excindendis mœnibus cogitaſſet, repente
furore correptus eſt. qua re animaduerſa, amicus illum admonuit, vt conſilio deſi-
ſteret. nam vrbem illam cum multorum aliorum Sanctorum, tum in primis ipſius
Quintiani epiſcopi præſidio tectam eſſe. cui ille ita paruit, vt ſtatim edixerit, ne cui
intra octo millia paſſuū iniuria fieret. Vrbe inde potitus Sigiualdum propinquum
ſuum ibi præfecit, nihil telinquens, niſi terram vacuam, quam efferre non potuit.
Idem etiam Quintianus, cum qnodam tempore ciuitas ſiccitate nimia laboraret,
ſupplicationes ante Aſcenſionem ad opportunam impetrandam pluuiam vetere
ritu ècceleſiæ celebrauit. die vero tertia portæ vrbis appropinquantem ciues roga-
runt, vt ipſe precationem ad Deum pro impetrāda pluuia faceret. ſe enim confide-
re, illo orante, Deum extemplo aquam vbertimam effuſurum. tum ille proſtratus
in hunc modum orauit: *Si clauſo cælo pluuia non defluxerint propter peccata populi, & con-
uerſi deprecati fuerint faciem tuam; exaudi Domine, & dimitte peccata populi tui, & da plu-
uiam terræ, quam dediſti populo tuo ad poſſidendum.* Atq; his dictis, atris repente nubibus
cœlo offuſis, ſalutaris pluuiæ humor excuſſus eſt, confitentibus omnibus, ſe tantum
boni ipſius Quintiani meritis aſſequutos. Boetius conſul, homo non minore inte-
gritate, quàm eruditione ornatus memorabilē conſulatum adminiſtrauit, grauibus
vt ipſe ſcripſit, cum improbis hominib. inimicitiis pto tuendo priuatorū iure, ſpre-
ta potētiorum offenſione, ſuſceptis. ſiquidem Conigaſto in imbecilli cuiuſq; fortu-
nas inuadenti occurrir, Triguillam regiæ domus præpoſitū ab incepta, & perpetra-
ta iā prorſus iniuria reuocauit. miſeros homines, quos infinitis calumniis impunita
Gotthorum auaritia diuexabar, obiecta periculis auctoritate, protexit. prouincia-
lium fortunas cū priuatis rapinis, tum publicis vectigalib. peſſundari nō aliter, quàm
qui patiebantnr, indoluit. cum, acerba fame ſæuiente, grauis, atq; inexplicabilis in-
dicta coemptio profligatura Campaniam videretur, certamē aduerſus præfectum
prætorij cōmunis commodi ratione ſuſcepit, ac, rege cognoſcente, contendit, & ne
coemptio exigeretur, euicit. Paulinum cōſularem virum, cuius opes Palatini canes
iam ſpe, atq; ambitione deuoraſſent, faucibus eorum eripuit. ne Albinum conſula-
rem virum præiudicatæ accuſationis pœna corriperet, inimicitiis ſe Cypriani dela-
toris oppoſuit. Veronæ autem cum rex maieſtatis crimen in Albinum delatum ad
cunctum ſenatus ordinem traducere moliretur, maxima periculi ſui ſecuritate de-
fendit. his de cauſſis cum regis, ac ceterorum in ſe odia concitaſſet, poſtero anno, 523
poſtquā conſulatu abiit, Maximo conſule, accuſatus eſt à Baſilio, Opilione, & Gau-
dentio. ex quib. Baſilius olim regio miniſterio depulſus ad eam poſtulationem æris
alieni neceſſitate deſcendit. Opilio vero, & Gaudentius, cum ob multa flagiria exi-
lio deſtinati ad ſacras ædes recuſantes imperium cōfugiſſent, rex edixit, vt, niſi intra

præſtitutum diem Rauenna diſcederent, frontibus inuſtis expellerentur. atque
eodem tamen die deferentibus eiſdem Boetij nomen acceptum eſt. ſumma vero
criminum fuit, ipſum ſaluum eſſe ſenatum voluiſſe, ac delatorem, ne documenta
deferret, quibus ſenatum læſæ maieſtatis reum faceret, impediſſe. litteræ etiam fal-
ſæ prolatæ, quibns eundem Romanam ſperaſſe libertatem arguebatur. Hoc pri-
mum tempore Theodoricus à ſemetipſo defecit, atque nimiis aſpirantis fortunæ
blanditiis captus prauo ſtudio optimum ingenium corrupit, ac priſtinam illam in-
ter omnes æquitatis, moderationis, ac ſapientiæ laudem præcipiti quadam nefandi
iudicij temeritate fœdauit. ſiquidem falſis accuſatoribus, & fictis criminibus fide
adhibita temere inſontem hominem condemnauit, ac, publicatis bonis, Ticinum
relegauit. vbi ipſe ſemet conſolans hæc ipſa, quæ diximus, de ſe memoriæ prodi-
dit. Romæ VIII Idus Iulij Ormiſda pontifex Eccleſia poſt multos annos pacata, ex
humanis rebus eximitur, atque ei Ioannes presbyter è Tuſcia ſubrogatur. Iuſtino
524 inde iterum, & Opilione conſulibus, Tranſamundus rex Vandalorum in Africa,
Iornande teſte, deceſſit. cui ſucceſſit Hildericus ex Eudoxia Valentiniani Augu-
ſti filia procreatus. is, licet à Tranſamundo ſacramento adactus, ne Catholicis par-
ceret, longe aliud, quàm ſuperiores reges, ingenium induit. atque initio regni Ca-
tholicos ab exilio reuocauit, & epiſcopis eccleſias reddidit. vnde ſtatus religionis
in Africa aliquando tandem eſt reſtitutus, qui poſt Genſerici irruptionem fuerat
profligatus. Iuſtinus autem Imperator ad alia Imperij ſui illuſtria decora hanc quo-
que adiicere laudem voluit, vt Arrianos demum protſus à ſe diſſipatos cõſtans po-
ſteritas prædicaret. ſiquidem acerbiſſime ferens, perfidiam eorum tot Concilio-
rum ſententiis iugulatam, atque confoſſam adhuc tamen in Oriente ſpirare, edi-
ctum propoſuit, vt Arrianorum eccleſiæ vbique Catholica religione conſecraren-
tur. quod vt Theodoricus accepis, dolorem ferre non potuit, ac prauum alterum
conſilium Catholicos inſectandi in Italia cepit. itaque Ioannem pontificem ad ſe
accerſitum legatum ad Iuſtinum pro imperio contendere iuſſit, admonitum, vt
ſuas Arrianis eccleſias redderet, neque negotium vllum faceſſeret; ſin minus, ſe ea-
dem mala Catholicis in Italia moliturum. Afri, cum Hilderico, & Vandalis bellum
facere ſtatuiſſent, Theodoricum in ſocietatem armorum inuitarunt. quod Theo-
doricus repudiauit, diffiſus, ſe poſſe, claſſem, quam rei magnitudo poſtulabat, in
525 Africam tranſportare. Proximo inde anno, quo Probus cum Philoxeno conſul
fuit, Ioannes pontifex, comitantibus ſenatoribus, Theodoro, Importuno, & Aga-
peto excõſulibus, & Agapeto Patricio, vrbe egreſſus Græciam verſus iter arripuit.
cum autem Corinthum adiiſſet, ac terra inde pergere vellet, manſuetum equum
quærens, vnum à nobili quodam viro, quem in vxoris manſuefecerat vſum, acce-
pit, ea conditione, vt poſtquam ad certum locum veniſſet, eum remitteret. quod
cum is præſtitiſſet, res incidit ad admirationem inſignis. quippe equus, qui ſan-
ctum pontificem detulit, poſtea nunquam dorſo ſuo inſidentem mulierem paſſus
eſt. qua re animaduerſa, ille equum remiſit, orans, vt poſſideret, quem ſuum ſe-
dendo feciſſet. huius hiſtoriæ S. Gregorius eſt auctor. Aduentus inde eius nun-
cium vbi Iuſtinus accepit, incredibili lętitia elatus pontificem Romanum maximo
ſibi honore ſuſcipiendum vel ad pietatem apoſtolicæ ſedi præſtandam, vel ad pro-
dendum poſteritati exemplum, putauit. neque vero Imperator ſolus, ſed vniuerſa
quoque Græcia in eiuſmodi ſpectaculum erat erecta. neque enim per vlla ante ſe-
cula Romanum pontificem incolumem terra vlla, præterquam ipſa religionis Ca-
tholicæ mater Italia, viderat. ſiquidem Liberius ærumnis, atque exilio deforma-
tus in iis regionibus inuitus fuerat obuerſatus. Conſtituto igitur die aduentanti ad
vrbem Ioanni Iuſtinus obuiam cum tota ciuitate proceſſit, clero cum crucibus, ce-
reisq; prægrediente. eumq; vt vidit, continuo tacita religione perfuſus ad pedes
venerandi cauſſa procubuit. atque per Auream portam in vrbem induxit. vbi pon-
tifex cæco aſtanti, atque opem implotanti in nomine Ieſu Chriſti aſpectum, lu-
cémque reſtituit. inde in templum deductum dextrum dextro in ſolio ſibi aſſide-
re iuſſit. his tantis officiis illud ſubinde Iuſtino Ioannes benigne rependit, quòd
apud eum diem Dominicæ Reſurrectionis clara voce Romanis precibus, ac riti-

bus

bus celebrauit. atque in ipſis ſacris Iuſtinum magna ceremonia inſignibus Augu-
ſtalibus nouo, atque in poſterum memorando exemplo decorauit. itaque ab eo
contrà patenam, calicem, & pallia aurea, gemmaráque accepit. cauſſam inde ex-
ponere ſuſceptæ legationis ingreſſus, non ſolum ipſum ad eccleſias Arrianis red-
dendas non impulit, verum etiam ipſe omnes, quas potuit, vbique ritu Catholico
conſecrauit. ac demum Romam reuerſus, munera Iuſtini tribus baſilicis S. Petri,
S. Mariæ, & S. Laurentij diſpertiuit. Eodem anno Conſtantinopoli, & Antiochiæ
terræmotu vehementiſſimo laboratum. Theodoricus rebus Ioannis in Græcia ge-
ſtis exacerbatus crudelitate ingenium ſuum, alioqui mite, ac placidum, incitauit.
itaque Maximo, Olybrioq; conſulibus, ipſum cum ſociis legationis Rauennam ve- 526
nire imperauit, ac grauiſſima Catholicis comminatus in carcerem condidit, atque
ibi omni humanarum ærumnarum genere conflictauit. & Symmachum Boetij ſo-
cerum comprehendit, atque ambos arctiori cuſtodiæ tradidit. neque enim (quod
quidam tradiderunt,) cum Boetio fuerat relegatus. ſiquidem ipſe ſcribit in Conſo-
latione: *Viget incolumis Symmachus ſocer, ac ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit iniuriis. viuit
vxor. quid dicam liberos conſulares, quorum iam vt in id ætatis pueris vel paterni, vel aui
ſpecimen elucet ingenij?* Ioannes autem, dum fuit in carcere, cauſſam tueri Catholico-
rum non deſtitit. itaq; III Idus Iunij ad epiſcopos Italiæ ſic ſcripſit: *Hortor vos, ac
moneo contra Arrianam perfidiam, quæ olim non ſemel, ſed ſæpe damnata eſt, & modo in qui-
buſdam reuiuiſcit, armari gladio Spiritus ſancti, vt eam ita, adminiculante diuina gratia, op-
primere, & extirpare valeamus, vt nec radix eius in poſterum inueniatur. Eccleſias vero Ar-
rianorum vbicunque inueneritis, Catholicas eas diuinis precibus, & operibus abſq; vlla mora
conſecrate. quia & nos, quando fuimus Conſtantinopoli tam pro religione Catholica, quàm
& pro regis Theodorici cauſſa negotij, ſuadente, atque hortante, Arrianosq; extirpante piſſi-
mo, atque Chriſtianiſſimo Iuſtino orthodoxo Imperatore, quaſcunque illis in partibus eorum
eccleſias reperire potuimus, Catholicas eas, domino opem ferente, conſecrauimus. Et quan-
quam Theodoricus eorum peſte tactus intrinſecus & obuolutus extrinſecus nos, & omnem re-
gionem noſtram perdere gladio, & igne conſumere minetur, nolite tamen propterea deficere.*
His ſcriptis, haud multis pòſt dieb. fame, ſiti, & ceteris carceris incommodis mace-
ratus XV Kal. Iulias expirauit. corpus eius Romam delatum VI Kal. ſepulturæ man-
datum eſt. in locũ eius Felix quartus VIII Kal. Auguſti ſuffectus eſt. Ioanne extin-
cto non contentus Theodoricus, inde Symmachum, & Boetium aſſeruatos inua-
ſit, atque eorum vtrique caput deſecari crudeliſſime iuſſit. cuius temeritatis eum
pòſt breui, ſed fruſtra, pœnituit. nam paucis pòſt dieb. cœnans, cum ingentis piſcis
caput à miniſtris appoſitum aſpexiſſet, caput Symmachi ſibi videre viſus eſt, emi-
nentibus inferiore è labio dentibus, & toruum oculis intuentibus furibunde ſibi,
atque aſpere minitari. cuius ſpectaculi fœditate perculſus ſubito horrore corre-
ptus eſt. itaque in cubiculum regreſſus, lecto decubuit. atque adhibito Elpidio
medico re expoſita, patratum à ſe in Symmachum, Boetiúmque facinus acerbe
flere inſtituit. tantúmque ex ea re dolorem concepit, vt morbum propterea exi-
tialem contraxerit. ex quo cum ſe moriturum videret, Gotthos Comites, atque
optimates ad ſe acciuit, ac, præſentibus eis, Athalaricum Amalaſuenta filia, & Eu-
tharico pridem mortuo natum regem declarauit, eóſque palam ipſum tanquam
regem colere iuſſit. & vt ſenatum, populúmque Romanum amarent, atque impe-
ratoris amicitiam, gratiámque fouerent, admonuit. cuius auctoritatem illi non ſo-
lum verbis, ſed etiam ſacramento probarunt. neque ita multo pòſt animam ef-
flauit, die nonageſimo octauo poſt Ioannem, anno regni ſui triceſimo, ætatis ſe-
ptuageſimo ſecundo; non minorem hoſtibus terrorem, quàm populis ſuis de-
ſiderium ſui relinquens; quòd iuſtitia, fortitudine, ſapientia, atque omni deni-
que regia laude præſtiterat. quo factum eſt, vt Italia per multos antè annos, reuo-
cato in priſtinam ſecuritatem, ac prope etiam ſplendorem Imperio, aut pace fir-
miore, aut otio vberiore, quàm ipſo regnante, non ſit vſa. ſiquidem & à finitimo-
rum barbarorum incurſionibus, & à domeſticis ſeditionibus fuit tranquilla. ſed
has omnes laudes vna Arrianæ perfidiæ temere cultæ inſignis labefactauit infamia.
ſiquidem narrat Sanct. Gregorius, ſolitarium magnæ virtutis virum apud Liparas

habitantem, qua die ille exceſſit, Gottho cuidam nobili dixiſſe, viſam à ſe regis Theodorici animam, quæ à Ioanne pontifice, & Symmacho Patricio in ollam Vulcani mergenda portaretur. Mortem ei imminentem portendit ſtatua eiuſdem Neapoli poſita, cui caput per eos dies fortuito decidit. Theuda præfectus Theodorici in Hiſpania, muliere nobili, & locuplete, & multorum oppidorum domina in matrimonium ducta, duo millia hominum confecerat, ac verbo Theodorici permiſſu Gotthis præerat, re tyrannidem exercebat. Theodoricus autem ante obitum veritus, ne ſibi cum præfecto ſuo certandum eſſet, & Francos, ac Viſgotthos aduerſos haberet, exercitui eum præeſſe permiſit, tantummodo dum bellum gereretur, verum per amicos admonitus curauit, vt ad ſe ſalutandum veniret. quod cum ille in diem differret, Theodoricus eſt mortuus. quo facto, Theuda regnum inde, aut certe partem eius pro ſuo arbitrio geſſit. Eodem anno Longobardi Gotthis aliquando in Italia ſucceſſuri ex Rugia in Pannoniam, Andoino rege ducente, pulſis Oſtrogotthis tranſierunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XVII,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia ſecundus.

ATHALARICVS REX.

IVSTIS Theodorico ſolutis, Athalaricus puer octo annos natus extemplo regni hereditatem adiuit. atque ex præſcripto Amalaſuentæ matris omnia pro ſua voluntate, iudicióque curantis, legatis, litteriſque miſſis, ſenatum, populúmque Romanum, ac Romanos, Gotthóſque in Italia, Dalmatia, & Gallia conſtitutos certiores de ſua prouectione fecit, iurans, ſe omnibus, qui in ſua, atque aui ſui auctoritate manſiſſent, ius æquabile redditurum. Omnium litterarum exempla ſunt apud Caſſiodorum in hãc ſententiam: *Scire vos volumus, nos nuper ab auo noſtro Theodorico in extremo vitæ diſcrimine poſito regni heredes maximo animi ſtudio inſtitutos. proceres autem, qui aderant, iudicium eius tanta conſenſione probaſſe, vt diuina in ea re voluntas agnoſceretur. Quos imitati Romani, & Gotthi non ſolum ſuorum nobis ſtudiorum alacritatem, ſed etiam iuriſiurandi religionem continuo præbuerunt. Quorum vos etiam veſtigia ſequuturos non dubitamus. itaque, vt primordia noſtra, noſtramque erga vos humanitatem perſpiceretis, legatos ad vos noſtros miſimus, vt vobis item nomine noſtro iuſtitiam, & æquabilem clementiam interpoſito ſacramento ſponderent.* Ipſius porro Amalaſuentæ reginæ ingentia corporis, animíque decora referuntur. primum tanta in ore dignitas, vt nemo eam ſine ſumma veneratione ſpectaret; tanta in dicendo vis, vt cum Græce, Latinéque ſciret, verba faciens, omnium ad ſe voluntates, animóſque conuerteret. ingenium deinde virile, ac prudentia maior, quàm ſexui conueniret. itaque, Athalarico per ætatis imbecillitatem ad regni gubernacula tractanda nondum idoneo, ipſa tanta iuſtitiæ, ac ſapientiæ fama adminiſtrauit, vt omnes in ſummam admirationem adduxerit. nam non modo Romano cuipiam vitam, aut bona non ademit, ſed etiam liberis Symmachi, & Boetij, quæ fuerant erepta, reſtituit. inprimíſque vniuerſam Romanorum nationem aduerſus inhiantem Gotthorum libidinem texit. Amalarico vero regi Hiſpaniæ ſororis ſuæ filio Galliæ vltra Rhodanum

dantum portionem, citeriore ſibi retenta, conceſſit, & res à Theodorico patre Carcaſſone ablatas reddidit, atque impoſitum ab eo vectigal remiſit. quin etiam ipſius citerioris partem Theodorico regi Francorum arma ſibi intentanti tradidit ad leuandam Francico bello in tanta ſuorum infirmitate Italiam. puerum porro Athalaricum contra inſtituta Gotthorum more Romano rectis ad omnem humanitatem litteris informandum curauit, ac præceptorum, ſeniorumq́ue humanitate, prudentiaque præſtantium cuſtodiæ ſeueriori commiſit. qui nunquam ab eius latere diſcedentes mores, vitamq́; pueri Romana diſciplina imbuerēt. Per hæc tempora publica erat Romæ ſchola, in qua eloquentia, iuriſprudentia, & reliquæ ingenuæ artes per eruditiſſimos homines publica mercede inſtituto vetere tradebantur. cum autem ſtipendia hoc tempore à ſenatu profeſſoribus aut non penderentur, aut lente, ac faſtidioſe perſoluerentur, eadem huius rei certior facta per litteras ſenatoribus nomine Athalarici præcepit, vt eis pleniſſime ſatisfacerent: *Nuper cognouimus*, inquit *doctores eloquentiæ Ro. laboris ſui conſtituta præmia non habere, & aliquorum nundinatione fieri, vt ſcholarum magiſtris attributa ſumma dematur. quapropter cum perſpicuum ſit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus, doctoribus adoleſcentium aliquid ſubtrahi, qui ſunt potius commodorum incrementis ad glorioſa ſtudia prouocandi. primus enim grammaticorum ſchola fundamētum eſt litterarum, mater facundiæ, magiſtra verborum, ornatrix humani generis, quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis antiquorum nos cognoſcitur iuuare conſiliis. hac non vtuntur barbari reges. apud legales dominos permanet ſingularis. Arma enim & reliquæ gentes habent. ſola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obſecundat. Qua de re P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem largimur, vt ſucceſſor ſcholæ liberalium litterarum tam grammaticus, quàm orator, & iuris expoſitor commoda ſui deceſſoris ab eis quorum intereſt, ſine aliqua imminutione percipiat, ne cogantur de alieno pendere faſtidio, cui piaculum eſt vel horarum vacaſſe momento.* Mauortio inde 527
conſulatum adminiſtrante, Iuſtinus Auguſtus finem ſibi vitæ imminere ex lethali contracto morbo intelligens, ſucceſſorem ſibi exemplo Theodorici ſubſtituit. quippe Kalendis Aprilis Iuſtinianum, ſororis filium, egregium animo, atque virtute iuuenem, Imperij ſibi conſortem aſciuit. & Kal. Auguſti vita cedens Imperatorem reliquit. Hic eſt Magnus ille Iuſtinianus, quem merito poſteri iuris conditorem, libertatis reſtitutorem, barbarorumq́ue profligatorem linguis, ſcriptisq́ue conſentientibus celebrarunt. ille vero, inito Imperio, præclarum auunculi exemplum rep. domi, foriſque iuſte gerenda ſibi propoſuit. itaque & Concilij Chalcedonenſis, vindicem ſe futurum denunciauit, & bellum Perſicum ab Anaſtaſio inſtitutum, atque à Iuſtino exceptum ſumma ope continuauit. hunc vero vbi ad Imperium perueniſſe Amalaſuenta percepit, ſtatim regis nomine oratores de fœdere cōfirmando, & renouanda amicitia miſit, cum his litteris: *Iure poſſem reprehendi, Clementiſſime princeps, ſi pacem veſtram quærerem tepide, quam patres meos conſtat ardentius expetiſſe. Vos auum noſtrum in veſtra ciuitate ſellis curulibus extuliſtis. vos genitorem meum in Italia palmata claritate decoraſtis. deſiderio quoque concordiæ factus eſt per arma filius, quia vnus vobis pene videbatur æquæuus. hoc nomen adoleſcenti congruentius dabitis, quod noſtris ſenioribus præſtitiſtis. quamobrem ad ſerenitatem veſtram legatos noſtros miſimus, vt amicitiam nobis illis conditionibus concedatis, quas cum auo noſtro deceſſores veſtros conſtat habuiſſe.* Eam vero ſocietatem, vt ad res gerendas nō inutilem; Iuſtinianus ſummo ſtudio confirmauit. poſtero autem anno, cum eſſet vna cum Athalarico rege 528
iterum conſul, domi quietus, ac prorſus in ſtudia pacis intentus opus longe bellicis laudibus omnibus præponendū inſtituit. Animo namq; ad vetus ius ciuile emendandum, ſupplendum, & componendum adiecto, iuris peritos illa ætate ingenio maxime, doctrinaq; præſtantes adhibuit ex nobiliſſimis Beryti, & Cæſareæ gymnaſiis euocatos. eiſq; conſilio ſuo communicato, præcepit, vt nouum Iuris Codicem decreta Auguſtorum principum complectentem Theodoſij Auguſti imitatione conficerent. Eo etiam anno ſæuus terræmotus miſerabiliter Antiochiam afflictauit. ſiquidem, ingenti cœli prope mugitu edito, ædificia omnia, quæ priore non ruerant, deturbauit, atque hominum ferme quinque millia ruinis alliſit, quo caſu perculſi ciues ad diuinam opem implorandam ſe contulerunt, ac ſine calceis

cum flebilibus vocibus Deo ſupplicatum ierunt. cum autem vir quidam inſigni
pietate præditus ſe in quiete diuinitus monitum eſſe aſſereret, vt ad tantam auer-
tendam calamitatẽ in foribus ædium inſcriberetur: *Chriſtus nobiſcum, ſtate*, eo facto,
repente cœleſtis ira conſedit. Iuſtinianus inde, & Theodora coniux eius, ingenti
ſuppeditata pecuniæ ſumma, vrbem inſtaurarunt, ac nouo nomine pro Antiochia
Theopolim appellarunt. Interim Athalaricus rex præcepta materna ſequutus, va-
rios amicos virtutis cauſſa ad honorum gradus euexit, atq; ad frequentanda Brut-
tiorum oppida poſſeſſores, & curiales rura relinquere, & in vrbes ſe referre præ-
cepit. eoſq;, datis fideiuſſoribus, ſpondere iuſſit, ſe maiorem partem anni in oppidis
à ſe ad habitandum delectis agitaturos. cumq; Theodoricus aquam in vrbem Par-
menſium induxiſſet, ad Honoratos, poſſeſſores, & curiales ita ſcripſit, vt eis pro-
pterea cloacas etiam purgare mandaret: *Ciuitatem*, inquit, *veſtram ſiccitate diutina la-
borantem auus noſter ſaluberrima vnda rigauit. nunc vos cloacarũ ora pandatis oportet, ne,
ſordium obiectione tardata, reciprocans vnda veſtris ædibus illidatur, & quas debuit abluere,
vobis inferre cogatur*. Eodem anno Benedictus Nurſinus, abbas, ſanctitate in Subla-
cenſi monaſterio florens, diuino inſtinctus ſpiritu, paucis monachis ſecũ aſſumptis,
Caſſinum in Campaniã adiit, ibiq; ſimulachro Apollinis, quod vulgo ab agreſtibus
hominibus colebatur, euerſo, lucoq; ſucciſo, nouum ſibi monaſterium condidit, ac
monachis Occidentalibus leges, quibus in hunc vſque diem vtuntur, ſeueriſſimas
dedit, & panis pondus, ac menſuram vini, quibus in ſumma victus tenuitate veſce-
rentur, præſcripſit. id monaſterium deinde numero monachorum, dignitate abba-
tum, muneribus, ac priuilegiis principum tota Italia factum eſt celeberrimũ. præ-
cipue per aliquot pòſt annos ipſe ibi degens Benedictus ſignis multis in Chriſti no-
529 mine edendis locũ peruagata fama ſuæ extulit ſanctitatis. Decio inde conſulatum
gerente, Iuſtinianus Idibus Aprilis Codicem iuris anteceſſorum ſolertia concin-
natum feliciſſime ſub ſuo nomine edidit, atque ex eo in poſterum ius dici præcepit.
neque ita multo pòſt, vt animi ſui expreſſam de fide ſententiam proderet, legem
aliam tulit, nequis diſſenſiſſe à fide catholica vellet; ſiquis adhuc ſecus ſenſiſſet, is
trium menſium ſpacium ad reſipiſcendum haberet. ex quo edicto varie inde in
Oriente tumultuatum eſt, Arrianis in primis, atque Eutychianis ſuperbe nimis,
ac violenter in ſe conſultum eſſe cenſentibus. Athalaricum regem iam decem an-
nos natum iampridem Gotthi ſeuera ſeniorum diſciplina educari moleſte fe-
rebant. nempe indolem regiam, ac virtutem auitam litterarum ocio, ac ſtudio-
rum cultu exiſtimantes effœminari. itaque, cum puer à matre correctionis cauſſa
manu percuſſus ad nonnullos eorum lacrymans confugiſſet, dicere non dubita-
runt; cupere ipſam puerum perdere, vt ſecundis nuptiis ad alterum virum regiam
dignitatem transferret. ac, conſilio agitato, vocibus eam haudquaquam obſcuris
increpuerunt, quòd regem non conuenienter educaret. nam, & litteras, & magi-
ſtros à fortitudine, & magnitudine animi inſerenda alieniſſimos eſſe. qui res maxi-
mas geſturus, & bellicam Theodorici gloriam æquaturus eſſet, eum armis operam
dare, & rei militari ſtudere, nec præceptores formidare, ſed præceptoribus formi-
dini eſſe debere. non ita Theodoricum Gotthorum filios educandos inſtituiſſe,
immo vero ne ipſum quidem tot gentium domitorem hoc pacto educatum fuiſſe,
quem conſtaret nullas prorſus litteras cognouiſſe. Athalaricus cum æqualibus in
campo, atq; in ſolo laborare perdiſceret, non autem cum maioribus natu in ſcholis,
atque in vmbra langueret. quorum verba etſi minime omnium Amalaſuenta pro-
bauit, ne tamen ipſos deſpicatui habere proceres videretur, illorum ſe paritur am
auctoritati reſpondit. atque ab illo die, dimiſſis ſenioribus, puerum iuuenum fa-
miliaritati commiſit. Per idem tempus Hildericus rex Vandalorum Amalafre-
dam Tranſamundi olim regis vxorem parum comperta de cauſſa necauit. quod
vbi ad aures Amalaſuentæ, ſiue Athalarici peruenit, iuſta ira permoti graues ad
eum litteras miſerunt, & reddenda tanti facinoris cauſſa vt ſibi ſatisfaceret, verbis
his poſtularunt: *Quis neſciat, Amalafredam generis noſtri decus violenta à vobis manu
eſſe peremptam, & quam habuiſtis pridem dominã vos paſſos non eſſe, viuere nunc priuatam?
Hæc ſi contra fas grauis eſſe videbatur, remitti ad nos cum honore debuit, quam magnis ſup-
plicatio-*

plicationibus petiiſtis.& ideo morali ratione commoniti per legatos ius à vobis poſcimus, expectantes, qualis tanto facinori defenſio præferatur. Lampadio inde, atque Oreſte conſulibus, anno Chriſti DXXX, Iuſtinianus, edito codice ad formanda, ſiue reſti- 530
tuenda litium, cauſſarumq; iudicia non contentus, nobiles iterum iuriſconſultos atque anteceſſores acciuit; ac, voluntate ſua expoſita, negotium alterum eis dedit, vt inſignia veterum iuriſperitorum decreta ex immenſis eorum voluminibus ſecernerent, eaq; ordine ad intelligendum, & vtendum accommodato digererent. quod illi, collatis in vnum veteribus omnium de iure commentariis, magna cum cura, atque induſtria præſtiterunt. atque Inſtitutiones iuris, & Digeſta legum, quæ nunc quoq; teruntur manibus, confecerunt, immortalem apud poſteros induſtriæ gloriam paſſuri, niſi, dum breuitati fortaſſe nimiæ ſtuduerũt, in miras obſcuritatis anguſtias incidiſſent, ac diſputationem, & litium, quas tollere voluerunt, interdum materiam præbuiſſent. In Thracia, duce Mundo militiæ magiſtro, res egregie geſta, Bulgaris populãtibus ad internecionẽ deletis. Romæ Felix pontifex IIII Idus Octobris eſt mortuus. Comitiis nouo pontifici creando indictis, ſenatus, ac clerus in duas, vt antè, factiones eſt ſciſſus. itaq; alij in baſilica Conſtantiniana Bonifacium, alij in baſilica Iulij Dioſcorũ, vtrumq; presbyterum, deſignarunt epiſcopum. quæ ſeditio grauiſſime turbatura quietẽ Eccleſiæ erat, niſi biduo pòſt ſubſequuta mors Dioſcori omnem plane tumultus materiã ſuſtuliſſet. eo vero extincto, Bonifacius locũ ſine controuerſia nactus, ac ſecundus in conſecratione appellatus, clero aduocato, Dioſcorum cõdemnauit, verum factionẽ eius, quæ maxima erat, in gratiã Eccleſiæ recepit. Inde poſt Lampadij, & Oreſtis conſulatũ, vt praui in poſterũ diſſidij 531
occaſionem adimeret, conuocato iterum clero, omnes ante Confeſſionem S. Petri in verba ſua iureiurando adegit, ſe poſt exceſſum ipſius Vigilium diaconum pontificem ſublecturos. idque ſacramentum ſanciri manu cuiuique voluit. Admonitus inde rem commiſiſſe ſacris legibus omnibus aduerſantem, & libertati Comitiorum officientem, idem ſcriptum, accitis deintegro omnibus, abrogauit, eoq; incenſo, ſe reum eſſe maieſtatis aſſeruit. (qua re adducti ſenatores & ipſi decretum de ambito pontificiorum Comitiorum comprimendo fecerunt.) ac mox, cum in ſumma fame populum annona egregie ſubleuaſſet, mortem & ipſe XVI Kal. Nouembris oppetiit. neque per competitorum contentionem illo anno ſucceſſorem accepit. In Africa Gilimer Genſerici quondã regis nepos, cum regni hereditatem, vel ipſo Hilderico viuẽte, immatura, ac prope inſana cupidine deuoraſſet, iniquum & impie facinus eſt aggreſſus. quod mox ipſi vitam, Vandalis vero integrum in Africa imperium abſtulit. Hildericum namque accuſauit apud Vandalos, quòd rei militaris inſcitia ſuperiore bello cladem ab Afris maximam accepiſſet. & quòd, legatione miſſa, Vandalos Iuſtiniano prodere voluiſſet. quippe cui etiam, antequam ad Imperium perueniret, amicus, atq; iucundus fuiſſet. quibus rebus Vandali temere incitati ipſum conflata ſeditione corripuerunt, atq; in carcerem coniecto Gilimerem ſubſtituerrunt. Quod vbi Iuſtinianus audiuit, hominis miſericordia percitus, ſubito legatos ad Gilimerem cum hac epiſtola miſit: Impie facis, quòd Hildericum propinquum tuum in cuſtodia retines, cuius regnum breui pòſt tempore iuſte excipere potuiſti. nam, vt modicum tempus præuerteres, Ius ipſum violaſti, ac regni nomen In tyrannidem tranſtuliſti. quamobrem magnopere tibi ſuadeo, vt ipſum, dum viuit, regni vſurpare imaginẽ patiaris, & aui tui Genſerici de regni ſucceſſione decretum, ac iudicium tuearis. qua epiſtola lecta, Gilimer iratus non ſolum legatos irrito poſtulato dimiſit, ſed etiam Hildericum cuſtodiæ arctiori mandauit. itaque Iuſtinianus, nouis miſſis legatis, ita reſcripſit: Quoniam ſtat tibi ſententia regnum iniuſte tenere, tibi habe. Hildericum vero ad me mitte ſolatium illud habiturum, quod frui poterit, qui regno ſuo exciderit. quod ſi facere abſtiteris, neceſſitatem nobis impones, vt fœdere præterito, quod cum Genſerico ſanctum habemus, te non ſolum infeſto bello petamus, ſed etiam pœna, qua poſſimus, afficiamus. ad quę Gilimer reſpondit: Ego regnum Hilderico nequaquam eripui, ſed eo propter nouarum rerum ſtudium à Vandalis exturbato, iure ætatis ad me tranſlatum ſuſcepi. quod ſi tu, ſoluto fœdere, arma mihi inferenda ſtatueris, dabo operam, vt vim pro-

pulſem, ac Zenonis, cui tu ſucceſſiſti, fidem imploтem. Eodem anno Conſtantinopoli graui ſeditione tumultuatum eſt, Hypatio, Probo, & Pompeio, ſibi vindicare Imperium molientibus. vrbe fœde direpta, ac multis in locis incenſa, Hypatius, & Pompeius ad Palatium inuadendum, & Imperatorem delendum cum parata ſatellitum manu pergere contenderunt; verum Beliſario, Mundo, & Narſete proceribus ad vim arcendã accurrentibus, in ipſo ſeditionis incendio comprehenſi, & ante pedes Iuſtiniani deducti pœnas capite perſoluerunt. ſociis bona proſcripta ſunt. ea ſeditio à teſſera data Nica, ſeu Vince eſt appellata. Poſtero anno iterum poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis, comitiis pontificiis diuturna contentione prolatis,
532 Ioannes presbyter x i Kal. Februarias pontifex Bonifacio eſt ſuffectus, ac ſecundus vocatus. Athalaricus à defenſore Romanæ Eccleſiæ de comitiis nefaria quorundam ambitione turbatis, & pauperũ, Eccleſiæq; facultatibus diſſipatis admonitus legem de ambitu coercendo ſuperioribus congruentem cõſtituit, deq; ea re Ioannem ipſum ſtatim edocuit: *Nuper ad nos,* inquit, *defenſor Eccleſia Ro. venit, expoſtulans, cum Apoſtolica ſedi peteretur antiſtes, quoſdam nefaria machinatione neceſſitatem temporis aucupatos ita facultates pauperum extortis promiſſionibus ingrauaſſe, vt, quod dictu nefas eſt etiam ſacra vaſa emptioni publica viderentur expoſita. Hoc quantum fuit crudele committi, tanto glorioſum eſt adhibita pietate reſecari. atque ideo ſanctitas veſtra ſtatuiſſe nos præſenti definitione cognoſcat, quod etiam ad vniuerſos patriarchas, atque metropolitanas eccleſias volumus pertinere, vt à tempore ſanctiſsimi Papæ Bonifacij, cum de prohibendis ſuffragiis patres conſcripti ſenatuſconſulta nobilitatis ſua memores condiderunt, quicunq; in epiſcopatu obtinendo ſiue per ſe, ſiue per aliam quancunq; perſonã aliquid promiſiſſe declaratur, vt execrabilis contractus cunctis viribus efferatur. ſiquis autem in hoc ſcelere deprehendatur fuiſſe verſatus, nullam relinquimus vocem, verum etiam ſi quid aut repetendum, aut quod acceptum eſt, non reddendum eſſe crediderit, ſacrilegij reus protinus habeatur.* Iuſtinianus vbi nouum pontificem creatum comperit, ſtatim, vt exemplo ſui ceteros ad rationem fidei ſuæ prodendam alliceret, Hypatium Epheſinum, & Demetrium Philippenſem epiſcopos legatos ad eum miſit, qui tabulas Confeſſionis ſuæ deferrent, ſimulq; precioſa ex auro, gemmiſq; mirifici operis vaſa Sancto Petro offerrent. eæ tabulæ adhuc in Actis Conciliorum inſertæ leguntur. in quibus ille quattuor œcumenica ſe probare Concilia profitetur. tria vero capita Concilij Chalcedonenſis, nempe ſcripta Theodori Mopſueſteni epiſcopi, Theodoriti Cyrenſis, & epiſtolam Ibæ ad Marim anathemate, licet auctoribus iam extinctis, feriẽda, tanquã à Catholica veritate remota contendit. quin etiã proximis Gilimeris litteris vehemẽtius irritatus Vandalicum bellum ſuſcipere ſtatuit. Conſilium inde ſuum cum à pleriſque improbari audiret, triſtem Africanæ expeditionis à Leone, duce Baſiliſco, ſuſceptæ exitum horreſcentibus, & ſummam expediendi negotij difficultatem proponentibus aliquantulum de ſtudio rei militaris inſtruendæ remiſit. mox ſomnio quodam egregiam victoriam portendente in ſpem ab epiſcopo quodã erectus ad priſtinas cogitationes, apparatuſq; ſe rettulit. atq; omnia ad eam rem neceſſaria militũ, nauium, armorum, commeatuum, & inſtrumentotum ſubſidia expedite perrexit. ac totius belli ſummã Beliſario tradidit, duci ea tempeſtate præclaro, nuper poſt pactas cum Perſis inducias ex Oriente reuerſo. Eodem anno, qui fuit Imperij ipſius quintus, nouum peſtilentiæ genus Orientem inuaſit, à Græcis bubonis, à Latinis inguinatiæ dictæ. quæ orta in Æthiopia ſenſim inde totum terrarum orbem peruaſit, quibuſdam ciuitatibus ita proſtratis, vt prorſus exhauſerit; quibuſdam vero ita affectis, vt afflatu tantum ipſo terruerit, nulla certa ratione neque in adoriendo, neque in dimittendo ſeruata. nam alios ineunte hieme, alios ſeneſcente vere, alios adulta æſtate, aut autumno inuaſit. atque in quibuſdam oppidis domos omnes attigit, in quibuſdam nonnullas. quæque familiæ priore anno integræ fuerunt, ſolæ ſequenti contabuerunt. quin etiam ſæpe qui ex infectis vrbibus euadebant, poſtquam inter ſanos veniſſent, ſoli peribant. neque vero eadem õmnes ægritudo tentauit. in quibuſdam enim morbus à capite incipiens oculos ſanguine, & faciem tumore afficiebat; deinde ad guttur accedens vitam eripiebat. alij ventris profluuiõ interibant, in aliis bubones erumpebant, & febres vehementes accedebant. nonnulli

biduo,

biduo, aut triduo ſana mente moriebantur, nonnulli vero de poteſtate deiiciebantur. erant qui ſemel affecti iterum incidebant. aliis morbum conſuetudo attulit, aliis attactus, aliis ſolus fori aditus. Quin etiam quidam integri proximis exitium importabant, alij licet cum ęgris, mortuisq; verſati morbum tamen, licet cupientes, nanciſci non poterant. atque hac tanta malorum varietate hic morbus pòſt orbibus quibuſdam ſæpius reuocatus homines in plurimos pòſt annos miſere lacerauit. Per eoſdem dies Amalaſuenta regina Theodoricum Francorum regem bello prouocauit, ac victoriam, rege mortuo, nobilem reportauit. quoniam autem & cauſſa, & ſeries belli parum eſt explorata, verba ipſa Caſſiodori. vnde hoc hauſimus, afferemus, nihil neque de noſtra coniectura addentes, neque de aliena narratione dementes. is, cum de virtute, rebusq; Amalaſuentæ loqueretur, ſic poſt multa intulit: *Franci etiam tot barbarorum victoriis prapotenſes, quàm ingenti expeditione turbati ſunt? laceſſiti meruerunt cum noſtris inire certamen, qui pracipitis ſaltibus prælia ſemper gentibus intulerũs. ſed quamuis ſuperba natio declinauerit conflictum, vitare tamen proprij regis nequiuit interitum. nam Theodoricus ille diu potenſi nomine gloriatus in triumphum principum noſtrorũ languoris potius pugna ſuperatus occubuit, ordinatione credo diuina, ne nos aut affiniũ bella polluerent, aut iuxta productus exercitus vindictam aliquam non haberet. macte procinctus Gotthorum omni felicitate iucundior, qui hoſtem regalem capite cadis, & nobis nec vnius vltimi facta ſubducis.* Addit inde, eandem etiam regem Burgundionũ ad obſequium adduxiſſe. ſic enim ſubiicit: *Burgundio quin etiã vt ſua reciperet, deuotus effectus eſt, reddens ſe totum, dum accepiſſet exiguum. elegit quippe integer obedire, quàm immunitus obſiſtere, tutius tunc defendit regnũ, quando arma depoſuis. recuperauit enim prece, quod amiſit in acie. Beatam, te, domina, laude multiplici. cui diuino beneficio neceſſitas tollitur cuncta certaminis. quando aduerſos reip. aut cæleſti felicitate vincis, aut suis imperiis ſpontanea largitate coniungis. Ecce felix domina, quod habet eximium vterq; ſexus, impleuit. nam & glorioſum regem nobis edidit, & latiſſimum imperium animi fortitudine vindicauit.* Sequēti an- 533
no, Iuſtiniano Auguſto iam tertium conſule, Theodebertus rex Francorum, qui Theodorico regi patri ſuo ſucceſſerat, honeſtam belli in Hiſpaniam transferendi cauſſam nactus, non omiſit. Huius ſororem Crothildem Amalaricus rex Gotthorum in matrimonio habens, grauibus adeo contumeliis afflictarat, vt aliquando ad eccleſiam procedentem, quia Catholicæ addicta fidei erat, ſordibus aſpergendam curarit, atque ad extremum ſæue adeo pulſauerat, vt veſtem hauſto ſanguine macularet. quibus de rebus Theodebertus à ſorore commonitus cum exercitu in Hiſpaniam tranſiit. atque, vrbe obſeſſa, Amalaricum fugientem, atque in eccleſiam ſe ſalutis cauſſa recipientem adeptus, vita exuit. ac theſaurum, & Crothildem ſecum abduxit. quæ in itinere periit. inde in Galliam reuerſus, regionem trans Rhodanum, quam Amalaricus ab Athalarico receperat, ſibi adiunxit, Gotthis victis in Hiſpaniam ad Theudam, qui tyrannidem exercebat, trepido agmine tranſeuntibus. Eodem anno Iuſtinianus bellum in Africa Vandalicum iniit. cuius principio opportune ad animos certæ ſpe victoriæ concitandos Pudentius præfectus Tripolim oppidum in Africa prodidit, & Godas ſe Sardiniam traditurum, ſi auxilia ſummitterentur, oſtendit. cumque Eulogius magna cum manu militum acceſſiſſet, in ea imperium occupauit. Beliſarius autem, paratis rebus in tempore omnibus, cum Antonina vxore Conſtantinopoli ſoluit, ſalutari precatione ab Epiphanio vrbis epiſcopo vna cum tota claſſe, atque exercitu ad felicem à Deo impetrandam victoriam expiatus, ac, locis aliquot in itinere tactis, tandem in Siciliam adiit. vnde aquam, equos, commeatum, & res alias neceſſarias ex fœdere ſumpſit. & conſilia hoſtium per Procopium Cæſarienſem huius hiſtoriæ artificem explorauit. Ceterum certior factus, Gilimerem exercitum tantum aduerſus Godam ad recuperandam Sardiniam comparare, ac, relicta Carthagine, apud Hermionem quattuor dierum itinere procul à littore agitare, erectiore animo è Sicilia ceſſit, ac tertio, quàm Conſtantinopoli diſceſſerat, menſe ad Africam claſſem applicuit. ac locum quinque dierum via Carthagine diſtantem egregie aduerſus omnem hoſtilem impetum communiuit. inde, immiſſis militibus, Syllectum oppidum in littore Carthaginem verſus loca-

tum per inſidias cepit. mox vniuerſum exercitum ad Carthaginem oppugnandam, (hæc enim ſola muris cincta vrbs in Africa erat, reliquis præſidij cauſſa iampridem nouo conſilio à Genſerico nudatis,) ducere inſtituit, claſſe lenta ſe nauigatione ſubſequi iuſſa. ac Lecto, & Adrumeto præteritis Græſam oppidum tenuit. Gilimer, vbi hoſtilem adeſſe ſenſit exercitum, extemplo Ammatam fratrem, qui Carthagine erat, per litteras monuit, vt Hildericum occideret; ac ſeſe cum Vandalis aduenienti Beliſario ad Decimum ſuburbanum obiiceret. Gibamundum vero fratris filium cum alia manu à latere iuſſit adoriri. ipſe ſibi cum ſuis impreſſionem à tergo aſciuit. itaque Beliſarius, poſtquam ad Decimi anguſtias perueniſſet, facile Gilimeris copus intercipi, ac deleri conſilio potuit, niſi Ammatas ante pugnandi horam, deteriore militum parte aſſumpta, cum Ioanne Beliſarij duce præcedente immature congreſſus, partam victoriam, ac prope præſentem interpellaſſet. nam eius caſu perterriti milites non ipſi ſolum præcipiti ſe fugæ mandarunt, ſed reliquos etiam, qui ſubſequebantur, terga dare maioris mali timore perculſos compulerunt. quam cladem Gibamundus etiam cumulauit. qui cum Hunnis congreſſus, omnibus ſuis amiſſis, aufugit. Interim Beliſarius locum ſeptuaginta ſtadiis procul à Decimo confirmauit, atque, exercitu ad rem ſtrenue gerendam verbis incenſo, relicta in caſtris vxore, cum parte militum ad laceſſendum prælio Gilimerem proceſſit. qui vero primi Decimum peruenerunt, terram cadaueribus ſtratam aſpicientes, & rei geſtæ exitum audientes, Beliſarium propere aduocarunt. Cum autem eodem tempore Beliſarius, & Gilimer cum ſuis vterque copiis diuerſis è partibus ad Decimum acceſſiſſent, leue de occupando interiecto colle iniere certamen. quo potiti Vandali, impetu facto, Romanos terga vertere, & in vicum ſe recipere ſeptem inde diſtantem ſtadiis coegerunt. Gilimer autem vbi in campum degreſſus, Ammatæ fratris cadauer eſt conſpicatus, ingenti dolore ictus animum ab hoſte ad ſepulturam auertit, ac, ſpacio Romanis ad ſe comparandum conceſſo, pulcherrimam alteram rei bene gerendæ occaſionem amiſit. quin etiam certamine à Beliſario prouocatus impetum ſuſtinere non potuit, atque vna cum Vandalis in Bulæ campum Numidiam verſus abiit. Ea re Beliſarius excitatus poſtridie Carthaginem cum omnibus ſuis intendit iter. & ſequenti nocte, cum eo perueniſſet, extra vrbem ſub tentoriis manſit, quamquam comiter, vt introiret, à ciuibus inuitatus. nam & aduenienti exercitui portas aperuerunt, ac lumina, & ignes tota vrbe ad vias illuſtrandas accenderunt, Vandalis, qui remanſerant, ad templa progreſſis; & claſſi aduentanti, ferreis cathenis retractis, liberum in portum aditum præbuerunt. inde cum iam diluceſceret, omnes ſuos ſub ſignis, tanquam ad prælium inſtructos in vrbem induxit, ac, nullo, (quod timuerat,) ſeſe hoſte obiiciente, in regiam profectus, in ſede Gilimeris conſedit. tum in Delphico epulatus, prædam omnem iuſſit exponi, tanta in omni imperio modeſtia adhibita, vt in magna trepidatione, ſummoq́ue tumultu ciuitatis nemo nihilominus tabernas occluſerit, aut mercari volenti aliquid venale abnuerit. poſthæc Vandalos ad templa profectos in fidem recepit, ac muros vrbis dirutos reficere, vrbemq́ue munire aduerſus omnem belli, quæ cieri poſſet, tempeſtatem inſtituit. Interim Zazon Gilimeris frater in Sardiniam cum claſſe inuectus Caralim tenuit, atque oppido repente capto Godam extinxit. ac Gilimerem de re à ſe proſpere geſta per litteras docuit. quas qui attulerunt, à Romanis militibus capti in manus Beliſarij peruenerunt. Cyrillus, qui Conſtantinopoli Godæ ſubſidio veniebat, Zazonis victoria cognita, Carthaginem curſum deflexit. Gilimer autem, cum victus in Bulæ campo conſiſteret, haudquaquam ſe deſeruit. verum, petito à virtute præſidio, ruſticos Afros ad Romanos, qui per agros diſperſi vagabantur, opprimendos immiſit, promiſſo aureo nummo pro cuiuſque capite ad ſe delato, ac Vandalos, & Mauritanos, quos potuit, ad arma ſecum capienda conciuit, & Zazonem cum ſuis copiis ad ſe relicta Sardinia, euocauit. quæ cum ad tempus expleta eſſent, cum his omnibus aduerſus Carthaginem iter ſuſcepit, proditione ſe vrbe potiturum confiſus, Hunnis, qui cum Beliſario erant, ad tranſitionem faciendam magnis præmiis, & polli-

citationi-

citationibus inuitatis, quæ cum omnia Beliſarius certis nunciis explorata haberet, mutos vrbis reficere maturauit. & Hunnos muneribus ab iniquis capiendis conſiliis auocauit. ac demum ſuis omnibus ad præſtandam in prœlio fidem, virtutemq́; priſtinam incitatis, aduerſus Gilimerem contendit apud Tricatanum ſeptuaginta ſtadiis longe à Carthagine caſtrametantem. ibi Gilimer ſummo ſibi confligendum certamine ratus, puerorum, ac fœminarum impedimentis in medium munitionum coniectis, ſuos ad conſtantiam in pugna adhibendam hortatus eſt, pariterq́; Zazon etiam ſuos. inde in vlteriore ripa amnis intercedentis aciem, Romanis parando prandio occupatis, inſtruxit. qua re animaduerſa, Beliſarius & ipſe in citeriore poſitus inſtruxit ſuos. Cum per aliquot horas prœlium à neutra parte inciperetur, demum Ioannes cum paucis equitibus Beliſarij iuſſu amnem tranſgreſſus, in hoſtes procurrit, verum à Zazone repulſus gradum retulit. idem, cum, maiore numero aſſumpto, iterum inſtitiſſet, iterumq́; ceſſiſſet, ad extremum cum magna exercitus parte inuectus non ſolum Zazonis copias loco motas occidione occidit, ſed ipſum etiam Zazonem deleuit. qua re cognita, Beliſarius reliquum exercitum repente eduxit, ac Vandalos adortus fuga in caſtra compulit, ac, mortuis ſpoliatis, receptui cecinit. ſilentio inde noctis ad caſtra aggredienda profectus, tantum omnibus trepidationis incuſſit, vt Gilimer, aſcenſo equo, cum paucis Numidiam verſus fugam petierit: Vandali vero cum pueris, & mulieribus, quo cuique commodum fuit, abire contenderint. Romani caſtris potiti hoſtes, quotquot nacti ſunt, ferro ſtrauerunt, ſolis pueris, & mulieribus conſeruatis, quos in ſeruitutem abripuerunt. Ceterum tanta in caſtris pecunia eſt inuenta, quanta nunquam antea fuerat viſa, vt quæ ex diſpoliatis Romanorum prouinciis per nonaginta quinq; annos fuerat aceruata. Gilimerem inde fugientem Ioannes inſequutus, ac poſt dies decem, & octo adeptus, caſu ab amico fallenti infeſtæ ſagittæ ictu, dum autem peteret, interfectus ſpacium dedit ad elabendum. Beliſarius Gilimerem perſequens, Hipponem vſque progreſſus, poſtquam eum in montem Puppuam in extrema Numidiæ confugiſſe, nec facile expugnari poſſe amicorum Maurorum præſidiis fultum accepit, quòd hiems ingraueſcebat, & Carthagine res ſuſpenſas reliquerat, eo ſibi recedendum putauit. ac promptos milites cum duce Phara ad eum per hiemem obſidendum immiſit. Gilimer paulo antè, quàm claſſis Romana in Africam perueniret, rebus ſuis timens, legatos in Hiſpaniam deſtinarat, vt ſocietatem belli contra Romanos cum Theuda rege contraherent. eos in Hiſpaniam progreſſos Theuda benigne excepit, ac ſatin ſaluæ res Gilimeris eſſent? rogauit. nam oneraria nauis eodem die, quo Beliſarius Carthaginem introierat, è portu profecta, ac ſecundo vento delata clam totius eum rei geſtæ monuerat. Legatis inde ſalua eſſe omnia confirmantibus, ſui cauſſam aduentus exegit. inde, illis ineundæ ſocietatis gratia eum ſe adiiſſe dicentibus, ſubiecit, vt littus Africę repeterent. futurum enim, vt ibi quo ſtatu res Gilimeris eſſent, cognoſcerent. Ad id legati inepta, vt rebantur, oratione offenſi conticuerunt. poſtridie autem cum eadem petentes idem reſponſi tuliſſent, rati noui aliquid in Africa poſt ſuum abitum accidiſſe, nihil tamen aduerſi de Carthagine ſuſpicantes. diſceſſere, atq; in Romanorum manus non longè à Carthagine lapſi, atq; ad Beliſarium ducti omnia, vt acta erant, expoſuere. Iam Iuriſconſulti mandata Imperatoris exhauſerant, ac Iuris inſtitutiones, & Digeſta legum confecerant. quibus operibus nihil aut ad vſum populorum vberius, aut ad gloriam Imperatoris eſſe magnificentius potuit. Id ita eſſe Iuſtinianus etiam arbitratus, tertium hunc conſulatum ſuum longe victoriæ Africanæ ſplendore fulgentem, ſimul etiam memorabili horum librorum editione inſignem poſteris relinquere voluit. ac menſe Nouembri Inſtitutiones, Decembri vero Digeſta vulgauit, edicto propoſito, vt hæ leges vim haberent à tertio Kal. Ianuarias, tertio conſulatu ſuo, quo ſibi Deus conceſſiſſet, vt victoriam nobiliſſimam, Carthagine, Africaq; recepta ex Vandalorum gente, referret. & vt illæ tantummodo Romæ, Conſtantinopoli, & Beryti exponerentur, quod, vt idem ipſe Iuſtinianus inquit, iam & à retro principibus fuerat conſtitutum. Per eoſdem dies in Italia regia Gotthorum diſcordia laborare, atq; inteſtinis ſeditionibus rem ad Iuſtinianum occulte inclinare

inſtituit. ex quo bellum exarſit, quo demum vniuerſa Italia miſere conflagrauit. Amalaſuenta ab Athalarico puero praua iuuenum conſuetudine deprauato, & à tribus proceribus Gotthis nimiam ſuam potentiam ægre ferentibus incitato iampridem non ſolum deſpiciebatur, ſed occulte à Gotthis ad inſidias petebatur. qua re prærepta, vt erat alto conſilio prædita, ipſos antè de medio tollere, quàm tolleretur, conſtituit. itaq; primum eos, præfecturis datis, in Calabriam ablegauit, deinde fidos, promptosq; ſatellites, qui eos ferro opprimerent, deſtinauit. incertum autem facinoris exitum reformidans, nuncium ad Iuſtinianum miſit, ſignificans, ſe tranſire ad eum velle, filij pro arbitratu regendi deſperatione adactam. ac nauim auro onuſtam in portum Dyrrachij miſit eo conſilio, vt ſi nex inimicorum ſuorum proceſſiſſet, nauim continuo reuocaret, ſin irritus conatus cecidiſſet, ipſa cum theſauro in Græciam properaret. vbi vero mox inimicos ſuos magna felicitate peremptos audiuit, ſubito nauim Dyrrachio reuocauit, ac Rauennæ ſe confirmauit.

534 Sequens annus Iuſtinianum Auguſtum IIII, & Paulinum habuit conſules. Paulinum euexit Athalaricus. extat enim decretum eius, quo ſe illum per XII indictionem conſulem conſtituere ſcribit. quin etiam per eoſdem dies Caſſiodorum præfectum prætorio fecit. Ioannes pontifex, cum VI Kal. Iunias migraſſet è vita, Ruſticum Agapetum archidiaconum nactus eſt ſucceſſorē. Beliſarius interim milites ad reliquā recuperandā Africam miſit, alioſq; ad Sardiniā, & ad Ebuſam, Maioricam, & Minoricā inſulas, & in Siciliam ad Lilybeum recipiendū. omnibus omnia ex ſententia proceſſerūt, iis, qui miſſi fuerant Lilybeū, exceptis. hoc enim à Vandalis olim opera Amalafredæ mercatus habendi cauſſa occupatū Gotthi verbis Amalaſuentæ edocti ſuum eſſe, non Vandalorum dixerunt. Græcoſq; tanquam hoſtes, longe ab inſula repulerunt. Interim Pharas Gilimerem in monte Puppua diligenter obſedit, atq; à Mauris deiectus locum ſibi cuſtodiendum ſuſcepit, vt, nullo alimento inuecto, hoſtes fame debilitati vltro ad deditionem accederent. ad quam etiam Gilimerem, fide incolumitatis data, & ſpe præmiorum oſtentata, inuitauit. quod ille ſe facturum abnuit, atque ab eo panem tantum, ſpongiam, & cytharam poſtulauit. cuius poſtulati, vt noui, rationem curioſius inquirenti nuncius hanc reddidit; panem requiri dicēs, quòd poſtquam montem illum inſediſſet, panem coctum nullum vidiſſet; ſpongiam, vt Lacrymas, quibus conficiebatur, abſtergeret; cytharam vero, vt præſentem calamitatem flebilibus modis, haudquaquam eius artis ignarus, leniret. quæ vbi cognouit Pharas, hominis miſeratione permotus omnia miſit. Gilimer inde, cum, appetente iam vere, expugnationem timeret, atque inteſtinorum dolore intolerabili laboraret, Pharæ ſe conſilium ſequi velle, vt ſe Iuſtiniano dederet, indicauit. Cuius rei nuncio Beliſarius, vt qui hominem viuum ad Iuſtinianum ducere cuperet, eximie delectatus confeſtim Cyprianum ad rem conficiendam miſit. ac, Gilimere per eum in poteſtatem adducto, propere Iuſtinianum admonuit, ac redeundi poteſtatem petiuit. nam maieſtatis ab obtrectatoribus accuſatus, eorum occurrere machinationibus exoptauit. Iuſtinianus, his cognitis, optionem ei dedit, ſeu redire domum, ſeu manere in Africa vellet. Ille vero, reuerſionis conſilio expedito, cum Gilimere, & Vandalis captiuis ex Africa ſoluit, Salomone aduerſus tumultus, qui à prouincialibus mouebantur, cum magna exercitus parte relicto. eo vero vt venit, omnibus honoribus, qui victoribus vnquam tributi ducibus fuerant, eſt exceptus. præcipue ſpolia hoſtium per mediam vrbem incedens more triumphantium prætulit. atq; ex propria domo pedibus ad circum, & ex circo ad Palatium Imperatoris proceſſit. erant autem ſpolia ſedes regis, & vehicula reginæ, aurea pocula, & alia menſæ regiæ inſtrumenta, argenti magna vis, aliaq; ſupellex à Genſerico nuper Roma ex Palatio Imperatoris auecta. in qua quoniam multa erant Hieroſolymis captis quondam ablata, Iuſtinianus eodem reportari oblata religione præcepit. Inter captiuos Gilimer purpurea veſte indutus vna cum omnibus propinquis ſuis, & Vandalis, qui proceritate corporum, & oris pulchritudine præcellebant, præcipue ſpectaculum præbuit. is, poſtquam in circo conſtitit, & Iuſtinianum in celſo throno ſedentem, & populum circunſiſtentem aſpexit, fortuna ſua ad rationē reuocata, illud Salamonis effudit: *Vanitas vanitatum, & omnia*

& omnia vanitas. atque ipſe pariter vna cum Beliſario iuſſus ab iis, qui purpuram Imperatoriam ſuſtinebant, Imperatorem ſuppliciter adorauit. ea perfecta pompa decretum eſt, vt Beliſarius more maiorem triumphum iterum ageret, ac poſtero anno conſulatum adminiſtraret. Gilimerem Patricium Iuſtinianus feciſſet, ſi ab Arrianis deficere voluiſſet. ceterum ſummis aliis honoribus decorauit. Hilderici vero filios, & nepotes, tanquã ex Valentiniani ſanguine genitos & ipſe, & Auguſta comiter, ac liberaliter habuerunt. Recepta Africa, lux aliqua recuperandæ Italiæ eſt obiecta, opportune illud quidẽ, ſi ſine ipſius conſequi exitio, ac pernicie potuiſſet. Præerat tum Etruriæ Theodahatus Amalafredæ olim reginæ filius, homo litteris egregie eruditus, atque imprimis diſciplinæ Platonicæ ſtudioſus. verum plus, quàm ferre Tuſcorum animi poſſent, auarus, ac congerendæ, ſpoliandis populis, pecuniæ cupidus. hic, cum ſe odio flagrare apud Etruſcos, atque Amalaſuentam eo nomine intellgeret, cupiditate prodendę Iuſtiniano Tuſciæ, atq; Italię relinquẽdæ, accenſus eſt, eo animo, vt, cum ingentem vim pecuniæ recepiſſet, & conſularem dignitatem adeptus eſſet, reliquum ætatis Conſtantinopoli degeret. Hæc illo animo volutante, opportune legati à Iuſtiniano ad pontificem nouum Agapetum venerunt, de concordia reconcilianda inter eccleſias miſſi. quibus ille occulte conuentis, voluntatem vt ſuam ad Iuſtinianum deferrent, mandauit. Per eoſdem dies Athalaricus luxuriæ, ac temulentiæ deditus morbo læthifero eſt oppreſſus. cuius periculi Amalaſuenta à medicis certior facta ſubito res circumſpicere ſuas cœpit, &, quòd, mortuo filio, ſe Gotthorum odium ſuſtinere poſſe diffideret, iterum ſalutis ſuæ cauſſa regnum tradere Iuſtiniano decreuit. Interim Alexander à Iuſtiniano legatus Rauennam multis de rebus miſſus acceſſit. ac, concilio impetrato, Gotthis ſpectantibus omnibus, litteras reddidit, quarum hæc erant verba; Lilybeum, quod noſtrum erat præſidium, captum vi retines; milites, ac barbaros, qui à nobis in Campaniam transfugerunt, & ab Vliare Neapolis præfecto ſuſcepti ſunt, non reſtituis. Gratianam vero vrbem Illyricam nihil ad te pertinentem extremo milites tui incommodo affecerunt. hæc quo iure à te facta ſint, ſcire auemus. ad quæ illa reſpondit; Imperatorem opibus, iuſtitiaque præſtantem puero orbo, atque ægrotanti præſidium, non exitium oſtentare oportet. Lilybeum ille, & transfugas repetit, ac militum noſtrorum in hoſtes euntium iniuriam queritur ciuitati ſociæ per imprudentiam factam. ego vero peto ab eo, vt in memoriam reuocet, quibus eum ſemper officiis proſequuti ſimus. nuper autem, quemadmodum claſſem eius aduerſus Vandalos contendentem equis, commeatibus, atque omnibus rebus neceſſariis inſtruxerimus; quibus detractis, neque Africa adiri, neque tanta parari victoria potuit. ſimulque animo reputet, quàm æquum ſit, Athalaricum, quem ob collata beneficia præmium aliquod victoriæ expectare oportebat, Lilybeo, quod ditionis eſt ſuæ, exuere properare. Hæc illa palam legatis Imperatori renuncianda reſpondit. clam vero quærentibus, (ſic enim à Iuſtiniano acceperant;) cur ad ſe, ſicut oſtenderat, non tranſiſſet, ſe facturam, ſi filius vita cederet, atque Italiam illi conceſſuram, ſpopondit. Theodahatus autem Alexandrum Demetrij ſocium nactus, familiaritate contracta, & ipſe intimum animi ſui ſenſum aperuit, ac Tuſciam Iuſtiniano traditurum, ſi ſibi apud eum præmium eſſet, oſtendit. vterque inde eorum domum reuerſus Iuſtiniano renunciauit legationem. quibus rebus cognitis, ille mire lætatus, e veſtigio Petrum natione Illyricum, hominem diſertum, Theſſalonica in Italiam iuſſit adire, atque hæc ipſa primo quoque tempore explenda curare. Interea Etruſci aſſiduis Theodahati rapinis exacerbati ipſum de repetundis apud Amalaſuentam poſtularunt, atq; ab ea exerceri quæſtionem eiuſmodi popoſcerunt. qua re cognita, Amalaſuenta hominem coram adeſſe iuſſit, ac iudicio conſtituto conuictum ab accuſatoribus condemnauit, ac ſua cuiq; ablata reſtituere compulit. Subiit inde cogitatio animũ, præſtare, vt poſt mortem filij, quæ, ſæuiente morbo, non longe credebatur abeſſe, ipſum ad regnũ proueheret, atq; opes ſuas illius erga ſe ſtudio cõfirmaret. itaq;, accerſito illo, cum ſibi infenſum exiſtimaret, hac oratione demulcere contendit: ſe, quòd illum iudicio condemnaſſet, iuſtã afferre cauſſam poſſe. ipſum

enim Gotthis purgatum eſſe voluiſſe, vt filio mortuo, cum nemo præter eum ex Theodorici genere ſupereſſet, eum poſſet ſine aliqua Gotthorum criminatione prouehere. id autem ſe pro explorato facturã, ſi ipſe mores mutaret, & iureiurando affirmaret, ſe titulo regni contentum ſibi adminiſtrationem imperij permiſſurum.. quod vbi Theodahatus audiuit, extemplo in ſpeciem omnem animo offenſionem abiecit, ac, tanto beneficio accepto, perpetuo fore ſe in eius arbitrio, ac poteſtate ſanctiſſimo ſe ſacramento adegit. atq; ita Athalarico mortuo, iubente Amalaſuenta, à Gotthis ad regnum eſt euocatus. Hoc anno, vt ſcribit Procopius, ſol ſine radiis, perinde, ac luna, prodigioſe refulſit, ac magna ex parte deficere viſus eſt. itaq; neque bella, neque fames, neque peſtilentia hominibus defuerunt. Epiphanio epiſcopo Conſtantinopolis mortuo, Theodora Auguſta in eius locum Anthemium, ſiue Anthimum epiſcopum Trapezuntis ſuffecit, hominem ſecum contra Chalcedonenſe Concilium ſentientem. quæ res poſtea Eccleſiam non mediocriter perturbauit.

THEODAHATVS REX.

REGNO vero ad Theodahatum delato, Amalaſuenta ad ſenatum Ro. litteras miſit, in quibus ipſa ſe poſt filij obitum regnum ad Theodahatum tranſtuliſſe, ſignificauit, virum non tam generis ſplendore fulgentem, quã virtutis, & doctrinæ laude præſtantem. Theodahatus autem cum ceteris in rebus Amalaſuentæ prudentiam extulit, tum præcipue in eo, quod antè ſe legibus, & iudicio ſubieciſſet, quàm ad regni culmen eueheret, ac ſuam prius conſcientiam expiaſſet, quàm cenſuram regni mandaret. eodem etiam modo vterque legatos cum litteris ad Iuſtinianum miſerunt, nouum regem ſublectum in ipſius orbitate regiæ nunciantes, ac pacem cum deceſſoribus ſuis conſtitutam iiſdem ſanciri conditionibus poſtulantes. Theodahatus autem magiſtratus aliquot in inſequentes annos declarauit, atq; eis iuris æquabilitatem per litteras, quæ cum ſuperioribus apud Caſſiodorum leguntur, ſummo opere commendauit. inde, veteribus ſimultatibus animo repetitis, omne ſuum ſtudium ad vlciſcendam ipſam, cui omnia debebat, Amalaſuentam, conuertit. itaque propinquos inimicorum eius reduxiſſe ab exilio non contentus, neceſſarios etiam morte affecit, atque ipſam demum per cauſſam conſeruandæ inter Gotthos concordiæ in lacus Vulſinienſis inſulam relegauit, ibiq; firmo cuſtodiri præſidio iuſſit, cum nondum legati ad Iuſtinianum miſſi in Græciam perueniſſent. veritus autẽ, ne eam rem Iuſtinianus iniquo animo ferret, Liberium, & Opilionem ſenatores ſummiſit, qui ſe nihil durius in eam conſuluiſſe, licet grauiſſime prouocatum, docerent. atque Amalaſuentam in eandem, quam ipſe, ſententiam ſcribere, compulit. Petro legato proficiſcenti Iuſtinianus mandarat, vt palam cum Amalaſuenta de cauſſa Lilybei tractaret; ſecreto autem de ratione Italiæ prodendæ cum ipſa, & Theodahato conficeret. Petrus autem, cum in Græciam acceſſiſſet, obuius oratoribus Amalaſuentæ factus de Theodahati prouectione, inde, cum Apolloniam perueniſſet, legatis Theodahati de Amalaſuentæ relegatione cognouit, quibus rebus Iuſtiniano nunciatis, ibi donec noua mandata acciperet, ſibi ſubſiſtendum putauit. Iuſtinianus, his acceptis, Petro mandauit, vt Amalaſuentam ad fugam in Græciam capeſſendam impelleret; Theodahato vero, & Gotthis vt iuſtam ſuam aduerſus eos iracundiam aperiret. Ex legatis Theodahati vnus Liberius ſyncere, ac vere omnia, vt acta erant in Amalaſuentam, expoſuit, alter vero Opilio Theodahatum crimine fruſtra niſus eſt liberare. Interim Gotthi Amalaſuentæ inimici Theodahato perſuaſerunt, præſens vitæ eius periculum imminere, niſi Amalaſuentæ vitam eripuiſſet. itaque permiſſu eius ad inſulam, in qua erat, venerunt, atque eam nece ſtrauerunt. quæ res maximum Italis, Gotthisq; mœrorem intulit. erat enim fœmina, vt diximus, omnibus virtutibus ad alliciendos, & retinendos hominum animos ad miraculum exornata. Petrus in Italiam profectus, cum Amalaſuentæ necem audiſſet, Theodahato, & Gotthis aperte denunciauit, Iuſtinianum nullam fœderis cum eo icti rationem in poſterum habiturum, & necem Amalaſuentæ armis perſequuturum. Theodahatus

autem

autem tanta væcordia fuit, vt cum interfectores eius in honore haberet, tamen id eos iniuſſu ſuo feciſſe contenderet. Quibus de rebus omnibus Iuſtinianus vbi certior fuit factus, bellum aduerſus eum parauit, quo deinde Gotthorum in Italia imperium concidit. atque ipſa Italia omnis atrociſſimarum calamitatum exempla perſenſit, quarum expoſitione hæc hiſtoria terminabitur, ac Mundum Illyrici præfectum Dalmatiam eorum prouinciam inuadere iuſſit: Beliſarium vero conſulem 535 cum claſſe, & copiis Africam verſus curſum intendere; ſed, vbi Siciliam attigiſſet, in eam commeatus petendi cauſſa deſcendere, &, ſi facultas daretur, inſulam occupare, atq; in poteſtate retinere. quod ſi rem effici, aut tentari non poſſe cenſeret, in Africam occulto conſilio maturare. Litteras deinde ad reges Francorum miſit, quibus iniuriam Amalaſuentæ eorum affini factam, & cupiditatem vindicandi ſuam expoſuit, eosq;, vt ſibi communibus armis adeſſent, rogauit ad communes hoſtes Arrianos delendos, quos par eſſet credere, aliquando exēplo Vandalorum concepti odij acerbitatem in Catholicos effuſuros. ſimul etiam munera, præmiaq; ingentia, ſi in huius belli ſocietatem venirent, promiſit. quibus Franci illecti armis ſe affuturos ſpoponderunt. His rebus in hunc modum in Gotthorum perniciem conſtitutis, res inde proſpere geri eſt cœpta. Mundus in Dalmatiam progreſſus, ſecundo cum Gotthis, qui ibi erant, prælio decertauit, ac caput prouinciæ Salonam in poteſtatem adduxit. Beliſarius autem in Siciliam profectus primo aduentu Catanæ oppidum cepit; deinde, tranſlato Syracuſas bello, vrbē haud magno negotio ad deditionem adduxit. quo facto, multæ aliæ vltro ſe dediderunt. Panormus, quòd munitione, præſidioq; valido teneretur, difficiliorē habuit expugnationem. ad extremum tamen & ipſa egregio ducis conſilio venit in ditionem. nam, claſſe intra portum inuecta, & muro à parte maris, qui propugnatoribus erat vacuus, oppugnato, cum iactis anchoris, naues firmaſſet, ſagittarios ad malorum faſtigium ſuſtulit, qui altitudine ſua vrbis propugnacula ſuperabant. vnde ex alto hoſtes ſagittis vndique icti, atque languidiores, & timidiores deſperatione tuendæ vrbis effecti, vrbem, nulla mora interpoſita, dediderunt. ita inſula breui in poteſtatē Iuſtiniani conceſſit. Beliſarius cum ceteris in rebus ſecunda fortuna vſus eſt, tum in ea vel maxime, quòd, Sicilia in poteſtatē redacta, poſtremo conſulatus die Syracuſas ingreſſus eſt. magno plauſu Siculorum exceptus ingentem vim nummorum acclamanti populo ſparſit. atque ibi per hiemem mandata Iuſtiniani opperiens manſit. hæc autem vbi Petrus legatus audiuit, inſtare acrius, & Theodahato grauiora minari, niſi Iuſtiniano ſatis feciſſet. quo ille metu perculſus, atq; attonito ſimilis, voce amiſſa, non aliter, ac ſi bello captus eſſet, remotis arbitris, Petrum ſeducit, & ſe, ſi pacem habuerit, hæc omnia Iuſtiniano præſtiturum promittit. in primis ſe Sicilia vniuerſa ceſſurum, illique coronam auream trecentarum librarum in ſingulos annos daturum, Gotthorum tria millia ad eius arbitrium ſummiſſurum. ipſius, aut ſenatus iniuſſu neminem aut vita, aut facultatibus multaturum, neque ad Patriciatum, aliamve dignitatem aliquem producturum, ſed eam poteſtatem ab Imperatore poſtulaturum. populum Romanum in ſolemnibus acclamationibus prius nomen Imperatoris, deinde Theodahati in omnibus locis, quibus res tulerit, proditurum. ſtatuam nullam ſibi, niſi altera Imperatori ponatur, poni paſſurum, ita vt dextram Imperator, læuam ipſe obtineat: atq;, his compoſitis, Petrum dimittit. illo inde profecto, metus inceſſit, ne, ſi conditiones illas Iuſtinianus abnueret, bello ſe protinus oppugnaret. quare Petrum iam mare tranſgreſſum reuocauit, ac præſentem, num conditiones illas Iuſtinianum accepturum putaret, rogauit. Petro vero ambigere ſe dicente, Quod ſi non accipiet, inquit, qui rerum exitus erit? tum Petrus, Armis res erit decernenda. Theodahato vero id parū æquum eſſe innuente, Atqui cur non eſt æquum, inquit, vt ſua quiſq; ſtudia perſequatur, & vt tu mortem hominibus inſontibus infers, ſic ille Imperio ſuo vicinas regiones adiungat? Quibus verbis Theodaharus permotus; Italiā ſponte ſe dimiſſurū oſtendit, in idq; & ipſe, & Gudila vxor eius ſacramentum concepit. Petrumq; iureiurando adegit, vt prius primas cōditiones Iuſtiniano exponeret; deinde, ſi eas reſpuiſſet, ad ſecundas tranſiret. veritus inde, ſi ſine magni viri auctoritate res ageretur, ab Imperatore

ne ſperneretur, in eam legationem Agapetum pontificem deſtinauit. recuſanti vero, ac difficultates domeſticas afferenti & ipſi, & ſenatui ita ſcripſit, vt ſe eos, & vxores liberoſq; eorum gladio peremturum minatus ſit, niſi Imperatorem ab exercitu in Italiam traducendo auerteret. quamobrē Agapetus, legatione pro Italiæ ſalure ſuſcepta, vaſa ſacra pro neceſſario comparando viatico oppignorauit, atque iter ingreſſus Græcia claudum, & mutum maximo aſtantium ſtupore ſanauit. inde x Kal. Maij Conſtantinopolim adiit. ibi à Iuſtiniano, & cuncta ciuitate pro ſedis dignitate receptus, comiter omnes ad ſe adeuntes tractauit, vno epiſcopo Anthimo excepto, quem propter hæreſim à ſalutatione ſummouit. Pòſt autem in colloquium cum Imperatore congreſſus, priores conditiones propoſuit cum his litteris, quæ ſunt apud Caſſiodorum: *Quanto ſtudio veſtram amicitiam expetam, Sereniſſime Princeps, primum ex Petro legato veſtro, deinde ex Agapeto, homine ſanctiſſimo, cognoſcetis. quem virum ſacerdotio clarum, & doctrinæ laude conſpicuum meam ad vos voluntatem deferre oraui, Deo confiſus, fore, vt ſuis ille meritis & vobis maxime placeat, & mihi, quod peto, à veſtra ſerenitate obtineat.* Quibus condirionibus à Iuſtiniano repudiatis, alteras has cum his litteris protulit, quarum Procopius meminit: *Ad regnum ego nō alienus acceſſi. ſiquidem ex rege auunculo natus ſum, verum rei militaris imperitus, ac bellicorum tumultuum inſuetus, vt qui me diu in litterarum ſtudiis exercuerim, atque in eis ſtudiū meum omne conſumpſerim, ex quo mihi turpe eſſe exiſtimo, pro terreſtris imperij poſſeſſione dimicationem vitæ, libertatiſq́; ſubire. Quamobrem, ſi mihi prædia, vnde me alere poſſim elargieris, totius ibi Italiæ adminiſtrationem remittam, &, cui tu iuſſeris, tradam.* Qua conditione accepta, Iuſtinianus Athanaſium, & Petrum ad eum legauit, atque ita reſcripſit: Sapientem te eſſe antea fama deferente acceperam: nunc re ipſa doctus intelligo, cum ancipites belli vitare caſus decreueris, quos qui non horruerunt, plerumq; fortunæ ludibrium præbuerūt. quod vero nos amicos potius experiri, quàm hoſtes, volueris, haudquaquam tui te conſilij pœnitebit. nam omnia, quæ poſtulas, impetrabis. tu cum Athanaſio, & Petro pacta conficies, Beliſario vero poſſeſſionem Italiæ trades. Legatis præterea mandauit, vt pactis ſacramento firmatis, Theodohato prædia Imperatoris, quas Patrimonium dicerent, aſſignarent, eumq; in manus Beliſarij Italiam permittere procurarent. Per eoſdem dies rogatus Agapetus à Iuſtiniano, vt Anthimum ad ſalutationem admitteret, omnino ſe facturum negauit, niſi Catholicam ille confeſſionem exprometet, ac ſuam ſedem repeteret: neque enim fas eſſe, vt in ſede Conſtantinopolitana, prauæ fidei, atque alienæ eccleſiæ epiſcopus reſideret. Theodora vero Auguſta pro eo ſe interponente, & varie preces, minaſq; miſcente, nunquā de ſuſcepta dimoueri ſententia potuit. quin etiam de criminibus eius ab epiſcoporum, & monachorū libellis edoctus illum communione, atque officio, quouſque reſipiſceret, exuit, eo nomine, quòd contra leges Eccleſiam inuaſiſſet, & à Catholicis defeciſſet. atque eos libellos Iuſtiniano exequendos porrexit. quod vbi Anthimus ſenſit, pallium Imperatoribus reddidit. Agapetus vero Menam ei ſuffectum fidē Chalcedonenſis Concilij amplectentem, (quod adhuc Ro. pontifex nullus effecerat) manus impoſitione ſacrauit. Inde, Pelagio diacono apocriſiario apud Iuſtinianū inſtituto, dum profectionem adornat, aduerſa tentatus valetudine x Kal. Iunij Conſtantinopoli obiit. Tum Auguſta Anthimi, & Eutychianorū vicem ſolicita Vigilium ipſius diaconum aduocauit, ac pontificatū ei, & centenaria decem auri ſpopondit, ſi ſe Anthimum reſtituturum, fidemq; eius confirmaturum repromitteret. quod ille ſummo animi ſtudio ſanxit. atque inde Romam cum cadauere Agapeti diſceſſit. Interim, dum hæc aguntur, Grippa, & Aſinarius Gotthorum duces magnis cum copiis ſe in Dalmatiam contulerunt, ac cum Mauricio Mundi filio ex inſperato occurrente congreſſi ancipiti prælio decertarunt. nam & Gotthorum primores, & fortiſſimus quiſque occubuit, & Romani ferme omnes vna cum Mauricio duce deſiderati ſunt. qua clade audita, Mundus pater confeſtim accurrit, ac Gotthos in fugam actos facile profligauit, verum & ipſe cupidius inſequutus, vulnere à fugiente quodam accepto, interiit. quo tempore carmen Sibyllinum ad id vſq; ætatis obſcurum eſt intellectum, quod erat, fore, vt, cum Africa reciperetur, Mundus cum ſua prole periret. ita vtrinque

magna

magna clade diſceſſum eſt. Hoc autem vt Theodahatus accepit, oratores, qui à Iu-
ſtiniano miſſi cum acceptis conditionibus venerant, negligere cœpit, vel naturali
ingenij inconſtantia motus, vel à ſuis ſpe Italiæ retinendæ inflatus. Petro autem
iurganti, ac perfidiam identidem intonanti ferociter reſpondit, ſe tamdiu legatis
parſurum, dum legatorum officio fungerentur. legatum autē violare tum demum
fas eſſe, cum regem contumelia prouocaret, aut alienum cubile iniret. cui legati,
quæ in rem eſſe viſa ſunt, reſponderunt. (nam quod de tentata aliena pudicitia in-
iecerat, id non ad veritatem, ſed ad quærendam honeſtæ cædis occaſionem dixe-
rat.) ac mox Iuſtiniani litteras ad Gotrhorum principes miſſas, ipſis iubentibus, re-
citarunt, in quibus maximæ ille ſibi curæ fuiſſe ſignificabat, vt eos ad ſuam remp.
moresq́; traduceret; qua ex re illos non mediocrem voluptatis fructum capturos
confideret. quòd cum dignitatis amplificatione ad ritus ſibi notiſſimos tranſituri
eſſent. quibus auditis, Theodahatus omnino ſe nihil præſtare velle promiſſorum
ſubiecit, ac legaros cuſtodiri cum cura præcepit. Interim Iuſtinianus, rebus Dal-
maticis cognitis, Conſtantianum regij ſtabuli magiſtrum aduerſus Gotthos in Dal-
matiam miſit, Beliſarium vero primo quoque tempore tranſire in Italiam è Sici-
lia cum omni apparatu bellico iuſſit. Conſtantiano Dyrrachij delectum habente,
Grippa Salonam recuperauit. inde, eo in portum Epidauri inuecto, eueſtigio à ſpe-
culatoribus Conſtantianum cum infinita multitudine aduenisſe eſt monitus. quo
nuncio perturbatus, cum mare in poteſtate Romanorum, & Salonam haud muni-
tam eſſe videret, nec ſatis oppidanorum fide confideret, exercitum inde eduxit,
& in campis inter Salonam, & Scardonam interiectis caſtra fecit. Conſtantianus
inde ex Epidauro Liſſum aduectus, rebus, quas Grippa geſſerar, cognitis, Salo-
nam verſus nauigauit, copiisq́; in terram expoſitis, aliquantum quieuit. inde quin-
genris delectis militibus duce Sifila, miſſis occupare anguſtias iubet, atq; ipſe cum
reliquis ſubſequi pergit. & peditatu, ac claſſe in portum inducta, vrbem ingredi-
tur, murosq́; eius reficere, & propugnacula reponere ſtudet. quod vbi cognouit
Grippa, poſt ſeptimum diem, caſtris ſublatis, exercitum Rauennam reduxit. atq;
ita nullo negotio Conſtantianus Dalmatiam, Liburniámque omnem in ditionem
redegit, Gotthis, qui in iis locis relicti fuerant, ſe tradentibus. Romæ nuncio de
pontificis Agapeti morte accepto, XIII Kal. Septembris Theodahatus Siluerio
ſubdiacono Ormiſdæ, de quo diximus, filio ad pontificatum ſuffragatus eſt, cum
mortem clero intentaſſet, niſi eius ordinationi aſſenſum præbuiſſet. ſacerdotes au-
tem quidam non ſubſcripſerunt, antequam conſecraretur, at poſtquam conſecra-
tum viderunt, & ipſi probarunt. Agapeti corpus Romam relatum XII Kal. Octo-
bris ſepulturæ mandatum eſt. Poſtero anno, quem poſt conſulatum Beliſarij ap- 536
pellarunt, Beliſarius, iuſſu Imperatoris, præſidio Syracuſis, Panormiq́; relicto, cum
omnibus copiis Meſſana euectus Rhegium nauigauit. quò vbi acceſſit, eueſtigio
omnes ex vicis, qui nudati muris erant, odio Gotthorum, à quibus affligebantur,
dedirionem fecerunt. quin etiam Ebrimius Theodahati gener vltro cum ſuis om-
nibus ad eum tranſiit. qui ſtatim ad Iuſtinianum miſſus præter ceteta præmia et-
iam Patriciatus dignitate affectus eſt. hinc exercitus per Bruttios in Lucaniam ter-
reſtri itinere, claſſe ſubſequente, deductus. vbi vero in Campaniam ventum eſt,
Neapolis ſeſe obiecit, vrbs & natura munita, & præſidio Gotthorum valido confir-
mata. Eò poſtquam ille acceſſit, claſſem ex alto in portum iuſſit induci, ac, caſtris
ad vrbem poſitis, præſidium, quod in ſuburbano erat, ad ſe deditione traduxit. de-
inde iis, qui in vrbe erant, delectos ad ſe mittere viros conceſſit, vt ipſi & poſtulata
ſua cognoſcerent, & ciuitati ſenrentiam indicarent. Neapolitani Srephanum ſpe-
ctatæ moderationis virum miſerunt. qui ad Beliſarium progreſſus, grauiter con-
queri cœpit, quòd ipſe Neapolitanos nulla laceſſitus iniuria oppugnatum veniſſet.
ſe, Gotthorum præſidio arcem tenente, ita premi, vt deditionis arbitrio careant.
Gotthos autem, liberis, vxoribus, & precioſiſſimis rebus ſuis apud Theodahatum
relictis, ne id quidem ſine ſua pernicie poſſe moliri. cur non ille prius Romam recu-
peraret, qua capta nullo deinde negotio poriturus Neapolis eſſet? cui Beliſarius,
cauſſa ſui conſilij prætermiſſa, reſpondit, ſuadens, vt Neapolitani exercitum Impe-

ratoris pro ipſorum, totiusq; Italiæ libertate miſſum reciperent. Gotthi vero vt aut ad ſe tranſirent, honeſtiſſimo loco futuri, aut impune domos ſuas repeterent. quòd ſi has conditiones, inquit, ſpreueritis, ſcitote, me pro hoſte habiturum, quicunq; ſe mihi primus obiecerit. hæc palam renuncianda edidit. ſecrete autem multa Stephano pollicitus eſt, ſi Neapolitanos ad partes Imperatoris traduceret. Stephanus in vrbem reuerſus legationem expoſuit. inde vnà cum Antiocho Syro Neapolis inquilino Neapolitanos ad faciendam deditionem hortari cœpit. Paſtor autem, & Aſclepiodotus oratores, Gotthorum parte ſuſcepta, nihil nouandum eſſe cenſuerunt. itaque, conſultatione adhibita, Stephanum ad Beliſarium remiſerunt cum iis poſtulatis, quæ nunquam eum admiſſurum putarunt, petentes, vt ea iureiurando interpoſito confirmaret. quæ vbi ille cognouit, ſine cunctatione præſtiturum vniuerſa reſpondit. itaque Neapolitani in eam ſententiam inclinarunt, vt Siculorum exemplo exercitum Imperatoris in vrbem reciperent, ac ſeruituti Gotthorum libertatem Imperatoris præferrent. quod vt vidit Paſtor, in concionem aduocatos monuit, vt incertum eſſe belli Martem conſiderarent, viderentq;, ne ſalutem ſuam Beliſario maiora, quàm præſtare poſſet, pollicenti temere proderent. nam ſi penes Gothos victoria erit, illi vos, inquit, tanquam hoſtes ſæuiſſimis tormentis excruciabunt, quòd nulla vrgente neceſſitate ab ſe defectionem feceritis, ſi penes Beliſarium, ipſe vos ſemper, tanquam lubricæ fidei homines, ſuſpectos habebit. ſin autem fidem Gotthis præſtiteritis, & à Gotthis maxima poſt victoriam beneficia expectare poteſtis, & ab Imperatore ſeruatæ fidei veniam ſperare debetis. neque vero Beliſarius ad has conditiones accipiendas veniſſet, ſi per vim vrbe ſe potiturum ſperaret, cui ad ſuam defenſionem nihil rerum opportunarum deeſſet. qui, ſi æquius agere vellet, Theodahatum, & Romam prius aggredi debuiſſet. nam tum Neapolitani ſine fidei iactura deditionem feciſſent. quibus dictis ſimul Iudæos produxerunt, qui nihil in vrbe deeſſe aſſeruerunt, quod ad eius defenſionem vſui eſſet, & Gotthos, qui ſe mœnia tutaturos dixerunt. quibus rebus Neapolitani inducti Beliſarium diſcedere ab vrbe iuſſerunt. quare Beliſarius vrbem oppugnare conſtituit. ac primum, ſcalis ad muros admotis, in vrbem tranſcendere contendit, verum, licet ſæpe tentaſſet, cum magno militum detrimento ſemper receſſit. neq; enim adiri vrbs à mari poterat, & à terra ſitus difficultas, atque accliuitas omnem proficiendi materiam adimebat. itaq;, oppugnatione omiſſa, aquæductum, qui aquam in vrbem deferebat, ad vſum eius impediendum intercidit. verum & ea re parum ciuitati nocuit, quòd vrbs puteis abundaret, vnde aquæ affatim hauriretur. Interim Neapolitani nuncios ad Theodahatum miſerunt, rogatum, vt ſibi primo quoq; tempore ſubueniret. quod ille ſiue propter inſitam ingenij tarditatem omiſit, ſiue propter victoriæ deſperationem, quam ex aduerſis rerum futurarum ſignis conceperat. his de rebus Beliſarius in magnis rerum anguſtiis verſabatur. neque enim Neapolitanos ad ſe defecturos ſperabat, & difficultatem expugnandæ vrbis in dies augeri videbat. ſimulq; verebatur, ne, ſi res longius traheretur, omittenda ſibi obſidio eſſet, vt in Theodahatum, Romamq;, ita vrgente neceſſitate, contenderet. itaque, multis irruptionibus fruſtra tentatis, exercitui profectionem indixit. quo minus vero remanſerit, noua oblata rei bene gerendæ occaſio attulit cauſſam. Iſaurus quidam, vt aquariam diſciplinam cognoſceret, aquæductum ab ea parte, quæ perrupta fuerat, ingreſſus, cum totũ oculis perluſtraret, in petram quãdam incidit ibi à natura locatam, quæ ab architectis tantũ perforata fuerat, quantũ ad labentis aquæ tranſitum ſatis eſſet. ea mole ſemota, animaduertit, per ipſum aquæductum viros incedere armatos commode poſſe. itaq; inde profectus, per amicum conſilium ſuum ad Beliſarium detulit. atq; præmiis ab eo ad rem aggrediendam impulſus ſilẽtio noctis cum miniſtris ad locũ reuerſus, petram illam ſenſim elimando, & abradẽdo, ne factũ ſtrepitu proderetur, ita conſumpſit, vt miles armatus ea trãſire facile poſſet. qua re perfecta, Beliſarius imminens vrbi exitium cernens, ſi armatus eam exercitus iniuiſſet, Stephanum euocatum ſic eſt alloquutus, vt incommoda omnia, quæ in expugnatione captarum vrbium, etiam inuito duce, patienda eſſent, exponeret, cædes, rapinas, incendia, ſeruitutes, contumelias,

melias, ceteraq; mala, quæ hoſtilis inferre libido in victoria ſolet. ea vero cnm Neapoli imminere videret, ſe miſericordia tangi, atq; eos magnopere ad deditionem hortari. Stephanus, quæ audiuerat, ſuis lacrymans rettulit. verum, obſtinatis ad fidem Gotthis præſtandam animis, nihil profecit. qua re cognita, Beliſarius cõſilium irruptionis cum ſtrennis ducibus contulit, atq; ipſe omnia ad vrbem inuadendam neceſſaria præparauit. Primis ergo tenebris præfecti, quibus hoc negotium datum erat, cum quadringentis armatis ad os aquæductus venerunt, verum à pleriſq; periculo agnito derelicti, re irrita, ad Beliſarium redierunt. quibus increpitis ducentos ille alios dedit, qui magno animo ſe omnia facturos, quæ ſtrenuis viris eſſent digna, dixerunt. Interim Beſſas ſermonem cum Gotthis, qui proximam aquæductui turrim cuſtodiebant, inſtituit, vt eo colloquio animos eorum ab omni incedẽrium per aquæductum ſtrepitu auocaret. atq; vt ad Beliſarium multa præmia relaturi ſe conferrent, clamare; illi vero Beſſam illudentes Beliſario, & Iuſtiniano probra ingerere. Romani, cum iam per aquæductum in vrbem perueniſſent, quòd ſuperne intectus eſſet, & cocto ex latere celſos fornices haberet, vbi nam eſſent, ne coniectura quidem aſſequi poterant, neq; inde deſcenſus parebat. vlterius inde progreſſi ad locum venerunt, vbi aquæductus aperta teſtudo erat, domui cuidam humiliori ſubiecta à ſola anicula paupere habitatæ. ibi, agitatis de inuadendo conſiliis, miles vnus, armis poſitis, manibus & pedibus enitẽdo in eam peruenit, ac mulierem clamorem edere volentem mortis periculo intentato exterruit, ac reſtem validam ad oleæ ſuperſtantis truncum alligatam militibus ipſis porrexit. qua illi ſtatim arrepta ad vnum omnes incolumes euaſerunt. ac quarta vigilia ad muros vrbis progreſſi, cuſtodes duos incauros obtruncant, atque, vt compoſitum fuerat, tuba ſignum rei perfectæ edunt. quo accepto, Beliſarius in id intentus ſcalas ſtatim muris à terra applicuit, atque eos e veſtigio capit. inde ad eos, qui ad mare pertinebant, conuerſus, Iudæis acriter reſiſtentibus, nihil profecit. vbi vero illuxit, qui intrauerant, Iudæos à tergo adorti exterritos fugarunt, atq; apertis portis Romanum exercitum receperunt. qui vero ad portas Orientales diſpoſiti fuerant, cum ſcalas non haberent, fores portarum à cuſtodibus deſtitutas incenderunt, & pariter vrbem ingreſſi ſunt. Vrbe ex omni parte capta, paſſim cædes, incendia, direptionesq; ſunt factæ, quouſq; Beliſarius edixit, vt ab Neapolitanis iam dirioni ſuæ ſubiectis abſtinerent, & qui Gotthos viciſſent, ne ſe vinci ab iracundia ſinerent, bona ſibi haberent; vxores, & liberos, qnos cepiſſent, viris, & parentibus redderent. ita omnes ſtatim ſine iniuria reſtitnti ſua domicilia cum auro abſcondito receperunt. Gotthi benigne tractari. Paſtor vrbis defendendæ auctor ſupplicio acriore repentina morte correptus eſt. Aſclepiodotum ſocium eius populus conuiciis impetitum, deinde obtruncatum fœdiſſime lacerauit. atque eodem furore adactus cadauer Paſtoris palo ſuffixit. hunc exitum Neapolitana obſidio poſt diem viceſimnm habuit. His rebus cognitis Gotthi, qui circum Romam erant, mirari primum, quòd Theodahatus adeo ignauia obtorpuiſſet, vt nullo modo his tantis malis occurreret; deinde ſuſpicari, ne is Italiam Beliſario prodere cogitaret. itaque, conſilio capto, in locum non longe à Circeiis ſe contulerunt, ibiq; cõuocati, omnibus probris in Theodahatum congeſtis, Vitigem regem ſibi depopoſcerunt, virum non ſummo loco natum, ſed rebus militiæ bene geſtis ſpectatum. qua re audita, Theodahatus exanimatus repente Roma Rauennam ſe contulit. Vitiges autem extemplo Optarum Gotthum priuata Theodahato ſimultate infenſum cum parata ſatellitum manu immiſit, qui illum aut viuum ad ſe adduceret, aut morte afficeret. is profectus, atque illum in itinere in ſolo reſupinatum adeptus, tanquam victimam, interfecit. Eodem anno Iuſtinianus, prout pontifici Agapeto promiſerat, damnationem Anthimi ſibi confirmandam ſuſcepit. itaq; Orientis epiſcopis aduocatis, cum nonnulli etiam ex Italia ab Apoſtolica ſede prius miſſi adeſſent, Concilium habuit in ædibus S. Mariæ Dei genitricis prope magnam eccleſiam, cui Menas epiſcopus vrbis præſedit. ibi v r Nonas Maias, cum epiſcopi, & abbates Orientis eoſdem libellos, quos Agapeto aduerſus Anthimum obtulerant, edidiſſent, placuit, vt Anthimus adeſſe intra certos dies iuberetur, negotiumq; eius conquirendi certis epiſcopis datum eſt.

Pridie nonas, conuocato iterum Concilio, cum epiſcopi ſe reperire illum potuiſſe negarent, nouus ad ſe ſiſtendum dierum terminus eſt præſcriptus, aliisq; epiſcopis eius inquiſitio data, atq; hoc idem tertium, cùm VI Idus conueniſſent, eſt factum. Ad extremum, cum XII Kal. Iunias iam quartnm conuocati nuſquam Anthimum reperiri, neq; ad dicendam cauſſam iam ter citatum occurrere animaduerterent, ſententiam in eum tulerunt, in qua Agapeti auctoritatem ſequentes, ipſum communione, Eccleſia, & nomine Catholico ſpoliarunt, eo nomine, quòd contra ſacras leges Eccleſiam inuaſiſſet, & decreta Catholica reſpuiſſet. præcipue autē Menas ſententiam in eum tulit, cui reliqui ſubſcripſerunt. Inde pridie Nonas Iunias, cum iidem epiſcopi in eodem loco coiſſent, Theodorus Imperatoris Referendarius quoſdam libellos epiſcoporum, abbatumq; contra Seuerum, Petrum, & Zoaram hæreticos Entychianos Iuſtiniano porrectos protulit. qnibus recitatis, patres ſummo conſenſu eos anathemate perculerunt, Mena item epiſcopo ſententiam pronunciante. quibus rebus cognitis, Iuſtinianus VIII Idus Auguſti edictum & ipſe edidit, in qno ſententiam Agapeti, & Concilij primum contra Anthimum, deinde contra Seuerum, Petrum, & Zoaram confirmauit. atque Anthimum in vrbe eſſe Conſtantinopolis vetuit. Ex qnibus rebus declaratur, falſos eſſe eos, qui Iuſtinianum Eutychis hæreſim approbaſſe, & pro Anthimo cum Agapeto iurgaſſe, memoriæ tradiderunt, aduerſus ipſa Conciliorum acta, quæ illi aut non legerunt, aut lecta cette poſthabuerunt. Inde III Kal. Octobris Petrus Hieroſolymotum epiſcopus, ſuorum epiſcoporum Concilio habito, hæc eadem omnia confirmauit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XVIII,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia tertius.

VITIGES REX.

INTERIM Vitiges tex cum Gotthis, qui ſecum aderant, Romam perrexit. ibi, nece Theodahati perſpecta, Theodiſclum filium eius ſtatim in cuſtodiam tradit, atque oratione ad Gotthos habita docet, ſe Rauennam petere velle, & bellum in Gallia cum Francis conficere, vbi maior pars Gotthorum ſit occupata; atque, eo finito, in Beliſarium ſe conuertere. quod iter pro fuga non eſſet accipiendū, cum commodi, non metus cauſſa ſuſcipiatur. De Roma non eſſe, cur laboretur. nam Romanos fidelem operam præſtituros, & ſe firmo Gotthorum præſidio relicto ad eam aduerſus omnem impetum defendendam celeriter reuerſurum. Hoc à Gotthis conſilio collaudato, Siluerium pontificem, & ſenatum, ac populum ad fidem erga Gotthos tuendam hortatus eſt, iuſtiſſimo Theodorici Imperio memorato, atque, eis in hæc verba ſacramento adactis, & quattuor Gotthorum millibus cuſtodiæ vrbis cum Laudere præfecto relictis, cum ceteto exercitu Rauennam contendit, multis ſenatorij ordinis obſidum loco ſecum adductis. quò vbi peruenit, vt Imperium magis ſtabiliret, Mataſuentam Amalaſuentæ filiam, virginem eximiæ pulchritudinis, vxorem ſibi deſpondit, & Gotthos ex omni Italia contractos armis inſtruxit. Paulo antè Theodahatus, cum citimam Galliæ portiunculam Francis ſe remiſſurum, & aureotum viginti millia traditurum, ſi ſibi aduerſus Beliſarium

[illegible] eſſent, ſpopondiſſet, rebus no[illegible] [illegible]eaq[illegible] [illegible]e, duce Martia, illam regionem ten[illegible] [illegible]gi[illegible] [illegible]is ſubſidio venire, neque ſatis aduerſus Francorum i[illegible] [illegible]ere, ſi ipſe Romam cum vniuerſo exercitu ſe reciper[illegible] [illegible] diſſeruit, præſtare, vt Francis Galliam, & promiſſam [illegible]iam [illegible]ent, quàm committere, vt ſe cum Beliſario iungerent. [illegible]am victoriam amiſſa recuperari omnia poſſe. atque ita extem[illegible] G[illegible]am, & pecuniam traderent, ac ſocietatem cum Francis comp[illegible] fuere reges Childebertus, Theodebertus, & Clotharius, qui, p[illegible]niis, amicitiam pepigerunt, ita tamen, vt clam ſe ſummiſſuros e[illegible]ia dicerent. nam aperte arma aduerſus Romanos ſociare n[illegible], quòd [illegible]è promiſiſſent, Imperatori ſe auxilia præſtituros. quibus r[illegible] confectis [illegible]mam redierunt. & Vitiges Gotthos, ac ducem Martia[illegible] Gallia reuo[illegible] hæc à Gotthis aguntur, Beliſarius Neapolim, itemq́; C[illegible]mas præſidio c[illegible] neq; enim vllus alius munitus erat in Campania locus. Romani ver[illegible] e[illegible]mæ exitum fore, qui fuerat Neapoli, veriti, Siluerio pontifice cohortat[illegible] Mediolanenſem, Athalarici quondam quæſtorem, ad Beliſarium m[illegible]erun[illegible]tum, ſe, ſi propius acceſſiſſet, vrbem tradituт[illegible]o nuncio accepto, ille vi[illegible] iter ingreſſus eſt, Appia ad læuam dimiſſa. H[illegible]o, Got[illegible]i, qui ſe propte[illegible]citatem defendere vrbem non poſſe videban[illegible], per[illegible]ittentibus Romanis, R[illegible]nam abierunt, Leudere præfecto præ pudore præſentis fortunæ manente. co[illegible]git autem, vt eodem die Gotth[illegible]orta Flaminia exirent, & Beliſarius Aſinari[illegible]ercitum induceret. is vero fuit IIII Idus Decembris, vt Euagrius, & Anaſta[illegible] ſcripſit. Beliſarius ingreſſus Le[illegible]derem præfectum, & claues portarum vrbis ad Iuſtinianum propere miſit, atq; e veſtigio mœnia multis in locis collapſa ſarcire inſtituit. & propugnaculis prominen[illegible]oribus factis à læuo latere muri ſtructuram aliam excitauit, &, ne ab ea parte, d[illegible]m ſui cum hoſte contēderent, ab i[illegible]qui ad ſiniſtram mœnia opp[illegible]gnarent, peti poſſet, foſſam circa muros altiorem per[illegible]t. Romani vt ſingularem Beliſarij in extruen[illegible]is propugnaculis [illegible]etiam mi[illegible] [illegible]ollaudabant, ſic maxim[illegible] admiratione [illegible]ebantur, ſi ob[illegible] [illegible]imetet, cur [illegible] vrbē ineundam putaſſet, & quonam p[illegible]o [illegible] anguſtijs rei [illegible]riæ in vrbe [illegible] à mari remota obſidionem laturus eſſet, [illegible]n tam lato præſ[illegible] muro[illegible]um [illegible], & vrbe hoſtilibus tam facile incurſibus patente. Quæ vbi Beliſarius accep[illegible], omnia ad tolerandam obſidionem neceſſaria præparauit. nam & frumentum ex Sicilia aduehendum curauit, atque in publica horrea contulit. & Romanos ex agris in vrbem omnia comportare coegit, ac murorum ambitum ad Tiberim vſque muniuit. Interim Samn[illegible], Calab[illegible]a, & [illegible]ia, ac dem[illegible]m etiam Beneuentum in poteſtatem Beliſarij deditione venerun[illegible] q[illegible]o pacto Italia tota à freto Romam vſque iuris Romani effecta eſt. Tuſcia inde e[illegible] [illegible]ſſu per Maſſagetas duces, Narnia per Beſſam, Spoletu[illegible], & Peruſia, & al[illegible]a c[illegible]umiecta loca per Conſtantinum recepta. quibus nuncijs exterritus Vitiges, Vnilam, & Piſſam præ[illegible]ctos cum valido exercitu eis obiecit. qui non longe à Peruſia cu[illegible] Conſtantin[illegible] c[illegible], poſt ancipitem pugnam, amiſſis omn[illegible]s, in poteſtatem eius venerunt. Vitiges, dum Martiam cum Gotthis ex Gallia opperitur, Aſinarium, & Vligislaum præfectos in Dalmatiam cum maximis copi[illegible] mi[illegible], datis mand[illegible]is, vt ex locis Sauo propinquis barbaros excitent, & Salonam inuaderent, ac [illegible]laſſe ſummiſſa oppidum terra, marique circumſederent. Aſinarius in Sauiam pr[illegible]aros conſcripſit, Vligislaus, ſolis Gotthis adhibitis, in Li[illegible]ur[illegible] apud S[illegible]am cum Romanis cōflixit, & in oppidum Burnum fuga ſe referre coegit. Co[illegible]tinus autem de apparatu Aſinarij certior factus Salonæ time[illegible]s, [illegible], qui in p[illegible]iis erant, monuit, v[illegible]e foſſa munirent. atq; ad ferendam, ſi admoueretur, obſi[illegible]em ſe comparauit. Aſinarius inde cum Vligislao coniunctus acceſſit Salon[illegible], & [illegible]ſtris ad vrbem locatis, & militibus in naues impoſitis vrbem terra, mariq; [illegible] cœpit oppugnare. Romani vero, eruptione ex vrbe facta, in naues inuecti alias in fugam [illegible]erunt, [illegible]as d[illegible]erunt, quaſdam etiam vnà cum [illegible]ibus in poteſtatem redegerunt. qu[illegible] Go[illegible] obſidionē vrgere eò acrius

[illegible] Poſt [illegible] anno, [illegible] poſt conſulatum Beliſarij ſecundum [illegible] Vitiges c[illegible] ſo exercitu equitum, peditúmque centum quinquagin[illegible] Februario menſe intendit, tanta vrbis potiundæ fiducia, v[illegible] [illegible] Beliſarium Romæ deprehenſurus eſſet. neque enim illum ſe expe[illegible] ius aduentu cognito, Beliſarius Beſſam, & Conſtantinum ad [illegible] oppidis Tuſciæ præſidiis, iuſſit. ob id Conſtantinus, paruo Petr[illegible] & S[illegible] dio conſtituto, mature diſceſſit. Beſſas autem, dum lentius agit, [illegible] à præcurſoribus Vitigis deprehenſus prœlium conſerit, mox [illegible] titudine preſſus Narniam ſe recipit, ac, militibus quibuſdam cuſto[illegible] reliquis Romam ire contendit. Vitiges vnum Beliſarium petens, [illegible], & Narniam ſibi non putauit attingenda, ac per agrum [illegible] pontem [illegible] enis acceſſit, tribus paſſuum millibus ab vrbe diſtantem. [illegible] conſtituerat, ac præſidium impoſuerat, vt aliquantiſper [illegible] hoſtium tardaret, quoad Romani ex agris in vrbem neceſſaria com[illegible]. noctu vero qui in præſidio pontis erant, multitudinem Gotthorum con[illegible] [illegible] eruptione facta, in Campaniam ſeceſſerunt. itaque ſequenti die Got[illegible] [illegible] fractis turris foribus, tranſierunt. Beliſarius autem huius irruptionis ignarus [illegible] mille equitibus ad pontem pergere cœpit, locum explotaturus, vbi caſtra [illegible] modius collocatet. atque ita ex inopinato in hoſtes incidit pontem traiicien[illegible], atque inultus cum nonnullis eorum manum conſeruit. cum autem equo inſigni veheretur, Gotthi à transfugis eum Beliſarium eſſe edocti, omnes in eum iaculati, hortantibus ſe inuicem ſingulis, inſtiterunt. ille vero ſe in omnes partes convertens, quos obuios habebat, obtruncabat. quo m[illegible]us autem hoſtium telis obr[illegible]eretur, armigeri eius prohibuerunt, qui prælatis clypeis conuolantes vndiq; ſagittas exceperunt, & ſuperuenientes Gotthos vmbone propulſauerunt. hoc in certamine Gotthi non minus mille hominum, eorumq; fortiſſimorum deſiderarunt. Beliſarius etiam multos, eosq; præſtantes, in primisq; Maxentium armigerum perdidit, fortuna in eo [illegible] vſus, quòd ab om[illegible] petitus nullo vulnere fit affectus. Romani Gotthos equites vſque ad caſtra fugarunt, inde à peditibus integris, equit[illegible] adiunctis repulſi ſeſe in collem proximum receperunt. atq; inde deiecti eque[illegible] facto, Got[illegible] terga [illegible] ad portam Salariam peruenerunt, quam cuſtodes aperire detrectarunt, veriti ne ſimul cum ſuis hoſtes reciperent. neq; enim Beliſarium, vt qui cruore [illegible] deſpiciendo è turribus poterant. præ[illegible] [illegible] nuncij detuliſſent. Cum autem Gotthi, con[illegible] ſoſſam tra[illegible], & Romanos inuadere ſtatuiſſent, Romani [illegible] teriore parte foſſæ globum fecerunt, ac, Beliſario duce, [illegible] hoſtes incurrerunt, atque repentina per tenebras impreſſione adeo p[illegible], vt omnes in fugam ſe dederent. quos Beliſarius non magno ſpacio inſe[illegible] vrbem ili[illegible] rec[illegible] pit. prœlium oriente Sole cœptum in noctem vſq; pr[illegible] eſt. Beliſarius, m[illegible] bus omnib. in muros contractis ignes multos fieri [illegible] tam noctẽ vig[illegible] ac mœnia luſtrans, ſingulis portis aliquem è pri[illegible], &, ne loco iniuſſu ſuo mouerẽtur, præcepit. Inter hæc Vitigis iuſſu [illegible] quidã ad portam Salariam progreſſus, Romanis perfidiam, & imprudẽtia[illegible], quòd à fortiſſimis Gotthis ad imbelles Græculos defeciſſent, qui ſe tueri non poſſent. Beliſarius vero Romanos hortatus eſt, vt bonũ animum haberent, & Gotthos celeriter euerſum iri ſperarent. in quo multis riſum exciuit, cõſiderantibus, [illegible] ægre ex eo[illegible] manibus euaſiſſe. &, cum multum noctis proceſſiſſet, atq; adhuc ieiunus eſſet, vi[illegible] ab Antonina coniuge, & ſuis, vt aliquid cibi ſumeret, eſt indu[illegible]us. Poſtridie Gotthi [illegible] vrbi [illegible] menſe Martio, Procopio, atq; Anaſtaſio teſtibus. habebat ambitus vrb[illegible] quatuordecim, & portulas quaſdam. hanc cum Gotthi pro[illegible] gnitud[illegible] dare vniuerſam nõ poſſent, ſena caſtra a[illegible] portarũ impedimentes poſuerunt. ſe[illegible] vero vltra fluuium Neronianis in campis fixerunt. his Marcia dux præpoſitus eſt, cæteriſq; ſinguli ſinguli. His actis, o[illegible] opera, quib. aqua in vrbẽ inducebatur, intercidi ſunt cœpta. Beliſarius a[illegible] des in muris diſpoſuit, muros ab vtraq; parte

Tiberis

Tiberis extruxit, ac ſibi Pincianam, & Sal[illegible] portam [illegible], quòd ab ea parte facilior eſſet vrbis oppugnatio, & R[illegible] paterent. Prænestinæ Beſſam, Flaminiæ Conſtantianum præfecit [illegible] ficatam ingenti mole obſtruxerat. interciſis aquæductibus, non [illegible] ad potum, ſed etiam ad molenda frumenta ademptus eſt. accedebat, quòd ne[illegible] iumenta ad verſandas eius muneris cauſſa molas ſuppetebant, quòd vix ne[illegible]rios ad bellum equos tolerarent. huic incommodo Beliſarius hoc remedij att[illegible]. Sub fornice pontis ad Ianiculum pertinentis lembos cum molis collocauit, eaſq; vi aquæ per anguſtum decurrentis volui inſtituit. qua re animaduerſa, Vitiges magnos arborum ſtipides, & cadauera Romanorum nuper interfectorum flumine demiſit, atque eis in ſcaphas deferendis molarum machinas labefecit. Beliſarius autem, ne detrimentum ex ea re acciperet, ferreas cathenas à ponte ſuſpenſas in vtraſque ripas tranſmiſit, atque ita omnia, quæ flumine deuoluebantur, aggerata detinuit, ac poſtea in terram attraxit. atque ita hoſtium conatus eluſit. Balnearum tamen vſui, & aquæ potui non potuit ſubueniri. itaque, cum neque curari, neque lauari, neque potare multitudo poſſet, ac præterea mœnibus cuſtodiendis inuigilare aſſidue cogeretur, atq; ag[illegible] & tecta ſua vri à Gotthis ex mœnibus proſpectaret, ægre ferre cœpit, quòd [illegible] malis in[illegible] afficeretur. itaque Beliſario liberius maledicere, quòd ſine idoneo præſidio au[illegible]et cum Gotthis bellum ſuſcipere, atque eadem etiam ſenatori[illegible] exprobrâre. [illegible]us rebus cognitis, Vitiges, vt res Romanas maiore tumultu miſceret, oratores in vrbem miſit, qui ad Beliſarium, præſentibus ſenatoribus, & exercitus ducibus, ita loquuti ſunt: Si viribus ſuis con[illegible]ſus hoc bellum intuliſſet, poſſe eum è muris Gotthorum copias cum ſuis comparare, ſi audacia fore, vt breui temeritatis ſuæ pœniteret: proinde ne Romano[illegible]tius miſeros haberet, quos Theodoricus florentiſſimos eſſe & beatiſſimos v[illegible] nec regi Italorum, atque Gotthorum reſiſteret, cum ipſe incluſus, ac de ſe [illegible] Romæ ſederet. Vitigem liberam ipſi abeundi poteſtatem permittere, R[illegible] venia proditionis facta, priſtinam benignitatem ſpondere. quibus Beliſarius [illegible] arbitrium non in eorum eſſe poteſtate, ſed ſua. ſe autem daturum operam, vt Gotthi vix locum inter ſenticeta ad caput occulendum reperiant. ſe, cum Ro[illegible]m cepit, alienum nihil occupauiſſe. Gotthos prædonum more eam cepiſſe, at[illegible] inuitis priſtinis poſſeſſoribus, tenuiſſe. falli autem, ſi ſe eam recuperaturos ſper[illegible] eius certe voti, viuente Beliſario, compotes non futuros. Romanis tacentibus, [illegible] que ad ea, quæ de proditione illi dixerant, reſpondentibus, Fidelius vir antiq[illegible] virtutis Gotthos irriſit, & ea, quæ dixerant, refutauit. Legati in caſtra reuerſi roganti Vitigi, quo animo eſſet Beliſarius, nunquam eum metu ceſſurum aſſeruerunt. hac ille ſpe deſtitutus animum ad oppugnationem vrbis adiecit. itaque turres ligneas conſtruxit, quæ murorum altitudinem adæquabant, atque [illegible]d angulos rotas ſubiecit, à bobus quocunque ipſe vellet, adducendas. ſcal[illegible]tas parauit, quæ ad pinnas vſque pertingerent, arietes ingentes expediu[illegible]bus admotis muros vehementius verberaret. ligna, arundines, & cetera eiuſmodi congeſſit, vt foſſas æquaret, & per eas ad muros machinationes adduce[illegible] de poſt viginti dies has promouere machinas cœpit. ac Romanos conſpic[illegible] ipſarum nouitate, ac magnitudine obſtupefecit. Beliſarius vero inſtructam aciem cum machinis aduentantem proſpectans, in riſum prorupit, ac quieſce[illegible] milites, donec ſignum accepiſſent, præcepit. poſtquam illi foſſæ appropin[illegible]runt, ipſe primus in armatum quendam hoſtium ducem arcum intendit, ac, [illegible]ture iaculo traiecto, ad terram ſtrauit, inde in alterum iaculatus pariter morte affecit. ex quo animus Romanis, & ſpes futuræ victoriç ex tam felici principio acceſſit. inde, ſigno dato, ſagittas iacere exercitum innuit vniuerſum. itaq;, cadentibus repente bubus, machinæ conſtiterunt. ex quo Gotthorum conſilium ludibrio fuit, qui ſe boues impune ad muros putarunt poſſe adducere. hac ratione propulſus à mœnibus Vitiges, ingenti Gotthorum manu ibi relicta, quæ telis in propugnacula iaciendis Beliſario recedendi poteſtatem adimeret, ad alteram muri partem circa portam Prænestinam, quam Viuarium appellabant, reliquos duxit, machinis,

[illegible] ad[illegible]ctis. quæ dum aguntur, alia manus ex alte[illegible] [illegible]etri iam tum dicebatur, inuaſit, hoc modo. E[illegible] ex[illegible]les Hadriani ad lapidis iactum procul à mœnibus, quæ porre[illegible] muris [illegible] quaſi pars effecta turris altiſſimæ ſpeciem referebat. hanc leui præ[illegible] Conſtantianus tenebat, quòd murus ſubterlabente flumine non poterat op[illegible]ri. Cum autem audiſſet, hoſtes flumen tranſire velle, muro diffiſus, qui ad fluuium erat, cum paucis eo accurrit, maiore parte ad p[illegible]rtam, & molẽ cuſtodiendam relicta. Gotthi vero portam, & molem ſine mac[illegible]nis inuaſerunt. ſcalas inde afferentes multitudine ſagittarum cuſtodes deterru[illegible], prætentisque ſcutis Perſicis, ad mœnia ſucceſſere, & ſub porticum ædis Sancti [illegible]etri furtim venere. inde, cum de improuiſo apparuiſſent, ita rem aggrediuntur, vt Romani ne baliſta quidem vti in eos poſſent. tum validius incumbere, ac crebris ſagittis propugnacula lacerare, & ſcalas admouere. ita circumuenti qui de mole pugnabant, ac de ſe ſoliciti, ſtaruis ipſius molis diffractis, ingentia fragmenta in hoſtium capita deuoluerunt, atque ita oppugnationem remittere coëgerunt, atque ingenti clamore propellentes, ac tormentis inſectantes in magnum tumultu[illegible] conieceru[illegible]. Conſtantianus autem fugatis eis, qui tranſitum amnis [illegible]arant, pedem rettu[illegible]. Ad portam Pancratii, nam cum Gotthi perueniſſent, propter loci accliuitatem nihil profecere. Flaminia non eſt tentata, [illegible]præcipiti loco [illegible]ta. Non longe à Pinciana erat muri pars lapidum laxata compage [illegible]uta, ab imo ad ſummũ ſciſſa, & reliquo muro m[illegible]do prominentior, modo retra[illegible]or. quam cum inſtaurare Beliſari[illegible]s vellet, reſtitere Romani, S. Petrum eius curam ſuſcepturum aſſeuerantes. ea pars à Gotthis [illegible]ta miraculo omnibus fuit. Apud Salariam Gotthus quidam proceræ ſtaturæ [illegible] quaquam inter ſuos obſcurus arbori propinquæ inſidens, cum ſagittando p[illegible]acula diuexaret, notabili caſu oppreſſus eſt. ſiquidem tormento à Romanis ad læuam turris ex improuiſo locato traiectus arbori, veruto in ſti[illegible]item altius deſcendente, affixus eſt. qua re conſpecta, Gotthi exterriti extra ſagittaria[illegible]um receſſere, neq; amplius moleſti propugnaculis extitere. Beſſas autem, Paraniusque, vbi Vitigem acriùs è regione Viuarij inſiſtentem videre, Beliſarium ſtati[illegible] ſui auxilio euocauerunt. cuius aduentu, & oratione milites recreati ſunt. erat ab ea parte locus planior, & ad inuadendum opportunior, muro ita diſſoluto, vt lateres haud multum in ſua compage conſiſterent. huic vero muro alium veteres [illegible]ne propu[illegible]culis adiecerant, atq; intra eum leones, & alias beſtias coniecerant, vnde Viuarium dicebatur. hunc igitur exteriorem murum ſuffodi Vitiges iuſſit, quod, eo occupato, facile ſe potiturum mœ[illegible]ibus vrbis inualid[illegible] confidebat. quod vt Beliſarius ſenſit, paucis in propugnaculis relictis, quidquid [illegible]oboris erat, apud ſe tenuit, & enſibus tantum inſtructos ad portas [illegible]raduxit. & Cyprianum in Gotthos V[illegible]uarium irrumpentes immiſit, quibus obtruncatis, ac reliquis i[illegible] anguſtiis, dum euadere tentarent, tumultum agentibus, Beliſarius apertis portis copias vniuerſas emittit, atq; omnes in fugam præcipites agit, & poſtremos carpen[illegible]o concidit, ac, ceteris in caſtra compulſis, machinis Incendium intulit. quæ flamma altius excitata maiorem hoſtibus pauorem incuſſit. eadem fortuna ad portam Salariam dimicatum eſt. ex ea enim erumpentes Romani, fugatis, cæſisq; hoſtibus, etiam machinas incenderunt. ita ab omni parte à muris abſceſſum eſt. ex Gotthis triginta millia deſiderati, multo plures vulnerati. nocte ſequenti vtrinque vigilatum. Gotthi mœſti pro caſtris ſtationes habuerũt. Romani in muris alacres triumpharunt, & partis hoſtium ſpoliis Beli[illegible]ium in cœlum laudibus extulerunt. Beliſarius litteras ad Iuſtinianum miſit, in quibus, rebus, quas geſſiſſet, expoſitis, (quoniam maiorem partem in Siciliæ, & Italiæ [illegible]æſidiis reliquiſſet,) ſibi tantum quinque hominum millia relicta eſſe docuit, ſe ve[illegible]o oppugnari ab hoſtibus hominum ſexaginta millibus. roga[illegible]e, vt arma, & ſupp[illegible]mentum mitteret, quo paribus viribus aduerſus hoſtes poſſet conſiſtere, idque eum cum dedecoris fugiendi cauſſa, tum Romanorum ſalutis gratia enixe facere oportere. Romæ vrbis ampliſſimum ambitum eſſe, neque niſi maximo hominum numero cuſtodiri poſſe Romanos, obſidione procedente, facile animos mutaturos aut neceſſitate, & fame adactos ad hoſtem tranſituros. ſe vero non niſi

[illegible]orte

morte ceſſurum. Poſtridie vero edixit, vt Romani vxores, & liberos, & imbellem multitudinem, ac ſeruos ad vrbis cuſtodiam non neceſſarios Neapolim tranſportarent. non enim ſe poſſe ex diutina obſidione conſuetudinem in præbendo commeatu ſeruare, ſed dimidiatam ſolummodo annonæ portionem in dies ſingulos diuiſurum, pro reliqua vero pecuniam præbiturum. omnes paruerunt, atq; alij mari, alij via Appia in Campaniam contenderunt. neq; enim vllum ab hoſtibus periculum erat, cum totam vrbem non cingerent, nec parua manu abſcedere à caſtris auderent. alij ex Campania in Siciliam, aut quo cuiq; commodius fuit, ſunt auecti. inde cohortes militibus ſemiplenas ex ciuibus licet imbellibus ſuppleuit, & oneta cuſtodiarum ſubite vigilando præcepit. Theodora Auguſta à Vigilio de Silucrio pontifice ante ſuum aduentum creato certior facta, quòd à Vigilio elicuerat, id ipſum à Silucrio quoq; contendere non dubitauit, vt, Mena epiſcopo deiecto, Anthimum reſtitueret. quod vbi Silucrius accepit, licet horroris plenus, nequaquã ſe commiſſurum, vt hominem legitime condemnatum reduceret, dixit. quo reſponſo illa incenſa mandata ad Beliſarium miſit, vt Siluerium de ſede excogitata cauſſa deiiceret, atq; ei Vigilium ſubrogaret. ita, dolo in caput Siluerij compoſito, Marcus ſcholaſticus, & Iulianus prætorianus repente crimen in Siluerium detulere, nempe ipſum litteras ad Vitigem ſcripſiſſe, vt ad portam Aſinariam iuxta Lateranum veniret, nam ſe ei vrbem cum Beliſario traditurum. quibus productis, Beliſarius, cum VI Idus Maias XV indictione in ædes Pincianas ſe contuliſſet, eo nomine Siluerium ad ſe vocauit, ſed clam in auctoritate eſſe Auguſtæ præcepit. Siluerius autem, imperio eiuſmodi detrectato, abiens, in baſilicam S. Sabinæ ſe contulit. deinde Photio Antoninæ filio miſſo, interpoſito incolumitatis ſacramento, reuocatus, licet diſſuadentibus amicis, repetiit. VI inde Kalen. Iunias iam tertium accerſitus, licet apertas iam cernens inſidias, adiit. verum tum ſolus ad Beliſarium, & Antoninam eſt intromiſſus. eo vero vbi venit, dum ab Antonina de proditione conflata interrogatur, ſubdiaconus primæ regionis pallium de collo eius abripuit, &, pontificio ornatu detracto, monachi veſtimentum iniecit. quo facto, Sixtus regionis ſextæ ſubdiaconus egreſſus foras clero nunciauit, Siluerium pontificatu ſe abdicaſſe, & monachum induiſſe. proinde ſe ad alium pontificem ſubrogandum pararent. inde poſt ſex dierum ſpacium Vigilius Beliſarij ſuffragatione ſuffectus eſt. Siluerius autem Pataras in Lyciam relegatus eſt. huius mali auctorem Vigilium fuiſſe ſenſit Siluerius, cum biduo antè, id eſt, VIII Kal. Iunij ſcripſit ad eum, ipſum, Bonifacio viuente, ſedem eius ambiſſe, tum vero nouum ſcelus in ſedem Apoſtolicam inducere tentare, vt, ſe depulſo, locum ſuum inuadat. IX inde Kal. Decemb. Amatori epiſcopo de ſtatu ſuo querenti ſic reſpondit: *Quibus malis affectus ſim, exponere omnia nequeo. in primis Patricia mihi infeſta erat, quòd non reſtituebam Anthimũ ſuis meritis ab Agapeto deceſſore meo eccleſia Conſtantinopolitana depulſum. iuſſu etiam eius exorti ſunt teſtes, qui ea mihi crimina intulerunt, quorum inſons ſum. Cum autem multi de illa accuſatione laborarent, timuit Beliſarius, & me ad ſe pacate adire iuſſit pro quibuſdam Eccleſiæ negotiis in Palatium Pincianum & ad primum, ac ſecundum velum retinuit omnem clerum, ac populum, qui mecum erat, & me ſolum, ac Vigilium diaconum meum introire permiſit. quem retentum, & ante Patriciam deductum miſerunt in exilium, in quo ego ſuſtentor pane tribulationis, & aqua anguſtiæ. ego propterea non dimiſi, nec dimitto officium meum, ſed cum epiſcopis, quos congregare potui, eos, qui talia erga me commiſerunt, anathemate perculi. & vna cum eis Apoſtolica, & ſynodali auctoritate ſtatui, ne quis eo modo decipiatur, quo ego deceptus ſum. ſimiliter ſanctorum patrum decreta cõfirmans, decreui nec falſos, nec inimicos accuſatores, aut teſtes aduerſus epiſcopos admitti oportere, neque eis obeſſe poſſe.* Hoc crimen proditionis, quod in Siluerio fictũ fuit, in quibuſdam ſenatoribus locum inuenit. quos vt ſuſpectos, teſte Procopio, Beliſarius eiecit. claues portarũ, atq; cuſtodes earum in ſingulos mẽſes mutauit, & ſingulis noctibus alios, atq; alios vigilibus ipſis præfecit. & milites ad foſſas excubituros canes ſecum habere voluit, vt nemo vel è longinquo mœnia inuaſurus lateret. Per eoſdem dies fuere, qui Gentilium reuocare conſuetudinem voluerunt. vt Ianum in bello aperirent. qui ad pœnas conquiſiti deprehendi non potuerunt. his incommodis Vitiges inflammatus Rauennæ ſena-

tores Romanos, quos obſidum loco habebat, interimi iuſſit. ex quibus nonnulli in Liguriam euaſerunt. hinc Portum oppidum nullis ſtationibus cuſtoditum occupauit, &, mille hominibus in præſidio relictis, ad caſtra reuertit. ita, cum ab ea parte per Tiberim commeatus ſublata ſubuectio eſſet, (neque enim ab Hoſtia nauigatio idonea erat,) naues ad Antium onera exponere cogebantur, quod iter vnius diei diſtabat ab Hoſtia. atque inde magno labore ad vrbem referebantur. hæc viginti diebus Vitiges ab vrbis oppugnatione perfecit. Interim Martinus, & Valerianus Conſtantinopoli militum ſupplementum adducentes, ad Beliſarium peruenere. quorum maxima pars Hunni erant, Sclauini, & Antæ trans fluuium Iſtrum habitantes. eorum aduentu erectus Beliſarius Gotthos leui excurſione laceſſendos putauit. ac Traianum ducem cum ducentis equitibus ſcutatis aduerſus eos iuſſit exire, & ad eum progreſſos proximum tumulum occupare; & ſi ab hoſtibus peterentur, ſagittis eos propellere; quibus deficientibus, fugam capeſſere, & ſeſe ad vrbem recipere. nam tormenta, & artifices in muris paratos habebat, qui illos auidius inſectantes ſagittis conficerent. Traianus egreſſus mandata omnia diligenter expleuit. ita ex Gotthis ad vrbẽ procurſantibus non minus mille occiſi. Paucis pòſt diebus Mundilam, & Diogenem cum trecentis equitibus egredi, atq; hoſtem ad ſe attrahere eodem artificio iuſſit. atque ita non minus tum quoque hoſtium ex mœnibus interfecit. tertio Oilandum cum trecentis delectis emiſit. atq; ita tum quoq; rem ex ſententia geſſit. his tribus eruptionib. Gotthorum quatuor millia abſumpta ſunt. hunc morem Vitiges imitatus, equites quingentos emiſit. quibus ad locum editiorem non longe ab vrbe progreſſis, Beliſarius Beſſam cum mille delectis viris obiecit, atque à tergo adortus, multis obtruncatis, ceteros in campum deſcendere compulit, & aduerſo prœlio pugnantes cæcidit. pauci, qui in caſtra redierunt, ab Vitige tanquam ignaui, ſocordeſque increpiti. poſt tertium inde diem trecentos delectos ex omnibus caſtris emiſſos Martinus, & Valerianus cum mille, & quingentis egreſſi exceperunt, &, prœlio equeſtri facto, in fugam verſos ad vnum occiderunt. quibus ex cladibus ingens in caſtris Gotthorum pauor eſt ortus. Romani vero Beliſarium laudare, ac pro miraculo virtutes eius ſuſpicere, quòd paucis multos deleret. inde Gotthi neque muris inſultare, neque Romanos inſequi, ſed eos tantum à caſtris arcere. Poſthæc Beliſarius Romanorum id petentium voluntate commotus vniuerſi prœlij fortunam experiendam cenſuit, atque idem etiam Gorthi ror aduerſis eruptionibus feſſi cupiebant. itaque, re vtrinque conſtituta, Beliſarius Romanos ita eſt alloquutus: ſe, non quòd hoſtium vires timeret, aut militum virtuti diffideret, huc uſque prœlium diſtuliſſe, ſed quia ex incurſione agendo res proſpere ſuccedebat. nunc quoniam eos ſumma pugnandi cupiditate ardere videret, ſe eorum ſtudium non moraturum. ac ſatis ſe ſcire, maximas copias ab exiguis virtute ſæpe deuictas. orare, ne priſtinam militiæ gloriam, & ſpem victoriæ alacritate ſua oſtentatam minus conſtanter, fortitérve pugnando corrumpant. atq; his dictis, inter portam Pincianam, & Salariam exercitum eduxit, paucis in campos Neronianos cum Valentino equitum præfecto præmiſſis, qui initium pugnæ facerent, neque hoſtium caſtris appropinquarent. ſed tantum ſe aſſidue impetum facturos oſtenderent. opifices autem, & rei bellicæ rudes cum reieciſſet, ne in medio pauentes certamine omnia perturbarent, hos tamẽ omnes vltra portam Pancratianam ſupra Tiberim collocauit, vt ibi quieſcerent, donec ſignum accepiſſent. Ab altera parte Vitiges ad ſuos loquutus, mala omnia, quæ illis perienda eſſent, ſi penes Romanos victoria eſſet, expoſuit, atque exemplum eis Vandalorum propoſuit, qui, regno amiſſo, in ſeruitutem vna cum coniugibus, & liberis eſſent abſtracti. victoriam eos relaturos, ſi virtutis priſtinæ memores morti libertatem prætulerint. nam ipſos non ſolum multitudine, ſed etiam fortitudine longe præſtare. Græcos autem maiora viribus Gotthorum inflatos malis audere. atque, his dictis, inde aciem ad prœlium inſtruit, peditibus in medio, equitibus in cornibus collocatis. Prima luce vtrinque concurſum eſt. vbi Romana res ſuperior fuit, & Gotthi ſagittis icti cadebant, ſed tamen, in locum cadentium ſuccedentibus propere aliis, nulla inclinatio fiebat. demum Gotthi, multis amiſſis, in caſtra compulſi

ſeſe-

ſe receperunt. In Neronianis autem campis Gotthos ſæpe Romani, Valentino duce, laceſſiuerunt. verum illi haudquaquam ſe commouerunt, turbam opificum imbellem timentes, ac milites ſtrenuos, qui opifices eſſent, rari, eoſque inſidiarum tempus quieſcendo expectare arbitrati. inclinante in meridiem ſole, à Romanis repente irruentibus tandem pulſi in proximos colles ſe ſubduxerunt. atque inde, cum aliquantiſper quieuiſſent, Romanos in caſtra ſe recepiſſe ſua cõſpicati, ex improuiſo eruptionem fecerunt, & in turbam inconditam, atq; in auehenda præda impeditã incurrerunt. eamq; partim conciderunt, partim caſtra ſua deſerere compulerunt. Dum hæc in Neronianis campis geruntur, alter Gotthorum exercitus quàm proxime caſtra ſcutis munitus, dum ſe ab inuadentibus Romanis tuetur, magnam equorum edidit ſtragẽ. qua ex re Romani alij vulneribus acceptis, alij equis amiſſis, prœlij ardorem remiſerunt. qua re animaduerſa, Gotthorum equites ex dextro cornu in hoſtes inuadunt, & Romanos ad peditatum ſe referre compellũt. quem impetum cum ſuſtinere pedites nõ poſſent, vno cum equitibus agmine diffugere, atq;, hoſtibus incumbentibus, cecidere. Pigripio duce in acie poſt multas res fortiter geſtas occiſo, Tarmutus dux alter vulneribus plenus auſugit. atque ad portam Pincianam progreſſus, ibi procubuit. & ſublatus à commilitonibus poſt duorum dierum ſpaciũ expirauit. ea re perculſi Romani cuſtodias intentius egere, & portas occluſere, & ſuos tumultuoſius ad portas refugiẽtes, ne ſimul hoſtes reciperent, excluſere. quos inſequuti vſq; ad foſſas Gotthi, vbi Romanos ſuorum iam pereuntium auxilio exire viderunt, in caſtra ſe receperũt. Romani inde à ſummo prœlio abſtinentes, ad equeſtres colluſiones ſe retulerunt, atq; ita felicius rem geſſerunt, cum equitatum pedites ſequerentur. hoc modo Beſſas, cum in medium proceſſiſſet, tres equites Gotthorum fortiſſimos ſtrauit, reliquos in fugam dedit. Conſtantinus, cum ſub veſperam cum Hunnis in campos Neronianos exiſſet, hoſtium multitudine circunuentus ad pedes cum ſuis deſcendit, atq; in anguſtas ad Stadium ferentes vias ſe recepit. vnde Gotthis magnam impune cladem intulit. nam, dimidia ſuorum parte amiſſa, fugæ ſe dare ſub occaſum ſolis coëgit. Poſt aliquot dies Peranius per Salariam portam egreſſus, cum, fuſis Gotthis, ipſe conuerſo impetu fugaretur, Romanus miles in foueam profundã delabitur. vnde, cum nec vocem edere, quia in proximo Gotthi erant, auderet, neq; vllo pacto ſuo nixu euadere poſſet, ibi noctem vnam animi anxius manſit. poſtridie, Gotthis rurſus in fugam actis, Gotthus ſimili caſu in eandem foſſam eſt lapſus. ibi ambo in communi periculo ſocij facti fidem inter ſe dederunt, ſe inuicem ſeruaturos. deinde ambo vociferari validiſſime inſtituerunt. quibus auditis, cum proximi ad foueam accurriſſent, cuius nam ea vox eſſet, rogarunt. tum Gotthus, Romano de induſtria ſubticente (nam ita vtrique placuerat) patria lingua reſpondit, ſe nuper in eam ex fuga foueam decidiſſe, & vt reſtem demitterent, obſecrare. Illi, demiſſo fune, cum Gotthum ſe attrahere ducerent, Romanũ traxerunt. ac, cauſſa calamitatis accepta, inde etiam Gotthum eduxerunt. qui cum ſuos de fide Romano data docuiſſet, eum impune dimittendum curauit. hinc ſæpe vtrinq; equites exire, & prœlium cõmiſſum ad ſingulare certamen deducere, fortuna ſemper Romano fauente. Iam Romani ab re frumentaria laborare incipiebant. itaq; Gotthi enixe curare cœperunt, ne quid rerum neceſſariarũ in vrbem inueheretur, præſidio equitum inter duos aquæductus, qui via Latina ſunt, poſito, atq; munito. cum autem frumenta iam matureſcerent, Romanorum audaciſſimi equis inſidentes, & alios vacuos ſecum trahentes, noctu in ſegetes haud procul vrbe ruebãt, deſectasq; iumẽto imponebant, atq; hoſtium præſidium fallẽdo in vrbem deferebant. ingentiq; precio primoribus Romanorũ vendebant. ceteri humiliores homines ex herbis vitã quærebant, quales intra mœnia ſponte naſci ſolent. quibus etiam abunde ſupperentibus equos alebant. quidam etiã farcimina ex carne morientium iumẽtorum confecta vendebant. quibus præſidiis deficiẽtibus, Romani, ineunte autumno, non ſolum inedia, ſed etiam peſtilentia laborare cœperunt. qua re cognita, Gotthi à prœlio cum eis committendo ſe abſtinuerunt. Per eoſdem dies Attalus cum militari ſtipendio Conſtantinopoli Tarracinam acceſſit. qua re audita, Beliſarius Martinum, &

Valerianum in campis Neronianis, & à Pancratiana porta equites ſexcentos emiſit, qui cum occurrentibus Gotthis manum conſeruere. cumque vtriſque laborantibus ſubſidia ſubueniſſent, acriore pugna facta Gotthi ſaucij in caſtra compulſi. quæ dum fiunt, Attalus cum pecunia Gotthis in certamen auerſis, incolumis ab equitibus Beliſarij exceptus in vrbem peruenit. Duobus malis, quæ humana ſuperare natura non poteſt, fame, ac peſtilentia fatigati Romani, petere à Beliſario, vt prœlio vno de ſumma rerum decerneret, neminem ei ſe ſubtracturum. neque enim ad tantas vltra perferendas miſerias, aut vires, aut animum ſupereſſe. Beliſarius eos conſolatus, pugnam ſe differre in aduentum exercitus, & claſſis, quam Conſtantinopoli expectabat, reſpondit. ac proinde, vt malorum acerbitatem ſubirent, & pugnæ ardorem in id tempus continerent, orauit. inde Procopium, à quo hanc hiſtoriam ſcriptam tanta diligentia ſumpſimus, in Campaniam ad frumentum deuehendum, & milites, equiteſque colligendos miſit. equiteſque emiſit, vt rerum neceſſariarum in hoſtium caſtra conuectionem, atque excurſionem impedirent, & laxata in vrbe penuria eos obſiderent potius, quàm obſidionem perferrent. Antoninam coniugem Neapolim, vt à tumultu remotior eſſet, Magnum, & Sinditem duces Tibur, aliosque Albam in præſidium deſtinauit. Valerianum cum Hunnis prope ædem S. Pauli à Gotthis inuiolatam, atque iuxta fluminis ripam conſidere ad hoſtium excurſiones coërcendas præcepit, atque muros tueri ſine eruptione conſtituit. igitur, cum Gotthi neceſſaria conuehere in caſtra non poſſent, & ipſi in peſtilentiam inciderunt, quæ magnam vim hominum ſuſtulit. Procopius in Campania milites quadringentos contraxit, & frumenti maximum numerum in naues impoſuit, & vna cum Antonina claſſis curam ſuſcepit. Conſtantinopoli vero Neapolim peruenerunt tria millia Iſaurorum, Paulo, & Conone ducibus; ad Hydruntem vero Thraces equites octingenti, Ioanne duce, quos vt incolumes in vrbem Beliſarius adduceret, prœlio ſibi laceſſendos hoſtes à porta maxime auerſa putauit. itaque, Flaminiæ portæ mole ſummota, per Pincianam Traianum, & Diogenem cum equitibus mille emiſit, iuſſos, vt hoſtes irritarent, atque ad ſe inſequendum vſque ad muros attraherent. quo facto Gotthi prouocati è caſtris omnibus prodiere, atque hos ſimulatam fugam capientes inſequuti, vſque ad muros venere. quibus conſpectis, Beliſarius repente exercitum Flaminia porta eduxit, atque inopinantes adortus ad caſtra præcipites egit. quæ quo minus caperet, magna intercedente foſſa effectum eſt. Gotthi inde de victoria deſperare cœperunt, partim à peſtilentia, partim à Romanis ira afflicti, vt ex magna multitudine ad paucos eſſent redacti, & verius iam obſidionem paterentur, quàm inferrent, omnibus rebus neceſſariis interclusi. vbi vero auxilia Romanis Conſtantinopoli veniſſe didicerunt, maiora etiam, quàm eſſent, fama referēte, futuros caſus reformidantes, de ſoluenda obſidione conſilium habuerunt, atque ea de re legatos ad Beliſarium miſerunt, qui in hunc modum verba fecerunt: Hoc bellum neutri parti proſpere cecidiſſe, ſi clades vtrinque acceptæ, & viri ſtrenui amiſſi ſpectarentur. duces autem propriæ gloriæ ſalutem ſubiectorum præferre debere, atque ira omnes è medio difficultates remouere. ſe veniſſe, vt de bello diſſoluendo agatur, ea præbendo, quæ vtriſq; ſint profutura. Iuſſi inde dicere, quę peterent, addiderunt, ſe iniuriam paſſos à Romanis; quòd cum ſocietate cum eis copulati fuiſſent, armis ſint appetiti. Gotthos Italiam Odoacri, non Romanis eripuiſſe, idque Zenonem Imperatorem iuſſiſſe partim, vt terram ſuam exoneraret, partim, vt Odoacrem alienis armis, ac viribus vindicaret. Italia in poteſtatem adducta, ſe leges, ac Rempubl. Romanam ſeruaſſe. Theodoricum leges nullas nouas tuliſſe, neque religionem violaſſe, templa Romanorum in ſummo honore habuiſſe, atque omnibus, qui ad ea confugerint, pepercisſe. magiſtratus Romanis tantum, Gotthorum nemini detuliſſe. Gotthos conſularem dignitatem, licet donati ab Imperatore fuiſſent, reſpuiſſe. contrà vero Romanos iniuſte facere, qui Odoacri Italiam inique poſſidenti permiſerint, Vitigi vero optimo iure tenenti adimere velint. quamobrem æquum cenſere, vt ipſi abeant, & quæ ſua ſunt, ſibi relinquant. Quibus Beliſarius, falli eos vehementer, atque errare. nam Zenonem Theodoricum miſiſſe, vt Odoacrem Italia pelleret,

non

non vt ſibi Italiam vindicaret. neque enim eiuſmodi ingenio fuiſſe, vt tyrannum tyranno præponeret, atque eam prouinciam tyrannide liberatam ſibi ſubiiceret, Theodoricum parta victoria ingratum ſe præbuiſſe. in eodem crimine eſſe qui aliena eripiunt, & qui erepta non reddunt. ſe Italiam Imperatori traditurum, non alteri proditurum. neq; iniuſſu eius de bonis eiuſdem ſtatuturum. mitterent legatos ad eum, qui hæc deferrent, atq; interim res in induciis eſſent. ſe ad hæc paciſcenda eſſe paratum. His acceptis, legati ad Vitigem redierunt. inde, legatis vltro citroque ſæpius miſſis, de induciis agitatum. Interea Iſauri claſſem ad portum applicuerunt, & Ioannis milites Hoſtiam peruenerunt. atque vtrique ibi ſe aduerſus infeſtos incurſus hoſtium confirmarunt. cum autem flumen ab hoſtibus ſeruaretur, per flumen onera ſubuehi non poterant. accedebat, quòd bobus labore confectis, neq; via quæ eſt à Portu Romam, trahendi facultas erat. nam altera, quæ eſt ab Hoſtia propter paludes adiri nullo modo poterat. itaq; maiores lembos delegerunt, & altius circunquaque contabularunt, vt nautæ, vectoresque ſauciari non poſſent, ac, ſagittariis, oneribusq; ſimul impoſitis, proſperum nacti ventum nauigarunt, ſimul militibus, qui in altera erant ripa trahentibus, atq; Iſaurorum nauibus ſubſequentibus. vbi vero ad locum quendam ſpirare ventus deſiit, remis nixi rem proſpere confecerunt. His repetita ſæpius nauigatione inuectis, nautæ diſceſſere. iam enim hyems imminebat. Datis inde inuicem obſidibus, trium menſium induciæ pactæ, cum eo, vt interim ab excurſionibus otium eſſet, & legati Conſtantinopoli expectarentur. Eo anno Conſtantinopoli Iuſtinianus templum magnum Sanctæ Sophiæ dedicauit. quod olim à Conſtantino Maximo ædificatum, & nuper conflato in ſeditione Incendio conſumptum ipſe tanta operis magnificentia reſtituerat, vt ſe viciſſe in eo officio vel ipſam Salomonis gloriam prædicaret. Theodora vero Auguſta Romam miſit, qui Vigilium pontificem monerent, vt Anthimum, quemadmodum promiſerat, eccleſiæ ſuæ reſtitueret. Cui Vigilius reſpondit, ſe haudquaquam adduci poſſe, vt hominem hæreticum, & ab Agapeto, ac Siluerio deceſſoribus ſuis damnatum reſtitueret. quod illa ægre tulit, ſed vltionem in aliud tempus reſeruauit. Poſtero anno Ioanne, & Volu- 538
ſiano conſulibus, dum res in induciis erat, Antoninæ gener Hildigerus cum magno equitatu ex Libya Romam peruenit. Gotthi vero, Vitige non inuito, oppida Portum, & Centum cellas ad mare, & Albam in continenti vltro deſeruerunt, quòd, mari à Romanis occupato, vnde alerentur, non erat. Quibus locis ſtatim à Romanis occupatis, Vitiges per legatos ſe per inducias iniuria affectum expoſtulauit. eaque niſi redderentur, ſe impunitam rem non permiſſurum oſtendit. quos Beliſarius illuſos dimiſit. &, cum circa vrbanos vicos equites in hiberna miſiſſet, Ioannem Vitaliani ſororis filium cum ſuo equitatu Albam in Picenum ire iuſſit, monitum, vt, poſtquam ſolutas audiſſet inducias, repente in agrum Picenum excurreret, & Gotthos cum familiis in ſeruitutem adduceret, ac loca munita occuparet. Per eoſdem dies Dacius epiſcopus Mediolanenſis, atque eius ciuitatis primores ad Beliſarium venerunt, petentes, vt modicum ad ſe præſidium mitteret. nam Mediolanum, & totam Liguriam ad eum defectionem eſſe facturam. Conſtantianus Maxentio preciosum pugionem abſtulerat. qua re Maxentius ad Beliſarium delata ius ſibi reddi poſtulabat. Cum autem Conſtantianus ea de cauſſa Romam profectus pugionem reddere iuberetur, vſque adeo ira eſt incitatus, vt acinace Beliſarium appetierit. quare comprehenſus iuſſu Beliſarij eſt occiſus. Manentibus adhuc induciis, Gotthi inſidias occulte moliti ſunt. quippe ſilentio noctis homines per aquæductum interciſum immiſerunt. qui cum ad medium vias veniſſent, & locum eum, vnde alias in curiam deſcenſus erat, Beliſarii prouidentia obſtructum reperiſſent, lapide quodam extracto, infecta re receſſerunt. Quoniam autem lumen per aquæductum viſum à vigilibus p[illegible]anis audiuit, licet illi lupi oculum ſe vidiſſe iactarent, explorari aquæductum præcepit. ſpeculatores, cum lucernarum, & facum veſtigia reperiſſent & locum notaſſent, vnde lapidem extraxiſſent, dolum hoſtium rettulerunt, [illegible]ue poſt aquæductus intentiore cura eſt cuſtoditus. Vbi

dolus Gotthis non proceſſit, vis tentata eſt. quippe hora prandij præter opinionem ad Portam Pincianam venerunt, vt, dum omnes auerſi in cibum eſſent, muros inuaderent, quos vbi vidit Hildigerus, cum ſuis occurrit, eoſque in fugam conuertit. clamore autem excepto cum Romani ad muros aduolauiſſent, Gotthi in proxima caſtra ſe receperunt. Ne vi quidem felicem euentum adepta, Vitiges iterum ad fraudem ſe contulit. Fratres duos Romanos, qui ædes prope Sanctum Petrum habebant, pecunia data, corrupit, vt vinum cuſtodibus eius loci donarent, & potantibus eis ſingulis poculis medicamentum ad ſoporem inducendum, quod ipſe dediſſet, infunderent. & in altera fluminis ripa lembos cum militibus præparauit, qui, cuſtodibus ſomno captis, flumen traiicerent, & admotis ſcalis in muros aſcenderent. atque in eam occaſionem exercitum vniuerſum inſtruxit. ſed res ab altero fratre Beliſario prodita effectum non habuit. alter frater naſo, & auribus deſectis ad caſtra Gotthorum dimiſſus ſpem eorum infirmauit. His rebus ſolutas inducias Beliſarius interpretatus, ad Ioannem in Picenum miſit, vt mandata conficeret. ita ille cum equitibus mille circumuagatus vniuerſa populari, liberos, vxoreſque Gotthorum in ſeruitutem abducere, atque omnia ferro, flammaque vaſtare inſtituit. & Liteum Vitigis auunculum ad hæc mala prohibenda progreſſum occidit, eiuſque copias deleuit. Inde præterito Auximo, & Vrbino, quòd munita oppida eſſent, Ariminum acceſſit, idq; Gotthis metu abeuntibus, cepit. qua re audita, Vitiges in timorem Rauennæ amittendæ adductus, (iam enim trium menſium induciæ exierant,) Roma diſcedere, & ſe Rauennam referre conſtituit, ac, caſtris omnibus incenſis, legatorum reditu non expectato, abire cœpit. Procopius, & poſt eum omnes anno continuo, & nouem dies vrbem obſeſſam ſcripſerunt. Quo conſtituto, cum cœpta obſidio Martio menſe fuiſſet, ſane apparet, eandem Martio quoq; menſe ſolutam eſſe. quod monui, quia verba Procopij ingentibus inuoluta tenebris ſunt. Beliſarius, vbi dimidiam hoſtium partem pontem Miluium tranſiſſe animaduertit, Pinciana porta egreſſus, eos, qui nondum tranſiuerant, inuaſit, ac, prœlio commiſſo, multos occidit. Quo tumultu dum primus quiſq; pontem euadere nititur, in anguſtias adducti grauiſſime conflictantur, & à Romanis impulſi flumen ſeſe ex ponte demittunt. Tandem his elapſus anguſtiis Vitiges item Rauennam verſus intendit, & cum præſidia in oppidis Tuſciæ impoſuiſſet, Cluſio, Vrbeueto, Tuderto, & in Piceno Petra, Auximo, Vrbino, & Monteferetro ad recuperandum Ariminum maturauit. quo cognito, Beliſarius Hildigerum, & Martinum cum mille equitibus præmiſit. qui in itinere, Petra expugnata, Anconem acceſſerunt, &, præſidiariis aſſumptis, tertio die Ariminum peruenerunt. & Ioanni mandata Beliſarij ediderunt. atque, ibi relicto peditatu, cum armigeris receſſerunt. Non multo pòſt Vitiges Ariminum progreſſus oppugnationis cauſſa ligneam turrim vrbis mœnia altitudine ſuperantem inſtituit, eamque non boum, vt antè, ſed hominum auxilio mouit, ac proxime muris admota per noctem quieuit. ea nocte Ioannes vrbe cum fabris egreſſus, foſſam è regione turris effodit, & terram muros verſus egeſſit. quod vbi poſtera Vitiges ſenſit, eam faſcibus adductis explenit, & turrim promouit, ſed faſcibus ſubſidentibus, &, loco ex egeſta terra accliui facto, ad muros admouere non potuit. hac re animaduerſa, Ioannes milites ſuos eduxit, ac tanto Gotthorum cum detrimento cum eis conflixit, vt poſthac Gotthi à murorum oppugnatione deſtiterint. Interim Beliſarius iis, qui ad ſe Mediolano veniſſent, mille militum, duce Mundila, dedit. qui cum Portu ſoluiſſent, Genuam peruenerunt. inde, lembis in plauſtra impoſitis, vt iis Padum traiicerent, terra iter fecerunt. quo traiecto, ad Ticinum acceſſerunt, & cum Gotthis occurrentibus adeo proſpere conflixerunt, vt, eis, fugatis, oppido prope potiti ſint. Inde Mediolanum cum tota ferme Liguria conceſſit in ditionem. qua re cognita, Vitiges maximas copias in Liguriam miſit. & Theodebertus rex Francorum mille Burgundiones, qui ſe ſua ſponte veniſſe dicebant, ſummiſit. nam Francos mittere noluit, ne fœdus cum Imperatore fregiſſe diceretur. Ab his omnibus Mediolanum obſideri eſt cœptum, & cõmeatus in vrbem importatio impedita. Mundilas, quas ſecum adduxit copias, in vicina Liguriæ oppida Comum, Nouariam, & alia,

& alia, quæ deditionem fecerant, miſit, ipſe vero cum trecentis tantum Mediolani ſubſtitir. ex quo ciues ipſi murorum cuſtodias agere inuicem ſunt coacti. quo cognito, Beliſarius Martinum, Vliaremq́ue cum non modica militum manu ſubſidio miſit. Inde, cum ſe æſtas in autumnum vertiſſet, paucis Romæ ad cuſtodiam relictis, aduerſus Vitigem Ariminum obſidentē contendit, atq; in itinere Tudertum, & Cluſium deditione recepit. Vitiges autem milites ad obſidendam Anconam miſit. quibus vt ſe Canon præfectus vidit circumſederi, vrbe ad prœlium egreſſus non ſine magno damno ſe recepit, ac Gotthos mœnia adortos vix reppulit. Interim venit Narſes homo eunuchus, ſed acer, ac prudens, cum quinque Græcorum millibus, & duobus millibus Herulorum à Iuſtiniano Beliſarij auxilio miſſus, & cum eo ad oppidum Firmum copias iunxit. quo facto, Beliſarius Aretium Auximum miſit, quod à Gotthis tenebatur, iuſſum, vt intra caſtra ſe contineret, neque prœlio hoſtem laceſſeret. ac litteris Ioannis certior factus, omnium rerum neceſſariarum ſummam Arimini penuriam eſſe, conſilio habito, ex Narſetis auctoritate cum exercitu terra Ariminum iter intendit, ac claſſem mari ſubſequi iuſſit. Hunc vero vt Gotthi, qui in obſidione erant, ex collibus deſcendentem videre, & ab altera parte claſſem aduentantem audiuere, ſoluta obſidione, fuga Rauennam ſe contulere. Caſtris ſtatim ab Hildigero captis, Ioannes, & ſocij macie confecti occurrerunt. qui cum accepiſſent, ſe Narſetis conſilio obſidione exemptos, Narſeti ſe, non Beliſario vitam debere fatebantur, eumq́ue eximiis laudibus, Beliſario exæquantes ferebant. quos Beliſarius ita appellauit, vt nihil adhuc effectum eſſe doceret. nam Vitigem cum multis hominum millibus Rauennæ conſiſtere, Vraiam Mediolanum acrius obſidere, Auximum firmiſſimo præſidio teneri, Francos in Liguria cum Gotthis ſocietate coniunctos verſari. quamobrem placere, vt copiæ aliæ Auximum, aliæ Mediolanum mittantur. Narſes autem, qui fauore militum Ioannis inflatus obedire Beliſario detrectabat, vtilius ſibi videri reſpondit, vt Rauenna, & Æmilia recuperaretur. Qua re Beliſarius indignatus litteras Iuſtiniani protulit, quibus ipſum pecuniæ cuſtodiam habere, non exercitibus præeſſe iubebat, ac ſibi ſoli belli adminiſtrationem mandabat. Qua re conſtituta, Peranium ad Vrbeuetum obſidendum miſit, ipſe Vrbinum acceſſit, & ſe Narſetem, ac Ioannem ſubſequi imperauit. eo vero vbi venit, legatis, quos de deditione miſerat, repudiatis, vrbem oppugnare conſtituit. quod conſilium Narſes ita reſpuit, vt protinus inde Ariminum ſe retulerit. Tertio poſt die, aqua ex fonte, qui vnicus Vrbini erat, repente euaneſcente, Gotthi exterriti, ſubito deditionem fecerunt, ea conditione, vt, incolumitate accepta, Iuſtiniano ſtipendia facerent. Qua re audita, Narſes Ioannem Cæſenam ducere iuſſit. qui ab ea depulſus Forum Cornelij prodiit, ac, cedentibus Gotthis, Æmiliam vniuerſam recepit. Beliſarius ineunte hieme, Vrbino recepto, & Auximo, vt ad expugnandum difficillimo, relicto, Aretium cum magna parte exercitus Firmum hibernatum dimiſit. ipſe vero Vrbeuetum proceſſit, Peranij verbis inductus, qui Gotthis eum locum tenentibus neceſſaria defeciſſe nunciabat. ex quo in ſpem venerat, ſi ad eam neceſſitatem Beliſarium quoque in ſe venientem vidiſſent, ſeſe e veſtigio dedituros. Beliſarius autem, caſtris poſitis, vrbem luſtrauit, vt cognoſceret, ſicunde oppugnatio inſtitui poſſet. quam rem magnam habere difficultatem iudicauit. ratus tamen, eos fame domitos in ditionem eſſe venturos, ſubſtitit. at Gotthis non omnino neceſſaria deerant, tametſi parcius iis vterentur, quàm naturæ neceſſitas poſtulabat. nam in ſingulos dies tantum cibi ſumebant, quantum ſatis valeret, ne inedia interirent. poſtquam autem cibariorum inopia premi cœpere, madefactis aqua coriis veſci inſtituere, vana ſpe à præfecto Arbila ſuſtentari. Interim Martinus, Vliatesq; à Beliſario Mediolanum miſſi, cum ad Padum perueniſſent, de tranſitu cōſultantes, tempus conſumebant. Hoc cognito, Mundilas Mediolano Paulum quendam ad eos deſtinauit, qui hoſtes fruſtratus, cum ad ripam veniſſet, nullo inuento lembo, amnem tranauit, atq; eos ad flumen traiiciendum ſine intermiſſione conciuit, quantum momenti in ea vrbe ad victoriam eſſet, oſtendens. Martinus autem ſe ſtatim ſubſe-

quuturum eſſe pollicitus, non tamen loco ſe mouit, excuſans, quòd exercitus multitudinem Gotthorum, & Burgundionum, quæ erat in Liguria, extimeſceret, & vt ad ſe Ioannem, & Iuſtinum cum ſuis copiis ex Æmilia mitterent. nam coniunctis viribus hoſtes non reformidaturum. Beliſarius id præcepit, ſed Ioannes, & Iuſtinus nihil ſe Narſetis iniuſſu facturos dixerunt, itaq; cum Narſes rogatus à Beliſario mandaſſet, vt irent, Ioannes nauibus ex maritimis locis contrahendis ſe tradidit. atq; interim in morbum incurrit. Dum autem Mediolanenſes auxilium fruſtra ſibi mitti expectant, interim propter ciborum inopiam canibus, & muribus, & ceteris obſcænis, quæ nunquam eſui fuere mortalibus, veſcebantur. quo cognito, Vraias legatos ad Mundilam miſit, pollicens omnibus incolumitatem, ſi ſe dedere vellent. cui ille reſpondit, ſe facturum, ſi eadem ciuibus quoq; impunitas foret. ac militibus ad concionem vocatis ita loquutus eſt, vt eos ad prœlium fortiter capeſſendum, & mortem pro libertate obeundam adhortaretur, quam orationem cum miles nemo acciperet, conditionibus, quæ ferebantur, acceptis, deditionem fecerunt. quarum nullam Gotthi ſeruarunt. nam & milites cum Mundila præfecto in cuſtodias tradiderunt, & vrbem ſolo æquarunt, & trecenta millia virilis ſexus, nulla ætatis ratione habita, occiderunt, & fœminas ſeruorũ loco Burgundionibus donarunt. Reparatum autem, qui fuerat auctor defectionis, minutatim cõciſum vorandum canibus obiecerunt. Burgentinus eiuſdẽ culpæ particeps, cum in Venetiam, atque inde in Dalmatiam profugiſſet, poſtremo ad Imperatorem ſe contulit. Martinus, Vliaresque Romam ſe recepere. Eodem anno Vitiges verens, ne Beliſarius, ineunte vere, Rauennam inuaderet, Baechem Longobardorum regem pecunia oblata ad ſocianda arma ſolicitauit. eaq́ue re non impetrata, legatos ad Choſroëm Perſarum regem de renouando Iuſtiniano bello miſit, atque obtinuit. itaque Beliſarium Iuſtinianus ſibi reuocandum putauit, &, legatis Vitigis dimiſſis, ſe legatos miſſurum de fœdere componendo promiſit. quos Beliſarius, cum ad ſe prius veniſſent, non antè dimiſit, quàm Gotthi Iuſtiniani ad ſe legatos dimiſiſſent. Eodem anno frumentum in agris Italiæ ſua ſponte maturauit, ſed minore, quàm antè, copia, vt quod neque ſatum, neque humo contectum eſſet, ſed propter nimiam maturitatem in terram excidiſſet. Hinc inopia Mediolani ſubſequuta, Caſſiodorus Vitigis regis nomine ſcripſit ad Dacium Mediolanenſem epiſcopum: *Sanctitatem veſtram petimus, vt de horreis Ticinenſibus, & Derthonenſibus panici ſpeciem, ſicuti à principe iuſſum eſt, tertiam penſionem eſurienti populo ad viginti quinque modios diſtrahi ſub noſtra ordinatione faciatis.* ſcripſit etiam Dacius ipſe, tantatum in Liguria ciborum penuria laboratum, vt matres famis impotentes rabiem eius in liberos exercuerint. Hæc penuria cum Æmiliam quoq; oppreſſiſſet, incolæ, propriis ſedibus relictis, in Picenum abierunt, maiorem ibi copiam propter maris opportunitatem ſe inuenturos ſperantes. Tuſci eadem de cauſſa inopia pari afflicti in montibus panẽ è glandibus commolitis cõfectum eſitarunt. vnde vulgatis morbis pleriq; abſumpti ſunt. In Piceno non minus quinquaginta millia hominum perierunt, & extra Ionicum ſinum multo plures. nam, deficiente cibo, omnes maciem, ac pallorem eximium contrahebant. fel autem nimium abundans, cum corpora ipſa vi ſua infeciſſet, haudquaquam ſinebat ſuo priſtino curſu venas defluere. cutis præterea obdurata corio perſimilis erat, vtpote oſſibus ipſis inhærens, & colore liuoris in nigredinem commutato. vnde homines facibus exuſtis ſimiles videbantur. eorumq́; facies ſtupida, & toruus, ac furioſus aſpectus erat. paſſim igitur moriebantur partim inedia, partim ſaturitate. nam, calore omni extincto, quẽ natura intus exuſſerat, ſiquis eos fortaſſe ad ſatietatem expleuiſſet, quòd ingeſtos minus digererent cibos, celerius interibant. Fuere qui, fame cogente, ſe inuicem conficerent. Fœminæ etiam duæ viros ſeptemdecim interfectos abſumpſerunt. hæ nanque, cum ſolæ domi, ceteris mortuis, ſuperfuiſſent, diuertentibus ad ſe peregrinis, & per noctem dormientibus interfectis veſcebãtur. cum autem eum numerum oppreſſiſſent, octauus decimus ſomno excitatus, conatis earũ præcognitis, eas necauit. Vigilius pontifex monitus eſt à Beliſario, vt Anthimũ reſtitueret, & duo promiſſa centenaria redderet. quorũ alterum timore Romanorum, alterum auaritia occæcatus ſe facturum negauit.

Iuſtinia-

Iuſtinianus autem precibus epiſcopi Patarenſis adductus, iuſſit, vt Siluerius Romam reduceretur, & iudicio de litteris ab eo ſcriptis conſtituto, ſi veras eas fuiſſe probatum eſſet, in quacunq; ei ciuitate eſſe liceret, ſi falſas, vt ſedi ſuæ, expulſo Vigilio, redderetur. Siluerio in Italiam reuerſo, Vigilius ne ſedem amitteret, verius ſe omnia, quæ promiſerat præſtiturum, Beliſario affirmauit, ſi ſibi Siluerium tradidiſſet. ita Beliſarius Siluerium duobus Vigilij defenſoribus tradidit. à quibus in Palmariam, ſiue Pontiam inſulam deportatus ibi inedia maceratus XII Kal. Iulij expirauit, vt Liberatus in libro de Conciliis tradidit. Appione inde conſule ſine col- 539
lega, Beliſarius ignarus eorum, quæ in Liguria accidiſſent, exacta hieme cum in Picenum duceret, cladem Mediolani cognitam magno dolore animi tulit, & Vliarem in ſuum venire cōſpectum vetuit, remq́;, vt acta fuerat, ad Iuſtinianum ſcripſit. qui poſtea, Narſete reuocato, ſolum Beliſarium bello præfecit. Heruli vero, profecto Narſete, negantes ſe militare Beliſario velle, cum abirent, in Vraiæ exercitum inciderunt, ac pro pace redimenda captiuos, ac prædam reliquam tradiderunt, accepta pecunia iurantes, ſe nunquam in poſterum Gotthos oppugnatum venturos. Poſthæc Beliſarius, conſilio Auximi, ac Fæſularum recipiendarum explicito, Cyprianum cum idoneo militum numero ad Fæſulas miſit, ipſe Auximum ſibi depoſcens Ioanni negotium dedit, vt curaret, ne Vraias Mediolano egreſſus in ſe rediret. qui Derthonam nullis mœnibus cinctam nactus, ibi caſtra poſuit, Auximum vero, vbi robur Gotthorum in præſidio erat, profectus Gotthos ex alto in ſuos diſperſos ſub noctem, dum caſtrametatur, ſe inferentes cum magno vtriuſque partis detrimento ſuſtinuit. &, quoniam expugnari vrbs non poterat, obſidionem admouit. multa inde, eaq; euentu vario prœlia facta, dum Gotthi ad pabulandū in agrum non longe à muris ierunt, quo nec carere illi, nec prohibere hi poterant. Cum autem poſt aliquot dies incluſi ad alimētorum inopiam deueniſſent, nuncium decepto hac arte Beliſario emiſere. quippe clamorem, vt in capta vrbe, maximum ediderunt, ac Romanos, quid id rei eſſet, incertos ab exploratione viarum ad cuſtodienda caſtra traxerunt. ſic nuncius Rauēnam profectus Vitigi, vt ſibi ſubſidio veniret, litteras reddidit. quibus ille ſe mature venturum ſpopondit. ſed tamen non præſtitit; Ioannem, ne ſe à tergo adoriretur, metuens, ſimulq́ue Beliſarium, penes quem Romanorum eſſe robur ſciebat, neq; propter inopiam neceſſaria ſubminiſtrare exercitui poterat, cum Romanis mare obtinentibus ex Ancona, Sicilia, & Calabria commeatus abunde ſuppeterēt. Fæſulis à Cypriano, & Iuſtino circunſeſſis, Gotthi eruptione facta repulſi ſunt. inde incluſi adeo diligenter aſſeruati ſunt, vt exire non poſſent. ſed tamen fruſtrati cuſtodias, nuncium ad Vitigem implorantes auxilium emiſerunt. Vitiges Vraiæ mandauit, vt cum exercitu, quem habebat in Liguria, in Picenum tranſiret. qui, traiecto Pado, proxime Romanis conſedit. nec tamen ab vllo prœlij initiū factum eſt. Interim Franci afflictas Gotthorum vires audientes, cupiditate occupandæ Italiæ exarſerunt, ac fœderis cum Gotthis, & Romanis icti obliti, cum centum hominum millibus, Theodeberto rege duce, in Liguriam deſcenderunt, ac, Pado tranſmiſſo, ad caſtra Gotthorum venerunt, qui eos tanquā ſocios auxilio veniſſe rati, hilariter exceperūt. verum mox caſtris exuti Rauennam ſe trepido agmine contulerunt. Franci binis caſtris, ſed ſine milite, potiti, res neceſſarias inuentas breui abſumpſerunt, & carne bouilla, & aqua Padi repleti, (neq; enim aliud in iis locis eſculentum, aut potulentum erat,) ſtatim diſſenteriæ morbo correpti ſunt, ac tertia pars perierunt. Beliſarius vbi Francos adeſſe, & Ioannem, Martinumq́; victos fugam cepiſſe audiuit, litteras ad Theodebertū ſcripſit, monens, vt fœdus ſeruare, neq; Imperatorem bello laceſſere vellet. quibus lectis, Theodebertus pudore captus, multis ex ſuis amiſſis, domum repetiit. Gotthi, qui Auximi obſidebantur, Burgentio Romano cuſtode corrupto, alteras ad Vitigem litteras miſerunt, neceſſitates ſuas exponētes, quòd ne herbam quidem circa pomœriū attingere ſine ſanguine poſſent. quibus Vitiges reſpondit, ſe adhuc Francorum incurſione deterritum ſubuenire non potuiſſe, verum ſe in tempore non defuturum. quo venire cunctante, iterum Burgentiū miſerunt, ſe tātum ad quinq; dies ſuſtinere poſſe ſignificantes. quibus idem quoq; reſponſum eſt datū. Beliſarius

autem miratus, hoſtes tandiu ſine deditione ſe ſuſtinere, Valeriano exploranti negotium dedit, qui Sclauinum quendam virum acrem, ac validum aliquem ex hoſtibus capiendum miſit. ille vero in collem, vbi quotidie pro pabulo pugnabatur, profectus, Gotthum pabulatum egreſſum ex inſidiis comprehendit, ac robore ſuperior in caſtra vel reluctantem detulit. qui rogatus, qua ſpe Gotthi dedere ſe recuſarent, quæ per Burgentium Romanum acta eſſent, aperuit. cuius indicio Burgentius captus, atq; confeſſus in conſpectu hoſtium eſt crematus. Erat fons procul ab vrbe lapidis iactu, vnde Auximates aquam hauriebant. hunc eis vſum adimere inde cupiens Beliſarius, ſimulata oppugnatione vrbis architectos cum dolabris ad demoliendum opus immiſit. hoſtes vero vbi ſe illudi ſenſerunt, in eos, qui fontis opus deturbabant, ſe conuerterunt, & cum Romanis auxilio ſuorum accurrentibus prœlium atrox commiſerunt. in quo multi vtrinq; , ſed plures ex Romanis ceciderunt & ferme Beliſarius vulnus accepit. dirempto prœlio, compertum eſt, ne lapidem quidem vnum ex ſtructura fontis eſſe exciſum propter miram artificum in ea compaginanda ſolertiam. Inde Beliſarius, vt eos fame conficeret, vigilias agi diligentius iuſſit. ex quo ad extremam eos rerum omnium difficultatem adduxit. Interim Fæſulani inopia cibariorum compulſi, & auxilij deſperatione debilitati, pacta incolumitate, Ioanni, & Iuſtino ſe tradiderunt. qui, præſidio ibi relicto, Auximum contenderunt. Quo facto, Beliſarius Gotthorum duces, qui, Fæſulis captis, ad ſe tranſierant, Gotthis oſtendit, &, vt tandem inſanire deſinerent, monuit. qua re exterriti petierunt, vt, ſaluis corporibus, ac fortunis, ſibi Rauennam abire permitteret. quod illo abnuente, demum eo deſcenderunt, vt, parte bonorum tradita, Iuſtiniano ſtipendia facerent. atq; in hæc fide data, partitisq; rebus, Auximum Romanis eſt deditum. Hac parta victoria, Beliſarius inde Rauēnam animum contulit. ac primum Magnum cum modico exercitu præmiſit, vt alteram ripam Padi aſſeruaret, ne Gotthi commeatum ſubuehere poſſent. deinde alteram Vitali cuſtodiendam dedit, mox ipſe Rauennam acceſſit. Interim Gotthi contractas in Liguria naues rebus neceſſariis repleuerunt, vt eas Pado Rauennam adducerent, ſed deficiente, (quod nunquam antè acciderat,) aqua, detenti cum oneribus à Romanis oppreſſi ſunt. inde flumen nauigabile factum. eaq; res miraculi loco eſt habita. Hac de re Gotthi flumine, mariq; intercluſi ſtatim laborare ab re frumentaria cœperunt. quibus rebus cognitis, Theodebertus rex Francorum legatos ad Vitigem miſit, verbo, vt ſocietatem iungeret, re, vt, eis deceptis, loca Italiæ occuparet. qua re præcepta, & ſuos quoq; Beliſarius miſit. tum, Concilio Rauēnæ inſtituto, Franci ita loquuti: ſe mittere Vitigis auxilio quinquies centena millia ex fœdere. petere autem, vt ſecum iungantur aduerſus Romanos, qui pares eſſe non poſſint. Romanos barbaris omnibus eſſe infeſtos. ſi inter ſe cōuenerit, barbaros poſthac ſumma concordia Italiæ imperaturos. Deinde Romani ita ſubſequuti: ſe multitudine Francorum non perterreri, vt qui ſcirent, virtutem haudquaquam multitudine ſuperari. Imperatorem certe nunc militum numero antecedere. quàm ſancte fidem colant Franci, Burgundiones, Thuringos, & ipſos demum Gotthos docere poſſe. rogare autem illum, per quē Deum fidem ſuam ſint firmaturi, cum eum, per quem iurauerint, violauerint? Vtriſq; auditis, Viriges ex ſuorum conſilio cum Imperatore potius ſibi paciſcēdum, quàm cum Francis, putauit. itaq; Gotthi, & Romani pacis componendæ cauſſa inter ſe ſine metu congredi cœperunt. Beliſarius tamen diligenter cauere, nequid Rauennam commeatus inueheretur. &, cum horrea plena frumenti Rauennæ eſſe didiciſſet, ciue quodam corrupto, illi incēdium inferri curauit. fama tamen fuit Mataſuentæ imperio deflagraſſe. eo facto, Gotthi à Deo potius ſe, quàm ab hominibus oppugnatos duxerunt. His actis Gotthi, qui Alpes tuebantur, Sitige duce, ad Beliſarium defecerunt. Varias autem, cum ex Alpium, & Liguriæ præſidiis quattuor millia collegiſſet, eaq; ad Vitigē adduceret, Sitigem, qui defecerat, & Romanos, qui receperant, circunſedit. qua re cognita, Ioannes, & Martinus circa Padum ſedentes Romanorum auxilio accurrere, & ab Vraia exercitum auertere. Iam Beliſarius Vitigem, & Gotthos in vrbē compulerat, cum legati Conſtantinopoli venerunt, vt cum Gotthis pax his conditionibus fieret; Vt

Viriges

Vitiges dimidium opum̄ regiarum ſibi haberet, & Tranſpadanis locis præeſſet, alia omnia Imperator teneret. Vitigem hanc pacem amplectentem Beliſarius ægre tulit, quòd hoc modo victoria integra è manibus eriperetur, & legatis ad ſe Rauenna reuerſis negauit, ſe ſua manu conditiones illas eſſe confirmaturum. ea re audita, Gotthi ſub nomine pacis inſidias ſibi conflari dixerunt. Qua voce offenſus Beliſarius, omnibus ſuis conuocatis, rogauit, num pacem hanc Gotthis dare, an bellum iam profligatum conficere, intereſſe magis reip. exiſtimarent? Tum principes in ſententiam Iuſtiniani deſcendentes iuſſu Beliſarij ſcripto mandarunt, pacem eſſe faciendam, quòd hoſtes expugnari non poſſent. Interim Gotthi fame conflictati à Vitigis ſe remouere imperio inſtituerunt, vt qui peſſime rem geſſiſſet, & ſuam ad Imperatorem defectionem differret. in primisq́; timere cœperunt, ne victi tandem Rauenna Conſtantinopolim transferrentur. itaq́;, conſilio habito, Beliſarium regem Italiæ appellare conſtituunt, & occulte ad eum, vt imperium ſuſcipere velit, mittunt. Beliſarius iniuſſu Imperatoris ſe id negauit facturum, vt qui à tyranni nomine abhorreret, & ſe nihil innouaturum ſacramento interpoſito promiſiſſet. atq; hoc idem etiam conſilium Vitiges approbauit. Tum Beliſarius conuocatos principes rogauit, num præclaram rem cenſerent eſſe, Vitigem, Gotthosq́; in ditionem venire, & eorum bona prædæ eſſe, & Italiam Romanos recuperare? illi præclariſſimam eſſe reſponderunt, idq́; vt expleretur, precati ſunt. itaq́; Vitiges, & Gotthi, cum præ fame ſe diutius ſuſtinere non poſſent, legatos ad Beliſarium miſerunt, palam de deditione loquuturos, clam vero de fide ſalutis accipienda, &, vt Beliſarius, regno accepto, Rauennam iniret, acturos. Beliſarius, ceteris rebus omnibus pro Gotthorum arbitrio confirmatis, de Imperio ſuſcipiendo ſe apud Vitigem, & Gotthorum primores iuraturum oſtendit. atq; Beſſa, Ioanne, Narſete, & Aretio ſibi infenſioribus alio per ſpeciem parandi commeatus ablegatis, ipſe cum reliquo exercitu Rauennam contendens, naues frumento, & rebus neceſſariis oneratas confeſtim ad Claſſem Rauennæ portum deduci iuſſit, atq; inde vrbem intrauit. Gotthorum vxores, quæ Romanos corporis magnitudine excellere audierant, vbi eos exiguæ ſtaturæ viderunt, de eis contemptim loqui, & viros ſuos conſpuere, atque eis puſillos viros ad ludibrium oſtentare, & ſocordiam, atque animi molliciem identidem obiectare, quòd tantulis hominibus conceſſiſſent. Beliſarius Rauenna potitus, Vitigem honorifice cuſtodiri mādauit. Gotthos vero circumpadanos in agros ſingulos dimiſit, nihil inde hoſtile metuens, quòd maximam exercitus ſui partem ibi collocauit. Regiam pecuniam cum cura aſſeruauit, vt ad Imperatorem deferre poſſet. Gotthorum neminem ſpoliari permiſit. Gotthi ceteri ſua præſidia dediderunt. Ildobaldus Veronæ præfectus, cum ad tradendam Veronam miſiſſet. tamen hac de cauſſa non tradidit. Iuſtinianus enim ſiue multorum vocibus Beliſarium de affectata tyrānide criminantium motus, ſiue bello à Choſroe Perſarum rege renouato coactus per eos dies Beliſarium in Græciā reuocauit. atq; Italiam Beſſæ, Ioanni, & Conſtantiano adminiſtrandam conceſſit. Hac re audita, Gotthi, qui Beliſarium regnum ſuſcepturum putauerant, vbi diſceſſum parari, & ſe deſtitui cognouerunt, in Picenum ad Vraiam ex ſorore Vitigis genitum conuenerunt, &, præſenti complorata fortuna, ipſum ſibi regem delegerunt. Vraias eam dignitatem aſpernatus eſt, vel quia ex infortunata Vitigis familia, & apud Gotthos contempta eſſet, vel quia impietatis crimen horreret, ſi viuentis auunculi principatum inuaderet. ſuaſit autem, vt Ildobaldum Viſgotthum ad regnū eueherent, virum præſtantem, atque induſtrium, qui Theuda Viſgotthorum in Hiſpania rege auunculo vteretur. His dictis aſſenſi, Ildobaldum ad ſe Verona euocarunt, & ad ſe profectum purpura induerunt, & regem maximo cum plauſu ſalutarunt. Tum ille, ſe ſuadere dixit, vt legati ad Beliſarium mittantur, qui rogarent, num veteribus ſtare conditionibus vellet? & ſe ab eo deſtitui quererentur. ſi aſſentiretur, Ildobaldum ad eum acceſſurum, & veſtem regiam poſiturum, eumq́; tanquam regem Italiæ veneraturum. quibus reſpondit Beliſarius, ſe, Iuſtiniano viuente, nunquam regium nomen laturum. atq; inde Conſtantinopolim cum Vitige rege, & Mataſuenta vxore eius, prædaq́; ipſa regia redire contendit.

ILDOBALDVS REX.

540 POSTERO inde anno, qui fuit quingenteſimus quadrageſimus à Chriſto nato, Iuſtino Germani filio conſule ſine collega, Iuſtinianus Vitigem ad ſe deductum cum vxore honorifice excepit, & Gotthos pro eximia corporum magnitudine, ac ſpecie miratus, gazas regias in curia ſenatoribus viſendas expoſuit. Beliſarium omnibus honoribus proſequutus, triumphare non permiſit. Erat tamen in omnium ore, vt qui duas victorias retuliſſet, quales nemo antè vidiſſet, & reges duos captiuos adduxiſſet, & opibus ærarium locupletaſſet. Itaque populus eum ſtudioſe intuebatur in forum quotidie prodeuntem, aut ſe de foro recipientem, Vandalorum, Maurorum, & Gotthorum ingenti caterua ſtipatum. ad hæc magnitudo, & pulchritudo corporis eum honeſtabat, & mira comitas, ac facilitas acceptiorem omnibus reddebat. Interim præfecti Italiæ omnia ad priuatam vtilitatem referre, & ſubiectos libidini militari permittere, nec milites dicto audientes habere: Ildobaldus autem, poſtquam audiuit, Beliſarium Rauenna profectum eſſe, Gotthis, & Romanis rerum nouarum ſtudioſis accitis, quæ ad firmandum imperium pertinerent, curauit, & dominationem Italiæ Gotthis recuperare conſtituit. cumq; à principio mille tantum milites haberet, Gotthos in Picenum ex Liguria, Venetiáque contraxit. Interim Alexander à Iuſtiniano miſſus in Italiam venit, atque Italos falſis quæſtionibus de pecunia regia auerſa, & fraudibus in Theodoricum regē commiſſis implicuit. ac militum labores etiam maximos præmiis exilibus compenſauit. quo factum eſt, vt breui Italos Imperatori infenſos reddiderit, ac milites à periculis in bello ſubeundis auerterit. Itaq; cum odiis erga Imperatorem certarent, Gotthis occaſionem creſcendi dedere. quod videns Vitalis, qui in Venetia cum Romanis, & Herulis verſabatur, veritus, ne Ildobaldus auctis viribus in ſe contenderet, ipſum adortus eſt. verum, pugna apud Taruiſium parum ſecundo ſucceſſu edita, multis amiſſis, in fugam conuerſus eſt. Qua ex victoria mox Ildobaldi nomen apud Iuſtinianum, & ceteros celebrari cœpit. Inimicitiæ inde inter Vraiam, & Ildobaldum temere concitatæ rem Gotthorum exurgentem afflixerunt. Vxor Vraiæ balneum ingreſſa, vxorem Ildobaldi non tanquam reginam coluerat, quòd ſe ipſa minus culta, & ornata erat. itaque Ildobaldus ab vxore ſolicitatus Vraiam de maieſtate coarguit, ac comprehendi iuſſum vltimo ſupplicio affecit. atq; ex ea re in odium Gotthorum incurrit, indignantium, quòd Vraias nimis leui de cauſſa eſſet extinctus. Acceſſit inde, quòd Ildobaldus Vraiæ vxorem Gottho cuidam coniugio copulauit, ac Beſſam grauiter offendit. itaque Beſſas, quòd mulierem deperiret, in ſui factum contumeliam ratus, iracundia, ac dolore eò proceſſit, vt, gratum ſe facturum Gotthis exiſtimans, Ildobaldum inter epulas adortus necarit. Eodem anno Beliſarius in Perſidem profectus impetum regis Choſrois repreſſit. Conſtantinopoli Seuerus Antiochiæ, & Iulianus Halicarnaſſi epiſcopi, cum Alexandriam profugiſſent, quæſtionem de corruptione corporis Chriſti primi intulerunt. quæ poſtea Eccleſiam per aliquot annos vehementiſſime, ipſo etiam Imperatore infecto, exercuit.

ARARICVS REX.

541 BASILIO inde conſule ſine collega, Rugi, qui & ipſi cum Gotthis erant, vbi Ildobaldum occiſum viderunt, reliquis inuitis Gotthis, Araricum regem extulerunt. Baduillas autem, cognomento Totilas, Ildobaldi nepos, homo ſumma ſolertia præditus, audita Ildobaldi morte, miſit Rauennam ad Conſtantianum, traditurum ſe Taruiſium pollicens, ſi ſibi, & comitibus ſuis ſalus præberetur. Cui Conſtantianus iureiurando ſe fidem præſtiturum reſpondit. Re compoſita, dies indicta eſt, qua milites Conſtantiani Taruiſium reciperentur. Gotthi vero Ararici imperium iniquo animo ferebant, vt qui bello cum Romanis gerendo parum idoneus eſſet, ac magnarum rerum occaſionem interpellaſſet. itaque omnes vno animo ad Totilam Taruiſium mittunt, eumq; ad regnum ſuſcipiendum accendunt, ſperantes ſe, illo regnum obtinente, Italiam poſſe recuperare. quibus Totila reſpondit,

ſpondit, ſe defectionem ad Romanos conſtituiſſe. ſi vero Araricum in tempore ſuſtuliſſent, illorum voluntatem non neglecturum eſſe. Quibus rebus auditis, Gotthi Ararico inſidias compararunt. Romanis interim quieſcentibus, & Gotthos quieturos arbitrantibus, neque propterea in eorum actiones obſeruandas intentis, Araricus Gotthos conuocauit, & ad pacem hortatus, vt ad Iuſtinianum de prioribus conditionibus confirmandis mitterent, auctor fuit, atq; ex eorum conſenſu legatos miſit, ſpondens, ſi ſe Patricium faceret, totam illi Italiam traditurũ. Legatis autem profectis, Gotthi, Ararico per dolũ extincto, regnum ad Totilam detulerunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XIX,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia quartus.

TOTILAS REX.

TOTILAM vero regem creatum, virum manu, conſilioq; promptum, ſimul Ioannes, Beſſas, Vitalis, & ceteri, qui relicti ad defenſionem Italiæ fuerant, audiuerunt, Rauennam ſubito conuenerunt, vbi Conſtantianus, & Alexander ſedebant. atque agitatis conſiliis decreuerunt, Veronam extemplo ducere, eámque cum Gotthis ibi morantibus in poteſtatem redigere, deinde aduerſus Totilam in Picenum redire. Sic igitur præfecti vndecim exercitum duodecim hominum millium Veronam adduxerunt, ac caſtra prope vrbem ſtadiis ſexaginta locarunt in iis campis, qui Mantuam verſus patent. Ibi vero cum eſſent, cuſtodem portæ pecuniæ magnitudine ad exercitum in vrbem recipiendum inducunt. ac ſtatuta nocte centum delecti viri, Artabaze quodam Armenio duce, præmiſſi portam, cuſtode ex compoſito aperiente, occupant. ac mox milites, qui in muris cuſtodias agebant, obtruncant, atque exercitum propere aduocant. Quod vbi Gotthi ſenſere, repentino caſu perculſi per auerſas portas vrbe ſe eiecere, atque in rupem imminentem euaſere, vnde facile vrbem, & campos omnes, quæque in iis agerentur, deſpicere poterant. Pòſt paulo præfecti Romani ab Artabaze acciti ad vrbem procedere cum copiis incœperunt. verum in itinere, altercatione inter illos de præda Veronenſi diſpertienda coorta, fruſtra temporis aliquid conſumpſerunt. itaque Gotthi, luce orta, ex alto paucitatem hoſtium, qui vrbem inierant, & longinquitatem eorum, qui ad eam accedebant, conſpicati, animos, quos deſponderant, colligunt, atque incitato curſu vrbem per eaſdem portas, vnde exierant, repetunt, ac Romanos trepidos in murorum propugnacula ſe referre compellunt, & ſe acriter tuentes non minore impetu, quàm iracundia, circumſiſtunt. Interim præfecti, diuiſa, quam partituri non erant, præda, ad portam venerunt. verum, poſtquam eam clauſam, & hoſtes ſumma ſe ope defendentes repererunt, nihil vltra tentandum rati, celeri inde ſe fuga proripuerunt. & ſuos de muris pugnantes, &, ne ſe deſererent, obſecrantes, ſuperante miſericordiam metu, deſtituerunt. Illi vero, poſtquam ſuos abire, nec preces ſuas ſurdis in tanto periculo auribus, audire viderunt, firmato animo, ſaltu ſeſe ex mœnibus deiecerunt. ex quibus qui forte molle in ſolum prolapſi ſunt, corpore inoffenſo, Artabaze duce, ad caſtra Romanorũ peruenere. quos vero loca aſpera exceperunt, ad vnum omnes, membris prope colliſis, interiere. His ſucceſſu parum proſpero actis, Romani traiecto Pado, ſeſe Fauentiam tettulere. Quib. auditis Totilas

erectus, quos potuit, Gotthos acciuit, &, quinque hominum millibus confectis, aduerſus eos ire contendit. vbi vero ad flumen, quod illi tranſeundum erat, acceſſit, ſuos ſic alloqui cœpit: longe ſe diuerſa ratione pugnare, ac Romanos. nam illos victos facile bellum poſſe redintegrare auxiliis ex Italia, atque ex Græcia accerſendis, ſibi ſi quid durius ea dimicatione contigerit, fore, vt nomen Gotthorum ſimul cum omni ſpe reficiendarum virium concidat, vt qui ex hominum centum millibus ad quinq; redacti ſint. Ildobandum, cum arma Romanis intulit, nō plus, quàm mille hominum, & in Piceno oppidum vnum tot vndique hoſtium locis vallatum habuiſſe. Gotthis tamen eo bello victoribus nō ſolum milites, ſed etiam Imperium accreuiſſe. ſi eadem vti virtute voluerint, pro certo habere, ſe Romanos funditus euerſurum. quare hortari illos, vt patriam fortitudinem præſtent, & conſtanter, vt in ſumma neceſſitate, decertent. Interim præfecti Romani diuerſis inter ſe certando ſententiis tempus terebant, Artabaze fruſtra ſuadente, vt hoſtes flumen tranſeuntes inuaderent. Totilas autem, trecentis viris trans amnem miſſis, qui in tempore Romanorum tergis inſiſterent, flumine ſine impedimento traiecto, raptim in eos duxit. Romanis obuiam progreſſis, atque acie vtrinq; inſtructa, Vlaris Gotthus, vir vt corporis, ſic animi robore nobilis, equo inſidens, atque armatus in medium proceſſit, & Romanos ad ſingulare certamen identidem prouocauit. cui, ceteris quieſcentibus, Artabazes occurrit. ita, nulla interpoſita mora, equis vtrinq; concitatis infeſtis haſtis inter ſe concurrerunt. prior Artabazes dextrum Vlari latus transfixit, atque equo labentem, ſed haſta ſe, quæ à tergo pettæ adhæſerat, ſuſtinentem, adacto ſæpius in viſcera ferro, confecit, ſed dum incautius ferit, cuſpide haſtæ ferrea, quam Vlaris adhuc tenebat, in faucibus vulneratus, ſanguine ſine intermiſſione fluente, poſt triduum obiit. Commiſſo inde inter exercitus prœlio, in ipſo tumultus ardore trecenti poſt terga Romanis apparuere, ac maioris multitudinis opinione allata, tantum terroris intulere, vt in fugam ſe dederint. quos inſectati Gotthi alios promiſcua cæde ſtrauerunt, alios captos in cuſtodias coniecerūt, & ſigna omnia, (quod aliàs nunquam acciderat,) ademerunt. præfecti, vt in ſummo timore, præſidiis, quæ quiſque loca obtinuit, confirmarunt. Hac re ſecundo aduentu adminiſtrata, Totilas non multo pòſt copias aduerſus Iuſtinum Florentiam miſit, hiſq; Beldam, Rodoricum, Vliaremq; præfecit. qui eò progreſſi, vrbem obſidione cinxerunt. Hoc vbi Iuſtinus ſenſit, confeſtim, quia nullos conuectos commeatus habebat, Rauennam ad principes miſit, togatū, vt ſibi neceſſario ſuo tempore opitulatum venirent. itaque Cyprianus, & Ioannes exercitum protinus Florentiam adduxere, ac Gotthos ab obſidione in locum diei itinere ab vrbe diſtantem, qui Mucialla dicebatur, recedere compulere. inde, Iuſtini copiis ſibi adiunctis, & paucis ad cuſtodiam vrbis relictis, in eos mouete. Ioannem ad laceſſendos hoſtes præcedentem vt Gotthi viderunt, ſibi diffiſi continuo è campis ſe in collem proximum ſubduxerunt. Prœlio inde commiſſo, Romani fortiter pugnare cœperunt, inſignem ſine dubio victoriam relaturi, niſi falſo rumore de Ioannis nece diſperſo perculſi turpem fugam arripuiſſent. quo in tumultu deſiderati multi ſunt. reliqui, cum ſe in oppida conieciſſent, ea, quaſi obſidionem expectantes, neque in campum prodire audentes, præſidiis muniuerunt. Captiuos Romanos Totilas tam humaniter habuit, vt plerique illius ſe militiæ ſponte deuouerint. Hæc hoc anno

542 apud Veronam, Fauentiam, & Florentiam acta. Proximo vero, qui, vt ceteri ſequentes, poſt conſulatum Baſilij dicitur, (neque enim conſules poſthac creati facile inueniuntur.) Totilas rebus bene geſtis elatus alia loca ſibi adorienda putauit. itaque Cæſena, & Petra oppidis occupatis progreſſus in Tuſciam, cum, multis locis tentatis, neminem ad ſe traducere potuiſſet, Italiam peragrare decreuit, ac Tiberi tranſmiſſo, neque finibus Romæ tactis, in Campaniam adiit. Ibi audita Sancti Benedicti abbatis ſanctitate, &, vt prophetico ſpiritu plenus futura prædiceret, veritatis explorandæ conſilio capto, ſpatharium ſuum regio ornatu, & comitatu præmiſit, qui ſe regem eſſe aſſereret. Quem vt Sanctus Benedictus proſpexit, dolo agnito, depone, inquit, fili quod geris. nam tuum non eſt. qua re ſibi nunciata confuſus ipſe venerabundus acceſſit, atq; de rebus ſuis conſuluit, & vaticinio ab eo ac-

cepto placatus diſceſſit. Pòſt paulo Benedictus, cum monachis leges, ac diſciplinam dediſſet, & Maurum, ac Fauſtum in Galliam, Placidum vero in Siciliam ad monaſteria condenda miſiſſet, x i i Kal. Aprilis obiit. Totilas inde profectus in Samnium, Beneuentum nullo negotio redegit in poteſtatem, eiusq; diruit muros, ne forte exercitus ex Græcia veniens id oppidum occuparet, atq; inde Gotthos infeſtos haberet. animo inde Neapolim conuerſo, cum multa Neapolitanis pollicitus nihil proficeret, vrbi obſidionem admouere decreuit, quam Conon cum Iſauris, Romanisq; mille cuſtodiebat. caſtris autem ad vrbem poſitis, militum partem ad Cumas, & alia loca recipienda miſit. quibus cum numero ingenti pecuniarum potitus, præclari illud exempli edidit, quòd mulierib. nobilibus captis abſtinuit, easq; libertati reſtituit. quo facto, eximiam ſibi apud Romanos humanitatis famam, ac modeſtiæ comparauit. Bruttij inde, & Lucani, nemine reſiſtente, ſubacti. Inde Apulia, Calabriaq; potitus, publica tributa diligēter exegit, & vectigalia ſibi aſciſcendo, omnia perinde, atque Italiæ dominationem adeptus, adminiſtrare pro arbitrio inſtitit. Exercitibus Italicis magnum ſtipendij numerum Iuſtinianus debebat. eaq; de cauſſa Romani milites bonis Italorum manus iniecerant, eosq; in extremam rerum priuatarum deſperationem adduxerant. milites autem nec ducibus ſuis obediebant, & libentius in vrbibus, quàm in caſtris, agebant. Conſtantianus namq; Rauennam tenebat, Ioannes Romam, Beſſas Spoletum, Iuſtinus Florentiam, Cyprianus Peruſiã, & ceteri cetera, vti quiſq; ex fuga opportunã ſalutis ſibi præſidia compararat. Quibus rebus auditis, Iuſtinianus ſolicitus Maximinum præfectum prætorio Italiæ in Italiam miſit, vt ceteris ducibus præeſſet, & militibus ſtipendia ſolueret. & claſſem Thracibus, Armeniis, Hunnisq; plenam adiecit. qui in Epirum profectus, atq; otio, & deſidiæ deditus idoneum rei gerendæ tempus contriuit. poſt cum vero Demetrium magiſtrum equitum deſtinauit. qui cum in Siciliam veniſſet, Cononemq;, & Neapolitanos arctius obſideri audiſſet, auxilium ferre conatus eſt. Itaq;, multis nauibus ex Sicilia contractis, frumentoq;, atque aliis rebus completis, ex inſula ſoluit, hoſtibus ſpeciem præbens, eas ingentibus copiis eſſe refertas, ac terroris inferendi cauſſa Neapolim curſum intendit, ſed vrbem tranſgreſſus ad portum Romanum acceſſit, atq; ibi nouos conſcribere milites ſtuduit. verum omnes tanquam à Gotthis victi, atque ab eis timentes arma contra eos capere abnuerunt. quare cum iis tantum, quos ex Græcia duxerat, Neapolim ſe retrulit. quem Cononis iuſſu Demetrius alter, genere Cephallen, Neapolis procurator, celeri lembo aduectus, quantum potuit, ad rem gerendam incendit. Totilas autem de exiguitate copiarum Demetrij certior factus cum aliis nauibus antè præparatis occurrit, atque, impetu in eum repente facto, in fugam auertit. atq; alios occidit, alios viuos in poteſtatem adduxit. ſoli euaſerunt, quibus in nauium lembos primo incurſu licuit deſilire. inter quos Demetrius fuit claſſis præfectus. naues autem omnes cum oneribus, & Demetrio Cephallene captæ; cui ob immodicã eius in Totilam verborum procacitatem lingua, manusq; præciſæ ſunt. Tandem Maximinus claſſem quoque ſuam appulit Syracuſas, atque ibi terroris incutiendi cauſſa quieuit. Quo cognito, Conon extemplo miſit oratum, vt ſibi primo quoque tempore ad opem ferendam, iam neceſſariis rebus egenti veniret. ille, quanquam præ timore Syracuſis pedem efferre noluit, claſſem tamen Herodiano, Demetrioque, ac Phaſſæ cum copiis omnibus Neapolim adducendam conceſſit. claſſis, hieme iam ſæuiente, vbi Neapolim appropinquauit, vehementi ſuborto vento, ad littus eiecta eſt. in quo hoſtes ſtationem habebant. itaq;, irruentibus eis, omnes aut occiſi, aut capti, aut demerſi ſunt. Demetrius præfectus inter ceteros in poteſtatem peruenit. Herodianus, & Phaſſas, quia lōge à caſtris hoſtium eiecti ſunt, euaſere. Totilas Demetrium reſte collo implicita ad muros vrbis adductũ monere Neapolitanos iuſſit, ne inani ſpe auxilij ſuſtentati obſidionem diutius paterentur, ſed ſtatim vrbem dederent, & ſe tot ærumnis eriperent. neque enim Imperatorem vlla poſthac ſubmittere ſubſidia poſſe. & cum hac claſſe vires eius omnes infractas eſſe. Neapolitani rerum neceſſariarum inopia conflictati, ac Demetrium tam indigna patientem conſpicati, ſpe omni ſalutis abiecta, ſeſe ad luctum, & complorationem verterunt.

qua re animaduerſa, Totilas iis, qui erant in propugnaculis, euocatis dixit, ſe ad eos veniſſe, non vt crimen eorum aliquod vindicaret, ſed vt eos ſeruitute eximeret, & pro beneficiis ſibi hoc bello datis, & calamitatibus acceptis gratiam referret. nam ipſos ſolos Italorum maximam erga Gotthos beneuolentiam oſtendiſſe. ceterum pudore ſe maximo affici, quòd eos nunc obſidere vnà cum hoſtibus cogeretur. neque vero eos à Gotthis, quia ab eis obſiderentur, alienos gerere animos oportere, neque ab eis timere, qui ad liberandos ipſos, non ad perdendos acceſſerint. nam ſe in eorum etiam gratiam Cononem præfectum, & ceteros milites dimiſſurum, ſi, tradita ſibi vrbe, diſceſſerint. Hæc dicta & Neapolitani, & milites approbarunt. vt tamen fidem Imperatori ſeruarent, triginta dierum ſpacium ad deditionem faciendam petierunt; quo tranſacto, neque vllo ſubſidio miſſo, vrbem ſe tradituros ſpoponderunt. Totilas, vt ſpem auxilij omnem præcideret, trium menſium ſe daturum oſtendit, dummodo pactis ſtaret. quæ ſi fallerent, protinus ſe muris oppugnationem, à qua adhuc temperauerat, admoturum. His pactis, Neapolitani, quòd famem tolerare in dies magis ſæuientem non poſſent, non expectato
543 ſpacio, Totilam cum Gotthis in vrbem receperunt. Iam annus alter inierat, cum Totilas Neapolim in deditionem accepit. tum vero mira benignitas eius erga captos eluxit. Nam Romanorum, qui inediæ diuturnitate afflicti erant, curam prope paternam ſuſcepit. veritus enim ne, ſi ſe repentino cibo ad ſatietatem repleſſent, continuo interirent, ne quis vrbe abire poſſet, inhibuir, ac cibum parcius, quàm pro appetentia, præbuit. vbi vero vires eos recepiſſe vidit, patefactis portis abire, quò quiſque vellet, permiſit. Cononi pariter, & militibus animo ſuo obſequendi libertas data. ij naues ingreſſi, Romam iter intenderunt. verum, reflante vento, cum tenere curſum nequirent, rurſus in magnam ſolicitudinem inciderunt, verentes, ne iterum in manus Totilæ deuenirent, atque ab eo quaſi pactæ fidei ſacramento ſoluto, aut pœnitentia tacto aliquid detrimenti acciperent. Quod vbi Totilas animaduertit, ſtatim vniuerſos ad ſe vocauit. & conſolatus eos, noua fide data, ſecuro eſſe animo iuſſit, & ſuo exercitui ſe immiſcere, & quibus egerent, coemere permiſit. ſæuiente autem adhuc vento, equos, iumenta, & viaticum elargitus auctor fuit, vt terra contenderent, ac comites dedit, quò tuto adirent. Neapolis inde muros deiicere cum cœpiſſet, ne arx Romanis aduerſus Gotthos in poſterum eſſet, malens ſe campo cum Romanis, quàm dolo, confligere, tamen partem intactam reliquit. quendam virum ſtrenuum, qui ſe virgini ſtuprum intuliſſe confitebatur, in carcerem, vt vltimo ſupplicio afficeret, condidit. qua re perſpecta, Gorthi vicem eius ſoliciti ab eiuſmodi propoſito deterrere conati ſunt. quibus ille reſpondit, eiuſdem ingenij eſſe, delicto ſe obſtringere, & delictorum ſupplicia impedire. omnino autem aut hunc pœnas dare, aut Gotthorum remp. interire neceſſe eſſe. poſtquam Theodahatus æquitatem diuitiis poſthabuerit, Deum Gotthis minus propicium eſſe factum. præſtantius autem eſſe, iuſtitiam cuſtodire, quàm negligendo inuidiam concitare. neque enim qui virginem violauerit, probe ſe gerere in certaminibus poſſe. Quibus auditis, illi hominem repetere deſtiterunt. ipſe vero, violatore necato, bona eius virgini violatæ largitus eſt. Hi tum erant Totilæ mores. Contrà vero Romani præfecti res ſubiectorum diripiebant, contumelias inferebant, in præſidiis ſcorta habebant, ac paſſim luxui, & temulentiæ ſeruiebant. quos imitati milites neque eorum imperatis obediebant, & ſe in omne flagitium demittebant. itaque miſerrima euaſerat Italorum conditio, vt qui ab vtroq; exercitu grauiſſime premerentur, agris à Gotthis, ſupellectile à Romanis exuti. ex quo Gotthorum iam teneri deſiderio cœperant. Quibus rebus Conſtantianus, ſimulq; ceteri præfecti permoti litteras ad Iuſtinianum ſcripſerunt, docentes, ſe non poſſe Gotthis reſiſtere. Totilas autem litteras ad ſenatum Romanum miſit, quibus, beneficiis Gotthorum, & iniuriis Romanorum erga illos expoſitis, abſurde facere illos dixit, cum præſto ſint, qui illorum vlciſci iniurias velint, non pati, ſe tantis incommodis liberari. eos debere occaſionem quærere, qua veniam violatæ fidei apud Gotthos obtineant. eam vero optimam eſſe, ſi, fine belli non expectato, ſibi conſuluerint, &, emendatione adhibita, ſuperiora delicta ſarciuerint. His litteris

per ca-

per captiuum allatis Ioannes reſponſum dari prohibuit. quod videns Totilas, ſecundas, itemq́ue tertias miſit, ſanctiſſimo ſe iureiurando deuinciens, ſe nihil mali Romanorum alicui allaturum. Litteræ incerto nuncio allatæ noctu publicis in locis affixæ ſunt. quibus poſtera luce lectis, præfecti presbyteros quoſdam Arrianos eius criminis ſuſpectos habuerunt, atq; vrbe continuo expulerunt. Qua re cognita, Totilas, exercitus parte in Calabriam miſſa, Hydruntem tentari, &, ſi non traderetur, obſidione circumdari iuſſit, ipſe vero cum reliqua ad circumiecta Romæ loca ducere inſtitit. &, vt addit Marcellinus, vrbes Campaniæ muris cinctas vaſtauit, ac præcipue Tibur obſedit, peſtilentia Italiam ſæuiſſime populante. Hæc vero vbi Iuſtinianus cognouit, licet Perſico bello vrgeretur, tamen Beliſarium inde euocauit, atque ei iterum Italiam deſtinauit. 544 Poſtero vero anno Beliſarius, paucis militibus ſecum Conſtantinopoli eductis, omnem Thraciam circumiuit, pecuniaq́; effuſe præbenda iuniores, ac voluntarios multos exciuit. Huic iuſſu Iuſtiniani Vitalis aderat Illyricorum præfectus, nuper ex Italia, militibus Illyricis ibi relictis, reuerſus. Vtrique igitur, cum ad hominum quattuor millia contraxiſſent, Salonam petierunt, eo conſilio vt inde Rauennam contenderent, atque ex ea Gotthis bellum inferrent. nam neq; per Romanum agrum tuto tranſire, neq; per Calabriam, & Campaniam iter faciendo hoſtes fallere, neque eis inferre vim longe robore impares poterant. Interim qui Hydrunte obſidebantur, commeatibus deficientibus, de deditione colloquuti cum obſeſſoribus ſunt. quæ cum conueniſſet, dies ei rei peragendæ eſt conſtituta. tum Beliſarius, commeatibus in naues, qui ſatis ad annum eſſent, impoſitis, Valentinum Hydruntem miſit, ac, primis cuſtodibus abductis, quos morbo, & fame contabuiſſe comperiebat, recentes, quos adduxiſſet, ſufficere alios iuſſit. ſic enim, commeatu ſuppetente, vrbem facile in poteſtate manſuram ſtatuebat. Valentinus ſecundum, ac validum nactus ventũ, quarta antè præſtitutam deditioni diem nocte peruenit; &, portu ſine cuſtodibus inuento, nemine reſiſtente, oppidum init. Gotthi namque deditionem ſequuturã pro certo habentes, excubias ſegnius, ac negligentius agitabant. Itaque, vt claſſem aduerſus ſe venire infeſtam viderunt, repente obſidionem trepidi reliquerunt. ac, translatis alio caſtris, rem ad Totilam detulerunt. Inde Valentinus, imperio Beliſarij expleto, Salonam cum exercitu rediit. His actis, Beliſarius Polam claſſem applicuit, atque ibi per aliquor dies luſtrandi exercitus gratia manſit. Interim Totilas, vt Beliſarij copias ad liquidum exploraret, fidis nunciis litteras adulterinas Boni Genuæ præfecti nomine ſcriptas ad eum perferendas dedit. atque, vt terreſtrem, maritimumq́; apparatum eius cognoſcerent, iuſſit. Petenti Bono, vt ſibi auxiliatum in maxima neceſſitate veniret, Beliſarius renunciari mandauit, ſe cum vniuerſo exercitu propediem affuturum. illi, luſtratis omnibus, ad Totilam reuerſi, nõ admodum magnas eius eſſe copias rettulerunt. quæ dum aguntur, Totilas Tibur, quod ab Iſauris tenebatur, proditione recepit. atq; in ciues omnia crudelitatis exempla edidit. Inde, Tiberi occupato, Romanos annona flumine deuehenda interclusit. Beliſarius interim cum vniuerſa claſſe peruenit Rauennam, ac Gotthos, & Romanos, qui ibi erant, ſic appellauit: Non nunc primum quæ prudenter, ac fortiter geſta eſſent, nequitia, & ſegnitie eſſe corrupta. quibus vt emendatio adhibeatur, in primis Iuſtiniano curæ eſſe. qui, victoria, quæ erat in manibus, de Perſis omiſſa, ſe iterum in Italiam miſerit. Ceterum, cum ipſe ad opem eis ferendam paratus ſit, officij eorũ eſſe, ne ſibi tam neceſſario tempore deſint, Gotthos amicos, cognatosq́; ſuos ab Totilæ amicitia reuocare debere. id ſi facere in animum induxerint, propediem eos, & pace optatiſſima fruituros, & non minima præmia ab Imperatore conſequuturos, ſin minus, haud dubie ſibi hoſtium loco futuros. His dictis, Teramunthem armigerum cum Vitali, & Illyricis in Æmiliam miſit, vt ea loca tentaret. qui Bononiam progreſſus, præſidio ſe tradẽte, oppidum tenuit. verum mox ab Illyricis ſubita conſternatione domum abeuntibus eſt relictis, quòd dicerent, ſe ſtipendio, & reb. neceſſariis eſſe fraudatos. qua re cognita, Totilas magnam ſubito militum manum ad recuperandam Bononiam miſit. quos Vitalis cum Teramunthe in præparatas inſidias lapſos ita excepit, vt, magno numero interfecto reliquos in fugam coniecerit.

Ee

Teramunthes inde Auximum,quod à Gotthis obſidebatur, à Beliſario miſſus,oppidum ingreſſus, præclara quædam egit. mox viribus ſuis diffiſus conſilium relinquendi oppidi habuit. itaq; Totilas rei non ignarus exercitum ita admouit, vt eorum ad ducentos, dum exirent, occiderit. Piſaurum, & Fanum initio belli Vitiges prope deleuerat, ne cui eſſe Romanis vſui poſſent. hoc cognito, Beliſarius amicos Piſaurum immiſit, qui portarum altitudinem, & latitudinem metirentur, mox fores ad eam dimenſionem conſtructas,atq; eò nauibus miſſas portis aptari,præcepit. & muri quod dirutum erat, lapide, limoq; reſarciri mandauit. Quam rem Totilas impedire conatus,vt fruſtra ſe tendere ſenſit, Auximum exercitum reduxit.ac,cognita tenuitate copiarum eius,partem militum in Picenum miſit,qui Aſculum Firmûmque circumſederent. Beliſarius autem ex ſuis armigeris duos cum Beſſa miſit Romam, adiectis mandatis, vt vrbem intenti cuſtodirent,neq; in hoſtem erum-
545 perent. ſequenti vero anno, poſtquam ſenſit, ſe Firmanis, Aſculaniſq; opem ferre non poſſe, Ioannem Vitaliani filium ad Iuſtinianum cum litteris miſit,togatum,vt pecuniam,milites,atque arma mitteret,ſine quibus ſe tanto bello finem imponere poſſe, diffideret. litteræ in hæc verba erant conſcriptæ: In Italiam veni neq; viris, neq; armis, neque pecunia ſatis paratus. quibus demptis, rem præclare nemo vnquam adminiſtrauerit. Thraciam, & Illyricum obeundo milites aliquot contraxi, ſed inermes plane, atque imbelles. qui porro in Italia ſunt milites, haudquaquam ſatis ad hoc bellum inſtructi ſunt. nam & hoſtes, vt à quibus ſæpe victi ſunt,timent, neque propter contumaciam prioribus annis contractam imperatis noſtris obediunt. nos autem neque propter debita eis ſtipendia acriter aliquid eis pro imperio mandare audemus,neque,occupata à priſtinis hoſtibus Italia,pecunias exigere pro arbitrio poſſumus. Si Beliſarium in Italiam tantummodo mittere animus fuit, bene habet. ego in media Italia ſum. at ſi victoriam de hoſtibus ferre, voluntas eſt, res ad id neceſſariæ ſunt comparandæ. neque enim ſine auxiliis bene res geri bellica poteſt. Ioannes cum his mandatis Conſtantinopolim profectus, vxore virgine nobili ducta, tempus nuptiis operam dando contriuit, ac nihil mandatorum peregit. Interea Totilas Firmum,& Aſculum adduxit in poteſtatem, atque inde in Tuſciam profectus, Spoleto, Aſiſioq; admouit obſidionem. Spoleto præerat Herodianus, Aſiſio Sifridus, homo genere Gotthus, ſed Romanorum ſtudio præcipue deditus. Herodianus cum hoſtibus colloquutus, triginta dierum inducias pepigit cum eo, vt ſi nulla interim à Beliſario auxilia mitterentur, oppidum cum ciuibus, ac militibus traderet; filiamq; pro futura deditione obſidem dedit. vbi vero præſcriptum tempus venit, neque auxilia Romanorum apparuerunt, ex pacto oppidum tradidit. Sifridus autē,facta cum ſuis in hoſtes eruptione,multis amiſſis,& ipſe occubuit. itaq; Aſiſiates, duce amiſſo,conſilij inopes ſtatim deditionem fecerunt, Poſt hæc,Totilas ad Cyprianum miſit,rogans,vt Peruſiam traderet.à precibus inde ad minas, niſi paruiſſet,ſe contulit. quas vbi negligi vidit,varie animū eius verſando pecuniæ quoq; vim ingentem ſe daturum, ſi ſibi obſequeretur, oſtendit. ad extremum, vbi poſtulata ſua recuſantem vidit, Vliatem armigerū eius pecunia corrupit, ac per eum dolo necauit. atque, his rebus ex ſententia adminiſtratis, Romam demum ſe contulit, eámque ſubito obſidendi cauſſa corona militum cinxit, interim agricolis per totam Italiam terram ſine moleſtia colere, ac ſibi tributa, fructus dominis dare permiſſis. Aduentum Totilæ cognitum præfecti Artaſires, & Barbatio non tulerunt, ac ſtatim, licet improbante Beſſa, eruptione facta, compluribus cæſis,reliquos fugauerunt. verum cupidius eos multæ viæ ſpacio inſequuti cum in inſidias incidiſſent, maiore ſuorum parte amiſſa, vix euaſerunt. quo factum eſt, vt in poſterum ab eruptionibus, licet vehementer ab hoſtibus laceſſiti, ſe abſtinuerint. Interim vrbem fames, vt antè,ingēs inuaſit.neq; enim vllæ per obſeſſores in vrbem inuehi fruges poterant,atq; omnino interclusæ res maritimę erant.nā Gotthi Neapoli potiti, minoribus nauigiis omnes inſulas appetebant, ac quinam ea nauigarēt, diligentius obſeruabant.& naues omnes è Sicilia in portum Romanum tendentes cum oneribus intercipiebant. Placentia,vt inquit Procopius,omnium tum vrbium Æmiliæ præſtantiſſima, atq; ad Padū loco,præſidióq; munita ſola erat in Romano-

rum

rum poteſtate relicta. hanc igitur Totilas, tranſmiſſo exercitu, quacunque ratione capi mandauit. Gotthi vero, vbi Placentiæ appropinquarunt, per legatos, vt ſe dederent, comiter tentauerunt. poſtquam comitas non proceſſit, non procul ab vrbe caſtra poſuerunt, &, quòd Placentinos rebus neceſſariis laborare didicerant, obſidione circumſteterunt. Romæ multi in ſuſpicionem proditionis vocati. inter quos Cethegus ſenator egregius. qui ob id vrbe profectus adiit Centumcellas. Interim Beliſarius vicem vrbis Romæ, atq; adeo totius Italiæ anxius, vt qui Rauenna nihil eò afferre ſubſidij in tantis copiarum anguſtiis poſſet, Romam proficiſci conſtituit, & circumiecta vrbi loca occupare, vt ex propinquo ſuis laborantibus auxilium ferret. iam enim, quòd à principio Rauennam tenuiſſet, pœnitentia ſubibat, quòd, ſe ibi incluſo, hoſtes liberius Italiam peragraſſent. itaque, Iuſtino cum paucis in Rauennæ præſidio conſtituto, inde ceſſit, ac Dalmatiæ oram legens Dyrrachium adiit. ac, miſſis ad Iuſtinianum de præſentibus rebus litteris, ibi exercitum ſubmittendum expectauit. Iuſtinianus Iſaacem Armenium cum exercitu ex barbaris, Romanisq; conſcripto Dyrrachium deſtinauit, Narſetem vero eunuchum ad ſolicitandos Herulos miſit. quare Herulorum multi Narſetem ſequuti, in Thraciam hibernatum venerunt, vt proximo vere ad Beliſarium ſe conferrent. Beliſarius autẽ Valentinum, & Phocam cum magna militum manu ad Romanum portum cuſtodiendum, & Gotthos crebris eruptionibus fatigandos miſit. Hi profecti Beſſæ, qui vrbem tenebat, clam nunciandum curant, ſe impreſſionem facere in hoſtem velle, proinde monere, vt fortiſſimum quemque ex vrbe emitteret, vbi primum ſe incurriſſe audiſſet. &, licet Beſſa hoc conſilium improbante, cum quingentis in caſtra inuecti paucos quoſdam interfecerunt, ac, nemine auxilio ex vrbe prodeunte, integri omnes, ac, nemine amiſſo, ſe receperunt. pòſt paulo ad Beſſam eadem miſerunt, ipſum ignauiæ, quòd occaſioni defuiſſet, inſimulantes. quibus Beſſas reſpondit, ſe ob gratiam nequaquam in aciem cum hoſtibus proditurum. neque ſecius ſecundam irruptionem facere ſtatuerunt. verum, cum maiore animo, quàm conſilio, incurriſſent, ſeſe in inſidias immiſerunt, quas Totilas à milite alterius ducis Nocentij monitus præparauerat. ac magna ſuorum iactura mortem oppetierunt, pauci ſe in portum incolumes recepere. Ad cetera mala, quibus iampridem premebatur Eccleſia, hoc quoque nouum acceſſit. In Palæſtina doctrina Origenis olim condemnata reuiuiſcere cœpit. qui cenſuerat, animos ante corpora exiſtere, deq; corporibus in corpora commigrare, finem ſuppliciorum aliquem fore, dæmones in priſtinum ſtatum aliquando reſtitutum iri, corpora noſtra non eadem reſurrectura. Cum autem hãc peſtem ſerpere videret Euſtachius Hieroſolymorum epiſcopus, ſectatores huius opinionis omnes ex monaſterio, quod Noua Laura dicebatur, eiecit, ac Conſtantinopolim Rufum, & Cononem abbates hac de re miſit. quibus fautorem ſe præbuit Pelagius diaconus, Vigilij pontificis apocriſarius, cum peteret, vt is capita quædam ex libris Origenis, tanquam rectæ fidei contraria, condemnaret. id autem Pelagius ea re maxime fecit, vt Theodoro epiſcopo Cæſareæ Cappadociæ noceret, qui tum in aula Imperatoris gratia, atque auctoritate florẽs, has opiniones ſibi defendendas ſuſceperat. itaq;, iubente Iuſtiniano, damnatio promulgata eſt, cui Menas epiſcopus Conſtantinopolitanus ſubſcripſit. eáque ad Vigilium pontificem Romam miſſa, eius quoque ſubſcriptione firmata eſt. Damnato iterum poſt mortem Origene, Theodorus Cæſarienſis dolore incenſus quæſiuit, num fas eſſet mortuos anathemate iugulare? cui Eutychius diaconus pro Amaſienſi epiſcopo dicendi locum nactus, reſpondit, licere. nam regem Ioſiam non modo ſacerdotes, qui dæmones colebant, viuentes trucidaſſe, ſed etiam mortuorum ſepulchra effodienda curaſſe. Quo dicto Cæſarienſis exacerbatus damnationem in Theodorum Mopſueſtenum epiſcopum mortuum, atque à Catholicis Concilio Chalcedonenſi laudatum hoc modo molitus eſt. Subſcribente Iuſtiniano contra Acephalos pro Concilio Chalcedonenſi accedẽs Cæſarienſis dixit, poſſe eum Acephalos ad Eccleſiæ communionem adducere, ſi Theodorum Mopſueſtenum, Theodoritum Cyrenſem, & Ibam Edeſſenum à Concillo Chalcedonenſi receptos damnaret. nam hoc pacto eos ſine detrectatione Chalcedonenſe Con-

cilium tanquam purgatum approbaturos. Cui Iuſtinianus aſſenſus, libello edito, eos damnauit. atque epiſcopos, qui tria capita Concilij Chalcedonenſis reſpuerent, omnibus muneribus affecit, qui diſſentirent, in exilium egit. vt Liberatus litteris prodidit. quæ res tantum in Eccleſiam tumultum inuexit, vt poſt aliquot annos generali diſquirenda Concilio fuerit. Huic incommodo alterum eſt adiunctum. Romani quidam Vigilium pontificem apud Iuſtinianum accuſarunt, quòd Silucrium deceſſorem ſuum abdicandum curaſſet, quòd Romanos male habuiſſet, & quòd mortem homini attuliſſet; nam notarium ipſius alapa ab eo percuſſum interiſſe, & filium cuiuſdam viduæ obtritum calcibus expiraſſe. quibus criminibus auditis, Theodora, occaſione vlciſcendi arrepta, Anthimum ſcribam ſuum Romam miſit, iubens, vt quocunque in loco Vigilium inueniret, præterquam in baſilica Sancti Petri, comprehenderet, & impoſitum in nauim ad ſe adduceret. qui veniens, comitatu aſſumpto, Vigilium in æde Sanctæ Cæciliæ decimo Kalendas Decembris, (nam eo die ſanctæ Virginis natalicia celebrantur,) munera populo erogantem offendit, & captum ad Tiberim extemplo deduxit, atque in nauim in Græciam auehendum impoſuit. qua re animaduerſa, populus magnopere doluit, ac continuo ſubſequutus eſt, vt precationem acciperet, eáque accepta, reſpondit: *Amen.* ac continuo nauis amota eſt. Hoc vnum inter maxima Iuſtiniani crimina fuit, quod exemplo plurimum Eccleſiæ in poſterum obfuit. In Siciliam inde deuectus Vigilius, officium tamen ſuum non deſeruit. nam & per menſem Decembrem, vt moris erat, ſacris ordinationibus in vrbe Catanenſi vacauit, & Ampliatum presbyterum, & vicedominum ſuum, & Valentinum Sanctarum Rufinæ, & Secundæ epiſcopum, vt Lateranum cuſtodirent, & clerum adminiſtrarent, remiſit, & cum iis magnum frumenti numerum impoſitum nauibus ad ſubleuandam ciuitatis inopiam deſtinauit. Harum nauium aduentu præcognito, Gotthi priores in Portum venerunt, & ſe intra mœnia condiderunt, vt eas accedentes inuaderent. quas cuſtodes, qui erant in mœnibus, conſpicati, è propugnaculis, veſte alte ſublata, ſignum nautis ad ſe prodeuntibus dederunt, ne prope accederent, ſed alio curſum dirigerent. illi vero lætitiæ ſui aduentus ſignum illud eſſe putantes, proſpero flante vento, Portui ſucceſſerunt. itaque barbari omnes repente ex inſidiis erumpentes, naues cunctas, nemine defendente, ceperunt, & Valentinum epiſcopum cum Romanis correptum ad Totilam deduxerunt, ac, ceteris obtruncatis, nauibúſque remulco cum oneribus tractis, abierunt. Valentinus à Totila quibuſdam de rebus rogatus, cum mendacij eſſet conuictus, ambabus manibus eſt multatus. Vigilius è Sicilia deductus Conſtantinopolim in Vigiliis dominicæ Natiuitatis vrbem ingreſſus eſt. quem obuius Iuſtinianus tanta comitate excepit, vt lacrymas, oſculáq; reddiderit. plebs autem honoris eius cauſſa vſq; ad ædem S. Sophiæ pſallens inceſſit: *Ecce aduenit dominator Dominus.* Po-
546 ſtero autem anno, ſolicitatus iterum ab Auguſtis, vt Anthimum reſtitueret, ſe facturum negauit, minantibuſq; illis dixit: Video, me non ad Iuſtinianum, & Theodoram veniſſe, ſed ad Diocletianum, & Eleutheriam. facite, vt libet. digna enim factis recipio. Hæc dicentem percuſſit eum alapa quidam, qui aderat, inquiens: Homicida neſcis quibus cum loquaris? neſcis, te Silucrium pontificem occidiſſe, & filium viduæ calcibus alliſiſſe? Tum fugiens in ædem S. Euphemiæ columnam altaris amplexus eſt. Inde eiectus per totam vrbem tractus, atq; in carcerem traditus modico pane, & aqua vitam miſere tolerauit. Clerus autem Romanus, qui cum eo erat, ad metalla effodienda eſt amandatus. Eodem anno Romani, qui Placentiæ erant, inopia rei frumentariæ vſqueadeo laborare fame cœperunt, vt carnes humanas eſui adhiberent. quibus malis adacti ſemet cum vrbe hoſtibus dediderunt. Erat tum Romæ Pelagius diaconus, qui nuper Conſtantinopoli profectus cum ingenti pecunia à Iuſtiniano ſibi donata Romam, antequam obſidione cingeretur, aduenerat, & in ipſa obſidione pecuniam eam comiter indigentibus elargitus, maximam beneficentiæ laudem pepererat. Hunc igitur Romani, cum famis impotentia durius ſibi conſulere cogerentur, Totilam rogatum miſerunt, vt paucorum ſibi dierum inducias daret, ea lege, vt ſi intra id tempus nullum Conſtantinopoli auxilium acceſ-

acceſſiſſet, deditionem vrbis, ſuiq; perficerent. Quem vt Totilas vidit, vltro alloquutus monuit, ne tria hæc à ſe poſtularet; vt Siculis parceret, vt vrbis mœnia conſeruaret, vt ſeruos reſtitueret. reliqua ſe liberius indulturum. Cui Pelagius reſpondit: Quoniam præ te fers, quem erga Romanos, qui aduerſus te arma ceperunt, animum geras, qui in Siculos nihil tibi aduerſatos acerbiſſimũ odij virus effundas, legationem ad Deum reiiciam, qui ſupplicum odiſſe contemptores ſolet. atq; his dictis diſceſſit. quem vbi, irrita legatione, redeuntem Romani videre, repente dolore grauiſſimo exarſere. ac lacrymarum, ſordiumque pleni Beſſam, & Cononem appellauere, petentes, vt aut ſibi tanquam ſeruis alimenta ſuppeditarent, aut, ſi id non poſſent, manus inferrent, neque honeſtam mortem inuiderent, atque vno ictu Romanos infinitis miſeriis liberarent. quibus præfecti reſponderunt, neque commeatus dare, ſuæ facultatis, neque manus inferre, ſuæ pietatis eſſe. Beliſarium autem affirmare, ſe propediem cum auxilio affuturum. Fames inde gliſcens cibos quoſdam abſurdiores, & à natura alieniores aſſumere compulit. Præfecti vero frumenti maximum numerum ſibi, fraudatis ſua neceſſitate militibus, in vrbe ſepoſitum primoribus ciuibus magna pecunia vendiderunt, nam medimnus ſeptem aureis ſtetit. qui vero non tantas habuere facultates, quarta eius precij parte dependa, ac furfure empto, panem ex eo vt ſordidum, ſic in tanta neceſſitate ſuauiſſimum, confecerunt. Bos aureis quinquaginta à Beſſa eſt venditus. alij equos, alij vrticas, atque herbas alias in locis incultioribus emergentes ederunt. qui pecunia caruerunt, domeſticam ſupellectilem pro diurno cibo mutarunt. Vbi frumentum omnino conſumptum eſt, cunctis ad vrticas, canes, muréſque ſe contulerunt. Hinc macie extenuati colorem ſtatuarum ſimilem contraxerunt, atque aut incedentes, aut mandentes exanimati ſunt. fuiſſe etiam dicuntur, qui ciborum loco excrementa corporum aſciuerunt. Vir quidam à filiis quinque rogatus, vt panem præberet, dolore diſſimulato, eos ſe ſubſequi, tanquam accepturos, iuſſit, vbi vero ad Tiberis pontem peruenit, in flumen ſe capite obuoluto præcipitauit, filiis, ceteríſque regionis eius Romanis ſpectantibus, ac caſus eius diritate attonitis. quidam etiam ſæuos morſus in ſua membra verterunt. quare præfecti ea ciuium deſperatione perculſi iis, qui exire vrbe vellent, pecunias tradiderunt, ac, quò luberet, copiam abeundi fecerunt. ita, paucis exceptis, omnes exiere. quorum plerique, areſcentibus præ inedia membris paſſim, nonnulli ab hoſtibus intercepti, periere. Interim Beliſarius cum vniuerſa claſſe Dyrrachio profectus, proſpero vſus vento, Hydruntem acceſſit. inde in Portum Romanum prouectus Ioannem expectare cum exercitu cœpit. At Totilas omnes ad vrbem aditus intente obſeruans, ne quid importaretur, quod obſeſſorum ſubleuare miſerias poſſet, in parte anguſta fluminis trabes longas in vtramque ripam pertinentes in modum pontis conſtituit, ligneáſque vtrinque turres excitauit, in híſque pugnaciſſimos viros impoſuit, ne lembis ex portu in vrbem aditus pateret. Dum hæc autem aguntur, Ioannes in Calabriam progreſſus, Gotthis, qui Brunduſij erant, imprudentibus, capti exploratoris indicio, equorum hoſtilium greges auertit, atque ad caſtra hoſtium curſu citato profectus, atque imparatos, & dearmatos adortus pleroſque occidit. inde, Calabris in fide Beliſarij confirmatis, Canuſium venit. ibi à Tulliano quodam Lucano, viro inter ſuos potenti, conuentus eſt, affirmante Italicos iniuriis Romanorum compulſos ad Gotthos defeciſſe, ſi priſtinam eorum in ſe beneuolentiam recepiſſent, haud dubie ad auctoritatem Imperatoris ſe relaturos. neque enim vltro ad barbaros, & Arrianos conceſſiſſe. Ioanne autem curaturum ſe omnia, quæ peterent, pollicente, ſuas mox Tullianus copias iunxit. atque ita omnes Italos earum regionum ad auctoritatem Imperatoris redegit. Quibus rebus compertis, Totilas trecentos Gotthos delectos Capuam miſit, iuſſos, vbi Ioannem illac tranſire viderent, occulte ſequerentur, ita vt non ſentiret, ac cetera ſibi curanda relinquerent. Ioannes autem veritus ne ab hoſte circumueniretur, in Bruttios, Lucanóſque receſſit, ac Ricimundum eius regionis cuſtodem ex improuiſo adortus, trepidum in collem auertit, ac, multis obtruncatis, ad deditionem adduxit. atque inde, tranſitu ad vrbem deſperato, in Apuliam retroceſſit. Beliſarius autem,

tempore Ioanne expectando conſumpto, veritus, ne Romani victus neceſſitate adacti facinus aliquod inexpiabile molirentur, commeatus quouis modo in vrbem intromittere nixus, talem machinationem inſtituit. naues duas ex iis, quas Græci acatas dicunt, patentiores inter ſe tignis reuinctis iunxit, ac ligneam turrim impoſuit, altiorem iis turribus, quæ à Totila in ponte fuerant excitatæ. inde naues ducentas, quas dromadas appellant, in Tiberim iecit, circumuallatas ligneis muris, eiſque vndique perforatis, vt ex foraminibus petere hoſtem poſſent. demum, frumento, rebúſque neceſſariis impoſitis, militibus manu promptis expleuit. inde pedites, equiteſque circa fluminis ripas conſtituit, qui hoſtium in Portum impetum prohiberent. Iſaaci autem intra Portum relicto vxorem Antoninam, & ſua cetera commendauit. neque inde abire iuſſit, vt haberet, quò ab hoſtibus forte preſſus refugeret, ceteris circumiectis locis late ab hoſtibus occupatis. His ita conſtitutis, ipſe nauim vnam ingreſſus eſt, in qua turrim ligneam conſtruxerat, ac lembum in faſtigio collocarat, pice, ſulfure, ſeuo, ceteríſque ignis alimentis refertum, ac claſſem à terra trahi militibus imperauit. Ex altera Tiberis parte Portuenſi via pedeſtri exercitu venire ſubſidio iuſſo, nuncium ad Beſſam, vt poſtridie, eductis copiis, caſtra turbaret hoſtium, miſit. quod ille exequutus non eſt, vtiliorem ſibi videns eſſe obſidionem, cum adhuc aliquid frumenti haberet, quod ſenatoribus venderet. Beliſarius, & Romana claſſis, cum propius ad pontem, nullis Gothis occurrentibus, acceſſiſſent, in ſtationes hoſtium incidunt, qui ab vtroque fluminis latere ad pontis tutelam ferreas cathenas iniecerant, ne procedere ad pontem Romani poſſent. ſed, cuſtodibus partim ſtratis, partim auerſis, ad pontem ſuccedunt, atque hoſtes inuadunt, & pontem, defatigatis illis, capiunt. Tum Beliſarius, nauibus, in quibus turres erant, ad pontem admotis, incendi lembos iubet, & in ligneam Gotthorum turrim materiam eam immitti. quo incendio turris correpta vnà cum ducentis militibus flagrauit. Ea re Romani alacriores effecti è caſtris opitulatum ſuis venere, atque hoſtibus acrius inſtitere, ac metu territos in fugam egere. Ponte inflammato, iam aditus in vrbem erat patefactus, cum rumor ad Portus oppidum perfertur, Beliſarium Gotthos ſuperaſſe, & cathenam in flumine recidiſſe, & pontem cum turri ſuccendiſſe. quo permotus Iſaaces, ne tantæ expers victoriæ eſſet, ſpreto Beliſarij imperio, in alteram ripam cum equitibus centum traiecit, & ad hoſtium caſtra profectus, Rodoricum ducem, & Gotthos repente adortus ſic exterruit, vt caſtra relinquerent. qui mox animo collecto reuerſi, Romanos prædæ colligendæ intentos inuaſerunt, ac, pluribus cæſis, Iſaacem cum paucis viuum ceperunt. Hac re audita Beliſarius confuſus, ac Portum vnà cum vxore in poteſtatem veniſſe hoſtium credens, tanto dolore effectus eſt, vt ne hiſcere quidem poſſet. itaque exercitum protinus reduxit, atque ad Portum ire contendit, vt hoſtes imparatos opprimeret, & locum recuperaret, quem amiſſum putaret. vbi vero ſe opinione deceptum tantam victoriæ amiſiſſe occaſionem cognouit, graui repente febri oppreſſus eſt, quæ illum diuturnitate ſua vſqueadeo macerauit, vt ad mortis quoque diſcrimen adduxerit. Poſt biduum, Rodorico ex humanis rebus erepto, Totilas tantum doloris concepit, vt ſtatim Iſaacem captiuum occiderit. Beſſas interim frumentum impenſius, precium egentium neceſſitate augente, vendebat, & murorum cuſtodias negligebat. itaque, nemine muros obeundo cuſtodias inuiſente, Gotthi mœnibus liberius inſultabant. Hac negligentia inuitati quaterni cuſtodes Iſauri ſtationes ad portam Aſinariam nacti nocte concubia è pinnis ad terram reſte ſe demiſerunt, & Totilam adeuntes, excepturos ſe intra vrbem ipſius exercitum ſpoponderunt. atque promiſſis ingentibus onerati in vrbem per funem reuerſi Gotthis, quos ſecum deduxerant, modum rei peragendæ oſtenderunt, & cuſtodibus conniuentibus remiſerunt. Cum Totilas parum Iſauris fidens rem differret, illi haud ita multo pòſt eadem monentes reuerterunt, atque iterum duos alios ab eo datos, qui omnia perluſtrarent, duxerunt. qui reuerſi priorum ſimillima rettulerunt. Interea Romani milites multi exploratum, quid Totilas ageret, à Beſſa emiſſi Gotthos decem captos in vrbem perduxerunt. qui à Beſſa rogati, quid Totilas animo agitaret,

respon-

reſponderunt, Totilam in ſpem ingreſſum, ſe per Iſauros quoſdam vrbem occupaturum. ſed tamen Beſſas, & Conon omnia neglexerunt, neq; vrbis cuſtodiendæ acriorem vllam curam propterea ſuſceperunt. Interim tertium Iſauri ad Totilam acceſſerunt, eumq; ad rem aggrediendam magnopere incitarunt. tum ille alium ſibi cognatione coniunctum ſpeculatum miſit, qui tenerſus eadem, quæ ceteri, confirmauit. Itaq;, expedito vrbis aggrediendæ conſilio, primis tenebris vniuerſo exercitu armato ad portam Aſinariam prodiit. & quaternos Gotthos præualidos viros, Iſauris ducibus, per funem in muros iubet aſcendere. Hi, cum eadem nocte, qua Iſauris ipſis cuſtodia obuenerat, euaſiſſent, dormitantibus ceteris, ad fores Aſinarias aperiendas deſcendunt, &, ferreis clauſtris refractis, aditum patefaciunt, & patentibus portis Totilam cum vniuerſo exercitu in vrbem recipiunt, eo die, qui XVI Kal. Februarij fuit, vt Marcellinus adiecit. Totilas ingreſſus, confeſtim in vnum locum copias omnes coëgit, neque eas vagari permiſit, ſiue hoſtium inſidias veritus, ſiue, vt inquit Anaſtaſius, vt ſpacium Romanis daret, quo in templa confugerent. neq; enim auidus eorum ſanguinis erat. Tumultu in vrbe, vt in tanto caſu ſolet, exorto, Romanorum militum pars maxima cum ducibus ipſis, vt cuique commodum fuit, fugam arripuere. pauci quidam Romanis ſe ciuibus immiſcentes, in templa perfugium habuere. ſoli Decius, & Baſilius ex patriciis, cum præparatos ad id equos haberent, cum Beſſa effugere potuerunt. Maximus, Olybrius, Oreſtes, & alij quidam in baſilicam S. Petri ſe recepere. è plebe in vrbe tantum quingenti remanſerant, qui templa adeuntes ſalutem ſibi pariter quæſiuere. ceteri aut in alias terras, vt diximus, ſe contulerant, aut peſtilentia interierant. Beſſam fugiſſe cum audiſſet Totilas, neminem inſequi voluit, nihil ſibi acceptius ab hoſte fieri aſſerens, quàm vt fugam capeſſeret. Vbi illuxit, nec vlla ſuberat inſidiarum ſuſpicio, idem orandi cauſſa templum S. Petri iniuit. Gotthi vero hoſtili more quos obuios habuerunt, necè ſtrauerunt, milites quidem viginti, è plebe autem homines ſexaginta. Ineunti Totilæ templum Pelagius diaconus occurrit, Chriſti euangelia in manibus geſtans, ac genibus poſitis ſupplicabundus, Parce, inquit, ô princeps tuis. cui ille cachinnãs reſpondit: Nunc mihi demum ſupplicaturus aduenisti Pelagi? tum ille, Maxime, inquit, quoniam tuum me ſeruum effecit Deus. vetum ab his iam abſtine manus, qui tibi in ſeruitutem ceſſere. His percitus vocibus Totilas, militibus edicto ſuis mandauit, ne quem poſthac Romanorum occiderent, atq; vrbem ita diriperent, vt ſibi precioſiſſima quæq; ſeruarent. Magna in ædibus nobilium præda eſt inuenta. ſed quam Beſſas reliquit magnitudine reliquam anteceſſit, vt qui nefarium illud frumenti diuenditi precium in Totilæ commoda cumulaſſet. Ruſticiana Boëtij quondam vxor bonis omnibus ſpoliata eo mendicitatis adducta eſt, vt ab hoſtibus panem, ac cetera neceſſaria corrogauerit, ſeruilibus indumentis induta, quæ egentes ſua beneficentia ſuſtentarat. idem & multi alij primores Romanorum fecerunt. neq; ea res tum pudori fuit. Ruſticianam etiam à Gotthis inſimulatam, quòd per milites Romanos Theodorici regis ſtatuas deturbaſſet, Totilas metu, periculoq́ne mortis exemit, atq; vna cum ceteris fœminis conſeruauit. quæ res effecit, vt nulla vim paſſa ſit. Poſtridie Gotthis omnibus aduocatis ita diſſeruit: eos eadem ſe monere, quæ antea. nempe vt iuſtitiam, ac continentiam colerent. neque enim quidquam Deo acceptius eſſe. argumentum ex eo ſumerent, quod, cum, æquitate poſthabita, indigna aduerſus Italos perpetrarunt, cẽtum millia hominum à ſeptem millibus victi, ac primum imperio, deinde rebus omnibus ſpoliati ſint. poſtquam reſipuerint, paucos, eoſq; nudos, & ignauos triginta millia deleuiſſe. quamobrem hortari illos, vt in propoſita ſententia maneant. Inde, Romanis ſenatoribus accitis, exprobrauit, quòd Theodorico multis ornati beneficiis male gratiam retuliſſent, ac Græcos in vrbem inuexiſſent, identidem eos interrogans, nunquid mali à Gotthis, nunquid boni à Iuſtiniano tuliſſent? quo Imperante, ſatis conſtaret, ipſos magiſtratibus omnibus ſpoliatos eſſe, ſępe ab exactoribus vapulaſſe, atque in pace non aliter, atque in bello, tributa contuliſſe. Tacentibus autem ſenatoribus, Pelagius, qui aderat, ſe interpoſuit, ac pro illorum ſalute ſupplex orare inſtituit. neque ante finem precandi fecit, quàm ille ſe erga ipſos

clementiam ſuam præſtiturum oſtendit. His actis, Pelagium inde diaconum & Theodorum rhetorem Couſtantinopolim ad Iuſtinianum cum litteris miſit, rogans, vt partes apud eum ſuas agerent, atq; omnibus viribus ab eo ſibi pacem, atq; amicitiam impetrarent. ne, ſi irrito poſtulato rediſſent, ipſe vrbem diruere, atq; in ſenatores animaduertere cogeretur. Hi profecti litteras reddiderunt, quæ erant in hanc ſententiam ſcriptæ. Quæ vrbi Romæ contigerint, ea te arbitror cognouiſſe. hos viros poſtulatum mitto, vt bona pacis tibi aſciſcas, & mihi tribuas. cuius fructus teſtes locupletiſſimos habes Anaſtaſium Imperatorem, & Theodoricum regem, qui, pace ſeruata, bonis omnibus ſua tempora cumularunt. ſi hæc præſtiteris, merito ego te parentem appellabo, & tu me in bello ſocium obtinebis. Iuſtinianus autem, litteris lectis, mandatiſq; perſpectis, reſpondit, ſe rebus bellicis Beliſarium præfeciſſe, eiq; liberam poteſtatem rerum, quæ ad Totilam pertinerent, dediſſe. Interea vero, dum legati vltro, citroque commeant, Tullianus in Lucania, contracta agreſtium manu, ſaltum quendam anguſtiorem inſedit, ne hoſtes Lucaniæ detrimentum illaturi ea peruaderent. cum Tulliano vero trecenti etiam Antæ erant, ob id ibi à Ioanne præfecto relicti. quæ vbi accepit Totilas, agreſtium & ipſe multitudinem conuocauit, ac, nonnullis Gotthis adiectis, anguſtias eas inuadere iuſſit. qui profecti, cum inferre vim voluiſſent, paſſi ſunt, magno ab Antis detrimento accepto. qua re incenſus Totilas vrbis partem tertiam diſturbauit. Pulchriora etiam, & magnificentiora ædificia incendio delere impetus cepit. quod vt Beliſarius audiit, has ad eum litteras miſit. Vt ſapientis fuit, ædificia, quæ antè nulla erant, ad vrbium ornamenta conſtruere, ſic quæ eas illuſtrant, euertere velle, hominis eius videtur, qui prudentia careat, & quem poſteris prodere ſuæ iniquitatis monumenta, non pudeat. Roma omnium vrbium, quæ illuſtrantur à ſole, magnitudinem, ac ſplendorem antecedere exiſtimatur. neq; enim vnius viri virtute, neq; parui temporis interuallo ad tantum faſtigium dignitatis aſcendit. ſed multi Imperatores, multis annis, multiſq; copiis ex vniuerſo terrarum orbe opifices coëgerunt, qui eam paulatim ædificando virtutum omnium monumentum poſteris prodiderunt. Quare hæc tua comminatio ſempiternam mortalibus iniuriam inferet. nam & virtutis auctoribus, præclarum monumentum, & poſteris viſendum ſpectaculum adimet. Quin etiam illud conſideres velim, ex his duobus alterum neceſſario ſequuturum, vt ipſe hoc bello aut victus, aut victor diſcedas. ſi viceris, & Romam deleueris, non alterius vrbem, ſed tuam excideris; ſi victus eris, gratiam apud victorem, eamq; non mediocrem inieris. & qui in ceteros clemens fueris, facilius clementiam conſequeris, & iniquas illas hominum voculas deuitabis, meritas te pro tam egregia vrbe deleta pœnas dediſſe, dicentium. His litteris ſemel, atq; iterum lectis, totaq; re diligenter ad rationem reuocata, demum Totilas vrbi ſibi parcendum conſtituit. & remiſſis legatis, Beliſarij conſilio ſe pariturum reſpondit. Ac, maiore exercitus parte in Algidum miſſa, vt Beliſarij militibus vagandi poteſtatem adimeret, ipſe cum reliqua in Lucaniam aduerſus Ioannem contendit. & nobiles Romanos alios ſecum deduxit, alios cum coniugibus, & liberis in oppida Campaniæ diſpertiuit. Vrbs Roma, incolis omnibus amotis, prorſus eſt deſtituta, memorandum inter pauca exempla humanæ fortunæ ludibrium, ac ſpectaculum ipſis etiam hoſtibus, quanquam ab omni humanitate remotiſſimis, miſerandum. Ioannes, vt in ſe venire Totilam ſenſit, citato agmine ex Apulia Hydruntem ſe retulit. Tullianus vero ad Ioannem cum Antis. Nobiles, qui in Lucaniam venerant, agreſtibus, qui cum Tulliano ſaltus anguſtias obſeruabant, Totilæ permiſſu, perſuaſerunt, vt ad agros ſuos colendos redirent. ita vlterior Italia ferme tota Gotthorum in ditionem reuertit. Tum Gotthi liberius vagari, atq; omnia prædando ſine metu circuncurſare cœperunt, quouſq; Ioannes, cohortibus aliquot emiſſis. pleroſq; eorum occidit. quo terrore captus Totilas copias omnes collegit, atq; inde Garganum ſe retulit. Marcianus Cononis miles, cum à Beliſario ad Totilam ſimulata defectione tranſiſſet, ab eo benigne acceptus Spoletum cum aliis nonnullis eſt miſſus. Gotthi, Spoletum ab Herodiano ſibi proditum cum cepiſſent, muros diruerant, atq; amphitheatrum, quod erat in vrbe, ita munierant,

vt

vt omnes aditus obſepirent, præſidiumq; ex Gotthis Romaniſq; perfugis impo-
ſuerant. Marcianus autem, contracta cum nonnullis præſidiariis militibus amici-
tia, perſuaſit, vt illuſtre aliquod facinus aduerſus barbaros molirentur, atq;, opera
bene nauata, ad Romanos reuerterentur. ita, re compoſita, Peruſiam ad eius præſi-
dij ducem Oldigam Hunnum mittunt, eoq; de conſilij ſui ratione commonefacto
vt Spoletum milites mitterẽt, rogant. Profectos vbi Spoleto appropinquare Mar-
cianus cognouit, cum militibus quindecim, quos ſibi adiunxerat, ducem præſidij
occidit, apertis portis, Romanos intra oppidum recipit. Per eos etiam dies Beliſa-
rius cum delectis mille militibus Romam ad eius ſtatum explorandum contendit,
ac magnam Gotthorum manum, qui circa vrbem in inſidiis conſederant, in ſe e-
rumpentem fortiter excepit, ac, pleriſq; in fugam verſis, multiſq; interemptis, Por-
tum repetiit. Ioannes Tarentum à ciuibus nonnullis introductus iniuit, & vrbem,
quippe magnam, muro ſe munire poſſe diffiſus, Portum foſſa, valloq; firmauit, atq;
intra id ſpacium oppidanos, incolaſq; regionis reduxit. locoq; præſidio confirma-
to, Calabris ad tranſeundum animum addidit. Totilas, cum in Lucania oppidum
Acheruſiam occupaſſet, idq; trecentorum virorum præſidio communiſſet, barba-
ris quibuſdam ad ea Campaniæ loca miſſis, quæ à Romana nobilitate incoleban-
tur, cum reliquo exercitu Rauennam verſus intendit iter. Interim Beliſarius ani-
mum ad recuperandam Romam admouit. itaq;, paucis in præſidio Portus relictis,
cum ceteris eo acceſſit, ac partem mœnium à Totila deturbatam lapidibus temere
coaceruatis, ac nullo cæmẽto interlitis ſepſit, atq; exterius ingenti ſudium ordine
fulſit. vt quando inſtaurare non poſſet, ſaltem aliquam ſpeciem ædificij daret. circa
muros vero foſſam profundiorem duxit, vniuerſo per dies quindecim in id opus
exercitu incumbente. Inde Romanos, qui circuniecta tenebant oppida, reuoca-
uit. qui partim deſiderio vrbis, partim copià rerum neceſſariarum, quas ille abunde
inuexerat, ſummo ſtudio redierunt. Nondum fores portis præ paucitate opificum
impoſuerat, cum Totilas hac de re certior factus ſuperuenit, ac caſtra ſuper Tibe-
rim poſuit. & poſtridie ſub ortum ſolis ira fremens murum libere circuiuit. qua re
animaduerſa. Beliſarius pugnaciſſimos quoſque alios portis, alios muris cuſtodien-
dis oppoſuit. Barbari clamoribus Romanos ſe perterrefacturos, vrbemque primo
impetu capturos, ſperarũt, ſed Romani rei indignitate accenſi, furore in audaciam
verſo, ſupra vires pugnantes ad omnem impetum fortiter excipiendum ſe incita-
runt. atque ex ſuperiore loco barbaros ferientes cædem ingentem fecerunt. De-
mum, vtriſq; labore, laſſitudineq; confectis, prœlium ſub occaſum ſolis dirimitur.
Noctem inde Gotthi traduxerunt ſauciis curandis, Romani vigiliis in muris. & ad
portas per vices agendis, ac tribulis extra portas diſſeminãdis, vt ſubitam hoſtium
impedirent impreſſionem. Poſtridie Totilas ad oppugnanda mœnia cum vniuer-
ſo exercitu rediit. Romani vero alacrius etiam, ſuperiore elati prœlio, reſtiterunt.
ac cedentes barbaros nonnulli inſequi cœperunt. quos longius prolapſos Gotthi
erant circunuenturi, ne ſe poſthac ad vrbem recipere poſſent, niſi, periculo cogni-
to, Beliſarius, emiſſis aliquot è ſuis, eos ſeruaſſet. Hoc damno non contentus Toti-
las poſt aliquot dies tertiam oppugnationem inſtituit. turpiterq; item à muris re-
pulſus, cum in fugam ſe contuliſſet, multos è ſuis deſiderauit. vehementer à reli-
quis increpitus, quòd Romam ſemel captam non funditus deleuiſſet, ne quando à
Romanis recipi poſſet, atq; ipſi in ea recuperanda tantum laboris exhauriendum
eſſet, oblitus, quantis nuper eum laudibus extuliſſent, quòd murorũ parte deiecta
vrbi clariſſimæ pepercißet. Soluta inde obſidione Tibur receſſit, omnibus Tiberis
pontibus deturbatis, Miluio excepto, quem propter vrbis propinquitatem de-
moliri non potuit. idque oppidum paulo antè à ſe euerſum reficere cœpit. ibique
omni depoſita pecunia manſit. Beliſarius ferratis foribus portis impoſitis claues
earum ad Iuſtinianum cum litteris rem geſtam ſignificantibus deſtinauit. Poſte-
ro anno Totilas magnum militum numerum Peruſiam obſeſſum miſit. Hi, cum 547
deficere Romanis neceſſaria accepiſſent, ad Totilam miſerunt precatum, vt cum
vniuerſo exercitu propere ad ſe cõtenderet, quo maturius Peruſia potiretur. Toti-
las autẽ cum ſuos eum defugere laborem videret, oratione habita eos cohortatus

eſt, ac ſimul rationem rerum à ſe geſtarum omnium reddidit. & miſſo Peruſiam
exercitu arctiorem eam obſidionem effecit. Ioannes cum fruſtra Acheruſiam ob-
ſideret, ſenatum Romanum, qui in Campania erat, ſibi ſeruandum putauit. quip-
pe cum delectis equitibus, ſuo haudquaquam enunciato conſilio, in Campaniam
neq; die, neq; nocte itinere intermiſſo peruenit. Hac re præcognita Totilas ad eos
eripiendos equites delectos immiſit. Hi cum Minturnas perueniſſent, equos de-
fatigatos curarunt, ac præmiſſis nonnullis Capuam, & vicina loca exploratum, eo-
dem forte die Capuam, quo Ioannis equites, acceſſerunt. Ibi commiſſo prœlio
penes Romanos victoria fuit. Gotthi pauci Minturnas ſe receperunt, qui in præſi-
dio erant, cum plerosq; ſaucios, & cruore perfuſos viderent, repente fugam arri-
puerunt. & ad Totilam profecti innumerabilem eſſe hoſtium multitudinem ad te-
gendam fugæ ſuæ turpitudinem nunciarunt. Capuæ ſenatores pauci reperti, ſed
matronæ ferme omnes. nam vrbe capta Romani ciues Portum ſe contulerant,
mulieres captiuæ factę erant. Clementinus quidam nobilis redire noluit, quia prę-
ſidium quoddam Neapoli proximum Gotthis tradiderat. Oreſtes vir conſularis
præ equorum inopia vel inuitus remanſit. Ioannes nobiles viros cum ſeptuaginta
militibus, qui à Totila, ad quem tranſierant, ſe ad Romanos receperant, in Sici-
liam miſit. Hinc iratus Totilas magna mole aduerſus Ioannem contendit, paucis
militibus in præſidio eius loci, in quo erat, relictis. Ioannes in Lucanos regreſſus e-
rat ad contrahendos milites, ſpeculatoribus dimiſſis, ne qua in ſe repente irruptio
fieret, ſed Totilas per auios montes, & difficiles, qua ipſum venturum Ioannes ſu-
ſpicari non poterat, iter ingreſſus, nocte intempeſta ſuperuenit. ac repente adortus
ipſum in proximos colles refugere compulit, ſed Ioannes, centum militibus amiſ-
ſis, Hydruntem peruenit incolumis. Totilas, Romanis direptis caſtris, abiit. In-
terim ex multis ducibus, quos Iuſtinianus à Beliſario fatigatus in Italiam cum mi-
litibus miſit, Bacuuius, Sergiusq;, & poſt hos Verus cum Herulis trecentis, Vara-
zesq; cum militibus octingentis, venit. Verus autem omnium primus Hydrun-
tem cum acceſſiſſet, cum Ioanne morari noluit, ac, nauibus dimiſſis, terra Brundu-
ſium adiit, atq; ibi caſtra fecit. Qua re cognita, Totilas vires eius, aut veſaniam ex-
perturus ſuperuenit, atq;, impetu facto, ipſum cum Herulis in ſyluam proximam
compulit, ac mox cum reliquis inter ſenticeta deliteſcentem oppreſſurus fuit, niſi
forte Varazes dux in littus exceſſiſſet, quo viſo territus Totilas, ſublatis caſtris, inde
receſſit. Heruli inde cum Vero, & Ioanne Tarentum acceſſere. Valerianus autem
Armeniorum præfectus Conſtantinopoli cum haſtatis, peltatisq; mille amplius
iuxta ſinum Ionicum veniens, miſſis trecentis militibus ad Ioannem, oſtendit ſe
primo vere ei affuturum. Beliſarius, Conone ad vrbis cuſtodiam conſtituto, in Si-
ciliam nauigauit, vt inde Tarentum iret, & ſe cum ceteris copiis iungeret. ſed à
tempeſtate Crotonem reiectus ibi cum coniuge manſit, ac milites ſaltus quoſdam
occupare ad parandum commeatum præcepit. qui milites Gotthos adepti in fu-
gam verterunt. mox à Totila, cum negligenter locum tuerentur, oppreſſi ſunt.
quorum fugientes quidam Beliſarium monuerunt, Totilam in propinquo eſſe.
quo nuncio ille ictus ſtatim conſcendit, ac, ſolutis anchoris, Meſſanam eodem die
peruenit. Totilas inde Romanos Roſciani, dedituros ſe rei frumentariæ difficulta-
548 te opinatus, obſidere inſtituit. Poſtero anno Iuſtinianus pedeſtres in Siciliam co-
pias miſit, & Valeriano, vt ad Beliſarium ſe conferret, mandauit. qui, traiecto freto,
ſtatim proceſſit Hydruntem. Per eoſdem dies Beliſarius Antoninam coniugem
miſit Conſtantinopolim, ad Theodoram Auguſtam orandam, vt bellum copiis
maioribus gereretur. Qui vero Roſciani obſidebantur rerum neceſſariarum ino-
pia conflictari, pacti cum Totila ſunt, ſe, rebus ſuis ſaluis, intra certum dierum ſpa-
cium, nullo ſubmiſſo Conſtantinopoli ſubſidio, deditionem oppidi eſſe facturos.
Milites, à Beliſario ad cuſtodiam vrbis Romæ relicti Cononem ducem, facta con-
ſpiratione, obtruncarunt, crimine oblato, quòd frumētum cum ſui iactura & mer-
caretur, & venderet. ſacerdotesq; quoſdam ad Iuſtinianum miſerunt, petitum, ne
cui fraudi illius perpetratio facinoris eſſet, ſed eius in perpetuum memoria delere-
tur, & debita ſtipendia ſoluerentur. Interim Beliſarius cum Ioanne, & aliis duci-
bus,

bus,maiore iam contracta claſſe,Roſciannm ad eam ſoluendam obſidionem con-
tendit.præſidiarij vero vbi claſſem ex alto aduolantem viderunt, ſpe maturi auxilij
fulti ſe dedere,licet die deditionis inſtante,abnuerunt. verum naues,ſęua repente
oborta tempeſtate,aliò auerſæ,atq; adeo etiam diſperſæ, cum capere littus nō poſ-
ſent,Crotonem delatæ ſunt. Beliſarius inde,poſtquam omnes naues ex ſalo,& flu-
ctibus coierunt,iterum Roſcianum nauigationem intendit,ſed ſagittis à Totila,te-
lisq; à littore repulſus naues procul in mare reducere eſt coactus.itaq;,deſperata e-
greſſione,iterum Crotonem acceſſit.ibi veto,conſiliis de bello agitatis,decretum
eſt,vt Beliſarius Romam rediret,ac,conſtitutis rebus,annonam in vrbem inuehe-
ret,Ioannes,& Valerianus, equis, virisq; in terram expoſitis, terreſtri itinere in Pi-
cenum concederent,atque hoſtes ab oppidorum obſidione auerterent. ſic enim
Totilam ab obſidione Roſciani ſe remoturum. Ioannes cum militibus mille profe-
ctus eſt. Valerianus terreſtre periculum veritus, Anconā nauiganit.ſed ne ita qui-
dem Totilas Roſciani obſidionem teliquit, ſed duo millia militum in Picenum
ſuorum auxilio miſit. qui vero Roſeiani obſidebantur ſpe omni Romani auxilij
deturbati miſere ad Totilam,qui actorum veniam poſtularet, &, ſalute pacta, ſe-
met dedituros promitteret. eam conditionem Totilas accepit, ſupplicio tantum
de vno duce Chalazaro ſumpto, quòd pactis prioribus non ſtetiſſet. militibus, qui
ſibi nauare operam vellent,ſua bona conceſſit,reliquos nudatos emiſit.ex his octo-
ginta Crotonem profecti ſunt. Antonina Conſtanrinopolim profecta Theodo-
ram Auguſtam vita functam inuenit.itaque,Iuſtiniano conuento,petiit, vt Beliſa-
rium ex Italia renocaret. idq; obtinuit. nam Iuſtinianus Perſarum armis ſolito ve-
hementius vrgebatur. Beliſarius euocatus cum diſceſſiſſet, in itinere Pernſiam à
Gotthis captam audiuit,hac te animaduerſa, Vigilius pontifex cnm omnibus Ita-
licis epiſcopis,qui Conſtantinopoli etant,Iuſtinianum impenſius obſecrauit, vt o-
mnes vires ſuas conferre ad liberandam Italiam vellet. quibus ille teſpondit, id ſi-
bi præcipuè curæ fore.erat enim, vt inquit Procopius, tum ſedandis ſeditionibus
eccleſiarum Orientis intentus. Hæc dum à Gotthis,regnante Totila, pro retinen-
da Italia omnibus viribus gerebantur, alij quoque barbari diuerſis in partibus Im-
perium lacerarunt.nam Franci multa in Venetia oppida occuparunt, cum neque
Romani ea tueri poſſent,neque Gotthi tantas opes haberent, vt ea tecuperare va-
lerent. Gepidæ Sirmium,& quædam Dalmatiæ loca ſibi vindicarunt,quę Impera-
tor proxime Gotthis ademerat. Longobardi nonnullis caſtellis ab eo in Norico,
Pannoniaq; donati,ſedibus ſuis exciti ſupra Iſtrum,& prope Gepidas conſederūt.
ac Dalmatiam, Dyrrachium vſq; populabundi petagrarunt, multoſq; captiuos fe-
cerunt. Heruli, cum alia Dalmatiæ loca,tum maxime circa Singidonem habita-
runt,& Illyricum omne incurſauerunt. Demum Longobardi,& Gepidæ, collatis
inter ſe armis,legatos ad Iuſtinianū amicitiam poſtulatū miſerunt, illi rege Andoi-
no,hi Choriſino. Longobardi obtinuerunt ea conditione, vt poſtquam auxilio ſuo
Gepidas deuiciſſent,opē ſibi aduerſus Gotthos in Italiā ferrēt. Qua re cognita,Ge-
pidę pacē cum Longobardis fecerūt. Sequenti anno Totilas vniuerſum exercitum 549
Romā reduxit, eamq; corona cinctā obſidere incœpit. hanc Diogenes à Beliſario
relictus cum tribus hominū millibus tuebatur,qui vt erat vir acer,&prudēs,vrbem
frumento,& aliis rebus neceſſariis repleuerat,& pòſt diligenter Gotthos à murorū
oppugnatione propulſauit. idq; eos ſæpius conatos acerrime repulit. itaq; Gotthi
Portū occuparunt,atq; inde arctiorē Romæ obſidionē fecerunt. Dum autem Iu-
ſtinianus ducē in locum Beliſarij mittere cunctatur,ac Liberiū vrbis præfectū deſi-
gnat,atq; aliis ſeſe negotiis implicat, iterū Roma,quæ teneri potuiſſet,amiſſa eſt. I-
ſauri quidā,qui ad portā Capenam excubabant,alij exemplo Iſaurorū,qni Aſinariā
prodiderant,ducti,partim ſtipēdia debita ſibi nō ſoluta cauſſati,quàm occultiſſime
in colloquiū cū Totila venerūt,& vrbē ſe illi prodituros ꝓfeſſi ſunt. Vbi vero dies ad
rē cōſtituta acceſſit,eiuſmodi Totilas dolū molitur. In Tiberim prima noctis vigilia
naues duas longas immiſit, hiſq; viros acres impoſuit,monitos,vt aduerſo flumino
nauigarēt, & vbi quā proxime muros veniſſent, quanta vi poſſent, clangorē bucci-
nis ederent. ipſe interea hoſtē fruſtratus, ad portam Capenam paratum exercitum

duxit,atq; alios in inſidiis collocauit,ad eos, qui noctis tenebris tuti euaderent, capiendos,quos iuſſit interfici. Qui in nauibus erant,poſtquam muro appropinquarunt,tubis canere cœperunt. cuius rei nouitate Romani attoniti, & metu periculi maioris exterriti temere cuſtodiis relictis omnes eo conuolauere, eam muri partem ab hoſtibus inuadi arbitrati. Soli Iſauri in ſua ſtatione manſere, atq; hoſtibus portas aperuere. Tumultu hoſtili comperto multi Romanorum per diuerſiſſimas portas vrbe ſe effudere. ſed qui Centumcellas abierunt,ab inſidiatoribus trucidati ſunt. Diogenes ſaucius in tutum euaſit. Paulus Cilix cum Diogene cuſtos vrbis conſtitutus cum equitibus quadringentis ad molem Hadriani confugit, ponte, qui fert ad templum Sancti Petri præoccupato. Poſtridie autem ſub lucem Gotthi in ponte cum Romanis pugnam commiſerunt, & licet, Romanis acriter prœliantibus,ſuperiores erant,tamen propter angnſtias cum conferti, preſſiq; pugnarent, multi cadebant. qua re cognita, Totilas receptui cecinit,& ſuos quietem capere iuſſit,hoſtes ſe fame domiturum exiſtimans. Paulus inde cum quadringentis equitibus inedia laborans eam noctem inſomnem traduxit. poſtridie equos interficere,atq; eorum carne ſe ſuſtentare decreuit. ſed ſtatim inſoliti cibi nauſea affectus rem in ſerum diei diſtulit. Poſt autem,cum varia conſilia volutaſſent,hoſtem inuadere ſtatuerunt,ferro potius mori,quàm fame cupientes. Qua re præcepta,Totilas veritus,ne deſperatione adacti inſignem aliquam ſibi cladem afferrent,has conditiones obtulit,vt,relictis equis,armisq;,Conſtantinopolim incolumes irent,neq; arma poſthac Gotthis inferrent,aut, iiſdem retentis, ſibi vna cum Gotthis ſtipendia facerent. Secunda conditio eſt accepta,quòd inſidias in itinere Conſtantinopolitano timerent. Paulus tantum, & Mindus Iſaurus, vxorem, liberosq; ſe Conſtantinopoli habere affirmantes,viatico à Totila commeatuq; donati,abiere. Trecenti Romani,qui ad templa confugerant, fide accepta, ſeſe ad Totilam contulere. Totilas legatos ad regem Francorum miſerat, filiam in matrimonium poſtulatum. quam conditionem ille reſpuerat, cum neq; nunc regem Italiæ eſſe, neq; in poſterum fore,inquiens, vt qui vrbis captæ tenere poſſeſſionem nequiuerit, ſed à ſe deletam hoſtibus habendam permiſerit. Quo reſponſo permotus Totilas, recepta vrbe, commeatus importari, ſarciriq; omnia imperauit, quæ à ſe vel incendio,vel ruina deleta fuiſſent. Romanosq; & nobiles omnes, quos in Campaniam emiſerat, reuocauit. ac ludis equeſtribus editis luſtrauit exercitum, quem in Siciliam erat ducturus. ac quadringentas naues ad pugnam comparauit. lemborumq; vim magnam, quas ex Oriente venientes cum viris, oneribusq; exceperat. Stephanum inde Romanum ad Iuſtianum miſit, oratum, vt ſecum fœdere iungeretur,atq; arma aduerſus alios hoſtes conuerteret. quem Iuſtinianus ne in conſpectum quidem admittere voluit. Qua re cognita, Totilas bellum ſibi redintegrandum putauit,ac Centumcellas obſidionem applicuit,ac,miſſis oratoribus, Diogenem præfectum, num ſe dedere vellet, tentauit. quo negato, milites ad prœlium prouocauit,monens eos, neq; ſubſidium ab Imperatore accepturos, neq; poſthac bellum cum Gotthis adminiſtraturos. nam vrbem captam in ſua poteſtate eſſe. itaq; iiſdem,quibus Gotthi, conditionibus ſecum militaret,aut quo vellet,incolumis ſe conferret. Diogenes neutrum horum probauit, ſed ſe miſſurum nuncium ad Iuſtinianum dixit. qui,ſi intra certos dies nullum auxilium ſummiſiſſet, ſe deditúrum. Hæc conditio placuit, eaq;, obſidibus vtrinq; datis, firmata eſt. Totilas, obſidione ſoluta, in Siciliam iter ſuſcepit, Rhegium in Calabria pertentauit, ſed fortiter repulſus,exercitus parte in obſidione retenta, alteram ad oppugnandum Tarentum miſit, idq; negotio nullo recepit. eodemq; tempore Ariminum ab iis, qui in Piceno erant,Gotthis proditione receptum. His cognitis, Iuſtinianus Germanum ſororis filium ducem aduerſus Totilam deſtinauit. quæ fama in Italiam perlata vt Gotthorum animos conſternauit, ſic Romanorum erexit. nam eius nomen apud omnes erat celeberrimum. Inde,mutato conſilio, pro Germano Liberium,de quo diximus, ire decreuit. quem diſceſſum parantem pòſt etiam conſilio mutato retinuit. Quæ dum aguntur, Verus dux non longe à Rauenna cum Gotthis congreſſus, non paruo cum ſuorum damno in prœlio occubuit. Totilas vbi

vidit

vidit Rheginos fortiter pugnantes deditionem recuſare, relicta in obſidione ad commeatus impediendos ingenti militum manu, in Siciliam traiecit, ac ſtatim Meſſanam inuaſit. cui obuiam extra mœnia venit præfectus Dometiolus, ac, certamine inito, pari virtutis laude in vrbem ſe recepit. Gotthi inde, nemine reſiſtente, Siciliam populati ſunt. qui vero ad Rhegium aſſidebant, tandem Rheginos fame domitos in deditionem acceperunt. quæ res Iuſtinianum impulit, vt ſtatim claſſem cum pedeſtri exercitu Liberio rurſus belli ſumma conceſſa ſuramiſerit: pòſt autem, quoniam effœtæ ætatis erat, & rei bellicæ impetitus, ei reuocato Artabanem Thraciorum militum ducem ſubſtituit, eumq́ue, claſſe à Liberio accepta, in Siciliam tranſire præcepit. ſummæ tamen belli gerendi Germanum præfecit, eumq́ue ingenti pecunia data ex Thracibus, Illyriisq́ue copias idoneas conſcribere iuſſit. Germanus maxima cupiditate ardebat, quemadmodum modo Africam, Stoza tyranno res nouas moliente, ſeruarat, ſic Italiam aduerſus Gotthos vindicare. nam Mataſuentam Amalaſuentæ filiam, & Theodorici regis neptem, Vitige marito priore mortuo, ſibi matrimonio copulauerat. &, cum ſecum eam duceret, Gotthos aduerſus eam arma laturos non putabat. itaque & publica, & priuata pecunia magnis conſcriptis copiis, ingentes vires in bellum attulit. nam præſtantiſſimi bello viri ceteris ducibus faſtiditis, eum ſequuti fuerant, Germaniq́; ipſius filij belli miro ſtudio incitati: & barbari multi aut pecunia, aut amicitia nomina dederant. Quibus rebus in maius in Italiam nunciatis, Gotthi pauere cœperunt, atque animo hæſitare, vtrum aduerſus Theodorici gentis arma ferre deberent. Romani vero, qui cum Gotthis inuiti militabant, ad Germanum miſerunt, qui nunciarent, ſe, vbi primum Italiam attigiſſet, ac caſtra locaſſet, nulla interpoſita mora, ad eum tranſituros. milites autem, qui Rauennæ, & aliis locis omnibus impoſiti fuerant, vt in ſpem bonam ingreſſi, omnia ſibi diligenter cuſtodienda duxerunt. quin etiam ceteri, qui ex fuga aduerſorum prœliorum paſſim diſſipati fuerant, poſtquam Germanum in Italiam tendere acceperunt, agmine vno ſe in Iſtriam contulerunt. ibiq́ue Romanum exercitum expectarunt. Diogenes, cum pacta dies adeſſet, quo Centumcellas tradere deberet, oppidum haudquaquam in ſua eſſe poteſtate dixit, eum Germanus aduentaret ab Imperatore ſummiſſus. ſi ſuos ſibi obſides non reddat, ſe quos ab illo accepiſſet, repente interempturum. atque ita ad oppidum tuendum ſe præparauit, Germanum expectans in diem cum exercitu affuturum. Theodebertum regem Francorum mortuum excepit filius Theodobaldus. Cum autem quingenteſimus quinquageſimus iam 550
annus iniſſet, dum Germanus in Illyrico exercitum contrahit, Sclauinorum vis maxima, traiecto Iſtro, ad Naiſſum oppidum venit eo animo, vt quemadmodum ex captiuis eorum eſt cognitum, Theſſalonicam penetrarent, atque ipſam cum finitimiſ locis omnibus occuparent. Quæ poſtquam Inſtinianus accepit, periculi magnitudine territus, ad Germanum ſcripſit, vt in Italiam tranſmittere cunctaretur, ſed Theſſalonicæ, aliisq́; locis auxilium ferret. Sclauini vero, mutato conſilio, in Dalmatiam flexere. qua re audita recreatus Germanus in ſecundum ab illo diem Italicam expeditionem indixit. neq; ita multo pòſt morbo tentatus interiit. Quo nuncio accepto, Iuſtinianus Ioannem vna cum Germani filiis exercitui illi iuſſit præeſſe. hi vero in Dalmatiam hibernaturi proficiſcuntur; nam fretum traiicere Gottis mille naues habentibus arduum videbatur. Liberius nondum audito, ſucceſſorem ſibi mitti, claſſem Syracuſas à Gotthis obſeſſas applicuit, atque, impetu in hoſtes facto, in portum deſcendit, & cum vniuerſa claſſe muros ſubiuit. Artabanes inde, cum in Cephalleniam perueniſſet, vbi Liberium Syracuſas contendiſſe, accepit, eo curſum intendit. verum, poſtquam Calabriæ propior fuit, repentina tempeſtate coorta, ab aduerſis ventis diſperſæ ita ſunt naues, vt aut littori appulſæ in hoſtium venerint poteſtatem; aut vi ventorum impulſæ in Peloponneſum, vnde diſceſſerunt, ſint reiectæ; aut certe, ſolutis compagibus, periere. paucæ tantum euaſerunt. inter quas ea, qua Artabanes vehebatur, Melitam, diffracto malo, appulſa eſt. Liberius autem neque militibus, neque commeatibus ſatis inſtructus Syracuſis Panormum, fruſtratus hoſtem, acceſſit. Totilas autem, Gotthiq́;, omnibus

Siciliæ locis direptis, ingenti equorum, pecorumq; abacto numero, & frumento, aliisq; cuiuſuis generis frugibus exportatis, in Italiam ſumma celeritate ſe rettulit. Ioannes vero, dum hæc agerentur, & Imperatoris exercitus in Italiam venit, vbi hiemare conſtituit, vt exacta hyeme inde Rauennam concederet. Conſtantinopoli contentio de tribus capitibus Concilij Chalcedonenſis paulo antè à Iuſtiniano damnatis adhuc Eccleſiam fatigabat, neque res tanta componi poſſe ſine generali Concilio videbatur. harum turbarum concitor erat Theodorus epiſcopus Cæſarienſis, vt diximus, qui contra illa diſſerendi finem non faciebat. neque monitis, atque obiurgationibus Vigilij pontificis, qui adhuc in vrbe erat, aures præbebat. itaque Vigilius, epiſcopis Africæ, Illyriciq; adhibitis, quos offenſos conſtabat, vna cum Iuſtiniano Concilium habuit, Mena epiſcopo Conſtantinopolitano, & Dacio Mediolanenſi, & aliis Græcis, Latiniſq; epiſcopis, atq; ipſo in primis Theodoro præſentibus. in quo ſtatuit, ne vſq; ad Concilij deciſionem quidquam de ſuprà dictis capitibus tentaretur. Venerat autem Conſtantinopolim ad Vigilium Dacius eccleſia Mediolanenſi propter fidem exactus, vt ſcribit in Dialogo S. Gregorius. Haud tamen propterea quieuit Theodorus, ſed libellum trium capitum damnationem continentem quibuſdam epiſcopis Græcis recitauit, vt ab eis aſſenſum eliceret. quare increpiti omnes à Vigilio ad promerendã ſimulata ſatisfactione
551 gratiam aduolarunt. Non deſtitit inde poſtero anno Theodorus Iuſtinianum aduerſus Vigilium incitare. quo factum eſt, vt Iuſtinianus edicta quædam contra Vigilium propoſuerit. quibus cognitis, Vigilius, cum in ædibus Placidianis eſſet, atq; vna epiſcopi Græci, & Latini, in primiſq; Dacius Mediolanenſis adeſſent, prohibuerunt, ne quis præuaricationi communis conſtituti pręberet aſſenſum. Vigilius autem dixit: Rogate Iuſtinianum, vt, edictis ſublatis, cõmune decretum expectet, dum epiſcopi Latini hac re offenſi ad ſynodum veniant. ac, vi omni adempta, ſuas ſententias exponant. quòd ſi preces veſtras audire noluerit, vos nulli rei exhibete aſſenſum, quæ ad diuiſionem attineat. quòd ſi hoc forte feceritis, ſcitote, vos, tanquam pręuaricatores beati Petri Apoſtoli, per miniſteriũ vocis meæ ſuſpenſos eſſe. Theodorus autem, & quidam alij epiſcopi, pontificia auctoritate neglecta, ad eccleſiam, vnde edicta pendebant, venerunt, &, adiectis aliis præuaricationibus, miſſarum ſolemnia celebrarunt. & quaſi parum eſſet, primę ſedis epiſcopum contempſiſſe, Zoilum epiſcopũ Alexandrinum ex Diptychis exemerunt, & Apollinarem peruerſorem intulerunt. Quibus rebus adductus Vigilius vna cum epiſcopis Italicis XIX Kal. Septemb. conuenit, Dacio Mediolanenſi, Ioanne Marſicano, Zachęo Scyllaceno, Valentino Syluæ candidæ, Florentio Matellicatenſi, Iuliano Signino, Romulo Numanate, Dominico Calliopolitano, Primaſio Amiternino, Verecundo Lunenſi, Stephano Arimineoſi, Paſchaſio Arretino, Iordane Cortonenſi, atq; eos epiſcopos officio ſacerdotali, communione Catholica, & poteſtate epiſcopali priuauit. item Menam epiſcopum, & ſuffraganeos eius, qui his aſſenſiſſent, ſacra communione ſuſpendit, donec reſipiſcentes ſibi ſatisfeciſſent. Extat epiſtola Vigilij ad Theodorum in hanc ſententiam hoc anno data. Hæc vero non modo ab eis non emẽdata, ſed grauioribus etiam aliis aduerſus ſedem Apoſtolicam iniuriis cumulata ſunt. itaq;, cum in ædem S. Petri fatigatus confugiſſet, quæ in eos voce publice ediderat, IX Kal. Septemb. ſcripto confirmauit, ac Menam epiſcopali dignitate priuauit. alios vero communione ſuſpendit. ac tabulas damnationis cuidam tradidit conſeruandas, vt ſi quam ipſe vim paſſus eſſet, aut morte occubuiſſet, mox in celeberrimis locis proponeret. Ineunte autem vere, Ioannes Salona mouere in Italiam aduerſus Gothos conſtituit, ſed à Iuſtiniano vetitus eſt, iubente expectari Narſetem. hunc namque ei bello præfectum deſtinauerat. erat autem is eunuchus ex cubiculo, & chartulario ad Patriciatum euectus, vir acer conſilio, belliq; peritus. Narſes igitur, ingenti pecunia, atq; exercitu à Iuſtiniano acceptis, iter ingreſſus in Thraciam venit. Philippis vero Hunnorum in prouinciam incurſu ſe tenere per aliquot dies coactus eſt. inde eo liberatus tumultu iter eſt perſequutus. Interim Totilas, hoc apparatu audito, res Romanas ita diſpoſuit. vrbis curam Romanis nobilibus, Gothiſque nonnullis tradidit, reliquos ſuſpectiores in Campaniam miſit,

pœni-

pœnitentiam præ ſe ferens, quòd antè aliquid ad vrbis euerſionem molitus eſſet. trans Tiberim vero multos, tanquam mancipia, ad habitandum traduxit, publicis, priuatisq; ademptis pecuniis. longas præterea naues militibus impletas prædatum in Græciam miſit, quæ Corcyram, & circuniectas inſulas, & Epiri oram vniuerſam populatæ ſunt, & naues Romanorum multas, in primisq; quæ neceſſaria ad Narſetis exercitum deferebant, ceperunt. Milites item ad expugnandam Anconam cum peritiſſimis ducibus miſit, eisq; naues quadraginta ſeptem dedit, vt terra, mariq; Anconis obſidionem vrgerent. Obſeſſæ Anconæ poſt multos dies annona defecit. quòd vt Valerianus, qui Rauennæ erat, cognouit, cum ipſe ſubuenire non poſſet, Ioannem, qui Salonæ erat, certiorem fecit. Ioannes, periculo Anconæ cognito, neceſſitatem eam Imperatoris mandato præuertendam ratus, triginta octo naues militibus, commeatibusq; repleuit, atque omnibus rebus ad bellum nauale pertinentibus inſtruxit. & Salona profectus ad Romanã claſſem acceſſit, ad quam non multo pòſt etiam Valerianus cum duodecim nauibus venit. qui duces, cum in in vnum coiſſent, cõmunicatis conſiliis, ad alteram partẽ Anconis, vbi Senogallia eſt, appulerunt. quorũ aduentu cognito, Gotthi naues longas quadraginta ſeptem, quæ ſibi ad manum erant, delecto milite complent. & , reliquis copiis ad Anconæ obſidionem relictis, in hoſtes ducunt. vbi vero in conſpectum venere, vtriq; naues à curſu parumper continuere, ac ſuos verbis ad prœlium accendere incœpere. Ioannes autem in primis, quantum momenti eſſet ad victoriam in eo retinendo præſidio docuit, præſertim ad commeatus inuehendos, ſine quibus bellum geri non poſſet. nam ab Hydrunte Rauennam nullum aliud pręſidium ſupereſſe: in Ancona igitur ſpem omnem reſidere, vt ex Dalmatia ſoluentibus Romanis in Italiam traiicere, & tutum in locum egredi liceat. Gotthorum autem duces multa verba de temeritate, ignauiaque Græcorum fecerunt, & vt ſæpius ſuperati, nunc de integro vinci facile poſſent. Quibus vtrinq; dictis, nauale prœlium eſt initum haud ſecus, quàm ſi pedęſtri decertaretur. nam proras in ſe conuerterunt, ſagittisq; iaciendis pugnarunt. & qui viribus præualebant, pede collato, manum conſeruerunt, atq; è tranſtris perinde, ac patenti in campo, confligentes comminus ſe gladiis petierunt. ſed Gotthi incompoſiti, & ſolutis ordinibus decertabant. nam aut naues ita diſiunxerunt, vt hoſti opportunas efficerent, aut ita inter ſe condenſarunt, vt ſemet pugnando impedirent. itaq; imperitia ſua victi cladem ingentem acceperunt. vndecim enim tantum naues euaſere. reliquæ in poteſtatem Romanorum venere. viri aut interfecti, aut cum nauibus ipſis demerſi, aut viui capti. qui in vndecim erant, ad terram appulſi, nauibus incẽſis, ad caſtra Anconem ſe contulerunt. ac, clade ſuis expoſita, tantum terroris incuſſerunt, vt repente caſtra reliquerint, & Auximum ſe receperint. Romani duces Anconam profecti, caſtra diripiunt, vrbemq; commeatibus complent, atq; inde Valerianus Rauennam, Ioannes Salonam repetunt. Interim, Liberio domum reuocato, Artabanes Gotthos in Sicilia relictos obſedit, eosq; aut in aciem tractos deuicit, aut in maximam rei frumentariæ difficultatem redactos ad deditionem adduxit. itaq; his territi Gotthi à prœlio abhorrebant, &, ſi quod Romanis ſubſidium veniſſet, plane de ſe actum exiſtimabant, neq; aut in Italia ſe permanere, aut à Iuſtiniano impetrare veniam poſſe. Totilam enim ſępe nunçios ad eum miſiſſe, ſignificatum, maximam Italiæ partem à Francis occupatam, reliquam ab humano cultu deſertam eſſe. Sicilia, & Dalmatia, quæ ſolæ integræ remanſiſſent, Romanis Gotthos ceſſiſſe. fœdere ſe cum illo, ſi id gratum ſit, iungi, & in omnibus rebus obſequi velle. Iuſtinianum autem, qui Gotthorum nomen inuiſum haberet, atq; eos ex Imperio Romano pellere ſtatuiſſet, legatos ſine reſponſo ad Totilam remiſiſſe. Interim Theodebertus rex Francorum Cottias Alpes, & loca Liguriæ, ac Venetiæ quædã ſibi ſubiecerat. nam, cum Gotthi oppida quædã in Venetia, & Romani quædã alia ad mare permiſiſſent, reliqua ipſe ſuæ ditionis effecit, feruente autem Romano cum Gotthis bello, inter Gotthos, Francosq; conuenit, vt interim ſua vtriq; pacate tenerent, nec quidquam hoſtiliter tentarent. quòd ſi quando cõtigiſſet, Iuſtinianum à Totila ſuperari, tunc vtriq; ſtatuere liceret, prout reip. expedire iudicauiſſet. Theodeberto inde mortuo Theodobaldus filius ſuc-

ceſſit. ad quem Iuſtinianus legatum Leontium miſit, vt ſecum aduerſus Totilam ſocietatem iniret,& Italiæ locis abſtineret,quæ ille occupandi libidine tenebatur. qui,cum multa diſſeruiſſet,nihil pro fecit.Theobaldus ſe fœdere Gotthico teneri, quo minus cum eo ſocietatem coiret,reſpondit. loca Italiæ,quæ ille occupaſſe argueretur, non Romanis eripuiſſe, ſed Totila poſſeſſore palam prodente accepiſſe. quarum rerum cognitionem iudicibus ſe permittere paratum, deque ea re legatos Conſtantinopolim miſſurum eſſe. Interim Totilas Gotthorũ primores cum claſſe emiſit, qui primum Corſicam, deinde Sardiniam, nemine reſiſtente, ſui iuris fecerunt. Quam rem vbi didicit Ioannes, qui tum forte in Africa exercitui præerat, propere claſſem in Sardiniam cum militibus miſit.qui profecti caſtra ad Caralim poſuerunt,vt eam obſiderent.nam oppugnare,præſidio Gotthorum reſiſtẽte, non poterant.verum,eruptione à Gotthis repente facta, magno detrimẽto accepto, in fugam coniecti ſunt. Qui prœlio ſuperfuere,receptu ad naues facto,Carthaginem redierunt. atq; ibi ineunte vere maiore cum apparatu reuerſuri hiberna egerunt. Orto nouo inter Gepidas, & Longobardos bello, Iuſtinianus cum Longobardis petentibus ſocietatem iniuit. atq; ex fœdere exercitum ei contra Gepidas miſit. verum nemo, niſi Amalafrida, profectus cum ſuis acceſſit. nam ceteri Iuſtiniani iuſſu circa Vlpianam in Illyrico remanſerunt ſeditionis comprimendæ cauſſa,quæ ab epiſcopis erat excitata. Gepidis ſuperatis,ac prope deletis, Alboinus rex Longobardorum legatos miſit ad Iuſtinianum, qui rem proſpere geſtam nunciarent, ſimulq; expoſtularent,exercitum ad ſe in tempore ab eo non eſſe miſſum,cum ipſe ingentem ſuorum multitudinem ad Narſetem miſiſſet. Terræmotu ingenti Græcia tota concuſſa eſt. Crotoniatæ vna cum præſidio, quod erat in arce, à Gotthis obſeſſi,cum neceſſariarum rerum inopia premerentur, clam ad Artabanem in Siciliam miſerunt,ſe,niſi celerrime opem ſibi latum veniſſet,hoſtibus ipſos, & præſi-
552 dium dedituros.neq; aliquid impetrarunt. Sequẽti anno Iuſtinianus omnibus de rebus, quæ ad Crotonem gererentur, certior factus Thermopylarum cuſtodibus imperauit, vt confeſtim in Italiam nauigarent,& Crotoniatis auxilio eſſent.cuius imperio illi obſequuti, proſperum nacti ventum, de improuiſo ad Crotonis portum peruenerunt. quos vbi Gotthi viderunt, ſoluta obſidione, alij in portum Tarentinum ſe receperunt, alij intra Scyllæ fretum delati mox abierunt. quo nuncio icti præfecti Tarenti,& Acheruſiæ cum præfecto Hydruntis Romano colloquuti, ac ſalutem ſuam,militumq; ſuorum pacti, ſe ſuos, atq; oppida dediderunt. Narſes, idoneis acceptis à Iuſtiniano pecuniis, quibus & milites conducere, & debita ſtipendia pendere,& alias belli neceſſitates ſuſtinere facile poſſet, tandem Salona diſceſſit cum eis mandatis, vt bellum, quod adhuc negligentius erat geſtum, omni ope conficeret, & Gotthos Italia pelleret. quare magnas ſibi virorum, armorum, pecuniarumq; copias compararat,atq; in eam expeditionem animum, atq; alacritatem ingentem afferebat. nam ad eum exercitum, quem adducebat ex Illyrico, ille etiam accedebat,cui Germanus præfuerat, & quem Ioannes tegebat,& quem Alboinus Longobardus ex fœdere ſummittebat,præter Herulorum, atq; Hunnorum ingentem manum. multiq; alij liberalitate Narſetis eximia ad illum ſequendum erãt inducti.vbi vero in Venetiam venit,ad Francorum duces miſit,vt ſibi per ea loca tranſitum darent. quod illi ſe conceſſuros negarunt, in ſpeciem iactantes, quòd Longobardos Gotthis infeſtos ſecum adduceret. Ea de re hærente conſilio Narſes Italos præſentes,quid opus facto eſſet, conſuluit. cui illi reſponderunt, niſi Franci eà tranſitum præbeant,neq; Rauennam,neq; Veronam poſſe contendere, nam ſatis conſtare, Teiam, virum acrem, cum delecto Gotthorum robore Veronam obtinere, vt quoad poſſet, ipſum tranſitum prohiberet. Et quidem Teias, vbi Veronam peruenerat,aditibus vniuerſis obſtructis, loca omnia circa Padum imperuia fecerat,ac ſic ſeipſum cõpararat,vt inuaſurus ſtatim Romanũ exercitum eſſet. ſi forte tranſitum pertentaſſet. Hoc autẽ Totilas ita ſtatuerat,ſatis certus, Romanos per Ionici ſinus littora iter facere nõ poſſe, fluminibus ea tempeſtate exundantibus,nec traiectionem patientibus,neq; Narſetem eam copiam nauiũ habere, qua totum ſimul exercitũ tranſmittere in Italiam poſſet, &,ſi per vices expoſuiſſet,

eos

eos facile ſe à reliquis ſeiunctos poſſe delere. Tum Ioannes Vitaliani filius regionis eius peritus admonuit, vt cum vniuerſo exercitu ſecundum æſtuarium iter faceret, cum in ſua fide eſſent, qui maritimam oram incolerent, & aliquot naues ſe ſubſequi iuberet, lemborumq; vim maximam, qua occurrentia flumina pontibus ſternere, ac ſtatim tranſmittere poſſet. Huius igitur ſequutus conſiliũ Narſes, cum omnibus copiis Rauennam peruenit. in tranſitu vero ad inſulam, quæ erat in ęſtuario, nomine Riuoaltum adiit, atq; ibi Deum precatus, duo templa ſe facturum, ſi ſe huius victoriæ feciſſet compotem, vouit. Rauennam vero vbi peruenit, cum duo Mediolani creati epiſcopi ſeditionem in vrbe cierent, licet Francis omnia tenentibus, vtrumq; adeſſe Rauennam iuſſit. ibi cum per nouem dies maneret, ab Vſdrila Gottho, qui Arimini præerat, litteræ ad Valerianum venere, quibus denunciabat Romanis, vt aliquando tandem æquo ſe campo Gotthis oſtenderent, neque ſe ſpe longiore ſuſpenſos tenerent, illud ſpectaculum ſummo animi ſtudio expectantes. Barbari irriſa inſolentia Narſes, Iuſtino Rauennæ in cuſtodia relicto, cum vniuerſo exercitu Ariminum ire contendit. Quo vbi venit, pontem interciſum, & Gotthos ex altera parte ad reſiſtẽdum paratos inuenit. verum, cum quidam ex iis, qui Narſetem ſequebantur, in hoſtes protinus ſagittam iecifſet, & equitem quendam interemiſſet. tantum Gotthis terrorem incuſſit, vt trepida fuga intra vrbem ſe receperint. inde, cum alia porta alij recentes exiſſent, Heruli ſe obiicientes primo congreſſu Vſdrilam præfectum occiderunt, & caput ad Narſetem rettulerunt. Narſes, Vſdrila cæſo, exercitum, flumine ponte conſtrato, Arimino non tentato, prouexit. neq; enim præſidiis expugnandis tempus terere, ac conſilia ſuſcepta interpellare volebat, & Flaminiam verſus ad læuam iter flexit. nam ad dextram Petra erat ab hoſtibus occupata, quæ omnia ea loca Romanis infeſta reddiderat. Totilas certior de iis, quæ in Venetia acciderant, factus Teiam, & eius copias expectando Romanorum in locis quietus ſe cõtinebat. vbi vero quæ expectabantur, aduenere, cum reliquo exercitu idoneum in locum hoſtibus occurſurus contendit. quo in itinere cum Vſdrilæ caſum cognouiſſet, & Romanos Ariminũ præteriiſſe audiſſet, Tuſciam omnem hos conquirendo emenſus ad Apenninum peruenit. atque ad Taginam vicum caſtra fecit. Quo eodem haud ita multo pòſt Narſes aduenit, ac non longe ſtadiis centum in ipſa planicie cõſtitit ei loco propinqua, in quo Camillus quondam Gallos occidione occiderat, ita vt adhuc eius cladis monumenta extarent. ac ſtatim nuncios ad Totilam miſit, monitum, vt aut pace agenda ſibi conſuleret, aut, ſi belli auidior eſſet, vt diem prœlio conſtitueret. quibus Totilas iam inſolens factus certare ſe velle reſpondit, atq; octauum diem pugnæ præſtituit. His auditis, Narſes dolum agitari ſuſpicatus, perinde ſe parauit, quaſi in aciem poſtridie deſcenſurus. neque ſua ipſum ſuſpicio fefellit. nam ille proximo die cum vniuerſo exercitu paratus ad confligendum in conſpectum ſe dedit. cui ſic ſtatim occurrit Narſes, vt, ni ſi duplici ſagittæ iactu, ab eo abeſſet. erat ibi breuior collis, quem ambo occupare ſtudebant, quòd vtriſque vtilis erat in pugna futurus. ſed Narſes anteuertit, ac nocte intempeſta, miſſis quinquaginta peditibus, occupauit. quos, vbi diluxit, Totilas conſpicatus, equitum turma immiſſa, propellere ſtuduit. Romani vero in vnum conglobati loco ſcutis obſtructo, vna conſtitere, ac Gotthos ter immiſſos propulere. Inde vtrique ſuos aduocatos cœpere alloqui; Narſes quidem, Gotthos prædones eſſe, Imperatori rebelles, & vt numero, ſic virtute inferiores, qui defectione ab Imperatore facta tyrannum ſibi è turba conſtituerint, & Imperium Romanum latrocinio lacerarint. demum Romanos pro æquitate, proq; iuſtitia, illos, cum nihil poſteris prodere poſſint, pro nulla republica, cum legibus inter ſe diſſideant, certaturos. Totilas autem ſuos admonuit, ſe eo die ſummo certamine dimicaturum, neque amplius locum hortandi eos ad rem gerendam habiturum. nam ipſos aut victores, aut victos ex prœlio abituros; ſi vicerint, eum finem fore belli à Romanis patiendi; ſi victi fuerint, nullam ſpem futuram redintegrandi belli. quare eos neq; ſibi, neque rebus ſuis parcere oportere, vt qui victi nulli poſthac ſint futuri. ſocios Romanorum Herulos, Hunnos, Longobardos non conſtanter pugnaturos. neq; enim mercedẽ vitæ antelaturos. His dictis, inde acies vtrinq;

instructæ ſunt. Narſes profundiſſimam phalangem fecit, ſed fronte extenuatam, & oblongam. Læuum cornu ipſe cum Ioanne circa collem tenuit, & cum his ſimul quidquid erat in Romano exercitu roboris. ſequebantur inde præter Hunnos haſtati alij, peltatiq; milites. Dextro in cornu Valerianus, Ioannesq;, Fagas, & Dagiſteus cum ceteris Romanis conſtiterunt. pedites ſagittarij vtrinq; latera texerunt. in media acie Longobardi, Heruliq;, ac ceteri barbari collocati ex equis deſcendere iuſſi, & peditum officio fungi, vt ad parendum paratiores eſſent. in læuo autem cornu poſtrema Narſes tenebat. & Romani poſiti in fronte erant; equitum in ea quinque millibus conſtitutis. è quibus mille, & quingentos præmonuit, vt Romanis auxilio eſſent, ſi qui forte terga vertiſſent. reliquis vero præcepit, vt cum primum peditatum hoſtium incitatum vidiſſent, tergis inſiſterēt, ac dubios redderēt. Eodem modo & Totilas ſuas copias inſtructas produxit. atque vterque ſuas acies obeundo verbis, vultuq; ad patriam virtutem præſtandam accendit. cum autem aliquot horas ex aduerſo acies conſtitiſſent, neutra tamen ex parte cœptū eſt prœlium, vtriſq; ab hoſte id primum iniri expectantibus. Interim ex parte Gotthorum miles, Ducas nomine, magnam bellicæ induſtriæ famam adeptus, equo in hoſtem incitato, proxime ad Romanos acceſſit, &, qui viritim ſecum confligeret, pronocauit. erat autem is ex eorum numero, qui ex Romano exercitu primi ad Totilam vltro cōceſſerant. Tum Armenius quidam è Narſetis militibus ei ſe obiecit. quem vt Ducas vidit, prior equum impulit, vt ventrem illi lancea transfoderet. cuius impetum Armenius, equo ſubducto, vitauit. atque in eum conuerſus dextrum in eius latus telum infixit, eumque moribundum ex equo deiecit. Tum Totilas medium in campum proceſſit, non pugnaturus, ſed rem extracturus; quouſq; equitum duo millia, quæ in propinquo erant, aduenirent. cupiens autem ſe hoſtibus oſtentare, qualis, quantuſque eſſet, armis auro cælatis indutus, equoque inſignis magnitudinis, & magnifice phalerato vectus, & purpurea, regiaque veſte ornatus proceſſit. in medio autem campo vt artem equeſtrem oſtentaret, equum vario modo calcaribus concitando in orbem freno agiliter egit, obequitandoque telum in auras apte diuerberauit, & ipſum id rurſum ad terram delatum, momentoque temporis exceptum vibrauit, & idem alternatim per manus tranſtulit, & ſe ſuper equum ſupinauit, & viciſſim ad terram, & in latera inclinauit, atque hæc ludicra peragendo à prima luce ad multum diei dedita opera tempus extraxit. inde ad Romanos miſit, colloqui ſe cum præfecto velle, antequam prœlium iniretur. Narſes autem illudi ſe ab eo hoc artificio arbitratus, colloquium recuſauit. Interim equitum duo millia venerunt. quæ curare corpora Totilas iuſſit. quibus cibum capientibus, extemplo in aciem prodiit, incautos ſe inuaſurum Romanos ratus. id quod eum fefellit. etenim Narſes id ipſum ſuſpicatus, quod euenit, ſuos, vt in armis parati ſtarent, & armati cibum caperent, impetum expectantes hoſtium, imperabat. haud tamen eodem ordine conſtitere, quo antè. nam in ſpeciem lunaris circuli ſe contraxerant. Gotthi vero poſt equites locati erant, vt ſi equites ab hoſtibus pulſi fuiſſent, intra peditatum reciperētur, vnaq; rurſus in hoſtem redirent, mandato accepto, ne quo telo, præterquam pilo, vterentur; inconſulte, vt creditum eſt, cum Romani omni genere teli ferirent. Commiſſo prœlio, Romani equites, & pedites, vt neceſſe erat, in vnum coierunt, & alibi à tergo hoſtem circunuenerunt, alibi in ſe venientium impetum exceperunt, ac clypeis propulſarunt. Gotthorum equitatus, ſuo poſt terga peditatu relicto, pilis confiſus, cum ſe temere in hoſtem inferret, mediaq; in acie verſaretur, ſuæ temeritatis pœnas mox luit. nam, dum ſe in cōfertos hoſtes proripiunt, non aduertunt, ſe intra octo millium hominum peditatum perueniſſe. vnde, cum ſagittis vndiq; peterentur, iam de ſe deſperantes, vt ab vtroque cornu ſagittariorum inter ſe coeuntium circunuenti, paucis euadentibus, ceciderunt maxima vi hominum, equorumq; amiſſa. erat tamen par in omnibus ſtudium, atque alacritas animi ad pugnandum. inclinante inde in veſperam die, repente vtriq; loco moti exercitus ſunt, Gotthorum ad fugiendum, Romanorum ad inſectandum. non enim Gotthi Romanis inſequentibus cōuerſo impetu reſtiterūt, ſed præcipiti fuga, & ſuamet multitudine proturbati ſibi conſulere contenderunt. itaque, cum

equites

equites ad ſuos ſe pedites rettuliſſent, fugam, & pauorem auxere. &, turbatis eorum ordinibus, cum trepidanter omnia facerent, pleriq; ab Romanorum equitatu oppreſſi cecidere. nec pedites ad ſuos ſe equites receperunt, neque vno agmine conſtiterunt, vt eos ſeruarent, ſed cum equitibus ſimul & ipſi effuſo curſu ſe in fugam proripuerunt. Romani præterea milites fugientium pauore confiſi paſſim obuios trucidarunt, ne oculos quidem præ terrore tollentes. Gotthorum ſex millia deſiderata ſunt. multi ſe dediderunt. demum omnes necati non ſolum Gotthi, ſed etiam omnes, qui ad eos vltro transfugerant. ceteri aut deliteſcendo, aut fugiendo euaſerunt, vt quiſque aut equum nactus eſt celerem, aut pedibus valuit, aut fortuna. cumq; iam nox omnia obtenebraſſet, demum & Totilas cum quinque militibus fugit. quem inſequuti ſunt nonnulli; quanquam quis nam eſſet, ignari. ex quibus Asbadus Gepida ipſum adeptus; vt telo feriret, inuaſit. quem vt vidit adoleſcentulus ex Totilæ familia, Quo canis, inquit, irruis dominum tuum percuſſurus? at ille nil territus, quanta maxima vi potuit, in Totilam telum intorſit, & à Sipuardo Totilæ comite in pede vulneratus conſiſtere eſt compulſus. Sipuardum autem mox alter Asbadi comes percuſſit. reliqui quattuor Asbado in caſtra referendo intenti curſum intermittunt. Totilas lethali vulnere affectus, ſtadiis octoginta quattuor confectis, cum ad Capras veniſſet, menſe Auguſto ex vulnere moritur, atque à ſuis comitibus terra reconditur. Hic Totilæ exitus fuit, poſtquam annos vndecim inter Gotthos regnauit; & res magnas, ac memorabiles geſſit. qui vt repente à fortuna elatus fuerat, ſic inopinato quoque ab ea ictu depreſſus eſt. Romanis occaſum Totilæ ignorantibus fœmina Gothica indicauit, & locum, vbi ſepultus fuerat, demonſtrauit. itaque, effoſſo loco, cadauer extraxerunt; eoq; cognito, iterum condiderunt, & rem Narſeti nunciarunt. Narſes victoria lætus gratias Deo egit, deinde Longobardorum facinora ſibi vindicanda putauit, quos conſtabat ædificia ſociorum incendiſſe, & mulieres in templa refugientes conſtupraſſe. itaque pecunia donatos ad proprios fines dimiſit, Valeriano, & Damiano cum ſuis copiis ducibus datis, qui eos vſque ad fines Romanorum perducerent. Longobardis autem excedentibus, Valerianus ad Verronam caſtra poſuit, vt eam in poteſtatem adduceret. Gotthi, qui in præſidio erant, ſubito caſu perculſi polliciti ſunt, ſe vrbē haud ita multo pōſt dedituros. Qua re accepta, Franci omnia Gotthorum in Venetia præſidia occuparunt, ac pacta de Verona tradenda turbarunt. atque Romanos ex terra ſibi debita pellere contenderunt. Ita Valerianus, re infecta, diſceſſit.

TEIAS REX.

GOTTHI inde, qui è prœlio euaſerunt, Pado traiecto, cum iis, qui in Piceno erant, Teiam ſibi regem aſciuerunt. qui, vindicatis ſibi pecuniis à Totila in Piceno depoſitis, ſtatim Francos ſocios ſibi adiungere, & Gotthorum reliquias ad ſe contrahere inſtitit. Qua re cognita, Narſes Valeriano negotium dedit, vt Padum diligentius cuſtodiret, ac Gotthos coire vetaret. ipſe cum cetero exercitu Romam iter intendit, atq; in itinere Spoletum, Narniamq; recepit. & præſidio relicto, muros refici iuſſit, ac, miſſa militum manu, Peruſiam ad deditionem adduxit. Gotthi vero, qui Romam cuſtodiebant, vbi Narſerem in ſe aduentare didicerunt, ſeſe, vt ſtrenue occurrerent, præpararunt. cogitantes inde ſe paucitate ſua muros omnes tueri non poſſe, breue admodum ædificium circa Hadriani molē comprehenſum; ac priori muro annexum in arcis formam mox redigunt. eoq; precioſiſſimis rebus collatis, diligentiſſime defenſarunt, atq; vrbis muros deſtituerunt. mox inuadentium hoſtium facturi periculum, paucis in arce relictis, ad mœnia ſubierunt, quorum ambitum ne ipſi quidem Romani poterāt comprehendere. Quare, cum Romani ſparſim, vt cuiq; licuit, aggrederentur, Gotthi pro virib. reſtiterunt. Sed dum Narſes, ſagittariorum vi magna promota, vnam murorum partem oppugnat, alteram Ioannes, aliam Philimutus cum Herulis ſuis inuaſit. inde alij ſubſequuti, muros viriliter impugnabant. Gotthis autem ad eas partes, quæ premebantūr, accurrentibus, Dagiſteus iuſſu Narſetis, ad partem vnam, quæ vacua defenſoribus erat, ſigna intulit, &, ſcalis muro admotis, nemine defendente, aſcendit, & nullo negotio

cum ſuis ingreſſus portas pro arbitrio aperit. Quod ſimul Gotthi ſenſere, ſtatim alij ſe in arcem, alij Portum recepere. Narſete inde ad arcem progreſſo, Gotthi, fide pro ſalute accepta, ſemet cum arce tradiderunt, viceſimo quarto Iuſtiniani Imperij anno. qua in poteſtatem redacta, Narſes claues ad Iuſtinianum miſit. Gotthi fugientes ſpe omni recuperandæ amplius Italiæ deſtituti Romanos, in quos in itinere inciderunt, crudeliſſime obtruncarunt, & è Romano exercitu, quos offenderunt, pro hoſtibus vſi necarunt. qui vero in proximis præſidiis erant, Romanis, qui è Campania in vrbem ſe referebant, manus intulerunt. Teias autem trecentos ſenatorum filios, quos Totilas obſidum loco trans Padum miſerat, interfecit. Ragnares præfectus Gotthus, qui Tarentum tuebatur, à Bacuuio Romano Hydruntis præfecto victus Acheruſiam elapſus: Tarentum in poteſtatem Romanorum redactum. Narſes Roma potitus, Portum, atque inde in Tuſcia Nepet recepit. Teias, vt qui ſe imparem viribus eſſe Romanis videret, ad Theodobaldum Francorum regem miſit, qui magnam illi pecuniam polliceretur, ſi ſecũ arma aduerſus Romanos conſociaret. quam ille conditionẽ reſpuit, Italiam ſibi porius vindicare, quàm Gotthis, cupiens. Totilas cum magnam vim pecuniæ in Piceni oppido munito Petra condiderat, tum maximam Cumis depoſuerat, quibus Aligernum fratrem cum Herodiano præfecerat. Harum pecuniarum potiendarum cupidus Narſes exercitus partem ad Cumarum obſidionem miſit, ipſe Romæ, vt eam inſtauraret, remanſit, atque alios ad Centumcellas recipiendas deſtinauit. Teias Cumis timens, Francorum deſperatis auxiliis, perinde ſuos inſtruxit, ac, ſi eſſet protinus in hoſtem ducturus. Qua re accepta, Narſes Ioannem Vitaliani, & Philimutum cum ſuis copiis in Tuſciam contendere iuſſit, vt iter illud cuſtodirent, quod in Campaniam ducit, & Teiæ tranſitum impedirent. Teias autem, breuiori omiſſo ad dextram itinere, longis circuitibus per Ionici ſinus oram hoſtes fruſtratus in Campaniam venit. Cuius rei certior factus Narſes Ioannem, & Philimutum è Tuſcia reuocauit, & Valeriani copias, quæ Petram receperant, accerſiuit. & alias aliunde contraxit, & cum vniuerſo exercitu in Campaniam adiit. Ad Veſuuij montis radicem amnis eſt, nomine Dracon, cuius pontem Gotthi præoccuparunt, ac ſtatim impoſitis turribus, & machinis munierunt. cum flumine interiecto comminus iniri pugna non poſſet, crebris tamen è ripis iaculationibus ſagittarum ſe inuicem inceſſebant. Sæpe etiam ſingulari certamine res gerebatur, Gottho Romanum prouocante, & pontẽ tranſeunte. Ita duo ibi menſes conſumpti. ſed, vt in loco maritimo, Gotthi ibi plurimum poterant. nam nauibus neceſſaria ſubuehebant quas tamen naues Gotthi hominis proditione ceperunt. quibus aliæ ex Sicilia, aliisq; Imperij locis acceſſerunt. Narſes inde turres contabulatas ſupra fluminis ripas conſtruxit; quare Gotthorum animos vſqueadeo fregit, vt rerum neceſſariarum inopia preſſi in proximum montem confugerint, quem Lacteum appellabant. quos Romani præ loci iniquitate conſequi nequiuerunt. Inde Gotthi, cum ciborum ſatis in monte non inueniſſent, vno agmine omnes de improuiſo in hoſtem eruperunt. Qua irruptione Romani perculſi, nondum inſtructis ordinibus, vt quiſq; in re trepida potuit, obuiam iuit, impetumq; ſuſtinuit. Gotthi, equis dimiſſis, in denſiorem phalangem ſe collegerunt, quos imitati Romani & ipſi, globo facto, ſe inſtruxerunt, atque infeſtis animis concurrerunt. alij mortis contemptum, alij virtutis oſtentare indolem cupientes. prœlium oriente ſole incœptum. in eo Teias, prælato clypeo, vibratoq; telo, primus omnium ante aciem conſtitit. quem vt Romani viderunt, in eum omnes vno agmine ruunt, qui ſibi virtutis aliquid, & virium vindicabant. eumq; partim telis, partim miſſilibus certatim petunt. ille clypeo ſe protegendo, & tela excipiendo in Romanos inuadens, multos obtruncat. cumq; præfixum vndique telis ſcutum videret, alterum, eo depoſito, proximo armigero porrigente, arripit. ſic vſque ad tertiam diei partem pugnans cum duodecim iam ſcuto affixa pila geſtaret, nec mouere id poſſet, neque hoſtem propellere, haudquaquam loco motus dextra obuios feriens, læua in ſe venientes repellens, aliud ſibi ſcutum dari clamauit. quod dum commutat, parte pedis inferiore nudatus ea vulnus accepit. quo ſtatim moribundus procubuit, cuius caput nonnulli ſtatim præcidunt, atq; haſtæ præfixum exer-

citibus

citibus vtriſque oſtendunt, vt Romanis animos adderent, Gotthis autem timorem
inferrent. qui tamen ne has quidem iactura territi vſque ad noctem pugnarunt.
prœlio dirempto, vtrique in reparanda in diem pugna eam noctem egere. vbi illu-
xit, in certamen eodem modo reuerſi vſque ad veſperam dimicarunt, nec tamen
alteri eorum ceſſerunt, licet magna vtrinque clades eſſet accepta. ſed crudelius ef-
ferati inſtiterunt, Gotthis optime ſcientibus, vltimum id eſſe cum Romanis certa-
men, Romanis fœdum exiſtimantibus, ſi non parta victoria diſceſſiſſent. Demum
Gotthi ſe victos confeſſi, primores ad Narſetem miſerunt, affirmantes, ſe non du-
bitare, ſibi cum Deo certamen eſſe, atque in poſterum inter ſe malle, quàm cum
Romanis, confligere, hiſq; conditionibus pacem peteres: vt liberi cum ceteris Got-
this viuerent, & libere ſuas terras regerent, & tributa Romanorum Imperatori de-
penderent. Narſetem ſuper hoc conſilio hæſitantem Ioannes Vitaliani admonuit,
vt conditionem acciperet, ne cum deſperatis hominibus nouum certamen iniret:
ſatis ei eſſe debere, quòd victoriam ex Gotthis retuliſſet. itaque hæc accepta con-
ditio eſt. Dum hæc geruntur, Gotthi mille numero è caſtris Ticinum, & loca trans
Padum vicina vno agmine petierunt. ceteri iureiurando, fideq; interpoſita pacta
confirmarunt. Agathias ſcribit, icto fœdere Gotthos, qui cis Padum incolerent, in
Tuſciam, & Liguriam, & quocunque tulit animus, contendiſſe. Hæc menſe Fe- 553
bruario ſequenti anno perfecta ſunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XX,

Qui liberatam Gotthis, & conſtitutam Italiam continet.

HOc libro, qui faſtigium huic operi diuinó auxilio imponet, liberatam Gotthorum dominatione Italiam, eandémque Narſetis Patricij opera reſurgentem, ac ſeſe in antiquum ſtatum, dignitatémque priſtinam paulatim reſtituentem complectemur. Etenim, Gotthis à Narſete duobus inſignibus prœliis ſuperatis, ac poſt reges occiſos ad accipiendas pacis, obſequiſque conditiones adactis, nullum poſtea regnum eorum in Italia fuit, rerum omnium ſumma ad Imperatorem Orientis delapſa. itaque ipſa poſthac, tanquam Orientalis Imperij prouincia, per eundem Narſetem Iuſtiniani Auguſti ducem eſt gubernata, per quem in libertatem quoque fuerat vindicata.

CETERVM dum hæc in Italia aguntur, Conſtantinopoli res Eccleſiæ, quæ diu fuerant cum maxima bonorum offenſione iactatæ, demum ad aliquam concordiam ſunt adductæ. quippe damnato, vt ſuprà diximus, Mena epiſcopo, Vigilius pontifex intempeſtiuam Iuſtiniani iracundiam veritus, in ædem S. Euphemiæ Chalcedonem, templi potius, quàm dignitatis, religione ſe defenſurus confugit. Kalendis autem Februarias ab eodem per iudices miſſos rogatus, vt vrbem, accepto fidei ſacramento, repeteret, reſpondit, ſe in eam ædem confugiſſe non pro ratione pecuniæ, ſed pro offenſione eccleſiæ. cui ſi pax redderetur, ſe, nullo ſacramẽto interpoſito, exiturum, ſin minus, inde veſtigium non moturum. pòſt autẽ in gratiam à Iuſtiniano receptus & ipſe Menam in communionem recepit. quo tempore

Encænia templi apoſtolorum à Theodora refecti III Kalend. Iulias, nempe in ipſis apoſtolorum Nataliciis, celebrata, atque ipſorum reliquiæ à Mena in curru aureo circumuectæ ſunt. Pòſt paulo mortuo Menæ Eutychius eſt ſuffectus, quòd nuper Theodoro commode admodum reſpondiſſe fuerat viſus. Inde Concilium, quod ad opiniones Origenis, & tria capita Concilij Chalcedonenſis diſcutienda Iuſtinianus, Vigilio pontifice permittente, indixerat, eſt coactum. Præſedere in ſecretario Eccleſiæ Conſtantinopolis Eutychius epiſcopus Conſtantinopolitanus, Apollinaris Alexandrinus, Domninus Antiochenus, & Euſtochius Hieroſolymitanus, atque alij ad centum ſexaginta quinque. Vigilius, licet in vrbe eſſet, noluit intereſſe. Ibi Iuſtiniani recitatæ litteræ ſunt, quibus primum Origenis opiniones, deinde tria capita Concilij Chalcedonenſis diſquirenda propoſuit. Etenim Concilium Chalcedonenſe, vt ſcripſimus, Theodorum epiſcopum Mopſueſtenum laudauerat, & Theodoritum Cyrenſem, Ibámque Edeſſenum epiſcopos, poſtquam Neſtorio, & Eutycheti renunciarant, eccleſiis ſuis, vnde à Concilio Epheſino prædatorio pulſi fuerant, reſtituerat. Quæ tria capita cum nouo epiſcoporum iudicio eſſent commiſſa, illi, re cognita, dictiſque ſententiis, decretum in hæc verba fecerunt: *Si quis non anathematizat Arrium, Eunomium, Macedoniũ, Apollinarem, Neſtorium, Eutychem, & Origenem cum impiis eorum ſcriptis, anathema ſit.* Item: *Si quis defendit Theodorum Mopſueſtenum, qui dixit alium eſſe verbum Deum, & alium Chriſtum.* Item: *Si quis defendit ſcripta Theodoriti, quæ contra rectam fidem expoſita ſunt, & primum Epheſinum ſanctum Concilium, & S. Cyrillum, vel duodecim eius capitula.* Item: *Si quis defendit epiſtolam Ibæ ad Marim Perſam, quæ negat Deum verbum de ſancta genitrice, ſemperq́ virgine Maria incarnatum hominem factum.* Atque ita, tribus capitibus præcipue condemnatis, in præſens Eccleſiaſtica eſt compoſita controuerſia. Nominatur autem hoc concilium ab aliis Conſtantinopolitanum ſecundum, ab aliis Concilium generale quintum, ab aliis quinti Concilij actio quinta, ab aliis Concilium de tribus capitibus Concilij Chalcedonenſis. De quo ſic ſcripſit Sanctus Gregorius pontifex ad patriarchas: *Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epiſtola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur. in quo Theodorus perſonam mediatoris Dei, & hominum in duabus ſubſtantiis ſeparans, ad impietatis perfidiam cecidiſſe conuincitur. & in quo ſcripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, auſu dementiæ prolata refutantur.* & ad Secundinum: *Nos anathemate plectendos ducimus, qui de fide ſynodi Chalcedonenſis aliquid minuere, vel aliquid in ea addere præſumunt. nam ſynodus, quæ poſt eam generaliter facta eſt, idcirco à nobis recipitur, quia eiuſdem ſynodi in omnibus ſequax honorem illius, auctoritatémque cuſtodit.* Iuo etiam in decreto ex Beda hæc refert: *Sozomenus Theodoritum nimiis laudibus effert, atque ad diem obitus ſui magnum doctorem Eccleſiæ perhibet. Quare ſi quis eius hiſtoriam recipit, ſynodo, quæ Iuſtiniani temporibus de tribus capitulis facta eſt, contradicit.* Atque de Conſtantinopolitano quidem Concilio ſecundo hæc hactenus. nunc ad Italiam redeamus. In Italia Gotthico bello confecto, ſtatim conſequutum eſt Francicum. Neque enim Narſes ſolidam ſe liberatæ laudem Italiæ relaturum putauit, niſi, redactis ad obſequium Gotthis, Francos, qui partem Italiæ occupatam tenebant, aut Italia pepuliſſet, aut certe imperata facere coegiſſet. Hoc cum & ipſi Franci ſenſiſſent, haud inuiti fecerunt, vt ſe cum Gotthis, qui in Italia, tanquam Romanis obtemperaturi, remanſerant, ſociarent; pro certo habentes, Narſetem, victis Gotthis, arma in ſui exitium idoneo tempore promoturum. Hi vero fuere Leutheris, & Bucellinus, genti Alemanorum Theodobaldo regi ſubiectæ præfecti. qui in ſpem adducti, fore, vt Gotthorum ope Italiam, ac Siciliam occuparent, cum eis petentibus fœdus, rege non prohibente, fecerunt, atque ad id exercitum hominum ſeptuaginta duorum millium ex Francis, Alemaniſq; conflarunt. Gotthi vero oppida, quæ tenebant, munire, atque alienati animi haud dubia ſigna præbere cœperunt. Hoc vero vt ſenſit Narſes, licet prorſus Francici motus ignarus, continuo belli renouandi conſilium expediuit. atq; exercitum Cumas adduxit. quod oppidum Aligernus Teiæ regis frater, ſupplemento conſcripto, tenebat. Romani, cum in collem euaſiſſent, extemplo tela iacere in hoſtes cœperunt, atque omnia inſtrumenta bellica oppugnationi idonea protulerunt.

runt. quibus Gotthi acerrime reſtitere, ſaxa, aliáque in eos miſſilia retorquentes, ac nullas machinas, quæ ad eos propulſandos valerent, reliquas facientes. deinde multis, ſed leuibus, prœliis dubio vtrinque Marte pugnatum eſt. Narſes autem, vt arcem oppidi deturbaret, fabros in ſpeluncam oppido ad Orientem vergenti ſubiectam fatidicæ quondam Sibyllæ habitatione inſignem immiſit. ac faſtigium ſpeluncæ excindi, quo arcis fundamenta nitebantur, præcepit. atqui interim ipſe cum exercitu vrbem inuaſit, vt ſtrepitu militari auerteret Gotthos à ſenſu eorum, qui ſpeluncæ lapidem concidebant. Vbi vero murus, ſaxo comminuto, ſuffultus trabibus fuit, tum ignem trabibus ipſis implicuit, fulcríſque ſubtractis, partem oppidi ſuperpoſitam cum turribus, & propugnaculis diſturbauit. ac, valido impetu facto, oppidum inire contendit, ſed, Gotthis ſtrenue renitentibus, nihil profectum. Quare cum audiſſet, Leutherem, & Bucellinum ingentem ad Padum exercitum adduxiſſe, vt eorum præueniret aduentum, Centumcellas, Florentiámque conceſſit, exercitu non contemnendo ad Cumarum obſidionem continuandam relicto. Fulcarem vero Herulorum præfectum cum Ioanne Vitaliani, Valeriano, & Artabane ducibus, & maiore exercitus parte Apenninum traiicere iuſſit, ac circa Padum conſiſtere, & locis munitioribus tenendis incurſum hoſtium propulſare. Narſeti aduenienti Florentini, legatis miſſis, vltro ſe tradiderunt, fide accepta, ſe nihil hoſtile paſſuros. Idem Centumcellenſes, Volaterrani, Piſaniq; fecerunt. Lucenſes autem, obſidibus datis, iureiurando promiſerunt, ſe dedituros, ſi intra triginta dierum ſpacium ſibi à Francis non fuiſſet ſubuentum. neque tamen, illo exeunte tempore, licet à Francis deſerti, fidem præſtiterunt. Itaque iratus Narſes obſides eorum religatis manibus, & capite demiſſo produxit, ac ciuibus eorum oſtendit, denuncians, ſe in eorum capita, ni ſe dederent, ſæuiturum. vbi vero imminenti ſuorum morte non permoueri, ſed in pertinacia permanere cognouit, cauens eos violare, à quibus nulla iniuria laceſſitus fuiſſet, crudelitatis eos ſpecie voluit deterrere. quippe tacito imperio iuſſit, vt carnifices ictum ſine illorum pernicie ligno infligerent, quod collo eorum ſubmiſſum veſte contexerat, ne Lucenſes rationem perſpicere doli poſſent. quo facto, illi tamen, vt edocti fuerant, ſpeciem morientium imitantes, proni ad terram de induſtria ceciderunt, ac pedibus, vt aſſolet, calcitrare cœperunt. Lucenſes, rei veritate, vt ex longinquo non exacte perſpecta, ſuos tanquam mortuos, complorarunt. (nam nobili loco nati erant.) & Narſeti crudelitatem exprobrare cœperunt. Quibus inclamantibus ita Narſes reſpondit, vt eos cauſſam dediſſe tanto facinori diceret, qui ſacramentum fidei neglexiſſent. quòd ſi vellent ad fidem redire, obſides ſe in vitam reuocaturum. Lucenſes ſe illudi putarunt, cum illum loquentem de excitandis mortuis audierunt, ſed tamen, vt æquitatis laudem aucuparentur in eo, quod effici non poſſe credebant, ſe illius arbitrio permiſſuros, ſi illos ſuperſtites cernerent, promiſerunt. Tum Narſes ſurgere omnes vno tempore iuſſit, atque integros, valentéſque ſuis oſtendit: neque tamen propterea Lucenſes ad fidem præſtandam adduxit. Itaque, tam væcordi pertinacia cognita à magnitudine animi conſilium petiit, ac ſine vlla mercede obſides eis remiſit. Illis autem mirantibus, & cauſſam facti quærentibus non eſſe conſuetudinis ſuæ dixit, vt vana quædam ad gloriam reuocaret, ſed ſine obſidibus ſe effecturum, vt armis in ditionem concederent. Obſides in vrbem reuerſi Narſetem eximiis laudibus extulerunt, & ſe ab eo comiter, & liberaliter habitos eſſe dixerunt. eumq; virum eſſe, qui ad ſummam æquitatem incredibilem animi magnitudinem adiunxiſſet, aſſeruerunt. neq; rum tamen ciues perpellere ad eius amicitiam potuere. Præfecti, qui in Æmiliam miſſi fuerant, cum per aliquot dies in hoſtili agro ita fuiſſent, vt eximiam ſiue ad populandum agrum, ſiue ad tentanda oppida ſolertiam adhiberēt, demum, re vna male geſta, omnem partam gloriam corruperunt. quippe Fulcares Herulorum præfectus, homo ſtrenuus ille quidem, ſed vani, præcipitiſq; conſilij, temere Parmam, quæ tunc in Francorum poteſtate erat, acceſſit. Hac re cognita, Bucellinus, qui ſtationem ad amphitheatrum non longe ab vrbe ſitum habebat, delectis militibus in inſidiis collocatis, illum excepit; ac repentino impetu facto, Herulos perculſos in fugam coniecit. Fulcares autem,

cum fugam capeſſere poſſet, noluit, iuſtam Narſetis increpationem reueritus. atque ita vnà cum ſatellitibus ſuis oppreſſus interiit. Ioannes autem Vitaliani, & Artabanes præfecti, &c, qui euaſerant, Heruli, hoc detrimento accepto, ſeſe Fauentiam recepere. Hac victoria elati Gothi (quod adhuc metu intercedente non fecerant) aperte ſe hoſtes tulerunt, atque ex proximis ciuitatibus Parmam conuolauerunt. Quibus rebus cognitis, Narſes ingentem animo dolorem concepit, atque ad ſuos, quos eo nuncio permotos, confuſóſque videbat, ita dixit; ſatis ſe ſcire, eos non alia de cauſſa angi, quàm quòd qui vincere conſueſſent, aliquod incommodum accepiſſent, non animaduertentes, nimiam felicitatis præteritæ gloriam ea offenſione eſſe emendatam, ceterum eos ſibi perſuadere oportere, vincere adhuc ſe poſſe. nam quamuis multitudine ſuperentur, tamen prudentia anteſtare. proinde ita ſe pararent, vt Lucenſibus obſeſſis ne reſpitandi quidem ſpacium darent. atque, his dictis, Lucam vrgere acrius cœpit. ad eos vero, qui Fauentiam ſe receperant, miſit monitum, vt auctoritati ſuæ obſequuti, Parmam repeterent, ac Francorum impetum cohiberent. miſit autem Stephanum Dyrachium cum ducentis equitibus, qui caute profectus docuit, nullo modo fieri poſſe, vt Lucenſes ſubigerentur, ſi tranſitus Francis permitteretur, Narſetem in perpetuum iratum illis futurum, niſi ſe Parmam referrent. Illi neceſſitate adactos inde ſe diſceſſiſſe, reſponderunt, quòd ex circumiectis locis tantum commeatus contrahere nó potuiſſent, vt ſatis alendo exercitui foret, ac præterea pecunia in ſtipendium defuiſſet. Tum Stephanus Rauennam profectus, magiſtrum militum ad eos adduxit, ac Parmam redire perſuaſit. & Lucam reuerſus, Narſetem bono eſſe animo iuſſit. Iam Narſes Lucenſium pertinacia exacerbatus machinas, & tormenta Lucæ mœnibus admouebat, ac propugnacula ſagittis, ignibúſque petebat, & vrbem omnibus detrimentis premebat. Quibus malis Lucenſes permoti, ſimulq; obſidum ſuorum precibus fatigati facile ad deditionem animos inclinaſſent, niſi à legatis Francorum, qui aderant, ad obſidionem armis propulſandam, & rem prœlio experiendam incitati fuiſſent. Quare, patefactis portis, eruptionem in Romanos ſemel, iterumq; fecerunt, ſed ſemper cum ingenti detrimento repulſi ſunt. Vnde, fractis animis, viribúſque debilitatis, miſere ad Narſetem, vt, venia commiſſorum conceſſa, vrbem iniret. atque ita poſt tertium obſidionis menſem dediti venerunt in poteſtatem. His actis Narſes, refectis à labore militibus, Bono cum præſidio Lucæ relicto, Rauennam in hiberna conceſſit. nam, exeunte iam autumno, per hiemem bellare nolebat. quòd id erat commodius Francis futurum, quorum vires æſtate eneruatas hibernum tempus confirmat, ac tribunos militum quieſcere, vt ineunte vere præſto eſſent, præcepit: Rauennæ vero ſecum trecentos tantum homines domeſtici obſequij cauſſa retinuit. Interim Aligernus, qui Cumas tenebat, cum Gothos paſſim ad Francos tranſire videret, ratus Francos per ſpeciem ſocietatis cum Gothis initæ Romanos primum deuicturos, deinde arma in Gotthos cóuerſuros, longe præſtantius eſſe conſtituit, Narſeti, quàm Francis, oppidum tradere, & cum Romanis patriis legibus, quàm alienis eum alienigenis viuere, & Italiam veteribus incolis reddere, quàm recétibus aduenis comparare. vrgentibus autem obſidionem Romanis dixit, ſe cum Narſete inire colloquium velle. Ita, permittétibus illis, profectus ad Narſetem, qui Claſſe caſtello agri Rauennatis erat, claues illi tradidit, & ſe fidelem ei operam nauaturum ſpopódit. Eum vero comiter in primis accepit Narſes, & ſe magnis præmiis compenſaturum id beneficium dixit. atq; exercitum Cumis aſſidentem vrbem iuſſit inire, & pecuniam recipere, & locum cuſtodire, & partem eius in hiberna concedere, Aligernum vero ad Forum Caſſij miſit, monitum, vt murum conſcendens illi ſic aperte incumberet, vt ab omnibus facile videretur. ſic enim ſperabat, Francos, vbi ea tranſeuntes ipſum vidiſſent, omnem ſpem potiundæ pecuniæ, quæ Cumis recondita eſſet, abiecturos, aut opportunis iam locis omnibus occupatis, aliud de ſumma belli conſilium eſſe capturos. Aligernus vero, vbi Francos illac tranſeuntes aſpexit, irriſit ſimul, atque increpuit, quòd ſerum nimis auxilium attuliſſent, Gotthorum opibus vnà cum ducibus iam in poteſtatem Romanorum adductis. illi vero probra in eum regeſſerunt, ſuæ gentis proditorem identi-

Identidem appellantes. diuq; in incerto habuere, bellum ne in præſens omitterent,
an cœptis inſiſterent. demum eo inclinauit ſententia, vt progrediendum eſſe puta-
rent. Herulis de duce in locum Fulcaris aſciſcendo inter ſe altercantibus, Narſes
item ſe interpoſuit. ac Sindualdum virtute, factisq; clarum ſuffragatione ſua pro-
uexit. Inde cum ſuo comitatu conceſſit Ariminum. ad quem Theodobaldus cum
ſuis Varnis acceſſit, & cum eo ſocietatem iniuit. Inter hæc Francorum pedites ad
duo millia equitibus intermiſti in agrum Ariminenſem venerunt, eumq; diripe-
re, ac paſſim bouum prædam agere, atq; omnia peruaſtare cœperunt. Quod Nar-
ſes ex alto conſpicatus, ira percitus cum omnibus, qui apti certamini erant, eru-
pit. Quo conſpecto, Franci in vnum coiere, ac ſagittariorum procellam fortiter ex-
cepere, & in denſiorem ſyluam refugientes, facto ibi globo, ſe acrius defendere. Ea
re animaduerſa, Narſes Hunnos iuſſit ſimulatæ ſe fugæ mandare, vt eos inſequen-
tes extra vrbem liberos in campos eliceret. Quo facto, Franci verã eam eſſe fugam
arbitrati, auidius inſectari cœperunt, rati ſe Narſetem viuum in poteſtatem addu-
cturos, & bello finem proſpere poſituros. vbi vero in campos vacuos, atq; à ſylua
remotos venerunt, tum Romani, conuerſis equis, iuſſu Narſetis eos inuaſerunt. ex
quibus equites curſu incitato ad ſyluas ſe recepere. pedes relicti paſſim ſupra non- 554
gentos ſtrati. reliqui ſunt elapſi. Narſes Rauennam reuerſus, omnibus ibi rebus
egregie conſtitutis, Romam demum, poſtero iam ineunte anno, ſe rettulit. atque
veris initio milites vndiq; Romam excitos diligenter in armis exercuit. nam & de-
currere eos coegit, & equum inſilire, & armatos ſaltare, & tubæ clangori audiendo
aſſueſcere, ne fortè ex longo hibernorum ocio bellicæ conſuetudinis obliti, in ve-
ris prœliis elangueſcerent. Interim Franci liberius vagabantur, ab vrbe tamen Ro-
ma, locisq; finitimis abſtinebant. poſtquam vero in Samniũ peruenerunt, ita inter
ſe ipſa prædandi munera partiuerũt, vt Bucellinus Tyrrhenũ littus, & Campaniam
peragrans, per Lucanos vſq; ad fretũ adierit, Leutheris verò Apuliam, & Calabriam
populans, vſq; ad Hydruntem proceſſerit. Franci templis parcebãt. Alemani verò,
vt prorſus à Christiana religione auerſi, in ea potiſſimũ ſæuiebant, ac ſacram ſupel-
lectilem auertebãt, & mortuos ex ſepulchris trahebant. Leutheris inde prǫda onu-
ſtus conſilium domũ redeundi cepit, ac, Bucellino fratre relicto, diſceſſit. In Pice-
num autẽ cum veniſſet, ac caſtra circa Fanum poſuiſſet, Attabanes, & Vldac Hun-
nus Piſaurenſi oppido exierunt, atq; exploratores eius equites adorti cædere incœ-
perunt. qua re perſpecta, Leutheris exercitũ vniuerſum in auxilium laborantiũ mo-
uit, atq; ita occaſionẽ captiuis, quos plurimos adducebat, aperuit, vt, laxatis vincu-
lis, cum præda ab ſe parta abirent. Inde Franci itinere continuato in Æmiliã, ac, tra-
iecto Pado, in Venetiam peruenerunt, & Cenetam vrbem ſuæ tunc ditionis tenue-
runt, dolore ſummo incenſi, quòd poſt tot exantlatos labores prædã, quam quæſi-
uerãt, amiſiſſent. paulo pòſt etiam peſtilentia conflictati damnum grauius accepe-
runt. cuius cauſſam aëri corrupto, & inerti poſt labores ocio tribuerunt. Leutheris
propterea inſania correptus, atq; in rabiem verſus, poſtquam dentibus carnem ſi-
bi dilacerauit, & manantem ex vulnere ſanguinem deguſtauit, extinctus eſt; reli-
qui omnes aut æſtu febris, aut dolore capitis, aut apoplexia, aut mentis exceſſu agi-
tati periere. Bucellinus autem, qui remanſerat, omnibus vſq; ad fretum oppidis
peruaſtatis, per Campaniam rediens, Capuam verſus contendit, vt cum Narſete,
quem ibi verſari cum exercitu audiebat, acie decertaret, quoniam exercitum item
ſuum peſtilentia in dies vehementius abſumebat. quòd, ineunte autumno, mili-
tes vuis, & muſto gulæ auidius indulgentes, rumores ventris inſanabiles contra-
xiſſent, ac pleriq; repentino caſu perirent. Cum autem in Campaniam peruenif-
ſet, caſtris in Caſilini amnis ripa munitis, nec dum quæ fratri Leutheri acciderant,
cognitis, vehementi admiratione capiebatur, quòd non ad ſe exercitum remitte-
ret, atque interdum in ſuſpicionem adducebatur, ne quid ei durius contigiſſet. ſed
tamen ſe ſine illo auxilio victoriam de Romano relaturum ſperabat, cum ipſe tri-
ginta millia hominum haberet, Narſes autem vix duodeuiginti. itaque alloquutus
ſuos, ad prœlium eſt hortatus, monens, haud paruis de rebus eſſe certamen. nam

illa pugna aut Italia potituros, aut mortem oppetituros. His cognitis, Narſes exercitum vniuerſum ex vrbe aduerſus eum eduxit, ac caſtra hoſti adeo propinqua poſuit, vt & ſtrepitum eorum audire, & vallum proſpicere poſſet. Duobus exercitibus in conſpectum adductis, ordines vtrinq; inſtrui, præſidia locari, copiæ luſtrari ſunt cœptæ, ſpes, ac timor vtriuſque animos verſare, Italiæ ciuitates in eius prœlij exitum tacita animorum expectatione ſuſpenſæ, de futura vitæ conditione vehementius laborare. Cum autem Narſes videret, Francos proximis vicis direptis neceſſaria importare, eam ſibi coërcendam licentiam ratus, Charangem Armenium, virum ſtrenuum, atq; prudentem ex vltimis caſtris in eos immiſit. qui equo cum ſuis inuectus vehicula prædatoribus ac vitam ademit, & turrim à Bucellino ſuper Caſilini pontem conſtructam incendit, eiſq;, qui in præſidio erant, fugientibus, pontem ipſum occupauit. Qua re incenſi Franci protinus ad arma concurrunt, & prœlium inire decernunt, licet vatibus Alemanicis triſte illius diei augurium prædicentibus. atque in id & ipſe Narſes ſuos inſtruxit. Cum autem equo inſcenſo in aciem eſſet proditurus, audiit, Herulum quendam ſeruo necem attuliſſe, ratuſq; non antè rem prœlij diſcrimini committendam eſſe, quàm illud flagitij vindicaſſet, homicidam ad ſe vocauit, ac protinus ſcelus defendere contendentem morte affici iuſſit. inde licet iratis Herulis in certamen deſcendit. Cum autem Sindualdus Herulorum præfectus ſe expectari cum Herulis mille cupidis pugnæ iuſſiſſet, ſe oppeiturum negauit, ſed ſi illi ſerius ordines ſuos inirent, coacturum, vt maturarent. vt vero ad locum pugnæ deſtinatum acceſſit, aciem inſtruxit, loco vacuo Herulis, vt inire poſſent, relicto. interim duo Heruli ad Bucellinum tranſierunt, atque ira ſuorum expoſita, vt repente Romanos inuaderet, tanquam Herulorum præſidio deſtitutos, hortati ſunt. Ea de re Bucellinus propere, ingenti clamore edito, in Narſetem incurrit, & partem Herulis deſtinatam irrumpens, haud magna cæde facta, vſque ad aciem poſtremam peruaſit. Narſes autem inflexo cornu equitibus ſagittariis præcepit, vt vtrinq; ſagittas in hoſtium terga conijcerent, quo facto, magna hoſtium ſubito ſtrages eſt conſequuta. Hac re animaduerſa, Sindualdus, & Heruli ſeſe hoſtibus acie excedentibus obiecerunt, atque in fugam actos in flumen præcipites impulerunt. Ita Bucellinus quoque cum toto ſuo exercitu eſt deletus. nam ex Francis quinque tantum elapſi. ex Romanis vix octoginta deſiderati, qui primam in hoſtem impreſſionem fecerant. flumen refertum cadaueribus exundauit. Hunc exitum Francorum expeditio in Italiam habuit, qua poſt Gotthicum bellum ipſa eſt Italia lacerata. Narſes, auditis eodem tempore quæ Leutheri in Venetia acciderant, tanquam bello Francico proſpere abſoluto lætus Romam ſe rettulit, ac veritus, ne militum virtus in tanta gratulatione ocio, ac laſciuia frangeretur, aduocatis eis præclaram orationem habuit, qua eos ad continentiam, & modeſtiam in ſecundis rebus adhibendam hortatus eſt, ſimulq; monuit, vt arma tractare ne intermitterent. neque enim veriſimile ſibi videri, Francos, licet victos, in poſterum quieturos. Gotthi vero, qui Francos auxilio iuuerant, in timorem adducti, ne Romani ſuperioris belli molem in ſe conuerterent, in oppidum Caſſinum præcipiti in loco ſitum ſe receperunt, idque, Ragnare Brittone duce, communiuerunt. Qua re animaduerſa, Narſes extemplo cum vniuerſo exercitu eo reuertit. cumque oppugnationem ex propinquo non poſſet admouere, obſidione circundedit, diſpoſitis circumquaq; cuſtodiis, ne cuiquam aut ingrediendi, aut exeundi pateret poteſtas. haud magno tamen incommodo eos affecit, quòd neceſſaria ad victum omnia in oppidum conuexiſſent. indignati tamen Gotthi ſe diutius muris includi, crebras eruptiones fecerunt, vt Romanos ab obſidione auerterent, ſed, nulla re memorabili acta, hiemem tranſegerunt. Eodem anno ciues Romani deſiderio Vigilij pontificis ſui accenſi per Narſetem Iuſtinianum orarunt, vt Vigilium, omneſq;, qui cum eo erant, epiſcopos, & clericos eccleſiæ tandem, patriæq; ſuæ reſtitueret. Qua re cognita, Iuſtinianus clerum, qui cum Vigilio erat, acciuit, ac dixit, ſe, ſi Vigilium habere pontificem vellent, permiſſurum, ſin minus, rogare, vt Pelagium archidiaconum, qui inter eos aderat, ſubrogarent. illi ſe

Vigilio

Vigilio contentos eſſe, ſed poſt exceſſum eius in ſublegendo pontifice voluntatis ipſius rationem habituros, dixerunt. Ita Vigilius dimiſſus cum omnibus in Siciliam eſt reuectus. verum Syracuſarum in vrbe cum eſſet, ſæuo calculi dolore oppreſſus v Kal. Ianuarias obiit. Concilium Conſtantinopolitanum vt veteres Eccleſiæ diſcordias in Oriente ſedauit, ſic nouas, easq; maximas ſeditiones in Occidente conciuit. Multis enim propter inſcitiam viſum eſt, ipſum plurimum de Chalcedonenſis auctoritate diminuiſſe, tribus eius, vt rebantur, capitibus infirmatis. itaque in Italia Liguriæ, Venetiæ, & Iſtriæ epiſcopi, quorum principes erant Macedonius Aquileienſis, Honoratus Mediolanenſis, & Maximianus Rauenas, decretis eius acceptis, Aquileiæ conuenere, ac, re in conſultationem adducta, Concilium illud non obſeruandum eſſe ſtatuere. Scriptum autem eſt hoc in Decreto Iuonis de auctoritate Conciliorum, ex Beda: *Synodus Aquileiæ facta*, inquit, *ob imperitiam fidei quintum vniuerſale Concilium ſuſcipere diffidit, donec ſalutaribus beati papæ Pelagij monitis instructa & ipſa huic cum ceteris Chriſti eccleſiis annuere conſenſit.* Sed hoc annis ſubſequentibus factum eſt. Ineunte inde vere, Ragnares Caſſini obſeſſus à Narſete po- 555 ſtulauit, vt ſibi colloquij copiam faceret, quòd ſemet ei dedere ſtatuiſſet. Qua facta, cum verba ſuperbię, atq; arrogantiæ plena iactaret, dignus, qui irrito colloquio dimitteretur, eſt viſus. Ceterum, cum in collem reuerſus non longe à muris abeſſet, illud iniqui admodum, ac ſcelerati in primis exempli fecit, quòd ſagittam clam in Narſetem occidendi hominis gratia iecit. quæ quanquam irrita cecidit, plurimum tamen periculi ſecum attulit. Quam ob cauſſam Romani iracundia inflammati propere arcus omnes intenderunt, ac, ſagittis in eum certatim contortis, ipſum lethali vulnere affecerũt. ex quo relatus in oppidum poſt biduum mortuus eſt. Illo duce extincto, Gothi viribus ſuis diffiſi haudquaquam ſibi cunctandum exiſtimarunt, quin ſeſe eueſtigio dederent. itaq;, nunciis ad Narſetem miſſis, pacta ſalute, eius ſe fidei permiſerunt. Ille vero omnes Conſtantinopolim miſit, ne quam materiam relinqueret belli per eos in Italia renouandi. Hactenus res Gotthorum, & Francorum in Italia geſtas Procopium, Agathiamq; ſequuti, narrauimus. quorum vterq; his temporibus vixit; atq; eloquentiæ ſtudio floruit, Procopius etiam huic bello interfuit; quibus duobus credere malui, quàm Guidoni, aut Agnello Rauennatibus; quos licet ætate multo inferiores Blondus arcte complexus hæc omnia longe aliter & rettulit, & digeſſit. pręſertim vero cum eos mihi legere nõ contigerit. Narſete victoria parta Romã reuerſo, corpus Vigilij pontificis eſt relatum, ac ſolemni pompa via Salaria æde S. Marcelli ſepultũ. Comitiis inde creando ſucceſſori indictis, Pelagius diaconus haud dubiis totius cleri ſuffragiis eſt ſuffectus. &, cum non eſſent in clero, qui conſecrare de more poſſent, nouo exemplo ab epiſcopis, Ioanne Peruſino, Bono Ferentinate, & Andrea presbytero Oſtienſe XVI Kal. Maij conſecrationem accepit. Cum autem plerique religioſi, ſapientes, ac nobiles ab eius ſe communione ſecernerent, quòd ſeditionis contra Vigilium excitatæ auctorem fuiſſe dicerent, vehementer dolere; atque angi animo cœpit. itaque, conſilio capto, vna cum Narſete à Sancti Pancratij æde ad Sancti Petri hymnos, ac cantica canens proceſſit, ibiq; euangelia, & crucem domini ſuper caput ſuum ponens, in ambonem aſcendit, ac ſanctiſſimum iuſiurandum iurauit, ſe illius ſeditionis prorſus expertem fuiſſe. Inde illud à clero, populoq; aſtante ſibi confirmari poſtulauit, nequis in Eccleſia ab oſtiario vſque ad epiſcopum pecunia, aut promiſſis, ſed doctrinæ tantum, ac vitæ meritis proueheretur. Eodem anno in Gallia, Theodobaldo rege Francorum mortuo, magni eius patrui Childebertus, & Glotharius hereditatem inierunt. Childebertus exactæ iam erat ætatis, ac ſine liberis. Clotharius quanquam viridior, tamen admodum ſenex, & filiis præditus. itaq;, moriente mox Childeberto, totum regnum Francorum ad Clotharium eſt delapſum. Idibus Auguſti Conſtantinopolis ſæuiſſimo terręmotu quaſſata eſt, quo multæ ædes ſacræ, priuatæ, & publicæ, & maxima pars mœnium procidit. & mare ad duo millia paſſuum, æſtu quodammodo vndas abſorbente, receſſit, quo multæ naues abſumptæ ſunt. eaque calamitate magna pars Orientis afflicta eſt. In primis autem Nicomedia, Antiochia, & Berytus ingentia detrimenta ceperunt. Beryti peregrini, & in-

quilini fere omnes ruinis eliſi, inter quos præcipue iuuenes illi, qui cognoſcen-
darum legum cauſſa eo ſe contulerant. itaq; iuris interpretes, qui antecelſores di-
556 cebantur, Sidonem ſe referrre coacti ſunt. Proximo anno, cum in perpetuum quie-
tura à Gotthis Italia videtetur, nouo ſuborto motu, deintegro fluctuauit. quippe
Vidinus, Gotthorum Comes, vt ſcribit Paulus Diaconus, à Narſete defecit, atque
Amingum, ſiue, vt inquit Marcellinus, Omnirugum, qui Bucellini ſocius fuerat,
auxilio aduocauit. Quam rem nec ſpernendam, nec vllo modo ferendam Narſes
arbitratus, exercitum aduerſus eos eduxit, &, ſummo commiſſo prœlio, vtrunque
in poteſtarem redegit. ac, Vidino Conſtantinopolim miſſo, Amingum gladio in-
teremit. videndum eſt autem, ad hoc ne bellum illud pertineat, quod poſt Cædre-
nus memoriæ ptodidit, nempe Viriam, & Brincas à Narſete de Gotthis eſſe re-
ceptas. neq; enim quo nos coniectura ducat, aliud habemus. nec quidquam videri
prætermiſiſſe temere in tantis præſertim rerum anguſtiis, volumus. Conſtantino-
poli iterum menſe Iulio terræmotu, fulguribus, tonitruis, & tempeſtatibus grauiſſi-
me laboratum eſt. Iudæi & Samaritani, Cæſareæ Paleſtinæ conflata ſeditione, im-
petum in Chriſtianos fecerunt, ac, multis peremptis, eccleſias combuſſerunt, &,
Stephano præfecto in prætorio necato, bona eius diripuerunt. vxor autem eius ela-
pſa Conſtantinopolim adiit, atq;, iniuria expoſita, effecit, vt Adamantius magiſter
militum ad eam rem inquirendam ſit miſſus. qui, quæſtionibus acriter habitis, alios
ſuſpendio affecit, alios obtruncauit, alios publicatione, alios relegatione, multauit.
magnusq; ex ea re tumultus in Oriente eſt concitus. Gotthis, Franciſq; Italia de-
turbatis, reſtabant Heruli, quondam à rege Theodorico in Subalpinis, victo rege
illorum Odoacre, locati. Et his ex Italia deturbandis ſumma opportunitas eſt ob-
557 lata. quippe Sindualdus præfectus eis à Narſete, vt diximus datus poſtero, vt Paulus
ſignificare videtur, anno eos ad defectionem ſolicitauit, atque ab eo victus perfidiæ
pœnas luir. Sic autem ille ſcripſit: *Narſes Sindualdum regem cum multis beneficiis affe-
ciſſet, nouiſſime rebellantem, & regnare cupientem bello ſuperauit, & captum celſa trabe ſu-
ſpendit. eodemq; tempore per Dagiſteum magiſtrum militum vniuerſos Italiæ fines obtinuit.*
Atque hic quidem earum cladium exitus fuit, quas omnium atrociſſimas ab annò
quadringenteſimo, vt ſuprà diximus, barbari, ac præcipue Gotthi Italiæ intulerunt.
per quas ipſa vrbibus, armis, viris, opibus, ac dignitate multata, ac paſſim igne, fer-
roq; ſæuiente, vltima ſtragis, atq; immanitatis exempla perpeſſa, ex ſummo floren-
tis fortunæ gradu ad infimum, ac prope miſerabilem eſt deducta. Quorum caſuum
ea magnitudo, atque varietas fuit, vt vix inueniri poſſe quenquam tanto animi ro-
bore putem, qui tot fortunæ ludibria, clades vrbium, fugas hominum, cædes po-
pulorum aſſequi mente, nedum complecti oratione queat. Ceterũ, Italia ſingulari
Dei beneficio poſt annum ferme centeſimum ſexageſimum liberata, Narſes ani-
mum ad eam inſtaurandam, atq; à ſuperioribus calamitatibus ſubleuandam con-
uertit, præcipue ne Beliſario videretur inferior, qui ei ſtudio, quo ad per hoſtes,
bellumq; licuerat, diligentiſſime inſeruierat, magnamq; ex ea re laudem rettule-
rat. Fuit enim vt inquit Paulus, vir ſumma pietate ornatus, religione Catholicus,
erga pauperes benignus, in reparandis baſilicis diligens, ac demum vigiliis, & pre-
cibus vſq; adeo deditus, vt plures victorias ſupplicationibus diuinis, quàm terrori-
bus bellicis, obtinuerit. Addit Nicephorus, eum tantum Virgini Dei genitrici cul-
tum adhibuiſſe, vt ab illa manifeſte apparente tempus committendi prœlij expe-
ctarit. neque eum antè in aciem deſcendere conſueuiſſe, quàm ab illa opportuni-
tatem rei aggrediendæ acceperit. Multa igitur ille poſthac oppida bello labefacta-
ta reſtituit, multa Romæ, ceteriſque in oppidis ædificia publica & ſacra, & profana
refecit, ac diſperſas ſuperioris tempeſtatis poſt fœdum naufragiũ colligere tabulas
ſtuduit. verum vt aliarum multarum, ſic harum quoq; actionum explorata ad nos
memoria non peruenit. Sunt enim qui ſequuntur anni adeo ab omni litterarum
commemoratione inopes, vt nihil in tota ferme Occidentis, atque Italiæ antiqui-
tate incultius, nudiusve reperiatur. Eadem, quæ Narſetem, Pelagium quoq; pon-
tificem cura inceſſit. nam & ipſe omnia ſua ſtudia contulit ad eccleſias Romæ re-
parandas, & exornandas, moresq; clericorum, atq; epiſcoporum, qui lapſi fuerant,
emen-

emendandos. Itaque ædibus ſacris vaſa aurea, & argentea, palliaque, quæ ante cladem Romanam habuerant, reſtituenda curauit, & Maximianum Rauennatum epiſcopum ad Romanæ Eccleſiæ auctoritatem reuocare contendit, res Eccleſiaſticas ad proprios vſus vna cum altero epiſcopo nomine Thracio conuertentem. Qua de cauſſa Petrum presbiterum, & Proiectum notarium ad ea loca, vt hæc piacula tollerent, miſit, eosq; Narſeti Rauennæ agenti, vt ipſius ope mandata ſua perficerent, commendauit. verba epiſtolæ adhuc extant: *Quali nos de gloriæ veſtræ ſtudiis iudicio gratulemur, non ſolum, veſtram, ſed multorum, etiam, ac pene omnium credimus habere notitiam. & idcirco nunc de iis, quæ, vobis præſentibus, ibi fieri ſtupemus, fiducialiter apud gloriam veſtram duximus conquerendum. Thracius ſiquidem, ac Maximianus nomina tantum epiſcoporum habentes, & Eccleſiaſticam ibi vnitatem perturbare dicuntur, & omnes Eccleſiaſticas res ſuis vſibus applicare in tantum, vt contra vnum Maximianum vſque ad nos per tam longum iter, neceſſitate compellente, quidam infatigabiliter venientes preces offerant. ob quam cauſſam Petrum presbyterum Sedis noſtræ, & Proiectum notarium ad eadem loca duximus deſtinandos, vt ea, quæ canonicis ſtatutis à prædictis pſeudoepiſcopis compererint commiſſa, vel digna debeant ibi vltione compeſcere, vel eoſdem ad nos vſque perducere. Et ideo ſalutantes paterno affectu gloriam veſtram, petimus, vt præfatis, qui à Sede noſtra directi ſunt, in omnibus præbeatis auxilium, nec putetis alicuius eſſe peccati, ſi huiuſmodi homines comprimantur.* Macedonio archiepiſcopo Aquileienſi mortuo ſucceſſit Paulinus ab Honorato archiepiſcopo Mediolanenſi contra vetera exempla ſacratus. ille vero & cæteri Liguriæ, Venetiæ, & Iſtriæ epiſcopi, cum Concilium, vt diximus, Conſtantinopolitanum repudiantes, ſe ab Eccleſiæ auctoritate remouiſſent, & hos Pelagius reuocare ſiue litteris, ſiue nunciis miſſis conatus eſt. itaque poſtero anno, cum eorum nemo præceptis ponti- 558
ficiis obedientem ſe præbuiſſet, nouas ad Narſetem litteras miſit, vt primos ad Iuſtinianum Conſtantinopolim mitteret, ſecundos vel principali, vel iudiciali auctoritate comprimeret, quemadmodum legibus caueretur. verba hæc fuerunt: *Date operam, vt qui ſe ab Apoſtolica Sede ſeiunxerunt, ad piiſſimum principem ſub digna cuſtodia dirigantur. recolere enim debet Celſitudo veſtra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Iſtriam, & Venetiam tyranno Totila poſſidente, Francis etiam cuncta vaſtantibus, non antè tamen Mediolanenſem epiſcopum fieri permiſiſtis, quàm ad clementiſſimum principem exinde retuliſſetis, & quid fieri debuiſſet, eius iterum ſcriptis recognouiſſetis, & inter vbiq; feruentes hoſtes Rauennam tamen & is, qui ordinabatur, & is qui ordinandus erat, prouidentia culminis veſtri deducti ſunt. De Liguribus, Veneticis, & Iſtris epiſcopis quid dicam? quos idonea eſt Excellentia veſtra & ratione, & poteſtate reprimere, ne dimittatis in contemptum Apoſtolicarum ſedium de ſua ruſticitate gloriari, cum ſiquid eos de iudicio vniuerſalis ſynodi, quod Conſtantinopoli per primam nuper elapſam indictionem actum eſt, forte mouebat, ad Sedem Apoſtolicam (quod ſemper factum eſt,) electis aliquibus de ſuis, qui dare, & accipere rationem poſſent, dirigere debuerunt, & non clauſis oculis ſanctam Eccleſiam lacerare. Nolite ergo dubitare, huiuſmodi homines principali, vel iudiciali auctoritate comprimere. quia regulæ patrum hoc ſpecialiter conſtituerunt, vt ſi qua Eccleſiaſtici officij perſona, cui ſubiectus eſt, reſtiterit, vel ſeorſum collegerit, aut aliud altare erexerit, ſeu ſchiſma fecerit, iſte excommunicetur, atque damnetur. quòd ſi forte & hoc contempſerit, & permanſerit diuiſiones faciendo, & ſchiſmata, per poteſtates publicas opprimatur.* Paruit pontificis auctoritati Narſes, atque epiſcopos, quocunque modo Eccleſiæ mandata ſpernentes, cohibere pro poteſtate contendit. itaque ab eis propterea piorum communione ſecretus eſt. Qua de re cum Pelagium monuiſſet, eiuſmodi ab illo reſponſum accepit: *Relegentes litteras Excellentiæ veſtræ de iniuria, quam vobis iniquorum hominum præſumptio ingeſſit, valde doluimus. ſed quia ſcimus, occulto Dei iudicio animam veſtram, etſi per aliorum iniquitatem, & ſuperbiam, à contaminatione ſchiſmatis cuſtoditam, egimus omnipotenti Deo gratias, qui etiam de malis hominum actibus bona operari conſueuit. nec enim ſine illius prouidentia factum eſſe credendum eſt, vt inſenſati, & peruerſiſſimi homines vſque ad hoc proſilirent, vt ſuam diuiſionem Catholicam eſſe credentes Eccleſiam, à ſua vos pol-*

lutione prohiberent. ſic enim per miſericordiam Dei, etiam neſcientibus illis, hoc factum eſt, vt à ſchiſmaticorum communione eruti Catholica, quam diligitis, ſeruari vos contigiſſet Eccleſiæ. Quamuis igitur veſtra per illorum ſcelus facta ſit vtilitas, nolite tamen impunitam præſumptionem iniquorum hominum graſſari permittere. ſi enim hoc, quod in veſtram gloriam præſumpſerunt, non fuerit vindicta compreſſum, quod in minoribus non valeant puniri, ambigi vltra non debet. Quales autem ſint, qui Eccleſiam fugiunt, Eufraſij eos ſcelera euidenter infamant qui in homicidio nec hominis neceſsitudinem, nec fratris caritatem, nec ſacerdotij reuerentiam cogitauit. Auferte tales ab iſta prouincia. vtimini oblata vobis à Deo opprimendi perfidos occaſione. quod tunc plenius fieri poterit, ſi auctores ſcelerum ad clementiſsimum principem dirigantur, & maxime eccleſiæ Aquileienſis inuaſor, qui, & in ſchiſmate, & in eo maledictus nec honorem epiſcopi poterit retinere, nec meritum. Quod mandatum cum explere Narſes differret, nouis, his Pelagij litteris eſt impulſus: *Iampridem à vobis poſtulauimus, atque adhuc poſtulamus, vt Paulinum Aquileienſem pſeudoepiſcopum, & Honoratum Mediolanenſem epiſcopum ad clementiſsimum principem ſub digna cuſtodia dirigatis, vt iſte, qui epiſcopus nullatenus eſſe poteſt, qui contra omnem canonicam conſuetudinem factus eſt, alios vltra non perdat, & illum, qui contra morem antiquum ordinare præſumpſit, canonum vindictæ ſubiaceat.* Quibus præceptis armatus Narſes alios epiſcopos, quos capere potuit, Conſtantinopolim miſit, aliis fugam conſciſcentibus iuſtum exilium ſanxit. ex quibus Vitalis Altinas, Maguntiacum abiit. Narſes item per hos annos templa, quæ victoriæ cauſſa in Riuoalto inſula vouerat, vnum S. Theodoro martyri alterum S. Geminiano confeſſori, Mutinenſi quondam antiſtiti ædificandum iam voti damnatus curauit. quorum illud hodie Venetiis in æde S. Marci includitur, alterum è regione inuiſitur in foro. Dum autem Italiæ ſtatus hoc pacto ad quietem, decoremque formatur, Oriens ſæuis rurſus, atque inauditis antè malis eſt diuexatus, illuuionis, peſtilentiæ, tempeſtatis, terræmotus. nam mare limitibus naturalibus ad tria millia paſſuum Thraciam verſus exceſſit, atque agris, hominibusque multis oppreſſis, in alueum priſtinum rediit. ſequuta eſt inde Conſtantinopoli tanta, tamque dira peſtilentiæ lues, vt mortui triduum inſepulti iacerent, non ſufficiente propter multitudinem cadauerum libitina. mox, cum ne currus quidem à Iuſtiniano curari ſatis valerent, in littus eiecta ad ſex dies inhumata manſerunt, & fœtore intolerabili loca proxima infecerunt. Menſibus Iulio, & Auguſto illa maxime clades accepta. Quin etiam per eoſdem dies inſolitæ cœli tempeſtates, atque horribiles extiterunt. erat autem continuus prope cœli fragor, & paſſim micantium fulminum ſpecies, quæ non ſolum oculis, auribuſque attonitis terrore, ſed etiam ſuſpenſis animis religionem incutiebant. quibus nonnulli etiam ſomnum capientes aduſti ſunt. Fulgura vero terræmotus adeo atroces, & ſæui in omnibus terris ſunt conſequuti, vt merito homines vererentur, ne vno terræ hauſtu vrbes abſorberentur. Quæ mala cum alia in Occidente loca vexarunt, tum in primis Italiam afflictarunt, vſqueadeo vt Romam ſatis conſtet plus etiam ab his terroribus detrimenti, quàm à barbarorum feritate, cepiſſe. Itaque, cum aliquando Canuſinæ ciuitatis antiſtes cum S. Benedicto abbate de Totila rege ſermonem ingreſſus dixiſſet, fore, vt per eum vrbs ita dirueretur, vt in poſterum nequaquam incoleretur; reſpondit S. Benedictus, immo vero Roma ab hominibus non excindetur, ſed à tempeſtatibus, fulguribus, turbinibus, & terræmotu fatigata exardeſcet in ſemetipſa. Id autem verum fuiſſe vaticinium ſcripſit S. Gregorius, affirmans, ſua ætate, (vixit autem hoc tempore, monaſteriis multis à ſe conditis, atque ipſius diſciplinæ monaſticæ à ſe diligentiſſime cultæ gloria clatus.) Romæ mœnia diſſoluta, domos euerſas, deſtructas eccleſias turbine fuiſſe, eiuſque ædificia ſenio longo laſſata increbeſcentibus ruinis proſtrata ingratum ſui ſpectaculum præbuiſſe. Hoc terræmotu ſedato, rurſus mare ad duo millia paſſuum extra fines excurrit. alterque terræmotus, iam ineunte hieme, priorem excepit, qui multo, quàm ille, non ſolum minacior, ſed etiam pernicioſior fuit. Præcipue Conſtantinopoli circa mediam no-

ctem, ci-

ctem, ciuibus alto, & profundo ſomno ſopitis, repente concuti omnium funda-menta ædificiorum cœperunt. iſque motus vſqueadeo ſæpe cum inſigni incremento eſt repertus, vt homines, ſomno diſcuſſo, periculi inſtantis magnitudine conſternari altiſſimos eiulatus, & flebiles complorationes ediderint, ſupplicesque vota ad Deum effuderint. tum ſonitus quidam grauis, ferusque ſtridor e terra erupit, qui ſæuiſſimis ventorum agminibus quaſi ſtipatus ipſum terrorem ingeminauit, quo territi homines mente prope attoniti ex ædibus ſeſe in publicum effundebant, ac ſubdio votis faciendis manebant, omniaque niuis, algorisque incommoda ſuſtinentes tectis ſuccedere detrectabant. Licebat autem cernere mulieres nobilitate, & caſtitate inſignes temere cum viris alienis, omni pudoris confuſo diſcrimine, commiſceri, viros virtute præſtantes ab ignobilibus, dominos à ſeruis; magiſtratus à priuatis in ordinem redigi, omnibus mortem in proximo eſſe putantibus. multis in partibus ædes totæ procubuere, multis in ædibus tecta, compage ipſa ſoluta, ita diuulſa ſunt, vt cœlum aſpiceretur, ac mox ita coierunt, vt fractura non cerneretur. alibi columnæ ex ſuperiore ædificij parte vi excuſſæ ad longinquas ædes, velut funda; emiſſæ fragore ingenti omnia contriuerunt. E plebe plurimi periere, è nobilitate ſolus Anatolius, vir conſularis in lecto cubans, marmoris fragmento colliſus eſt. Luce autem ſubſequente, ciues ſe inter ſe intueri, ſalutare, & complecti, perinde ac ſi deſperata ſalute iam iam eſſent mortem oppérituri. Inde per decem poſt dies ipſo continuato tremore, reliqua ædificia aut labefactata, aut certe tentata ſunt. Quæ res homines coire coegit, & ſupplicationes Deo facere, & carmina expiatoria canere. Iuſtinianus autem religione perfuſus in feſto Nataliciorum, & Theophaniorum per vrbem, poſita Au- 559
guſtali corona, inceſſit. nec conuiuia ſolennia celebrauit, ſed eorum impenſas in egenos tolerandos transfudit. vulgo etiam æquitas in commerciis, & iudiciis coli cœpta, & omnes turpitudinis, ac flagitiorum labes reiectæ. alij, mutato viuendi more, honoribus, opibusque relictis, vel in ſacra loca collatis, vitam ſibi ſolitariam depoſcebant. per noctem primores ciuitatis publicas vias obeuntes, mendicos atque egentes cibis oblatis, veſtibusque leuabant. Interim non deerant, qui abſurdas quaſdam prædictiones in vulgus iactarent, huic mundi machinæ finem adeſſe monentes, quiq; res horrendas à ſe viſas falſo ferentes pauorem augebant. quorum alij quaſi à dæmone inſito edocti, alij quaſi ab aſtris hoc portendentibus moniti hęc tradebant. Poſtquam vero, remittente tremore, diſcrimen eſt imminutum, tum ad priſtinam vitæ conſuetudinem plerique ſe rettulerunt, & cauſſas terræmotuum naturales inquirere, & de ventorum exhalationibus diſſerere cœperunt, tumidos, ac denſos vapores terræ cauernis incluſos motus ciere huiuſmodi concludentes. Iuſtinianus ædificia vel putreſcentia vel imbecillia vel prolapſa inſtaurare contendens, præcipue trullam templi S. Sophiæ reſtituit. eamque viginti amplius pedibus ſupra templi tectum, quàm antè fuerat, extulit. aliasque ædis partes debilitatas magnificentiore, quàm erant, opere inſtaurauit. Hunc autem terræmotum tam inſignem ſequuta eſt altera inſignior peſtilentia, quæ integros quattuor menſes vrbem attriuit. Moriebantur plerique repente, tanquam apoplexia correpti, neque vltra quintum diem ſuperabant. morbus autem priori ſimilis; nam febres ad bubonem intumeſcentem adiectæ eum, quem inuaſerant, extinguebant. nonnulli vero nec febre occupári, nec dolore vllo vexati, dum ſecreto corpora curarēt, & domi, & foris, vt cuique contingebat, cadebant. præcipue iuuenes vis illa morbi abſumebat, & mares magis, quàm fœminas. nam illæ diſſimili lue conficiebantur. Eodem anno noua gens Hunnorum, qui Abares dicebantur, ad ripas Iſtri venit, & amnem per hiemem conglaciatum nacta, flumine tranſmiſſo, in Mœſiam, prouinciam Romanam irrupit; ac varie populari agros hoſtili exemplo incœpit. Hi in omnibus rebus reliquorum Hunnorum cultui, præterquam in religatione capillorum, ſimiles extitere. In Italia (quod ingentem omnibus horrorem incuſſit) memorabilia quoque prodigia apparuere, nempe ſigna per domos, oſtia, vaſa, & veſtimenta, quæ nulla deleri ablutione potuerunt. hæc proximam, quæ ſe-

quuta eſt, peſtilentiam portenderunt. Narſes Mediolanum reparare conten-
560 dit. Pelagius pontifex ædem S S. Iacobi, & Philippi inſtituit. Anno inde quin-
gentefimo ſexageſimo à Chriſto nato Hunni ex Mœſia in Thraciam cum tranſ-
iiſſent, capto prouinciæ præfecto, magnam cædem fecerunt. cumque partes
quaſdam muri Anaſtaſiani terræmotu proſtratas inueniſſent, ingreſſi ſunt atque
omnia vſque ad Dripeum, Nymphas, & Chiti pagum in ſuam ditionem abdu-
xerunt. Qua re cognita, Iuſtinianus ciues multos ad Longum murum miſit.
qui, commiſſa pugna, plerique ceciderunt. itaque Beliſarius, licet iam effœtæ
ætatis, miſſus eſt. qui, equis ciuium ſumptis, armata multitudine venit, ad
Chiti pagum, foſſaque facta, barbaros, quotquot cepit, occidit, palmites et-
iam arborum poſt ſe traxit, vt, excitato puluere, ingentis ſpeciem multitudinis
Hunnis præberet. qua opinione decepti vſque ad Arcadiopolin profugerunt, &,
cum naues parari viderent, vt ſibi tutus receptus daretur, poſtularunt. Iuſtinia-
nus autem Iuſtinum Curopalatem ſorore ſua natum miſit, qui eos traduxit,
eum, qui pòſt Imperium tenuit. Hoc anno peſtilentia inguinaria, ſiue bubo-
nis vocata, ex Oriente demum in Italiam tranſiit. cuius ratio fuit huiuſmodi.
Erumpebant in inguinibus hominum, & in aliis mollioribus partibus glandulæ
inſtar nucis, quas mox ardentiſſimæ febres excipiebant, ita vt tridui ſpacio ab-
ſumerent. ſiquis vero vltra ſpiritum produxiſſet, ſpem vitæ concipiebat. ita
domus vbique deſerebantur, ſingulis tantam vitare cladem ſtudentibus, cum
patres liberos, liberi parentes relinquerent, vt ſaluti ſuæ conſulerent. nam ſi-
quis tanto pietatis ardore flagraſſet, vt alteri officium præſtare aut curationis,
aut ſepulturæ vellet, in eandem mox & ipſe incidebat calamitatem. itaque la-
crymis, & fletibus vbique omnia perſonabant. Hæc lues ad ſuperiores Italiæ cla-
des adiuncta vt populos prorſus exhauſit, ſic maximam inſtaurandis, quod cœ-
561 ptum erat, ædificiis moram iniecit. Proximo anno Pelagius pontifex, baſilica
apoſtolorum nondum perfecta, III Nonas Martij obiit. Inde IIII Kalen. Iu-
nij Ioannes, cognomento Catelinus, eſt ſuffectus, quem tertium appellarunt,
ac XVI Kalen. Auguſti conſecratus. In Sicilia Placidus S. Benedicti diſcipulus
ſacrum martyrium ſubiit. irruptione quippe à Sarracenis in inſulam facta captus,
ac variis ſuppliciis affectus conſtanter eſt mortuus, vna cum fratribus ſuis Euti-
tio, & Victorino, ac ſorore virgine Flauia, & monachis triginta tribus. Dicitur
autem cathenis vinctus fuiſſe, fame, & ſiti cruciatus, ſuſpenſus, tortus, verbera-
tus, aduſtus, fumo afflatus, dentibus & lingua multatus, ac demum capite trun-
catus III Nonas Octobris apud Meſſanam. Maurus autem condiſcipulus eius,
monaſterio in agro Andegauenſi conſtructo, omni item laude ſanctitatis efful-
ſit. Rauennæ templa ab Arrianis fœdata ab Agnello epiſcopo hortatu Narſe-
tis expiata, & multis donariis aucta. Iuſtiniano dolore capitis fatigato, cum in
publicum non exiret, rumor in vrbe diſperſus eſt, ipſum morbo eſſe conſum-
ptum. itaque tumultu ſuborto, tabernæ direptæ ſunt. neque hora tertia vena-
lis panis inueniebatur. prouectaque res eſſet longius, niſi hora nona præfectus
vrbis luminaria per totam vrbem accendi iuſſiſſet, atque eo ſigno Imperato-
rem valere ſignificaſſet. quo conſpecto, omnis repente tumultus elanguit. Men-
ſe inde Decembri ædes à baſilica S. Sophiæ ac Probi fortuito incendio con-
flagrarunt. Et hoc anno terræmotu, ac peſtilentia multis eſt in vrbibus labo-
ratum. Poſt res Eccleſiæ Concilio Conſtantinopolitano compoſitas Seueria-
ni hæretici quieſcere non potuerunt, ac nouam de immortalitate carnis Chri-
ſti controuerſiam intulerunt. quibus cum Catholici ſumma ope reſiſterent,
re ad arma deducta, multas cædes fecerunt. Quod audiens Iuſtinianus, miſſo
Timarcho Comite, innoxios vindicauit, aliis exilio, aliis bonorum publicatio-
ne, aliis vita multatis. Proximo anno Romæ Ioannes pontifex baſilicam Apo-
562 ſtolorum iam ad ſummum perductam dedicauit. Narſes in pace Italiam ad-
miniſtrare cum ſumma Imperatoris gratia inſtitit, ac pontes Romanos, &
reliqua opera bello ab hoſtibus diruta reparare perſeuerauit. In Gallia pro-

digium

digium ingens factum. Mons Rhodano fluuio imminens multos dies mugitum
emiſit, ac poſtremo ab alio monte ſibi vicino diuulſus cum omnibus ædificiis, at-
que incolis præceps in Rhodanum ruit. Conſtantinopoli vero res nefanda in caput
Imperatoris coniuratione turbatæ. quippe Nonis Nouembris Ablauius, Marcel-
lus, & Sergius homines non ignobiles inſidias Iuſtiniano moliti ſunt, re compoſita;
vt ipſum in triclinio ſub noctem inuaderent. cum autem Ablauius conſilium cum
Euſebio exconſule, & Ioanne Logotheta communicaſſet, ex eorum indicio re de-
tecta, principes coniurationis capti, & cum gladiis deprehenſi ſunt. quorum Mar-
cellus ſtatim ſibi gladium intulit. Sergius autem interrogatus Iſaacium, & Beliſa-
rium patricium coniurationis participes prodidit. idque Viti, & Pauli teſtimonio
comprobauit. qui à Procopio præfecto comprehenſi eadem affirmarunt. Hac de
re Iuſtinianus Nonis Decembris horum confeſſiones enunciari per Eutychium
vrbis epiſcopum iuſſit, ac miſſis, qui Beliſarij familiam comprehenderent, ipſum
domi ſuæ in cuſtodia triumphalem hominem, ac ſine dubio eius ſeculi virtute,
dignitateque principem, habuit. at vero poſtero anno, re ad liquidum explorata, 563
XIIII Kal. Aprilis tanquam innocentem emiſit, ac bona, dignitatemq; priſtinam
reddidit. In Gallia Glotharius rex Francorum Gramnum filium iampridem hoſti-
liter multa aduerſus ſe in prouincia molientem è regno expulit, atque in Britan-
niam inſequutus captum cum vxore, ac filiabus necauit. Inſequenti Narſes ad ar- 564
bitrium ſuum omnia in Italia adminiſtrans, Vitalem Altini epiſcopum, qui Ma-
gunciacum profugerat, tandem in poteſtatem adductum retraxit, atque in Sici-
liam relegauit. Iuſtinianus autem, cum iam decrepitæ eſſet ætatis, religionis cauſſa
Germaniciam vrbem Galatiæ prodiit, ibique nouam hæreſim imbibit, eorum, qui
immortalitatē carnis Chriſti opinabantur, vnde Aphtarthodocitæ appellabantur,
quæ erat, Chriſtum non mortalē carnem aſſumpſiſſe, ſed poſtquam aſſumpta eſſet,
immortalem euaſiſſe, ac corpus eius prorſus expers mortalitatis, omniumque hu-
manarum affectionum fuiſſe. itaque cibo, & potu ante reſurrectionem perinde
vſum eſſe, atque poſt ipſam reſurrectionem fuerit. Quam opinionem ille ita hauſit;
vt, edicto propoſito, aſſeruerit; atque Eutychium epiſcopum vrbis furentem, atque
eam, tanquam à veritate Catholica alieniſſimam, refellentem Eccleſia deturbarit,
eique Amaſiam, vnde venerat, relegato Ioannem Scholaſticum ſubſtituerit. quæ
res magnam poſt decori eius infamiæ labem impoſuit. Quo facto, Anaſtaſius An-
tiochiæ epiſcopus cauſſam ſuſcepit, ac libros ad hanc labefactandam hæreſim ſcri-
bere, atque fautores accerſere inſtitit. atque omnium animos, quis nam futurus eſ-
ſet huius controuerſiæ finis, magna expectatione ſuſpendit. Proximo anno Nar- 565
ſes pontem in Anienem, quem Totilas euerterat, à ſe refectum his verbis inſcri-
pſit: *imperante D. N. Piiſſimo, ac triumphali ſemper Iuſtiniano P P. Auguſto, Anno
XXXIX Narſes vir glorioſiſſimus ex præpoſito ſacri Palatij, excons. atque Patricius poſt
victoriam Gothicam, ipſis eorum regibus celeritate mirabili conflictu publico ſuperatis,
atque proſtratis, libertate vrbis Romæ, ac Italiæ reſtituta, pontem via Salariæ vſque ad
Aquam à nefandiſſimo Totila tyranno deſtructum, purgato fluminis alueo, in meliorem ſta-
tum, quàm quondam fuerat renouauit.* Neque tot operum, quibus ille vrbem, at-
que Italiam inſtaurauit, aliud extat hodie monumentum. Iuſtinianus Idibus Fe-
bruarij litteras ad Narſetem dedit, vt filiis L. Titionis, qui tribunus militum in
prœlio contra Virigem regem apud Rauennam ceciderat, bona, dignitatem-
que priſtinam reſtitueret. Ceterum inſignis annus trium clariſſimorum virorum;
ac principum obitu fuit, Beliſarij patricij, Clotharij regis, & Iuſtiniani Impera-
toris. Clothario mortuo, filij eius regnum ita diſtribuerunt, vt Chereberto Pa-
riſij, Sigeberto Metenſes, Chilperico Sueſſiones, Guntranno Aurelianenſes eue-
nerint. Iuſtinianus, cum ad perdendum Anaſtaſium edictum paraſſet, illo non-
dum promulgato, repentina morte perculſus eſt. obiit autem anno Imperij ſui
XXXIX, ætatis LXXXII, Idibus Nouembris, vir inter paucos merito nume-
randus. quippe princeps bello, paceque inclytus, ac veteris Romanæ gloriæ in-
ſtaurator eximius, ac ſine dubio bonorum ſimul, ac fortium Imperatorum Orien-
tis extremus;

ATQVE hæc quidem ſunt, quæ ad Occidentale Imperium pertinentia cura, ſtudioq; diuturno memoratu digna collegi. & quod ad conſeruandam memoriam præſtantius fuit, in tempora, annosq; diſtinxi, ſumma veteris omnis renouandæ memoriæ cupiditate, cum mea ſponte, tum in primis tua, Excellentiſſime Princeps, præclara erga hæc ſtudia voluntate, incenſus. Poſt hæc, ipſo prorſus extincto Imperio, res Romana in multa regna eſt diſtributa, Francorum & Burgundionum in Gallia; Gotthorum in Hiſpania; Anglorum, & Scotorum in Britannia; Longobardorum, ac Normanorum in Italia; itemq; Sarracenorum in Africa. itaque ſi quis continentem his annis hiſtoriam litteris illuſtrare voluerit, næ illæ multo elegantius, atque commodius fecerit, ſi ſingula regna ſingulis voluminibus comprehenderit, quam, ſi confuſam illam omnium molem in vnum quaſi corpus congeſſerit. Hoc ego triennio antè experiri inſtitui, regnum Italiæ mox à Longobardis inuectum litteris, vt dixi, commendare aggreſſus, initio à Iuſtiniani exceſſu, in quo hæc Occidentalis Imperij deſinit hiſtoria, ducto. Quare ſiquis hos illis annales prætexuerit, aut illam huic lectioni adiunxerit, perpetuam annorum prope mille, omniumq; memorabilium actionum, quæ comperiri hac demum ætate potuerint, contextam narrationem habuerit. Vtrumq; autem opus à me Bononiæ orſum, atq; cōfectum eſt, illud anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quarto; hoc vero ſeptimo. Quod idcirco ſcribo, vt ſi quid priſcæ memoriæ poſt hunc annum è tenebris educetur, qualia multa quotidie eruuntur, eius me notitiæ compotem eſſe nequiuiſſe, intelligatur. ſi quid autem exierit, profecto eius adiiciendi mihi, ſi cum valetudine vita ſuppeditauerit, cura non omittetur, vt hoc opus, quod abſolutiſſimum eſſe cupio, aliquando tandem in communem hominum vtilitatem perficiatur.

DE OCCIDENTALI IMPERIO XX LIBRORVM FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM MAXIME NOTABILIVM EORVM, QVÆ IN LIBRIS XX DE OCCIDENTALI IMPERIO Caroli Sigonij continentur.

A

ABares noui Hunnorum populi in Mœſiam traiecerunt 355,48. inde in Thraciam 356,3
Ablauius Conſtantino maledixit 62,6. occiſus a Conſtantio 74,14
Acacius Cæſarienſis epiſcopus hæreticus Arrianus 98,52
Acacius Conſtantinopolis epiſcopus deficiens excommunicatur à pontifice 256,31
Acephali hæretici qui 280,13. eluſi ab Alamundaro 280,36
Acheruſia occupata a Totila rege 333.16
Achilles tyrannus contra Diocletianum in Ægypto 13,1. victus a Diocletiano 17,55
Acincus oppidum 119,
Ædes S. Marcelli vnde 34,9
Ædificia Byzantia qua & qualia 63.20
Ædui mittunt oratorem ad Maximianum & Conſtantium ad gratias agendas ibid.
Æduorum Flauia refecta 18,11
Æduus orator 31,6. 34.36
Ægypti prouincia ſex 64.19
Ægyptus deficit ad Achillem a Diocletiano 12,13
Ælianus Africæ proconſul cognoſcit cauſam Donatiſtarū 49.
Æmilia urbes 38.49
Æmona ſe effundit Theodoſio 144
Aetius cum Aſpare prœlium committit 193,18
Aëtius Theodoricum regem Galliæ ad pacem poſtulandā adegit 195,53
Dignitate priuatur, ea recuperata Burgūdiones in Belgia vincit 203
cum Theodorico rege Gotthorum fœdus facit 207
contendit cum Albino duce ibid.
occupatur bello contra Attilam 211
occurrit Attilæ in Gallia ad Aurelianum eumq́; fundit in campis Catalaunicis 219
ſe offert Attila cis Mutinam eumq́; fugat 225
per Ferreolum remouet ab Arelatis obſidione Thoriſmūdum Gotthorum regem 228
interficitur à Valentiniano imp. ibid.
AEtius Arrianus 98
Africa eripitur Maxentio à Conſtantino 39,42
eripitur Honorio à Gildone 185
turbatur ab Heracliano comite Honorij 186
occupatur à Vandalis recuperatur a Iuſtiniano Imperat. Quære in Genſerico rege & Iuſtiniano Imp.
Africa prouinciæ quinq; 64,6
Africi belli mentio 21,26
Agapeti corpus Romam delatum 301,35
Agaunenſes Martyres 10
Agnellus epiſcopus Rauennæ templa ab Arrianis fœdata expiauit 356
Agricola Pelagianus inficit Britanniam 199
Alamundarus Sarracenus à Catholicis baptiſatus eluſit Acephalos 280
Alani victi 127,13
Alarici legatio ad Honorium 178,12
Alaricus dux Viſigotthorum ſollicitatur à Ruffino contra Arcadium, & Græciam inuadit 157
Græciam vexat 159
inuadit Dalmatiā ad Pannoniam 162
in Noricum irrumpit inuito duce Aëtio, rex appellatus in Italiam irrumpit per ſaltum Tridetinum, imperante Honorio 164
Alaricus expeditionem Italicam ſuſcipit 163,32
Alaricus morbo opprimitur & extinguitur 183,85
Quomodo ſepultus à ſuis fuerit 184,1,2
Alaricus Gotthos ex Thracia in Macedoniam introducit 157, 19
Alaricus vrbe Roma potitur 181, 17, 24. auctor calamitatis Italiæ 174, 49. erupit 166, 35. irridet legatos Romanorum 176,7. omnia depopulatur 175, 13. totam Italiam peragrauit 123,23
Alaricus rex Gotthorum a pag. 288, vſq; 297
Allectus interficit Carauſium tyrannum in Britannia, & accipit inſignia 17
Alemani 33.36
Alemani mouentes à Maximiano vincuntur 11
vincunt Decentium Cæſarem 81
Refrenati à Conſtantio 87
victi a Iuliano Cæſare 99
Mouent ſub Valentiniano 110
& vincuntur ab eo ibid. 113. 118
Alemani prope Argentoratum conſedere 93,5
Alemanorum reges proximos Rheni ripas diuexabant 87, 37
Alemanos & Burgundiones fames & peſtilentia in caſtris ſuis conſumit 12,21
Alexander epiſc. Alexandriæ Arrio repugnat 52,53. moritur 60,1
Alexander epiſcopus Conſtant. vita ceſſit 75,17
Alexander Phrygius Auguſtus ſalutatur 31,50
Alexander fugiens capitur 32,19
Alexander Mammeus 23,50
Alexander tyrannus in Africa 31
Alſaſt. Aquileiæ proximus 25
Altinates Turcellum tenuerunt irrumpente Attila 223
Altinus epiſcopus Petrus, viſitator Eccleſiæ Rom. datus contra leges 272
Amandus dux Bacaudarū ruſticorum in Gallia, deletus à Maximiano 9,10
Ambroſij authoritas 151,4
Ambroſius concionem habet de

gloria Martyrum 158,53
Ambroſius epiſcopus legatus Valentiniani ad Maximum 135,23
Ambroſius ad Valentinianum ſcribit 133,1
S. Ambroſius ex conſulari fit epiſcopus Mediolanenſis, cũ eſſet catechumenus & abnueret munus 114
Aquileia conſeruat Anemniũ ibiq; patitur iniuriam à Iuſtina Arriana 128,10
Intereſt concilio Aquileienſi 130. à Valẽtiniano & Iuſtina Auguſtis vexatur ibid.
SS. Geruaſij & Protaſij martyrum corpora inuenit Mediolani 138. mittitur legatus iterũ propter corpus Gratiani A. & reuerſus vexatur ab eo, ibid. ſecedit Aquileiã, ne cogatur probare crudelitatem Theodoſij 144. repellit ab eccleſia Theodoſiũ propter Theſſalonicenſium cædem 146. recipit poſt expiationem 147,18. inter Doctores aſcribitur 159,35. inuitatur a Valentiniano in Galliam ad baptiſmum ſibi tradendum, & Arbogaſtem ſibi conciliandum, ibid. laudat ipſum mortuum 149. Eugenium tyrannum fugiẽs venit Bononiam, vbi inuenit corpora SS. Vitalis & Agricolæ, inde Fauentiam, ac Florentiam 151,7. maximi fit ab Arbogaſte ibid. redit Mediolanum 152. laudat Theodoſiũ mortuum præſente Honorio 155. valet auctoritate apud Stilichonẽ, inuenit corpora SS. Celſi & Nazarij 158. moritur 159. apparet Ciui Florentino, & prædicit breuem vrbis liberationẽ a Radagaiſo 169,25. contra Valentinianum a populo defenditur 132,54
Amingus ſocius Vidini Comitis Gotthorum deletus a Narſete 352
Amnis in quo ſepulchrum Alarici 184,5
Ammonius monachus 47,7
Ampelius ciuitatis Romæ mores corruptos emendare aggreditur 117,21
Amphitheatrum Veronenſe 32,22
Anathemate an ingulandi ſint mortui 327
Anathematiſmi Cyrilli contra Neſtorium 200. oppugnantur a Neſtorianis poſt concilium 203
Ancona obſeſſa a Totila 338
Andragathius Gratianũ A. necat per dolum iuſſu Maximi tyranni ad Lugdunum 134. idem, victo Maximo, ſe in mare præcipitauit 151
Angloſaxones dolo Britanniam tenuerunt 215
S. Anianus Aurelianus epiſcopus vates tempore Attilæ 218
Annus omnium maxime memorandus 161,47
Ἀνομοιούσια 95,36
Anta trans Danubium 310
Anthemius Auguſtus 241
Anthemius dux Theodoſij occurrit Attilæ 212
Anthimus epiſcopus Conſtantinopolis euectus a Theodora A. ſentiens contra Conciliũ Chalcedonenſe 298. non recipitur in communionem ab Agapeto pontifice 300
Anthimus Nicomediæ epiſcopus capite truncatur 25,30
Antiochia ſeditio 66,43
Antiochia conueniunt epiſcopi nonaginta 74,34
Antiochia baſilica inchoata a Conſtantino 62
Antiocheni conuicia iecerunt in Iulianum 105
Antiocheni ad gentilitatem deficiunt 36,23
Antiſſiodorenſis epiſcopus S. Germanus lege S. Germanus.
S. Antonius abbas litteras accipit a Conſtantino A. 69
Antonius diaconus 26,4
Antonius abbas in AEgypto & eius ſanctimonia 69,40. ſcribuntur littera ad eum a Conſtantino 69,45
Reſpondet Auguſto 69,54
Apollinaris hæreſis 9,34
Apollinaris Sidonij pater præfectus prætorio Galliarum 215
Aper Numerianum Cæſarẽ necat. occiditur ab Imp. Diocletiano 6
Aphthartodocitæ hæretici, qui 280,13
Apollinariſtæ qui 130,7
Apollinaris damnatur Nicææ 57,42
Apoſtolorum limina frequentari cœpta 50
Aprunculus Lingonum, inde Aruernorum epiſcopus 260
Aquæductus Neapolis 302
Aquila fabrum funiculos trans fretum deferunt 63,9
Aquileia obſidio in Italia celeberrima 224,9
Aquileia palatium a Maximiano conditum 23,17. eadem expugnata a Conſtantino 39. obſeſſa, & recepta per Iulianum 238. Aquileienſe Concilium contra Arrianos 130. ad Aquileiam Maximus Imp. ſuperatur 146. eadem capitur a Placidia A. contra Eugenium Imp. 192. obſidetur, & capitur ab Attila 224,1
Aquileienſes legatos mittunt ad Conſtantinum de pace 38,43. Gradum confugiunt obſidente eos Attila 224,47
Aquitania conceſſa Gotthis ab Honorio 189
Aragiſtus dux contra Attilam 212
Aram Victoriæ tentarunt reponere Romæ Senatores gentiles 129
Araricus rex 320,43
Araris fluuius 33,12
Arbogaſtes imperium ambit 148,53
Arbogaſtes interficit Valentinianum A. & Eugenium euexit ad Imperium 148, & 149
Arbor felix, locus 123
Arcadij mors 172,12
Arcadius Auguſtus 155,32
Ardaburis dux in bello contrã Ioannem Imp. 192,93
Ardaricus rex Gepidarum a filiis Attilæ defecit 228
Arelate 33,6
Arelate obſeſſus Conſtantinus tyrannus a Conſtantino Honorii duce 185
Arelatenſes S. Heroem epiſcopum pepulerunt 186
Argentoratenſe prœliũ cum Alemanis 93
Argentoratum 91,10
Ariminum conueniunt cccc & amplius epiſcopi 97,24
Ariminenſe Concilium Arrianum 95,98
Ariminum obſeſſum a Vitige Rege, liberatur a Narſete 314
Armenium bellum contra Narſem regem 265
Armoricæ ciuitates ſub Honorio defecere 180
Armoricani ſubacti a Valentiniano 213
Arnegiſlus dux Theodoſii occurrit Attilæ 212
Arriana perfidia defenſores 76,6

Arriana virginis facinus 128,14
Arriani anathemate perculſi 79,10
Arriani mouent ſeditionem poſt Concilium Nicanum, Euſebio Nicomedienſi auctore 66. *legatis miſſis ad Iulium pontificem reuciuntur* 74
Arriani conſitentur eccleſiam Rom. principatum Romanum tenere: multos Catholicos eccleſiis pellunt 76,4
Sardicenſe concilium labefactare deſtinant 81,2
Per dolum voti compotes fiunt concilio Ariminenſi 99,21
Arriani contendunt vt occidentales epiſcopi ſubſcribant damnationi Athanaſij 86,48
Arriani iterum Athanaſium accuſant 68,15
Arrianis eccleſia Alexandria quomodo concedatur 75,44
Arrianorum fides labefactata 138,40
Arrius vnde originem 51,49. *hereſim de Chriſto quomodo innexit* 51. *adeſſe iubetur a Conſtantino, quem Arrianus presbyter corruperat* 66. *vexat Athanaſium hominem Catholicum* 67. *Alexandriã reuerſus rurſus Eccleſiam perturbat. Conſtantinopoli cum in Catholicum cœtum iuſſu Conſtantini recipiendus eſſet, viſcera eiecit moriens* 70,32. *ad concilium a Conſtantino euocatur* 67,9,10
Arrius damnatur 57,44
Armorica ciuitates 190,1
Arnobij querela aduerſus gentes 25,2,3. & ſeq.
Artemius miles 37,5
Aruandus de maieſtate damnatus 243,13
Aruernorum vrbs obſeſſa ab Enrico rege Gotthorum & capta, Sidonio epiſcopo 248,35
Aſaricus rex Francorum 30,44
Aſcenſionis rogationes 239
Aſclepiodorus pratorio prafectus in bello contra Carauſium 16
Aſia prouincia decem 64,20
Aſiſicum obſeſſum captumq; a Totila 326
Aſpar dux in bello contra Ioannem Imp. 192,193
Aſpar patrem Ardaburem cuſtodia liberat 193,8
Aſparis coniuratio contra Leonem Imperatorem 244
Aſſis publici tributum imperatũ Italis Theodorico rege 265
Athalaricus rex & eius hiſtoria à 288,24. *vſq; ad* 298
Athanaricus rex Teruingorum patria pulſus 129,29. *moritur* 129,35
Athanaricus rex Gotthorum, Teruingorum pulſus a ſuis venit Cõſtantinopolim & honorificè à Theodoſio exceptus, ibi moritur 129
Athanaſius epiſcopus Alexandria fit 60
Athanaſius ab exilio reuocatur 74,2 76,46
Athanaſius epiſcopus Alexandria quot annos 607
Athanaſius ad Marcum pontificem Rom. ſcribit 70,39
Athanaſius falſo accuſatus, in exilium ire iubetur 74,40, 44.67,38
Athanaſius ad Iulium pontificem confugit 76,2,3
Athanaſius ab ineunda communione cum Arrianis deterruit 80,5
Athanaſius nouo crimine oneratur 77,18
Athanaſius Treuiros relegatur 70,13
Athanaſius ex latebris vbi 11 *annos delituerat emergit* 105,5
Athena capta ab Alarico Gottho 157
Attila Aquileiam obſidet 224,1
Atheſis amnis qualis 38,28
Attila omnes priores Hunnorum reges potentia & immanitate ſuperauit 196,48
Attocoti 112
Attalus tyrannus in triumpho ductus ab Honorio 188
Atrebatum exciſum ab Attila 202
Auguſta oppidum datum Herulis a Theodorico rege 264
Auguſtini locus de ciuit. Dei 153,51
Auguſtinus ab Ambroſio baptizatur 158,29
Auguſtinus precibus ſuis ad Deum obſidionem ab vrbe Hipponis auertit 198,17
S. *Auguſtinus Tagaſtenſis ex Manichæo baptiſatur a S. Ambroſio* 138
Fit Hipponenſis epiſcopus 158
Hippone deſiſtit a ſcribendo 198,7. 200,12
Auitus Imperator 233,31
Auienus vir clarus in vrbe 243
Auitus Aruernus interpres pacis inter Romanos ac Valliam regem 188
Item cum Theoderico rege 207
Auitus epiſcopus Viennenſis adiuuat Epiphanium epiſcopum in redimendis captiuis 287
Godigiſilum baptiſare patitur 273,49
Aurelianum ſeruatum cõtra Attilam virtute S. Auiani epiſcopi 219
Aureus loculus 72,54
Auſonii verſus 23,2,6
Auſonius poeta a Gratiano conſ. factus 126
Auſpiciũ Attila ante Aquileiam 224,32
Auxentius Cappadox Arrianus Epiſcopus factus Mediolani, corrupit vrbes 90,100
Damnatus in concilio Romano a Damaſo pontifice 114
S. Ambroſius in eius locũ ſuſficitur ibid.
Auxentius Mercurius inde nomine ſumpto, fauore Valentiniani imp. Arriani redit Mediolanum, & vexauit S. Ambroſium 132
Auximum obſeſſum à Romanis 317. *poſt a Totila* 326

B

Bacaudæ ruſtici in Gallia mouent 9. *profligantur à Maximiano A.* ibid.
Baptiſterium Roma conditum à Conſtantino 48
Baraneus rex Perſarum infeſtus Chriſtianis 191
Barbari quales erga Romanos 68,155
Barbari populi qui 68,10
Barbari tempore Conſtantini qui 33,36
Barbari in militia Rom. adhibiti primum 68,4
Barbarorum tertia in Italiam impreſſio 170,15
Barbaries in Italia quando introducta & quando extincta 163,51
Barbarorum eruptio ſecunda in Italiam 167,54
Barcinonem in Hiſpania tenuit Ataulfus rex Gotthorum 187
S. Barnaba corpus inuentum in Cypro 254
Baſilea 118,44
Baſilica à Conſtantino inchoata 42,6
Baſilica Apoſtolorum 159,2
Baſilica Hieruſalem Seſſoriana

61.204.272
Baſilica Dominicum aureum datum 62,49
Baſilica Saluatoris & Vaticana conſecrata 51
Baſilica Sicinini 111
Baſilica S. Petri Vaticana parcit Alaricus 181
Baſiliſcus Conſtantinopolim concitauit 249,54
Baſiliſcus dux 242,5
Baſilica Lateranenſis ad ſummũ perducta 51,27
Baſilica Lateranenſis 46,25
Baptiſterium Lateranenſe 48,3
Baſilica Vaticana 47,6
Baſilica Vaticana ad ſummum perducta 51,27
Baſilica Sophia conſecrata 99,25
Baſiliſcus Zenonem Imper. eiicit 249
Baſiliſcus Amaſiæ epiſcopus martyrio affectus 53
Baſilius urbis Vicarius ſub Odoacre rege 254
Baſilius Amaſias & eius martyrium 53,40
Baſilius Archimandrita & eius ſanctimonia 200,41
Baſtarnæ a Galerio Cæſare victi 86
Batania deficit ad Carauſium, Britanniæ tyrannum 12
Belda dux 322,31
Beliſarius accipit Africam contra Vandalos a Iuſtiniano Imp. 293. *triumphat de Africa ſubacta, & Chilimere rege capto* 296. *mittitur in Siciliam contra Gotthos eamq́ adiungit Iuſtiniano* 299
Beliſarius Imp. cum exercitu in Italiam ire iubetur 301,16 *Regium nauigare iubetur* 301,37
Bellum aduerſus Totilam adminiſtrare pergit 325
Beliſarius in Siciliam proficiſcitur 299,6. *in Italiam ire iubetur cum exercitu* 301,16. *Neapolim capit per aquæductum* 303. *mittitur in Italiam contra Gotthos, obſidet, & capit Neapolim, Romam ingreditur, & munit* 302. *defendit a Vitige rege Gotthorũ obſidente* 306. 313. *recepit Rauennã. Vitigem regem deducit Conſtantinopolim, cum regnum oblatum a Gotthis in Italia recuſaſſet* 319. *Rauenna Dyrrachium contendit* 78. *inde in Portum Romanũ proceſſit, vt annonam inueheret Romam obſeſſam a Totila, & varia fruſtra molitus in febrim incidit. & Romam Totilas capit, quem de pulchrioribus ædificiis euertendis cogitantem per literas deterruit* 330. *Romam vacuam a Totila deſertam ingreditur, & reſtituit* 332. *Senatores ex Campania captiuos reducit. vrbem frequentat* 334. *in Siciliam nauigat ibid. Antoninam vxorem ad petendum auxilium Conſtantinopolim mittit ibid. ſuſpectus coniurationis in Iuſtinianum cuſtoditur* 354. *moritur ibid.*
S. Benedictus Nurſinus e Sublacenſi monaſterio Caſſinum profectus, monaſterium condidit, & leges monachis dedit 354. *conuenitur a Totila* 322. *Fauſto in Galliam, & Placido in Siciliam miſſo ad condenda monaſteria moritur ibid.*
Belgia defenſa a Burgundionibus per Ælium 203
Bellantium lex & conditio 267,22
Belli inter Maximum & Maxentium præludia 34,21
Bellum in Britannia 112,24
Bellum ciuile fratrum 74,48. 75,1
Bellum Lentienſe 123,14
S. Benedictus quo tempore vixerit 354,47
Beneuentum capitur a Totila 323,4
Beneuolus magiſter memorio Iuſtinæ Auguſtæ conſtans in fide Catholica 138
ad Bergomum Biorgor rex Alanorum deletus 232
Berytus terræmotu euerſa gymnaſium legum 351
Bibliotheca Iuliani in porticu 104,41
Bibracte Æduorum 34,42
Bilimer cum Gotthis ad Romam a Ricimere deletus 244
Biſſextum Kal. Martij Imperio Rom. ominoſus 107
Bleda rex Hunnorum. quære in Hunnis.
Boëtius philoſophus laudat Theodoricũ Regem in Senatu 271. *filios duos conſules habuit, & inter eos populum munerauit* 284. *contra potentes aulicos defendit humiles, & propterea odium Gotthorum ſibi creauit* 285. *accuſatus relegatur Ticinum a Theodorico, vbi ſcripſit de Conſolatione ibid.*
Bononia expugnatur a Conſtantino magno. Statuã ponit Conſtanti Auguſto 77. *Virgines Bononienſes ſacrantur a S. Ambroſio* 117. *Euſebius Bononienſis epiſcopus interfuit Concilio Aquileienſi* 130. *Statuam inſcribit Maximo, & Victori Auguſtis* 142. *reliquiæ SS. Vitalis & Agricolæ inueniuntur per S. Ambroſium* 151. *Bononia Caſtellum OEcubariam venit Alaricus* 180. *fruſtra tentatur ab Alarico rege Gotthorum* 175.
Bononia reliquiæ SS. Vitalis & Agricolæ Aruernos tranſlata 253
Bononia in Gallia 15
Bononia in Pannonia 101,125
Bononienſes Conſtanti columnã ſtatuunt 77,41
Bononienſes Maximum ſummo ſtudio recipiunt 142,48
Bonifacij innocentia & fraus Aetij patefacta 196,2
Bonifacius Comes Honorii Imp. poſt rem bene geſtam in Hiſpania cum Caſtino redit in Africam 191. *ſcribit ad S. Auguſtinum* 194. *falſo accuſatus ab Aetio deficit a Valentiniano, & bello petitur ab eo* 196. *euocat Genſericum cum Vandalis ex Hiſpania in Africã, & reſiſtit Valentiniano Imp. bellum inferenti* 195. *in gratiam reuocatus Imperatoris conatur eiicere Vandalos ex Africa, ſed fruſtra* 197. *magiſter militum factus Aetium ſingulari certamine prouocat, poſt moritur* 192
Bonifacius Africæ Comes falſo apud Placidiam delatus 194,45
Bracati quid 88,52
Brigantia lacus 88
Britannia Carauſium habuit tyrannũ 11. *qui deletur a Conſtantio Cæſare* 16. *a Pictis, & Caledonibus vexata defenditur a Conſtantio A.* 28 *item a Valentiniano maiore per Theodoſium contra Scotos iii. emittit tyrannos Marcũ, Gratianum, & Conſtantinũ* 170. *deficit ab Honorio Imp. ſub irruptionem Vandalorum* 174. *Britannica iuuentus, quæ cum Conſtantino tyranno exierat, non redit* 185. *inficitur hæreſi Pelagia-*

Pelagianis ab Agricola & auxiliū poſtulat contra Pelagianos a Gallicanis epiſcopis, & impetrat S. Germanum Antiſiodorenſem epiſcopum, & S. Lupum, Tricaſſinum epiſcopū 199. *a Pictis vexata petit auxilium ab Aetio ex Gallia, & ope SS. Germani, & Lupi vincit hoſtes, & murum ex ceſpite facit in inſula ibid. iterum petit, & murum facit ex lapide* 200. *vexatur rurſus a Pictis, & Scotis, nec impetrat auxilium ab Aetio* 216. *demum occupatur ab Angloſaxonibus, & Scotis, & in duo regna diuiditur, Angliā, & Scotiam ibid. ad Scotos Palladius epiſcopus mittitur a Caleſtino pontifice* 201. *in maxima felicitate ſub Conſtantio* 27,48
Britannorum rex Riothimus 243
Britannia prouinciæ quinq; 64,13
Brixia 38,24
Brixiæ palatium à Diocletiano conditum 21. *expugnata à Conſtantino Magno* 38,24. *ab Attila* 222
Brotomagum 91,10
Bructeri Francorum populi victi a Conſtantino Magno 32,13, 33,36
Bubo ex culmine regij lauacri funeſta canens 119,19
Bubonis peſtilentia 356,15
Buccellinus dux Francorum peragrat Italiam, & vincitur à Narſete 347,12
Bucinobantes gens Alemannorum 117
Bulgari. gens noua in Pannoniā irrupit 273. *deleti in Thracia* 291. *item victi a Theodorico rege Italia* 260,35
Burgi, vnde Burgundiones 116
Burgundiones & Alemanos fames & peſtilentia in caſtris ſuis conſumit 11,21
Burgundiones, re benè geſta cum Hunnis fiunt Chriſtiani 196
Burto dux Maioriani Imp. 234
Buſentus amnis Conſentiæ 184
Buſiris in Ægypto recepta à Diocletiano 15
Byzantium reſtitutum, & Conſtantinopolis nominatū a Conſtantino Magno 63,10
Byzantii ædificia 63,20. *ſumma templa* 63,26
Byzantini patriarchatus initium 64.45
Byzantium pro ſede imperij eligitur 63,9. *qualis vrbs, eius deſcriptio* 63,12
Byzantium dilatatur 63,17

C

Cabillonenſis ſtatio 33,12
Cæcilianus Catholicus 44,24
Cædes Auguſti propinquorū Conſtantinopoli 74,8,9. & deinceps.
Cœmeterium Chriſtianis extructum via Salaria 32,7
Cæſarea 32,27
Ceſena 78
Caius XXIX *pontifex Romanus a D. Petro* 9,19
Caledones in Britannia petiti bello a Conſtantio Aug. 28
Calocerus in Cypro a Dalmatio Cæſare deletur 68
Campania vrbes XII *corruerūt* 78,10
Capitolinus hiſtoricus quo tempore 51
Calocerum nonarum rerum auctor 68,27
Cantores in precio 24,22
Carauſius primum pirata 11,29
Carauſius interficitur ab Allecto 16,49
Carcaſſo liberata obſidione 277
Carauſius tyrannus in Britannia exortus 10. *necatur ab Allecto ſocio, dum bellum premeretur a Conſtantio Caſ.* 16
Cardinalium meatio ſub S. Syluestro pontif. 56
Carinus Cæſar a Diocletiano A. victus, & necatus 7,17
Carnuntum in Pannonia 30,18
Carpi a Galerio Cæſare victi 15,16
Carthago quanta ciuitas fuerit 207. *capta a Genſerico Vandalo ibid. epiſcopi Deogratias* 232. *Eugenius* 255
Caſſini monaſterium a S. Benedicto conditum amplum euaſit 290
Caſſini Gotthi obſeſſi 310
Caſſiodorus legatus de pace a Valentiniano A. ad Attilam in Pannoniam 213
Caſſiodorus ſenator conſul, auctor Chronici 281
Caſtinus in locum Conſtantis in Galliam miſſus ab Honorio fugat Francos 187. *miſſus in Hiſpania contra Vandalos* 191. *Ioannem ad Imperium euexit* 192. *in exilium actus a Placidia A. in Africa Bonifacium Comitem bello laceſſit* 194.27
Caſtra arboris felicis 123,24
Caſtrum prætorium a quo extructum & deſtructum 41,32
Catechumeni diu manebāt 8,1
Catholici, qui 9
Catholicorum fides confirmatur 138,39
Centumcellæ oppugnatæ a Totila 336
Chaibones Germaniæ populi mouentes a Maximiano vincuntur 11
Chaiboaes & Heruli a Diocletiano in Gallia ad vnum omnes acie deleti 11,24
Chalcedonem exædificare pro imperii ſede Conſtantinus cœpit 63,7
Chamaui populi Germaniæ 96
Chendamarius rex Alemanorū 93,5
Cherusci 33,36
Chendamarius rex Alemanorū 82
Chriſti numen ſemetipſum vlciſcitur 36,27
Chriſtiani quibus olim moribus 135
Chriſtianis infeſtus Maximianus 10. *& Diocletianus* 21. *iidem Thermas Romæ condere iubentur a Maximiano ibid. eorum perſecutiones decem. & decima inſtituta a Diocletiano* 25. *eis maledicebant gentiles, cum barbari in Italiam irrumpere cœperunt* 169
Chriſtianorum Perſecutio ſub Maximino 13. *Eorum vita ſub Ethnicis Impp.* 8,23
Chriſtianorum XVII *millia intra triginta dies ſub Diocletiano comprehenſi* 25
Chriſtus Galilæus in contumeliā vocatur 104,51
Chryſoſtomus vnde dictus 159,45
Cibalæ oppidum Pannoniæ 48,17
ad Cibalas in Pannonia victus Licinius A. a Conſtantino M. 48
Ciconia pullos ſuos exportat Aquileia & in agrum tranſportat 224,33
Cibalenſe bellum 52,21
Cilicio obuolutus, ac cinere conſperſus 117
Clades Argentinenſis 95,52
Clamaſi 33,26
Claterna expugnata a Conſtantino M. 38
Claudiani verſus 127,27.140,9,12.151,23.153,35.154,3.160,21.161,37.164,8.14,54.165,44.166,24,38,41

Hh y

Claudius diaconus 26,3
Clericis in hæreſi deprehenſi mulcta 129,9
Clibanarij qui 38,11
Clunienſibus rhetor ornãdæ ciuitatis & excolendæ iuuentutis, gratia præficitur 217,8
Clunia obſeſſa a Francis recipitur a Conſtantio Cæſare 15 Flauia Cluinienſium 18
Clunienſibus ſchola refecta 21
Codex Conſtitutionum 204
Codex Theodoſianus 43,18
Columna crucis in cœlo apparet 83,13
Cometa. Lege Stella crinita.
Concilij Arimini cauſa 95,13
Concilij Conſtantini Epiſcopi 129,43
Concilium Aquileienſe 130,18 Arrianum 83,24 Cæſarea Paleſtina indictum 68,26 Chalcedonenſe 222,22 Carthaginenſe 189,43 Conſtantinop. 129,12 Epheſinum 214,28 Secundum ſiue prædatorium 215,2 Medielanenſe 87,2 Occidentale decreta Synodi orientalis examinat 59,22 Romanum 331,36 Omnes hæreſes in eo anathemate perculſa 131,52 Romanũ ſub Hilario 240,22 Sardica 78,28 Seleucienſe 98,49 Tyri congregatum 68,37
Concordia euerſa ab Attila 224
Concordiẽſes tenuere Caprulas, irrumpente Attila 223
Congiarium frumentum pop. Conſtant. derogatur 76,27
Coniuratio contra Iuſtinianum 356
Conon præfectus Iuſtiniani Romæ occiſus à militibus 334
Conſentia obſeſſa ab Alarico 183
Conſtans Auguſtus 72,31
Conſtãs in Italiam proficiſcitur 75,12 luxuriæ ſe addicit 80,18 aduerſus barbaros inſedit 74,25 interemitur 80,49 eius laus ibid. 53
Conſtantinus principis habitum abiecte Barbaros explorandi cauſa adit 33,38 Barbaros deuicit 33,40 Deum precatur pro illuminatione fidei 36,52 per ſeptẽ dies Deo gratias agit pro victoria 40,54 quomodo epiſcopos tractarit 41,46
Conſtantini oratio ad patres ſynodi Nicæna 57,14
Conſtantinus de criminationib. Arrianorum edocetur 69,17 Quid reſponderit Donatiſtis 44,49 Romæ templa noua inſtituit, & alibi 51,3 quinquennalia vota celebrat 34,32 quinquennalia filiorum Cæſarum agit 52,18 decennalia filius celebrat 58,27 decennalia colit 48,52 vicennalia agit 58,24. 60,42 tricennalia agere intendit 69,20 optionem immolandi aut à ſe recedendi dat 27,35 triumphat de Licinio 60,40 in Illyricum ſe recipit 49,15 Germanos oppugnat 44,12 expugnat Seguſionem 37,42 deuicta circumpadana Italia Romam iter intendit 38,53 tempeſta nocte Maſſyliã capit 33,28 Veronenſes deuicit 38,30 Veronenſibus ignoſcit 38,44 animum ad vrbem à tyrannide liberandã adiicit 36,9
Conſtãtinus Conſtantij F. in bello Sarmatarum egregius cum Galerio 16,4 bellum Gothis infert 65,50 Bructeros bello domat 32,13 cum Sarmatis bellum geſſit 53 eos fudit ibid. 33 rebus in Britannia conſtitutis reuerſus in Galliam cum regibus Francorum bellum gerit 30,43
Conſtantinus ſe armis præparat aduerſus Licinium 54,13 Scythas ſubegit 66,1,2,3
Conſtantinus & Licinius contra ſemuicem bellũ gerunt 48,10
Conſtantinus & Licinius fœdus percutiunt ibid. 41
Conſtantinus reges Francorum capit 30,49 Maximianum honorifice ad ſe venientem habet ibid. 50 animum conuertit ad ordinandã remp. 61,5 quomodo eã deſcripſerit 63,50 Criſpum & Conſtantinum Filios Cæſares declarat 48,54 ſtatum Orientis reformat 56,8 Maximus appellatur 41,29 ad Tiberim peruenit 39,9 pontem Rheno impoſuit ad Coloniam Agrippina 32,48 Galliam repetit 43,23 videt alterum viſum in ſomno 37,11
Conſtãtinus Cæſar dat Conſtantinum filium Galerio Cæſari, tanquã pignus amoris 15,19
Conſtãtinus ſacro baptiſmate ablutus 71,17 moritur 72,1 eodẽ honore ſalutatur iam defunctus, atq; in viuis fuit 73,3 Diuorum numero aſcriptus 73,29
Conſtantinus in Oriente nouam vrbem ſimilem Romæ exædificare incipit 63,3 Iſium prope noua ciuitas extruitur ab eo ibid.
Conſtantinus Iunior Auguſtus 34,30
Conſtantinus Iu. aduerſus tranſrhenanos inuigilat 74,27 interceptus occũbit prope Aquileiam 75,5
Conſtantinus legatos ad Honorium mittit 176,49
Conſtantinus Iu. tumultus auſam præbet 73,37 Patris veſtigia in fide Catholica colenda proſequitur ibid. 49
Conſtantini cadauer quam honorifice tractatum 72,54. 73,1,2
Conſtantinopolitana Eccleſia ad patriarchatum euecta a Conſtantino M. 64 Poſt Romanam Eccleſiam poſita a Theodoſio M. 129
Conſtãtinopolitana Eccleſia turbata propter Paulum & Macedonium epiſcopum 76
Conſtãtinopolis terræmotu quaſſata 115. 254,1 fame & peſtilentia 211 incedio 240
Conſtantinopolis annona charitate laborat 71,3
Conſtantij epiſtola prauitate referta 89,19
Conſtantij filij & filiæ eius laudes 28,39 28,41
Conſtantij animi moderatio 27,19
Conſtantio adeſt Maximianus, coërcens Francos 17,2
Conſtantius Pius Auguſtus 27,10 Diuiſit imperium nouo exemplo 27,12
Conſtantius Cæſar nuptias celebrat 70,50
Conſtantius & Galerius Cæſares creantur 24,1
Conſtantius Secundus Sarmaticus appellatur 94,49
Conſtantius teſtamentum patris aperit 73,33
Conſtantius Arrianos honorat, Catholicos audire reſpuit 98,9,10
Conſtantius edixit ne cui Chriſtiano noceretur 27,23
Conſtantius ex hibernis recedens deintegro epiſcopos conuocat 101,54

Conſtan-

Conſtantius ad Arrianos deficit 71,40
Conſtantius adhuc catechumenus 102,8. baptiſatur 112,9
Conſtantius Cæſar bellū parat in Britanniam contra Carauſiū 15,10. cōtra Carauſium miſ ſus Geſſoriacum recipit 15,33. Cluſiam obſeſſam a Francis liberat 15,45. recuperat Britanniam Allecto victo 17,27, ingenti cum exercitu Magnētium petit 82,39. coniungit ſuas & Vetranionis copias 83, 55.84,1 cum Sapore rege cō ſiigit 80,11
Conſtantius Auguſtus 190. moritur 190,43
Conſtantius dixit, ſibi diſplicere ad tantum Romæ, quod homines ibi etiam moriantur 92,9. contra Pictos Caledonaſq; bel lum gerit 28,15. contra Sa porem proficiſcitur 74,14
Conſtantius & Maxentius in Gallia pugnam reſtaurant 85,47
Conſtantius bellum aduerſus Alemanos gerit 87,39,40. & deinceps.
Conſtantius Auguſtus Circenſes ludos edit 86,42
Conſtantius Imperator 170,48
Conſtantius triumphare cupit 91, 36 deuictis Alemanis in hyberna conceſſit. 88,21
Conſtātius amādat illos qui Deo fidem ſuo fefelliſſent 27,43 ſuperſtitionem inanem deſtituit 27,45. cum Lingonibus primum male, deinde bene pugnat 19,19. rem improbandi exempli fecit 94,54 in morbū incidit, & decedit 28,13,26. diem ſuum obit 104
Conſtantius Conſtantis Aug. patruus trucidatur 74,8
Conſtātius in numerum deorum relatus 28,46
Conſubſtātiale verbum diſputationis materia 66,20. poſitum in ſymbolo Niceno præbet materiam ſeditionis Arrianis 66. concordibus ſentētiis damnatur 79,4. retinetur 79,9
Conuentus epiſcoporum in Cypria Sueſſa 25,43
Corunti quid 88,52
Corona pontificis Romani qua regnum appellatur, a quo accepta 276
Crinita ſtella 189,191
Criſpus Cæſar Francos deuicit 50,52
Criſp' ſine ferro, ſine veneno vxoris impulſu extinguitur 59,6
Crothildis nubit Clodoueo 262
Crucis trophæum media in vrbe Roma extruxit Conſtantinus 41,40
Crux in cœlo apparuit Conſtantino M. 36
Crux Chriſti inuenta ab Helena & diuiſa cum titulo & clauis, refertur 60
Cruce obſeſſa a Narſete 346. tradita ab Aligerno Gottho ibid.
S. Cyrillus epiſc. Alexandrinus proponit XII capita cōtra Neſtorium anathematiſmos vocata & reſiſtit ei 198. legatus pontificius fit contra eum 201

D

Dacia citra Iſtrum qua 11,38 Dacia prouincia quinque 64,26. Diœceſis quinq; 64,15
Dacius epiſcopus Mediolanenſis Mediolanum dedit Beliſario 313,40. idem Conſtantinopoli in concilio 338,22
Dæmon incendit Conſtantinopolim 240,8
Dæmoniacus 154,12
Dagiſteus magiſter militū Narſetis 352,28
Dalmatius Cæſar Calocerum in Cypro delenit 68,27
Damaſus pontifex Rom. moritur 139,12
Damaſus Hieronymum retinuit 132,17
Dardanarij qui 180,23
Decentius Cæſar ſe ſtrangulat, victo Magnentio 86,19
Defectio Solis 153,3
Defenſores perfidiæ Arrianæ 76,6
Deogratias Carthaginis epiſcop. captiuis Rom benignus 232 ad Derthonam occiſus Maioranus 257
Deus pater ab Eutychianis quomodo honoratus 180,14
Deſiderius Cæſar 86,20
Diadema Auguſti quale 100,32
Diebus ſanctis quid fieret olim 336,137
Diabolus incendit Conſtantinopolim 240,8
Diocæſarea a Gallo Cæſare euerſa 83,55
Diaconus Marcellini perimuntur 26,3
Diocles poſt adeptum Imperium Diocletianus nuncupatus 7, 15. eius ortus 7,13
Diocletiani pietas erga Maximinianum 14,19
Diocletianus triumphat de Perſis & eorum rege Narſe 13,46 Nicomediæ vicennalia agit 25,53. in ægritudinem & deponendi imperii cupiditatem incidit 26,10. Galerium Auguſtum declarat 26,21
Diocletianus adorari ſe vult 20, 44. in Chriſtianos ſæuit ibid. 20,48. thermas Romæ condi iubet 21,8
Diocletianus aduerſus Sarmatarum impreſſiones exercitum mittit & Dacia pellit 11,1, 42. Sarmatas cis Iſtrum traducit 16,9. contra Gotthos, Quados, Marcomanos trans Iſtrum tendit 12,47. Ægyptum ad Achillem tyrannum deficientem amittit 13,1
Diocletianus Achillē vincit, Alexandriāq; recipit. bellū Ægyptiū conficit, Nabataeas finibus mouet, loquitur de perſequendis Chriſtianis 17,41. & ſeq. Narſis regis Perſarū legatos de pace audit 13,44. cum Maximiano Mediolani congreditur 13,9
Diocletianus Gotthos repellit 12, 28. occidentaliū prouinciarū potitus Ariſtobulum hominē priuatū collegam ſibi ira Cōſulatu aſciuit 7,29. eius frugalitas 7,33
Diocletianus perſecutionē Chriſtianorū inſtituit 24,41. imperiū recipere nbnuit ſollicitatus a Maximiano 30,40. Olera ſua manu Salonæ inſtituit 30
Diſſidium inter milites Iuliani 100,22
Dolus Magnentii 80,31
Donatiſtæ hæreſim alunt 44,23
Donatus hæreticus quis 44,26. eius error quis 44,27
Donatus in Felicem epiſcopum inuadit 49,23
Dorotheus laqueo faucibus eliſis vitam finire martyr cogitur 25,54
Dranus amnis 85,2
Duæ columnæ vbi poſita 90,44
Duodecim Campaniæ vrbes corruerunt 78,10
Dyrrhachium terræmotu procumbit 78

E

Ecclſia Chriſtiana floret 66, 11
Eccleſiarū præſides vinculis traduntur 25,10
Eclipſis Solis 152,189
Edobecus Conſtantini tyranni dux 171,21

Eloquentia floret Romæ 81,6
Elpidius legatus pontificis 74,38
Elpidius medicus 287,38
Engoliſma oppidum Galliæ 276, 28
Epheſi ſeptem fratres dormientes inuenti 211,40
Epheſinum concilium cõtra Neſtorium 201,13
Epheſinum cõcilium in cauſa Eutychetis prædatorium 215,28
Epiphanius Salaminis Epiſcopus diſſentit ſupra Origenis libris a Ioanne Chryſoſtomo 166,49
Epiphanius epiſcopus Ticinenſis legatus Iulii ad Euricũ regem de pace 247.44. eiuſdẽ cura in direptione Ticinenſi 251,18. reficit templa Ticini & eius miraculũ in ædificando 153, 29. ab Odoacre rege tributorũ vacationem obtinuit 255,16. Ticinum ſeruat Rugiorum tempora 264, 30. tendit ad Theodoricũ pro rebellibus cõſeruandis 265,43. honoratus a Theodorico rege 266,23. honos ei habetur a Burgũdionum rege cum ad eum profectus eſſet pro redimendis captiuis, & redit cũ captiuis 266, 37. Tendit ad Theodoricum regem ob remiſſionẽ tributorũ 269,18. moritur 269,21
Epiſcopi iudices inter Cæcilianũ & Donatiſtas 44,51
Epiſcopi templa reparant ſub tyrannis diſturbata 44,2
Epiſcopi CCCXVIII Nicæam conuolant 56,52
Epiſcopi XC conueniunt Antiochiam 74 34
Epiſcopi in hæreſi deprehenſi multa 129,9
Equites cataphracti qui 38,14
Euariſtus epiſcopus Rom. vt a Petro Titulos ſeptẽ inſtituit 32,2
Euchrocia addicta hæreſi Priſcillianiſtarum 130,50,53
Eudocia vnde appellata 190,53
Eudoxia Auguſta 168,18
Eudoxia Arcadii vxor epiſcopis gratificatur 162,49
Eudoxia A. accerſit Genſericũ Regem Vandalorum ex Africa, & capta Roma fit ab eo captiua cum filiabus 231,29
Eudoxius epiſcopus Antiochenus Arrianus 95,24. 99,24
Eugenius Imp. ab Arbogaſte ornatur Auguſti dignitate 149,5
Eugenius legatum ad Theodoſium miſit 150,42
Eugenius debellatur 152,53
Eugenius capitur 153,25
Eugenius Carthaginis epiſcopus 255,4. vexatur a rege Honorico Vandalorum 256,34
Eulalius pont. Bonifacio oppoſitus 189,22
Eunomia Nazarii filia rhetor. 51,23
Eunomius hæreticus 110,13
Eumenius rhetor 21,8
Eunuchi qui 65,36
Euodius præfectus prætorio damnat Priſcillianiſtas 139.44
S. Euphemiæ martyris templum ſedes concilii 220, 49. miraculum edit 222,3
Euricus rex Gotthorum 247,38
Euſebius Vercellenſis epiſcopus concilio Mediolanenſi in exilium agitur 89,9
Euſtachius Antiochiæ epiſcopus accuſatus & damnatus ab Arrianis 66,24
Eutropius eunuchus ſuccedit Rufino & ſeniro cœpit in locupletes, Gildonem, vt Africã adimeret Honorio impulit 158,31 Conſul duo decreta Arcadio A. extorſit, honore ſpoliatur, capite plectitur 160,50. 161, 20
Eutyches qui & eius hæreſis qualis 213,21
Eutyches abbas Conſtantinopolis hæreſim excitat, qua Chriſtũ hominẽ negat, eius reſponſum de Chriſti natura 221,11
Eutychiana hæreſis qua 213,19
Eutychiani ſub Baſiliſco Imper. conſurgunt 250,1
Eutychis & Arrii comparatio 213,24
Exuperii ſigniferi Maximiani pia oratio 10,19
Exuperius Toloſanus epiſcopus 168,37
Euzoius epiſcopus Antiochenus baptizat Conſtantium 102,9

F

FÆſulæ obſidentur à Romanis & deduntur 317,16
ad FÆSVLAS deletus Radagaiſus rex 170,4
Fegadius catholicus 98,26
Fames Conſtantinopoli & ex ea tumultus 200,53
Fames ingens in obſidione Romæ ſub Alarico 175,35. & Totila 328,47
Fames ingens in obſidione Mediolani 316,30
Faramundus rex Francorum 190,9
Fauſta filia Conſtantino matrimonio iungitur 31,4
Febres ardentiſſimæ 356,18
Feletеus rex Rugorum 258,44
Felicitas Imperii Rom. 20,30
Felicitatem non capit Diocletianus ibid. 42
Felix conſul ex Gallia 279,35
Felix eccleſia pellitur 95,9
Felix Apinagitanus epiſcopus 44,31
Ferreolus præfectus prætorio Galliarum ab obſidione Arelatis Thoriſmundum conuiuio remouet 227,51
Firmus Mauritaniæ regulus 118, 33
Firmum obſeſſum a Totila 326, 10
Flauia Cluienſium refecta 18, 11. Æduorum refecta ibid.
Flauiani epiſcopi veniam poſcunt 221,14
Flauianus Vaticiniis deditus 150,53
Flauianus Conſtantinopolis epiſcopus conuicium habet contra Eutychetem 214.9
Florentia obſeſſa à Radagaiſo 169,23
Flos Romanæ nobilitatis 65,40
Fœdus Conſtantini cum Licinio 48,41
Fœminæ duæ viros ſeptemdecim interfectos abſumſerunt 316, 49
Fenum ſpiſſius facilius deſecatur 176,7
Fori Cornelii nuptiæ factæ Ataulfi & placidiæ 184,33
Formula fidei Arriana 75,46
Formula Arrianorum fidei tres 83,36
Fortunæ templum conflagrat 31, 38
Fortunatorum inſulæ 28,30
Forum Caſſii 348,48
Fragor cœli inſolitus Conſtantinopoli 354.33
Fraomarius rex 117,52
Franci Atthuarii dicti 101,7
Franci fœdus violant 44,10
Franci fœdus violant & Rhenũ tranſeunt 76,14
Franci quando fidem Chriſtianam colere cœperint 269.3
Franci domiti a Criſpo 50,53
Franci deleti in Italia 349
Franci ſimulato metu in remotiores ſe recipiunt ſaltus 145, 46
Franci reges cur & vnde Chriſtianiſſimi dicti 269,6
Franci a Vandalis cæduntur 170,31

Franci

Franci ad arma ſollicitati 77,18
Franci vbi habitarunt tempore Conſtantini 30,48
Frigidus flumen Aquileiæ 152,19
Fritigernus ex Achaia & Epiro deturbatur
Frumentum in agris maturuit ſponte 316,28
Fulcar Herulorum præfectus 347,25,51
S. Fulgentius Romæ ſpectat Theodoricum in circo. Ruſpenſis fit epiſcopus 271,25,28
Fulgura inuſitata Conſtant. 354,37
Fulmina inuſitata 163,354,35
Funiculi fabrum trans fretum rapti 63,9
Funus Cõſtantini Magni 79,24

G

Gabriel Palæotus Card. epiſcopus Bononienſis inuenit reliquias SS. Vitalis & Agricolæ 253,51
Gaines poſt Eutropium ſæuit in Orientali aula 162,43,16, 20. molitur inſidias Arcadio. ab Hudine Hunnorum duce obtruncatur in gratiam Arcadii 162,25
Gaiſo rex 15,54
Gaiſo rex Francorum 30,44
Gaiſo a Magnentio emiſſus, vt interficeret Cõſtantem 80,43
Galerius Cæſar reſiſtit Narſi Perſarum regi monenti 18,43
Galerius Auguſtus vlciſci Seuerum cupit 30,18 ab incœpto deſiſtere cogitur 30,22
Galerius diuiſit imperium nouo exemplo 27,21
Galerius Seuerum & Maximinum Cæſares adoptat & certis prouinciis deſtinat 27,51. ſibi Italiam reſeruat 27,53
Galerius in quintũ annum perſequitur Chriſtianos 29,34
Galerius in ſeptimum annum perſequitur Chriſtianos 32,24
Galerius in Illyrico perſequitur Chriſtianos 31,52
Galerius Iſtri limite præpoſitus 15,25
Galerius Illyricum tuetur, Sarmatas & Carpos vincit 15,31
Galerius Baſtarnas, Carpos & Sarmatas vincit 16,3
Galerius vincit Narſem 20,10
Galerius clade accepta fugit ad Diocletianum, & reiicitur; poſt exercitum reficit 19,39
Galerium morbus inuaſit 35,25
Galilæi nomine Chriſtus appellatur a Iuliano 196,21
Galla nubit Theodoſio Imp. 143,27
Gallicanus poſcit Conſtantiam vxorem, & fit Chriſtianus 50,7. & ſeq.
Galieni ſepulchrum 30,16
Gallia in maxima felicitate ſub Conſtantio 27,48
Gallia a tribus præcipue populis habitata 189,54
Galliæ pars Occidentalis imperij 63,54
Galliæ prouinciæ ſeptemdecim 64,8
Galliæ partes, quas tenuerint Romani, & quas barbari 189,55. 190,1
Gallias qui occuparunt 171,46
Gallicanus Scythas deuicit 50,19. ſeruorum quinq; millia libertate donat 50,36
Gallus Cæſar conſul & res in Syria geſta 83,52
Gallos Iudæos in Syria domat 83,53
Gallus circumdatur, capitur & priuatus eſſe cogitur 87,48,53. 88,1. cauſam dicere iubetur 88,4
Gaudentius, & Iouius Comites Honorii templa gentilium in Africa diruunt 161,27
Gaza in Palæſtina Chriſtianis male habitis ab epiſcopo Porphyrio conſulitur 162,38
Gelaſius Pontifex Miſenum in gratiam recipit 267,53
S. Geminianus epiſcopus Mutinenſis 145,8. ſeruat Mutinam ab Attila 225,50
Generidus dux Honorii gentilis militiam detrectauit 177,27
Geneuam acceſſit Epiphanius epiſcopus pro redimendis captiuis 267,43
Gennobon rex Francorũ pacem a Maximiano Imp. popoſcit 13,46
S. Genouefa Pariſienſis virgo 218,10
Genſerics Vandali mores 197,38
Genſerici ſæuities in Catholicos 195,36
Genſericus aduerſus Bonifacium & Aſparem victoria potitur 197,41
Genſericus in Numidiam cum exercitu profectus non ſolum oppida vaſtauit, ſed Eccleſias etiam euertit 197,51. & ſeq.
Genſericus Hippone potitur 200,51
Genſericus moritur 254,53
Gentes de quibus triumpharunt Diocletianus & Maximianus 23,43
Gentiles in Palæſtina præualent 162,28
Gentilium templa diruta a Conſtantino M 65,3,4. Chriſtianis maledicunt in aduerſitatibus 169,5. aram Romæ reponere tentant 132. Romæ refloreſcunt 176,31
Gepidæ victi a Theodorico rege 260,30
Germani Auguſtodunum inuaſerunt 90,54
Germani Barbationem fugant 92,55
Germani Gallias vaſtarunt 11,14
Germaniæ inferioris populi oppugnantur a Conſtantino 44,12
Germaniæ populi Galliæ infeſti 11,14
Germania prima in Gallia ciuitates 231,12
S. Germanus Antiſiodorenſis epiſcopus in Britanniam cõtra Pelagianos 199,10
Germanus Nepos Iuſtiniani miſſus contra Totilam 336,49. moritur 337,41
Geroncius prædam inuaſiſſe coarguitur 140,42,52
Getæ mitioribus præditi moribus quam Hunni 120,24
Geſſorigia oppidum 15,34
Gildas ſapiens 142,32
Gildo Mazeſcelis liberos iugulat 159,25
Gildo Africam Honorio eripuit 160,4. vincitur a Mazeſcele in Africa iuſſu Honorij 160,12
Gildo fugit 160,13
Gladiatorium munus omiſſum & quamob cauſam 196,11
Glycerius imperator 240,58
Gnoſticorum hæreſis renouata in Hiſpania 128,20
Godigiſilus rex Vandalorum 170,18
Gorgonius laqueo interimitur 25,34
Gothi pontem Draconis fl. occupant 344,2. Teiam regem ſibi deſtinant 343,35
Gothi Hadrianopolim oppugnant 125,3
Gothi vlteriori Italia potiuntur 332,48
Gothi quando Arriana labe condaminati 99
Gothorum pietas & iuſtitia 324,35

Gotthi ſub Alarico pepercere ſacris 181,26.184,30
Gotthi ſtrenue pugnant 347,13
Gotthi & Franci inter ſe conueniunt 339,52
Gotthi in amicitiam recepti 127,37
Iſtrum tranſeunt 127,45
Gotthi magiſtratus non adeunt 312,50
Gotthi victi 127,13
Gotthi vincunt Romanos 322,39
Gotthia pro Roma 184,14
Gotthus, & Romanus miles in eandem foſſam lapſi ſe ſeruarunt inuicem 311,30
Gotthus procerus 378,23
Gradum confugere Aquileienſes in obſidione Attila 223,35
Grando ingens 111,32
Gratiani indoles 125,37
Gratianus Auguſtali dignitate afficitur 111,38
Gratianus Aquileia concilium inſtituit 130,17
Gratianus ſe in Galliam mira celeritate confert 126,26
Optimos quoſq; ſibi delegit 127,2
Gratianus peremptus 135,11
Granaſiani 265,5
S. Gregorius apud Liparas 287,55
Gregorius Nazianzi epiſcopus 113,51
Gundericus rex Vandalorum 189,17
Gundibadus rex Burgundionū 265,35
Gundobadus rex Burgundionū 266,25,41

H

Hadrianopolis theſaurum regium continuit 54,32. 124,12
Heber flumen 54,34
Hæreſis Arriani truculenta 54,6
Hæreſis Arriana ex Ægypto in Aſiam penetrauit 53,45
Hæreſis noua de virginum ſacrarum connubio 142,54
Hæreſis Sabelliana 52,2
Hæreſis Neſtoriana 197,28
Reliquas Hæreſis ſpecies ſub ſuis hæreſiarchis, vide.
Hæreticis eccleſia conceditur, cum & ipſi catholicis eccleſias concedunt 79,44
Haſtæ obſeſſus Honorius ab Alarico 164,37. ibi vincitur Alaricus à Stilichone 165,24
Helena vicus in Gallia 80,47
Helentana baſilica Hieruſalem, quæ Seſſoriana eſt dicta 61,204,272
Helena vxor ſeu concubina Conſtantij A. mater Conſtantini M. 50,33. ſepulchrum Domini eruit, crucem inuenit 60,33. templa in Bethleem, & in monte Oliuarum condit 61,34. reliquias crucis rettulit, baſilicam Hieruſalem Romæ condidit ibid. 50. moritur 62,12
Helenopolis in Bithynia condita in honorem Helenæ matris à Conſtantino M. 62,48
Henoticum Zenonis Imp. id eſt, epiſtola de concordia eccleſiarum 256,10
Heraclianus Comes Honorii Romam obſedit pro Honorio ex Africa 179,8. idem deficit ab Honorio 186,17. Romam ex Africa adortus eſt ibid. 25
Herculius cognomen Maximiani A. vide 7,50
Herculeæ Thermæ Mediolani 23,1
Herculis inane auxilium 352,26
Hermenericus rex Sueuorū 189,17
S. Heros pulſus ab Arelatenſibus 185,55
Heruli & Chaibona Galliam infeſtantes à Diocletiano ad vnum omnes deleti 11,24
Bæticam lacerarunt 237,36
Herulis Odoacris data ſedes à Theodorico in Italia inter ſubalpinos 264,47
Eorum pertinacia in prælio pro Narſete 350
A Narſete in Italia cum rege Sinduualdo deleti 352,23
S. Hieronymus Stridonenſis venit ad concilium Rom. Damaſi pontif. & ab eo ſecum retentus eſt 132,11,17. moritur 190,29
Hieronymi locus 42,15
Hieroſolymorum templum deſtinatum a Conſtantino 57,5. conſecratum 69,4
Hilarius pontifex 240,20. 241,49
Hilarius Pictauenſis epiſcopus in concilio Mediolanenſi 80,10
Exul Seleucienſi & Conſtantinopolitano concilio affuit 99,30
Multa concilia habuit in Gallia contra Arrianos 105,15
Hildericus rex Francorū 231,10
Hippon obſidetur a Genſerico 198,10. capitur 200,10
Hiſpania in maxima felicitate ſub Conſtantio 27,48
Hiſpania occupatur à Conſtantino tyranno 171,55
Turbatur per Maximum tyrannum 180,1
Vlteriorem Hiſpaniam occupatam inter ſe diuidunt Vandali, Alani, & Sueui 190,4
Occupatur à Gotthis 185,17
Hiſpania prouincia ſeptem 64,7
Homines diu inter catechumenos 81,1
Honoria nata à Conſtantio 190,8
Honoricus rex Vandalorum 256,34
Honorii fœdus cum Alarico 180,50
Honorii nuptiæ 160,1
Honorius Auguſtus 155,30
Honorius Hunnos belli cauſa aſciſcit 178,10
Honorius in ſpem Hiſpaniæ recuperandæ adducitur 191,4
Honorius Italiam Galliam Hiſpaniamq; pacauit & triumphauit 188,36
Honorius triumphum adipiſcitur 160,19. triumphat de Attalo 188,40
Honorius vicennalia agit 184,20
Honorius aqua inter cutem morbo tentatur, & moritur 191,37,39
Hormiſdæ regalis dictum, antè imperator ſtabulum tale condi iubeto, ſi vales, equus quem fabricare conſtituis, ita latè ſuccedat, vt iſte, quem videmus 92,7
Hortarius rex conuiuia ad tertiam vigiliam protrahit 97,9
Horti Salluſtiani 39,2
Hudin dux Radagaiſi 169,30
Hudin Hunnorum dux Gainem tyrannum, hoſtem Arcadii interficit 162,22
Dux fit Honorii 168,43
Hunimundus rex Sueuorū 244,24
Hunni in Aſiam erupere ex Scythia 185,30
Hunni victi 127,13
Hunnorum gētis patria eorumq; barbaries 120,32
Hunnorum 10000 à 3000 Burgundionum millibus oppreſſi & cæſi 196,45
Hunnorum opes conciderūt poſt mortem Attilæ 228,19
Hydrus obſeſſa a Totilanis 325,6

Hymni,

Hymni, & Pſalmi cani cœpti in eccleſia Occidentali 1,7,2

Hymno ter ſanctus additum, qui crucifixus eſt pro nobis, auctoritate Petri Cnaphei iuxta hereſim antiquam Apollinaris 239,40. 280,24

I

IAnnarius Epiſcopus Beneuentanus in concilio Sardicenſi 79,16

Ildobaldus rex 320,1

Illyrica diœceſis dua 64,16

Imago Conſtantij A. ad Theodoſium A. miſſa nec recepta 190,43

Imperium Romanum diuiſum primum a Galerio & Conſtantio 27,11

Imperium Romanum titubare cœpit poſt mortem Theodoſij ſub Honorio, & Arcadio, labi ſub Valentiniano, precipitari ſub ſucceſſoribus 155,31 194,17. *Deſijt in Occidente* 253,5

Imperator Romanus Deus terrenus 129,34

Imperatorum comparatio quoad luxum 126,47

Indictio prima Conſtantini in quem diem incidit 40,6

Indictio quartadecima 74,35

Inſula Capraria 160,5

Interregnum 240,27

Inuentio crucis Domini 60,16

Incendium templi Fortunæ Romæ 31,32

Incendia caſu conflata 163,18

Incendium ingens Conſtantinopoli 200,23

Innocentius Pontifex 181,40

Ioannes Epiſcopus Conſtan in exilium agitur 168,16

Ioannes Imperator 192,1

Ioannes Imp. obtruncatus 193,14

S. Ioannes Baptiſta fauet Theodoſio 152,10

S. Ioannes Chryſoſtomus Epiſcopus Conſtantinopolis fit 159,49

Inuehitur in magiſtratus 160,47

Læſus ab Epiphanio Epiſcopo Salaminis, inuehitur in Eudoxiam A. & Orationem habet contra mulieres & propterea pellitur, ſed ſtatim reuocatur 167,3

Iterum ab Arcadio pellitur 168,17

Moritur 170,40

Corpus eius Conſtantinopolim refertur 206,38

Ioannes Antiochenus epiſcopus turbat concilium Epheſinum fauens Neſtorio 200,29

Ioannes Arch. Rauennas Gregorium fecit Epiſcopum Mutinenſem inuitum 255,49

Sequeſter pacis inter Odoacrem & Theodoricum 263,38

Ioannes Monachus vates in Thebaide 151,40

Iouianus Auguſtus imperium renuit, quod gentilibus imperare nolit 106,40

Fidem conſubſtantialis defendit 107,7

Gentiles templa claudere iubet 107,10

Expirat 107,21

Iouinus tyrannus deletus 186,7

Iouius cognomen Diocletiani, vnde 7,54

Iouius præfectus prætorio, & Patricius 178,52

Itali prodigiis terrentur ſub aduentum Gotthorum 162,37

Italia circumpadana 38,53

Italia pars Occidentalis imperij 63,54

Italia Conſtantino ſcutum & coronam aurcam dedicat 42,39

Italia primum Arriana labe infecta 114,52

Italia poſſideri cœpta à Barbaris 253,1

Italia inſtauratur à Narſete 352,36

Italiæ prouincia decem & ſeptem 64,1,2, & deinceps.

Iter Lauicanum 29,21

Iubileus a Gregorio x111 peractus 40,11

Iudæi & Samaritani vexant Chriſtianos Cæſareæ ibid. 15

Iudex ſeculi cauſam Eccleſiæ nõ diſceptet 139,40

Iudiciorum aſperitas Romæ 115,25

Iudicium Aruandi, & Romani, & Serenati de maieſtate 242,40

Iudicium de Pontifice Rom. fieri non poteſt 25,46. 272,27

Iulia Alpes 223,43

Iuliani illuſio; viciſti Galilæe 106,21

Iulianus Auguſtus 104,19. *Inimicos ſuos inquirit* 104,24. *Portum vna cum porticu cõſtruxit* 104,41. *Chriſtum appellat Galilæum* 104,51. *Legationibus remotiſſimarum gentium colitur* 104,47

Iulianus Aquileiam oppugnat 103,4

Iulianus vicit Alemanos 93,40

Pontem Rheno imponit 93,53

Fœdus percutit cum tribus regibus 94,1.2

Iulianus ad gentiles deficit 72,41

Iulianus Magicis artibus occupatus 101,26

Iulianus regionem inuaſit Francorum 101,5,6

Quinquenalia edidit 101,20

Iulianus ſuos occulte flumen tranſire iubet & Hortarium regem obruere 96,7

Iulianus Sirmium capit 102,40

Iulianus quibus ritibus Auguſtus initiatus ſit 100,30

Iulianus interit 106,18

Iulianus bibliothecam in porticu extruxit 104,40

Iulius nepos Auguſtus 247,37

Interimitur 255,26

Iulio crimen obiectum 76,82

Iulius pontifex 74,33

Iulius pontifex Rom obiit 87,3

Iuſtina Valentiniani Imp. mater Arriana 119,54

Iuthungi Alemanorum populi mouent 96,14.

L

LAbarum Conſtantini quale 37,34

Lactantius Firmianus præceptor Criſpi Cæſaris 49,5

Lacteus Mons 34 9

Læta Gratiani vxor in obſidione Romæ egregia 175,49

Lampadius præfectus vrbis operum inſtaurator 102,43

Lampo presbyter Neſtorium interrogat 198,49

Lampridius hiſtoricus 51,20

Lampſacenorum concilium Arrianum 108,43

Lapides tres è cœlo ceciderunt 223,26

Lauacrum Herculeum Mediolani 23,8

Lauacrum Conſtantinianum 109,49

Laudem conuenire exercitum iuſſit Oreſtes contra Odoacrem 250,54

Laudenſis epiſcopus Baſſianus in concilio Aquileienſi 143,10

Legati Sylueſtri pontificis in Nicena ſynodo, qui 57,4

Legati pontificij male munere functi 258,15

Legio Thebæa martyrio affecta a Maximiano Aug. 9,46,53

Lentienſes pagi Alemanici 88,12
Leo diaconus, qui poſtea pontifex pacificator inter Albinũ, & Ætium 207,27
Leo pontifex 232,51
Leuatio imperatoris, qualis 100,30. 151,22
Leuteris dux Francorum vaſtat Italiam, & cadit 347,12
Lex Honorij de cingulo militari 177,25
Liberius Romæ pontifex 89,36
Libertus dux Iuſtiniani in Italia 337,45.
Liberius domum reuertitur 95,6
Liciniana victoria 63,17
Licinianum bellum quàm diu durarit 55,53
Licinius quas prouincias tenuerit 35,25
Licinius iterum rebus nouis ſtudet 56,38. *Capite pœnas dat* 56,46
Licinius Dacus in Imperij conſortium adoptatur 135,19
Licinius Illyricum repetit 43,23. *In odium Conſtantini ad gentilitatem ſe recepit* 51,40. *Cum Maximino decertat bis* 43,28
Licinius legem promulgat aduerſus Chriſtianos 53,9. *Eius tyrannis* 53,14. *Nicomediam ouans init* 43,48. *Se contra Conſtantinum armat* 54,28
Licinius principes ſuos in lucum ſeducit & eos alloquitur 54,37. *In campis ad Cibalas ſuperatus* 84,37. *Fugit Byzantium* 55,9. *Seſe abdicare cogitur* 55,48
Limites firmati caſtellis à Diocletiano 12,35
Lingonicum bellum à Conſtantio Cæſare variè geſtum 19,15
Litorius exercitum ad Toloſam adduxit 206,29
Litorius dux Honorij à Theodorico rege Gotthorum capitur 206,29,39
Loca Panegyrici 29,50. 30,24. 36,54
Londinium in Britannia 17,25. 100,6. 112,35
Longobardi Rugiam occupant 259,40. *Ex Rugia in Pannoniam tranſeunt* 288,12. *Eorum rex Bacches* 316,22. *Supra Iſtrum prope Gepidas conſederunt, cum Gepidis certarunt, & auxilia Andoino rege à Iuſtiniano petierunt* 335,37. *Rex eorum Alboinus* 340,19
Lucenſes 347,31
Lucenſes obſeſſi à Narſete obſtinatè ſe gerunt, demum deduntur 347,12
Lucianus Drepanapaſſus 62,47
Lucifer Caralis epiſcopus in concilio Mediolanenſi exilio afficitur 89,10
Lucilla matrona Rom. 32,7
Lucina Matrona Rom. 34,4
Ludi victoria Francica 45,41
Ludi ſeculares ſublati à Cõſtantino Imp. 42,49
Lugdunus direpta à Theodorico rege Gotthorũ in Gallia 236,51
Lupicinus Comes Valentis in Gotthos 121,37
S. Lupus Tricaſſinus epiſcopus contra Pelagianos in Britannia 199,10
Lupi duo in campum, vbi Honorius equeſtrem decurſionem fecit, veniunt & exenterati duas manus humanas produnt 163,44.45
Lupus Tricaſſinus epiſcopus vſq. ad Rhenum cum Attila 220,30.

M

MAcarius epiſcopus Hieroſolymitanus 60,23
Macedonia prouincia ſex 64,25
Macedoniani ad Catholicos redeunt litteris miſſis ad Liberium Pontificem 110,47. *S. Hieronymus Stridonenſis venit ad Concilium Romanum Damaſi pont. & ab eo ſecum retentus eſt* 132,12
Macrianus rex Alemanorum 117,42
Magiſtratus Chriſtiani honore ſpoliantur 25,1
Magiſtratus Romanis tantum oblatus 312,50
Magnentius imperator 81,12. *Interficit præſtantiſſimum quenque per inſidias* 81,14. *Decentium & deſiderium Cæſares declarat* 81,16
Magnentius Sciſciã capit 84,48
Magnentius victus, purpura abiecta fugit 85,35. *Ticinum ſe recipit* 85,38
Magnentius & Conſtantius in Gallia pugnam renouant 85
Magnentius Conſtantio inſidias parat 85,5
Magnentius emittit qui Gallum Cæſarem interficiat 86,5. *Lugdunum confugit* 86,9
Magnentius in ſummo diſcrimine 84,30
Magnentij interitus 86,15
Magunciacum 91,11
Maiorianus Auguſtus 235,8
Maiorica, & Minorica occupatæ à Genſerico 240,47
Maiorana Donatiſta 44,55
Mamertus epiſcopus Viennenſis ad auertenda prodigia formauit Rogationes 239,1
Mamertinus orator 14,10
Manci epiſcopi 56,54
Maneſis hæreſis 9,21
Manichæi Romæ 36,21
Marcella matrona in clade Romana 182,10
Marcellinus Rom. Epiſcopus timore perculſus thura adolet 25,41
Marcellinus Rom. epiſcopus denuo corripitur et capite plectitur 25,55. 26,1
Marcellus fit epiſcopus Romanus 27,28. *vrbis Romæ epiſcopus Titulorum numerum auget* 32,1,2
Marcellus in Catabolo extinguitur 34,6,8
Marcianopolis 65,52
Marcianus captus à Genſerico in Africa 197,44. *Aquila auſpicio Imperij omen accepit* ibid.
Martomeres rex Francorum exilio affectus 157,46
Marcus diaconus ſylueſtro ad pontificatum ſuffectus 70,9
Mare limitibus exiit 108,47. 354,52
Marginus lacus Brigãtia 88,15
Mariam Chriſtiparã, no Deiparã vocauit Neſtorius 197,23
Marinus Arelatenſis 44,51
Marius Victorinus rhetor 81,7
S. Martinus Sabarienſis miles Iuliani in Gallia repudiat militiã 92,28. *Fit Turonẽſis epiſcopus* 117,26. *Valentinianũ miraculo terruit* 117,31. *Parcendum cenſet ſupplicio hæreticorum* 139,37. *Primo repellitur à Maximo Imp. mox honoratur, cogitur communicare cum epiſcopis Maximo* 141,12. *Ei mortuo maximus honor habetur à Clodoueo* 274,46. *Inter Catechumenos* 81,5. *Apoſtolicam ſeruat authoritatem* 141,21
Obdormit 159,33

Martianus

Martinianus rebellat & extinguitur 56,47
Maſſilia obſeſſa à Conſtantino 33.17
Martis gladius ad Attilam delatus 217,51
Maſſiliæ deſcriptio 33,18,21
Maſuenta 337,14
Maternus Agrippinenſis 44,51
Maternus epiſcopus 27,27
Matzeſeel Gildonis frater confugit ad Honorium, & ſe Africam recuperaturum promiſit 159,17
In Africa Gildonem vincit 160,13
Mauortius, & Galbus duces contra Bonifacium in Africa 115,13
Mauri conſcribuntur à Senero 29,38
Mauricius Primicerius Maximiani propter fidem Chriſtianam ſuſceptam peremptus 10,11
Mauritania Quinquegentiani rebellarunt 17,39
Maxentius quomodo imperium arripuerit & vrbem ingreſſus ſit 29,24
Maxentius imperator 29,30
Primum ſe æquum præbuit 29,31
Maxentius in Cæſare à patre cooptando præterritus 29,20
Maxentius Italiam vniuerſam ſuo imperio adiunxit 31,34
Maxentius milites lenit 31.41
Imaginem mittit in Africam 31,42
Expeditionem in Africam adornat 31,44
Maxentius & Maximinus inter ſe armis contendunt 33,45
Maxentius elatus rebus ſecundis mores mutat 32,30
Eius vita & ſcelera recenſentur ibid.
Maxentius non auſus eſt concertare cum Conſtantino, & quare 38,54
Maxentius CLXX millia peditum, XVIII equitum contra Conſtantinum duxit, & victus eſt 39
Maxentius ad Magicas artes deficit 36,13
Maxentius quare Chriſtianos non perſecutus 31,54
Africanis bellũ intulit 32,18
Maxentij Tyrannis in Italia 35,49.
Maxentius & Seuerus prælio inter ſe certant 29,41,42
Maxentius triumphat 32,22
Maxẽtius in Tiberi periit 39,43
Maximiani pietas erga Diocletianum 14.19
Maximiani in Chriſtianos ſæuities 10,21
Maximiani in Thebaos nefaria crudelitas 10,31
Maximiano A. & Conſtantio Cæſari ab Æduis gratiæ aguntur 18,11
Maximianus Imperator Alemanos Galliam hoſtiliter aggreſſos repellit 11,48
Alemanos bello domat, illorumque regionem vaſtat 12,12
Maximianus A. & Conſtantius Cæſar Francos in deſerta Galliæ traducunt 18,6
Maximianus Chriſtianos miſeros habet 21.4
Conſtruxit thermas Mediolani 22,55. Palatium Aquileiæ 23,1. Palatium Brixiæ ibid. 20. Amphitheatrum Veronæ 21,22. Thermas Charthagini 21,2
Carauſij bello intermiſſo Frãcos inuadit, & regem Gennobon pacem petere coegit 12,42
Fidem Seuero datam violat 30,14
Mittit exercitũ contra quinquegentianos in Britanniã 17,39
Maximianus cum Diocletiano Mediolani congreditur 13,9. Imperium recipit 29,49. Tertio dominandi ſtimulatus imperium arripit 32,54.33,4
Maximianus Quinquennalia agit Treuiris 14,1. Item natalicia ibid 9
Maximianus Romæ vicennalia agit 25,53
Maximianus Mauritaniam à Quinquegentianis vexatam prope amittit 13,4. Subigit illos 19,35
Maximianus Chriſtianis bellum intentat 9,48
Maximianus A. Treuiris natalem Romæ celebrat 16,15
Maximianus ferociam ruſticorum in Gallia rebellantium repreſſit, ac illis prouinciæ otiũ reſtituit 10,44
Maximianus ad Maxentium filium euertendum conſilia ſuſcepit 30,27. Orationem propterea ad milites habet 30,29. Iterum priuatus 30,38
Maximianus Conſtantium Auguſtum declarat 26,21
Maximianus reluctans Diocletiani edictum de deponendo imperio accepit 26,16
Maximianus Fauſtam F Conſtantino nuptiis copulat 31,4
Triumphat 23,32. Ad Rauennam obſidendam progreſſus 30,8. Decimum quenq; ex Thebæis Chriſtianam religionem fouentibus, iugulari præcepit 10,8
Maximianus captus triginta aureorum millibus redimitur 177,8
Maximini vituperia 33,47. & deinceps.
Maximinus magicis obſtrictus artibus fuit 33,46. In Oriente Chriſtianos vexat 31,52. In ſeptimum annũ Chriſtianos vexat 32,24
Maximinus edicto cauit, vt Chriſtianis vexandis abſtineretur 35,28. Iterum Chriſtianos conuenius habere prohibet 36,22 Orientem cum Aſia & Ægypto adipiſcitur 27,53. Morte miſera occumbit 43,43
Maximi præfecti ſeuera iudicia Romæ 115,29
Maximus, qui imperator 135,11. 229,44
Maximus Taurinas epiſcopus 222,25
Maximus II. Imp. 230,13
Interimitur 243,6
Maximus Imp. 135,6. Victorẽ ſibi filium adoptat 145,11
Maximus Imp. admonetur abſtineat à ſanguine 139, 38. Pacem cum duobus Auguſtis componit 145,26. Prope de poteſtate deceſſit, capitur 144,55.145,1. Vinctus Theodoſio traditur 145,23
Mediolani Therma condita à Maximiano A. 13,25
Quanta fuerit ciuitas ibid. & 23,3
Concilium Arrianũ per Conſtantium Imp. 88,21
Mediolani turba propter vexationem S. Ambroſij per Valentinianum 136,52
Mediolanum occupatur à Theodorico rege 261,47
Deditur Beliſario à Datio epiſcopo, obſidetur à Totila-

nis, & fame laborat 313, 483 16,30
Conueniunt epiſcopi 89,5
Mediolanenſia adificia celebria 23,3
Meletiani vnde dicti 67,32
Menianaſchola 21,13
Meta incenſa ab Attila 218,20
Metrophanes epiſcopus 64,46
S. Michael Archangelus mortuus quid 280,36
S. Michael in monte Gargano apparuit 263,19
S. Michaelis apparitionis, & conſecrationis memoria inita ibid.
Milites Britannia tumultuantur 134,12
Milites Conſtantini quo ardore Maximianum delere cuperint 33,8
Milites inuulnerabiles habiti 38,21
Miltiades presbyter 25,50
Miltiades fit Epiſcopus Rom. 36,20
Mincius fluuius 226,5
ad Mincium conſtuit Attila 226,4
Mineruius rhetor 81,7
Minucius Felix rhetor 51,20
Miracula, in Coſtantia filia Conſtantini 49,34
S. Quirini aquis ſupernatantis 34,16
Crucis apparentis in cœlo 37,1
Iuuenis crucem ferentis, qui apparuit Gallicano in prœlio 50,14
S. Baſilij in mare capite deſecto proiecti 53,40
Sanctorum epiſcoporum duorum in ſubſcriptione concilij Nicani 57,49
De pauimēto calcato à Chriſto, cui lapides admoueri non poſſunt 61,25
De hominibus ſuſcitatis per tactum crucis Dominica 60,29
Columna apparentis in cœlo 83,13
S. Hilarionis in comprimendo mari 109,24
Niuis per menſem Auguſtum 111,12
Ad corpora SS. Geruaſij & Protaſij 138,31
S. Martini ſuper energumeno 141,31
Martinus Valentinianum igne terrentis 117,29
Hominis Dæmoniaci victoriā Theodoſij prænunciantis 154,11
S. Nicaſij, cuius caput deſectū diuina eloquia prodidit 170,40
S. Auguſtini morientis 198,17
S. Germani viuentis 199,30
Miracula per S. Germanum facta in Britannia 199,50
S. Euphemia martyris in approbatione Concilij Chalcedonenſis 222,3
Ad corpora SS. Vitalis & Agricola 253,33
S. Hilarij 276,1
De muris Engoliſma ſponte cadentibus 279,29
S. Cæſarij 279,8
De aqua baptiſmi euaneſcente ad vocem Arrianiſmi 279,33
Ioannis Pontificis 286,54
Agapeti Pontificis 300,1
S. Quintiani pluuiam precibus impetrantis 285,34
Miſopogo oratio 105,41
Mœniana ſublata 112,50
Moles Hadriani 308,3
Monachus diremptor certaminis gladiatorij caſus, in numerum martyrū aſcriptus 159,12
Momyllus Auguſtus Imp. 249
Monomachia 322,16
Mons Seleucus in Gallia 85,55
Mons ruit in Rhodanum 357,1
Monſilicēſes tenuere Metamaucum, & Clodiam ſub Attila 223,37
Mores Romanorum 24,9
Mores Eccleſiaſticorum quales 117,3
Mores Romanorum indies corruptiores 24,32
Mugitus terra 174,37
Mulier ſe vitiatam ab Athanaſio fingens in iudicium producitur 68,19
Mulieres Conſtantium ſupplices adeunt 92,17
Mulieris Chriſtiana fortitudo 34,10
Mulieris Chriſtiana Conſtantia 343,10
Muluius pons 39,18
Munera ob Auguſtalem nuncupationem 108,1
Murgus in Mœſia 7,23
Murſenſe prœlium cum Magnentio 84,51
Mutina expugnata à Conſtantino M. 38,49
Reſtituta Mutinenſes ponunt columnam ei, qua extat 42,35
S. Geminianus epiſcopus Mutinenſis 143,10
Gregorius epiſcopus Mutinēſis inuitus factus 255,48
Mutina ab Odoacre euerſa 251,30
Baſſianus epiſcopus Mutinēſis in Concilio Symmachi 272,18
Mutinenſes Conſtantino columnam ſtatuunt 42,35

N

NAbatai finibus moti à Diocletiano 18,8
Namatius Aruernorum epiſcopus mittit Bononiam ad accipiendas reliquias SS. Vitalis, & Agricola 253,34
Narbone ſedem ponunt Gothi 185,50
Item eam dimiſſam recipiunt 238,48
Narſes rex Perſarum mittit legatos ad Diocletianum 13,44
Eidem mouenti reſiſtit Galerius Cæſar 18,43
De eo triumphat Diocletianus A. 23,46
Narſes Imp. 345,36
Narſetis reſponſio ad literas Pelagij 353,48
Nazarius rhetor orator ad Conſtantinum 50,52.51,10
SS. Nazarij, & Celſi corpora inuenta a S. Ambroſio 158,55
Neapolis obſeſſa, & capta a Beliſario, aquaductus eius inſignis per quem capta eſt 301,44. 302,44
Recepta à Totila 324,12
Nemeta 91,10
Neocaſaria terra motu mari abſorpta 78,6
Neſtorij ad Imp. Theodoſium cōfidens oratio 197,4
Neſtorius dum alios hæreticos reprimere ſtudet, in omnium indigniſſimam hæreſim labitur 197,18
Netad flumē Pannonia 228,43
Nex purpurea 74,20
Nicaſij caput Rhemis necatum eloquia edit 130,40
Nicaſius Epiſcopus 170,40
Nicana formula incolumis conſeruanda 97,41
Nicana fidei defenſor acerrimus 128,39
Nicomedia edictum cōtra Chriſtianos proponitur 24,54
Nicomedienſis ciuis edictum cōtra Chriſtianos latum conſcidit 25,13
Niſibius oppidum Meſopotamia 74,23

Nouatiani

Nonatiani hæretici 61,16
Nobiles Byzantium habitatum euocantur 63,33
Nouellæ conſtitutionum quando confectæ 213,29
Numerianus Cæſar, ab Apro ſocero ſuo, ad imperium aſpirante, interimitur 6,30.

O

Obeliſcus Conſtantij Romæ extructus 94,13
Obitus Gratiani Auguſti 134,8
Occidentalis imperij partes duæ 63,54
Diœceſes ſex 63,55
Octauianus Auguſtus 41,23
Octauilla Romana 25,9
Odoacer rex, à pagina 252 vſq; 263
Odoacer Romanus magiſtratus offert 312,50
Officia qualia ſub Conſtantino 64,39
Olla vulcani 288,2,3
Olera ſua manu Salonæ Diocletianus conſerit 30,41
Olybrius Imperator, & eius hiſtoria 246,7
Omnes gentes Conſtantinopoli Chriſtiani fiunt 65,6,7
Ομφαλός 95,33
Ομφάλιον ibid.
Oneſtrudis amnis & ſtrages ibi edita 284,55.285,1
Optio datur immolandi, aut recedendi 27,37
in Oriẽte res turbari cœpta 66,12
Orientalis imperij partes item duæ 64,14
Orientis prouinciæ quindecim ibid. 16
ad Ormiſdam pontificem litera Iuſtiniani 284,30
Oſius ſtudet controuerſiam Arianam componere 56,30
Oſſa SS. Lucæ, Andreæ & Timothei 70,55
Oſtia Peneiſluminis 157,22
Oſtia S. Laurentio ædes conſtructa 50,43
Oſtienſis epiſcopus honore pallij decoratus 70,45
Oſtrogothi ad imperium inuadendum ſollicitãtur 346,44
Otho Friſingenſis ſcriptor vetuſtus 224,25

P

Padus fluuius 38,4,8
Palatina officia 137,8
Palatium Herculeum 23,20
Pamphylus presbyter martyrio coronatus 32,25
Pancratius è Phrygia 26,6
Panis e glandib. conficitur 316,38
Papiæ templum 63
Parthi vltra Tigrim propelluntur 11,9
Patritij bini in ſingulis imperiis 64,31
Patroclus Arelatenſis epiſcopus interfectus 195,4
Pauli Samoſateni hæreſis 9,34
Paulinus archiepiſcopus contra vetera exẽpla creatus 353,20
Paulus hæreticus dãnatur Nic. 57,42
Paulus Theſſalonica profectus clam Italiam venit 77,45
Paulus capite truncatus ſub Nerone 46,53
Paulus Catholicus defenditur cõtrà vim Hermogenis 76,19
Pelagij pontificis litera ad Narſetem 353,25
Petilianus Donatiſta ſæuit in Chriſtianos 162,28
Perſecutio Chriſtianorum in Illyricò & Oriente 31,52
Perſecutio Chriſtianorum decima ſub Diocletiano 24,41
Perſecutio Chriſtianorum in Oriente leniri cœpit 33,44
Perſecutio Chriſtianorum ceſſat 35,33
Perſica opes 23,50
Perſici belli mentio 21,26
Peſcennius Niger 63,14
Peſtilẽtia Conſtãtinopoli 355,41
Peſtilentia graſſatur 223,28
Petrus ſub Nerone in crucem actus 46,53
Petrus & Paulus primi Romani Pontifices 8,55.9,5
Petrus miniſter regius & eius martyrium 35,35
Petza dux Theodorici regis Pannoniæ pellit Bulgaros 274
Photinus epiſcopus Sirmienſis nouam hæreſim concitat 77,54
Philippi vrbs 79,2
Philippi legati Conſtantis, oratio in caſtris Magnentij 84,12
Philoxen⁹ legatus põtificius 74,38
Photinus nouam hæreſin introducit 77,54
Photini error 83,19,21
Picti diuiduntur in Caledonas, & Vecturiones 112,25
in Britannia petiti bello à Conſtantio A. 28,16
item à Iuliano Caſ. 100,3
infeſti Britanniæ 112,25
iterum cum Scotis Britanniã inuadunt 211,19
Pictoris manus aruit, quia Chriſtum pinxerat Iouis forma 239,18
Piſtorij aſinus loquutus 110,45
Placidia Auguſta 194,23
Placidia ſoror Honorij, captiua Alarici regis Gotthorũ 182,31
nubit Ataulfo regi Gotthorũ 184,32
conciliat pacem inter Gotthos & Honorium 187,42
Reddita à Vallia rege Honorio 188,5
Nubit Conſtãtio Comiti Honorij 188,27
Peperit ei Valentinianũ, qui poſteà imperauit 189,13
Suſpecta Honorio abit Conſtantinopolim 191,33
Placentia euertitur ab Attila 225,29
Eius fit epiſcopus Auitus Imp. 234,15
Tẽtatur à Totila rege 327,1,2
S. Placidus S. Benedicti diſcipulus martyr in Sicilia 357,29
Plebs Romana tabernis, theatris, aliisq; ludis dedita 24,27
Pons lapideus in Iſtrum a Conſtantino extructus 63,42
Põs Miluius per Tiberim 39,18
Pons Rheni ad coloniam Agrippinam 32,48
Ponti prouincia decem 64,28
ad Pollentiam victus Alaricus 165,6
Populus Conſtãtinopolitanus in duas ſub electione epiſcopi abit partes 74,20
Porphyrius epiſcopus Gazæ 162,39
Præfecti prætorio, & vrbis conſtituti à Conſtãtino quot 64,30
Præfectus vrbis Prætextatus egregiè ſegeſſit 112,47
Prælium Catalaunicũ cum Attila 220,15
Preces Aniani hoſtes auertunt 218,44
Primicerius 49,55
Priſcilla Matrona Rom. 32,7
Priſcillianus quis 128,25
Priſcillianus capitis damnatus 139,51
Procopius tyrannus exoritur contra Valentem 108,53
Deletur 110,1
Procula Priſcillianiſtarum hæreſis conſors 130,53
Promontorium ſacrũ vbi 55,34
Promontorium Sigæum 63,4
Propontis 63,13
Prouinciarum vtriuſq; imperij Catalogus, ſub Conſtantino 64,1,2,3 & deinceps
Prudentij verſus 37,37.39,52.48,4.165,47

Pſamathia ſuburbium 67,47
Pueri ſeptem dormientes 211,42
Pugna ſeruor 124,36
Pugna Maxentij & Conſtantij 85,14
Pulcheria Auguſta ſunus 228,37

Q

Quadriburgũ pagus 96,52
Quæſtiones de veneno exercita 108,29
Quæſtiones tractata in Synodo Nicæna 58,1,2,3 & deinceps.
Quercus Mambre 65,9
Querela Arnobij contra gentes 25,2
Quinquennalia 52,10
Quintianus epiſcopus Aruernus 228,3 ſanctitas 285,18
S. Quirinus Sciſciæ epiſcopus martyr 34,16
Quirinus diaconus 26,4

R

Radagaiſus dux 167,55
Radagaiſus Idololatra 169,2 Florentiam obſidet 169,41
Fugatur 163,42
Radagaiſus vinci non poſſe creditus 169,15
Florentiam obſidet ibid.
Rauenna Valentinianus Romã petit 215,13
Rhetores ſub Conſtãtino celebres 51,20
Rhetius Auguſtodunenſis 44,51
Reliquiæ SS. Martyrum, Vitalis & Agricola 151,11
Res tragica aguntur ab Arrianis 56,16
Riciarius rex Sueuorũ 234,25
Ritus deponendi imperij a Diocletiano & Maximiano adhibitus 26,23
Rhodanus fluuius 33,16
Roma auro vitã redimit 172,21
capta ab Alarico 181,20,24
de Roma capta Hieronymi locus 181,20
Roma capta credita 164,17
luget Conſtantinum 73,12
Roma Luxuria diffluit 24,9
Roma obſidetur, ab Alarico 175,24 ſpoliatur ornamentis regiis & illis quæ ab Hieroſolymis aſportata erant 232,16
Roma quamdiu floruerit 174,42,43
Incolis deſtituta 332,42
Romam conueniunt xc epiſcopi 114,2,3
Romæ annonæ inopia 34,26. 54,10
Fames & Peſtilentia 175,41
Romani ad Idololatriam reuertunt 176,15 obſidionem conſtanter tollerant 175,35
Romani ſunt exules 185,23
Romani quas Galliæ partes obtinuerint 159,55.190,1
Romani ad Conſtantinum clam Oratores mittunt, de Maxentio tollendo 135,52
Romanorum verba quibus Maximianum ad recipiendũ imperium adduxerunt 29,51
Ruricius dux Veronenſiũ 38,33

S

Sabellij hæreſis 9,30
Sabelliani hæretici qui 130,6
Sabellius dãnatur Synodo 57,41
Sacra via 167,37
Sacrum promontoriũ vbi 55,34
Salarium in ſexcentis millibus nummum rhetor Eumenius conſecutus 21,20
Salſona 91,10
Salomonis templi ſupellex Romæ 181,47
Salona 30,45
Samoſatens hereſis 83,21
Sapor rex Perſarum 71,19
Niſibim obſidet 81,37
Meſopotamiam incurſat 74,21
Sardica vrbs qualis 78,29
Sarmatæ Daciã populãtur 11,36
Sarmatæ Limigantes ſeruos ſuos armant 67,50
a Seruis appetuntur 67,52
Sarraceni 125,29
Sarracenis Romanorum prouincias inuadentibus occurritur 11,4
Saulis cuiuſdam conſilium die paſchatis Gotthos religionis cauſa ab armis ceſſantes, opprimere conſtituentis 165,12
Sauus amnis in Danubium ſeſe præcipitat 48,25
Scenici artifices 24,22
Sciſcia vrbs 34,16
Schola Meniana 21,13
Sclauini populi 337,40
Scythæ victi 127,13
Sebaſtianus Comes 113,20
Seditio in Gallia 53,5
Seditio militum ob militem interfectum 31,40
Seguſio clauſtrum Italiæ 37,42
Sepulchrum Alarici 184,5
Sepulchrum Galieni vbi ſitum 30,16
Septem dormientiũ hiſtoria 211,42
Septem oppida a Iuliano deuicta 96,50
Senatores Romani hinc inde à Conſtãtino vinculis eximuntur 39,50
Seuero Italiam & Africam Galerius commiſit 27,52
Seuerus Cæſar 28,1
Seuerus Cæſar Galerium de Roma capta Maxentio certiorẽ facit 29
Seuerus fugatus Rauennam ſe rettulit 29,43
Seuerus Auguſtus 238,32
Monitus 240,18
Seuerus fidem fucatam Maximiani ſecutus extinguitur inſidiis 30,12
Seruatio catholicus 98,26
Serui armati in penuria liberorum 67,51
Sidonij verſus 62,7.127,6. 188,14,48. 190,24. 203,35. 204,12, 30,43. 207,4,17. 212,20. 217,45. 231,4. 241,14
Siſridus quis 326,36
Sigæum promontorium 63,4
Sigerius extinctus 187,52
Signa pugnæ ter ſolemni aneatorum occentu dabãtur 93,28
Sigonius ex codice Theodoſiano multa adhibet 43,18
Simplicius pontifex veteris diſciplinæ ſtudioſus 225,50
Sirmium 48,25
Solis defectio 153,3. 189,18
Sopater ſecuri percuſſus 71,13
Sopater Syrus, ager fert ſana Deorum euerti 65,12
Sophiæ templum 63,27
Spoletum 61,15
Sponſalia Conſtantiæ 42,48
Stella crinita anunciat mortis Conſtantini 72,17
Stella crinita 72,17.163,40. 189,19
Stilicho tutor Honorij & Arcadij 157 centum millia fudit 169,21,37 in templum fugit 173,18
Stilichonis mors 174,3
Stratagemata Conſtantini quo Bructeros deuicit 32,14 noctu a Gotthes in Romæ obſidione adhibitum 313,47, 314,6 in inſidiis collocandis 145,46 in paucitate militum 102,23 inſidioſi ingreſſus in vrbem 303,10 Conſtantinus in tranſeũdo flumine 54,53 expiſcandorum hoſtium gratia excogitatum 84,9.
Subſcriptores concilij Sardicenſis 79,13
Sueſſa in Campania 25,44
Suomarus rex 66,15

Surus

Sarus dux Radagoiſi 169,30
Syagria ſanctiſſima mulier 267,42
Syllana tabula plures necauit ſenatores, quam Gotthi ſpoliarunt 181,46
Syluanus tyrannidē inuaſit 88,3
Syluester Rom. pontifex 56,33
Syluester feſtum inuentæ crucis inſtituit 61,52
Syluester pontifex Rom. decedit 70,4
Synodi aliquot epiſcoporū propter Donatiſtarum cauſam Romæ 45,10,11. *& deinceps.*
Synodus altera in Donatiſtarū cauſa cognoſcēda Arelate 45,32
Syricius Diaconus ſubrogatur in pontificem 139,13

T

Taberna 91,10
Taifali 121,16
Tarſis oppidum 43,37
Taurini clibanarij 38,10
Teias rex 343,34
Templum Pacis & SS. Apoſtolorum 63,28
Templum Sophiæ 63,27
Terræmotus 254,33. 354,37, 55
Terræmotus ingens 78,6
Terræmotus Aſiam, Macedoniam, Pontum concutiēs 94,52 *Beryti* 80,9 *Conſtantinopoli* 106,1 *Rauennæ* 241,49
Terræmotus quo Sydon & Tyrus a fundamentis euerſæ ſunt 24,38 *Viennæ* 238,52
Terra mugitus per dies ſeptem 174,37
Teruingi ſeſe Theodoſio tradunt 129,39
Thebæi contra Chriſtianos ſe iureiurando aſtringere detrectant 9,53 *Profitentur ſe Chriſtianos eſſe* 10,6
Theodahatus rex a pag. 298, *vſque* 303
Theoderici anima in ollam Vulcani merſa 288,1,2
Theoderici victoria modus 264,42 *Oratio ad legatos Laurentium & Epiphanium epiſcopos* 266,9
Theodoricus rex Gotthorum a pag. 284, *vſq.* 287
Theodoricus præclarum facinus erga Catholicos edit 269,28 *Cæſareo epiſc. venerabundus aſſurgit* 279,12
Theodoſij ira memorabile exemplum 143,55. 144,1
Theodoſius Maior Auguſtus 154,20 *In morbum incidit* 154,40
Theodoſius Thraciam ab hoſtib. vindicat 140,7 *hæreticos premit* 132,36 *vxorem alteram ducit* 143,27 *obitū Valentiniani dolet* 149,11 *arma contra Eugenium ſuſcipit* 152,2 *Romæ triumphū agit cū Honorio filio* 146,17 *ab Ambroſio aditu templi prohibetur* 146,38 *per octo menſes priuatur communione* 147,6 *gratias agit Deo pro victoria* 193,28 *pater Theodoſij imperatoris* 112,31 *morbo implicitus* 128,47 *conualeſcit* 128,55 *Maximum captū alloquitur* 145,7 *conciliū Conſtantinopoli inſtituit* 130,16
Theognes Nicenus dānatur 57,45
Thermæ Diocletianæ ad ſummū perductæ 28,2 *inſcribuntur a Galerio* 28,3 *Romanæ* 21,1 *Carthaginenſes* 21,2 *Mediolanea* 22,55
Thermopylarum Anguſtiæ, quæ 157,23
Thoriſmundus rex Gotthorum excitatur ad bellum 227,45
Thracia prouincia ſex 64,24
Ticini templum quis extruxerit 46,42
Timotheus martyrio ornatus 28,9
Tituli qui 32,6
Tituli ſeptem poſtea quindecim inſtituti 32,3,6
Tomi vrbs in Scythia 140,41
Totilas rex a pag. 321, *vſq.* 343
Totilas captiuos humaniter tractat 322,43
Tranſmarinus prohibetur ad clericatum aſcendere, niſi quinque epiſcoporum teſtimonio eſſet probatus 59,54
Treuiri vrbs 34,33. 36,13
Treuiri ſedes Imperij in Gallia 14,3
Tres tabernæ oppidum in via Appia 30,12
Tricennalia Conſtantini 69,20
Triennium nullis ad memoriam claris actionib. illuſtratū 22,48
Triumphus Treuiris actus 45,39
Trium Auguſtorū tituli 190,46
Tubantes 33,17
Tumulus Alexandriæ 76,1 *Antiochiæ* 66,44 *Conſtantinopoli* 74,7 *Romæ conciſus* 29,18
Tungri opp. deletum ab Attila 218,19
Turonenſis eccleſia ſepulchro S. Martini inſignita 159,28
Tuſcia annonaria 110,44
Tyrannis Maximi 136,9

V

Valens & Vrſacius epiſcopi Arriani in Concilio Mediolanenſi 89,7 *ad Catholicos redeunt* 79,40 *Valens ad Arrianos reuerſus decipit Conſtantium A. ſpecie ſanctitatis* 85,24 *Catholicos in Cōcilio Ariminenſi* 97,30
Valens epiſcopus & eius calliditas 85,24 *adiicit aliquid ad formulam Arrianam emendandi gratia* 98,41
Valens Auguſtus 108,7,10
Valens omnes a THEOD *incipientes nomina ſua, tollendos ſtatuit* 116,3 *aciem contra Gotthos inſtruit* 124,14 *fuit addictus perfidiæ Arrianæ* 108,19
Valentinianus Auguſtus deſignatus 193,43 *ſectas Catholicis aduerſantes vrbe pellit* 193,36 *in Italia anxius conſultat* 135,14 *pacem ſibi poſtulandam tutū ducit* 135,23 *Legatos ad Auguſtos mittit* 135,27 *res Alemaniæ componere cupit* 118,49 *derepente concidit & moritur* 119,33
Valentinianus minor Auguſtus 120,21
Valentinianus Iunior Auguſtus ſolus 145,18 *Reſtituitur ei imperium Italiæ a Theodoſio* 145,21 *ſtudia liberalia curat* 116,39 *hæreticos fouet* 132,37 *alienus a partibus Niceni ſymboli* 108,38
Valentinianus Iunior interfectus 148,39
Valentinianus, rurſus expellere Ambroſium conatur 136,48
Valentinianus Placidiæ Filius Auguſtus 194,10
Valentinianus Maior Auguſtus 107,40,42 *eius oratio ad milites* 107,48 *Valentem fratrem collegam Auguſtum facit* 108,7
Valentinianus Theodoſij præceptis imbuitur 156
Valentinianus res duas perniciosiſſimas aggreditur 228,55

Imit

Imitator Tarquinij 229,13
Obiit 229,55
Valentinus epiſcopus male mulctatus a Gotthis 318,22
Valentinus res nouas moliens in Britannia oppreſſus 112,1
Valeria pars Pannoniæ vnde dicta 15,16
Vandali ad Pirenæum proficiſcuntur 179,54
Vandalis cis Iſtrũ traducti a Conſtantino 68,1
Vangiones 33,36.91,10
Varronis vaticinium de excidio Romæ 232,28
Varnorum gens 234,35
Vaſa S. Petri reddita ab Alarico 181,27
Vaſconia qua 189,54
Vaticinium euentu comprobatũ 7,10
Venetiæ populi ad inſulas confugerunt ſub Attila aduentum 223,30
Ventus ſæuiſſimus victoriã præbet Theodoſio 102,45
Verba controuerſa in conciliis Conſubſtantialis. Æquiſubſtantialis & Diſſimilis 99,6
Verbum Conſubſtãtiale nouum 66,24
Vercellæ expugnata à Conſtantino 28,22
Verenianus, & Didymus propinqui Honorij cæſi a Conſtantio tyranno 171,36
Verona oppidum in ripa Rheni 10,34
Veronæ amphitheatrum à Maximianõ A. conditum 23,22 *expugnata a Conſtantino* 38,25 *ad Veronam victus Alaricus* 163,33 *euerſa ab Attila* 223,43 *tentata a Romanis ducibus cõtra Gotthos fruſtra* 321,55
Veronenſes præliantur aduerſus Conſtantinum 38,26
Verucã caſtellum conditum a Theodorico rege 280,39
Veſtigia Chriſti impreſſa pulueri poſt aſcenſionẽ manſeriũt 61
Veſtralpus rex Alemanorũ 93,5
Veſuuius mons exæſtuat ignem 246,19. 280,43
Veterani 56,2
Veturius mag. militum ſæuit in Chriſtianos ſub Diocletiano 20,50
Vexillifer in acie nõ læditur, extra aciem perfoditur 55,5
Vexillum Conſtãtini, quo in bello vſus, quale 37,29
Via Appia 30,31 *Ardeatina* 70,47 *Aurelia* 26,8 *Flaminia* 91,39 *Lucicana* 62,15 *Nomentana* 101,23 *Sacra* 167,37 *Tiburtina* 51,3
Victor Comes Legatus Maximi ad Valentinianum 135,29
Maurus martyr 27,25
Maximi F. ſuperuincitur atque occiditur 146,10
Victorinus Afer Rhetorice profeſſor 81,7
Vidinus Comes Gotthorum a Narſete defecit, & deletus eſt 352,5
Vienna captus Conſtans Cæſar 184,38
Vienna terræmotus, & alia prodigia 238,52
Viennenſis epiſcopus Mamertus ibid 17
Vindonis opp. vbi Conſtantius Cæſar adiit periculum 19,17
Virgilius pontifex 316,53
Virginis Arriana facinus 228,14
Virginis conſtantia in ſeruanda pudicitia 181,48
Virginum Britannicarum XI millia ſubmerſit Attila 218,25
Viſigotthi qui 121,1
Viſitator Eccleſiæ Rom. datus à Theodorico rege contra leges 272,42
Viſum mirabile Conſtantini Imperatoris 36,55. 37,1
Vitalianus Scytha oppugnat Anaſtaſium Imp. pro Catholicis 281,18
Vitalis epiſc. Altinas Magũciacum in exilium abiit 354,20 *capitur a Narſete* 357,20
SS. Vitalis & Agricola corpora inueniuntur Bononia per S. Ambroſium 253,33 & 151,11 *eorum reliquiæ a Namatio epiſcopo Aruernos traducta* 253,34
Vitichabius rex Alemanorum 113,17
Vitiges rex Gotthorum à pagi. 304, vſq. 319
Vinarium locus Romæ 307,55
Vlphilas epiſcopus Gotthorũ Arrianus, poſt Theophilum Catholicum, qui Nicano Concilio interfuerat 99,17
Vopiſcus orator 51,21
Vrbica heretica lapidibus obruta 142,13
Vrſula cum XI millibus virginum martyr 218,25
Vſia verbum ambiguum 98,13
Vtinum mons extructus ab Attila 224,24

X

XAnthus vrbs Francorũ ad Rhenum 10,37
Xyſtus pontifex 207,27

Z

ZIzais rex 94,31

F I N I S.

420

